

SERVET-İ FÜNUN DERGİSİ

(925-978. Sayılar)

(İnceleme ve Seçilmiş Metinler)

Sait TÜRKOĞLU

Cumhuriyet Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

63498

Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalındaki Yeni Türk
Edebiyatı Bilim Dalı İçin Öngördüğü YÜKSEK LİSANS
TEZİ Olarak Hazırlanmıştır.

SİVAS

Mart, 1998

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İşbu çalışma, Jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı / Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

(İmza)

Başkan, Doç. Dr. Nâzım H. POLAT

(İmza)

Üye, Doç. Dr. Nâzım H. POLAT (Danışman)

(İmza)

Üye, Doç. Dr. Mehmet ARSLAN

(İmza)

Üye, Yrd. Doç. Dr. Doğan KAYA

(İmza)

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../1998

(İmza)

Akademik Ünvan, Adı Soyadı

Entitü Müdürü

(Mühür)

ÖZET

Bu tez, Servet-i Fînnun dergisinin 925 - 978. Sayılarını içermektedir. Servet-i Fînnun dergisi Fecr-i Ati topluluğunun yayın aracıdır. Derginin incelediğimiz sayıları Fecr-i Ati döneminin yaklaşık bir yılını kapsamaktadır. Bu çalışmayla edebiyatımızda Fecr-i Ati diye anılan topluluğunun edebi yönü, faaliyetleri, eserleri gün yüzüne çıkarılmaya çalışılmıştır.

Çalıştığımız metin, giriş, inceleme, tahlili fihrist ve bugünkü harflere çevrilen seçilmiş metinlerden oluşmaktadır.

Giriş kısmında dönemin sosyal, kültürel ve fikri gelişmelerini, olayları hakkında genel bir değerlendirme yapılmış ve dergide yazı yazan yazarların dünya görüşleri, düşünce yapıları hakkında kendi yazdıklarından alıntılar yapılmıştır.

İnceleme kısmında Serveti dergisindeki yazılardan hareketle Fecr-i Ati yazarlarının faaliyetleri, edebi yönleri, edebi anlayışları ve yazdıkları yazılar hakkında bilgi ve değerlendirmeler yapılmıştır.

Tahlili fihrist kısmında dergideki ve ekdeki bütün yazılar, fotoğraflar, ilanlar, haberler konu özetleriyle künyelenerek fihristlenmiştir.

Metinler kısmında edebiyatla ilgili yazılar ve başyazılar (yaklaşık 500 sayfa) bugünkü harflere çevrilmiştir. Bu çevirme işiyle o dönemde yazılan birçok edebi belge, ilgilenen araştırmacıların faydasına sunulmuştur.

Çalışmamızın sonuna index konmuş, böylece tezden faydalanma kolaylığı sağlanmıştır.

Bu çalışmayla, bugüne kadar çok geniş araştırmalar yapılmayan Fecr-i Ati topluluğu hakkında birinci elden ve sağlıklı bilgilerin elde edilebileceği kanaatini taşıyoruz.

SUMMARY

This thesis includes the issues from 925 to 978 of Servet-i Funun magazine. Which was the publication of the Fecr-i Ati literary group. The issues we have studied comprise almost a year period of the magazine in this study it has been tried to expose the literary aspects, functions and works of the literary group called Fecr-i Ati.

Our study is composed of; introduction, analytic table of contents and selected up,dated texts.

In the introduction part, the political there told and social aspects as well as literary and cultural. Improvement of the era. Furthermore the literary figures having writings in the magazine have been studied experiences and their thoughts through the original quotations written by them.

In the study part the literary personalities and the understanding of the Fecr-i Ati writers have been analysed.

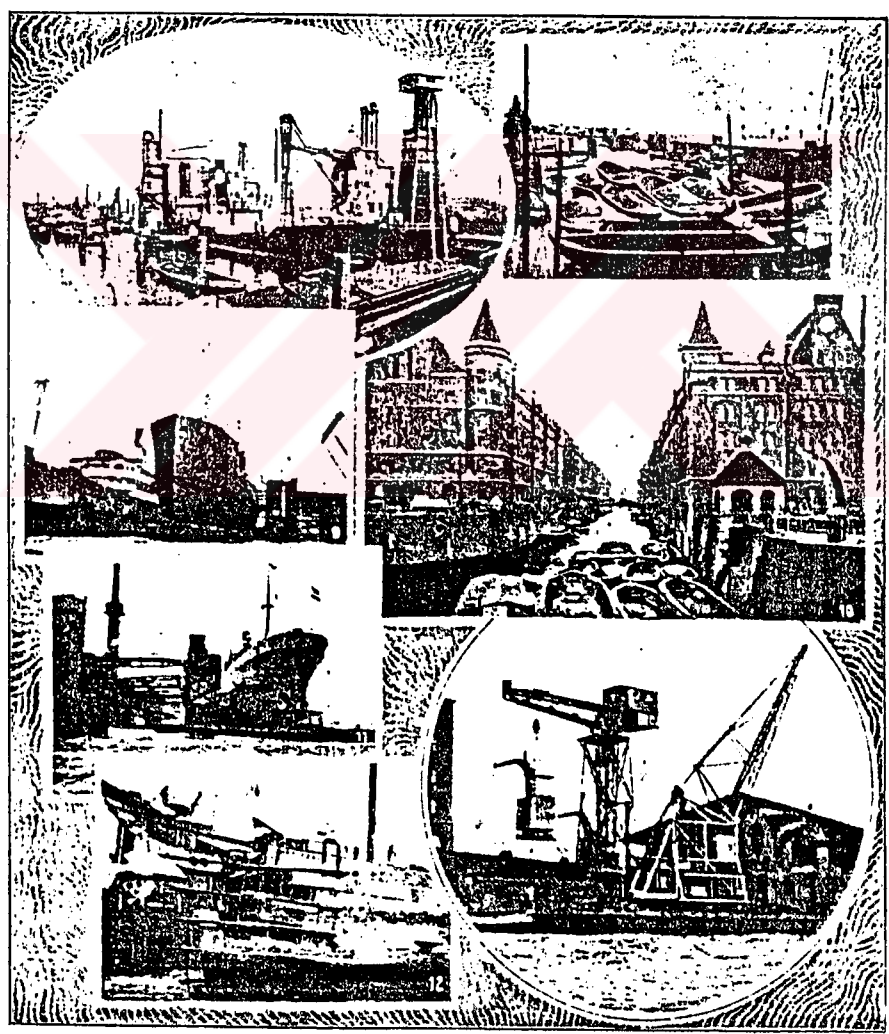
In the analytic table of contents all the writings, photographs, advertisements, news have been indexed with the summary of the topics.

In the texts 300 pages of literary writings and leading articles have been translated into today's Turkish. Thus a great number of literary documents written at that time presented to those who are dealing with the subject. At the end of our study there is an index part through which one can easily make use of the thesis.

I hope it will be a useful reference about Fecr-i Ati literary group for those who are lack of information about the it.

<p>شرائط اشترا استانبولده : نسخه می ۱۰۰ پاره دور . اداره خانه دن آلتنی اوزره سنه لکی ۱۳۰۰ آلتنی آلتنی ۶۵ . اوج آلتنی ۰ غروشدور . ولایانده سنه لکی ۱۵۰ آلتنی آلتنی ۸۰ غروشدور . استانبول جوارینه پوسته ایله کونده ریلیرسه ولایات بدلی اخذ اولیور . قیرلهدن متوا بورو ایله کونده ریلیرسه سنه ده بکری غروش فضا آلتنی .</p>	<h1>توتونون</h1>	<p>صاحب امتیازی : احمد احسان مدیر مسئول : اسماعیل سببی اداره خانه می : باب عالی رشوسنده Director-fondateur : AHMED IHSAN Gérant-Responsable : ISMAIL SOUBHI BUREAUX : Vis-à-vis la Sublime-Porte. 19me Année — 1977</p>
<p>پنجشنبه کونلری چیقار ، مصور عثمانلی غزته سیدر</p>		
<p>SERVET-I-FUNOUN</p>		
<p>Illustration Ottomane paraissant le Jeudi</p>		

Pour la Publicité de l'Étranger, s'adresser à l'AGENCE GÉNÉRALE DE PUBLICITÉ POUR L'ORIENT, Dimir Han, No. 11, Galata. عدد ۹۷۷ — پنجشنبه ۱۱ شباط ۱۳۲۵ — ۱۴ صفر ۱۳۲۸ ۱۹ نجی سنه

هامبورغ لیمانی — غریبه ترقیات بحریه و صنایعه : ۷ . لیمانده تحمیل امتعه ماکنه زری — ۱ . دوهلر — ۹ . واپور حوضلری — ۱۰ . آنترپولر — ۱۱ . سانج حوض — ۱۲ . واپور تعمیراتی — ۱۳ . بیوک وینچلر

Le port de Hambourg.

İÇİNDEKİLER

İçindekiler / III
Kısaltmalar / XI
Önsöz / XIII
Kısaltmalar / IX
Servet-i Fünûn'un Kimlik Bilgileri / XVI

GİRİŞ

I. DEVRİN SOSYAL VE SİYASÎ HAYATINA GENEL BİR BAKIŞ
A. İkinci Meşrutiyete Kadarki Olaylara Genel Bir Bakış / 1
B. İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Faaliyetleri, İkinci Meşrutiyet Yılları/ 7
II. ANA HATLARIYLA TÜRK BASINI /13

Birinci Bölüm İNCELEME

I. SERVET-İ FÜNÛN'UN KÜLTÜR HAYATIMIZDAKİ YERİ
A. Derginin Şekil Özellikleri / 25
B. Yazar Kadrosu / 33
C. Fikir Faaliyeti / 55
D. Edebî Faaliyeti / 75
1. Edebî Tartışmalar / 90
2. Dil ve Üslup / 104
3. Şiir / 114
4. Hikâye ve Roman / 127
5. Tefrikalar / 129
6. Tiyatro / 130

7. Tenkit ve Edebî Tartışmalar, İnceleme-Araştırma Yazıları / 131
8. Biyografi ve Tanıtım Yazıları / 132
9. Hatıra, Seyahat Yazıları / 133
10. Diğerleri / 140

II. TAHLİLİ FİHRİST

A. Yazılar

1. Yazar Adına Göre / 133
2. Konularına Göre / 245
 - a. Adalet, Hukuk, Kanunlar / 245
 - b. Basın Hakkındaki Yazılar, Haberler / 246
 - c. Biyografiler / 246
 - d. Çeşitli Olaylar, Haberler, Yazılar / 247
 - e. Dahilî ve Haricî Olaylar, Haberler / 248
 - f. Denemeler, Fantaziyeler / 255
 - g. Eğitim-Öğretim, Okul / 257
 - ğ. Felsefe, Sosyoloji, Psikoloji ile İlgili Yazılar / 258
 - h. Hatırat, Seyahat Yazıları / 259
 - ı. İlikâyeler / 259
 - i. İdare ve Yönetimle İlgili Yazılar, Haberler / 261
 - j. İnceleme, Araştırma ve Tenkit Yazıları / 261
 - k. İstanbul Postaları / 266
 - l. Kitap ve Kütüphane ile İlgili Yazılar / 269
 - m. Kuruluşlar / 269
 - n. Maliye ve Ticaretle İlgili Yazılar / 269
 - o. Resimlerle İlgili Yazılar / 270
 - ö. Sağlıkla İlgili Yazılar / 271
 - p. Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âtî ile İlgili Yazılar, Haberler / 272

- r. Siyasî Olaylar ve Devlet Erkanıyla İlgili Yazılar, Haberler / 272
- s. Ordu, Savaş ve Askerlerle İlgili Yazılar, Haberler / 275
- ş. Manzum Eserler, Şiir, Mensur Şiir ve Serbest Müstezatlara / 276
- t. Mülakat / 283
- u. Tarih Üzerine Yazılar / 283
- ü. Tefrikalar (Roman, Hikâye, Tiyatro) / 284
- v. Teknoloji ile İlgili Yazılar, Haberler / 285
- y. Tiyatro / 285
- z. Yabancı Yazarlar ve Eserleri Hakkındaki Yazılar / 286
- zz. Sultan II. Abdülhamid / 287

B. İlanlar, Reklamlar

- a. Servet-i Fünûn, Fecr-i Âtî ile İlgili İlanlar / 288
- b. Kitap, Dergi ve Gazete İlanları / 290
- c. Özel ilanlar / 294
- d. Demiryolu İlanları / 295
- e. Eğitim İlanları / 296
- f. Ölüm İlanları / 296
- g. Duyûn-ı Umumiye, Maliye ve Banka İlanları / 297
- h. Çeşitli İlanlar / 297
- ı. Ticarî Reklamlar / 298

C. Fotoğraflar, Resimler ve Karikatürler

- 1. Fotoğraflar / 300
- 2. Resimler / 389
- 3. Fotoğraflar / 391

İkinci Bölüm
METİNLER

I. İSTANBUL POSTALARI

Hatib	İstanbul Postası / 393
İsmail Subhî [SOYSALLI]	İstanbul Postası / 460
İmzasız	İstanbul Postası / 485
Karga	İstanbul Postası / 488
İsmail Subhî	İstanbul Postası / 531
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]	İstanbul Postası / 543

II. DİL YAZILARI

Celal Sahir [EROZAN]	Lisanımız I-II-III / 557
İsmail Subhî	Lisan-ı Osmanîyi Taammüm / 581
Celal Sahir [EROZAN]	Halil Rüştü Beyefendi'ye / 588
Ali Nusret	Bir Cevab-ı Müteşekkirene / 592
İsmail Subhî	Lisanımızı İslah / 600
Hakkı Behic [BAYIÇ]	Lisan-ı Âdî, Lisan-ı Edebî / 604
Ali Nusret	Tezyin-i Lisan ve Üslûb-ı Beyan / 615
Halil Nihat [BOZTEPE]	Tahsil-i Lisan, Teshil-i Lisan / 621
Raif Necdet Kestelli	Lafız ve Mânâ / 628
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]	Servet-i Fünûn'un Tercüme-i Hâli I-II-III-IV / 633
Âsaf Muammer	Bursa'da Hatıra-i Seyahat / 660

III. EDEBİYATLA İLGİLİ YAZILAR

Celal Sahir [EROZAN]	Kaht-ı Edebî / 670
Hüseyin Suad [YALÇIN]	Kaht-ı Edebî mi Yoksa.. Haydi İtiraf Edelim, Adem-i Tenezzül mü? / 676

VII

Haşim Nahid [ERBİL]	Hasbihal-i Edebî / 682
Mehmet Rauf	Üdebamızın Sükût ve Ataleti / 686
Hakkı Behic [BAYIÇ]	Samimi Şikâyetler / 694
Yakup Kadri [KARAOSMANOĞLU]	Mubahabe-i Edebiye / 702
Yakup Kadri [KARAOSMANOĞLU]	Mubahabe-i Edebiye / 709
M. Rauf	Vicdan / 714
Yakup Kadri [KARAOSMANOĞLU]	Mubahabe-i Edebiye / 720
Yakup Kadri [KARAOSMANOĞLU]	Sanat ve Ahlâk Hakkında / 726
Köprülüzade Mehmed Fuat	Sanat ve Tahlil / 732
Şahabeddin Süleyman	Tenkit ve Tahlil / 744
Cenap Şahabeddin	Eş'ar-ı Vicdaniye / 748
Hakkı Behic [BAYIÇ]	Bizde Roman ve Hikâye / 753
Uşşakî-zade Halid Ziya	Çarbad-ı Fikr / 762
Behlül Mübin	Nesl-i Âhir-i Edebimiz / 768
Ahmed İhsan [TOKGÖZ]	Halid Ziya Bey / 772
Ali Nusret	Sabri-i Şakir / 774
Müfid Ratıb	Çıkmaz Sokak / 782
Mehmet Rauf	Çıkmaz Sokak Tenkidatı Münasebetiyle / 789
Köprülü-zade Mehmed Fuat [KÖPROLO]	Sanat ve Taklit / 798
Raif Necdet [KESTELLİ]	Roman / 806

IV. TİYATRO İLE İLGİLİ YAZILAR

Müfid Ratıb	Kirli Çamaşırlar / 810
Tahsin Nahid	Kırık Mahfaza / 817
Mehmed Rauf	Kırık Mahfaza / 824
Şahabeddin Süleyman	Temâşâ Musahabesi / 831
Celal Sahir [EROZAN]	Tarık Bin Ziyad, Abdülhak Hamid / 836

VIII

Celal Sahir [EROZAN]

Celal Sahir [EROZAN]

Celal Sahir [EROZAN]

Şahabeddin Süleyman

Celal Sahir [EROZAN]

Mehmed Rauf

Jülide S.

Celal Sahir [EROZAN]

Tezer'in Tekrarı ve Finten'
den Bir Muhavere / 845

Yine Tezer Hakkında / 857

Temâşâya Dair / 870

Musahabe-i Temâşâ / 874

Bizde Temâşâ-gerân-ı

Münekkitler / 879

Raik'in Annesi / 886

Berniştayn'ın Hırsız

Piyesi / 889

Hırsız / 894

V. YABANCI YAZARLARLA İLGİLİ YAZILAR

Ali Nusret

M. A.

Ali Nusret

Tahsin Nahid

Catulle Mendes / 909

Jean Richepin / 915

Marki Costa

de Beauregard / 919

Coquelin / 924

SONUÇ / 928

KAYNAÇA / 932

FOTOKOPİLER / 935

İNDEKS / 945

ÖNSÖZ

Dergi bir tutkunun, bir aşkın meyvesidir. Ruhunda edebiyat-sanat cevheri taşıyanlar, bu cevheri kalıcı bir esere dönüştürmek için mutlaka bir yol arar bulurlar. Sanatçı kendi iç dünyasındaki fikir sanat nüvelerini ölümsüz meyveler şeklinde insanların karşısına çıkarmak isteğini önüne geçilmez bir tutku ve aşk biçiminde hissetmeye başlayınca bir yayın aracına başvurma arayışına girer, adına 'dergi' denen mevkutenin tohumları böylece atılmış olur.

Geriye dönüp baktığımızda edebiyatımızın kalbinin 'dergi' çevresinde attığını görürüz. Usta yazarlar, edebî oluşumlar, nice şaheserler hep 'dergi' zemininde boy verip serpilmişlerdir.

Edebiyatımızda nice edebî oluşumlar, edebiyat dostlarının bir yayın aracının etrafında kümelenip ortak duygu ve düşüncelerini o yayın aracına aksettirmeleriyle şekillenmiştir. Bir yayın aracına bağlandıktan sonra artık o mevkutenin cazibe kuvvetinin sürüklemesiyle sanatçı kendi iç rezervlerini, çalışma azmiyle harekete geçirip sanat kudretini konuşturmaya çalışır.

Dergicilik tarihimize şöyle bir baktığımızda edebî oluşumlara kaynaklık yapan dergilerin başında 'Servet-i Fünûn' gelir. Servet-i Fünûn, batılı anlamda bir edebiyatın şekillenmesinde büyük hizmetleri olan bir dergidir. Kendi adıyla anılan bir edebiyata yayın aracı olmak gibi önemli bir görevi yerine getirmiştir. Aradaki birtakım kesinti ve durgunlukları hesaba katmazsak yaklaşık altmış yıl gibi uzun bir zaman hayatını sürdürebilen en uzun ömürlü dergimizdir Servet-i Fünûn.

Bu çalışmamıza mevzu olan, Servet-i Fünûn Dergisi'nin Fecr-i Âtî topluluğu sanatçılarının kendi edebiyat anlayışlarını oturtmaya çalıştıkları dönemin başlangıcına denk gelen 925-978. sayılarıdır. Fecr-i Âtî beyannamesi, Servet-i Fünûn'un 977. sayısında yayımlanmıştır. Bu sayıya kadar dergide yayımlanan yazılar, topluluğun edebî kimliğini belirginleştirmeye hizmet eden muhtevayla doludur. Bu bakımdan beyanname oldukça geç yayımlanmıştır denilebilir. Devrin sosyal ve siyasî durumu, bu gecikmede en önemli etken sayılabilir.

Bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, devrin sosyal, siyasî durumuna genel bir bakış ve basının genel görünümü, ikinci bölümde Fecr-i Âtî topluluğu etrafında inceleme ve araştırma, üçüncü bölümde tahlili fihrist, dördüncü bölümde metinler, son bölümde ise index sıralaması bulunmaktadır. Metinler kısmında görülecektir ki edebiyat, sanat, tiyatro, dil, münakaşalar, hikâye ve roman, yabancı yazarlar, edebiyatımızdaki durgunluğun sebepleri ve hâl çareleri vs. gibi konularda oldukça önemli yazılar bulunmaktadır.

İnceleme kısmında dergide bulunan bilgilerle yetinilmeye çalışılmıştır. Zaman zaman yapılan uzun alıntılar konuyu asıl kaynağından bilgilerle netleştirmek düşüncesiyle yapılmıştır. Dergideki bütün 'edebî' yazılar bugünkü harflere çevrilmeye çalışılmıştır. Çevrilen yazılar tahlilî fihristte '*' işaretiyle belirtilmiştir. Çalışmamızda bizim eklediğimiz ibareler [] işaretinin içine alınmıştır. Bugünkü alfabeye çevirdiğimiz yazılarda uzatma işareti sadece nisbet "î"lerinde ve konulmadığında okumada karışıklığa yol açabilecek kelimelerde kullanılmıştır. Ayrıca yanlış okuma ihtimali bulunan yabancı kelimelerin eski yazılı şekilleri latin harfleriyle kodlanarak parantez içinde belirtilmiştir. (şin-elif-kef-sin-pe-ye-re...gibi)

Çalışmamızla ilgili yazarlardan çok tanınmış olanların her yerde bulunabilecek hayat ayrıntılarına girmemeyi tercih ettik, bu

yazarların sadece dergi etrafındaki aktivitelerinden bahsedilmiştir. Çok tanınmamış yazarların ise haklarında çeşitli kaynaklardan bulabildiğimiz bilgileri çalışmamızda kullanma yoluna gidilmiştir; fakat yazarlıkları devam arzetmeyen, bu alanda varlık göstermeyen kişiler hakkında bilgi bulabilmek mümkün olmadığından, bahsedilen şahısların da sadece dergideki yazılarından bahsedilmiştir.

Bu çalışmamızda daha önce Servet-i Fünûn Dergisi'yle ilgili tez hazırlayan Yunus Ayata ve Mehmet Konukçu'nun tezlerindeki metot, faydalanmada kolaylık sağlasın diye aynen takip edildi.

Tezin hazırlanması sırasında hiçbir yardımını esirgemeyen saygıdeğer hocam Doç. Dr. Nazım H. Polat'a sonsuz teşekkürler.

Sait TÜRKOĞLU
Ocak - 1998

KISALTMALAR

a.g.e.	adı geçen eser
a.g.m.	adı geçen makale
Ağ.	Ağustos
Ank.	Ankara
Ar.	Aralık
Bak.	Bakanlığı
c.	cilt
Doç.	Doçent
Dr.	Doktor
Ek.	Ekim
Eyl.	Eylül
haz.	hazırlayan
Hz.	Haziran
İst.	İstanbul
Ks	Kasım
kt.	kitap
Mt.	Mart
My.	Mayıs
Nr.	Numara
Ns.	Nisan
Oc.	Ocak
Prof.	Profesör
s.	sayfa
S.F.	Servet-i Fünûn
S.P.	Suplément Politique
Şb.	Şubat
Tm.	Temmuz
TTK	Türk Tarih Kurumu
Yay.	Yayınevi

SERVET-İ FÜNÛN'UN KİMLİK BİLGİLERİ

Sahib-i İmtiyazı: Ahmed İhsan [TOKGÖZ]
 Müdür-i Mes'ulü: İsmail Subhî [SOYSALLI]
 Fiyatı: "Dersandette nüshası 100 paradır"
 Yayınlanma Süresi: Haftalık (Perşembe günleri çıkar)
 Vilayette Seneliği: 150
 Altı Aylığı: 80 kuruş olup üç aylığı yoktur.

"Kırılmadan mukavva boru ile gönderilmek için senevî yirmi kuruş fazla alınır."

Basıldığı Yer: Matbaa-i Ahmed İhsan
 Basıldığı Şehir: İstanbul

SERVET-İ FÜNUN 925-978. SAYILAR İÇİN GENEL TABLO

DERGİ	SAYI	YIL	CİLT	SAYFA	T A R İ H	DÜŞÜNCELER
S.F. S.F.S.P.	925	18	36	225-240 113-120	5 Şb. 1324 / 18 Şt. 1909	
S.F. S.F.S.P.	926	18	36	241-256 121-126	12 Şb. 1324 / 25 Şt. 1909	
S.F. S.F.S.P.	927	18	36	257-272 127-132	19 Şb. 1324 / 4 Mt. 1909	
S.F. S.F.S.P.	928	18	36	273-288 133-136	26 Şb. 1324 / 11 Mt. 1909	
S.F. S.F.S.P.	929	18	36	289-304 137-142	5 Mt. 1325 / 18 Mt. 1909	
S.F. S.F.S.P.	930	18	36	305-320 143-148	12 Mt. 1325 / 25 Mt. 1909	

S.F. S.F.S.P.	931	18	36	321-336 149-156	19 Mt. 1325 / 1 Ns. 1909	
S.F. S.F.S.P.	932	18	36	337-352 157-164	26 Mt. 1325 / 8 Ns. 1909	
S.F. S.F.S.P.	933	18	36	353-368 Çıkmamış	3 Ns. 1325 / 15 Ns. 1909	<i>İlavesi çıkmamıştır.</i>
S.F. S.F.S.P.	934	18	36	369-384 Çıkmamış	16 Ns. 1325 / 22 Ns. 1909	<i>İlavesi çıkmamıştır.</i>
S.F. S.F.S.P.	935	18	36	383-998 165-172	23 Ns. 1325 / 6 My. 1909	
S.F. S.F.S.P.	936	18	36	403-418 173-180	30 Ns. 1325 / 13 My. 1909	
S.F. S.F.S.P.	937	19	37	1-16 1-8	7 My. 1325 / 20 My. 1909	
S.F. S.F.S.P.	938	19	37	17-32 9-16	15 My. 1325 / 27 My. 1909	
S.F. S.F.S.P.	939	19	37	33-48 17-24	21 My. 1325 / 3 Hz. 1909	
S.F. S.F.S.P.	940	19	37	49-64 25-32	28 My. 1325 / 10 Hz. 1909	
S.F. S.F.S.P.	941	19	37	65-80 33-40	4 Hz. 1325 / 17 Hz. 1909	
S.F. S.F.S.P.	942	19	37	81-96 41-48	11 Hz. 1325 / 24 Hz. 1909	
S.F. S.F.S.P.	943	19	37	97-112 49-56	18 Hz. 1325 / 1 Tm. 1909	
S.F. S.F.S.P.	944	19	37	113-128 57-64	25 Hz. 1325 / 8 Tm. 1909	
S.F. S.F.S.P.	945	19	37	129-144 65-72	2 Tm. 1325 / 15 Tm. 1909	
S.F. S.F.S.P.	946	19	37	145-160 73-80	9 Tm. 1325 / 22 Tm. 1909	
S.F. S.F.S.P.	947	19	37	161-176 81-88	16 Tm. 1325 / 29 Tm. 1909	

S.F. S.F.S.P.	948	19	37	177-192 89-96	23 Tm. 1325 / 5 Ağ. 1909	
S.F. S.F.S.P.	949	19	37	193-208 97-104	30 Tm. 1325 / 12 Ağ. 1909	
S.F. S.F.S.P.	950	19	37	209-214 105-112	6 Ağ. 1325 / 19 Ağ. 1909	
S.F. S.F.S.P.	951	19	37	215-230 113-120	13 Ağ. 1325 / 26 Ağ. 1909	
S.F. S.F.S.P.	952	19	37	231-246 121-128	20 Ağ. 1325 / 2 Eyl. 1909	
S.F. S.F.S.P.	953	19	37	247-262 129-136	27 Ağ. 1325 / 9 Eyl. 1909	
S.F. S.F.S.P.	954	19	37	263-278 137-144	3 Eyl. 1325 / 16 Eyl. 1909	
S.F. S.F.S.P.	955	19	37	279-294 145-152	10 Eyl. 1325 / 23 Eyl. 1909	
S.F. S.F.S.P.	956	19	37	295-310 153-160	17 Eyl. 1325 / 30 Eyl. 1909	
S.F. S.F.S.P.	957	19	37	1-16 161-168	24 Eyl. 1325 / 7 Ek. 1909	
S.F. S.F.S.P.	958	19	37	17-32 169-176	1 Ek. 1325 / 14 Ek. 1909	
S.F. S.F.S.P.	959	19	37	33-48 177-184	7 Ek. 1325 / 21 Ek. 1909	
S.F. S.F.S.P.	960	19	37	49-64 185-192	15 Ek. 1325 / 28 Ek. 1909	
S.F. S.F.S.P.	961	19	37	65-80 193-200	22 Ek. 1325 / 4 Ks. 1909	
S.F. S.F.S.P.	962	19	37	81-96 201-206	29 Ek. 1325 / 11 Ks. 1909	
S.F. S.F.S.P.	963	19	38	1-16 1-8	5 Ks. 1325 / 18 Ks. 1909	
S.F. S.F.S.P.	964	19	38	17-32 9-16	12 Ks. 1325 / 25 Ks. 1909	

S.F.	965	19	38	33-48	19 Ks. 1325 / 2 Ar. 1909	
S.F.S.P.				17-24		
S.F.	966	19	38	49-64	26 Ks. 1325 / 9 Ar. 1909	
S.F.S.P.				25-32		
S.F.	967	19	38	65-80	3 Ar. 1325 / 16 A. 1909	
S.F.S.P.				33-40		
S.F.	968	19	38	81-96	10 Ar. 1325 / 23 Ar. 1909	
S.F.S.P.				41-48		
S.F.	969	19	38	97-112	17 Ar. 1325 / 30 Ar. 1909	
S.F.S.P.				49-56		
S.F.	970	19	38	113-128	24 Ar. 1325 / 6 Oc. 1910	
S.F.S.P.				57-64		
S.F.	971	19	38	129-144	31 Ar. 1325 / 13 Oc. 1910	
S.F.S.P.				65-72		
S.F.	972	19	38	145-160	7 Oc. 1325 / 20 Oc. 1910	
S.F.S.P.				73-80		
S.F.	973	19	38	161-176	14 Oc. 1325 / 27 Oc. 1910	
S.F.S.P.				81-88		
S.F.	974	19	38	177-192	21 Oc. 1325 / 3 Şb. 1910	
S.F.S.P.				89-96		
S.F.	975	19	38	193-208	28 Oc. 1325 / 10 Şb. 1910	
S.F.S.P.				97-104		
S.F.	976	19	38	209-224	4 Şb. 1325 / 17 Şb. 1910	
S.F.S.P.				105-112		
S.F.	977	19	38	225-240	11 Şb. 1325 / 24 Şb. 1910	
S.F.S.P.				113-120		
S.F.	978	19	38	241-256	18 Şb. 1325 / 3 Mrt. 1910	
S.F.S.P.				121-128		

GİRİŞ

I. DEVRİN GENEL DURUMU

A. İkinci Meşrutiyete Kadarki Olaylara Genel Bir Bakış:

Batı'yla ilk ciddi temasımız Karlofça (1699) ve Pasarofça (1718) yenilgilerinin getirdiği iç eziklik sonucunda Batı'nın ilim ve teknikteki üstünlüğünü farketmemizle başladı. Batı'nın devlet ricalimizin gözlerini kamaştıran ilerlemelerini farketmemiz, bu zamana kadar hep yukarıdan baktığımız ve küçümsediğimiz muhatabımıza daha pür dikkat ve hayretle yönelişimizin başlangıcı oldu. Genişleye genişleye üç kıtayı şefkat kollarıyla saran koca Devlet-i Âl-i Osmanî çınarı ilk defa ne olduğunu tam olarak anlayamadığı bir güç karşısında sarsılıyordu.

Devlet adamlarımız Batı teknolojisinin efsunkâr yüzünü bir kere gördükten sonra büyük bir tecessüs ve merak iştihasıyla onu tanımaya ve anlamaya yöneldiler: "İlk reform teşebbüsünün esas sorumlu devlet adamı, 1716 da Sadaret kaymakamı ve 1718'den 1730'a kadar Sadrazam olan Damat İbrahim Paşa'dır. Barış sağlanır sağlanmaz 1719'da Viyana'ya bir elçilik heyeti, 1721'de de Paris'e Yirmisekiz Mehmet Sait Efendi'yi "Vesait-i umran ve maarif'ine dahi layığıyla kesb-i ittila ederek kabil-i tatbik olanlarının takriri" talimatıyla elçi olarak yolladı."¹ Yirmisekiz Mehmet Çelebi'nin resmî kanaldan Paris'e gidişi Osmanlı'nın, Batı'ya açılma isteklerinin başlangıcı sayılabilir. Artık bu tarihten başlayarak devlet büyüklerinin, içteki

¹ Bernard LEWIS, "Modern Türkiye'nin Doğuşu", TTK Basımevi, Ank. 1988 s. 46

hastalığın tedavisinin, bir yıldız gibi parlayıp yükselen Batı'nın uyguladığı program ve teknolojiyi ithal etmekle mümkün olabileceği fikrini yüksek sesle telaffuz etmeye başladıklarını görüyoruz. Fransız İhtilali'nin tüm dünyada estirdiği fikir hareketliliği bizi de yeniliklere kapılarımızı kapalı tutmama yönünde etkilemiştir. Bundan böyle her padişah tarafından eğitim, ekonomi, idare, siyaset ve çeşitli sosyal konularda sayısız yenilikler devletin geleneksel bütün kurumlarını etkileyecek biçimde uygulama alanı bulmaya başlıyordu.

III. Selim zamanında birçok alanda, bilhassa Yeniçeriliğin bozulan dengesinin düzeltilmesi için yapılan yenilikler, Nizam-ı Cedid gayretleri de mukadder düşüşü durdurmaya yetmedi.

II. Mahmut bütün idarî ve sosyal müesseselere el attı; fakat "milli değerlerden beslenemeyen hiçbir yeniliğin bir devleti düze çıkarması mümkün değil" gerçeğince bütün yenilikler hazırlıksız yakalanmış bir devlet ricalinin altyapısız uygulamalarından neş'et ettiği için dirayetli bir yapılanmaya ulaşamadı.

Sultan Abdülmecid... Tanzimat'ın ilânı... Mustafa Reşit Paşa... Gülhane Hatt-ı Humayunu (1839)... Bütün bunlar yanyana gelince daha çok Avrupa'yı memnun etmek ve içimizdeki gayr-i müslimlere çeşitli manevra alanı açmak sonucunu doğuran imtiyazlar akla gelir. Tanzimat'ın getirdikleri birtakım yeniliklerin yanında götürdükleri daha çok dikkate değer... Memlekette ticari faaliyetlerin ecnebilerin eline geçmesi, ilk istikrazın (borçlanma) tatbiki, gayr-i müslimlere önemli haklar verilmesi gibi neticeler Tanzimatla birlikte kendini gösterdi... *"Tanzimat, haricî bir tazyik değil, dahilî arzu ve emellerin bir ifadesidir. Haricî bir tazyik yoktur; fakat harice yaranmak arzusu vardır. Avrupa'yı kazaamak, onunla bir muvazene kurmak, bu muvazene ile M. Ali Paşa Meselesini halletmek, kalkınmaya devam etmek, muhtemel hadiselerde onların yardımını temin etmek, düşünceleri vardır. Tanzimat, keyfiliği kaldıran, bir*

kanunilik ifadesidir. Devletin, inkırazına mani olmak için yapıldığından "lüzumlu" garbın ileri müesseselerini örnek almak istediği için "ileri", dahilî arzu ile olduğundan "iradî" dir. İçinde yapıldığı şartların icabı olarak "kusurlu, eksik, arızalı ve tereddütlüdür." ² Yenilik üstüne yenilik hamleleri birbirini takip ederken 1856'daki İslahat Fermanı da derde deva olmadı.

Bu noktada Peyami Safa'nın çarpıcı tesbitlerine kulak verelim: "İslam Doğu ile Hristiyan Batı arasında çektiğimiz tercihi sıkıntısı Tanzimat'tan evvel başlar. Gülhane hattı da Jöntürk inkılabı da, bize ait her şeyi ikiye bölerek, alaturka ve alafranga iki Türk ve iki Türkiye doğuran bu tereddüdü kökünden söküp atamadı. Osmanlı İmparatorluğu'nun inhitat devrinde bu ikilik, Türk düşüncesinin en büyük meselesi ve Türk ruhunun en büyük işkencesi olmuştur: Bütün ıslahat hamleleri ve ona ket vuran bütün irtica hareketleri, bütün fikir ve politika mücadeleleri bu ayrılıktan doğuyordu. Yalnız kültürümüzü ve yalnız -mesela musiki bahsinde olduğu gibi- güzel sanatlarımızı değil, köşe minderiyile Avrupa kanepesi veya mintanla frenk gömleği arasındaki ayrılığa bile sirayet ederek evlerimizi eşyasını ve kılıklarımızı da birbirine düşüren bu ikilik, İslam ve Hristiyan medeniyetleri arasındaki farkın her iki taraf softaları tarafından da şiddetle mübalağa edilmesi yüzünden bir türlü ortadan kaldırılamamıştı." ³

Peyami Safa'nın bahsettiği bu 'ifrat' sayılabilecek fikirlere, tezimize konu olan, Servet-i Fünûn dergisinden müşahhas bir örnek verelim: "İstanbul Meşrutiyet'e lâayık surette evsaf-ı terakkiden geri kalmak istemiyor. Bahardan itibaren Kağıthane çayırında at koşuları tertip olunacak; hem en mühimi bu koşuların Avrupa'da olduğu gibi 'bahis'ler açılacak, atların koştuğunu seyredenler bahisler tutacaklar, ya para kazanmak veya kaybetmek ihtimali olunca, yani iş tecrübe-i talihe kalınca İstanbul'da müşteri çok olur, sanıyorum." ⁴ Burada at yarışı

² Tahsin ÜNAL, Türk Siyasî Tarihi, Kutluğ Yay., İst. s. 76.

³ Peyami Safa, Türk İnkılabına Bakışlar, Ötüken Yay., İst. 1993, s. 7.

⁴ SF. Nr. 964 s. 18 "İstanbul Postası" 'Karga' imzasıyla

kumarlarını "Meşrutiyet'e layık surette evsaf-ı terakki"den sayan, aslında Meşrutiyet'in anlamına zarar veren bir anlayış vardır. Gerekçesi de '*Avrupa'da olduğu gibi*'dir. Aslında Avrupa bu noktaya gelinceye kadar hangi merhalelerden geçti, öncelikli tercihleri nelerdi? Bunları düşünürsek yanlış tercihler peşinde olduğumuzu kolayca anlarız.

Sultan Abdülmecid'den sonra tahta geçen Sultan Abdülaziz, Osmanlı'nın yanlış istikametteki gidişatını durdurmak için büyük gayretler göstermesine rağmen zirveden aşağılara yuvarlanmakta olan ve her hareketinde kendisinden irili ufaklı parçacıklar kopan devasa bir kayanın akibetine benzer bir macera içinde olan koca Devlet-i Âl-i Osmanî irtifa kaybı önlenemez bir talihsizliğin pençelerinden kurtulamıyordu. Ve bir zamanlar küçük bir çekirdek halinde tüm dünyayı kucaklayacak kadar büyüyen ulu çınar, şimdi yapraklarından dallarına oradan da köküne yürüyen hazin bir çürüme yaşıyordu. Bu çürüme bir kanser fecaatine dönüşmüş olacak ki her geçen gün ayrı bir eksilmenin ayrı bir düşüşün ve bozulmanın darbesi koca çınarı sarsıyordu.

Sultan Abdülaziz'in son derece azimli, iyi niyetli gayretleri devleti Batı'ya dönük kaba şablonculuktan kurtarmaya çalışan, köklü ama çağdaş yapılanma gayretleri de talihsiz düşüşü engelleyemedi. Sultan Abdülaziz'in şüphe dolu ölümünden sonra Sultan V. Murad'ın aklî zaaf isnatları yüzünden ancak birkaç ay tahtta kalması, devleti biraz daha dengesizlik anaforuna çekti. Her geçen gün karışıklıklar, terslikler artarken bir yandan da batılılaşma faaliyetleri devam etti.

Bu programsız batılılaşma hareketleri koca devletin muazzam coğrafyasında, önüne gelen her şeyi silip süpüren bir azgın sel gibi her şeyi ölümcül bir muvazenesizliğin karanlığına sürükleyip durdu. Devlet ricali, edebiyat-sanat çevreleri Batı'nın şatafatlı hayat biçiminin verdiği sarhoşlukla "*Oradan ne alırsa*

muteber ve mucib-i salâhtır." vehmiyle kurtuluşun ancak kendi millî değerlerinin köklü temeli üzerine bina edilecek çağdaş ama kişilikli yapılanmalarla mümkün olabileceği gerçeğini göremediler.

Sultan II. Abdülhamid, ayakları yere basmayan bu yenilik iştihasının başımıza büyük işler açacağını sezmiş olacak, tahta geçer geçmez devlet yönetimini kendine özgü, bir açıdan da baskıcı bir çizgide sürdürmeyi tercih etti. Tahta oturduğunda yapacağına söz verdiği bazı şeylerin tersine birtakım icraatlara başladı: *"Kanun-ı Esasî'yi derhal ilan edeceğini, hükûmete müteallik işlerde toplanacak olan meclisin reyini alacağını, Sadullah Bey'i mabeyn başkâtipliğine, Namık Kemal ve Ziya Paşa'yı kâtipliklere alacağına söz vermişti. Halbuki başta Sait Paşa olduğu halde, muhafazakar olanları sarayın mühim vazifelerine yerleştirdi. Cülus hatt-ı humayununun hazırlamaya memur edilmiş olan Mithat Paşa, hazırladığı fermanla, Meşrutiyet'le idare edilen memleketlerde olduğu gibi 'Başvekillikten meşveret usulünden, saray masraflarının kısılacağından, cariye ve kölelerin ayarlatılacağından adlî ve malî ıslahatlar yapılacağından tedrisatın tevhit edilip müslim ve gayrimüslimlerin bir mektepte, müşterek okuyacaklarından' bahsetmişti. Abdülhamid bunu kabul etmedi. Yalnız: 'Bir anayasa hazırlamasını, Meclis-i Vükelaca tedkik edildikten sonra ilan edilmesini' kabul edebileceğini bildirdi. Bunun üzerine bir Anayasa Komisyonu kuruldu. Komisyonunda, Mithat Paşa, Namık Kemal ve Ziya Paşa da bulunuyorlardı."*⁵

Sultan II. Abdülhamid'in çevresindeki insanlarca hoş karşılanmayan birtakım tasarruf ve icraatlarda bulunmasının tek sebebi kendi ifadesine göre yalnızca devletin bekasını sağlamak içindi. Bunu tahttan indirilişinin üzerinden yaklaşık on yıl geçtikten sonra yazdığı hatıralarından öğreniyoruz: *"Şöyle böyle on yıl oldu. Yani sürdüğüm padişahlığın üçte biri... Eserlerimin*

⁵ Tahsin ÜNAL, Türk Siyasî Tarihi, Kutluğ Yay. İst. s. 87

üç'te değil on'da birini vücuda getirdiler mi?... Hükümdarlık makamına geldiğim zaman, üç yüz milyon liraya yaklaşan dış borçlarımızı -iki büyük harbin ve bir çok ayaklanmaların gerektirdiği masrafları karşıladıktan sonra- otuz milyona indirmeyi başardım. Yani, onda birine! Nazım Bey'le arkadaşları ise, benim bıraktığım otuz milyon borcu, bugüne kadar dört yüz milyona çıkardılar... Yani, on üç katına... Demek benden sonrakilere, -Saltanat makamının güç ve kuvvetini yürüten yalnız biraderim olmadığı için benden sonrakilere diyorum- dış borçlarımızı arttırmak konusunda büyük bir marifet ve başarı göstermişlerdir.

Ben, hangi şartlar içinde ve nasıl bir zamanda padişah oldum?... Bunu hatırlatmak isterim. Bosna Hersek ayaklanmış, Karadağ ordumuzu sarmış ve yenmiş; Sırbistan düzenli ve tehlikeli bir kuvvetle ülkemize savaş açmıştı. Bu badireden o müthiş Rus muharebesi doğdu. Bu savaşı doğuran iç ve dış olaylar benim saltanat günlerimin işi değil. Ben iki padişahın ardarda hal'inden, 93 günlük bir hükümet bulranının ve bir saltanat boşluğundan sonra padişah olmuştum. Millet, rüştünü, erginliğini iddia ediyordu."⁶ Gerçekten de maddî-manevî bir keşmekeşin ortasında tahta geçen II. Abdülhamid, koca devleti bu kırıksıklık ortasında tam 33 yıl idare etme dirayetini ve sabrını gösterebilmişti. Dört bir yandan hücum edildiği gibi eğer kötü bir idare söz konusu olsaydı, bu kadar uzun süreli bir hükümdarlık olabilir miydi?⁷

⁶ Sultan II. Abdülhamid, Hatıra defteri, Hazırlayan: İsmet Bozdağ, İst.

⁷ Sultan Abdülhamid'in Hatıra Defteri'nin sıhhati hakkında bu eseri yayına hazırlayan İsmet Bozdağ'ın Zaman Gazetesi'nde yaptığı uzun söyleşisindeki ifadelerine göre (Aynı görüşlere Hatıra Devfteri'nin açıklama kısmında da yer verilmiş.) : "Bursa'da bir kitapçı dükkanım vardı 1944'lü yıllarda. Bir gün bir adam geldi. 'Kitap alır mısınız?' dedi benim de pek niyetim yok. Adam, 'Almazsanız bunları atacağız.' dedi ben de 'Ellerinde iyileri varsa alır, kötülerini varsa elden çıkarırız getir' dedim. Daha çok askeri kitaplardı. Yıpranmış tozlu dosya vardı, Tam atacağım şöyle bir baktım küçük bir defter. Merakla açınca, el yazısıyla yazılmış ve 1917-18'de yayınlanmış ve Abdülhamid'in hatıra defteri olduğunu anladım. Araştırdık ve Vedat Örfi'nin yayınladığı hatıratın aynısı olduğunu anladık. Böylece Abdülhamid hakkında ilk farklı düşüncemi öğrenmiş oluyordum. Hatıratın orijinalini bulabildiniz mi? Hatıratın peşinde geçirdiğimiz yıllar, aynı

Sultan II. Abdülhamid ve dönemi hakkında Servet-i Fünûn'da yazılanları ve çeşitli yazarların yorumlarını çalışmamızın İnceleme kısmına aldık. Burada dönemin siyasi gidişatıyla doğrudan ilgili olduğu için İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin teşekkülü ve faaliyetleri hakkında kısaca bilgi vermekte fayda görüyoruz:

B. İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Faaliyetleri:

İttihat ve Terakki Cemiyeti, 1890'da, askerî tıbbiye öğrencilerinden İbrahim Temo, Abdullah Cevdet, Mehmet Reşit ve İshak Sukutî tarafından kurulmuştur.⁸ Kısa zamanda yayılan ve taraftar toplayan cemiyet 'Meşrutiyet'in iadesi için' çalışmalar yaptı. Faaliyetleri açığa çıkınca üyeleri takibata uğradı, tutuklananlar oldu. Bu arada Avrupa'ya kaçanlar, içerdekilerle haberleşip güç toplamaya çalıştılar. 1897'de Harbiye ve Tıbbiye öğrencileri saraya karşı gösteri yapmaya kalkıştılar. Gösteri önceden haber alınınca cemiyetin elebaşları yakalanıp tutuklandılar. Yurtdışındakiler ise çeşitli memuriyetlerle ödüllendirilerek susturuldular. Fakat Damat Mahmut Celaleddin Paşa ve oğlu Sabahaddin (Prens Sabahaddin) Bey grubu faaliyetlerini sürdürdüler. Zaman geçtikçe cemiyet yeniden güçlendi merkezi Paris'te fakat kendilerine Makedonya'yı faaliyet alanı olarak seçtiler. Bu arada

hatırat konusu olacak kadar uzun. Abdülhamid'in hatıratını Almanya'da bir yayıncı dostuna gönderdiği rivayet ediliyordu ama başka da bir şey bilmiyorduk. Rahmetli Kemal Ilıcak 'Bunu mutlaka bulmalıyız ben gerekli masrafları göze alıyorum' dedi ve Almanya'da uzun araştırmalar sonunda yayınevi sahibinin oğlunu bulduk. Bu çok önemli emaneti gözyaşları içinde o zattan aldık... Kitabın müsveddelerini alıp daha önce bulduğum hatıratla karşılaştırdım, bendeki eksik kısımları tamamlayıp sadeleştirerek yayınladık... Aynı söyleşide İsmet Bozdağ, '*Nihal Atsız her iki nüshayı da gördü ve hiçbir fark olmadığını belirtti.*' diyor. . Ahmet Kabaklı da Türk Edebiyatı dergisi 181. sayısında: 'Sultan II. Abdülhamid'in Hatıra Defteri'nde bizzat yazdıkları, mektup, muhavere ve fermanları ve bu Padişah'tan dürüstçe nakledilen görüşler, Hilafette devlette kararlı üstün bir şahsiyet oltaya koyuyor". diyor.

⁸ Bazı kaynaklarda bu dört isim sayılmakla beraber Doç. Dr. Nazım H. POLAT, "Türk Dünyası Araştırmaları'nda yayımlanan Şerafettin Mağmumî adlı biyografik incelemesinde bu isimlere Şerafettin Mağmumî'yi de ekler. Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bak: Doç. Dr. Nazım H. POLAT, "Şerafettin Mağmumî", Türk Dünyası Araştırmaları Nr. 79, s. 107-110

çeşitli oyunlara alet olmaktan da kurtulamadılar. "Kifayetsizliklerinden istifade ederek ve cemiyetlerinin yalnız demokratik olan cephesini göstermek suretiyle, başta Emanuel Karasu olduğu halde birçok masonlar bu gizli cemiyete girdiler. Onları ifsat ettiler. Selanik'teki bu gizli cemiyet, 1906 Paris'teki İttihat -Terakki cemiyetiyle birleşti. Birleşti ama, Ahrar-ı Osmaniye'den kaçarken, Cemiyet, Mason kuyusuna düştü. Bu tarihten itibaren Cemiyetin merkezi Selanik oldu." ⁹

İttihat ve Terakki'ciler "...devletin içine düştüğü kötü durumun tek sorumlusu olarak II. Abdülhamid'i görüyorlardı. Onu devirmek için her türlü işbirliğine açık olan cemiyet, gerek yurt içi, gerekse yurt dışı çalışmalarında esas hedef olarak Osmanlı Devleti'nin dağılıp parçalanmasını önlemeyi, Avrupa devletlerinin müdahale ve baskılarına engel olarak İttihad-ı Anasır'ı canlandırmak istiyorlardı. 1895'e kadar örgütlenme faaliyetiyle meşgul olan cemiyet bilhassa Rumeli'ndeki orta ve küçük rütbeli subaylar arasında temel tutmuştu. Üyeleri arasında Abdülhamid'i devirmekten başka bir fikir birliği oluşturulamayan grup, mali ve sosyal zorluklar ve asayişsizlik gibi halkı bizar eden problemleri kullanarak kamuoyu oluşturdu." ¹⁰

Cemiyet ilk kongresini Paris'te gerçekleştirdi. Üyeler arasında fikir ayrılıkları belirginleşmeye başladı. Ahmed Rıza Bey'le Prens Sabahattin arasındaki görüş farklılıkları ayrılmaya sebep oldu. Ahmed Rıza Bey grubu 1907'de Osmanlı Hürriyet Cemiyeti ile birleşti. Aynı yılın aralık ayında gruba Adem-i Merkeziyetçilerin de katılmasıyla 27 Aralık 1907'de ikinci kongre gerçekleştirildi. Ve II. Abdülhamid'i tahttan indirmek ortak hedefi daha da pekiştirilerek faaliyetler bu yönde yoğunlaştırıldı. Ve sonunda 24 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyet ilan edildi. Padişah'ı Meşrutiyet ilanına zorlayan önemli olaylar vardı:

⁹ Tahsin ÜNAL, Türk Siyasi Tarihi, Kutlug Yay. İst., s. 378.

¹⁰ Cezmi ERASLAN, Doğruları ve Yanlışlarıyla Sultan Abdülhamid, Nesil Yay. İst. 1996, s. 150.

Resneli Niyazi bir grup askerler dağa çıkmış, İttihat ve Terakki taraftarı subaylar 100 bin askerle İstanbul'a yürüyecekleri gibi tehditlerle ortalığı daha fazla karıştırma gözükaralığı sergileyince Sultan II. Abdülhamid işe boyun eğmek zorunda kalmıştır.

Ortalığın karışmasında ve Sultan II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesinde doğrudan etkili olan İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin II. Meşrutiyet'ten sonraki durumu hakkında Servet-i Fünûn'un ilavesi Supplement Politique'nin 960. sayısında şu ifadeler yer veriliyor: "...İttihat ve Terakki cemiyet-i muhteremesi ilan-ı hürriyetten evvel nasıl bir cemiyet-i hafiye idiye, ilan-ı hürriyeti müteakip de bu şekil hafasını muhafazaya mecbur olmuştu. Çünkü memlekette henüz hürriyetin ve meşrutiyetin kuvvetle istikrarından emin değildi. Binaenaleyh hâl-ı hafada kalarak ve siyasiyyat-ı memleketle iştigal ederek, nigeliban ve hami-i daimî-i meşerutiyet tavrını muhafaza etmiştir. 31 Mart hadisesi bu düşüncenin doğruluğunu isbat etmiş ve hadise-i mezkurenin teskini emrinde cemiyetin elhak faaliyet-i ulviyesi görülmüştür.

Fakat sonra Meclis-i Mebusan'ca cemiyetler kanunu tanzim edildi. Memlekette hafi cemiyyat-ı siyasiyye bulunması bir madde-i mahsusa ile men' edildi. Binaenaleyh artık cemiyet İttihat ve Terakki eski gizli şeklini muhafaza edemezdi. İşte bu sebeptendir ki cemiyetin ahiren Selanik'te ictima eden kongresinde şu karar verildi: Cemiyet artık şekl-i siyasîsinden çıkıp bütün teşkilat ve vesaitini izhar edecek siyasiyyatla meşgul olmayacak, bu vazifeyi Meclis-i Milli'de müteşekkil İttihat ve Terakki Fırkasına bırakıp bu vasıta ile icra-yı te'sirat eyleyecek, kendisi yalnız memleketin refah ve umranına, terakkiyat-ı maddiye ve maneviyesine hadim esbabı ilzara çalışacaktır..."

İkinci Meşrutiyeti müteakiben oluşan hava bütün ilim sanat çevrelerinde olağanüstü bir sevinç rüzgârı estirmiş olmalı ki basında yazarlar 'eski döneme lanet, yeni döneme methiye' yarışına girdi. Peyami Safa'nın ifadesiyle bu konuda kendilerine

'softa' denebilecek bir aşırılık sergileyen kalem erbabı ağzına gelen hakareti küfrü savurmaktan çekinmemişlerdir. Bu konuda Servet-i Fünûn'da yayımlanan çok sayıda yazıdan sadece bir tanesini bu konuda çarpıcı bir örnek olması bakımından aşağıya alıyoruz: "Zalim hareketler, gayr-i meşru teşebbüsler, denaetkâr intikamlar mukadderat-ı vatanın meleke-i cereyanını öyle kalıhar bir darbe-i inhiraf ile bir mansıb-ı felaket ve izmilhale doğru sürükler ki bu cereyan-ı siyah-ı haşinin şematet-i hunîni karşısında sami'a-i memleket ve insaniyet, meftur ve rencide, feryad eder.. İler...

Ve facialar ve badirelerle dolu zalim ve bîaman seneler böyle takip ettikçe zannedilir ki daima zulüm, daima fezahat, daima denaet, galiptir; muvaffakiyetle, tabii bir zaferle hükümrandır. İnsaniyet, fazilet, adalet ise mağluptur, hayalîdir, hîçîye malikumdur!..

İşte o zaman, kim bilir nasıl bir hissin sevkıyla, hemen hükmolunur ki "fezahat"ın mevki-i tahakküm ve tegallübü tezeltül-i nâ-pezîr bir metanetle kavi, "fazilet"ın vaz'-ı zelil ve sefili ise ebedidir!...

Ve gayr-i meşruiyetin bu bî-insaf, bu zalim payidarlığı karşısında bed-bîn vicdanlar bütün hassasiyet-i marîzeleriyle sarsılarak, bütün insaflığa karşı bir-sayha-i nefret ve istikrah ile bağıarak, pür-fütur ve bî-ümid, feryad eder... İler...

Hiç düşünülemez ki dünyada gayr-ı meşruiyetin husûle getirdiği tantanalar, debdebeler, zaferler kadar muvakkat bir şey yoktur.. Bütün bunlar bir müddet-i ma'dude içindir, maliküm-ı zevaldir... Hi düşünülemez ki fazilet, adalet -yalnız bir müddet-mağlup görünür; ve sonra bütün şa'sa'a-i necibe ve meşruasıyla, pür şan ve zafer-i taht-ı hakikatta gözüktür...

Sevgili ve kıymetli vatanımızda zulüm, levs, fezahat, -yalnız bir terkip ile- hükümdar-ı hun-har otuz üç sene şiddetle, zaferle, muvaffakiyetle yaşadı. Bu yaşayışın, bu gayr-i meşru

galebe ve tahakkümün ebedi olamayacağına kail olan vicdanın ateş-dar bir heyecan-ı intizar içinde, her dakika, büyük bir "gün" ümit ediyor ve bekliyordu... Ve bu mukaddes ümit, bu heyecanlı intizar-ı ebedi ki beni hayata rabteylıyor, yaşamak için bana kuvvet ve metanet veriyordu... Bu gün "hakikat" olan "hayal" hayal-i hürriyet vaktiyle hüviyet-i dimağiyemi pür lerziş-i nurla, pür nur-i teselliyetlerle hale-dar eylememiş olsaydı o sefil, o karanlık, o hunîn, o Osmanlılık için mucib-i şîn olan muhit-i levs-alûd-ı istibdatta yaşamak, nefes almak nasıl kabil olurdu, ya Rabbim?!...

Evet, o büyük gün ki fezahat ve denaet, gayr-i meşruiyet layık olduğu girdab-ı mezellet ve hezimette kaynayıp mahvolacak o gün ki şafak-ı hürriyet ve adalet otuz üç senedir elim zulmetlere müstağrak vicdanları baran-ı envarıyla yıkayacak.. O gün ki bizim zavallı vatanımızda da ma'na-yı insaniyet ve medeniyet, meza-yı hakikat ve fazilet anlaşılacak.. O gün ki her yerde, her hususta "adalet" muhteşem bir iklim-i uluvvet ile tetevvüc ederek bütün bu mukaddet vatanın hükümdar-ı yeganesi olacak...

Nihayet o büyük gün 1324 senesinin "10 Temmuz"unda geldi; ve Osmanlılar için muazzam bir yevm-i medenî ve tarihî, adl ile zaferle, hürriyetle mücelhez bir yevm-i mesud-ı halas-kâr oldu...

Filhakika "10 Temmuz" büyük ve necip gün "fazilet" ile "fezahat" beyninde otuz senedir vuku' bulan muharebenin neticelendiği fazilet lehine muahedenin zaferle, şan ve şerefle akdedildiği bir yevm-i celil-i fetihtir.

Fikrimce altı asırlık Osmanlılık hayatında, hayat-ı siyasiye ve medeniyesinde "10 Temmuz" kadar büyük ve necip bir gün -11 Nisan müstesna- gösterilemez.. Onun için bu muazzam günü bütün mevcudiyet-i milliyemizle takdis ve tebcil etmek, ölmeye yaklaşan milleti bir nefha-i ulvî-i halaskâr ile diriltten bu "gün"ü her sene-i devrinde ve her şeyin fevkinde -kahramanlarıyla

beraber- ta'ziz ve tekrim eylemek, bütün dimağ-ı vatana, hususıyla dimağ-ı Şebab ve etfale bu büyük günün dhunu telkih etmek Osmanlılığın, Osmanlı hey'et-i mthide-i muazzamasının en mukaddes bir vazifesi olmalıdır.

Bu "gün" her sene hulûl ittike vicdanlar yeniden başka bir lerziş-i münevver, bir lerziş-i hayat ile titremeli; dimağlar -on dokuzuncu ve yirminci asırlarda kaybedilen otuz  senelik bir müddetin telafisi ne kadar g olacağını bihakkın takdir ederek-çalışmak işin zinde, bir ateş bir ra'Şe-i azim ve sebat ile teheyyc eylemelidir.

Büyük günün sene-i devriye Şenlikleri icra edilirken yalnız vicdanımız heyecanat-ı muazzamasını izhar etmekle kalmamalı; daha ziyade çalışmak, bu mübarek memlekette daha ziyade hizmet eylemek, bu mukaddes vatana daha salim ve geniş bir hava-yı teceddüt ve terakki ile meşbu' etmek azm-ı vatanperveranesiyle dimağımız lerziş-dar-ı faaliyet olmalıdır. "11

11 Raif Necdet, SF, Nr. 946, s. 147

II. ANA HATLARIYLA TÜRK BASINI

1831'de ilk resmi gazete, Takvim-i Vekayi'

1840'ta yarı resmi gazete Ceride-i Havadis,

1860'ta Şinasî ile Âgâh Efendi tarafından başlatılan ilk özel gazete Tercüman-ı Ahval...

Tercüman-ı Ahval'e kadar basına müdahale konusunda bir tavır yok. Fakat bu gazeteyle birlikte Batı tarzında bir edebiyat, sanat, düşünce, temayülü hız kazanınca yerleşik değerlere bağlılığın ve devletin bekasının tehlikeye düşmesi gibi endişelerden olsa gerek basına sansür meselesi de kendini gösterdi. Bir yandan devleti kötü gidişattan kurtarmaya çalışan ve bunun için de ölçülüp biçilmeden yazılanlara sert tavır koyan devlet adamları, öbür yandan da her türlü yeniliği kayıtsız şartsız kabullenmeye meyyal düşünce, edebiyat, sanat çevreleri... Ve arada ifrat-tefrit dengesizliğinin doğurduğu bulanık hava... Aslında yerinde ve itidalli kullanılırsa basın, bulunmaz bir nimet ve aydınlatma aracı; fakat fetret devirlerinde daha çok yıkım aracı... Çünkü fetret devirlerinde daha çok söylentiler revaçtadır. Fısıltı gazetesi yoluyla yayılanlar, yazılı basına malzeme olmaya başlarsa felaket daha süratli gelir. Herkes zararına inandığı şeyin sınır tanımadan karşısında atışa geçer ve bozbulanık ortamda hiçbir basiret sahibi mesaj da hedefine ulaşmaz. Yani böyle ortamlarda kontrolsüz basın hem yapıcı teşebbüslerin perdeleyicisi, hem de yıkıcılığın teşvikçisi, bizzat aktörü...

Meşrutiyet yıllarını bir bütün olarak ele alırsak II. Abdülhamid'in basını niçin birtakım sınırlayıcı kuralların arkasına hapsettiğine hak verebiliriz. Ve sansür meselesini biraz daha anlayışla karşılamak belki mümkün olabilir. Bugün 21. yüzyıla girerken medeniyetin bu kadar merhale katetmesine rağmen basın hâlâ halkın tercihlerine muhalif çeşitli ülkelerde hükümetleri yönlendirebiliyorsa meşrutiyet yıllarında olanları daha farklı bir gözle değerlendirebiliriz. Basının tahribatlarını gözönüne alarak birtakım sınırlamalara ve baskılara gitmek meseleyi çözer mi? Bu da pek mümkün gözüküyor. Çünkü basına yönelik her hareket, basının olanı çok farklı gösterme mahareti sayesinde toplumun her kesiminde, hatta devletin bütün mekanizmalarında kendini haklı gören taraftarlar kazanma avantajı, baskı hareketini akim bırakabiliyor. Bazan haklıyken basın karşısında haksız duruma düşülen nice örnekler var geçmişte ve günümüzde. Nitekim bazılarına göre: "*Osmanlı dönemi basınına karşı kullanılan sansür silahı geri tepmiş ve devletin mahvuna yol açmıştır.*"¹²

1876 Birinci Meşrutiyet'ten 1909 İkinci Meşrutiyet'in sonrasına kadarki 33 yıllık dönem, Sultan II. Abdülhamid dönemi. "Aşırı bir baskı ve sansür" iddiasıyla en çok topa tutulan dönem ve en ağır hakaretlere uğrayan padişah... Fakat çok özlenen hürriyet havası te'sis edildikten sonra da aynı şikayetlerin devam ettiğine şahit oluyoruz. Bir başka deyişle, II. Abdülhamid'den aşırı derecede şikayetçi olan ve onun icraatlarının basın için felaketler içerdiğini, basının üzerinde büyük baskılar olduğunu her yazıda, her haberde ifade eden kalemler II. Meşrutiyette ve Sultan V. Mehmed'in saltanatı döneminde de aynı dertten muzdarip olduklarını yüksek sesle ifade etmeye başladılar. İşte bu şikayetlerden bazıları:

"Vakia hemen ertesi gün sahaif-i mabuatta tarraka-endazi oldu. Velvele icadında misilleri bulunmayan Rum, Yunanlı

¹² Fuat Süreyya Oral, *Türk Basın Tarihi 1. Kitap 'Osmanlı İmparatorluğu Dönemi'* S. 152

gazeteciler bir giriştiler, polisten hükümetten başladılar, askerın yamyamlığına, kuduzluğuna, Rumların mazlumiyetine, masumiyetine kadar bir söylemediklerini bırakmadılar. tabi Türkçe gazeteler de mukabele ettiler. Vatan-perver Osmanlılar bir miting akdederek, ilan-ı hürriyetten beri daima fesat çıkarmaya sa'yi olan bu ecnebi gazetelerin neşriyatına sed çekilmesini talep ettiler. İş Babıali'den Meclis-i Mebusan'a yazıldı. Mebuslar arasında delişetli münakaşalar oldu. Nihayet Osmanlı askerlerine kuduz, yamyam diyen bu ecnebi gazeteciler hakkında muamele-i kanuniye icrasına karar verildi, olıh... Ne a'la!. Herifler memleketimize gelip sığınıyorlar da sonra bunu unutup yemedikleri herze kalmıyor!.. Ha Şöyle!.. Şimdi ağızlarına gem vurulsun da görsünler. Serbesti-i matbuat, hürriyet-i kalemiye var ise o bizim için. Bu ecnebilere ne oluyor, bilmem!... Vaktiyle biz hürriyet kurbanlar verirken onların umurunda bile olmuyordu.. "13

"Her şey iyi hoş, lakin gazetecilerin hali fena; i'lan-ı hürriyetten sonra gazetelere, gazetecilere hürmet, itibar pek yüksek idi. Sonra herkes gazeteci oldu. Birtakım meçhul isimler ortaya çıktı. Herbiri birer varakpâre ile levs-i fesad saçtılar. Bu kötülerin zararları bütün erbab-ı mesleğe dokundu; eskâr-ı umumiye gazetelere münfail oldu. Bunun neticesinde de şedid bir matbuat kanunu hazırlandı. Bu kanun bir iki haftadır. Meclis-i Millî'de, taht-ı müzakerede. Evvelki gün birisi kıraatı ikmal ve ikinci kıraatına hazırlanmak üzere Encümen-i Mahsusana havale eyledi.

Diyorlar ki, bu kanunun müzakeratı şimdiye kadar görülmemiş bir derecede şiddetli, hararetli olmuş. Bazı mebuslar gazetelerden bu herkese parmak takan varakpârelerden pek müşteki, pek yangın oldukları için bütün kuvvetleriyle aleyhlerine hücum ettiler. Burada tuhaf şeyler de oldu. Kanunun layıha-ı ibtidaiyesini şiddetli cezalarla teşhiz eden matbuat-ı

encümeni a'zası sevk-i hiddetle olmalı, garip bir giriveye düşmüşler. Kanunun bir maddesinde " Mele-i nasda vuku bulan tahkirat..." diye matbuat kanununa hiç münaşeret olmayan bir cürm-i âdinin suret-i mücazatını göstermişler. Bu madde hey'et-i umumiyede okununca tebessümler, gürültüler, hatta istihzalar yükseldi; Tabi reddedildi. Abdülhamid'in en menfur gazeteciler idi. Galiba şu devr-i hürriyette de zavallılar rahat kalmayacaklar. Ne diyelim? Herkes istihkakına nail olur. Bülbülün çektiği dil belasıdır. " 14

"Alemde herkesin bir derdi var. Gazetecilerin derdi pek büyük. Meclis-i mebusan, birinci defa müzakeresinde tadil edilen matbuat kanununu evvelki gün ikinci defa müzakere etti. Ekseri mebuslar gazeteler aleyhinde pek şiddetli bir kin besliyorlar. Kanunun müzakeresinde maddeler birbiri ardı sıra istikballer, tasfiyelerle kabul olunuyordu. Mubusun biri kızdı da "Serbestî-i matbuat olmasa ne olur?" diye fart-ı hiddetinden bir söz fırlattı; sonra da maksadını itmam için "Memlekette ancak gazetelerin teknil yazdıkları yalan olduğunu halk anladığını vakt-i serbestî-i matbuatı tervec ederim." dedi; fena fikir değil. Öyle ise yarından tezi yok, gazeteciler işe başlamalı. Gazeteleri yalanla doldurmalı, bir ay, iki ay, üç ay, elbette halk" Elaman bu yalancı gazetelerden!" diye feryadı basar, işte o vakit Meclis-i Mebusan serbestî-i matbuata ruhsat-ı cereyan verecek... Vah zavallı gazeteciler!... Galiba onlar da mebuslar hakkında "Kiram, muhtereme" gibi tabirat-ı medhiye ve ta'zimiyeyi istimal etmemekte karar verecekler gibi. Her halde ne yapsalar, geçti Bor'un pazarı..." 15

"Hükümet, geçen cuma gecesi gazetelere bir emr-i resmi tebliğ etti. Bunda bazı ictimâ'lar akdolunmazdan evvel behemehal ahbar-ı keyfiyet edilip bir varaka-i resmiye ahzedilmesi lazım geleceği ve aksi halde ictimâ'nın menedileceği beyan olunuyordu. Bunun hakkında, Osmanlı matbuatı namına

14 SF. Nr. 938, s. 18

15 SF. Nr. 941, s. 66

dahil irili ufaklı ne kadar gazete varsa hepsi mesleğine, menfaatine, gördüğüne, işittiğine, anladığına göre beyan-ı mutalaa etti. Kimisi bu tebliğ-i resmîyi yeni kabinenin bir hatası, yahut bir darbe-i istibdadı gibi telakki ettiler; aleyhine şiddetli hücum gösterdiler. Kimisi bilakis bunu kabinenin bir eser-i dirayeti; bir lazıme-i asayiş-perverisi gibi gördüler. Herkesin maksudu bir amma rivayet muhtelif, hükümü galiben burada da doğru. İşin en bî-arafânesi hükûmet hakk-ı ictima'ı takyid ve tahdid edemez. Ancak mühell-i âsâyiş halleri tahaddüsüne mani olmak için tedabir ittihaz eder. Yoksa öyle ictima için müsaade istilsaline halk mecbur değildir. Aksi halde istibdad refte refte avdet eder. Bazı mebuslar bu mesele hakkında istizahta bulunacaklar. Meclisin kararı önümüze düşünce ak mı kara mı anlarız." 16

"Bu tefevvuk iddialarının, kalem münazaalarının artmasına sebep olarak ortalıktaki gazetelerin çokluğunu söylüyorlar. Kim bilir, belki de doğru bir mütalaadır. Her gün bir gazete arz-ı endam ediyor. Dün yeni bir gazete daha çıktı: Osmanlı Gazetesi, fakat bu böyle "zıpçıktı" gazetelere benzemeyecek. Fırka-i Ahrar'ın mürevvac eskârı olacakmış. Bize, hoş geldi safa geldi, demek düşer. Allah vere de ism-i müsemmasına mutabık çıksa; tam bir Osmanlı gibi ağır düşünüp ağır yazsa..." 17

"İnkılabı müteakip gazete ve kitap satın alanlarda görülen bereket çok adamı gazeteci ve matbaacı yapmış idi. Şimdi o saman ateşi geçti; sel gider kum kalır, kılinden, yine ortada eski gazeteciler, eski muharrirler ve kitapçılar kaldı. Onlar da buhran-ı iktisadiyeden dolayı dişlerini bıçak açmaz halde iken erbab-ı tahrir ve tab'ın yeni matbuat kanunu mucibince nezaretlere tevdiine mükellef olduğu kitaplar hakkında hükûmetçe icrası tasavvur edilen tedbir, daima canı yanık olan bu buhranedegani çoşturdu. Ne demek? Diyorlar! Biz hükûmete bastığımız eserden

16 SF. Nr. 927, s. 258

17 SF. Nr. 929, s. 290

mecburi hediye nüshalar verelim. O bize Allah razı olsun diyecek yerde -hediye atın dişine bakılmaz darb-ı meselini unutup- bu kitapların içinde bu iyi, bu kötü diye tefrikan kalkışacakmış; işte yaramazları kağıt bahasına mezada çekecekmiş! Bu hareketiyle erbab-ı telif ve tab'ın mahsulatına bir hüsn-i kabul veya red işareti çekecekmiş! Bu ne hal, diye şikayet ediyorlar. Aferin rüfeka-yı muhtereme! Bari mesleğimize, muharrirlik ve matbuacılığımıza ait mesailde olsun yaygara koparınız!"¹⁸

"İstanbul'da müşterinin azlığından en ziyade şikayet yine müntesibîn-i matbuat! Bab-ı Âlî caddesi mehafilinde in'ikasa başladığı bu aybaşı intişar eden hanımlara mahsus 'Mehasin' ziyade yanıp yakılmış! Osmanlı erbab-ı mutalaası bu muhayyellikte devam ederse bidayet-i hürriyette birer birer üfûl eden gazeteleri, risaleleri takibe mecbur kalacağız, diyor. Aman arakadaş! Sözlerin hem acıklı, hem doğru. Fakat ağzını hayra aç; hiç olmazsa "kendi payına" diyişer. Biz vakıa ihtiyarız ama henüz ölmeye niyetimiz yok! Daha bizim göreceğ mürüvetlerimiz var! İnşallah o mürüvetler arasında sizin de bizim gibi yirminci sal-ı teessüsünüzü idrak eylediğimizi o görür ve dilşad oluruz."¹⁹

Ve ateş ortasında basının uğraştığı meseleler:

"Erbab-ı kalem de şu aralık -üstlerine iyilik sağlık- hep cinler, periler masallarıyla uğraşiyor. Sokaklarda gezip dolaşan satıcılar: Cinlerle muhabere, ölülerle mükaleme, perilerle mürasele diye bar bar bağırıp risaleler satıyor. Koca İstanbul halkı ne kadar da hürsafatperver imiş! Ne tuhaf halat-ı ruhiye göstermeye müsteid imiş! Erbab-ı kalem ile matbaacılar halktaki şu meyl-i hayalatperveriyi keşfetseydi çok cin, peri mütalaalarıyla ortalığı doldururdu. İspirtizma diye intişar eden bir eser, Osmanlı erbab-ı matbaasının cin, peri ve ervah masalına düşkün

¹⁸ SF, Nr. 956, s. 306

¹⁹ SF, Nr. 964, s. 18-19

olduğunu anlattığı için bir hafta içinde muharrirler damen-dermeyan oldu, İspirtizmayı müteakip türlü türlü isimlerde birtakım cin hikâyeleri takip eyledi; Bizim matbaa bile 'Miftahül Esrar'ını ortaya attı. Bakalım nasıl kapıları açacak?"²⁰

Fuat Süreyya Oral, Türk Basın Tarihi adlı kitabının İstibdat Dönemi Basın Rejiminin Karakteristiği başlıklı bölümünde: "33 yıl tek başına devlet yöneten abdülhamid döneminin basın rejiminin karakteristiğini tek kelime ile (karaktersizlik) olarak belirtmek yerinde olur. Bunun yerine her hangi başka bir kelime yerleştirmek bizce mümkün değildir. Zira, yönetim monarşidir ve monarşilerin de tamamen tek kişinin keyfi üzerine kurulmuş örneğidir. Buna göre basın rejimi de tamamen keyiften doğmadır.

"Sansür rejimi demek de yetersizdir. Zira, gerçek anlamıyla basın için sansür bir karakter örneği olamaz.

Karaktersizlik sözünden de rejimsizlik anlamı çıkar ki, bu da Sultan Hamid'in kişiliğinin belirtisidir." diyor.

Ama aslında II. Meşrutiyet ve Sultan Abdülhamid'in tahttan indirilmesinden sonraki dönemlerle ilgili yine basında çıkan eleştiriler, şikayetlere bakarsak hiç de iyi günlerin gelmediğini görürüz. Koca devlet her geçen gün korkunç çöküşün ve yok oluşun kucağına düşmekten kurtulamadı.

Şimdi, Meşrutiyet Yılları'nda çıkan gazetelerden bazıları'nı kısaca tanıtalım:

Osmanlı Gazetesi (19 Temmuz 1877-2 Ocak 1878): Başyazarı Ahmet Mithat Efendi olan bu gazete Çaylak takma adıyla anılan Tevfik tarafından çıkarılmıştır.

²⁰ SF, Nr. 976, s. 210

Tercüman-ı Şark (1878): Başyazarı Şemseddin Sami, Mihran isimli biri tarafından çıkarılan kısa ömürlü bir gazete.

Tercüman-ı Hakikat (1878): Ahmet Mithat Efendi tarafından kurulmuş. En ciddi siyasî gazete olarak tanınmış, 1882 yılına kadar hemen bütün yazıları Ahmet Mithat tarafından yazılmıştır. Bu yüzden Ahmet Mithat, "Yazı Makinası" ünvanıyla anılmıştır. Sonraları gazeteye Ahmet Mithat'a damat olan Muallim Naci de katılmış ve edebî tartışmalar başlatarak gazetenin tirajının rekor derecede artmasını sağlamıştır.

Vasıta-i Servet (1879): Malî, ticarî ve ziraf gazete. Üç yıl yaşamıştır.

Vakayi-i Tıbbiye (1880): İlk tıp gazetesi. İlim aleminde etkili olmuş uzun ömürlü bir gazete.

Mecmua-i Ebüzziya (1881-1914): Tefvik Ebüzziya tarafından çıkarılan ilk ciddi edebiyat dergisi. Kendi döneminde en lüks, en kaliteli baskıya sahip dergi.

Mecmua-i Fünûn: Bu dergide yer alan "Bir Yıldız Böceği İle Bir Yolcu" adlı bir hikayede "Yıldız Sarayı ve Sultan Abdülhamid" kastediliyor diye jurnallenecek kapatılması sağlanmıştır.

İkdam (1894): Kurucusu, Ahmet Cevdet. Çağının en önemli basın organı. 1908 yılında İttihat ve Terakki muhalefeti dolayısıyla suçlanan Ahmet Cevdet gazeteyi bırakarak İsviçre'ye kaçmaya mecbur oldu. Gazetesine oradan başyazılar gönderdi. Bu arada Hüseyin Rahmi halk yığınlarına hitabeden roman tefrikalarıyla gazetede dikkat çekmişti. Gazete bir süre sonra Hürriyet ve İtilaf fırkasını desteklemeye başladı. Bir ara Ali Kemal gazeteyi idare etti. Kurtuluş Savaşı sırasında İkdam'ı Yakup Kadri yönetiyordu, gazete Cumhuriyet'e kadar devam etti ve 1928'de kapandı.

Gazete imtiyazı alan kişilerin farklı fikir, inanç ve anlayış yapısında olduklarını gözönüne alırsak çıkan bu gazetelerin doğuracakları karışıklıklar, yapacakları tahribatlar kolayca anlaşılır. Bu dönemden başlayarak irili ufaklı, etkili etkisiz birçok gazete ve dergi boy göstermeye başladı.

Sermet Muhtar, Said Hikmet ve Osman Kemal'in Elülfürük'ü, Ali Fuat'ın Karagöz'ü, İbrahim Hilmi, Hüseyin Rahmi, Ahmed Rasim'in Boşboğaz'ı; bu sıralarda kurulan Ahrar Fırkası'nın Osmanlı'sı; Sürgünden dönen Mevlanzade Rifat'ın Hukuk-u Umumiye ve Serbestî'si, Murat Bey'in yeniden çıkardığı Mizan'ı; Kozmidi Efendi'nin Sada-yı Millet'i, İttihatçıların Şura-yı Ümmet'i; Cemiyet-i İlmiye-i İslamiyye adında kurulan bir cemiyetin Beyanü'l-Hakk'ı; Derviş Vahdeti'nin 31 Mart Vak'ası'nı alevlendiren Volkan'ı; Ebüzziya Tefvik'in Yeni Tasvir-i Efkâr'ı; İbrahim Hilmi'nin Millet'i; Ubeydullah Efendi'nin İttihad'ı; Ali Efendi'nin Basiret'i; Mehmed Fahreddin'in Ahrar'ı; Mustafa Bahaeddin'in İnkılab'ı; Sosyalist Hüseyin Hilmi'nin İştirak'ı; İttihat ve Terakki'nin Sada-yı Hakk'ı; Mustafa Suphi'nin Vazife'si; Abdullah Zühdü'nün Yeni Gazete'si; Mehmed İzzettin'in Hakk'ı N. Fevzi'nin Protesto'su; Fuad Bey'in Karagöz'ü; Cemil Bey'in mizah gazetesi olan Cem'i; Mehmed Rauf ve Süreyya Sami'nin Hayal-i Cedid'i; Abdullah Esat'ın Resimli Kitap'ı hep bu dönemin ses getiren gazeteleriydi.

Ayrıca Sırat-ı Müstakim, Sebilürreşat, Sada-yı din, Tarik-i Hidayet, Mikyas-ı Şeriat, Medrese, Ceride-i Safiye, Hikmet gibi dinî hassasiyeti ön plana alan gazete ve dergilerin de etkili yayınlar yaptıklarını belirtmeliyiz.

Bunun yanında Eşek, Elma'lum, Yuha, Geveze, Cingöz, Davul, Hacivat, Kel Hasan, Püsküllü Bela, Hoca Nasreddin, Curcuna, Hokkabaz gibi mizah gazetelerinin de hatırı sayılır okuyucu topladığını da özellikle belirtmemiz gerekir.

Hanımlara Mahsus Gazete (1895-1910): Hanımlara dikiş, nakış vs. konularını öğretmek üzere çıkarılan gazete İbnülhakki Mehmet Tahir tarafından çıkarılmıştır.

Resimli Gazete (1899): Fennî ve edebî gazete. Mehmet Rıza tarafından çıkarılan gazete 1916 yılına kadar yayınıni sürdürmüştür.

Musavver Muhit (1908): Resimli, renkli klişeli, fiyatı o zamana göre yüksek olmasına rağmen çok tutulan gazete.

İçeride yayınlanan gazete ve dergilerin yanı sıra, çeşitli olaylar ve eylemler yüzünden yurt dışına kaçan yazarların dışarıda çıkardıkları gazeteler de dikkate değer. Cenevre'ye kaçan Ali Şefkati'nin 'İstikbal'i, Paris'e kaçan Ahmet Rıza'nın 'Meşveret'i Cenevre'ye kaçmış Tunalı Hilmi'nin 'Ezan'ı, Önce Mısır'a giden sonra da Cenevre'ye geçen Mizancı Murat'ın 'Mizan'ı, Cenevre'ye kaçan Abdullah Cevdet ve İshak Sükutî'nin 'Osmanlı'sı, Ahmet Rıza'nın Paris ve Kahire'de çıkardığı 'Şurayı Ümmet, Prens Sabahattin'in Paris'te çıkardığı 'Terakki'si hep dışarıdan Sultan Abdülhamid'e yönelik eleştirilerin zemini oldular.

II. Meşrutiyet ilan edilince basın sınırsız hürriyet alanı buldu kendisine ve bir anda yüzlerce gazete-dergi çıkmaya başladı. Çıkan gazete ve dergilerin önemli bir kısmı bu konuda ehil insanların teşebbüslerinden çok para kazanmak veya macera yaşamak düşüncesiyle başlatılmış faaliyetlerdi. Eline bir basın aracı geçiren herkes "Devr-i Sabık"a eleştiriler, küfürler yağdırmaya başladı.

II. Meşrutiyet ilanından hemen sonra Abdullah Zühdü Bey'in Yeni Gazete'si, Hüseyin Cahit, Tefvik Fikret ve Hüseyin Kâzım Bey'lerin Tanin'i yayına başladı. Artık hükûmette otorite kalmamış, herkes istediği gibi hareket etmeye istediğini söylemeye, yazmaya başlamıştı. Meşrutiyetin ilanından sonra sadece bir buçuk ay içinde İki yüz kişi gazete imtiyazı almıştı.

Meşrutiyet'in ilk yıllarında gayrimüslimlerin de birbirleriyle yarışmasına gazeteler ve dergiler neşretmeye başladıklarını görüyoruz. Asıl bu yayın araçlarının 'korkunç düşüş'te büyük payları olduğu şüphesizdir. Bu konu şumullü bir şekilde araştırılabilirse dönemin aydınlatılması açısından oldukça önemli bilgiler ve bilinenlerin zıddına birtakım gerçeklerin ortaya çıkacağı muhakkaktır.

31 Mart Vak'ası dolayısıyla İstanbul'a gelip isyanı bastıran Hareket Ordusu'nun asayişini sağlamasından sonra basın hürriyetine yine birtakım sınırlandırmalar getiriliyor. Bir süre sonra meclis matbuat kanununu çıkarıyor ve bu kanundan sonra bir yıl için tam 353 (üç yüz elli üç) gazete çıkarılıyor...²¹

²¹ Bu konuda daha geniş bilgi için bakınız: Enver Behnan Şapolyo, *Türk Gazeteciliği Tarihi*, Güven Mat. 1971 Ank. - Fuat Süreyya Oral, *Türk Basın Tarihi* ve M. Nuri İnuğur, *Basın ve Yayın Tarihi* Der Yay. 3. Basım İst. 1997.

Birinci Bölüm

İNCELEME

I. SERVET-İ FÜNÛN'UN KÜLTÜR HAYATIMIZDAKİ YERİ

A. Derginin Şekil Özellikleri:

Servet-i Fünûn Dergisi 27 Mart 1891- 26 Mayıs 1944 yılları arasında 53 yıl gibi oldukça uzun süre yayın dünyasında boy göstermeyi başarmış bir dergimizdir. Bu zaman zarfında 2464 sayı çıkmıştır. Derginin sahibi ve yönetmeni Ahmet İhsan Tokgöz. Başlangıçta Servet Gazetesi'nin (Sahibi D. Nikolaydi) haftalık eki olarak yayımlanmıştır. Bu konuda Ahmet İhsan Tokgöz'ün dergide yayımlanan "Servet-i Fünûn'un Tercüme-i Hâli" başlıklı yazı dizisinde şu bilgiler yer almaktadır: "O zaman yine o nezarete bulunan hayırlı bir arkadaşım işe çare buldu. Yevmî gazetelerden birisine haftada bir kere ilaveten bir kısım-ı fennî çıkarılmak hususunda kolayca müsaade verilmişti. Ben de ceraid-i yevmiyeden birinin ismine izafeten böyle bir kısım-ı edebî ruhsatı alırsam muvaffakiyet me'mul idi. Nikolaydi Efendi tarafından vakt-i zahirde Galata'da çıkarılan Servet gazetesinin ismine izafeten ve Servet-i Fünûn ünvanıyla bir esbu'ı mecmua-ı fenniye ruhsatı istedik. Şu hile-i resmiye sayesinde irade-i Hamidiye'yi istihsal olundu. Hile-i resmiyeyi ilzar eden arkadaşına -ki bugün istirahat-ı ebediyededir- daima minnetdarım. 1307 senesinde Servet-i Fünûn te'sis eyledi. Birkaç ay sonra Servet-i Fünûn'un ruhsatnamesi nam-ı acizaneme tahvil olunmuştu."²² Önceleri bütün çeviri ve te'lif yazılar A. İhsan Tokgöz tarafından yazılıyordu. İlave daha çok bir magazin bülteni niteliğindeydi. Nabizade Nazım'ın Seyyie-i Tesamüh

²² Ahmed İhsan Tokgöz, Servet-i Fünûn'un Tercüme-i Hâli, SF. Nr, 948 s. 182

adlı romanın bu dönemde yayımlandığını görüyoruz.²³ Servet-i Fünûn'a 1892'den sonra Mahmut Sadık, Dr. Besim Ömer Paşa, Halit Ziya Uşaklıgil gibi yazarlar da katılmaya başladılar. Musavver Malumat dergisinde Hasan Asaf adlı bir genç şairin Abes (se)- Muktebes (sin) sözcüklerini kafiye olarak kullanması üzerine "kulak için kafiye -göz için kafiye " görüşleri etrafında edebiyat tarihine geçen tartışmalar başladı. Recaizade Mahmut Ekrem, "kulak için kafiye" görüşünü savunanlardandı ve bu yoldaki görüşlerini savunmak için Servet-i Fünûn'u savunma zemini olarak seçmişti. Bu yoğun tartışmaların yaşanması bir hareketlilik getirmiş ve derginin kimliğini etkilemişti. Recaizade Ekrem edebiyatımızda yeni bir anlayışın yerleşmesi taraftarı olduğundan Servet-i Fünûn'un yönetimini Tevfik Fikret'e verilmesini A. İhsan Tokgöz'e tavsiye etti. Ve Servet-i Fünûn dergisi 7 Şubat 1896 tarihinden başlayarak (256. sayıdan itibaren) Edebiyat-ı Cedide'nin yayın organı oldu. Servet-i Fünûn edebiyatını temellendiren güçlü yazarlar derginin bünyesinde bir araya gelerek edebiyat tarihimizde önemli bir merhalenin inkişafına katkıda bulundular. Bir süre sonra Tevfik Fikret' A. İhsan Tokgöz arasında çıkan anlaşmazlık sonucunda Tevfik Fikret dergi yönetimini bıraktı. Tevfik Fikret'ten sonra dergi yönetiminde Hüseyin Cahit Yalçın'ı görüyoruz. 1896'da Hüseyin Cahit Yalçın'ın yazdığı 'Edebiyat ve Hukuk' başlıklı makalesi yüzünden dergi kapatıldı. Bir süre sonra Ahmet İhsan'ın dergide devlet yönetiminin hoşuna gitmeyecek herhangi bir yazının yayımlanmayacağı güvencesini verince tekrar yayımlama izni verildi. Fakat eski Servet-i Fünûn havasını tekrar diriltmek mümkün olmadı dergi 553. sayısından sonra tıp, tarım, teknoloji gibi konulara yöneldi, edebiyat havası tamamen yok olmasa da görünmeyecek kadar cılızlaştı.

Meşrutiyetten sonra, Fecr-i Âtî topluluğunun Servet-i Fünûn'u yayın aracı olarak kullanması derginin eski havasını

²³ Atilla Özkırımlı, Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, Servet-i Fünûn maddesi. Cem Yay. Ayrıca daha geniş bilgi için bak: Aylık Ansiklopedi, c. 2, 1946, s. 729.

kazanmasını bir ölçüde sağladı. Bir ölçüde diyoruz çünkü Fecr-i Âtî topluluğunun edebiyatımıza getirmeyi amaçladığı yenilikler tatbik alanı bulamadan bu topluluk iki yıl gibi kısa bir sürede dağıldı.

Ahmet İhsan Tokgöz'ün bir ara yurt dışına çıkmasıyla (1920-1920) Servet-i Fünûn kapandı. 1928'den sonra dergi yeni harflerle Resimli Uyanış adıyla yayımlandı. Derginin başlığının altında da "*Servet-i Fünûn yerine*" ibaresi vardı.²⁴

Servet-i Fünûn Dergisi'nin incelediğimiz sayılarını göz önünde bulundurarak derginin şekil özellikleri hakkında şunları söyleyebiliriz: Kendinden kapaklı olan derginin logosunun altında "*Perşembe günleri çıkar, Menafi'-i Memalik ve devlete hadim musavver Osmanlı Gazetesi*" ibaresi yazılıdır. (Hüseyin Cahit'in "Edebiyat ve Hukuk" adlı makalesi üzerine kapatılan derginin daha sonraları Ahmet İhsan'ın yukarıda koyu harflerle öne çıkarılan "*Menafi-i memalik ve devlete hadim...*" şeklindeki güvencesiyle yayın hayatını sürdürebildiğini belirtelim; ancak İkinci Meşrutiyet yıllarında dergide yayımlanan yazılar "hadim" kelimesiyle bağdaşmayan bir yayın politikası takip ettiğini belirtelim.)

Kapaktaki "gazete" ibaresinin Servet-i Fünûn'un muhtevasını gözönünde bulundurduğumuzda bugünkü 'gazete' kavramıyla pek örtüşmediğini söylemek yanlış olmaz. Bu açıdan Servet-i Fünûn daha çok 'dergi' sıfatının öne çıktığı bir yayının aracı olarak basın tarihindeki yerini almıştır. Gerçi derginin ilavesi olan Supplement Polikique (Tevcihat ve Havadis Kısmı) magazin haberleri, günlük olayları, meclisteki gelişmeleri, tarihî vak'aları, toplum genelinde olan biteni açıklayan imzasız haber ve yazıları içermektedir ama asıl Servet-

²⁴ Servet-i Fünûn dergisi hakkında genel ve şümüllü bilgi sahibi olmak isteyenler bak: Rezaizade Mahmut Ekrem: "*Servet-i Fünûn'un Tarihçesi*" Tarih ve Toplum, Aylık Ansiklopedik Dergi, İletişim Yay. nr. 6 Haziran 1984 ve Ahmet İhsan Tokgöz: "Matbuat Hatıralarım, İletişim Yay., İst. 1994

i Fünûn'u göz önünde bulundurduğumuzda gazeteden çok bir dergiyle karşı karşıya olduğumuzu söylemeliyiz.

On altı sayfalık Servet-i Fünûn'un kendinden kapaklı olan birinci sayfasında (kapak) genellikle her sayısında gündemle ilgili, veya uygun görülen fotoğraf veya tablolar yer almaktadır. İkinci sayfasında "İstanbul Postası" başlığı altında çeşitli konulara değinen başyazı yer almaktadır. İstanbul postaları, "İsmail Subhî (944-952. sayılar), Karga (956-969. sayılar), Hatib (925-943. sayılar), Ahmed İhsan (974-977. sayılar)" imzalarıyla yayımlanmıştır. Bu yazıların, değindikleri konuların çeşitliliği ve önemi dolayısıyla bugünkü harflere çevirip çalışmamızın "metinler" kısmına almış bulunuyoruz. Derginin ilerleyen sayfalarında çeşitli edebiyat, sanat, dil, hukuk, düşünce, siyaset, eğitim, ekonomi vs. yazıları yer almaktadır. Dergide edebiyat, sanat ve dille ilgili bazı yazılar birkaç sayı devam etmiştir. Derginin son sayfalarında genellikle tefrikalara yer verilmiştir.

Servet-i Fünûn'un dikkate değer özelliklerinden birisi de bol ve çok çeşitli fotoğraflara yer verilmesidir. Denilebilir ki basın tarihinde o dönemde fotoğrafa önem veren dergilerin başında gelir Servet-i Fünûn. Ahmet İhsan, -Fransa'daki yayıncılarla sıkı bir irtibatı bulunması dolayısıyla- batıdaki baskı tekniklerini uygulama konusunda oldukça aktif bir yayıncıdır. Bu açıdan Servet-i Fünûn'da yerli ve yabancı olmak, manzara, tarihi mekanlar, teknolojik ürünlerle ilgili çok sayıda fotoğraf yayımlanmıştır. Dergide basılan fotoğrafların dikkate değer bir yanı da o dönemde devlet bünyesinde görev alan devlet erkanının, mebusların, paşaların, v.s. fotoğraflarına çokça yer verilmesidir. İncelediğimiz sayılarda, ilgilenenler için önemli belge niteliği taşıyacak değerinde olan mebus fotoğrafları ayrıca dikkate değerdir: Arif Efendi: Diyarbakir, Asım Bey: Edirne, Eşref Efendi: İsparta, Faik Bey: Edirne, Fazıl Efendi: Musul, Feyzi Bey: Diyarbakir, Hasan Efendi: Kozan, Hasan Fehmi Efendi: Sinop, Hayri Bey: Gümüşhane, Hayri Bey: Niğde, Hayrullah Efendi: Yozgat, Hüsnü Bey: (Bitlis Vali-i Cedidi), İbrahim Ferid Efendi:

Lazistan, İbrahim Hakkı Bey: Ergani, Karasu Efendi: Selanik, Lutfi Bey: Zor, Mahmud Mazhar Efendi: Trabzon, Mahmud Naci: Trablus, Mehmed Emin Efendi: Gence, Mehmed Fehmî Efendi: Gümölcine, Mehmed Hulusi Efendi: Trablus -Şam, Mehmed Hulûsi Efendi: Niğde, Mehmed Kâmil Efendi: Karahisarî, Mehmed Makhafî Efendi: Yemen, Mehmed Nedim Bey: Urfa, Mehmed Tahir Bey: Bursa, Mustafa Asım Efendi: İstanbul, Mustafa Bey: Trablus, Mustafa Bey: Halep, Naşid Bey: Siroz, Necib Draga Bey: Üsküp, Nureddin Bey: Siverek, Rıza Nur Bey: Sinop, Sabri Bey: Bursa, Said Bey: Mardin, Salim Bey: Karahisar Sahib, Sason Eşkel Efendi: Bağdad, Seyfullah Bey: Erzurum, Süleyman Bey: Dedeagaç, Süleyman Efendi: Cebel-i Harb, Süleyman Elbistanî Efendi: Suriye Mebusu, Süleyman Sami Efendi: Isparta, Şükrü Efendi: Kastamonu, Yusuf Şütuvan Bey: Bingazi,

Bir fikir versin diye Servet-i Fünûn'da yayımlanan bazı fotoğrafları aşağıya alıyoruz: Sen Pol Kilisesi'nin tahrip edilmiş kapısı, Servet-i Fünûn'cular ve Hareket Ordusu askerlesi, Salon elbisesi (Son moda salon elbisesi), Taşkışla isyanında ölen askerlerin cenaze töreni, Tekâmül Kulübü (Üsküdar), Şirket-i Hayriye Vapuru, Son moda elbiseler, Theodore Pawloff Efendi, Thomas'ın beyni (Mr.), Bir Ahmağın Beyni, Top modeli, Topçulukta terakki, Topkapı Sarayı, Torpido, Toryan, Elisee Efendi: (Yeni Ermeni Patriği Elisee Toryan Efendi), Tuarek (Büyük Sahra Bedevileri), Tunus'ta aile hayatı, Tunuslu bir rakkase:, Vapurun vinçle boşaltılması, Yıldız bahçesinde hürriyet zabitleri, Veliahd-ı Saltanat-ı Osmaniye devletli necâbetli Yusuf İzzeddin Efendi Hazretleri, Zafer Takı (Meşrutiyet yıldönümü kutlamaları), Anne -Çocuk, Babil Sarayı, Sakallı kadın, Asakir-i Osmaniye'nin top talimleri

Servet-i Fünûn'da fotoğraf o kadar dikkati çeken bir unsur olarak öne çıkmaktadır ki bu sarayın bile dergide fotoğraf yayımlatma isteğinde bulunmasına yol açmıştır. Fakat bu fotoğraf yayımlatma isteği, Ahmet İhsan Tokgöz'ün ifadelerine

göre farklı bir niyetin tezahürü olarak ortaya çıkmıştır, ona göre, Sultan II. Abdulhamid daha çok Avrupa'da meydana gelen bazı olumsuzluklarla ilgili resimleri Avrupa'ya büyük bir hayranlık duyan aydınlarımızın fikirlerini etkilemek "Avrupa'da da bunlar oluyor" gerçeğini göstermek için dergide yayımlatma yoluna gidilmiştir: "Sonra da icra eylediğim talhikat bana anlattı ki bu resmin Servet-i Fünûn'a derci, Hakan-ı Mahlu'un sarayda yetiştirdiği haydutlardan birinin Beyoğlu'nda icra eylediği ve birçok ecanibin şikayetini tevliid ettiği bir tecavüzü güya mazur göstermek, yahut "bakınız Paris'te dahi cinayetler oluyor!" demek için verilmiş imiş! ne büyük tedbir ve ne büyük ihata değil mi?"²⁵

"Hakk atelyesi, hak sınıfları tesisinden itibaren Servet-i Fünûn hakikaten zamanına göre fevkalade denilecek nefasette intişara ve en meşhur ressamların levhalarını derce başladı ise de şu gayreti çabuk münkesir oldu. Bunun iki sebebi var idi. Birincisi Abdülhamid'in gazeteye dercolunmak üzere gönderdiği resimlerin hep sanat ve akıl ve mantık ile nâkabil-i te'lif idi. İkincisi, Paris'ten gelen hakkakın atalet ve rehavete düşerek hizmet-i hakkiyeyi yüz üstü bırakması idi."²⁶

Servet-i Fünûn'un ilavesi Supplement Politikque haber bülteni niteliğindedir. Haberlerin hemen tamamı imzasızdır. Her sayının baş kısmında daha çok Osmanlı Devleti'nin diğer devletlerle olan münasebetlerinden bahsedilmektedir. Girit Meselesi, Sırbistan, Bosna-Hersek'in durumu, Bulgaristan, Yunanistan, Avuturya'yla olan münasebetler en çok üzerinde durulan konulardandır. İlavede Sultan V. Mehmet'le ilgili haberlere sık sık yer verilmektedir. Bu haberlerde oldukça ta'zimkâr bir üslup kullanılmaktadır.

Servet-i Fünûn, dergisinin maddî yükünü önemli ölçüde hafifletecek yerli yabancı büyük şirketlerin reklamları

²⁵ Ahmed İhsan Tokgöz, Servet-i Fünûn'un Tercüme-i Hâli -4- SF. Nr. 953 s. 265

²⁶ Ahmed İhsan Tokgöz, Servet-i Fünûn'un Tercüme-i Hâli, SF. Nr. 948 s. 183

yayımlanmıştır: Baker Ticarethanesi:, Bird Mark Underwear (Fanila ve iç çamaşırları, Continental: (son matbaa sistemleri), Anadolu Osmanlı Demir Yolu Şirketi, Bağdad Demiryolu Şirketi-i Osmaniyesi, Duyun-ı Umumiye:, Jay Underwear, Kooperatif Ekonomik Şirketi: (İngiliz Şirketi), La Rayonnante: (En son icad buz makinesi), Lodo -Lithinee: (Maden Suyu), Wanderer (Bisiklet), Fau Minerale de Tchitli: (Maden suyu), Büyük ikramiye çekilişi, Seyr-i Sefain-i Millî Osmanlı Şirketi, Kasapyan Ecza Deposu, Bank-ı Osmanî...

Servet-i Fünûn Dergisi'nin bu kadar uzun soluklu olmasının temelinde şüphesiz Ahmet İhsan Tokgöz'ün yayıncılık konusunda oldukça tecrübeli olması, yayıncılığı bir tutku derecesinde sevmesi ve bu işi ciddi bir ticaret adamı anlayışıyla yapmasıdır. Ahmet İhsan, işini o kadar büyütmüş ki matbaacılığı, kitapçılığı bir anonim şirket seviyesinde yürütmenin çapına erdirmiştir. Dergide yayımlanan ilanlardan yayıncılık işinin ne kadar ciddi metotlarla yürütüldüğünü anlıyoruz: *"Matbaacılık ve kitapçılık etmek ve gazete çıkarmak vellasıl tabaata müteallik bilcümle umur-ı ticariye ile meşgul olmak üzere dersaadette bir şirket teşkil etmiş ve matbaa-i Ahmed İhsan iş bu şirkete tahavvül eylemiştir."*²⁷ Ahmet İhsan bizde henüz emekleme döneminde olan yayın araç ve yöntemleriyle yetinmeyerek kendi matbaasını, basım tekniklerini sürekli yenilemek için ve son tekniklerden faydalanmak için o zamanlar kimsenin kolay kolay cesaret edemeyeceği girişimlerde bulunmaktan da geri durmuyor. O Fransa'dan getirttiği matbaa araçlarını kendi matbaasında faaliyete geçirdiği gibi bu araçların başka matbaalara satılmasına da aracılık yapıyor: *"Matbaalara ve matbaacılığa müteallik her türlü Alat ve makina ve Fransızca hurufat ve nev icad edevat-ı mükemmele almak isteyen Der-saadet ve taşra matbaacıları bu*

27 SF, nr. 939 s. 47

*eşyayı mübaya etmezden evvel bir def'a "Servet-i Fünûn" matbaasına müracaat etmelidirler"*²⁸

Servet-i Fünûn dergisi bünyesinde Edebiyat-ı Cedide yazarlarının fotoğraflarını ve el yazılarını özenli bir şekilde bastırılacak kitapçıkların hazırlanması, bu yazarlara ne kadar değer verdiklerinin örneği sayılabilir. Bu konudaki haberini "Musavver-i Üdeba-yı Cedide" başlığıyla verilen ilanda görüyoruz: *"Bu risalenin birinci cüz'ü neşrolunmuştur. Üdeba-yı Cedidemizden Halid Ziya, Tevfik Fikret, Hüseyin Cahid, Hüseyin Suad, Süleyman Nazif, Mehmed Rauf, Celal Sahir Beylerin resimleriyle el yazılarıyla birer sahifeyi havi ve pek nefis matbu'dur..."*²⁹

²⁸ SF, nr. 931 s. 335

²⁹ SF, nr. 961, s. 400

B) Yazar Kadrosu:

A. (Elif) Erşed: : Dergide Sultan Abdülhamid'in yerine geçen Sultan Mehmed Reşad'a biat konusunda bir tarih düşürmüştür:

Kıt'a-i Tarihiye:

Tanin-endz-ı âfâk olmasın mı gafil-i şükran
Erişti milleti tahlise lutf-ı hazrete-i mennan
Gönülde cevher-i hubb-ı vatan söyletti tarihin
Muhammed Han-ı Hamis oldu müjde-dâr ile sultan

A. Seni: bk. [YURTMAN], A[bdülgani] Seni.

Abdullah Cevdet (1869-1932): Şair ve yazar. Abdullah Cevdet'in Servet-i Fünun'un incelediğimiz kısmında İdeal isimli tek dörtlülük şiiiri yer almaktadır.

Abdülhak Hamid: bk. [TAHRAN], Abdülhak Hamid.

Abdülhak Hayrî: Şairin Servet-i Fünûn'da, dört şiiiri yayımlanmıştır.

Ahmed Haşim (1885-1933): Kudretli şair ve fıkra yazarı. Sembolizmin bizdeki en güçlü temsilcisi. Ahmet Haşim'i derginin bizim incelediğimiz sayılarında çok aktif biçimde göremiyoruz. Dergide Bahar, Kendime, Kış, Rüşd, Son Bahar, Yaz isimlerinde altı şiiiri yer almaktadır.

Ahmed İhsan: Bk. [TOKGÖZ], Ahmed İhsan

Ahmed Mazhar: Yazarın dergide Bir Diyojen isimli küçük bir hikayesi bulunmaktadır.

Ahmed Necdet: Ahmet Necdet'in dergide yalnızca bir şiiiri yayımlanmıştır.

Ahmed Refik: bk. [ALTINAY], Ahmet Refik.

Ahmed Serverî: Ahmet Serverî'nin Servet-i Fünûn'da tek şiiri yayımlanmıştır.

Ali Canib: Bk. [YÖNTEM], Ali Canip

Ali Haydar Emîr: Ali Haydar Emîr'in dergide 'İran' başlıklı İran'daki devrimi anlatan tek şiiri yayımlanmıştır.

Ali Nusret (1874-1913): Cenap Şahabettin'in kardeşi. Mühendishane-i Berri'yi bitirdi. Ordu hizmetleri ve askerî okullarda, Vefa İdadisi'nde, Darülmüallimin'de edebiyat öğretmenliği yaptı. Şahap (şiir), Makalat-ı Tarihiye ve Edebiye, Küçük Bir Facia-yı Vatan-perverane gibi eserleri vardır. Ali Nusret, Servet-i Fünûn'da süslü lisanı hararetle biçimde savunanlardardır. Arapa ve Farsça terkiplere ve kelimelere aşırı bağlılığıyla dikkati çeker. Celal Sahir'le dil konusunda tartışmalara girişmiştir. *Lisan-ı Müzeyyen ve Sanat* başlığıyla seri dil yazıları yazmıştır. Bu yazılarda sanat, edebiyat ve düşüncenin ancak süslü dille yapılabileceği görüşünü savunmuştur. Ali Nusret Fransız yazarlar *Catulle, Mendes ve Costa de Beauregard* hakkında yazılar yazmıştır. Bunun dışında yazarın dergide tarih konulu bir yazısı ve Nef'i'nin çağdaşı Sabri -i Şâkir hakkında yazdığı bir yazı dil ve hikâye değerlendirmeleri üzerine yazdığı yazıları yer almıştır.

Ali Süha: bk. [DELİLBAŞI], Ali Süha.

[ALTINAY], Ahmet Refik (1880-1937): Tarih yazarı. Tarih-i Osmanî Encümeni üyesi, Osmanlı Tarihi Öğretmenliği gibi görevlerde bulundu, profesör oldu. Tarih Sahifeleri, Tarih-i Umumî (6 cilt) Lale Devri, Köprülüler, Kadınlar Saltanatı (4 cilt), Anadolu'da Türk Aşiretleri, İstanbul Hayatı (4 cilt) gibi eserleri vardır. Ahmed Refik, Servet-i

Fünûn'da Fatih Sultan Mehmed ve Ressam Bellini başlığıyla seri yazılar yazmıştır ayrıca Osmanlı Ordusu'nun yapılanmasında bilfiil görev almış olan Alman General Von Der Goltz'un hayatı, eserleri ve yararlıkları hakkında uzun yazılar yazmıştır.

[ALYANAKOĞLU], Cemil Süleyman: (1886-1940), Asıl mesleği doktorluk. Dorülmüallim'de hocalık, Karantina İdaresi vasıtasıyla Cidde, Tebük, Karaman'da hizmet. Balkan Savaşı'nda Yanya cephesinde ve I. Dünya Savaşı'nda da Arabistan'da doktorluk görevi. Değişik illerde sağlık müdürlüğü.. Cemil Süleyman Fecr-i Âtî topluluğu içinde ön planda görünen yazarlardandır. İncelediğimiz sayılarda küçük bir hikâyesi ve İnhizam adlı roman tefrikası yer almıştır. Cemil Süleyman Aşiyân dergisinde ve Tanin gazetesinde eserlerini yayımlatmıştır. Yazarın Kadın Kadın Ruhu, Siyah Gözler adlı romanları Timsal-i Aşk adlı hikâye kitabı vardır.

Asaf Muammer: bk. [KÜTAYİŞ] Asaf Muammer.

[AYKAÇ], Fazıl Ahmet (1884-1967): Fecr-i Âtî Beyannamesi'nde imzası bulunan yazar, Fransız Lisesi'ni ve mektupla Paris Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdi. Fecr-i Âtî'den sonra çeşitli gazete ve dergilerde fikir, eğitim ve felsefe üzerine yazılar yazdı. Divançe-i Fazıl (aruzla), Harman Sonu (aruz-hece karışık şiirler) Kırpıntı, Şeytan Diyor Ki, Tarih Dersi gibi eserleri var. *"Fazıl Ahmet'in yazılarında yalnız köpükten ibaret bir mizah çeşnisi yoktur. Felsefî kültürünün derinliğinden, bu eserlere kuvvetli bir nüsg sızar ve bu nüsgla o sahifeler ansızın bambaşka bir ışığa kavuşur. Onu baştan başa okursanız, mütalaasının enginliği karşısında şaşar kalırsınız. Mesela, bakarsınız bir yazısında kuvvetli bir hayvanat bilgisi, size zevkle birlikte beleyici bir kazanç da verir. Kutup ve Medar kuşları bütün varlıklar ile önününüzden geçip giderler.*

(...) Mizah onun elinde memleketimizin manevi ufuklarını aydınlatan bir zekâ meş'alesi olmuştu. Gelecek nesiller, bu fosforlu sabah içinde zamanımızı ve cemiyetimizi daha iyi göreceklerdir."³⁰ Dergide mensur şiir, fantastik deneme ve hatıra yazıları yayımlanmıştır.

A(hmed(İ(hsan): bk. [TOKGÖZ], Ahmed İhsan.

B(ehlül) M(übin): bk. [YÖRÜK], Behlül Mübin.

[BAYIÇ], Hakkı Behic: Dönemin sanat-edebiyat yönünden yaşadığı durgunluğu dile getiren yazarlardan biridir. Dergide tenkit, hikâye roman ve dil hakkında yazıları yayımlanmıştır.

Bedi' Nuri: Yazar'ın Servet-i Fünûn'da kuyruklu yıldız hakkında yazdığı bir yazısı yer almıştır.

Bedreddin Mümtaz: bk. TAN, M. Turhan.

Celal Sahir: bk. [EROZAN], Celal Sahir.

Cemil Sıdkî: Dergide Filozof Nice hakkında bir yazı yazmıştır.

Cemil Sıtkı Ezzehavî: Dergide İnsan şahsiyeti, ruh güzelliği ve yapısı üzerine görüşler içeren bir yazısı yer almaktadır.

Cemil Süleyman: bk. [ALYANAKOĞLU], Cemil Süleyman

Cenab Şehabeddin: (1870-1934) Servet-i Fünûn şair ve yazarlarından. Cenap Şahabettin'in dergide sadece Eş'ar-ı Vicdaniye adlı bir fantastik denemesi yayımlanmıştır .

Cevad Rıza: Yazarın dergide tek fantatik denemesi yayımlanmıştır.

³⁰ Hakkı Süha GEZGİN, Edebî Portreler, (Hazırlayan: Beşir Ayvazoğlu) Timaş Yay. İstanbul-1997, s. 109

[DELİLBAŞI], Ali Süha (1887-1960): Tıbbiyeyi bitiren yazar çeşitli görevlerde çalışmış, milletvekilliği ve Sağlık Bakanlığı Danışma Kurulu başkanlığı yapmış Fecr-i Âtî topluluğu içinde yer alan yazar, küçük hikâye ve fantastik denemeler yazmıştır.

[DEVİRİM], İzzet Melih (1887-1966): Fecr-i Âtî Beyannamesi'nde imzası bulunan yazarlardan. İlk yazıları Çocuklara Mahsus Gazete'de yayımlandı. Fecr-i Âtî topluluğuna katıldıktan sonra şiir, hikâye ve roman yazdı. Dergide küçük bir hikâyesi ve bir anısı yer almaktadır.

Doktor Besim Ömer: Yazarın Kari'lerime başlıklı sağlık üzerine yazdığı bir yazısı dergide yayımlanmıştır.

Emin Bülend: bk. [SERDAROĞLU], Emin Bülend.

Emin Lami': Yazarın dergide bir fantastik denemesi ve bir hatırası yer almıştır. Emin Lami', Fecr-i Âtî Beyannamesi'nde imzası bulunan yazarlardandır.

[ERBİL], Haşim Nahid: Şiir, mensur şiir ve fantastik denemeleriyle dergide aktif şekilde yer almıştır.

[EROZAN], Celal Sahir (1863-1935): Servet-i Fünûn şairi olarak edebiyata başladı. Kadın ve aşk şairi olarak tanınır. Fecr-i Âtî grubu arasında yer aldı. (Fecr-i Âtî beyannamesinde adının karşısına "reis" ünvanı yazılıdır.) Fecri Âtî grubu içinde en fazla yazı yazan yazar olarak karşımıza çıkar. Şiirden, mensur şiire, dil üzerine yazdığı seri yazılardan fantastik denemeye, tiyatro değerlendirmelerinden yabancı yazarlar hakkındaki yazılara kadar birçok sahada kalem oynatmıştır. Dil hakkındaki yazıları dikkate değerdir. Bilhassa Milli Edebiyat'ın yaklaştığı bir dönemde milli edebiyatın savunuculuğunu yapmıştır. *Hakkı Süha Gezgin*, Celal Sahir hakkında yazdığı yazısında onunla olan bir hatırasını anlatıyor: "*İnce ve zarifti, Güzel giğindir, hoş konuşur, şakalarında bile söziün kibarını seçerdi. Türk Yurdu bir aralık mağrur ve*

müstehzi bir adamın elinde kalmış ve kuruluşundan beri oraya yazanlar dağılmıştı. Sahir, sevimli şahsiyetini mecmuaya bir mıknatıs yaparak bu dağılışı önledi Eskiler onun aydınlık varlığı etrafında pervaneleştiler ve Yurd, parlaklığının son mertebesine erişti. Çanakkale'ye gönderilen heyet arasında o da vardı. "Bütün hayatımı onlar verir de ben yaşarım Kadınlar olmasa öksüz kalırdı eş'arım.." dediği kadınsız hiçbir şey yazamadığı ve bu illetine yine kendisi: "Bak şaşırdım, yine kadın diyorum!" mısraiyle tasdik ettiği için o kanlı harp salmesinde epey şakalaşmıştık..." (...) "... Sahir, *Edebiyat-ı Cedide*'den *Fecr-i Âti*'ye ne kadar kolay bir akışla girdi ise, yeni lisan dâvâsını o kadar candan benimsemişti. *Beyaz Gölgele*r şairinin zaman içindeki istihalesi bununla da bitmedi. Yalnız dil sadeliğine uymakla da kalmadı, hece veznini de kullandı..."³¹ "Celal Sahir öyle bir istidad-ı tekamülperver, öyle bir istidad-ı pür hayat ve pür feverandır ki nesl-i hazırla nesl-i sabıkı birbirine rabteden güzergah-ı tedkik ve dahlile ancak onun eserleriyle geçilebilir."³² Abdülhak Hamid Servet-i Fünûn'da yayımlanmak üzere Celal Sahir'e iki şiir göndermiştir, bu şiirler büyük bir itina ve hürmet üslubuyla, çerçevesi biçimde dergide yer almıştır, Celal Sahir de bu şiirlere teşekkür babından, *Büyük Şair Abdülhak Hamid'e Cevap*" başlığıyla karşılık vermiştir. Celal Sahir'in *Beyaz Gölgele*r, *Buhran*, *Siyah Kitap* adlı şiir kitapları vardır.

Es'ad: Yazarın bilim ve fen konularında, bilhassa askerî balonlar konusundan bahseden yazısı dergide yayımlanmıştır.

Ethem Hidayet: bk. [YÖRÜK], Behlül Mübin.

Ethem Nahid: Yazarın Servet-i Fünûn'da küçük bir hikâyesi yayımlanmıştır.

³¹, s. 68-69.

³² Şahabettin Süleyman: "Tenkit ve Tahlil", SF. nr. 961, s. 396

Ethem Necdet: Ethem Necdet'in çocuk terbiyesi, insan psikolojisi ve felsefe ile ilgili yazıları dergide yer almaktadır.

Faik Ali: bk. [OZANSOY], Faik Ali.

Fatma Nebihe: Genç kadınların bilmesi gereken sağlıkla ilgili birtakım bilgiler içeren bir yazı yazmıştır.

Fazıl Ahmed: Bk. [AYKAÇ], Fazıl Ahmet.

Fazlı Mağmûmî: Fazlı Mağmûmî'nin Servet-i Fünûn'da tek şiiri yayımlanmıştır.

Galib Hasib: Yazarın Fransız iktisatçısı Torgo hakkında bir yazısı vardır.

GOLTZ, General Von Der (1843-1916): Golç Paşa olarak bilinen Goltz, 1883'te Osmanlı Ordusu'nu yenileştirmekle görevlendirildi. Askerî Mektepler Müfettişliği, Erkân-ı Harbiye (Genelkurmay) ikinci başkanlığı yaptı. Almanya'ya döndükten sonra da sık sık askerî danışman olarak İstanbul'a geldi. Sutan V. Mehmet Reşad'ın yaveri oldu. General Goltz ilim ve askerlik konulu yazılarıyla dergide yer almaktadır.

H. Hüsnü: Yazarın dergide küçük bir denemesi ve hikâyesi yer almaktadır.

H(alil) N(ihat): Yerkürenin yaşı ve dil hakkında iki yazısı dergide yayımlanmıştır.

Hakkı Behic: Bk. [BAYIÇ], Hakkı Behic.

Halid Safi: Yazarın Servet-i Fünûn'da dört şiiri yer almıştır.

Halim: (Maliye Tezaretî Tercüme Kalemi Mümeyyizi) Dergide maliye ve bütçe hakkında yazıları yayımlanmıştır.

Hamdullah Subhî: Bk. [TANRIÖVER], Hamdullah Subhî.

Haşim Nahid: bk. [ERBİL], Haşim Nahid.

Hatîb: İstanbul Postalarının 925-943. arasındaki sayıları Hatîb imzasıyla yazılmıştır.

Haydar Zafer: Dergide çocuk sağlığıyla ilgili bir yazısı yer almıştır.

Hüseyin Hüsnü: Dergide Ali Canip'e ithaf ettiği bir şiiri ve bir sonesi yer almıştır.

Hüseyin Suad: bk. [YALÇIN], Hüseyin Suat.

İ. S.: Bk. [SOYSALLI], İsmail Subhî.

İbrahim Fatin: Yazarın Serve-i Fünûn'da Türkçenin imlası hakkında bir yazısı vardır.

İsmail Subhî: Bk. [SOYSALLI], İsmail Subhî

İzmirî Halid Ziyâ: bk. [UŞAKLIGİL], Halit Ziya.

İzzet Melih: bk. [DEVİRİM], İzzet Melih.

Jülide S. (Sin): Yazarın tiyatro hakkında bir yazısı dergide yayımlanmıştır.

[KARAOSMANOĞLU], Yakup Kadri (1889-1974): Fecr-i Âtî topluluğu içinde yer alan yazar, daha sonra Millî Edebiyat çevresinde eserler verdi. Yakup Kadri, Servet-i Fünûn'da M. Rauf'la -özellikle 'Vicdan' makalesi etrafında- araretli tartışmalara girişmiştir. Ayrıca Resimli Kitap'ın Musahabe-i Edebiye'sindeki fikirler münasebetiyle seri tartışma yazıları yazmıştır.

[KARAY], Refik Halit (1888-1965): Fecr-i Âtî topluluğu içinde yer alan yazarı, Servet-i Fünûn'un incelediğimiz sayılarında aktif biçimde göremiyoruz. Dergide bir küçük hikâyesi, bir denemesi ve Venedik hatıraları etrafında bir yazısı

yayımlanmıştır. Onun nefis üslubunun bu yazılarda kendini gösterdiğini söylememiz mümkün değildir.

Karga: İstanbul Postalarının 956-969 arası sayıları bu imzayla yazılmıştır. Yazar, İstanbul Postalarında da bahsettiği şekilde ısrarla ismini gizlemektedir. Ancak Doç. Dr. Nazım Hikmet Polat'ın henüz yayımlanmamış bir Mahlaslar ve Takma Adlar konulu geniş çalışmasından edindiğimiz bilgiye göre Karga imzasıyla İstanbul Postalarını yazan yazarın Mehmet Fazlı olduğu kuvvetle muhtemeldir. Dergide Karga imzasıyla bir de şiir yer almıştır.

Keçeci-zâde İzzed Fuad: Yazarın Servet-i Fünûn'da bir Milli Hikaye'si yer almaktadır.

Kemal Derviş: Yazarın Avrupa ordularının manevraları hakkında bir yazısı yayımlanmıştır.

[KESTELLİ], Raif Necdet (1881-1936): Eleştirmen-yazar. Makale, roman mektup, eleştiri, antoloji yazdı ve roman çevirileri (Tolstoy'un Bir izdivacın Romanı ve Anna Karenina) yaptı. Servet-i Fünûn'da 2. Meşrutiyet'in ilanı ile ilgili yazısı, mensur şiirleri, fantatik denemeleri, küçük hikâyeleri, roman üzerine bir yazısı, fikrî ve felsefî yazıları yayımlanmıştır.

KÖPRÜLÜ, Fuad (1890-1966): Fecr-i Âtî topluluğu içinde yer alan yazar daha sonra Edebiyat Tarihi sahasında büyük çaplı eserlere imza attı. İstanbul Üniversitesi'nde otuz yıl edebiyat profesörlüğü, milletvekilliği ve Demokrat Parti kuruculuğu.. Yazarın Servet-i Fünûn'da sanat ve edebiyat üzerine, düşünce ve felsefe üzerine ve yabancı yazarlarla ilgili yazıları yayımlanmıştır. Yazarın ayrıca dergide aruzla yazılmış beş şiiri de yer almıştır.

Köprülüzade Mehmed Fuad: bk. KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad.

[KÜTAYIŞ], Asaf Muammer: Fecr-i Âtî beyannamesinde ismi yer almamasına rağmen Servet-i Fünûn dergisinde aktif biçimde yer alan yazarlardandır. Sultan V. Mehmet'in

gezilerini takip edip gelişmeleri bir muhabir gibi kaydetmesiyle dikati çeker. *Bursa'da Hatıra-i Seyahat* başlıklı yazısında Sultan V. Mehmet'in seyahatini büyük saygı ifadeleriyle anlatır bu arada aynı yazıda Sultan Abdülhamid ve dönemini de çok sert bir üslûpla tenkit eder. Asaf Muammer'in dergide Aşk Mektupları, hikâyeleri, fantastik denemeleri yer almıştır.

M(ehmed) Rauf: M. Rauf dergiye hararetli tartışmalarıyla katılmıştır. Çıkmaz Sokak ve Sanat ve ahlâk (Vicdan) konuları etrafında Yakup Kadri'yle çok hararetli münakaşalara girişmiştir.

Mehmed Rauf (1875-1931): Servet-i Fünûn şair ve yazarlarından. Mehmet Rauf'un dergide fantastik denemeleri, mensur şiirleri ve İngiliz Edebiyatı isimli seri yazısı yayımlanmıştır. Ayrıca yazarın Pençe ve Necmi adlı eserleri de tefrika edilmiştir. (Tartışmalar kısmına bakınız.)

M. A. (Ayın): Yazarın Fransız yazar Jean Richepin'in hayatı ve eserleri hakkında bir yazısı yayımlanmıştır.

M. Şakir: Yazarın sarayın işleyişi ve saraydaki görevlilerin görevleri hakkında bir yazısı vardır.

Mahmud Münib: Yazarın dergide bir şiiri yer almıştır.

Mehmed Behçet: bk. [YAZAR], Mehmet Behçet.

Mehmed Behic: Yazarın dergide şiirleri ve fantatik denemeleri yayımlanmıştır.

Mehmed Fehim: Yazarın dergide vatan duygularıyla yazdığı bir fantatik denemesi yer almıştır.

Mehmed Fuad: bk. KÖPRÜLÜ, Fuad.

Mehmed Halîm: Yazarın dergide bütçe hakkında yazıları fantastik denemeleri ve şiirleri yayımlanmıştır.

Mehmed Sa'di: Yazarın Süleyman Nazif ve Faik Ali'nin annelerinin vefatı üzerine yazdığı bir taziye yazısı vardır.

Muhammed Asaf: Yazarın dergide bir felsefi yazısı yer almıştır.

Mustafa Refik: Yazarın dergide prenslerin tahsil ve terbiyesi üzerine bir yazısı yayımlanmıştır.

Mustafa Subhî: Yazarın dergide eğitim üzerine yazdığı bir yazısı vardır

Müfid Ratıb (1887-1920): Fecr-i Âtî Beyannamesi'nin altında kâtip ünvanıyla adı geçmektedir. Münekkit ve oyun yazarı. Edebiyat dünyasına şiirle girmiştir. Servet-i Fünûn, Musavver Muhit, Resimli Kitap'ta tiyatro eleştirileri yayımlandı. *"Fransızların meşhur Arsey'i gibi, Müfid Ratif de kendini bütün benliğiyle tiyatroya verdi. Kendi zamanında çıkan Resimli Kitap, Musavver Muhit, Servet-i Fünûn, Rûbap mecmualarında tiyatro hayatımızı adım adım takip ettiğini gösteren, nümayişsiz, fakat olgun ve dolgun makaleler, tenkitler yazmıştır. Bunları dikkatle okuyanlar, onun bu sahadaki geniş kültürünü, derin bilgisini ince zevkini görürler."*³³ Yazarın dergide tiyatro üzerine değerlendirmeleri Çıkmaz Sokak ve Kirli Çamaşırlar etrafında başlatılan tartışmalar hakkında iki yazısı yer almıştır.

[OZANSOY], Faik Ali (1875- 1950): Servet-i Fünûn şairlerinden. (Fecr-i Âtî isminin babasıdır.) Mekteb-i Mülkiye'yi bitirdi. Kaymakamlık ve mutasarrıflık görevlerinde bulundu. Diyarbakır valiliği yaptı. Servet-i Fünûn'a mülkiye talebesiyken Kehkeşana Karşı adlı şiiriyle katıldı. *"İlk şiirini Servet-i Fünûn'a getirdiği gün, Fikret yanındaki arkadaşlarına: '-İkinci Hamid doğuyor galiba! demişti. Faik Ali'de ulviliğe, derinliğe karşı gerçekten bir özleyiş sezilir. Fakat ne yazık ki özleyiş, başarmaya yetmiyor. Ağabeyisi Süleyman Nazif, şakakları ağardıktan sonra da göğsünde coşkun bir delikanlı kalbinin vuruşlarını duyar ve bize o genç heyecanlarla*

köpürmüş eserler verirdi. Kardeşi, genç yaşında donuk şeyler yazdı. (...) Nazımda tantana meraklısı olan Faik Ali, nesirde çetrefil yola pek girmez. Seyrek yazdığı nesirlerde daha debdebesiz, daha şatafatsız bir dil kullanır.. (...) Fani Teselliler, Temail, Mithat Paşa, Elhan-ı Vatan.. Şair bunlarda şiirlerini toplamış ve Payitahtın Kapısında isimli bir de piyes yazmıştır. Elhan-ı Vatan'da üstünde durulmaya layık şiirler var. Balkan harbinde uğradığımız felaket, edebiyatımızda lazım geldiği kadar derin, büyük heyecanlar uyandırmamıştı. Bu vatan musibetine tek başına ağlayan rahmetli Mehmet Akif'in yanında yalnız Faik Ali'yi gördük..."³⁴ Yakup Kadri, Fecr-i Âtî toplantılarından birini anlatırken Faik Ali'den şöyle bahsetmektedir: " ...Tam bu sırada içeriye, Şahabeddin Süleyman'ın tehalükle karşıladığı narin ve uzunca boylu, kara sakallı bir beyefendi girdi ve herkes ayağa kalktı. Şahabettin Süleyman, bizleri yeni gelene takdim ederken adımızı yüksek sesle, fakat onun adını kutsal bir sır tevdi eder gibi kulaklarımıza fısıldayarak söylüyordu: Faik Ali. Bu, Edebiyat-ı Cedide şairinin bizim içimizde ne işi vardı? Gerçi, biz onu bu okulun en parlak şairlerinden biri addediyorduk ve Şahabettin Süleyman ise ona tapıyordu ama, biz buraya yeni bir edebiyat cereyanının temsilcileri olarak gelmiştik. Çok geçmeden, Şahabettin Süleyman bizim bu konudaki tereddüdümüzü dağıtacak. Onun yaptığı açıklamadan anlayacaktık ki, Faik Ali Bey, aramıza, kuracağımız derneğin geçici başkanı ve isim babası sıfatıyla katılmıştır. Nitekim, onun başkanlığı altında geçen birtakım görüşmelerden ve ileri sürülen tekliflerden sonra "Fecr-i Âtî" adını bize o takacaktı."³⁵ Bu satırlardan anlıyoruz ki Fecr-i Âtî'nin isim babası Faik Ali'dir. Faik Ali'nin Servet-i Fünûn'da kadın, aşk, dostluk ve güzellikle ilgili sekiz şiiri yayımlanmıştır.

Raif Necdet: Bk. [KESTELLİ], Raif Necdet.

³⁴ a.g.e. s. 97, 99

³⁵ Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU, Gençlik ve Edebiyat Hatıraları, İletişim Yay. 1990 İST., s. 32.

Rasim Haşmet: Yazarın dergide uzun bir şiiri yayımlanmıştır.

Recaizade Ekrem: bk Recaizade Mahmut Ekrem.

Recaizade Mahmut Ekrem (1847-1914): Tanzimat II. dönem yazarlarından. Recaizade Mahmut Ekrem'in dergide *Servet-i Fünûn*'a başlıklı bir yazısı yayımlanmıştır.

Refik Halid: bk. [KARAY], Refik Halit.

RENIE, Henry: Fransız romancının Ahmet İhsan Tokgöz tarafından tercüme edilen *Yanık* adlı romanı *Servet-i Fünûn*'da tefrika edilmiştir.

Reşid Süreyya (Tıbbiye'den): Yazarın dergide bir fantastik denemesi yer almıştır.

RICHEPIN, Jean: Yazarın bir şiirinin nesren çevirisi dergide yer almaktadır.

Sabit: Yazarın dergide bir şiiri yer almıştır.

Samih Fethi: Yazarın dergide mensur şiirleri ve fantastik denemeleri yer almıştır.

[SERDAROĞLU], Emin Bülend (1886,1942): Fecr-i Âtî kurucularından. Galatasaray Lisesi'ni bitirdi. Sahil Sıhhiye, Reji İdaresi, Elektrik ve Tramvay Şirketi ve Liman İdaresi'nde çalıştı. Karaciğer kanserinden öldü. Emin Bülend hakkında Ethem Hidayet'in *Servet-i Fünûn*'da yazdığı *Nesl-i Ahir-i Edebimiz*' başlıklı yazısında şunları demektedir: "*Emin Bülent... Bu daha başka bir gençtir... kendisinde bir nokta-i nazardan Faik Ali'ye teşbih havası ayanen zahir... Şiirleri âsâr-dide hasarlardan, serair-nüvaz ve bi-pâyân çöllerden nişan veriyor. İhtimal Leconte de Lisle'i ziyadece okumuş. Her halde güzel, pek güzel yazıyor... İstikbalin metin ve ciddi bir şairi olacağını kıymetdar eserleri göstermektedir. Fakat biraz iltisar ile yazsa..."*³⁶ "... kendisini görmeden

³⁶ Behlül Mübin (Ethem Hidayet): "*Muhahabe-i Edebiye-Nesl-i Ahir-i Edebimiz*", SF. nr. 964, s. 18

de tanırdım. Selanik'te henüz bir lise talebesi iken onun şiirlerini okumuş, mısralarındaki gür erkek sesine gönül vermiştim. Bu muralarda ben, eki Türk akıncılarının iğri kılıçlırını görür gibi olurdu. Hisarlara Karşı manzumesi, Edebiyat-ı Cedide simalarının, Fecr-i Âtî şahsiyetlerinin hiç birinde sezmediğimiz bir kahramanlık havası taşır. O muralar, sanki birer tarih dehlizidir. İçinde canfes şalvarlı, eleğimsağına kuşaklı cihangirlerin nal şakırtıları, kılıç çakırtıları gelen birer tarih dehlizi. (...) Emin Bülent bize bıraktığı birkaç şiir karşısında ben de zaman zaman böyle düşünmüş ve : Yazmaktan vazgeçmeseydi kimbilir daha ne güzel şeyler verecekti! demişimdir. (...) Son günlerde öğrendiğim bir hadie, bu uzaklaşışı biraz anlatır gibidir. Edebî siimalar hakkında vesika toplayan bir arkadaş, ona da başvurarak: -Sanat gayelerinizi anlatır, beğendiğiniz şiirlerinizi verir misiniz? diye sormuş. Emin Bülent buna: '- Geçmişimizde birkaç şiir yazmak günahını işlemiş isek, bu demek değildir ki ömrümüz oldukça bunun hesabını verip azabını çekeceğiz. İşin mi yok Allah aşkına!... Sözleriyle cevap vermiş." 37 Yazarın dergide şiir ve mensur şiiri yayımlanmıştır.

Server Cemal: Yazarın dergide bir mersiyesi yer almıştır.

Seyyid Muhammed Ziyaeddin: Bir fetvası münasebetiyle dergide ismi geçmektedir.

Sivaslı Hayrî: Dergide üç şiiri yayımlanmıştır.

[SOYSALLI], İsmail Subhî: İstanbul Postalarının 944-9952 ve 970-973. sayılar arasındaki kısımları İsmail Subhî tarafından kaleme alınmıştır. Yazar, bu başyazılarda özellikle tarizli söyleyişleri ve alaylı üslubuyla dikati çekmektedir. (Metinler kısmına bakınız.) Yazarın Servet-i Fünûn dergisindeki ağırlığı yazdığı yazılarda kendini hissettiriyor. İsmail Subhî Servet-i Fünûn'da özel okullarla ilgili, dil ve İstanbul konularındaki yazıları

³⁷ Hakkı Süha GEZGİN, Edebî Portreler, (Haz. Beşir Ayvazoğlu) Timaş Yay. İstanbul-1997, s. 78, 80.

ve fantastik denemeleri yayımlanmıştır. Ayrıca dergide güzel sözleri ve tefekkür cümleleri yer almaktadır.

Süleyman Nazîf (1870-1927): Servet-i Fünûn şair ve yazarlarından. "Çınlamayan ; fakat fırlattığı sözlere güllü lızı veren bir sesi vardı. Havayı ateş yapan bu esin heyecansız zamanını ben hiç hatırlamam. Çünkü boşuna hiç konuşmazdı. Söylemeye katlandığı vakit ise sözleri çıplak kılıçlar gibi şakırdardı. (...) Pervaneler nail mumun etrafında dönüp dolaşırs, Süleyman Nazif de tehlikelere öyle tutkundu. Kanatları yandıkça kurbanlığının lezzeti artar, gaye uğrunda ölmenin tadıyla kendinden geçerdi. İstanbul işgal edildiği gün Hadisat'ta *Kara Gün*'ü yazdı. Franşe Depere az daha onu kurşuna dizdiriyordu. Dostları araya girdiler, başını kurtardılar. Darülfünûn konferans salonunda okunan meşhur hitabesi ise gerçekten vatanperverliğin, medenî şecaatin, ruhi, gönül ve fikir kahramanlığının bir şaheseridir. Malta'ya bu yüzden sürüldü. O zamanki hâkimler için bu sürgün hükümü silinmez vicdan lekesidir. İttihat ve Terakki'nin en büyük şahsiyetlerine, en şiddetli hücumları yapmaktan çekinmemişti. (...) Batarya ve Ateş yalnız bir yazının adı değil, bütün kitabı dolduran o satır namınlusunun kapsülüdür de... (...) Firak-ı Irak, bu Diyarbekir yıldızının yöz yaşlarıdır. (...) İsa'ya Mektup zulümle kapalı göklere savrulmuş hudutsuz bir hitaptı. (...) Fuzûlî isimli eseri ise, o büyük Türk dâhîsine dair yazılmış en güzel ve en yeni buluşlarla doludur. Fuzûlî'nin Farisî divanını ilk gören ve meşhur mukaddemesini terceme ederek, bir çok yanlış inanışları düzelten Süleyman Nazif oldu..."³⁸ Süleyman Nazif hakkında, Servet-i Fünûn'un 'Resimlerimiz' bölümünde ise şu bilgiler yer almaktadır: "Fitrat ve ahlaki nazif ve nezih, eskâr ve iktidarı vasi' ve zerrin olan Süleyman Nazif Beyefendi biraderimiz naçiz 'Servet-i Fünûn'u bundan on beş sene evvel bile asar-ı ceyyidesiyle tezyin etmiş kudema-yı hürriyet-perverandandır. Devr-i İstibdad bu vatanperver-i

³⁸ a.g.e. s. 284, 285, 286

namuskarı senelerce müddet Bursa mektupçuluğunda maliküm ve atıl bir halde bırakmış, an be an mücella-yı terakki bulmak isteyen o zekayı neşr-i asar-ı ziyadardan mahrum etmişti. İnkılab-ı ahirin vükuunu müteakip ise edib-i hürriyet-müştakımız hemen o memuriyetinden istifa etti. Ümmet-i naciyenin guuş-ı ittıla'ına isal etmeye karar verdiği sada-yı hakikat ve te'aliye ise yine 'Servet-i Fünûn'un yevmi çıkan nüshalarını vasita-i esma' ittihaz eyledi. Servet-i Fünûn'da ve meydan-ı zuhurda birdenbire çoğalveren bütün sahaif-i matbuatta neşrettiği makaleler bu muhibb-i kadimimizin pertev-i vükuf ve hamiyetini, tanımayanlar nazarında bir suret-i ruşenada isbat etti. Hele 31 Mart hadisat-ı mel'unanesi esnasında, bütün İstanbul'un zebun-ı havf ve hiras olduğu, bütün efval-ı hamiyetin dembeste-i hürriyetkaldığı demlerde Süleyman Nazif Bey'in cesur, pervasız, hür kalemünün serir-i ruhüvazı, bir zuhur-ı mehdiyane ile -naçar 'Mizan' gazetesinin alude-i garaz sahaifinden- bir fırça-i esma' bularak bütün erbab-ı hamiyeti o tündbad-ı hevl-engiz arasında bir ra'se-i latif-i ruhani ile sarstı; uyun-ı vatanperveri de ağılattı, Nazif Bey'in süngü karşısında, ateş içinde intişar eden bu mektubu ve birkaç gün sonra, sevk-ı hamiyet ve emel-i hizmetle yine ortaya çıkan yevmi Servet-i Fünûn'da çıkan "93'te değiliz..." makalesi tarihe geçecek, efval-ı hamiyetin tezahürat-ı vicdaniyesinden nümune-nüma olacak müessir-i ülviyedendir. Süleyman Nazif Bey biraderimiz 31 Mart vak'a-i zailinden sonra "Tasvir-i Efkâr" refikimizin sahaif-i hakikat perveranesinde düriist ve sert, nazif ve kat'i fikirlerini neşreden makaleleriyle aylarca müddet bize her sabah birer hutbe-i beliga-i siyaset ihda eyledi. Nihayet hükûmet-i cedide bu nür-ı zekaya bir cevelangah-ı vasi' hazırladı; Basra valiliğini verdi. Gazeteciler arasında çıktığı için başka türlü bir hiss-i takdir ve muhabbet ile benimsediğimiz bu arkadaşımızın Basra'nın asırlardan beri metruk, beyaban-asa ve fakat müsteid sahalarında, sine-i bakir-i bedebiyanesinde yer yer fanus-ı medeniyet, nokta nokta elmaspare-i terakki icad edeceğinde itminana karib kuvette bir ümidimiz vardır. Sevgili refikimizi an samim-i tebrik ve

muvaffakiyatını ez dil ü can temenni ederiz"³⁹ Süleyman Nazif'in dergide bir hatırası ve bir nutku yayımlanmıştır.

Ş.(ekib) Akif Bey: Yazarın sağlık üzerine seri yazıları vardır.

Şahab Rıza: Dergide iki şiiri yayımlanmıştır.

Şahabbeddin Süleyman (1885-1921): Fecr-i Âtî yazarlarından. Oyun, hikâye ve edebiyat tarihi sahalarında eserler yazdı. Yazdıklarıyla büyük tartışmalar başlatan Şahabettin Süleyman Fecr-i Âtî'nin kuruculuğunu yapmıştır. Yeniliği, farklı olmayı ve aykırı görünmeyi seven bir mizaca sahiptir. Şahabettin Süleyman, Eşi İhsan Raif'le gittiği İsviçre'de İspanyol gribinden genç yaşta ölmeseydi edebiyatımıza daha dikkate değer eserler kazandırabilirdi. *"Kuvvetli bir nesri, güzel ve ileri bir zevki vardı. Edebiyat kitaplarına estetik umdelerini ilk koyan, edebiyat derslerini sanat hakkında etraflı izahatla başlatan odur. Bu hakkı için olsun, onu hafızalarımızda taşımaya borçluyuz. (...) Bir aralık, bir türlü söküp parlamayan Fecr-i Âtî'den ümidini keserek yeni bir edebî mektep kurmayı da tecrübe etti. Nayi'ler işte böyle bir gayretin yavrusudur. Fakat o, buna inanmamıştı. İşin sadece alayında idi. Çünkü edebî mekteplerin tesis edilemeyeceğini, ancak teessüs edegelmekte olduklarını pek iyi bilirdi.*⁴⁰ Şahabeddin Süleyman'la ilgili geniş biyografik eseri yazan Doç. Dr. Nazım H. Polat, onun edebî yönü hakkında şunları yazmaktadır: *"Bugün Şahabeddin Süleyman ismiyle birlikte hatırlanan bir mesele, bir konu var mıdır? Bu soruyu cevaplarken seviciliği edebiyatımıza sokan Çıkmaz Sokak'ı hatırlayabiliriz. Fakat yine sade Şahabeddin Süleyman, işte bu noktada büyük sanatkârlardan ayrılır. O, küçük meselelerden, büyük -en azından hacimce hayli geniş yazılar çıkarabilmelerine rağmen, asla yüce bir mesele sahibi olamamış, mizacının sevkiyle reaksiyondan*

³⁹ İmzasız, Süleyman Nazif Bey, SF, nr. 957, s. 336

⁴⁰ Hakkı Süha GEZGİN, Edebî Portreler, (Haz. Beşir Ayvazoğlu) Timaş Yay. İstanbul-1997, s. 193-194

akiyona yükselememiştir. *Abülhak Şinasi Hisar'ın yerinde bir ifadeyle, "o büyük aşkların değil küçük ibtilaların" adamıdır.*"⁴¹

Şahabettin Süleyman'ın büyük fırtınalar koparan Çıkmaz Sokak adlı tiyatrosunun gayri ahlâki muhtevasının yazarın şahsiyetinden kaynaklanan birtakım ârâzlarla ilgili olduğu söylenebilir. Onu yakından tanıyan, Yakup Kadri, Gençlik ve Edebiyat Hatıraları adlı eserinde bu fikirleri teyit edici ifadeler kullanmaktadır: "*Şahabettin Süleyman birçok şeyler gibi aşka da inanmazdı. Daha doğrusu aşka inanmadığını söyler ve yazardı. Freud'dan bir tek satır okumamıştı ve "libido" nazariyesi hakkında hiç bir bilgisi yoktu ama, insandaki bütün manevi değerlerin ve yüksek telakki ettiğimiz bütün hislerin kaynağını cinsî güdülerde aramaktan büyük bir zevk duyardı. Bu bakımdan, onca, bülbüllerin çiftleşme mevimlerindeki şakımaları ne ise, şairlerin aşk şiirleri de oydu. Şahabettin Süleyman her şeyi inkârda o kadar ileri giderdi ki, aslında iyi kalpli bir inan ve vefalı bir dost olmasına rağmen, kendini bütün ahlâk kaideleri dışında yaşayan bir kimse gibi göstermeye kadar varırdı: 'Ben paradan başka mabut tanımam, yalnız ona taparım ve onun yolunda, onu elde etmek için her hareketi mübalâ telakki ederim.'*"⁴²

Şahabettin Süleyman'ın Servet-i Fünûn'da tiyatro tartışmaları, kısa oyunları yayımlanmıştır.

Şekib Akif: Dergide beş şiiri yayımlanmıştır. Şiirlerinden biri Süleyman Nazif'e ithaf edilmiştir.

Tahsin Nahid (1887-1919): Şair ve oyun yazarı. Tahsin Nahid'in ilk şiirleri T. Nahide imzasıyla 'Çocuk Bahçesi' dergisinde (Selanik 1905) yayımlanmıştır. Fecr-i Âti Beyanamesi'nde imzası bulunan Tahsin Nahit, Servet-i Fünûn dergisinde aktif biçimde boy göstermiştir.

⁴¹ Doç. Dr. Nazım Hikmet POLAT: Şahabeddin Süleyman, Kültür Bak. Yay. 1987, Ank., s. 54.

⁴² Yakup Kadri KARAOSMANOĞLU: Gençlik ve Edebiyat Hatıraları, İletişim Yay. 1990. İst., s. 26.

Derginin incelediğimiz sayılarında yazarın, on üç şiiri, tiyatro eleştirisi üzerine yazısı, Franız tiyatro yazarı Coquelin'in hayatı ve eserleri hakkında bir yazısı, ve mensur şiirleri yayımlanmıştır.

[TAN], M. Turhan: Yazarın Servet-i Fünûn'da aşk, hüzn, hicran, temalarıyla işlenmiş şiir ve fantastik denemeleri yer almıştır.

[TANRIÖVER], Hamdullah Subhî (1885-1966): Fecr-i Âtî topluluğuna şiirleriyle katılan yazar, Tür Ocakları'nın inkişafında önemli katkılar sağladı. Hitabet ve nutuklarıyla tanındı, Türkçülük ve Milli Edebiyat akımlarına önemli katkılar sağladı. Yazarın dergide dört şiiri yer almaktadır.

[TARHAN], Abdülhak Hamid (1852-1937): Tanzimat Şair ve yazarı. Hamid'in Celal Sahir için yazdığı iki şiiri dergide yer almaktadır. Hamid'in bu şiirleri özel çerçeve içinde itina ve büyük bir hürmet ifadeleri ile yayımlanmıştır. Ayrıca Celal Sahir de Abdülhak Hamid'in bu şiirlerine karşı şükran duygularına ifade etmek için "Büyük Şair Abdülhak Hamid'e" ithafı bir şiir yazmıştır.

[TOKGÖZ] Ahmed İhsan(1868-1942): Servet-i Fünûn dergisinin sahibi. Aynı zamanda atif yazarı. Edebî yönü güçlü olmamakla beraber, Servet-i Fünûn'un oluşması, gelişmesi ve devam etmesi ile ilgili bilgiler kaleme alarak edebiyat tarihimize önemli katkılar sağlamış bir şahsiyettir. Fransızcadan yaptığı çeviri eserlerle de önemli bir hizmeti yerine getirmiştir. Ahmet İhsan'ın matbuat dünyasına getirdiği yenilikler ve hareketlilikler de inkâr edilmemeli. Servet-i Fünûn'da İstanbul Potası'ndan, haberlere, tarihi gelişimlerden, tartışmalara kadar bir çok sahada kalem oynatan Ahmet İhsan, asıl Servet-i Fünûn'un Tercüme-i Hâli' yazı dizileriyle dikati çeker. Bu yazılarda derginin oluşmasını, gelişmesini, ve hükûmetle münasebetlerini önemli bilgiler bulunmaktadır. Ahmet İhsan, Servet-i Fünûn'un incelediğimiz sayılarında, 'edebî kıtlık'la ilgili

tartışmalara katılmış, 'Mütenevvia' başlığı altında çeşitli magazin haber ve yorumlar yazma, İstanbul Postası başlıklı yazıların da bir kısmını kaleme almıştır. Tokgöz, Veliaht-ı Saltanat Yusuf İzzeddin Efendi ile bir mülakat yapmıştır.

[UŞAKLIGİL], Halit Ziya (1866-1945): Servet-i Fünun Edebiyatı yazarı. Halit Ziya'nın dergide Shakespeare hakkında seri bir yazısı bulunmaktadır. Ayrıca yazar Victor Hugo'nun sanatı, fikriyatı ve eserleri hakkında bir yazı da yazmıştır. Ahmet İhsan Tokgöz, bir yazısında Halit Ziya'yla olan münasebetlerini ve ilk tanışmasını şöyle anlatıyor: *"Meslek-i matbuata intisabımın daha pek bidayetlerinde, yani bundan yirmi bir sene evvel sanat-ı neşriyata olan muhabbet-i kadimemin sevkiyle o zaman "Umran" risale-i mevkutesini neşrederken İzmir'de "Nevruz" ünvanlı bir mucmua daha te'sis olunmuş idi; "Nevruz"dan nev-zuhur "Umran"a gönderilen nühsalarda "Halid Ziyâ imzasını ilk defa görmüş, bilmem neden bu imzaya ve imzanın sahibine kalben bir meyl hissetmiştim. Sonra ben İzmir'e gitmiştim; henüz kendisiyle görüşmemiş ve şahsen birbirimizi tanımamış idik. Tesadüf bizi daire-i hükûmette bir odada birleştirdi. Kimsenin delaletine veya takdimine hacet kalmayarak birbirimizi derhal tanımuştık. Karşımdaki şuledar nazarlı, zeki simalı, asil cepheli delikanlının mutlaka Halid Ziyâ Bey olduğuna hükmetmiş ve öylece kendisine hitap eylemiştim. İşte Halid Ziyâ Bey'e karşı kalben beslediğim muhabbet o zamandan başlamış ve bu muhabbet gittikçe hürmetle birleşmiştir.(...) Vakta ki "Servet-i Fünûn"un bu gayret-i edebiye ve fikriyesi idare-i müstebidenin darbe-i kalharanesine uğradı; o güzide muharrirlerin ekseri birer bahane ile teb'id olunduğu gibi elyevm İstanbul mebusu Hüseyin Cahid Bey'in o zaman gazetemizde münteşir bir makalesi bahane edilerek mabeyn baş kitabetinden gelen bir tezkere mucibince Servet-i Fünûn sahibi bu muharrir-i naçiz ve Hüseyin Cahid Bey ve hatta sansür tezkire-i mahudenin muhteviyatı mucibince "bilcümle alakadaranî" adliyyeye havale olunarak ihtilalcılık ile itham edildik. (...) İşte*

*Servet-i Fünûn'un uğradığı bu dehşetli darbeden sonra birader-i vicdanım Halid Ziyâ Bey o zamanda ve o şerait dairesinde yazı yazmak kabil olamayacağına kail oldu. "Servet-i Fünûn"da tefrika edilen "Kırık Hayatlar" romanı da muvakkaten kalemimi kırdı, silsile-i neşriyatına muvakkaten hitam verdi idi."*⁴³

Uşşakî-zâde Halid Ziya: bk. UŞAKLIGİL, Halit Ziya.

Yakub Kadri: bk. [KARAOSMANOĞLU], Yakup Kadri.

[YALÇIN], Hüseyin Suat (1867-1942): Servet-i Fünûn şair ve yazarlarından. Şiir, tiyatro ve mizah yazıları yazdı. Hakkı Süha onun şairciliğinden bahsettikten sonra onun hakkında şunları yazmaktadır: "Meşrutiyetten sonra şairin iki ayrı varlığı daha ortaya çıktı. Kirli Çamaşırlar diye bir piyes yazdı. Tercümeler, adaptasyonlar yaptı Darülbedayi'in yıllarca edebî heyetinde bulundu Yeni başlayan temaşa hayatımızın tarihi içinde hayli tesirli roller oynadı. Reşat Nuri Gültekin'le aralarında geçen münakaşa, bu rollerin nev'i ve mahiyeti hakkında bazı fikirler verebilir. Tiyatroculuktan sonra, Hüseyin Suat mizahçılığı da tecrübe etti - Gavei Zalim mütearıyla mizahî manzumeler yazdı. Faat bunlarda ne bir Halil Nihat çeşnisi, ne de bir Fazıl Ahmet olgunluğu belirir. Şaka, nasıl hekese mahû bir şeye, bu mizahî menzumeleri de o türlü bir şey ayabiliriz. Onlarda ne bir Zafername keskinliği, ne de Eşref'in hicivlerindeki hardallı ısrırganlık vardır. Dedim ya sadece herkesin yapabileceği şakalara benzerler. Bu üç parçalı Hüseyin Suat, üç cephesiyle de nihayet edebiyatımızı şöyle böylelerindedir."⁴⁴ Hüseyin Suat'ın Servet-i Fünûn'da vatan şehitleri üzerine yazdığı bir yazısı yayımlanmıştır.

⁴³ Ahmet İhsan TOKGÖZ: "Halit Ziya Bey", SF, nr, 931, s. 332.

⁴⁴ Hakkı Süha GEZGİN, Edebî Portreler, (Haz. Beşir Ayvazoğlu) Timaş Yay. İstanbul-1997, s. 155.

[YAZAR], Mehmet Behçet (1890-1980): Fecr-i Âtî şair ve yazarlarından. Edebiyat tarihimiz üzerine kaynak kitaplar yazdı. Erganun (şiiirler), Buhurdan, Yumak (düzyazı), Genç Şairlerimiz ve Eserleri, Genç Romancılarımız ve Eserleri, Edebiyatçılarımız ve Türk Edebiyatı adlı eserleri vardır. Yazarın Servet-i Fünûn'da iki şiiiri yayımlanmıştır.

[YÖNTEM], Ali Canip (1887-1967): Şair ve Yazar. Servet-i Fünûn dergisinde An-ı Meftur, Kış Mehtabı (Fecr-i Atî Müessislerine ithafıyla), Masam, Terane-i Mesa, Yad-ı Mutlak başlıklarıyla şiiirleri yer alıyor. Ali Canip 1911 yılında Genç Kalemler dergisine geçip Milli Edebiyat çevresinde bir anlayışla eser yazmaya devam etti. "Ali Canip... Billhassa son yazılarında isbat etti ki bütün gençler içinde ikinci bir Fikret olacaktır. Onun gibi metin ve selis bir şair... Neşredilen parçaları sırasıyla takip edilecek olursa birbirinden güzel olduğu anlaşılır. Zaten Ali Canip'te bir hassa-i garibe var: O bazen Enis Avni gibi sade sükkûndar bir şairdir. Fakat bazan birden yükselir; o kadar ki okuduğunuz parçanın böyle bir gencin eseri olduğunda şüphelenirsiniz. Mesela ekser âsârına nazaran Aşiiyan'da intişar eden iki parçası "Serai-i Hüsiin ve Şiiirim" ve "Mumum İçin"i ne kadar ulvidir. Ali Canip sanat-perestî gittikçe kesb-i şiddet ediyor. Bunun için onu parnasistler cümlesine idhal etmek istiyorlar. Fakat o Coppee ile Fikret'in biraz da Verhard ile Cenab,'ın öz bir evladıdır, denebilir..."⁴⁵

[YÖRÜK], Behlül Mübin: Yazarın dergide iki şiiiri ve "Nesl-i Ahir-i Edebimiz" başlıklı genç şairleri tanıtan bir yazısı yayımlanmıştır.

[YURTMAN] A[bdülgani] Seni: Yazarın dergide Yemen Yolunda başlıklı seyahat notları tefrika edilmiştir.

⁴⁵ Behlül Mübin (Ethem Hidayet): "Muhahabe-i Edebiye-Nesl-i Ahir-i Edebimiz", SF. nr. 964, s. 18.

C. Fikir Faaliyeti:

Servet-i Fünûn Dergisi'nin incelediğimiz sayıları II. Meşrutiyet'in ilanından sonraki döneme rastladığı için dergide Sultan Abdülhamid'e yönelik oldukça sert tenkitlere yer verilmiştir. Dergideki fikrî blokajın bu 'istibdat ve Sultan II. Abdülhamid' fobisi üzerine oturtulduğu söylenebilir. Hatta hemen bütün yazarların lehinde tek cümle kullanmadan, ne kadar karalayıcı cümle varsa hiç çekinmeden hepsini Sultan II. Abdülhamid hakkında sarfettiklerini söylesek abartma olmaz. Bu, dergiden yaptığımız alıntılardan da açıkça anlaşılacaktır. Çok karmaşık bir dönem olduğu için II. Meşrutiyet dönemi ve Sultan Abdülhamid hakkında keskin hükümler vermeden, Çeşitli yazarların bu konu ile ilgili değerlendirmelerini ve Servet-i Fünûn'daki görüşleri buraya almayı uygun görüyoruz.

Bugüne kadar Sultan II. Abdülhamid hakkında birbirine taban tabana zıt yorumlar yapılmış. Bir taraf onu tamamen karalama önyargısı içinde tek taraflı kaynaklara itibar etmiş, bir taraf da bütün iddiaları reddederek her şeyin iftira ve karalama artniyetinden ibaret olduğunu öne sürmüştü. Kimi ona "Kızıl Sultan, Hun-hâr, dünyanın en baskıcı hükümdarı, kardeşi kardeşe kırdıran bir acımasız, hatta şeytan" gibi yakıştırmalarda bulunuyor, kimi de "Büyük veli, Ulu Hakan Abdülhamid Han" sıfatlarını kullanıyor. Bu noktada işe yorum katmadan değişik yazarların bu konudaki yorumlarına kulak verelim:

Önce Servet-i Fünûn'da çıkmış yorumlara bakalım. İlk alıntı, 31 Mart Vak'asını, Sultan II. Abdülhamid'in tahttan indirilişini ve dönemin olaylarını canlı biçimde anlatan, bu anlatış içinde Sultan II. Abdülhamid'i ihmal etmeyen bir İstanbul Postası'dır. Yazıyı kısaltmak bütünlüğü bozacağı için tamamen alyoruz:

"Bundan on altı gün mukaddem, geçen martın 31'i yine müsadif salı gecesi saat yedi raddelerinde İstanbul âfâkında birkaç el yaylım ateş sesi halkı derin uykudan uyandırdı. Bu ateş isyan

ederek daha gece yarısı Ayasofya meydanına nazır Meclis-i Mebusan dairesi önüne gelen asilerin bir mümayişi idi. Sabahleyin İstanbul ve bila desise halkı keyfiyete fakıf oldular. Zabıtsız, tüfeklerine süngü takmış, gözlerini hurs ve heyecan bürümüş, şiraze-i nizam ve inzibattan çıkmış fevc fevc askerler -merkez-i ihtilal ittilhaz ettikleri- Meclis-i Mebusan önüne gidiyorlar. arkadaşlarına katılıyorlar, isyan sadaları, tüfek sesleri ortalığı çuylatıyor. Ezhan ve kulubu bî-ârâm ediyorlardı.

Asâkir-i âsiyenin "Şeriat isteriz!" nidaları ortalığa yayıldı. Halk arasında yavaş yavaş hakikat anlaşıldı; isyan eden us asakir güya mektepli zabitanın su-i muamele gördüklerini, kendilerine namaz kılmamaları, allah'ı tanımamaları yolunda dinsiz zabitan tarafından telkinatta bulunduğunu söyleyerek bu hale karşı Meclis-i Mebusan'dan şeriat istediklerini ve bunun için ictima' eylediklerini beyan ve iddia ediyorlardı.

Yavaş yavaş isyan tevsi-i daire etti; umum İstanbul asakir-i asilere katıldı; kabinenin tebdiliyle iş bir dereceye kadar teskin olunabildi idi ki bu hususa dair tafsilat, vak'ayı müsadif çıkan geçenki nüshamızda mevcuttur.

Martın 31. yeom-i meş'umunu takip eden günler pek müthiş, pek buluran-engiz günler idi. Birkaç gün zarfında vükela-yı milletin bile emniyet-i hayatları kalmamış, şeriat bahanesiyle meşrutiyete müthiş bir darbe vurulmuş, hayvan-ı iftira-kâr-ı istibdadın dişleri belirmeye başlamıştı. Ne hürriyet-i kelim ne hürriyet-i şahsiye, ne hürriyet-i mesakin yoktu. Serbesti-i matbuat mahvolmuş gibiydi. Gazetelerin Sultan Hamid hakkındaki o mahud cümel-i medhiyesi sahifelerde tekrar görünmekte, her şey saklanmakta, hakikat yazılmamakta hafiyeler oratlığı doldurmakta idi. Bu siyah günlerde hürriyet-perver kalpler tekrar mulkemiye-i istibdad, takarrüb-i inkiraz-ı vatan endişesiyle kan ağlıyorlardı. isyan-ı askerînin ibtidasında işin sırf bir eser-i taassüb ve İttihad-ı Muhammedî cemiyeti mensubiyeti ile bunun başında bulunan Volkan gazetesi sahibi

Vahdeti haini tarafından müretteb ve fırka rikabından mütevellid bulunduğu zannediliyordu. İşin fena olduğu ve bunun istibdada yol açacağı kestiriliyor idi. Lakin Sultan Hamid-i Sani'nin tab-ı müstebidanesine nazaran muhafaza-i meşrutiyet üzerine ettiği yemine inanılamamakla beraber, vehmi ve korkaklığı malum olduğundan iade-i istibdad için bu kadar büyük bir cür'et göstermeyeceği tahmin ediliyor. Olsa olsa Abdülhamid'in fırka rekabeti sevkiyle bazı eşhasın ve cühela-yı sâhte-ganın hazırladıkları kıyam ve ihtilalin vukuundan sonra istifade emeline düştüğü farzolunuyordu. Fakat Rumeli'den ve alehusus Selanik'ten gelen haberler oraların mahiyet-i meseleyi İstanbul'dan iyi anladıklarını isbat etti. Rumeli ve Selanik'ten hatta Anadolu vilayetından Erzurum'dan, Aydın'dan mabeyne şiddetli telgraflar çekilerek vakayi-i ahire üzerine muhalif-i meşrutiyet suretle teşkil eden kabinenin tanınmadığını beyan ve Sultan Hamid'i tehdid eyledikleri uzaktan uzağa işitiliyordu. Hatta Üçüncü Ordu'nun ayağa kalktığını, İstanbul'a gelip asileri, müstebidleri te'dib etmek üzere yola çıktığı tahakkuk ediyordu. Nisanın beşine müsadüf pazar günü idi ki, resmen Hareket Ordusu lisan-ı ahalide Hürriyet Ordusu denilen, miktarı yirmi otuz bini bulan Rumeli gönüllülerinden mürekkep ordunun Çatalca'yı geçip Hadim köyüne geldiği ve hatta pişdarların Küçükçekmece'ye vasıl oldukları anlaşıldı. Kulub-ı erbab-ı hamiyet bu hürriyet tahliskârlarının takarrup vücuduyla biraz nefes aldı. Ertesi pazar, ertesi günü de martın on yedisinde her tarafta hükümferma olan fırka münazaatı ve şahsiyet çirk-abı kiçine karışmamak için tatil edilmiş olan yevmî "Servet-i Fünûn" tekrar meydan-ı mücahideye atıldı. Sair yevmî gazetelerin ihtiyar ettiklerini söylediklediğimiz meslek-i sükûta külliyyen muhalif açık bir lisanla halkı intibaha davet etti. Birgün evvelki pazar günü Ayastefanos'a gitmiş olan yirmi kadar mebusa İstanbul'dan birçok mebuslar daha iltihak ederek orada ictimâ eylediler. Yine o günü hareket ordusu pişdarları Ayastefanos'u işgal ettiler artık nisanın altısından ta İstanbul'un işgal edildiği on birinci cumartesi gününe kadar Ayastefanos'ta

umum mebusan ve ayan toplandılar. Ayan-ı mebusandan mürekkeb Meclis-i Milli-i Umumi Osmanlı tarih-i meşrutiyetinde ilk defa olarak ictima etti. Meclis-i Milli'nin orada icima etmesi İstanbul'un hükümet-i meşruta merkezi tanınmadığının bir delil-i alenisi idi.

Bugünden sonra Hareket Ordusu tahşidatına devam etti. Rumeli'den sel gibi mücahidan-ı hürriyet akmakta idi. İstanbul civarında mevaki'-i askeriye işgal, istihzaratı öyle ikmal eyledi. Bugünlerde İstanbul'da zahiren bir sükûnet vardı. Fakat hakikatta inzibat ve asâyiş mefkuddu. Âsi askerler, şeriat isteyenler, müteassibîn güruhu istedikleri yolda icra-yı habaset ediyorlar. Mamafî Rumeli Ordusu'nun takribi her birine bir melce vü miser arattırıyordu. Sultan Hamid ordunun hareketını tevkif için her türlü vesait-i desisekâranesine müracaat ediyordu. Lakin Rumeli kahramanlarının azmi kafi idi. Şeytan-kâr Abdülhamid bu defa aldanıyordu.

Nihayet nisanın üçüncü cuma günü padişan korkmadan, evet korkmadan selamığa çıktı ve etrafındaki âsi askerlere gevrek ve limonata dağıttı. O gün ba'dezzuhur Topkapı haricindeki Davutpaşa Kışlası hürriyet ordusu tarafından işgal olundu. O akşamdan itibaren ordunun Hareket-i taarruziyesi başlamıştı. Ertesi cuma, ertesi günü alessabah başlayan hareket-i askeriye avn-ı Rabbanî ile akşama kadar İstanbul'un fetih ve işgaliyle neticelendi. Asâkir-i âsiye müteferrik yerlerde ve şehrinizin hemen her karakolhanesinde makavemet ettiler. Fakat hürriyet ordusu efrad ve gönüllülerinin şîrâne savleti ve bazen endah ettikleri top gülleleri cümlesinin bu me'yusâne ve mecnunâne mukavemetlerini kesr eyledi. Yalnız Taşkışla ziyadece mukavemet gösterdi. Fakat o da top ile tahrib ve istimama mecbur oldu. Yıldız Sarayı etrafında epey asker vardı. Burası pazartesi akşamına kadar öyle bila harb taht-ı mahsurada kaldı. Nihayet Abdülhamid-i Sani'nin askerleri teslim oldular. Bendeganı firar ettiler, yahut derdest olundular. Salı günü vakt-i zühürde Meclis-i Mebusan'da verilen hal' kararıyla Yıldız'da

artık yapılmaz kalmış olan zalim ve müstebit Abdülhamid hal' ve Selanik'e icla' ve veliahd Reşad Efendi Hazretleri Sultan Mehmed Han-ı Hamis ünvanıyla taht-ı âli baht-ı Osmanî'yi iclas eyledi. Ve hürriyeti ve meşrutiyet Osmanlı mülkünde ilâ maşallah ebediyyen takarrür eyledi." 46

Ve Padişah-ı Mahlu'un şahsiyetine yönelik diğer eleştiriler, karalamalar, hakaretler:

"Bugünlerde sevinecek şey o kadar çok ki... Yıldız ya millet bahçesi olacaktı, ya millet müzesi. Demek o yüksek(!) mevki biz de seyredebileceğiz. Ne kuzum, eskilerin dedikleri gibi dünyanın altı da var, üstü de. Bazen böyle yukarıdakiler aşağı, aşağıdakiler yukarı gider. Allah bazıları gibi, kimseyi attan indirip merkebe bindirmesin..

Ninelerimiz beyhude söylemezlermiş: Ne oldum dememeli , ne olacağım demeli. İnsan hakim-i rûy-i zemin, hakanü'l-berrin ve'l-bahrin olduğunu işitip dururken, debdebe ve saltanat-ı bî-payan içinde yaşarken bir gün gelir bir köşede sessiz sadasız, ikamete memur olur. Otuz senelik seyyiatın acısı birgün içinde çıkar. Kainatta hüküm süren kuvve-i bahire-i adaleti düşünüp de işin ilerisine varmamalı.

İran Şahına baksanıza. Akıllı adam! Türkiye vukuatını, müstebitlerin büyükten küçüğe kadar mahrumiyetini işitir işitmez tebasına hürriyeti bahş, Meclis-i Millî'nin küşadı hükmünü isdar etti. Fakat kıssadan hisseyi sade o mu kapar? İranlılar almak mı? Şahın sözüne öyle kolayca inanmıyorlar. Bunda hakları var. Biz inandık da ne oldu. Huylunun huylundan geçmediğini bir daha acıca tecrübe ettik...

46 SF. Nr. 934, s. 368

Tecrübe acı ama meyvesi de pek tatlı. Şimdi öyle bir padişahımız var ki Allah millete bağışlasın. İlk selamlığını Ayasofya Camii'ne yaptı. İki gün sonra çiftliğine gezmeye gitti. Yarın da bir başta camii şerifte selamlık yapacak, ondan başka sultan-ı mahlu' elli bin lirayı azırganır iken padişah-ı nev-câhımız Meclis-i Mebusan'ın tayin ettiği yirmi beş bin lirayı çok bularak beş bin lirasını hazine-i millete terketti. Yakında da vilayati gezecek, teb'asını görecek. Tavrında muamelesinde bir peder gibi müşfik. Milletini seviyor. Gideceği yerlere açık araba ile, bir iki yaveriyle gidiyor. Etrafında öyle askerden değil, milletinden, milletinin tebcilatıdan bir kale var. İşte şimdi millet nam bir Osmanlı milleti gibi haiz-i vakar ve melabet, padişahı tam bir Osmanlı padişahı gibi zî-ihiram ve şevket-penâh. Böyle bir merbutiyet-i müteakabile elbette hemişe payidar ve kavi olur."⁴⁷

"Hakan-ı mahlu' şimdi artık altın sevdasını terketmiş gibi görünüyor. Selanik'te oturmakta olduğu Alatini Köşkü'ne Yıldız'dan eski meskeninden ehli, yabanî her türlü hayvanat celb ediyor. Onlarla meşgul oluyormuş. Tavuklara pek meraklı olduğunu söylüyorlar. Selanik gazetelerinin yazdığına göre şimdi rahatı pek iyi imiş ama yakında zuhur edecek Vardar'ın sivrisinekleri pek müz'ic olurmuş!...

Bu şimdi Hakan-ı Cedidimiz Sultan Melmed Han-ı Hamiş hazretleriyle meşgulüz. Gözümüz onu görüyor, kalbimiz onu seviyor. Evvelki ün kılıç alayı icra olundu. Bu alay hakikaten âlayı vâla idi. Milletle padişah birbiriyle telaki etti. Kalplerden müteakabile hissiyat-ı samimane ve ihiramkârane yükseldi. Dostları sevindirsin, düşmanları yerindirsin."⁴⁸

⁴⁷ SF. Nr. 935, s. 34

⁴⁸ SF. Nr. 936, s. 404

"Vakıa zaman her şeyi kartlaştırıyor ama ba'zı kökler var ki onları bir türlü kocatmıyor. Mesela Abdülhamid gibi. Adam o kadar hürs sahibi, gönlü o kadar emellerle dolu ki galiba yüzlerce sene saltanat etse yine "Daha!" diyecek. Hamid-i Sani'nin hâris-i saltanat olduğunu zaten biliyorduk ama bu kadarını değil. Bir kaç gün evvel gazeteler yazdı. Bundan dört beş sene mukaddem, Abdülhamid bir rü'ya görmüş. Kanatlı otuz at tarafundan çekilen bir araba derununda bulutlar arasında uçurmuş. Hemen ertesi günü hocası, Ebülhüda'ya bunu ta'bir ettirir. Ebülhüda bunu duyar duymaz yağlı bir fırsat ele geçirdiğini anlar. Yağın iyice sızdırmak için Abdülhamid'den mühlet talep eder: Abdülhamid'in kemal-i şan ve şerefle otuz sene daha hükûmet süreceğini söyler. Koca saltanat bûdelası buna kanar. Ne kadar bahşiş verse beğenirsiniz? Tam otuz bin lira! Ebülhüda vurğunu vurur. Bu paralarla emlak ve akar alır. Hamid cenablarına gelince şimdi Selanik'te Alatini Köşkü'ndedir. Rü'yası sadık imiş. Hakikaten bir seyahat yaptı. Ama seyahat bir esb-i semavi ile değil de esb-i ahenîn ile oldu.

Geçen senedenberi Abdülhamid ile beraber bütün dostları seyahat modasına marak etmişler. Eski devirde Jöntürkler vatan haricinde diyar diyar gezerler idi. Şimdi de Abdülhamidistlere sıra geldi. İçlerinde meb'us, gazeteci, mabeyinci, yaver, hafiyeye, arab, çorab her cinsten var. Devr-i sabıkta vatanperverlerler, hamiyetliler zemin-i vatan etrafında pervane gibi dönerleriken hoşlarına gidiyordu. Şimdi de onlar dolaşsınlar da Hanya'yı Konya'yı öğrensünler.

Yahu ne tuhaf şeydir! Kim derdi ki Hamidistler bu kadar çok olsun. "Çok hacıların çıktı haçı zîr-i bağilden." sözü ne doğru imiş!... Ali Kemal'in birkaç jurnali daha çıktı. Bu zatın jurnal yazmakda evla bir üslub-ı latifi (!) var ki, bu sanatta da sahib-i kemal olduğu aşikâr. Bu zat yalnız sahtekarın mumu yatsıya kadar yandığını nasılsa düşünmemiş. Her gün yazdığı makalelerle aleme karşı kendisini şeyhülalharar gibi tanıtmak

isterdi. Lakin işte şem'-i hilesi çabuk söndü. artık sesi bile işitilmez oldu.

Abdülhamid'in parası, te'sir-i füsunkârı ile en hür memleketlerde, en uzaklarda yaşamışları bile yoldan çıkarır iken ma'hûd firari İzzet, Avrupa'dan yolladığı bir mektupta , kendisinin Abdülhamid'e verdiği jurnallerin Yıldız taharriyatında ele geçtiği hakkında yazılan fıkratı şiddetle reddediyor. Ve "Ben jurnalcilik etmediğim gibi istibdat taraftarı da değilim. Tamamıyla hürriyet-perverim." diyor. Balık kavağa çıkarsa bu sözlere de inanılır. Koca gurk-ı baran-dide istediğini Abdülhamid'e ..bilâ hail ve la-mani' söyleyebilirken jurnal vermeye ne hacet. İzzet'in yüzlerce adamı vardı ki dilediği yolda jurnal verirlerdi. Hürriyet taraftarı olduğu iddiası da epey cür'etkârâne. Bu şeytan ile yaşayıp da iddia-yı mülkiyet etmeye benziyor.

Ada misafirleri İzzet gibi hepsi iddia-yı masumiyet ediyorlar. Vakıa derler ki: Kabahat gelin olunmuş, kimse almamış. Lakin bu kadarı da artık hamakat. Meşhurdur ki rüzgarın önüne düşen adam yorulur. Bu Devr-i Sâbık mensupları da artık rüzgar-ı adaletin kuvvet-i cereyanına teslim-i nefis etseler, beyhude yorulmamış olurlar. Geçen gün dahiliye nazır-ı esbaki Memduh Paşa malifuzan İstanbul'a indirilip Divan-ı Harb-ı Örfiyede isticvap olundu. Bakalım, nebet-i adalet ötekilere ne zaman gelecek.

Adalet ne büyük kuvvettir! O kadar kapalı tutulan Yıldız Sarayı bahçesini bile onun kuvvet-i pazusu açtı. Evvelki salı günü gittik, gezdik. Bu esrarengiz merkez-i istibdatı gördük. Her tarafında uçuşan hava-yı istibdatı, Abdülhamid'in otuz senelik bekaya-yı saltanatını temaşa ettik. Bahçenin her köşesini bir süikûn-ı kasvet-engîz arz ediyor, zulmün zevalini gösteriyordu.

Abdülhamid ve avanesi de zevk-i selim, fikr-i san'at namına bir şey olmadığı, Yıldız Saraylarının parça parça yapılmış adı binalardan ibaret bulunduğu, rast gele inşa edildiği anlaşılıyordu. Orada iyilik namına bir şey yoktu; o yerler muhtac-ı tedavi, ma'lûl bir dimağ elinde senelerce müddet baziçe olmuştu. Neticede de nîm harap-âsâ bırakılmış idi..."⁴⁹

"Halk artık Abdülhamid ile kabile-i cevasisi düşünmüyor. Abdülhamid bunama illetiyse uğraşadursun; kabile-i cevasis de menfalarından yerlerini ısıtadursunlar, ahali tensikat işlerini, memlekette hefahun artıp artmayacağını, Avrupa sermayesinin gelip gelmeyeceğini, tedkik edilmekte olan bütçe kanununun hükümler hazırladığını düşünüyorlar Herkes nefsi! Nefsi nida-yı derunîsiyle Meşrutiyet'in yeni yollarında ileri geçmek için koşuşup duruyorlar. Hepsine, mevla getire, duası yeter."⁵⁰

"...Geçen gün Yıldız'da Abdülhamid'in enisleri olan hayvanat satıldı..."⁵¹

"Kokozluk ortalığı sinirlendiriyor. Herkes barut gibi ateş olmaya müheyya. Bazen sakakta dikkat ediyorum da hoşuma gidiyor. İstibdad devrinde gölgesinden korkan miskinler yok mu? Şimdi her biri bir gazanfer-i hürriyet kesilmiş. Sokakta her attıkları adımın sanki kulağına "haram, haram, benim, benim" sesi geliyor. Bu ne azimet, bu ne hodbinlik!.. Haddin varsa birisine bir şey söyle . Hemen hiç olmazsa bir buçuk misli kuvvette bir mukabele görürsünüz."⁵²

"İstihbarat-ı ahireye nazaran Hakan-ı Mahlu' Abdülhamid pek ziyade zayıfladığı gibi kuvva-yı akliyesinde de ihtilal müşahede olunmaktadır. Gözlerine hemen hiç uyku girmiyor. Ağzından yalnız gayr-ı muntazam elfaz sudur ediyor, bağırıyor, çağırıyor, kavga ediyor, adamlarını yanına celbederek İstanbul

⁴⁹ SF. Nr. 937, s. 2

⁵⁰ SF. Nr. 942, s. 82

⁵¹ SF. Nr. 943, s. 98

⁵² SF. nr. 931, s. 322

havadislerini soruyor. Etrafında bulunan kadınlar kendisini nasıl teskin edeceklerini düşünmektedirler."⁵³

"Adalet ne büyük kuvvettir! O kadar kapalı tutulan Yıldız Sarayı bahçesini bile onun kuvvet-i pazusu açtı. Evvelki salı gününü gittik, gezdik. Bu esrarengiz merkez-i istibdadı gördük. Her tarafında uçuşan hava-yı istibdadı, Abdülhamid'in otuz senelik bekaya-yı saltanatını temaşa ettik. Bahçenin her köşesini bir sükûn-ı kasvet-engîz arz ediyor, zulmün zevalini gösteriyordu. Abdülhamid ve avanesi de zevk-i selim, fikr-i san'at namına bir şey olmadığı, Yıldız Saraylarının parça parça yapılmış adı binalardan ibaret bulunduğu, rast gele inşa edildiği anlaşılıyordu. Orada iyilik namına bir şey yoktu; o yerler muhtac-ı tedavi, ma'lûl bir dimağ elinde senelerce müddet baziçe olmuştu. Neticede de nîm harap-âsâ bırakılmış idi... "

"Hey gidi eski devir! Mel'un idi, habis idi, hain idi, zalim idi! Bunu herkes söylüyor. Ama sade eski devrin düçar-ı zulüm ve mahrumiyeti onlar değil, o vakitler bâlâ rütbelerini, müteaddit nişanları, emlak-ı havalalarını alanlar da böyle söylüyor. O eski devirde bir takımını saray erkanına intisapla tefahür ederler, gezdikleri yerde ceplerinden Yıldız'ın ma'lut atıye mazruflarını çıkarıp âleme göstermekle böbürlenirler idi. şimdi de hüriyetperveran-ı ümmetten olmak da'vasına yine onlar küstahane kalkışırlar. Koca dünya! İşte dünyanın şu garabeti şevkile eski devire intisap kavgası matbuata aksetti. Eski devir namına Sabah ve yeni devir namına Tanin arasında bir mesele tahaddüs etti. Hallini erbab-ı mütalaanın selamet-i vükuf ve hulakemesine ve istikbalin bitarafisine havale edelim."⁵⁴

Tezimize mevzu olan Servet-i Fünûn'un çeşitli sayılarından dönem ve dönemin padişahı Sultan II. Abdülhamid hakkındaki yorumlar aktardıktan sonra şimdi de mümkün

⁵³ SF. Nr. 975 s. 98

⁵⁴ SF, Nr. 959, s. 354

olduğunca yorumu girmeden bazı tarihçi ve yazarların görüşlerine yer verelim:

Edward Grey (Büyük Britanya'nın dışişleri bakanı):
 "...Abdülhamid, kendi emellerine hizmet edebilmeleri için, dış ve iç güçlere, bu güçlerin oyun biçimlerine ve kullanılma usullerine nüfuz edebilme konusunda, insan zekası, maharetinin azami sınırlarına ulaşmış bir hükümdardı. Ne var ki, tabiat kanunu gereğince, insani güçler zayıflamaya başlayınca ve Sultan'ın melekeleri de zaafa uğrayınca, iç ayaklanma (31 Mart) başgöstermiş ve Abdülhamid tahttan indirilmişti.

O tahttan inince değişiklik ve karışıklık müthiş oldu. Kaybettiği eski otoritesinin yerine geçen ve en ufak vicdan kavramından yoksun olan ihanet ve kötülük tufanı Abdülhamid'in karşısında tek saf tuttu. Meşrutiyet ihtilalinin liderleri de dirayteli olabilirdi. ama onun gibi TEK değil, kalabalıklıydılar. Sultan gibi tartışmasız bir kudrete ve karar isabetine sahip değillerdi. Güçleri paralanmıştı. Nitekim, daha sonraları şahsi çekememezlikler, rekabet ve entrikalar içinde dağılmışlardı.

Türkiye'nin Avrupalı komşuları, kendilerine avantaj gibi görünen bu duruma aldanarak harekete geçtilerse de Balkan Savaşını Kastediyor), sonuçta bir kısmı felakete uğradı ve durum diğerlerinin aleyhine döndü. (.....) Ne var ki, Abdülhamid'in kurduğu Balkan dengesini ortadan kaldırmak suretiyle, aynı Balkan ülkeleri bu dengeye saygı besleyen Avrupa devletlerini birbirine düşürdüler. Dünyanın en şemmetli hadiselerinden birisi olan Birinci Dünya Savaşı'na böylece sebep oldular.

Abdülhamid'in salımeden çekilmesiyle 1908 Meşrutiyet ihtilali ve sonuçları böylece 1914 felaketinin yolunu açtı."

Aynı Edward Grey hatıralarında Sultan Abdülhamid'in ölümünü üzerine: "Ne büyük kayıp! Hasmındı ama onun ölümü

ile diplomasi mesleği artık zevkini kaybetti." diye yazan ünlü diplomattır.⁵⁵

Rıza Tevfik'in itirafları: "1908' İhtilali'nden evvel, bizleri başta İngiliz Sefiri olmak üzere Fransız, İtalyan sefirleri de çok teşvik ettiler. Onlardan büyük miyasta fikir muaveneti (yardım) ve teşvik gördük... Hey, Rıza! Meğer kimlere hizmet etmiş? (.....) 31 Mart Hadisesine karıştık. Fakat bu iltihakımıza (katılmamıza) mükaafat olarak, terfi zamanını beklemeden bir üst rütbeye terfi ettik. Bir rütbe kıdem aldık." aynı Rıza Tevfik, "Nerdesin, şevketli Abdülhamid Han? / Feryadım varır mı barigahına?" mısralarıyla başlayan bir nevi özür şiir olan 'Sultan Hamid'in Ruhaniyetinden İstimdat' başlıklı bu uzun şiirini yazış amacını da şu cümlelerle açıklıyor: "Ben bu şiiri, Türk milletine hakaret kastıyla değil, tamamıyla aksi olarak, Türk milletini ölüme götüren bir zümreyi teşhir ve Abdülhamid Han'a edilen iftiraları tesbiz gayesiyle yazdım. 31 mart vak'asını tertiplemediği isnadı altında tahtından alaşağı edilen büyük hükümdar, bu isnatla, sade iftiraların değil, tertiplerin de en hainine hedef tutulmuştur. 31 Mart'ı tertipleyen İttihatılar ve bu işe memur edilenler arasında bizzat ben varım. 31 Mart'ı kışkırtma ve körükleme işini Selim Sırrı ile Rıza Tevfik idare etti. Hasta yatağımdan söylediğim bu sözlere tarih kulak kabartsın."⁵⁶

Ahmet Kabaklı: "Sultan Abdulhamid, asla Meşrutiyet yani demokrasi aleyhtarı değildi. O, Hristiyan ve diğer gayrimüslimlerin, kurulacak Mebusan Meclisi'nde ağırlık teşkil edeceğini biliyor, bu ekseriyetin memleketi parçalayacağından midişe ediyordu. Bu keyfiyeti Midhat Paşa'ya ve 'Kanun-i Esasî komisyonu üyelerine de anlatmış, bir çare bularak, müslüman mebus sayısının çoğaltılmasını istemiş fakat sözünü dinletememişti. Nitekim devleti felakete sürükleyen Rus

⁵⁵ Ahmet KABAKLI, "Temellerin Duruşması", Türk Edebiyatı Dergisi. 182. Sayı, Aralık 1988 Orijinal metinlerden, (Ilhan Bardakçı'nın çevirisiyle), s. 4-8.

⁵⁶ agm.

Harbi'nden sonra, ülkeyi parçalanmaya ve malıya götüren Mecis-i Mebusan'ı tatil etmek zorunda kalmıştı..."⁵⁷

İttihat ve Terakki'nin önde gelen savunucularından Hasan Amca II. Meşrutiyet'i "Doğmayan Hürriyet" diye niteleyerek, şu itiraflarda bulunuyor: "...iyi bir şey mi bilmiyorum amma, bunu size inanmadığım kaderle nitelendireyim: İşte yaradılışım beni buna sevketti. Sultan Hamid aleyhıtarı bir zümreye çok kin ve az bir bilgi ile katıldım." (...) "Burada hadisenin failleri arasında İttihat ve Terakki'yi saymaya imkan olduğu görülüyor. Selanik'ten getirilen hürriyet gözcüleridir ki, 31 Mart hadisesini tertip ve teşvik ettiler, ortalığı kana boyadılar. Halden memnun olmayanların, karışıklık özledikleri şeydir. Gerek ittihatçı, gerek muhalefet cepheleleri ne istediklerini bilmedikleri halde, vuku bulacak bir kaynaşmadan kendi lehlerine doğacak yeni imkanlar umdularş, fakat bu güvercin, hiç de taliminleri gibi olmadı. Volkan'ın üstüne hatta Derviş Vahdettin'in Volkancıları bile vuramadılar..."⁵⁸

Prof. Yusuf Akçura: "Abdülhamid, dış siyasetinde müslüman alemiyle az çok bağlantı kurmaya uğraştığı gibi, iç siyasetinde her şeyden evvel imparatorluğun müslüman unsurları arasında ihtilaf çıkmamasına gayetle dikkat ederdi; devletin geleceğinin sağlanmasını müslüman unsurların birlik ve dayanışmasıyla Hilafet-i Müslimîne sadakat ve bağlılıklarından beklerdi; hasılı bir nevi İslam birliği siyasetini tatbik çalışırdı. Gayrimüslim unsurlardan artık imparatorluk için hayır kalmadığına kanaat getiren Sultan, hiç olmazsa müslüman unsurların milliyet dâvâsiyle biri diğerinden ayrılmamasına elinden geldiği kadar mâni olmağa çalışıyordu. Abdülhamid, milliyet fikrini reddeden İslamın Halife-Sultanı olmak, bütün müslüman tebaasını, yalnız dinî birlik camiasıyla hükmü altında tutmak kısacası maddî ve fikrî tesirler ile gerçekte

⁵⁷ Ahmet KABAKLI, "İslam ve Demokrasi", Türk Edebiyatı Dergisi Mayıs, 1990 s. 5

⁵⁸ Hasan Amca, Doğmayan Hürriyet, Bir Devrin İçyüzü 1908-1918 Arba Yay. İst. Ekim 1989, s. 45

devamı artık imkan haricine çıkan Hilafet-Saltanat ictimai şeklini devam ettirmek emel ve hülyasında idi. Bu hülyanın gerçekte tatbik olunamadığının, olunamayacağını farkına varamıyordu..." 59

İngiliz tarihçisi Medlicott, 'Berlin Kongresi ve Sonrası' adlı eserinde, 1878 ve sonraki yıllar için: "O kadar zeki ve hamiyetli genç bir padişaha sahip olmasaydı, Devlet-i Aliye büyük bir ihtimalle param parça olurdu..." diyor.⁶⁰

Cemil Meriç: (...) "1882'den tahttan indiriliş tarihi olan 1908'e kadar geçen 26 sene zarfında ülke nice siyasi buhranlara, hudut eyaletlerinde ayaklanmalara, birçok kısmı seferberliklere, bir gerçek savaşa şahit olmuşken, borçlar cüz'i bir artış kaydetmiş, 130 milyondan 150 milyona çıkmıştır. İdarenin illallah dedirten sonu gelmez mali güçlükleri düşünülürse, sadece yabancı ipoteği biraz daha ağırlaştırmamak için daima elinin altında bulunan bir kaynaktan faydalanmayı reddeden, aleyhinde o kadar atılmış-tutulmuş bir padişahın gösterdiği hamiyeti takdir etmemek mümkün değildir. Bundan, büyük bir feragat, bundan yüce bir vatanperverlik düşünülebilir mi? Padişah, kişi olarak da kendini kıt kanaat yaşamaya mahkum etti. Saltanatı boyunca Boğaziçi'nin bütün ihtişamlı saraylarını selefleri inşa ettiler. Abdülhamid bunlara, bina olarak, Yıldız çevresinde birkaç boyalı baraka ile deniz kenarında birkaç köşk ilave etti, o kadar. Bu köşkleri kızları ve damatları için yaptırıyordu. Oysa zaman-ı saltanatında gerek İstanbul'da gerekse taşrada adını taşıyan nice hastaneler, nice mektepler inşa edildi."⁶¹

Doç. Dr. Cezmi Erarslan: "II. Abdülhamid'in saltanat dönemi 200 yıldır yerinde duran, gerilemesinin sebeplerini bularak ileri gitmeye çalışan Osmanlı Devleti'nin en karışık, en problemli zamanına rastlar. Devletin daimi müttefiki olarak

⁵⁹ Prof. Yusuf Akçura, Yeni Türk Devletinin Öncüleri, Kültür Bakanlığı Yay., s. 97-98.

⁶⁰ Cemil MERİÇ, "Bir Facianın Hikayesi", Umran Yay. 1981, Ank., s. 130.

⁶¹ a.g.e. s. 134

kabul gören devletler artık onu paylaşmada anlaşma yoluna girmişti. Buna ilaveten devlet mali bakımından iflas etmiş, bütün temel müesseseleri bozulmuş, fonksiyonlarını icra edemez vaziyette idi. Hepsinden kötüsü, Osmanlı insanı, gayrimüslimi ile ayrılıkçı milliyetçi fikirlerle dolmuş, müslimi ile devletin devamına olan inancını yitirmiş, bedbin, bıkkın ve ihmal edildiği için kırgın, her kademedен memuru kendi durumunu kurtarmaya çalışan insanlar sıfatını taşıyorlardı." dedikten sonra hükmünü veriyor: "II. Abdülhamid realist bir devlet adamı basireti ile öncelikle bu durumu hakkı ile değerlendirme ve gereğini yapma başarısını göstermiştir." 62

Konunun ne kadar tartışmaya ve netleşmeye muhtaç olduğunu ve tarafsız hükümlerin muhakkak esas ölçü olacağını ifade ederek işe objektif bir ilim adamı edasıyla bakan bir önemli yorumu uzun olmasına rağmen hiç kesmeden buraya alalım:

Prof. Dr. Erol Güngör: "II. Abdülhamid bizim ideolojik tarihimizde sembol haline getirildiği için, hakkında söylenenlerin pek büyük bir kısmı duygusal değerlendirmeler halindedir. Geniş mânâda sağcılar onu milli varlığı içeriye ve dışarıya karşı büyük bir dirayet ve azimle koruyan fevkalâde meziyetlere sahip bir 'büyük adam' olarak görüyorlar; çünkü İkinci Abdülhamid'in mücadele ettiği kuvvetler bugün de sağcıların şek olarak gördükleri şeylerdir. Solculara gelince (ki bu tabiri de çok geniş mânâda kullanıyorum), onlar kendilerine temel değer diye aldıkları noktalarda Abdülhamid'i karşı cepheye görmüşler ve bütün hücumlarını onun şahsında yoğunlaştırmışlardır. Buradan da görülebileceği gibi, İkinci Abdülhamid bu tarafın dâvâsının en başarılı savunucusu, öbür tarafa dâvânın ise en büyük engeli sayılmaktadır. Böylece o hem sevginin hem nefretin sembolü olmuştur, ki büyük adamların kaderinde bu vardır.

⁶² Cezmi ERASLAN, Doğruları ve Yanlışlarıyla Sultan Abdülhamid, Nesil Yay. İst. 1996, s. 256-157.

Şahsiyetleriyle ilgili bazı hususlarda hemen herkes aynı kanaattedir. Çok zeki ve aynı zamanda vehimli olduğunu herkes kabul ediyor. Son derece çalışkan, nazik, vekarlı bir insan olduğu da muhakkaktır. Fakat bunların dışında Abdülhamid bazılarına göre tipik bir oryantal despot, bazılarına göre ise memleket ve milleti için çırpınan bir vatanseverdir. Bazıların göre yabancıların kuklası, bazılarına göre yabancıları her vesile ile atlatıp devletin dayandığı hasas dengeyi devam ettirmeyi başaran bir diplomasi ustasıdır. Bazıları onu cahil ve reaksiyoncu sayar, bazıları ise Türkiye'de en başarılı modernizmin yaratıcısı olarak görür. Bu tezatların önemli bir kaynağı, tarafların çok farklı kıymet sistemlerine sahip olmaları veya farklı ideolojik tarafları temsil etmeleridir. Mesela bir yahudi kadın yazar 'Bir ferdi için bütün dünyayı feda etmekten hiç çekinmeyeceği sefil milletinin felaketini (1918'deki mütarekeyi) görmemek için vaktinden evvel öldü.' diyor. Yazar açısından bu olay bile Abdülhamid'in 'kötü' davranışlarından biri (sonuncusu) dir; ama bir Türk aynı şeyi saygı ile karşılayabilir. Bunun gibi parlamenter idare sistemini mutlak değer olarak kabul eden birine göre İkinci Abdülhamid keyfi idare âşiği bir despottur, ama parlamentarizmi hâl ve şartlara göre ancak bir vasıta diye gören kimseler onu gerçekçi bir devlet adamı sayabilirler. Bütün bu karmaşalık içinde Abdülhamid gitgide bir tarihi şahsiyet olmaktan çıkmış ve bir ideolojik kavranın taşı haline gelmiş olduğu için, Türkiye'de onun hakkında yazılmış bir tek ciddi, ilmi eser mevcut değildir. Taraftarlarının eserleri çok zayıftı, aleyhtarlarının yazdıkları ise çok defa iğrenç veya komik suçlamalardan ibaret kalmıştır. Hatırat diye kendisine atfedilenlerin ise ona ait olduğu çok şüphelidir.

Şunu da kaydedelim ki, İkinci Abdülhamid bizde meşrutiyetten beri siyasi iktidarlara hakim olan inkılap dalgasının tesiriyle, hep aleyhinde konuşulmuş biridir; onun lehinde konuşma imkanı ancak demokratik rejimin gelmesiyle ve yine sınırlı bir şekilde doğmuş bulunuyor. Bu yüzden Türkiye'de okullarda öğretilen resmi görüş de dahil olmak üzere

hakim kanaat onun şiddetle aleyhinde olduğu için, biz de mevcut kanaatlerin tenkidini yapmak suretiyle değerlendirmeye gitmek istiyoruz.

İkinci Abdülhamid'e yapılan hücumların ağırlık noktası onun bir yıllık denemeden sonra meşrutiyete son vermesi ve memlekette hürriyeti fikirlere, hürriyetçi insanlara tamamen kapalı siyasi ve kültürel hayat nizamı yürütmesidir. Gerçekten Tanzimat'tan itibaren ülkede gelişmeye başlayan liberal hava onun iktidara gelişinden sonra tamamen ortadan kalkmış görünmektedir. Bu yüzden Abdülhamid Türkiye'deki modernleşme hareketini otuz üç yıl sekteye uğratan biri olarak görülür. Benim kanaatimce bu noktadaki suçlamalarda psikolojik motifler ağır basmaktadır. Meşrutiyet idaresi liberal gelişmenin o tarihteki son merhalesi ve bazılarına göre de asıl hedefi idi; onun içindir ki meşrutiyete son verilmesi modernleşmenin duruşu gibi görülüyor. Aslında parlamento dışında Türkiye'deki değişme eskisinden daha köklü bir şekilde devam etmiştir. Modernleşme açısından Abdülhamid'in monarşisiyle meşrutiyet arasındaki asıl fark, modernleşmeyi yürüten kadronun değişik olmasından ibarettir.

İkinci Abdülhamid tahta çıktığı zaman (1876) kendisini şiddetli bir mücadelenin ortasında buldu. Bu mücadele iktidarı paylaşmak isteyen yeni bir aydın-bürokrat zümre ile devletin idare geleneğini devam ettirmek isteyen Saray (ve onun müttetik çevreler) arasında cereyan ediyordu. Amcası Abdülaziz, Abdülmecid zamanında Reşid Paşa ve takımının kazanmış olduğu nüfuzu büyük ölçüde kırarak tekrar ikinci Mahmud devrinin otoritesini kurmaya çalıştı. Geleneksel idare tarzını devam ettirmek isteyenlerin gelenekçi kadrolarla çalışmaları pek tabii olduğu halde, bizde modernleşme de bir saray geleneği olmuştu ve yenilik karakterlerinin başında hep padişahlar görülüyordu. Bu yüzden Abdülaziz kendi otoritesini perçinlemek isterken Tanzimatçı ricali uzaklaştırmamıştı, Ali ve

Fuad paşaları devletin direği haline getirmişti. Buna rağmen iktidar mücadelesi devam etti ve sonunda Abdülaziz düşürüldü.

Memlekette yeni teşekkül eden ve sayıları gitgide artan 'Avrupai' aydın kitle hem ilham aldıkları Batı'nın te'siriyle, hem de iktidara katılmalarının en iyi vasıtası olarak, meşrutiyeti kurmaya çalışıyordu. Üstelik devleti devamlı tehdit eden Batıların Türkiye'de meşrutiyet kurulması halinde onun varlığını garanti etme vaadinde bulunmaları bu aydın zümreyi büsbütün teşvik etmekteydi. Şunu unutmamak gerekir ki, meşrutiyetçi aydınların anayasa ve hürriyet meseleleri karşısındaki durumunu bugün bizim açımızdan değerlendirmek çok yanlış olur. O çağda aydın kitle esas itibarıyla ya bir tarafa saraya dayalı ailelerin, ya yüksek bürokratların çocuklarından müteşekkil bir elit durumundaydı. Bunları asıl ilgilendiren şey halkın oy vererek temsilci seçmesi değil, devlet idaresinde kendilerinin fikirlerinden istifade edilmesi, kendilerinin iktidara iştirak ettirilmesi idi. Bu hususu belirtmemizin sebebi, onları samimiyetsizlik veya menfaatçılıkla suçlamak değil, o çağdaki meselelerin şimdikinden hayli farklı olduğuna dikkati çekmektir.

Abdülhamid'i bu ekip iktidara getirdi ve vaadedildiği üzere meşrutiyet ilan edildi. Fakat arada geçen olaylar padişahın düşünce ve davranışlarında oldukça derin izler bıraktı. Amcası bir komplo ile tahttan indirilmişti; onu düşürmek isteyen rical askere güvenmediği için Harbiye talebeleri Türkçe dahi bilmeyen Arap tüfekçileri vasıtasıyla sarayı çevirip, ordunun kendisini padişah olarak görmediğini söylemişlerdi. Kısa bir zaman sonra Abdülaziz intihardan ziyade cinayet olduğu anlaşılan bir felakete kurban gitmiş onun yerine getirilen Beşinci Murat ise akıl hastası olduğu iddiasıyla tahttan alınmıştı. Bu olaylar Abdülhamid'e devlet ricaline karşı devamlı bir güvensizlik duygusu, kendisi hakkında hep komlo ve suikast vehimleri yaratmıştı. Mamafih, düşmanlarının çokluğu göz önüne alınırsa, ondaki korkunun vehimlerden ziyade gerçeğe dayandığı da pekala söylenebilir.

Zamanında hemen bütün devlet reisleri nihilist suikastçilerin hedefi haline geldiği gibi, Abdülhamid ayrıca Ermeni komitacıları tarafından da öldürülmek isteniyordu. Bunlara karşı fevkalade dikkatli davranan padişahın bu titizliği bilindiği için, başkalarında normal görülen pek çok hareketler onun tarafından yapılıncaya anormal vehim ve korku alameti diye yorumlanmıştır. Korkak olmadığı muhakkaktır; Ermeni suikastçılarının bombalı hücumunu karşısında yüzlerce kişi arasında hiç telaşa kapılmadan, büyük bir soğukkanlılıkla hareket eden tek kişinin o olduğunu bütün şahitler söylemektedir. Tahttan indirildiği zaman da büyük bir vekar ve sükunet içinde kaderini karşılamış, ancak bir kargaşalık anında kendini bilmez serseri takımından kimselerin hakaretine uğramaktan korktuğunu yine kendisi ifade etmiştir. Heres bilir ki böyle zamanlarda küçük adamların kendilerini göstermeleri için iyi bir fırsat doğar ve bunlar daha önce elini öpmeye bile imkan bulamadıkları kimselere alçakça saldırarak benliklerini tatmin ederler. Şeref ve haysiyet sahibi kimseleri en çok üzen şeylerden biri de budur.”⁶³

Son sözü geleceğin tarafsız ve dirayetli tarihçilerine bırakarak Hatıra Defteri'nden birkaç paragraf sunarak bu mevzuyu kapatalım:

“... Benim tarih huzurunda ve tanrı huzurunda hiç tereddüdüm yok. Ne yaptysam, mülkün bekası, ahalinin refahı ve huzuru için yaptım. Kendi duygularımı bir kenara koydum. Bir insanda ateş böceği kadar aydınlık görsem, onun kim olduğuna bile bakmadan yıldız muamelesi yaptım ve işbaşına geçirdim. Kusurları bağışladım. Bencillikleri hoş gördüm. Vatan haini olduğuna inandığım insanları bile, şahsen suçlamadım, adaletle muhakeme ettirdim. Hakimlerin verdikleri kararları hafiflettim. Bazılarını, 'kul kusursuz olmaz' diyerek bağışladım. Bunu herkes bilmiyorsa, tarih ve Tanrı elbette bilecektir. Bu noktada hiç bir huzursuzluğum yok.

⁶³ Erol Güngör, Türk Edebiyatı Dergisi 236. Sayı. Yıl: 1993, s. 8

Fakat bugün, ÷lkemin içinde düştüğü faciayı görüyorum. Ordumuz bozgun halinde payitalta (başkent) çekiliyor. Bütün imparatorluğu, bir daha ele geçmez şekilde kaybediyoruz. Bu yenilginin müsebbipleri var, hainleri var, suçluları var, yordakçuları var... Bunlar kendilerini tarihin adaletinden, milletin husumetinden kurtarmak için beni suçluyorlar. "Bu yangını Abdülhamid bıraktı" diyorlar. Koskoca bir ÷lke kaybetmenin acısı içinde çırpanan vatan evlatlarına, her şeyi doğru görmeleri, doğru değerlendirmeleri için yazıyorum. Kimi suçlayacaklarını bilsinler, kimin yakasına yapışmak erektiğinde şaşırmasınlar diye.. Tarihin hükmünü beklemeden, dosdoğru düşünöbilsinler, bir daha ne yapmaları gerektiğini idrak etsinler diye... Bir Osmanlı Padişalı ve Halifesine bomba ile kasd eden Ermeni kundakçılarını alkışlamayı vatanperverlik sayan aydınları görönce, kim olduklarını tanısınlar dile... Hiçbir namuslu Ermeni padişahına kasd eden eli bombalı ırkdaşına 'şanlı avcı' (Tevfik Fikret) diyecek kadar hayasız olmamıştır!

Üzerime yağmur yerine iftiralar yağıyor. Sait Paşa bile, vicdanının kara mürekkebine kalemimi bandırıp beni karalamaktan çekinmezse, ben elbette hakikatleri yazacağım. Kimseyi ne suçluyorum, ne kendimi savunuyorum, sadece hakikatleri yazıyorum. Her şey anlaşılsın, her şey bilinsin diye..."⁶⁴

Bu tartışma ne zaman bitecek bilmiyoruz, fakat bilinen bir şey var tarihin üzerindeki sis perdesi kalktığı zaman gerçekler ayan beyan olarak karşımıza çıkabilmektedir. Sultan Abdülhamid ve dönemindeki olaylar da birgün tarafsız kalemlerin vasıtasıyla bütün ayrıntılarıyla gün yüzüne çıkacaktır. O zaman şüphesiz yanlış olarak yerleşen kanaatlar da tarihin çöplüğüne atılacaktır.

⁶⁴ İsmet BOZDAÇ, Abdülhamid'in hatıra Defteri, Kervan Yayınları, 1975 İst., s. 89-90.

D) Edebî Faaliyeti:

Servet-i Fünûn döneminin renkli havasından sonra edebiyatımız uzun süre bir durgunluk vasatına girmiştir. Servet-i Fünûn sanatçıları eskisi gibi yazmaz olmuşlar, yazarlar da edebî konuları bırakmış, siyasetle ilgili birtakım yazılara yönelmişlerdir. Öteden beri bahane olarak öne sürülen baskı ortamı sona erdikten sonra da bu durgunluk devam edince bu hâl geleceğe yönelik endişeleri de beraberinde getirmiş. Celal Sahir, Hakkı Behiç gibi yazarlar durumun vahametinden tedirgin olmuşlar ve "*Kalıt-ı Edebî, Samîmî Şikâyetler*" başlıkları altında endişelerini dile getirmişlerdir. Bu tür şikâyet yazıları Servet-i Fünûn Dergisi'nde geniş bir yer tutmaktadır. Ayrıca dergideki yazıların içeriklerinden anladığımız kadarıyla bu şikâyetler diğer dergi ve gazetelerde de geniş biçimde dile getirilmiştir. Servet-i Fünûn'da yer alan edebiyat ortamının durgunluğuna dair yazılarda Halit Ziya, Cenap Şehabettin ve Süleyman Nazif gibi yazarlara da ciddi ikazlar yer almaktadır: "*Hiç düşünmüyorlar ki gazetelerini okuyanlar eğer nasibe-i idraktan mahrum iseler onlar için mehic ve ta'n-amîz bir kaç sütun kafidir. Ve sahib-i idrak iseler faraza Halit Ziya, Cenap Şehabettin imza-yı multeremleri üzerinde bir makale-i siyasiye, mesela her hangi bir kıtada şimendifer inşasının mazarratına yahut ulemanın liberalliğine dair bir bend görmeğe zarif ve bedî' bir hasb-i hâl-i edebî, kıymetdar bir küçük hikâye, bir tenkid-i ârifâne görmeği elbette bin kere tercih ederler; Süleyman Nazif'in, Faik Ali'nin ahrar-ı İran'a, musahabe-i siyasiye ile pür endişe-i âtî olan, şu devr-i bî-sükûnumuzda kuvve-i askeriye ile hududu geçerek imdad etmeyi tavsiye eden, yahut müstehasat-ı istibdadın tasfiye-i hesabatına müteallik olan makaleleri yerine bir sema-yı hayalin nücum-ı zahiyesinden istiare-i ilham etmiş fıktrat-ı edebiyeyi görmek isterler. Böyle istemeseler bile onları*

böyle isemeye, bunları öyle yazmaya sevk etmek bu mahrum-ı sanat vatana acıyanlar için bir vazifedir."⁶⁵

İkinci Meşrutiyet'ten sonra şikayet edilegelen baskı ve tedirginlik havası ortadan kalkmasına rağmen, edebiyatımızın yıllardır içinde bulunduğu suskunluk hâlâ sona ermiyor. Hürriyetsizlikten dolayı yazamadıklarını öne süren yazarların meşrutiyetin hür havasından sonra da aynı suskunluğu devam ettirdiklerini görüyoruz. Bu durum bazı yazarların tenkidine uğruyor. Hüseyin Suat bu konuda şunları dile getiriyor: "Başta Tevfik Fikret, Cenab Şehabeddin, Halid Ziyâ olduğu halde on iki sene ol Servet-i Fünûn'da ictima' eden zümre-i üdeba ne oldu.. O, üdeba ki o zaman her taraftan vuku bulan ta'rizata Dekadan silleleriyle küçükten büyükten gelen mühacimata mütevekkilane ve namuskârane bir sükût ile mukabele ettiler. Nihayet ilm-i muzafferiyeti rişte-i rakik-i sanata çektiler. Bunlar ne oldu? Niçin bu devr-i hürriyette görünmüyorlar. Niçin o zaman yazamadıkları şeyleri şimdi yazmıyorlar? Niçin meslekleriyle muvafık olmayan şeylere mesela siyasiyata, müdürlüklere, gazeteciliklere falanlara dahil oluyorlar? Niçin... Niçin... Biz bunlardan güzide, naşenide şiirler eserler beklerken kimi Bulgaristan'la Sırbistan'ın muvazene-i maliyesini, kimi Kâmil Paşa ile Hilmî Paşa siyâsî merkez sıkletlerini, kimi Meclis-i Mebûsan'daki fark-ı muhalefetenin tefevvük-i adediyelerini yazmakla bitiremiyor. Biz sizden bunları mı beklerdik? Hani bize açtığımız perde-i sanatın mülevven, mutırra sahneleri... Hani o ruh-nüvaz hayyaller.. Hani o aşklar, o giryeler, o ler.... ler..."⁶⁶

Edebiyatın, sosyal ve siyâsî gelişmelerden etkilenmemesi, bu gelişmelerden tamamen bağımsız biçimde hayatını sürdürmesi düşünülemez. Divan Edebiyatı'nın altı asır istikrarlı biçimde saltanatını sürdürmesinin temelinde Osmanlı

⁶⁵ Celal Sahir [EROZAN]: "Kaht-ı Edebî" SF. Nr. 927 s. 265

⁶⁶ Hüseyin Suat [YALÇIN]: "Kaht-ı Edebî mi Yoksa... Haydi İtiraf Edelim, Adem-i Tenezzül mü? , SF. Nr. 934 s. 331

Devleti'nin sağlam bir devlet yapısıyla istikrarlı bir şekilde hayatiyetini devam ettirmesi gerçeği yatar. Tanzimattan sonra devlet yönetiminde oldukça istikrarsız bir gidişatın sürüp gitmesi, edebiyatımızda da biteviye bir istikrarsızlık doğurmuş, kısa sürelerde başka oluşumların meydana gelmesine yol açmıştı. Edebiyat-ı Cedîde'nin beş yıl kadar hiç de uzun olmayan bir zaman diliminde hayatiyetini sürdürebilmesi, ardından uzun bir süre devam eden suskunluktan sonra kısa ömürlü Fecr-i Atî faaliyeti, hemen ardından Millî Edebiyat hamlesi.. hep bu siyasî ve sosyal dalgalanmanın uç vermeleriyle ilgili durumlardır. Servet-i Fünûn'da yazan gençlerin geçmişte aşkla şevkle seçkin eserler yazan ustalara çağrıda bulunmaları aslında beyhude bir çabaydı. Zaman nitelikli eser yazmak zamanı değildi. Her insanın ömründe verimli veya âtıl dönemleri olduğu gibi, her milletin tarihinde de fetret dönemler veya inkişaf dönemleri vardır. Fetret dönemlerinin bir değil sayısız sebepleri vardır. Bu dönemlerde ferdî çıkışlar yaparak vasatın üstünde eserler meydana getirmek mümkün olabilir belki ama genel bir kalkınma hamlesiyle harekete geçmek oldukça zordur.

Gerçek şu ki, mesele yalnızca yazar meselesi de değildir. Toplum edebiyata ilgi duymadıktan sonra yazarlarımız şaheserler yazmışlar, neye yarar? Bu durum yazarlar arasında alay konusu olmaktan da kurtulamıyor: *"Zanneder misiniz ki Halid Ziyâ bir siyasî makale yazarken memnun ve müinbasit oluyor. Zanneder misiniz ki Cenab Şehabeddin "İlk Tıkac"ı karalarken... Ooh bunlar o kadar gayr-i tabii ki tefekkürüyle makalesine karşı gülüyor.. Memnun olmadan ve gülünmeden yazılamayan şeyleri bugün kıymet-i maddiyeleri memnun olarak ve gülünmeyerek yazılan âsâr-ı sanatın on kat fevkindedir.*

Bakınız Halid Ziyâ kulağına ne diyor: -O zamanki çocukluklar geçti. Şimdi çocuklarımı düşünüyorum. Çünkü bu büyüyorlar, Bulgaristan'ın bilmem nesine dair yazdığım karalamalar bana vaktiyle neşrettiğim Mai ve Siyah, Aşk-ı Memnû'dan ziyade nafi'..

Cenab da: -Suad, diyor, sen deli misin, hâlâ mı sone, hâlâ mı şiir, bırak. Tıkaç yaz, mantar yaz, tıpa yaz..

Tevfik Fikret, bu güzide müstesna vücutta uzaktan boynunu bükmüş bu herc ü merce sızlıyor.

-Evet, diyor, tıkaç, mantar. İsterseniz efvah-ı şiir ve edebi de tıkayınız. İsterseniz, ki öyle istiyorsunuz, davulu, zurnayı önünüze katın, parçalamakta olduğunuz heykey-i sanata karşı bir de serenad yapınız, çünkü:

*Marifet iltifata tabidir
Müşterisiz meta zayıdır."67*

Durum edebiyatın bütün türleri için sözkonusudur: "Şimdiki revişle sahne-i milliyenin de istikbali muzlimdir. Çünkü o bahçeye çiçek yetiştirmek için serler, muallim bahçıvanlar, kalem aşıları, mülevven mutırra semalar ister. İşte bunların hepsi ancak öyle bir heyet-i edebiyeden ancak o nezih kalemlerden çıkabilir. Yoksa... Yoksa Hakkı Behic, Celal Sahir Beyler, beyhude yere sızlamaktan... Hayalden imdat ummaktan hiç bir şey hasıl olmaz. Bu güzide kalemlere karşı gösterilmekte olan kayıtsızlığı, adem-i tenezzülü kaldırmak lazım. Onları ellerinden tutup hücre-i sa'y ve gayrete toplamak ve kırılmış olan gönüllerini samimî nüvazişler, riyasız takdirlerle sarmak iktiza eder. Anlıyor musunuz kırılmış olan gönüllerini diyorum. Zira her şaibe-i kin ve garazla mülevves olan bazı kalemler tarafından bu bir avuç erbab-ı namus ve iktidar açık kapalı cerihedar edildiler. Bunlar öyle nezih, rakik ruhlardır ki herkesce ehemmiyetten ârî görünen evsak bir mevc-i istihza afak-ı ihtisaslarında umman-ı ye's açar."68

Öyle zannediyoruz ki Tevfik Fikret, Cenap Şehabettin, Hüseyin Cahit gibi üstadlar tekrar eski dönemin canlılığını geriye getiremeyeceklerini düşündükleri için ortalıktan el etek

67 agm., s. 333

68 agm., s. 334

çekmişlerdir. Yoksa zaman ve zemin tekrar uygun bir edebî renkliliğe müsait olsaydı bu sanatkarların sessiz kalmaları ve yazmanın önüne geçilmez tazyikine direnmeleri söz konusu olmazdı. Dikkate değerdir, yazmanın önünde en büyük engelin "istibdat rejimi" olduğunu öne süren kalemlerin, II. Meşrutiyet'in hür havasını soluduktan sonra da aynı atalet, hareketsizlik ve verimsizlik içinde olduklarına şahit oluyoruz. Demek ki "istibdat"tan başka sebepler var yazarların beklenen eserleri ortaya koymalarında.. II. Meşrutiyet, bir eser meydana getirmenin önündeki bahaneleri ortadan kaldırdı, böylece yazarların verimsizliklerinin daha çok şahsi problemlerden, durumlardan dolayı oldukları ortaya çıkmış oldu...

"Deniliyor ki: Fikret Bey niçin susuyor? Neden, Cenap Bey şimdi bir horşid-i rebii gibi, bu sema-yı şiir ve sanata vakf-ı intizar etmiş müştak nazarlarda; -ara sıra bir iki makale-i ictimaiye ile- hazıra-i hayra-sazını ihya ettikten sonra yine sehab-alûd, yine pinhan ve sakit kalsın!.. Natıka-i milletin zincirbend-i sükut olduğu günlerin mahsul-ı mesaisini Halit Ziya Bey niçin bize vermiyor? Hele Cahit Bey!.. Ve böyle mütevali ve zahiren muhakk-ı itirazların silsile-i giranı altında, zaten yeni gayret-i ihtiyarı bir tarz-ı tefekkürle aramızdaki adem-i itlaf neticesi olarak, muvazene-i intikadımız bozuluyor; -evet, diyoruz, bu bir alaim-i inhitattır!"⁶⁹

Bütün bu "kaht-ı edebî" vaveylaları ortalığı inletirken bir yandan da bazı sanatçılar çeşitli arayışlar içine girdiler. Uzun bir suskunluktan sonra bir şeyler yapılması gerektiği fikrinden hareketle değişik vesilelerle bir araya gelmeler sonunda yeni bir oluşumun filizlenmesine sebebiyet verdi. Ve aşağıda isimleri sıralanan edebiyatçılarımız Fecrî Âtî adı etrafında yeni bir edebiyat anlayışı getirmenin faaliyetine giriştiler. Servet-i Fünûn dergisinde Fecrî Âtî oluşumu hakkında haber niteliğinde fazla bir bilgi göremiyoruz. 930. sayıda yayımlanan imzasız bir haber ve 977. sayıda yayımlanan "Beyanname", topluluğun

⁶⁹ Haşim Nahit [ERBİL]: "Hasbihal-i Edebî", SF, nr.964, s.22

faaliyetlerinin Servet-i Fünûn'da yayımlanan ilk somut belgelerdir.⁷⁰

Edebiyatımızda Fecrî Âtî oluşumu, ilk defa 25 Mart 1909'da Servet-i Fünûn dergisinin 930. sayısında (Tevcihat ve Havadis kısmında) yayımlanan imzasız bir yazıyla kendini duyuruyor:

"Şubban-ı hazıradan bir kısım münevver, genç üstat Faik Ali Bey'in riyaset-i edebiyesinde "Fecr-i Âtî" namıyla bir encümen-i şiir ve tefekkür te'sis etmiştir. Âtî için ümitlerle mâlâmâl olan edebiyatımızın seyr-i batîsine ihtiyaç ve istidad-ı vatanla mütenasip bir cereyan-ı feyiz ve tekâmül vermek üzere teşkil eden bu hey'etin düstûr-ı esasî-i mesleki şudur:

Sanat şahsi ve muhteremdir.

*Ruhları şiir ve bedayi'e karşı bir ihtizaz-ı samimî-i meftuniyetle lerzan ve meşhûn olan bu gayûr gençler yakında meslek ve âmâl-i sanat-perestâneelerinin ma'kesi olmak üzere "Fecr-i Âtî" namıyla bir de risale-i mevkute neşredecektir."*⁷¹

Yukarıdaki haberde bahsedilen "Fecrî Âtî" isimli derginin yayımlanamadığını Doç. Dr. Nâzım H. Polat'ın Şahabeddin Süleyman adlı biyografik eserinden öğreniyoruz. Aynı eserden bu haberin ve Fecrî Âtî beyannamesinin imzasız olmalarına rağmen üsluplardan, Şahabeddin Süleyman tarafından kaleme alınma ihtimalinin kuvvetle muhtemel olduğu bilgisini de ediniyoruz.

Dönemin karışıklığı dolayısıyla basın yayın araçları için izin almak önemli bir problemdir. Bu açıdan Fecr-i Âtî Cemiyeti-i Edebîsinin hükûmetten izin alınarak teşekkülünü büyük müjdeyle Servet-i Fünûn'un 974. sayısında haber veriliyor.⁷²

⁷⁰ Fecr-i Âtî oluşumu hakkında geniş geniş bilgi için bak: Doç. Dr. Nâzım H.

POLAT: "Şahabeddin Süleyman", Kültür ve Turizm Bak. Yay. s. 31-40

⁷¹ SF, (Tevcihat ve Havadis Kısmı), nr. 930, s. 147

⁷² SF, nr. 974, s. 192

Bu arada Fecrî Âtî isminin nasıl bulunduğu hakkında bir açıklama yapmak gereir: Bir edebî oluşum için bir araya gelen gençler, önceleri "Sînâ-yı Emel" ismi üzerinde durmuşlardır.⁷³ Fakat uzun tartışmalardan sonra "Fecr-i Âtî" isminde karar kılınmıştır. Bu konuda Yakup Kadri'nin Hasan Ali Yücel'e anlattıklarını dinleyelim: *"-Fecr-i Âtî; onu biz tesis etti. ilk müteşebbisleri Şahabettin Süleyman ile Müfit Ratip'ti. Bu ikisi piyes yazma dolayısıyla birbirlerini tanıyorlardı. Her ikisinin de edebiyata meraklı aradaşları vardı. Tanıdıklarını topladılar. Celal Sahir ve Refik Halit, Müfit Ratip'in dostlarıydı. Beni de Şahabettin Süleyman İzmir'den tanıyordu. Şahap, Faik Âli'yi pek severdi, onun gibi vâsf-ı terkibî yapmak ve başkaca iki kelime arasına trait d'union koymak merakındaydı. Şah- eser tâbiri onundu; chep-d'oeuvre gibi. Faik Âli'yi bize o reis yaptı. Fecr-i Âtî ismini bulan, Faik Âli'dir."*⁷⁴

Servet-i Fünûn Dergisi'nde Fecr-i Âtî oluşumu etrafında birleşen sanatçıların yazıları ve şiirleri yayımlanırken, aradan aylar geçmesine rağmen kendi varlıklarının resmi tescili olabilecek herhangi bir girişime rastlayamıyoruz. Nihayet yukarıda tam metnini verdiğimiz haberdan yaklaşık on bir ay sonra (24 Şubat 1910) edebî grup "Fecr-i Âtî Encümen-i Edebîsi Beyannamesi" başlığıyla beyannamesini yayımlar.⁷⁵

FECR-İ ÂTİ ENCÜMEN-İ EDEBİSİ BEYANNAMESİ

Şimdiye kadar memleketimizde "edebiyat" kelimesinin haiz olduğu ehemmiyet ve ciddiyeti anlayan ve bu ehemmiyeti halka ifham eden, tereddüt etmeden söyleyebiliriz ki, pek az

⁷³ Hasan Ali Yücel, Edebiyat Tarihimizden, İletişim Yay., 2. Baskı, 1989, 1st. s. 48.

⁷⁴ a.g.e. s. 44

⁷⁵ SF, nr. 977, s. 227

kimse gelmiştir. Tarih-i edebimizi tedkik edersek en parlak devrelerde bile edebiyatın bütün ihata-i ma'nâsiyle anlaşılıp anlaşılmadığını görürüz. Onun için bizde sanat ve edebiyat daima boş vakitlerin bir hemdem-i latifi olmaktan pek fazla bir ehemmiyet alamamış ve bunların nasıl terbiye-i hissiyenin tekamülüne hizmet etmek tarikiyle bir milletin pişva-yı terakkiyatı olduğu takdir edilememiştir. Edvar-ı kadimeden ayrılıp asr-ı hazıra doğru gelince yavaş yavaş suret-i telakkinin bir istihaleye uğradığını görüyoruz. Kemal Bey ve hem-zamanları birçok münasebetlerle bu husustaki fikirlerini söylemişlerdir. Kemal Bey'in "Edebiyatsız millet dilsiz insan kabilindedir." sözü meşhurdur. Fakat efsar-ı umumiyenin anlamamaktan ve anlamak için hiçbir rehber-i hayır-kâr vecdi bulamamaktan mütehasıl-ı lakaydîsine böyle bir cümlenin devasaz olması elbette mümkün değildir. Bu zamana mahsus edebiyatların da bu hususta hidematı görülmekle beraber Osmanlı efsâr-ı umumiyesinin bu rehberi kat'i surette bulduğu tarih itiraf etmeli ki Edebiyat-ı Cedidenin genç ve faal zekâlarının Servet-i Fünûn sahifelerinde ilk te'sis-i meslek ettikleri zamana tesadüf eder. Bu hey'et-i edebiyenin erkânı o mecmuanın sahifelerinde muhitini tenvir eden bir manzume-i muzî'e vazifesini görüyordu. Fakat hükümetin gittikçe artan zulmü onların kalemlerine ilk darbe-i anîf ve kalhârı indirdi. Ve bunlar ileride tekrar toplanmak ümidiyle hepsi dağılıp gittiler. Hürriyetin ilanıyla yeniden ziyalarına intizar edildiği zaman ise pek az istisna ile artık onlar eski melike-i hayalleri olan sanat ve edebiyata karşı bir sehâb-ı lâkaydî ile bürünmüşdüler. Bunu söylemekle bizden evvel gelenlere itiraz eylemek arzusunda değiliz. Zira onların edebiyatımıza ettikleri hizmeti takdir etmemek her halde kadir-şikenlik olur. Biz onlara mazi-i meslekleri için teşekkür ile hal ü istikbâle atf-ı nazar edeceğiz.

İşte bu istikbale bakmak azm ü niyetiyle Fecr-i Âtî teşekkül ediyor. Fecr-i Âtî azası kendilerin herkesten ziyade edebiyat-perest ve azîm-perver olmaktan fazla bir kıymet ü ehemmiyet atfetmek cesaretini almamakla beraber temelini attıkları

müessesenin bu beyaban-ı ilm ü edep içinde bir saye-zâr-ı zümürüdü olmasına intizaren şimdilik Avrupa'daki emsalinin küçük bir nümûnesini temsil ve irae etmesine çalışacaklardır. Lisanın, edebiyatın ulum-ı edebiye ve ictimaiyenin terakkisine hizmet etmek, ayrı ayrı şurada burada tenemmü eden istidatları sinesinde cem' ederek ittihad ü ictima'm hasıl edeceği kuvvetli tekemmüle, müsademe-i eskârın parlatacağı barika-i hakikatle tenvir-i eskara çalışma: işte Fecr-i Âfî'nin gaye-i azm ü meramı!

Fecr-i Âfî a'zasının semerat-ı mesaisini ihtiva edecek bir kütüphane tesis etmek üzere dir. Edebiyat-ı Cedide'nin parlak zekâlarına da matla'-ı envâr olmak meziyetini haiz olan Servet-i Fünûn mecmuası naşir-i âsârıdır.

Bundan başka memleketimizin terakkiyat-ı fikriye ve hissiyesini temin edecek âsâr-ı mühimme-i garbiyeyi kendi a'zasına ve mükafatlı müsabakalarla hariçten intihap olunacak zevata tercüme ve neşrettirmek, umumî konferanslar vererek halkın seviye-i zevk-i edebîsinin i'lasına, hudud-ı ma'lumatının tevsi'ine çalışmak, memalik-i garbiyedeki müessesat-ı mümasile ile tesis-i revabit ü münasebat ederek memleketimizin tenemmüvat-ı edebiyesini garbe, garbin envârını âfâk-ı şarka nakledecek metin ve ulvi bir nakil vazifesini görmek Fecr-i Âfî'nin cümle-i âmâlindedir.

Tanzim ve hükumete i'ta olunan nizamnamenin bir sureti yakında neşrolunacaktır.

Eskar-ı münevvere eshabının bu teşebbüs-ı hayrî bir nidayı teşci' ve takdir ile karılayacağına eminiz Çünkü acı bir itiraf olmakla beraber söylemekten çekinmeyiz ki memleketimizin ilme, sanata ihtiyacı pek şedittir. Bu ihtiyacı telakki için atılacak en küçük adım rehaya, itilaya doğru atılmış demektir; ve bundan mahrum olmak muazzez vatan için elim bir öksüzlüktür.

Fecr-i Âfî Encümen-i Edebîsi Namına Katibi

Müfid Ratıb

Encümenin Aza-yı Hâziresi:

Ahmed Samim - Ahmed Haşim - Emin Bülemd - Emin Lami' - Tahsin Nahid - Celal Sahir (Rets) - Cemil Süleyman - Hamdullah Sublû - Refik Halid - Şahabeddin Süleyman - Abdüllhak Hayrî - İzzet Melih - Ali Canip - Ali Süha - Faik Ali - Fazıl Ahmet - Melmet Belçet - Melmet Rüştü - Köprülü-zade Mehmet Fuat - Müfid Ratıb - Yakup Kadri⁷⁶

Bazı kaynaklarda Fecr-i Âtî'nin 'Servet-i Fünûn'a tepki' olarak ortaya çıktığı söylenmektedir. Oysa Fecr-i Âtî'nin bizzat beyannamesinde bu görüşün yanlış olduğuna dair kesin ifadeler vardır: "Bu zamana mahsus edebiyatların da bu hususta hidematı görülmekle beraber Osmanlı eskâr-ı umumiyesinin bu rehberi kat'i surette bulduğu tarih itiraf etmeli ki Edebiyat-ı Cedide'nin genç ve faal zekâlarının Servet-i Fünûn sahifelerinde ilk te'sis-i meslek ettikleri zamana tesadüf eder. Bu hey'et-i edebiyenin erkanı o mecmuanın sahifelerinde muhitini tenvir eden bir manzume-i muzi'e vazifesini görüyordu. Fakat hükümetin gittikçe artan zulmü onların kalemlerine ilk darbe-i anîf ve kahharı indirdi. Ve bunlar ileride tekrar toplanmak ümidiyle hepsi dağılıp gittiler."⁷⁷ Bu satırlardan da anlaşılıyor ki Fecr-i Âtî'ciler de edebiyatımız asıl rehberini Servet-i Fünûncuların "genç, faal zekâlarının te'sis-i meslek etmeleri sayesinde" buldukları ifade edilmektedir. Servet-i Fünûn dergisinin incelediğimiz sayılarındaki yazıların tamamında Servet-i Fünûncuların edebî kişiliklerine yönelik herhangi itiraz söz konusu değil. Çalışmamızın "Metinler" kısmına da aldığımız tüm yazılarda Servet-i Fünûn sanatçıları hakkında hakkındaki tek şikâyet, onların anlamsız bir sükût içinde olmaları yönündedir. "Hürriyetin ilanıyla yeniden ziyalarına intizar edildiği zaman ise pek az istisna ile artık onlar (Edebiyat-ı

⁷⁶ SF, nr. 977, s. 227

⁷⁷ SF, nr. 977, s. 227

Cedideciler kastediliyor) eski melike-i hayalleri olan sanat ve edebiyata karşı bir sehab-ı lâkaydî ile bürünmüşdüler. Bunu söylemekle bizden evvel gelenlere itiraz eylemek arzusunda değiliz. Zira onların edebiyatımıza ettikleri hizmeti takdir etmemek her halde kadir-şikenlik olur. Biz onlara mazi-i meslekleri için teşekkür ile hâl ve istikbâle atf-ı nazar edeceğiz."⁷⁸ Bu satırlardan da anlaşıldığı üzere Fecri Âtî yazarları, Servet-i Fünûnculara olan saygılarında herhangi bir kusur söz konusu değil. Şikâyet edilen nokta sadece Servet-i Fünûncuların "... eski melike-i hayalleri olan sanat ve edebiyata karşı bir sehab-ı lâkaydî..."ye bürünmeleridir. Zaten Fecri-Âtî döneminde grubun yayın aracı olarak kullanılan Servet-i Fünûn Dergisi'nde çok aktif olmamakla birlikte Halit Ziya'nın, Mehmet Rauf'un, Süleyman Nazif'in yazılarını da görüyoruz. Servet-i Fünûncular edebiyat dünyasından tamamen el etek çekmiş değiller fakat eski renkli havayı tekrar ışıldatacak bir dinamizmin olmamasıdır rahatsızlık veren...

Bu 'kaht-ı edebî"den oldukça şikâyetçi olan gençler edebiyatımıza nitelikli bir yenilik getirmek düşüncesiyle çok büyük iddialarla işe koyulmasalar da bir şey yapmamanın vebalinden kurtulmak için Fecri-Âtî adı etrafında bir araya gelmişlerdir. Burada asıl niyet, "Avrupa'daki emsalinin küçük bir nüümûnesini temsil ve irae etmesine çalışmak"tır. Edebiyat ortamını diriltmek için de yapılacaklar sıralanıyor: "Lisanın, edebiyatın ulum-ı edebiye ve ictimaiyenin terakkisine hizmet etmek, ayrı ayrı şurada burada tenemmü eden istidatları sinesinde cem' ederek ittihad ü ictima'mın hasıl edeceği kuvvelli tekenmüle, müsademe-i eskârın parlatacağı barika-i hakikatle tenvir-i eskara çalışma: işte Fecri-Âtî'nin gaye-i azim ve meramı!"⁷⁹ Fecri-Âtî sanatçılarının hedefi toplumu bütünüyle kucaklayacak bir edebiyat ortamı meydana getirmektir. Bu sebeple dilin ve edebiyatın toplum terakkisine hizmet etmek gayesiyle seferber edilmesi, kabiliyetli gençlere kendi sanat edebiyat

⁷⁸ SF, nr. 977, s. 227

⁷⁹ SF, nr. 977, s. 227

güçlerini ortaya koyacak imkânların verilmesi, fikir-sanat sahalarındaki birliktelikle yeni zenginliklere imza atma gibi önemli hedefleri gerçekleştirmek gerekir. Hatta bu yolda bir Fecr-i Âtî kütüphanesi de te'sis edilmişti. Fecr-i Âtî azalarının çeşitli konularda eserler meydana getirmeleriyle ilgili faaliyetlerini: "*Fecr-i Atî Encümen-i edebisi a'zasının asarını muhteve olmak üzere te'sis edilen bu kütüphanenin ilk iki eseri pek yakında neşrolunacaktır. Asar-ı mühimme ve bedianın kari'lerimize bu inkişaf-ı edebîyi tebşir eder ve az fasılalarla diğer eczasının da neşri mukarrer olan bu kıymetdar silsile-i asarı kendilerine tavsiye eyleriz: Birinci kitab: Timsal-i Aşk 'küçük hikâyeler' Cemil Süleyman, İkinci kitab: Hayat-ı Fikir: 'Terakkiyat-ı edebiyeye ve felsefiyye' Köprülüade Mehmed Fuad.*"⁸⁰ ilanından anlıyoruz.

Fecr-i Âtî topluluğunun hedefleri ve düşünceleri bunlarla da bitmiyor. Edebiyatı ve sanatı toplumun bütün fertleri arasında layık olduğu mevkie oturtmak için yapılması gereken çok şeyler vardır: "*Bundan başka memleketimizin terakkiyat-ı fikriye ve hissiyesini temin edecek âsâr-ı mühimme-i garbiyeyi kendi a'zasına ve mükafatlı müsabakalarla hariçten intihap olunacak zevata tercüme ve neşrettirmek, umumî konferanslar vererek halkın seviye-i zevk-i edebîsinin i'lasına, hudud-ı ma'lumatının tevsi'ine çalışmak, memalik-i garbiyedeki müessesat-ı mümasile ile tesis-i revabıt ve münasebat ederek memleketimizin tenemmüvat-ı edebiyesini garbe, garbin envarını âfâk-ı şarka nakledecek metin ve ulvi bir nakil vazifesini görmek Fecr-i Âtî'nin cümle-i âmâlindedir.*"⁸¹

Bu arada dikkatimizi çeken bir nokta, Fecr-i Âtîcilerin anlayışlarını özetleyen "Sanat şahsî ve muhteremdir." cümlesinin beyannamede yer almaması. Fakat bu söz yazışmalarda grubun sanatçıları tarafından kullanılan bir slogandır: "*Fecr-i Âtî'nin ana düstûr olarak kabul ettiği ve hatta*

⁸⁰ SF, nr. 975, s. 208

⁸¹ SF, nr. 977, s. 227

çeşitli vesilelerle üyelerine gönderdiği matbu evrakın baş tarafına kaydedilen 'Sanat şahsî ve muhteremdir.' cümlesi Şahabeddin Süleyman'a aittir. Fecr-i Âtî'nin kurulduğunu bildiren haber metninde ve Şahabeddin Süleyman'ın *Şiir ve Tefekkür*'deki *Birkaç Söz* başlıklı imzasız yazısında da aynı düstûr zikredilmiştir."⁸²

Bu bölümü noktalarken çok önemli bir soruyu cevaplamak gerekir:

Acaba Fecr-i Âtî hareketi bir edebî topluluk olmayı hakedecek kadar nitelikli ve kendine has bir faaliyet ortaya koyabilmiş midir?

"Edebî topluluk" kavramını "kendine has muhtevasıyla bir devre damgasını vuran oluşum" şeklinde anlıyorsak bu soruyu "evet" diye cevaplamamız oldukça zor. Gerçi bir grup genç oldukça ciddî vesamimî niyetlerle bir araya gelmişler, bazı kurallar ortaya koyarak ciddî bir oluşum havası tutturmak ve edebiyatımıza yeni bir soluk kazandırmak için ellerinden geleni yapmaya çalışmışlardır. Fakat Fecr-i Âtî'nin yayın aracı olan *Servet-i Fünûn Dergisi*'nin muhtevasına baktığımızda nitelikli bir edebî akım havasını yansıtan söz ve anlayış birliğinden söz edemeyiz. Aşağıda bahsedileceği üzere topluluğun yazarları arasında oldukça sert tartışmalar, en ufak meselelerde bile anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Hatta bu tartışmalar zaman zaman topluluktan kopmalar getirmiştir. Bu konuda bir fikir versin diye dergide yayımlanan bir ilan örneğini aşağıya alıyoruz: "*Fecr-i Âtî Encümeninin meslekî ve hedef-i hareketi konusunda zuhura gelen ihtilaf neicesinde- âzasından bazıları istifâ etmiştir...*"⁸³

⁸² Doç. Dr. Nazım H. POLAT, Şahabeddin Süleyman, Kültür Bak. Yay. Ank. 1987, s. 36

⁸³ S.F. Nr. 1010, s. 341

Edebiyatımıza kazandırdığı önemli eserleri inkâr etmemele beraber Fecr-i Âtî çıkışının hedefine ulaşmadığını söyleyebiliriz. Eğer bir başarıdan söz edilecekse bunu topluluğun ortak faaliyetlerinden çok yazarların münferiden gösterdikleri başarıya bağlamak gerekir. Bu konuda Hasan Ali Yücel'e fikirlerini anlatan Hamdullah Subhî Tanrıöver şunları söylüyor: "Benim mensup olduğum nesil üzerinde her iki mektebin bir mürebbi vazifesi gördüğünü kaydetmek borcumdur. Her iki mektepten birçok şeyler aldık. Birçok şeyler öğrendik. Fecr-i Âtî'ye üçüncü bir mektep demek mümkün müdür? Buna fikirlerimiz alışık değildir. Fakat tereddütsüz itiraf edeyim, Yakub'u ve Refik Halid'i hikâyeci olarak, romancı olarak bütün evvelkilere tercih ederim. Hâşim, bazı lisan zaafı olmakla beraber nev'i son derecede yeni olan bir şairdir. Vaktiyle kullandığım bir tarifi onun için terar etmek isterim; onun şiirine giren kelimelerde bir mevsimin güneşlerini, renklerini kokularını toplayan bir damla balın zevk kesafeti vardır. Evvelki iki mektebin mensupları karşılıklı meth ü sitayiş şirketleri kurmuş gibi birbirlerini ömürlerinin sonuna kadar övmeye sadakatle devam ettiler. Fecr-i Âtî mensupları bir arada oldukları halde teker teker yaşadılar. Bizim cemiyetimizde üzerine dikkati celbeden edebiyat tarihçisi, nihayet Şark'ın ilk Türkiyatçısı ünvanına liyakat kazanmış olan Köprülü Fuat'tır. Cemiyetimizin çalışmaları neticesiz kalmadı. Müsterek bir isim altında olmasa bile Fecr-i Âtî'ye girmiş olan genç kalem adamları zamanla ehemmiyeti derece derece farklı, fakat edebiyatımızda yer tulan eserler vücuda getirdiler..."

Fecr-i Âtî topluluğunu kâtipliğini yapan Müfid Ratib'in Servet-i Fünûn'da yazdığı oldukça samimi itiraflarından, topluluğun genel görüşlerini resmeden satırlara bakalım: "...biz Edebiyat-ı Cedîde aleyhtarı değildik. Onları layık oldukları vechile, hürmet ve takdirle telakki ettik. Yalnız artık onların vazifelerini bitirmiş, yahut bitirmek üzere olduklarını söyleyecek cesareti kendimizde bulmuştuk. Şimdi kendimizin tamamiyle tayini şahsiyet etmiş birer hüviyet-i edebiye sahibi olmadığımızı itiraf ediyorduk. Fakat zannediyorduk ki, üzerinde bulunduğumuz

geçit, nokta-i emele yaklaşıyordu. Ve artık edebiyat-ı Cedide erkânının, erkân-ı muhteremesinin tarih-i edebiyatımıza ait bir nâm-ı bülend olarak kalmaya mecbur olduklarını, parnas eskâr ve hissiyatını geçememiş bulduklarını, halbuki her devrenin, her batnın kendi ihtiyacatına göre hissiyat ve temayülâtı bulduğunu ve Edebiyat-ı Cedide mektebinin bugünkü dimağların neşvünemasına büyük hizmetler etmiş olmalarına rağmen bugün onların ihtiyacat-ı fikriyelerini tatmine gayr-i kâfi bulduklarını iddia ediyorduk. Nokta-i müfarekat bir olabilir. Fakat takip ettiğimiz gayelerin müteferrik olması bizim istiklâl-i fikrimizi ilân etmemiz için bize bir hak kazandıramaz mı? Edebiyat-ı Cedide erkânı bunu itirâf ettiler. "Âtî gençlerindir" dediler. Biz halin şöhretiyle kanaat etmemeye karar verdik. Biz bu âtiyi ileride kendimize şanlı bir mazi yapmak için çalışmanın hem kendimize, hem de memleketimize karşı vazifemiz olduğunu düşündük. Bu suretle Edebiyat-ı Cedide aleyhtarı olmadığımız teslim olunduktan sonra bu zevat Fecr-i Âtî'ye başka bir şekilde savlet gösterdiler: Encümen şimdiye kadar mahiyet-i edebiyesini izhar edecek ne peyda etti? Şüphesiz Fecr-i Âtî bu kadar az zamanda şâyân-ı ehemmiyet bir şey yapamazdı. Bu adamlar, iyi bir eserin birkaç ay zarfında yazılamayacağını bilmeyenlerden ibaretti. Fecr-i Âtî, beyannamesini neşrettiği zaman iki üç ay içinde ciltlerle enafis-i âsâr meydana getireceğini vaadetmedi. "Edebiyatımıza hizmet etmek için bütün iktidarını sarfedecektir" dedi. Encümenin âtîde de -mucib-i iftilah olmasa bile- herhalde yüzünü kızartmayacak üç cilt kitabı çıktı. Garb'ın lisan ve edebiyatımızda mucib-i istifade olacak enafis-i âsârını nakil ve tercümeyi vaadetti. Bittabi böyle şâyân-ı takdir bir teşebbüs derhal netice-pezir olamazdı. Bir seneye kadar encümen on beş kadar ulûm-ı hazıra-i ictimaiyenin en bedi', en haiz-i şeref nümûnelerini lisanımıza nakledecek idi. İşte bunlardan biri: Celâl Sâhir'le Fazıl Ahmed'in "Mesail-i Bediyye ve Ahlâiye" tercümesi bir küçük isbatıdır. azadan her biri buna mümasil birer

taahhüt altına girmiştir. Bundan fazlasını vaadetmek en büyük ciddiyetsizlik olurdu..."⁸⁴

"Netice ne olursa olsun, Fecr-i Âtî'nin bu kadar geniş bir kadroyla doğuşu; o sıralardaki sanat heyecanlarının seviyesini ve büyük bir potansiyelin varlığını gösterir."⁸⁵

1) Edebî Tartışmalar:

Osmanlı Devleti'nin en dalgalı dönemi... Tarihî, siyasî ve sosyal yönden ortam karmakarışık. Her geçen gün yeni bir karışıklık getiriyor. İnsanlar tedirgin, devletin bekası tehlikede. Kocaman gövde habire kemiriliyor içten ve dıştan. Böyle bir ortamdan edebiyatın etkilenmemesi düşünülemez. Dil tartışmaları, tiyatro tartışmaları, ahlâkî yapımızla ilgili tartışmalar, eski-yeni tartışmaları, Batı-yerli tartışmaları...vs. Basında birbirine cevap yetiştiren kalemsörlere sürekli tartışmalarına yeni boyutlar eklemenin hareketliliği içindedirler. Biz burada Servet-i Fünûn Dergisi'nde tartışılan birkaç konu üzerinde duracağız. "Kadın ve aşk" tartışması, Çıkmaz Sokak tartışmaları, dil tartışmaları, "Vicdan" tartışması...

Resimli Kitap'la Servet-i Fünûn arasında dikkate değer tartışmalar yapılmaktadır. Resimli Kitap'ın "Musahabe-i Edebiye" kısmında Raif Necdet'in yazıları özellikle Yakup Kadri'nin tepkisini çekmektedir. Yakup Kadri de Servet-i Fünûn'da bu yazılara "Musahabe-i Edebiye- Resimli Kitap'ın 'Musahabe-i Edebiyesi' Münasebetiyle" başlıklı yazılarla sert cevaplar vermektedir. Bu tartışmalar, tiyatro, kadın mevzuu ve edebiyat anlayışları etrafında yapılmaktadır. Bazan tartışmalar öyle bir noktaya geliyor ki yazarlar birbirlerinin şahıslarına yönelik eleştirilerden kendilerini alamıyorlar: "...Raif Necdet Bey edebiyatın amatörüdür, amatör... Hani ilan-ı meşrutiyet akibinde

⁸⁴Müfid Ratib, "Fecr-i Âtî Hakkında", SF. Nr. 990, s. 19-20.

⁸⁵ a.g.e. s. 37

tiyatrolara çıkıp -tebdil-i kıyafet-i sanata aşına olmayıp da- her ağızlarını kımıldatışlarında takma saç ve sakalları düşen ve usul-i hitabete zerre kadar vakıf olmayarak sahnelerde bozuk gramofonlar gibi âhenksiz, garip sadalar çıkaran amatörler yok mu? Tiyatro amatörleri. İşte Raif Bey de onlardan, fakat o edebiyat amatörü!... Buna, böylece, ister istemez karar verdikten sonra artık kendisiyle icap ettiği tarzda konuşmaya başlayacağım.. Fakat hakkıyla söze başlamazdan evvel benim için tenvire muhtaç muzlim bir nokta daha kalıyor. O da muharririn mevzu-ı bahs olan meslekte terakki ve teceddüt taraftarı olup olmayışıdır. Bunu halletmek için yine makalenin tarz-ı tahririne, yani üslubuna müracaat etmek icap ediyor. Çünkü üslûp kadar bir muharririn şahsını bize ifşa edecek emin vasıta yoktur."⁸⁶

Raif Necdet, gençlerin vatan, toplum, ahlâk, hürriyet, adalet gibi ciddi meseleleri bırakıp "aşk ve kadın" gibi konulara önem vermelerini tenkit ediyor. Yakup Kadri de gençlerin bir müdafii olarak onların bu meseleleri ele alışlarını yadırgamamak gerektiğini, çünkü bütün büyük yazarlarımızın bu konulara bîgane kalmadıklarını ifade ediyor: "Acı ve elim bir itiraf ile söylüyorum, gençlerimizin eserlerinde büyük bir inkılab-ı siyasi geçirmiş bir milletin naşir ve şairlerinde bulunması lazım gelen heyecan-ı vatanperverânenin ateşin reşşâşeleri hissedilmediği gibi bir nühbe-i felsefiye ve ictimaiye de istismam olunmuyor. Sade kadın... Sade aşk terennümatı tarzında gençlere tezyifkâr bir teessüf yollayan Raif Necdet Bey hissen ve fikren Cenap Bey'in kâmileksi bir muharrirdir. Yani... Artık tekrara hacet yok zannederim. Bu bahsi tatvilden ictinab ediyorum. Zaten maksadım ne Raif Necdet Bey'in halet-i ruhiyesini tahlil etmek ve ne de gençlerin bir müdafii olmaktı. Çünkü onların her eseri edebiyata aşına olanlar indinde kendi zeka ve istidatlarının gayet vazih birer burhanıdır. Muharrir-i makalenin fena bir gafletle unutuverdiği Ahmet Haşim Bey'in şiiri ve billhassa "O Belde"si,

⁸⁶ Yakup Kadri [KARAOSMANOĞLU]: *Müşahabe-i Edebiye*", SF. nr. 959, s. 358

*Hamdullah Subhi Bey 'in "Geceler"i, sonra nesirde adeta yeni bir çığır açan Şahabeddin Süleyman'ın "Fantaziye"leri ve sadegî-i letafete nezaket-i hissiyeye bir nümune olan Refik Halid'in "Zendostaları" hülasa bütün bu yeni eserler sahiplerinin kıymet ve ehemmiyet-i edebiyelerinin müşa'şa' birer timsalidir. Onun için tekrar ediyorum, maksadım ne nafile yere gençlerin avukatı olmak, ne de Raif Bey'in psikolojisini yapmaktır. Benim maksadım sanat nedir? Sanatın gayesi var mıdır? Sanat bazılarının iddia ettiği gibi mesalik-i muhtelif-i fikriyenin bir vasita-i tefhim ve telkini midir? Yoksa başlı başına bir meslek-i fikrî midir? Bunları tedkik etmek ve bunları bilhassa Resimli Kitap mecmua-i ilmiyesinin, müsahabe-i edebiyesini yazan muharrirle baş başa ve kemal-i samimiyetle halle çalışmaktır."*⁸⁷

Bilindiği gibi "kadın ve aşk" konusuna ağırlık veren hatta bu konuyu bir fikr-i sabit halinde ele alan yazarlarımızın başında Celal Sahir gelir. Bu sebeple Celal Sahir, "kadın ve aşk şairi" olarak da tanınmıştır. Bu konunun büyütülecek bir yanının olmadığını savunan yazarlardan biri Şahabeddin Süleyman'dır: "Beyaz Gölgeler aşkı aşk için mi, başka bir şekilde izah edeyim, şair edebiyattan ziyade kadını mı veya kadından ziyade edebiyatı mı seviyor? Bunu tamamıyla halledebilmek için Beyaz Gölgeler'deki şiirleri, bu dahi mahlukları yaşları, seneleri itibarıyla tefrik etmek lazımdır. Şair eski şiirlerinde, eski parçalarında aşkı tabiat için, kadını edebiyat için seviyor; yani tabiatın hüsnünü, hıyanetini, masumiyetini, hülasa mecmua-i tezdadın bütün ânatını tefhim ve tebliğ için mevzuuna göre zalim, bir heyecan yahut bir aşk, siyah, al veya mavi gözlü bir kadın intihab ediyor. -kadın, esasen, biraz her şeydir. Tabiatın her şeyini, kadınlığını öyle çiziyor, öyle gösteriyor ki ruh-ı sanata malik olan bir kari' kelimeleri, bu asi serserileri telvin-i eş'ar, tesbit-i melhasin için bu kadar esir etmekteki maharet-i sanatı, hayretle, hatta ubudiyetle takdir ediyor. Ben eminim ki insal-i

⁸⁷ agm, s. 359-360

edebiyemizde Beyaz Gögeler'in muharrir-i muhteremi kadar bir ressam- şair yoktur."⁸⁸

Yakup Kadri de, "kadın ve aşk" konularının sıkça işlenişi hakkında görüşlerini ortaya koyuyor: "Raif Necdet Bey şimdiki gençlerin bütün kadın, bütün aşk terennümatıyla meşgul olduklarını söylüyor ve bunu bir nakise olarak telakki ediyor. Bir nakise!.. Nakise ne gibi bir nakise? Bir nakise-i sanat mı? Yoksa sadece bir nakise-i ahlakiye mi?.. Makalede bu nakise de diğerleri gibi müzlim ve müphem kalıyor. Eğer muharrir bunu bir nakise-i sanat gibi telakki ediyorsa, mevzu-u bahs olan gençlere karşı pek büyük bir haksızlık işlemiş oluyor. Çünkü onları bu bahane ile ölüme, zevale mahkum addederek onların istikbali hakkında meş'um bir kehanet-fürûşluk yapıyor..

Eğer Necdet Bey şimdiki tenkit usullerine aşına olmak bahtiyarlığına nail olsaydı, gençlerin şahsiyat-ı sanatındaki nakiseyi "Niçin aşkı ve kadını terennüm ediyorlar?" diye değil, "Aşk ve kadını iyi terennüm edebiliyorlar mı?" tarzında tetkik ve tahlile çalışmalıydı. "Edebiyatı hep kadın ve aşk teraneleri mi dolduracaktı?.. Hiç bir ictimai eser yazılmıyor..." diye feryat ediyor.

Fakat mademki kadın ve aşk mevcuttur ve bu etrafımızdadır ve bu bizdedir, bizim ruhumuzdadır. Onu niçin terennüm etmeyelim? Sonra eğer muharrir gibi düşünecek olursak bile niçin aşk ve kadın, oh, filvaki bu pek gülünç! -Evet niçin aşk ve kadın mesail-i ictimaiye ve hadisat-ı hayatiyeden hariç addedilsin?

İctimai eser, ictimai eser... Lakin Raif Bey'e kim dedi ki edebiyat, ictimaiyattır. Edebiyat diğer mesalik-i fikriyenin bir oyuncuğudur. Eğer bu böyle olmuş olsaydı, bu gün kamus-ı beşerde edebiyat kelimesinin ayrıca mevcudiyetine ne lüzum vardı! Mademki edebiyat ictimaiyattan ve felsefeden ibaretti; rica ederim, bu kelimenin ayrıca bir yer işgal etmesine ne lüzum vardı? İnsan Raif Necdet Bey'in makalesini okurken her

⁸⁸ Şahabettin Süleyman: "Tenkit ve Tahlil", SF. nr. 961, s. 395

cümlelerin nihayetinde fena ve acıklı bir ra'se-i şaphe ile titriyor. İnsan, acaba, diyor, acaba Raif Bey edebiyatı, sadece "Güzel yazı yazmak"tan mı ibaret sanıyor? Acaba (Raif Necdet Bey'in kavlince!) edebiyattan maksat sadece kitabet midir? Eğer bu böyle ise ben şimdi kendisine (edebiyatın naşı üzerinde ağlayarak) bütün kalbimle hak veririm."⁸⁹

"*Vicdan*" *Tartışmaları*: Her şey Mehmet Rauf'un "Vicdan" makalesini yazmasıyla başlıyor. Mehmet Rauf, bir edebî eserin oluşmasında ve ilmi buluşların, keşiflerin gerçekleşmesinde "vicdan" kavramının birinci dereceden etkisi ve rolü olduğunu savunuyor. Makalede müsbet inkişafı hep "vicdan"la irtibatlandırılan görüşler ön plana çıkıyor. Yakup Kadri de bu fikirlerin pek isabetsiz olduğunu, oldukça sert bir üslupla ileri sürüyor. En büyük itirazlar, Mehmet Rauf'un "Edebiyat, ictimaiyattan ibarettir, ahlâkla sanat arasında sağlam bir bağ mevcuttur, aynı zamanda "vicdan" mefhumunun edebiyatta önemli bir ağırlığı vardır" şeklindeki görüşlerine yöneliktir. Yakup kadri özellikle "vicdan" meselesine oldukça sert bir üslupla itirazlar ve tenkitler yağdırıyor: "M. Rauf Bey, makale-i cevabiyesinde arkadaşı Raif Bey'in sözlerini tekrardan başka bir şey yapmıyor. O da edebiyatın ictimaiyattan ibaret olduğunu söylüyor. Fakat şu farkla ki o, edebiyatın bizde, sadece bizim memleketimizde ictimaiyattan ibaret olmasını -olduğunu değil- ve binaenaleyh edebiyatımızın bu uğurda şahsiyet-i sanatkârânelerinden ufak bir sedakârlıkta bulunmalarını talep ediyor. Bu sanatkârlar için biraz güç bir mesele teşkil edecek, bilmem buna hüsn-i rıza gösterecekler var mıdır? ben kendi hesabıma -doğrusu- bu davete icabet edemem, çünkü muhatabım ahlâkla sanat arasında bir münasebet, bir rabita-ı kaviyye mevcut olduğuna hüküm veriyor, fakat bu sadece kuru, muannit bir iddia halinde kalıyor. Makalede, bu hususta beni ifna edecek müdellel, münasebet kanaat-bahş hiç bir satır hiç bir kelime yok.

⁸⁹ Yakup Kadri [KARAOŞMANOĞLU]: "Müşahade-i Edebiye", SF. nr. 960, s. 371

M. Rauf Bey müddeasını evvela isbat eylemeli ve sonra da herkese tavsiye etmelidir. Hiç şüphesiz kendileri, benim gibi bir zahmet ihtiyarıyla, yanlarına muavin olarak bir Mösyö (...) intihap edeydiler beni ve benim gibi bir çoklarını kendilerine bir dereceye yaklaştırmış olurlardı. Fakat teessüf olunur ki muhatabını yanına "Vicdan" -ı almış. Vicdan! Zavallı mevhum kelime! Sen bazen insanlar için ne iyi bir kaçamak yolu olursun! Ve bazen de ne fena bir çıkmaz sokaksun! Nitekim M. Rauf Bey için de böyle oldun. O seni bir muallim bir rehber olarak telakki etmişti. Sen onu garip bir giriveye sürükledin ve hercaî, hava-i te'sirin altında onun bütün fikirlerini tarümar ettin... O, bütün iddialarını bütün nazariyelerini , hülasa bütün mevcudiyet-i mütefekkiresini senin üzerine bina ederken, hissetmeli değil mi idi ki Vicdan esasen mevcut bir şey değildir. Bu insanda ne dimağ, ne kalp ve ne mide gibi uzurdur, ne de düşünmek, hissetmek, tekellüm etmek gibi bir hassa-i beşeridir. "Vicdan" bana kalırsa, sıcak havalı bir mongolfiye balonudur. Daha açık-fakat âmiyane bir tabirle- Vicdan bir zümrüdüanka kuşudur. Onun yalnız ismini işitiyoruz. Bu hepimizin ağzında ihtiramla dolaşır. "Vicdan!" bu kelime bizi tedliş eder. Bu kelime bize o kadar büyük, müteazzam, müthakkim görünür, bize o kadar itimat-bahş olur ki önünde kemal-i ta'zimle başımızı eğerez."⁹⁰

Mehmet Rauf, bu konuda yabancı düşünür ve edebiyatçıların görüşlerine de yer vererek kendi haklılığını ortaya koymaya çalışıyor: "Görülüyor ki vicdan kelimesi milel-i mütemeddinenin cümlesinde aynı mealde tarif ediliyor: Ve tevali eden edvar ve a'sar onun mahiyetini tebdile kadir olamıyor: Çünkü beşeriyetin hasisa-i mümtazesini olan bu kanun-ı muazzam layuhita ve halel-i nâpezîrdir. Ve kanuna tabi olanlar da hiç bir hata etmez."⁹¹ (...) "Fakat benim maksadım sizin o vahşilere, canavarlara terdif ettiğiniz vicdan-ı mukaddesi lisanınızdan alarak erîke-i saltanat ve istiklâline iade etmektir. Ve

⁹⁰ Yakup Kadri [KARAOSMANOĞLU]: "Sanat ve Ahlâk Hakkında", SF, nr. 962, s.407

⁹¹ Mehmet Rauf: "Vicdan", SF, nr.963, s 10

bu celhimde muvaffak olduğumu zannederek ilk sözlerimi te'bid için kendimde hak görüyor ve diyorum ki: "Her memlekette ve her tarihte olduğu gibi bizde de ahire muzır olan şey vicdana münafidir. 'Çıkamaz Sokak' tarzında yazılmış eserler iffetimizi kirlendirir! Vicdanımızı körletir, henüz saf ve nab olan şebabımız onları yırtacak ve görmeyecektir!"⁹²

"Vicdan, Kadın ve aşk, genç yazarlar hakkındaki tartışmaların şiddetini daha somut biçimde ortaya koymak için Yakup Kadri'nin bu konularda çarpıcı biçimde ortaya koyduğu fikirlerine kulak verelim: "Geçen ay Resimli Kitap mecmuasında Raif Necdet imzalı bir musahabe-i edebiye intişar etmişti. Bu musahabe sanat hakkında pek garip birtakım fikirler, nazariyelerle meşbu' ve malîydi. Mesela orada, edebiyatın felsefe-i ictimaiye ve ahlakiyeden ibaret olduğu iddia ediliyor, güzellikten, tabiattan, kadından, aşktan bahis âsâr-ı edebiye hudud-ı sanattan ihraç olunuyor ve genç şairler pek az vatanperver, pek az ciddi olmakla müttehim tutuluyordu. Ve ilaahir... Bunun üzerine şu satırları yazan adam kalktı, hiç üstüne farz değilken sırf edebiyata olan hürmet ve muhabbeti saikasıyla bunun aksini iddia etti ve dedi ki: "Felsefe-i ictimaiye ile edebiyat arasında bir münaasebet yoktur. Âsâr-ı edebiye hissiyat-ı beşeriyenin bir nektarıdır ve vatanperverlik başka bir haslet, ediplik başka bir meziyettir." Şüphesiz her iki taraf da gerek yalan ve gerek doğru fikirlerini söylemekte hür ve haklı idiler. Çünkü her iki taraf için de bu iki aksi müddeâ bir kanaat-ı akliye idi. Fakat, bilinemez nasıl ve neden? Nagehan ortaya biri daha atıldı. Bu son genc bir büyük baba kadar eski ve mütaassıptı; daha çabuk mütelhassis olan zinde muhitlerde oldukça mühim bir galeyan-i a'sab tevlid edebilecek sert, gürültülü bir sesle bağırdı: "Vicdan, vicdan, vicdan, dedi. Ey alimlar, bütün alimlerin mütefekkirlerin ilimleri, fikirleri hüçtır, Nazariyelerinizi isbat için vicdana müracaat ediniz! Edebiyatın gayesi nedir? Bunu vicdana sorunuz!.." Bu hataya en ziyade maruz kaldığım için düşündüm, düşündüm; şimdiye

⁹² agm. s. 11

kadar, M. Rauf Bey'in o makaleyi yazdığı güne kadar, alim ve mütefennin sıfatıyla tarih-i beşeriyeti işgal edenler, gerek ilmi ve gerek fenni bir hakikati ne gibi çarelere tevessül ederek buldular. Kolomb Amerika'yı Newton'un cazibe kanunlarını, Cook kutb-ı şimaliyi nasıl keşfetti? Luther protestanlığı- çünkü o zaman bu bir hakikatti- Karl Marks sosyalizmi- çünkü şimdi bu bir hakikattir- Nasıl te'sis etti. Bütün bu adamlar kendi nazariyelerini herkese nasıl kabul ettirdiler?. Bunları düşündüm. Acaba Kolomb gemisine binerken acaba Newton rütahanelerde gezerken, acaba Cook buz çöllerine doğru ilerlerken yanına sadece vicdanını almıştı?.. Acaba Luther neşr-i eskar ederken herkese: "Bana vicdanım böyle diyor; bu bir hakikattir. Kabul ediniz!" diye mi haykırmişti? Acaba Karl Marks...

Oh! Ne gülünç! Ne gülünç! Ya Rabbi! İnsan bazen istemeyerek ne derekelere iniyor! Ne kadar ibtidaî oluyor! Rica ederim, M. Rauf Bey'in kendisiyle beraber herkesi de sürüklemek istediği bu çukurdan beni kurtarınız!

Hayır, Hayır! Mesail-i ilmiye ile vicdan arasında hiç münasebet yok, değil mi? Bunu bana söyleyiniz!"⁹³

Çıkmaz Sokak Tartışmaları: Şahabettin Süleyman'ın Çıkmaz Sokak adlı eseri tamamen toplumun inanç, örf ve âdetlerine ters bir muhteva taşıdığından bu eser oldukça sert tepkilere yol açmıştır. Eserde hemcinsler arasındaki gayr-i ahlâki ilişkiler oldukça çarpıcı biçimde tasvir edilmiştir. Eserdeki şahısların davranışları, yaşayışları, zevkleri, birbirleriyle münasebetleri tamamen anormal bir seviyede geliyor, bu açıdan düşünülürse eser kendi zamanına kadar yazılan tüm eserlerden daha cür'etkâr bir üslupla kaleme alınmıştır. Eserde "sevicilik" (lezbiyenizm) konusu oldukça açık biçimde işleniyor.

Oldukça büyük fırtınalar koparan eser hakkındaki farklı görüşler ortaya konuyor. Bir kısım yazarlar eserin ahlâka

⁹³ Yakup Kadri [KARAOSMANOĞLU]: "Musahabe-i Edebiye-"Vicdan" Makalesi Münasebetiyle", SF, nr. 965. s. 36

mugayir yönünün üzerinde durarak sanatta ahlâkın gözardı edilemeyeceğini, toplumun değerlerini hiçe sayan eserlerin hiçbir kıymetinin olmadığı görüşünü savunuyor (Müfid Ratıb ve M. Rauf, Burada zikredilen M. Rauf, Eylül yazarı Mehmed Rauf değil aynı adı taşıyan başka bir yazardır.): "...*Filvaki... meşhud ve aşikar... muzır, pek muzır bir eser, iğrenç bir mezbele... Kerih bir leke... Fail de malum ve muîn.. Artık samiimiz olan koca bir milletin huzuruyla vicdan hiç tereddüt etmeden aldannmadan hükümünü verir...*" (...) "*Resimli Kitap münekkidin bir cesaret-i necibane ile şehviyyat ve levsiyat muharrirlerine fırlattığı acı hakikatlere hücum edebilmek için mücehhez oldukları o nazariyat-ı batile de tükendi. Tağyir-i hakikatten, setr-i bedahetten başka bir fırce-i firar kalmadı. Bu pek aşikar; çünkü Raif Necdet Bey ilk musahabesinde ne edebiyatı felsefe-i ictimaiye ve ahlâkiyeden ibaret addetmişti ve ne de tabiati, hüsn ü aşkı hudud-ı sanattan ihraç eylemişti. Bu iddia-yı garibin za'f ve butlan muhakemeyi gizler bir perde-i tecahülden başka bir şey olduğunu zannedersen pek rânâ izah etmiştim. Yalnız millet, fazilet ve vicdan namına icale-i kalem ittiğimizi , **Çıkmaz Sokak** vesaire gibi en müstekrel bir Fransız muharririni bile terhiş edecek birtakım mülevves paçavraları Osmanlıların duş-ı ismet ve necabetinden silkip atmak için çalışıp durduğumuzu anlattık. Anlattık, şimdi bize yine sanattan bahsediliyor. Bu ne taannüü?.. Hâlâ bu teraneyi mi işiteceğiz?..*" (...) "*Yakup Kadri Bey müdafaasını deruhte ettikleri mülevvusatı tatlı tatlı okuyabilir, vicdan hakkında artık istedikleri gibi best mütalaa edebilirler. Ben yalnız şu fikirlerini tashih etmek istiyorum ki dünyada hiç bir dimağ-ı zinde ne kendisi ve ne de **Çıkmaz Sokak** ve **Fantezi müellifi** ile hemfikirdir.*" (...) "*Allah için olsun söyleyiniz. Bunların hiç birinde **Çıkmaz Sokak** ve **Pençe**'de olan müzahrefatın zerresine tesadüf edilir mi?.. Görülmüş müdür ki dünyanın hiç bir tarafında, hiç bir sahne-i edeb üzerinde bir erkek kadına köpek, kaltak, murdar diye hitap ettikten sonra yüzüne tükürmeye rıza gösterebilir? Ve sonra bir beşir en iğrenç, en isyan-engiz bir hareket-i kelbaneyi tanzire devet edilsin?.. Bir kadın,*

Türk terbiyesi gören, mürebbiyeler, telefonlar muhitinde yaşayan ve bir paşaya mensup olan bir kadın alenen, utanmadan, yüzünü kapamadan bir erkeği firaş-ı şehvet ve rezalete davet etsin?.. Ben fahişe namını memleketimizde yok derecesinde ender ve nihan sanırken meğer fahişelerin en mülevvesleri, en cüretkârları aramızda imiş, bizimle hem hun ve maye imiş de haberim yok!..” (...) “Bu temaşayı niçin yazdığınız, iyi, fena, güzel veya çirkin bir levha-yı kudret mevhum-e-i sanatkârânenizle tasvir etmek maharet göstermek ve alkışlanmak için mi?... Hayır!... Bin kere hayır!... Çünkü böyle bir levha mevcut değildir ve olamaz piyesinizdeki kahramanlarınızdan her biri Osmanlı değil -Osmanlılarla temasta bile bulunmamış... Hatta bir İngiliz değil... Hatta Fransız bile değil.. Çünkü esasen insan değil!.. (...) “İnsaf, insaf, insaf!... Bu kadar kirli bir aile nerede görülmüş? fuhişgedelerin bile kusup çıkaracakları bu sefiller memleketimizin en sefil en bayağı, en âdî bir ailesi erkanundan ise âlî tabakalara has olan o büyük kelimeler, cümleler, o derin felsefi muhavereler ne?... O mürebbiyeler, o telefonlar ne?.. Ve illa namusa, aşka karşı bu kelbane, bu vahşiyane husumet ne?... Eğer böyle bir aile memleketimizde mevcut değilse bu piyesi yazmaktaki maksadınız ne?.. Rafikiniz Yakup Kadri Bey, sanatkâr olmak, hissetmek ve hissiyatını tasvir eylemektir, diyor. O halde siz hiç görmediğiniz, işitmediğiniz, hissetmediğiniz bir levhayı teşhire kıyam etmiş oluyorsunuz, luzuzat-ı ruhiye ve cismiyeyi tahris ve tehyic edecek bir yalan mı söylüyorsunuz?.. Hayır! Yine hayır!... Çünkü eseriniz ne dimağı, ne kalbi ve ne de cismi mütezevvik edebiliyor. Nefret, istikrah, azap, isyan, işte eserinizi okuyanlarda uyanan ihtisasat bunlardan ibaret!..”⁹⁴ Müfid Ratıb ve Mehmet Rauf Çıkmaz Sokak'ın üslup ve dil özellikleri üzerinde durarak bu eserin Şahabettin Süleyman'ın diğer eserlerinden oldukça zayıf olduğunu da ifade ediyorlar.⁹⁵

Bazı yazarlar da sanatın ahlâkla bir münasebetinin olmaması gerektiği üzerinde durarak hayattaki gerçekleri iyi-

⁹⁴ Mehmet Rauf: “Çıkmaz Sokak Tenkidatı Münasebetiyle”, SF, nr. 966 s. 56-58

⁹⁵ Daha geniş bilgi için bak.: Müfid Ratıb: “Çıkmaz Sokak”, SF, nr. 967. s. 68., Mehmet Rauf: “Çıkmaz Sokak Tenkidatı Münasebetiyle”, SF, nr. 966 s. 56-58

kötü, güzel-çirkin demeden olduğu gibi esere yansıtmanın daha faydalı olduğu' görüşü etrafında Çıkmaz Sokak'ı savunmuşlardır: "Çıkmaz Sokak" piyesinin ahlâkla hiç bir münasebeti yoktur ve olamaz. Müellif bütün sanatkârlar gibi hayattan, hayat-ı beşerden birer parça almış ve onu göstermiştir. Eğer hayatta levs varsa o kabahat muharririn değildir. Zaten Raif Bey de "Üdeba-yı hakikiyyun levsiiyat-ı ahlakiyeyi tasvirde çekinmezler" diyor ve bizde de bazen böyle eserlerin yazılabileceğini söylüyor. Fakat "Sevicilik" gibi gayr-i tabii bir levs piyes halinde ibraz etmeyi muzır görüyor. Eğer bunu muzurratı yalnız gayr-i tabiiğinde ise Raif Bey'i temin ederim ki bu gayr-i tabii bir şey değildir. "Sevicilik" ihtinak-ı rahm gibi bir hastalıktır. Bir marazdır. Fena, çirkin bir marazdır ve marazın gayr-i tabiisi olmaz. Teceddüt müfret ve bi-lüzumî bulunmadığı gibi...

Hülâsa Raif Bey'in "Çıkmaz Sokak" hakkındaki tenkidinde itihaz olunan usul-ı muhakeme pek sakat ve pek çürüktür. Ben hiç bir vakit iddia etmem ki bu piyes her türlü hatadan salim bulunsun; fakat iyi dakika-bîn bir tiyatro münekkidi onu hiç şüphesiz, büsbütün başka bir usul-ı muhakeme ile tedkik ederdi: Mesela, "tez"i kanun-şinasâna ahlakî ahlakiyyuna terk ederek piyesteki nakaisi bulmak için sırf sanat nokta-i nazarından taharriyatta bulunur; eşhas canlı ve insanî midir? Vak'a alaka-bahş veya kelal-âver midir. Piyeste "Efesenikler" var mıdır? Ve lisan bir tiyatro lisanı mıdır? Bunları halle çalışır hülâsa başka, kâmilen başka bir usul-i tenkit itihaz ederdi.

Ne yazıktır ki ben bir tiyatro münekkidi olmadığım için kendimde bu piyesten bahsetmek hakkını bulamıyorum. Fakat öyle düşünüyorum ki "Çıkmaz Sokak" bizde yazılan ilk piyestir. Bu Osmanlı edebiyat-ı haziresinin ilk ve yegâne tiyatro kitabıdır; ve Şahabeddin Süleyman Bey bize -Şimdiye kadar kâmilen meçhulümüz olan yeni bir lisan getirmiştir. Latif ve zarif bir tiyatro lisanı...

Teesstif olunur ki Raif Necdet Bey tenkidinde bu noktayı unutmmuş ve büyük bir gaflette bulunmuş. Büyük, fena bir gaflet..."⁹⁶

"Eğer Çıkma Sokak, Nirvana, Veda, Pençe vesaire gibi yakında neşrolunan yeni eserler sanatkârâne yazılmış ise, kendisinden pek hasen olan zevcine karşı bir Cavide'nin en cüretkâr erkeklere bile yakışmayacak bir lisan-ı galiz ile dulluk ve bekaret arasındaki fark-ı hûnîni izah etmesi, hal-i mestîye tasvire alet ittihaz edilen bir sarhoşun aşka varıncaya kadar her şeyi payimal eyleyen nihayet tulu' eden güneşin geri dönmesini musırrane emreden bir mecnuna münkalip oluvermesi tabii görülmüyorsu kudret-i sanatkârânenin memleketimizde inhitat ve tedennisine kimse kail olamaz. Aksi takdirde pek yakın bir âfide, yarın daha muktedir sanatkârların doğmayacağını ne Necdet Bey iddia edebilir, ne de ben." Mehmet Rauf: "Vicdan", SF, nr.963, s 10)

"Şahabeddin Süleyman Bey eserinde Refik'ten, Mukbile'den ziyade Cavit ve Nermin'le meşgul oluyor. Ve biz bu aynı kuvvette iki muhtelif vak'anın karşısında muharrire bu üç perdeyi yazdıran fikrin hangisi olduğundan mütereddit kalıyoruz. Şüphesiz Şahabeddin Süleyman Bey bize sevicilik için bir piyes yazıyor. Ve bunda Cavit'le Nermin'in -ikinci planda kalan - vazifelerine, alelade, ve hiç bizi müteessir etmeyen muaşakalarına en uzun sahnelerini ayırıyor, en çok sahne de onları yaşıyor, Makbule, Refika, Nesip Paşa, herkes onlarla ve onların aşklarıyla meşgul kalıyor. Evvela işte bu kusurla muvaffakiyetsizliği başlıyor. Sonra Şahabeddin Bey bize gayr-i ahılâkî bir mevzu intihab ediyor. Pek güzel! Bunun bu noktaya kadar itiraz etmiyorum. Bilakis Şahabeddin Bey'i bu mevzuun intihabından dolayı tebrik ederim. Her muharrir istediği bir mevzuu intihab eder. Çünkü haddizatında gayr-i ahılâki hiç bir şey olamaz. Fakat gayr-i ahılâki denilen mevzuların hikâyesinden daima bir faide düşünülür. Bu mevzular mutlaka bir faide-i

⁹⁶ Yakup Kadri [KARAOŞMANOĞLU]: "Musahabe-i Edebiye", SF, nr. 960, s. 372-372

ahlâkı takip olunarak yazılır. Halbuki bir piyes-i atez olmak istidadında bulunan bir vak'ayı Şahabeddin Bey adeta sadece hikâyeye etmiştir. Ve böyle sırf hikâyeden ibaret kalan bu mevzular, böyle eserler kabul olunamaz. Çıkmaz Sokak'ın mevzuu bize büyük bir faide-i ahlâkiye temin edebilirdi hem de bu belki en ziyade muhtaç bulunduğumuz bir şeydi. Bu gün hayat-ı ictimaiyemizde şayan-ı izale olan bu lekenin silinmesini Şahabeddin Süleyman'ın bu eseri kat'iyen temin edemez. Halbuki bir piyes-i atezin yegâne vazifesi budur. Bir tashih-i zeliab ve âdâttan ibarettir. İşte onun için demin muharriri bu mevzuun intihabından dolayı tebrik ettim. Fakat bu intihabın suret-i isti'malini tamamıyla takbilî etmekte ısrar ederim. Çünkü Çıkmaz Sokak'ın bunu temizleyeceğini zannetmem, bilakis bütün kız mekteplerimize sirayet etmekte olan, her tarafa saldıran bu şeyi tehyic etmesinden korkarım. "Ben ahlâk değil; sanat düşünürüm" demek, intihab ettiğiniz mevzu için değildir değil mi?"⁹⁷

Doç. Dr Nazım Hikmet Polat, "Şahabeddin Süleyman" adlı biyografik eserinde tartışmanın gidişatını şöyle özetlemektedir: " ... kalem düelloları Çıkmaz Sokak'tan ziyade sanat ve tabiat, sanat ve cemiyet, sanat ve ahlâk konularında merkezîleşmişti. Yakup Kadri, M. Rauf'a bu yeni cevabında alaycı bir ülupla tartışmaların seyrini hatırlatarak ahlâk, akıl ve muhakeme gibi vicdanın da fertlere ve cemiyetlere göre değişkenliği üzerinde durur. Çıkmaz Sokak münasebetiyle edebî görüşlerini açıklayan Yakup Kadri için artık münakaşayı sürdürmenin gereği yoktur, çünkü hedefe varılmıştır. Ama susacağını ilan ederken bile muzaffer bir tavır, hasmıyla alay eden bir eda takınmaktan kendini alamaz: "Ben artık susacağım. M. Rauf Bey, vicdan-ı muhsusu, mantık-ı zatîsiyle, büyük kelimeleriyle, hiddet ve şiddetiyle, bürkan ve fevranlarıyla ta ebed muammer olsun. Çünkü bizim muhitimizde M. Rauf Bey gibi âlimlere ve onun makaleleri misillü nutuklara daha birçok zaman için, belki

⁹⁷ Müfid Ratıb: "Çıkmaz Sokak", SF, nr. 967. s. 68.

ilelebed muhtaç ve müştak kalacaklar var." (...) "... Bu iki münekkit utuktan sonra Yakup Kadri'nin yerini Köprülüzade Mehmed Fuad alır. Köprülü, Raif Necdet'in ilk *Musahabe-i Edebiye*'sindeki "edebiyat, hayat-ı beşeriyenin fotoğraflarını almaktır" şeklinde görüşüne karşı çıkararak yeni bir münakaşa zemini hazırlar, Fakat Köprülü ile Raif Necdet arasındaki bu kalem mücadelelerinde *Çıkmaz Sokak'tan* söz edilmez. Ketelli'nin Köprülüzade'ye cevabı *Resimli Kitap'taki* (nr. 17 Şt. 1m325/Şt 1910) "*Muahabe-i Edebiye*"nin "*Hamış*"idir. Köprülü, ikinci bir yazısıyla düelloyu devam ettirmek iter. Fakat Raif Necdet artık tartışmayı keser"⁹⁸

Şüphesiz Servet-i Fünûn'daki tartışmalar, yukarıda sıraladıklarımızla sınırlı değil, biz sadece incelediğimiz sayılara yansıyan kadarıyla yazarlar arasındaki kalem düellolarından bir nebze bahsettik. Bu tartışmaların tam metinleri çalışmamızın "metinler" kısmındadır. Ayrıca dönemin geneli hakkında daha kapsamlı bilgi edinmek isteyenler, çalışmamızdan önceki ve sonraki sayılardan da faydalanabilirler; çünkü bu çalışmada Fecr-i Âtî oluşumunun ana yatağını belirginleştirmek hedeflendiğinden önceki ve sonraki sayıları araştırma imkânı sağlanamamıştır. Bu edebî topluluğun faaliyetlerini ve bütün özellikleriyle ortaya çıkarabilmek için topluluk üyelerinin bütün yazılarına uzanma gerekir, bu da Servet-i Fünûn dergisinin ilgili bütün sayılarını araştırmakla mümkündür. Böyle bir araştırma yapılırsa eminiz ki bugünkü kanaatlerin aksine toplulukla ilgili birçok nokta açığa çıkacaktır.

⁹⁸ Nâzım H. POLAT: "*Şahabeddin Süleyman*", Kültür ve Turizm Bak. Yay. s. 78-79

2) Dil ve Üslup:

İkinci Meşrutiyetten sonra siyasî değişmelerin yanında sosyal, kültürel ve edebî yönlerden de birtakım yeni oluşumlar kendini göstermeye başlamıştır. Tarihimizin bu en karmaşık yıllarında, dil konusunda da birtakım ateşli tartışmaların yapıldığını görüyoruz.

Servet-i Fünun'a yansıyan dil tartışmalarına baktığımızda iki farklı görüşün öne çıktığı söylenebilir. Bunlardan birisi "lisan-ı müzeyyen" anlayışı etrafında Arapça, Farsça kelimelere hiçbir sınırlama getirmeden dili, toplumsal değişimi hiç hesaba katmadan eski kurallar çerçevesinde sürdürmek; diğeri ise günün şartlarını da göz önüne alarak millî bir şuur etrafında dili kendi kurallarıyla örölü bir kimliğe büründürmek. Birinci görüşün en kuvvetli savunucusu Ali Nusret; ikinci görüşünki ise Celal Sahir.

Birinci görüşü savunanlar, Arapça, Farsça kelimeler olmadan bir başına Türkçeyle edebiyat, sanat, ilim, tefekkür yapılamayacağını belirtiyorlar. İkinci görüştekiler ise artık "artık yerlileşmenin, millî bir hava teneffüs etmenin zamanı gelmiştir" düşüncesinden hareketle sade dili ve Türkçenin kendi kurallarıyla şekillenmesi gerektiği görüşünü savunmuşlardır. Celal Sahir, Edebiyat-ı Cedîde'nin en mutantan döneminden gelen bir yazar olmasına rağmen artık Millî Edebiyat'ın ayak seslerinin duyulmaya başlandığı bu dönemde dil mevzuunda tamamen millî bir anlayış çizgisindeki fikirleriyle karşımıza çıkmaktadır: *"Lisan meselesi, mesail-i kadimedendir. Servet-i Fünûn'un eski numaralarında bu bahse dair Tevfik Fikret ve Halit Ziya Beylerin efsar ü ârâsı müntezir olduğu gibi o zamanın daha edebiyat-perver olan yevmî gazetelerinde muhtelif imzalar üstünde müteaddit makalat intişar etmişti. Bunların şimdi hiç birini hatırlamıyorum. Yalnız o zamanda şamdiki gibi iki*

muarız cereyan-ı eskâr vardı. Biri lisanın, en kıymetdar süsleri, hatta ecza-yı hüsiin ve cazibesi olan Arabî ve Farisî kelimeler ve terkiplerden asla istiğna edemeyeceğini, diğeri bunlardan yalnız ihtiyacat-ı fikriyemiz için lazım olan kısmı ibka edip lüzumsuz ve gayr-i me'nus kelimeleri ve bilhassa terkipleri lisanımızdan koymak, bir tasfiye-i lisan yapmak Türkçenin terakkisi için yegane çare olduğunu iddia ederdi. Tasfiye-i lisan aleyhinde bulunanların en birinci sillat-ı itirazları yalnız Türkçe kelimelerle ifade-i eskârın imkansızlığıydı; Hele eskâr ve ihtisat-ı âliye şüphesiz ki kaba Türkçe kelimelerin sinesine sığmazdı. Binaenaleyh bilhassa lisan-ı edebî, en kıymetli anasırı olan bu kelimat ve terakipten hiçbir zaman istiğna edemezdi. Aksi halde henüz neşvü nemaya başlayan edebiyat-ı hakikiyemiz bir fakr-ı azim içinde kalırdı; edipler, şairler ıztırarî bir ebkemiyete düşerdi. Bu esenada, yahut biraz sonra, tarih hatırlamadığımı affediniz, Mehmet Emin Bey'in Türkçe şiirleri intişara başladı. İstibdadın aynı zamanda hem mütecessis, hem miyop gözleri altında neşrolunan bu şiirlerde hissiyat-ı vataniyeyi teheyhüc edecek güzel mevzular, yine o kadar güzel bir lisan-ı berrak ile tasvir olunuyordu. Bu şiirlerin bir yeniliği de Arap vezni ile değil hece usulü ile yazılmasıydı...." 99

Bu dönemde Millî Edebiyat kendisini yavaş yavaş hissettirmeye başladığından, sade dille ve hece vezniyle yazılan şiirlerin tartışılmaya başladığını görüyoruz. Mehmet Emin Bey'in hece vezniyle ve sade bir söyleyişle yazdığı şiirleri yayınlanmaya başladığında bu şiirler hakkında birbirinden farklı yorumlar ve görüşler ortaya konmaktadır. Celal Sahir yazılarında bu şiirleri beğendiğini belirterek bunun sebebini şöyle açıklamaktadır: "'Zevk ve hayal-i Osmanî'yi' okşayamamakla itham olunan bu şiirler benim zevk ve hayalimi okşuyor. Ben de bu milletin efradındanım; ve biraz mütalaat-ı edebiyede bulunmuş, biraz zevk-i edebî salibi olmak iddiasına malik bir ferdiyim. Binaenaleyh zevk ve hayal-i Osmanî kelimesiyle işaret

99 - Celal Sahir [EROZAN]: "Lisanımız" SF. nr. 951, s. 227

*olunmak istenilen muhassıla-i ezvak kimlerin zevk-i edebîlerinden istihsal olunmuş ise bunun tayin etmesi lazımdır. İşte bunu tayin etmek için icabında erbab-ı şiir ve edeb nezdinde istinzac-ı umumî yapılmak en iyi bir çaredir."*¹⁰⁰

Dil konusundaki tartışmalar sadece Servet-i Fünun dergisinde değil, Tasvir-i Efkâr, Sırat-ı Müstakim, Resimli Kitap, Neyyir-i Hakikat gibi mevkutelerde de hararetli tartışmalarla ele alınmaktadır. Servet-i Fünun'da özellikle Celal Sahir'in yazılarında yukarıda adı geçen gazete ve dergilerde yer alan dil hakkındaki görüşlere uzun yazılarla cevap verilmektedir. Celal Sahir'in bu yazılarında dilin ileride aldığı şekil düşünülünce oldukça isabetli tesbitler bulunduğunu ifade etmek gerek. Bu bakımdan bu yazıların önemli noktalarını öne çıkarmak faydalı olacaktır: *"Binaenaleyh dedikleri gibi o kelimatı (Türçe kelimeler kastediliyor) kendi malımız yapmak, istediğimiz gibi tasarruf ve istimal etmek en birinci gaye-i emelimiz olmalıdır. Ve öyle zannederim ki bizde kavmiyet, milliyet hisleri tekviye buldukça, bir izzet-i nefsi-millî uyandıkça buna teşebbüs eden adamlar çoğalacaktır. Vaktiyle menba'-ı tahsilleri Arapça olduğu için istiklal-i lisanîde mukabeleten bir hediye-i minnetdarane olarak takdim ve feda edenlerden mütevaris olduğumuz mazarrat-ı müzmineden ancak bu suretle halas olabiliriz."*¹⁰¹ Bu satırlarda görüldüğü gibi Celal Sahir dilimizin kendi kimliğiyle güçlenip zenginleşmesi "izzet-i nefsi-millî uyandıkça" şartına bağlanmıştır. Bu uyanış gerçekleştiği zaman dilimiz "mazarrat-ı müzmine"den kurtulacaktır. Fakat Türkçenin kendi kimliğine kavuşması tamamen yabancı kelimelerden arındırılması şeklinde anlaşılmalıdır dilimizin bünyesinde hazmedilmiş Arapça, Farsça kelimeleri kendi öz malımız bilelim; ancak dilimize muhakak kendi kuralları hakim olmalı. Bu noktada yapılacak en önemli iş kapsamlı bir lügat hazırlayıp dilimizin kelime sınırlarını belirlemektir: *"Lisanımızda müstamel olan kelimatın kaaffesini mal-i sarihimiz âdâdına edhal ile her birini*

¹⁰⁰ - agm, nr. 951, s. 227

¹⁰¹ - agm, nr. 951, s. 228

mevzu olduğu mânâlarda kabul edelim. Belleyelim. Her biri Osmanlı lügati olmak üzere kaaffesini toplayıp ihtiyacatımızla mütenasip bir lügat kitabı vücuda getirelim. Sarf ü nahvimizi şu temellik ve tasarruffumuza mütenasip olarak islah edelim." *Lisanımızı cidden tekemmül ettirmiş oluruz.*" 102

Celal Sahir'e göre dilin sadeleşmesi, bayağılaşması demek değildir. Nice sade eser var ki nefis birer edebiyat şaheseridirler. Edebî eserin değeri dilinin ağır olmasında aranmamalıdır, edebî değer farklı bir şeydir: "*Lisanlar akşamın ilca-yı mukadderatıyla teşekkül eder, faraziyesini kabul ettikten sonra yine aynı ilcaat ile tağyir ve tahavvül edeceğini de beyan edersek bilmem ki hata mı etmiş oluruz? Filhakika bizim bugün yazdığımız lisan Buharalıların telaffuz ettiği Türkçe değildir, fakat acaba eslafımızın yazdığı Türkçe midir? Ve neyi sadeleştireceğiz diye tegafül ettikleri lisanın sadeleşmesi keyfiyeti Edebiyat-ı Cedide'nin esası değil midir? Şinasi ve Kemal devrinin âsâr ve müellifatiyle eslafının âsâr ve müellifati arasında tarz-ı tahrir itibarıyla en calib-i dikkat farklardan biri de üslubun nisbeten sadeliği değil midir? Ve itiraf etmeli ki bu bir adımdı. Bunda ilerlemek için adımların taakibi lazımdı. Edebiyat-ı Cedide'nin eski ve yeni şubeleri içinde pek sade, pek güzel yazılar var. Bunlar sadelikleriyle hiç bir nebze-i kıymet kaybetmemişlerdir zannederim.*" 103

Celal Sahir, sadeleştirmenin dilimizdeki Arapça ve Farsça kelimeleri tamamen atmak anlamına gelmeyeceğini, bir dilin gelişmesinin, o dilin kaideleri çerçevesinde tabii bir gelişim seyriyle olabileceğini savunarak Türkçenin kendi imkanlarıyla gelişip çok daha kudretli ve zengin bir dil halini alabileceğini ifade ediyor. Ona göre dilimizde bir "sadeliğe doğru cereyan" zaten yaşanmaktadır, bunun önüne kimse geçemez. Eğer geçmişte bol miktarda Arapça ve Farsça kelime almak yerine Türkçemizin imkanları genişletilse, mecaz söyleyişlere ağırlık

102. agm, nr. 951, s. 229

103. agm, nr. 951, s. 230

verilseydi, ya da çeşitli yollardan kelime türetme, birleştirme gibi yollara başvurulsaydı dilimiz yabancı kelimelere büyük ölçüde muhtaç olmayacak kadar zengin olurdu. Bundan böyle dilimize girecek kelimeler 'kat'i ihtiyaç' üzerine girebilmelidir. Dilimize yerleşmiş yabancı kelimeleri hiç bir ölçü gözetmeden atmak yerine işi zamanın seyrine bırakmalı... Zaten şuurlu bir dil politikası işi kendiliğinden halledecektir...

Servet-i Fünûn'da dil hakkında yayınlanan yazıların birbirinden farklı görüşler içerdiklerini söylemiştik. Zamanın tabii gidişatına muhalif davranan yazarlardan en önemlisi Ali Nusret'tir. Ali Nusret, Arapça ve Farsça kelimelere karşı takınılan olumsuz tavrın yanlış olduğunu, bu kelimelere sınırlama getirilmesi halinde dilimizin fakirleşeceğini ve fikriyatımızı, sanatımızı tam olarak ifade edemeyecek kadar "dil fukarası" haline geleceğimizi iddia ediyor. Ona göre, Namık Kemal'lerin, Şinasi'lerin, Abdülhak Hamid'lerin Süleyman Nazif'lerin, Halit Ziya'ların kullandıkları dil asıl edebiyata, belagata müsait dildir. Ancak bu dille edebiyatımızın şaheserleri yazılabilir. Dili sadeleştirmek, bugüne kadar dilde kullanılmış kelimeleri atmak, yazarı avam seviyesine düşürür ve yazarı murad edilen fikrî derinlikten yoksun kılar. Halkın anlaması için ille de yazarın seviyesini düşürmesi, dilini basite indirmesi gerekmez: *"...safahat-ı tekâmül, hakikat-ı inkılabın neden ibaret olacağını pek ruşena bir surette ibraz edip durmakta iken müddeiyat-ı garbiye erbabı bu hakikattan teami ile lutf-ı beyan için kendilerine min külli'l-vücûh merbut ve muhtaç olduğumuz kelimat-ı Arabiye ve Farisiyeye nazar-ı husûmetle bakarak zavallı lisanımızı yeni baştan sakil ve uryan etmek istiyorlar. Garibi şu ki bu bahs-ı irtica'kârâneye bir de "hamiyet-i milliye" şivesi izafe ederek hüsnün ve ârâyışin kuvvet ve istiklâle münafî olmadığı itikadında bulunanlar -zevahir-i beyan-ı hamiyet tarafından muateb olmak endişesi ile- malikûm-ı sükût etmek kıyasetini iltizam eyliyorlar. Halbuki meseleyi, dediğimiz gibi, cereyan-ı tabii-i tekâmül kendi kendine halletmiştir.*

Eslaf-ı kadimenin kemâl ve celâli bu bahisten hariç dursun, fakat meşime-i teceddüdden doğmuş olan nesl-i hazır Akif Paşa ve Reşid Paşa'lardan itibaren Şinasi'lerin, Kemâl'lerin, Hamid'lerin Ekrem'lerin rahle-i feyza feyz-i edeblerinde perverşiyab-ı irfan olarak Fikret'lerin, Cenâb'ların, Halid Ziyâ'ların, Süleyman Nazif'lerin, Faik Ali'lerin natıka-i fesahat ve belagatını sevgili lisan-ı Osmanî'nin o muhterem üstadlardan bu güzide şakirdlere müntekil miras-ı letafet ve nezaheti olarak kabul etti. İşte cihan bir araya gelse lisan-ı edebimiz hakkındaki bu itikadı nefais-i edebiye meftunlarının vicdanından tayyetmek mümkün değildir. Ama bir takım kulûb-ı kasiyye erbabı dün şakird, bugün artık üstad olan şu, medar-ı iftihar-ı millet âbâ-ı edebin nezaket ve zarafet-i lisanını hissetmek istemeyerek guya "Türklük" namına iltizam ettikleri girive-i terakki-şikenânde sebat edeceklermiş! Emin olunsun ki her türlü menabi'-i elfaz ve etvar-ı beyana müracaatla sevgili lisanlarımızın hüsn ü ânını temin ve böylece kuvvet ve celâdetini de tersin etmek isteyen uşşak-ı edebe onların seng-i ta'rizi asla pâ-bend-i himmet olmayacağı gibi bütün sanihat-ı latifelerini kemâl-i iştıyak ve meftuniyet ile okuyup ârâyış-i hafıza-i lezzet ve hürmet edecek kadar aşinâ-yan-ı telamiz dahi eksik olmayacaktır.

Lisanımızı dört beş asır geriye gönderip bu kadar hâcegân-ı edebin senelerden beri masruf olan himmat-ı âliye-i müicdanesini ta'kim etmek isteyen nemek be haramân-ı lisan ne garip da'vada bulunuyor, mesela Süleyman Nazif Beyefendi gibi en büyük mahrumiyet-i vasfımızı bigâneliği teşkil eden ve her sabah Tasvir-i Efkâr'ın sahaif-i dil-pesendinde bize, hutbe-i siyaset ve hamiyet şeklinde bir ziyafet-i edebîye ikram edilen müinşî-i fazılın lisan-ı muallâsı avamın derece-i idrakinden bâlâ-terîn imiş!.. Kabahat Süleyman Nazif Bey'in mi?.. Bir de mutlaka herkes avam için mi yazmalı?.. Varsın, avamın anlayabileceği surette sehil ve basit lisan ile idare-i efkâr eden muharrirlerimiz de bulunsun. Onlara hiç bir vakit: "Siz pek âdî pek bayağı yazıyorsunuz! Biraz erbab-ı kemâl âsârına bakın da onlardan iktibas-ı letafet ve iltişam ediniz! Denmez, zira sözün muhataba

*nazaran söyleneceğini kimse inkâr etmez. "Kelimünnas ala kadr-i ukulühüm" minel ezel ilel ebed rükün rükün belagattır. Lakin saha-i lisanı bütün anasır-ı feyzinden mahrum ederek bir şûre-zara çevirmek eskâr ü kûsurat-ı âliye, tohumlarını daha türab-ı umrane düşmeden mahkûm-ı akamet eylemektir."*¹⁰⁴

Ali Nusret'e göre Arapça, Farsça kelimelerden vazgeçmek düşüncede, edebiyat ve sanatta kısırlığın ifadesidir. Bu kelimeler, beyanın sihri, letafet ve ihtişamı demektir. Yazarın görüşleri bununla bitmiyor, daha geniş bilgi için çalışmamızın "Dil Yazıları" kısmına bakılmalıdır. Biz burada onun görüşlerini özetlemekle yetinelim: Halkın anlama problemi varsa dili sadeleştirmek bu problemi ortadan kaldırmaz. Mesele seviye, idrak düşüklüğü meselesidir. Halk, dil ağır olduğu için anlamıyor değil; kültür seviyesi düşük olduğu için anlamıyor. Çözüm ifadede bayağıya inmek değil, halkın seviyesini yükseltmektir. Hem yüce fikirler bayağı bir dille anlatılamaz. Batı'da da halk anlasın diye dilde, edebiyatta bayağıya düşülmemiştir. "Bizim halkımız henüz batı seviyesinde değildir." denirse bu halkı kabiliyetsizlikle suçlamak anlamına gelmez mi? "Dilde bayağıya inelim" demek halkı bayağı görmek değil midir. Dili usulüne uygun biçimde sadeleştirmek başka, onu kökünden değiştirmek başkadır. Halk anlamıyor diye dili fakirleştirmek yerine halkı okumaya, yazmaya, ilme irfana âşına kılmak en çıkar yoldur. Fakat ilim, irfan erbabına halkın "zincir-i cehle" bağlayıp da, onları ifade sığlığına mahkûm etmek, buna da "hamiyet-i milliye" demek olsa olsa "avam-firibâne bir suikast-ı edebî"dir. Arapça-Farsça-Türkçe'den müteşekkil dilimiz terbiye ala ala bugünkü "lisan-ı latif" halini aldı. Onu Asya çöllerindeki Türklerin ve Tatarların kullandıkları ham dile benzetmek hatta bir iki asır önceki Osmanlıcayla bir görmek "hüsni-i tabiat ve zevk-i selim erbabını dil-hûn eder." Dilimizi Arapça, Farsça kelimelerin ve terkiplerin "agûş-ı vefasından" ayırmak mümkün değildir. Çünkü dilimizin "kemal-i revnakı ve

¹⁰⁴. Ali Nusret, "Tezyin-i Lisan ve Üslub-ı Beyan" SF. nr. 948, s. 179

belagatı" bu diller sayesinde olmuştur. Herkes dilinin millî bir tavır içinde olmasını ister. Biz Osmanlıcanın Arapça, Acemce, Franızca veya Çağatayca' olmasını istemiyoruz; fakat günden güne güzelleşen latif lisanımızın asıl köküdür diye Çağatayca'dan iktibas edilmeye çalışılması kabul edilemez. "nevsad" kelimesi yerine "tonguç"u getirmek, veya bunu tavsiye etmek zevkimizi rencide etmez mi? Tatarcanın veya Çağataycanın edebiyatına bir sözümüz, itirazımız yok, fakat Osmanlıca asırların kültürü, medeniyeti, irfanıyla şekillenmiştir. ve bu "kisve-i zîbâ ile revnak-yâb-ı kemal olmuştur." biz dilimizin: "...hüsn ü cemaline âşık, bunun bîkr-i hayal ü meali ile firifte-i hayatız. Bunu bizim agûş-ı muhabbet ve iştiyakımızdan alıp da Asya hamunlarından bize adeta gul-beyabanî gibi gelen a'acîb-i edeb-i ikram etmek ruhumuzu ta'zib eder! Onların -eğer varsa- Hüsn ü ânu oralarda takdir olunur. Bizim bugünkü zevkimiz ile o ezvak arasında taarüz-ı kat'î vardır."¹⁰⁵

Servet-i Fünûn'da dil üzerine yazılan yazılar büyük bir yekûn tutmaktadır. İsmail Subhî ve Hakkı Behic'in bu konudaki fikirlerine çok kısa olarak değinerek bu mevzuyu bağlayalım: İsmail Subhî'ye göre bir ülkenin istiklaliyetini koruyabilmesi, dünyada seçkin bir yere sahip olabilmesi ve kendi etkisini arttırabilmesi için dile birinci dereceden önem vermesi gerekir. Bu açıdan dilin zenginleştirilmesi ve halka bu zenginliğiyle öğretilmesi elzemdir; fakat ne yazık ki biz işin bu yönünü hep ihmal ettik: "İngiltere'nin hangi müstemlekesine gitseniz ilk nazarınıza çarpacak şey halkın kaffeten veya ekseren İngilizce konuşmalarıdır. Hindistan gibi bir hutta-i cesimede bile hemen teknil sınıf-ı ahali İngilizce bilirler, İngilizlerin ayak bastıkları yerde İngilizcenin tohumu ekilir.

Sonra Amerikaya bakınız. Şimali Amerika hükûmat-ı mütemeddinesine her sene bir milyon kadar nüfus hicret ettiği halde Amerika Amerikalığını asla kaybetmiyor. Buna sebep

¹⁰⁵- agm. SF. nr. 948, s. 1182

taammüm-i lisanı başka nedir? Amerika hükümeti gerek resmi, gerek hususi mekteplerde İngilizce okutulmasını şart-ı esâsî olarak gözetir. Bu yüzden her sene gürulu gürulu gelen cins cins akvam birkaç sene zarfında hem İngilizceyi öğrenir; hem de Amerikalı olur..." (...) "İşte hep bu misaller bize umum-ı düvel-i mütemeddinenin ta'kip ettiği bir gayeyi gösteriyor: Taammüm-i lisan. Bizler ise şimdiye kadar bu gayeye doğru kaç adım attık? Hemen hiç. Kafkasya bizde iken Çerkezlerden, Gürcülerden hiç biri Türkçe bilmez idi. Şimdi ise her Çerkez her Gürcü Rusça bilir. Bu gün fiilen İngiliz idaresinde bulunan Mısır'da vaktiyle de Türkçe bilen pek az idi. Halbuki yirmi beş, otuz sene zarfında Mısır'da İngilizce taammüm etti."¹⁰⁶ Hakkı Behic'e göre Osmanlı, teb'asına eğer Türçe'yi mecburi kılacak bir sistemi işletebilseydi bu, devletin bekasında oldukça birleştirici ve bağlayıcı bir rol oynardı: " Demek oluyor ki biz şimdiye kadar hep hata ettik. taht-ı idaremize geçen bu kadar akvam-ı müslime ve gayr-i müslimeyi Osmanlılığa ısındırmak, lisanen ve fikren yek-vücut etmek için hiç, hiç bir şey yapmadık. Bu yüzdendir ki bazı taraflarda ihillaller, tefrikalar görüldü; bazı aksam-ı mukaddese-i vatan ayrıldı; vücud-ı devletten koparak kuvvetimizi kesretti"

Hakkı Behic de dili "lisan-ı âdî, lisan-ı edebî" diye ikiye ayırmak suretiyle bu mevzuya başka bir açıdan yaklaşıyor: "Hepimiz biliriz ki Türkçe başlı başına bir kavmin ihtiyacatına kâfi bir lisan değildir. Onun için Arabîden, Farisîden, Latince, İtalyancadan bir çok kelimeler almaya mecburiyet görmüşüz. Lisan-ı adî ekseriya beyan-ı maksuddan, ifade-i merandan başka bir gaye takip etmediği için ne kadar sade olsa temin-i maksat edebilir. Halbuki rakîk bir hiss-i şairanenin, manevi bir tahassüsün tebliği lazım geldiği zaman sanatkârı lisan-ı âdînin malum ve mahdud çerçevesi dahilinde hapis ve tazyik etmek kabil olamaz. O azamet hiss ve hayaline, şiddet veya rikkat tahassüsüne göre kendine lazım olan şekl-i tebliğ lisan-ı âdînin

¹⁰⁶. İsmail Subhî, "Lisan-ı Osmanîyi Taammüm, SF. nr. 939, s. 36

*fevkinde aramaya, Arabîde, Farisîde bedia-i hayaliyesini canlandırarak kelimatı bulup istimal etmeye mecburdur. Ve işte bu mecburiyettir ki hakikaten sanatkar olmayanları da icad ve teraic-i elfaza, nâ-şenîde tabirat istimaline sevk ederek lisan-ı edebimizi bî-lüzum kelime yığınlarıyla doldurmuştur. Ve işte lisan-ı edebimizin müşkilatı, sanatkâr anın lisan-ı âdî fevkine çıkmak için duydukları ihtiyaçtan dolayı haiz oldukları selahiyet ile bu selahiyetin su-i istimaline kabiliyeti arasındadır. Bu selahiyet tahdit edilmedikçe su-i istimalin men'i mümkün olamaz. Su-i istimal men' edilmeyince de lisanda hep bu kelime yığınları namütenahi teraküm ederek letafet ve selaseti de izale eder."*¹⁰⁷

Dildeki bu tartışmalar sürüp giderken zaman mukadder değıştiriciliğini icra ediyor ve Millî Edebiyat'ın gümrah çıkışına altyapı oluşturacak birtakım fikirler gitgide gücünü hissettirmeye başlıyordu. Çalışmamızın "metinler" kısmına bakıldığında görülecektir ki bu konudaki tartışmalar, öne sürülen fikirler hep Millî Edebiyat'ın inkişafını haber veren ipuçları içermektedir.

3) Şiir:

Tanzimat'la birlikte değışmeye başlayan şiirimizin, Batılı anlamda bir şiir anlayışı getirdiğini Servet-i Fünûn döneminde görüyoruz. Bilhassa Tefvik Fikret ve Cenap Şehabettin'in dış ve iç mükemmeliyetin bütün gereklerini yerine getirerek meydana getirdikleri şiirleri edebiyatımızda yeni bir ufuk açmanın üst örnekleri oldular.

Şiirimizin, Servet-i Fünûn döneminde oldukça nitelikli bir biçimde aynı zamanda süratli bir merhale katettiğini söyleyebiliriz. Aynı havayı daha canlı ve zengin bir şekilde

¹⁰⁷ - Hakkı Behiç [BAY|C], SF. nr. 928, s. 978

sürdürmeyi hedefleyen Fecr-i Âtîciler döneminde ise Servet-i Fünûn ölçüsünde bir açılımdan söz edilmese de edebiyatımıza önemli eserlerin kazandırıldığını görüyoruz. Heş şey bir yana Fecr-i Âtî, edebiyatımıza Ahmet Haşim gibi büyük bir şair kazandırmıştır.

Bu dönem şiirinde daha çok Batı şiir formları etkili. Aruz, yine terkedilmemiş, dilde yer yer ağır söyleyişler yine devam ediyor.

Soneler ve birtakım dörtlü, beşli, altılı biçimdeki söyleyişlerin yanı sıra serbest müstezat ve mensur şiirin de sıkça denendiğini görüyoruz. Bu dönemdeki şiire hakim olan konu ise 'aşk, kadın ve sevgi' dir. Hatta Celal Sahir'in yazdıklarına bakılırsa kadın; şiirin, sanatın biricik gayesi bile sayılmaya layıktır. Aşk ve kadın konusuna dergide yazan şairlerin çoğu ifrat derecesinde yer verdilerini söylemek yanlış olmaz. Çalışmamızın "konularına göre tahlili fihrist" kısmına bakıldığında dergide yer alan şiirlerin büyük çoğunluğunun kadın ve aşk teması üzerine kurulduğu görülecektir. Şiirlerin başına konan: "*Geleceğin güzel kızlarına, Bütün güzellere..*" gibi ithaflar, bu konunun bir fikr-i sabit haline geldiğini gösteriyor.

Dergide şiiri yayımlanan başlıca şairler:

Abdullah Cevdet, Abdülhak Hamid, Abdülhak Hayrî, Ahmed Haşim, Ahmed İhsan Tokgöz, Ahmed Necdet, Ahmed Serverî, Ali Canib, Ali Haydar Emîr, Bedreddin Mümtaz, Celal Sahir, Edhem Hidayet, Edhem Midhat, Emin Bülend, Faik Ali, Fazıl Ahmed, Fazlı Mağmûmî, Halid Safî, Hamdullah Subhî, Haşim Nahid, Hüseyin Hüsnü, Hüseyin Suad, Jean Rişpen, Köprülüzade Mehmed Fuad, Mahmud Münib, Mehmed Behçet, Mehmed Behic, Mehmed Fuad, Mehmed Halîm, Mehmed Rauf, Asaf Muammer, Raif Necdet, Rasim Haşmet, Sabit, Samih Fethi, Sivashî Hayrî, Şahab Rıza, Şekib Akif, Tahsin Nahid

Şiir Örnekleri:

GÖLLERDE

Akşam... Zihi göllerin üstünde, semen-fam
Ecvaf-ı mühite iner bir şeb-i âlâm...
Zulmünde soluk sisler uçar; ân-ı muattar...
Göl şimdi yeşil havza-i safında uyuklar,

Mübhem ve ağır rayihalar... Şimdi bu müsekker
Boşlukların amîkinde sular hüzn-ı müzahir...

Müzlüm ve yeşil gözlerin, ey âlihe, bilsen
Zulmette soluk sisler var, göller ölürlen
Bir merkad-i hülya gibidir.

girye-i eb'ad

Kevkebler ölürlen duyulur... Leyl-i münacat...
Ecvaf-ı muhite yeşil gölgeler inmiş,
Her şey o yeşilliklerin sinlenmiş

Mübhem ve ağır rayihalar... Şimdi bu müsekker
Zulmetlerin amîkinde sular hüzn-i müzahir..

-Nisan, 1335

Köprülüzade

Mehmed Fuat

BİR SANATKÂR-I Zİ AHLÂKA

İşte boşluk bütün muhîtinde,
İşte hiç dolmayan derin, meçhul
Uçurumlar içindesin ma'lûl
Hiss ü ruhunla inliyorken de

Kendini her dakika aldatmak,
Kendine karşı daima mağbun,
Tatlı bir hisle mest ü müstağrak,
Tatlı bir hisle aldanıp dursun
İşitiyorsun demek ki ruhunu sen?!
Bu nasıl şey, bu ihtiyaç-ı riya!
Anlamazlar değil mi? Sanatkâr!

Kendi ruhunla eğlenirken sen!
Fenni mezcetti şi'r ü sevdaya
Diyecekler değil mi insanlar?!

İşte gayen budur, fakat a çocuk
Bir düşün sen; niçin bugün böyle
Mütekeddir, mariz, benzin uçuk
İnletirsin zavallı hissini de?!..

Sana ruhunla böyle eğlenmek
Sana birkaç yalancı alkış için
Ruh u hissinle uymayan meslek
Yaraşır mıydı, bazı pek dalgın

Duruyorsun, bırak şu hastalığı
Kendi hissinle sade kendine yaz,
Okumaz çünkü sevgilin haylaz.

Bu fazilet süsüyle süslenme;
Sürdüğün düzgünün güzel, lakin
Kendi çehremin değil bu süslediğin!

1320- Tahsin Nahid

SF, nr, 974, s. 182

ÇERAĞAN

Birden bire bir lühbe-i ateş
Sarmıştı çerağanı: Dumanlar
Pür velvele, pür çüşiş ü serkeş
Hep yükseliyor, yüseliyor cest ü kavi-per...

Altın ve gümüş zülfü duvarlarda yanan duhter-i sanat
-Giryende ve dem-beste-i zulmet-
Bir hançer-i ateşle vuruldu,
-Giryende ve dem-beste-i zulmet-
Bir nara-i dil-çâk duyuldu.

Öldürme, bırak, ey yemm-i zehhar-ı cehennem,
Öldürme, bırak leyl-i müneccim
Didar-ı kamer, mevce-i sîmîn,
Olsun zer-i zülfünde emel-çîn

Mai denizin mirvaha-i yad-ı nefsi
Dil-teng ü mukassî

Evhamı bütün hazfederek zülf-ı zerinden
Hülyaya koyulmuştu: Uzaktan
Bir mevkib-i darat ü haşem hayme-zen oldu:
Şeb-tab ü zevahirle dolan hayme-i lale

Bir ra'ş-e-i la'lîn ü billûrînle leyale
 İzlal-i dil-âşûbunu salmıştı... ma'nâ
 Bir aks-i sada zülf-i zerrininde ayandı,
 Bir aks-i sada amak-ı şebistan-ı zaferden
 Hind'in, Tuna'nın Bahr-ı Sefid'in
 Âfâk-ı baidinde kopan sadme-i âhen
 Serperdi hayalatına bir berk-i şeb-âgin
 Şeb-tab ü zevahirle dolan hayme-i lale
 Bir ra'ş-e-i la'linle gülümserdi leyaye
 Hind'in Tuna'nın, Bahr-ı Sefid'in
 Ufkunda gezen malike-i necm ü hilâle.
 Hep böyle hayalata dalan duhter-i sanat
 Birden bire bir lühbe-i ateşle uyandı
 -Girvende-i dem-beste-i zulmet-
 Bir naliş-i dil-çâke koyuldu.

Öldürme, bırak, ey yemm-i zehhar-ı cehennem,
 Öldürme, bırak leyl-i müneccim
 Didar-ı kamer, mevce-i sîmîn,
 Olsun zer-i zülfünde emel-çîn

Lakin yine ateş
 Pür velvele, serkeş
 Hep yükseliyor, yükseliyordu.

En sonra bulutlarda sönen zill-ı sefidi
 Altında müşahiddi: muazzam
 Bir iskeletin şekl-i sihrinin medidi.

Mahvettin, evet, ey yemm-i zehhar-ı cehennem
 Hamlenle, bu, avize-i rahşan-ı nigarı
 Hep tabiş-i şemşirle tarazide cidarı.

Selam, selam sana ey na'ş-ı şeb-nümûn.
 Selam, selam sana, ey kasr-ı ser-nigûn!

O, ihtişam-ı zehebden nişan veren,

bu duman

bu şafak,

Bu, arza çökmüş olan tak-ı âsuman

Bu bir yığın küle dönmüş saray-ı şark

Saray-ı baht-siyah, yirmi beş sene

Zalam-ı hicre düşen ömr-ı şakine

Mezar idi...

Sen ey esaret ü zulmün şevahidi,

Sen ey halife-i İslamı hapseden

Cidar-ı köhne, ey enkaz-ı bî-kefen;

Yarın otur ser-i kabrinde pür-şülüm

garab ü bum!

Yıkıl, yıkıl, sen, ihcar-ı şeb-nümûn

Yıkıl, yıkıl, sen ey eşbah-ı pür-zünnûn,

Silik, silik, kararmasın

Seninle ufk-ı milletin!

Hayır, hayır, şeb-i nahsında bir şehaba dönen

bu duman,

Vegaya savlet eden

Bülend-ketaib-i şarkın tüfek dumanlarıdır;

Siz, ey rü'ud-ı şehametle cephe-dar-ı gurur,

Siz, ey mehabet-i azmiyle lerze-bar-ı dühur,

Siz, ey livasını afaka rekzedem

Bülend-ketaib-i şan

Gelin, gelin; bu duman

Ebed-ilahe-i harbin zafer meşailidir!

Haşim Nahid [ERBİL]

SF, nr. 974, s. 183-184

DUA-YI GUFİRAN

Dağıldı sine-i eb'ada hep harir-i nisa,
 Riyah-ı vecd-i mesa..
 Güneş ümidini silmişti ruh-ı hülyadan
 Mesafelerde duman
 Uzak semalara nakletti hüznün âtiyi
 Serab-ı mer'iyi;
 Bütün denizlere hakim, muhite hakim olan
 Bu lanemizde nihan.
 Bu lanemizde, bu kâşâne-i münevverde,
 Seninle bir yerde
 Seninle ey ebedi mülhimem, nedime-i ruh,
 Sen, ey ilahe-i şuh,
 Bu revzen-i mütealide hem - hayal olarak
 İpekli bir yaprak
 Nezahetle solan ihtizar-ı envarı
 Mesa-yı bîdârı
 Seninle seyredelim, öyle pür ümid ü garam,
 Seninle mest-i müdam,
 Cenah-ı sade-i intizarımız uçup gitsin,
 Semayı mezcetsin
 Bütün şebie-i âmâl-i sakinanemize,
 Bununla bendenize...
 Zavallı kız! Ne kadar gamlısın bu akşam, ah,
 Ne ibtisam-ı nigâh,
 Ne bir terennüm-i şîrin, ne bir neşiden var,

Deride-i ekdar
 Zalam-ı afil-i hicranı sen düşünme sakın;
 Semada bir baygın
 Nigah-ı hüsnile -bak- zühre şimdi doğdu yine;
 Onun serairine
 Onun, o âlihe-i aşk-ı pür maalinin,
 O nur-ı âlînin
 Serab-ı vecdine birden hülûl eden enzar,
 Garib ü pür esrar,
 Rükûd-ı sim-i muhitat içinde öyle solar,
 Hazin ü matemdir,
 O nur-ı dura hafi diz çöküp dua edelim,
 Seninle ey güzelim...
 Batan maabid-i vecd ü garamın üstünde
 Nezih ü pür hande
 Cenah-ı nur-ı şefaata açar büyük zühre!
 Melûl ü avare
 Dua-yı safımızı şimdi sen kabul eyle;
 O haşr ü vaveyla,
 O dembedem bizi tehdit eden uzun geceye,
 Zılal-ı müz'iceye
 Rida-yı safın açılsın; cenah-ı nurunu ger;
 Tuyuf-ı anını ser;
 Bütün dalalet-i hicranı al yüreklerden
 Ziyalarınla gelen
 Mukadderat-ı garam öyle pür zünub olamaz,
 Sen, ey peri-i niyaz!
 Cebin-i safımıza yazdığın o giryeleri
 Enîn-i pür kederi
 Esir-i kevkebe darınla sil de.. nakşeyle
 Riyah-ı nerminle
 Tuyur-ı cennet-i eş'ar o gizli handeleri
 Hutut-ı sine-zeri..
 Seninle ağlayarak bir zaman dua edelim.
 Seninle, ey güzelim!

Bütün harabe-i hicrana mazi-i kedere
O muhteşem zühre
Cenah-ı nurunu gersin... ve eylesin cereyan
Şelale-i gufran..

Kadıköy; 9 Kanun-ı Sani, 1325
Mehmet Behçet [YAZAR]

SF, nr. 975, s. 199

ŞİİRLERİMİN KARŞISINDA

Neden zehirli ve bed-bîn bütün neşidelerim?
Hayata, aşka maaliye hep yalan diyerek
Neden nezahet ü ismetle eğlenip gülmek?

Niçin? Sebep buna aşkım, hayatım olsa gerek,
Geçen hayatıma baktım, bütün sefil, bî-kes
O bir terane-i safvetle olmamış mihter

Bugün hayatıma hakim olan o dahiyenin
Tahassüsat-ı sefili, garam-ı zehrini
Benim düşünceme verdi bu hiss-i bed-bîni

Benim bu aşk-ı sefilim, bu ömr-i zarımla
Terennümat-ı saadet olur mu eş'arım
Nasıl nezahata dair neşideler yazarım

Evet, nasib-i garibim bu hak-ı esfelde
Elemle geçmeğe mahkum hayat-ı me'yusa..
Bütün muhabbete dair zehirli bir bûse..

Ve böyle hasır-ı meftur geçen hayatımda
Onun hayaline ruhum taabbüd ettikçe,
Bütün mehasini tahkir... intikam bence!

Beşiktaş; 14 Kanun-ı evvel, 1325
Abdülhak Hayri

SF, nr, 976, s 215

Mensur Şiirler: Servet-i Fünûn'da mensur şiire oldukça fazla yer verilmiştir. Mensur şiirler konu itibariyle daha çok aşk, kadın ve sevgi tasvirleri üzerine yazılmıştır.

Mensur Şiir Örneği:

SENİN İSMİN

En lafızperest bir şair-i kadim bütün ihtimam-ı sanatıyla tanzim ettiği bir gazelin en mutena mısraı için mihrak, tanan, müessir bir kafiye arasaydı gaye-i hayali *senin* ismin olurdu. *Senin* ismin, bu iki heceli nazik, ruh-nüvaz isim bilsen beni ne kadar teshir ediyor! En melal-alûd dakikalarım da meçhul peri dudakları onu kulağıma fısıldıyor sanıyorum; ve yalnız o ismi işitmek bedbinliklerimi izale ederek bana metanet ve inbisat veriyor. neredede onu teşkil eden dört harfi müctemi görsem dudaklarım safiyet ve prestişle kendilerine doğru eğilerek müşfik bir bûse ile temas ediyor. Onu bir başkası telaffuz ettiği vakit kızıyorum. Hani en hissiyatperver bir şiiri cahil ve kalın bir adam nasıl

bozarak samiinde bir hırs ve nefrat uyandırırsa yabancı dudakların o muazzez ismi hararetsiz, hürmetsiz söylemesi de bana tıpkı öyle tesir ediyor. Çünkü senin ismin bence en ince, en hissi, en veciz şiir... Yalnız bir kelime, yalnız iki hece, yalnız dört harf; fakat acaba saatlerce düşünsem onu okuyup, anlayıp, hissedip bitirebilir miyim?

Bazen mehtaplı gecelerde enzarımı semaya tevcih ederek onu telaffuz edince, bana öyle gibi geliyor ki, kamer bir tebessüm-i itina ile mukabele ediyor, yıldızlar titreşiyorlar; şu köşedeki serseri beyaz bulut daha iyi işitmek için adımlarını seyreltiyor... Onu bir yaseminin yanında telaffuz edersem o sevgili beyaz nazenîn ezhar-ı keskin bir tude-i rayiha ile mazru, bir bûse-i taziz göndererek selamlıyor sanıyordum...

Onu bazen kendi kendime terennüm ediyorum: İlk hecedeki elifi uzun uzun med ederek son heceyi sari' ve tiz bir suret-i taninkâr ile çıkarıyorum. Bazen onu ayrı ayrı hiddetle, mülayemetle, aşk ü tahassüsle, niyazkârâne telaffuz ediyorum; ve her tarzında ayrı bir kıymet-i musıkî, bir âheng-i girizân buluyorum. Fakat ona en çok niyazkârâne telaffuz olunmak yakışıyor; bundan hükmediyorum ki bu mutlaka tenezzül-giriz meleklerden istiare edilmiş bir isimdir.

Oh, bu ruh-perver isim ilelebet kulaklarımda çınlasın. Hasta olursam ateşler içinde yandığım mahrum ve hezeyanlı saatlerde yalnız yanımda onun telaffuz olunması beni tervih ve teskine kifâyet eder; ve bana muhutaç olduğum şuur ü takatı o verir. Kulaklarım tikanır, artık hiç bir şey işitmez olursam yanımda o muazzez ismi bağırınız, bir dakika için olsun yine mutlaka işitmeye başlarım. Ölürken, yalnız o zaman o ismi yanımda söylemeyiniz; ve sen ey muhterem ve mukaddes sahibesi! O zaman sen yanıma gelme; Çünkü o kadar merbut olduğum ağuşundan ayrılmak seni göremeyecek ve o muazzez ismini işitmeyecek bir hale inkılap etmek bana o kadar acı gelir ki bir nevmidi-i akur ile son kuva-yı hayatiyem hırçın hırçın

çabalanarak ihtizarımı temdid eder, muazzeb olurum. Lakin hayır... Bilakis o zamanda daima o ismi bana işittiriniz; ve sen, sevgili melek-i siyanetim! Sen de daima nazarlarımın kucağında dur. İzirabat-ı ihtizar ne kadar uzasa ben seni bir dakika fazla görmek için, o sevgili ismi bir kere daha işitmek için ona memnunane tahammül ederim. Ve bu uzun mukavemet-i nevmidaneden sonra nihayet bîtap kalarak ruhumu ihtiva eden son nefesim samimi ve can-sûz bir ah-ı veda gibi gözlerinin önünden uçtuğu zaman onu, veche-i azimeti zıla- alûd-ı meçhuliyet ve bir daha avdeti muhal olan bu garib ve şayan-ı merhamet yolcuyu gözyaşlarıyla teşyi' et..

Hem vasiyet ederim ki öldükten sonra beni gömeceğiniz toprağın üstüne menekşelerle bu sevgili ismi yazınız, senin ismini... Ve emin olunuz ki toprağım bu mini mini, muattar kitabeyi bir nine vefasiyle, şefkat ve ihtimamıyla besliyecek, daima muhafaza edecektir. Fakat sen de ona muavenet et, haziran güneşinin mültehib şuaatıyla kavru olarak susadıkları ve hasis sema birkaç katre-i baran onlardan esirgediği zaman sen zahmet et, gel, mukaddes siyah inciler olan gözlerinden bir kaç damla yaş dökerek hararetlerini söndür, onlara yeniden tab-ı hayat ver; ta ki tedricen çürüyen, şekli vahvolan vücuduma o kitabe-i rayiha-dar daima nigeşban olsun... Senin ismin, daima fevkimde senin simin bulunsun , o kıymetli, mukaddes, vefakâr ismin....

Hubyar 3 Nisan 1320 Gece

Celal Sahir [EROZAN)

Servet-i Fünûn'da mensur şiirlerin yanında fantaziye veya fantazi adıyla anılan nesir türlerine de yer verilmiştir. Aslında fantaziyeler de üslup bakımından "mensur şiir"den farksız yazılardır.

FANTAZİ

Bu hafta Avrupa mecami'-i mevkuta-i meşhuresinden birinde gayet güzel bir levha gördüm. Levhanın ismi hatırımda kalmamış. Levha siyah çarşafı, siyah peçeli, gayet matbu' ve zarif endamlı bir Türk kadını gösteriyor. Kadının boyu biraz uzunca olduğu gibi elleri ayakları da büyüktür. Dar beyaz güderi eldivenler içine sıkıştırılmış ellerinden birinde serlevhaları gözükecek surette Resimli Kitap, Servet-i Fünûn ve Yeni Gazete bir de Fezail-i Nisvan isminde bir kitap tutuyor... Bir hayli müddet bu zarif endamı, bu mükemmel nefise-i sanatı derin bir inciza-ı bedayi'le seyrettim... Sonra, nasıl oldu bilmem, bütün hayal-perverliklerimi unuttum, meyil ve perestiş-i sanatı unuttum. Ve on beş, on altı sene evveline, çocukluğuma rücu' ettim. Çocukluğumda bir âdetim vardı... Oyuncaklarıma, heves-i tıflanemin devam ettiği müddetçe bir merbutiyet-i samimiye ile bağlanır ve artık onlardan bıktığım vakit mutlak kırıp, parçalayıp içlerinde ne olduğunu anlamak isterdim. Bu defa da hemen buna yakın bir his duydum.. Bu kadar zarif bir endama, zarif bir kıyafete malik bir kadının yüzü kim bilir ne kadar güzeldir, dedim sonra düşündüm ki elinde Fezail-i Nisvan var, sakın bu ihtiyar ve çirkin bir feminist olmasın, acaba resimdeki peçeyi kaldırırsam yüzü meydana çıkar da yüzünü görebilir miyim? Hemen karar verdim, gayet keskin bir çakı aldım. Resmin peçesini gayet dikkatle kese kese kaldırdım. Yavaş yavaş peçe açıldıkça çıkan gölgelerden sîmâyı keşfettiğimi görerek

seviniyordum. Fakat bu çok sürmedi, çünkü ibtida esmer ve kartça bir çene gördüm, sonra kalın iki dudak ve daha sonra da... Korkumdan birden bütün levhayı kesiyormuşum, çünkü daha sonra alahuha nüzûlerin müthiş bir kumral bıyık!...

18 Teşrin-i sani, 1325

Ali Süha [BELİKBAŞI]

SF, nr. 967, s. 75

4) Hikâye ve Roman:

Bu dönemde edebiyatımızdaki genel durgunluktan hikâye ve roman da nasibini almıştır. Halit Ziya ve Mehmet Rauf'un seçkin hikâye ve romanlarından sonra edebiyatımız uzun bir fetret dönemi yaşıyor. Yazılan birtakım hikâye ve romanlar vasat ölçülerin dışına çıkamıyor. Hakkı Behic "Bizde Roman ve Hikâye" başlıklı uzun yazısında bu durumu sebepleriyle birlikte ortaya koyuyor: "...roman ve hikâyelerimizde başlıca görülen noksan ruhen bizden ziyade başka muhitlere, başka alemlere, başka medeniyetlerin beslediği, yetiştirdiği ensala ait olmasıdır. İlk defa Kemal'in bir iki eseriyle edebiyatımıza dahil olan roman ve hikâye bizde kendisine büyük bir meftuniyet-i sanatkârane, büyük bir meyelan-ı umumî buldu. Birkaç tefrika romanın verdiği hisse-i merakta buna inzıman edince edebî romanlara doğru büyük bir temayül husula geldi. Halid Ziyâ bu temayülü derin bir fark-ı sanatla terakki etti; ve bu zevki tamamiyle memnun edebilecek ilk eser-i sanati da kütüphane-i edebimize kendisi ihda etti: *Mai ve Siyah*..."¹⁰⁸

108 - Raif Necdet [KESTELLİ]: "Bizde Roman ve Hikâye, SF. nr. 931, s. 329

Raif Necdet, edebiyatımızın müzmin hastalıklarından olan 'aşırı batı hayranlığı'ndan dolayı edebiyatçılarımızın kendi kültürlerini, insanların hayatını ele almayı edebiyatımızı sun'i birtakım konulara hapsedtiğinden yakınıyor. Ve mevcut durgunluğun sebebinin bu yabancı hayranlığı olduğunu öne sürüyor. Ayrıca yerli konuları işleyen romancılarımızın ekserisinin de zengin kesimin hayatını ele almaları yani yazılan eserler toplumu bütünüyle içermediğinden bu eserlerin etkisi ve gücü de sınırlı kalıyor: *"Edebiyatımız, bhusus roman ve hikâyelerimizin başlıcalarında gördüğümüz bize ait olamamak, bizim muhitimizin zâde-i hayatı addedilememek kusuru yalnız Avrupa romanlarının tedkikiyle bir eser meydana getirilebilir zehabından mütevellid olsa gerektir."*¹⁰⁹ (...) *"Romanlarımızın şâyân-ı dikkat bir noksanları da daima bu kesin tabiat-ı ictimaiye sahiplerinin yetiştirdiği eşhas vak'adan mürekkep olmalarıdır. Roman yazacak her muharrir, edip bizde kahramanlarını mutlaka zenginlerden ittihaz ediyor, yahut hiç olmazsa zenginlerle bir münasebeti olanları tercih eyliyor. Halid Ziyâ yalılar, köşkler, billurlardan kayarak halılara dökülen rengârenk ziyalar; Rauf'ta kotralar, beyefendiler, hanımefendiler; Safvetî Ziyâ'da Tokatlıyan, Pera Palas hayat-ı medeniyesinin bütün elvan ve ihtişamı görülür. Hatta bu eserlerle tenmiye-i hayal eden birçok genç heveskâran-ı edeb bile hikâyelerini mutlaka bu yüksek bir zemine bina etmek ihtiyacından kurtulamıyorlar."* (...) *"...Romanlarımız birkaçı müstesna olmak üzere hep bu hatiat ile malidir. Şimdiye kadar büyük, küçük intişar eden hikâyet-i edebiyemizde hiç piyano çalmayan kadına tesadüf ettiniz mi? Halbuki mesela, ud bizim kadınlarımız arasında piyanodan çok şayi'dir. Romanlar bizden hangisi Boğaziçinin bedayi'-i tabiiyesine istinat etmeden te'min-i muaffakiyet edilmemiştir? Cereyan eden vukuat hep Ada'da, Yenimahalle'de, Beykoz'da, Büyükdere'de tecelli ediyor. Ben bunu bir noksan-ı sanata isnat ediyorsam, bundan şikâyet eylersem haklı olmaz mıyım? Adada yeşil gölgeleri sahifeler*

109. agm. s. 329

dolusu tasvirata müsait çamlıklar, Yenimahalle'de, Dere'de, Karadeniz'den kopup gelen köpüklü dalgalarıyla hergün, her gece başka bir sine-i vasi'-i mehasin teşkil eden denizler vardır. "110 "...şu mutalaat gösteriyor ki bizde roman ve hikâye henüz bir devre-i buhran içindedir. Garbın tesiratıyla muhitimizin ilcaati ne zaman imtizac ederse bu buhran hitam bulacak, ve bize memlektimizin, vatandaşlarımızın hakiki bir tarih-i ruhîsini verebilecektir. Temenni edelim ki edebiyatımızın bu va'd-i ihsanına intizarımız çok medid olmasın..."111

Dergide hikâyeleri yayımlanan yazarlar ve hikâyeleri: Ahmed Mazhar: Bir Diyojen, Ali Nusret: Küçük Hikâye, Ali Süha: İlk Gece:, Asaf Muammer: En Sonra, Tesadüf, Cemil Süleyman: Heykel, Ethem Nahid: Projektör, H. Hüsnü: Siyah Saçlarınız!.., Haşim Nahid: Dicle'ye Dair: Hikâye-i Esatir, İzzet Melih: Garip Fakat Hakiki, Keçeci-zâde İzzed Fuad: Gazanfer Ağa, Raif Necdet: İsyân-ı Meşru, Muamma-yı Aşk, Refik Halid: Kuvvete Karşı, Süleyman Nazîf: Nevha-gerler, Bir Nutuk.

Ayrıca Cemil Süleyman'ın İnhizam; Henry Renie'in Yanık adlı romanları tefrika edilmiştir

5) Tefrikalar (Roman, Hikâye ve Tiyatro):

Servet-i Fünûn'da aşağıdaki roman ve oyunlar tefrika edilmiştir: A[bdülgani] Seni'nin Yemen Yolunda adı altında seyahat notları, Mehmed Rauf'un Pençe ve Necmi adlı oyunları Cemil Süleyman'ın İnhizam adlı romanı, Henry Renie'in Yanık adlı romanı.

110. agm. s. 330

111. agm. S. 330

6) Tiyatro:

Tanzimattan bu yana yerleştirilmeye çalışılan Batı tarzındaki Türk Edebiyatı, edebî türlerde eşit oranda ağırlık vermemekle beraber kendi kurallarını oturtmanın çabası içindeydi. Fecr-i Âtî grubu içinde yer alan yazarlardan şahabettin Süleyman, Müfid Ratıb ve Tahsin Nahid ls tiyatroya en çok önem veren yazarlardandır. Fakat yine de her sahada olduğu gibi tiyatrodada da belli bir seviyenin üstüne çıkamayan bir akametten söz etmek mümkündür. Celal Sahir, tiyatro üzerine yazdığı yazılarında Tanzimat döneminden başlayarak tiyatromuzu genel bir değerlendirmeye ele aldıktan sonra bu sahadaki durumumuzu ortaya koymaktadır: "...mateessüf bizde her Şey gibi temaşa da bir hal-i ibtidaide, -Niçin daha hakikat-g olmayalım- bir yokluk, hiçlik halinde kalmıştır. Bir garibe-i Şark olmaktan başka mahiyet ve kıymeti olmayan Karagöz perdelerinden ve âdâb-ı umumiye karşı bir hakaret-i aleniye teşkil eden ortaoyunlarından sarf-ı nazar ederek bizde ilk sahneyi ararsak ancak otuz Şu kadar sene evvelinde buluruz. O zaman Kemal Bey ve sair bazı zevat bu kerime-i nazenin-i medeniyeti Şarkın sine-i intizarına celb eylemişlerdir."¹¹²

Bu dönem tiyatrosuyla ilgili genel yakınmalar, tiyatronun bütün yönlerini kapsayan yetersizliklere yöneliktir. Sahnelenme problemleri, oyuncu yetersizliği ve kalitesizliği, en önemlisi kaliteli tiyatro eserlerinin yazılamaması, 'kadın' oyuncunun tiyatroya yeterince rağbet etmemesi... (Bu konuda Celal Sahir "...her Şey gibi sahnenin de kadınsız bir çöldür, bir adem-i âbâddır." diyor...

Derginin incelediğimiz sayılarında metinler kısmına da aldığımız çok sayıda tiyatro değerlendirmesi ile ilgili yazının

112. Celal Sahir [EROZAN]: "Temaşaya Dair I" SF, nr. 942, s. 88

yanısına Şahabeddin Süleyman'ın kısa piyesleri de yayımlanmıştır. Ayrıca tefrikalar bölümünde da bahsettiğimiz gibi çeşitli tiyatro tefrikaları da dergide yer almıştır.

7) Tenkit ve Edebi Tartışmalar, İnceleme ve Araştırma Yazıları:

İkinci Meşrutiyet yıllarında edebiyatımıza bir durgunluğun hakim olması, bu durgunluğun sebepleri üzerinde birtakım tartışmaların başlamasına yol açmıştır. Bu dönemde edebî kuraklık etrafında çeşitli tartışmaların yanında, tiyatro, roman-hikaye ve değişik edebî anlayışlar, fikirler etrafında tartışmalara girişildiğini görüyoruz. Dergide: Ali Nusret'in Bir Cevab-ı Müteşekkirâne, Musahabe-i Edebiye: Lisan-ı Müzeyyen ve Sanat (seri yazılar), Şiirin ve Nesrin Güzelliği, Tezyin-i Lisan; Celal Sahir'in: Halil Rüşdü Beyefendi'ye: Kaht-ı Edebî: Lisanımız I-II-III, Müsahabe-i Edebiye: Nazmımız Hakkında Namus Muharriri: Herman Suderman, Tarık Bin Ziyad ve Abdülhak Hâmid: Temâşâya Dair: Bizde Temâşâ-geran ve Münekkitler, Musahabe-i Temaşâiye -Tezer'in Tekrarı ve Finten'de Bir Muhavere, Yine Tezer Hakkında: Musahabe-i Temaşâiye: Hırsız, Temâşâya Dair: Efkâr-ı Münekkidîn ve Efkâr-ı Umûmiye, Temâşâya Dair; Hakkı Behic'in: Samimî Şikâyetler: Bizde Roman ve Hikâye, Lisan-ı Adî Lisan-ı Edebî, Haşim Nahid'in: Hasbihal-i Edebî, İbrahim Fatin'in: Türkçenin Yazısı, İsmail Subhî'nin: Lisan-ı Osmanî'yi Taammüm, Lisanımızı İslah, Halit Ziya'nın: Shakespeare, Mehmet Rauf'un: İngiliz Edebiyatı, Jülide S.'nin: Kil ü Kal-ı Temâşâ: Bernistayn'ın Hırsız Piyesi, Köprülüzade Mehmed Fuad'ın: Sanat ve Taklit Mehmed Rauf'un: Çıkmaz Sokak Tenkidatı Münasebetiyle, Sanat ve Ahlak: Vicdan; Mafid Ratıb'ın: Tedkik-i Temâşâ, Leke-i Taht-ı Keyan, Müfid Ratıb'ın: Çıkmaz Sokak, Tedkikat-ı Temaşa: Kirli Çamaşırlar; Raif Necdet'in: Lafız ve Mânâ, Roman, Recaizade Ekrem'in: Servet-i Fünûn'a, Şahabeddin Süleyman'ın: Temaşa Müsahabesi, Musahabe-i Temaşâiye, Tenkid ve Tahlil, Tahsin Nahid'in: Tenkid-i Temaşa, Kırık Mahfaza, Ahmed İhsanTokgöz'ün: Kaht-ı Edebî mi Yoksa... Haydi İtiraf Edelim, Adem-i Tenzil mi?, Yakub Kadri'nin: Müsahabe-i Edebiye: Resimli Kitab'ın 'Müsahabe-i Edebiye'si

Münasebetiyle...; Musahabe-i Edebiye: "Vicdan Makalesi Münasebetiyle...", Sanat ve Ahlak Hakkında,.. gibi inceleme, araştırma ve tenkit yazıları yayımlanmıştır.

8) Biyografiler ve Tanıtım Yazıları:

Servet-i Fünûn'da Ahmed Refik'in: *Fatih Sultan Mehmed ve Ressam Bellini, Von Der Goltz, Ali Nusret'in: Sabri-i Şakir, Catulle, Mendes, Costa de Beauregard, Galib Hasib'in: Turgo, Köprülüzade Mehmed Fuat'ın: Tedkik-i Felsefiye: Roberto Ardigo, M. A.'nın: Jean Richepin, Tahsin Nahid'in: Coquelin, Halid Ziya'nın: Shakespeare, Çarbad-ı Fikr (Victor Hugo).. gibi yerli ve yabancı yazar ve sanatçı hakkında tanıtım ve biyografi yazısı yayımlanmıştır.*

9. Hatırat, Seyahat Yazıları:

Dergide, Abdülgani Seni'nin [YURTMAN] *Yemen Yolunda* isimli tefrikası dikkate değerdir. Ayrıca Asaf Maummer'in, Sultan V. Mehmet'in gezilerini Servet-i Fünûn adına takip ederek intibalarını *Bursa'da Hatıra-i Seyahat* başlığı altında yayımlamıştır. Fazıl Ahmet'in *Musul'da İken*, Refik Halid'in *Venedik'in Kandilleri* başlıklı yazıları da dikkate değer seyahat yazıları arasında zikeredilebilir.

10) Diğerleri:

Servet-i Fünûn'da ayrıca farklı konularda yayımlanan yazılar çeşitlilik bakımından dikkati çekecek bir tarzda okur karşısına çıkmıştır. Felsefe, bilim, sosyoloji, psikoloji, eğitim, askerlik .. gibi konularda çok sayıda yazı dergide yer almıştır.

Edhem Necdet'in çocuk eğitimi, felsefe hatta "sosyalizm" gibi konulardaki yazıları, İsmail Subhî'nin tefekkür ve hikmet içerikli cümleleri, Muhammed Asaf'ın evrenin varlığıyla ilgili yazıları, Raif Necdet'in toplum hayatıyla, adalet ve hakikatle ilgili yazıları, Refik Halit'in maneviyat hakkındaki yazısı, Cemil Sıtkı'nın ictimaiyatla ilgili yazısı, hep bu bapta ele alabileceğimiz yazılardandır.

TAHLİLİ FİHRİST

A. Yazılar:

1. Yazar Adına Göre:

A[bdülgani] Seni: bk.

A. İ.: bk. TOKGÖZ, Ahmet İhsan

A. Seni: bk. YURTMAN, Abdülgani Seni

A. (Elif) Erşed: *Bir Tarih-i Müteyemmin:* (Sultan II. Abdülhamid'in yerine tahta geçen Sultan V. Mehmed Reşad'a biat konusunda düşünülen tarih hakkında.); SF, nr. 934, s. 302

A. (Elif) Erşed: *Kıt'a-i Tarihiye :*

Tanin-endâz-ı âfâk olmasın mı gafil-i Şükran
Erişti milleti tahlise lutf-ı hazrete-i mennan
Gönülde cevher-i hubb-ı vatan söyletti tarihin
Muhammed Han-ı Hâmis oldu müjde-dâr ile
sultan

(Sultan Reşat'ın tahta oturması ile ilgili düşünülen tarih kıt'ası.); SF, nr. 934, s. 302

Abdullah Cevdet: *İdeal:* (Şiir. Tek dördüklü, aruzla yazılan.) SF, nr. 977, s. 230

Abdülhak Hamid: bk. [TARHAN], Abdülhak Hamid.

- Abdülhak Hayrî: *Babamın Vefatından Sonra*: (Şiir. Aruz. Yedi bölümlü, beşli.); SF, nr. 943, s. 107-108
- Abdülhak Hayrî: *Karşında*: (Şiir. Aruz. Yirmi mısralık.); SF, nr. 942, s. 91
- Abdülhak Hayri: *Mezarlıkta*: (Şiir. Aruz. Yirmi bir mısralık şiir.) SF, nr. 978, s. 246-247
- Abdülhak Hayri: *Şiirlerimin Karşısında*: (Şiir. Üç mısralı, altı bölümlük şiir.) SF, nr. 976, s. 215
- Ahmed Haşim: *Bahar*: (Şiir. Aruz. On altı mısralık serbest müstezat.) SF, nr. 967, s. 71
- Ahmed Haşim: *Kendime*: (Şiir. Aruz. Sone.) SF, nr. 974, s. 182
- Ahmed Haşim: *Kış*: (Şiir. Aruz. On üç mısralık serbest müstezat.) SF, nr. 967, s. 71
- Ahmed Haşim: *Rüşd*: (Şiir. Aruz. Sone) SF, nr. 977, s. 230
- Ahmed Haşim: *Son Bahar*: (Şiir. Aruz. On mısralık serbest müstezat.) SF, nr. 967, s. 70-71
- Ahmed Haşim: *Yaz*: (Şiir. Aruz. On bir mısralık serbest müstezat.) SF, nr. 967, s. 70
- Ahmed Mazhar: *Bir Diyojen*: (Küçük Hikâye.); SF, nr. 948, s. 189-190
- Ahmed Necdet: *Hayat-ı Hayîde...* : (Şiir. Aruz. Dört dörtlüklü.); SF, nr. 944, s. 124
- Ahmed Refik: *Von Der Goltz: Hayatı ve Âsârı* (Alman general Von Der Goltz'ün hayatı, eserleri ve Osmanlı ordusunun yapılanmasındaki rolleri hakkında.); SF, nr. 945, s. 135-141

Ahmed Refik: *Fatih Sultan Mehmed ve Ressam Bellini*: (Fatih'in karakteri üzerinde durulmakta, Ressam Bellini'nin Fatih'in resimlerini yapması hakkında bilgi verilmektedir.); (devam) SF, nr. 956, s. 309-311,313; (devam) SF, nr. 958, s. 347-349

Ahmed Refik: *Sultan Mehmed-i Sani ve Ressam Bellini*: (Fatih Sultan Mehmed'in isteği üzerine Ressam Bellini'nin İstanbul'a geldiğini anlatan yazı.) SF, nr. 953, s. 261-263; (Devam) SF, nr. 955, s. 293-297; (Devam) SF, nr. 959, s. 361-365

Ahmed Serverî: *Osmanlı Bayramına Armağan*: (Şiir. Aruz. Yedi beyitlik.); SF, nr. 947, s. 181

Ahmet İhsan: Bk. [TOKGÖZ], Ahmed İhsan

Ali Canib: bk. [YÖNTEM], Ali Canib.

Ali Haydar Emîr: *İran*: (Şiir. Aruz. İran'daki devrimi anlatan on beş mısralık bir şiir.); SF, nr. 946, s. 155

Ali Nusret: *Bir Cevab-ı Müteşekkîrâne*: (Yazarın daha önce Tezyin-i Lisan başlıklı yazısından dolayı Tasvir-i Efkâr'da Halil Edib'in destekleyici görüşlerine teşekkür yazısı.); SF, nr. 950, s. 211-213

Ali Nusret: *Catulle, Mendes*: (Fransız dil bilimcisi Catulle Mendes'in ölümü dolayısıyla hayatı eserleri ve fikirleri üzerinde durulmaktadır) SF, nr. 926 s. 247-250

Ali Nusret: *Costa de Beauregard*: (Fransız romancı Costa de Beauregard'ın ölümü üzerine sanatından ve eserlerinden bahsediliyor.) SF, nr. 931 s. 334

Ali Nusret: *İntibah Tarihi*: (Osmanlı tarihinin genel olarak değerlendirilmesi, İkinci Meşrutiyet'in yıldönümü münasebetiyle...); SF, nr. 947, s. 165-169

- Ali Nusret: *Küçük Hikâye*: (Küçük hikâye hakkında genel görüşler ve Catulle Mendes'in Eski Ses adlı hikâyesinin sunulması.); SF, nr. 946, s. 150-153
- Ali Nusret: ****Lisan-ı Müzeyyen ve Sanat:** (Gerçek edebiyat ve sanatın süslü dil sayesinde gelişebileceği görüşü üzerinde durulmuştur.) SF, nr. 958, s. 355-358
- Ali Nusret: ****Lisan-ı Müzeyyen ve Sanat:** (Gerçek edebiyat ve sanatın süslü dil sayesinde gelişebileceği görüşü üzerinde durulmuştur.) SF, nr. 961, s. 387-390
- Ali Nusret: ****Lisan-ı Müzeyyen ve Sanat:** (Gerçek edebiyat ve sanatın süslü dil sayesinde gelişebileceği görüşü üzerinde durulmuştur.) SF, nr. 956, s. 307-309
- Ali Nusret: ****Lisan-ı Müzeyyen ve Sanat:** (Süslü dil ve sanat münasebeti, çeşitli örnekler verilerek mevzu müşahhaslaştırılmaktadır.) SF, nr. 954, s. 278- 282
- Ali Nusret: ****Musahabe-i Edebiyye: Lisan-ı Müzeyyen ve Sanat;** (Gerçek edebiyat ve sanatın süslü dil sayesinde gelişebileceği görüşü üzerinde durulmuştur.) SF, nr. 971, s. 131-133,136
- Ali Nusret: ****Sabri-i Şakir:** (Nef'i'nin çağdaşı olan Sabrî-i Şakir'in sanat gücü ve şiirlerinden örnekler.); SF, nr. 944, s. 115,117-118
- Ali Nusret: ****Şiirin ve Nesrin Güzelliği:** (Şiir ve nesir hakkında mülâhazalar.); SF, nr. 949, s. 201-203
- Ali Nusret: ****Tezyin-i Lisan:** (Dilde süslü söyleyişin önemi ve dilin bayağılaştırılmaması hakkında.); SF, nr. 948, s. 179-182
- Ali Süha: bk. [DELİLBAŞI], Ali Süha.

- Asaf Muammer: *Aşk Mektupları III*: (Nevin Hanım'a süslü aşk sözleri.); SF, nr. 946, s. 156-158
- Asaf Muammer: *Bursa'da Hatıra-i Seyahat*: (Padişahla birlikte Bursa'ya yapılan seyahatle ilgili bir yazı.) SF, nr. 954, s. 274-277
- Asaf Muammer: *Elhan-ı Aşk*: (Fantastik deneme. Aşk üzerine süslü cümleler.) SF, nr. 955, s. 297-299
- Asaf Muammer: *En Sonra*: (Hikâye.) SF, nr. 951, s. 236-239; Geçen sayıya devam.) SF, nr. 952, s. 253-255
- Asaf Muammer: *Keşke Ben Ölseydim*: (Fantastik deneme. Ümitsizlik içinde yazılmış sevgiliye hitap cümleleri.) SF, nr. 953, s. 266-267
- Âsaf Muammer: *Tesadüf*: (Hikâye.); SF, nr. 950, s. 219-222
- Âsaf Muammer: *Uyku Bir Saadettir*: (Fantastik deneme: İç muhasebe cümleleri.); SF, nr. 950, s. 223
- Âsâf Muammer: *Bursa Sergisi*: (10 Temmuz'da Bursa'da açılan sanayi ürünleri sergisi için gidilen Bursa'da, Bursa iline ait bazı özellikler ve serginin mahiyeti hakkında.); SF, nr. 948, s. 184-187
- [AYKAÇ], Fazıl Ahmed: *Ayrıldıktan Sonra*: (Mensur Şiir) SF, nr. 964, s. 21
- [AYKAÇ], Fazıl Ahmed: *İki Hemşire*: (Fantastik Deneme.) SF, nr. 970, s. 115
- [AYKAÇ], Fazıl Ahmed: *Musul'da İken*: (Yazarın Musul'da kaldığı zamanlar ilgili hatıraları.) SF, nr. 957, s. 330-331
- [AYKAÇ], Fazıl Ahmed: *Zehir Katreleri*: (Fantastik deneme. Sevgiliye hitap cümleleri.) SF, nr. 967, s. 71

- [BAYIÇ], Hakkı Behic: ****Samimî Şikâyetler:** (Servet-i Fünûn'un güçlü olduğu dönemle bugünkü durumu mukayese edilmiştir.) SF, nr. 925, s. 231-235
- [BAYIÇ], Hakkı Behic: ****Bizde Roman ve Hikâye:** (Bizde roman ve hikâyenin genel durumu değerlendiriliyor, roman ve hikâyelerdeki mevzuların bizim hayatımızla ilgili mevzular olmadığı üzerinde duruluyor) SF, nr. 931 s. 326
- [BAYIÇ], Hakkı Behic: ****Lisan-ı Adî Lisan-ı Edebî:** (Konuşma diliyle edebiyat dili arasındaki uçurum ve arapça Farsça kelimelerin edebiyat dilini zorlaştırması üzerinde durulmuş, aynı zamanda edebiyat dilinin, halkın anlayacağı bir sadeliğe ulaştırılması için gayret göstermek gerektiği vurgulanmıştır.) SF, nr. 928 s. 277-279, 281-283
- Bedî' Nuri: **Cemiyat-ı Ulviye:** (Halley Kuyruklu Yıldızı karşısında duyulan duygular.) SF, nr. 976, s. 218-219
- Bedreddin Mümtaz: **Aşkının Felsefesi:** (Şiir. Aruz. Müstezat. Sekiz beyitlik. Muhterem B...'ye ithafıyla yazılmış); SF, nr. 938, s. 22
- Bedreddin Mümtaz: **Bütün Güzellere!...:** (Şiir. Aruz. Üç mısralı, sekiz bölümlük şiir. Kahire'de yazılmış. 'Celal Sâhir Beyefendiye takdime-i hürmet' ithafıyla.); SF, nr. 939, s. 368
- Bedreddin Mümtaz: **Felsefe:** (Şiir. Aruz. Sekiz mısralı, dört bölümlük şiir. -Muhterem B..... me- ithafıyla); SF, nr. 941, s. 71
- Bedreddin Mümtaz: **Hicran Arzuları:** (Mensur şiir: Sevgiliye sesleniş. -Musahabe-i Aşkima- ithafıyla); SF, nr. 950, s. 222-223

- Bedreddin Mümtaz: *İğbirar-ı Ruh*: (Kısa, fantastik deneme.); SF, nr. 946, s. 154-155
- Bedreddin Mümtaz: *İkinci Ramses İçin*: (Şiir. Aruz. Üçer dizelik, altı bölümden oluşan şiir.); SF, nr. 934, s. 381
- Bedreddin Mümtaz: *Maslub*: (Şiir. Aruz. Altılı dizelerden oluşan üç bend.); SF, nr. 937, s. 6
- Bedreddin Mümtaz: *Maviler*: (Mensur Şiir.); SF, nr. 947, s. 170-171
- Bedreddin Mümtaz: *Mersiye*: (Çocuğu ölen anne ve babalar için mersiye -Oğullarım Ahmed Fethî ve Reşîd Âkif için- ithafıyla.); SF, nr. 948, s. 188
- Bedreddin Mümtaz: *Niçin!...*: (Şiir. Aruz. Yirmi mısralık.); SF, nr. 942, s. 91
- Behlül Miya: ***Musahabe-i Edebiye: Nesl-i Ahir-i Edebimiz -Şairler-*; (Emin Bülent, Mustafa Namık, Hamdullah Subhî, Âkıl Koyuncu, Ali Canıp, Rasim Haşmet gibi genç şairler hakkında kısa değerlendirmeler.) SF, nr. 964, s. 19-20
- [BOZTEPE], Halil Nihat: *Kürre-i Arz Kaç Yaşındadır?*: (İlmî ilerlemeler dolayısıyla yerkürenin ömrünü tesbit üzerine yapılan araştırmalar hakkında.) SF, nr. 969, s. 110-112; (devam) SF, nr. 970, s. 126-127; (devam) SF, nr. 971, s. 141-142
- [BOZTEPE], Halil Nihat: ***Tahsil-i Lisan, Teshil-i Lisan*: (Dilimizin geçirmekte olduğu değişmeler üzerinde durulmuştur.) SF, nr. 967, s. 75-78
- Celal Sâhir: bk. [EROZAN], Celâl Sâhir,

- Cemil Sıdkî: *İctimaiyat: Nice ve İnsanoğlu*: (Filozof Nice'nin insanın ruhî yapısıyla ilgili görüşleri.); SF, nr. 944, s. 118-120
- Cemil Sıtkı Ezzehavî: *Cazibe-i Umummiyenin Hakikati*: (İnsan şahsiyeti, ruh güzelliği ve yapısı üzerine görüşler.) SF, nr. 954, s. 283-285
- Cemil Süleyman: *Heykel*: (-Ali Süha'ya- ithafli küçük hikâye.) SF, nr. 967, s. 72-75; (devam) SF, nr. 968, s. 85,89-90; (devam) SF, nr. 969, s. 110
- Cemil Süleyman: *İnhizam*: (Roman tefrikası) SF, nr. 976, s. 223; (Devam) SF, nr. 977, s. 238-240; (Devam) SF, nr. 978, s. 255-256
- Cenap Şahabeddin: *Eş'ar-ı Vicdaniye*: (Fantastik deneme Kağıda dökülmeyen şiiriyet hislerinden bahsedilmektedir.) SF, nr. 927s. 259,262-263
- Cevad Rıza: *Hazan Çiçekleri*: (İbrahim Alaaddin'e ithafli. Kısa Fantastik deneme.) SF, nr. 962, s. 413-414
- [DELİLBAŞI], Ali Süha: *İlk Gece*: (Küçük Hikâye) SF, nr. 975, s. 200-203
- [DELİLBAŞI], Ali Süha: *İlk Gece*: (Küçük Hikâye.) SF, nr. 977, s. 235-237
- [DELİLBAŞI], Ali Süha: *Melâl*: (Fantastik Deneme. Yalnızlık, aşk, kadın ve sevgi üzerine.) SF, nr. 970, s. 115-117
- [DEVİRİM], İzzet Melih: *Garip Fakat Hakikî*: (Küçük hikâye.) SF, nr. 972, s. 149,153-155
- [DEVİRİM], İzzet Melih: *Paşa'nın Atları*: (Nazım Paşa ile ilgili bir anekdot.) SF, nr. 974, s. 182

Doktor Besim Ömer: *Kari'lerime*: (Şekib Akif Bey'in Sıhî Musahabe' lerinden bir alıntının takdim yazısı.) SF, nr. 958, s. 343

Edhem Hidayet: bk. [YÖRÜK], Behlül Bübin.

Edhem Midhat: *Gençlik Terennümleri* : (Şiir. Aruz. Dört bölümlük on beş mısralık şiir.); SF, nr. 947, s. 171

Edhem Necdet: *Çocuklarımızı Nasıl Yetiştirmeliyiz?*: (Şerait-i İctimaiyemizi Tebdile Çalışalım. Çocuk terbiyesi hakkında.); SF, nr. 947, s. 174-175

Edhem Necdet: *Felsefe-i Hayat II.* : (Meslek-i Ruhiyyun. İnsan psikolojisi üzerine araştırmalar.) SF, nr. 964, s. 24-26; (III. bölümden devam) SF, nr. 967, s. 78-80

Edhem Necdet: *Felsefe*: (Felsefenin Tarifi, Felsefe ile Fünûn Arasındaki Hudud-ı İhtilat ve İhtilaf, Felsefenin Mevzuu ve Gayesi.) SF, nr. 970, s. 118-119

Edhem Necdet: *Felsefede Tasnif*: (Felsefede varlıkların tasnifi hakkında.) SF, nr. 978, s. 253-255

Emin Bülend: bk. [SERDAROĞLU], Emin Bülend.

Emin Lami': *Ukde*: (Fantastik deneme. Sevgiliye hitap cümleleri.) SF, nr. 973, s. 163

Emin Lami': *Uzakta*: (Yazarın başından geçen bir olayın tasviri.) SF, nr. 974 s. 182-183

[ERBİL], Haşim Nahid: *Akşam*: (Şiir. Aruz. On dokuz mısralık serbest müstezat.) SF, nr. 963, s. 15-16

[ERBİL], Haşim Nahid: *Bahar İçinde Hayal-i Derbeder*: (Şiir. Aruz. Dört bölümlük beşli şiir.) SF, nr. 962, s. 413

- [ERBİL], Haşim Nahid: *Çerağın:* (Şiir. Aruz. Yetmiş altı mısralık uzun şiir.) SF, nr. 974, s. 183-184
- [ERBİL], Haşim Nahid: *Dicle'ye Dair: Hikâye-i Esatir;* (Dicle ve Fırat efsanesi hakkında süslü cümleler.) SF, nr. 966, s. 55
- [ERBİL], Haşim Nahid: *Geceyle Ben:* (Şiir. Aruz. On beş mısralık serbest müstezat.) SF, nr. 965, s. 41
- [ERBİL], Haşim Nahid: ***Hasbihal-i Edebî:* (Edebiyatımızdaki durgunluk ve sebepleri hakkında.) SF, nr. 964, s. 22-23
- [ERBİL], Haşim Nahid: *Hülûl-i Şeb ve Kamer:* (Şiir. Aruz. Serbest Müstezat.) SF, nr. 964, s. 21
- [ERBİL], Haşim Nahid: *İntikam:* (Fantastik deneme. Sevgiliye sesleniş cümleleri.) SF, nr. 973, s. 163
- [ERBİL], Haşim Nahid: *Karanlıklarda:* (Şiir. Aruz. 29 mısralık) SF, nr. 930 s. 318
- [ERBİL], Haşim Nahid: *Müşafihat-ı Nücûm:* (Fantastik deneme. Aşk ve sevgi sözleri.) SF, nr. 971, s. 135
- [ERBİL], Haşim Nahid: *Müşafihat-ı Nücûm:* (Fantastik Deneme.) SF, nr. 978, s. 247
- [ERBİL], Haşim Nahid: *Müşafihat-i Nücûm:* (Mensur Şiir. Sevda üzerine sözler.) SF, nr. 966, s. 54
- [ERBİL], Haşim Nahid: *Şahîk-i Garam:* (-Riyah-ı Leyâl Şairine-ithaflı. Şiir. Aruz. Uzun bir aşk şiiri.) SF, nr. 957, s. 332
- [ERBİL], Haşim Nahid: *Temasil-i Şuun:* (Şiirler. "Filistin Harabelerinde" girişle başlayan, yirmi üç, on bir, on mısradan oluşan üç şiir.) SF, nr. 968, s. 87
- [EROZAN], Celâl Sâhir: *Aşk-ı Ebkem:* (Şiir. Aruz. On altı mısralık şiir.) SF, nr. 970, s. 117

[EROZAN], Celâl Sâhir: *Beyaz Gölgeleler*: (Şiir. aruz. Beş bölümlük otuz mısralık.); SF, nr. 943, s. 107

[EROZAN], Celâl Sâhir: *Bir Kart Üzerine*: (Aruz. İki onlu şiir.) SF, nr. 973, s. 167

[EROZAN], Celâl Sâhir: *Buhran*: (Fantastik deneme. Sevgiliye hitap.) SF, nr. 965, s. 41

[EROZAN], Celâl Sâhir: *Buhran*: (Mensur Şiir.) SF, nr. 969, s. 107

[EROZAN], Celâl Sâhir: *Buhran*: (Şiir. Aruz. İki sone.) SF, nr. 955, s. 299-300

[EROZAN], Celâl Sâhir: *Buhran*: (Şiir. Aruz. On dört mısralık şiir.) SF, nr. 964, s. 21

[EROZAN], Celâl Sâhir: *Büyük Şair Abdülhak Hamid'e*: (Şiir. Aruz. Sone. Abdülhak Hamid'in önceki sayılarda yazdığı bir şiire cevap.) SF, nr. 960, s. 379

[EROZAN], Celâl Sâhir: *Cevap*: (Şiirler. Yirmi, on, on bir, dokuz, dokuz mısradan oluşan ortak başlıklı beş şiir.) SF, nr. 968, s. 87

[EROZAN], Celâl Sâhir: *Cinayet-i Mesa*: (Şiir. Aruz. Sone.) SF, nr. 978, s. 247

[EROZAN], Celâl Sâhir: *Gözlerim Ağırırken*: (Şiir. Aruz. Sone.); SF, nr. 936, s. 407

[EROZAN], Celâl Sâhir:** *Halil Rüşdü Beyefendi'ye*: (Halil Rüşdü'nün, Celal Sâhir tarafından yazılan lisan yazılarını övmesi üzerine bazı konuları açıklama ve teşekkür yazısı.) SF, nr. 954, s. 282

[EROZAN], Celâl Sâhir: *Her Şeyi Pembe Gören Birine*: (Şiir. Aruz. Beş Mısralı, dört bölümlük şiir.) SF, nr. 966, s. 54

- [EROZAN], Celâl Sâhir: *Husuf-ı Ümid*: (Şiir. Aruz. Sone.); SF, nr. 941, s. 70
- [EROZAN], Celâl Sâhir: *İhya-yı Mazi*: (Mensur şiir.); SF, nr. 944, s. 123
- [EROZAN], Celâl Sâhir: *İntizar*: (Şiir. Aruz. Sone.) SF, nr. 951, s. 236
- [EROZAN], Celâl Sâhir: *İstikbalin Güzel Kızlarına*: (Mensur şiir.); SF, nr. 946, s. 154
- [EROZAN], Celâl Sâhir:** *Kaht-ı Edebî*: (Hakkı Behic'in edebiyatımızdaki durgunluk üzerine yazdığı makaleden hareketle konu ile ilgili fikirler öne sürülmüştür.) SF, nr. 927s. 263-267
- [EROZAN], Celâl Sâhir: *Kar*: (Fantastik deneme. Karın yağışıyla insan davranışları ve duyguları arasındaki münasebet üzerinde durulmuş.); SF, nr. 935, s. 392
- [EROZAN], Celâl Sâhir: ** *Lisanımız I.* : (Servet-i Fünûn'dan başlayarak dilimizin geçirdiği değişimler, dilimizin kendi kuralları çerçevesinde ve halkın anlayışına uygun bir şekilde gelişmesi hakkında.) SF, nr. 951, s. 227-230
- [EROZAN], Celâl Sâhir: ** *Lisanımız II.* : (Dilimizin meseleleri, diğer dillerden alınan kelimelerin durumu hakkında.) SF, nr. 952, s. 243-246
- [EROZAN], Celâl Sâhir: ** *Lisanımız III.* : (Kazanlı Ayaz Bey'in Sırat-ı Mustakim'de yazdığı dil üzerine görüşlerine cevap ve yorumlar.) SF, nr. 953, s. 259-261
- [EROZAN], Celâl Sâhir:** *Musahabe-i Temaşâiye -Tezer'in Tekrarı ve Finten'de Bir Muhavere*: (Burhaneddin Bey Kumpanyası tarafından tekrar sahnelenen Tezer hakkında görüşler ve sahnelenme konusundaki

intibalardan bahsedilmektedir. İlave olarak Finten hakkında değerlendirmelere de yer verilmektedir.); SF, nr. 934, s. 376-380

[EROZAN], Celâl Sâhir:** *Musahabe-i Temâşâiye: Hırsız:* (Tiyatro sahasında kendine özgü bir tarzı olan Berniştayn'ın Hırsız adlı eserinin geniş biçimde tanıtılması ve eseri sahneleyen Burhaneddin Bey kumpanyasının oyunu sahneleme konusundaki başarıları veya eksikleri hakkında.); SF, nr. 940, s. 51-58

[EROZAN], Celâl Sâhir: *Müşahabe-i Edebiye: Nazmımız Hakkında;* (Şiirimizin durumu.) SF, nr. 957, s. 323-325

[EROZAN], Celâl Sâhir: *Namus Muharriri: Hermann Sudermann:* (Namus adlı piyesin Burhaneddin Bey kumpanyası tarafından sahnelenmesi üzerine piyes hakkında yorumlar.) SF, nr. 961, s. 390-392

[EROZAN], Celâl Sâhir: *Namus Muharriri: Hermann Sudermann:* (Namus adlı piyesin Burhaneddin Bey kumpanyası tarafından sahnelenmesi üzerine piyes hakkında yorumlar.) SF, nr. 962, s. 403-406

[EROZAN], Celâl Sâhir: *Namus Muharriri: Hermann Sudermann:* (Namus adlı piyesin Burhaneddin Bey kumpanyası tarafından sahnelenmesi üzerine, piyes hakkında yorumlar.) SF, nr. 963, s. 3-8

[EROZAN], Celâl Sâhir: *Önce Sorayım:* (Fantastik Deneme: Sevgiliye sesleniş cümleleri.); SF, nr. 937, s. 7

[EROZAN], Celâl Sâhir: *Rü'ya-yı Muhâl:* (Şiir. Aruz. Seksen bir mısralık uzun şiir.); SF, nr. 939, s. 38

[EROZAN], Celâl Sâhir: *Senin İsmi:* (Fantastik deneme. Sevgiliye hitap cümleleri.) SF, nr. 926 s. 243

- [EROZAN], Celâl Sâhir: *Sual*: (Şiir. Aruz. Sone.); SF, nr. 938, s. 369
- [EROZAN], Celâl Sâhir: *Şiirlerim*: (Şiir. Aruz. Sone.) SF, nr. 977, s. 231
- [EROZAN], Celâl Sâhir: *Tahattür Et*: (Şiir. Aruz. Onar mısradan oluşan üç bölümlük şiir.) SF, nr. 971, s. 135
- [EROZAN], Celâl Sâhir: ***Tarık Bin Ziyad ve Abdülhak Hâmid*: (Hamid'in Tarık adlı eserinin değerlendirilmesi.) SF; nr. 956, s. 313-316
- [EROZAN], Celâl Sâhir: ***Temâşâyâ Dair: Bizde Temâşâgiran ve Münekkitler*: (Bizdeki mütekkit eksikliği, yetersizliği, tiyatro eserlerinin muhtevası ve bu eserler hakkında yapılan tenkitlerin yetersizliği hakkında.); SF, nr. 949, s. 198-201
- [EROZAN], Celâl Sâhir: ***Temâşâyâ Dair: Efkâr-ı Münekkidîn ve Efkâr-ı Umûmiye* (Sahnelenen tiyatro eserleri etrafındaki tenkitler ve genel kanaatler hakkında .); SF, nr. 945, s. 134-135
- [EROZAN], Celâl Sâhir: *Temâşâyâ Dair: I.* (Tiyatro'nun önemi, diğer edebiyat türleri arasındaki yeri, tiyatro eserlerinin sahnelenmesi ve sahnede kadın hakkında...); SF, nr. 942, s. 86-88
- [EROZAN], Celâl Sâhir: ***Yine Tezer Hakkında*: (Yeniden sahnelenen Tezer'in sahne başarısı yönünden değerlendirilmesi yapılıyor ve oyuncu Burhaneddin Bey'in usta oyunculuğundan bahsediliyor.) SF, nr. 929 s. 291,293-295,299-300
- [Es'ad: *Musahabe-i Fenniye: Askerî Balonları*; (Askeri alanda kullanılan balonların özellikleri, balonların kullandıkları alanlar hakkında.) SF, nr. 958, s. 339-341

Ethem Nahid: *Projektör*: (Küçük hikâye) SF, nr. 971, s. 139-141

Ethem Necdet: *Felsefe-i Hayat*: (Mahiyet-i Hayat, Felsefe-i Ruhîyyun, Felsefe-i Mihanikiyyun, Netice: Mahiyet-i Hayat-i İnsaniyetle Payidar Bir Muammadır.) SF, nr. 962, s. 409-411; (devam) SF, nr. 968, s. 92-9; (devam) SF, nr. 972, s. 155-157; (devam) SF, nr. 973, s. 174

Ethem Necdet: *Sosyalizm*: (Sosyalizm hakkında bilgi.) SF, nr. 974, s. 186-187

Faik Ali: bk. [OZANSOY], Faik Ali.

Fatma Nebihe: *Genç Kadınların Bilecekleri Şeyler*: (Bayan doktor İmadrak'ın kadınlar hakkında yazdığı eserinden konuyla ilgili görüşler, genç kadınların dirayeti) SF, nr. 951, s. 230-234

Fazıl Ahmed: bk. [AYKAÇ], Fazıl Ahmed.

Fazlı Mağmûmî: *Bir A'mâ*: (Şiir. Aruz. Üç dörtlülük şiiir.); SF, nr. 947, s. 171

Fazlı Mazmûmî: *İhtiyar Küfeci*: (Şiir. Aruz. Dört bölümlük, on altı mısralık şiiir.); SF, nr. 946, s. 155

Galib Hasib: *Turgo*: (İktisatçı Turgo'nun iktisat görüşleri ve fiilî iktisatçılık sahasındaki başarıları ve eserleri hakkında.); SF, nr. 941, s. 72-75

GOLTZ, (General) Von Der.: *İlim ve Askerlik*: (Askerlik bilgileri, ilim ve askerliğin mukayesesi hakkında.) SF, nr. 952, s. 249-252

GOLTZ, (General) Von Der.: *İlim ve Askerlik*: (İlim ve askerlik münasebetleri, harp taktikleri, askerlik bilgileri hakkında.); SF, nr. 949, s. 204-206

GOLTZ, (General) Von Der: *İlm ve Askerlik*: (Savaş Taktikleri, askerlik bilgileri, fennî harp şartları hakkında.); SF, nr. 949, s. 216-219

H. (Hı) N. (Nun): bk. [BOZTEPE], Halil Nihat.

H. Hüsnü: *Sigara*: (Küçük bir deneme. Sigara-insan ilişkisi.) SF, nr. 974, s. 184-185

H. Hüsnü: *Siyah Saçlarınız!..*: (Küçük hikâye) SF, nr. 973, s. 171-174

Hakkı Behic: bk. [BAYIÇ], Hakkı Behic.

Halid Safî: *Senin İçin Ölsüm*: (Şiir. Aruz. Sone.); SF, nr. 943, s. 107

Halid Sâfi: *Çeşm-i Yâr*: (Şiir. Aruz. Sone.); SF, nr. 942, s. 91

Halid Sâfi: *Şemim-i Yar*: (Şiir. Aruz. Sone.); SF, nr. 946, s. 155

Halid Safî: *Ümidlerim*: (Şiir. Aruz. Altı bölümlük şiir.) SF, nr. 955, s. 300

Halid Ziya: bk. [UŞAKLIGİL], Halid Ziya.

Halim (Maliye Tezaretî Tercüme Kalemi Mümeyyizi) *Bütçe Hakkında Malumat-ı Umumî*: (Bütçe hakkında geniş bilgilerin verildiği bu seri yazıların başlıkları konuyu açık olarak yansıttıklarından ayrıca başlıkların altındaki yazıların içeriğini belirtmeye gerek yoktur. Bütçe Nasıl Yapılır? / Bütçenin Tertibi / Maliye Nazırı Hakkında Malumat / Bütçenin Zaman Tanzimi / Sene Hesabıyla ve Müddet-i İdare Hesabı / Bütçenin Umumiyeti Kaidesi / Bütçede Umumiyet Kaidesinin Muhsinatı / Bütçe Varidat ve Mesarifinin Tahmini / Zamaim Usulü / İngiltere'de Tahminatın Suret-i Usulü / Mesarifatın Tahmini / Tahsisat-ı Mahdude ve Tahsisat-ı muhammine / Bütçe layihası -

Esbab-ı Mucibe Layihası / Bütçe Kanunu Layihasının Metni / Adî Bütçe / Adî Bütçede Masarının Müfredatı / Adî Bütçede Mukayyed Varidatın Müfredatı / Eyalat ve Nevahî Bütçeleri -devamı var-); SF, nr. 935, s. 393-398

Hamdullah Subhî: bk [TANRIÖVER], Hamdullah Subhî,

Haşim Nahid: bk. [ERBİL], Haşim Nahid.

Hatîb: *İstanbul Postası*: (31 Mart Vakası'nın tasviri.); SF, nr. 934, s. 368

Hatîb: *İstanbul Postası* : (Mart ayında havanın dengesizliği, mecliste boşalan sandalyelerden dolayı mebus intihabı, Kâmil Paşa'nın açıklamaları, Cemiyet-i Muhammediye'nin teşekkülü, Ayasofya Camii'nde mevlit, Avusturya'yla protokol, Bosna-Hersek'in Avusturya'ya verilmesi.); SF, nr. 932, s. 338

Hatîb: *İstanbul Postası*: (Yaz mevsiminin tasviri, çiftçilerin ahvali, hazinenin durumu.); SF, nr. 940, s. 368

Hatîb: *İstanbul Postası*: (Bahar tasviri, Abdülhamid'i tenkit, Ali Kemâl'in jurnalciliği, boşaltılan Yıldız Sarayı'nın durumu.); SF, nr. 937, s. 368

Hatîb: *İstanbul Postası*: (Bahar tasviri, parasızlık, Fırka-i Ahrar'cılarının katı tutumu, Ali Galip Bey'le Abdurrahman Adil Bey'in düelloları, gazetelerin etkisi ve tartışmaları, Ebülhüda Efendi'nin vefatı [II. Abdülhamid'in hocası]) SF, nr. 931 s. 322

Hatîb: *İstanbul Postası*: (Bahar tasviri, tozlu sokakların sulanması, tarımdaki kıtlık, verginin toplanamayışı, parasızlık, Ferit Faşa'nın durumu, İttihat ve Terakki ile Fırka-i Ahrar'cılarının tartışmaları.) SF, nr. 930. s. 306

- Hatîb: *İstanbul Postası*: (Bahar tasviri, Yıldız Sarayı'nda bulunan jurnaller, Divan-ı Harb'in idam kararları, basın kanunu, basının güç kaybedişi.); SF, nr. 938, s. 18
- Hatîb: *İstanbul Postası*: (Baharın gelişi, Fırka-i Ahrar isminde bir partinin kurulması, Manyasî-zâde Rafik Bey ve Pirinççi-zâde Arif Efendi'nin vefatları, Ali Kemal ve Hüseyin Cahit Bey'lerin barışmaları, Osmanlı Gazetesi'nin yayın hayatına başlaması.) SF, nr. 929 s. 291
- Hatîb: *İstanbul Postası*: (Deniz hamamları, Yıldız'daki hayvanların satılması, Girit meselesi, Yunanistan'ın emelleri.); SF, nr. 943, s. 98
- Hatîb: *İstanbul Postası*: (Hasat mevsimi, günlük meseleler hakkında yorumlar, Girit meselesi, Meclis-i Mebusan'ın faaliyetleri.); SF, nr. 942, s. 82
- Hatîb: *İstanbul Postası*: (Hava durumu, sıhhat meselesi, bulaşıcı hastalıklar, Bulgaristan'ın istiklali, hırsızlık meselesi, Devr-i Sabık erkanının durumu, Necib Melheme'nin yargılanması.) SF, nr. 926 s. 242
- Hatîb: *İstanbul Postası*: (Hava durumu, sokakların düzensizliği, köprünün tamir edilmesi, basında çıkan haberlerin kontrolü, Osmanlı-Avusturya protokolü.) SF, nr. 927s. 258
- Hatîb: *İstanbul Postası*: (Hıdırellez gelenekleri, Hürriyet Ordusu'nun İstanbul'a geliş haberi, idamlar, Yıldız'a tenkitler, İran şahının hürriyet hamleleri.); SF, nr. 935, s. 384
- Hatîb: *İstanbul Postası*: (İstanbul'un havası, mahsulün bereketsizliğinin II. Abdülhamid yüzünden olduğu iddiası, Girit meselesi, katı maddeler içeren matbuat kanunun çıkışı.); SF, nr. 945, s. 130

- Hatîb: *İstanbul Postası*: (Kanun-i Esasî etrafında yorumlar, Meşrutiyet şenlikleri.); SF, nr. 946, s. 146
- Hatîb: *İstanbul Postası*: (Nisan yağmurları, Divan-ı Harb'in icraatları, idamlar, Ali Kemal'in Jurnalı, II. Abdülhamid'in durumu, V. Mehmed'e övgüler.); SF, nr. 936, s. 404
- Hatîb: *İstanbul Postası*: (Yaz mevsiminin tasviri, eski dönemle yeni dönemin mukayesesi, II. Abdülhamid'e yakın olanların cezalandırılması.); SF, nr. 939, s. 34
- Hatîb: *İstanbul Postası*: (Yaz mevsiminin tasviri, İstanbul'un güzellikleri, eski devrin acımasızlığı, bahriyelilerin resmi geçidi.); SF, nr. 944, s. 114
- Hatîb: *İstanbul Postası*: (Yazın gelişi, Girit meselesi, matbuat kanunu ve gazetelerin yalan haberleri hakkında.); SF, nr. 941, s. 66
- Hatîb: *İstanbul Postası*: (Kabinenin değişmesi, meclisin, basının son durumu, asayiş meselesi, köprü tamiri, hava durumu.) SF, nr. 925, s. 226
- Haydar Zafer: *Çocuklarımızın Sıhhati*: (Mebahis-i Sıhhiye'den: Çocukların ruh ve vücut sağlığı ve fikrî gelişmesinden bashediliyor) SF, nr. 929. 302
- Hüseyin Hüsnü: *Akşam*: (-Ali Canip Bey'e- ithafıyla. Şiir. Aruz. Sone) SF, nr. 964, s. 21
- Hüseyin Hüsnü: *Hüsrânlar*: (Şiir. Aruz. Sone.) SF, nr. 966, s. 54
- Hüseyin Suad: *Şüheda-yı Vatana*: (Şiir. Aruz. 12 beyitlik gazel kafiye örgüsüyle.); SF, nr. 937, s. 6
- İ. (elif) S. (sat) : bk. SOYSALLI, İsmail Subhî

İbrahim Fatin: *Türkçenin Yazısı*: (Türkçenin imlası hakkında örneklerle izahlar.) SF, nr. 954, s. 293

İbrahim Hakkı: *Takrir Sureti*: (Sadrazam İbrahim Hakkı imzasıyla.) SP, nr. 972, s. 73

İsmail Subhî [SOYSALLI]: *Devr-i Ahîrin Tarihi*: (Tarihin önemi üzerinde durulmuş, Devr-i İstibdad diye anılan dönem üzerinde durulmuş ve bu dönemin tarihinin yazılması gerektiği belirtilmiştir.); SF, nr. 938, s. 25-26

İsmail Subhî [SOYSALLI]: *Husûsî Mektebler*: (Bilgi ve okul kavramları üzerinde durulmuş, Devr-i İstibdad diye adlandırılan Sultan II. Abdülhamid dönemindeki eğitim ortamıyla içinde halihazırdaki eğitim ortamı karşılaştırılmış; özel okulların öneminden ve gayelerinden bahsedilmiştir.); SF, nr. 937, s. 7,9-11

İsmail Subhî [SOYSALLI]: *İstanbul Limanında Bir Gece 'Tasvir'*: (İstanbul limanında gece vakti duygularının şairane tasviri.); SF, nr. 940, s. 58-61

İsmail Subhî [SOYSALLI]: ***Lisan-ı Osmanî'yi Taammüm*: (Dilin önemi, milletin benliğinin dil şuuru sayesinde korunması hakikati, Türkçenin Arapça ve Farsça etkisinden kurtarılması mecburiyeti, Osmanlı teb'ası gayr-i Müslimlere yönelik bir millî dil politikası güdülmediği için bunun doğruduğu mahzurlar ve Lisan-ı Osmanî'yi umumileştirme gayretleri hakkında.); SF, nr. 939, s. 35,40-42

İsmail Subhî [SOYSALLI]: ***Lisanımızı İslah*: (Dilimizin ağır kelimelerden arındırılması, aşırı süslü ifadelerden kaçınılması, Arapça ve Farsça kuralların dilimize sokulmaması hakkında.); SF, nr. 943, s. 101-103

İsmail Subhî [SOYSALLI]: *Ulviyet-i İzdivac*: (Bir arkadaştan bir arkadaşta hatıra-i izdivaç olarak yazılmıştır, Aile

saadeti, çocuk sevgisi ve evliliğin ulviyeti üzerine bir yazı.) SF, nr. 930 s. 314

İsmail Subhi [SOYSALLI]: *Düello Hakkında*: (Düello hakkında genel bilgiler verilmiş ve Abdurrahman Adil Bey'le Ali Galip Bey arasındaki düello meselesinden bahsedilmiştir.); SF, nr. 932, s. 347

İsmail Subhi [SOYSALLI]: *İki İstanbul*: (Geçmiş sayılardan devam eden yazı dizisi.); SF, nr. 925, s. 239

İsmail Subhi [SOYSALLI]: *İki İstanbul*: (Seri yazı Geçen sayıdan devam.) SF, nr. 927s. 268-270

İsmail Subhi [SOYSALLI]: *İki İstanbul*: (Seri yazı. Geçen sayıya devam) SF, nr. 926 s. 250

İzmirî Halid Ziyâ: bk. [UŞAKLIGİL], Halid Ziya.

İzzet Melih: bk. [DEVİRİM], İzzet Melih.

İ[smail] S[ubhî] [SOYSALLI]: *Esmar-ı Hakikat*: (Güzel sözler.); SF, nr. 941, s. 79

İ[smail] S[ubhî] [SOYSALLI]: *Esmar-ı Tefekkür*: (Tefekkür üzerine cümleler.); SF, nr. 940, s. 369

İ[smail] S[ubhî] [SOYSALLI]: ***İstanbul Postası*: (Ağustos sıcakları, Yunanistan'la ilişkiler, Yemen'de karışıklık, memleketin durumu, Girit meselesi.) SF, nr. 952, s. 242

İ[smail] S[ubhî] [SOYSALLI]: ***İstanbul Postası*: (Meclis'in pasifliği, tensikat meselesi, Girit meselesi.) SF, nr. 951, s. 226

İ[smail] S[ubhî] [SOYSALLI]: ***İstanbul Postası*: (10 Temmuz şenlikleri, Girit meselesi, gazeteler.); SF, nr. 947, s. 162

İ[smail] S[ubhî] [SOYSALLI]: ***İstanbul Postası*: (Çerağan yangını, Meclis'in durumu.) SF, nr. 973, s. 162

- İ[smail] S[ubhî] [SOYSALLI]: ****İstanbul Postası:** (İstanbul'un kışı, sadrazam değişmesi ve mebus seçimi, genel gidişat.) SF, nr. 970, s. 114
- İ[smail] S[ubhî] [SOYSALLI]: ****İstanbul Postası:** (Kar yağışı, Şehremini'nin sık sık değişmesi, borçlanma meselesi, dirayetli bir hükûmet özlemi, kabinenin başarılı olup olamayacağına dair yorumlar.) SF, nr. 971, s. 130
- İ[smail] S[ubhî] [SOYSALLI]: ****İstanbul Postası:** (Mabusları Avrupa seyahati, sıcakların bastırması, Girit meselesi, meclisin faaliyetleri.); SF, nr. 949, s. 368
- İ[smail] S[ubhî] [SOYSALLI]: ****İstanbul Postası:** (Vekillerin değişmesi, yeni kabinenin programı, mebusların tartışmaları, sokakların düzensizliği, para sıkıntısı, dış basının Meclis-i Mebusan hakkındaki yorumları, işlerin düzeltilmesi yönünde temenniler.) SF, nr. 972, s. 146
- İ[smail] S[ubhî] [SOYSALLI]: ****İstanbul Postası:** (Yaz mevsiminin geçip gitmesi, Meşrutiyet'in 2. senesi üzerine yorumlar, Girit meselesi, Meclis-i Millî'nin faaliyetleri.); SF, nr. 950, s. 368
- İ[smail] S[ubhî] [SOYSALLI]: ****İstanbul Postası:** (Yaz tasviri, Girit meselesi, gazetelerin hali.); SF, nr. 948, s. 179
- Jülide S. (Sin): ****Kil ve Kal-ı Temâşâ: Bernistayn'ın Hırsız Piyesi:** (Berniştayn'ın Hırsız piyesi'nin Burhaneddin Bey Kumpanyası tarafından sahnelenmesi üzerine.); SF, nr. 943, s. 105-106
- [KARAOSMANOĞLU], Yakup Kadri: ****Musahabe-i Edebiye: "Vicdan Makalesi Münasebetiyle..."** (Mehmet Rauf'un Vicdan makalesinde yazdığı görüşlerine tenkitler.) SF, nr. 965, s. 35-40

[KARAOSMANOĞLU], Yakup Kadri: ****Müşahabe-i Edebiye: Resimli Kitab'ın 'Müşahabe-i Edebiye'si Münasebetiyle...;** (Raif Necdet'in Resimli Kitab'taki sanat görüşlerine cevaplar.) SF, nr. 959, s. 358-360

[KARAOSMANOĞLU], Yakup Kadri: ****Müşahabe-i Edebiye: Resimli Kitab'ın 'Müşahabe-i Edebiye'si Münasebetiyle...;** (Raif Necdet'in Resimli Kitab'taki sanat görüşlerine cevaplar.) SF, nr. 960, s. 371-373

[KARAOSMANOĞLU], Yakup Kadri: ****Sanat ve Ahlak Hakkında** : (Sanat ve ahlâk münasebetleri hakkında.) SF, nr. 962, s. 406-409

[KARAY], Refik Halid: **Kuvvete Karşı:** (Küçük hikâye.) SF, nr. 978, s. 251-253

[KARAY], Refik Halid: **Tahlil-i Maneviyat: Onlar;** (Yenilikten hoşlanmayanların tavırlarından bahseden bir yazı.) SF, nr. 966, s. 51-51

[KARAY], Refik Halid: **Venedik'in Kandilleri:** (Venedik hatıralarının özlemiyle.) SF, nr. 976, s. 214

Karga: ****İstanbul Postası:** (Avrupa evkar-ı umumiyesi, basın gücü, Avusturya ve Macaristan'a seyahat, Ermeni kızın tiyatro başarısı, basın mensuplarının memuriyetlere yönelişi.) SF, nr. 957, s. 322-323

Karga: **** İstanbul Postası:** (Basın özgürlüğü, borçlanma meselesi, Fransız misafirleri ağırlama, yabancı sermayesi, basının durumu, tıbbiye mektebi öğrencilerinin arasında sürtüşme.) SF, nr. 956, s. 306

Karga: ****İstanbul Postası:** (Birlik ve beraberlik üzerine, tercüme meselesi, Sultan V. Mehmed'e methiyeler, Yunanistan ahvali, Ekonomide genel durum, ilerleme arzusu.) SF, nr. 961, s. 386-387

- Karga: ****İstanbul Postası:** (İstikraz meselesi, Bleryo'nun uçuşu, havada seyahat.) SF, nr. 966, s. 50
- Karga: ****İstanbul Postası:** (Ramazan gelenekleri, ülke olarak ilerlemenin önemi, borçlanma meselesi, İstanbul'un imar edilmesi, ülkenin gelişmesi meselesi.) SF, nr. 958, s. 338
- Karga: ****İstanbul Postası:** (Bayram düşünceleri, eskiyi kötüleme, Fransa'daki talebelerimiz, patrikler meselesi.) SF, nr. 959, s. 354-355
- Karga: ****İstanbul Postası:** (Çerağan Sarayı'nın geçmişi ve geleceği, tahvil meselesi, Meclis-i Mebusan'ın riyaset meselesi, yol yapımı ve imkânsızlıklar.) SF, nr. 962, s. 402-403
- Karga: ****İstanbul Postası:** (Dicle'de gemi seferleri, Hecin vupuru kazası, Meşrutiyet anlayışının başarılı biçimde yerleştirilememesi, imtiyaz avcılığı, Meşrutiyet'in nimetleri, basına ilgisizlik.) SF, nr. 964, s. 18-19
- Karga: ****İstanbul Postası:** (İstanbul'a telefon te'sisatı, sularımızda seyredecek yabancı vapurların bayrak çekme problemi, vapur kazasından sonra yabancı vapurların kontrolü, Terkos suyu, efkar-ı umumiye meselesi.) SF, nr. 965, s. 34-35
- Karga: ****İstanbul Postası:** (Meclis'in faaliyetleri, devlet erkanının Fransa'dan gelen 'Ferrody' kumpanyasının 'İş İştir' adlı oyunun seyretmeleri, ekonomik sıkıntılar, işlerin yolunda gitmeyişi, Meşrutiyet anlayışının yerleşmesi ve tatbiki.) SF, nr. 963, s. 2
- Karga: ****İstanbul Postası:** (Meclis-i Mebusan'ın istikrarsızlığı, Bleryo'nun tayyareyle Manş denizini aşması, bayram tatili.) SF, nr. 967, s. 66

- Karga: *İstanbul Postası*: ** (Umumî gidişat, devlet dairelerindeki faaliyetler, ihaleler, imtiyazlar, Yunan vapuru 'Atina' olayı, kadınların peçe meselesi.) SF, nr. 960, s. 370-371
- Karga: *İstanbul Postası*: ** (Yeni kabinenin teşekkülü hakkında yorumlar, sadrazamın kim olacağı hakkında Frenklerin yüzbaşısı, nazırların Romanya seyahati.) SF, nr. 969, s. 98
- Karga: *Yapraklar Altında Mahrumiyet*: (Şiir. Aruz. Sone.) SF, nr. 975, s. 199
- Keçeci-zade İzzed Fuad: *Gazanfer Ağa*: (Millî Hikâye.); SF, nr. 947, s. 172-174
- Kemâl Derviş: *Avrupa Orduları*: (Avrupa'daki askerî manevralar hakkında.) SF, nr. 970, s. 119-123
- [KESTELLİ], Raif Necdet: *Ah, İsterdim Ki...*: (Mensur Şiir.); SF, nr. 948, s. 187-188
- [KESTELLİ], Raif Necdet: *Büyük Gün*: (10 Temmuz İnkılabı diye de anılan 2. Meşrutiyet hakkında.); SF, nr. 946, s. 146
- [KESTELLİ], Raif Necdet: *Hale-i Samimiyet*: (Fantastik deneme. İlim, fen, şiir, deha ve zekâ kavramları etrafında yazılmış bir deneme.); SF, nr. 934, s. 380
- [KESTELLİ], Raif Necdet: *Hayal-i İzdivac (Mensur Şiirler)*: (Mensur şiir. Gençlerin evlilik hayalleri etrafında süslü cümleler.); SF, nr. 935, s. 392
- [KESTELLİ], Raif Necdet: *Hayal-i Münhezim*: (-Tahsin Nahid'e-ithaflı. "Hayalperver bir gencin defter-i ihtisatından istinsah edilmiştir" açıklamasıyla.) SF, nr. 957, s. 326
- [KESTELLİ], Raif Necdet: *İbtıla-yı Nüsûmet* (Fantastik Deneme. Aşk ve şiir tutkunluğu hakkında); SF, nr. 925, s. 231

[KESTELLİ], Raif Necdet: *İsyân-ı Meşru*: (Küçük hikâye.) SF, nr. 953, s. 267-270

[KESTELLİ], Raif Necdet: *Karanlıklarda...*: (Fantastik deneme. Karanlığın kasveti, aydınlığın kıymeti hakkında.); SF, nr. 949, s. 206-207

[KESTELLİ], Raif Necdet: *Lafz u Mânâ*: (Lafızla mânâ ehemmiyetini ve münasebetini anlatan; mânâyı daha önemli sayan fakat lafzı gözardı etmemek gerektiğini savunan bir yazı) SF, nr. 930 s. 311

[KESTELLİ], Raif Necdet: *Mensur Şiir: Küçük Dilenci*: (Küçük bir dilencinin perişan halinin tasviri.); SF, nr. 941, s. 69-70

[KESTELLİ], Raif Necdet: *Meş'um Kanatlar*: (20. Asır İnsanlığının hali üzerine bir deneme.) SF, nr. 964, s. 23-24

[KESTELLİ], Raif Necdet: *Muamma-yı Aşk*: (Küçük hikâye.); SF, nr. 944, s. 121-123

[KESTELLİ], Raif Necdet: *Muamma-yı Aşk*: (Küçük hikâye.- Geçen sayıdan devam); SF, nr. 945, s. 141-143

[KESTELLİ], Raif Necdet: *Musahabe-i İctimaiye: İnkılab-ı İctimai*; (Sosyal değişmeler ve gelişmeler, toplumun geçirdiği fikir istihaleleri hakkında.) SF, nr. 960, s. 375-378

[KESTELLİ], Raif Necdet: *Musahabe-i İctimaiye: Hakikat ve Adalete Doğru...*: (Bizde ve Avrupa'da adalet ve hakikat mefhumlarının genel durumu ve inkişafı üzerinde durulmaktadır.); SF, nr. 936, s. 408-410

[KESTELLİ], Raif Necdet: *Nedamet*: (Fantastik deneme. Bir iç muhasebe yazısı.) SF, nr. 926 s. 246

[KESTELLİ], Raif Necdet: *Roman*: (Roman hakkında etkili ve süslü cümleler.); SF, nr. 937, s. 6-7

[KESTELLİ], Raif Necdet: *Vedalaşırken*: (Fantastik kısa deneme. Sevgiliye sesleniş.) SF, nr. 954, s. 285

[KESTELLİ], Raif Necdet: *Yirminci Asır*: (Yirminci asrın mânâsı, sosyal olaylar, karışıklıklar ve medeniyetlerin geleceği hakkında.); SF, nr. 943, s. 103-104

Köprülü-zade Mehmed Fuad: bk. [KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad.

[KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad: *Göllerde*: (Şiir. Aruz. On beş mısralık şiir.) SF, nr. 978, s. 246

[KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad: *Hülya ve Hakikat*: (Şiir. Sone.) SF, nr. 970, s. 115

[KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad: *Melal-i Muhitat*: (Şiir. Aruz. İki sone.) SF, nr. 967, s. 71

[KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad: *Merkad-i Hülya* (-Hamdullah Subhî'ye- ithafı üç mısralı, dört bölümlük şiir.) SF, nr. 968, s. 86

[KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad: ****Sanat ve Taklid**: (Yazarın 'Sanat ve Taklit' konusundaki görüşlerine Resimli Kitap'ta yapılan tenkitlere cevap.) SF, nr. 977, s. 228-229, 231, 234-235

[KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad: ****Sanat ve Taklid** (Yazar Batı sanatçılarından da örnekler vererek sanat hakkındaki görüşlerini ortaya koymuştur.) SF, nr. 971, s. 136-

[KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad: *Sesin*: (Şiir. Aruz. İki sone.) SF, nr. 976, s. 214

[KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad: *Tedkik-i Felsefiye: Roberto Ardigo*; (İtalyan felsefecisi Roberto Ardigo'nun hayatı ve felsefi görüşleri.) SF, nr. 973, s. 164-165; (Devam) SF, nr. 974, s. 179-181,186; (Devam) SF, nr. 975, s. 195-198;

[KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad: *Veda...*: (Mensur Şiir.) SF, nr. 968, s. 86

M. A. (Mim, Ayın): ****Jean Richepin:** (Fransız yazar Jean Richepin'in hayatı ve eserleri üzerinde durulmuştur.) SF, nr. 927s. 270-272

M. Rauf: bk. Mehmed Rauf.

M. Şakir: *Yeniçeriler Zamanında Saray ve Devair-i Resmîye Rical ve Me'murîni -Saray-ı Humayûn-*: (Saray'daki idari düzen ve saraydaki vazifelilerin rütbeleri, görevleri, birbirlerine karşı sorumlulukları, Giyimleri, kuşamları hakkında ayrıntılı bilgiler verilmektedir. Ayrıca bütün saray görevlileri, mevkileriyle rütbeleriyle yaşayışlarıyla tanıtılmaktadır.); SF, nr. 934, s. 373-375

Mafid Ratıb: ****Tedkik-i Temâşâ: leke-i Taht-ı Keyan:** (Osmanlı Milli Tiyatrosu'nda oynayan Leke-i Taht-ı Keyan adlı oyun hakkında bir değerlendirme.) SF, nr. 968, s. 84-85

Mahmud Münib: *Tahayyül:* (Şiir. Aruz. On beş mısralık. -Sivaslı Hayri Bey'e- ithafıyla yazılmış.); SF, nr. 938, s. 23

Mehmed Behçet: *İzmihlâl:* (Şiir. Aruz. Yirmi altı mısralık şiir.) SF, nr. 970, s. 115

Mehmed Behçet: *Nagamat-ı Bûse:* (Otuz sekiz mısralık serbest nazım.) SF, nr. 972, s. 151

Mehmed Behic: *Dua-yı Gufran:* (Şiir. Aruz. Altmış dört mısralık serbest müstezat.) SF, nr. 975, s. 199

Mehmed Behic: *Genç Kızlar:* (Fantastik deneme.) SF, nr. 977, s. 230

Mehmed Behic: *Mai Sineler*: (Şiir. Aruz. Yirmi mısralık şiir.) SF, nr. 976, s. 215

Mehmed Behic: *Onlar*: (Şiir. Aruz. Otuz mısralık serbest müstezat.) SF, nr. 978, s. 246

Mehmed Fehim: *Terane-i Milli I. Vatan*: (Fantastik deneme. Hamasî duygularla yazılmış vatan-millet kavramları etrafında şekillenen bir yazı.); SF, nr. 938, s. 27-28

Mehmed Fuad: bk. [KÖPRÜLÜ], Mehmed Fuad.

Mehmed Halîm: *Bütçe Hakkında Malumat-ı Umûmiye*: (Bütçe hakkında genel bilgiler: Fevkalade Bütçe ve Merbut Bütçeler / Bütçenin Tasdiki / Bütçenin Fasılları / Bütçelerin Tasdik-i Senevîsi esasları / İngiltere Bütçesinde Varidat ve Masarif-i Daime / Tahsisat-ı Muvakkata-i Şehriye / Tahsisat-ı Munzıme / başlıklarıyla.); SF, nr. 936, s. 410 - 410, 412 - 414

Mehmed Halîm: *Bütçe Hakkında Ma'lumat-ı Umûmiye*: (Geçen nüshadan devam, Amir-i İ'talar hakkındaki Teftişatın Adem-i Kifayeti - Divan-ı Muhasebatın Suret-i Teşkili ve Mahkeme Sıfatıyla Haiz Olduğu Vazaif - Bütçe'nin Kat'-ı Muhasebesi- Kat'-ı Muhasebe Kanununun Usul-i Tasdiki.); SF, nr. 939, s. 48

Mehmed Halîm: *Istırb-ı Aşk*: (Kısa fantastik deneme.); SF, nr. 946, s. 154

Mehmed Halîm: *Şiir Nedir?*: (Şiir. Aruz. Sone.); SF, nr. 944, s. 124

Mehmed Halim (Maliye Tercüme Kalemi Mümeyyizi): *Bütçe Hakkında Ma'lumat-ı Umumiye*: (-geçen sayıdan devam- Tediye Memurları - İngiltere Bütçesi - Bütçenin Teftişi - Kapatılmış Senelerin Usul-i Muhasebesi - Beş Senelik Mürûr-ı Zaman Kaidesi -

İngiltere'de Bütçelerin Kapatılması - Malumat-ı Teftişiye - Muhasipler Hakkında İdareten Carî Olan Usûl-i Teftişiye - Usûl-i Muzaafe Üzere Tutulan Muhasebe - Muhasipler Hakkında Muhakemece Cari Olan Usûl-i Teftişiye - Muhasipler Hakkında İcra Olunan Teftişiyyat - Amir-i A'talar Hakkında İcra Olunan Teftişiyyat - İcra Olunan Teftişiyyat, Nazırların Hesabatı - Maliye Hesab-ı Umumîsi - Malumat-ı İstatistikiye.); SF, nr. 938, s. 369

Mehmed Halim: *Bütçe Hakkında Malumat-ı umûmî*: (Geçen sayıdan devam: Bütçenin tashihi - Nakl-i Tahsisat - Tahsisatın Münzime- Envarı - Tahsisatın İptali - Memalik-i Muhtelifede Tahsisat-ı Münzime - Bütçenin İcrası - Hazine Muamelat-ı Takdiyesi, Emval-ı Devletin Hazinesinde Cem'i - İngiltere ve Belçika'da Hazine Muamelat-ı Nakdiyesi - Maliye Nazırının Vazifesi - Masarının Tediyesi - Emr-i İ'tâların Vazaiifi - .); SF, nr. 937, s. 11, 13-16

Mehmed Rauf: *Bûse*: (Fantastik deneme. Buse hakkında esrarlı cümleler.) SF, nr. 961, s. 937-938

M(ehmed) Rauf: ***Çıkmaz Sokak Tenkidatı Münasebetiyle*: (Şahabettin Süleyman'ın Çıkmaz Sokak adlı eserinin gayr-i ahlâkî ve bayağı bir eser olduğunu iddia eden sert eleştiriler.) SF, nr. 966, s. 55-59

Mehmed Rauf: *Hakkı-ı Hüsn*: (Mensur Şiir.) SF, nr. 969, s. 106

Mehmed Rauf: *Hayat Yolunda...*: (Şiir. Aruz. Kırk mısralık şiir.); SF, nr. 934, s. 381

Mehmed Rauf: *İngiliz Edebiyatı* : (Byron'un şairliği, sanatı ve eserleri- Bayron ve Kadınlar.); SF, nr. 949, s. 195-198

Mehmed Rauf: *İngiliz Edebiyatı*: (Beşinci Bölüm Bayron'un Son Seneleri hakkında.) SF, nr. 952, s. 246-248

- Mehmed Rauf: *İngiliz Edebiyatı*: (İngiliz Edebiyatının klasik dönemleri hakkında bilgiler verilmektedir. XIV-XVI. yüzyıllar arası dönemler araştırılıyor. Shakespeare ve Spencer'in hayatları ve eserleri hakkında bilgiler veriliyor.); SF, nr. 935, s. 385-386, 388-389
- Mehmed Rauf: *İngiliz Edebiyatı*: (Romantizme Doğru - Girişte Shakespeare'in sanatçılık dehası üzerinde duruluyor, daha sonra Byron, Sheley ve Keats'tan bahsediliyor. - 938. sayının devamı-); SF, nr. 941, s. 67-69
- Mehmed Rauf: *İngiliz Edebiyatı*: (İngiliz Şairi: Byron, Sheley, Keats. Lord Byron III. (devam)); SF, nr. 947, s. 163-165
- Mehmed Rauf: *İngiliz Edebiyatı*: (Üç İngiliz Şairi: Byron, Sheley, Keast Giriş kısmında da doğuştan ilk eserlere kadar genel bilgi veriliyor. -geçen sayıdan devam-); SF, nr. 942, s. 83, 85-86
- Mehmed Rauf: *İngiliz Edebiyatı*: (Üç İngiliz Şairi: Byron, Sheley, Keast Doğuştan ilk eserlere kadar- ve Lord Byron'un hayatı ve eserleri hakkında.); SF, nr. 943, s. 99-101
- Mehmed Rauf: *İngiliz Edebiyatı*: (Üç İngiliz Şairi: Byron, Sheley, Keast. Lord Byron II.: Byron'un ilk seyahati.); SF, nr. 945, s. 131-134
- Mehmed Rauf: *İngiliz Edebiyatı*: II. Romantizme Doğru: (İngiliz Edebiyatı'nda klasisizme tavır alıştan ve romantizme yönelmeden bahsediliyor. Fransız Edebiyatı'yla İngiliz Edebiyatı karşılaştırılıyor, İngiliz Edebiyatı'nın ünlü isimleri Thomson Seasons, Edward Young ve Hthomas Giray'ın edebi yanları ve eserleri üzerinde duruluyor.); SF, nr. 937, s. 3-6
- Mehmed Rauf: *Kalbim Yalnız İztıraba Değil...*: (Fantastik Deneme.) SF, nr. 965, s. 41

- Mehmed Rauf: *Necmî*: ('Bir İzdivacın Tarihi. Tefrika. '); SF, nr. 939, s. 42-45
- Mehmed Rauf: *Necmî*: ('Bir İzdivacın Tarihi. Tefrika. -Geçen nüshadan devam-); SF, nr. 940, s. 61-63
- Mehmed Rauf: *Pençe*: (Tefrika -Bu haftadan itibaren tefrika suretiyle dercolunacaktır- notuyla.); SF, nr. 941, s. 75-79; SF, nr. 942, s. 92-95; SF, nr. 943, s. 109-112; SF, nr. 944, s. 125-126; SF, nr. 945, s. 143-144; SF, nr. 946, s. 158-160; SF, nr. 947, s. 175-176; SF, nr. 948, s. 190-192; SF, nr. 949, s. 207-208; SF, nr. 950, s. 223-224
- Mehmed Rauf: *Pençe*: (Tiyatro tefrikası.) SF, nr. 951, s. 239-240; SF, nr. 952, s. 255-256; SF, nr. 253, s. 280-282; SF, nr. 954, s. 286-288; SF, nr. 255, s. 301-304; SF, nr. 256, s. 319-320; SF, nr. 957, s. 333-336; SF, nr. 958, s. 349-352; SF, nr. 959, s. 361-365
- Mehmed Rauf: ****Sanat ve Ahlak:** (Sanatla ahlâk arasındaki münasebet.) SF, nr. 961, s. 392-395
- Mehmed Rauf: **** Tedkik-i Edebî: Raik'in Annesi:** (Halide Salih'in Raik'in Annesi adlı eserinin muhtevası ve sanat değerinden bahsedilmektedir.); SF, nr. 936, s. 405-406
- Mehmed Rauf: ****Tedkik-i Temaşa: Kırık Mahfaza:** (Şahabeddin Süleyman'ın Kırık Mahfaza adlı eseri hakkında değerlendirmeler.) SF, nr. 978, s. 243-244, 245
- Mehmed Rauf: ****Üdebamızın Sükut ve Ataleti:** (Hakkı Behiç, Celal Sâhir ve Hüseyin Suat'ın edebiyatımızdaki durgunluk üzerine yazdıkları makalelerden bahsedilmiş ve yazar konu hakkındaki kendi görüşlerini ortaya koymuştur.); SF, nr. 932 s.343-346

M(ehmed) Rauf: ****Vicdan:** (Vicdan kavramının sanat için önemli olmadığını savunan Yakup Kadri Bey'e Cevap.) SF, nr. 963, s. 8-12

Mehmed Sa'di: "**Topraktan Hasıl, Toprağa Vasıl**": (Süleyman Nazif'e ve Faik Ali'ye annelerinin vefatı üzerine bir taziye yazısı.) SF, nr. 961, s. 398

Mehmed Rauf: **İngiliz Edebiyatı II. -Romantizme Doğru-** : (Geçen sayıdan devam - Shakespeare'in Almanya ve Fransa'da çok geniş biçimde tanındıktan sonra İngiltere'nin bu iki ülkeye bakarak Shakespeare'e yöneldiği üzerinde duruluyor. Klasisizm, romantizm akımları karşılaştırılıp romantizme geçiş hareketleri hakkında bilgi veriliyor, Jean Jack Rouseau'nun romantizm etrafındaki fikirlerinden ve eserlerinden bahsediliyor); SF, nr. 938, s. 19-21,24

Muhammed Asaf: (Azamiyet ve Asgariyet-i Namütenahi-i Kâinat: (Pascal'dan) (Kâinattaki küçüklük büyüklük dengesi) SF, nr. 928, s. 283

Mustafa Refik: **Prenslerin Tahsil ve Terbiyesi:** (İngiltere ve Almanya veliahtlarının ne şekilde terbiye edildikleri hakkında bilgiler verilmektedir. Aynı zamanda bizim şehzadelerimizin yetişme tarzlarıyla prenslerin yetişme tarzları karşılaştırılmaktadır.) SF, nr. 926 s. 251

Mustafa Subhî: **Ta'mim-i Maarif ve Tenvir-i Efkâr:** (Avrupa'dan da örnekler verilerek insan hakları, eşitlik, eğitim gibi konular üzerinde fikir beyan edilmektedir.); SF, nr. 935, s. 389-390, 392

Müfid Ratib: ****Çıkmaz Sokak:** (Şahabeddin Süleyman'ın Çıkmaz Sokak adlı ederi hakkında değerlendirmeler, M. Rauf'un açıklamasıyla.) SF, nr. 967, s. 67-69

Müfid Ratib: ****Tedkikat-ı Temaşa: Kirli Çamaşırlar;** (Hüseyin Suad'ın Kirli Çamaşırlar adlı eseri hakkında değerlendirmeler.) SF, nr. 969, s. 99-103

Müfid Ratib: ****Fecr-i Atî Encümen-i Edebisi Beyannamesi:** (Fecr-i Âtî topluluğunun edebî görüşlerini ortaya koyduları beyanname.) SF, nr. 977, s. 228

[OZANSOY], Faik Ali: **An-ı Muzlim:** (Şiir. Aruz. On beş mısralık serbest müstezat.) SF, nr. 977, s. 230

[OZANSOY], Faik Ali: **Bir Mektup İçin:** (Şiir. Aruz. Sone) SF, nr. 971, s. 134

[OZANSOY], Faik Ali: **Çamlıca'da:** (Şiir. Aruz. Dokuz dörtlülük şiir.) SF, nr. 955, s. 299

[OZANSOY], Faik Ali: **Çamlıca'da:** (Şiir. Dokuz dörtlülük şiir.) SF, nr. 969, s. 106

[OZANSOY], Faik Ali: **İbtihal:** (Şiir. Aruz. Sone.) SF, nr. 964, s. 21

[OZANSOY], Faik Ali: **İzmir:** (-Şahabeddin Süleyman'a- ithaflı. Şiir. Aruz. Sone.) SF, nr. 973, s. 163

[OZANSOY], Faik Ali: **Müstesna Geceler:** (Edib-i Necib Sezâî Beyefendi'ye ithaflı. Şiir. Aruz. Yirmi bölümlük uzun şiir.) SF, nr. 951, s. 234-235

[OZANSOY], Faik Ali: **Sürud-ı Hayal:** (Şiir. Aruz. Altmış mısralık uzun şiir.) SF, nr. 975, s. 198-199

Raif Necdet: bk. [KESTELLİ], Raif Necdet.

Rasim Haşmet: **İstikbale Doğru:** (Şiir. Aruz. Sekiz bölümlük uzun şiir.) SF, nr. 951, s. 235

Recaizade Ekrem: **Servet-i Fünûn'a:** (Celal Sâhir'in Beyaz Gölgelelerini nazara vererek Servet-i Fünûn dergisinin

yayın gidişatına övgüyü cümleler içeren bir yazı.) SF, nr. 974, s. 191

Refik Halid: bk. [KARAY], Refik Halid.

RENİE, Henry: *Yanık*: (Ahmed İhsan tarafından tercüme edilen, Fransız romancının Yanık adlı romanının tefrikası.) SF, nr. 960, s. 372-374; SF, nr. 961, s. 400; SF, nr. 962, s. 416; SF, nr. 963, s. 16; SF, nr. 965, s. 47-48;

Reşid Süreyya (Tıbbiye'den): *Tabiatla*: (-Salih Zeki Beyefendiye-ithafli. Fantastik deneme.) SF, nr. 955, s. 301

RİCHEPİN, Jean : *İhtiyar Serseri*: (Jean Rişpen'in "İhtiyar Serseri" adlı şiirinden nesren tercüme edilen parçalar.) SF, nr. 930 s. 313

Sabit: *Hissiyat*: (Şiir. Aruz. Altı dizelik sekiz bend.); SF, nr. 936, s. 406-407

Samih Fethi: *Leyl-i Layemut*: (Mensur Şiir.) SF, nr. 954, s. 285

Samih Fethi: *Münşaat-ı Garam*: (Mensur Şiir.) SF, nr. 953, s. 266

Samih Fethi: *Rücu'*: (Fantastik kısa deneme. Ümitsizlik duygularıyla yazılmış sevgi cümleleri.) SF, nr. 961, s. 397

[SERDAROĞLU], Emin Bülend: *Hatıf Diyor ki*: (Şiir. Aruz. Elli iki mısralık uzun şiir.) SF, nr. 967, s. 70

[SERDAROĞLU], Emin Bülend: *Yine Size*: (Mensur Şiir.) SF, nr. 967, s. 70

Server Cemal: *Bir Mersiye*: (Bir akrabanın ölümü üzerine yazılan içli cümleler.) SF, nr. 976, s. 215

Seyyid Muhammed Ziyaeddin: *Taraf-ı Meşihat-ı Celileden Verilen Fetva-yı Şerifenin Suretidir*: (Bazı şer'i

hükümlere muhalif davrananlar hakkında verilen fetva.); SF, nr. 934, s. 369

Sivaslı Hayrî: *Akşam Ezanı*: (Şiir. Aruz. On altı mısradan oluşan iki bölümlük şiir.); SF, nr. 939, s. 39

Tasvirim İçin: (Şiir. Aruz. On bir mısralık. Fehmi Bey'e ithafıyla yazılmış.); SF, nr. 938, s. 23

Girye-i Şebab: (Şiir. Aruz. Düzensiz şekil); SF, nr. 936, s. 407

[SOYSALLI], İsmail Subhî: bk. İsmail Subhî.

Süleyman Nazîf: *Nevha-gerler*: (Ölü peşinde ağlama, Geçmişle ilgili bir hikâye -Mehmed Rauf- ithafıyla.); SF, nr. 942, s. 88-90

Süleyman Nazîf: *Bir Nutuk*: (Basra valisiyken Basra hükümet konağında memurlara hitap eden Süleyman Nazîf'in nutku.) SF, nr. 970, s. 123-124

Ş. Akif Bey: bk. Şekib Akif Bey.

Şahab Rıza: *Hayat ve Emel*: (Şiir. Aruz. Üç bölümlük, beşli şiir.); SF, nr. 944, s. 124

Şahab Rıza: *Toprak*: (Şiir. Aruz. Yirmi iki dizelik.); SF, nr. 941, s. 71

Şahabeddin Süleyman: ***Temaşa Müsahabesi*: (Yakup Kadri'nin Veda'ı, Müfid Ratıb'ın Zincir'i, Berniştayn'ın Hırsız'ı hakkında değerlendirmeler ve tiyatro sanatçısı Burhaneddin Bey ile ilgili görüşler.) SF, nr. 958, s. 343

Şahabeddin Süleyman:? : (Nermin ile Müfid isminde iki kişi arasında geçen diyalog.) SF, nr. 966, s. 59-60

Şahabeddin Süleyman: *Burgu*: (-Yakup Kadri'ye- ithafıyla, kısa piyes.) SF, nr. 976, s. 213, 216-218

- Şahabeddin Süleyman: *Kül*: (Kısa piyes.) SF, nr. 978, s. 247-251
- Şahabeddin Süleyman: ***Musahabe-i Temaşaiye*: (Sultan Murad ve Yarasa Kemiği adlı oyunların kritiği.) SF, nr. 972, s. 147-149
- Şahabeddin Süleyman: ***Tenkid ve Tahlil*: (Celal Sâhir'in Beyaz Gölgele adlı eseri hakkında.) SF, nr. 961, s. 390-397
- Şekib Akif Bey: *Sıhî Musahabeler*: (Bir kadın ile doktor arasında gelişen diyalog şeklindeki sağlık sohbeti. Beslenme, hazım, neşeli olma. İnsan sağlığı üzerine araştırmalar, çalışmalar, bilgiler.) SF, nr. 958, s. 343-347; (Devam) SF, nr. 960, s. 378, 380-382; (Devam) SF, nr. 962, s. 411-413; (Devam) SF, nr. 964, s. 26-29; (Devam) SF, nr. 966, s. 61-62; (Devam) SF, nr. 968, s. 94-96; (Devam) SF, nr. 970, s. 124-126; (Devam) SF, nr. 974, s. 187-190; (Devam) SF, nr. 975, s. 204-206; (Devam) SF, nr. 976, s. 220-222
- Şekib Akif: *İntizar-ı Menam*: (Şiir. Aruz. Sone) SF, nr. 968, s. 87
- Şekib Akif: *Nadim Sevda*: (-Kardeşim Vamık Subhî'ye ithafıyla, Şiir. Aruz. Sone) SF, nr. 973, s. 163
- Şekib Akif: *Ninni*: (Şiir. Aruz. Sone.) SF, nr. 970, s. 66
- Şekib Akif: *Şahikat-ı Leyal*: (-Edib-i Muhterem Süleyman Nazif Beyefendi'ye- ithafıyla. Şiir. Aruz. Dokuz dörtlülük şiiir.) SF, nr. 957, s. 332-333
- Şekib Akif: *Taharri-i Hakikat*: (Şiir. Aruz. Sone.) SF, nr. 977, s. 231
- Şerif Paşa: *Şerif Paşa Jurnalı*: (Sultan Abdülhamid devrine ait Yıldız Sarayı'nda bulunan bir jurnalın fotoğrafı.) SF, nr. 977, s. 232-233
- Şerif Paşa: *Şerif Paşa'nın Jurnalı*: (Stockholm Sefir-i Esbakı Şerif Paşa'nın ikinci jurnalı.) SF, nr. 978, s. 245

- Tahsin Nahid: *Arzu-yı Müzeyyen*: (Şiir. Aruz. Üç dörtlüklük şiir.) SF, nr. 977, s. 230
- Tahsin Nahid: *Aşk*: (Şiir. Aruz. Sone. "Kardeşim Cemil Süleyman'a" ithafıyla.); SF, nr. 925, s. 238
- Tahsin Nahid: *Baran-ı Rahmet*: (Şiir. Aruz. Sone) SF, nr. 968, s. 86
- Tahsin Nahid: *Bir Sanatkâr-ı zî-ahlâka*: (Şiir. Aruz. Ortak başlık altında iki sone.) SF, nr. 974, s. 182
- Tahsin Nahid: ****Coquelin**: (Fransız tiyatro yazarı Constans Coquelin'in hayatı ve eserleri hakkında bilgiler verilmiş) SF, nr. 926 s. 252-254
- Tahsin Nahid: *Dehr-i Hazan*: (-Şahabeddin Süleyman'a- ithaflı. Serbest Müstezat.) SF, nr. 965, s. 41
- Tahsin Nahid: *Eski Hülya*: (Şiir. Aruz. 22 mısralık şiir.) SF, nr. 966, s. 53-54
- Tahsin Nahid: *Korkuyorum...*: (Şiir. Aruz. On üç, on iki, on altı, yirmi sekiz, altı mısradan oluşan ortak başlıklı beş şiir.) SF, nr. 969, s. 106-107
- Tahsin Nahid: *Sıddıka-i Hüsn*: (Mensir Şiir. Aşk üzerine sözler.) SF, nr. 966, s. 53
- Tahsin Nahid: ****Tenkid-i Temaşa**: *Kırık Mahfaza*; (Şahabeddin Süleyman'ın Kırık Mahfaza adlı eserinin kritiği.) SF, nr. 976, s. 211
- Tahsin Nahid: *Zühre*: (Şiir. Ortak başlıklı, otuz dokuz beyitlik bir şiir.) SF, nr. 971, s. 135
- [TANRIÖVER], Hamdullah Subhî: *Annem Derdi*: (Şiir. Aruz. Uzun manzum hikâye.) SF, nr. 973, s. 166-167

- [TANRIÖVER], Hamdullah Subhî: *Eski Çerağın*: (Şiir. Aruz. Yirmi dört beyitlik şiir.) SF, nr. 976, s. 214
- [TANRIÖVER], Hamdullah Subhî: *Köy Mezarlığı*: (-Ali Süha'ya-ithafla. Fantastik deneme.) SF, nr. 971, s. 134
- [TARHAN], Abdülhak Hamid: *27 Ağustos 1325 Tarihli ve 953 Numaralı Servet-i Fünûn'daki Tabloyla Şiir İçin Celal Sâhir Bey'e*: (Şiir. Aruz. Servet-i Fünûn'un 953. Sayısında yayımlanan Abdülhak Hâmid'e ithaf edilen şiir üzerine yazılan iki bölümlük on altı mısralık şiir.) SF, nr. 956, s. 243
- [TARHAN], Abdülhak Hamid: *Celal Sâhir İçin: Servet-i Fünûn Ceride-i Muteberesine*; (Şiir. Aruz. On üç mısralık Celal Sâhir'e iltifat temasıyla yazılmış şiir.) SF, nr. 966, s. 51
- [TOKGÖZ], Ahmet İhsan: *Bir Osmanlı Muhibbinin Kabri*: (İzmir'deki Sen Polikarp manastırında Litvanya aile-i kebirinin son varisi ve Osmanlıyı seven Kont Lui Mişel Pas'ın kabri tanıtılmaktadır ve Kont'un hayatı hakkında bilgiler verilmektedir.) SF, nr. 926 s. 256
- [TOKGÖZ], Ahmet İhsan: *Halimize Bakalım*: (Devletin son genel durumuyla ilgil tesbitler, görüşler.) SP, nr. 947, s. 82-83
- [TOKGÖZ], Ahmet İhsan: *İstanbul Vilayeti ve Teşekkür*: (Ahmet İhsan, İstanbul Meclis-i Umumîsine üye seçildiği için teşekkürlerini bildiriyor.); SF, nr. 932, s. 338
- [TOKGÖZ], Ahmet İhsan: ***Kaht-ı Edebî Yoksa... Haydi İtiraf Edelim, Adem-i Tenzil mi?*: (Hakkı Behiçle Celal Sâhir'in edebiyatımızdaki kuraklık üzerine yazdıkları makaleleri değerlendiren ve onların görüşlerine destek veren bir yazı.) SF, nr. 931 s. 331

- [TOKGÖZ], Ahmet İhsan: *Mütenevvia*: (Dilencilerin serveti, Elbise içinde hisse senedi, Londra'da zengin dilenciler, Bizim mahut köprü Darü'l-Aceze idi Müthiş bir mikrop yuvasından kurtulduk.); SF, nr. 925, s. 240
- [TOKGÖZ], Ahmet İhsan: *Necip Melheme'nin Muhakemesi*: (Cinayetle suçlanan Necip Melheme'nin mahkemesi.) SF, nr. 927s. 272
- [TOKGÖZ], Ahmet İhsan: *Padişaha İhtiram Ve Teokir-Hükûmeti Tahkim ve Takviye ve Kanuna İtaat ve Riayet*: (Padişaha, devlete ve kanunlara saygılı, itaatkâr davranmak iyi bir vatandaş olmak gerekliliği hakkında.) SP, nr. 935, s. 115
- [TOKGÖZ], Ahmet İhsan: *Rusya İhtilali ve Netayici*: (*Laçine'den Tercüme*) (Geçen nüshalardan devam) SF, nr. 928s. 287
- [TOKGÖZ], Ahmet İhsan: ***Servet-i Fünûn'un Tercüme-i Hâli*: (Servet-i Fünûn'un teşekkül hikayesi.); SF, nr. 946, s. 148-150
- [TOKGÖZ], Ahmet İhsan: ***Servet-i Fünûn'un Tercüme-i Halinden III* : (Servet-i Fünûn'un 1304 tarihlerine tekabül eden faaliyetleri Jules Verne'in romanlarının basımı hakkında.); SF, nr. 950, s. 214-216
- [TOKGÖZ], Ahmet İhsan: ***Servet-i Fünûn'un Tercüme-i Halinden*: (Servet-i Fünûn Dergisinin yayın hayatı hakkında.) SF, nr. 953, s. 263- 265
- [TOKGÖZ], Ahmet İhsan: ***Servet-i Fünûn'un Tercüme-i Halinden*: (Servet-i Fünûn Namı Nereden Gelmiştir? Yıldız'a İlk Defa Nasıl Çağrıldım?.); SF, nr. 948, s. 182-183

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan: *Veliahd -ı Saltanat Yusuf İzzeddin Efendi Hazretleri -Bir Mülakat-* : (Veliaht Yusuf İzzettin Efendiyle devletin son durmu, gidişatı hakkında mülakat.) SF, nr. 968, s. 82-83

[TOKGÖZ], A[hmet] İ[hsan]: ***İstanbul Postası:* (II. Meşrutiyet'ten sonra işlerin kötü gidişi, eski gemilerin satışı, basın cin, peri, ölümlerle konuşma gibi konularla uğraşması, işlerin düzelmesi beklenti, hava durumu.) SF, nr. 976, s. 210

[TOKGÖZ], A[hmet] İ[hsan]: *İstanbul Postası:* (Meclis-i Mebusan'da tartışmalar, kavgalar, mecliste yeni fırka teşebbüsleri, genel gidişat üzerine görüşler, Bab-ı Âli Caddesi'nin düzenlenmesi, yol yapım çalışmaları.) SF, nr. 977, s. 226

[TOKGÖZ], A[hmet] İ[hsan]: *İstanbul Postası:* (Osmanlı-Bulgaristan ilişkileri, Sadrazam'ın istifa söylentileri, Paris'te sel, borç meselesi, hükûmet'in faaliyetleri.) SF, nr. 974, s. 178

[TOKGÖZ], A[hmet] İ[hsan]: *İstanbul Postası:* (Vergi tahsili için tedbirler, İstanbul belediyesinin maaş sıkıntısı, borçlanma çabaları, şehremininin istifası üzerine, Sadrazam dahil birçok devlet erkânının katıldıkları Tepebaşı Tiyatrosu ve Pera Palas'taki balolar hakkında.) SF, nr. 975, s. 194

[UŞAKLIGİL], Halid Ziya: **Çarbad-ı Fikr:* (Victor Hugo'nun Çarbad-ı Fikr adlı eseri tanıtıyor ve fikirlerinden bahsediliyor.); SF, nr. 925, s. 227-229

[UŞAKLIGİL], Halid Ziya: *Kir Volak Köprüsü* (Vardar Nehri üzerine inşa edilmekte olan Kir Volak Köprüsü'nün önemi, teknik özellikleri hakkında.); SF, nr. 947, s. 169-170

- [UŞAKLIGİL], Halid Ziya: *Tedkik-i Edebî: William Shakespeare:* (İngiliz Edebiyat tarihçisi Hippolyte Taine'nin görüşleri ışığında Shakespeare'nin hayatı, eserleri ve sanatı üzerinde durulmuştur.) SF, nr. 930 s. 307
- [UŞAKLIGİL], Halid Ziya: *Tedkik-i Edebî: William Shakespeare:* (Shakespeare'nin hayatı sanatı ve eserleri hakkında bilgiler veriliyor, Bilhassa Othello geniş bir şekilde değerlendiriliyor.); SF, nr. 934, s. 370-373
- [UŞAKLIGİL], Halid Ziya: *Tedkik-i Edebî: William Shakespeare:* (İngili Edebiyat tarihçisi Hippolyte Taine'nin Shakespeare'nin sanatçı dehası üzerine yazdıklarından iktibas ve yazarın kendi görüşleri.) SF, nr. 931 s. 323
- [UŞAKLIGİL], Halid Ziya: *William Shakespeare:* (Shakespeare'in eserleri ve tiyatrolarındaki kahramanların karakterleri üzerinde durulmuştur.); SF, nr. 932, s. 339-343
- Uşakî-zâde Halid Ziya: bk. [UŞAKLIGİL], Halid Ziya.
- Yakub Kadri: bk. [KARAOŞMANOĞLU], Yakup Kadri.
- [YÖNTEM], Ali Canib: *An-ı Meftur:* (Şiir. Aruz. Sone) SF, nr. 977, s. 230
- [YÖNTEM], Ali Canib: *Kış Mehtabı:* (-Fecr-i Atf müessislerine-ithafla Şiir. Yirmi beş mısralık şiir.) SF, nr. 978, s. 247
- [YÖNTEM], Ali Canib: *Masam:* (Şiir. Aruz. Kırk yedi mısralık şiir.) SF, nr. 972, s. 151
- [YÖNTEM], Ali Canib: *Terane-i Mesa:* (Şiir. Aruz. On üç bölümden oluşan, üç mısralık şiir.) SF, nr. 966, s. 54
- [YÖNTEM], Ali Canib: *Yad-ı Mutlak:* (Şiir Aruz. On mısralık.) SF, nr. 970, s. 117

[YÖRÜK], Behlül Bübin: *Gençlik Terennümleri*: (Şiir. Aruz. On dokuz mısralık şiir.) SF, nr. 955, s. 300

[YÖRÜK], Behlül Bübin: *Gençlik Terennümleri*: (Şiir. Aruz. Sone.); SF, nr. 943, s. 108

[YÖRÜK], Behlül Bübin: *Heybeli'de*: (-Kardeşim Ali Canib'e-ithaflı Şiir. Aruz. Sone.) SF, nr. 968, s. 87

YURTMAN, Abdülğani *SeniYemen Yolunda*: (Seyahat Notları. Tefrika.) SF, nr. 956, s. 317-319; (Devam) SF, nr. 957, s. 327-330; (Devam) SF, nr. 959, s. 365-367; (Devam) SF, nr. 962, s. 414-416; (Devam) SF, nr. 963, s. 12-15; (Devam) SF, nr. 964, s. 30-32; (Devam) SF, nr. 966, s. 62-64; (Devam) SF, nr. 970, s. 128; (Devam) SF, nr. 971, s. 143-144; (Devam) SF, nr. 972, s. 108-109; (Devam) SF, nr. 973, s. 176; (Devam) SF, nr. 975, s. 206-208

- İmzasız: *Abdülhamid Nasıl Teslim Oldu*: (Hal'inden sonra Yıldız Sarayı'nın su, elektrik ve hava gazının kesilmesi suretiyle Sultan Abdülhamid'in saraydan zorla çıkartılmasıyla ilgili haber.) SP, nr. 935, s. 169
- İmzasız: *Abdülhamid'in Evrakı*: (Sultan Abdülhamid'in Yıldız'dan ayrılırken aceleyle unuttuğu iddia edilen evrakları ve mektupları hakkında .) SP, nr. 935, s. 169
- İmzasız: *Abdülhamid'in Hakkındaki Da'va*: (Doktor Bear'in alacağı için Sultan Abdülhamid hakkındaki da'vası.) SP, nr. 937, s. 14
- İmzasız: *Abdülhamid'in İkametgâhı*: (Sultan Abdülhamid'in Alatini Köşkünde yaşaması,) SP, nr. 936, s. 176
- İmzasız: *Abdülhamid'in İnsaniyeti*: (Sultan Abdülhamid'in davranışları hakkında) SP, nr. 936, s. 176
- İmzasız: *Abdülhamid'in Nukudu Davaya Lüzum Kalmadı*: (Sultan Abdülhamid'in Alman bankasında olduğu söylenen paranın bankada olmadığı haberi.) SP, nr. 973, s. 83
- İmzasız: *Abdülhamid'in Selanik'e İ'zamu*: (Sultan Abdülhamid'in Selanik'e gönderilmesi.) SP, nr. 935, s. 169
- İmzasız: *Abdülhamid*: (II. Abdülhamid'in sağlık durumu hakkında.) SP, nr. 975, s. 98
- İmzasız: *Açık Mektup*: (İkdam Gazetesi sahibi Ahmed Cevdet'e açık mektup.) SP, nr. 946, s. 74-75
- İmzasız: *Açıkta Bulunan Ümera ve Zabitan*: (Ordudaki açık kadrolar hakkında.) SP, nr. 971, s. 66

İmzasız: *Ada Misafirleri*: (Büyük adada ikamet eden Sultan Abdülhamid'i ziyaret edenlerin Divan-ı Harb-i Örfi tarafından cezalandırılması.) SP, nr. 937, s. 12

İmzasız: *Adana Ahvâli*: (Adana'daki son 'irticâ' hadiselerle ilgili gelişmeler.) SP, nr. 935, s. 171

İmzasız: *Adana Ahvâli*: (Adana'daki son 'irticâ' olay üzerine ilde sıkı aramalar hakkında.) SP, nr. 936, s. 178

İmzasız: *Adana Ahvâli*: (Devletin Adana'da halka yardımları hakkında.) SP, nr. 973, s. 86

İmzasız: *Adana Ahvâli*: (Adana olaylarındaki son durum.) SP, nr. 937, s. 11

İmzasız: *Adana Divan-ı Harbî*: (Adana'daki olaylarda suçlu bulunanlara verilecek cezalar hakkında.) SP, nr. 940, s. 29

İmzasız: *Adana Divan-ı Harbi*: (Adana'daki olayları çıkaranlardan tutuklananlar arasında ceza verilenlerin listesi.) SP, nr. 942, s. 45-46

İmzasız: *Adana Muhtacîni*: (Adana'da muhtaçlara meclisten yardım.) SP, nr. 940, s. 29

İmzasız: *Adana Vakayî-i*: (Adana'da hükûmete karşı isyan ve cinayet haberi.) SP, nr. 935, s. 168

İmzasız: *Adana Vilayetinden*: (Adana olaylarında haklarında tahkikat açılan müslim ve gayr-i müslimle ilgili haber.) SP, nr. 937, s. 11

İmzasız: *Adana'da Emlak*: (Adana'da tapu tanzimleri.) SP, nr. 976, s. 106

İmzasız: *Adliye*: (Adaletle ilgili çeşitli olaylar, haberler.) SP, nr. 937, s. 14

- İmzasız: *Afyon Tiryakiliğinin Amerika'da Taammümü:* (Amerika'da gittikçe yayılan ve tehlikeli boyutlara varan afyon tiryakiliği hakkında) SF, nr. 930s. 313
- İmzasız: *Ahval-i Sıhhiye:* (Çiçek hastalığından ölümler hakkında.) SP, nr. 937, s. 14
- İmzasız: *Alatini Köşkü Misafiri:* (Sultan Abdülhamid'in ziyaretçileri.) SP, nr. 937, s. 14
- İmzasız: *Alınacak Sefain-i Harbiyemiz:* (Gemi alımı hakkında.) SP, nr. 971, s. 293
- İmzasız: *Ali Kabulî Bey'in Katili Kimdir?:* (Ali Kabilî'yi kimin öldürdüğü üzerine yorumlar.) SP, nr. 937, s. 11-12
- İmzasız: *Ali Kemâl Bey'in Jurnalı:* (Ali Kemâl Bey'in bir jurnalinin sureti.) SP, nr. 936, s. 177
- İmzasız: *Ali Şâmil Paşa:* (Paşa'nın hapiste vefat etmesi.) SP, nr. 940, s. 28
- İmzasız: *Alman ve Fransız Manevraları:* (Almanların ve Fransızların her yıl yaptıkları manevralar hakkında bilgiler verilmektedir.) SF, nr. 960, s. 373-374
- İmzasız: *Almanya ve Fransa'ya Gidecek Zabitan:* (Konuyla ilgili açıklama.) SP, nr. 976, s. 109
- İmzasız: *Amerika'da Lokomotifsiz Vagonlar:* (Amerika'da eğitim gücünden faydalanılarak lokomotifsiz yürütülen vagonlar hakkında bilgiler verilmektedir.); SF, nr. 925, s. 240
- İmzasız: *Amiral Gambel Paşa:* (Donanma-yı Osmanî kumandanı Amiral Gambel Paşa'nın İstanbul'a gelişi.) SP, nr. 971, s. 66

- İmzasız: *Amiral Gambel*: (Amiral Gambel'in İstanbula gelişiyle ilgili) SP, nr. 926, s. 131
- İmzasız: *Anadolu'nun Ahvali*: (Yabancı basın nazarında Anadolu) SP, nr. 925, s. 118
- İmzasız: *Anarşistler*: (İstanmul'a gelen Prusyalı bir anarşistin yakalanması hakkında.) SP, nr. 972, s. 75
- İmzasız: *Ankara Hey'et-i Mahsûsası*: (Padişah'ın Bursa'dan sonra Ankara'yı seyahat edeceği haberi üzerine Ankara'dan bir heyetin Dersaadet'i ziyaret haberi.) SP, nr. 937, s. 10
- İmzasız: *Annam'ın Küçük İmparatoru Doy-Tan*: () SF, nr. 929 s. 298
- İmzasız: *Asar-ı Tevfik Hadisesi*: (Âsâr-ı Tevfik zırhlısında görevli Ali Naki isminde birinin Sultana muhalif olduğu iddiasıyla gemiden alınıp daha yargılanmadan öldürülüşü haberi ve olaya duyulan tepki dile getiriliyor.); SF, nr. 934, s. 302
- İmzasız: *Askerî Kulübü Resmî Küşadı*: (Harbiye Nazırı ali Rıza Paşa ve Müşir Fuat Paşa tarafından istanbulda askerî kulübün açılışı) SF, nr. 930 s. 308
- İmzasız: *Askeri Kerevetler*: (Askerlerin karyola ihtiyaçları hakkında.) SP, nr. 976, s. 109
- İmzasız: *Atina'da Ümit ve Korku*: (Girit meselesi dolayısıyla Atina'nın telaşı) SP, nr. 941, s. 35-36
- İmzasız: *Atina'dan Mektup*: (Girit meselesiyle ilgili Yunan hükûmetinin mektubu.) SP, nr. 974, s. 90-91
- İmzasız: *Atiye-i Seniye*: (Meşrutiyet Vapuru kaptanı ve mürettebatına hediyeler hakkında.) SP, nr. 940, s. 27

- İmzasız: *Avcı Taburları*: (Avcı Taburları'yla ilgili yayılan itimatsızlık söylentileri hakkında.); SF, nr. 925, s. 236-238
- İmzasız: *Avrupa'da Balon Tecrübeleri*: (Avrupa'da balon denemeleri hakkında.); SF, nr. 940, s. 63-64
- İmzasız: *Avrupa'da Talebe-i Osmaniye*: (Avrupa'da öğrenim gören talebeler hakkında.) SP, nr. 963, s. 5
- İmzasız: *Avusturya Sırbistan İhtilafı*: (İki ülke arasındaki sürtüşmeler) SP, nr. 927, s. 131
- İmzasız: *Avusturya Tazminatı*: (Haber) SP, nr. 935, s. 171
- İmzasız: *Avusturya ve Bulgar Makası*: (İki ülkenin Osmanlı'ya karşı tutumları.) SP, nr. 943, s. 53
- İmzasız: *Avusturya ve Macaristan-Sırbistan*: (Üç ülke ilişkilerinden bahsedilmektedir.) SP, nr. 927, s. 129
- İmzasız: *Avusturya'nın Tedarikatı*: (Avusturya'nın Sırbistan ve Karadağ sınırındaki savaş hazırlıkları) SP, nr. 927, s. 132
- İmzasız: *Avusturya-Rusya*: (İki ülke arasındaki münasebetler.) SP, nr. 976, s. 106
- İmzasız: *Bağdat Şimendiferi*: (Bağdat Şimendiferinin te'sisi hakkında yabancı basın yorumları.) SP, nr. 970, s. 59
- İmzasız: *Bahauddin Şakir Bey'le Ali Kemâl'in Muhakemesi*: (Haber) SP, nr. 940, s. 29
- İmzasız: *Bahrî Resm-i Geçid*: (Osmanlı donanmasının isbat-ı mevcudiyeti.); SF, nr. 944, s. 126-127
- İmzasız: *Bahriye Mektebi*: (Heybeliada Bahriye Mektebinin durumu.) SP, nr. 971, s. 66

- İmzasız: *Bahriye Nezareti'nde*: (Merasim haberi) SP, nr. 939, s. 118-119
- İmzasız: *Bahriye'nin Ot Ta'yinatı*: (Alınacak ot ve samanla ilgili para tahsisatı hakkında.) SP, nr. 937, s. 12
- İmzasız: *Bahriyemizin Islahı*: (Bahriyenin ıslahı hakkında.) SP, nr. 976, s. 109
- İmzasız: *Balkan Mesaili*: (Balkan ülkeleri arasındaki meseleler.) SP, nr. 973, s. 86
- İmzasız: *Balkan İhtilafatı*: (Hüseyin Hilmi Paşa'nın Balkanlarla ilgili mütalaası, Balkanların genel durumu ve taraf ülkelerin durumları) SP, nr. 928, s. 135-136
- İmzasız: *Balkan İttihadı*: (Balkan Ülkelerinin birlik çabaları hakkında.) SP, nr. 971, s. 66
- İmzasız: *Balkan İttihadı*: (Jöntürk gazetesinin konuyla ilgili yorumları.) SP, nr. 972, s. 75
- İmzasız: *Balkan ve Girit İğtişaşından Harp Korkusu*: (Balkan ülkelerinin anlaşmazlıkları.) SP, nr. 973, s. 86
- İmzasız: *Balkanlarda Sükunetin Avdeti*: (Balkanlarda sükûnetin geri gelmesi .) SP, nr. 976, s. 110
- İmzasız: *Barbaros Hayreddin Paşa*: (Padişah tarafından Bahriye Mektebine hediye edilen Barbaros resmi hakkında.) SP, nr. 977, s. 114
- İmzasız: *Barbaros'un Türbesi*: (Beşiktaş'taki türbenin padişahın emriyle restoresi.) SP, nr. 978, s. 123
- İmzasız: *Baron Von Der Goltz*: (Goltz'un Osmanlı ordusunu ıslahı için tekrar çağrılması hakkında.) SP, nr. 941, s. 39-40

İmzasız: *Baruthane'nin Nakli*: (Baruthane'nin nakli hakkında.)
SP, nr. 971, s. 66

İmzasız: *Bedel-i Askerî*: (Ermenilerin askerlik bedeli vermemeleri hakkında.) SP, nr. 941, s. 39

İmzasız: *Berlin Ziyareti ve Dayının Yeğenine Nasihati*: (İngiltere Kralı'nın Berlini ziyaretinden bahsedilmektedir.) SF, nr. 928 s. 276

İmzasız: *Beyan-ı Hakikat ve İsmail Kemâl*: (Haber) SP, nr. 940, s. 29

İmzasız: *Beyazıt Tüneli*: (Beyazıt'ta bir tünel inşası.) SP, nr. 971, s. 65

İmzasız: *Beylerbeyi Sarayı*: (Haber) SP, nr. 936, s. 175

İmzasız: *Beylerbeyi Sarayını Teşrif-i Şâhâne*: (Padişah'ın Beylerbeyi sarayına teşrifi.) SP, nr. 940, s. 27

İmzasız: *Beynelmilel Bir Kongre*: (Doğu-Batı ilişkilerini düzene sokmak için 1911'de Londra'da yapılacak kongre hakkına.) SP, nr. 963, s. 5-6

İmzasız: *Beynelmilel Sulh Hakem Encümeni*: (Devletlerarası ihtilafları çözmek için kurulan komisyon hakkında.) SP, nr. 976, s. 105

İmzasız: *Beyoğlu Mutasarrıflığı*: (Beyoğlu Mutasarrıflığının tefrişi hakkında.) SP, nr. 971, s. 70

İmzasız: *Bir Kaza-yı Bahriye*: (Translantik Kumpanyasına ait bir posta vapurunun batması hakkında.) SP, nr. 976, s. 111

İmzasız: *Bir Keşif*: (Radyatör'ün icadedilmesiyle ilgili.) SP, nr. 927, s. 132

- İmzasız: *Bir Şayia:* (Tunus ile Trablus arasındaki sınır olayları hakkında.) SP, nr. 973, s. 84
- İmzasız: *Bir Şehid Bir Gazi:* (Taşkışla'da şehid olan ve yaralanan iki askerle ilgili haber.) SP, nr. 935, s. 171
- İmzasız: *Bizde Sanayi-i Nefise Terakkiyatı:* (Ressam Cemil Bey'in karakalem çalıştığı bir kadın resmi üzerine yazılmıştır. "Resim yazının yanında yayımlanmıştır".); SF, nr. 932, s. 348
- İmzasız: *Bleryo Namına Bir Abide:* (Tayyareyle Manş denizini aşmayı başaran Bleryo anısına bir abide dikilmesi hakkında.) SP, nr. 976, s. 108
- İmzasız: *Bosna İlhakı Hakkında Münakaşa:* (Bosna'nın İlhakı hakkında Avusturya ve Rusya arasındaki tartışmalar.) SP, nr. 963, s. 6
- İmzasız: *Bu Haftalık Vakayî-i Siyasiye:* (Yunanistan'da İ'tişaat-ı Askeriye, Girit Meselesi, Japonya-Çin, İspanya-Fas Meselesi, .) SP, nr. 952, s. 121
- İmzasız: *Bulgar Çeteleri:* (Bulgaristan'da çetelerin çoğalması.) SP, nr. 972, s. 76
- İmzasız: *Bulgaristan Prensine Su-i Kast:* (Prese suikast ile ilgili haber) SP, nr. 927, s. 131
- İmzasız: *Bulgaristan'da Faaliyet-i İktisadiye:* (Bulgaristan'da ekonomi.) SP, nr. 974, s. 91
- İmzasız: *Bulgaristan'da Miting:* (Bulgaristan'da Makedon asıllıların Osmanlı aleyhine düzenledikleri miting hakkında.) SP, nr. 970, s. 59
- İmzasız: *Bulgaristan'ın Teslihatından:* (Bir yandan Osmanlı Devleti'ne iyi görünen Bulgaristan'ını bir yandan da silahlanması haberi.) SP, nr. 976, s. 110

- İmzasız: *Bulgarların Seferberliği*: (Sınır anlaşmazlıkları sebebiyle Bulgarların seferberlik hazırlıkları) SP, nr. 925, s. 118
- İmzasız: *Burhaneddin Efendi*: (Şehzade Burhaneddin'in kaçmayıp İstanbul'da kalmasıyla ilgili haber) SP, nr. 935, s. 171
- İmzasız: *Bütçe İrsali*: (Maliye nazırı Cavid Bey tarafından meclise sunulan bütçe.) SP, nr. 970, s. 57
- İmzasız: *Büyük Miting*: (Adana'daki İsyan Üzerine Beyoğlu'nda miting düzenlenmesi.) SP, nr. 935, s. 168
- İmzasız: *Cemiyet ve Fırka-i Ahrar*: (Yeni kurulan Fırka-i Ahrar hakkında) SP, nr. 931, s. 150
- İmzasız: *Cemiyet-i Matbuat*: (Matbuat nizamname layıhasının Türkçe ve Fransızca yayımlanması.) SP, nr. 978, s. 123
- İmzasız: *Cemiyet-i Sani Selanikte* : (Haberi) SP, nr. 936, s. 176-177
- İmzasız: *Cep Defteri*: (Yıldız Sarayı'nda Sultan Abdülhamid'in cep defterinin bulunması haberi.) SP, nr. 936, s. 177
- İmzasız: *Cerrahların Suret-i Telebbüsü*: (Cerrahların yeni elbiseleri hakkında bilgiler verilmektedir.) SF, nr. 926, s. 248
- İmzasız: *Cevad Bey*: (Görevden alınan Adana valisi hakkında.) SP, nr. 940, s. 29
- İmzasız: *Cevdet Bey Kardeşimizin Beraati*: (İkdam Gatetesi sahibi Ahmed Cevdet Bey'in beraati.) SP, nr. 946, s. 74
- İmzasız: *Cevdet Bey'in Mektubu*: (İkdam ve İndependan gazeteleri imtiyaz sahibi Ahmed Cevdet Bey, Antalya mebusu Ebüzziya Tefvik Beye bir mektup göndererek kendisinin irticacı olmadığını, vatanperver olduğunu ifade etmesine dair haber.) SP, nr. 936, s. 179

- İmzasız: *Cevher Ağa'nın Metrukatı*: (Sultan Abdülhamid'in Sermüşahibi Cevher Ağa'nın mallarının hazineye devri hakkında.) SP, nr. 939, s. 22-23
- İmzasız: *Ceza Kanunnamesi*: (Ceza kanununun yeniden tanzimi.) SP, nr. 963, s. 5
- İmzasız: *Ceza-yı İdam*: (31 Mart Vak'ası dolayısıyla asılacakların listesi.) SP, nr. 937, s. 16
- İmzasız: *Cin'de Eser-i Teyakkuz*; SF, nr. 928, s. 286-287
- İmzasız: *Cumartesi Günü Merasim-i Askeriye*: (Haber) SP, nr. 939, s. 17
- İmzasız: *Çakırcalı'nın Takibatı*: (Eşkiya Çakırcalı'nın takibat altına alınması hakkında.) SP, nr. 973, s. 84
- İmzasız: *Çerağan Sarayı Harik-i Müessifi*: (Çerağan Sarayı'nın yanması.) SP, nr. 973, s. 82-83
- İmzasız: *Çete Müsademati*: (Bir Rum çetesiyile Osmanlı askerinin çatışması.) SP, nr. 942, s. 43
- İmzasız: *Çeteler Kanunnamesinin Netayic-i Tatbikiyesi*: (Çetelerle ilgili kanunnamenin uygulanmasıyla ilgili gelişmeler.) SP, nr. 974, s. 91
- İmzasız: *Çeteler Kanununun Tatbiki*: (Çetelerle ilgili hazırlanan kanunun uygulanması hakkında.) SP, nr. 971, s. 67
- İmzasız: *Dahil-i İsnan İdadi Talebesi*: (Bazı okulların öğrencileriyle ilgili kararlar.) SP, nr. 971, s. 65
- İmzasız: *Dahiliye*: (Dersaadet'te siyasî ve ictimai gelişmeler hakkında genel bilgiler); SP, nr. 925, s. 113; SP, nr. 926, s. 122; SP, nr. 925, s. 113-114; SP, nr. 926, s. 121-122;; SP, nr. 927, s. 127; SP, nr. 928, s. 133-134; SP, nr. 930, s. 143; SP, nr. 932, s. 157; SP, nr. 935, s. 165; SP, nr. 936, s. 173; SP, nr.

937, s. 9; SP, nr. 939, s. 17; SP, nr. 940, s. 25; SP, nr. 941, s. 33; SP, nr. 942, s. 41; SP, nr. 944, s. 57; SP, nr. 948, s. 89; SP, nr. 949, s. 97; SP, nr. 950, s. 113;

İmzasız: *Dahiliye*: ("Girit Ahvali, Türkiye ve Girit Meselesi, Çarın Ziyareti, Oxford'ta Mebuslarımız, Saray-ı Humayûn, Yeni Parlamento Dairesi, Donanma-yı Osmanî İslamiyet Kongresi, Mebuslarımız ve İngiltere, Dusya'dan Hicret, Mekteb-i Harbiye'de Tensikat, Polis Müdüriyet Dairesi, Kadro Haricinde Kalan Memurîn-i Ecnebiye, Levazım Dairesi Riyaset Vekâleti, Adana Valisi, İsmail Kemâl Bey, Müteveffa Babikyan Efendi, Cemiyet-i Umumiye-i Belediye, Evkaf İstikrazı, İdare-i Örfiye, Yunan Bayrağı Hadisesi, Yunan Ordusunda Başkumandanlık, Osmanlı Yunan Şimendiferleri, Bulgar Hududunda, Bulgar Matbuası, Karadağ Hududunda, Güneş Gazetesi, Hey'et-i Teftişiyeye A'zamı, Adana Divan-ı Harbi, Osmanlı Kabinesi, Bosna'nın İlhakı ve Fransa," gibi başlıklarla) SP, nr. 948, s. 89

İmzasız: *Dahiliye*: ("Huzur-ı Humayun'a Kabul, Donanma-yı Osmanî, Mebûsan'ın Avrupa'ya Seyahati, Tasfiye-i Rütb-i Askeriye, Mebusan'ın Tmedid-i müddeti, Tevfik Paşa, Seyf-i İftihar, Tarih-i Osmanî Cemiyeti, Hey'ete-i Nasha, Jandarma Tensikati, Nizamiye Haziran Bütçesi, Şura-yı Askeriye, Mösyö Jinovif " başlıklarıyla) SP, nr. 943, s. 53-54

İmzasız: *Dahiliye*: ("Leyle-i Regaib, Tebrik Telgrafnamesi, Girit Hey'et-i Meb'usası, Macaristan'da Hey'et-i mebusan, Devlet-i Aliye ve Yunanistan, Hükümet ve Matbuat, Ahmed Rıza Bey'in Pederi, Misafirlerimiz, Bulgar Darülfünün müdavimîni, Darülfünunda, " Başlıklarıyla); SP, nr. 946, s. 76-77

İmzasız: *Dahiliye*: ("Meclis-i Mebusan, İlmiye Encümeninde, Kanun-ı Esasî Encümeni, Defter-i Hakanî ve Evkaf

Encümeni, Matbuat Encümeni, Müvazene-i Maliye Encümeni, Dahiliye Encümeni, Osmanlı Milli Bankası, Tahşidat-ı Askeriye, Hama'da Şeyh Haris, Mösyö Louren, Von Der Goltz Paşa ve Jöntürkler, Cebel-i Bereket'te Bir Hadise, Şeyh Said'in Taallükatı, Devlet-i Osmaniye ve Japonya, Osmanlı-Rus İtilafı, Yirmi İki Milyon Lira Varidat, Ameraka'ya Giden Zabıtan, Kan Lekelerinin Tahlili, İttihat ve Terakki Cemiyeti Islah Edilecek, Venedik'te Türkçe, Osmanlı Tütün Tohumları, İran Teb'ası, Gümrük Varidatı, Bahşiş Meselesi, Yezidiler Şeyhinin Oğlu, Vilayat-ı Sülüse Polisleri, İngiltere'de Alman İstilasası Korkusu, Kandilli Sarayı, Cemiyet-i Belediye, Şah Meşrutiyet Vermiyor, Şah Askerinin İsyanı, Mısır'da Meşrutiyet, Rum ve Bulgarlar, Osmanlı Heyet-i Vükelası, Ruzname-i Müzakerat, Men'-i Şekavet, Meclis-i Ayan, Cebren Para Talebi, İran Ahvali, Fecr-i Atı, Rusya'nın Harb Hakkında Kararı, Tezyin-i Belde, Yenipazar Mutasarrıflığına Telgirafname-i Sami, Namzetlik, Kâmil Paşa ve Cemiyet, Hanedan-ı Saltanat Me'aşatı, Aydın Mutasarrıflığı Meselesi, Husya'da Heyecanlar, Bosna Müslümanlarının Muhtırası, İmparatorun Emirnamesi,) SP, nr. 930, s. 143-148

İmzasız: *Dahiliye*: ("Meclis-i Mebusan, Meclis-i Vükela, Harbiye Bütçesi, Rifat Paşa, 1325 Sene-i Maliyesi, Duyun-ı Umumiye, Muvakkat Bütçe, Bulgar Tazminatı, Avusturya Tazminatı, Yeni Pasaportlar, Beynelmîlel A'malar Kongresi, İdare-i Mahsûsa, Hükümet-i Osmaniye-Bulgaristan, Manastır-Arnaut Kulübü, Samsun'da Firar, Arnaut Mebusların Mütalaatı, Zabıtan-ı Bahriye Tahsisatı, Aydın'da Eşkiya, Bir Tevkif İmparator Wilhelm-Prens Beluu, Selim Sırrı Bey, Kayseri Hadisesi, Telefon Te'sisi, Petersburg Müzakeratı, Harb İstenilmiyormuş, Sırbistan'ın Tebligatı, Sırbistan'ın Teminatı, Ticaret Muahedesi,

Sırbistan'ın Korkusu Yok İmiş, Sırbistan'a Kazakların Vürûdu, Hal-i Mevki' Gergindir, Sırbistan Teslihata Devam Ediyor, Sırbistan Hududunda, İran Ahvali, Vilayat, Beyrut Vilayetinde, Adana Vilayetinde, Van Vilayetinde, Adana'da Bir Vak'a, İrtihal Tafsilatı, Reşid Akif Paşa, Yeniden İntihab Olunacak Mebuslar, Bulgar Komitelerini Protesto" başlıklı haberleriyle) SP, nr. 929, s. 137-142

İmzasız: *Dahiliye:* (Mi'rac-ı Saadet-i Minhac, Seyahat-ı Şâhâne, Dahiliye Nazır-ı Celili, Yemen Hel'et-i Mebusası, Birinci Ferik Nazım Paşa, Ziyafet, Çetine Sefiri, Tahran Sefiri, Bulgaristan Kralının Seyahati, Boğazlar Meselesi, Canet Meselesi, Meclis-i Mebusan, Adana Ahvali, Hemavend-i Aşairi, Kafile-i Cevasis, Şah-ı Mahlu', Ta'til-i İşgal Layıhası, Belediye Reisinin Dağa Kaldırılması, Bir Osmanlı Diplomatının Beyanâtı, Girid Hakında, Düvel-i Muazzama Donanması,) SP, nr. 949, s. 98-102

İmzasız: *Dahiliye:* ("Paris'te Hey'et-i Mebusan, Mebuslarımızın Paris'i Ziyaretleri, Londra'da Mebusan, Tarih-i Osmanî Cemiyeti, Cavid Bey'in Beyanâtı, Devlet-i Osmaniye-Bulgaristan, Hey'et-i Mahsûsa, Adliye Nezareti, Maliye Havadisi, Peraşt Şerife vekaleti, Mösyö Louren ve Mösyö Joli, Yunanistan Teminatı, Telefon İnşası, İstifa, Gümrük Muamelatı, Adana Vali-i Sabıkı, Erkan-ı Harbiye Zabitanı, Darü'l-Hayr Talebesi, Mahmud Şevket Paşa'nın Hamiyeti, 10 Temmuz Şenliği Komisyonu, Yıldız Şenlikleri, İsmail Kemâl Bey, Yıldız Bahçesi İcraatı) SP, nr. 945, s. 65-70

İmzasız: *Dahiliye:* (Sadrazam Paşa, Londra'da Mebuslarımız, Sene-i Devriye-i Hürriyet, Hürriyet-i Ebediye Tepesini Ziyaret, Kabinede Tebdilat, Hükûmet-i Osmaniye-İttifak-ı Müselles, Maliye Nezareti Tensikati, Osmanlı

Sırbistan'ın Korkusu Yok İmiş, Sırbistan'a Kazakların Vürûdu, Hal-i Mevki' Gergindir, Sırbistan Teslihata Devam Ediyor, Sırbistan Hududunda, İran Ahvali, Vilayat, Beyrut Vilayetinde, Adana Vilayetinde, Van Vilayetinde, Adana'da Bir Vak'a, İrtihal Tafsilatı, Reşid Akif Paşa, Yeniden İntihab Olunacak Mebuslar, Bulgar Komitelerini Protesto" başlıklı haberleriyle) SP, nr. 929, s. 137-142

İmzasız: *Dahiliye:* (Mi'rac-ı Saadet-i Minhac, Seyahat-ı Şâhâne, Dahiliye Nazır-ı Celili, Yemen Hel'et-i Mebusası, Birinci Ferik Nazım Paşa, Ziyafet, Çetine Sefiri, Tahran Sefiri, Bulgaristan Kralının Seyahati, Boğazlar Meselesi, Canet Meselesi, Meclis-i Mebusan, Adana Ahvali, Hemavend-i Aşairi, Kafile-i Cevasis, Şah-ı Mahlu', Ta'til-i İşgal Layıhası, Belediye Reisinin Dağa Kaldırılması, Bir Osmanlı Diplomatının Beyanâtı, Girid Hakında, Düvel-i Muazzama Donanması,) SP, nr. 949, s. 98-102

İmzasız: *Dahiliye:* ("Paris'te Hey'et-i Mebusan, Mebuslarımızın Paris'i Ziyaretleri, Londra'da Mebusan, Tarih-i Osmanî Cemiyeti, Cavid Bey'in Beyanâtı, Devlet-i Osmaniye-Bulgaristan, Hey'et-i MaHSûsa, Adliye Nezareti, Maliye Havadisî, Peraşt Şerife vekaleti, Mösyö Louren ve Mösyö Joli, Yunanistan Teminatı, Telefon İnşası, İstifa, Gümrük Muamelatı, Adana Vali-i Sabıkı, Erkan-ı Harbiye Zabıtanı, Darü'l-Hayr Talebesi, Mahmud Şevket Paşa'nın Hamiyeti, 10 Temmuz Şenliği Komisyonu, Yıldız Şenlikleri, İsmail Kemâl Bey, Yıldız Bahçesi İcraatı) SP, nr. 945, s. 65-70

İmzasız: *Dahiliye:* (Sadrazam Paşa, Londra'da Mebuslarımız, Sene-i Devriye-i Hürriyet, Hürriyet-i Ebediye Tepesini Ziyaret, Kabinede Tebdilat, Hükûmet-i Osmaniye-İttifak-ı Müselles, Maliye Nezareti Tensikatı, Osmanlı

Donanması, Memurîn Sicil-i Ahvalleri, Komisyon Teşekkülü, Kanun-i Esasî Madalyası, Ta'yin, Hazım Bey, Tayin, Beyrut Valisi, Zabıt Mektebi, Maaş Ta'yini, Nişan ve Madalyalar, Memurîn Maaşatı, Eyub Sabri Bey'in Bir Teşebbüsü, Jandarmaların Muvaffakiyetleri, Menfalar, İran Ahvali, İspanya-Fas, Çetelere Karşı,); SP, nr. 947, s. 82-85

İmzasız: *Dahiliyye*: (Bayram Alay-ı Valası, Muayede ve Patrikler, Ahz-ı Asker Fermanı, İstikraz, Seyahat-i Padişahi, İstinye Körfezi, Avans, Arnavutluk Ahvali, Devlet-i Osmaniye-Bulgaristan Münasebeti, Teşebbüsât-ı Nafia, Komisyon, Hicaz, Ermeni Patriki, Rum Patrikhanesi, Goltes Paşa, Manevralar, Hıdıvv-ı Mısır, Ziraatimiz, Macaristan Velihtı, Yeni Nazırların Seyahati, Konya, Ankara, Kütahya, Halep Mebusluğu, Bedi' Nuri Bey'in Namzetliği, Mahmud Muhtar Bey, Ayastefanos Hattı, Mısır Pamuk Mahsulü, Florida'da Kasırga, İngiltere Bahriyesi, İran Ahvali, Dikran Bey'in Beyanâtı, Mösyö Pişo'nun Nutku, Asayış, Kutb-ı Şimalî Keşfi, San Domaniko'da İhtilal, Adana Divan-ı Örfî Mukarreratı, Osmanlı Talebesi, Girit Meselesi Avusturya Macaristan Seyahati, Macaristan Buhranı, Ferrer'in İdamı, Paris'te Nümayişler, Yunanistan Havadisi, Meşrutiyetten Evvel, Barzan Şeyhinin Firarı, Çakırcalı'nın Talihi, Şaki Arif, Ermeni Muhacirlerinin Terfihi, .) SP, nr. 959, s. 177-184

İmzasız: *Dahiliyye*: (Bayram Selamlığı, Muayede-i Umumiye, İstanbul Vilayeti Meclis-i Umumisi, Devlet-i Osmaniye-Rusya İttifakı, Çarın Seyahati, Zabitan Üniformaları, Belnelmilel Otomobil Kongresi, Hakan-ı Sabıkın Emlaki, Hey'et-i Fevkalade-i Osmaniye, Şehremaneti İstikrazı, Ahz-ı Asker-i Mürur Tezkireleri, Devlet-i Aliye-Venezüella, Tazminat, Hadide-Yemen Hattı, Yeni Banknotlar, Süveyş Kanalı Müddeti, Yemen Ahvali,

Osmanlı Milli Bankası, Fransa-Türkiye, Alman Ordusunda Osmanlı Zabitleri, İstikraz, Girit Meselesi, Gümrük Rüsümünün Tezyidi, İstiman, Tebeddül-i Süfera, Kavaninin Tatbiki ve Bütçe Kanunu, Tasfiye-i Rütbe Askeriye, Matbuat Kanunu, Elektrik İmtiyazı, Abdülhamid'in Muhafızları, Sakarya Nehri, Hakkı Bey'le Mösyö Titoni'nin Mülakatı, Irak ve Elcezire'nin İmar ve iskanı, Arap Ortodokslar Meselesi, Şah-ı Sabık, Adana Tazminatı, Hey'et-i Fevkalade, Trablus-ı Garb Tahdid-i Hududu, İran Ahvali, Romanya Bankası Sirkati, Adana Vakayii ve Tazminat Talebi, Yunanistan Ahvali, Zelzele, Yunanistan Ahvali, Kadro Harici Zabitler, Osmanlı Bulgar Hududu, Ermeni Katolik Patrik, Kudus-ı Şerif Rum Patrikliği, Peşte Tıp Kongresi, Kral Ferdinand Aleyhinde, Hicaz Şimendiferi, .) SP, nr. 958, s. 169-175

İmzasız: *Dahiliyye*: ("Cuma Selamlığı, Yusuf İzzettin Efendi, Kabine'nin Programı, İrade-i Seniyye, Osmanlı Kabinesi, Kanun Layıhası, Telgraflarda Sürat, Donanma-yı Osmanî, Ethem Paşa'nın Vefatı, Osmanlı ve İran Hududu, İki Banka, İane-i Milliye ve Hanımların Bir İctimaı, Muayene-i Sefain, Yeni Bir Cami-i Şerif, Linç Kumpanyası, Kışla Hayatının Terfihi, İhsan-ı Şahane, Belgrat Sefareti, Bleryo'nun Hastalığı, Barzan Havalisi, Hidivv-i Mısır, Galip Bey, Osmanlı Emlak ve Arazi Şirketi, Defter-i Hakani Nazırı, Şeyhül-Harem Vazife-i Fahiresi, Amerika'da Elektrikle İdam, Yıldız'da Bir Sandık, Maarif Tahsisatı, Adana Sigorta Davası, Adana'da Tacirlerin Ricası, Bir Prensın İhtirai, Devlet-i Aliye-Bulgaristan, Girit Meselesi, Rusya-Japonya, Meclis-i İdare," alt başlıklarıyla.) SP, nr. 968, s. 41-47

İmzasız: *Dahiliyye*: ("Dersaadet'te siyasi ve ictimai gelişmeler hakkında genel bilgiler: Kâmil Paşa'nın İzahnamesi,

Meclis-i Mebusan'da Ellinci İctima'-ı Umumî, Elli Birinci İctima'-ı Umumî, Encümenlerde Müzakere, Elli İkinci İctima'-ı Umumi, Mevlid-i Hazret-i Nebevî Alay-ı Vâlâsı, İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti, Kudüs-i Şerif Mutasarrıflığı, Nişanlanma, İstanbul Köpekleri, Elbise-i Askeriye, Sene-i Şemsiye ve Zevalî Saat, İsa Polatın, Mebus İntihabı, Rıhtım Amelesinin Grevi, Tarih-i Siyasi-i Devlet-i Osmanî, Zihaf Taburunda Nizamsızlık, İttihad ve Terakki Cemiyeti, Potacı Çenesi, Londra Sefareti, Karaköy Köprüsü, Budapeşte'de Talebe-i Osmaniye, İki Milyon Liralık, Silah, İctima'at-ı Umumiye Kanunu, Seyr-i Sefain Şirketi, Cinayet, Tehdid, Sırbistan Ahvali, Türkiye Millî Bankası, Bütçemiz, Mısır'da Matbuat Kanunu, Karahisar Maden Suyu, Şehzade Abdülmecid Efendi, Meclis-i Vükelâ, Otobüs, Cemiyet-i Umumiye-i Belediye, Amerika Ahvali, İran Ahvali," başlıklı haberler.) SP, nr. 931, s. 160-164

İmzasız: *Dahiliyye*: (Dersaadet'teki sosyal ve siyasi gelişmeler hakkında genel bilgiler. Alt Başlıklar: Girid'in Tarz-ı İdare-i Cedidesi, Yeni Yunan Kabinesi, Ordu-yı Osmanî, İstikraz-ı Cedit, Tensikat Komisyonları, Tesfiye-i Rütb, Nafi'a Nazırının İstifası, Tebrik, Tayin, Evkaf Nazırıyla Mülakat, Avrupa'ya Ressam-ı A'zamı, Bab-ı Âlî ve Devletler, Girit Ahvali, Sandanski Efendi'nin Cerhi, Hükûmet-i Osmaniye-Bulgaristan, Devlet-i Osmaniye-Karadağ, Sıra Ala-yı Valası, Huzur-ı Şahaneye Kabul, Nişan, Divan-ı Umumiye.) SP, nr. 952, s. 122-126

İmzasız: *Dahiliyye*: (Dersaadet'teki sosyal ve siyasi gelişmeler hakkında genel bilgiler. Alt Başlıklar: Tensikat Komisyonları, Seyahat-i Şahane, Mahmud Şevket Paşa, Amiral Gambel Paşa, Mebuslarımız, Mebuslarımızın Ziyaretleri, Pertev Paşa'nın İstifası, Mebus istifası, İstifa, Zat-ı Şahane ve Çar, Askeri ve Mülkiye Tekaüt

Nizamnameleri, Yunan Notası ve Türkiye, Girit Pulları, Nail Bey'in Beyanâtı, Siparişat-ı Askeriye, Ziyaret, Murakabe-i Maliye Komisyonunun ilgası, Endaht Mektebi, Şehremaneti İstikrazı, Dona-Adriyatik Hattı, Fethî Franko Bey, İane İtası, Bimarhane Hasteganı, Adana'da Difteri, Karadağ Reis-i Vükelasının Balkan Mesaili Hakkında Mütalaatı, Osmanlı ve Bulgar Hududunda Müsademe, Kalkota'ya Osmanlı Ulemasını İngiliz Memurları Çıkartmıyorlarmış, Tesâülün Men'i, Askerî Elbise Kumaşları, Arnavutluk Vakayii, Yunanistan'da Zabitanın Hareketi, Yunanlıların Heyecanı, Güneş Gazetesi, Sırbistan'a Ait Esliha, Derdest, İğdam, Meclis-i Millî'nin Tatili, Nutk-ı Humayun Sureti.) SP, nr. 951, s. 114-119

İmzasız: *Dahiliyye*: ("Girit Meselesi, Osmanlı Filosu, Ferman Kıraatı, Tabiiyet-i Ecnebiye İddiası, İdare-i Mahsusa, Hidivv-i Mısır, Yıldız'da Çıkan Evraklar, Aydın'da Esliha'nın Kaydı, Sakız liman ve Rihtımı Meselesi, Manevralar, Osmanlı-Rus Mukavelesi, Cemiyyat-ı Kanunî Hakkında, Kıt'a-i Irakiyye'de İskan, Kredi Fransa-Emlak Bankası, Liman Muayene Heyeti, Borsa'nın İslahı, Arnavut Mebuslarının İctima-i Hususisi, Vilayat Kanunu, Bulgar Muhacirin Komisyonu, Mahmud Muhtar Bey, Firari Kâzım Efendi, Matbuat Müdür-i Esbakı, Tebdil-i Menfa, Derdest-i Eşkiya, Yunan Darülfünunda Türkçe, Adana Ovası, Almanya'da Kadınların Katli, Kore'nin İlhakı, Mösyö Rozewelet'in Dersaadeti Ziyareti, Almanya İmparatorunun Seyahati, Peşte Şehri İstikrazı, Fransa-Almanya, Kral Ferdinand, Sefain Müsaderesi, Soma-Bandırma Hattı, Yemen, Hindistan'da, Yananistan Ahvali, Belika Kralı Leopold, Fransa-Almanya Münasebatı," alt başlıklarıyla.) SP, nr. 967, s. 34-39

İmzasız: *Dahiliyye*: (Hazur-ı Şahane'ye Kabul, Ziyaret-i Hükümdaran, Gabriyel Efendi'nin İstifası, Tensikat Komisyonları, Tasfiye-i Rütbe, Müslüman Hintliler, Girit'teki Sefain-i Ecnebiye, Girit ve Kıbrıs'ın Atfisi, Selamlık Resm-i Alisi, Donanma-yı Osmanî, Develet-i Aliye ve Rusya, Bursa'ya Seyahat-ı Şahane, Mahzuziyet-i Şahane tebliği, Maliye komisyonunun Lağvı, Kongresi Heyeti, Ziyafet Masrafı, Sevil Şehbenderliği, Tevsim-i Nam, Boykotaj Komisyonunun Bir Kararı, Cemiyet-i Umumiye-i Belediye, Ahz-ı Asker, Sırbistan Topçusu, Devlet-i Osmaniye Nişanları, Hıdıv'ın Emlakı, Arnavutluk Ahvali, Bandırma Hükûmet Dairesi, Selanik'te Miting, Piyer Loti Londra'da, Doğramacı Abdülhamid, Devlet-i Osmaniye-Bulgaristan, Sahte Prens Hakkında, Cenaze Nakli, Nefy, Seyyid Mehmed İdrisî, Kısas, Derdest, Maliye Müfettişleri, Kutb-ı Şimalî'nin Keşfi, .) SP, nr. 953, s. 130-

İmzasız: *Dahiliyye*: (Hırka-i Şerife Ziyateri, Hey'et-i Mahsusa, Resan Kadın Efendi, Mahmud Şevket Paşa, Çarıçenin Sıhhati, Uhud-ı Atika, İtimadname Takdimi, Mekatib-i Aliye Mezunları ve Hizmet-i Askeriye, Girit Meselesi, Donanma-yı Osmani, Yemen'de Arz-ı Mutavaat, Yemen'de İdare-i Örfiye, Abdullah Efendi, Said Ve Kamil Paşalar, Bahriye Programı, Şehremaneti İstikrazı, Yüzbaşı Anşeri, İttihat ve Terakki Selanik Kongresi, Devlet-i Aliye-Bulgaristan, Ağop Efendi Boyacıyan, Tayin, Beyoğlu ve Üsküdar'da, İtfaiye'de Faaliyet, Polis Mektebi, Zabıtaya İtaatsizlik Edenler, Bir Fesatçı Daha, Mahalle İmam ve Muhtarları, Patrikhane İmtiyazatı, İmtiyaz İtası, Seyyid İdris'in Bir Muhibbi, İshak Sükûtf, Dağa Kaldırılanlar, Adana'da, İdare-i Mahsusa, Şehrimizde Yeni Mektepler, Çar'ın İtalya Seyahati, Ermeni Patriği Meselesi, Jandarma Mektebi, Maliye Müfettiş Muavinleri, Boğazlar Meselesi, Kura Keşidesi, Efelik, Mısır Havadisı, Hıdıv-ı Mısır'ın Seyahati,

Gümrük Resminin Yüzde Dört Zammı, Kastamonu Madenleri, Yunanistan Ahvali, İstikraz-ı Dahili, Yeni Fırka-i Siyasiye, Yunan Meclis-i Mebusanının Küşadı, Teodokis'in beyanatı, .) SP, nr. 957, s. 162- 167

İmzasız: *Dahiliyye*: (Hırka-i Şerifeyi Ziyaret, Yalta'ya Gidecek Heyet, Çeteler Nizamnamesi, Tasfiye-i Rütb-i Askeriye, Bir (Osmanlı Heyetinin Avusturya-Macaristan'a Seyahati, Türkiye Şimendiferleri, Girit Ajansı, Menfâların Te'hir-i Sevki, Muhafaza Memurlarının Teslihi, İttihat Ve Terakki Cemiyeti, Vilayatta Zabitan, Ermeni Patriki'nin İstifası, İzzet Hulu, Yeni Bir Şirket, Çinliler İle Ruslar, Karadağ Prensi Aleyhine Suikast, Gümrük Rüsümünün Tezyidi, Şirket-i Hayriye-Haliç Dersaadet, Şehremaneti İstikrazı, Medine-i Münevvere Aşairi, Mısır Fevkalade Komiseri, Çakırcalı, Yunan Ahvali, Atina'da Miting, İshak Sükutî'nin Bakiye-i İzamı, Mukib-i Hacc Muhassısası, Haydaranlı Eşkiyası, .) SP, nr. 956, s. 153-159

İmzasız: *Dahiliyye*: (İlan-ı Resmi, Veladet-i Humayûn ve Bir Resmi Küşad, Sadrazam Paşa Hazretlerinin Beyanatı, Devlet-i Aliye ve Japonya, Yuvakim Efendi'nin Mülakatları, Manevralardan Avdet, Ahz-ı Asker Nizamnamesi, Sadaret-i Tahrirat Müdürü, Tensik ve Teşkil-i Vilayat Nizamnamesi, Gümrük Rüsümünün Tezyidi, İntita'-ı Müzakerat, Balkan İttihadı, Girit Meselesi, Yunanistan Avhali, Tipaldo Tevkif Edilmiş, İkmal-ı Tahsil Eden Polisler, Abdülhamid Hakkında, Mevla-yı Hafizin Protestosu, Cephane Müruru, İttihad-ı Anasır Cemiyeti, Osmanlı Ressamlar Cemiyeti ve Piyangosu, İran Ahvali, Avusturya Macaristan Seyahati.) SP, nr. 962, s. 201-205

İmzasız: *Dahiliyye*: (İstikraz Makalenamesi, İttihat ve Terakki Cemiyeti, Osmanlı Seyr-i Sefain Şirketi, Hudutta

Müsademe, Muhafaza Sefineleri, Elkap Meselesi, Kadro Haricinde Kalanların Maaş Meselesi, Galip Paşa, Sonbahar Manevraları, Donanma-yı Osmaniye'nin İskenderiye'yi Ziyareti, Vilayat-ı Darülmualimin İbtidaileri, Köprübaşı ve Bahçekapısı, Galip Beyefendi, Ebülhüda Zade Hasan Halid, Osmanlı Mühendisleri, Donanma-yı Osmanî, Dona'da Osmanlı İstasyonu, Hükumete-i Osmaniye-Fransa, Devlet-i Osmaniye ve Japonya, Londra'da Bayram Namazı, Yemen'de Muvaffakiyet ve Biat-ı Meşayih, Yemen'de Asker Ahzı, Hey'et-i Fenniye, Avusturya ve Macaristan Seyahati, Fizan'da Eşkiya Çetesi, Taşra Gümrüklerinde Mavnacılar, Mösyö Falyer'in İstifası, Devr-i Sabık Ricali, Adana Ahvali, Adana Bataklıkları, İran Ahvali, İslahat Layihaları, Enver ve Niyazi Beyler, İmtiyaz, Karadağ Hükümetinin Bir Arzusu, Tekaüt, Brüksel Sergisinin Osmanlı Şubesinde, Siyonistler, Ferrer'in İdamı Aleyhinde Protesto, Şehremaneti İstikrazı, Hariciye Müsteşarı, Ermeni Muhacirleri, Yunan Hududunda, Sırbistan İşleri, Bar Limanı, Çar'ın Seyahati, Girit Meselesi, Yunanistan Ahvali, .) SP, nr. 960, s. 186

İmzasız: *Dahiliyye:* (Linç Meselesi, Meclis-i Vükela Müzakeratı, Şura-yı Devlet, Muhasebe-i Umumiye Kanunu, Yeni Nezaretler, Elcezire'nin İskası, Mebusların Telgrafnameleri, Bağdat Demiryolu Tahvilatı, Cava Ahalisi, Tahlisiye İdaresi, Telefonu, Kudüs Rum Patrikhanesi, Eczacıların Hukûku, Terakki-i Maarife Gayret, Bursa Muamelecileri, Ayan Azaları, İşkodra'da Feyezan, Maarif-i Umumiye Kanunu, Edirne'de Mektep İnşası, Tasfiye-i Lisana Ait Bir Karar, Eytam ve Eramil-i Askeriye, Mezuniyet İtası, İbn-i Suud, Meclis-i Mebusan, İran Ahvali, Girit Meselesi, Balkan İttihadı, Yunan Ceraid-i Memnu'ası, Selanik'te Yunan Eşkiyası, Yunanistan Ahvali ve İttihad-ı Askeri, Kral Ferdinand, Portekiz Kralının Seyahati, Tebliğ, Beyrut'ta Veba,

Samsun Sivas Şimendiferi, Hükûmet-i Osmaniye Bulgaristan, Fas'ta Osmanlı Zabitanı, Sırbistan'dan Gelen Muhacirler Hakkında, Asılsız Rivayet, İngiltere-Almanya, Flemenk Vapur Kumpanyası, Karadağ Hududu, Almanya va Avusturya'nın Mesleği, Darulhayr." alt başlıklarıyla.) SP, nr. 965, s. 18-23

İmzasız: *Dahiliyye:* (Mekatib-i Aliyeye Müdavim Memurîn, Cemiyet-i Umumiye-i Belde, Hicaz Hattı Civarındaki Arazi, Mekteplerde İctima' Olmayacak, Samsun Mebusluğu, Avusturya Hududunda, Yemen'de, Belçika Kralının Mevkii, Bulgar Bütçesi, Gümrük Resmi, Rum Mebusları, İran General Konsolosu, Aşaire Satılan Ešliha Hakkında, Ahmed Ratıb'ın Mücevheratı, Hecin Vapuru Da'vası, Serseriler, Serseriler ve Madeniyat, Rusya-Japonya, Devlet-i Osmaniye-Japonya, Makedonya Ahvali, İngiltere Ahvali, Tesri'-i Mesalih İdarehanesi, Kalagoz Şirketi, .) SP, nr. 966, s. 25-39

İmzasız: *Dahiliyye:* ("Mühim Bir Layıha, Selanik'in Tahkimi, Polis Mektebi, Tayin, Küçük Zabit ve Endaht Mektepleri, Osmanlı Ziraat Cemiyetinin Resmi Küşadı, Uhud'da Lüzum-ı Riayet, Meçhul Bir İllet-i Sariye, Mevad-ı Umumiye, Barbaros Hayreddin Paşa, Hediye-i Mülukane, Sadrazam Paşa'nın Maruzatı, Dersaadette İngiliz Mektebi, Cebel-i Lübnan'da Telefon, Osmanlı-Karadağ Hududu Meselesi, Bulgar Hükûmet-i Hazıresi Aleyhine Miting, Osmanlı-Bulgar Ticaret Mukavelesi, Milovanoviç'in Dersaadet'i Ziyareti, Girit Meselesi, Yunanistan Ahvali ve Girit, Hasan Rami Efendi, Vilayet Mukarreratı, Maktül Ecnebler Hakkında, General Şanzy Vapuru Kazası, Hakan-ı Mahlu'un Bacanağı, Memurin-i Adliyenin İstiklali, Darülfünun El sine Şubesi, İran Ahvali, Halep Mebusu, Fas Ahvali, Von Der Goltz Paşa'nın Yeni Makalesi, Abdülhamid'in

Mahdum ve Kerimleri, Selanik Memurin Maliyesi, Köhne Sefineler" alt başlıklarıyla.) SP, nr. 977, s. 113-120

İmzasız: *Dahiliyye*: (Nutm-ı Humayûn, Hidiv-i Mısır'ın Hicaz'a Azimeti, Devlet-i Aliye ve Bulgaristan, Devlet-i Osmaniye ve Rusya, İtfaiye Teşkilatı, İtibar-ı Umumi Bankası, Mesele-i Şarkıyye Cemiyeti, Sofya'da İslam Kongresi, Süveyş Kanalı, Süveyş Kanalı'nın İmtiyazı, İngiltere-Portekiz, Çakırcalı Hakkında, Ferid Bey, Cevapname-i Humayûn, Devlete-i Aliye Amerika, Linç Meselesi, Eyalat-ı Mümtaze, Suriye'de Museviler, Girit Meselesi, Yunanistan Ahvali, Yunanistan Matbuatı, İlane-i Bahriye Komisyonu, Hecin Kazası, Lodos Fırtınası, Bahriyemizin Islahatı, Devlet-i Aliye ve Bulgaristan, Londra'da Muhtelit Kongre, Evkafta Komisyon Teşkili, Galiçya'da Hafiyelik, Finlandiya Valisi, Bulgaristan'ın Harici Politikası, İstanbul Vali Vekaleti, Üçüncü Ordu Manevraları, Cemiyet-i Umumiye-i Belediye, Yeni Fırkalardan, Afganlıların Teslihatı, Devlet-i Aliye-Romanya, Dedeagaç Limanı, Adana Seylabı, İzmir'de Çiçek, Adana'da Posta Muamelatı, Adliye, Mutedil Liberal Fırkası, Tayin, Mebus İntihabı." alt başlıklarıyla.) SP, nr. 964, s. 9-15

İmzasız: *Dahiliyye*: ("Padişahımızın Donanma İnesine İştirak-ı Humayunları, Donanma-yı Osmanî İnesi, Said Paşa'nın Tediye-i Deyni, Meclis-i İdare-i Vilayet, Belçika Heyet-i Mahsusası, Mekke-Cidde Şimendiferi, Mutedil Hürriyetperveran Fırkası, Mösyö Loran, Muallim ve Muallimelere Mükafat, Berlin Sefaretinin Beyannamesi, Ermeni Patrikhanesi, Kudüs-i Şerif Ermeni Manastırı, Tekzip, Devair-i Belediye Tezkereleri, Ticaret Muahedenamesi, Erkan-ı Harb Komserleri, İran Ahvali, İran Ordusunda Ruslar, İran Hariciye Nazırı, İran Hariciye Nazırı, Girit Meselesi, Girit Kapitülasyonları, Devlet-i Osmaniye-Yunan-Girit

Tesviye-i Katiyye Hakkında, Cezire'nin Tekrar İşgali, Bağdat Şimendiferi, Yunanistan Ahvali, Yunanistan'ın Teminatı, İstikraz Endişeleri, Bir İhbar, İane-i Milliye Komiserliği, Ceza-yı İdam, Firarî Bulgar Efradı, Osmanlı Bulgar Şimendiferleri, Bulgar Mebuslarının Ziyareti, Osmanlı-Bulgar Münasebatı, Türkiye Hakkında Efkar, Galib Beyefendi, Mebusan Dairesinin İhzarında Germî, Tahfif-i Ceza, Düello Olacak mı?, Fransada Feyezan, Fas Ahvali, Tebligat, Kör Ali'nin Mahkumiyeti, Almanla Zabıt-ı A'zamı, Tunus Hududu" alt başlıklarıyla.) SP, nr. 975, s. 97-104

İmzasız: *Dahiliyye*: (Sadrazamın İstifası, Mahzuziyet-i Şahane, Zati Ali-i Hilafetpenahiye, Bab-ı Ali ve Düvel-i Hamiye, Girit Notası Hakkında, Otomobil Mübayiası, Rasim Paşa, Salih Paşa, Tahrirat-ı Umumiye, Millete İhsan-ı Şahane, Askeri Siparişler, Telefon Makinesi, Kuruvazör-i Osmanî, Donanma-yı Osmanî, Cavid Bey'in Seyahati, Balkan İttihadı-Maliye Nazırı Cavid Bey, Hidivv-i Mısır, İzmir Divan-ı Harbî Yemen Ahvali, Rumali'de İskan-ı Muhacirin, Rumeli'de Teheyyüç, Midilli'de Takibat, Adana Polisleri, Dona-Adriyatik Hattı, Teşkil-i Vilayat Kanunu, Mithat Paşa Davası-Mürur-ı Zaman, Abdülhamid'in Nukudu, Ebülhüda'nın Müsadere Olunmuş Eşyası, Hicaz'da Te'min-i Asayiş, Ecnebi Sermayedarları, Devlet-i Osmaniye-Karadağ, Jöntürk Gazetesi, Halacyan Efendi'nin Seyahati, Çeteler Kanunu, Sivas Ahvali, Osmanlı Teb'asının Rusya'dan Tardı, Askerlere Hoşap, Yunan Ahvali, Devlet-i Aliye Japonya, Yunan Hududunda Te'min-i Asayiş, Devlet-i Osmaniye-Bulgaristan, Bulgaristan Ticaret Muahedenamesi, Bulgaristan Havadisi, İngiltere'nin Bahriyesi, Rusya Bahriye Bütçesi, Bosna Hersek'te Şiddet-i Mücazat, Avusturya Meclis-i Mebusan'ında, Firidyong Muhakemesi, İtalya'nın Teslihat-ı Bahriyesi, Suikast,

Rusya-Bulgaristan, Rusya'da Siyasi Harekat, Siyonist Kongresi, İdam Hükümü, Avusturya'da Buhran-ı Vükela, Londra Hariki, .) SP, nr. 969, s. 49-53

İmzasız: *Dahiliyye*: ("Seyahat-i Hazret-i Padişahî, Ferman Kıraatı, Şehir Namına Donanmaya Selam, Beyoğlu'nun Tezyini, Cemiyet-i Umumiye-i Belediye, Edirne Manevraları, Dersaadette Sergi, Kurup Topları, Maarif-i Umumiye Kanunu, Mekatib-i İbtidaiyeye Tahsisat Tevzii, İdare-i Mahsusa, Gazi Muhtar Paşa, Hareket-i Arz, Abdülhamid'in Metalibati, Kapitülasyonlar, Karar, İctimaat Kanunu, Kastamonu Mebusluğu, Mebus Namzetliği, İrtihal-i Müessif, Çarın Seyahati, Çarın Rusya'ya Avdeti, Kral Ferdinand'ın Nutk-ı İftitahîsi, Bulgaristan-Sırbistan, Ferdinand'ın Seyahati Münasebeti, Avusturya ve Macaristan Seyahati, Girit Meselesi, Girit'te Osmanlı İstasyonları, Yunan İğtişası, Çakırcalı ile Müsademe, Çakırcalı'nın Yeni Kurbanları, Japonya-Rusya, Taziyet ve Teşekkür," alt başlıklarıyla) SP, nr. 961, s. 193-199

İmzasız: *Dahiliyye*: (Üçüncü Ders, Zat-ı Şahane, Girit Meselesi, Girit'te Mahkeme-i Temyiz, Çarın Dersaadeti Ziyareti, Osmanlı Bulgar Hududu, Rum Patrikhanesi, Gümrük Rüsümü, Sisam Avhali, Yunanistan Ahvali, Mahmud Şevket Paşa, Cavid Bey'le Mülakat, Karaköy Köprüsü, Da'va Vekilleri Nizamnamesi, Ümera ve Zabitanın Tekaütleri, Üç Sene Kürek, Kadro Hariçlerine Maaş, Maliye Tensikati, Fazla-i Varidat, Dersaadet'le Beyrut Arasında, Sisam'da Bir Banka, Kiliseler Meselesi, Müddeî-i Umumî Muavinleri ve Müstantıklar, Dişçiler, Arnavutluk Ahvali, Mahzuziyet-i Şahane'nin Tebliği, Abdülhamid'in Cariyeleri, Mukavele Akdi, Ermeni Katolik Patriği, Dehalet, İrticaiyyun-ı Tevkif, Adana Yetimleri Hakkında, Vaaz Meraklısı, İtimatname Takdimi, Tekaüt, Villa-ı Alatini, Matbuat

Cemiyeti, İran Ahvali, Divan-ı Harb-i Örfi, Baş Şehbenderlikler.) SP, nr. 955, s. 145-149

İmzasız: *Dahiliyye*: (Zat-ı Şahane ve Çar, Hariciye Tensik Komisyonu, Şehremaneti Tensikati, Devriye Tatbikati, Mauyene-i İbtidaiye, Polis Mektebi, Hıdıv-ı Mısır, Serseriler, Girit Müslümanlarının Vaziyet-i Müşkilesi, Duyun-ı Gayr-i Muntazama, Tebdilat-ı Siyasiye, Maliye, Evkaf Nazırının bir Tedbiri, Ada Memurîninin Islahı, Genç Mısırlılar, Mısır Mültecileri, Çarın Seyahati, Arnavutluk Avhali, Tayin, Müverrih Abdülhamid, Ermeni Patrik, Ermeni Kilisesi İle Ecnebi Kiliseleri, Donanmamız, Avrupa'ya Gidecek Talebe, Yunanistan Avhali, Times Gazetesi Atina Muhabiri Yazıyor, Hediye, Baran Nüzulü, Bir Facia-i Aşk, Harik ve Cinayet, Harik ve İşgal, Doktor Cook ve Danimarka, Sahte Prens.) SP, nr. 954, s. 138-142

İmzasız: *Damad Beyler Koleksiyonundan Bir Fotoğrafi*: (Damad Beyler koleksiyonundan yayımlanan bir fotoğraf üzerine çeşitli yorumlar) SF, nr. 926 s. 245

İmzasız: *Danef'le Mülakat*: (Bulgaristan Başvekili Danef'le mülakat.) SP, nr. 973, s. 86

İmzasız: *Daru'l-Fünûn Durus-ı Aliyesi*: (Derslerin kolaylaştırılması amacıyla yayınlanan Darü'l-Fünûn mecmuası hakkında.); SF, nr. 932, s. 352

İmzasız: *Darülfünun'da Konferans*: (Cuma günleri başlatılacak konferanslar hakkında.) SP, nr. 972, s. 74

İmzasız: *Define Mes'alesi*: (Yüz kırk sene önce Çeşme civarında batmış Osmanlı savaş gemisinde hazine olmasıyla ilgili haber) SP, nr. 926, s. 122

- İmzasız: *Demokrat Fırkası*: (Doktor Temo Bey başkanlığında toplanan demokrat parti üyelerinin toplantıları hakkında.) SP, nr. 971, s. 67
- İmzasız: *Dersaadet'te Elektrik*: (İstanbul'un eletrikle aydınlatılması hakkında.) SP, nr. 971, s. 65
- İmzasız: *Derviş Vahdeti*: (Derviş Vahdeti'nin yakalanması haberi.) SP, nr. 937, s. 16
- İmzasız: *Devlet-i Aliye ve Avusturya Protokolü*: (Avusturya ile yapılan anlaşma ile ilgili bazı maddeler.) SP, nr. 936, s. 179
- İmzasız: *Devlet-i Osmaniye ve Avusturya-Rusya Mukareneti*: (Üç ülke arasındaki münasebetler.) SP, nr. 974, s. 92
- İmzasız: *Devr-i İstibdad hatıralarından; gümrüklerde sansürlük rezaletlerine nümunedir*: (Gümrüklerdeki sansür uygulaması ile ilgili bilgiler verilmektedir.) SF, nr. 928, s. 286
- İmzasız: *Dimağ-ı Beşer*: (İnsan dimağı üzerine yapılan araştırmalar hakkında bir yazı) SF, nr. 928s. 284
- İmzasız: *Divan-ı Harb-i Örfî*: (Sultan Abdülhamid'in musahiblerinden Baş İmam Sıdkı Efendi ve Doktor Nureddin Paşa'nın tahliyeleri.) SP, nr. 937, s. 16
- İmzasız: *Divan-ı Harb-i Örfî*: (Tutuklu bulunan zevatın sorgulanması hakkında ve çeşitli kararlar) SP, nr. 942, s. 43-44
- İmzasız: *Divan-ı Harb*: (Suçluların seri biçimde muhakeme edilmeleriyle ilgili.) SP, nr. 937, s. 15
- İmzasız: *Divan-ı Harbî Örfî Riyaseti'inden*: (İkdam ve Serbestî gazeteleri hakkında.) SP, nr. 937, s. 16

- İmzasız: *Donanma'nın Geşt ü Güzarı*: (Donanmanın Akdeniz'e açılması haberi.) SP, nr. 973, s. 83
- İmzasız: *Donanma-yı İlane-yi Milliyesi*: (Donanmaya yardım hakkında.) SP, nr. 970, s. 57
- İmzasız: *Donanmanın Seferi*: (Donanmanın Selanik sularına gidişi.) SP, nr. 977, s. 115
- İmzasız: *Drama Rum Metropoliti*: (Köy köy dolaşarak halkı Bulgaristan aleyhine kışkırtan bir rum metropoliti ile ilgili haber) SF, nr. 927 s. 129
- İmzasız: *Dürzilerin Tecavüzatı*: (Suriye'de Dürzilerin eski Şam'a hücumları hakkında.) SP, nr. 973, s. 85
- İmzasız: *El-Ezher Hadisesi*: (Ezher'de meydana gelen olaylardan ve yapılan gösterilerden bahsedilmektedir.); SF, nr. 932, s. 352
- İmzasız: *Emlak-ı Şahane İdaresi*: (Hazineye devrolunan mülkler hakkında.) SP, nr. 937, s. 14
- İmzasız: *Enderun Tensikati*: (Enderun'un Abdurrahman Efendi başkanlığında toplanması.) SP, nr. 941, s. 33
- İmzasız: *Enkaz-ı İstibdad*: (Elmuid gazetesine boykot) SP, nr. 940, s. 30
- İmzasız: *Esnaf umur ve Muamelatı*: (Esnaf işlerinin tanzimi hakkında.) SP, nr. 963, s. 5
- İmzasız: *Esne Sidesi*: (Mısır'ın Esne şehri civarındaki barajın açılışı) SF, nr. 927s. 272
- İmzasız: *Fas Ahvali*: (Fas'ın son durumu hakkında.) SP, nr. 978, s. 124

- İmzasız: *Fas'ta Fransa Hey'et-i Sefareti*: (Mevla-yı Abdülhafiz'in sultan olması dolayısıyla Fransız elçilik heyetinin ziyareti) SF, nr. 929 s. 301
- İmzasız: *Fecr-i Âtî*: (Fecr-i Âtî topluluğunun teşekkülü için birtakım maddeler ihtiva eden haber.) SP, nr. 930, s. 147
- İmzasız: *Finlandalıların Protestoları*: (Finlandalıların Rusya'yı protestoları.) SP, nr. 974, s. 93
- İmzasız: *Fransa Feyezan-ı Müthiş*: (Fransa'da sel felaketi.) SP, nr. 974, s. 89-90
- İmzasız: *Fransa'nın Dersaadet Sefiri*: (Yeni tayin olacak sefir hakkında.) SP, nr. 937, s. 15
- İmzasız: *Fransa-Almanya Rekabeti*: (İki ülke arasındaki rekabet hakkında.) SP, nr. 972, s. 77
- İmzasız: *Galib Bey Londra'da*: (Londra'ya giden Galib Bey hakkında.) SP, nr. 971, s. 65
- İmzasız: *Gambel Paşa*: (Sağlık durumu dolayısıyla Osmanlı Ordusu'ndaki görevinden istifa eden Gambel Paşa hakkında.) SP, nr. 976, s. 107
- İmzasız: *Gayet Samimi Bir Ziyafet*: (Mülkiye mezunlarının ziyafeti.) SF, nr. 978, s. 242
- İmzasız: *Genç Türklerin İngiltere'yi Ziyareti*: (Haber) SP, nr. 940, s. 31
- İmzasız: *General Von Der Goltz ve Fransızlar*: (Osmanlı ordusuna katılan General Goltz'un Fransız askerleriyle karşılaştırılması.) SP, nr. 940, s. 29
- İmzasız: *Girit Ahvali*: (Girit'te Yunan bayrağının çekilmesi dolayısıyla meydana gelen karışıklıklar.) SP, nr. 978, s. 125

- İmzasız: *Girit Meselesi-Mösyö Ralli'nin Cevabı*: (Girit'in son genel durumu.) SP, nr. 949, s. 97-99
- İmzasız: *Girit Meselesi*: (Girit meselesinin son durumu.) SP, nr. 941, s. 34-35
- İmzasız: *Girit Meselesi*: (Girit meselesiyle ilgili son gelişmeler.) SP, nr. 971, s. 70
- İmzasız: *Girit Meselesi*: (Girit'in Son genel durumu.) SP, nr. 945, s. 65-66
- İmzasız: *Girit Meselesi*: (Girit'in son durumu hakkında.) SP, nr. 974, s. 89
- İmzasız: *Girit Meselesi*: (Girit'te son durum hakkında.) SP, nr. 963, s. 4
- İmzasız: *Girit Meselesi*: (Girit'te son genel durum.) SP, nr. 946, s. 73-74
- İmzasız: *Girit Meselesi*: (Girit meselesinde son durum.) SP, nr. 942, s. 41-42
- İmzasız: *Girit Meselesi*: (Meclis-i Vükela'nın girit meselesi hakkındaki görüşmeleri.) SP, nr. 970, s. 61
- İmzasız: *Girit Meselesi*: (Müzmin mesele olan Girit Meselesi'nin son durumu.) SP, nr. 976, s. 106
- İmzasız: *Girit Meselesi*: (Son genel durum.) SP, nr. 943, s. 50-53
- İmzasız: *Girit Meselesinin Şekl-i Hazır*: (Girit meselesinin son durumu.) SP, nr. 940, s. 26-27
- İmzasız: *Gümrük Resminin Tezyidi*: (Gümrük vergisinin artırımı hk.) SP, nr. 963, s. 5
- İmzasız: *Güvercinler*: (Yıldız'da bulunduğu rivayet edilen yirmi bir çift güvercin hakkında.) SP, nr. 936, s. 176

- İmzasız: *Hac Yolunda:* (Cenap Şehabeddin'in eserinin neşri hakkında.) SP, nr. 951, s. 120
- İmzasız: *Hadisat-ı medeniye:* (Kanada'da kadınlar kongresi hakkında.); SF, nr. 943, s. 112
- İmzasız: *Haftalık Vak'a-i Siyasiye:* (Girit Meselesi, Girit Ahvali .) SP, nr. 951, s. 113-114
- İmzasız: *Haftalık Vak'a-i Siyasiye:* (Girit Meselesi, Yunanistan İğtişası, Kutb-ı Şimalî'nin keşfi.) SP, nr. 953, s. 129-130
- İmzasız: *Hahambaşının Beyanâtı:* (Hahambaşıyla mülakat.) SP, nr. 941, s. 33
- İmzasız: *Hakan-ı Sabık ve Oğullarına Maaş:* (Haberi) SP, nr. 936, s. 176
- İmzasız: *Hâkân-ı Mahlu' Aleyhine Dava:* (Maliye nezaretinin Sultan Abdülhamid aleyhine açacağı da'va.) SP, nr. 942, s. 45
- İmzasız: *Hâkân-ı Mahlu'un Deyni:* (Sultan Abdülhamid'in borçlarıyla ilgili haber.) SP, nr. 942, s. 45
- İmzasız: *Hakkı Paşa Kabinesi:* (Kabinenin Hakkı Paşa tarafından teşekkülü.) SP, nr. 973, s. 83
- İmzasız: *Hakkı Paşa Seyahati Hakkında:* (Hakkı Paşa'nın Roma'ya yapacağı seyahat .) SP, nr. 973, s. 83
- İmzasız: *Halasa-i Siyasiyye:* (Linç Meselesi.) SP, nr. 967, s. 33-34
- İmzasız: *Haleb Vilayetinde:* (Halep'te durum.) SP, nr. 937, s. 13
- İmzasız: *Haliç Vapurları Şirket-i Cedidesi:* (Haliç vapurlarıyla ilgili kurulan yeni şirket hakkında.) SP, nr. 973, s. 84
- İmzasız: *Hamdi Bey'in Vefatı:* (Müze Müdürü Hamdi Bey'in vefatı.) SP, nr. 978, s. 123

- İmzasız: *Hapishaneler Müdüriyeti*: (Hapishaneler müdüriyeti meselesinin düzene sokulması hakkında.) SP, nr. 973, s. 84
- İmzasız: *Harbiye Nezaretinde*: (Merasim haberi.) SP, nr. 939, s. 17
- İmzasız: *Hareket-i Arz*: (Paris'te deprem haberleri.) SP, nr. 973, s. 85
- İmzasız: *Haricî Telgraflar-Son Telgraflar*: (Dışarıdan gelen telgrafların mahiyeti hakkında: Havagazi'de meydana gelen yangın üzerine.) SP, nr. 951, s. 119; SP, nr. 956, s. 159
- İmzasız: *Haricî Telgraflar*: (Dışarıdan gelen telgrafların mahiyeti hakkında: Havagazi'de meydana gelen yangın üzerine.) SP, nr. 952, s. 126; SP, nr. 953, s. 136; SP, nr. 954, s. 144; SP, nr. 955, s. 149
- İmzasız: *Haricî Telgraflar*: (Dışarıdan İstanbul'a çekilen telgraflar.) SP, nr. 942, s. 46; SP, nr. 943, s. 55; SP, nr. 945, s. 70; SP, nr. 947, s. 86; SP, nr. 949, s. 102; SP, nr. 948, s. 94
- İmzasız: *Hariciyye*: (Dış ülkelerle ilgili haberler, olaylar: Avusturya-Sırbistan İhtilafı, Osmanlı-Bulgar İhtilafı, Şark İhtilafatı,) SP, nr. 932, s. 157-160
- İmzasız: *Harik*: (Of'un Korgoras adlı karyesinde yangın haberi.) SP, nr. 976, s. 112
- İmzasız: *Harp Şayiaları ve Tuna Sahilinde Avusturya Karakolları*: (Avusturya ile Sırbistan arasındaki gerginliğin harp söylentilerine kadar varan ciddiyeti üzerinde durulmuş.) SF, nr. 927s. 259

- İmzasız: *Hassa Efradı*: (Hassa Ordusunun dağılması ve askerlerinin yol yapımında ve çeşitli işlerde çalıştırılması.) SP, nr. 936, s. 177
- İmzasız: *Havadis-i Medeniye*: (Avrupa istatistiklerine göre Cava adasının nüfus artışı.); SF, nr. 942, s. 96
- İmzasız: *Havadis-i Medeniye*: (İngilizlerin Moritanya gemisinin sür'ati, Rusya'da gemi yapımı, İspanya'da çiftçilerin isyanı, Fransa'da balonculuk çalışmaları, İngiltere'de balonculuk çalışmaları, Japon işgali altındaki Kore'de isyan, Mısır'la Suriye arasında şimendifer teşebbüsleri, dünyada üretilen yün miktarları, telsiz ve telgrafla uğraşanların elektrikten etkilenmeleri hakkında.); SF, nr. 941, s. 79-80
- İmzasız: *Havadis-i Medeniye*: (Rusların Yahudileri tehciye zorlamaları, Balonla kuzey kutbuna seyahat.); SF, nr. 944, s. 128
- İmzasız: *Havadis-i Müteferrika*: (Çeşitli haberler.) SP, nr. 941, s. 40; ; SP, nr. 943, s. 55
- İmzasız: *Hazine-i Hassa Me'murini*: (Haberi) SP, nr. 936, s. 176
- İmzasız: *Hazret-i Fatih ve Patrikane İmtiyazatı*: (Fatih'in imtiyazlarından bu yana genel değerlendirmeler.) SP, nr. 942, s. 42
- İmzasız: *Hediye-i Hazret-i Padişahî*: (Padişah tarafından Bahriye Mektebi'ne Barbaros Hayrettin Paşa'nın portresinin hediye edilmesi.) SP, nr. 976, s. 105
- İmzasız: *Hediye-i Şahane*: (Padişahın cülus hatırası olarak askerî ve mülkî erkâana hediyeler vermesi) SP, nr. 936, s. 175
- İmzasız: *Herek'ye Seyahat-ı Şâhâne*: (Padişahın Hereke seyahati çerçevesindeki izlenimler.); SF, nr. 942, s. 95-96

- İmzasız: *Hereke'ye Seyahat-ı Şâhâne*: (Padişah'ın seyahati.) SP, nr. 941, s. 33
- İmzasız: *Hersek'te İslam Kadınları*: (Bosna Hersekli bir müslüman kadının fotoğrafı üzerine düşünceler) SF, nr. 926 s. 254
- İmzasız: *Hey'et-i A'yan'da*: (Hey'et-i A'yan'a yapılacak başvurular, devlet yöneticileriyle ilgili haberler ve Hey'et-i A'yan'ın faaliyetlerinden bahsedilmektedir.) SP, nr. 925, s. 116-117
- İmzasız: *Hey'et-i Mahsûsa*: (Padişah'ın tahta geçmesiyle iki heyetin Avrupa'ya gidişi.) SP, nr. 937, s. 10
- İmzasız: *Hey'et-i Süfera-yı Osmaniye*: (Osmanlı elçilik heyetinin Paris'teki ziyaretleri.) SP, nr. 941, s. 34-35
- İmzasız: *Heyet-i Mahsusa-i Osmaniye*: (Padişah'ın resmen cülusunu tebliğ etmek için Londrada bulunan Hey'et-i Mahsusa.) SP, nr. 942, s. 42-43
- İmzasız: *Hikmet-i İctimaiye Mebahisinden: Teşkil-i Cemiyet*; (Cemiyetin oluşumu, ilerlemesi, cemiyet-fert münasebetleri.) SF, nr. 968, s. 90-92
- İmzasız: *Hububat İhracatı*: (Kastamonu şehrinden hububat ihracının yasaklanması hakkında.) SP, nr. 970, s. 58
- İmzasız: *Hükm-i İdamın İcrası*: (Son 'irtica' hareketlerine karışanların i'dam kararı) SP, nr. 935, s. 170
- İmzasız: *Hükm-i İdam ve Müebbet Kürek*: (Adana'da meydana gelen olaylarla ilgili cezalandırılanların listesi.) SP, nr. 952, s. 126
- İmzasız: *Hükûmet-i Osmaniye-Papalık*: (Osmanlı devleti ve Papalık münasebetleri.) SP, nr. 970, s. 60

- İmzasız: *Hükûmet-i Osmaniye'nin Mısır Komiser-hanesi:* (Mısır'da bir binanın Osmanlı Komiserhanesi olarak düzenlenmesinden bahsedilmektedir.) SF, nr. 931 s. 329
- İmzasız: *Hülasa-i Siyasiye:* (31 Mart Hadisesinden bu yana iç olaylar hakkında genel değerlendirmeler.) SP, nr. 957, s. 161
- İmzasız: *Hülasa-i Siyasiye:* (İstikraz meselesi hakkında.) SP, nr. 959, s. 177
- İmzasız: *Hülasa-i Siyasiye:* (İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Kongresi hakkında.) SP, nr. 960, s. 185
- İmzasız: *Hülasa-i Siyasiye:* (Meclis-i Mebusan ve Ayan'ın ikinci sene-i devriye-i ictimaiyelerinin resmi küşadı hakkında) SP, nr.963,s. 1
- İmzasız: *Hülasa-i Siyasiye:* (Meclis-i Mebusan'ın açılışı hakkında.) SP, nr. 962, s. 201
- İmzasız: *Hülasa-i Siyasiye:* (Rusya'nın durumu hakkında.) SP, nr. 957, s. 293
- İmzasız: *Hülasa-i Siyasiye:* (Yunanistan ve Girit'in son durumlarıyla ilgili.) SP, nr. 956, s. 153
- İmzasız: *Hülasa-i Siyasiye:* (Yunanistan'da son durum.) SP, nr. 961, s. 193
- İmzasız: *Hülasa-i Siyasiyye:* (Bulgaristan meselesi hakkında.) SP, nr. 965, s. 17-18
- İmzasız: *Hülasa-i Siyasiyye:* (Meclis'in genel görünümü hakkında.) SP, nr. 968, s. 41
- İmzasız: *Hülasa-i Siyasiyye:* (Meclis-i Mebusan'ın teşekkülü hakkında.) SP, nr. 964, s. 9

- İmzasız: *Hürriyet Tepesi'nde*: (Rumların alayı.) SP, nr. 937, s. 16
- İmzasız: *Hüseyin Hilmi Paşa*: (Hüseyin Hilmi Paşa'nın Paris'e gidişi.) SP, nr. 972, s. 74
- İmzasız: *Irak'ta Telgraf Bölüğü*: (Irak'ta telgraf bölüğü.) SP, nr. 971, s. 65
- İmzasız: *İade-i Evrak*: (Divan-ı Harp-ı Örfide işe yaramayan bir kısım evrağın ilgili yerlere gönderilmesi hakkında.) SP, nr. 936, s. 179
- İmzasız: *İane-i Şehriyarî*: (Fransa'daki sel felaketleri dolayısıyla Osmanlı yardımı.) SP, nr. 976, s. 107
- İmzasız: *İctimaat Kanunu*: (Toplanma kanununun tanzimi.) SP, nr. 941, s. 36
- İmzasız: *İdare-i Mahsusa İmtiyazı*: (Haber) SP, nr. 941, s. 36
- İmzasız: *İdare-i Mahsusa ve Haliç*: (Haliç vapurlarının durumuyla ilgili haber) SP, nr. 927, s. 115
- İmzasız: *İdare-i Örfiye*: (İdare-i Örfiye'nin faaliyetlerinin hızlanacağıyla ilgili haber.) SP, nr. 935, s. 170
- İmzasız: *İfşaat-ı Mühimme*: (Makedonya Komitelerinin Bulgaristan tarafından desteklendiği hakkında.) SP, nr. 968, s. 47
- İmzasız: *İhtar ve İtizar*: (Hareket Ordusu'nun İstanbul'u işgal etmesiyle birlikte mürettiplerin çalışmaması yüzünden Servet-i Fünûn dergisinin yayımlanamaması haberi: "Geçen hafta Hareket Ordusu'nun İstanbul'u işgali ve erbab-ı istibdaddan ortalığı tathiri zamanına müsadif bir an-ı buhran olduğundan matbaalarda mürettiblerin çalışması sektedar olmuştur. Ve bu sebeple haftalık nushamız çıkarılamamıştır. Kariin-i kirama arz-ı itizar eyleriz.

Ba'den bir mu'tad her hafta neşredilecektir."); SF, nr. 934, s. 302

İmzasız: *İhtar*: (Servet-i Fünûn'un yetişmemesi dolayısıyla günlük gazete olarak çıkmasının mümkün olmamasından bahsedilmektedir.); SF, nr. 932, s. 352

İmzasız: *İnam ve Eramil-i Maaşatı*: (Maaş durumları.) SP, nr. 941, s. 33

İmzasız: *İnfaz-ı İstibdad*: (Fırarî İzzet ile mülakat,) SP, nr. 942, s. 44-45

İmzasız: *İngiltere Avam Kamarası ve Devlet-i Osmaniye*: (Avam Kamarasında Osmanlı Devleti ile ilgili görüşmeler hakkında) SP, nr. 925, s. 115

İmzasız: *İngiltere Bahriyesi*: (İngiltere donanmasının hareketlenmesi hakkında.) SP, nr. 976, s. 106

İmzasız: *İngiltere Kralı ve Hususi Ziyafetleri*: (İngiltere Kralı'nın halkla bütünleşmek için verdiği ziyafetten bahsedilmiştir.) SF, nr. 929 s. 302

İmzasız: *İngiltere Kralının Beyanâtı*: (İngiltere Kralı'nın Osmanlı Devleti hakkındaki övücü beyanâtı.) SP, nr. 976, s. 110

İmzasız: *İngiltere Kuvve-i Bahriyesi*: (İngiliz donanmasının müstemlekelerinin donanmalarıyla güç birliği etme fikri hakkında.) SP, nr. 937, s. 12

İmzasız: *İngiltere Parlamentosu'nun Küşadı*: (İngiltere Parlamentosu'nun açılış haberi) SP, nr. 925, s. 115

İmzasız: *İngiltere'nin Tavr ü Hareketi*: (İngiltere'nin Avusturya-Macaristan ve Sırbistan-Karadağ arasındaki anlaşmazlıkları giderme çabaları) SP, nr. 927, s. 132

İmzasız: *İngiltere*: (haberi) SP, nr. 925, s. 131

- İmzasız: *İnkıraz*: (Fransız basınına göre Osmanlı parasının durumu) SP, nr. 925, s. 118
- İmzasız: *İran Ahvali*: (İran'da son durumlar hakkında.) SP, nr. 963, s. 5
- İmzasız: *İran Ahvali*: (İran'da son durumlar hakkında.) SP, nr. 971, s. 69
- İmzasız: *İran Ahvali*: (İran'da son durumlar.) SP, nr. 972, s. 76
- İmzasız: *İran Ahvali*: (İran'daki son durumlar.); SP, nr. 946, s. 75
- İmzasız: *İran Ahvali*: (İran'ın Ruslarla olan anlaşmazlıkları hakkında.); SP, nr. 943, s. 55
- İmzasız: *İran Ahvali*: (Şah'ın devrilmesinden sonra İran ulemasının İngiltere sefirleri vasıtasıyla hak arama gayretleri) SP, nr. 925, s. 118
- İmzasız: *İran Ahvali*: (Ülkede son durum hakkında.) SP, nr. 976, s. 108
- İmzasız: *İran Kabinesi, Afv-ı Umumî*: (İran elçiliğinden alınan habere göre, İranda genel af ilan edilmesiyle ilgili.) SP, nr. 936, s. 178
- İmzasız: *İran Meclis-i Mebusan'ının Resmi Küşadı*: (İran meclisinin açılışı hakkında.) SP, nr. 963, s. 5
- İmzasız: *İran'da İlan-ı Hürriyet*: (İran'da hürriyet ilanı ile ilgili haber.) SP, nr. 935, s. 169
- İmzasız: *İsal-ı Lihye*: (Padişah'ın Hazret'-i Halid Türbesini ziyareti.) SP, nr. 936, s. 175
- İmzasız: *İskeçe Tütünleri*: (İskeçe tütününe musallat olan bir hastalık üzerine.) SP, nr. 937, s. 12

- İmzasız: *İsmail Kemâl Bey'in Telgrafnamesi:* (Berat Mebusu İsmail Kemâl Bey ve Vargiri Mebusu Müfid Bey'in Atina sefareti vasıtasıyla Meclis-i Mebusan'a kendilerinin irticacılardan olduğunun yanlış haberi yayıldığı için kaçtıklarını ifade etmeleriyle ilgili haber.) SP, nr. 936, s. 179
- İmzasız: *İsmail Kemâl Bey'in Telgrafnamesi:* (İsmail Kemâl Bey hakkında Divan-ı Harb'e kadar akseden şayialar üzerine çekilen telgraf sureti.) SP, nr. 937, s. 10
- İmzasız: *İsmailîler:* (Suriye valisi İsmail Fazıl Paşa'nın İsmailîlerle münasebetleri.) SP, nr. 974, s. 94
- İmzasız: *İspanya Kabinesi:* (Kabine'de yeni bakan tayinleri hakkında.) SP, nr. 976, s. 112
- İmzasız: *İspanya ve Portekiz Kralları:* (İki ülke krallarının görüşmesinden bahsedilmektedir.) SF, nr. 929 s. 298
- İmzasız: *İspirto Nizamnamesi:* (İspirto nizamnamesinin yeniden tanzimi.) SP, nr. 963, s. 5
- İmzasız: *İstanbul Mebûs-ı Cedidi:* (Rifat Paşa'nın İstanbul mebusluğuna seçilişi.); SF, nr. 932, s. 339
- İmzasız: *İstanbul Postası:* (Osmanlı-Fransız ziyafeti hakkında.) SF, nr. 955, s. 290
- İmzasız: *İstanbul Valisi:* (İstanbul valisi Mehmet Şerif Paşa'nın istifası hakkında.) SP, nr. 963, s. 6
- İmzasız: *İstanbul Vilayeti Nafia Komisyonu:* (Kurulan komisyonun faaliyetleri hakkında.) SP, nr. 976, s. 107
- İmzasız: *İstanbul'da Telefon:* (İstanbul'da telefon te'sisi gayretleri.) SP, nr. 942, s. 43
- İmzasız: *İstanbul'un Sulanması:* (Haberi) SP, nr. 942, s. 43

- İmzasız: *İstikraz*: (İllerin belediye hizmetleri için ödenek ayrılması haberi.) SP, nr. 936, s. 177
- İmzasız: *İtalya Parlamentosu*: (İtalya parlamentosunun açılış haberi.) SP, nr. 976, s. 112
- İmzasız: *İtalya ve İttifak-ı Müselles*: (İçlü ittifak.) SP, nr. 971, s. 68
- İmzasız: *İttihat Kütüphanesi*: (Geniş bir kütüphanesinin te'sisi için yapılan çalışmalar hakkında.) SP, nr. 951, s. 120
- İmzasız: *İttihat ve Terakki Cemiyeti ve İngiltere Matbuatı*: (İngiltere basınının Osmanlı Devleti ve İttihat Terakki Cemiyeti hakkındaki yorumlarına yer verilmiştir.) SF, nr. 926 s. 255
- İmzasız: *İzmir'de Asayiş; ve Çeteler Nizamnamesi*: (İzmirde son olaylar.) SP, nr. 972, s. 75
- İmzasız: *İzzet Fuat Paşa'nın İstifası*: SP, nr. 973, s. 83
- İmzasız: *İzzet Hulo'nun Mektubu*: (Times Gazetesi'nden İzzet Hulo'nun mektubu.) SP, nr. 942, s. 45
- İmzasız: *İzzet Paşa'nın Beyanatı*: (Keçecizade İzzet Paşa'nın Selanik'te Yeni Asır gazetesi'nde yayımlanan bir mülakatı hakkında.) SP, nr. 963, s. 6
- İmzasız: *Jean Achard*: (Fransız Akademisi Üyesi ve şair Jean Achard'ın kısa hayatı.) SF, nr. 973, s. 173
- İmzasız: *Kabine'nin Proğramı*, : (Kabinenin pogramının mecliste okunması hakkında.) SP, nr. 966, s. 39
- İmzasız: *Kahire Darü'l-fünûnu*: (İnşası tamamlanan Kahire Darü'l-fünûnunun açılışı.) SF, nr. 927 s. 259
- İmzasız: *Kalem ve Geveze*: (Kalem ve Geveze ilimli gazetelerin yayınlarının durdurulması hakkında.) SP, nr. 936, s. 180

- İmzasız: *Kamil Paşa ve İngiltere Sefiri:* (İngiliz sefirinin Kamil Paşa'yı ziyareti.) SP, nr. 971, s. 66
- İmzasız: *Karadağ Karakolları:* (Sırbistan'la gerginlik halinde olan Karadağ'ın karakollara ağırlık vermesi üzerinde durulmuş.) SF. nr. 927 s. 267
- İmzasız: *Karadağ Zabitanı:* (İşkodra'da Karadağ zabitlerine karşı dostça karşılama.) SP, nr. 940, s. 29
- İmzasız: *Kazaklar ile İhtilalciler:* (İran'da ihtilalcilerin İran askerlerine hücumu.) SP, nr. 943, s. 55
- İmzasız: *Kesriye Hariki:* (Manastır'ın kasabası Kesriye'de yangın.) SP, nr. 973, s. 85
- İmzasız: *Kılıç Alayı Tafsilatı:* (Haber) SP, nr. 936, s. 174-175
- İmzasız: *Kılıç Paşa ve Zabtiye Nazırı :* (Kılıç Paşa'nın hizmetleri, cesareti ve tecrübeleri üzerinde durulmuştur.) SF, nr. 926 s. 255
- İmzasız: *Kış Mevsiminde İstihmam:* (Kış mevsiminde buzlar arasında yıkanma, buz banyosu. Konuyla ilgili resimler de yayımlanmış.) SF, nr. 927s. 268
- İmzasız: *Kilise Meselesi:* (Makedonya'daki kilise problemiyle ilgili haber) SP, nr. 927, s. 131
- İmzasız: *Konferans Meselesi Ne Oldu?:* (Bosna meselesiyle ilgili düşünülen konferansla ilgili) SP, nr. 927, s. 131
- İmzasız: *Köprü:* (Karaköy Köprüsü'nün yapımıyla ilgili mali tahsisatın tedariki haberi) SP, nr. 927, s. 131
- İmzasız: *Kral Edward'ın Berlin Ziyareti:* (Kralın ziyareti hakkında bilgiler verilmektedir.); SF, nr. 925, s. 238

- İmzasız: *Kudüs Ahvali*: (Kudüs'te Bab-ı Alî tarafından gönderilen heyete karşı Arapların gösterileri) SF, nr. 927 s. 129
- İmzasız: *Kudüs Meselesi*: (Kudüs'te durumun sakin olduğu haberi) SP, nr. 927, s. 131
- İmzasız: *Kudüs Musevileri*: (Kudüs Musevilerin ahvali hakkında.) SP, nr. 974, s. 92
- İmzasız: *Kudüs Patriği Meselesi*: (Kudüs patriğinin değişmesi ve konuyla ilgili karışıklıklar.) SP, nr. 976, s. 107
- İmzasız: *Kudüs'te Bir Nümayiş*: (Kudüs'te Rumlarla Ortodoks Araplar arasındaki anlaşmazlıklar ve gösteriler) SF, nr. 927s. 261-262
- İmzasız: *Kudüs-i Şerif Meselesi*: (Kudüs'te üç asî rahibin tardedilmesi hakkında.) SP, nr. 970, s. 60
- İmzasız: *Kumaş Fabrikası*: (Ordunun ihtiyacı için bir kumaş fabrikası kurulması hakkında.) SP, nr. 971, s. 65
- İmzasız: *Kutb-ı Şimalî'nin Keşfi*: (Times Gazetesi'nin haberine göre Kuzey Kutbu'nun iki kişi tarafından keşfi hakkında.) SP, nr. 954, s. 143-144
- İmzasız: *Kuyruklu Yıldız*: (Avrupa, Amerika, Afrika'da görüldüğü söylenen kuyruklu yıldız haberleri hakkında.) SP, nr. 973, s. 86
- İmzasız: *Küçük Zabıt ve Endaht Mektepleri*: (Adı geçen okulların talebelerinin arttırılması hakkında.) SP, nr. 977, s. 115
- İmzasız: *Kütüphane-i Umumî* (Umumî kütüphanelerin teftişi hakkında.) SP, nr. 971, s. 65
- İmzasız: *Lağımlar ve Elektrik Kumpanyaları*: (Kanalizasyon ve elektrik altyapısının düzenlenmesi.) SP, nr. 971, s. 65

- İmzasız: *Layihâ-i Kanuniye*: (Meclis-i Mebusan ve A'yan tarafından bütçe ile ilgili sunduğu layıha.) SP, nr. 940, s. 27-28; SP, nr. 941, s. 39
- İmzasız: *Leon Tolstoy'un Sıhhati*: (Rus Yazar Tolstoy'un sağlığıyla ilgili haberler.) SP, nr. 971, s. 70
- İmzasız: *Liva Said Paşa'nın İstifası ve Halefi*: (Paşanın istifası hakkında.) SP, nr. 973, s. 84
- İmzasız: *Londra'da Himaye-i Hayvanat*: (Londra'da hayvanları besleme konusunda biler verilmiştir.) SF, nr. 928s. 286
- İmzasız: *Ma'riz-i Ziraât ve Sinaât*: (Kahire'de ziraat ve sanat bayramı kutlamaları ve yerli-yabancı malların sergilenmesi) SF, nr. 930 s. 313
- İmzasız: *Ma'zuliyet Maaşı*: (Görevden alınanların maaş durumları ile ilgili layıha.) SP, nr. 942, s. 43
- İmzasız: *Maarif Meselesi*: (Yeni okul te'sisi hakkında.) SP, nr. 972, s. 74
- İmzasız: *Maarifin Tahsisat-ı Manzimesi*: (Bazı okulların inşası hakkında.) SP, nr. 970, s. 58
- İmzasız: *Maaş Tesviyesi*: (Adakale Jandarmalarının maaşlarının tesviyesi haberi.) SP, nr. 940, s. 31
- İmzasız: *Maaş*: (Mayıs maaşının ödenmesi için müjde.) SP, nr. 942, s. 43
- İmzasız: *Mabeyn Kitabet Dairesi Maaşı*: (Mabeyn Kitabet Dairesinde yeni padişahın maaşları düşürmesi haberi.) SP, nr. 936, s. 175
- İmzasız: *Macaristan Buhranı*: (Macaristan'da karışıklıklar, kabinenin teşekkülü.) SP, nr. 972, s. 78

- İmzasız: *Madalya İrsali*: (Darphanede basılan madalyaların müzeye gönderilmesi hakkında.) SP, nr. 970, s. 58
- İmzasız: *Mahmud Muhtar Paşa*: (Tenzil-i rütbeye maruz kalan Mahmud Muhtar Paşa'nın katıldığı savaşlar, yaptığı işler, aldığı görevler hakkında.) SF, nr. 952, s. 252
- İmzasız: *Mahzuzat-ı Şahane*: (Padişahın sürûru.) SP, nr. 936, s. 175
- İmzasız: *Mahzuziyet-i Seniye Tebliği*: (Haberi) SP, nr. 937, s. 11
- İmzasız: *Maiyet-i Seniye Memurîni*: (Saray'da çalışan memurlar.) SP, nr. 936, s. 175
- İmzasız: *Makam-ı Sadaret*: (Sadaret makamının işleyişi ve birimleri.) SP, nr. 939, s. 19
- İmzasız: *Makarrerat*: (Valiliğin aldığı son kararlar.) SP, nr. 978, s. 122
- İmzasız: *Makâtib-i Hukûkiye İane Pulları*: (Haberi) SP, nr. 942, s. 43
- İmzasız: *Makedonya Ahvali*: (Makedonya'da son durumlar.) SP, nr. 972, s. 76
- İmzasız: *Makedonya Ahvali*: (Makedonya'daki son durumlar.) SP, nr. 940, s. 31
- İmzasız: *Makedonya Hâli*: (Makedonya'daki son durum.) SP, nr. 946, s. 74
- İmzasız: *Malarya Hastalığı*: (Hindistan'da meydana çıkan hastalığın 500 kişiyinin ölümüne yolaçması haberi.) SP, nr. 972, s. 78
- İmzasız: *Malinof'un Seyahati*: (Bulgaristan meclis başkanı Malinof'un Viyana ziyareti hakkında.) SP, nr. 971, s. 70

- İmzasız: *Maliye Memurlarının Terakkisi*: (Maliye memurlarının yetiştirilmeleri ile ilgili haber..) SP, nr. 970, s. 59
- İmzasız: *Maliye Müfettiş-i Umumîsi*: (Fransa maliye müfettişinin İstanbul'a gelişi.) SP, nr. 937, s. 12
- İmzasız: *Maliye Nazırı*: (Maliye nazırı Ziyâ Paşa'nın istifa isteği) SP, nr. 925, s. 118
- İmzasız: *Manastır-Yanya Hattı*: (Manastır-Yanya arasında tren hattı ihşası hakkında.) SP, nr. 972, s. 75
- İmzasız: *Manevralar Neticesinde*: (İkinci Ordu'nun manevra neticeleri.) SP, nr. 963, s. 5
- İmzasız: *Manevralar*: (Kağıthane'deki manevralar hakkında.) SP, nr. 972, s. 74
- İmzasız: *Manyasi-zâde İçin*: (Mücahid-i Hürriyet diye anılan Manyasi-zâde Refik Bey'in ölümünün birinci yıl dönümünde anılması.) SP, nr. 978, s. 125
- İmzasız: *Marş-ı Humâyûn*: (Padişah'ın marş için bestecileri görevlendirmesi haberi.) SP, nr. 940, s. 28-29
- İmzasız: *Mebani-i Vakfiye'nin İstirdad ve Muhafazası*: (Haberi) SP, nr. 940, s. 31
- İmzasız: *Meclis-i A'yan*: (Maaş ayarlaması hakkındaki çalışmaları hakkında.) SP, nr. 940, s. 27
- İmzasız: *Meclis-i Mebusan'da*: (Meclis-i Mebusan'da yapılan görüşmeler, alınan kararlarla ilgili haberler) SP, nr. 925, s. 115-116
- İmzasız: *Meclis-i Mebusan'ın Tebliğ-i Küşadı*: (Meclisin açılışının ilan edilmesi.) SP, nr. 963, s. 5

- İmzasız: *Meclis-i Mebusan*: (Meclis görüşmeleri ve oylamaları hakkında.) SP, nr. 963, s. 3-4
- İmzasız: *Meclis-i Mebusan*: (Meclis-i Mebusan'da görüşülen meseleler hakkında.) SP, nr. 966, s. 25
- İmzasız: *Meclis-i Millî'nin Resm-i İftitahı*: (Meclisin açılışı.) SP, nr. 963, s. 2-3
- İmzasız: *Meclis-i Millî'nin Resm-i Küşadında Kıraat Olunan Nutk-ı Humayûn*: (Meclisin açılışında kadişahın konuşması.) SP, nr. 963, s. 1
- İmzasız: *Meclis-i Umumî-yi Beledî* : (Meclisin toplantı haberi) SP, nr. 926, s. 131
- İmzasız: *Meclis-i Umumi-yi Millî Kararnamesidir*: (Sultan II. Abdülhamid'in hal' edilmesi ve Sultan Reşat'ın onun yerine geçmesi üzerine yayımlanan kararname.); SF, nr. 934, s. 369
- İmzasız: *Meclis-i Umur-ı Tıbbiye*: (Meclis-i Umur-ı Tıbbiye'nin nakli konusu.) SP, nr. 973, s. 84
- İmzasız: *Meclis-i Vükela Mukarreratı*: (Meclis'in aldığı kararlar.) SP, nr. 978, s. 123
- İmzasız: *Meclis-i Vükela*: (Meclis-i Vükela'nın bütçe ile ilgili çalışmaları hakkında) SP, nr. 926, s. 131
- İmzasız: *Medain-ı Salih'de Asar-ı Atika*: (Hicaz şimendifer hattı üzerindeki Medain-i Salih'in tarihî zenginlikleri ve çevrede bulunan tarihi eserler tanıtılmış.) SF, nr. 926 s. 244
- İmzasız: *Medaris-i İlmiyye*: (Medreselerin ıslahı hakkında.) SP, nr. 971, s. 65

- İmzasız: *Medaris-i İslamiyenin Islahı*: (Okulların ıslah edilmesi gayretleri.) SP, nr. 976, s. 105
- İmzasız: *Mehafil-i Sarrafiye ve Müessesat-ı Maliye*: (Taraftar-ı İstibdad mı, Muhibb-i Meşrutiyet mi? başlığı altında bir yorum.) SP, nr. 936, s. 173
- İmzasız: *Mekke'de İntihabat*: (Mekke ile mebuslarının seçimiyle ilgili haber.) SP, nr. 973, s. 83
- İmzasız: *Mekke'de Tanzifat Tahsisatı*: (Mekke'de temizlik faaliyetleri için tahsisat) SP, nr. 941, s. 36-37
- İmzasız: *Mekke-i Mükerrema'de Seyelan*: (Mekke'de sel meydana gelmesi hakkında.) SP, nr. 971, s. 66
- İmzasız: *Mekteb Tatili*: (Hastalık dolayısıyla tatil.) SP, nr. 963, s. 5
- İmzasız: *Mekteb-i Harbiye Sergisi*: (Harbiye okulunda açılan resim sergisi tanıtılıyor.) SF, nr. 931 s. 324
- İmzasız: *Memleket ve Millet Kurtuldu*: (Sultan Abdülhamid'in hal' edilmesini milletin ve memleketin kurtuluşu olarak değerlendirilen bir yazı.); SF, nr. 934, s. 369
- İmzasız: *Merzifon'un Samsun'a Rabtı*: (Merzifon'un Samsun'a bağlanması meselesi.) SP, nr. 976, s. 107
- İmzasız: *Mesarifat-ı Harbiye*: (Üçüncü ordunun giderleri.) SP, nr. 937, s. 16
- İmzasız: *Meskukat-ı Osmaniye*: (Bazı ıslahatlar hakkında.) SP, nr. 936, s. 176
- İmzasız: *Meşrutiyet Muvafık Bir Hareket-i Vatanperverane*: (Osmanlı Bulgarlar Federatist Fırkası'nın meşrutiyet hakkındaki beyanatı.) SP, nr. 974, s. 92

- İmzasız: *Metrud Mebus*: (Diyarbakır mebusunun jurnalcılık iddiasıyla tardedilmesi.) SP, nr. 940, s. 29
- İmzasız: *Mevadd-ı Umumiye*: (Mahkeme kararları.) SP, nr. 977, s. 114
- İmzasız: *Monako'da Tüfek ve Güvercin Müsabakası - Avrupa'da Atıcılık*: (Avurpa'da atıcılık üzerine bilgiler, Monako'daki avcılık müsabakası hakkında bilgiler.) SF, nr. 964, s. 29-30
- İmzasız: *Mösyö Dragomis'in Tekzibi*: (Dragomis'in İstanbul'a geleceği haberinin yalanlanması hakkında.) SP, nr. 976, s. 108
- İmzasız: *Mösyö Louran'ın Avdeti*: (Maliye müşaviri Mösyö Louran'ın İstanbul'a geliş haberi) SF, nr. 927 s. 128
- İmzasız: *Mösyö Louren*: (Louren'in maliye müsteşarı olarak İstanbul'a geleceği hakkında) SP, nr. 937, s. 16
- İmzasız: *Muharebe Şaiy'aları*: (Avasturya-Macaristan ve Sırbistan arasında harp söylentileri) SP, nr. 926, s. 123-124
- İmzasız: *Murad Bey'in Mahkumiyeti*: (Mizancı Murad'ın mahkumiyeti hakkında) SP, nr. 940, s. 29
- İmzasız: *Musevî Lourent ve Bütçemiz*: (Osmanlı bütçesinin tanzimi için maliye müşaviri olarak İstanbul'da üç ay kadar kalıp geri dönen Mösyö Laurent'in iktisatçılığı değerlendiriliyor ve bütçemizin durumu hakkında bilgi veriliyor.) SF, nr. 930 s. 312
- İmzasız: *Mühim Bir Telsiz Telgraf Tecrübesi*: (Berlin'de telsiz telgraf alanında yeni gelişmeler hakkında.) SP, nr. 976, s. 108

- İmzasız: *Mülakat-ı Hükümdaran:* (Rus Çarı ile Kral Edvard'ın görüşmeleri hakkında.) SP, nr. 976, s. 107
- İmzasız: *Müsademe Rivayati:* (Osmanlı askeriyle Bulgar askerinin çatışma haberi.) SP, nr. 937, s. 14
- İmzasız: *Müsteşar-ı Sabık Halis Efendi ve Dayinleri:* (Haberi) SP, nr. 941, s. 37
- İmzasız: *Müteahhitlere Te'diyat:* (Müteahhitlere para ödenmesiyle ilgili) SP, nr. 927, s. 130
- İmzasız: *Mütenevvia:* (Dünyanın en büyük kütüphanesi (New York'ta) - Tamim-i maarif için milyonlar sarf ediyorlar - Biz maarifi mahvetmeye çalıştık - Bakalım bundan sonra ne yapacağız? Amerika'da izdivac konturatoları - Sefih ve kiskanç kadınların şeraiti) SF, nr. 930 s. 319
- İmzasız: *Müteveffa Bedros Efendi Keresteciyan:* (Maliye'de Tahrirat-ı Ecnebiye müdürü Bedros Efendi Keresteciyan'ın ölüm haberi) SF, nr. 930s. 320
- İmzasız: *Müteveffa Prens İto (elif ye te vav):* (Şark Bismark'ı ünvanıyla anılan Japon Prens Marki İto'nun öldürülmesi üzerine hayatı ve eserleri hakkında.) SF, nr. 961, s. 398-399
- İmzasız: *Müteveffa Terziyan Efendi:* (Fransızca muallimi Terziyan Efendi'nin ölümü dolayısıyla hayatı ve görevleri hakkında kısa bilgi verilmiş.) SF, nr. 927s. 266
- İmzasız: *Müze-i Osmaniye:* (Yıldız'da Müze açılmasıyla ilgili haber) SP, nr. 935, s. 171
- İmzasız: *Naime Sultan-Kemaleddin Bey Da'vası:* (Da'vanın Rumeli Kazaskerliğinde görülmesi hakkında.) SP, nr. 976, s. 107

- İmzasız: *Nazım Paşa*: (Altıncı Ordu kumandanı Nazım Paşa'nın Bağdat'a uğurlanması.) SP, nr. 970, s. 58
- İmzasız: *Necaşî ve Habeşiler*: (Hebeş İmparator'unun ölüm söylentileri.) SP, nr. 976, s. 111
- İmzasız: *Necib Melheme'nin Muhakemesi*: (Yıldız'da atılan bomba meselesinde adı geçen Necib Melheme'nin yargılanması haberi) SP, nr. 926, s. 124
- İmzasız: *Necib Melheme*: (Necib Melheme'nin muhakemesinin devam ettiği hakkında.) SP, nr. 940, s. 30-31
- İmzasız: *Necmeddin Bey*: (Adliyeye tayini hakkında.) SP, nr. 940, s. 29
- İmzasız: *Nis'te Karnaval*: (Nis'teki karnavalıdan bahsedilmektedir) SF, nr. 929 s. 296
- İmzasız: *Nutk-ı Humayun*: (Padişah'ın nutuk irad edişi.) SP, nr. 937, s. 9
- İmzasız: *Nümayiş Rivayeti ve Kâmil Paşa*: (Halkın Kâmil Paşa'yı tekrar göreve gelmesi için gösteri düzenlemesi) SF, nr. 927 s. 128-129
- İmzasız: *On Temmuz Şenliği*: (İkinci Meşrutiyet'in yıldönümü şenlikleri.) SP, nr. 942, s. 43
- İmzasız: *Ordu-yı Osmanî'de Zabt ü Rabt*: (Orduda disiplin ve ıslahat meselesi hakkında.) SP, nr. 973, s. 85
- İmzasız: *Orman Teşkilatı*: (Orman teşkilatının faaliyetleri hakkında.) SP, nr. 973, s. 84
- İmzasız: *Ortaköy'de İnşaat-ı Belediye*: (Haberi) SP, nr. 941, s. 39
- İmzasız: *Osmanlı Avusturya Ticaret Mukevelesi*: (İki ülke arasındaki ticaret sözleşmesi.) SP, nr. 974, s. 92-93

- İmzasız: *Osmanlı Belgrat Protokolü*: (İki ülke arasındaki protokolün tercümesi.) SP, nr. 937, s. 13-14
- İmzasız: *Osmanlı Donanması*: (Haberi) SP, nr. 940, s. 31
- İmzasız: *Osmanlı Hey'et-i Meb'usası*: (Roma'da Osmanlı mebus heyeti.) SP, nr. 940, s. 27
- İmzasız: *Osmanlı Nukudu*: (Nakit para hakkında.) SP, nr. 971, s. 66
- İmzasız: *Osmanlı Zabitanı ve Fas*: (Fas ile Münasebetler.) SP, nr. 963, s. 6
- İmzasız: *Osmanlı Ziraat Cemiyeti'nin Resmi Küşadı*: (Açılış.) SP, nr. 977, s. 115
- İmzasız: *Osmanlı-Bulgar Ticaret Muahedesi*: (İki ülke arasındaki ticaret anlaşması.) SP, nr. 974, s. 92
- İmzasız: *Osmanlı-Yunan Münasebatı*: (İki ülke arasındaki ilişkilir.) SP, nr. 972, s. 76
- İmzasız: *Osmanlılar ve İranlılar*: (Haberi) SP, nr. 940, s. 29
- İmzasız: *Ödemiş Eşkiya-yı Meşhuresinden Çakıcı*: (Bir köşeye çekilip çiftlikte çalışan Çakıcı isimli eşkiyanın tekrar Ödemiş dağlarında eşkiyalığa başlaması haberi üzerine durulmuştur. Çakıcı'nın fotoğrafı daha önceleri Servet-i Fünûn'da yayımlanmıştır.) SF, nr. 927s. 267
- İmzasız: *Pançiri Bey ve İrtica'*: (Adana'daki olaylara Pançiri Bey'in karışıp karışmadığıyla ilgili yorumlar.) SP, nr. 935, s. 169
- İmzasız: *Pançiri Bey*: (Banka müdürü Pançiri Bey'in Paris'e gidiş haberi.) SP, nr. 937, s. 12
- İmzasız: *Paris Borsası*: (Borsa haberleri.) SP, nr. 973, s. 86

- İmzasız: *Paris Borsası*: (Paris Borsası'nda son durum.) SP, nr. 976, s. 107
- İmzasız: *Paris Sefir-i Sabıkının İstidası*: (Münir Efendi'nin dilekçesi) SP, nr. 941, s. 36
- İmzasız: *Paris'te Talebe-i Osmaniye*: (Paris'te okuyan öğrencilerimiz hakkında.) SP, nr. 976, s. 110
- İmzasız: *Peştine Mebusu*: (Peştine mebusu Hacı Mustafa Hamdi Efendi'nin yerine Şaban Paşa'nın seçilmesi haberi.) SP, nr. 974, s. 94
- İmzasız: *Polis Tahkimi*: (Polisin Avrupa standartlarına göre teçhiz edilmesi.) SP, nr. 977, s. 115
- İmzasız: *Polis Tensikati*: (Bazı polisleri görevlerinden çıkarılacaklarıyla ilgili haber.) SP, nr. 937, s. 13
- İmzasız: *Polislere Tenbihat*: (Görevini tam olarak yapmayan polisler hakkında) SP, nr. 927, s. 131
- İmzasız: *Politika Firarîleri*: (Rıza Nur ve Ali Kemal hakkında.) SP, nr. 937, s. 15-16
- İmzasız: *Posta İle İnsan Sevki*: (İngiliz postahanesinin yeni uygulamasıyla ilgili haber) SP, nr. 927, s. 130-131
- İmzasız: *Pozantiyon ve İttihad-ı Osmanî*: (Pozantiyon gazetesinin Osmanlı İttihadı aleyhindeki yazısı üzerine.) SP, nr. 940, s. 28
- İmzasız: *Program*: (Yeni kabine reisi Hakkı Paşa tarafından geçen pazartesi günü Meclis-i Mebusan huzurunda okunan program.) SP, nr. 973, s. 81-82
- İmzasız: *Prusya Parlamentosu*: (Prusya'da parlamentosunun teşekkülü.) SP, nr. 972, s. 78

İmzasız: *Radyum İle Tedavi:* (İngiltere'de ve Almanya'da radyum ile tedavi üzerine yapılan denemeler ve olumlu sonuçları hakkında bilgiler verilmiştir.) SF, nr. 926, s. 248,249

İmzasız: *Redif Kanunnamesi:* (Redif kanunnamesi hakkında izahatlar.) SP, nr. 972, s. 75

İmzasız: *Ref'-i Rütbe, Hacz-i Emlak:* (Divan-ı Harb'in rütbe ve haciz kararlarıyla ilgili) SP, nr. 939, s. 22

İmzasız: *Republik Vupuru Kazası ve Telsiz Telgrafın İstimdat Hususundaki Hizmeti:* (Republik adlı geminin batması üzerine telsiz ve telgraf sayesinde batmakta olan geminin yolcularının kurtarılması üzerinde durulmuştur.) SF, nr. 928s. 276

İmzasız: *Resimlerimiz: Atabek Hüsnü Efendi:* ("Dersaadette misafireten bulunan Damat Hadyuvî diyarbakir hanedanından Atabek hüsnü Efendi Mısır erbab-ı kaleminden ve "Elcevaibü'l-Mısıriyye" gazetesi sahibi olup "Havatır Fi'l-İslam nam eseriyle müşar bil benan olmuştur. Bu zat kemalat-ı ilmiye ve siyasiyesinden maada hissiyat-ı insanîyi ile dahi temeyyüz etmiş ve hatta Adana felaketzeteganına ve Niyazi Beyefendi'nin Resne mektebine mühim i'anatta bulunmuştur." açıklamasıyla.) SF, nr. 956, s. 243

İmzasız: *Resimlerimiz: Doktor İshak Sükûtî Merhum;* (İttihat ve Terakki'nin kurucularından Doktor İshak Sükûtî'nin kaçtığı Avrupada vefatı haberi.) SF, nr. 957, s. 336

İmzasız: *Resimlerimiz: Elcezire Kıt'ası ve Babil Medeniyet-i Kadimesi* (Dicle ve Fırat arasında, Avrupalılarca Mezopotamya ismiyle tanınan bölgedeki eski medeniyet izlerinin araştırılması ile ilgili bilgilerden bahsedilmektedir. 972. sayının kapağında da Babil

sarayından bir görüntü fotoğrafı neşredilmiştir.) SF, nr. 972, s. 160

İmzasız: *Resimlerimiz: İkinci Ordu Manevraları;* (Manevralarla ilgili yayınlanan fotoğraflar hakkında bilgi verilmektedir.) SF, nr. 965, s. 48

İmzasız: *Resimlerimiz: Kral Leopold'un Tercüme-i Hali;* (Belçika Kralı İkinci Leopold'un ölümü üzerine hayatı hakkında bilgiler, ve 969. sayının kapağında yayımlanan fotoğrafı hakkında açıklamalar.) SF, nr. 969, s. 66

İmzasız: *Resimlerimiz: Merhum Osman Nuri Bey;* (Yüzbaşı Osman Nuri Beyin ölüm haberi.) SF, nr. 965, s. 48

İmzasız: *Resimlerimiz: Nutk-ı Humâyûn Kıraati:* ("Geçen cuma ertesi günü, zat-ı hazret-i Padişahî umum Osmanlı kuva-yı berriye ve bahriyesi başkumandanı buldukları cihetle dersaadetle harbiye, bahriye nezaretlerinde ve taşralarda mevaki'-i askeriyede bütün asakir hazır buldukları halde vazai-i mukaddese-i askeriyeye ve meşrutiyetperverliğe dair bir nutk-ı humâyûn kıraat edilmiştir. Bu babdaki tafsilat kısm-ı siyasimizde muharrerdir gazetemizin birinci sahifesinde bulunan bir resim Bayezid'de harbiye nezareti meydanında umum asakir müvacehesinde nutk-ı humâyûnun suret-i kıraatini göstermektedir." şeklinde bir haber.); SF, nr. 939, s. 48

İmzasız: *Resimlerimiz: Osmanlı Balonunun Uçurulması:* ("Geçen cuma günü saat yedi raddelerinde Beyoğlunda Ta'limhane meydanında Osmanlı ordusu için mübayaa edilmiş olan 'Osmanlı' balonu binlerce halk müvacehesinde şişirilerek yüz binlerce sada-yı takdir ve tasfih arasında uçurulmuştur..." şeklinde bir haber, haberin devamında balon hakkında bilgiler verilmektedir.); SF, nr. 939, s. 48

İmzasız: *Resimlerimiz: Süleyman Nazif Bey:* (" Fıtrat ve ahlakı nazif ve nezih, efkâr ve iktidarı vasi' ve zerrin olan Süleyman Nazif Beyefendi biraderimiz naçiz 'Servet-i Fünûn'u bundan on beş sene evvel bile asar-ı ceyyidesiyle tezyin etmiş kudema-yı hürriyetperverandandır. Devr-i İstibdad bu vatanperver-i namuskârı senelerce müddet Bursa mektupçuluğunda mahkum ve atıl bir halde bırakmış, an be an mücella-yı terakki bulmak isteyen o zekayı neşr-i asar-ı ziyadardan mahrum etmişti. İnkılab-ı ahirin vükuunu müteakip ise edîb-i hürriyet-müştakımız hemen o memuriyetinden istifa etti. Ümmet-i naciyenin guuş-ı ittıla'ına îsal etmeye karar verdiği sadâ-yı hakikat ve te'aliye ise yine 'Servet-i Fünûn'un yevmî çıkan nüshalarını vasıta-i esma' ittihaz eyledi. Servet-i Fünûn'da ve meydan-ı zuhurda birdenbire çoğalıveren bütün sahaif-i matbuatta neşrettiği makaleler bu muhibb-i kadimimizin pertev-i vukûf ve hamiyetini, tanımayanlar nazarında bir suret-i ruşenada isbat etti. Hele 31 Mart hadisat-ı mel'unanesi esnasında, bütün İstanbul'un zebun-ı havf ve hiras olduğu, bütün efvah-ı hamiyetin dembeste-i hürriyet kaldığı demlerde Süleyman Nazif Bey'in cesur, pervasız, hür kaleminin serîr-i ruh-nüvazı, bir zuhur-ı mehdiyane ile -naçar 'Mizan' gazetesinin alûde-i garaz sahaifinden- bir fırça-i esma' bularak bütün erbab-ı hamiyeti o tündbad-ı hevl-engîz arasında bir ra'se-i latif-i ruhani ile sarstı; uyun-ı vatanperveri de ağlattı, Nazif Bey'in süngü karşısında, ateş içinde intişar eden bu mektubu ve birkaç gün sonra, sevk-i hamiyet ve emel-i hizmetle yine ortaya çıkan yevmi Servet-i Fünûn'da çıkan "93'te değiliz..." makalesi tarihe geçecek, efvah-ı hamiyetin tezahürat-ı vicdanîyesinden nümune-nüma olacak müessir-i ülviyedendir. Süleyman Nazif Bey biraderimiz 31 Mart vak'a-i

zailinden sonra "Tasvir-i Efkâr" refikimizin sahaif-i hakikat perveranesinde dürüst ve sert, nafiz ve kat'i fikirlerini neşreden makaleleriyle aylarca müddet bize her sabah birer hutbe-i beliga-i siyaset ihda eyledi. Nihayet hükûmet-i cedide bu nur-ı zekaya bir cevelangah-ı vasi' hazırladı; Basra valiliğini verdi. Gazeteciler arasında çıktığı için başka türlü bir hiss-i takdir ve muhabbet ile benimsediğimiz bu arkadaşımızın Basra'nın asırlardanberi metruk, beyaban-âsâ ve fakat müsteid sahalarında, sine-i bakir-i edebiyanesinde yer yer fanus-ı medeniyet, nokta nokta elmas-pare-i terakki icad edeceğinde itminana karib kuvette bir ümidimiz vardır. Sevgili refikimizi an samim-i tebrik ve muvaffakiyatını ez dil ve can temenni ederiz" açıklamasıyla.) SF, nr. 957, s. 336

İmzasız: *Resimlerimiz: Şakilton Hey'et-i Seferiyesi:* (İngiliz gemicisi Ernest Şakilton'un Kuzey Kutbu'na ulaşma çabaları hakkında.) SF, nr. 956, s. 243

İmzasız: *Resimlerimiz: Yeni Belçika Kralı;* (Ölen kral Leopold'un yerine tahta çıkacak Prens Albert hakkında.) SF, nr. 969, s. 66

İmzasız: *Resmî:* (Silah teslimi için Hareket Ordusunu tanıdığı sürenin uzatılması hakkında.) SP, nr. 936, s. 178

İmzasız: *Ressambaşı Zaonarro:* (Ressama ev tahsisi.) SP, nr. 941, s. 39

İmzasız: *Rıfat Bey Neden İstifa Etti?:* (Maliye Nazırı Rıfat Bey'in istifa sebepleri üzerinde duruluyor.) SP, nr. 943, s. 49-50

İmzasız: *Rıza Nur Bey ve Divan-ı Harb:* (Kaçan Rıza Nur hakkında çekilen telgraf.) SP, nr. 937, s. 12

İmzasız: *Roma Sefaret-i Seniyesi:* (Roma elçiliğine kimin atanacağı hakkında.) SP, nr. 972, s. 76

- İmzasız: *Romanya ve Balkan Mesaili:* (Romanya'nın Sırbistan hududundaki faaliyetleri) SP, nr. 927, s. 132
- İmzasız: *Rum Patriğinin İstifası:* (Konuyla ilgili haber.) SP, nr. 976, s. 110
- İmzasız: *Rum Patrikhanesi Buhranı:* SP, nr. 974, s. 91
- İmzasız: *Rumların Ahz-ı Asker Muamelesi:* (Rumca yayımlanan gazetelerin konuyla ilgili yorumları.) SP, nr. 976, s. 107
- İmzasız: *Rusya'da Bir Üfürükçü:* (Rusya'nın kuzeyinde yaşayan ve halk nazarında büyük keramet sahibi olduğuna inanılan Joann Pere adındaki bir üfürükçünün ölüm haberi.) SF, nr. 930 s. 313
- İmzasız: *Rusya'nın Müdahalesi Tesir Hasıl Etmiyor:* (Rusya'nın Belgrad hükûmeti nezdindeki girişimlerinin sonuç vermemesiyle ilgili haber) SP, nr. 927, s. 132
- İmzasız: *Rusya-Avusturya ve Macaristan:* (Üç ülke arasındaki ilişkilerden bahsedilmektedir.) SP, nr. 927, s. 129-130
- İmzasız: *Rusya-İran:* (İki ülkenin münasebetleri hakkında.) SP, nr. 966, s. 39
- İmzasız: *Sada-yı Millet Gazetesi:* (Sada-yı Millet Gazetesi'nin kapatılmasıyla ilgili haber.) SP, nr. 972, s. 77
- İmzasız: *Sadaretin Muhaberat ve Telgrafiyesi:* (Sadrazamlık makamının haberleşme meselesi.) SP, nr. 972, s. 75
- İmzasız: *Sadrazam Paşa'nın Maruzatı:* (Sadrazam Hakkı Paşa'nın Padişah'tan istekeleri.) SP, nr. 978, s. 114
- İmzasız: *Sana'da Askerî Manevraları:* (Sana'da askerî manevra yapan 1. Ordu 50. Alay 1. Taburu ile ilgili tatbikat haberi ve Sana hakkında bazı bilgiler verilmektedir.); SF, nr. 925, s. 230

- İmzasız: *Selamlık Resm-i Alîsi*: (Haftalık selamlık resm-i âlîsinin Sinan Paşa Camii'inde yapılacağı haberi.) SP, nr. 940, s. 27
- İmzasız: *Selamlık Resm-i Âlisi*: ("Padişahın Ahali İle Teması, Hamiyetkârâne bir Telgrafname, Kabinenin İstifası, Mühr-ı Humayun, Tahsisat-ı Seniye, Mekatib Şehadetnameleri ve Tuğra-yı Humayun, Zat-ı Hazret-i Padişahî ve Hakan-ı Mahlu', Faaliyet-i Şehriyârî, Kılıç Alayı, Padişahımızın Seyahati, Vükela Müşavirleri, Zat-ı Şahane ve Matbuat, Mabeyn Kâtipleri, Çelebî Efendi, Niyazi Bey'in Kabulü, Tebrikat, Fransa'nın Tebrikatı, Tebrik Telgrafnameleri, Mahzuziyet-i Şahane, Saray-ı Humayun, Teberrü-i Şahane ve Hazine-i Hassa, İlan-ı Resmi, Divan-ı Harb-i Örfî, İradatın Suret-i Tahriri, Teşekkür" başlıklarıyla verilen haberler.) SP, nr. 935, s. 165-168
- İmzasız: *Selanik Divan-ı Harb Mukarreratı*: (Selanik Divan-ı Harb'in kararları .) SP, nr. 976, s. 110
- İmzasız: *Selanik'te Kura Fermanı*: (Askere alınacaklar hakkında.) SP, nr. 963, s. 5
- İmzasız: *Seri Ateşli Top Talimleri*: (Ateşli topların denenmesi.) SP, nr. 977, s. 115
- İmzasız: *Sevahil Muhafazası*: (Sahillerin muhafazası için küçük gemilerden bir filonun teşkili hakkında.) SP, nr. 971, s. 66
- İmzasız: *Seyahat-ı Şâhâne*: (Sultan V. Mehmed Reşat'ın Bursa gezisi hakkında notlar ve intibalar.) SP, nr. 940, s. 27; SP, nr. 941, s. 33
- İmzasız: *Seyyahinin Avdeti*: (Avrupa'yı gezen Osmanlı seyyahlarının dönüş haberi.) SP, nr. 963, s. 5

- İmzasız: *Sırbistan Mühimmat-ı Harbiyesinin Nakli:* (Haber) SP, nr. 937, s. 13
- İmzasız: *Sırbistan'da Boykotaj* (Sırbistan'da Avusturya mallarına karşı uygulanan boykot hakkında bilgi verilmektedir.); SF, nr. 925, s. 235
- İmzasız: *Sırbistan'da Diktatörlük Arzusu:* (Konuyla ilgili açıklama.) SP, nr. 976, s. 111
- İmzasız: *Sırbistan'da Tedarikat-ı Harbiye:* (Sırbistan'la Bulgaristan ve Avusturya arasındaki gerginlik dolayısıyla savaş hazırlıklarından bahsedilmektedir.) SF, nr. 929 s. 291
- İmzasız: *Siyonizm Aleyhinde Bir Kitap:* (Siyonizm adıyla hazırlanan bir kitabın tanıtımı.) SP, nr. 971, s. 68
- İmzasız: *Siyonizm Kongresi:* (Siyonistlerin dokuzuncu kongresi hakkında geniş bilgi.) SP, nr. 971, s. 68
- İmzasız: *Sultan Ahmed ve Hasköy Daireleri:* (Sultan Ahmet ve Hasköy dairelerinin gelirleri hakkında.) SP, nr. 970, s. 58
- İmzasız: *Suret-i Hatt-ı Humayun:* (Sultan V. Mehmed'in hattı.) SP, nr. 936, s. 174
- İmzasız: *Suret-i Hatt-ı Humayûn:* (Padişah fermanının sureti.) SP, nr. 972, s. 73
- İmzasız: *Suret-i Nutk-ı Humayûn:* (Padişah'ın nutkunun sureti.) SP, nr. 939, s. 17-18
- İmzasız: *Süferanın Telgrafnameleri:* (Haber) SP, nr. 935, s. 171
- İmzasız: *Süveys Kanalı:* (Süveys Kanalı'nın işletilmesi meselesi hakkında.) SP, nr. 976, s. 108

- İmzasız: *Şahın Hali Pek Vahimdir*: (İngiliz basınından İran Şahı'nın durumunun vahim olduğunun haberi) SP, nr. 925, s. 115
- İmzasız: *Şahın İnhila'ı*: (Times'in baş makalesinden alınan alıntılar: Şahın tahttan indirilmesi ile ilgili haber ve yorumlar.) SP, nr. 946, s. 75-76
- İmzasız: *Şaki Aleksi Çetesi*: (Çeteden yaralı olarak yakalananlarla ilgili.) SP, nr. 937, s. 16
- İmzasız: *Şaki Arif*: (Cinayetten dolayı hapisteyken kaçan ve Üsküdar çevresine korku salan Şaki Arif'in yakalanması ile ilgili haber) SF, nr. 930 s. 316
- İmzasız: *Şark Buhranı*: (Taine (te-elif-nun) gazetesinden Şark Buhranıyla ilgili yorumlar.) SP, nr. 926, s. 118
- İmzasız: *Şark Demiryolları Meselesi*: (Şark Demiryolları İşletmesi Şirketi ile Osmanlı devleti arasındaki anlaşmazlıklar.) SP, nr. 940, s. 26
- İmzasız: *Şark Robinson'u*: (Yassıada'da Mehmed Efendi adındaki birinin inziva hayatı yaşadığı haberi) SP, nr. 925, s. 118
- İmzasız: *Şark Şimendiferleri Meselesi*: (Türkiye-Bulgaristan arasındaki mesele hakkında.) SP, nr. 940, s. 25-26
- İmzasız: *Şehbenderlik Lağvı*: (Washington fahri başkonsolosluğunun lağvı hakkında.) SP, nr. 963, s. 5
- İmzasız: *Şehremaneti İstikrazı*: (Bir milyon lira borçlanmanın haberi.) SP, nr. 971, s. 65
- İmzasız: *Şehremaneti İstikrazı*: (Padişahın şehremanetinin borçlanmasını onaylaması hakkında.) SP, nr. 963, s. 5

- İmzasız: *Şehremaneti Vekili*: (Şehremaneti Halil Bey'in istifası üzerine vekil olarak Tevfik Bey'in görevlendirilmesi.) SP, nr. 973, s. 84
- İmzasız: *Şehremininin İstifası*: (Şehremini Halil Bey'in istifası hakkında.) SP, nr. 970, s. 58
- İmzasız: *Şehzade Selim Efendi*: (Şehzade Selim'in Sultan Abdülhamid'in hal'edilmesinden birkaç gün önce annesiyle sarayı terketmesiyle ilgili haber.) SP, nr. 935, s. 171
- İmzasız: *Şehzadegan Hazeratı*: (Haber) SP, nr. 936, s. 175
- İmzasız: *Şirketin Yeni Vapurları*: (Şirket-i Hayriye'nin yeni vapurlar inşa ettirmesiyle ilgili bilgiler verilmektedir.); SF, nr. 925, s. 236
- İmzasız: *Şura-yı Devlet Hey'et-i Umumiyesi*: (Gayr-i menkullerle ilgili nizamnamenin tanzimi hakkında.) SP, nr. 978, s. 123
- İmzasız: *Şura-yı Devlet Müzakeratı*: (Kanun layihalarının görüşülmesi hakkında.) SP, nr. 970, s. 57
- İmzasız: *Şuunât*: ("Hariciye Nazırı Rifat Paşa'nın Muvasalatı, Viyana'da Hayat-ı Bedbinane, Ağram'da Garavetlerin Nümayişi, Konferans, Türkiye Tedarikat-ı Askeriye, Bulgaristan Havadisi, Avusturya-Sırbistan, Balkanlardaki Paralar Alınıyor, Avusturya Donanması, Sırbistan Mühimmat-ı Harbiyesi, Sırbistan Askerini Terhis Edecekmiş, Rusya'nın tavr-ı Hareketi, Fransa-İngiltere, Nota Tevdi'i, Bulgar Meselesi, İran Avhali, Yenipazar, Avusturyalılarla Macarlıların Tenezzühleri, Sırbistan Seferberlikten Vazgeçiyor, Rifat Paşa'nın Beyanatı, Sulha Doğru, Rifat Paşa, Redifların Terhisi, Avusturya-İngiltere, İtalya'nın Harici Politikası, Avusturya ve Macaristan-Romanya, Sırbistan

Ordusunda İtalya Zabıtları, Macar Kadınlarının Arızası, Ferid Paşa İzmir'de, Telgırafname, İsa Polatın Aleyhinde, İsa Polatın, Aziz Caka ve Avanesi, Posta-Telgraf Varıdatı, İzmir'deki Asakir, Dersaadet Mebusunun İntihabı, İtilaf Protokolü, Galatasaray Vakıası, Ermeni Muhtacını, Kaza Kaymakamları, Mutasarrıf ve Kaymakam Muavinleri, Dük de Zaberuzun Azimetı, Leman Hanım İzinnamesi, Gümrüklerin İslahı, İran Sefareti, Londra Sefareti, Aşayırın Te'lif-i Beyni, Ratıb Paşa'nın Telgraf Ucuratından Borcu, Mısır'da Tütün Resmi, Meclis-i Umumiye A'zaları, Talebe-i Ulum İmtihanları, Ermeni Muhacirinin Avdeti, Terkos Suları, Aydın Eşkiyası, Alem-i İslam'ın İntibahı, Zahirı Tevzii, Toprakla Taayyüş, Yanya'da İki Taburun İsyanı, Avusturya Tazminatı, Sırbistan ve Karadağ," başlıklı haberler) SP, nr. 931, s. 150-156

İmzasız: *Tahkikat-ı Adliyede Sinematograf*: (New York'ta sinematografın bir mahkemede şahit olarak kabul edilmesinden bahsediliyor.); SF, nr. 932, s. 352

İmzasız: *Tahliye-i Sebîl*: (Nadir Ağa'nın serbest bırakılması hakkında.) SP, nr. 937, s. 16

İmzasız: *Tahran'da Tedarikat*: (Tahran'daki karışıklıklar hakkında.) SP, nr. 943, s. 55

İmzasız: *Tahrir-i Nüfus*: (İpek Sancağı'nda nüfus sayımı.) SP, nr. 936, s. 177

İmzasız: *Tard ve Kalebend*: (Sultan Abdülhamid'in Sertüfekçisi Tahir Efendilerin tardı.) SP, nr. 940, s. 29-30

İmzasız: *Tasdik-i Hükm-i İdam*: (Trabzon-Lazistan Sancağı'nda yaşayan bir ırz düşmanın idamı hakkında.) SP, nr. 976, s. 110

- İmzasız: *Tasfiye-i Rütbe-ı Askeriye Layiha-i Kanuniyesi*: (İlgili komisyonun rütbelere hakkında meclise sunduğu layiha.) SP, nr. 939, s. 20-21-22
- İmzasız: *Taşkışla Köprü*: (Hürriyet Ordusunun İstanbul'da köprülere toplar yerleştirmesinden ve Taşkışla'nın topa tutulmasından bahsediliyor.); SF, nr. 934, s. 375
- İmzasız: *Tayin*: (Ahmet İhsan'ın Ticaret Mektebi coğrafya-yı sanayi ve iktisadi dersi öğretmenliğine tayin edilmesi.) SP, nr. 977, s. 115
- İmzasız: *Tayin*: (Sırrı Bey'in tayini) SP, nr. 940, s. 29
- İmzasız: *Teati-i Etfal Usûlü*: (İngiltere ve Fransa'nın karşılıklı eğitim amacıyla çocuklarını karşı ülkeye göndermesi hakkında.) SP, nr. 976, s. 110
- İmzasız: *Tebrik Telgrafnameleri*: (Padişaha muhtelif yerlerden gelen tebrikler) SP, nr. 936, s. 175
- İmzasız: *Tebrik-i Umumî Resm-i Âlîsi*: (Padişah'ı devlet erkânının umumî tebriki.) SP, nr. 937, s. 10
- İmzasız: *Tebrik*: (Katolik ve Protestan mezhep mensuplarına padişahın yılbaşı tebriği.) SP, nr. 970, s. 57
- İmzasız: *Tedarikat-ı Harbiye*: (Balkan ülkelerinin savaş hazırlıkları.) SP, nr. 972, s. 75
- İmzasız: *Tedkik-i Hesabat*: (Emniyet Sandığı müdürü Sanullah Efendi'nin görev sırasındaki hesaplarının tedkiki hakkında.) SP, nr. 973, s. 83
- İmzasız: *Teklif-i Tavassut*: (Türkiye ile Yunanistan arasında görüşme teklifleri.) SP, nr. 937, s. 14

- İmzasız: *Telgraflar*: (Ülkelerarası telgraf trafiği. Devlet adamlarının çektikleri telgrafları ve bu telgrafların cevap metinleri.) SP, nr. 964, s. 15; SP, nr. 968, s. 47
- İmzasız: *Temdid-i Devre-i İctima'*: (Meclis-i Mebusanda görüşmelerin uzatılması.) SP, nr. 937, s. 13
- İmzasız: *Tenezzüh-ı Şâhâne*: (Padişah'ın Başkâtip Halid Ziyâ ve Başmabeyinci Lutfi Bey ve Seryaver Remzi Bey'lerle Balmumcu çiftliğini gezmeleri.) SP, nr. 939, s. 22
- İmzasız: *Tenezzüh-i Şahane*: (Haber) SP, nr. 936, s. 175
- İmzasız: *Tensikat ve Teşkilat*: (Memur kadroları hakkında.) SP, nr. 939, s. 19
- İmzasız: *Terakkiyat-ı Garbiye*: (Batı'nın ilerlemesi ve bizim bu ilerleme hızına ayak uyduramamız ile ilgili görüşler) SF, nr. 927 s. 127-128
- İmzasız: *Terakkiyat-ı Sınaiyye, Garpta İnşaat-ı Bahriye*: (Sanayideki ilerlemeler, makinalar, şirketler) SF, nr. 973, s. 168-171; (Devam) SF, nr. 974, s. 190-192
- İmzasız: *Tesviye-i Duyûn*: (Borç durumunun değerlendirilmesi hakkında.) SP, nr. 940, s. 28
- İmzasız: *Teşrif-i Şahane*: (Padişah'ın Etfal hastanesinde gazileri ziyareti.) SP, nr. 937, s. 10
- İmzasız: *Teşrif-i Şahane*: (Padişah'ın Topkapı'ya gelişi.) SP, nr. 937, s. 9
- İmzasız: *Teşrif-i Şahane*: (Padişahın muhtelif ziyaretleri.) SP, nr. 936, s. 175
- İmzasız: *Teşrifat-Protokol*: (Dışişleri'nde kurulan teşrifat komisyonunun faaliyetleri, protokol kuralları hakkında)

bilgiler.) SF, nr. 965, s. 42-46; (Devam) SF, nr. 966, s. 60-61

İmzasız: *Tevcihat*: (Adliye, ilmiye, askeriye, jandarma ve müdde-i ileyh gibi yerlerde yapılan değişikliklerin duyurulması); SP, nr. 925, s. 113; SP, nr. 926, s. 122; SP, nr. 925, s. 113; SP, nr. 927, s. 127; SP, nr. 928, s. 133; SP, nr. 929, s. 137; SP, nr. 930, s. 143; SP, nr. 931, s. 149-150; SP, nr. 932, s. 164; SP, nr. 935, s. 165; SP, nr. 936, s. 173; SP, nr. 937, s. 9; SP, nr. 939, s. 17; SP, nr. 940, s. 25; SP, nr. 941, s. 33; SP, nr. 942, s. 41; SP, nr. 943, s. 49; SP, nr. 944, s. 57; SP, nr. 945, s. 65; SP, nr. 946, s. 73; SP, nr. 947, s. 81; SP, nr. 948, s. 89; SP, nr. 949, s. 97; SP, nr. 950, s. 113;

İmzasız: *Tevcihat*: (Devletin çeşitli kademelerindeki memurların durumlarıyla ilgili değişikliklerin duyurulması.) SP, nr. 951, s. 119; SP, nr. 954, s. 142-143; SP, nr. 956, s. 159; SP, nr. 957, s. 165; SP, nr. 958, s. 175; SP, nr. 959, s. 183; SP, nr. 960, s. 192; SP, nr. 961, s. 189; SP, nr. 962, s. 205; SP, nr. 963, s. 6; SP, nr. 964, s. 14; SP, nr. 966, s. 30; SP, nr. 967, s. 37; SP, nr. 968, s. 47; SP, nr. 970, s. 61; SP, nr. 972, s. 78; SP, nr. 975, s. 102; SP, nr. 977, s. 117; SP, nr. 978, s. 7-8;

İmzasız: *Tevcihat*: (Mülkiye ve Adliye ile ilgili haber ve olaylar hakkında.); SP, nr. 937, s. 14; SP, nr. 946, s. 78; SP, nr. 947, s. 86; SP, nr. 949, s. 102

İmzasız: *Tokat Kalhanesi*: (Bakır madeninin nakliyle ilgili haber.) SP, nr. 937, s. 16

İmzasız: *Trablus -Tunus Hadisesi*: (iki ülke arasındaki sınır ihtilafları.) SP, nr. 972, s. 76

İmzasız: *Trablus-ı Garbda Meşrutiyet Şenlikleri*: (Batı Trablus'taki Meşrutiyet kutlamalarından bahsedilmektedir.) SF, nr. 930 s. 302

- İmzasız: *Tunus Hududu Hadisesi*: (Tunus hududunda olay.) SP, nr. 972, s. 76
- İmzasız: *Türk Derneği*: (Gazetelerden derlenen bilgilere göre Türkçenin sadeleştirme faaliyetlerinden Mehmet Emin ve Ahmed Hikmet Bey'lerin eserlerinden bahsedilmektedir.) SF, nr. 977, s. 238
- İmzasız: *Türkiye Notası*: (Yunanistan'a verilen nota hakkında.) SP, nr. 963, s. 4-5
- İmzasız: *Türkiye Tarihçe-i İnkılabı I.* : ("Abdülaziz'in Sükûtu, Abdülhamid'in Cülûsu, Yıldız Hafiyeleri, Millet'in Cehalette Yaşamaları İçin İttihaz Olunan Tedabir" başlıklarıyla -Standard Gazetesinden-) SP, nr. 941, s. 37-38
- İmzasız: *Türkiye'de Anasır Meselesi*: (Taine (te-elif-nun) Gazetesi'nden alıntı alıntı.) SP, nr. 954, s.137-138
- İmzasız: *Türkiye'ye İki Milyonluk Bir Hediye*: (Zengin birinin Osmanlı dilinin ıslahı için para bağışı yapması hakkında.) SP, nr. 972, s. 75
- İmzasız: *Türkiye-Bulgaristan*: (İki ülke arasındaki sınır tartışmaları.) SP, nr. 978, s. 121-122
- İmzasız: *Türkiye-Bulgaristan*: (Yabancı basından Türkiye-Bulgaristan ilişkileri ile ilgili iktibaslar) SP, nr. 925, s. 117-118
- İmzasız: *Uluvo-ı Cenap*: (Nazime Sultan'nın Meclis-i Mebusan'a gönderdiği tezkire.) SP, nr. 973, s. 83
- İmzasız: *Üçüncü Ordu*: (Yabancı basının üçüncü ordu kumandanı Hadi Paşa ile mülakatı.) SP, nr. 976, s. 109

- İmzasız: *Üdeba ve Muharririn-i Osmaniye Nazargah-ı Alilerine:* (Türk Derneği'nin faaliyetleri hakkında.) SP, nr. 969, s. 54
- İmzasız: *Vahdetî İle Mülâkât:* (Tutuklu bulunan Derviş Vahdeti ile yapılan mülakat.) SP, nr. 939, s. 23-24
- İmzasız: *Vardar Kadastrosu:* (Vardar Nahiyesi'nde kadastro çalışmalarının tekrar başlaması.) SP, nr. 936, s. 177
- İmzasız: *Vazaif-i Zabıta:* (Zabıtalardan görevleriyle ilgili son düzenlemeler.) SP, nr. 974, s. 93
- İmzasız: *Vilayat-ı Sülüse Maliye Müfettişlerinin Lağvı:* (Rumeli bölgesindeki yabancı maliye müfettişlerinin lağvı hakkında.) SP, nr. 940, s. 28
- İmzasız: *Vilayat:* (Sivas ve Byburt'la ilgili haberler) SP, nr. 927, s. 132
- İmzasız: *Vilayatta Nutk-ı Padişahî:* (Padişah nutkunun telgrafla diğer illere ulaştırılması) SP, nr. 939, s. 19
- İmzasız: *Vilayatta Yağmurlar:* (Çevre illerinde yağın yağmurlar hakkında.) SP, nr. 936, s. 179
- İmzasız: *Vilayet-i Müşariün İleyhten:* (Genel asayiş hakkında.) SP, nr. 936, s. 178
- İmzasız: *Vilayet-i Müşariünileyh:* (İstanbul'da son asayiş durumu.) SP, nr. 937, s. 11
- İmzasız: *Voltaire Zirhlısının Resm-i Tenzili:* (Fransa'nın Saine destgahında inşa olunan Voltaire zirhlısının denize indirilişi üzerine) SF, nr. 927s. 260
- İmzasız: *Von Der Goltz Paşa'nın Makalesi:* (General'in Türkiye hakkındaki makalesi üzerine.) SP, nr. 976, s. 110

- İmzasız: *Von Der Goltz Paşa'nın Vazaiifi*: (Goltz'un görev süresiyle ilgili yorumlar.); SP, nr. 942, s. 46-47
- İmzasız: *Von Der Goltz Paşa*: (General Von Der Goltz'un İstanbul'dan Almanya'ya gidişi hakkında.) SP, nr. 971, s. 65
- İmzasız: *Yağmur*: (Kosova'da yağmur.) SP, nr. 937, s. 15
- İmzasız: *Yanya Ahvali*: (Yanya'nın son durumu.) SP, nr. 971, s. 69
- İmzasız: *Yanya-Alonya Hattı*: (Yanya-Alonya arasında tren hattı.) SP, nr. 972, s. 78
- İmzasız: *Yemen Ahvali*: (Yemen'de son durum.) SP, nr. 976, s. 112
- İmzasız: *Yemen Valisi Mısır'da*: (Yemen valisi Hasan Tahsin Paşa'nın Mısır'a gidişi.) SP, nr. 974, s. 94
- İmzasız: *Yemen'de Asayiş*: (Yemen'de sükun ve asayişin yerinde olduğu haberi.) SP, nr. 974, s. 94
- İmzasız: *Yemen'de Mebus İntihabatı*: (Yemende mesbus seçimi hakkında.) SP, nr. 968, s. 47
- İmzasız: *Yemen'de Vak'a*: (Bir Alman'ın adının cinayete karışması hakkında.) SP, nr. 970, s. 59
- İmzasız: *Yeni Bir Banka*: (Museviler tarafından Selanik'te banka kurma teşebbüsleri.) SP, nr. 937, s. 13
- İmzasız: *Yeni Journalciler*: (İsmi verilmeyen jurnalcilerin tevkif edildiğiyle ilgili haber.) SP, nr. 937, s. 13
- İmzasız: *Yeni Kabine ve Ecnebi Matbuatı*: (Dış basının yeni kabine hakkındaki yorumları.) SP, nr. 972, s. 74

- İmzasız: *Yeni Kabine*: (Değişen kabinenin yeni isimlerinin açıklanması.) SP, nr. 971, s. 65
- İmzasız: *Yeni Mebusan Dairesi*: (Mebuslar için tahsis edilen daire hakkında.) SP, nr. 976, s. 109
- İmzasız: *Yeni Sene Tebrikatı*: (Yeni sene dolayısıyla Paris'te tebrikler.) SP, nr. 970, s. 59
- İmzasız: *Yeniçeriler Zamanında Saray ve Devair-i Resmiye Rical ve Memurini*: (Saray-ı Humayûn tanıtılıyor ve Saraydaki bütün görevlilerin görev alanları, hizmetleri mevkileri hakkında bilgiler veriliyor. 'kitapçıktan iktibas'.); SF, nr. 932, s. 349-351
- İmzasız: *Yıldız Bahçesi*: (Haber) SP, nr. 941, s. 39
- İmzasız: *Yıldız Binaları*: (Haber) SP, nr. 936, s. 176
- İmzasız: *Yıldız Sarayı*: (Yıldız'ın muhafaza ve idaresi hakkında.); SP, nr. 936, s. 176; SP, nr. 937, s. 14
- İmzasız: *Yıldız Taharriyatı*: (Yıldız'da bulunan gravat ve gömlekler) SP, nr. 936, s. 175
- İmzasız: *Yıldız'da Çıkan Paralar*: (Haber) SP, nr. 936, s. 176
- İmzasız: *Yıldız'da Jurnaller*: (Haber) SP, nr. 936, s. 176
- İmzasız: *Yıldız'daki Paralar*: (Boşaltılan Yıldız'daki paralarla ilgili haber.) SP, nr. 935, s. 170
- İmzasız: *Yollar inşası*: (Yol yapımı.) SP, nr. 978, s. 125
- İmzasız: *Yunan Ahvali*: (Yunanistan'da Son durumlar.) SP, nr. 971, s. 69
- İmzasız: *Yunanistan Ahvali*: (Yunanistan'da son durum.) SP, nr. 976, s. 108

- İmzasız: *Yunanistan Ahvali*: (Yunanistan'da son durumlar.) SP, nr. 973, s. 86, SP, nr. 970, s. 61, SP, nr. 972, s. 76, SP; nr. 974, s. 91
- İmzasız: *Yüz Buruşukluğuna Çare*: (Paris'te Madame Hariett Meta Smith isminde bir bayanın yüz buruşukluğuna çare olacak ilacı hakkındaki haber.) SP, nr. 974, s. 95
- İmzasız: *Zat-ı Şahane'nin Bursa Seyahati*: (Padişah V. Mehmed'in Bursa seyahati dolayısıyla alınan notlar.) SP, nr. 937, s. 10
- İmzasız: *Zat-ı Şahane'ye*: (İstanbul'da beynelmilel bir mabet inşa etmek meselesi hakkında.) SP, nr. 966, s. 39
- İmzasız: *Zat-ı Şâhâne*: (Padişah'ın sıhhati için kiliselerde yapılan ayin haberi.) SP, nr. 940, s. 28
- İmzasız: *Zat-ı Şahanelerin Fotoğrafleri*: (Padişahın Kılıç alayı öncesinde çekilen fotoğrafları.) SP, nr. 936, s. 175
- İmzasız: *Ziya Paşa'nın Avdeti*: (Amerika'ya giden Ziya Paşa'nın dönüşü.) SP, nr. 970, s. 57
- İmzasız: *Ziyaret-i Hükümdaran*: (Balkan hükümdarlarının İstanbul'u ziyaretleri hakkında.) SP, nr. 970, s. 58
- İmzasız: *Ziyaret*: (Harbiye, bahriye, şura-yı devlet reislerinin vs. nin sadrazamı ziyaretleri) SP, nr. 941, s. 36
- İmzasız: *Temmuz İnkılabı Memleketimize Meşrutiyeti Getirdi*: II. Meşrutiyet döneminin sosyal, siyasî olayları ve gelişmeleri. SF, nr. 933, s. 354

2. Konularına Göre:

a. Adalet, Hukuk, Kanunlar:

İmzasız: *Ceza Kanunnamesi*: SP, nr. 963, s. 5

İmzasız: *Çeteler Kanunnamesinin Netayic-i Tatbikiyesi*: SP, nr. 974, s. 91

İmzasız: *Çeteler Kanununun Tatbiki*: SP, nr. 971, s. 67

İmzasız: *Hükm-i İdam ve Müebbet Kürek*: SP, nr. 952, s. 126

İmzasız: *İspirto Nizamnamesi*: SP, nr. 963, s. 5

İmzasız: *İzmir'de Asayiş ve Ceteler Nizamnamesi*: SP, nr. 972, s. 75

İmzasız: *Mevadd-ı Umumiye*: SP, nr. 977, s. 114

İmzasız: *Naiime Sultan-Kemaleddin Bey Dâv'âsı*: SP, nr. 976, s. 107

İmzasız: *Redif Kanunnamesi*: SP, nr. 972, s. 75

İmzasız: *Selanik Divoan-ı Harb Mukarreratı*: SP, nr. 976, s. 110

İmzasız: *Suret-i Hatt-ı Humayûn*: SP, nr. 972, s. 73

İmzasız: *Şura-yı Devlet Hey'et-i Umumiyesi*: SP, nr. 978, s. 123

İmzasız: *Şura-yı Devlet Müzakeratı*: SP, nr. 970, s. 57

İmzasız: *Tasdik-i Hükm-i İdam*: SP, nr. 976, s. 110

İmzasız: *Tedkik-i Hesabat*: SP, nr. 973, s. 83

[TOKGÖZ, Ahmed İhsan]: *Necib Melheme'nin Muhakemesi*:
SF, nr. 927s. 272

b Basın Hakındaki Yazılar, Haberler:

İmzasız: *Cemiyet-i Matbuat*: SP, nr. 978, s. 123

İmzasız: *Sada-yı Millet Gazetesi*: SP, nr. 972, s. 77

İmzasız: *Yeni Kabine ve Ecnebi Matbuatı*: SP, nr. 972, s. 74

c. Biyografiler:

Ahmed Refik: *Fatih Sultan Mehmed ve Ressam Bellini*: SF, nr.
956, s. 309-311,313; (devam) SF, nr. 958, s. 347-349

Ali Nusret: ** *Sabri-i Şakir*: SF, nr. 944, s. 115,117-118

B[ehlül] M[iya]: ** *Musahabe-i Edebiye: Nesl-i Ahir-i Edebimiz*
-Şairler-: SF, nr. 964, s. 19-20

d. Çeşitli Olaylar, Haberler, Yazılar:

- İmzasız: *Bağdat Şimendiferi*: SP, nr. 970, s. 59
- İmzasız: *Barbaros Hayreddin Paşa*: SP, nr. 977, s. 114
- İmzasız: *Barbaros'un Türbesi*: SP, nr. 978, s. 123
- İmzasız: *Harik*: SP, nr. 976, s. 112
- İmzasız: *Hediye-i Hazret-i Padişahî*: SP, nr. 976, s. 105
- İmzasız: *Hikmet-i İctimaiye Mebahisinden: Teşkil-i Cemiyet*; SF, nr. 968, s. 90-92
- İmzasız: *İttihat Kütüphanesi*: SP, nr. 951, s. 120
- İmzasız: *Kesriye Hariki*: SP, nr. 973, s. 85
- İmzasız: *Kumaş Fabrikası*: SP, nr. 971, s. 65
- İmzasız: *Kutb-ı Şimalî'nin Keşfi*: SP, nr. 954, s. 143-144
- İmzasız: *Kuyruklu Yıldız*: SP, nr. 973, s. 86
- İmzasız: *Malaria Hastalığı*: SP, nr. 972, s. 78
- İmzasız: *Mekke-i Mükerrreme'de Seyelan*: SP, nr. 971, s. 66
- İmzasız: *Merzifon'un Samsun'a Rabtı*: SP, nr. 976, s. 107
- İmzasız: *Seyyahinin Avdeti*: SP, nr. 963, s. 5
- İmzasız: *Türkiye'ye İki Milyonluk Bir Hediye*: SP, nr. 972, s. 75
- İmzasız: *Uluvv-ı Cenap*: SP, nr. 973, s. 83

- İmzasız: *Yemen'de Vak'a*: SP, nr. 970, s. 59
- İmzasız: *Yeni Sene Tebrikatı*: SP, nr. 970, s. 59
- İmzasız: *Yollar inşası*: SP, nr. 978, s. 125
- İmzasız: *Yüz Buruşukluğuna Çare*: SP, nr. 974, s. 95
- İmzasız: *Zat-ı Şahane'ye*: SP, nr. 966, s. 39
- Seyyid Muhammed Ziyaeddin: *Taraf-ı Meşihat-ı Celileden Verilen Fetva-yı Şerifenin Suretidir*: SF, nr. 934, s. 369
- Şerif Paşa: *Şerif Paşa Jurnalı*: SF, nr. 977, s. 232-233
- Şerif Paşa: *Şerif Paşa'nın Jurnalı*: SF, nr. 978, s. 245
- [TOKGÖZ, Ahmed İhsan]: *Mütenevvia*: SF, nr. 925, s. 240

e. Dahilî ve Haricî Olaylar, Haberler:

- İbrahim Hakkı: *Takrir Sureti*: SP, nr. 972, s. 73
- İmzasız: *Adana Ahvali*: SP, nr. 973, s. 86
- İmzasız: *Adana'da Emlak*: SP, nr. 976, s. 106
- İmzasız: *Anarşistler*: SP, nr. 972, s. 75
- İmzasız: *Atina'dan Mektup*: SP, nr. 974, s. 90-91
- İmzasız: *Avusturya-Rusya*: SP, nr. 976, s. 106
- İmzasız: *Baklan Mesaili*: SP, nr. 973, s. 86
- İmzasız: *Balkan İttihadı*: SP, nr. 971, s. 66

- İmzasız: *Balkan İttihadı*: SP, nr. 972, s. 75
- İmzasız: *Balkan ve Girit İğtişından Harp Korkusu*: SP, nr. 973, s. 86
- İmzasız: *Balkanlarda Sükûnetin Avdeti*: SP, nr. 976, s. 110
- İmzasız: *Baruthane'nin Nakli*: SP, nr. 971, s. 66
- İmzasız: *Beynelmilel Bir Kongre*: SP, nr. 963, s. 5-6
- İmzasız: *Beynelmilel Sulh Hakem Encümeni*: SP, nr. 976, s. 105
- İmzasız: *Beyoğlu Mutasarrıflığı*: SP, nr. 971, s. 70
- İmzasız: *Bir Kaza-yı Bahriye*: SP, nr. 976, s. 111
- İmzasız: *Bir Şayia*: SP, nr. 973, s. 84
- İmzasız: *Bleryo Namına Bir Abide*: SP, nr. 976, s. 108
- İmzasız: *Bosna İlhakı Hakkında Münakaşa*: SP, nr. 963, s. 6
- İmzasız: *Bu Haftalık Vakayi-i Siyasiye*: SP, nr. 952, s. 121
- İmzasız: *Bulgar Çeteleri*: SP, nr. 972, s. 76
- İmzasız: *Bulgaristan'da Faaliyet-i İktisadiye*: SP, nr. 974, s. 91
- İmzasız: *Bulgaristan'da Miting*: SP, nr. 970, s. 59
- İmzasız: *Bulgaristan'ın Teslihatından*: (Bir yandan Osmanlı Devleti'ne iyi görünen Bulgaristan'ını bir yandan da silahlanması haberi.) SP, nr. 976, s. 110
- İmzasız: *Çakırcalı'nın Takibatı*: SP, nr. 973, s. 84
- İmzasız: *Çerağan Sarayı Harik-i Müessifi*: SP, nr. 973, s. 82-83
- İmzasız: *Dahiliyye*: SP, nr. 951, s. 114-119
- İmzasız: *Dahiliyye*: SP, nr. 952, s. 122-126

- İmzasız: *Dahiliyye*: SP, nr. 953, s. 130-
- İmzasız: *Dahiliyye*: SP, nr. 954, s. 138-142
- İmzasız: *Dahiliyye*: SP, nr. 955, s. 145-149
- İmzasız: *Dahiliyye*: SP, nr. 956, s. 153-159
- İmzasız: *Dahiliyye*: SP, nr. 957, s. 162- 167
- İmzasız: *Dahiliyye*: SP, nr. 958, s. 169-175
- İmzasız: *Dahiliyye*: SP, nr. 959, s. 177-
- İmzasız: *Dahiliyye*: SP, nr. 960, s. 186
- İmzasız: *Dahiliyye*: SP, nr. 961, s. 193-199
- İmzasız: *Dahiliyye*: SP, nr. 962, s. 201-205
- İmzasız: *Dahiliyye*: SP, nr. 964, s. 9-15
- İmzasız: *Dahiliyye*: SP, nr. 965, s. 18-23
- İmzasız: *Dahiliyye*: SP, nr. 966, s. 25-39
- İmzasız: *Dahiliyye*:- SP, nr. 967, s. 34-39
- İmzasız: *Dahiliyye*: SP, nr. 968, s. 41-47
- İmzasız: *Dahiliyye*: SP, nr. 969, s. 49-53
- İmzasız: *Dahiliyye*: SP, nr. 975, s. 97-104
- İmzasız: *Dahiliyye*: SP, nr. 977, s. 113-120
- İmzasız: *Danef'le Mülakat*: SP, nr. 973, s. 86
- İmzasız: *Devlet-i Osmaniye ve Avusturya-Rusya Mukareneti*: SP,
nr. 974, s. 92
- İmzasız: *Dürzilerin Tecavüzatı*: SP, nr. 973, s. 85

İmzasız: *Fas Ahvali*: SP, nr. 978, s. 124

İmzasız: *Finlandalıların Protestoları*: SP, nr. 974, s. 93

İmzasız: *Fransa Feyezan-ı Mâthişi*: SP, nr. 974, s. 89-90

İmzasız: *Fransa-Almanya Rekabeti*: SP, nr. 972, s. 77

İmzasız: *Gayet Samimi Bir Ziyafet*: SF, nr. 978, s. 242

İmzasız: *Girit Ahvali*: SP, nr. 963, s. 4; SP, nr. 970, s. 61; SP, nr. 971, s. 70; SP, nr. 978, s. 125; SP, nr. 974, s. 89; SP, nr. 976, s. 106

İmzasız: *Gümrük Resminin Tezyidi*: SP, nr. 963, s. 5

İmzasız: *Haftalık Vak'a-i Siyasiye*: SP, nr. 951, s. 113-114

İmzasız: *Haftalık Vak'a-i Siyasiye*: SP, nr. 953, s. 129-130

İmzasız: *Halasa-i Siyasiye*: SP, nr. 967, s. 33-34

İmzasız: *Hareket-i Arz*: SP, nr. 973, s. 85

İmzasız: *Haricî Telgraflar-Son Telgraflar*: SP, nr. 951, s. 119; SP, nr. 956, s. 159

İmzasız: *Haricî Telgraflar*: SP, nr. 952, s. 126; SP, nr. 953, s. 136; SP, nr. 954, s. 144; SP, nr. 955, s. 149

İmzasız: *Hükümet-i Osmaniye-Papalık*: SP, nr. 970, s. 60

İmzasız: *Hülasa-i Siyasiye*: SP, nr. 956, s. 153

İmzasız: *Hülasa-i Siyasiye*: SP, nr. 957, s. 161

İmzasız: *Hülasa-i Siyasiye*: SP, nr. 957, s. 293

İmzasız: *Hülasa-i Siyasiye*: SP, nr. 959, s. 177

İmzasız: *Hülasa-i Siyasiye*: SP, nr. 961, s. 193

İmzasız: *Hülasa-i Siyasiye*: SP, nr. 964, s. 9

- İmzasız: *Hülasa-i Siyasiyye*: SP, nr. 965, s. 17-18
- İmzasız: *Hülasa-i Siyasiyye*: SP, nr. 968, s. 41
- İmzasız: *Irak'ta Telgraf Bölüğü*: SP, nr. 971, s. 65
- İmzasız: *İane-i Şehriyarî*: SP, nr. 976, s. 107
- İmzasız: *İfşaat-ı Mühimme*: SP, nr. 968, s. 47
- İmzasız: *İngiltere Bahriyesi*: SP, nr. 976, s. 106
- İmzasız: *İngiltere Kralının Beyanatu*: SP, nr. 976, s. 110
- İmzasız: *İran Ahvali*: SP, nr. 963, s. 5
- İmzasız: *İran Ahvali*: SP, nr. 971, s. 69
- İmzasız: *İran Ahvali*: SP, nr. 972, s. 76
- İmzasız: *İran Ahvali*: SP, nr. 976, s. 108
- İmzasız: *İran Meclis-i Mebusan'ının Resmi Küşadı*: SP, nr. 963, s. 5
- İmzasız: *İsmailîler*: SP, nr. 974, s. 94
- İmzasız: *İspanya Kabinesi*: SP, nr. 976, s. 112
- İmzasız: *İstanbul Postası*: SF, nr. 955, s. 290
- İmzasız: *İtalya Parlamentosu*: SP, nr. 976, s. 112
- İmzasız: *İtalya ve İttifak-ı Müselles*: SP, nr. 971, s. 68
- İmzasız: *Kudiis Musevileri*: SP, nr. 974, s. 92
- İmzasız: *Kudiis Patriği Meselesi*: SP, nr. 976, s. 107
- İmzasız: *Kudiis-i Şerif Meselesi*: SP, nr. 970, s. 60
- İmzasız: *Macaristan Buhranı*: SP, nr. 972, s. 78

- İmzasız: *Madalya İrsali*: SP, nr. 970, s. 58
- İmzasız: *Makedonya Ahvali*: SP, nr. 972, s. 76
- İmzasız: *Malinof'un Seyahati*: SP, nr. 971, s. 70
- İmzasız: *Manastır-Yanya Hattı*: SP, nr. 972, s. 75
- İmzasız: *Meşrutiyet Muvafık Bir Hareket-i Vatanperverane*: SP, nr. 974, s. 92
- İmzasız: *Monako'da Tüfek ve Güvercin Müsabakası - Avrupa'da Atıcılık*: SF, nr. 964, s. 29-30
- İmzasız: *Mösyö Dragomis'in Tekzibi*: SP, nr. 976, s. 108
- İmzasız: *Mülakat-ı Hükümdaran*: SP, nr. 976, s. 107
- İmzasız: *Necaşi ve Habeşiler*: SP, nr. 976, s. 111
- İmzasız: *Osmanlı Avusturya Ticaret Mukevelesi*: SP, nr. 974, s. 92-93
- İmzasız: *Osmanlı Zabitanı ve Fas*: SP, nr. 963, s. 6
- İmzasız: *Osmanlı-Bulgar Ticaret Muahedesi*: SP, nr. 974, s. 92
- İmzasız: *Osmanlı-Yunan Münasebatı*: SP, nr. 972, s. 76
- İmzasız: *Paris Borsası*: SP, nr. 973, s. 86; SP, nr. 976, s. 107
- İmzasız: *Polis Tahkimi*: SP, nr. 977, s. 115
- İmzasız: *Prusya Parlamentosu*: SP, nr. 972, s. 78
- İmzasız: *Roma Sefaret-i Seniyesi*: SP, nr. 972, s. 76
- İmzasız: *Rum Patriğinin İstifası*: SP, nr. 976, s. 110
- İmzasız: *Rum Patrikhanesi Buhranı*: SP, nr. 974, s. 91
- İmzasız: *Rumların Ahz-ı Asker Muamelesi*: SP, nr. 976, s. 107

İmzasız: *Rusya-İran*: SP, nr. 966, s. 39

İmzasız: *Sırbistan'da Diktatörlük Arzusu*: SP, nr. 976, s. 111

İmzasız: *Siyonizm Kongresi*: SP, nr. 971, s. 68

İmzasız: *Süveyş Kanalı*: SP, nr. 976, s. 108

İmzasız: *Şehbenderlik Lağvı*: SP, nr. 963, s. 5

İmzasız: *Tebrik*: SP, nr. 970, s. 57

İmzasız: *Tedarikat-ı Harbiye*: SP, nr. 972, s. 75

İmzasız: *Telgraflar*: SP, nr. 964, s. 15; SP, nr. 968, s. 47

İmzasız: *Tevcihat*: SP, nr. 951, s. 119; SP, nr. 954, s. 142-143; SP, nr. 956, s. 159; SP, nr. 957, s. 165; SP, nr. 958, s. 175; SP, nr. 959, s. 183; SP, nr. 960, s. 192; SP, nr. 961, s. 189; SP, nr. 962, s. 205; SP, nr. 963, s. 6; SP, nr. 964, s. 14; SP, nr. 966, s. 30; SP, nr. 967, s. 37; SP, nr. 968, s. 47; SP, nr. 970, s. 61; SP, nr. 972, s. 78; SP, nr. 975, s. 102; SP, nr. 977, s. 117; SP, nr. 978, s. 7-8;

İmzasız: *Trablus -Tunus Hadisesi*: SP, nr. 972, s. 76

İmzasız: *Tunus Hududu Hadisesi*: SP, nr. 972, s. 76

İmzasız: *Türkiye Notası*: SP, nr. 963, s. 4-5

İmzasız: *Türkiye'de Anasır Meselesi*: SP, nr. 954, s. 137-138

İmzasız: *Türkiye-Bulgaristan*: SP, nr. 978, s. 121-122

İmzasız: *Yanya Ahvali*: SP, nr. 971, s. 69

İmzasız: *Yanya-Alonya Hattı*: SP, nr. 972, s. 78

İmzasız: *Yemen Ahvali*: SP, nr. 976, s. 112

İmzasız: *Yemen Valisi Mısır'da*: SP, nr. 974, s. 94

İmzasız: *Yemen'de Asayiş*: haberi.) SP, nr. 974, s. 94

İmzasız: *Yemen'de Mebus İntihabatı*: SP, nr. 968, s. 47

İmzasız: *Yunan Ahvali*: SP, nr. 970, s. 61; SP, nr. 971, s. 69; SP, nr. 972, s. 76; SP, nr. 973, s. 86; SP, nr. 974, s. 91; SP, nr. 976, s. 108;

İmzasız: *Ziyaret-i Hükümdaran*: SP, nr. 970, s. 58

f. Denemeler, Fantaziyeler:

Asaf Muammer: *Elhan-ı Aşk*: SF, nr. 955, s. 297-299

Asaf Muammer: *Keşke Ben Ölseydim*: SF, nr. 953, s. 266-267

Âsaf Muammer: *Uyku Bir Saadettir*: SF, nr. 950, s. 223

[AYKAÇ], Fazıl Ahmed: *İki Hemşire*: SF, nr. 970, s. 115

[AYKAÇ], Fazıl Ahmed: *Zehir Katreleri*: SF, nr. 967, s. 71

Bedi' Nuri: *Cemiyat-ı Ulviye*: SF, nr. 976, s. 218-219

Bedreddin Mümtaz: *İğbirar-ı Ruh*: SF, nr. 946, s. 154-155

Bedreddin Mümtaz: *Mersiye*: SF, nr. 948, s. 188

Bedreddin Mümtaz: *Niçin!..*: SF, nr. 942, s. 91

Celal Sahir: *Kar*: SF, nr. 935, s. 392

Cenab Şehabeddin: *Eş'ar-ı Vicdaniye*: SF, nr. 927s. 259,262-263

- Cevad Rıza: *Hazan Çiçekleri*: SF, nr. 962, s. 413-414
- [DELİLBAŞI], Ali Süha: *Melâl*: SF, nr. 970, s. 115-117
- Emin Lami': *Ukde*: SF, nr. 973, s. 163
- Emin Lami': *Uzakta*: SF, nr. 974 s. 182-183
- [ERBİL], Haşim Nahid: *İntikam*: SF, nr. 973, s. 163
- [ERBİL], Haşim Nahid: *Müşafihat-ı Nücum*: SF, nr. 971, s. 135
- [ERBİL], Haşim Nahid: *Müşafihat-ı Nücum*: SF, nr. 978, s. 247
- [EROZAN], Celal Sahir: *Senin İsmi*: SF, nr. 926 s. 243
- [EROZAN], Celal Sâhir: *Önce Sorayım*: SF, nr. 937, s. 7
- H. Hüsni: *Sigara*: SF, nr. 974, s. 184-185
- Hamdullah Subhî: *Köy Mezarlığı*: SF, nr. 971, s. 134
- İsmail Subhî: *İstanbul Limanında Bir Gece 'Tasvir'*: SF, nr. 940, s. 58-61
- İsmail Subhî: *Ulvîyet-i İzdivac*: SF, nr. 930 s. 314
- [KESTELLİ], Raif Necdet: *İbtıla-yı Nüsûmet* : SF, nr. 925, s. 231
- [KESTELLİ], Raif Necdet: *Karanlıklarda...*: SF, nr. 949, s. 206-207
- [KESTELLİ], Raif Necdet: *Nedamet*: SF, nr. 926 s. 246
- [KESTELLİ], Raif Necdet: *Vedalaşırken*: SF, nr. 954, s. 285
- Mehmed Behic: *Genç Kızlar*: SF, nr. 977, s. 230
- Mehmed Fehim: *Terane-i Milli I. Vatan*: SF, nr. 938, s. 27-28
- Mehmed Halîm: *İstirb-ı Aşk*: SF, nr. 946, s. 154
- Mehmed Rauf: *Kalbim Yalnız İztiraba Değil...*: SF, nr. 965, s. 41

Mehmed Sa'di: "*Topraktan Hasıl, Toprağa Vasil*": SF, nr. 961, s. 398

Raif Necdet: *Hale-i Samimiyet*: SF, nr. 934, s. 380

Raif Necdet: *Hayal-i Münhezim*: SF, nr. 957, s. 326

Reşid Süreyya (Tıbbiye'den): *Tabiatla*: SF, nr. 955, s. 301

Samih Fethi: *Rücu'*: SF, nr. 961, s. 397

Server Cemal: *Bir Mersiye*: SF, nr. 976, s. 215

g. Eğitim-Öğretim, Okul:

İmzasız: *Avrupa'da Talebe-i Osmaniye*: SP, nr. 963, s. 5

İmzasız: *Dahil-i İsnan İdadi Talebesi*: SP, nr. 971, s. 65

İmzasız: *Darülfünun'da Konferans*: SP, nr. 972, s. 74

İmzasız: *Küçük Zabıt ve Endaht Mektepleri*: SP, nr. 977, s. 115

İmzasız: *Maarif Meselesi*: SP, nr. 972, s. 74

İmzasız: *Maarifin Tahsisat-ı Manzumesi*: SP, nr. 970, s. 58

İmzasız: *Meclis-i Umur-ı Tıbbiye*: SP, nr. 973, s. 84

İmzasız: *Medaris-i İlmiyye*: SP, nr. 971, s. 65

İmzasız: *Medaris-i İslamiyenin Islahı*: SP, nr. 976, s. 105

İmzasız: *Mekteb Tatili*: SP, nr. 963, s. 5

İmzasız: *Paris'te Talebe-i Osmaniye*: SP, nr. 976, s. 110

İmzasız: *Tayin*: SP, nr. 977, s. 115

İmzasız: *Teati-i Etfal Usûlü*: SP, nr. 976, s. 110

İsmail Subhî: *Husûsî Mektebler*: SF, nr. 937, s. 7,9-11

Mustafa Refik: *Prenslerin Tahsil ve Terbiyesi*: SF, nr. 926 s. 251

Mustafa Subhî: *Ta'mim-i Maarif ve Tenvir-i Efkâr*: SF, nr. 935,
s. 389-390, 392

ğ. *Felsefe, Sosyoloji, Psikoloji ile İlgili Yazılar:*

Cemil Sıdkî: *İctimaiyat: Nice ve İnsanoğlu*: SF, nr. 944, s. 118-
120

Cemil Sıtkı Ezzehavî: *Cazibe-i Umummiyenin Hakikati*: SF, nr.
954, s. 283-285

Edhem Necdet: *Çocuklarımızı Nasıl Yetiştirmeliyiz?*: SF, nr.
947, s. 174-175

Edhem Necdet: *Felsefe-i Hayat II.*: SF, nr. 967, s. 78-80

Edhem Necdet: *Felsefe*: SF, nr. 970, s. 118-119

Edhem Necdet: *Felsefede Tasnif*: SF, nr. 978, s. 253-255

Ethem Necdet: *Felsefe-i Hayat*: SF, nr. 962, s. 409-411; (devam) SF,
nr. 968, s. 92-9; (devam) SF, nr. 972, s. 155-157; (devam)
SF, nr. 973, s. 174

Ethem Necdet: *Sosyalizm*: SF, nr. 974, s. 186-187

İ(sm)ail S(ubh)î: *Esmar-ı Hakikat*: SF, nr. 941, s. 79

İ(smail) S(ubhî):*Esmar-ı Tefekkür*: SF, nr. 940, s. 36

[KARAY], Refik Halid: *Tahlil-i Maneviyat: Onlar*; SF, nr. 966, s. 51-51

[KESTELLİ], Raif Necdet: *Meş'um Kanatlar*: SF, nr. 964, s. 23-24

[KESTELLİ], Raif Necdet: *Musahabe-i İctimaiye: İnkılab-ı İctimai*; SF, nr. 960, s. 375-378

[KESTELLİ], Raif Necdet: *Müsahebe-i İctimaiye: Hakikat ve Adalete Doğru...*: SF, nr. 936, s. 408-410

[KESTELLİ], Raif Necdet: *Yirminci Asır*: SF, nr. 943, s. 103-104

Muhammed Asaf: (Azamiyet ve Asgariyet-i Namütenahi-i Kâinat: SF, nr. 928, s. 283

h. Hatırat, Seyahat Yazıları:

Asaf Muammer: *Bursa'da Hatıra-i Seyahat*: SF, nr. 954, s. 274-277

[AYKAÇ], Fazıl Ahmed: *Musul'da İken*: SF, nr. 957, s. 330-331

[KARAY], Refik Halid: *Venedik'in Kandilleri*: SF, nr. 976, s. 214

ı. Hikâyeler:

Ahmed Mazhar: *Bir Diyojen*: SF, nr. 948, s. 189-190

Ali Nusret: *Küçük Hikâye*: SF, nr. 946, s. 150-153

Asaf Muammer: *En Sonra*: SF, nr. 951, s. 236-239; SF, nr. 952, s. 253-255

Âsaf Muammer: *Tesadüf*: SF, nr. 950, s. 219-222

Cemil Süleyman: *Heykel*: SF, nr. 967, s. 72-75; (devam) SF, nr. 968, s. 85,89-90; (devam) SF, nr. 969, s. 110

[DELİLBAŞI], Ali Süha: *İlk Gece*: SF, nr. 975, s. 200-203

[DELİLBAŞI], Ali Süha: *İlk Gece*: SF, nr. 977, s. 235-237

[DEVİRİM], İzzet Melih: *Garip Fakat Hakiki*: SF, nr. 972, s. 149,153-155

[ERBİL], Haşim Nahid: *Dicle'ye Dair: Hikâye-i Esatir*: SF, nr. 966, s. 55

Ethem Nahid: *Projektör*: SF, nr. 971, s. 139-141

H. Hüsnü: *Siyah Saçlarımız!...*: SF, nr. 973, s. 171-174

[KARAY], Refik Halid: *Kuvvete Karşı*: SF, nr. 978, s. 251-253

Keçeci-zâde İzzed Fuad: *Gazanfer Ağa*: SF, nr. 947, s. 172-174

[KESTELLİ], Raif Necdet: *İsyan-ı Meşru*: SF, nr. 953, s. 267-270

[KESTELLİ], Raif Necdet: *Muamma-yı Aşk*: SF, nr. 944, s. 121-123

[KESTELLİ], Raif Necdet: *Muamma-yı Aşk*: SF, nr. 945, s. 141-143

Süleyman Nazîf: *Nevha-gerler*: SF, nr. 942, s. 88-90

Süleyman Nazîf: *Bir Nutuk*: SF, nr. 970, s. 123-124

i. İdare ve Yönetimle İlgili Yazılar, Haberler:

İmzasız: *Beyazıt Tüneli*: SP, nr. 971, s. 65

İmzasız: *Hapishaneler Müdüriyeti*: SP, nr. 973, s. 84

İmzasız: *İstanbul Vilayeti Nafia Komisyonu*: SP, nr. 976, s. 107

İmzasız: *Lağınlar ve Elektrik Kumpanyaları*: SP, nr. 971, s. 65

İmzasız: *Makarrerat*: SP, nr. 978, s. 122

İmzasız: *Maliye Memurlarının Terakkisi*: SP, nr. 970, s. 59

İmzasız: *Orman Teşkilatı*: SP, nr. 973, s. 84

İmzasız: *Osmanlı Ziraat Cemiyeti'nin Resmi Küşadı*: SP, nr. 977,
s. 115

İmzasız: *Sevahil Muhafazası*: SP, nr. 971, s. 66

İmzasız: *Teşrifat - Protokol*: SF, nr. 965, s. 42-46; (Devam) SF, nr.
966, s. 60-61

İmzasız: *Vazaif-i Zabita*: SP, nr. 974, s. 93

M. Şakir: *Yeniçeriler Zamanında Saray ve Devair-i Resmiye
Rical ve Me'murîni -SARAY-I HUMAYUN*: SF, nr.
934, s. 373-375

j. İnceleme, Araştırma ve Tenkit Yazıları:

Ali Nusret: *** Bir Cevab-ı Müteşekkîrâne*: SF, nr. 950, s. 211-213

Ali Nusret: *** Lisan-ı Müzeyyen ve Sanat*: SF, nr. 954, s. 278- 282

- Ali Nusret: ** *Lisan-ı Müzeyyen ve Sanat*: SF, nr. 956, s. 307-309
- Ali Nusret: ** *Lisan-ı Müzeyyen ve Sanat*: SF, nr. 958, s. 355-358
- Ali Nusret: ** *Lisan-ı Müzeyyen ve Sanat*: SF, nr. 961, s. 387-390
- Ali Nusret: ** *Musahabe-i Edebiyye: Lisan-ı Müzeyyen ve Sanat*; SF, nr. 971, s. 131-133,136
- Ali Nusret: ** *Şiirin ve Nesrin Güzelliği*: SF, nr. 949, s. 201-203
- Ali Nusret: ** *Tezyin-i Lisan*: SF, nr. 948, s. 179-182
- [BAYIÇ], Hakkı Behic: ** *Samimî Şikâyetler*: SF, nr. 925, s. 231-235
- [BAYIÇ], Hakkı Behic: ** *Bizde Roman ve Hikâye*: SF, nr. 931 s. 326
- [BAYIÇ], Hakkı Behic: ** *Lisan-ı Adî Lisan-ı Edebî*: SF, nr. 928s. 277-279,281,283
- [ERBİL], Haşim Nahid: ** *Hasbihal-i Edebî*: SF, nr. 964, s. 22-23
- [EROZAN], Celal Sahir: ** *Halil Rüşdü Beyefendi'ye*: SF, nr. 954, s. 282
- [EROZAN], Celal Sahir: ** *Kaht-ı Edebî*: SF, nr. 927s. 263-267
- [EROZAN], Celal Sahir: ** *Lisanımız I*: SF, nr. 951, s. 227-230
- [EROZAN], Celal Sahir: ** *Lisanımız II*: SF, nr. 952, s. 243-246
- [EROZAN], Celal Sahir: ** *Lisanımız III*: SF, nr. 953, s. 259-261
- [EROZAN], Celal Sahir: ** *Müساهabe-i Edebiye: Nazmımız Hakkında*; SF, nr. 957, s. 323-325
- [EROZAN], Celal Sahir: ** *Namus Muharriri: Herman Suderman*: SF, nr. 961, s. 390-392

[EROZAN], Celal Sahir: ** *Namus Muharriri: Herman Suderman*: SF, nr. 962, s. 403-406

[EROZAN], Celal Sahir: ** *Namus Muharriri: Herman Suderman*: SF, nr. 963, s. 3-8

[EROZAN], Celal Sahir: ** *Tarık Bin Ziyad ve Abdülhak Hâmid*: SF, nr. 956, s. 313-316

[EROZAN], Celâl Sahir: ** *Temâşâyâ Dair: I.* SF, nr. 942, s. 86-88

[EROZAN], Celal Sahir: ** *Temâşâyâ Dair: Bizde Temâşâğiran ve Münekkitler*: SF, nr. 949, s. 198-201

[EROZAN], Celal Sâhir: ** *Musahabe-i Temaşâiye -Tezer'in Tekrarı ve Finten'de Bir Muhavere*: SF, nr. 934, s. 376-380

[EROZAN], Celal Sahir: ** *Yine Tezer Hakkında*: SF, nr. 929 s. 291,293-295,299-300

[EROZAN], Celâl Sahir: ** *Musahabe-i Temâşâiye: Hırsız*: SF, nr. 940, s. 51-58

[EROZAN], Celâl Sahir: ** *Temâşâyâ Dair: Efkâr-ı Münekkidîn ve Efkâr-ı Umûmiye*: SF, nr. 945, s. 134-135

H. (Hı) N. (Nun): ** *Tahsil-i Lisan, Teshil-i Lisan*: SF, nr. 967, s. 75-78

İbrahim Fatin: ** *Türkçenin Yazısı*: SF, nr. 954, s. 293

İsmail Subhî: ** *Lisan-ı Osmanî'yi Taammüm*: SF, nr. 939, s. 35,40-42

İsmail Subhî: ** *Lisanımızı İslah*: SF, nr. 943, s. 101-103

İsmail Subhi: *Düello Hakkında*: SF, nr. 932, s. 347

İsmail Subhi: *İki İstanbul*: SF, nr. 925, s. 239; SF, nr. 927s. 268-270; SF, nr. 926 s. 250

İzmirî Halid Ziyâ: bk. UŞAKLIGİL, Halit Ziya

Jülide S. (Sin): ***Kil ü Kal-ı Temâşâ: Bernistayn'ın Hırsız Piyesi*: SF, nr. 943, s. 105-106

[KARAOSMANOĞLU], Yakub Kadri: ***Müşahabe-i Edebiye: Resimli Kitab'ın 'Müşahabe-i Edebiye'si Münasebetiyle...*; SF, nr. 959, s. 358-360

[KARAOSMANOĞLU], Yakub Kadri: ***Müşahabe-i Edebiye: Resimli Kitab'ın 'Müşahabe-i Edebiye'si Münasebetiyle...*; SF, nr. 960, s. 371-373

[KARAOSMANOĞLU], Yakub Kadri: ***Musahabe-i Edebiye: "Vicdan Makalesi Münasebetiyle..."* SF, nr. 965, s. 35-40

[KARAOSMANOĞLU], Yakub Kadri: ***Sanat ve Ahlak Hakkında* : SF, nr. 962, s. 406-409

[KESTELLİ], Raif Necdet: ***Lafz u Mânâ*: SF, nr. 930 s. 311

[KESTELLİ], Raif Necdet: ***Roman*: SF, nr. 937, s. 6-7

KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad: ***Sanat ve Taklid*: SF, nr. 977, s. 228-229, 231, 234-23

KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuat: ***Sanat ve Taklit*: SF, nr. 971, s. 136

Köprülüzade Mehmed Fuad: bk. KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuat.

M(ehmed) Rauf: ***Çıkmaz Sokak Tenkidatı Münasebetiyle*: SF, nr. 966, s. 55-59

M. (ehmed) Rauf: ***Sanat ve Ahlak*: SF, nr. 961, s. 392-395

M. (ehmed) Rauf: ***Vicdan*: SF, nr. 963, s. 8-12

Mafid Ratıb: ** *Tedkik-i Temâşâ: leke-i Taht-ı Keyan*: SF, nr. 968, s. 84-85

Mehmed Rauf: *İngiliz Edebiyatı IV*: SF, nr. 949, s. 195-198

Mehmed Rauf: *İngiliz Edebiyatı: II. Romantizme Doğru*: SF, nr. 937, s. 3-6

Mehmed Rauf: *İngiliz Edebiyatı*: SF, nr. 935, s. 385-386, 388-389

Mehmed Rauf: *İngiliz Edebiyatı*: SF, nr. 941, s. 67-69

Mehmed Rauf: *İngiliz Edebiyatı*: SF, nr. 942, s. 83, 85-86

Mehmed Rauf: *İngiliz Edebiyatı*: SF, nr. 943, s. 99-101

Mehmed Rauf: *İngiliz Edebiyatı*: SF, nr. 945, s. 131-134

Mehmed Rauf: *İngiliz Edebiyatı*: SF, nr. 947, s. 163-165

Mehmed Rauf: *İngiliz Edebiyatı*: SF, nr. 952, s. 246-248

Mehmed Rauf: ** *Tedkik-i Temaşa: Kırık Mahfaza*: SF, nr. 978, s. 243-244, 245

Mehmed Rauf: ** *Üdebamızın Sükut ve Ataleti*: SF, nr. 932 s.343-346

Mehmet Rauf: *İngiliz Edebiyatı II. -Romantizme Doğru-* : SF, nr. 938, s. 19-21,24

Mehmet Rauf: ** *Tedkik-i Edebî: Raik'in Annesi*: SF, nr. 936, s. 405-406

Müfid Ratıb: ** *Çıkmaz Sokak*: SF, nr. 967, s. 67-69

Müfid Ratıb: ** *Tedkikat-ı Temaşa: Kirli Çamaşırlar*; SF, nr. 969, s. 99-103

Recaizade Ekrem: *Servet-i Fünûn'a*: SF, nr. 974, s. 191

Şahabeddin Süleyman: ** *Temaşa Müsahabesi*: SF, nr. 958, s. 343

Şahabeddin Süleyman: ** *Musahabee-i Temaşaiye*: SF, nr. 972, s. 147-149

Şahabeddin Süleyman: ** *Tenkid ve Tahlil*: SF, nr. 961, s. 390-397

Tahsin Nahid: ***Tenkid-i Temaşa: Kırık Mahfaza*; SF, nr. 976, s. 2

[TOKGÖZ], Ahmed İhsan: ** *Kaht-ı Edebî Yoksa... Haydi İtiraf Edelim, Adem-i Tenzil mi?*: SF, nr. 931 s. 331

UŞAKLIGİL, Halit Ziya: *Kir Volak Köprüsü* SF, nr. 947, s. 169-170

k. İstanbul Postaları:

Hatîb: ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 934, s. 368

Hatîb: ** *İstanbul Postası* : SF, nr. 932, s. 338

Hatîb: ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 926 s. 242

Hatîb: ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 927s. 258

Hatîb: ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 929 s. 291

- Hatîb: ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 930, s. 306
- Hatîb: ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 931, s. 322
- Hatîb: ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 935, s. 384
- Hatîb: ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 936, s. 404
- Hatîb: ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 937, s. 368
- Hatîb: ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 938, s. 18
- Hatîb: ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 939, s. 34
- Hatîb: ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 940, s. 368
- Hatîb: ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 941, s. 66
- Hatîb: ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 942, s. 82
- Hatîb: ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 943, s. 98
- Hatîb: ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 944, s. 114
- Hatîb: ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 945, s. 130
- Hatîb: ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 946, s. 146
- Hatîb: ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 925, s. 226
- İ(smâil) S(ubhî): ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 947, s. 162
- İ(smâil) S(ubhî): ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 948, s. 179
- İ(smâil) S(ubhî): ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 949, s. 368
- İ(smâil) S(ubhî): ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 950, s. 368
- İ(smâil) S(ubhî): ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 951, s. 226
- İ(smâil) S(ubhî): ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 952, s. 242

- İ(smail) S(ubhî): ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 970, s. 114
- İ(smail) S(ubhî): ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 971, s. 130
- İ(smail) S(ubhî): ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 972, s. 146
- Karga: ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 957, s. 322-323
- Karga: ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 956, s. 306
- Karga: ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 959, s. 354-355
- Karga: ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 960, s. 370-371
- Karga: ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 961, s. 386-387
- Karga: ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 963, s. 2
- Karga: ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 964, s. 18-19
- Karga: ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 965, s. 34-35
- Karga: ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 966, s. 50
- Karga: ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 967, s. 66
- Karga: ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 969, s. 98
- [TOKGÖZ], A(hmed) İ(hsan): ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 973, s. 162
- [TOKGÖZ], A(hmed) İ(hsan): ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 974, s. 178
- [TOKGÖZ], A(hmed) İ(hsan): ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 975, s. 194
- [TOKGÖZ], A(hmed) İ(hsan): ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 976, s. 210
- [TOKGÖZ], A(hmed) İ(hsan): ** *İstanbul Postası*: SF, nr. 977, s. 226

l. Kitap ve Kütüphane ile İlgili Yazılar

İmzasız: *Hac Yolunda*: SP, nr. 951, s. 120

İmzasız: *Kütüphane-i Umumi*: SP, nr. 971, s. 65

İmzasız: *Siyonizm Aleyhinde Bir Kitap*: SP, nr. 971, s. 68

m. Kuruluşlar:

İmzasız: *Türk Derneği*: SF, nr. 977, s. 238

İmzasız: *Üdeba ve Muharririn-i Osmaniye Nazargah-ı Alilerine*:
SP, nr. 969, s. 54

n. Maliye ve Ticaretle İlgili Yazılar:

Halim (Maliye Tezaretü Tercüme Kalemi Mümeyyizi) *Bütçe
Hakkında Malumat-ı Umumi*: SF, nr. 935, s. 393-398

İmzasız: *Bütçe İrsali*: (Maliye nazırı Cavid Bey tarafından meclise
sunulan bütçe.) SP, nr. 970, s. 57

İmzasız: *Esnaf umur ve Muamelatı*: SP, nr. 963, s. 5

İmzasız: *Haliç Vapurları Şirket-i Cedidesi*: SP, nr. 973, s. 84

İmzasız: *Hububat İhracatı*: SP, nr. 970, s. 58

İmzasız: *Osmanlı Nukudu*: SP, nr. 971, s. 66

İmzasız: *Sultan Ahmet ve Hasköy Daireleri*: SP, nr. 970, s. 58

İmzasız: *Şehremaneti İstikrazı*: SP, nr. 963, s. 5

İmzasız: *Şehremaneti İstikrazı*: SP, nr. 971, s. 65

Mehmed Halîm: *Bütçe Hakkında Malumat-ı Umûmiye*: SF, nr. 936, s. 410 - 410, 412 - 414

Mehmed Halîm: *Bütçe Hakkında Ma'lumat-ı Umûmiye*: SF, nr. 939, s. 48

Mehmed Halim (Maliye Tercüme Kalemî Mümeyyizi): *Bütçe Hakkında Ma'lumat-ı Umumiye*: SF, nr. 938, s. 369

Mehmed Halim: *Bütçe Hakkında Malumat-ı umûmî*: SF, nr. 937, s. 11, 13-16

o. Resimlerle İlgili Yazılar:

İmzasız: *Resimlerimiz: Atabek Hüsnü Efendi*: SF, nr. 956, s. 243

İmzasız: *Resimlerimiz: Doktor İshak Sükûtî Merhum*; SF, nr. 957, s. 336

İmzasız: *Resimlerimiz: Elcezire Kıt'ası ve Babil Medeniyet-i Kadimesi* SF, nr. 972, s. 160

İmzasız: *Resimlerimiz: İkinci Ordu Manevraları*; SF, nr. 965, s. 48

İmzasız: *Resimlerimiz: ** Kral Leopold'un Tercüme-i Hali*; SF, nr. 969, s. 66

İmzasız: *Resimlerimiz: ** Merhum Osman Nuri Bey*; SF, nr. 965, s. 48

İmzasız: *Resimlerimiz: ** Süleyman Nazif Bey*; SF, nr. 957, s. 336

İmzasız: *Resimlerimiz: Şakilton Hey'et-i Seferiyesi*; SF, nr. 956, s. 243

İmzasız: *Resimlerimiz: Yeni Belçika Kralı*; SF, nr. 969, s. 66

ö. Sağlıkla İlgili Yazılar:

Doktor Besim Ömer: *Kari'lerime*; SF, nr. 958, s. 343

Fatma Nebihe: *Genç Kadınların Bilecekleri Şeyler*; SF, nr. 951, s. 230-234

Haydar Zafer: *Çocuklarımızın Sıhhati*; SF, nr. 929. 302

Ş(ekib) Akif Bey: *Sıhhî Musahabeler*; SF, nr. 958, s. 343-347; (Devam) SF, nr. 960, s. 378, 380-382; (Devam) SF, nr. 962, s. 411-413; (Devam) SF, nr. 964, s. 26-29; (Devam) SF, nr. 966, s. 61-62; (Devam) SF, nr. 968, s. 94-96; (Devam) SF, nr. 970, s. 124-126; (Devam) SF, nr. 974, s. 187-190; (Devam) SF, nr. 975, s. 204-206; (Devam) SF, nr. 976, s. 220-222

p. Servet-i Fünûn ve Fecr-i Âtî İle İlgili Yazılar, Haberler:

Müfid Ratib: ** *Fecr-i Atî Encümen-i Edebisi Beyannamesi*: SF, nr. 977, s. 228

[TOKGÖZ], Ahmed İhsan: ** *Servet-i Fünûn'un Tercüme-i Hâli*: SF, nr. 946, s. 148-150

[TOKGÖZ], Ahmed İhsan: ** *Servet-i Fünûn'un Tercüme-i Halinden III*: SF, nr. 950, s. 214-216

[TOKGÖZ], Ahmed İhsan: ** *Servet-i Fünûn'un Tercüme-i Halinden*: SF, nr. 948, s. 182-183

[TOKGÖZ], Ahmed İhsan: ** *Servet-i Fünûn'un Tercüme-i Halinden*: SF, nr. 953, s. 263- 265

İmzasız: *Fecr-i Âtî*: SP, nr. 930, s. 147

r. Siyasî Olaylar ve Devlet Erkanıyla İlgili Yazılar, Haberler:

[DEVİRİM], İzzet Melih: *Paşanın Atları*: SF, nr. 974, s. 182

İmzasız: *Galib Bey Londra'da*: SP, nr. 971, s. 65

İmzasız: *Gambel Paşa*: SP, nr. 976, s. 107

İmzasız: *Hakkı Paşa Kabinesi*: SP, nr. 973, s. 83

- İmzasız: *Hakkı Paşa Seyahati Hakkında*: SP, nr. 973, s. 83
- İmzasız: *Hamdi Bey'in Vefatı*: SP, nr. 978, s. 123
- İmzasız: *Hülasa-i Siyasiye*: (İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Kongresi) SP, nr. 960, s. 185
- İmzasız: *Hülasa-i Siyasiye*: SP, nr. 962, s. 201
- İmzasız: *Hülasa-i Siyasiye*: SP, nr.963,s. 1
- İmzasız: *Hüseyin Hilmi Paşa*: SP, nr. 972, s. 74
- İmzasız: *İstanbul Valisi*: SP, nr. 963, s. 6
- İmzasız: *İzzet Fuat Paşa'nın İstifası*: SP, nr. 973, s. 83
- İmzasız: *İzzet Paşa'nın Beyanatı*: SP, nr. 963, s. 6
- İmzasız: *Kabine'nin Programı*: SP, nr. 966, s. 39
- İmzasız: *Kamil Paşa ve İngiltere Sefiri*: SP, nr. 971, s. 66
- İmzasız: *Liva Said Paşa'nın İstifası ve Halefi*: SP, nr. 973, s. 84
- İmzasız: *Mahmud Muhtar Paşa*: SF, nr. 952, s. 25
- İmzasız: *Manyasi-zâde İçin*: SP, nr. 978, s. 125
- İmzasız: *Meclis-i Mebusan'ın Tebliğ-i Küşadı*: SP, nr. 963, s. 5
- İmzasız: *Meclis-i Mebusan*: SP, nr. 963, s. 3-4
- İmzasız: *Meclis-i Mebusan*: SP, nr. 966, s. 25
- İmzasız: *Meclis-i Millî'nin Resm-i İftitahı*: SP, nr. 963, s. 2-3
- İmzasız: *Meclis-i Millî'nin Resm-i Küşadında Kıraat Olunan Nutk-ı Humayûn*: SP, nr. 963, s. 1
- İmzasız: *Meclis-i Vükela Mukarreratı*: SP, nr. 978, s. 123

İmzasız: *Mekke'de İntihabat*: SP, nr. 973, s. 83

İmzasız: *Nazım Paşa*: SP, nr. 970, s. 58

İmzasız: *Peştine Mebusu*: SP, nr. 974, s. 94

İmzasız: *Proğram*: SP, nr. 973, s. 81-82

İmzasız: *Sadaretin Muhaberat ve Telgrafiyesi*: SP, nr. 972, s. 75

İmzasız: *Sadrızam Paşa'nın Maruzatı*: SP, nr. 978, s. 114

İmzasız: *Şehremaneti Vekili*: SP, nr. 973, s. 84

İmzasız: *Şehremininin İstifası*: SP, nr. 970, s. 58

İmzasız: *Yeni Kabine*: SP, nr. 971, s. 65

İmzasız: *Yeni Mebusan Dairesi*: SP, nr. 976, s. 109

İmzasız: *Ziya Paşa'nın Avdeti*: SP, nr. 970, s. 57

İmzasız: *Demokrat Fırkası*: SP, nr. 971, s. 67

[TOKGÖZ] Ahmed İhsan: *İstanbul Vilayeti ve Teşekkür*: SF, nr. 932, s. 338

[TOKGÖZ], Ahmed İhsan: *Halimize Bakalım*: SP, nr. 947, s. 82-83

[TOKGÖZ], Ahmed İhsan: *Padişaha İhtiram Ve Tevkir-Hükûmeti Tahkim ve Takviye ve Kanuna İtaat ve Riayet*: SP, nr. 935, s. 115

[UŞAKLIGİL], Halid Ziya: *Yeni Hey'et-i Vükela Esamisini Havi tezkire-i Ma'rûze Sureti*: SP, nr. 972, s. 73

s. Ordu, Savaş ve Askerlerle İlgili Yazılar:

GOLTZ, Von Der (General): *İlim ve Askerlik*: SF, nr. 952, s. 249-252

GOLTZ, Von Der (General): *İlm ü Askerlik*: SF, nr. 949, s. 204-206

GOLTZ, Von Der (General): *İlm ü Askerlik*: SF, nr. 949, s. 216-219

İmzasız: *Açıkta Bulunan Ümera ve Zabitan*: SP, nr. 971, s. 66

İmzasız: *Alınacak Sefain-i Harbiyemiz*: SP, nr. 971, s. 293

İmzasız: *Alman ve Fransız Manevraları*: SF, nr. 960, s. 373-374

İmzasız: *Almanya ve Fransa'ya Gidecek Zabitan*: SP, nr. 976, s. 109

İmzasız: *Amiral Gambel Paşa*: SP, nr. 971, s. 66

İmzasız: *Askeri Kerevetler*: SP, nr. 976, s. 109

İmzasız: *Bahriye Mektebi*: SP, nr. 971, s. 66

İmzasız: *Bahriyemizin Islahı*: SP, nr. 976, s. 109

İmzasız: *Donanma'nın Geşt ü Güzarı*: SP, nr. 973, s. 83

İmzasız: *Donanma-yı İane-yi Milliyesi*: SP, nr. 970, s. 57

İmzasız: *Donanmanın Seferi*: SP, nr. 977, s. 115

İmzasız: *Manevralar Neticesinde*: SP, nr. 963, s. 5

İmzasız: *Manevralar*: SP, nr. 972, s. 74

İmzasız: *Ordu-yı Osmanî'de Zabt ü Rabt*: SP, nr. 973, s. 85 İmzasız:
Seri Ateşli Top Talimleri: SP, nr. 977, s. 115

İmzasız: *Selanik'te Kura Fermanı*: SP, nr. 963, s. 5

İmzasız: *Üçüncü Ordu*: SP, nr. 976, s. 109

Kemal Derviş: *Avrupa Orduları*: SF, nr. 970, s. 119-123

ş. *Manzum Eserler:*

Şiir, Mensur Şiir ve Serbest Müstezatlara:

Abdullah Cevdet: *İdeal*: SF, nr. 977, s. 230

Abdülhak Hayrî: *Babamın Vefatından Sonra*: SF, nr. 943, s.
107-108

Abdülhak Hayrî: *Karşında*: SF, nr. 942, s. 91

Abdülhak Hayri: *Mezarlıkta*: SF, nr. 978, s. 246-247

Abdülhak Hayri: *Şiirlerimin Karşısında*: SF, nr. 976, s. 215

Ahmed Haşim: *Bahar*: SF, nr. 967, s. 71

Ahmed Haşim: *Kendime*: SF, nr. 974, s. 182

Ahmed Haşim: *Kış*: SF, nr. 967, s. 71

Ahmed Haşim: *Rüşd*: SF, nr. 977, s. 230

Ahmed Haşim: *Son Bahar*: SF, nr. 967, s. 70-71

Ahmed Haşim: *Yaz*: SF, nr. 967, s. 70

- Ahmed İhsan: Bk. [Tokgöz], Ahmed İhsan
- Ahmed Necdet: *Hayat-ı Hayîde...* : SF, nr. 944, s. 124
- Ahmed Serverî: *Osmanlı Bayramına Armağan:* SF, nr. 947, s. 181
- Ali Haydar Emîr: *İran:* SF, nr. 946, s. 155
- [AYKAÇ], Fazıl Ahmed: *Ayrıldıktan Sonra:* SF, nr. 964, s. 21
- Bedreddin Mümtaz: *Aşkının Felsefesi:* SF, nr. 938, s. 22
- Bedreddin Mümtaz: *Bütün Güzellerel!...*: SF, nr. 939, s. 368
- Bedreddin Mümtaz: *Felsefe:* SF, nr. 941, s. 71
- Bedreddin Mümtaz: *Hicran Arzuları:* SF, nr. 950, s. 222-223
- Bedreddin Mümtaz: *İkinci Ramses İçin:* SF, nr. 934, s. 381
- Bedreddin Mümtaz: *Maslub:* SF, nr. 937, s. 6
- Bedreddin Mümtaz: *Maviler:* SF, nr. 947, s. 170-171
- Edhem Hidayet: *Gençlik Terennümleri:* SF, nr. 943, s. 108
- Edhem Hidayet: *Gençlik Terennümleri:* SF, nr. 955, s. 300
- Edhem Midhat: *Gençlik Terennümleri:* SF, nr. 947, s. 171
- Emin Bülend: *Hatıf Diyor ki:* SF, nr. 967, s. 70
- Emin Bülend: *Yine Size:* SF, nr. 967, s. 70
- [ERBİL], Haşim Nahid: *Akşam:* SF, nr. 963, s. 15-16
- [ERBİL], Haşim Nahid: *Bahar İçinde Hayal-i Derbeder:* SF, nr. 962, s. 413
- [ERBİL], Haşim Nahid: *Çerağan:* SF, nr. 974, s. 183-184

- [ERBİL], Haşim Nahid: *Geceyle Ben*: SF, nr. 965, s. 41
- [ERBİL], Haşim Nahid: *Hülûl-i Şeb ü Kamer*: SF, nr. 964, s. 21
- [ERBİL], Haşim Nahid: *Karanlıklarda*: SF, nr. 930 s. 318
- [ERBİL], Haşim Nahid: *Müşafihat-i Nücum*: SF, nr. 966, s. 54
- [ERBİL], Haşim Nahid: *Şahik-i Garam*: SF, nr. 957, s. 332
- [ERBİL], Haşim Nahid: *Temasil-i Şuun*: SF, nr. 968, s. 87
- [EROZAN], Celal Sahir: *Aşk-ı Ebkem*: SF, nr. 970, s. 117
- [EROZAN], Celal Sahir: *Bir Kart Üzerine*: SF, nr. 973, s. 167
- [EROZAN], Celal Sahir: *Buhran*: SF, nr. 955, s. 299-300
- [EROZAN], Celal Sahir: *Buhran*: SF, nr. 964, s. 21
- [EROZAN], Celal Sahir: *Buhran*: SF, nr. 965, s. 41
- [EROZAN], Celal Sahir: *Buhran*: SF, nr. 969, s. 107
- [EROZAN], Celal Sahir: *Büyük Şair Abdülhak Hamid'e*: SF, nr. 960, s. 379
- [EROZAN], Celal Sahir: *Cevap*: SF, nr. 968, s. 87
- [EROZAN], Celal Sahir: *Cinayet-i Mesa*: SF, nr. 978, s. 247
- [EROZAN], Celal Sahir: *Gözlerim Ağırırken*: SF, nr. 936, s. 407
- [EROZAN], Celal Sahir: *Her Şeyi Pembe Gören Birine*: SF, nr. 966, s. 54
- [EROZAN], Celal Sahir: *İntizar*: SF, nr. 951, s. 236
- [EROZAN], Celal Sahir: *Rü'ya-yı Muhâl*: SF, nr. 939, s. 38
- [EROZAN], Celal Sahir: *Şiirlerim*: SF, nr. 977, s. 231

- [EROZAN], Celal Sahir: *Tahattür Et:* SF, nr. 971, s. 135
- [EROZAN], Celâl Sahir: *Beyaz Gölgeleler:* SF, nr. 943, s. 107
- [EROZAN], Celâl Sahir: *Husuf-ı Ümid:* SF, nr. 941, s. 70
- [EROZAN], Celâl Sahir: *İhya-yı Mazi:* SF, nr. 944, s. 123
- [EROZAN], Celâl Sahir: *İstikbalin Güzel Kızlarına:* SF, nr. 946, s. 154
- [EROZAN], Celâl Sahir: *Sual:* SF, nr. 938, s. 369
- Ethem Hidayet: *Heybeli'de:* SF, nr. 968, s. 87
- Fazlı Mağmûmî: *Bir A'mâ:* SF, nr. 947, s. 171
- Fazlı Mazmûmî: *İhtiyar Küfeci:* (Şiir. Aruz. Dört bölümlük, on altı mısralık şiir.); SF, nr. 946, s. 155
- Halid Safî: *Senin İçin Ölse:* SF, nr. 943, s. 107
- Halid Sâfî: *Çeşm-i Yâr:* SF, nr. 942, s. 91
- Halid Sâfî: *Şemim-i Yar:* SF, nr. 946, s. 155
- Halid Safi: *Ümidlerim:* SF, nr. 955, s. 300
- Hasan Fehmî : *Yapraklar Altında Mahrumiyet:* SF, nr. 975, s. 199
- Hüseyin Hüsnü: *Akşam:* SF, nr. 964, s. 21
- Hüseyin Hüsnü: *Hüsranlar:* SF, nr. 966, s. 54
- Jean Rişpen: *İhtiyar Serseri:* SF, nr. 930 s. 313
- [KESTELLİ], Raif Necdet: *Ah, İsterdim Ki...:* SF, nr. 948, s. 187-188

[KESTELLİ], Raif Necdet: *Hayal-i İzdivac (Mensur Şiirler)*: SF, nr. 935, s. 392

[KESTELLİ], Raif Necdet: *Mensur Şiir: Küçük Dilenci*: SF, nr. 941, s. 69-70

KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad: *Göllerde*: SF, nr. 978, s. 246

KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad: *Sesin*: SF, nr. 976, s. 214

KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad: *Veda...*: SF, nr. 968, s. 86

KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad: *Merkad-i Hülya*: SF, nr. 968, s. 86

KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad: *Hülya ve Hakikat*: SF, nr. 970, s. 115

Köprülüzâde Mehmed Fuad: bk. KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad.

Mahmud Münib: *Tahayyül*: SF, nr. 938, s. 23

Mehmed Behic: *Dua-yı Gufran*: SF, nr. 975, s. 199

Mehmed Behic: *Mai Sineler*: SF, nr. 976, s. 215

Mehmed Behic: *Onlar*: SF, nr. 978, s. 246

Mehmed Fuad: bk. KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad.

KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad: *Melal-i Muhitat*: SF, nr. 967, s. 71

Mehmed Halîm: *Şiir Nedir?*: SF, nr. 944, s. 124

Mehmed Rauf: *Bûse*: SF, nr. 961, s. 397-398

Mehmed Rauf: *Hakkı-ı Hüsn*: SF, nr. 969, s. 106

Mehmed Rauf: *Hayat Yolunda...*: SF, nr. 934, s. 381

Muammer: *Aşk Mektupları III*: SF, nr. 946, s. 156-158

[OZANSOY], Faik Ali: *An-ı Muzlim*: SF, nr. 977, s. 230

- [OZANSOY], Faik Ali: *Bir Mektup İçin*: SF, nr. 971, s. 134
- [OZANSOY], Faik Ali: *Çamlıca'da*: SF, nr. 955, s. 299
- [OZANSOY], Faik Ali: *Çamlıca'da*: SF, nr. 969, s. 106
- [OZANSOY], Faik Ali: *İbtihal*: SF, nr. 964, s. 21
- [OZANSOY], Faik Ali: *İzmir*: SF, nr. 973, s. 163
- [OZANSOY], Faik Ali: *Müstesna Geceler*: SF, nr. 951, s. 234-235
- [OZANSOY], Faik Ali: *Sürûd-ı Hayal*: SF, nr. 975, s. 198-199
- Rasim Haşmet: *İstikbale Doğru*: SF, nr. 951, s. 235
- Sabit: *Hissiyat*: SF, nr. 936, s. 406-407
- Samih Fethi: *Leyl-i Layemut*: SF, nr. 954, s. 285
- Samih Fethi: *Münşaat-ı Garam*: SF, nr. 953, s. 266
- Sivaslı Hayrî: *Akşam Ezanı*: SF, nr. 939, s. 39
- Sivaslı Hayrî: *Tasvirim İçin*: SF, nr. 938, s. 23
- Sivaslı Hayri: *Girye-i Şebab*: SF, nr. 936, s. 407
- Şahab Rıza: *Hayat ü Emel*: SF, nr. 944, s. 124
- Şahab Rıza: *Toprak*: SF, nr. 941, s. 71
- Şekib Akif: *İntizar-ı Menam*: SF, nr. 968, s. 87
- Şekib Akif: *Nadim Sevda*: SF, nr. 973, s. 163
- Şekib Akif: *Ninni*: SF, nr. 970, s. 66
- Şekib Akif: *Şahikat-ı Leyal*: SF, nr. 957, s. 332-333
- Şekib Akif: *Taharri-i Hakikat*: SF, nr. 977, s. 231

[TAHRAN], Abdülhak Hamid: *Celal Sahir İçin: Servet-i Fünûn Ceride-i Muteberesine*; SF, nr. 966, s. 51

[TAHRAN], Abdülhak Hâmid: *27 Ağustos 1325 Tarihli ve 953 Numaralı Servet-i Fünûn'dai Tabloyla Şiir İçin Celâl Sahir Bey'e*; SF, nr. 956, s. 243

Tahsin Nahid: *Arzu-yı Müzeyyen*; SF, nr. 977, s. 230

Tahsin Nahid: *Aşk*; SF, nr. 925, s. 238

Tahsin Nahid: *Baran-ı Rahmet*; SF, nr. 968, s. 86

Tahsin Nahid: *Bir Sanatkâr-ı zi Ahlâka*; SF, nr. 974, s. 182

Tahsin Nahid: *Dehr-i Hazan*; SF, nr. 965, s. 41

Tahsin Nahid: *Eski Hülya*; SF, nr. 966, s. 53-54

Tahsin Nahid: *Korkuyorum...*; SF, nr. 969, s. 106-107

Tahsin Nahid: *Sıddıka-i Hüsn*; SF, nr. 966, s. 53

Tahsin Nahid: *Zühre*; SF, nr. 971, s. 135

[TANRIÖVER], Hamdullah Subhî: *Annem Derdi*; SF, nr. 973, s. 166-167

[TANRIÖVER], Hamdullah Subhî: *Eski Çerağan*; SF, nr. 976, s. 214

[YALÇIN], Hüseyin Suad: *Şüheda-yı Vatana*; SF, nr. 937, s. 6

[YAZAR], Mehmed Behçet: *İzmihlâl*; SF, nr. 970, s. 115

[YAZAR], Mehmed Behçet: *Nagamat-ı Bûse*; SF, nr. 972, s. 151

[YÖNTEM], Ali Canib: *An-ı Meftur*; SF, nr. 977, s. 230

[YÖNTEM], Ali Canib: *Kış Mehtabı*; SF, nr. 978, s. 247

[YÖNTEM], Ali Canib: *Masam*: SF, nr. 972, s. 151

[YÖNTEM], Ali Canib: *Terane-i Mesa*: SF, nr. 966, s. 54

[YÖNTEM], Ali Canib: *Yad-ı Mutlak*: SF, nr. 970, s. 117

YÖRÜK, Behlül Mübin: bk. Ethem Hidayet

t. Mülakat:

[TOKGÖZ], Ahmed İhsan: *Veliahd -ı Saltanat Yusuf İzzeddin Efendi Hazretleri -Bir Mülakat-*: SF, nr. 968, s. 82-83

u. Tarih Üzerine Yazılar:

A. (Elif) Erşed: *Bir Tarih-i Mütayemmin*: SF, nr. 934, s. 302

A. (Elif) Erşed: *** Kıt'a-i Tarihiye*: SF, nr. 934, s. 302

Ahmed Refik: *Sultan Mehmed-i Sâni ve Ressam Bellini*: SF, nr. 953, s. 261-263; (Devam) SF, nr. 955, s. 293-297; (Devam) SF, nr. 959, s. 361-365

Ali Nusret: *İntibah Tarihi*: SF, nr. 947, s. 165-169

İsmail Subhî: *Devr-i Ahîrin Tarihi*: SF, nr. 938, s. 25-26

[KESTELLİ], Raif Necdet: *Büyük Gün*: SF, nr. 946, s. 146

[TOKGÖZ], Ahmed İhsan: *Rusya İhtilali ve Netayici:*
(*Laçine'den Tercüme*) SF, nr. 928s. 287

ii. *Tefrikalar (Roman, Hikâye ve Tiyatro):*

Cemil Süleyman: *İnhizam:* (Roman tefrikası) SF, nr. 976, s. 223;
(Devam) SF, nr. 977, s. 238-240; (Devam) SF, nr. 978, s.
255-256

Mehmed Rauf: *Necmî:* ('Bir İzdivacın Tarihi. Tefrika. '); SF, nr.
939, s. 42-45; SF, nr. 940, s. 61-63

Mehmed Rauf: *Pençe:* (Tefrika -Bu haftadan itibaren tefrika
suretiyle dercolunacaktır- notuyla.); SF, nr. 941, s. 75-79;
SF, nr. 942, s. 92-95; SF, nr. 943, s. 109-112; SF, nr. 944, s.
125-126; SF, nr. 945, s. 143-144; SF, nr. 946, s. 158-160; SF,
nr. 947, s. 175-176; SF, nr. 948, s. 190-192; SF, nr. 949, s. 207-
208; SF, nr. 950, s. 223-224; SF, nr. 951, s. 239-240; SF, nr.
952, s. 255-256; SF, nr. 253, s. 280-282; SF, nr. 954, s. 286-
288; SF, nr. 255, s. 301-304; SF, nr. 256, s. 319-320; SF, nr.
957, s. 333-336; SF, nr. 958, s. 349-352; SF, nr. 959, s. 361-365

Renie, Henry: *Yanık:* SF, nr. 960, s. 372-374; SF, nr. 961, s. 400; SF,
nr. 962, s. 416; SF, nr. 963, s. 16; SF, nr. 965, s. 47-48;

[YURTMAN], A[bdülgani] Seni: *Yemen Yolunda:* SF, nr.
956, s. 317-319; (Devam) SF, nr. 957, s. 327-330; (Devam)
SF, nr. 959, s. 365-367; (Devam) SF, nr. 962, s. 414-416;
(Devam) SF, nr. 963, s. 12-15; (Devam) SF, nr. 964, s. 30-32;
(Devam) SF, nr. 966, s. 62-64; (Devam) SF, nr. 970, s. 128;
(Devam) SF, nr. 971, s. 143-144; (Devam) SF, nr. 972, s.

108-109; (Devam) SF, nr. 973, s. 176; (Devam) SF, nr. 975, s. 206-208

v. Teknoloji ile İlgili Yazılar, Haberler:

Balon Es'ad: *Musahabe-i Fenniye: Askeri Balonları*; SF, nr. 958, s. 339-341

H. (Hı) N. (Nun): *Kürre-i Arz Kaç Yaşındadır?*: SF, nr. 969, s. 110-112; (devam) SF, nr. 970, s. 126-127; (devam) SF, nr. 971, s. 141-142

İmzasız: *Dersaadet'te Elektrik*: SP, nr. 971, s. 65

İmzasız: *Mühim Bir Telsiz Telgraf Tecrübesi*: SP, nr. 976, s. 108

İmzasız: *Terakkiyat-ı Sınaiyye, Garpta İnşaat-ı Bahriye*: SF, nr. 973, s. 168-171; (Devam) SF, nr. 974, s. 190-192

y. Tiyatro:

Şahabeddin Süleyman: *....?*: SF, nr. 966, s. 59-60

Şahabeddin Süleyman: *Burgu*: SF, nr. 976, s. 213, 216-218

Şahabeddin Süleyman: *Kül*: SF, nr. 978, s. 247-251

z.Yabancı Yazarlar ve Eserler Hakkındaki Yazılar:

Ahmed Refik: *Von Der Goltz: Hayatı*: SF, nr. 945, s. 135-141

Ali Nusret: ** *Catulle, Mendes*: SF, nr. 926 s. 247-250

Ali Nusret: ** *Costa de Beauregard*: SF, nr. 931 s. 334

Galib Hasib: *Turgo*: SF, nr. 941, s. 72-75

İmzasız: *Jean Achard*: SF, nr. 973, s. 173

İmzasız: *Leon Tolstoy'un Sıhhati*: SP, nr. 971, s. 70

İmzasız: *Müteveffa Prens İto (elif ye vav)*: SF, nr. 961, s. 398-399

İmzasız: *Von Der Goltz Paşa'nın Makalesi*: SP, nr. 976, s. 110

İmzasız: *Von Der Goltz Paşa*: SP, nr. 971, s. 65

KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad: *Roberto Ardigo*; SF, nr. 973, s.164-165;
(Devam) SF, nr. 974, s. 179-186; (Devam) SF, nr. 975, s.195

Köprülüzade Mehmed Fuat: bk. KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad.

M. A. (Mim, Ayın): *Jean Richepin*: SF, nr. 927s. 270-272

Tahsin Nahid: ** *Coquelin*: SF, nr. 926 s. 252-254

[TOKGÖZ], Ahmet İhsan: *Bir Osmanlı Muhibbinin Kabri*: SF,
nr. 926 s. 256

UŞAKLIGİL, Halid Ziya: ** *Çarbad-ı Fıkr*: SF, nr. 925, s. 227-229

UŞAKLIGİL, Halid Ziya: *Tedkik-i Edebî: William Shakespeare*:
SF, nr. 930 s. 307-311 *William Shakespeare*: SF, nr. 934,
s. 370-373 *William Shakespeare*: SF, nr. 931 s. 323
William Shakespeare: SF, nr. 932, s. 339-343

Uşşakîzâde Hâlid Ziyâ: bk. UŞAKLIGİL, Halid Ziya.

z.z. Sultan II. Abdülhamid:

- İmzasız: *Abdülhamid Nasıl Teslim Oldu:* (Hal'inden sonra Yıldız Sarayı'nın su, elektrik ve hava gazının kesilmesi suretiyle Sultan Abdülhamid'in saraydan zorla çıkartılmasıyla ilgili haber.) SP, nr. 935, s. 169
- İmzasız: *Abdülhamid'in Evrakı:* (Sultan Abdülhamid'in Yıldız'dan ayrılırken aceleyle unuttuğu iddia edilen evrakları ve mektupları hakkında .) SP, nr. 935, s. 169
- İmzasız: *Abdülhamid'in Hakkındaki Da'va:* (Doktor Bear'in alacağı için da'va açması haberi.) SP, nr. 937, s. 14
- İmzasız: *Abdülhamid'in İkametgâhi:* (Sultan Abdülhamid'in Alatini Köşkünde yaşaması,) SP, nr. 936, s. 176
- İmzasız: *Abdülhamid'in İnsaniyeti:* (Sultan Abdülhamid'in davranışları hakkında) SP, nr. 936, s. 176
- İmzasız: *Abdülhamid'in Nukudu Davaya Lüzum Kalmadı:* SP, nr. 973, s. 83
- İmzasız: *Abdülhamid'in Nukudu, Davaya Lüzum Kalmadı:* (II. Abdülhamid'in Alman bankasında olduğu söylenen paranın bankada olmadığı haberi.) SP, nr. 973, s. 83
- İmzasız: *Abdülhamid:* (Sultan II. Abdülhamid'in sağlık durumu hakkında.) SP, nr. 975, s. 98
- İmzasız: *Abdülhamid:* SP, nr. 975, s. 98
- İmzasız: *Hakan-ı Sabık ve Oğullarına Maaş:* SP, nr. 936, s. 176
- İmzasız: *Hâkân-ı Mahlu' Aleyhine Dava:* (Maliye nezaretinin II. Abdülhamid aleyhine açacağı da'va.) SP, nr. 942, s. 45
- İmzasız: *Hâkân-ı Mahlu'un Deyni:* (Sultan Abdülhamid'in borçlarıyla ilgili haber.) SP, nr. 942, s. 45
- İmzasız: *Abdülhamid'in Selanik'e İ'zamu:* (II. Abdülhamid'in Selanik'e gönderilmesi.) SP, nr. 935, s. 169
- İmzasız: *Memleket ve Millet Kurtuldu:* (Sultan Abdülhamid 'in hal' edilmesini milletin ve memleketin kurtuluşu olarak değerlendirilen bir yazı.); SF, nr. 934, s. 369

REKLAMLAR, İLANLAR

a) *Servet-i Fünûn, Fecr-i Âtî İle İlgili İlanlar:*

Ahmed İhsan ve Şürekâsı: (Servet-i Fünûn'un komandit şirket olarak teşekkül etmesiyle ilgili ilan.); SF, nr. 974, s. 192

Bayram Tebriği: (Bayram dolayısıyla okuyucuların bayramını tebrik mesajı.); SF, nr. 968, s. 82

Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesi: ("Her ciddi mütalaakârın kütüphanesine zinet-bahş olan bu müfid ve nefis külliyyat-ı asarın yakında intişar edecek üç cildini de şimdiden kari'lerimize tavsiye ederiz: Leyal-i Girizan: 'Manzum şiirler' Hüseyin Siret, Buhran 'Manzum ve mensur şiirler' Celal Sahir, Hayat-ı Hakikiye Sahneleri 'nesir' Hüseyin Cahid." ibaresiyle.); SF, nr. 975, s. 208; SF, nr. 976, s. 222

Fecr-i Ati Encümen-i Edebisi ("Encümenimiz fazl ü irfanı ve mesai-i ciddiyesi ile kendisine beynelmilel bir şeref-i ebedî ve milletimize bütün dünyanın müzeleri arasında birincilerden sayılan bir müze kazandıran Hamdi Bey'in ziya'-ı müessifinden dolayı aile-i muhteremesini ve bütün mütefekkir-i Osmanlıları ta'ziye eder. Fecr-i Ati encümen-i Edebîsi namımına kâtibi Müfid Ratıb." ibaresiyle.) ; SF, nr. 978, s. 243

Fecr-i Ati Kütüphanesi: (Fecr-i Atî Encümen-i edebisi a'zasının asarını muhtevi olmak üzere te'sis edilen bu kütüphanenin ilk iki eseri pek yakında neşrolunacaktır. Asar-ı mühimme ve bedianın kari'lerimize bu inkişaf-ı edebîyi tebşir eder ve az fasılalarla diğer eczasının da neşri

mukarrer olan bu kıymetdar silsile-i asarı kendilerine tavsiye eyleriz: SF, nr. 976, s. 222

Fecr-i Ati: (Fecr-i Ati Cemiyet-i Edebîsi'nin hükümetten müsaade alarak teşekkül etmesiyle ilgili ilan.); SF, nr. 974, s. 192

İhtar: ("Servet-i Fünûn'n muhterem kari'lerine hediye ten kım-ı siyasiye ilave edilmekte olan edeb-i meşhur-ı Zola'nın Bonordedam romanı 930 numaralı nüshadan beri bazı mevani'-i hayluletiyle derc olunamamıştı Bu haftadan itibaren tekrar ilave edilmeye başlandığını tebşir ederiz" ibaresiyle) SF, nr. 944 s. 128

Matbaa-i Ahmed İhsan: ("En son sistem hurufat ve resim makinaları...." ibaresiyle); SF, nr. 960, s. 372; SF, nr. 961, s. 399

Servet Matbaacılık Osmanlı Anonim Şirketi: ("Matbaacılık ve kitapçılık etmek ve gazete çıkarmak velhasıl tabaata müteallik bilcümle umur-ı ticariye ile meşgul olmak üzere dersaadette bir şirket teşkil etmiş ve matbaa-i Ahmed İhsan işbu şirkete tahavvül eylemiştir." ibaresiyle. Daha sonra şirketin sermayesi ve faaliyetleri hakkında bilgiler veriliyor.) SF, nr. 939 s. 47

Servet- Fünûn: ("Matbaalara ve matbaacılığa müteallik her türlü Alat ve makina ve Fransızca hurufat ve nev icad edevat-ı mükemmele almak isteyen Der-saadet ve taşra matbaacıları bu eşyayı mübayia etmezden evvel bir def'a "Servet-i Fünûn" matbaasına müracaat etmelidirler" ibareli reklam) SF, nr. 931 s. 335

Türkçe Markalar : ("Matbaamızda ilan kağıt üzerine suret-i nefisede tab' olunan zarif Türkçe markalar matbaamız ile Laleli'de Darülmualimat mektebi karşısında Nevbave-i Ticaretdükkanında ve Mehpere mağazasıyla kitapçı ve işlemeci dükkanlarında satılıyor." ibaresiyle.) ; SP, nr. 970, s. 62

b) Kitap, Dergi, Gazete İlanları:

Abdülhamid-i sani ve Devr-i saltanatı Hayat-ı Hususiye ve Siyasiyesi: (Kitap ilanı: Sultan murad-ı Hamis merhumun hayat-ı hususiyesiyle menfada geçirdiği ömr-i bedbahtaneden, Abdülhamid-i Sâni'nin Avan-ı sabavet ve şebabetinden, Yıldız Sarayı'nda geçirdiği hayat-ı hususiyeden, otuz dört senelik vakayi'-i siyasiyeden ve devr-i ağır-i inkılabdan kemâl-i bî-arafı ile müfassalan bahseder.) ; SF, nr. 942 s. 96; SF, nr. 943 s. 112; SF, nr. 944 s. 128; SF, nr. 946 s. 192; SF, nr. 947 s. 176; SF, nr. 948 s. 192; SF, nr. 949 s. 208; SP, nr. 953, s. 136; SP, nr. 954, s. 143; SP, nr. 955, s. 151; SP, nr. 956, s. 159; SP, nr. 961, s. 200; SP, nr. 963, s. 8; SP, nr. 964, s. 16; SP, nr. 965, s. 24; SP, nr. 966, s. 32; SP, nr. 967, s. 40; SP, nr. 968, s. 48; SP, nr. 969, s. 56; SP, nr. 970, s. 64; SP, nr. 971, s. 72; SP, nr. 972, s. 80; SP, nr. 973, s. 88; SP, nr. 974, s. 96; SP, nr. 975, s. 104; SP, nr. 976, s. 112; SP, nr. 977, s. 120; SP, nr. 978, s. 126;

Başımıza Gelenler : (Mehmed Arif Bey'in eseri.) ; SP, nr. 970, s. 62; SP, nr. 975, s. 104

Beyaz Gölgeler: ("Celal Sahir: Bu hafta intişar etmiştir." ibaresiyle); SF, nr. 960, s. 373

Beyaz Gölgeler: ("Edebiyat-ı Cedide kütüphanesi külliyyatından ikinci manzum kitap, yakında intişar edecektir." ibaresiyle) SF, nr. 953 s. 272

Bütün Mehasin-perver hanımlara: (Haberiniz var mı efendim? Gazeteniz neşrolundu?... "ibaresiyle) SF, nr. 945 s. 144

Edebiyat: ("Mekteb-i Sultanî ile Vefa ve Kabataş mekteb-i idadileri muallimi Süleyman Fehmî Bey tarafından medîd

bir tecrübe ve ciddi bir tenebbü' ile yazılan ve Ta'lim-i Edebiyat'ın hakîkî bir mütemmimi, zamane ve teceddüdât-ı ahire-i edebiyeye göre kimal edilmiş bir nüsha-i saniyesi olan bu te'lif-i güzîni müştak-ı edeb umum kari'lerimize tavsiye ederiz. Eser, ta'rif ile değil, görmekle takdir edilir." İbaresiyile.) SF, nr. 949 s. 208

Fatih Sultan Mehmed: ("Tarih-i Osmani Kütüphanesi, Fatih'in hayat-ı hususiyesine dair en mühim vesaika müsteniden yazılmış bir eserdir...." ibaresiyile); SF, nr. 961, s. 399; SP, nr. 963, s. 8; SP, nr. 964, s. 16; SP, nr. 965, s. 24; SP, nr. 966, s. 32; SP, nr. 967, s. 40; SP, nr. 968, s. 48; SP, nr. 969, s. 56; SP, nr. 970, s. 64; SP, nr. 971, s. 72; SP, nr. 972, s. 80; SP, nr. 973, s. 88; SP, nr. 974, s. 96; SP, nr. 975, s. 104; SP, nr. 976, s. 112; SP, nr. 977, s. 120; SP, nr. 978, s. 128;

Hac Yolunda : ("Cenap Şehabeddin Bey'in Âsar-ı güzidesinden olup neşrine birçok zamandanberi intizar edilen ve Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesinin 15. Adedini teşkil eyleyen bu eser-i nefis mevki-i intişara vaz'olunmuştur, fiyatı: 10 kuruştur" ibaresiyile.) ; SP, nr. 963, s. 8; SP, nr. 964, s. 16; SP, nr. 965, s. 24; SP, nr. 966, s. 32; SP, nr. 967, s. 40; SP, nr. 968, s. 48; SP, nr. 969, s. 56; SP, nr. 970, s. 64; SP, nr. 971, s. 72; SP, nr. 972, s. 80; SP, nr. 973, s. 88; SP, nr. 974, s. 96; SP, nr. 975, s. 104; SP, nr. 976, s. 112; SP, nr. 977, s. 120; SP, nr. 978, s. 128;

Hac Yolunda: ("Edib-i yekta Cenab Şehabeddin Beyefendi'nin bu eser-i bî-muadili intişar etmiştir. Servet-i Fünûn Kütüphanesinde furuht edilir" ibaresiyile); SF, nr. 960, s. 374

Hanımlara Müjde: ("Hadise-i ahîre münasebetiyle matbuata âriz olan buhrandan dolayı intişarı te'hîr etmiş bulunan Mehasin gazetesinin yakında evvelkinden pek mu'tena bir surette neşredileceği tebşir olunur" ifadeleriyle) SF, nr. 943 s. 111

İhtar: (Eylül muharrir-i meşhuru Mehmed Rauf Bey'in bu defa intişar etmiş olan ve bu edib-i refikin en güzide hikâyelerini ihtiva eyleyen 'İhtizar' nam eserini müştakan-ı edebe tavsiye ederiz.) SF, nr. 950 s. 224

Kaçırılan Fırsatlar: ("Osmanlı-Rus harbine müteallik en mühim eser. Keçeci-zade Ferik İzzet Fuat Paşa'nın bu parlak eseri iki güne kadar matbaamızda neşrediliyor..." ibaresiyle); SF, nr. 964, s. 32

Kari'lerimize, Yeni Romanımız: İnhizam; (Gelecek haftadan itibaren Fecr-i Atî Encümen-i Edebîsi a'zasından Cemil Süleyman Bey'in İnhizam isimindeki romanını tefrika edeceğimizi tebşir eyleriz." ibaresiyle) ; SF, nr. 975, s. 208; SF, nr. 976, s. 222

Mehasin Gazetesini Bekleyin Hanımlar: ("Müjde müjde efendim... Mehasin gazetesi temmuzun birinci günü nihayet mu'tena bir surette neşrolunuyor. lütfen bir kere mu'ayene buyurunuz... " ibaresiyle) SF, nr. 944 s. 128

Musavver Letaif-i Hoca Nasreddin : ("Hoca-i Latife-gu Nasreddin Efendi'nin matbu ve gayr-i matbu birçok letaif fıkraatı havi mükemmel eseri olup forma forma neşredilmektedir. Döndüncü forması çıkmıştır." ibaresiyle.) ; SP, nr. 967, s. 40; SP, nr. 968, s. 48

Musavver-i Üdeba-yı Cedide: ("Bu risalenin birinci cüz'ü neşrolunmuştur. Üdeba-yı Cedidemizden Halid Ziya, Tefik Fikret, Hüseyin Cahid, Hüseyin Suad, Süleyman Nazif, Mehmed Rauf, Celal Sahir Beylerin resimleriyle el yazılarıyla birer sahifeyi havi ve pek nefis matbu'dur..." ibaresiyle); SF, nr. 961, s. 400

Mülkiye Mecmuası: ("Mekteb-i Mülkiye mezunları ittihad ve teavün cemiyeti tarafından neşredilmekte olan bu müfid mecmuanın yedinci numarası intişar etmiştir. Muhterem kari'lerimize tevsiye ederiz" ibaresiyle) SF, nr. 950 s. 224

Nevha: (Milli Marş Hakında: "İhsan Raif Hanım tarafından tanzim olunan yeni ve mükemmel bir milli marş zırde muharrer yerlerde satılmaktadır." ifadeleriyle.) SF, nr. 942 s. 96

Pençe: ("Mehmed Rauf Bey'in gazetemize tefrika edilen Feñçe piyesi kitap suretindeve pek nefis tarzda tab' edilmiştir." ibaresiyle); SF, nr. 960, s. 374

Ramazan Kolleksiyonu: (Ramazan münasebetiyle Servet-i Fünûn'da yayımlanan ramazan ilavesinin cilt haline getirilip satılması ilanı.); SF, Nr. 961, s. 398; SP, Nr. 963, s. 8; SP, Nr. 964, s. 16; SP, Nr. 965, s. 24; SP, Nr. 966, s. 32;

Resimli Afgan Seyahati : ("Afganistan'ın siyasi, ictimai, iktisadi coğrafi, tarihî ahvaline müteallik malumat-ı mükemmele almak isteyenler bu isimde intişar eden, 14 adet mükemmel resimi havi seyahatnameden edinmelidirler. Servet-i Fünûn kitaphanesinde 5 kuruş fiyatla satılmaktadır." ibaresiyle.) ; SP, nr. 972, s. 79

Revue Bleue : ("Sene-i Miladisinde tesis edilmiş olan Paris'te münteşir Revue Bleue Mecmuası siyasi ve edebi bilcümle mebahisi ihtiva eder..." ibaresiyle .) ; SP, nr. 969, s. 55

Servet-i Fünûn Kütüphanesi; ("Jules Werne'in seyahat-ı harikuladesinden olup Ahmet İhan Bey tarafından tercüme ve neşredilen ciltlerden bazıları." ibaresiyle.) ; SP, nr. 952, s. 127-128

Tarih Sahifeleri : ("Ahmet Refik Bey'in fevkalade mazhar-ı rağbet olan makalat-ı tarihiyesini havidir. Münderecatı: Kahraman neferlerimiz, ihramlara doğru, Selim-i Evvel'in san'at-ı galibiyeti, Satvetli günlerimiz, Süleyman Kanûnî'nin son seferi, Viyana Hezimetinden sonra, Mustafa-yı Salis ve Büyük Frederik, Avrupa'da Sultan Cem, Kanûnî Sultan Süleyman, Osman-ı Sani'nin Şehadeti, Kösem Sultan'ın tedabir-i siyasiyesi, Selim-i salis ve fikr-i terakki." ibaresiyle.) ; SP, nr. 963, s. 8; SP, nr. 964, s.

16; SP, nr. 965, s. 24; SP, nr. 966, s. 32; SP, nr. 967, s. 40; SP, nr. 968, s. 48; SP, nr. 969, s. 56; SP, nr. 970, s. 64; SP, nr. 971, s. 72; SP, nr. 972, s. 80; SP, nr. 973, s. 88; SP, nr. 974, s. 96; SP, nr. 975, s. 104; SP, nr. 976, s. 112; SP, nr. 977, s. 120; SP, nr. 978, s. 128;

Tarih-i Siyasi-i Devlet-i Aliye-i Osmaniye: (Sadr-ı Esbak Kâmil Paşa'nın eseri: Teessüs-i devlet-i Aliye'den Cennetmekan Sultan Abdülmecid Han'ın evahir-i saltanatına kadar güzeran eden zamana ait olan birinci cildi neşrolundu." ibaresiyle); SF, nr. 959, s. 363; SP, nr. 961, s. 200; SP, Nr. 963, s. 8; SP, Nr. 964, s. 16; SP, Nr. 965, s. 24; SP, Nr. 966, s. 32; SP, Nr. 967, s. 40; SP, Nr. 968, s. 48; SP, Nr. 969, s. 56; SP, Nr. 970, s. 64; SP, Nr. 971, s. 72; SP, Nr. 972, s. 80; SP, Nr. 973, s. 88; SP, Nr. 974, s. 96;

Terbiye-i İrâdiye : (Doktor Ethem Beyefendinin kitabı.) ; SP, nr. 972, s. 79

c) Özel İlanlar:

Açık Muhabere: (Abdülhak Hayri Bey'e "Neşrolunmak üzere gönderdiğiniz şiirler okunamayacak bir halde yazılmış olduğu için dercedilemedi. Açık bir yazı ile yazılmış gönderilmesini temenni ederiz.") SF, nr. 940 s. 64

Alenî Muhabere: ("Erenköyü'nden mektup ve resim gönderen Halid Ziyâ Bey'e: İrsal olunan resimlere teşekkür ederiz. Bu resimler hakkında va'd buyurulan izahatı sür'atle i'ta etmeniz bizi bir kat daha müteşekkir eder." ibaresiyle) SF, nr. 944 s. 313

Mahmud Münib Bey'e: (Celâl Sahir Bey'in sizinle görüşmek arzusunda olduğundan matbaamızı teşrif etmenizi rica ederiz.) SF, nr. 941 s. 80

Özel Ders Alma İsteği: ("Bir öğrencinin idadi seviyesinde Türk edebiyatı ve Fransızca dersi almak için hoca arama gayesiyle verilmiş bir ilan); SF, nr. 965, s. 48

d) Demiryolu İlanları:

Anadolu Osmanlı Demiryolu Şirketi:: (Demiryolu şirketinin Haydarpaşa-Eskişehir istikameti sefer tablosu) SP, nr. 926 s. 125; SP nr. 928, s. 137; SP, nr. 962, s. 205

Anadolu Osmanlı Demiryolu Şirketi: (Şirketin Eskişehir-Konya; Eskişehir Ankara seferleri tablosu- ve muhtelif tablolar.) SP, nr. 926 s. 126; SP, nr. 928, s. 138; SP, nr. 935, s. 172; SP, nr. 936, s. 180; SP, nr. 942, s. 46-47;; SP, nr. 956, s. 160; SP, nr. 958, s. 176; SP, nr. 959, s. 184; SP, nr. 961, s. 200; SP, nr. 962, s. 206

Anadolu Osmanlı Demiryolu: (Adapazarı, Kütahya istikametlerine sefer düzenlenmesiyle ilgili) SP, nr. 926 s. 126; SP nr. 928, s. 138; SP, nr. 931 s. 156; SP, nr. 940, s. 31; SP, nr. 955, s. 152

Bağdad Demiryolu Şirket-i Osmanîsi: (Konya,Ereğli istikametine sefer düzenlenmesiyle ilgili) SP, nr. 926 s. 126; SP, nr. 955, s. 152; SP, nr. 961, s. 199; SP, nr. 978, s. 127-128

Bağdad Demiryolu Şirket-i Osmaniyesi: (Şirketin sefer tablosu) SP, nr. 926 s. 126; SP nr. 928, s. 138; SP nr. 928, s. 138

İdare-i Mahsusa: (Anadolu Osmanlı Demiryolu katarları ile ilgili ilan.) SP, nr. 940 s. 31; SP, nr. 943, s. 55

Şark Demiryolları Tahbilatı Kurası: (Şirketin çekiliş sonuçları tablosu) SP, nr. 940 s. 32

e) Eğitim İlanları:

Hadika-i Meşveret Mektebi : (Gece ve gündüz eğitim veren bir okul.) SP, nr. 968, s. 48; SP, nr. 969, s. 56; SP, nr. 970, s. 64

f) Ölüm İlanları:

Arz-ı Ta'ziyet: (Birader-i hazret-i Şehriyarî Süleyman Efendi Hazretlerinin irtihal-i dar-ı bekâ eylemelerinden dolayı 'Servet-i Fünûn' hürriyetperver padişahımızın utbe-i seniyelerine kemal-i hulus-ı vicdanla naçizâne arz-ı ta'ziyet eder. Rahmetullahi aleyhi rahmeten vasia." ifadeleriyle) SF, nr. 945 s. 130

Ta'ziyet; (Servet-i Fünûn müze müdürü Hamdi Bey'in vefatı dolayısıyla.); SF, nr. 978, s. 243

g) Duyun-ı Umumiye, Maliye ve Banka İlanları:

Bank-ı Osmanî : (Bankanın bazı şubelerinin kapalı olacağı haberi.) ; SP, nr. 970, s. 62

Duyun-ı Umumiye ilanı: (Duyun-ı Umumiye'nin 1909 Mart ayının tahvilatı hakkında) SP, nr. 925 s. 118

Duyun-ı Umumiye: (Tahvilatlarla ilgili ilan.) SP, nr. 939 s. 24; SP, nr. 941, s. 40; SP, nr. 942, s. 46-47; SP, nr. 943, s. 55; SP, nr. 945, s. 70; SP, nr. 946, s. 78; SP, nr. 947, s. 85; SP, nr. 948, s. 93; SP, nr. 949, s. 102; SP, nr. 965, s. 39; SP, nr. 967, s. 38-39; SP, nr. 968, s. 46; SP, nr. 969, s. 55; SP, nr. 970, s. 63; SP, nr. 971, s. 71; SP, nr. 972, s. 79; SP, nr. 973, s. 87; SP, nr. 974, s. 95; SP, nr. 975, s. 103; SP, nr. 976, s. 111; SP, nr. 977, s. 119

İlan : ("Osmanlı Bankası'nın İstanbul, Galata ve Beyoğlu şubeleri Kanun-ı Sani efrencinin birinci gününe müsadif önümüzdeki cumartesi, günü kapalı bulunacaktır" ibaresiyle.) ; SP, nr. 969, s. 55

h) Çeşitli İlanlar:

Balo İlanı : ("Şubat-ı Rumî'nin 6. Cumartesi günü akşamı Tepebaşı tiyatrosunda Molen Ruj balosu verilecektir. Bu balo fevkalade zevk-aver ve mükemmel olacak ve zevvare son raksta hediyeler tevzi olunacaktır" ibaresiyle.) ; SP, nr. 975, s. 104

Büyük ikramiye çekilişi : (Büyük ikramiye kazanan tahvilat ve dört yüz frank kazanan tahvilat numaraları.) ; SP, nr. 957, s. 168

Doktor Bafralı Yanko Bey : ("...Hastaganı muntazaman kabul ve tedaviye mübaşeret eylemiştir." ibaresiyle.); SP, nr. 970, s. 62

1) *Ticarî Reklamlar:*

Baker Ticarethanesi: ("Baker Ticarethanesinin Türkçe kataloğu intişar etmiştir. " ibaresiyle) SP, nr. 925 s. 313

Bayram Hediyeleri : (Londra'dan ithal saatlerle ilgili reklam.) ; SP, nr. 954, s. 144; SP, nr. 955, s. 151; SP, nr. 961, s. 200; SP, Nr. 963, s. 8;

Bird Mark Underwear: ("Fanila ve iç çamaşırlarının en â'lâ nevi İngiltere'de i'mal olunur. Ve en muşhuru atideki markayı haizdir." ibaresiyle) ; SP, nr. 949, s. 102, SP, nr. 951, s. 119; SP, nr. 953, s. 135; SP, nr. 954, s. 143; SP, nr. 955, s. 150; SP, nr. 956, s. 158; SP, nr. 957, s. 166; SP, nr. 958, s. 174; SP, nr. 959, s. 182; SP, nr. 960, s. 191; SP, nr. 961, s. 198; SP, nr. 962, s. 204; SP, nr. 963, s. 6; SP, nr. 964, s. 12; SP, nr. 965, s. 22; SP, nr. 966, s. 26; SP, nr. 967, s. 39; SP, nr. 968, s. 45; SP, nr. 969, s. 53; SP, nr. 970, s. 60; SP, nr. 971, s. 69; SP, nr. 972, s. 77; SP, nr. 973, s. 85; SP, nr. 974, s. 92; SP, nr. 975, s. 103; SP, nr. 976, s. 111; SP, nr. 977, s. 118; SP, nr. 978, s. 124;

Büyük Fırsat: (Beşiktaş'ta satılık mobilya kumaşları hakkında.) ; SP, nr. 952, s. 126; SP, nr. 961, s. 200

Continental: ("Yazılırken hurufat meşhurdur, fevakalde mükemmel makine, emsalsiz, son sistem." ibareleriyle.) SP, nr. 939 s. 24; SP, nr. 941, s. 40

Fau Minerale de Tchitli: (Maden suyu.) ; SP, nr. 952, s. 126; SP, nr. 953, s. 136; SP, nr. 954, s. 144; SP, nr. 955, s. 151; SP, nr. 957, s. 167; SP, nr. 958, s. 175; SP, nr. 959, s. 183; SP, nr. 962, s. 205; SP, nr. 963, s. 8; SP, nr. 964, s. 16; SP, nr. 965, s. 24; SP, nr. 966, s. 31; SP, nr. 967, s. 40; SP, nr. 968, s. 46; SP, nr. 962, s. 204; SP, nr. 969, s. 56; SP, nr. 970, s. 64; SP, nr. 971, s. 72; SP, nr. 972, s. 80; SP, nr. 973, s. 88; SP, nr. 974, s. 95;

İlan: (İsmi verilmeyen bir şirket ilanı) SP, nr. 925 s. 118

Jay Underwear: ("Fanilalar üzerinde daima bu marka vardır, bu fanilalar meşhur tuhafiye bulunur... İngiltere mamulatından, fanila-iç çamaşırı..." ibaresiyle) SP, nr. 932 s. 163; SP, nr. 935, s. 170; SP, nr. 936, s. 178; SP, nr. 937, s. 15; SP, nr. 939, s. 23; SP, nr. 941, s. 38; SP, nr. 943, s. 55; SP, nr. 946, s. 77; SP, nr. 947, s. 85; SP, nr. 948, s. 93

Kasapyan Ecza Deposu : ("Maison de Draguerie Vincent Kassapian, Stanmboul-Bahtche Kapou" ibaresiyle.) ; SP, nr. 968, s. 48

Kooperatif Ekonomik Şirketi: (İngiliz Şirketi, çeşitli ucuz mallar.) SP, nr. 945 s. 70

La Rayonnante: ("En son icad buz makinesi" ibaresiyle) ; SP, nr. 941, s. 40; SP, nr. 942, s. 46-47; SP, nr. 943, s. 55; SP, nr. 945, s. 70; SP, nr. 947, s. 85

Lodo -Lithinee: (Maden Suyu reklamı) SP, nr. 940 s. 31; SP, nr. 945, s. 70; SP, nr. 948, s. 93

Seyr-i Sefain-i Millî Osmanlı Şirketi : (Osmanlı gemi şirketi'nin tarifnamesi.) ; SP, nr. 968, s. 47; SP, nr. 969, s. 56; SP, nr. 970, s. 63

Wanderer (Bisikletleri): ("Metanet-i gayetle emsalsiz, gayet dayanıklı." ibaresiyle) SP, nr. 936 s. 179; SP, nr. 937, s. 16; SP, nr. 942, s. 46-47

C. FOTOĞRAFLAR, RESİMLER VE KARİKATÜRLER

1. Fotoğraflar:

Abbas Paşa: ("İfa-yı farıza-i hac etmek üzere kat'a-i mübarekeye azimet etmiş olan Hidivv-i Mısır Abbas Paşa Hazretleri." ibaresiyle); SF, nr. 969 , s. 100

Abdullah Almazanderanî'nin mektubu (İranlı Yazar): ("İran ahrarından Mahmud Kâzım ve Abdah Almazanderanî tarafından yazılmış meşrutiyetperverane bir metbup - Un manuserit de liberaux persans" ibaresiyle); SF, nr. 941 , s. 73

Abdullah Azmî Efendi: ("Abdullah Azmî Efendi [Kütahya] -Abdullah Azmi Eff. (Kutahia)" ibaresiyle); SF, nr. 943 , s. 101

Abdullah Han: ("Alem-i İslam'ın intibahı şevahidinden: Afganistan emiri Habibullah Han sezacülmilletüddin hazretleri- Habıboullah Khan, Emir d-'Afghanistan." ibaresiyle); SF, nr. 952 , s. Kapak fotoğrafı.

Abdurrahman Efendi: ("Ayvalık'ta denizde banyo etmekte iken mağruken şehid olan, şimdi idare-i örfiye münasebetiyle mahal-i mezkurde bulunan Üçüncü Avcı Taburu müzlazımlarından Abdurrahman Efendi." ibaresiyle); SF, nr. 946 , s. 156

Abdurrezzak Efendi: ("Abdurrezzak Efendi [Siirt]-Abdulresap Efendi, Seert." ibaresiyle); SF, nr. 925, s. 232

Abdülhalim Efendi (Osmanlı Şehzadesi): ("Ertuğrul Yatı'nda Şehzadegân-ı Osmanî Hazeratı Hanedan-ı Al-i Osman erkânının böyle bir müsahebat-ı perverileri tarih-i osmanî'de belki ilk defa olarak görülmüştür ki bu da kuvve-i füsunkâr-ı hürriyetin bed'iî âsârındandır. [Koltukta oturanlardan sağ taraftaki Vahidüddin Efendi Hazretleri, Soldaki Abdülmecid Efendi Hazretleri, Sandalyede oturanlardan sağdan birinci Tevfik Efendi, İkinci Ziyaeddin Efendi, sol taraftaki Seyfeddin Efendi, ayakta duranlar sol taraftan itibaren: Cemaleddin Efendi, Ömer Hilmi Efendi, Necmeddin Efendi, Nihad Efendi, Abdülhalim Efendi, Fuad Efendi, Faruk Efendi Hazeratıdır.]" ibaresiyle); SF, nr. 944 , s. Kapak Fotoğrafi

Abdülmecid Efendi (Osmanlı Şehzadesi): ("Ertuğrul Yatı'nda Şehzadegân-ı Osmanî Hazeratı Hanedan-ı Al-i Osman erkânının böyle bir müsahebat-ı perverileri tarih-i osmanî'de belki ilk defa olarak görülmüştür ki bu da kuvve-i füsunkâr-ı hürriyetin bed'iî âsârındandır. [Koltukta oturanlardan sağ taraftaki Vahidüddin Efendi Hazretleri, Soldaki Abdülmecid Efendi Hazretleri, Sandalyede oturanlardan sağdan birinci Tevfik Efendi, İkinci Ziyaeddin Efendi, sol taraftaki Seyfeddin Efendi, ayakta duranlar sol taraftan itibaren: Cemaleddin Efendi, Ömer Hilmi Efendi, Necmeddin Efendi, Nihad Efendi, Abdülhalim Efendi, Fuad Efendi, Faruk Efendi Hazeratıdır.]" ibaresiyle); SF, nr. 944 , s. Kapak Fotoğrafi

Abdülmehdi Efendi [Kerbela]: ("Abdülmehdi Efendi, Kerbela" ibaresiyle); SF, nr. 964 , s. 25

Aberdine okulu: ("Avrupa'da messesat-ı ilmiye: İngiltere'de meşhur Aberdin darülfünunu." ibaresiyle); SF, nr. 968 ,

Adana Kuva-yı Metrebesi: ("Adana Kuva-yı Mertebesi'nin manevralardan avdeti - Les troupes Ottomanes aux environs d'Adana" ibaresiyle); SF, nr. 950 , s. 213

Adana'da toplatılan malın iadesi: ("Adana'da hükûmetçe istirdad edilen emval-ı menhubenin iğtişâşzedegâna iadesi - La restitution des objets voles, a Adana" ibaresiyle); SF, nr. 945 , s. 140

Adelayd'da bir cadde: ("Tanzimat-ı belediye nümûnelerinden: Avusturalya'da Adalayd şehrinde bir cadde." ibaresiyle); SF, nr. 953 , s. 265

Afgan harbiyesinde kıyafetler: ("Alem-i İslam'ın intibahı nümunelerinden: Afgan Mekteb-i Harbiyesi'nde sınıf-ı muhtelif kıyafetleri- Uniformes de l'Ecole militaire Afghane." ibaresiyle); SF, nr. 952 , s. 248

Afganistan asker kıyafetleri: ("Afganistan kıyafet-i askeriyesi- Costumes militaires Afghanes-Costumes militaires Afghanes." ibaresiyle); SF, nr. 952 , s. 249

Afrika çöllerinde otomobille ilk seyahat: ("Afrika çöllerinde otomobille ilk seyahat. mülazım Greç'in Afrika'yı baştan başa kat' ederek Yuhansburg'a muvasalatı" ibaresiyle); SF, nr. 950 , s. 220

Afrikalılar: ("Alem daima terakki ediyor. Dünkü esirler olan Afrika vahşileri bugün böyle centilmen, sahib-i ma'lumat, iş adamı olmuşlar. Bunlardan Hür Osmanlılar ibret-bin olmalı." ibaresiyle); SF, nr. 959 , s. 365

Afyon tiryakisi kadın: ("Afyon tiryakiliğinin Amerika kadınları meyanında taammümü - Une fervente de l'opium en ameriq ue" ibaresiyle); SF, nr. 930, s. 317

Agop Babıguian Efendi: ("Evvelki gün fecaten vefat eden Tekfur Dağı mebusu Agop Babıguian Efendi - Feu Afop Babıguian Effendi, Depute de Rosodto." ibaresiyle); SF, nr. 948 , s. 188

Ahmak beyni: ("Bir ahmağın beyni-Le cerveau d'un idiot" ibaresiyle); SF, nr. 928, s. 284

Ahmed Mirza: ("İran şah-ı cedidleri Ahmed Mirza Hazretleri [Müşarünileyh dokuz yaşında olduğundan bir de naib-i hükûmet ta'yin edilmiştir.]" ibaresiyle); SF, nr. 949 , s. 201

Ahmed Muhtar Paşa: ("Cülûs-ı Humâyûn-ı Hazret-i Padişâhî'yi tebliğ memuren İngiltere Hükûmetinezdine azimet eden heyet-i Osmaniye reisi Gazi Ahmed Muhtar Paşa Douvres limanında istikbali. - La mission Ottomane a Douvres" ibaresiyle); SF, nr. 945 , s. 132

Ahmed Rıza Bey ve Said Bey: ("Meclis-i Mebusan Reisi Ahmed Rıza Bey Ayastefanos'ta; sağda Meclis-i Maarif Reisi Said bey - Ahmed Rıza Bey a San- Stefano" ibaresiyle); SF, nr. 935, s. 390

Ahmed Şükrü Efendi: ("Ahmed Şükrü Efendi [Sivas]-Ahmed Chukrı Efendi, Sivas" ibaresiyle); SF, nr. 925, s. 232

Ahşap bir kilisenin nakli: ("Terakkiyat-ı medeniye: Londra civarında ahşap bir kilisenin lokomobil ile diğer bir mahalle nakli" ibaresiyle); SF, nr. 948 , s. 189

Ahşap bir kilisenin nakli: ("Yine Londra civarında ahşap bir kilisenin altına kızaklar konularak karlar üzerinde nakli" ibaresiyle); SF, nr. 948 , s. 189

Alatini Köşkü: ("Sultan Hamid'in Selanik'te ikamet eylediği Alatini Köşkü - Le Allatini a Salonique, residence d'Abdul-Hamid." ibaresiyle); SF, nr. 935, s. 394

Albert: ("Belçika'nın yeni kralı Albert Hazretleri." ibaresiyle); SF, nr. 976 , s. 212

Ali Galib Bey: ("Karna-yı cedideden Ali Galib Bey-Le nouveau Chambeilan Ali Galib Bey." ibaresiyle); SF, nr. 928, s. 280

Ali Kabulî Kaptan: ("Şehid-i Hürriyet Ali Kabulî Kaptan - Ali Kabouli, le commandant d' Assar-Tevfik, assassine au Palais d'Abdul-Hamid" ibaresiyle); SF, nr. 936, s. 413

Ali Kemal imzalı Jurnal: (ibaresiz); SF, nr. 937, s. 12

Ali Kemâl Bey'in Jurnalinin fotoğrafı: ("İkdam Sermuharriri Ali Kemâl Bey'in Jurnalinin fotoğrafisi [Hükûmetçe Yıldız'da icra kılınan taharriyatta diğer birçok jurnaller arasında ele geçirilmiştir. Ali Kemâl Bey'in bundan başka birkaç jurnali daha elde edilmiştir.] - Le fac-simile du Djournal d'Ali Kemal, trouve a Yıldız" ibaresiyle); SF, nr. 936, s. 411

Ali Paşa: ("Padişah-ı Cedid ve muhterem Sultan Mehmed Han-ı Hamis Hazretlerinin cülus-ı humayunlarını müteakip harbiye nezaretinde biat merasimi icra olunmak üzere tophane çaddesinden mürurları [Önünde görülen süvarilerin ortasında bulunan, Zabtiye Nazırı Ali Paşa'dır] - Le Sultan Mehemed V. se readant au Ministere de la Guerre apres sa prociamation comme Empereur des Ottomans." ibaresiyle); SF, nr. 935, s. 387

Ali Paşa: ("Zabtiye Nazırı Ferik Ali Paşa - Ali Pacha Ministre de la Police." ibaresiyle); SF, nr. 941 , s. 80

Ali Rıza Paşa, Fuad Paşa ve ümera-yı askeriyeden zevat:' ("Dersaadette tesis edilip Harbiye Nazırı Ali Rıza Paşa, Fuad Paşa ve ümera-yı askeriyeden bir hayli zevat ile Japonyalı Prens Konihazır bulunduğu halde resm-i küşadı icra kılınan askerî kulübü- L'inauguration de

Club Militaire de Coustantinople." ibaresiyle); SF, nr. 930, s. Kapak fotoğrafı

Alman Manevraları: ("Alman Manevralarından: Kırmızı Ordu topçusunun imparatorunun önünden mürûru, 11 Eylül 1909 [Makale-i mahsusasına müracaat buyurula]" ibaresiyle); SF, nr. 960 , s. Kapak Fotoğrafı.

Altın Mabed, Bombay'da : ("Bombay'da Altın Mabed [Hind mecusilerinin en meşhur ibadethanelerinden olan bu mabedin kapıları altın kaplıdır.] -Un temple Brahmane a Bombay." ibaresiyle); SF, nr. 942 , s. 53

Amara kasabası (Irak): ("Hata-i Irakiye şehirlerinden Amara kasabası - Ammara sur le Tigre." ibaresiyle); SF, nr. 967 , s. 77

Anastasse Efendi: ("Anastasse Efendi [izmit] - Anastasse Effendi (ısmıt)" ibaresiyle); SF, nr. 939, s. 41

Antika bir satır: ("Tarihi bir satır (1793) Fransa ihtilalinden On Altıncı Lui ile Mari Antuanet'in iğdamında kullanılmıştır." ibaresiyle); SF, nr. 974 , s. 188

Arabus dağında kaza: ("Arabus dağına [Kuzey Kutbu'nda] çıkarken vüku-a gelen bir kaza." ibaresiyle); SF, nr. 956 , s. 316

Arabus Volkanı: ("Kutb-ı Cenibîde Arabus Volkanı. [Fotoğrafı 1908 senesi haziranda alınmıştır.]" ibaresiyle); SF, nr. 956 , s. 313

Arif Efendi: ("Diyarbakir Mebusu Merhum Arif Efendi - Feu Arif Effendi, depute de Diarbakir." ibaresiyle); SF, nr. 929, s. 301

Aristidi Paşa: ("Ahiren Ereğli kömür madenlerini ziyaret eden ziraat ve maden nazırı Aristidi Paşa ile maiyeti ve

maden memurîni bir maden ocağı kapısında. Le ministre de l'Agriculture et des Mines Aristidi pacha, dans les mines de charbon d'Heraclee sur la mer Noire." ibaresiyle); SF, nr. 962 , s. 408

Aristidi Paşa: ("Ziraat Nezareti Nazır-ı Cedidi Aristidi Paşa - Aristidi-Pacha, le nouveau Ministre d'Agriculture" ibaresiyle); SF, nr. 936, s. 412

Artas Efendi: ("Artas Efendi [Selanik] - Artas Eff. (Selanique)" ibaresiyle); SF, nr. 948 , s. 180

Asakir-i Osmaniye'nin top talimleri ("Sana civarında kain Toprak karakolunda asakir-i Osmaniye tarafından icra kılınan top talimleri-Les Manceuvres militaires a Sana" ibaresiyle); SF, nr. 925, s. 228

Asakir-i Osmaniye'nin top talimleri: ("Sana'da mukim Asakir-i Osmaniye'nin Babırrum civarında talimleri-Les manceuvres militaires a Sana" ibaresiyle) ; SF, nr. 925, s. 228

Asılan adamlar): ("Köprü başındaki maslublar - Les 3 pendus pres du Pont." ibaresiyle); SF, nr. 935, s. tek sayfalık ilave olarak verildiğinden sayfa numarası yoktur.

Asılan adamları seyre gelenler:' ("Köprü başındaki maslubları temaşaya gelen İstanbul halkı - Les curieux regardant les pendus." ibaresiyle); SF, nr. 935, s. 339

Asım Bey: ("Edirne mebusu merhum Asım Bey - Assım Bey depute d'Andrutopl, decede" ibaresiyle); SF, nr. 930, s. 320

Âsım Bey: ("Stokholm sefir-i sabıkı olup ahiren Bulgaristan'ın kırallığı tasdik edilmesi üzerine Sofya sefaretine ta'yin kılınan Asım Beyefendi - Assım Bey, Ministre de Turquie a Sophia" ibaresiyle); SF, nr. 943 , s. 100

At Alımı (Osmanlı Ordusu için): ("Ordu-yı Osmanî'ye Macaristan'da at mübayi'atı." ibaresiyle); SF, nr. 957 , s. 324

Atabek Hüsnü Efendi: ("Şehrimizde bulunan misafirînden Atabek Hüsnü Efendi Hazretleri" ibaresiyle); SF, nr. 956 , s. 320

Avusturya İmparatoru François, Jaseph: ("Avusturya İmparatoru François-Joseph hazretleri sayd ve şikar katarında , François, Joseph dans son train de chasse." ibaresiyle); SF, nr. 962 , s. 405

Avusturya Karakolları: ("Tuna Sahillerinde Avusturya karakolları-Les garde-frontieres Autrichiens sur la rive du Danuble" ibaresiyle); SF, nr. 927, s. 268

Ayastefanos İstasyon civarı: ("Ayastefanos'ta istasyon civarında: Meclis-i Millî orada iken - L'Assemblée Nationale a San-Setefano" ibaresiyle); SF, nr. 936, s. 405

Ayastefanos İstasyonu: ("Ayastefanos'ta istasyonun hatt-ı ciheti" ibaresiyle); SF, nr. 936, s. 409

Ayastefanos'ta bazı Ayan ve vekiller: ("Meclis-i Millî'nin Ayastefanos'ta ictimainda Ayan'dan ve Vükela'dan bazı zevat" ibaresiyle); SF, nr. 938, s. 25

Ayastefanos'ta Hürriyet Ordusu'na destek: ("Ayastefanos'ta Hürriyet Ordusu'na muavenete gelen talib-i ahmer heyeti kadınlarına Jandarma Kumandanı Galib Bey tarafından trende nutuk iradı ve Ayastefanos'taki müştakin-i hürriyet - L'Armee de Roumelie a san,Stefano; Galib bey parlant a la foule." ibaresiyle); SF, nr. 934, s. 374

Ayastefanos'ta kulüp terasında Meclis-i Millî'nin üyeleri: ("Meclis-i Millî'nin Ayastefanos'ta ictimainda kulüp

terası - Les teputes sur la terrasse du Club de San-Stefan." ibaresiyle); SF, nr. 938, s. 25

Ayastefanos'ta: ("Ayastefanos'ta bir enstantane fotoğrafı" ibaresiyle); SF, nr. 937, s. 9

Ayastefans 'ta kulübün önünde: ("Meclis-i Umumî Ayastefanos'ta hal-i ictima'da iken kulübün kapısı önünde" ibaresiyle); SF, nr. 936, s. 409

Aziz Paşa: ("Aziz Paşa [Berat] - Azız Pacha (Berat)." ibaresiyle); SF, nr. 943 , s. 101

Babih Kalesi'nin harabeleri: ("Bir medeniyet-i kadime-i müşa'şa'anın dendan-ı rûzigâre mukavemet etmiş temelleri, Babil kalesinin bugün enzar-ı ibrete çarpmakta olan harabesi." ibaresiyle); SF, nr. 972 , s. 148

Babil Harabeleri: ("El-cezire resimlerinden: Babil Harabelerinde" ibaresiyle); SF, nr. 978 , s. 249

Babil surları: ("Sur-ı Babil'in bekaya-yı haziresi." ibaresiyle); SF, nr. 974 , s. 180

Babil surları: ("Sur-ı Babil'in elyevm paberca-yı azamet duran bazı aksamı." ibaresiyle); SF, nr. 974 , s. 181

Bağdat : ("Bağdat'ın manzarası - Bağdad." ibaresiyle); SF, nr. 967 , s. 73

Bağdat Vapuru: ("Bağdat ile Basra arasında işleyen idare-i nehriyeye mensup Bağdat Vapuru'nun Anvers'te resm-i tenzili." ibaresiyle); SF, nr. 967 , s. 69

Bağdat Vapuru: ("İdare-i nehriye tarafından iki sene akdem Belçika'da yaptırılıp Bağdat'a gönderilen vapurlardan Bağdat Vapuru - Le bateau ottoman Bağdad." ibaresiyle); SF, nr. 967 , s. 69

Bağdat'ta köprü: ("Bağdat şatavestinde yeni köprü , Le pont de Bağdad." ibaresiyle); SF, nr. 967 , s. 68

Baha Bey (Avukat): ("Bu defa dersaadet reji nezaretine tayin olunan, esbuî İnkılab gazetesi sahibi evvelin-i salikin-i hürriyetten Avukat Baha Bey" ibaresiyle); SF, nr. 958 , s. 350

Baltık Vapuru: ("Kazazedeleri hamil bulunan Baltık vapurunun New York limanına duhûlü-Le Baltic rentrant a New York avec les naufrages des paquebots Republic et Florida" ibaresiyle); SF, nr. 928, s. 276

Basra: ("Basra'da İşar boğazında bir manzara - Une vue de Bassorah." ibaresiyle); SF, nr. 967 , s. 73

Basri Bey: ("Basri Bey, Debre-Barı Bey, Debre" ibaresiyle); SF, nr. 927, s. 264

Batı Trablus'ta asker ve ahalinin hükümet konağı önünde toplanışı: ("Trablus-ı Garbda asker ve ahalinin icra-yı tebrik için hükümet konağı başgahına muvasalatı - Manifestations parriotiques devan le palais du gouvernement au Tripoli d'Afrique." ibaresiyle); SF, nr. 930, s. 308

Batı Trablus'ta halkın Osmanlı kışlası önünde toplanışı: ("Trablus-ı Garb'da asker ve ahalinin Kışla-i Osmanî pişgahındaki meydanda tenezzühleri - Une parade militaire devant la Caserne de Tripoli d'Afrique" ibaresiyle); SF, nr. 930, s. 309

Batı Trablus'ta halkın rıhtım ve iskele civarında toplanması: ("Trablus-ı Garb'da ahalinin rıhtım ve iskele civarında ictimayı - Rejoissances du peuple sur les quais de Tripoli d'Afrique" ibaresiyle); SF, nr. 930, s. 308

Bedri Bey: ("Bedri Bey [İpek] - Bedri Bey (İpek)" ibaresiyle); SF, nr. 940 , s. 56

Bedros Efendi Keresteciyan: ("Maliye nezareti tahrirat-ı ecnebiye müdürü müteveffa Bedros Efendi Keresteciyan - Bedros Efendi Kerestedjian. Directeur de la Correspondance etrangere au ministere des Firances, decede" ibaresiyle.); SF, nr. 930, s. 320

Bellini: ("Jean til Bellini 'Ridolf tarafından neşrolunan Havarık-ı Sanat nam eserden'" ibaresiyle); SF, nr. 953 , s. 262

Benaris'te (Hindistan) bir mecusi mabedi: (" Hind manzaralarından: Benaris'te mecusilere mahsus bir mabed. [Arzu edenlerin ba'de'l-vefat cesetleri burada ihrak ve külü dahi -kendilerince mukaddes olan-'Ganj' nehrine atılır.]" ibaresiyle); SF, nr. 943 , s. 108

Benaris'te bir Mecusi mabedi: ("Benaris'te mecusilerin meşhur Ramnaghar mabedi - Le temple Ramnaghar a Benares" ibaresiyle); SF, nr. 943 , s. 109

Bereket-zâde Rıfat Bey: ("Bereket-zâde Rıfat Bey [Halep]-Bereket zade Rıfat Bey, Halep" ibaresiyle); SF, nr. 925, s. 233

Berian Aristide : ("Fransa'nın yeni reis-i vükelası Mösyö Aristid Beriyan, Periqu'da şerefine verilen bir ziyafette irad-ı nutuk ederken demiştir ki: 'Ben bab-ı hükûmete, bazıları için içeri girmek memnu'dur' levhası ta'lik edilecek reis-i vükela değilim." ibaresiyle); SF, nr. 962 , s. 404

Beş direkli bir gemi: ("Terakkiyat-ı medeniye nünunelerinden beş direkli bir gemi." ibaresiyle); SF, nr. 978 , s. 253

Beyazıt Meydanı'nda Tak-ı Zafer: ("Sultan Mehmed Hazretleri Kılıç Alayı'nda, Beyazıt Meydanı'nda tak-ı zafer - L'Arc

de Triomphe de la Place de Bayezid); SF, nr. 936, s. 936.
Sayı'nın ilavesi olarak verilmiş sayfada yer almaktadır.

Binbaşı Remzi Bey: ("Taşkışla'da mukim Avcı Taburu kumandanı Binbaşı Remzi Bey-Commandant du bataillon des Chasseurs, actuellement en garnison a Constantinople" ibaresiyle); SF, nr. 925, s. 237

Bir Hizmetçi Kadın Modeli: ("Nis'te Karnaval eğlenceleri: On beş metre tülünde bir hizmetçi kadın modeli-Les fates du Carnaval a Nice: La dance panier; la bonne a tout faire " ibaresiyle); SF, nr. 929, s. 293

Bleryo ve balonu: ("Bleyro ve balonu. İcat ettiği tayyaresiyle Fransa'dan İngiltere'ye uçarak Manş Denizini kemal-i muvaffakiyetle geçmiş ve Viyana'da bir büyük muvaffakiyet-i tayararıyla ibraz etmiş, Avrupa'nın her tarafında şöhret kazanmış olan Fransız Mösyö Bleryo tayyaresiyle birlikte şehrimize gelmişti. Geçen pazar günü Şişli'de Hürriyet-i Ebediye Tepesi'nde kararlaştırılan suudu adem-i muvaffakiyetle neticelenmiştir. Mösyö Bleryo havanın muhalefetinden dolayı pervat etmek istemişse de halkın ısrarı izzet-i nefsinin cerihadar edecek bir dereceye vardığından herçe bad abad tayyaresine yol vermiş, fakat birkaç yüz metre ileride, Bangaltı'da bir evin üstüne düşmüş, tayyare parçalanmış, kendisi hafifçe berelenmiştir." ibaresiyle); SF, nr. 967 , s. 79

Bombay caddeleri: ("Himmet neler yapar: Bombay'ın en meşhur caddelerinden 'Baydovoni caddesi [geçen nüshamızda birinci resme nazar buyurula] - Une rue a Bombay." ibaresiyle); SF, nr. 942 , s. 89

Bombay Rampar meydanı: ("Himmet neler yapar: Şehrin en güzel meydanlarından Avrupakârî 'Rampar' meydanı - Une place a Bombay" ibaresiyle); SF, nr. 942 , s. 92

Bombay'da Altın Mabed: ("Bombay'da Altın Mabed [Hind mecusilerinin en meşhur ibadethanelerinden olan bu mabedin kapıları altın kaplıdır.] -Un temple Brahmane a Bombay." ibaresiyle); SF, nr. 942 , s. 53

Bombay'da bir cadde: ("Bombay'da büyük bir cadde [Vaktiyle sokakları pek karışık ve gayr-i muntazam binaları tarafından ârî olan eski bir Hindistan şehrinin ingilizlerin himmet-i tanzimkâranesiyle aldığı şekil-i ma'muriyete bir nümûne] -Une avenue a Bombay" ibaresiyle); SF, nr. 941 , s. Kapak Fotoğrafi

Bombay'dan bir görünüş: ("Himmet neler yapar: Bombay şehrinin saat kulesi tarafından görünüşü - Vue panoramique a Bombay" ibaresiyle); SF, nr. 942 , s. 92

Bompar: ("Frana sefaretinde sadrazam ve hariciye nazırı paşalarla sefir-i cedidi Bompar ve maiyeti memurîni [Fotoğrafi, sefirin vürûdu münasebetiyle verilen resm-i kabulde alınmıştır.] - La ceremonie de reception de l'Ambassade Francaise." ibaresiyle); SF, nr. 949 , s. Kapak Fotoğrafi

Bompard: ("Bu kere Fransa'nın Petersburg sefaretinden Dersaadet sefaretine tayin edilen asaletli mösyö Bompard cenapları - M. Bompard, Nouvel Ambassadeur de France a Constantinople" ibaresiyle); SF, nr. 942 , s. 93

Bosna-Hersekli gençler: ("Bosna-Hersek islamlarının terakkiyatı nümunelerinden: Gençlerde spor meyli." ibaresiyle); SF, nr. 972 , s. 153

Brezilya'da hükûmet dairesi inşaatı: ("İnşaat-ı mimariye terakkiyatı nümûnelerinden, Brezilya hükûmetinden Riyo Grand De Soul (se-vav-lam) hükûmetinin ibtidar ettiği hükûmet dairesi." ibaresiyle); SF, nr. 958 , s. 344

Britanya İmparatoru Vapuru'nda yemek salonu: ("Fairfield'in yaptığı Britanya İmparatoru Vapuru'nda taam salonu." ibaresiyle); SF, nr. 974 , s. 184

Britanya İmparatoru vapuru: ("Fairfield'in inşaat-ı destgahları mahsulatından Britanya İmparatoru ismindeki cesim vapor. -Empress Britain." ibaresiyle); SF, nr. 973 , s. 170

Britanya İmparatoru vapurunun musiki salonu: ("Musiki salonundan bir görünüş-Le Salon de Musique de l'Empress Britain."ibaresiyle); SF,nr. 973, s. 171

Bursa ahalisi: ("Bursa ahalisi istasyonda sevgili padişahlarını beklerken-La foule attendant le Sultan a la gare de Brousse." ibaresiyle); SF, nr. 954 , s. 280

Bursa Sergisi için hazırlanan madalya: ("Bu defa ıyd-ı millî günü Bursa'da küşad olunacak sergiye mahsus madalya - Medaille de l'Exposition de Brousse." ibaresiyle); SF, nr. 946 , s. 153

Buz banyosu: ("Buzlar arasında istihmam-Un bain galcial." ibaresiyle); SF, nr. 927, s. 269

Buz banyosu: ("Buzlar arasında istihmam-Un bain gincial." ibaresiyle); SF, nr. 927, s. 268

Büyük Sahralı bir kadın: ("Sahra-yı Kebir bedevileri: Sağ taraftaki "Tuarek" kabile-i meşhuresinden ihtiyar bir reis, Sol taraftaki esgar kabilesinden bir kadın - A Sahara - Costumes de Touaregs" ibaresiyle); SF, nr. 941 , s. 76

Byron Abidesi: ("İngiltere'de Hoknolit Torkulit (he-vav-nun-vav-lam-ye-te) kilisesinde Byron Abidesi" ibaresiyle); SF, nr. 947 , s. 164

Byron'un mezarı: ("Yunanistan'da Misolongi'de Byron'un mezarı" ibaresiyle); SF, nr. 947 , s. 164

Byron, Lord: ("Lord Byron Arnavut kıyafetinde - Lord Byron en costume Albanais" ibaresiyle); SF, nr. 947 , s. 164

Byron, Lord: ("Lord Byron [İngiliz Edebiyatı makalatına müteallik] - Lord Byron" ibaresiyle); SF, nr. 947 , s. 164

Cami'ul Ezher'in iç görünümü: ("Mısır'u'l-Kahire'de Cami'ul-ezher'in derûnu - Le Cirea; la mosquee El-Azhr." ibaresiyle); SF, nr. 957 , s. 325

Cami-i Kebir karşısında Padişah: ("Zat-ı Şahane Cami-i Kebir karşısında kerdune-i mülukânede- Le Sultan devant la grande Mosquee de Brousse." ibaresiyle); SF, nr. 954 , s. 285

Catulle Mendes : ("Fransa meşahir-i şuarasından müteveffa Katulle Mendes-Katulle Mendes, celebre critique et poete Française." ibaresiyle); SF, nr. 926, s. 252

Cavid Bey: ("Maliye Nazırı-ı Muhteremi Cavid Beyefendi -Djavid Bey, Ministre des Finances" ibaresiyle); SF, nr. 949 , s. 200

Cavid Bey: ("Tahsil-i emval kanununu müsavatla tatbik eden Maliye Nazırı Cavid Bey - Djavid Bey, Ministre des Finances." ibaresiyle); SF, nr. 975 , s. 197

Cavid Beyefendi: ("Bu kere maliye nezareti vazife-i mühimmesini deruhte eden müntesibîn-i umûr-ı maliyeden muallim-i iktisad Selanik Mebusu Cavid Beyefendi [Cavid Bey Mekteb-i Mülkiye'nin yetiştirdiği eşkiyadan olup pek çok seneler Dersaadet'te ve Selanik'te muallimlik hizmetinde bulunduğu gibi ulûm-ı iktisadiyeye müteallik bir çok âsâr neşretmiş ve son defa Meclis-i mebusan'da bütçe hakkında hazırladığı layıhayı tavzihen irad ettiği nutkunun Meclis-i Mebusan kararıyla bütün memalik-i Osmaniye'ye neşri derdest bulunmuştur. Müşarünileyh

Servet-i Fünûn sahifelerinde kalem oynatmış rüfeka-yı muhtereme-i tahrirden olduğu cihetle Ezher- ceht sahibi olduğu vazifesinde muvaffakiyetini halisane temenni ederiz.] - Djavaid Bey, Le nouveau Ministre des Finances." ibaresiyle); SF, nr. 943 , s. 100

Celal Bey: ("Erzurum vali-i cedidi Celal Bey - Djelal Bey, Le nouveau gouverneur d'Erzeroum." ibaresiyle); SF, nr. 944 , s. 121

Celal Sahir Bey: ("Beyaz Gölgeler muharriri ince şairimiz Celal Sahir Bey" ibaresiyle); SF, nr. 961 , s. 395

Cemal Bey: ("Adana vali vekili-i cedidi ümera-yı muktedirimizden Cemal Bey - Djemal Bey, Le nouveau vali d' Adana." ibaresiyle); SF, nr. 950 , s. 216

Cemal Bey: ("Üsküdar mutasarrıfı Cemal Bey [Müşarünileyh muktedir-i ümera-yı askeriyemizden olup Üsküdar tensikat ü icraat-ı zabıtasında himmat-ı meşkuresi görülmektedir.]" ibaresiyle); SF, nr. 944 , s. 121

Cemaleddin Efendi (Osmanlı Şehzadesi): ("Ertuğrul Yatı'nda Şehzadegân-ı Osmanî Hazeratı Hanedan-ı Al-i Osman erkânının böyle bir müsahebat-ı perverileri tarih-i osmanî'de belki ilk defa olarak görülmüştür ki bu da kuvve-i füsunkâr-ı hürriyetin bedi'i âsârındandır. [Koltukta oturanlardan sağ taraftaki Vahidüddin Efendi Hazretleri, Soldaki Abdülmecid Efendi Hazretleri, Sandalyede oturanlardan sağdan birinci Tevfik Efendi, İkinci Ziyaeddin Efendi, sol taraftaki Seyfeddin Efendi, ayakta duranlar sol taraftan itibaren: Cemaleddin Efendi, Ömer Hilmi Efendi, Necmeddin Efendi, Nihad Efendi, Abdülhalim Efendi, Fuad Efendi, Faruk Efendi Hazeratıdır.]" ibaresiyle); SF, nr. 944 , s. Kapak Fotoğrafi

- Cemil Bey:* ("Ressamlarımızdan: Cemil Bey - Djemil Bey, Dessinateur Turc" ibaresiyle); SF, nr. 932, s. 348
- Cerrah giysisi:* ("Yeni cerrahların suret-i telebbüsleri-Costume d'operation des Chirurgiens inodernes." ibaresiyle); SF, nr. 926, s. 248
- Charles Laurent:* ("Hükûmet-i Osmanîye maliye müşaviri mösyö Laurent - Monsieur Charles Laurent Conseiller financier du gouvernement Ottoman"); SF, nr. 930, s. 312
- Cidde'de hacıları nakleden yelkenliler:* ("Cidde'de hüccacı nakleden sinoklar" ibaresiyle); SF, nr. 950 , s. 217
- Cidde'de hacıların vapura binışı:* ("Cidde'de hüccacın vapura rükûbu" ibaresiyle); SF, nr. 950 , s. 217
- Constans Coquelin:* ("Sanatkâr-ı şehir büyük Koklin-Constans Coquelin" ibaresiyle); SF, nr. 926, s. 252
- Coquelin Cadet:* ("Koklin Kade-Coquelin Cadet." ibaresiyle); SF, nr. 927, s. 265
- Coquelin:* ("Coquelin Molyer'in Tartuffe rolünde-Cofuelin dans Tartuffe" ibaresiyle); SF, nr. 926, s. 253
- Cosmidi Efendi:* ("Cosmidi Efendi [Dersaadet] - Cosmıdı Eff. (Constantinofle)" ibaresiyle); SF, nr. 948 , s. 180
- Costa de Beauregard:* (Fransız romancı) İbaresiz; SF, nr. 931, s. 334
- Cüceler:* ("Garaib-i hadisattan: Londra'da ahiren düğünleri icra olunarak izdivaç eden beş cücenin grup halinde resimleri." ibaresiyle); SF, nr. 962 , s. 412
- Çakıcı (Eşkiya)* ("Aydın eşkiya-yı meşhuresinden Çakıcı-Tchakıdjı, le celebre birgand d'Aidin" ibaresiyle); SF, nr. 927, s. 265

Çerağan yanarken: ("Bir manzara-i elim, Çerağan harik-i dil-sûzu - Le Palais de Tcheragan en flammes." ibaresiyle); SF, nr. 973. sayının ilavesi.

Çin heyeti: ("Umur u kuva-yı bahriye hakkında tedkikatta bulunmak üzere ahiren Avrupa'ya gelen Çin heyeti Berlin'de." ibaresiyle); SF, nr. 976 , s. 221

Çin Hindî'nde bir üfürükçü: ("Ahval-i âleme müteallik resimlerden: Hind-i Çinî'de üfürükçü [Çin ve Hind gibi iki kadim ve esrar-perver memleket arasında bulunan Hind-i Çinî'de böyle hem üfürükçülük, hem doktorluk, hem sihirbazlık icra eden ehl-i sanat vardır.]" ibaresiyle); SF, nr. 944 , s. 125

Çinde Telefon: ("Çinde telefon, Pekin'de Çin kızları telefon başında. [Demek çinliler bu şahid-i medeniyeti bizden evvel deragûş edebilmişler!...] ibaresiyle); SF, nr. 971 , s. 133

Çocuk tartmak: ("Çocuk tartmak [İngiltere'de küşad edilen analar mektebinde çocuklara icra edilen takayyüdat-ı sıhhiyeden bir nümûne] - Le pesee d'enfants a l'ecole pour meres." ibaresiyle); SF, nr. 943 , s. 112

Damat Beyler: ("Devr-i İstibdad nazırlarından ve Damat Beyler kolleksiyonundan şayan-ı dikkat bir tablo-Equipage somptuoux du gendre de Tahsin Pacha, intressant souvenir de l'ancien regime." ibaresiyle); SF, nr. 926, s. 245

Davud Yusufani Efendi : ("Davud Yusufani Efendi [Musul] - Davoud Youssoufani Eff. (Moussoul)" ibaresiyle); SF, nr. 940 , s. 56

Demir fabrikası: ("Avusturya-Macaristan Seyahati: Bir demir fabrikası." ibaresiyle); SF, nr. 966 , s. 56

- Destiler (Mısır):* ("Mısır'ın meşhur destileri, desti imalatı ve hurmalıklar." ibaresiyle); SF, nr. 969 , s. 101
- Deyr Kasabası (Irak):* ("Zor sancağının merkezi olan Dir kasabasının şark tarafı - La ville Dir-zor." ibaresiyle); SF, nr. 967 , s. 72
- Deyr'de bir cadde:* ("Deyr'in büyük caddesi - Une voie du Dyr-zor." ibaresiyle); SF, nr. 967 , s. 77
- Dicle kenarında:* ("Dicle'de külek denilen vasıta-i nakliye - Un radeau sur le Tigre." ibaresiyle); SF, nr. 967 , s. 72
- Dicle sahilinde bir kervan:* ("Dicle sahilinde bir kervan - Une vue du Tigre." ibaresiyle); SF, nr. 967 , s. 76
- Dicle'de bir kayık:* ("Dicle'de bir kayık - Une embarcation sur le Tigre." ibaresiyle); SF, nr. 967 , s. 72
- Dicle'de vapurlar:* ("Bağdat'ta Dicle sahili ve nehri vapurları - La question Lynch: les bateaux fluviaux de Bağdad." ibaresiyle); SF, nr. 967 , s. Kapak fotoğrafı.
- Dolayan Efendi:* ("Gavruş muharriri Dolayan Efendi, Dolayan Efendi matbuatı, Osmaniy'e'nin bir kısm-ı mühimmi olan Ermeni matbuatında neşriyat-ı mizacperveranesiyle iştihar etmiş nüktedan, dakika-bin bir muharrir, aynı zamanda mahir bir sanatkâr-ı temâşâdır." ibaresiyle); SF, nr. 969 , s. 112
- Dongan, Miss Isadora:* ("Raks mektebi müessesesi Mis Isadora Dungan ve talebatı - au milieu des élèves de son école de danse." ibaresiyle); SF, nr. 943 , s. 108
- Dö Constant, Mösyö Dostornel:* ("1909 Nobel Sulh mükâfatını kazanan Fransa erbab-ı siyasetten Mösyö Dostornel Dö Constant." ibaresiyle); SF, nr. 971 , s. 168

- Dreaduought Zırhlısı'nda bir kadın:* ("İngiltere'nin Dreaduouhgt Zırhlısında bir manzara-i nigâh-ârâ - A bord da cuaasse Dreaduought" ibaresiyle); SF, nr. 948 , s. Kapak Fotoğrafı
- Drenot Zırhlısı:* ("Geçende İngiltere'de Tayms nehri ağzında icra kılınan bahri resm-i geçitte Amiral Gemisi Drenot zırhlısı" ibaresiyle); SF, nr. 950 , s. 220
- Duy-Tan, (Annam İmparatoru):* ("Annam İmparatoru Duy-Tan - L'empeereur d'Annam Duy-Tan" ibaresiyle); SF, nr. 929, s. 293
- Elcezire'de eski eser kazıları:* ("Elcezire'de âsâr-ı atika hafriyatı, evvelki nüshaya müracaat." ibaresiyle); SF, nr. 974 , s. 180
- Emrah Efendi:* ("Meclis-i Ayan reisi Said Paşa ve bazı ayan ve mebusan azası Ayastefanos'ta; Emrah Efendi - Nos Senateurs et Deputes a San-Stefano" ibaresiyle); SF, nr. 935, s. 390
- Emrullah Efendi:* ("Maarif nazır-ı cedidi fazıl, muhterem Emrullah Efendi - Emroullah Effendi, Ministre de l'instruction Publique." ibaresiyle); SF, nr. 973 , s. 165
- Emrullah Efendi:* ("Meclis-i Mebusan'da İttihad ve Terakkî fırkası reisi Emrullah Efendi - Emroullah Effendi, Deputes de Kirk Kilisse" ibaresiyle); SF, nr. 946 , s. 157
- Enver Bey:* ("İttihad ve Terakkî Cemiyeti'ndan kahraman-ı hürriyet Enver Bey-Enver bey, Heroe de la liberte" ibaresiyle); SF, nr. 926, s. 253
- Enver Bey:* ("Kahraman-ı hürriyet Enver Bey" ibaresiyle); SF, nr. 936, s. Sayfa sayısı yok 36. sayıda ilave olarak verilmiştir. Bu fotoğraf ilavede "Vatan-ı mukaddesimize darbe-i istibdad indirmek isteyenlerden memleketi kurtaran kahramanlar"üst başlığı altında yayımlanmıştır.

Ernest Şakilton: ("Kutb-ı Cenûbî kâşifûnundan Ernest Şakilton." ibaresiyle); SF, nr. 956 , s. 313

Ertuğrul Yatı: ("Marmara'da Osmanlı donanması [Zat-ı Şâhâne'yi hamil Ertuğrul yatının donanmanın önünden mürûru esnasında alınmış bir fotoğrafı]" ibaresiyle); SF, nr. 942 , s. 89

Ertuğrul Yatı: ("Rükûb-ı şâhâneye mahsus Ertuğrul Yatı - Le Yacht İmherial 'Ertuğrul'" ibaresiyle); SF, nr. 942 , s. 88

Erzurum'da 10 Temmuz Şenlikleri: ("Erzurum'da 10 Temmuz şenlikleri vali-i vilayet hükûmet konağı önünde irad-ı nutuk ederken - La vie constitutionnelle a Erzeroum: le nouveau gouverneur harangnant la foule." ibaresiyle); SF, nr. 956 , s. Kapak Fotoğrafi.

Erzurum'da 10 Temmuz Şenlikleri: ("Erzurum'da 10 Temmuz şenlikleri, köprücü takımlarının resm-i geçidi - La vie militaire a Erzeroum, les manœuvres d'Artillerie." ibaresiyle); SF, nr. 956 , s. 308

Es'ad El Melik: ("İran naibü's-saltanatı Es'ad El Melik Hazretleri." ibaresiyle); SF, nr. 959 , s. Kapak Fotoğrafi.

Esad Paşa: ("Esad Paşa [Dirac] - Essard Pacha (Dratch)" ibaresiyle); SF, nr. 943 , s. 101

Esne Barajı: ("Mısır'da Esne karyesi civarında inşa olunan side'nin 1908 senesi Kanun-i Sânsî bidayetinde ve ameliyat esnasında alınmış resmidir." ibaresiyle); SF, nr. 928, s. 280

Esne Sidesi: ("Esne Sidesi'nin inşaatı ikmal olunduktan sonraki resmidir- Barrage d'Esheh (Egypte) apres la constructin" ibaresiyle); SF, nr. 928 s.281

Eşref Efendi: ("Eşref Efendi [İsparta]- Echref Efendi, Sparta" ibaresiyle); SF, nr. 925, s. 233

Ethem Paşa'nın cenaze alayı: ("Merhum Müşir Ethem Paşa'nın İstanbul'da cenaze alayı." ibaresiyle); SF, nr. 970 , s. 117

Ethem Paşa'nın cenaze alayı: ("Merhum-ı A'yandan Müşir Ethem Paşa'nın İstanbul'da icra kılınan cenaze alayı." ibaresiyle); SF, nr. 970 , s. 116

Ethem Paşa'nın Mısır'da cenaze töreni: ("Merhum-ı A'yandan Müşir Ethem Paşa hakkında Mısır'da icra kılınan ihtirammat, Cenasenin şimendifer istasyonundan mürûru." ibaresiyle); SF, nr. 970 , s. 120

Ethem Paşa: ("Merhum Müşih Ethem Paşa, Yunan muharebe-i zaillesine kumandanlık etmiş olan Müşir Ethem Paşa bu defa bir ay tebdil-i hava bulunduğu Mısır Kahire'de irtihal-i dar-ı bekâ eylemiş ve cenazesi ihtifalat-ı faika ile kaldırılıp İskenderiye'ye indirilmiş ve oradan Dersaadete gönderilmiş mukarrer bulunmuştur... - Edhem Hacha, Le heros de la guerre Torco-grecque decede dernierement au Caire." ibaresiyle); SF, nr. 968 , s. 88

Eyüp Camii: ("Sultan Mehmed Hazretleri Kılıç Alayı'nda, Eyüp Camii Şerifi'nde - Dans la mosquee d'Eyoub" ibaresiyle); SF, nr. 936, s. 936. Sayı'nın ilavesi olarak verilmiş sayfada yer almaktadır.

Fahri Paşa: ("Manastır Valisi Fahri Paşa "Hadise-i irticaiyede İstanbul üzerine en evvel asker sevk eylemiştir." - Pahri Pacha, Gouverneur general de Monastir." ibaresiyle); SF, nr. 940 , s. 64

Faik Bey [Edirne]: ("Faik Efendi, Edirne" ibaresiyle); SF, nr. 964 , s.

Fairfield fabrikasının (tersane) girişi: ("Fairfield fabrikalarında amelenin medhali olan cesim kapı -L'entree des ouvriers a l'Usine Fairfield." ibaresiyle); SF, nr. 973 , s. 168

Fairfield havzası: ("Fairfield havzalarından birisi - Un des bassins Fair field." ibaresiyle); SF, nr. 973 , s. 169

Fairfield tersanesi (İngiltere'de): ("İngiltere'de en meşhur inşaat-ı bahriye fabrikalarından Fairfield fabrikası ve havuzları, makale-i mahsusasına müracaat, - L'Arsenal Fairfield a *Gloscow." ibaresiyle); SF, nr. 973 , s. 168

Fairfield tersanesinde yapılan bir gemi: ("Fairfield ma'mulatından ourunt (elif-vav-re-vav-nun-te) vapuru." ibaresiyle); SF, nr. 974 , s. 184

Fairfield'de inşa edilen bir zırhlı: ("Fairfield'in en son techiz eylediği Drednot sisteminde bir cesim zırhlı - Une cuirassee construite par Fairfield." ibaresiyle); SF, nr. 973 , s. 169

Fallieres : ("Şerburg'da çar ile Mösyö Falyer'in Mülakatı Fransa'nın Verite Zırhlısı'nda sabah kahvaltısı '1 Ağustos 1909'- L'entrevue du Czar et de Mr Fallieres a Cherbourg. " ibaresiyle); SF, nr. 951 , s. Kapak fotoğrafı

Faruk Efendi (Osmanlı Şehzadesi): ("Ertuğrul Yatı'nda Şehzadegân-ı Osmanî Hazeratı Hanedan-ı Al-i Osman erkânının böyle bir müsahebat-ı perverîleri tarih-i Osmanî'de belki ilk defa olarak görülmüştür ki bu da kuvve-i füsûnkâr-ı hürriyetin bedi'i âsârındandır. [Koltukta oturanlardan sağ taraftaki Vahidüddin Efendi Hazretleri, Soldaki Abdülmecid Efendi Hazretleri, Sandalyede oturanlardan sağdan birinci Tefvik Efendi, İkinci Ziyaeddin Efendi, sol taraftaki Seyfeddin Efendi, ayakta duranlar sol taraftan itibaren: Cemaleddin

Efendi, Ömer Hilmi Efendi, Necmeddin Efendi, Nihad Efendi, Abdülhalim Efendi, Fuad Efendi, Faruk Efendi Hazeratıdır.]" ibaresiyle); SF, nr. 944 , s. Kapak Fotoğrafi

Fas Elçilik Heyeti' nin sarayı gezmeleri: ("Heyet-i sefaret, Sultanın müsaadesiyle sarayın derûnunu iyaret ve temaşa eylemiştir-La visite du palais de Moulai-Hafid" ibaresiyle); SF, nr. 929, s. 300

Fas Elçilik Heyeti: ("Fas heyet-i sefaret: Sefir Mösyü Renyult (renun-ye-lam-te), Fas usul-i teşrifatı iktizasından olarak Sultanın bulunduğu mahalle yirmi hatvelik mesafede bittevakıf ihtiramkârâne bir tar ile eğilmiştir. - L'Ambassade française a la Cour de Moullai-hafid" ibaresiyle); SF, nr. 929, s. 300

Fas'ta çocuk ağacı: ("Fas'ta çocuk ağacı [Çocuğu olmayan kadınlar bu ağacın altında dualar ve nezirler ederler; guya muradlarına da nail olurlarmış.] -Un Arbre magique a fezFemmes implorant l'arbree de leur accorder un enfant." ibaresiyle); SF, nr. 943 , s. 104

Fas'ta esir pazarı: ("Fas'ta esir pazarı [Fas'ta el'an esaret cari olup pek çok kimseler bu ticaretle meşguldürler.]" ibaresiyle); SF, nr. 943 , s. 105

Fatih Musallası nın açılışı: ("Fatih Musallası'nın küşadı esnasında iki bin kişi hazır olduğu halde hakim efendi tarafından irad olunan vaaz ve dua." ibaresiyle); SF, nr. 972 , s. 153

Fatih Sultan Mehmed için yapıman madalya: ("Fatih Sultan Mehmed. Jantil Bellini tarafından imal olunan madalyanın iki yüzü." ibaresiyle); SF, nr. 959 , s. 362

Fatih Sultan Mehmed madalyası: ("Fatih Sultan Mehmed [Kostanza tarafından i'mal olunan madalyadır.]" ibaresiyle); SF, nr. 955 , s. 294

Fatih Sultan Mehmed'in resmi: ("Fatih Sultan Mehmed [Ressam bellini'nin] 'Henri Layar'ın kolleksiyonun'dan'" ibaresiyle); SF, nr. 955 , s. 295

Fazıl Efendi: ("Fazıl Efendi [Musul]- Fazıl Eff. (Moussoul)." ibaresiyle); SF, nr. 943 , s. 101

Fazlı Necib Bey: ("Selanik'te çıkan Yeni Asır gazetesi baş muharriri kudema-yı muharririn-i Osmaniye'den Fazlı Necib Bey - Fazlı Nedjib Bey Directeur proprietaire du Journal 'Yeni -Assir' de Salonique" ibaresiyle); SF, nr. 940 , s. 64

Ferdinand, Arşidok Fransuva : ("Avusturya ve Macaristan Veliahdı Arşidok Fransuva Ferdinand - Le prince heritler d'Autriche-Hongile." ibaresiyle); SF, nr. 932, s. 344

Ferer'in İğdamı: ("İspanya'da iğdam edilen Ferer'in elleri kelepçeli hapisane arabasından inişi." ibaresiyle); SF, nr. 961 , s. 397

Feyzi Bey: ("Feyzi Bey [Diyarbakir] - Feizi Bey (Diarbakir)" ibaresiyle); SF, nr. 948 , s. 180

Fırat Nehri: ("Deyr ile Bağdat arasında Fırat Nehri L'Eupi rate." ibaresiyle); SF, nr. 967 , s. 168

Fırka-i te'dib : ("Fırka-i te'dibiye ümera ve zabitanı- Les commandants du bataillon d'Erzindjan." ibaresiyle); SF, nr. 951 , s. 233

File Adası (Nil): ("Nil manzaralarından: File adası." ibaresiyle); SF, nr. 978 , s. 244

File Adası (Nil): ("Nil üzerinde File Adası civarı." ibaresiyle); SF, nr. 978 , s. 244

Fransa sefaret görevlileri: ("Fransa sefaretinde sadrazam ve hariciye nazırı paşalarla sefir-i cedidi Bompar ve maiyeti memurîni [Fotoğrafı, sefirin vürûdu münasebetiyle verilen resm-i kabulde alınmıştır.] - La ceremonie de reception de l'Ambassade Francaise." ibaresiyle); SF, nr. 949 , s. Kapak Fotoğrafı

Fransız Manevraları: ("Fransız manevraları manazırından: İstihkâm zabıtı ve sahra telefon postası [Makale-i mahsusasına müracaat buyurula]" ibaresiyle); SF, nr. 960 , s. 372

Fransız Manevraları: ("Fransız manevraları: Manevrada bulunan zihafılar ile Fransız köylüleri" ibaresiyle); SF, nr. 960 , s. 373

Fransız Manevraları: Alp Avcıları: ("Fransız manevraları manazır: Alp Avcılarına emir i'tası." ibaresiyle); SF, nr. 960 , s. 376

Fransız Manevraları: Erzak Taşması: ("Fransız manevraları manazır: Erzakın otomobillerle nakli." ibaresiyle); SF, nr. 960 , s. 376

Fransız Manevraları: Flama ile işaret: ("Fransız manevraları manazır: Flama ile işaret i'tası." ibaresiyle); SF, nr. 960 , s. 376

Fransız Manevraları: Repoblique Balonu: ("Fransız manevraları manazır: Manevrada Repoblique Balonu" ibaresiyle); SF, nr. 960 , s. 376

Fransız Manevraları: Teremo (te-re-mim-vav)(General) (Fransız manevraları manazır: General Teremo'nun Lapalis Mutasarrıfı ile mülakatı. ibaresiyle); SF, nr. 960 , s. 376

Fransız manevralarında son nakil: ("Fransız manevraları manazırı: Manevralarda son nakline mahsus otomobiller." ibaresiyle); SF, nr. 960 , s. 376

Fuad Efendi (Osmanlı Şehzadesi): ("Ertuğrul Yatı'nda Şehzadegân-ı Osmanî Hazeratı Hanedan-ı Al-i Osman erkânının böyle bir müsahebat-ı perverileri tarih-i osmanî'de belki ilk defa olarak görülmüştür ki bu da kuvve-i füsunkâr-ı hürriyetin bed'iî âsârındandır. [Koltukta oturanlardan sağ taraftaki Vahidüddin Efendi Hazretleri, Soldaki Abdülmecid Efendi Hazretleri, Sandalyede oturanlardan sağdan birinci Tevfik Efendi, İkinci Ziyaeddin Efendi, sol taraftaki Seyfeddin Efendi, ayakta duranlar sol taraftan itibaren: Cemaleddin Efendi, Ömer Hilmi Efendi, Necmeddin Efendi, Nihad Efendi, Abdülhalim Efendi, Fuad Efendi, Faruk Efendi Hazeratıdır.]" ibaresiyle); SF, nr. 944 , s. Kapak Fotoğrafi

Fuad Paşa, Ali Rıza Paşa, ve ümera-yı askeriyeden zevat:' ("Dersaadette tesis edilip Harbiye Nazırı Ali Rıza Paşa, Fuad Paşa ve ümera-yı askeriyeden bir hayli zevat ile Japonyalı Prens Koni hazır bulunduğu halde resm-i küşadı icra kılınan askerî kulübü- L'inauguration de Club Militaire de Coustantinople." ibaresiyle); SF, nr. 930, s. Kapak fotoğrafı

Galib bey ve Rıfat Bey: ("Ayastefanos kulübü terasasında bazı erkân-ı hükûmet ve jandarma kumandanı Galib Bey ve Maliye Nazır-ı sabıkı Rıfat Bey - Sur la terrasse du Yacht Club de San-Setfano: Galib Bey et nos Deputes." ibaresiyle); SF, nr. 935, s. 390

Galib Bey: ("Ayastefanos'ta Hürriyet Ordusu'na muavenete gelen talib-i ahmer heyeti kadınlarına Jandarma Kumandanı Galib Bey tarafından trende nutuk iradı ve Ayastefanos'taki müştakin-i hürriyet - L'Armee de

Roumelie a san,Stefano; Galib bey parlant a la foule." ibaresiyle); SF, nr. 934, s. 374

Galib Bey: ("Umum jandarma tensikatına memur Miralay Galib Bey [Galib Bey istihsal-ı hürriyet zamanında Rumeli'de hidemat-ı vatanperverane ibrat etmiştir.] - Le Colonel Galib Bey, charge de reformar la gendarmeric." ibaresiyle); SF, nr. 932, s. 345

Galib Beyefendi: ("Sultan Mehmed Han-ı Hamis Hazretlerinin cülûs-ı humâyûnlarını me'muren Vatikan nezdine i'zam olunan teşrifatçı Galib Beyefendi ile refikinin suret-i kabulü" ibaresiyle); SF, nr. 949 , s. 197

Galib Paşa: ("Diyarbakir vali-i cedidi Galib Paşa - Ghalib Pacha Gourverneur de Diarbekir." ibaresiyle); SF, nr. 945 , s. 133

Galip Bey: ("İstanbul'un yeni jandarma müfettişi Galib Bey - Galib Bey, inspecteur de gehdarmerje de Constantinople." ibaresiyle); SF, nr. 936, s. Sayfa sayısı yok 36. sayıda ilave olarak verilmiştir. Bu fotoğraf ilavede "Vatan-ı mukaddesimize darbe-i istibdad indirmek isteyenlerden memleketi kurtaran kahramanlar"üst başlığı altında yayımlanmıştır.

General Von Der Goltz ve Sami Paşa ("General Von Dergoltz ve Sami Paşa-Le General Von Der Goltz et Sami Pacha, Ministre de la Police" ibaresiyle); SF, nr. 926, s. 253

George Washington Vapuru: ("Otuz bin tonilato cesametinde George Washington vapuru bu vapur bu defa bir alman kumpanyası tarafından inşa edilmiş olup dünyanın en büyük vapurlarından İngiliz Moritanya vapuruna refakat eyleyecektir." ibaresiyle); SF, nr. 953 , s. 268

Girit'te Osmanlı Sancağı: ("Girit'te Resmo limanında mevce-nüma-yı mehabet-i Osmanlı Sancağı. Resimde

görüldüğü üzere Girit'teki sancağımız iddia olunduğu gibi Çinkodan değil, bezdendir, ve sabit olmayıp akşam sabah indirilir, çekilir. Diğer dört bayrak Girit'te askerleri bulunan düvel-i erbaa-i hamiyenindir. - Le Pavillon Ottoman en Crete, flortant a Suda avec ceux des Puissances protectrices." ibaresiyle); SF, nr. 945 , s. Kapak Fotoğrafi

Giyotin (Paris): ("Paris'te bir giyotin makinesinin mezad edilmesi." ibaresiyle); SF, nr. 968 , s. 168

Goliç, Von Der (Generar): ("10 Temmuz resm-i geçidinde süfera çadırı ve fevkinde Von Der Goliç Paşa ile ümera-yı askeriye - Tente des Ambassadeurs et officiers superieurs Ottomans a la ceremonie du 10 Julliet 1909" ibaresiyle); SF, nr. 949 , s. Kapak Fotoğrafi

Goltz, General Von Der'in mektup fotoğrafı: ("Bununla beraber kalbim İstanbul hatıratı ile mâlîdir. Türkiye'yi bir vatan-ı muazzez gibi tahattur ediyorum. Von Der Goltz [Müşarünileyh hatt-ı destini gösteren bir mektubundan] - le manuscrit de von Der Goltz" ibaresiyle); SF, nr. 945 , s. 136

Goltz, General Von Der: ("Osmanlı Ordusunu islah maksadıyla vüku bulan davete binaen iki gün evvel şehrimize gelen Von Der Goltz Paşa - Le lieutenant general Von Der Goltz." ibaresiyle); SF, nr. 945 , s. 136

Goltz, General Von Der: ("Von Der Goltz Paşa mukaddema devlet-i Aliye'de bulunduğu sırada. [yanındaki zat devr-i meşrutiyette zabıtiye nazırı olan Sami Faşa'dır.]" ibaresiyle); SF, nr. 945 , s. 136

Gül Baba Türbesi: ("Budapeşte'de Osmanlılardan kalma Gül Baba türbesi önünde" ibaresiyle); SF, nr. 966 , s. 168

Gümrükte sansür: ("Devr-i Sabık'ta gümrüklerde icra kılınan sansürlük rezailine bir nümune-Scene de la Duane Turgue dans l'ancien regime" ibaresiyle); SF, nr. 928, s. 285

Güney Kutbu'nda Yolculuk: ("Şakilton hey'et-i seferiyesinin nakliyatta Manço cinsi yargirlerden istifadesi. [Evvelki nüshaya müracaat]" ibaresiyle); SF, nr. 958 , s. 352

Hacı Şevket Efendi: ("Hacı Şevket Efendi. [Erzurum] Hadji Chevket Efendi, Erzurum" ibaresiyle); SF, nr. 925, s. 232

Hakkı Beyefendi: ("Yeni Sadrazam Hakkı Beyefendi - Le nouveau grand vizir, Hakki Bey Effendi." ibaresiyle); SF, nr. 970 , s. 121

Hakkı Paşa: ("Sadr-ı cedid Hakkı Paşa - Hakkı Pacha Le nouveau Grand. Vizir." ibaresiyle); SF, nr. 971 , s. 971. Sayının ilavesi.

Halaciyân Efendi: ("Nafia Nazırı-ı Cedidi Halaciyân Efendi-Halladjian Effendi, Ministre des Travoux Publics." ibaresiyle); SF, nr. 954 , s. 288

Halid Şazi Bey: ("Diş Tabibi Halid Şazi Bey - Chazi Bey Dentiste particulier de S. M. Mehmed V." ibaresiyle); SF, nr. 955 , s. 168

Halid Ziyâ Bey: ("Halid Ziyâ Bey - Halid Zia Bey" ibaresiyle); SF, nr. 931, s. 232

Halid Ziyâ Bey: ("Padişah-ı Cedîd'in Başkâtibi Muhterem Halid ziyâ - Halid Ziyâ Bey Le premier Secretaire de S. M. Mehemed V." ibaresiyle); SF, nr. 934, s. 372

Halid Ziyâ, Mahmud Muhtar Paşa ve Lütfî Bey: ("Dolmabahçe Sarayı'ndan Selamlık resmine gidilmek üzere: Baş Kâtib Halid Ziyâ Bey, Mahmud Muhtar Paşa ve

Başmabeyinci Lütü Bey - Au l'alais de Dolma-Baghteheen, allant a la Ceremonie du Selamlik" ibaresiyle); SF, nr. 937 s. 7

Hamburg Limanı'nda tüccar vapurları: ("Garp'ta ticaret-i bahriye: Hamburg Limanı'nda tüccar vapurları." ibaresiyle); SF, nr. 977 , s. 229

Hamburg Limanı: ("Hamburg Limanı - Garpta terakkiyat-ı bihriye ve tanaiye: Limanda tahmil-i emtia makinaları - Dubalar - Vapur havuzları - Antrepolar - Sabih havuz - Vapur tabirâtı Büyük vinçler. Le port de Hamburg." ibaresiyle); SF, nr. 977 , s. Kapak fotoğrafı.

Hamidiye Zırhlısı: ("Geçenki bahri resm-i geçitte Mesudiye Zırhlısı ve temâşâ-geranı hamil merakib-i bahriye - Le vaisseau-amiral 'Messoudie' a la revue nevale du 4 Jaillet 1909 (n. s.)." ibaresiyle); SF, nr. 945 , s. 132

Harbiye'de resim sergisi: ("Mekteb-i Harbiye'de küşad olunan sergide resim salonu - L'exposition de peinture a l'Ecole Militaire de Constautinople" ibaresiyle); SF, nr. 931, s. Kapak fotoğrafı

Hareket Ordusu askerleri: ("Hareket Ordusu efrad-ı vatanperveranı" ibaresiyle); SF, nr. 936, s. 405

Hareket Ordusu askerlesi ve Servet-i Fünûn'cular: ("Hareket Ordusu efradı arasında resimlerimiz" ibaresiyle); SF, nr. 936, s. 408

Hareket Ordusu askerlesi ve Servet-i Fünûn'cular: ("Hareket Ordusu efradı arasındaki resimlerimiz" ibaresiyle); SF, nr. 936, s. 408

Hareket Ordusu Heyeti: ("Hareket Ordusu hey'et-i idaresi - Le comite d'Administration de l'Armee liberaterice" ibaresiyle); SF, nr. 940 , s. 52

Hareket Ordusu'unun topu: ("Hareket Ordusu tarafından Dersaadet'te te'sis-i meşrutiyet: Beyoğlu'nda toplar - Les canons de l'armee de la liberte a Pera" ibaresiyle); SF, nr. 936, s. 404

Hasan Efendi: ("Hasan Efendi (Kozan)-Hassan Efendi, Cozan." ibaresiyle); SF, nr. 926, s. 249

Hasan Fehmi Efendi: ("Hasan Fehmi Efendi [Sinop] - Hassan Fehmi Eff. (Sinop)" ibaresiyle); SF, nr. 948 , s. 180

Hassa Ordusu (lağvedilen) askerlerinin yol çalışmaları: ("Bir kayanın güzergahtan def'i - L'enlevement d'une pierre." ibaresiyle); SF, nr. 944 , s. 120

Hassa Ordusu (lağvedilen) askerlerinin yol çalışmaları: ("Aynı tarikte bir kayanın delinip atılması - Les mutins cassant les pierres a Serres-Nevracop." ibaresiyle); SF, nr. 944 , s. 120

Hassa Ordusu (lağvedilen) askerlerinin yol çalışmaları: ("Mülga Hassa Ordusu efradının Rumeli'de tarik inşaatında istihdamları, Siroz-Norkup şosesi inşaat-ı evveliyesi. [Ma'lum olduğu üzere 31 Mart hadisesinde Abdülhamid'in vesait-i icraiyesi olan efrad-ı merkumeye bir mücazat-ı intibahiye olmak üzere hizmet-i askeriyeleri müddetince tarik inşaatında istihdamları kararlaştırmış ve cümlesi Rumeli'ye sevk olunmuştu.] - Soldats mutines employes a la construction des routes a Serres-Nevracop." ibaresiyle); SF, nr. 944 , s. 117

Hassa Ordusu (lağvedilen) askerlerinin yol çalışmaları: ("Tarik-i mezkur üzerinde diğer bir manzara-ı sa'y - Les construction des routes a Serres-Nevracop." ibaresiyle); SF, nr. 944 , s. 117

Hassa Ordusu askerlerinin (lağvedilen) yol çalışmalarında gözcü askerler: ("Tarik üzerinde muhafız-ı müfreze-i askeriye - Soldats surveillant les travaux a Serres-Nevracop." ibaresiyle); SF, nr. 944 , s. 117

Hay kasabası (Irak): ("Hata-i Irakiye şehirlerinden kaza merkezi Hay kasabası - Le village Hay sur l'Euphrate." ibaresiyle); SF, nr. 967 , s. 76

Haydar Bey (Miralay): ("Süvari beşinci alayın kumandanı ve ikinci liva kumandan vekili olup geçenlerde vefat eden ümera-yı muktedirimizden Miralay Haydar Bey merhum." ibaresiyle); SF, nr. 959 , s. 368

Haydarpaşa Garı'ndan görüntüler: ("Anadolu şimendiferinin Haydarpaşa rıhtımları manzaraları, vagonlardan zahireleri boşaltmaya mahsus makineler ve anbarlar." ibaresiyle); SF, nr. 966 , s. 52

Haydarpaşa Garı: ("Anadolu şimendiferi yeni Haydarpaşa mevkii - La nouvelle gare de Haidar-Pacha." ibaresiyle); SF, nr. 966 , s. Kapak fotoğrafı.

Haydarpaşa Garı: ("Bugün resm-i küşadı icra olunacak olan Haydarpaşa muvakkıf-ı kebiri - La gare de Haidar-Pacha qui sera inauguree aujourd'hui." ibaresiyle); SF, nr. 961 , s. 396

Haydarpaşa garının önünde: ("Yeni Haydarpaşa şimendifer muvakıf-ı cesiminn Resm-i küşadı manazırından - L'inauguration de la nouvelle gare de Haidar Pacha du Chemin de fer d'anatolik et de bağdad." ibaresiyle); SF, nr. 963 , s. 12

Hayim Nahom Efendi: ("Ahiren umum-ı memalik-i Osmaniye hahambaşılığına ta'yin olunan Hayim Nahom efendi" ibaresiyle); SF, nr. 949 , s. 204

Hayri Bey ("Hayri Bey [Gümüşhane]-Haiii Bey, Gumuchane" ibaresiyle); SF, nr. 925, s. 233

Hayri Bey [Niğde]: ("Hayri Bey, Niğde." ibaresiyle); SF, nr. 964 , s. 24

Hayrullah Efendi: ("Hayrullah Efendi [Yozgat]-Hairoullan Effendi, Yosgad" ibaresiyle); SF, nr. 927, s. 265

Hayvan besleme (Londra'da): (Londra'da himaye-i hayvanat-La protection des animanx a Londres." ibaresiyle); SF, nr. 928, s. 285

Hayvan terbiyesi: ("Terbiye-i hayvanat: Amerika'da Arkansas timsah çiftlikleri sahibi Mr. Camill ve arabaya koşduğu timsah.. (Bu timsahın kuvveti fevkâlâde olup alışincaya kadar üç defa arabayı parça parça etmiştir.)" ibaresiyle); SF, nr. 942 , s. 96

Hazım Bey: ("Şehremini Hazım Bey - Hazım Bey Nouveau Prefet de la vilie" ibaresiyle); SF, nr. 930, s. 313

Helyopolis Vapuru: ("Fairfield mahsulatından Mısır şirketinin Lelyopolis Vapuru." ibaresiyle); SF, nr. 974 , s. 185

Hereke fabrikasında kumaş tezgahları: ("Herek fabrikasında halihane derununda kumaş tezgahları - Ateliers de draperies a Hereke" ibaresiyle); SF, nr. 942 , s. 88

Hereke'de Fabrika işçileri: ("Hereke'de: Sahil yolunda vürud-ı şâhâneye muntazır fabrikanın kadın ve kız amelesi - Les ouvrieres sur le rivage de Hereke." ibaresiyle); SF, nr. 942 , s. 84

Hereke'de fabrika işçileri: ("Herek'de: Küzergâh-ı şâhâne üzerinde istade-i mevki-i ihtiram olan fabrika amele-i inası - Ouvrieres de la manufacture de Hereke

attendant le passage imperial." ibaresiyle); SF, nr. 942 , s. 84

Hereke'de iskele civarı: ("Hereke'de iskele civarı: Teşrif-i şâhâne esnasındaki manzara - En attendant l'arivee imperiale a Hereke" ibaresiyle); SF, nr. 942 , s. 85

Hereke'de Köşk: ("Hereke'de sahilde köşk Almanya İmparatorunun Dersaadeti ziyareti esnasında Hakan-ı Mahlu' tarafından inşa ettirilmişti - Le köosk imperial a Hereke" ibaresiyle); SF, nr. 942 , s. 85

Hereke'de müze: ("Herek fabrikasına vüku bulan ziyaret-i şâhâne esnasında Gökboza mektep talebesinin yevm-i mezkurda müze müdürü Hamdi Beyefendinin köşkü önünde selama durmaları. ibaresiyle); SF, nr. 946 , s. 157

Hersek'te Kadın: ("Hersek'te kadınların tesettüre riayeti-Une femme en toilette de sortie, en Herzegovine" ibaresiyle); SF, nr. 926, s. 253

Heybeliada'da Mekteb-i Bahriye: ("Heybeliada'da Mekteb-i Bahriye-i şâhâne" ibaresiyle); SF, nr. 944 , s. 116

Hırsız çocuklar: ("Çocukların su-i isti'male inhimak [Bu dört zenci çocuğun çaldıkları çayı tütün gibi pipolara doldurup içtikleri ve bir tanesi pek çok içtiğinden fevt olduğu bir İngiliz risalesinde görülmüş ki epeyce ibret-engiz bir mahiyeti haizdir." ibaresiyle); SF, nr. 944 , s. 128

Hid kasabası (Bağdat): ("Deyr ile Bağdat arasında Hid kasabası , Le village Hid sur l'Euphrate." ibaresiyle); SF, nr. 967 , s. 76

Hille Kasabası: ("Elyevm Babil şühr-i cesimi yerinde bulunan Hille Kasabası, bir medeniyet-i kadime-i muşa'şa'anın sefil bir kaymakamı." ibaresiyle); SF, nr. 972 , s. 149

Hind Racaları'nın debdebesi: ("Hind Racaları'nın debdebesi. [Hind Prenslarına mahsus fillerin örtüleri murassa' ve gayet zî-kıymet olup bir örtü büyücek bir hazinedir.] -Uu elephant couvert d'un tapis d'une valeur inestimable." ibaresiyle); SF, nr. 943 , s. 109

Hohenzollern Yatı: ("Geçen haziranda Almanya ve Rusya İmparatorları arasında Baltık Denizi'nde kain Biyorko'da vuku bulan mülâkât [Hohenzollern Yatı'nda] -L'entrevue des deux Empereurs a bord du 'Hohenzollern'" ibaresiyle); SF, nr. 945 , s. 133

Holveg, Dr. Von Betman: ("Almanya Baş vekil-i cedidi Doktor Von Betman-Holveg" ibaresiyle); SF, nr. 949 , s. 201

Hristos Dalçef Efendi: ("Hristos Dalçef Efendi [Siroz] - Christos Daltcheff Eff. (Serres)" ibaresiyle); SF, nr. 940 , s. 56

Huguenin, E.: ("Mesaisiyle Onadolu şimendifer kumpanyasının terakkiyati Anadolu şimendiferlerinin Bağdat'a kadar uzanmasını te'min eden müdir-i Umumi Mösyö Huguenin cenazeleri, -E. Huguenin, direcdeur, General du Chemin de fer ottoman d'anatolie." ibaresiyle); SF, nr. 963 , s. 13

Hürmalıklar (Mısır): ("Mısır'ın meşhur destileri, desti imalatı ve hürmalıklar." ibaresiyle); SF, nr. 969 , s. 101

Hüdavendigâr türbesi: ("Bursa seyahat-i şahanesi manzaralarından: Hüdavendigâr Gazi türbesi önünde vürud-ı şahaneye intizar - En attendant le passage Imperial" ibaresiyle); SF, nr. 955 , s. 293

Hürriyet Ordusu askerleri: ("Hürriyet Ordusu tarafından İstanbul'un Fethi: Beyoğlu'nda asker-i Osmaniye - Les soldatsga Taxim." ibaresiyle); SF, nr. 934, s. 378

Hürriyet Ordusu askerleri: ("Taksim bahçesinde Hürriyet Ordusu
afradı - Les soldais de la liberte au jardin municipal du
Taxim" ibaresiyle); SF, nr. 935, s. 398

Hürriyet Ordusu İstanbul'da: ("Hürriyet Ordusu İstanbul'da: Şevk
ü Şadı - La ronde de la victoire." ibaresiyle); SF, nr. 938,
s. 24

Hürriyet Ordusu mitralyöz topu: ("Köprü üzerine vaz' olunan
Hürriyet Ordusu mitralyöz topu - Le canon a tir rapide
installe sur le pont de Karakeuy." ibaresiyle); SF, nr. 934,
s. 375

Hürriyet Ordusu pişdar zabitleri: ("Hürriyet Ordusu pişdar-ı
zabitanının Çekmece'de istirahatı - Les officiers de
l'Armee de Roumelie a Tchekmedje." ibaresiyle); SF,
nr. 934, s. 371

Hürriyet Ordusu Pişdarları: ("Hürriyet Ordusu Pişdarlarının
Çekmece'ye muvasalatı - L'Avanı-garde de l'Armee de
Roumelie a Tchekmedje." ibaresiyle); SF, nr. 934, s. 371

Hürriyet Ordusu subayları: ("Askeri kulübünde Hürriyet Ordusu
zabitan ve efratı - L'armee de Roumelie au Club
Militaire." ibaresiyle); SF, nr. 935, s. 395

Hürriyet ordusu subayları: ("Hürriyet ordusu zabitanı ve erkânı
Ayastefanos'ta" ibaresiyle); SF, nr. 935, s. 394

Hürriyet zabitleri Yıldız bahçesinde : ("Yıldız'ın esna-yı
tahribatında mabeyn-i havzında zabitan-ı hürriyet"
ibaresiyle); SF, nr. 938, s. 28

Hürriyet: ("Taksim" ibaresiyle); SF, nr. 950 , s. 53

Hüseyin Ferid Efendi ve müfrezesi: ("Geçenlerde Eskişehir
cihetinde zuhur eden eşkiyanın derdest ve tenkil
edilmelerine me'mur olan Bilecik redif binbaşısı

Hüseyin Ferid Efendi'nin kumandasındaki Bilecik ve sükud redif müfrezesi" ibaresiyle); SF, nr. 948 , s. 184

Hüseyin Hilmi Paşa: ("Bu kere istifa eden Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa - Hüssein Hilmi Pacha, Le grand vizir demissionnaire." ibaresiyle); SF, nr. 969 , s. 109

Hüseyin Suad Bey: ("Kirli Çamaşırlar muharriri Hüseyin Suad Bey." ibaresiyle); SF, nr. 969 , s. 102

Hüsnü Bey: ("Bitlis Vali-i Cedidi Hüsnü Beyefendi - Hüsnü Bey Gouverneur-generalde Bitlis" ibaresiyle); SF, nr. 932, s. 345

II. Abdülhamid'e tahttan indirilişinin haber verildiği daire'nin dıştan görünüşü: ("Abdülhamid'e mahlu'iyeti tebliğ olunan dairenin manzara-i hariciyesi ve havzı - Au Yıldız: Le kiosque qu'habita en dernier lieu Abdü-Hamid et oit on lui signifia sa deposition dans la nuit du 28 au 29 avril" ibaresiyle); SF, nr. 938 s. 29

III. Selim: ("Müceddid-i evvel-i Osmanî cennetmekân Sultan Selim-i Sâlis Hazretlerinin zevar-ı kabulü [Ayakta Duran Sadrazamdır, pencereden murassa-yı dersaadette Osmanlı donanması görülmektedir. Hilm ü mekârim-i ahlâkla muttasıf olan Selim-i Sâlis Hazretleri dizinde bulunan örtünün ucunu kıvırdıkları vakit artık zairin ziyaretine nihayet vermek istediklerini îmâ buyururlar ve maiyetleri ricali bunu anlayarak icabını icra ederler imiş.]" ibaresiyle); SF, nr. 943 , s. Kapak Fotoğrafı.

Iraklı bir derviş: ("Iraklı bir derviş - Un derviche de Bağdad." ibaresiyle); SF, nr. 967 , s. 80

Ispartalı Efendi: ("Ispartalı Efendi [İzmir] - Spartalı Efe. (Smyrne)" ibaresiyle); SF, nr. 940 , s. 57

İbrahim Ferid Efendi: ("İbrahim Ferid Efendi [Lazistan]-İbrahim Ferid Effendi, Lazistan" ibaresiyle); SF, nr. 927, s. 265

İbrahim Hakkı Bey [Ergani]: ("İbrahim Hakkı Bey, Ergani" ibaresiyle); SF, nr. 964, s. 24

İbrahim Paşa : ("Erbab-ı irticaî tenkil zımında Erzincan'dan Erzurum'a giden dördüncü ordu müşiri İbrahim Paşa hazretleri kumandasındaki fırka-i te'dibiyenin avdetine Erzincanda İstikbali ve Anâs Mektebi talebatı tarafından ümera ve zabıtana çiçek demetleri takdimi-Chaleureuse reception a Erzindjan oux officiers et soldats envoyes pour mettre a la raison les rebelles d'Erzeroum." ibaresiyle); SF, nr. 951, s. 233

İkinci Ordu manevraları: ("Ahiren İkinci Ordu'da icra kılınan manevra manazırından: Tunca Nehri üzerine atılan 55 metrelik askeri köprü - Les manœuvres militaires de 2me Corps d'Armee d'Andrinople Le pont militaire de Toundja." ibaresiyle); SF, nr. 965, s. Kapak fotoğrafı.

İkinci Ordu manevraları: ("Manevralar hakkındaki tenkitada itizar, diğer manzara -Les manœuvres militaires d'Andrinople." ibaresiyle); SF, nr. 965, s. 44

İkinci Ordu manevraları: ("Üsküdar mevkiinde Garb Fırkasının ictima' mahalli - Les manœuvres militaires. Armee de l'Ouest a Uskudar." ibaresiyle); SF, nr. 965, s. 45

İlk Vapur: ("İlk Vapur, Fransız Marki Jofruva'nın (lam-vav-fe-re-re-elif) icadı. " ibaresiyle); SF, nr. 963, s. 10

İnayetullah Han: ("Afganistan emirinin büyük mahdumları İnayetullah Han muinussaltanat hazretleri-İnayetoullah Khan, Uils aine de l'Emir d'Afghanistan." ibaresiyle); SF, nr. 952, s. 244

- İnayetullah Han:* ("İnayetullah Han, kıyafet-i askeriyede-İnayetoullah Khan, en costume militaire." ibaresiyle); SF, nr. 952 , s. 245
- İnayetullah Han:* ("İnayetullah Han, kıyafet-i mülkiyede-İnayetullah Khan, en civil." ibaresiyle); SF, nr. 952 , s. 245
- İndomptable Kruvazörü:* ("Failfield mahsulatından Indomptable Kruvazör - L'Indomptable, croiseur." ibaresiyle); SF, nr. 973 , s. 170
- İngiliz Donanması:* ("İngiliz Donanması resm-i geçitte Londra şerimininin donanma tarafından selamlanması" ibaresiyle); SF, nr. 949 , s. 221
- İngiltere Kralı Edvard baloda:* ("Kral Edvard ve İmparator giyyom [Sarayda baloda] - le roi Edouard au Bal de la Cour." ibaresiyle); SF, nr. 940 , s. 53
- İngiltere Kralı Yedinci Edvard:* ("İngiltere Kralı Yedinci Edvard hazretlerinin ressam-ı şehir Tennyson tarafından resmedilen tablosudur-Portrait du Roi Edouardı VII, peint par tennyson." ibaresiyle); SF, nr. 925, s. 237
- İngiltere Kralı Yedinci Edvard:* ("İngiltere kralı yedinci edvard hazretleriyle Almanya İmparatorunun son mülakatlarına aid [tiyatro da locada - Visite du roi Edouard VII. a L'Empereur d'Allemagne." ibaresiyle); SF, nr. 940 , s. 53
- İngiltere Kralı'nın yeğenine nasihati:* ("Berlin ziyareti hatıralarından: Dayının yeğenine nasihati-Les constils de l'onde a son neveu" ibaresiyle); SF, nr. 928, s. kapak resmi

İngiltere Kralı: ("İngiltere Kralı hususi bir ziyafette - Le roi Edouard dans un festival prive." ibaresiyle); SF, nr. 929, s. 301

İran Şahı ve tüfekçileri: ("İran Şah-ı Cedidi ve tüfekçileri-Le nouveau Chah et les soldats charges de sa garde." ibaresiyle); SF, nr. 955 , s. Kapak fotoğrafı.

İran Şahı'nın önünde, İranlı inkılabı ma'durları : ("Esir edilen İran ahrarı, sarayda şahın enzar-ı istibdadı karşısında - Les prisonniers devnt le Schah." ibaresiyle); SF, nr. 941 , s. 72

İran Şahı: ("İran şah-ı cedidleri Ahmed Mirza Hazretleri [Müşarünileyh dokuz yaşında olduğundan bir de naib-i hükûmet ta'yin edilmiştir.]" ibaresiyle); SF, nr. 949 , s. 201

İran'da Baskı Zulmü: ("İran'da İstibdad mezalimi: Ahrarın ayaklarındaki işkence aletiyle topa bağlanıp ber hava edilmesi - Les terreurs de l'absolutisme: L'execution des liberaux persans." ibaresiyle); SF, nr. 932, s. 340

İran'da İstibdad zulmü: ("İran'da istibdad mezalimi: İran'da tekif olunan ahrarın topa bağlanıp berheva edilmek üzere ayaklarına ağaçtan işkence aletleri ve vaz'ı" ibaresiyle); SF, nr. 932, s. 341

İran'da topçu alayı: ("İran'a dair: kazvin ahrarından bir topçu alayı Ma'lum olduğu üzere İran'ın cihat-ı erbaasından toplanan ahrarın hareket-ı hürriyetperveraneleri şimdilik Tahranın tıpkı, Şah Mehmed Ali'nin hal' ve yerine oğlunun iclasıyla neticelenmiştir. [Sol taraftaki zat mühendis-hane-i berri-i Osmanî'nin son sınıf talebesinden İranlı Hüseyin Beydir.]" ibaresiyle); SF, nr. 946 , s. 156

İran inkılabı ma'durları ve İran Şahı'nın önünde: ("Esir edilen İran ahrarı, sarayda şahın enzar-ı istibdadı karşısında - Les prisonniers devnt le Schah." ibaresiyle); SF, nr. 941 , s. 72

İranlı inkılap ma'durları: ("İran ihtilaline ait: Şah asakiri tarafından derdest ve işkence olunan İran ahrarı - Scene de la revolution persa e. - Les prisonniers liberaux" ibaresiyle); SF, nr. 941 , s. 72

İranlı Köçek: ("İran'a ait manzaralardan: Köçek - Danses persanes." ibaresiyle); SF, nr. 941 , s. 73

İshak Sükûti: ("Vatanperver Merhum İshak Sükûti" ibaresiyle); SF, nr. 957 , s. 168

İskender'in Kuleri: ("Ebril'de âsâr-ı atikadan bir kule: İskender'in Dara'ya galebesinin bir nişanesi olan bu kule halihazırda otuz metre kadar mürtefi'dir. Zirvesine, biri karanlık olan dahili iki yoldan çıkılmaktadır. Resimde de görüldüğü üzere pek çok tahribata uğramıştır." ibaresiyle); SF, nr. 978 , s. 249

İspanya Askerleri : ("Fas-İspanya İhtilafı: İspanyol asakiri redifesinin Melila'ya sevki " ibaresiyle); SF, nr. 951 , s. 228

İspanya Askerleri : ("İspanyol asakiri Avcı muhaberesinde" ibaresiyle); SF, nr. 951 , s. 232

İspanya ve Portekiz Kralları: ("İspanya ve Portekiz kralları kol kola-Les denx rois bras dessus-dessous." ibaresiyle); SF, nr. 929, s. 293

İspanya'da balıkçılık: ("levha: İspanya civarında balıkçılık. [Serve-i Fünûn 962 numaralı nüshasının ilavesidir.]" ibaresiyle); SF, nr. 962 , s. İlave

İspanya'nın Yaralı Askerleri : ("İspanyol askerleri mecruhlarının nakli " ibaresiyle); SF, nr. 951 , s. 229

İstanbul'da Askerlik: ("İstanbul'da askerlik: Taksim Kışlası'nda kura Ferman-ı Humayunu kur'atı - La Lecture du Ferman imperial ordonnant le service militaire des musulmans et des chretiens, a Constantinople." ibaresiyle); SF, nr. 961 , s. 388

İstanbul'un ilk kuşbakışı fotoğrafı: ("İstanbul'un ilk kuşbakışı fotoğrafı [Geçenlerde uçurulan ve resimleri gazetemize dercedilen balondan 300 metre irtifaında alınmıştır.] - Constantinople a vol d'oiseau (Photographie a 300 metres au-dessus du sol)" ibaresiyle); SF, nr. 945 , s. 137

İstanbul'un kuşbakışı fotoğrafı: ("Mezkur balondan 700 metre irtifaında alınmış ikinci resim - Constantinople a vol d'oiseau (Photographie a 700 metres au-dessus du sol" ibaresiyle); SF, nr. 945 , s. 137

İtalya Kraliçesi: ("İtalya kraliçesi, Mesina felaketzedagânına muavenetinden dolayı şefkat meleği namıyla tesmiye edilmiştir." ibaresiyle); SF, nr. 951 , s. 168

İtalya'daki Mesina Depremi'nden sonra barakalar : ("Mesina hareket-i arzından sonra meban-i hususiye ve resmîye olarak muvakkaten inşa edilen barakalar" ibaresiyle); SF, nr. 951 , s. 236

İzmit İstasyonu: ("Zat-ı Hazret-i Padişahînin İzmit muvakkıfına katar-ı mahsusla muvasalatından evvel - La station d'İsmid avant l'arrivee du train imperial." ibaresiyle); SF, nr. 961 , s. 393

İzzet Fuad Paşa: ("Birinci, ikinci ve üçüncü ordular süvari müfettişi birinci Ferik İzzet Fuad Paşa - İzzet Fouad

Pacha, Inspecteur de cavalerie." ibaresiyle); SF, nr. 948 , s. 181

Jean Achard: ("Fransa Akademisi azasından edib ve şair Jean Achard" ibaresiyle); SF, nr. 973 , s. 168

Jean Richepin: ("Fransa üdebasından Jan Rişpen-Le poete Jean Richepin, Membre de l'Academie Francaise." ibaresiyle); SF, nr. 927, s. 264

Juliana (Flemenk Prensesi): ("Geçenlerde Flemenk Prensesi Juliana'nın tevliid ettiği çocuğun vakitsiz resmi - Ciremonie du bapteme de la princesse Juliana des Pays-Bas." ibaresiyle); SF, nr. 948 , s. 184

Kabartma resim: ("El-cezire âsâr-ı atikasından, baht-ı nasra ait bir kabartma resmi." ibaresiyle); SF, nr. 975 , s. 205

Kahire'de Camiü'l-Ezher talebesinin gösterileri: ("Kahire'de Camiü'l-Ezher talebesinin nümayişi - Une manifestation des etudiants Egyptiens." ibaresiyle); SF, nr. 931, s. 322

Kahire'de Darülfünûn: ("Kahire'de müceddiden inşa olunan darülfünûm" ibaresiyle); SF, nr. 927, s. kapak resmi

Karadağ hududunda bir karakol: ("Karadağ hududu üzerinde bir karakol mevkii-Les garde-frontieres du Montenergo, sur une piece elevee pres de Cattaros" ibaresiyle); SF, nr. 927, s. 269

Karasu Efendi [Selanik]: ("Karasu Efendi, Selanik." ibaresiyle); SF, nr. 964, s. 25

Karikatür Almanya İmparatoru'nun sulh marşı: ("Almanya İmparatoru'nun sulh marşı: Sulh ve müsalemet marşı çalınırken piyanodan harice inikas eden esvat yavaş yavaş tebdil-i şekil ederek müsellaah asker haline gelir.

[Meşhur karikatür ressamı Karandaş'ın (kaf-re-elif-nun-dal-elif-şin) eseri olan bu levha sulh ve müsalemetin mutlaka silah kuvvetiyle muhafaza olunabileceğinden kinayedir]" ibaresiyle); SF, nr. 932, s. 352

Karikatür Almanya İmparatoru'nun yeni kürkü: ("Almanya İmparatoru'nun yeni kürkü" ibaresiyle); SF, nr. 932, s. 352

Karolides Efendi: ("Karolides Efendi [İzmir] - Carolides Eff. (Smyrne)" ibaresiyle); SF, nr. 943 , s. 101

Kayseri: ("Büyük mükafat kazanan nişancı. kaysarı - M. Caccian, Gagnant du grand prix." ibaresiyle); SF, nr. 964 , s. 20

Kâzım Bey: ("Erkân-ı Harbiye binbaşlarından Kâzım Bey 'Mir-i mumu Hareket Ordusu'nun İstanbul'u işgali esnasında Fatih ve Langa koluna kumanda ederek ibraz-ı şecaat etmiştir.'" ibaresiyle); SF, nr. 939, s. 48

Kâzım Bey: ("Roma sefir-i cedidi Kâzım Beyefendi - kâzım Bey, notre nouvel Ambassadeur a rome." ibaresiyle); SF, nr. 976 , s. 213

Kersuf silmala (kef-re- sin-vav-fe-sin-oâv-lam-elif.: ("1909 senesi Nobel edebiyat mükâfatını kazanan edibe Madam Silmala Kersuf ile validesi, İsveç'in Mistral'i addedilen bu kadın bir çok âsâr-ı ma'kule-i edebiye sahibidir." ibaresiyle); SF, nr. 971 , s. 140

Kılıç Alayı'nda Şehzadelerin bindiği araba: ("Kılıçalayında Şehzadegân Hazeratının rakib olduğu arabalardan biri - Une voiture des Princes imperiaux" ibaresiyle); SF, nr. 937, s. 8

Kılıç Alayı: ("Kılıç Alayı'ndan bir enstantane fotoğrafı" ibaresiyle); SF, nr. 937, s. 9

Kılıç Alayı: ("Sultan Mehmed Hazretleri Kılıç Alayı'nda, Edirne Kapısı tarafında - Sultan Mehmed V, dans Sa Voiture de Gala" ibaresiyle); SF, nr. 936, s. 936. Sayı'nın ilavesi olarak verilmiş sayfada yer almaktadır.

Kir Volak Köprüsü: ("Kir Volak Köprüsü (Selanik'te) inşaatında bir manzara" ibaresiyle); SF, nr. 947 , s. 53

Kir Volak Köprüsü: ("Köprü inşaatına mahsus makinelerin kazan dairesi (Selanik'te) " ibaresiyle); SF, nr. 947 , s. 172

Kir Volak Köprüsü: ("Kör Volak Köprüsü (Selanik'te) inşaat makineleri" ibaresiyle); SF, nr. 947 , s. 173

Kir Volak Köprüsü: ("Kör Volak Köprüsü (Selanik'te) temellerinin inşası" ibaresiyle); SF, nr. 947 , s. 172

Kir Volak Köprüsü: ("Selanik vilayeti dahilinde Kir Volak köprüsü inşaatı [Makale-i mahsusasına müracaat buyurula]" ibaresiyle); SF, nr. 947 , s. 169

Kont Lui Michel pas'ın mezar taşı: ("izmir'de bir Osmanlı muhibbinin seng-i mezarı- Le tombeau d'un ami de la Turque" ibaresiyle); SF, nr. 926, s. 256

Kont Lui Michel Pss'ın mezar: ("Bir Osmanlı muhibbinin seng-i mezarı" ibaresiyle); SF, nr. 926, s. 256

Kont Spelin: ("Kendi balonunun ismi verilen mucidi Kont Spelin." ibaresiyle); SF, nr. 958 , s. 340

Kömür hamalları: ("Sakız erbab-ı hamiyeti kömür hamalleri halinde -Les habitants de l'île Chio travaillent avec enthousiasme a decharger le bateau de charbon de la Flotte Ottomane." ibaresiyle); SF, nr. 962 , s. 409

Köprü ayağı : ("İnşaat-ı cesime-i sanaiyeden bir nümüne: Sahile yakın bir adaya inşa kılınacak köprünün ayağı. " ibaresiyle); SF, nr. 958 , s. 348

Kudüs'te gösteriler: ("Kudüs'te Ortodoks Arapların daire-i hükûmet önünde icra-yı nümayışleri-Manifestation des Arabes orthodoxes a jerusalem." ibaresiyle); SF, nr. 927, s. 261

Kumru yuvası: ("Kumru yuvası." ibaresiyle); SF, nr. 968 , s. 92

Kumrular: ("Çifte kumrular." ibaresiyle); SF, nr. 968 , s. 92

Lancie, Jean'nın bir tablosu (Fransız Ressam): ("Mekteb-i Harbiye sergisinde teşhir olunan levayihdan Fransız ressamı Jean Lanj'in tablosu - Les ansura mmexicaine Tableau de Jean Lancie" ibaresiyle); SF, nr. 931, s. 324

Lavötr, Sir ve karısı (İngiliz Elçisi): ("İngiltere sefarethanesi bahçesinde verilen çay ziyafetinde: Sefir Sir Lavötr ve Lady Lavötr cenablarıyla rical-i Osmaniye'den dahiliye ve bahriye nazırları bazı ümera-yı askeriye - Le garden-party a l'Ambassade d'Anglelerre de Constantinople." ibaresiyle); SF, nr. 941 , s. 68

Leopold II: ("Bu kere vefat eden Belçika Kralı İkinci Leopold - Le roi Leopold II" ibaresiyle); SF, nr. 969 , s. Kapak fotoğrafı.

Leopold II: ("Müteveffa Belçika Kralı Leopold Hal-i hayatında" ibaresiyle); SF, nr. 970 , s. 120

Levha, resim) Anadolu'da Köylü: ("Levha, Anadolu'da köylü: fakriçinde, fakat bahtiyar, saf hülûk" ibaresiyle); SF, nr. 957 , s. 331

Lokomotifsiz vagonlar: ("Amerika'da lakamatifsiz isti'mal olunan vagolar" ibaresiyle); SF, nr. 925, s. 240

Londra'da bir şimendifer kazası: ("Londra'da bir şimendifer kazası [Eyyam-ı ahirede şimendiferlerin sürati saatte 120 kilometreyi bulması feci' kazaları intac etmekte ve işte bu resimde öyle bir kazanın derece-i dehşetini

musavver bulunmaktadır.] - Un accident de Chemin de fer a Londres" ibaresiyle); SF, nr. 943 , s. 112

Lutfi Bey: ("Lutfi Bey [Zor]- Loutfi Bey, Zor." ibaresiyle); SF, nr. 925, s. 233

Lütfi Bey ve Halid Ziyâ, Mahmud Muhtar Paşa: ("Dolmabahçe Sarayı'ndan Selamlık resmine gidilmek üzere: Baş Kâtib Halid Ziyâ Bey, Mahmud Muhtar Paşa ve Başmabeyinci Lütfi Bey - Au l'alais de Dolma-Baghteheen, allant a la Ceremonie du Selamlık" ibaresiyle); SF, nr. 937 s. 7

Lütfi Bey: ("Padişah-ı Cedid'in Başmabeyincisi Lütfi Bey - Lütfi Bey le Premier Chamberlian de S. M. Mehemed V. " ibaresiyle); SF, nr. 934, s. 372

Macar Haralarında: ("Macar Haralarından birinde korucu" ibaresiyle); SF, nr. 966 , s. 57

Macaristan'da bir hara: ("Macaristan'da bir harada Abugalar kralı denilen bu gav boynuzlarının uçları altınlıdır." ibaresiyle); SF, nr. 966 , s. 61

Macaristan'da köylü kadınlar: ("Macaristan'da köylü kadınlar." ibaresiyle); SF, nr. 966 , s. 57

Madame la Baron de Vogan: ("Madame la Baron dö Vogan" ibaresiyle); SF, nr. 970 , s. 124

Maden Suyu menbaı: ("Memleketimizin menabi'-i servetinden: Trabzon vilayeti dahilinde çıkan Kisarna maden suyu menba'ı." ibaresiyle); SF, nr. 974 , s. 189

Mahmud Kâzım'ın mektubu (İranlı Yazar): ("İran ahrarından Mahmud Kâzım ve Abdah Almazanderani tarafından yazılmış meşrutiyetperverane bir mektup - Un

manuserit de liberaux persans" ibaresiyle); SF, nr. 941 , s. 73

Memduh Macit Bey : ("Hürriyet Ordusu'na gönüllü olarak iltihak edip Bab-ı Alîmüsademesinde şehid olan Memduh Macid Bey " ibaresiyle); SF, nr. 951 , s. 240

Mahmud Mazhar Efendi: ("Mahmud Mazhar Efendi [Trabzon]-Mahmoud Eff Trebizonde" ibaresiyle); SF, nr. 925, s. 232

Mahmud Muhtar Bey: ("Tasfiye-i rütb-ı askeriye kanuni mucibince rütbesi miralaylığa tenzil edilmesi üzerine Birinci Ordu kumandanlığından çekilerek Aydın Valiliğine tayin olunan Mahmud Muhtar Beyefendi-Le Colonel Mahmoud Moukhtar Bey, Gouverneur du Vilayet d'Aidin." ibaresiyle); SF, nr. 952 , s. 252

Mahmud Muhtar Paşa'nın padişah beyannamesini okuması: ("Zat-ı hazret-i Padişahînin asakir-i Osmaniyeye hitaben ısdar buyurdıkları beyanname-i Hümayûn'un Muhmud Muhtar Paşa tarafından Harbiye Nezareti Meydanı'nda suret-i kiraati - La lecture da manifeste imperial adresse a l'armee" ibaresiyle); SF, nr. 939, s. Kapak fotoğrafı

Mahmud Muhtar Paşa, Halid Ziyâ, ve Lütfi Bey: ("Dolmabahçe Sarayı'ndan Selamlık resmine gidilmek üzere: Baş Kâtib Halid Ziyâ Bey, Mahmud Muhtar Paşa ve Başmabeyinci Lütfi Bey - Au l'alais de Dolma-Baghteheen, allant a la Ceremonie du Selamlık" ibaresiyle); SF, nr. 937 s. 7

Mahmud Muhtar Paşa: ("Hassa Ordusu Kumandanı Mahmud Muhtar Paşa - Mah. Mouhtar Pacha" ibaresiyle); SF, nr. 936, s. Sayfa sayısı yok 36. sayıda ilave olarak verilmiştir. Bu fotoğraf ilavede "Vatan-ı mukaddesimize darbe-i istibdad indirmek isteyenlerden memleketi kurtaran kahramanlar"üst başlığı altında yayımlanmıştır.

Mahmud Naci: ("Mahmud Naci (Trablus-mahmoud Nadji, Tripoli" ibaresiyle); SF, nr. 926, s. 249

Mahmud Sami Bey Han: ("Afganistan nümune taburu kumandanı mekteb-i harbiye müdürü Giritli Mahmud Sami Bey Han" ibaresiyle); SF, nr. 952 , s. 248

Mahmud Şevket Paşa: ("10 Temmuz resm-i geçidi'nde Otağ-ı Humâyûn önünde Mahmud Şevket Paşa - Mahmoud Chevket Pacha devant la tente imperiale" ibaresiyle); SF, nr. 949 , s. 196

Mahmud Şevket Paşa: ("Yeni kabineye harbiye nezareti sıfatıyla dahil olan Mahmud Şevket Paşa Hazretleri - Mahmoud Chevket Pacha, le nouveau Ministre de la Guerre." ibaresiyle); SF, nr. 973 , s. 164

Mahmud Şevket Paşa: Hareket Ordusu kumandan-ı muhteremi birinci ferik Mahmud Şevket Paşa Hazretleri - S. Exc. Mahmoud Chevket Pacha Commandant de l'Armee liberatrice de la Constitutiion Ottomane." ibaresiyle); SF, nr. 935, s. 386

Mansfield, Mrs. Şarlot: ("Afrika'da seyahata çıkan Mrs. Şarlot Mansfield" ibaresiyle); SF, nr. 950 , s. 221

Manyasi-zâde Refik Bey: ("Adliye Nazırı müteveffa Manyasi-zâde Refik Bey-Feu magnassı Zade Refik Bey, Ministre de la justice." ibaresiyle); SF, nr. 928, s. 280

Maymun: ("Maymun puro sigarası içiyor." ibaresiyle); SF, nr. 931, s. 322

Maymun: ("Şempaze maymunundan taklid: Şemsiye açmak." ibaresiyle); SF, nr. 931, s. 322

Meclis-i Mebusan Padişah mahfelinde Sultan V. Mehmed: ("Meclis-i Mebusan'da Zat-ı Şahane mahfel-i

Humayûn'da bulunurken [Servet-i Fünûn'un husûsî fotoğrafsinden] - S. M. I. le Sultan Mehmed V. dans sa loge au parlement, d'après la phot du Servet-i Funoun" ibaresiyle); SF, nr. 938, s. 21

Meclis-i Mebusan Salonu: ("Meclis-i Millî binası ittihaz ve bu hafta küşad olunan Çerağan Sarayı'nda Meclis-i Mebusan salonu - La sale des debarts de la Chambre Ottomane au palaes de tchiraghan." ibaresiyle); SF, nr. 963, s. 8

Meclis-i Mebusân'da Sultan V. Mehmed : ("Zat-ı şahane'nin Meclis-i Mebusan dairesine teşrifleri. Daire-i Mebusân Avlusunda - L'arrivee de S. M. I. le Sultan Mehmed V. au Parlement" ibaresiyle); SF, nr. 938, s. Kapak fotoğrafı

Meclis-i Milli-i Osmanı: ("Meclis-i Millî-i Osmanî'nin Ayastefanos'ta ictimâ'ında ayan ve mebusan reisleriyle bazı a'zanın servet-i hususiyede tarafımızdan alınan fotoğrafları" ibaresiyle); SF, nr. 935, s. 386

Medine Yenbü'ül Bahr'ın umumî manzarası: ("Medinenin iskelesi Yenbi'ul Bahrin umumî manzarası" ibaresiyle); SF, nr. 950, s. 216

Mehmed Aga (Tacir) ve oğlu: ("Tahran Osmanlı sefarethanesine iltica eden ahrardan Tacir Mehmed Ağa ve oğlu - Refugie persan a l'Ambassade Ottomaue a Teheran" ibaresiyle); SF, nr. 941, s. 73

Mehmed Ali Bey (erkan-ı Harbiye Miralayı): ("Adana İğtişası münasebetiyle tahaşşüd eden kuva-yı mertebe-i askeriye kumandanı Erkan-ı Harbiye Miralayı Mehmed Ali Bey ile rüfekası" ibaresiyle); SF, nr. 949, s. 212

Mehmed Bey: ("Yemen'de jandarma tensikati: Sağ tarafta tensikate memur erkan-ı harb kaymakamı Yusuf Ziya

Bey, solda jandarma kumandanı kaymakam Mehmed Bey - Les feformes de la gendarmerie a Yemen." ibaresiyle); SF, nr. 955 , s. 296

Mehmed Emin Efendi: ("Mehmed Emin Efendi [Gence] - Mehmed Emin Efe. (Kindi)" ibaresiyle); SF, nr. 940 , s. 57

Mehmed Fehmî Efendi: ("Mehmed Fehmî Efendi [Gümülcine] - Mehmed Fehmî Effendi (Gümüldine)" ibaresiyle); SF, nr. 939, s. 41

Mehmed Hulusi Efendi [Trablus -Şam]: ("Mehmed Hulusî" ibaresiyle); SF, nr. 964 , s. 24

Mehmed Hulûsi Efendi [Niğde]: ("Mehmed Hulûsi Efendi, Trablus-ı Şam " ibaresiyle); SF, nr. 964 , s. 24

Mehmed Kâmil Efendi [Karahisarî]: ("Mehmed Kâmil Efendi [Karahisarî]-Mehmed Kıamil Eff, Kara Hisar Sahib" ibaresiyle); SF, nr. 927, s. 264

Mehmed Makhafî Efendi: ("Mehmed Makhafî Efendi[Yemen] - Mehmed Mahafî Effendi (Yemen) " ibaresiyle); SF, nr. 939, s. 40

Mehmed Nedim Bey: ("Mehmed Nedim Bey [Urfa] - Mehmed Nedîme Bey, (Ourfa)" ibaresiyle); SF, nr. 948 , s. 180

Mehmed Tahir Bey: ("Bursa Mebusu Mehmed Tahir Bey- Mehmed Tahir Bey, Depute de Brousse" ibaresiyle); SF, nr. 928, s. 281

Mekteb-i Harbiye sergisinde silah salonu: ("Mekteb-i Harbiye sergisinde esliha salonu [Kapı üzerinde görülen nişan, Sultan Aziz-i merhum tarafından ihsan olunmuştur.] - L'exposition des armes a l'Ecole Militaire." ibaresiyle); SF, nr. 931, s. 328

Mekteb-i Harbiye Süvarileri: ("Manevralara İstanbul'dan esb-süvar olarak gelen Mekteb-i Harbiye süvari sınıfı - Les manœuvres militaires d'Andrinople, Les élèves de l'Ecole militaire de Constantinople arrivant a cheval aux manœuvres." ibaresiyle); SF, nr. 965 , s. 36

Melbörn'de bir cadde: ("Tanzimat-ı belediye nümunelerinden: Avusturalya'da Melbörn şehrinde bir cadde." ibaresiyle); SF, nr. 953 , s. 264

Melchite, Emmanuel (Patrik): ("Geçenlerde zat-ı Hazret-i Padişahî'ye arz-ı tebrikât ve ta'zimat etmek üzere Dersaadet'e gelen keldanî Patriği Emmanuel Efendi - Le patriarche Melchite Emmanuel." ibaresiyle); SF, nr. 948 , s. 188

Memduh Necdet Bey: ("Merhum Doktor Kolağası Memduh Necdet Bey." ibaresiyle); SF, nr. 964 , s. 32

Meslis-i Millî'nin üyeleri Ayastefanos'ta kulüp terasında : ("Meclis-i Millî'nin Ayastefanos'ta ictimasında kulüp terası - Les teputes sur la terrasse du Club de San-Stefan." ibaresiyle); SF, nr. 938, s. 25

Meşrutiyet Şenlikleri: ("Sarayburnu'nda Meşrutiyet şenlikleri" ibaresiyle); SF, nr. 947 , s. 168

Meşrutiyet yıldönümü kutlamaları: ("Meşrutiyet-i Osmaniye'nin sene-i devriyesi münasebet-i mübeccelesiyle hürriyet-i ebediye tepesinde icra kılınan büyük resm-i geçit mevkiinin medhalini teşkil eden tak-ı zafer - Arc de triomphe de la colline de la liberte a Chichli." ibaresiyle); SF, nr. 947 , s. 165

Mısır harmanı (Yemen): ("Yemen manzaralarından: Kamışlarından toplanmış beyaz ve kırmızı darının koçanlarından ayrılıp ufalanmak için harman yerinde yığılması." ibaresiyle); SF, nr. 971 , s. 136

- Mısır tarlasında ıçiler (Yemen):* ("Yemen'de en çok mahsul veren; Yemenlilerin başlıca gıdasını teşkil eden darının toplanması." ibaresiyle); SF, nr. 971 , s. 137
- Mısır'da Osmanlı Komiserlik dairesi:* ("Mısır'da Osmanlı Komiserlik dairesi - Le Commissariat Ottoman au Caire" ibaresiyle); SF, nr. 931, s. 329
- Micha Efendi: (Doktor):* ("Doktor Micha Efendi, Karitcha-Dr. Micha Efendi, Koritcha" ibaresiyle); SF, nr. 927, s. 264
- Michel Tchelebides,:* ("Michel Tchelebides [Sakız]-Michel Tchelebides, Chio" ibaresiyle); SF, nr. 925, s. 233
- Mikel Anj çeşmesi :* ("Meşhur heykeltraş Mikel Anj tarafından inşa edilmiş çeşmedir ki Mesina hareket-i arzında harab pomuştur." ibaresiyle); SF, nr. 951 , s. 237
- Mir'i Paşa [Haleb]:* ("Mir'i Paşa, Haleb" ibaresiyle); SF, nr. 964 , s. 24
- Monte Carlo'da nişan:* ("Monte Carlo'da nişan müsabakası manazırı. - Lesessais avant la grande prise de Monte-Carlo" ibaresiyle); SF, nr. 964 , s. 168
- Monte Karlo'da güvercin yarışması:* ("Monte Karlo'da mevsim-i şitaya mahsus güvercin nişan müsabakası Monte Karlo gazinosunda seyirciler - Tir anx pigeons de Monte-Carlo, le grand Prix Casino" ibaresiyle); SF, nr. 964 , s. Kapak Fotoğrafı.
- Mouvard (Mühendis):* ("İstanbul şehrinin vesait-i i'mariyesini tedkik etmek üzere şehrimize gelen Fransız mühendisi Mösyö Bouvard ve Muammer Vedad Bey ve refikleri - Monsieur Bouvard a Constantinople." ibaresiyle); SF, nr. 939, s. 48

Muammer Vedad Bey: ("İstanbul şehrinin vesait-i i'मारियesini tedkik etmek üzere şehrimize gelen Fransız mühendisi Mösyö Bouvard ve Muammer Vedad Bey ve refikleri - Monsieur Bouvard a Constantinople." ibaresiyle); SF, nr. 939, s. 48

Mudanya İskelesi: ("Mudanya İskelesi'nin manzarası-L'echelle de Moudania pavoisee." ibaresiyle); SF, nr. 954 , s. 281

Mudanya iskelesinde padişahı bekleyiş: ("Bursa Seyahat-i şahanesi manzaralarından: Avdette Mudanya İskelesinde istikbal-i humayun - Retour a Moudania du convoi İmperial." ibaresiyle); SF, nr. 955 , s. 296

Muhtar Bey ve arkadaşlarının cenaze töreni: ("Şehid-i hürriyet Muhtar bey merhum ile rüfekasının cenaze alayı [Taşkışla'nın muhasara ve zabtında asilerin dalle-i melanetine tesadüfle şehid olan bu hadimîn-i milletin cenaze merasimi gayet müessir ve fevkalade muhteşem sutette icra olunmuş ve Meclis-i Millî rüesası ile bir çok ayan ve mebusan azası ve erkân-ı hükûmetin kısm-ı a'zamı hazır bulunmuştur] - Les fenerailles des victimes de la Liberte: Muhtar Bey et ses fretes d'armes tues pendant la prise de Tatch-Kichla." ibaresiyle); SF, nr. 935, s. 391

Muhtar Bey: ("Şehid-i Hürriyet Merhum Muhtar Bey" ibaresiyle); SF, nr. 937, s. 13

Muhyiddin Bey (Kaymakam): ("Beyoğlu mutasarrıfı muktedir askerlerimizden Kaymakam Muhyiddin Bey." ibaresiyle); SF, nr. 959 , s. 356

Muhyiddin Bey: ("Orta yerdeki Muhyiddin Beyin 321 senesinde Harput'ta menfiyyen bulunduğu sırada alınmış fotoğrafisi, iki tarafındakiler hükûmet-i Hamidiye

tarafından muhafazasına me'mur edilmiş polislerdir." ibaresiyle); SF, nr. 959 , s. 357

Musiki ve raks: ("Levha-i nefise: Musiki ve raks" ibaresiyle); SF, nr. 952 , s. Servet-i Fünûn 952. sayısının ilavesidir.

Mustafa Asım Efendi: ("İstanbul mebusu hocazade Mustafa Asım Efendi - Moustafa Assım Effendi, Le vice,president da parlement Ottoman." ibaresiyle); SF, nr. 963 , s. 4

Mustafa Bey: ("Mustafa Bey (Trablus)" ibaresiyle); SF, nr. 926, s. 245

Mustafa Bey: ("Mustafa Bey [Halep] - Moustafa Bey (Alep)" ibaresiyle); SF, nr. 939 s. 40

Münif Faşa: ("Efkar-ı cedide ve hürriyetperveranenin mülkümüzde ilk mürevvic naşirlerinden olan maarif nazır-ı esbakı Münif Paşa senelerden beri esir-i feraş iken bu defa vefat etmiştir. Münif Paşa Osmanlı erbab-ı kalemin dahi ser-efrazanından idi. - Münif Pacha, dicede le o fevrier 1910." ibaresiyle); SF, nr. 975 , s. 168

Nasrullah Han: ("Afganistan emirinin biraderleri Nasrullah Han naibussaltanat hazretleri-L'Heritier du trone d'Afghanistan." ibaresiyle); SF, nr. 952 , s. 244

Naşid Bey: ("Naşid Bey [Siroz]-Nachid Bey, Serres" ibaresiyle); SF, nr. 926, s. 248

Nazım Paşa: ("Adliye Nazır-ı cedidi Nazım Paşa Hazretleri-Nazım Pacha, Le n ouveau Ministre de la Justice" ibaresiyle); SF, nr. 929, s. Kapak fotoğrafı

Nazım Paşa: ("Alim-i askerimizin mabiliftiharı kumandanlarımızdan Nazım Paşa, Bağdat vali ve kumandanı - Nazım Pacha, gouverneur general de Bağdad." ibaresiyle); SF, nr. 974 , s. Kapak fotoğrafı.

Necib Draga Bey: ("Üsküp Mebusu Necib Draga Bey - Nedjib Draga Bey, depute d'Uskub" ibaresiyle); SF, nr. 929, s. 300

Necib Melheme: ("Cinayetle suçlanan Necib Melheme-inculpe a la Cour d'Assises." ibaresiyle); SF, nr. 927, s. 272

Necmeddin Beyefendi: ("Bağdad valiliğinden adliye ve mezahib nezaretine ta'yin olunan Necmeddin Beyefendi - Nedimeddine Bey, Ministre de la justice et des Cultes." ibaresiyle); SF, nr. 942, s. 93

Necmeddin Efendi (Osmanlı Şehzadesi): ("Ertuğrul Yatı'nda Şehzadegân-ı Osmanî Hazeratı Hanedan-ı Al-i Osman erkânının böyle bir müsahebat-ı perverîleri tarih-i Osmanî'de belki ilk defa olarak görülmüştür ki bu da kuvve-i füsûnkâr-ı hürriyetin bedi'i âsârındandır. [Koltukta oturanlardan sağ taraftaki Vahidüddin Efendi Hazretleri, Soldaki Abdülmecid Efendi Hazretleri, Sandalyede oturanlardan sağdan birinci Tefvik Efendi, İkinci Ziyaeddin Efendi, sol taraftaki Seyfeddin Efendi, ayakta duranlar sol taraftan itibaren: Cemaleddin Efendi, Ömer Hilmi Efendi, Necmeddin Efendi, Nihad Efendi, Abdülhalim Efendi, Fuad Efendi, Faruk Efendi Hazeratıdır.]" ibaresiyle); SF, nr. 944, s. Kapak Fotoğrafi

Neptün Zırhlısı: ("Yakında deryaya tenzil olunan Neptün zırhlısı." ibaresiyle); SF, nr. 959, s. 361

Nihad Efendi (Osmanlı Şehzadesi): ("Ertuğrul Yatı'nda Şehzadegân-ı Osmanî Hazeratı Hanedan-ı Al-i Osman erkânının böyle bir müsahebat-ı perverîleri tarih-i Osmanî'de belki ilk defa olarak görülmüştür ki bu da kuvve-i füsûnkâr-ı hürriyetin bedi'i âsârındandır. [Koltukta oturanlardan sağ taraftaki Vahidüddin Efendi Hazretleri, Soldaki Abdülmecid Efendi Hazretleri, Sandalyede oturanlardan sağdan birinci Tefvik Efendi,

İkinci Ziyaeddin Efendi, sol taraftaki Seyfeddin Efendi, ayakta duranlar sol taraftan itibaren: Cemaeddin Efendi, Ömer Hilmi Efendi, Necmeddin Efendi, Nihad Efendi, Abdülhalim Efendi, Fuad Efendi, Faruk Efendi Hazeratıdır.]" ibaresiyle); SF, nr. 944 , s. Kapak Fotoğrafi

Nil'de bir yelkenli: ("Nil'de bir dahabiye." ibaresiyle); SF, nr. 969 , s. 108

Nil'de vapur: ("Mısır'da Nil vapuru, Nil'de gurub. - La navigation sur le Nil, Egypte." ibaresiyle); SF, nr. 978 , s. Kapak fotoğrafı.

Nil'in bir şelalesi: ("Mısır-ı ulyada Nil'in bir şelalesi." ibaresiyle); SF, nr. 969 , s. 100

Nis'te İngilizler Caddesi: ("Nis'te İngilizler caddesi denilen bahçe ve rıhtımdan müteşekkil kısım." ibaresiyle); SF, nr. 966, s. 64

Nis'te Karnaval Eğlenceleri: ("Nis'te Karnaval eğlenceler: On beş metre tülünde bir hizmetçi kadın modeli-Les fates du Carnaval a Nice: La dance panier; la bonne a tout faire " ibaresiyle); SF, nr. 929, s. 293

Nis'te Karnaval münasebetiyle kayık sefaları: ("Nis'te karnaval eğlenceleri: Villefranche limanında kayıklar arasında icra olunan çiçek muharebesi-Les fates du Carnaval a Nice: Bataille des fleurs a Villefranche" ibaresiyle); SF, nr. 929, s. 293

Nis'te Karnaval; İngiliz Bahçesi çevresinde çiçek savaşı: ("Nis'te Karnaval eğlenceleri: İngiliz Bahçesi mevkiinde icra olunan çiçek muharebesi- Les fates du carnaval a Nice: Bataille des fleurs au - Jardin Anglais" ibaresiyle); SF, nr. 929, s. 293

Niyazi Bey ve arkadaşları: ("Kahraman-ı Hürriyet Niyazi Bey ve Rûfeka-yı muhteremesi - Niazi Bey, avec ses fresres d'armes" ibaresiyle); SF, nr. 936, s. Sayfa sayısı yok 36. sayıda ilave olarak verilmiştir. Bu fotoğraf ilavede "Vatan-ı mukaddesimize darbe-i istibdad indirmek isteyenlerden memleketi kurtaran kahramanlar"üst başlığı altında yayımlanmıştır.

Niyazi Bey: ("Kahraman-ı hürriyet Niyazi Bey - Niazi Bey" ibaresiyle); SF, nr. 936, s. Sayfa sayısı yok 36. sayıda ilave olarak verilmiştir. Bu fotoğraf ilavede "Vatan-ı mukaddesimize darbe-i istibdad indirmek isteyenlerden memleketi kurtaran kahramanlar"üst başlığı altında yayımlanmıştır.

Nureddin Bey [Siverek]: ("Nureddin Bey, Siverek" ibaresiyle); SF, nr. 964, s. 24

Osmanlı Balonu: ("Balonun alkışlar arasında suuda başlaması - Manifestations de joie." ibaresiyle); SF, nr. 939 s. 37

Orhaniye Camii: ("Bursa'da Orhaniye Camii şerifi" ibaresiyle); SF, nr. 946 , s. 153

Osman Adil Bey: ("Şehremini muavinliğine tayin buyurulan Osman Adil Bey" Osman Adil Bey Nouvel adjoint au prefet de la ville); SF, nr. 930, s. 313

Osmanlı Balonu: ("Balonun suuda amade olması - En route dans les airs." ibaresiyle); SF, nr. 939, s. 36

Osmanlı Balonu: ("Osmanlı Balonu'nun şişirilmesi, yani balonun gaz ile doldurulması - Le gonflement de l' Osmanlı" ibaresiyle); SF, nr. 939, s. 37

Osmanlı Balonu: ("Osmanlı Ordusunda kullanılmak üzere tecrübesi bu hafta Beyoğlu'nda Talimhane Meydanı'nda icra olunan "Osmanlı" nam balonun

as'adı manzarası - Les essais du ballon dirigeable "Osmanlı" a Pera." ibaresiyle); SF, nr. 939 s. 36

Osmanlı Donanması: ("Marmara'da Osmanlı donanması [Zat-ı Şâhâne'yi hamil Ertuğrul yatının donanmanın önünden mürûru esnada alınmış bir fotoğrafı]" ibaresiyle); SF, nr. 942 , s. 89

Osmanlı Donanması: ("Resm-i geçidi bahrî Ertuğrul Yatı filonun etrafını dolaşır iken sefin-i harbiye-i Osmaniye'nin görünüşü - L'escadre Ottoman entourant le yacht Ipperial Erthogroul." ibaresiyle); SF, nr. 944 , s. 116

Osmanlı gemileri Top atışı: ("Bahrî resm-i geçitte top atışı - Une vue de la revue navale." ibaresiyle); SF, nr. 946 , s. 152

Osmanlı gemileri: ("Bahriye resm-i geçitte sefine-i harbiye-i Osmaniye" ibaresiyle); SF, nr. 946 , s. 152

Osmanlı gemilerinin top atışı: ("Bahrî resm-i geçitte sefain-i harbiye-i Osmaniye tarafından selam toplarının endahı - Une vue de la revue navale." ibaresiyle); SF, nr. 946 , s. 149

Osmanlı Kadını: ("Osmanlı kadını [British Museum'da mahfuzdur. Jantil Bellini tarafından tersim olunmuştur.]" ibaresiyle); SF, nr. 956 , s. 310

Osmanlı Ordusu: ("Osmanlı terakkiyat-ı askeriyesinden şanlı bir manzara, Yıldız'da silah deposu civarında mızraklı süvari alayının talimleri - La Cavalerie Ottomani." ibaresiyle); SF, nr. 973 , s. Kapak fotoğrafı.

Osmanlı Seyyahları: ("Avusturya ve Macaristan'da Osmanlı Seyyahları: Osmanlı zairlerinin Viyana Garı'na muvasalatları - Les touristes tures quittant la gare de Vienne." ibaresiyle); SF, nr. 962 , s. Kapak fotoğrafı.

Osmanlı Seyyahları: ("Osmanlı seyyahları Avusturya'da, Seyyahin-i Osmaniye Viyana'da belediye ziyafetinde - Les Toristes tures a Vienne" ibaresiyle); SF, nr. 961 , s. Kapak fotoğrafı.

Osmanlı Şehzadeleri: ("Ertuğrul Yatı'nda Şehzadegân-ı Osmanî Hazeratı Hanedan-ı Al-i Osman erkânının böyle bir müsahebat-ı perverîleri tarih-i Osmanî'de belki ilk defa olarak görülmüştür ki bu da kuvve-i füsûnkâr-ı hürriyetin bed'iî âsârındandır. [Koltukta oturanlardan sağ taraftaki Vahidüddin Efendi Hazretleri, Soldaki Abdülmecid Efendi Hazretleri, Sandalyede oturanlardan sağdan birinci Tevfik Efendi, İkinci Ziyaeddin Efendi, sol taraftaki Seyfeddin Efendi, ayakta duranlar sol taraftan itibaren: Cemaleddin Efendi, Ömer Hilmi Efendi, Necmeddin Efendi, Nihad Efendi, Abdülhalim Efendi, Fuad Efendi, Faruk Efendi Hazeratıdır.]" ibaresiyle); SF, nr. 944 , s. Kapak Fotoğrafı

Osmanlıların ilk hürriyetseverlik gösterileri: ("Osmanlıların ilk hürriyet-perverane nümeyişi. Meşrutiyet lehinde olarak bir çok ulema ve ahalinin iştirakıyla Dersaadette Beyazid Meydanı'nda 1293 senesi Zilhiccesinin yedinci gecesi icra kılınan nümeyiş - Illumination de la place du Seraskierat lors de la premiere Constitution." ibaresiyle); SF, nr. 946 , s. 148

Otağ-ı Humâyûn: ("10 Temmuz resm-i geçidi'nde Otağ-ı Humâyûn önünde Mahmud Şevket Paşa - Mahmoud Chevket Pacha devant la tente imperiale" ibaresiyle); SF, nr. 949 , s. 196

Otağ-ı Humâyûn: ("Hürriyet-i Ebediye Tepesi'nde icra kılınan resm-i geçitte Otağ-ı Humâyûn Zat-ı Hazret-i Padişahînin araba derûnunda resm-i geçit temâşâ buyurmaları - La tente imperiale a la ceremonie de Chichli" ibaresiyle); SF, nr. 947 , s. Kapak Fotoğrafı

Otomobil yapımı (Güney Kutbu'nda): ("Şakilton heyet-i seferiyesinin kutb-ı cenubîde nakliyatta otomobil isti'mali." ibaresiyle); SF, nr. 958 , s. 349

Otomobil: ("En son ihtiraat-ı fenniye'den: Telsiz telgraf muhabere âlâtını hamil ve hareket halinde muhabere kabiliyeti haiz bir otomobil." ibaresiyle); SF, nr. 952 , s. 249

Ömer Hilmi Efendi (Osmanlı Şehzadesi): ("Ertuğrul Yatı'nda Şehzadegân-ı Osmanî Hazeratı Hanedan-ı Al-i Osman erkânının böyle bir müsahebat-ı perverîleri tarih-i Osmanî'de belki ilk defa olarak görülmüştür ki bu da kuvve-i füsûnkâr-ı hürriyetin bedî'i âsârındandır. [Koltukta oturanlardan sağ taraftaki Vahidüddin Efendi Hazretleri, Soldaki Abdülmecid Efendi Hazretleri, Sandalyede oturanlardan sağdan birinci Tefvik Efendi, İkinci Ziyaeddin Efendi, sol taraftaki Seyfeddin Efendi, ayakta duranlar sol taraftan itibaren: Cemaleddin Efendi, Ömer Hilmi Efendi, Necmeddin Efendi, Nihad Efendi, Abdülhalim Efendi, Fuad Efendi, Faruk Efendi Hazeratıdır.]" ibaresiyle); SF, nr. 944 , s. Kapak Fotoğrafi

Ömer Mansur Paşa: ("Ömer Mansur Paşa, [Bingazi]-Ömer Mensour Pacha, Bengazi" ibaresiyle); SF, nr. 927, s. 265

Padişah arabaya binerken: ("Zat-ı Şahane Bursa mevkifinden saltanat arabasına rakib olur iken- Le Sultan quittant la gare de Brouse." ibaresiyle); SF, nr. 954 , s. 284

Padişah Bursa İstasyonu'nda: ("Bursa İstasyonunda" ibaresiyle); SF, nr. 954 , s. Kapak fotoğrafı

Padişah Bursa'da : ("Sultan Mehmed Han Hazretleri Bursa Seyahatinde: Zat-ı Şahane ve Veliahd Hazretleri ve maiyet-i mülûkane-Le Sultan Mahomed V a Brouse

Le Souverain et Sa Suite İmperiale" ibaresiyle); SF, nr. 954, s. 276

Padişah Cami-i Kebir karşısında: ("Zat-ı Şahane Cami-i Kebir karşısında kerdune-i mülukânede- Le Sultan devant la grande Mosquee de Brousse." ibaresiyle); SF, nr. 954, s. 285

Padişah Mudanya iskelesinde: ("Sultan Mehmed-i Hamis Hazretlerinin Bursa seyahati: Mudanya iskelesinde-Le Sultan Mahomed V a Brousse: L'arrivee du Vacht imperial a Moudania" ibaresiyle); SF, nr. 954, s. 277

Padişah vagonu: ("Mudanya'da rükûb-ı humayuna mahsus vagon - Le wagon imperial." ibaresiyle); SF, nr. 954, s. 168

Padişahın İzmit seyahati: ("Zat-ı Şahane'nin İzmit seyahati: İzmit'te saray-ı Humâyûn pişgahında ahali ve mektep şakirtleri - Le voyage du Sultan a İsmidt La residence imperiale a İsmidt et les eleves des ecoles d'İsmidt." ibaresiyle); SF, nr. 961, s. 389

Padişahın İzmit'e varışı: ("Zat-ı Hazret-i Padişah'ın İzmit'e muvasalatı - Le Sultan Mahomed V a İsmidt" ibaresiyle); SF, nr. 961, s. 392

Padişahın maiyetindeki zabitler: ("Sultan Mehmed Hazretleri'nin Bursa'ya seyahati: Maiyet-i şahanedeki zabitanın Bursa'da otelde en mütemayiz Avrupa zabitanında görülecek bir intizam ile taam eylemeleri- Les officiers attaches au service du Sultan pendant Son Voyage de Brousse." ibaresiyle); SF, nr. 954, s. 280

Padişahın Osman Gazi'nin türbesini ziyareti: ("Bursa seyahat-i şahanesi manzaralarından: Müessis-i Devlet Sultan Osman Hazretlerinin türbesini ziyaret [Foto: Asaf

Muammer Bey] - Le voyage du Souverain a Brouses." ibaresiyle); SF, nr. 955 , s. 292

Paris civarında av: ("Portekiz kralı Paris civarında avda, reis-i vükeladan Mösyö Biryandin sigarasını yakarken." ibaresiyle); SF, nr. 968 , s. 84

Paris'te sel: ("Kuvve-i tabiiye karşısında acımız, Paris tuğyanı miyah." ibaresiyle); SF, nr. 975 , s. 200

Paris'te sel: ("Paris civarında tuğyanzede bir ev." ibaresiyle); SF, nr. 975 , s. 201

Paris'te sel: ("Paris tuğyanı manazırından, Earleayn hattından gelen bir sürat katarının gara duhulü." ibaresiyle); SF, nr. 975 , s. 200

Paris'te sel: ("Paris tuğyanı manazırından, reis-i cumhur mösyö Falyer'in sal ile tuğyanzedelere muavenete şitab etmesi." ibaresiyle); SF, nr. 975 , s. 201

Paris'te sel: ("Paris Venedik oldu. Sen Lazar istasyonu önünde âsâr-ı tuğyan. " ibaresiyle); SF, nr. 976 , s. Kapak fotoğrafı.

Paris'te sel: ("Paris'te Venedik manzaralarından: Sen sokağı, İnstito binasının altında bir geçit." ibaresiyle); SF, nr. 976 , s. 216

Paris'te sel: ("Paris'te Venedik'e gıptaferma bir manzara-i leyliye: Esna-yı tuğyanda Lion sokağı." ibaresiyle); SF, nr. 976 , s. 216

Paris'te sel: ("Sen Cermen civarını istila eden müthiş seylâb." ibaresiyle); SF, nr. 976 , s. 217

Pere Joann (Rusyalı Üfürükçü): ("Rusyalı Üfürükçü baba Joann - Pere Joann" ibaresiyle); SF, nr. 930, s. 316

Pertev Paşa: ("Pertev Paşa - Pertew Pacha" ibaresiyle); SF, nr. 936, s. Sayfa sayısı yok 36. sayıda ilave olarak verilmiştir. Bu fotoğraf ilavede "Vatan-ı mukaddesimize darbe-i istibdad indirmek isteyenlerden memleketi kurtaran kahramanlar" üst başlığı altında yayımlanmıştır.

Portekiz ve İspanya Kralları: ("İspanya ve Portekiz kralları kol kola-Les denx rois bras dessus-dessous." ibaresiyle); SF, nr. 929, s. 293

Pourjaksın İngiliz Mekteb-sefinesi: ("Porjaksın İngiliz mekteb sefinesi." ibaresiyle); SF, nr. 959 , s. 360

Prens Albert ve ailesi (Belçika veliahtı): ("Bu defa hükûmete geçen Belçika veliahtı Prens Albert zevcesi ve üç çocuğu" ibaresiyle); SF, nr. 970 , s. 121

Prens Georges (Sırbistan Veliahtı): ("Sırbistan Veliahdı Prens Georges de Serbie." ibaresiyle); SF, nr. 929, s. 297

Prens Georges; Sırbistan Kraliyeti Veliahdı: ("Sırbistan Kraliyeti Veliahdı Prens Georges ve muallimi Doktor Tuvanviç - Le Prince Georges et son tuteur." ibaresiyle); SF, nr. 929, s. 297

Prens İto (elif-ye te): ("Maktul Prens İto"); SF, nr. 961 , s. 400

Radyum ile tedavi: ("Londra hastahanelerinden birinde radyum ile tedavi-Nouveau traitement par le radium." ibaresiyle); SF, nr. 926, s. 249

Recep Paşa'nın kılıç alayı: ("Harbiye nazır-ı esbakı merhum Receb Paşa'nın kılıncının bir hatıra olarak Trablus-ı Garbda mütalaahane-i askeriyeye tatiki için geçenlerde tertib olunan alayın bina-yı mezkur pişgâhına vürudu - La pendance du Sabre de feu Redşeb Pacha a Tripoli de Barbarie." ibaresiyle); SF, nr. 940 , s. 52

Remzi Bey: ("Remzi Bey - Remzi Bey" ibaresiyle); SF, nr. 936, s. Sayfa sayısı yok 36. sayıda ilave olarak verilmiştir. Bu fotoğraf ilavede "Vatan-ı mukaddesimize darbe-i istibdad indirmek isteyenlerden memleketi kurtaran kahramanlar"üst başlığı altında yayımlanmıştır.

Republic Gemisinin telsiz, telgraf kamarası: ("Republik sefinesinin telsiz, telgrafla muhabere kamarası-Chambre de la telegraphie sans fil du Republic " ibaresiyle); SF, nr. 928, s. 276

Republique Balonu: ("Paris civarında Fransız Ordusu askeri manevralarında tayaran tecrübesi icra eden Republic balonunun zabitanı ve mezkur balonun kazazede olarak sükûtu [İşbu balonun sükûtuyla zabitan telef olmuş ve bunların cenaze merasiminde Fransa'da bulunan, Mahmud Şevket Paşa hazır bulunarak Fransızların hissiyat-ı minnetdaranesini celb eylemiştir.] - Le dirigeable Republique" ibaresiyle); SF, nr. 957 , s. 168

Rıfat Bey ve Galib Bey : ("Ayastefanos kulübü terasasında bazı erkân-ı hükûmet ve jandarma kumandanı Galib Bey ve Maliye Nazır-ı sabıkı Rıfat Bey - Sur la terrasse du Yacht Club de San-Setfano: Galib Bey et nos Deputes." ibaresiyle); SF, nr. 935, s. 390

Rıfat Bey: ("Maliye Nazırı Rıfat Beyefendi-Rıfat Bey, Ministre des Finances" ibaresiyle); SF, nr. 926, s. 245

Rıfat Paşa: ("Dersaadet mebus-ı cedidi ve hariciye nazırı Rıfat Paşa - Ministre des Affaires Etrangeres et depute de Constantinople" ibaresiyle); SF, nr. 932, s. 339

Rıfat Paşa: ("Hariciye Nazırı Rıfat Paşa-Rıfate Pacha, Ministre des Affaires Etrangeres" ibaresiyle); SF, nr. 926, s. 245

Rıza Nur Bey [Sinop]: ("Rıza Nur Bey, Sinop" ibaresiyle); SF, nr. 964, s. 25

Romalılardan kalma bir mabet: ("Hicaz şimendifer hattı üzerinde ve Medain-i Salih istasyonu kurbunda Romalılar zamanından kalmış mabet-Temples Romains a Medain-Salih, sur la voie ferree de Hedjaz." ibaresiyle); SF, nr. 926, s. 244

Romalılardan kalma bir mabet: ("Hicaz şimendifer hattı üzerinde ve Medain-i Salih istasyonu kurbunda Romalılar zamanından kalmış mabetler-Temples Romains a Medain-Salih, sur la voie ferree de Hedejaz" ibaresiyle); SF, nr. 926, s. Kapak fotoğrafı

Romalılardan kalma bir mabet: ("Medain-i Salih istasyonu civarında bir mabet-Temple Romain a Medain-Salih" ibaresiyle); SF, nr. 926, s. 244

Ruki'nin (re-vav-kef-ye) hapsi (Fas rüesasından): ("Fas rüesasından Ruki'nin demir kafes derununda nakli." ibaresiyle); SF, nr. 958, s. Kapak Fotoğrafı.

Rus Çarı : ("Şerburg'da çar ile Mösyö Falyer'in Mülakatı Fransa'nın Verite Zırhlısı'nda sabah kahvaltısı '1 Ağustos 1909'- L'entrevue du Czar et de Mr Fallieres a Cherbourg." ibaresiyle); SF, nr. 951, s. Kapak fotoğrafı

Ruyids Burnu: ("Ruyids Burnu'nda Şakilton'un kışlağı" ibaresiyle); SF, nr. 956, s. 317

Rüstem Bey (Miralay): ("Vak'a-i ihtilaliyede donanmayı Hareket Ordusu'yla Meclis-i Mebusan'ın emrine teslim eden Miralay Rüstem Bey -Rüstem Bey Command nt de la flotte Ottomane" ibaresiyle); SF, nr. 937 s. 398

Sabri Bey: ("Sabri Bey [Bursa] - Sabrı Bey (Brousse)" ibaresiyle); SF, nr. 943, s. 101

Sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa: ("Le nouveau Grand-Vizir." ibaresiyle); SF, nr. 925, s. kapak

Said Bey ve Ahmed Rıza Bey : ("Meclis-i Mebusan Reisi Ahmed Rıza Bey Ayastefanos'ta; sağda Meclis-i Maarif Reisi Said bey - Ahmed Rıza Bey a San- Stefano" ibaresiyle); SF, nr. 935, s. 390

Said Bey: ("Said Bey [Mardin] - Said Bey (Mardine)" ibaresiyle); SF, nr. 948 , s. 180

Said Paşa ve Bazı mebuslar (Meclis-i Ayan Reisi): ("Meclis-i Ayan reisi Said Paşa ve bazı ayan ve mebusan azası Ayastefanos'ta; Emrullah Efendi - Nos Senateurs et Deputes a San-Stefano" ibaresiyle); SF, nr. 935, s. 390

Said Paşa: ("İstanbul'un en büyük ashab-ı emlak ve ağniyasından Meclis-i A'yan reisi Said Paşa - S. A. Said Pacha." ibaresiyle); SF, nr. 975 , s. 197

Sakallı kadın : ("İngiltere'de bir sakallı kadın Mis. Dileyt" ibaresiyle); SF, nr. 952 , s. 347

Salhane: ("Bir eser-i bülend-i hamiyet ve vatanperveri. Nazıme Sultan Hazretleri tarafından Çerağan hariki ferdasında Mecalis-i Milliye-i Osmani binası ittihaz edilmek üzere millete ihda buyurulan Kuruçeşme'de kain Salhaneleri." ibaresiyle); SF, nr. 976 , s. 220

Salim Bey: ("Salim Bey [Karahisar Sahib]-salim Bey, Kara Hissar Sahib." ibaresiyle); SF, nr. 926, s. 248

Salon elbisesi: ("Son moda salon elbisesi" ibaresiyle); SF, nr. 960 , s. 381

Sami Paşa ve General Von Der Goltz: ("General Von Dergoltz ve Sami Paşa-Le General Von Dergoltz et Sami Pacha, Ministre de la Police" ibaresiyle); SF, nr. 926, s. 253

- Sana'da bir kuyu* ("Yemen Manzaralarından: Sana kuyularından biri - Uu puits a Sanaa (Yemen)" ibaresiyle); SF, nr. 948 , s. 185
- Sana'da Musevi çocuklar:* ("Sana'da tavuk ve yumurta furuht eden Musevî çocuklar-Jeunes filles İsrailites, vendant des poules et des acuts a Sana" ibaresiyle); SF, nr. 925, s. 229
- Sana'nın genel görünüşü:* ("Yemen manzaralarından: Bi'rel azeb cihetinden alınmış Sana şehrinin manzara-i umumiyesi - Une vue de Sanaa (Yemen)" ibaresiyle); SF, nr. 948 , s. 185
- Sason Eskel Efendi:* ("Sason Eskel Efendi [Bağdad] - Sassoun Eskel Efe. (Bağdad)" ibaresiyle); SF, nr. 940 , s. 557
- Seinel şehrinden bir sergi (Alaska):* ("Bir nümûne-i terakki: Alaska'da Seinel şehrinde bir sergi" ibaresiyle); SF, nr. 949 , s. 205
- Sen Mişel mevki:* ("Avusturya'da Alp Dağları eteğinde Sen Mişel mevki." ibaresiyle); SF, nr. 966 , s. 60
- Sen Poul Kilisesi'nin tahrip edilmiş kapısı :* ("Barselona iğtişası manzaralarından: Sen Poul Kilisesi'nin tahrip edilmiş kapısı" ibaresiyle); SF, nr. 951 , s. 232
- Serdar -zârde:* ("Serdar-zâde [Karahisar-ı Şarkî]-Serdar Zade, Kara Hissar Charki." ibaresiyle); SF, nr. 926, s. 248
- Servet-i Fünûn Matbaası önünde satıcıları toplu halde:* ("Bu defa anonim şirket haline tahavvül eden matbaamız kapısında gazete satış müvezileri - Nos bureaux de la rue de la Sublime-Porte" ibaresiyle); SF, nr. 938 s. 24

Seroet-i Fünûn'cular ve Hareket Ordusu askerlesi : ("Hareket Ordusu efradı arasında resimlerimiz" ibaresiyle); SF, nr. 936, s. 408

Seroet-i Fünûn'cular ve Hareket Ordusu askerlesi : ("Hareket Ordusu efradı arasındaki resimlerimiz" ibaresiyle); SF, nr. 936, s. 408

Sevku'l-Bakar Meydanı: ("Sana'da Sevku'l-Bakar Meydanı-La place de Souk-ul-Bakar a Sana" ibaresiyle); SF, nr. 925, s. 229

Seyfeddin Efendi (Osmanlı Şehzadesi): ("Ertuğrul Yatı'nda Şehzadegân-ı Osmanî Hazeratı Hanedan-ı Al-i Osman erkânının böyle bir müsahebat-ı perverîleri tarih-i Osmanî'de belki ilk defa olarak görülmüştür ki bu da kuvve-i füsûnkâr-ı hürriyetin bedi'i âsârındandır. [Koltukta oturanlardan sağ taraftaki Vahidüddin Efendi Hazretleri, Soldaki Abdülmecid Efendi Hazretleri, Sandalyede oturanlardan sağdan birinci Tevfik Efendi, İkinci Ziyaeddin Efendi, sol taraftaki Seyfeddin Efendi, ayakta duranlar sol taraftan itibaren: Cemaleddin Efendi, Ömer Hilmi Efendi, Necmeddin Efendi, Nihad Efendi, Abdülhalim Efendi, Fuad Efendi, Faruk Efendi Hazeratıdır.]" ibaresiyle); SF, nr. 944 , s. Kapak Fotoğrafi

Seyfullah Bey: ("Seyfullah Bey [Erzurum]-Seifoullah Be, Erzerum" ibaresiyle); SF, nr. 925, s. 233

Seyfullah Paşa: ("Müntehiren vefat eden İşkodra Vali ve Kumandan-ı esbakı Seyfullah Paşa - Seifoullah Pacha - ancien Vali de Scutari d'Albanie qui a mis fin a ses jours dernièrement" ibaresiyle); SF, nr. 929, s. 304

Sırbistan Kralı Birinci Petro: ("Sırbistan Kralı Birinci Petro-Le roi Pierre de serbie." ibaresiyle); SF, nr. 929, s. 296

Sırbistan'da Askerî Manevralar: ("Sırbistan'da askerî manevralar - Manceuvres militatres en Serbie." ibaresiyle); SF, nr. 939, s. 44

Sırbistan'da Askerî Manevralar: ("Sırbistan'da askerî manevraları - Les manœuvres militaires en Serbie." ibaresiyle); SF, nr. 940, s. 60

Sırbistan'da Boykot: ("Sırbistan'da boykotaj; Belgrat'ta şık bir madamın Avusturya malı olan şapkasını üzerindeki tüyleri yolmak için ahali tarafından edilen hücum-Le Boycottage en Serbie: Une dame elegante assaillie par le peuple, sous pretexte qu'elle portant un chapeau de provenance autrichienne " ibaresiyle); SF, nr. 925, s. 236

Sırp Köylüleri: ("Sırp köylüleri - Paysanes Serbes" ibaresiyle); SF, nr. 940, s. 61

Sırp Ordusunda nişancılık, top talimleri, nakliye: ("Sırp Orduları'nda nişancılık - Top talimleri - Öküz arabalarıyla nakliyat - La nouvelle Artillerie Serbe" ibaresiyle); SF, nr. 929, s. 296

Sırp Piyadeleri: ("Tarz-ı cedidde elbise giydirilmiş Sırp Piyade neferatı - Nouvelle tenue de campagne de l'Armee Serbe." ibaresiyle); SF, nr. 929, s. 296, nr. 929, s. 297

Sidney Limanı: ("Terakkiyat-ı medeniye nümûnelerinden: Dünyanın öteki ucundakiler bile nasıl ilerliyorlar? Avusturalya'da Sidney Limanı" ibaresiyle); SF, nr. 953, s. 264

Sir Hamilton (İngiliz General): ("Alman manevralarında İngiliz General Sör Hamilton, sol tarafında" ibaresiyle); SF, nr. 960, s. 380

Siroz-Norkup Şoesi: ("Mülga Hassa Ordusu efradının Rumeli'de tarik inşaatında istihdamları, Siroz-Norkup şosesi inşaat-ı evveliyesi. [Ma'lum olduğu üzere 31 Mart hadisesinde Abdülhamid'in vesait-i icraiyesi olan efrad-ı merkûmeye bir mücazat-ı intibahiye olmak üzere hizmet-i askeriyeleri müddetince tarik inşaatında istihdamları kararlaştırmış ve cümlesi Rumeli'ye sevk olunmuştu.] - Soldats mutines employes a la construction des routes a Serres-Nevracop." ibaresiyle); SF, nr. 944 , s. 117

Son moda elbiseler: ("Son moda libaslar." ibaresiyle); SF, nr. 977 , s. 236

Son vapur: (İngiliz Lojitanya vapuru: 45 bin tonilato cesametinde 25 mil süratinde. ibaresiyle) SF, nr. 963 , s. 168

Spelin Balonu: ("3 Numaralı Spelin Balonu'nun baş tarafı." ibaresiyle); SF, nr. 958 , s. 341

Spelin Balonu: ("3 Numaralı Spelin Balonu'nun hey'et-i umumiyesi." ibaresiyle); SF, nr. 958 , s. 340

Spelin Balonu: ("3 Numaralı Speline Balonu'nun dümen tarafından görünüşü." ibaresiyle); SF, nr. 958 , s. 341

Spelin Balonu: ("Spelin Balonu derûnunda on yedi ufak balon hücresi vardır. Alüminyumdan mamul iskelet her biri bir ufak balonu mahsus on yedi hüsreyi havîdir." ibaresiyle); SF, nr. 958 , s. 340

Su dolabı (Mısır): ("Mısır-ı ulyada bir su dolabı." ibaresiyle); SF, nr. 969 , s. 108

Sultan Abdülaziz Nişanı: ("Mekteb-i Harbiye sergisinde esliha salonu [Kapı üzerinde görülen nişan, Sultan Aziz-i merhum tarafından ihsan olunmuştur.] - L'exposition

des armes a l'Ecole Militaire." ibaresiyle); SF, nr. 931, s. 328

Sultan Beşinci Mehmed: ("Sultan Mehmed-i Hamis Hazretleri'nin Bursa'ya seyahati: Cami-i Kebir pişgahında, selamlıktan avdet-Le voyage du Sultan Mohammed V a Brousse. 'D'apres les photos de notre envoye special' [Fotoğrafımız Asaf Muammer Bey tarafından alınmıştır]" ibaresiyle); SF, nr. 954 , s. Kapak fotoğrafı

Sultan II. Abdülhamid'in hamamı: ("Hakan-ı Mahlu'un hamam dairesinde" ibaresiyle); SF, nr. 938, s. 28

Sultan Kayığı: ("Padişahımızın Sultan Kayığı'yla Topkapı azimetleri - Les Sultan Mehemed V. dans le Caik paperial se rendant a Top-Capou" ibaresiyle); SF, nr. 937, s. Kapak fotoğrafı

Sultan Kayığı: ("Zat-ı Şahane Sultan Kayığında - Le Sultan Mehemed V. dans le Caik İmperial se rendant a Top-Capou" ibaresiyle); SF, nr. 937, s. 4

Sultan Mehmed-i Hamis Köprüsü: ("Prepol kasabasında, Taşlıca sancağı Avusturya devletinin işgali altında iken Avusturyalılar tarafından inşa ve ahiren terk olunup asakir-i Osmaniyeye kışla ittihaz edilen pavyonlarla Lim nehri üzerindeki 25X5 açıklığında ayakları kargir, üzeri ahşap Hunt semtinde inşaati hitam bulan Sultan Mehmed-i Hamis Köprüsü - Le nouveau pont Sultan Mehemed V a Prepol, sur la prontiere autrichienne." ibaresiyle); SF, nr. 971 , s. Kapak fotoğrafı.

Sultan Reşat: ("Mekteb-i Harbiye'de küşad olunan sergiyi ziyarete giden Veliahd-ı Saltanat Efendi Hazretleri - S. A. Rechad Effendi a l'Ecole Militaire." ibaresiyle); SF, nr. 931, s. 322

Sultan V. Mehmed Kılıç Alayı'nda Beyazıt Meydanı'nda Tak-ı Zafer: ("Sultan Mehmed Hazretleri Kılıç Alayı'nda, Beyazıt Meydanı'nda tak-ı zafer - L'Arc de Triomphe de la Place de Bayezid); SF, nr. 936, s. 936. Sayı'nın ilavesi olarak verilmiş sayfada yer almaktadır.

Sultan V. Mehmed Kılıç Alayı'nda Eyüp Caimii'nde: ("Sultan Mehmed Hazretleri Kılıç Alayı'nda, Eyüp Camii Şerifi'nde - Dans la mosquee d'Eyoub" ibaresiyle); SF, nr. 936, s. 936. Sayı'nın ilavesi olarak verilmiş sayfada yer almaktadır.

Sultan V. Mehmed Kılıç Alayı'nda: ("Sultan Mehmed Hazretleri Kılıç Alayı'nda); SF, nr. 936, s. 936. Sayı'nın ilavesi olarak verilmiş sayfada yer almaktadır.

Sultan V. Mehmed Kılıç Alayı'nda: ("Sultan Mehmed Hazretleri Kılıç Alayı'nda, Edirne Kapısı tarafında - Sultan Mehmed V, dans Sa Voiture de Gala" ibaresiyle); SF, nr. 936, s. 936. Sayı'nın ilavesi olarak verilmiş sayfada yer almaktadır.

Sultan V. Mehmed Meclis-i Mebusan Padişah mahfelinde : ("Meclis-i Mebusan'da Zat-ı Şahane mahfel-i humayun'da bulunurken [Servet-i Fünûn'un husûsî fotoğrafisinden] - S. M. I. le Sultan Mehmed V. dans sa loge au parlement, d'apres la phot du Servet-i Funoun" ibaresiyle); SF, nr. 938, s. 21

Sultan V. Mehmed Meclis-i Mebusân'da: ("Zat-ı şahane'nin Meclis-i Mebusan dairesinin teşrifleri. Daire-i Mebusân Avlusunda - L'arrivee de S. M. I. le Sultan Mehmed V. au Parlement" ibaresiyle); SF, nr. 938, s. Kapak fotoğrafı

Sultan V. Mehmed Topkapı Önünde: ("Padişah-ı Cedid ve muhteremimizin ilk selamlık resm-i âlîsini ifa

buyurmak üzere Ayasofya'ya hin-i teşriflerinde Topkapı Sarayına muvasalatları [Padişahımız açık araba derununda görünmektedir.] - L'arrivee de S. M. Mehmed V. a Top-Kapou-Serai," ibaresiyle); SF, nr. 935, s. 387

Sultan V. Mehmed'in Cülûs törenleri: ("Cülûs-ı humayun Hazret-i Padişahî yevm-i mes'udunda kal'a-i sultaniyede daire-i askeriye ta'limhanesinde icra-yı şadmanı - Les autorites des Dardanelles fetant l'Avenement de S. M. I.le Sultan Mehmed V" ibaresiyle); SF, nr. 940 s. Kapak fotoğrafı

Sultan V. Mehmed'in Hereke seyahati: ("Zat-ı Hazret-i Padişah'ın Hereke seyahat-i humâyûnları [Zat-ı şâhâne ve şehzadegân-ı hazeratı halıhaneden çıkarlar iken] - Le voyage imperial a Herekie. Le Sultan et les princes impriaux sortant de la manufacture." ibaresiyle); SF, nr. 942 , s. Kapak Fotoğrafi.

Sultan V. Mehmed'in Meclis-i Mebusân'a gelişi: ("Zat-ı Şahane'nin Meclis-i Mebusan dairesine muvasalatlarında resm-i istikbâl - La reception du Sultan Mehmed Ve. a l'entree du parlement." ibaresiyle); SF, nr. 938, s. 20

Sultan V. Mehmed'in Saltanat kayığıyla Mesudiye Zırhlısı'nı gidişi: ("Geçenlerde icra kılınan bahriye resmi-i geçitte Zat-ı Hazret-i Padişahî'nin Saltanat Kayığı'yla Mesudiye Zırhlısı'nı teşrif buyurmaları - Le depart du souverain a la revue navale du 4 Juillet 1909 (n. .)" ibaresiyle); SF, nr. 946 , s. Kapak Fotoğrafi

Sultan V. Mehmed'in Saray-ı Humâyûn'dan çıkışı: ("Zat-ı Şahâne'nin Saray-ı Humâyûn'dan hurucları - Le Sultan quittant son palais." ibaresiyle); SF, nr. 937, s. 5

Sultan V. Mehmed: ("Padişah-ı Cedid ve Muhteremimizin ilk selamlık resmini icra etmek üzere Ayasofya camii şerifine gelirken saray beyninde iskeleye vapurdan hurûciyle - Le Sultan Mehemed V. débarquant a l'echelle de Setal-Bournou pour aller assister a la Premiere Ceremonie de Selamlık Sophie" ibaresiyle); SF, nr. 935, s. Kapak Fotoğrafi

Sultan V. Mehmed: ("Padişah-ı cedid muhterem Sultan Mehmed Han-ı Hamis Hazretleri - S. M. I. Mehemed V. Emperued des Ottomans" ibaresiyle); SF, nr. 933, s. kapak fotoğrafi

Sultan V. Mehmed: ("Zat-ı Hazret-i Padişahî'nin, nutk-ı iftitahı kıraatından sonra Çerağan'dan Saray-ı Humayûnlarına avdetleri. [Merdivene müteveccih sıralanmış olan zevat vükela-yı düveldir.] - S. M. Le Sultan mehmed V quittant le palaisdu parlement apres la leciure du discours du trone." ibaresiyle); SF, nr. 963 , s. 5

Sultan V. Mehmed'in Biat Merasimi: ("Padişah-ı Cedid ve muhterem Sultan Mehmed Han-ı Hamis Hazretlerinin cûlus-ı Humayûn'larını müteakip harbiye nezaretinde biat merasimi icra olunmak üzere tophane caddesinden mürurları [Önünde görülen süvarilerin ortasında bulunan, Zabtiye Nazırı Ali Paşa'dır] - Le Sultan Mehemed V. se readant au Ministere de la Guerre apres sa prociamation comme Empereur des Ottomans." ibaresiyle); SF, nr. 935, s. 387

Sultan V. Mehmed'in geçişi ("Sultan Mehmed-i Hamis Hazretlerinin Selamlık resm-i alîsine gitmek üzere Dolmabahçe Sarayı'ndan hareketleri -S. M. Mehmed V. quittant son Palais pour aller ou Selamlık." ibaresiyle); SF, nr. 936, s. kapak fotoğrafi

Sükûtlü Vapuru: ("Zat-ı Şahane Sükûtlü Vapuru'nda - Le Yach Imperial "Sukudlu"" ibaresiyle); SF, nr. 937, s. 4

Süleyman Bey: ("Süleyman Bey [Dedeğaç] - Suleyman Bey (Dedeğaç)" ibaresiyle); SF, nr. 939 s. 41

Süleyman Efendi: ("Süleyman Efendi [Cebel-i Harb]-Süleiman Efendi, Djebeli-Harp" ibaresiyle); SF, nr. 925, s. 232

Süleyman Elbistanî Efendi: ("Suriye Mebusu Süleyman Elbistanî Efendi - Süleiman Elbostani Effendi, Le 2me Vice, President de la Chambre." ibaresiyle); SF, nr. 963 , s. 4

Süleyman Nazif Bey: ("Basra Vali-i cedîdi edib ve şair-i muhterem Süleıman Nazif Beyefendi - Süleyman Nazif Bey, Le nouveau Gouverneur, General de bassorah." ibaresiyle); SF, nr. 957 , s. Kapak Fotoğrafi.

Süleyman Paşa: ("Müşir Merhum Süleyman Paşa, Ahiren matbaamızda intişar eden, İzzet Fuat Paşa'nın Kaçırılan Fırsatlar nam eserinde harekatı mevzuu bahs edilerek ve bu günlerde sahaif-i matbuatta bir hayli münakaşatı badi olan, Osmanlı-rus sefer-i ahiri kunamdanlarından Müşir Süleyman Paşa bu zattır." ibaresiyle); SF, nr. 970 , s. 125

Süleyman Sami Efendi: ("Süleyman Sami Efendi [Isparta]-Süleıman Sami Efendi, Sparta" ibaresiyle); SF, nr. 925, s. 232

Süvari alayların geçişi: ("10 Temmuz resm-i geçidinde suvari alaylarının mürûru - Chparge de la cavalerie a la ceremonie du 10 Julliet 1909" ibaresiyle); SF, nr. 949 , s. 196

Süvari Mızraklı Alayı: ("Süvari Mızraklı Alayı zabitanı, ve askeri otomobil. - Les officiers de la c vall rie lanciers avec leur automobile." ibaresiyle); SF, nr. 975 , s. 196

Süvari Mızraklı Alayı: ("Süvari Mızraklı Alayı zabitanı: Yıldız Civarında icra kılınan talimlerden sonra - Le offici rs de la Cavallerie lancers." ibaresiyle); SF, nr. 975 , s. Kapak fotoğrafı.

Şaki Arif: (Sakallı olarak derdest edilmiştir.) Arif le fameuxbrigand qui terrorisa les faubourgs de scutari et kadi keuy. Photographies prises avant et apres l'arrestation" ibaresiyle); SF, nr. 930, s. 316

Şaki Arif: ("Şaki Arif (Şekavetinden evvelki sakalsız resmidir) Arif le fameuxbrigand qui terrorisa les faubourgs de scutari et kadi keuy. Photographies prises avant et apres l'arrestation" ibaresiyle); SF, nr. 930, s. 316

Şakilton'un Gemisi: ("Şakilton'un Nemrut gemisi" ibaresiyle); SF, nr. 956 , s. 316

Şakir Bey: ("Bu defa İzmir Liva kumandanlığına tayin edilen erkan-ı harb miralaylarından Şakir Bey." ibaresiyle); SF, nr. 976 , s. 237

Şale Köşkü Yıldız'da : ("Yıldız'da Şale Kasrı'nın kapısının temhiri - L'apposition des scelles a la porte du Chalet-Kioque (Au bas de l'escalier: Hazim Bey, prefet de la vill A la Porte, mettant les scelles: le Dr Mouhiddine Bey]" ibaresiyle); SF, nr. 938, s. 29

Şam'da Cemiyet-i Sanayi' Mektebi öğrencileri: ("Şam'da Mithat Paşa'nın yadigarı Cemiyet-i Sanayi' Mektebi Şakirdanı." ibaresiyle); SF, nr. 964 , s. 29

Şam'da İttihad ve Terakki merkezinde 10 Temmuz kutlamaları: ("10 Temmuz ıyd-ı millîsinde Şam'da Osmanlı İttihad ve Terakkî Cemiyeti merkezini tebrike gelen Tebük ve Cebel kalemun aşayiri." ibaresiyle); SF, nr. 964 , s. 28

Şato Royal: ("İngiltere Kral ve Kraliçesi hazretlerinin Berlin'i bu defa vüku bulan ziyaretleri esnasında ikametlerine tahsis kılınan Şato Royal'ın resmidir-Le Chateau a Berlin" ibaresiyle); SF, nr. 925, s. 237

Şehzadeler: ("Zat-ı Hazret-i Padişah'ın Hereke seyahat-i humâyûnları [Zat-ı şâhâne ve şehzadegân-ı hazeratı halihaneden çıkarlar iken] - Le voyage imperial a Herekie. Le Sultan et les princes impriaux sortant de la manufacture." ibaresiyle); SF, nr. 942 , s. Kapak Fotoğrafi.

Şehzadeler: ("Zat-ı şahane Bursa'da, Şehzadegan Hazretleri'nin istasyona azimetleri - Le Sultan a Brousse." ibaresiyle); SF, nr. 954 , s. 280

Şehzadelerin Meclis-i Mebusan 'a gelişleri: ("Şehzadegan Hazretleri'nin Meslis-i Mebusan dairesine muvasalatları - Les Princes imperiaux au Parlement" ibaresiyle); SF, nr. 938, s. 20

Şerif Ali Haydar Efendi: ("Evkaf Nazır-ı cedidi esbak emir-i Mekke-i Mükerrreme Şerif Abdülmuttalib Hazretleri hafid-i şerif Ali Haydar Efendi." ibaresiyle); SF, nr. 973 , s. 165

Şevket Paşa: ("Bağdat mebuslarından Şevket Paşa , Linç meselesinde kabineden istizah takririni vermiştir. - Chevket Pacha, depute de Bağdad." ibaresiyle); SF, nr. 967 , s. 80

Şeyh Hüsnü Efendi: ("Geçen vak'a-i irticaiye esnasında mesar-ı bürununda efradın düçar-ı taarruzu olan iki zabıtı kendisi tehlikeye koyarak fedakârlıkla tahlis eden Şeyh Hüsnü Efendi - Le cheikh Hüsnü Effendi, un heros liberal" ibaresiyle); SF, nr. 942 , s. 96

Şile Taburu: ("Manevra halinde Şile redif taburu zabitan ve efradı ve hey'et-i sıhhiyesi - Manœuvres militaires a Chile" ibaresiyle); SF, nr. 941 , s. 68

Şirket-i Hayriye Vapuru: ("Şirket-i Hayriye'nin 62 numaralı yeni vapuru kızakta iken." ibaresiyle); SF, nr. 978 , s. 248

Şirket-i Hayriye Vapuru: ("Şirket-i Hayriye'nin son 62 numaralı vapuru. - Le nouveau bateau no 62 Chirket-i Hairie faisant le service du Bosphore. Ce bateau est construit dans les chantiers de France de Dunkerque." ibaresiyle); SF, nr. 978 , s. 248

Şirket-i Hayriye' nin Vapuru: ("Şirkete-i Hayriye'nin son vapurlarından (54) numaralı vapuru-Le Vapeau No 54 da Chirket-i Hairie" ibaresiyle); SF, nr. 925, s. 236

Şit sahili: ("Bağdat'ta Şit sahili - Sur les bords du Tigre a Bağdad." ibaresiyle); SF, nr. 967 , s. 68

Şükrü Efendi [Kastamonu]: ("Şükrü Efendi, Kastamonu" ibaresiyle); SF, nr. 964 , s. 25

Tahran'da Osmanlı Elçiliğine iltica eden ulema: ("Tahran'da Osmanlı sefaretine iltica eden ulema-yı İraniye'den Mehmed Kâzım Horasanî ve Abdullah Mazenderani ve Sadru'l-ulema imam-zâde Hacı Mehmed Ağa ve rüfekası. -Lee principaux cheps des liberaux persans refugies a l'Ambassade Ottomane a Teheran." ibaresiyle); SF, nr. 932, s. 341

Tahran'da Osmanlı Elçiliğine sığınan hürriyetperverler: ("Ahrar-ı İraniye: Tahranda Osmanlı Sefarethanesine İltica eden hürriyetperveran ki kısm-ı a'zamı tacirdir.- Les liberaux persans refugies a l'Ambassade Ottomane a Teheran." ibaresiyle); SF, nr. 932, s. Kapak fotoğrafı

Tahran'da Osmanlı Elçiliğine sığınan ulema: ("Tahran'da Osmanlı sefaretine iltica eden İran uleması ve hürriyetperveranı - Les Ulemas persans refugles a l'Ambassade Ottoman a Teheran" ibaresiyle); SF, nr. 932, s. 340

Taksimde bir top: ("Hürriyet Ordusu tarafından İstanbul'un fethi: Taksim'de bir top - Un canon a Taxim." ibaresiyle); SF, nr. 934, s. 378

Talat Bey: ("Meclis-i Mebusan reisi olup bu defa dahiliye nezaretini deruhte eden Talat Beyefendi - Talat Bey, Le nouveau Ministre de l'Interieur." ibaresiyle); SF, nr. 949, s. 200

Talat Bey: ("Meclis-i Mebusan-ı Osmanî reis-i sânişi Talat Bey - Talaat Bey, Vice-President de le Chambre des Deputes." ibaresiyle); SF, nr. 939, s. 40

Tang-Tcho-ı: ("Çin memurîn-i maliyesinden Tang-Tcho-ı-Tang-Tcho-ı, Economiste Chincis" ibaresiyle); SF, nr. 928, s. 245284

Tarla sürmek (Yemen): ("Yemen'de toprak nasıl sürülür? [Yemen'in sığırları güçlüdür." ibaresiyle); SF, nr. 971, s. 137

Taşkışla isyanında ölen askerlerin cenaze töreni: ("Taşkışla ussatının te'dibinde ihraz-ı mertebe-i şehadet eden asakirin cenazeleri - Les funerailles des soldats tues pendant les derniers mouvements militaires." ibaresiyle); SF, nr. 391, s. 339

Taşkışla'da askerî araba: ("Taşkışla'da askerî otomobil arabası - L'automobile militaire devient Tach-Kichla" ibaresiyle); SF, nr. 935, s. 395

Taşkışla: ("Ussatın mukavemet gösterdiği Taşkışla ki devr-i İstibdad'ın darülmezalimi idi, [Fotoğrafımız top ateşinden sonra çıkarılmıştır. - Tach-Kichia, apres le bombardement." ibaresiyle); SF, nr. 934, s. 375

Tayyare: ("Rheims'te tayaran makinesi - La semaine d'aviation a rheims " ibaresiyle); SF, nr. 957 , s. 329

Tayyareler: ("Balonculukta terakkiyat: Baloncu Mösyö Bleryö ile Monoplan denilen iki adet alat-ı tayaranı" ibaresiyle); SF, nr. 953 , s. 260

Tekâmül Kulübü (Üsküdar): ("Üsküdar Tekâmül Kulübü heyeti - Les membres du Club Tekâmül Scutari." ibaresiyle); SF, nr. 956 , s. 309

Temaşvar'da Osmanlılardan kalma bir taş: ("Avusturya-Macaristan seyahati: Temaşvar'da şeremaneti üzerinde Osmanlılardan kalma bir taş." ibaresiyle); SF, nr. 966, s. 56

Tennyson: ("İngiltere Kralı Yedinci Edvard hazretlerinin ressam-ı şehir Tennyson tarafından resmedilen tablosudur-Portrait du Roi Edouardı VII, peint par tennyson." ibaresiyle); SF, nr. 925, s. 237

Teodüz (te-elif-vav-dal-vav-ze) Sütunu ("Teodüz sütununun manzara-i umumiyesi." ibaresiyle); SF, nr. 956 , s. 311

Terziyan Efendi: ("Müteveffa Terziyan Efendi-Feu Terzian Effendi, Professeur des Ecoies Superieures de l'Etat." ibaresiyle); SF, nr. 927, s. 264

Tevfik Efendi (Osmanlı Şehzadesi): ("Ertuğrul Yatı'nda Şehzadegân-ı Osmanî Hazeratı Hanedan-ı Al-i Osman erkânının böyle bir müsahebat-ı perverîleri tarih-i Osmanî'de belki ilk defa olarak görülmüştür ki bu da kuvve-i füsûnkâr-ı hürriyetin bedi'i âsârındandır.

[Koltukta oturanlardan sağ taraftaki Vahidüddin Efendi Hazretleri, Soldaki Abdülmecid Efendi Hazretleri, Sandalyede oturanlardan sağdan birinci Tefvik Efendi, İkinci Ziyaeddin Efendi, sol taraftaki Seyfeddin Efendi, ayakta duranlar sol taraftan itibaren: Cemaleddin Efendi, Ömer Hilmi Efendi, Necmeddin Efendi, Nihad Efendi, Abdülhalim Efendi, Fuad Efendi, Faruk Efendi Hazeratıdır.]" ibaresiyle); SF, nr. 944 , s. Kapak Fotoğrafı

Theodore Pawloff Efendi: ("Üsküp Mebusu Teodor Pavlof Efendi-Theodore Pawloff Effendi" ibaresiyle); SF, nr. 928, s. 281

Thomas'ın beyni (Mr.): ("Mr. Thomas'ın beyni [Bir ahmağın beyniyle yanyana konmuş]-Le cerveau de Mr Thomas" ibaresiyle); SF, nr. 928, s. 284

Top modeli: ("Fransız ordusuna yeni kabul edilen top modeli - Canon rouveau mecele dans la mee fiar çaise." ibaresiyle); SF, nr. 941 , s. 77

Topçulukta ilerleme: ("Topçulukta terakki: Merminin te'sirini anlamak için yeni tertibat" ibaresiyle); SF, nr. 941 , s. 77

Topçulukta terakki: ("Topçulukta terakki: Bâlâdaki resimde görülen tertibatın açılmış hâli - Nouvelles inventions dans l'Artillerie." ibaresiyle); SF, nr. 941 , s. 77

Topkapı Sarayı: ("Padişah-ı Cedid ve muhteremimizin ilk selamlık resm-i âlisini ifa buyurmak üzere Ayasofya'ya hin-i teşriflerinde Topkapı Sarayına muvasalatları [Padişahımız açık araba derununda görünmektedir.] - L'arrivee de S. M. Mehemed V. a Top-Kapou-Serai," ibaresiyle); SF, nr. 935, s. 387

Torpedo: ("Bir torpedo muhrîbi, evvelki gün Meclis-i Mebusan'ımızca donanmamız için iane-i milliye ile

mübayiasına karar verilen dört kıt'a torpido muhribinden bir nümune." ibaresiyle); SF, nr. 974 , s. 185

Torpedo: ("Bu kere Fransız Mösyö Gustave Babe tarafından ihtira edilen elektrikle müteharrik radyo otomatik torpidosu: Bu torpidodan harpte büyük hizmet bekleniyor." ibaresiyle); SF, nr. 953 , s. 261

Toryan, Elisee Efendi: ("Yeni Ermeni Patriği Elisee Toryan Efendi - S. B. Mgr Elisee Tourian, Patriarche des Armeniens." ibaresiyle); SF, nr. 945 , s. 141

Tramvay ile yaralı taşınması: ("İstanbul'un Hürriyet Ordusu tarafından fethinde Beyoğlu'nda tramvay ile mecruhîn nakli - Pendant la lutte: Les tramways de la ligne de Pera sont requisitionnes pour l'enlevement des blesses." ibaresiyle); SF, nr. 938, s. 32

Tuarek (Büyük Sahra Bedevileri): ("Sahra-yı Kebir bedevileri: Sağ taraftaki "Tuarek" kabile-i meşhuresinden ihtiyar bir reis, Sol taraftaki esgar kabilesinden sir kadın - A Sahara - Costumes de Touaregs" ibaresiyle); SF, nr. 941 , s. 76

Tunç kartal: ("El-cezire âsâr-ı atikasından, tunçtan ma'mul bir kartal" ibaresiyle); SF, nr. 975 , s. 205

Tunus'ta aile hayatı : ("Ahval-i âleme müteallik resimlerden: Tunus'ta Arapların aile hayatını musavver bir resim (Dört parça) - Scenes de Harem a Tunis" ibaresiyle); SF, nr. 944 , s. 124

Tunuslu bir rakkase: ("Tunuslu bir rakkase [Tunuslu rakkaseler meşhurdur. Tertib olunan her eğlencede bir veya müteaddid rakkase bulundurulmak mu'taddır.] - Une denseuse turisienne." ibaresiyle); SF, nr. 944 , s. 125

Tuvanviç (Doktor): ("Sırbistan Kraliyeti Veliahdı Prens Georges ve muallimi Doktor Tuvanviç - Le Prince Georges et son tuteur." ibaresiyle); SF, nr. 929, s. 297

Vapurun vinçle boşaltılması: ("Hamburg Limanı'nda bir vapurun sabit beş vinçle dört saatte tahliyesi." ibaresiyle); SF, nr. 977, s. 229

V. Mehmed'in ziyafeti: ("Bahrî resm-i geçit günü adada Çam limanında Zat-ı Şâhâne tarafından rical-i Osmaniye'ye Ertuğrul Yatı'nda keşide olunan ziyafet - La salle a manger a bord de l'Ertoghroul" ibaresiyle); SF, nr. 946, s. 149

Vahidüddin Efendi (Osmanlı Şehzadesi): ("Ertuğrul Yatı'nda Şehzadegân-ı Osmanî Hazeratı Hanedan-ı Al-i Osman erkânının böyle bir müsahebat-ı perverîleri tarih-i Osmanî'de belki ilk defa olarak görülmüştür ki bu da kuvve-i füsûnkâr-ı hürriyetin bedi'i âsârındandır. [Koltukta oturanlardan sağ taraftaki Vahidüddin Efendi Hazretleri, Soldaki Abdülmecid Efendi Hazretleri, Sandalyede oturanlardan sağdan birinci Tevfik Efendi, İkinci Ziyaeddin Efendi, sol taraftaki Seyfeddin Efendi, ayakta duranlar sol taraftan itibaren: Cemaleddin Efendi, Ömer Hilmi Efendi, Necmeddin Efendi, Nihad Efendi, Abdülhalim Efendi, Fuad Efendi, Faruk Efendi Hazeratıdır.]" ibaresiyle); SF, nr. 944, s. Kapak Fotoğrafi

Vapur: ("Ahiren New York'ta icra kılınan şenliklerde işletilen, ilk vapurun nümunesi." ibaresiyle); SF, nr. 963, s. 9

Vapur: ("Feyuma'da vapurda" ibaresiyle); SF, nr. 966, s. 57

Vedi' Sabra Efendi: ("Osmanlı üstaze-i musıkîyesinden Vedi' Sabra Efendi. [Paris konservatuvarından mezun olup Fransa'da şöhret kazanmıştır. Kendisi Türk Marsiyezi

namıyla bir Osmanlı Marşı bestelemiş ve bu eseri Figaro Gazetesi'nin musıkî münekkidi Mösyö Lara (lam-elif-re-elif) tarafından takdir kılınmıştır. Vedit Sabra Efendi en birinci piyanistlerdendir önümüzdeki hafta zarfında Tepebaşı'nda bir konser verecek ve kendi âsârından müntehab parçalar terennüm edecektir.]" ibaresiyle); SF, nr. 958 , s. 351

Villefranche: ("Nis'te karnaval eğlenceleri: Villefranche limanında kayıklar arasında icra olunan çiçek muharebesi-Les fates du Carnaval a Nice: Bataille des fleurs a Villefranche" ibaresiyle); SF, nr. 929, s. 293

Vinçler: ("Hamburg Limanı'nda dört kollu vinçler." ibaresiyle); SF, nr. 977 , s. 228

Vinçler: ("Hamburg'da döner vinçlerle en ağır makinaların vapurlara tahmil ve ihracı." ibaresiyle); SF, nr. 977 , s. 228

Viyadük: ("İnşaat-ı cesime-i sanaiyeden Gorgo Potamus Viyadük'ü" ibaresiyle); SF, nr. 958 , s. 345

Voltaire Zırhlısı'nın denize indirilişi: ("Fransa'nın Seyne destgahlarında inşa edilen Voltaire zırhlısının resm-i tenzili-Le cuirasse Voltaire apres sa mise l'eau a la Seyne " ibaresiyle); SF, nr. 927, s. 260

Voltaire Zırhlısı'nın kızak üzerindeki resmi: ("Zırhlının resm-i tenzilinden mukaddem kızak üzerindeki vaziyeti-Le cuirasse sur les chantiers, avant son iancement" ibaresiyle); SF, nr. 927, s. 260

Voltaire Zırhlısı: ("Voltaire zırhlısının ba'del ikmal ahzedeceği şeklidir-les cuirasse tel qu'il sera apres son achevement" ibaresiyle); SF, nr. 927, s. 261

Wellington Şehri: ("Tanzimat-ı belediye nümunelerinden: Avusturalya'da New Zelanda'da Wellington şehri." ibaresiyle); SF, nr. 953 , s. 265

Yabancı ateşeler: ("10 Temmuz resm-i geçidinde ecnebi ateşe militerleri" ibaresiyle); SF, nr. 949 , s. 197

Yanık (Henri Renie) romanından fotoğraf: Andre ve amcası: ("Roman resimlerinden: Andre amcasının nasihatlarını dinlerken esnemekte devam eder." ibaresiyle); SF, nr. 960 , s. 413

Yanık (Henri Renie) romanından fotoğraf: Leğende Adam: ("Roman resimlerinden: Andre teknesine oturdu, gözleri hâlâ uçağın ateşine matuf idi..." ibaresiyle); SF, nr. 960 , s. 384

Yaralılar ve Ölüler: ("Hürriyet Ordusu tarafından İstanbul'un fethi: Mecrûhîn ve Maktulîn - Les tues a Taxim" ibaresiyle); SF, nr. 934, s. 379

Yaralıların taşınması: ("Nakl-i Mecruhîn" ibaresiyle); SF, nr. 936, s. 413

Yemen jandarmaları: ("Tensikattan sonra Yemen jandarmaları - La gendarmerie de Yemen, apres les reformes." ibaresiyle); SF, nr. 955 , s. 300

Yemen jandarmalarının kıyafeti: ("Yemen jandarmalarının kıyafet-i atıkası - Uniformes anciens de la gendarmerie de Yemen." ibaresiyle); SF, nr. 955 , s. 297

Yemen Milli Bayramı kutlamaları: ("10 Temmuz ıyd-ı millîsinde Sana'da hükûmet dairesi önünde Bekriye camii şerifi karşısında icra kılınan merasim-i mahsusa, me'murîn ve eşraf-ı mahalliye tarafından bir çok nutuklar irad edilmiş, bir resm-i geçit icra olunmuştur. - Les fates de

l'anniversaire de la Constitution a Sanan." ibaresiyle); SF, nr. 955 , s. 297

Yemen'dan görüntüler: ("Yemen resimlerinden: Şari' Camii-i akil denilen mevki." ibaresiyle); SF, nr. 972 , s. 156

Yemenli bir bedevi: ("Yemen'de Muarib arazisinde sakin-i kabailden bir bedevi." ibaresiyle); SF, nr. 972 , s. 168

Yeşil Türbe: ("Yeşil Türbe pişgahında Padişah Hazretleri'ne ahalinin intizarı-Devant le tombeau vert." ibaresiyle); SF, nr. 954 , s. 281

Yıldız bahçesinde hürriyet zabitleri: ("Yıldız'ın esna-yı tahribatında mabeyn-i havzında zabitan-ı hürriyet" ibaresiyle); SF, nr. 938, s. 28

Yıldız'da Şale Köşkü: ("Yıldız'da Şale Kasrı'nın kapısının temhiri - L'apposition des scelles a la porte du Chalet-Kioque (Au bas de l'escalier: Hazim Bey, prefet de la vill A la Porte, mettant les scelles: le Dr Mouhiddine Bey]" ibaresiyle); SF, nr. 938, s. 29

Yusuf İzzeddin Efendi: ("Veliad-ı Saltanat-ı Osmaniye devletlu necabetlu Yusuf İzzeddin Efendi Hazretleri - Son Altesse Imperiale Youssouf İzzeddin Effendi, Prince heritier." ibaresiyle); SF, nr. 968 , s. Kapak fotoğrafı.

Yusuf Şütuvan Bey [Bingazi]: ("Yusuf Şütuvan Bey, Bingazi." ibaresiyle); SF, nr. 964 , s. 25

Yusuf Ziya Bey: ("Yemen'de jandarma tensikati: Sağ tarafta tensikate memur erkan-ı harb kaymakamı Yusuf Ziya Bey, solda jandarma kumandanı kaymakam Mehmed Bey - Les feformes de la gendarmerie a Yemen." ibaresiyle); SF, nr. 955 , s. 296

Yüzbaşı Nuri Bey: ("Merhum Yüzbaşı Nuri Bey." ibaresiyle); SF, nr. 965 , s. 48

Zafer Takı (Meşrutiyet yıldönümü kutlamaları): ("Meşrutiyet-i Osmaniye'nin sene-i devriyesi münasebet-i mübeccelesiyle hürriyet-i ebediye tepesinde icra kılınan büyük resm-i geçit mevkiinin medhalini teşkil eden tak-ı zafer - Arc de triomphe de la colline de la liberte a Chichli." ibaresiyle); SF, nr. 947 , s. 165

Zafer takı: ("Meşrutiyet şenliklerinde Sarayburnu'nda tak-ı zafer" ibaresiyle); SF, nr. 947 , s. 168

Zihni Paşa: ("Yanya vali-i cedidi Babanzade Zihni Paşa - Zihni Pacha, Baban Zade, Gouverneur general de Janina." ibaresiyle); SF, nr. 968 , s. 85

Ziyaeddin Efendi (Osmanlı Şehzadesi): ("Ertuğrul Yatı'nda Şehzadegân-ı Osmanî Hazeratı Hanedan-ı Al-i Osman erkânının böyle bir müsahebat-ı perverîleri tarih-i Osmanî'de belki ilk defa olarak görülmüştür ki bu da kuvve-i füsûnkâr-ı hürriyetin bedi'i âsârındandır. [Koltukta oturanlardan sağ taraftaki Vahidüddin Efendi Hazretleri, Soldaki Abdülmecid Efendi Hazretleri, Sandalyede oturanlardan sağdan birinci Tefvik Efendi, İkinci Ziyaeddin Efendi, sol taraftaki Seyfeddin Efendi, ayakta duranlar sol taraftan itibaren: Cemaleddin Efendi, Ömer Hilmi Efendi, Necmeddin Efendi, Nihad Efendi, Abdülhalim Efendi, Fuad Efendi, Faruk Efendi Hazeratıdır.]" ibaresiyle); SF, nr. 944 , s. Kapak Fotoğrafi

2. Resimler:

Anne -Çocuk: ("Levha: Valide nüvazişi - Tendresse maternelle (Tableau)" ibaresiyle); SF, nr. 941, s. 69

Babil Sarayı: ("Babil Hükümdarı Baht-ı Nasr'ın sarayında bir resm-i kabul [Meşhur bir tablodan muktebes] 'Elcezire makalesine müracaat.'" ibaresiyle); SF, nr. 972 , s. Kapak fotoğrafı.

Çerkez Kadını, Halil Paşa'nın bir tablosu: ("Mekteb-i Harbiye'de küşad olunan sergide teşhir edilen levayihtan serfirazan-ı ressamın-ı Osmanî'den Halil Paşa'nın 'Çerkez Kadını' tablosu - La vieille circassienne: Tableau de Halil Pacha" ibaresiyle); SF, nr. 931, s. 325

Genç kadın portresi (Ressam Cemil Bey): ("Bir levha: Genç kadın [Ressam Cemil Bey'in]" ibaresiyle); SF, nr. 932, s. 348

Halil Paşa'nın bir tablosu: ("Mekteb-i Harbiye'de küşad olunan sergide teşhir edilen levayihtan serfirazan-ı ressamın-ı Osmanî'den Halil Paşa 'Çerkez Kadını' tablosu - La vieille circassienne: Tableau de Halil Pacha" ibaresiyle); SF, nr. 931, s. 325

İşkence ile terbiye-i nefis : ("Kurun-ı Vusta riyazetlerinden, işkence ile tezkiye-i nefis." ibaresiyle); SF, nr. 978 , s. 252

Kadın portresi: ("Hüsn-i besim" ibaresiyle); SF, nr. 970 , s. Kapak fotoğrafı.

Mohaç Muhrebesi: ("Mohaç Muharebe-i meşhûresinde Bali Bey fırkasının çevirme harekâtı - Bataille de Mehadj (Hongrie)" ibaresiyle); SF, nr. 947, s. 181

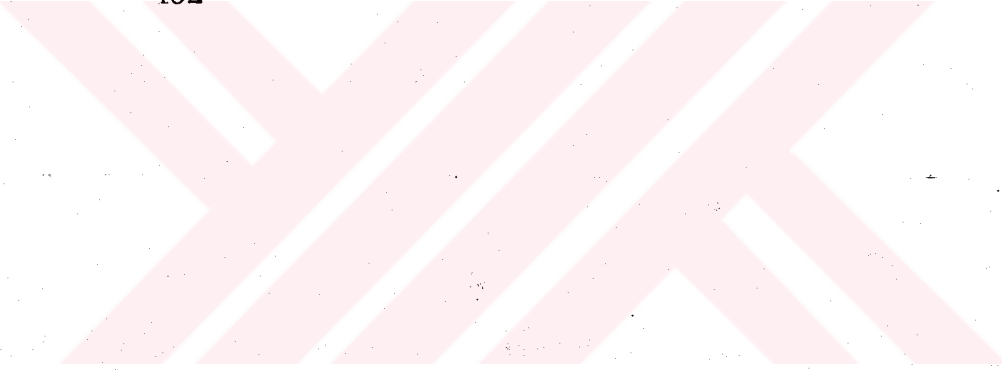
Mütecessis (kadın): ("Tablo: Mütecessis." ibaresiyle); SF, nr. 959 ,
s. 364

Ressam Cemil Bey (Genç kadın): ("Bir levha: Genç kadın [Ressam
Cemil Bey'in]" ibaresiyle); SF, nr. 932, s. 348

Sanayi'-i nefiseden tablo: ("Londra'da Times sahili ve Sen Poul
kubbesi." ibaresiyle); SF, nr. 963 , s. Kapak fotoğrafı.

Solak: ("British Mouseum'da mahfuzdur. Jantil Bellini
tarafından tersim olunmuştur.]" ibaresiyle); SF, nr. 958 ,
s. 347

Kadın: ("Tablo, Paris'te telefon başında" ibaresiyle); SF, nr. 971 , s.
132

3. Karikatürler:

Alman İmparatoru'nun Kanun-ı Esasî'yle alay etmesi: [Fransızca Riz (re-ye-ze) gazetesinden] ("Alman İmparatoru'nun oğlu der ki: -Lakin sizin Kanun-ı Esasî ne şirin mahluk! -Prens eğer beğendinizse size hediye edelim. - Les Kronpriez -Mais elle est admirablement belle votre nouvelle Constitution! -Altesse, je vous en fais cadeau: Emportez la!" ibaresiyle); SF, nr. 931, s. 294

Avrupa rüesa-yı hükûmeti'nin İspanya kralını tebrikleri: ("Ruy Blas gazetesinden: Avrupa rüesa-yı hükümetinin karikatürü. Rüesa-yı hükümet Paris'i ziyaret eden İspanya kralına cesaretinden dolayı beyan-ı tebrikat ediyorlar." ibaresiyle); SF, nr. 953, s. 269

Ayı ve Asker: ("Şimal politikası ve kuvveti. [Ruy Blas Gazetesi'nden menkuldür.]" ibaresiyle); SF, nr. 957, s. 332

Çocuğun suça yönelişi: ("Sui isti'male doğru ilk hatve ve cezası - -aman...Yüzüm.. Şu kediye içiremez miyim? -Oh. İlk sigara! -ben de içerim!... -Babam içiyor ya!.." ibaresiyle); SF, nr. 930, s. 317

Kral Edvard ile İmparator Giyom: ("İmparator piyano çalarken Kral Edvard da kendi kendine diyordu ki: -Ah Şu politika ile iştilal merakından vaz geçse ne tatlı bir adam olacak!" ibaresiyle) [Fransızca (rir) gazetesinden]; SF, nr. 928, s. 277

Rusya'nın tavrı: ("Kikirik'ten: 'Türkiye-Bulgaristan protokolü münasebetiyle' Rusya Türklere bir cebinden verip bir cebinden alır." ibaresiyle); SF, nr. 953, s. 269

Satılık Boşnak kızları: ("Şu iki Boşnak kızını elli milyondan aşağı verirsem yuf bana!" ibaresiyle) Almanca [Earlock Gazetesinden]" SF, nr. 927, s. 27

METİNLER

İstanbul Postaları

İSTANBUL POSTASI

Haftanın şunun ve havadisi, vakayi ve zuhûratı etek etek, renk renk. Gazetelerin sahaif-i neşriyatı dökülüp taşıyor. Bunun en mühimmi, daha doğrusu hey'et-i umumiyesi kabinenin tebdili hakkındadır. Geçen çarşamba günü Sadr-ı Sabık Kâmil Paşa harbiye ve bahriye nazırlarıyla maarif nazırını tebdil etmişti. Vay efendim! Sen misin bunu yapan? Bir vaveyladır koptu. Meclis-i Mebusan, matbuat, cemiyetler, fırkalar birbirine girdi. Ertesi perşembe günü Meclis-i Mebusan alelacele bir karar verdi; tebdil-i vaki mugayir-i meşrutiyet olduğundan bahs ile Kâmil Paşa izahat-ı ifasına davet etti. O günü meclis hınca hınç dolu idi. Onunla beraber hop oturup hop kalkıyorlardı. Kâmil Paşa bekleniyordu. Fakat Paşa gitmedi, yerine bir tezkire yolladı. Çarşamba günü gidebileceğini bildirdi.

Meclis-i helecan, heyecan derecesini geçti. Hiddetlendi. Meclise behemehal gelmesi için Kâmil Paşa'ya bir tezkire yollandı. Kâmil Paşa ikinci bir tezkire ile cevap verdi. Bunda bazı esbab bulunduğu beyniyle çarşamba günü gidebileceğini söylüyordu. Meclis ne demek oluyor? Sadrazam meclisi tahkir ediyor. Hemen gelmeli, gibi mütalaalarla büsbütün hiddetlendi. Hatta, bazılarının rivayetince -elçiye zeval olmadığı için söylüyoruz- mantıktan, muhakemeden ve kaba Türkçesi, zıvanadan çıktı; der'akab meclise gelmesi için Kâmil Paşa'nın telefonla çağırılmasının şiddetle taleb etti. Kâmil Paşa bu telefon davetine de hiç istifini bozmayarak bir tezkire ile cevap verdi. Bunda da o günü meclise gitmesi kabil olamayacağını, isterlerse istifa edeceğini bildiriyordu. Meclis bunu duyar duymaz yanar-

dağlar gibi, yahut denizler gibi cûş ve huruşa geldi. Gece saat bir buçukta sülûsan-ı ekseriyet ara ile adem-i itimad reyini verdi. Bu karar kuvvetle alkışlandı. Kâmil Paşa artık o mevki-i mebusanda bulunuyordu.

Fakat -doğru olduğu için kimse darılmaz zannederiz-meclisin bu süruru, bu gururu çok devam etmedi. İlk taşkınlık geçtikten sonra fikirlere muhakemeler evdet etti. Herkes düşünmeye başladı: İyi mi yaptık, fena mı? Sade bu düşünce ile kalsa, belki "Adam sen de, iyi yaptık vesselam!" der, işin içinden çıkarlardı. Fakat mabuat durur mu? Ah, o gazeteler yok mu? Onlardan hiç bir şey saklanılmaz; hiç bir şeye, hiç kimseye müsamaha göstermezler. İşte o geveze deli kimseden kira istemeyin, hatta çenesini dikletmek için türlü hileler düşünen matbuat-ı ibtida inceden inceye tutturdu, çehresini biraz ekşiterek tedkikatına girişti, gittikçe feryadı arttırdı. Feryat diyince mutlaka Kâmil Paşa lehinde, meclis aleyhinde zannolunmasın. Menfaat dünyası bu. Lehte de var, aleyhinde de. Her iki tarafın gürültüsü birbirine karıştı. Artık ne denildiği anlaşılmıyor. Zavallı ahali bunların çaldıklarını dinlemeye mahkum. Baksanıza! Bu kabine derdi bize bile düştü de pastanın yarısından fazlasını iştilal etti, geçelim. Yeni sadrazam Hüseyin Hilmi Paşa'nın usul-i tayini de az güft ve guyu mucip olmuyor. Herkes bir fikirde. Bazıları usul ve merasim-i kadimenin muhafazası taraftarı. Bazıları da bunun usul-i meşrutiyete göre tebdili lazım geleceği iddiasında. Bunların pek hakları yok da değil. Çünkü hatt-ı humayunda "sadr-ı sabıkın istifasına mebni" denilecek yerde. " hasbe-el-lüzûm infisaline mebni" denilmiş; sonra da sadru'l-ehakka "sadakatinize binaen" diye hitap olunmuş. Vakıa bu elfaz ve kelimat tuhaf amma kırk yıllık alışkanlık eserini mazur görüyoruz. Diyelim de büyüklük bizde kalsın.

Zabıta işi yine öyle. Sarıklar koydukları nizama pek riyaeatkâr. Sokakta yetmiş kuruştan aşağı parayı hamil kime rast gelirlerse burnunu kulağını keseceklerini ilan etmişlerdi. Bunu

hatıra gönle bakmadan tatbik ediyorlar. Hatta rovelver bile para etmiyormuş. Altı kuruşunu atıncaya kadar bekliyorlar, ondan sonra yakalayıp hem ravelveri ve cebindeki paralarla gömleye kadar elbiseyi alıyorlar, hem de bir güzel dövüyorlarmış. Bu dayak meselesi olmasa o kadar zararlı bir şey değil. İnsan, param helal, canım azad der, öteye geçer.

Köprüyü mü soruyorsunuz? Size müjde vereyim. Köprünün dünbale-i şikestesini tamire kemal-i germî ile çalışıyorlar. Artık rahat(!) ederiz. İdare-i mahsusa tontonlarının havadisi pek hoş değil. Kadıköy ahalisi bunlara boykotaj yapmışlar. İstedikleri yapılmazsa binmeyeceklermiş. Bu tedbir pek mastahsen değil idare-i mahsusa hazine-i maliyeden, yahut istikrazdan alacağı paralarla geçinmeye alışmıştır, boykotaja karşı "O da benim tasamdı" der, kûşe-i istirahatata çekilir. Paraları tıkr tıkr alır fakat bu fikir yanlış benziyor.

Bu hafta hava pek bozuktur. Kar, yağmur, çamur, rüzgâr, bulut, işte her gün bunlar. Onun için bir de biz bahsedip can sıkımayalım. Bahar hulûl etsin de yığın yığın neşvelerinden bol bol biz de hissedar-ı tahrir oluruz.

Hatib

İSTANBUL POSTASI

Senenin şitasında bir hasiyet var: Teşrin-i evvelde başladı, bila ârâm imtidad etti. İstanbul'umuz i'tidal-i iklim ve havasıyle, parlak semasıyle hafif kış ile ma'ruftur öyle iken bu sene o kadar şiddeli, bahusus sürekli bir kışı oldu ki bütün şehir halkını bıktırdı, bezdirdi. O ne hava-yı 'abûs, o ne çehre-i tündbaddir!.. Bir hafta yok ki horşid-i cihan-tâb iki gün sıra ile, hatta bir gün bile enzar-ı tahassür önünde parıldasın. Daima berf ve bârân, hemişe bad-ı serd. Hele bu küçük ay, şubat o kadar şiddet gösterdi ki girdi gireli ortalığa göz açırmadı. Her gün fırtına her gün kar.

Artık her tarafta, bir yaz gelseydi! Temennileri işitilmeye başlandı. Bu temenniye iştirak etmeyecek kim var? Hele zaif adamlar için kış pek müz'icidir. İnsan türlü emraz ve eskama müste'id olur. Hele şehrimiz gibi sokakları mülevves, çamurlar, yığın yığın karlar, büyük küçük göller ile mestur olan bir memleket için bu mevsimlerde türlü emraz görmek tabiidir. Nazar-ı fende yağmur, kar âdeta havayı yıkar, mikroplardan tasfiye eder. Fakat bu beldemiz için değildir. Şehrimizde yağmur suları, kar yığınları günlerce, haftalarca bekler, muhtevi oldukları mikrop yuvalarını da etrafa saçar. Şüphesiz böyle bir şehirde bu soğuk aylarda türlü hastalıklar tevellüt eder.

Şehrin ahval-i sıhhiyesine dair bir cüdûl-i şer edilmiyor ki görüp de anlayalım. Fakat İstanbul'umuzun elyevm fena bir hâl-i sıhhisi olduğuna şüphe yoktur. Çünkü insan hiç bir dostuna rast gelmiyor ki hastalıktan şikâyet etmekte olmasın. Nezle, boğaz, öksürük, bronşit, kolera gibi nisbeten ehemmiyetsiz ve hafif görünenleri bir tarafa, tifo, humma, zatülcenb, zatürre, çiçek müthişleri de var. Hastaların evlerinde tedabir-i sıhhiye ittihaz

olunup olunmadığı, belediyece tebhirat ve tathirat-ı fenniye ittihaz edilip edilmediği ise meçhul; daha doğrusu bunlar mefkud. Saye-i hürriyette bunların da yola gireceğini ümid ve temenni etmekten başka çare yoktur.

Bu haftanın şunu arasında en mühimi Bulgaristan istiklâlinin tasdiki meselesidir. İlk gelen telgraflar üzerine herkesi bir tereddüt ve endişe istila etmişti. Fakat sonradan hakikat anlaşıldı. Bu da Bulgar Prensi Ferdinand'ın ahîren vefat eden Grand-Duc Viladimir'in cenaze merasiminde hazır bulunmak istemesinden ve buna Rusya tarafından müsaade edilip Ferdinand'a bir kral gibi muamele edilmek arzusunun ibaret imiş. Vakıa Ferdinand Petersburg'a gitti. "Çar" hitabına mazhar oldu. Elan Petersburg'da, Rusya bütün dünyanın itirazına karşı bu harekete bir lazıme-i nezaket süsü veriyor ve kendisinin katiyyen tasdik-i istiklâl etmediğini, buna Devlet-i Osmaniye ile Bulgaristan beynindeki müzakerat neticesine müteallik olduğunu yazıyor, ne dersiniz? Siyaset bu, adama yaldızlı hap yuttururlar. Hançer katlini neşter tedavi gibi göstermek isterler. Hüner buna aldanmamaktadır. Aldandıktan sonra tazallüm eden olursa ona da gülüverirler.

Şehrimizde zabıta vukuatının ardı arkası kesilmiyor. Hırsızlar pek yaman. Polislerin hiçbir te'siri görülüyor. Geceleri sokağa çıkmak endişeli, adeta tehlikeli bir iş. Mamafih bu kadar korkuya matbuatın bu kadar feryadına rağmen her nedense bir şey yapıldığı yok. Yeni Sadrazam Paşa da galiba pek meşguller ki henüz İstanbul'un inzibatını yoluna koyamadılar. Herkesin korkusu ürkekliği yetişmiyormuş gibi bir de müşarünileyh tarafından ortaya bir resmi bir söz atıldı: İstanbul'da on bin serseri varmış. Bunlar da ilan-ı hürriyetten sonra hapishaneden salıverilenler ile dışarıdan gelen aç, susuz adamlardan ibaret imiş. O sebeple şehrin asayişî düzgün

değilmiş. Müthiş yekûn değil mi? Her sokağa birkaç tane isabet ediyor. En iyisi ezandan sonra sokakta gezmektir.

Adada misafir bulunan devr-i sabık erkânı Meclis-i Mebusanca işleri bir Encümen-i Mahsus'a havale edildikten sonra faaliyete koyuldular. Herbiri müdafaanamelerini Meclis-i Mebusana takdim eylediler. Hangisi okunulsa biçarelerin mâsûm(!) oldukları, hatta memlekette hidemat-ı adîdede(!) buldukları anlaşılıyor. Anlayışa göre fetva vermek lazım gelirse bu zavallıların hepsi mazlumîn ve ma'zurîndir. Asıl kabahat kendilerinde değil yaptırandır!...

Evvvelki gün cereyan eden, hafiyeler reisi Necip Melheme'nin muhakemesi pek şâyân-ı dikkat idi. Muhakemenin her safhasında bu Necip yahut ki Necip Melheme'nin hikâyat-ı mel'aneti kulakları tahdîş etti. Yıldız'da atılan bomba tahkikatına me'mur komisyon riyasatında iken neler yapmış, ne canlar yakmış!.. Şahidler söyledikçe sami'inin yürekleri kabardı. Fakat ne kadar tahkir edilse, yağmur yağıyor, diyen adamlar gibi bunun da umurunda değil. Halkın o derece galeyanına kendisini teşni' etmesine rağmen müdafaaya çalışıyordu. Müdafaatın hülasasında: "Ben memurdum, kendi reyimle bir şey yapmadım, yaptırıldılar." sözlerinden ibaret. Kabahati kim üstüne almış? Necip Melheme cenabları da mesuliyeti layüs'el bir noktaya atf edip çekilmek istiyor ama pençe-i adalet yakaladığını bırakmaz.

Hatîb

İSTANBUL POSTASI

İki gün sonra takvim "cemre-i salise-i behak" hükmünü kaybedecek. Beşerin acıb ihtisasatı var. Gönüllerin sürûr ve neşvesi, gam ü kasveti ile ahval-i havaiye arasında bir münasebet mevcuttur. Açık, ceyyid bir havada insan zindegi hisseder. Kapanık, barid bir hava uyuşukluk, bitâbî verir. İnsanların ekseriye-i azimesi ahval-i havaiyeden teessür eder. Sabahleyin uyandığı zaman pencereden girecek birkaç hayt-ı zerrin-i horşîd insana çalakî bahş eyler; puslu bir havada ise atalet hiss olunur.

Bu sebepledir ki takvimlerin, ahval-i havaiyeye dair az çok müsîb kuyudatı daima takip olunur. Şubat ayında, mart ibtidalarında ise bu dikkat-i ta'kip artar. Kışın tevali-i medîd ve ruh-ı farsasından sonra şubat ayı, çöller, ıssız beyabanlar arasında dolaştıktan sonra parlak zümrüdîn nazar-ârâ bir ovaya çıkan bir yola benzer; insan bu küçük yolu bir dakika evvel katetmek, baharın çehre-i can-bahşasıyla bir an evvel telaki eylemek ister. Hele bu seneki gibi, şehrimizde pek nadir görülür sûrette altı ay imtidad eden bir kışın şubatında günler birer birer sayılır; iple çekilir.

Biz havanın tebdilatı, semanın ibtisam ve mağmumiyeti ile pek ziyade alakadar-ı tahassür olduğumuz için şitanın nısf-ı ahîrîne doğru sahaif-i takvimde "inkisar-ı serma, cereyan-ı ma-eşcar, kalem aşısı, bağ budama zamanı" gibi işaretler çehrelerde büyük âsâr-ı zevk ve iştıyak uyandırıyor. Hele "Âmeden-i laklak" fıkrası vürûd-ı bahara kavi bir alâmet addolunuyor. Bu mübarek kuşlar şubatın on beşinde memalik-i hâreden avdet ederler.

Şubatta leylekler bize mücessem müjde-i bahar gibi görünüyor. Bu sene kış bizi daima kapanık bir sema altında yaşatmış olduğu için bahara, kebûd renk bir semaya pek müştak idik. İki gündür hava açtı. Evvelki gün İstanbul halkı alelhusus kışın civar köylerde oturanlar müşa'şaa bir tulu', tatlı bir gurûb seyretmeye mazhar oldular.

Böyle iki gün sıra ile parlak, mûtedil bir hava devam etmesini baharın takarrüb-i teşrifine bir beşaret gibi telakki edenler nadir değil. Artık bütün gözlerde, bütün hayallerde kırlar, su başları, yeşil yapraklar, muattar çiçekler tütüyor. Şimdilik bu havaya nazar değmesin.

Kış günlerinin nihayet bulmaya başlamasıyla beraber İstanbul sokakları da biraz temizlenir, çamurlardan gölcüklerden âzâde kalır. Çünkü biz -tabir mazur görülsün- akvam-ı vahşiye gibi her şeyimizi tabiattan bekleriz. Yağmur olursa sokaklarımızın süprüntülerini temizler, güneş olursa çamurları kurutur. Bittabi halkın şikâyâtına da bu suret çare-sâz olur.

Şikayet dedim de hatırıma geldi. Müjdeler, büyük müjdeler ki köprünün gerden-i mecrûhu tedavi olundu,; ameliyat bitti. Evvelki gün marrin ve âbirîne küşâd olundu. Zavallı köprü! O kadar hasta, o kadar ihtiyar, o kadar bitkin olduğu aksam-ı vücudiyesi birbirinden ayrılmaya yüz tuttuğu halde yine kendisini çalıştırmak, iki gün ziyade istifade etmek istiyorlar. Orasına, burasına yamalar vura vura, artık sağlam yeri kalmadı. Biçare belki bir kaç sene hizmet etmedikçe tekaüd edilemeyecek. Koca Meclis-i Mebusan azası, kabine erkanı bile arabalarını Unkapanı'ndan dolaştırmaya mecbur oldular da yine şu cisir-i cedîdi (!) tecdîde himmet etmediler. İhtimal taşradan gelen mebuslar da "Cisir-i Cedîd" adını işiterek aldanyorlar.

Mebusan-ı kiram köprü ile meşgul olmasalar da hakları var. İşleri o kadar çok ki.. Ne istizahın, ne takrirlerin ardı arası kesilmiyor. Gazeteler her akla geleni nasıl yazıyorlarsa mebuslar da her akla geleni takrir yapıyorlar. Takrir yığınları meclis hey'e-i kalemiyesinde kudret-i sa'y bırakmıyor. Fakat itiraf etmeli meclisin parlak mahsul-ı mesaisi de yok değil. Fikir bu ya! Bence meclisin en iyi kararlarından biri dayağın kabûlü oldu. Serseri nizamnamesini tetkik eden adliye encümeni serserilere darp cezasını tatbik karar verdi hoş değil mi? Ha şöyle!... Bundan sonra Sirtına güvenen varsa çıkıp da hırsızlık etsin. Koca dayak! Cennetten çıktığını her yerde isbat edersin. İngilizler bile o kadar medeni iken kamçıyı yemeden serserilikten vazgeçmiyorlar. Bizim Türkler gibi çocukluktan falakaya alışanlar kızılılık sopasını yemeden uslanmazlar.

Hükümet adamları, Bab-ı Âli ricali kolayını öğrendiler. Ne olursa olsun "Meclis-i Mebusan"a! diye başlarından atıyorlar. Zavallı mebusan! Hem pek yoruluyorlar; hem de yiğitliği elden bırakmak istemiyorlar. Ne çare? Vekil-i millet olmak kolay değil. Büyük başın derdi büyük olur. Geçen cuma gününden beri ortalığı velveleye veren halk ictima meselesini de Meclis-i Mebusana yüklettiler. Artık ayıklasın taşın pirincini. Ben işi muhtasaran hiyâye edeyim:

Hükümet, geçen cuma gecesi gazetelere bir emr-i resmi tebliğ etti. Bunda bazı ictima'lar akdölunmazdan evvel behemehal ahbar-ı keyfiyet edilip bir varaka-i resmiye ahzedilmesi lazım geleceği ve aksi halde ictima'ın menedileceği beyan olunuyordu. Bunun hakkında, Osmanlı matbuatı namına dahil irili ufaklı ne kadar gazete varsa hepsi mesleğine, menfaatine, gördüğüne, işittiğine, anladığına göre beyan-ı mutalaa etti. Kimisi bu tebliğ-i resmiyi yeni kabinenin bir hatası, yahut bir darbe-i istibdadı gibi telakki ettiler; aleyhine şiddetli hücum gösterdiler. Kimisi bilakis bunu kabinenin bir eser-i

dirayeti; bir lazıme-i asayiş-perverfisi gibi gördüler. Herkesin maksudu bir amma rivayet muhtelif, hükmü galiben burada da doğru. İşin en bî-tarafânesi hükûmet hakk-ı ictima'ı takyid ve tahdid edemez. Ancak mühell-i âsâyiş halleri tahaddüsünemani olmak için tedabir ittihaz eder. Yoksa öyle ictima için müsaade istihsaline halk mecbur değildir. Aksi halde istibdad refte refte avdet eder. Bazı mebuslar bu mesele hakkında istizahta bulunacaklar. Meclisin kararı önümüze düşünce ak mı kara mı anlarız.

Bu haftanın en büyük vukuatından biri de Osmanlı-Avusturya Protokolüne sahh keşidesi oldu. Artık bir tasdik muamelesi kaldı. Bu da süratle yapılacak. Neticede iki buçuk milyon sarı lira içeri, iki nazenin dedikleri Bosna-Hersek dışarı, olacak. Fena alışveriş değil. Herkes bir nokta-i nazardan görür. Bunu beğenenler de var, beğenmeyenler de. Fakat doğrusu ya, hazret-i hürriyet olmasaydı koca Avusturyalı bize zırnık bile vermezdi. Bu kadarına da şükür. Elimizdekileri hazmedebilelim kâfi...

Hatib

İSTANBUL POSTASI

Mevsim-i baharın mukaddemat-ı can-perveri olan mutedil havalar artık herkese itimat-bahş edecek bir sebat ve devam gösteriyor. Bir hafta esnasında fasl-ı bahara mahsus tebdilat-ı havaiye- cümlesinden gâh gâh yağmurlar, rüzgârlar oluyorsa da imtidat etmiyor; ortalık üşümeden yine tal'at-ı ruh-fezâ-yı şems-i tâbiş handâ handı ile görünerek gönüllerde ibtisam ve ferah doğuyor. Günler geçtikçe hararet-i mahfiye artarak bütün mevcudatta kış uyuşukluğu gideriyor. Ağaçların tomurcuklarında tedricen mütezayid bir inkişaf beliriyor; hatta kızılçık gibi şeytanı bile aldatan riyakâr bir ağaç sarı çiçekleri ile enzar-ı iştiyakta vürud-ı baharı taklit ediyor. Otcağızlar boylanıyor. Kır çiçeklerinin dış kabukları yarılarak içinden henüz nâşüküfte rengârenk goncalar fırlıyor. Tarlalarda ekinler büyüyerek, yüksecik bir yerden ovaya medd-i nigâh edenler zemini parça parça yeşilliklerde gösteriyor.

Üç gün sonra takvim yaprağı koparılnca bize "ol mevsim-i bahar" müjdesini vererek: artık baharın kat'iyet-i hulûlüne her kalp kesb-i itminan edecek. "Mart kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır." sözünü de unutmamalı Mart bazı öyle hırçınlıklar, çılgınca boralar yapar ki değme kışa benzemez. Lakin mart, bizde senenin ilk ayı, genç evladıdır; nazı çekilir. Çünkü bize sahn-ı dil-nüvâz baharın ilk letafetlerini, ilk kokularını veren odur.

Marttan bahsediyoruz. Yeni seneyi unutmayalım. Dört gün oluyor ki 1325 senesine dahil olduk. Cenab-ı Hak sizlere de

bizlere de sal-ı cedîdi müteyemmin eylesin. 1324 senesi artık arkamızda kaldı. Tarih bunun adını "sene-i inkılâb" koyacak. Şimdi uzaktan uzağa bu senenin vukuatını, şunununu gözden geçirmek az faideli değildir. Sene-i inkılâb hey'et-i mecmu'ası itibariyle memnuniyet-bahş addedilmek lazım gelir. Çünkü bir büyük inkılab-i sulhînin Osmanlı hürriyetinin zarf-ı zamanıdır. Fakat mateessüf istihsal-i hürriyeti takib eden vukuat öyle parlak, yüz ağartacak, kavm-i Osmanî'nin terbiye-i ictimaiyesinin bir bürhan-ı ulviyeti olacak surette geçmemiştir. İnkılaptan sonra gelen vukuat, icraat bir sürü keşmekeşten, gürültüden şahsiyattan hatta ataletten, şaşkınlıktan ibaret kalmıştır. Bir inkılab, sal-dîde bir bina-yı hükûmetin yıkılması demek olduğu için bu dağdağaların bir kısmı ma'zur görülecekti. Fakat şüphe yok ki bizde biraz fazlası görülmüştür. Her ne ise, geçen geçti. Şimdi önümüzdekine bakalım. Yeni sene kim bilir bize ne dertler, elemeler, sürûrlar, fahrlar hazırlıyor. Takvimin yapraklarını kaldırdıkça bunları birer birer göreceğiz. şimdilik hayır temenni edelim.

Eski sene ile yeni senenin birleşecekleri günlerde saha-i vukuata epeyce şunun-ı mühimme çıktı. Bunlardan biri de yeni fırkadır. Geçen Meclis-i Mebusan'da Fırka-i Müzahire isminde bir fırka daha ilan-ı mevcudiyet etti. Bu fırkanın maksadı, diğer fırkalar beyninde tahaddüs edecek ihtilafatta te'lif-i beyne hizmet etmek, hangi taraf haklı ise o tarafa müzeheret ve bu suretle mülke hizmet eylemek imiş; Mütavassıt bir meslek tutacakmış. görünüşe göre bu fırka hiç itibardan düşmeyecek. Her işte fark-ı mevcudedden herhangi olursa olsun te'min-i galebe için mutlaka Fırka-i Müzahire'nin muavenetini te'mine mecbur olacak. Bazı dür-bîn zevat, fırkalar, cemiyetler arasında şimdiki ihtilafat baki kaldıkça Fırka-i Müzahire'nin her taraftan hulûslar, tekâpûlar, minnetler göreceğini daima sözüne "lebbeyk" denileceğini tahmin ediyorlar. Tenkide yelteniyorlar. Bence fırka mebusları dür-bîn adamlarmış ki böyle bir fırkanın derece-i

lüzumunu düşünmüşler. Haiz olacakları ehemmiyet de kendilerinin akıl mükâfatıdır. İlk düşünüp yapan daima kazanır.

Dünya ne tuhaftır! Bir taraftan böyle fırkalar te'sis edilirken bir taraftan da bazıları öbür âleme intikal ediyorlar. Manyasi-zâde Refik Bey'in vefatı, Diyarbakır mebusu Pirinçci-zâde Arif Efendi'nin feca'aten irtihali takip etti. Hak rahmet eylesin. Diğer mebuslarımızı da millete bağışlasın.

Bu zatların vefatı ortaya bir intihab meselesi çıkardı. Geçen hafta da bahsettiğimiz gibi yeni mebuslarımız eski müntehab-ı sanîlerle mi yoksa yeniden intibahla mı tayin edileceği bir mesele oldu. İkinci şikkın taraftarları çoktur ama parlamento birinci şikkı tercih etti. Bakalım sûret-i icra nasıl olacak, netice ne çıkacak?

Mebusluk piyangosunu kazanacak, yeni mebus olacak zatlar bir sene daha dört ay mebusluk edebilecekler. Çünkü geçen perşembe günü geç vakit Meclis-i Mebusan ve ayanda okunulan hatt ve nutk-ı humayûn ile meclisin kanunen sebat-ı nihayetine kadar temdid oldu. Bu nutuk nutk-ı iftitahî gibi mebusana pek yüksekte bakmıyor. Mebusan efendiler hakkında elfaz-ı ihtiramiye ve takdiriye ile memlu. Bu noktadan herkes memnun. Ne denirse densin koltuklama hoşta gidiyor. Hele hele mebusan efendiler bu nutka çok sevindiler. Dört ay daha müddet hem millete hizmet saadetine nail olacaklar, hem de iki yüzer lira ceblerine girecek. Böyle iki başlı saadet her kula nasip olmaz!...

Yeni sene uğurlu imiş! Bize getirdiği şeyler hep böyle hoşagidecek şekilde, geçen senenin son aylarında gazetelerde münakaşat-ı şahsiyat o kadar azmıştı ki herkes "elaman!" çağırıyordu. Bu senelik benlik yarışında en ziyade benab olan iki ser muharrir, Ali Kemal ve Hüseyin Cahit Beyler, Mekteb-i Mülkiye talebesinin birkaç gün evvel tertib ettikleri bir çay ziyafetinde barıştırıldılar; birbirleri aleyhindeki isnadatı geri aldıklarına ve ba'de ezin yekdiğeri aleyhinde bulunmayacaklarına dair bir de itilafnâme imzaladılar. Böylece şahsiyat kavgası bir aralık tavsar gibi oldu. Darısı diğer muhasımların başına.

Bu tefevvuk iddialarının, kalem münazaalarının artmasına sebep olarak ortalıktaki gazetelerin çokluğunu söylüyorlar. Kim bilir, belki de doğru bir mütalaadır. Her gün bir gazete arz-ı endam ediyor. Dün yeni bir gazete daha çıktı: Osmanlı Gazetesi, fakat bu böyle "zıpçıktı" gazetelere benzemeyecek. Fırka-i Ahrar'ın mürevvac efkarı olacakmış. Bize, hoş geldi safa geldi, demek düşer. Allah vere de ismi-i müsemmasına mutabık çıksa; tam bir Osmanlı gibi ağır düşünüp ağır yazsa...

Hatip

İSTANBUL POSTASI

İşte nevruz! Baharın müjdecisi; fasl-ı rebî'in yevm-i nuhustîni üç gün evvel pazar günü sabahleyin nevruz hulul etti; bütün fuyuz-ı rebî'i de beraber getirdi. Artık önümüzdeki mevsim rengin-i bahar var. Bir iki haftadan beri hava kesb-i itidal etmişti. Son günlerde büsbütün ısındı; serdi-i şitevîden tamamen çıktı. Şimdi bazen bilâ hâil-i eşi'a-paş bazen hafif bulutlarla perdedar bir güneş.. Gah açık laciverdî, gah sümbülî bir sema altında ruhumuz küşayış buluyor. Bazen yağmur dökülüyor. Fakat bu bahar yağmurudur. Lisan-ı şi'r ve histe buna baran-ı gam-gîn değil, gülab-ı neşve âgîn-i bahar derler.

Baran-ı baharın her katresi dürdane-i feyz ve berekettir. Kışın donmuş, ölmüş zeminlerde yeniden âsâr-ı hararet göseren güneşle yağmurun tetabu'-ı can-perveri, çorak zeminlerde bile zindegi zad-ı nezaret olur. Artık uryan ağaçlar birer libas-ı rengîn-i ezhar ve evrak ile bezenmeğe, koyu renkli topraklar renk renk otlarla çemenlerle örtülmeğe, ru-yı arzda bir hayat-ı fa'lane hüküm sürmeye başladı. Uykudan uyanılıca kulaklar rüzgâr uğultusu yerine kuş civıltısı duyar oldu.

Fakat ne gariptir ki vürûd-ı bahar, İstanbul'un köylerinde oturanları ne kadar neş'e-yab-ı cilve-dani ederse şehirde oturanları o kadar bî-huzur ediyor. İstanbul'da birkaç gün mütevâliyen güneş arz-ı didar etti mi, caddelerde çamur deryalarını toz yığınlarına kalbediyor. Şu mevsimde eksik olmayan rüzgârlar da bunları etrafa dağıtıyor, artık her taraf

bembeyaz bir hâl kesiyor, fakat nefes alacak tozsuz bir parça hava bulunmuyor. Yine şükür, erbab-ı himmet eksik değilmiş. Evvelki gün öğleden sonra Bab-ı Âlî caddesi bir kere sulandı; tozlar biraz basıldı.

Acaba bunu cemiyet-i umumiye-i belediye mi akletti? Pek zannetmem. Çünkü biçare cemiyet-i belediye azası şehir emanetini eski fakat sağlam bir şey zannediyorlardı. Bir kere toplanıp da işe başladıktan sonra anladılar, her birisi oraya büyük büyük ümitlerle, niyetlerle gelmişlerdi. Bir de baktılar ki sözle peynir gemisi yürümüyor. Hulus-ı niyet boş sa'y akçe etmiyor; işlerin neticesi hep paraya dayanıyor. Bunu anlar anlamaz aranmağa taranmağa başladılar; vergi alacak şeyler buldular. Av ve ev köpeklerine varıncaya kadar resm koymak teşebbüsünde bulundular. Şimdi de oktrova resmi çıkardılar. Me'kulat ve meşrubattan bir kırk kalem kadarına vergi tarhettiler. Bunlardan alacak varidatla sokakları temizleyecekler, şehri tanzim ve tezyin edeceklermiş. Ya!.. Ne zannediyorsunuz? Paris, Berlin, Viyana gibi güzel şehirler öyle bizim gibi ucuz alıp ucuz yemekle, vergisiz, kayıtsız yaşamakla mı o ma'muriyeti almışlar. Memleketimizi mamur ve zarif yapmak istersek sıkıntısına katlanmalıyız. Artık bir bardak bira içerseniz, bir kibrit yakarsanız bir akçe, bir pul her ne miktar ise vergi vereceksiniz, artık dayansın ehl-i İstanbul!...

Dayanmak sade İstanbul halkına değil, bütün memlekete düşüyor. İlan-ı hürriyeti takip eden o çılgınca emellerin, geniş ümitlerin parlak ufukların darala darala donuk, bulanık bir renk aldı. Şimdi ortalıkta bir buhran kokusu hissedilmeye başladı. Herkes diyor ki memlekette buhran varmış, buhran geliyormuş. Sebebi de parasızlıkmış. Memleket otuz senedir hasta idi. Otuz senelik hasta birkaç ayda iyi olur mu? Elbette zaiflik devirleri geçirecek. Memleketin birçok islahata ihtiyacı var. Fakat para yok.

Hükümet vergi alamıyor. Kimden alsın! Anadolu'da iki senedir mahsul olmuyor. Burası çiftçi memleketi olduğu için köylünün tarlasındaki bereket yahut kaht derhal bütün şu'bat-ı ticaretimizde, hatta bankalarda bile kendini gösteriyor. Hele şimdi tensikat sebebiyle birçok memurlar yerlerinden çıkarılacak; bunlar başka yerlerde resail-i maişet aramağa mecbur olacaklar. A alışveriş bundan müteessir olacak hasılı sözün kısası, ekmek parası kavgası ortalığı kasıp kavuracak; otuz senelik Yıldız sefahatinin acıları fitil fitil burnumuzdan çıkacak. Tabi herkesin burnu bir olmaz. Kim layıkça kim sahibül enf ise onun burnundan çıkar.

Ne çare! Biz de armut piş ağızıma düş diyecek değiliz a! Çalışırız, tahammül ederiz Biraz müddet züğürtlük çekeceğiz ama, cefa çekmeyen safa süremez, derler. Acaba bu söz doğru mu dersiniz?.. Bence şüpheli. Baksanıza! Eski devirde küpünü dolduranlar bugün de rahat yazıyorlar. Mesela sadr-ı esbak Ferit Paşa hem hey'et-i a'yana aza oldu; hem de Aydın'a vali vekili. Oh, ne âlâ!.. Eski sadrazamlıkta kazandığı yüz binlerce liralara azmış gibi şimdi de bu iki memuriyetten maaş alacak. Milletın boş kesesinin son mangırlarını çekecek.

Fakat sözün doğrusu isterseniz, daima akılsız akıllının haraçsıdır. Ferit Paşa akıllı, tecrübe-dîde adam. Milletın bugün ona ihtiyacı var. Parayı verip işini gördürecek. Köprüyü geçinceye kadar insan köprücüyeye dayı demeye mecburdur. Bakalım herkes bu hikmeti anlar mı? İşte İzmir ahalisi inat ediyorlar; Ferit Paşa'yı istemiyorlar. Vali-i sabık Galip Bey'i de salıvermiyorlar. Bir dağdağadır, bir gürültüdür kopuyor. Sadrazam da ısrar ediyor. Ya benim dediğim olacak, ya istifa edeceğim, diyor. Ayıkla pirincin taşını!...

Sadrazam paşanın her gürültüye pabuç bırakmamakta hakkı var. Gürültü o kadar çok ki. Bir taraftan Kuzguncuklular ile Üsküdarlılar dahi kalkmışlar, şirket vapurlarına binmek istemiyorlar; kendi tuttıkları istambotlarla gidip gelmek istiyorlar. Şirket-i imtiyazînin bahşettiği halkı dâva ediyorlar. Bab-ı Ali de ona hak veriyor. Fakat Kuzguncuklular sözlerini yürütmek için uğraşıyorlar. Vapur kaptanlarını, polisleri dövüyorlar. Bakalım sonunda kim altında kalacak.

Sonunu beklesek altında kalacaklar çok. Mâlum a! Şimdi eskiden beri kameti olan cemiyet ile yeniden gemiye canlanmakta olan Fırka-i Ahrar karşı karşıya âmade-i ceng ve cidal. Her vesileden istifade ile birbirlerine yumruk gösteriyorlar. Geçen gün meclis-i mebusan reisi İttihat ve Terakki Fırkasının en benam â'zasından Ahmed Rıza Bey Pera Palas'ta verilen ziyafette bir nutuk söylerken: " Hainler dediğim nutkumda söylediğim ef'al-i muzırraya tasaddi edenlerdir." diyerek kesip atıyor. Fırka-i Ahrar'ın bu cevabı kafi görüp görmeyeceği henüz meçhul.

Birisi çıksa da bu kavgacılara sorsa:

Acaba ne cevap verirler?.. Yahu baksanıza Meclis-i Mebusan'ı arasına bad-ı ecel yokluyor, genç ihtiyar demiyor. Gevşek bulduklarını düşürüyor. İki gün evvel Edirne mebusu Asım Bey de irtihal etti. Bununla mebusanın zayıtı bir ay kadar zaman içinde üçü buldu. Allah esirgesin, bakilere de akıllılık, usluluk ihsan buyursun. Birbirimizin gözünü oymaya çalışacak yerde kardeş kardeş yaşamaya çalışsak ne olurdu?.. Ne olacak, rahat ederdik. Malum a! Rahat da bize batar...

Hatip

İSTANBUL POSTASI

Dem be dem feyz-i bahar hiss olunuyor; her şeyde bütün hayvanat ve nebatatta bir teyakkuz ve tenemmüv beliriyor; reng-i zümrüdîn rebi-i incila buluyor. Ri'an-ı bahar takarrüb ediyor. vakıa bazı günler hava sisli, ratıb, hata yağmurlu. Fakat öyle ten-âzâr soğuklar, yakıcı rüzgârlar yok. Martın tahvilatı malumdur. Sabahleyin parlak bir güneşle kalkılır. Akşama siyah renk bir sema ile yatılır. Fakat bu sene mart şikayet edilecek gibi değil. Oldukça mutedil, latif. Artık kuyudat-ı takvimde sık sık tebdil, televvün ediyor. Bir gün "çaylakların gelmesi," bir gün "çiçekleri açması" ertesi gün "ağaçların yeşermesi" öbür gün "ol sefer-i derya" gibi nazar-ı nâ-şekib ve mütehassür önüne sıralanıyor. Hakikat! Ağaçlar çiçekleniyor, yeşeriyor, deniz bir reng-i dil-firib-i laciverdî alıyor. Kuşlar sürü sürü avdete, تنها çalılıkları, tomurcukları patlamış ağaçları şenlendirmeye başlıyor. Mütevazi baygın renkli menekşeler, rengarenk zerrinler, şûh kokulu sünbüller handan simalarıyla, can-bahşa nefhalarıyla etrafı dolduruyorlar. Hasılı feyz-i baharın alâim-i ulyası taravet-bahş-ı muhit oluyor.

Hasılı İstanbul'da, memleketin her tarafında buhran-ı iktisadi kokuları, neşesizlikleri var. Bunun sebebi bir kere inkilap, bir de iki senedir Anadolu'da mahsul olmamasıdır. Tabi böyle bir zamanda eski fikr-i sefahet payidar olamaz. Şimdi endişe-i maişet fermanferma-yı şiddet.

Lakin züğürtlük arttıkça nifak da artıyor. cemiyet ile Fırka-i Ahrar artık açıktan açığa gazete sayfalarında ilan-ı muhasımaya başladılar. Buna iki tarafa mensup mebuslar da karışıyor. İş artık dediydi, demediği vadilerine kadar düşüyor. O kadar zıddiyet var ki birisinin şeker dediğine öbürü şeb diyor.

Kokozluk ortalığı sinirlendiriyor. Herkes barut gibi ateş gibi olmaya müheyya. Bazen sokakta dikkat ediyorum da hoşuma gidiyor. İstibdad devrinde gölgesinden korkan miskinler yok mu? Şimdi her biri bir gazanfer-i hürriyet kesilmiş. Sokakta her attıkları adımın sanki kulağıma "haram, haram, benim, benim" sesi geliyor. Bu ne azimet, bu ne hodbinlik!.. Haddin varsa birisine bir şey söyle . Hemen hiç olmazsa bir buçuk misli kuvvette bir mukabele görürsünüz.

Baksanıza! Geçen gün ne oldu... Yıldız sarayına ait bir sultan daima dâvâsını fasletmek üzere tarafınca tayin edilen kurenadan Ali Galib Bey ile dava-yı nakil Abdurrahman Adil Bey beş altı gün evvel düelloya kalktılar. Sebebi de asılsız bir şey. Guya Adil Bey, Ali Galip Bey hakkında adem-i emniyeti müş'ir bir söz sarfetmiş imiş. Hemen yumruklar gösterildi. İki taraf karşı karşıya bulunsalar imiş, eldivenleri birbirinin yüzüne fırlatacaklar imiş. Eldivenleri atamadılar ama hemen kaleme müracaat ettiler. Biri pür hiddet öbürünü dülloya davet etti; şahitler hazırlandı. Fakat iki muarızdan biri pek tabansız olacak ki işi ortalığa duyurdu. artık dört beş gün gazetelerin ağzında çiğnendi durdu. Araya bir takım muteber zevat ile, ulema-yı İslamiye girdiler. Bu halin ayıp olduğundan , memleketimiz ve şeriatimize yakışmadığından bahsile düelloyu menettiler. Bu zaten düelloocuların da canına minnet!... Şimdi kavga teps (te-pe-sin) oldu, fakat acaba düelloocuların -haleldar olduğunu iddia ettikleri- namusları ikmal edildi mi? Eğer maksat teşhir edilse bu ma'a ziyadeten hasıl oldu; çünkü mesele ananesiyle gazetelere

yazıldı, okundu: Herkese sakız oldu. Zihi ihtilaf! Zihi usûl-i tasfiye!...

İşin tuhaflığı neresi? Sade bu düello değil, her şey matbuat âleminde hallolunuyor, memleketin inan-ı sevki gazetelerin elinde. Şehrin neresine ufak büyük bir gümbürtü olsa aksi derhal gazetelerde görülüyor. Geçen hafta Beyoğlu'nda üç sarhoş iki asker neferine çıkmışlar; bir taraftan da yaygarayı basmışlar, etraflarına Beyoğlu'nun tatlısı palikaryaları toplanmış; askerlere hücum etmişler; ellerindeki tüfekleri almaya uğraşmışlar; askerler de dipçik savurmuşlar, fakat olmamış; birkaç el ateş etmişler; Rumların kimi burnundan, kimi kulağından mecruh düşmüş; vaveyla ortalığı tutmuş; bereket imdat yetişmiş, bu sokak kahramanlarını çil yavrusu gibi dağıtmış...

Vakıa hemen ertesi gün sahaif-i mabuatta tarraka-endazı oldu. Velvele icadında misilleri bulunmayan Rum, Yunanlı gazeteciler bir giriştiler, polisten hükûmetten başladılar, askerlin yamyamlığına, kuduzluğuna, Rumların mazlumiyetine, masumiyetine kadar bir söylemediklerini bırakmadılar. tabi Türkçe gazeteler de mukabele ettiler. Vatan-perver Osmanlılar bir miting akdederek, ilan-ı hürriyetten beri daima fesat çıkarmaya sa'yi olan bu ecnebi gazetelerin neşriyatına sed çekilmesini talep ettiler. İş Babıali'den Meclis-i Mebusan'a yazıldı. Mebuslar arasında dehşetli münakaşalar oldu. Nihayet Osmanlı askerlerine kuduz, yamyam diyen bu ecnebi gazeteciler hakkında muamele-i kanuniye icrasına karar verildi, ohh... Ne a'la!. Herifler memleketimize gelip sığınıyorlar da sonra bunu unutup yemedikleri herze kalmıyor!.. Ha Şöyle!.. Şimdi ağızlarına gem vurulsun da görsünler. Serbestî-i matbuat, hürriyet-i kalemiye var ise o bizim için. Bu ecnebilere ne oluyor, bilmem!... Vaktiyle biz hürriyet kurbanları verirken onların umurunda bile olmuyordu..

Kurban, dedim de hatırıma geldi. Ada misafirlerinden Ebülhüda Efendi sizlere ömür... Geçen cumartesi günü "Ada Kurbanı" oldu. Merhum -mevtayı rahmetle yad etmeli- bir rivayete göre ulemadan idi. Ulum-ı hafiyeye şiddetle vakıftı. Hatta Yıldız'ı evc-i ikbâlde tutan onun kuvve-i sahiranesi imiş. Gazeteciler zavallıyı sağlığında defaatle ahirete yolladılar; cehennemde Fehim ile , Sakallı ile buluşturdular; görüştürdüler idi. İşte şimdi hakikaten gitti. Bize göre: "Yıkıldı gitti cihandan dayansın ehl-i kubur."

Hatîb

SF. nr. 931, s. 318

İSTANBUL POSTASI

El aman bu marttan! El-aman! Bu ne havadır, bu ne tündbad, bu ne soğuk, bu ne yağıştır! Koca mart! Sana: "Kapıdan baktırır, kazma kürek yaktırır." diye beyhude söylememişler. İstanbul, bu sene bir hal-i istisna olarak tam altı ay kış çektiken sonra marta girince alelhusus birkaç gün güneş görünce hulûl-i bahar neş'esiyle demsâz-ı meserret olmuştu. Meğer, o birkaç günlük küşayış-i hava, martın sahte nikabı imiş. Mart bizi oyaladı, oyaladı, "ha açtı ha açacak, güldü gülecek" dedirtti de yirmisini geçer geçmez çehresini öyle bir ekşiti ki herkesin bahar hakkındaki ümitleri, neşveleri, -Buzlu vadiye tesadüf etmiş ab-ı revan gibi- dondu, kaldı. Martın yirmi beşi olmuş iken kar bile yağdı!

Kimi görseniz "Bu ne hava, efendim?..." sual-i infial-kâr ve teaccüp-nâkine maruz kalırsınız. Ortalıkta öyle bir rutubet var ki kışın akmayan burunlar-Pardon efendi!..- birer çeşme-sâr-ı müleves gibi cereyana başladı. O uzun hastalığa uğramayan acı pathıcanları, mart kırağısı çaldı. Fakat ne yapar yapsın, rüzgârlarını, yağmurlarını istediği kadar koyversin, önümüz yaz değil mi? Yakında geçer gider. Ettiği yanında kalır.

Martın bu kadar hiddet ve şidde göstermesi pek asılsız değil. Herkes kabından taşıyor. Memleket buhrana dahil oldukça ortalığı derd-i maişet, Türkçesi açlık gailisi istila ettikçe herkes martın rüzgârı gibi esiyor, rast geleni devirmek istiyor. Bu hafta böyle cidal-nümûn vukuat ile dolu idi.

İlk evvel Manyasî-zâde merhumdan kalan der-saadet mebusluğuna intihab edilecek zevatın kim olacağı mes'elesi haylice güft ve gûyu bais oluyor. Yevm-i intihab yaklaştıkça gerek fırka-i Ahrar'ın gerek cemiyetin paçaları, kolları sıvadıkları, üst perdeden isma'-ı emele uğraştıkları görülüyor. Koca memleket! Her zaman demez miyim? Büyük istidat sahibidir. Efendim. Baksanıza, bu seferki mebus intihabı hiç ilk mebus intihabına benzedi mi birinci intihabdan beri o kadar terakki etmiştir ki namzetler o zamanki gibi kendilerini intihap ettirmek için gazete ilanlarıyla iktifa etmediler. Tıpkı Avrupalı namzetlerinin müracaat ettiği vesaiti kullandılar. Duvarlara ilanlar yapıştırdılar. Direkler arası salaşlarına varıncaya kadar her yerde konferanslar verdiler. Az kaldı -eğer halkın alay etmeyeceğini bilselerdi mahûd dişçiler gibi bir araba içinde sokak sokak dolaşıp "Efendiler beni intihab ediniz! Zira ben memleketin maraz-ı zaafına en birinci devayım! Zira ben sizi açlıktan kurtarırım! Zira ben, zira ben... Hülasa efendiler, düşününüz ki yalnız beni intihab etmekle ne kadar dertlerden kurtulacaksınız!.. Bu da büyük bir iş değil! Yalnız beni intihab edeceksiniz. İşte bu kadar..." Ne teranelerle nutuklar söylemekten çekinmeyecektiler...

Hakları da var ya! Dünya bir cidalhânedir. Hayatın adına mübareze demişler. Bunda kim galebe edebilirse o yaşar kuzum! Herkes galebe için meşru olmak şartıyla -mâlum â! Yeni usulde gülünç oimasının ehemmiyeti yok. Her türlü vesaiti isti'mal edebilir. İstanbul mebusluğu namzetleri de ellerinden geleni kullandılar. Galebe tabii birisinde kaldı, öbürlerine de "Ya sabır!" çekmek, âtiyi ve belki de -ne yapalım, yazmadan geçemeyeceğim- Hak saklasın, bir İstanbul mebusunun irtihalini daha gözlemek kaldı.

Dünyada gözcüler az değil. Herkes vakt-i fırsatı gözetliyor. Kâmil Paşa da sükûttan sonra konağına çekildi, oradan ahval-i âlemi, iğnenin gözünden Hindistanı seyreder gibi, sencide-i nigah-ı basîret ediyordu. Galiba vaktin geldiğine hükmetmiş,

cemiyetin kesb-i za'f ettiğine artık karar vermiş olmalı ki sebeb ve sûret-i sükûtu hakkında neşredeceğini va'deydiği izahnameyi cumartesi günü neşretti. Gûmbürtünün, dehşetini binlerce akisler verdiği tahmin buyurabilirsiniz. Gazeteler bermutad, iki kısım bertaraf izahnamenin mahz-ı hikmet, ayn-ı keramet olduğuna teknil kuvve-i kalemiyesiyle -belki de kalbiyesiyle- şahadet ediyor. Ve bir taraf nazarında bu izahname kurt masalından ziyade haiz-i kıymet değildir. Kâmil Paşa beyhude sekiz on sütunluk yazı yazmış.. Doğrusunu söylemek gerekir ki iki tarafın da bir hedefi var: Öbür tarafın iyi dediğine kötü; ak dediğine kara demek. İşte her günkü münakaşaların sebebi...

Cemiyet ile Fırka-i Ahrar böyle biribirinin gözünü oymaya çalışırlarken aradan bir cemiyet daha çıkıverdi. Hem de az buz şey değil, ötekilerini susturacak gibi. Bunun adı Cemiyet-i Muhammediye. Bazılarının fikrine göre her müslim Cemiyet-i Muhammediye'ye dahildir. O sebeple ayrıca bir cemiyet teşkiline hacet yok. Her ne ise. Bu cemiyet Mevlid-i Şerif-i Nebevî münasebet-i celilesiyle cumartesi günü Ayasofya Camii'nde bir menkıbe-i veladet okuttu. Cemiyet-i Muhammediye mensubiyetini daha doğrusu şehrimiz ahali-i müslimesi takım takım gittiler. Yüz bin kadar halk sokakları doldurdular. Cemiyet-i Muhammediye'nin Yerebatan'da merkez ittihaz ettiği yerin resmi küşadını icra eylediler. Bize cemiyetlerin aded ve emsali müjdad olsun.

Yıldız'da da bir mutad mevlid alayı icra edildi. Lakin tabii mabeyn mensuplarında eski tavr-ı azamet ve neş'e yok. Hazret-i Padişah'ın yanında mukarrebın, akreb hilkat değil, hükûmet-i meşruta reis-i vükelası ile Meclis-i Milli reisi bulundular. Dünya bu! Bir dalda gâh bülbül, gâh karga öter. Lakin dünyanın zalimane hükümleri az mı? İşte bir tanesi daha bu hafta Meclis-i Mebusan'da Avusturya ile akdettiğimiz protokol kabul edildi. Bu babdaki müzakerat hafiyen cereyan etti. Lakin meclisten herkes çıkarıldığı sırada, delikte kovukta saklanmış olanların

rivayetlerine göre meclisin müzakeratı pek sûzişli, pek müessir olmuş, bazı mebuslar ağlamışlar; vatanın bir parçasının, o güzel Bosna-Hersek'in nâçar nâçar Avusturya'ya satılmasına hazin hazin feryad etmişler. Nihayet gece yarısına kadar müzakere ve mücadeleden sonra protokol kabul edilmiş. El hükmü limen gâlib. Biz Avusturya'dan kuvvetli olsaydık iş ber'aks olurdu. Şimdi esef-hanlıkla vakit geçirmeyelim, çalışalım... Benim itikadımca "ab-ı hayat" dedikleri alın terinden ibarettir, terlersen yaşarız.

Hatib

SF. nr. 932, s. 338

İSTANBUL POSTASI

Bundan on altı gün mukaddem, geçen martın 31'ine müsadif salı gecesi saat yedi raddelerinde İstanbul âfâkında birkaç el yaylın ateş sesi halkı derin uykudan uyandırdı. Bu ateş isyan ederek daha gece yarısı Ayasofya meydanına nazır Meclis-i Mebusan dairesi önüne gelen âsîlerin bir mümayişi idi. Sabahleyin İstanbul ve bila desise halkı keyfiyete vakıf oldular. Zabıtsız, tüfeklerine süngü takmış, gözlerini hırs ve heyecan bürümüş, şiraze-i nizam ve inzibattan çıkmış fevc fevc askerler -merkez-i ihtilal ittihaz ettikleri- Meclis-i Mebusan önüne gidiyorlar. Arkadaşlarına katılıyorlar, isyan sadaları, tüfek sesleri ortalığı çınlatıyor. Ezhan ve kulubu bî-ârâm ediyorlardı.

Asâkir-i âsiyenin "Şeriat isteriz!" nidaları ortalığa yayıldı. Halk arasında yavaş yavaş hakikat anlaşıldı; isyan eden us asakir güya mektepli zabitandan su-i muamele gördüklerini, kendilerine namaz kılmamaları, allah'ı tanımamaları yolunda dinsiz zabitan tarafından telkinatta bulunduğunu söyleyerek bu hale karşı Meclis-i Mebusan'dan şeriat istediklerini ve bunun için ictima' eylediklerini beyan ve iddia ediyorlardı.

Yavaş yavaş isyan tevsî-i daire etti; umum İstanbul asakir-i asilere katıldı; kabinenin tebdiliyle iş bir dereceye kadar teskin olunabildi idi ki bu hususa dair tafsilat, vak'ayı müsadif çıkan geçenki nüshamızda mevcuttur.

Martın 31. yevm-i meş'umunu takip eden günler pek müthiş, pek buhran-engiz günler idi. Birkaç gün zarfında vükela-yı milletin bile emniyet-i hayatları kalmamış, şeriat bahanesiyle meşrutiete müthiş bir darbe vurulmuş, hayvan-ı iftira-kâr-ı istibdadın dişleri belirmeye başlamıştı. Ne hürriyet-i kelim ne

hürriyet-i şahsiye, ne hürriyet-i mesakin yoktu. Serbestî-i matbuat mahvolmuş gibiydi. Gazetelerin Sultan Hamid hakkındaki o mahud cümel-i medhiyesi sahifelerde tekrar görünmekte, her şey saklanmakta, hakikat yazılmamakta hafiyeler oratlığı doldurmakta idi. Bu siyah günlerde hürriyet-perver kalpler tekrar muhkemiyyet-i istibdad, takarrüb-i inkiraz-ı vatan endişesiyle kan ağlıyorlardı. İsyân-ı askerînin ibtidasında işin sırf bir eser-i taassüb ve İttihad-ı Muhammedî cemiyeti mensubiyeti ile bunun başında bulunan Volkan gazetesi sahibi Vahdeti haini tarafından müretteb ve fırka rikabından mütevellid bulunduğu zannediliyordu. İşin fena olduğu ve bunun istibdada yol açacağı kestiriliyor idi. Lakin Sultan Hamid-i Sani'nin tab-ı müstebidanesine nazaran muhafaza-i meşrutiyet üzerine ettiği yemine inanılmamakla beraber, vehmi ve korkaklığı malum olduğundan iade-i istabdad için bu kadar büyük bir cür'et göstermeyeceği tahmin ediliyor Olsa olsa Abdülhamid'in fırka rekabeti sevkiyle bazı eşhasın ve cühela-yı sûhte-ganın hazırladıkları kıyam ve ihtilalin vukuundan sonra istifade emeline düştüğü farzolunuyordu. Fakat Rumeli'den ve alehusus Selanik'ten gelen haberler oraların mahiyet-i meseleyi İstanbul'dan iyi anladıklarını isbat etti. Rumeli ve Selanik'ten hatta Anadolu vilayatından Erzurum'dan, Aydın'dan mabeyne şiddetli telgraflar çekilerek vakayi-i ahire üzerine muhalif-i meşrutiyet surette teşkil eden kabinenin tanınmadığını beyan ve Sultan Hamid'i tehdid eyledikleri uzaktan uzağa işitiliyordu. Hatta Üçüncü Ordu'nun ayağa kalktığını, İstanbul'a gelip âsileri, müstebidleri te'dib etmek üzere yola çıktığı tahakkuk ediyordu.

Nisanın beşine müsadüf pazar günü idi ki, resmen Hareket Ordusu lisan-ı ahalide Hürriyet Ordusu denilen, miktarı yirmi otuz bini bulan Rumeli gönüllülerinden mürekkep ordunun Çatalca'yı geçip Hadim köyüne geldiği ve hatta pişdarların Küçükçekmece'ye vasıl oldukları anlaşıldı. Kulûb-ı erbab-ı hamiyet bu hürriyet tahliskârlarının takarrup vücuduyla biraz nefes aldı. Ertesi pazar, ertesi günü de martın on

yedisinde her tarafta hükümferma olan fırka münazaatı ve şahsiyet çirk-abı içine karışmamak için tatil edilmiş olan yevmî "Servet-i Fünûn" tekrar meydan-ı mücaahideye atıldı. Sair yevmî gazetelerin ihtiyar ettiklerini söylediklediğimiz meslek-i sükûta külliyyen muhalif açık bir lisanla halkı intibaha davet etti. Birgün evvelki pazar günü Ayastefanos'a gitmiş olan yirmi kadar mebusa İstanbul'dan birçok mebuslar daha iltihak ederek orada ictima eylediler. Yine o günü hareket ordusu pişdarları Ayastefanos'u işgal ettiler artık nisanın altısından ta İstanbul'un işgal edildiği on birinci cumartesi gününe kadar Ayastefanos'ta umum mebusan ve ayan toplandılar. Ayan-ı mebusandan mürekkeb Meclis-i Millî-i Umumî Osmanlı tarih-i meşrutiyetinde ilk defa olarak ictima etti. Meclis-i Millî'nin orada icima etmesi İstanbul'un hükûmet-i merşruta merkezi tanınmadığının bir delil-i alenîsi idi.

Bugünden sonra Hareket Ordusu tahşidatına devam eti. Rumeli'den sel gibi mücahidan-ı hürriyet akmakta idi. İstanbul civarında mevaki'-i askeriye işgal, istihzaratı öyle ikmal eyledi. Bugünlerde İstanbul'da zahiren bir sükûnet vardı. Fakat hakikatta inzibat ve asâyiş mefkuddu. Âsî askerler, şeriat isteyenler, müteassibîn gürûhu istedikleri yolda icra-yı habaset ediyorlar. Mamafi Rumeli Ordusu'nun takribi her birine bir melce vü mifer arattırıyordu. Sultan Hamid ordunun hareketını tevkif için her türlü vesait-i desisekârânesine müracaat ediyordu. Lakin Rumeli kahramanlarının azmi kafi idi. Şeytan-kâr Abdülhamid bu defa aldanyordu.

Nihayet nisanın üçüncü cuma günü padişan korkmadan, evet korkmadan selamlığa çıktı ve etrafındaki asi askerlere gevrek ve limonata dağıttı. O gün ba'dezzuhur Topkapı haricindeki Davutpaşa Kışlası hürriyet ordusu tarafından işgal olundu. O akşamdan itibaren ordunun Hareket-i taarruziyesi başlamıştı. Ertesi cuma, ertesi günü alessabah başlayan hareket-i askeriye avn-ı Rabbanî ile akşama kadar İstanbul'un feth ve işgaliyle neticelendi. Asâkir-i âsiye müteferrik yerlerde ve

şehrimizin hemen her karakolhanesinde makavemet ettiler. Fakat hürriyet ordusu efrad ve gönüllülerinin şîrâne savleti ve bazen endah t ettikleri top gülleleri cümlesinin bu me'yusâne ve mecnunâne mukavemetlerini kesreyledi. Yalnız Taşkışla ziyadece mukavemet gösterdi. Fakat o da top ile tahrib ve isti'mana mecbur oldu. Yıldız Sarayı etrafında epey asker vardı. Burası pazartesi akşamına kadar öyle bila harb taht-ı mahsurada kaldı. Nihayet Abdülhamid-i Sani'nin askerleri teslim oldular. Bendeganı firar ettiler, yahut derdest olundular. Salı günü vakt-i zühürde Meclis-i Mebuan'da verilen hal' kararıyla Yıldız'da artık yapıyalmız kalmış olan zalim ve müstebit Abdülhamid hal' ve Selanik'e icla' ve veliahd Reşad Efendi Hazretleri Sultan Mehmed Han-ı Hamis ünvanıyla taht-ı âlf baht-ı Osmanî'yi iclas eyledi. Ve hürriyeti ve meşrutiyet Osmanlı mülkünde îlâ maşallah ebediyyen takarrür eyledi.

Hatîb

İSTANBUL POSTASI

İşte ri'an-ı bahar. Bugün nisanın, bu latif bahar ayının, yirmi üçüncü günü, ruz-ı hıdır. Hıdırellez, bizim çocukluğumuzdan beri duyduğumuz sami'a-nüvâz bir namdır. Hepimiz bu ismi işitince, baharın bütün tecelliyatını, insanların bütün şevk ve zevkini, mesirelerin ve su başlarının bütün galebeliklerini hatırlar, hissederiz.

Şarkta eskiden beri adettir: Şark memleketlerinin hepsinde Ruz-ı Hızır'da birbirine az çok benzer merasim icra ediliyor. Bunlardan maksad-ı baharın hulûlünü karşılamak, bedâyi'-i rebî'iyeye karşı ibraz-ı şükran ve şadî etmektir.

Bir adete göre, Hedirellez günü pek erkenden kalkılır; akşamdan içine herkes tarafından yüzük, düğme gibi nişanlar almış ve bir gül fidanının dibine gömülmüş olan "niyet çömleği" bahçede maniler, semailerle açılır, içindekiler birer bir çocuğa çıkarttırılır, her kişi de bir mani ve semâî okur; çıkan şeyin -düğme, iğne, yüzük, her ne ise- sahibi bu maniden hüsn-i tefeül veya teşe'üm eder. Bu adet şimdi İstanbul'da ekseri aileler nezdinde metruktur. Taşralarda daha ziyade caridir.

Şehrimizde ve Memalik-i Osmaniye'de en çok cari ve mer'i olan adet Hıdırellez günü kuzu yemektir. Her sene daha bir gün evvelinden kuzular alınır, doldurulur fırına verilir, Hıdırellez sabahına erkenden yetiştirilmeye çalışılır. O kadar ki Osmanlı memleketinin her tarafında binlerce kuzular zebh olunur. Bazan Hıdırellez günü kasaptan alınacak kuzu bulunmaz. Kuzu doldurulamazsa taze yaprak dolması onun

yerini tutar helva, yahut sütlaç ile salata bu maide-i rebi'anın mütemmim-i gayr-i mfarıklarıdır. Hıdırellez günü umum Osmanlı askerine de maide -i rebiiye verilir.

Ruz-ı Hızır ziyafetinin hazırlanması bir mesele olduğu gibi ziyafetin çekileceği yerde bir mesele teşkil eder. Bunun için evvelden uzun bahisler olur, ziyafetgh intihab edilir. Her arzu bir değildir, kimisi de kendi bahçesini tercih eder. Hasılı Hıdırellez, akşama kadar eğlenilir, zevk ve neşve içinde hoş demler geçirilir, her zihinde sene-i atiyeye güzel hatıralar bırakır. Bir Yevm-i latif-i bahardır.

Bu sene nisan pek güzel havalarla geçti, daima -hatta biraz fazlaca- güneş ve hararet gördük, çiftçilerin hahiŐine rağmen mart nihayetinden beri yağmur da yağmadı. Onun için Ruz-ı Hızır'ın güzel geçeceği havanın tenezzühe arzu-keş olanların çehresini eŐkŐitmeyeceėi kuvvetle mit olunabilir. Yalnız bazılar, memlekette idare-i rfiye bulunmasından dolayı Hıdırellez ahenginin tatsız olacağından endişe-nk. Fakat bu endişe, na be mahal hatta haksız, çünkü memlekette bugün hürriyet tamamiyle teessüs etti, baba müstebid Hakan-ı Sabık hal' olundu, emniyet ve asayiş gayet mkemmek. Bundan keyifli zaman mı olur? Vakıa irade-i rfiye var. Fakat gayr-i mahsus bir Şey. Geceleri saat  buçuğa kadar sokaklarda gezilebiliyor. İdare-i örfiyeden korkacaklar asiler, mstebitler, mrteciler, hafiyeler, hasılı -uzun uzadı saymak ne lazım- hainlerdir. Vatan-perverlere, hürriyet-perverlere bir Şey yok. Bilakis erbab-ı namus için buğnk kadar hiç bir zaman emniyet-i Şahsiye hasıl olmamıştır.

Benim fikrimi sorarsanız, gel keyfim gel. Ne l! Oh!.. Ne bahtiyar adam imiş!.. Canavar-ı istibdadın böyle gözüm önünde ezildiğini, İstanbul'un Hürriyet Ordusu tarafından muzafferren

fethedildiğini görmek, bunca vakayi'-i tarihiyeye şahid olmak az bahtiyarlık mıdır? Şimdi memlekette öyle misli nâ-mesbûk bir tathirat var ki vücud-i memlekete pire gibi üşüşen hafiyeleri, mikrop tabiatlı, muzır mahlukları Osmanlı tarzında temizliyorlar.

Osmanlı tarzı nedir diye sormaya hacet var mı? Hiç siz çocukluğunuzda darağacı işitmediniz mi? İşte o darağacı Avrupa'nın en birinci antiseptik şeylerinden ziyade mezad-ı taaffündür; hafiyeleri, hain-i vatanları, mürtecileri birer birer ensesinden yakalıyor; artık o vatan mikrobunda bir daha kudret-i ızrar kalmıyor.

Evvelki pazareresi günü köprü başında üçü Beyazıt ile Ayasofya'da beşer tanesi bu dam-ı atalete tutulmuşlar, sabahtan öğleden sonraya kadar sallandılar; gelenler geçenler de ibret aldılar. Hainler ve kazibler korktu, halisler ve sadıklar sevindi.

Bugünlerde sevinecek şey o kadar çok ki... Yıldız ya millet bahçesi olacakmış, ya millet müzesi. Demek o yüksek(!) mevki biz de seyredebileceğiz. Ne kuzum, eskilerin dedikleri gibi dünyanın altı da var, üstü de. Bazen böyle yukarıdakiler aşağı, aşağıdakiler yukarı gider. Allah bazıları gibi, kimseyi attan indirip merkebe bindirmesin..

Koca ninelerimiz beyhude söylemezlermiş: Ne oldum dememeli , ne olacağım demeli. İnsan hakim-i rûy-i zemin, hakanü'l-berrin ve'l-bahrin olduğunu işitip dururken, debdebe ve saltanat-ı bî-payan içinde yaşarken bir gün gelir bir köşede sessiz sadasız, ikamete memur olur. Otuz senelik seyyiatın acısı birgün içinde çıkar. Kainatta hüküm süren kuvve-i bahire-i adaleti düşünüp de işin ilerisine varmamalı.

İran Şahına baksanıza. Akıllı adam! Türkiye vukuatını, müstebitlerin büyükten küçüğe kadar mahrumiyetini işitir işitmez tebasına hürriyeti bahş, Meclis-i Millî'nin küşadı hükmünü isdar etti. Fakat kıssadan hisseyi sade o mu kapar? İranlılar ahmak mı? Şahın sözüne öyle kolayca inanmıyorlar. Bunda hakları var. Biz inandık da ne oldu. Huylunun huyundan geçmediğini bir daha acıca tecrübe ettik...

Tecrübe acı ama meyvesi de pek tatlı. Şimdi öyle bir padişahımız var ki Allah millete bağışlasın. İlk selamlığını Ayasofya Camii'ne yaptı. İki gün sonra çiftliğine gezmeye gitti. Yarın da bir başta camii şerifte selamlık yapacak, ondan başka sultan-ı mahlu' elli bin lirayı azırganır iken padişah-ı nev-câhımız Meclis-i Mebusan'ın tayin ettiği yirmi beş bin lirayı çok bularak beş bin lirasını hazine-i millete terketti. Yakında da vilayati gezecek, teb'asını görecek. Tavrında muamelesinde bir peder gibi müşfik. Milletini seviyor. Gideceği yerlere açık araba ile, bir iki yaveriyle gidiyor. Etrafında öyle askerden değil, milletinden, milletinin tebcilatıdan bir kale var. İşte şimdi millet nam bir Osmanlı milleti gibi haiz-i vakar ve mehabet, padişah da tam bir Osmanlı padişahı gibi zî-ihtiram ve şevket-penâh. Böyle bir merbutiyet-i müteakabile elbette hemişe payidar ve kavi olur.

Hatib

İSTANBUL POSASI

Ooh, şükür... beklediğimiz yağmurlara kavuşuk. Nisan; yağmur ayıdır. "Nisan yağmuru" beynennas zebanzed ve kuvve-i namiyesi meşhurdur. Nisan yağmurunun her karesi altun olduğunu söylerler; yanlış değildir. Bahar gelince birdenbire sıcaklar basar; ortalık kurur. Daha henüz ilk devre-i neşvü nemada bulunan ve bu sebeple pek ziyade suya ve gıdaya ihtiyacı olan nebatat susuzluktan sıkılır. İşte bu sırada imdada yetişen baran-ı nisanın hakikaten her katresi bir rize-i elmas gibi kıymetdardır.

Bu sene martın o kadar fena havalарına rağmen nisanın bidayetinden ta yirmi üçüne hıdırellez gününe kadar yağmur yağmadı. Hem çok sıcak. Ortalıkta yağmur ihtiyacı ziyade idi. Nihayet geçen perşembe günü öğleden sonra semada toplanan bulutlar meşime-i bereketlerindeki katarat-ı feyzi işar ederek ri'an-ı baharı ikmal ettiler.

Yağmur gece ertesi cuma günü de imtidad etti. Ortaliğa hayat ve bereket, sade erbab-ı ziraat değil umuma neşe ve şetaret verdi.

Belki böyle demekle biraz hata ettim. Şimdi zaten memleket neşve-i muvaffakiyet ile sermest. Çünkü menafi-i milliyeye muvafık işler görüyor. Mesela geçen hafta çarşamba günü, 31 Mart hadise-i irticaiyesinin terkettiği gayr-i meşruti kabine (...) verildi. Sadr-ı sabık Hüseyin Hilmi Paşa'nın taht-ı

riyasetinde yeni kabine teşkil etti. Kabinayı teşkil eden zavât fa'al, kâr-dâde hüsn-ı zabt ashabından bulunuyorlar. Artık meşrutiyetin kuvvetle te'sis ettiği şu sırada herkesin nazar-ı istihsanını celb eden böyle bir kabineden hayırlı icraatlar beklenebilir.

Asıl icraat Divan-ı Harb-i Örfî'nin icraatı. Hiç iki, bir yok yüzlerle. Hatta binlerle öyle can sıkacak kadar uzun sürmüyor. Bir iki hafta içinde tahkikat ve mühakemat nihayet buluyor. Sonraki ma'lum. Fikr ve fi'l-i mürtecianeleri tahkik edenler âzım-ı darü'l-büvar oluyorlar.

Evvelki hafta ilk posta olarak on üç tane asakir-i âsiye -ta'bir-i kadimiyle- berdar kılınmıştı. Dünkü çarşamba günü de âsar-ı tevfik kumandanı Merhum Ali Kabûlî Bey'in yirmi bir bahriye neferi şehrin muhtelif semtlerinde sallandırıldılar.

Lakin dersiniz?.. Divan-ı Harb'in tahkikatı ilerledikçe neler işitiliyor neler! Çok hacıların haçı çıkıyor. Bir zamanlar İkdâm sermuharriri olan zat Sütûde sıfat , Ali kemal Beyefendi'nin, Yıldız Sarayı'nın tahribatında bir jurnalı ile geçmesin mi? Bunu işitenler ibtida kulaklarına inanmadılar. Sonra jurnalın sureti neşredildi. Bugün de bir fotoğrafisini dercediyoruz. Vakıa Ali Kemal Bey makalat-ı ruz-merre o tarz beyan-ı ma'rufiyle aylarca müddet herkese meşrutiyeti, hürriyeti telkin, âleme akıl hocalığı etti ama işte şimdi -kasapların dediği gibi- mal meydanda halis kıvırcık bir jurnalci imiş. Kendisinin bu jurnalden başka daha jurnalleri de olduğunu söylüyorlar. Günahı boynuna.

Ah, şu paranın gözü kör olsun. Böyle âlemi baştan çıkarmaya sebep hep odur. Ben evvelleri paranın kuvvetine

inanmazdım. Meğer pek doğru imiş Yıldız'ı yıldız, Abdülhamid'i kumandan-ı a'zam(!) eden o sarı sarı liraları imiş. Ne de bitmez para imiş efendim. Yıldızın taharriyatında çıkan paralar akla hayret verir. Kasalar, dolaplar, torbalar, kutular içinde avuç avuç, öbek öbek lira, Yıldız Sarayı tıpkı masallardaki dev saraylarına benziyor. Yığın yığın liralardan başka elmaslar, yakutlar, zümrütler, zebercetler, bilmem neler kıyamet!..

Hakan-ı mahlu' şimdi artık altın sevdasını terketmiş gibi görünüyor. Selanik'te oturmakta olduğu Alatini Köşkü'ne Yıldız'dan eski meskeninden ehlî, yabanî her türlü hayvanat celb ediyor. Onlarla meşgul oluyormuş. Tavuklara pek meraklı olduğunu söylüyorlar. Selanik gazetelerinin yazdığına göre şimdi rahatı pek iyi imiş ama yakında zuhur edecek Vardar'ın sivrisinekleri pek müz'ic olurmuş!...

Bu şimdi Hakan-ı Cedidimiz Sultan Mehmed Han-ı Hamiş hazretleriyle meşgulüz. Gözümüz onu görüyor, kalbimiz onu seviyor. Evvelki gün kılıç alayı icra olundu. Bu alay hakikaten âla-yı vâla idi. Milletle padişah birbiriyle telaki etti. Kalplerden mütekabilen hissiyat-ı samimane ve ihiramkârane yükseldi. Dostları sevindirsin, düşmanları yerindirsin.

Hatip

İSTANBUL POSTASI

Mevsim baharın eyyam-ı kemalindedir. Hava latif, mu'dedil bir hararete. Sema rengîn, müşemmes. Geceler mükevkeb. Nûrâni. Sabahlar, bir rutûbet-i hafife içinde. Akşamlar nefha-i nesim ile mutarra. Artık nebatatta cünbüş-i elvan meşhud. Reng-i sebz bütün parlaklığıyla nazara fûruz rağbet. Çiçekler bütün elvan-ı tabiatla sine-küşa-yı zevk.

Bahar artık kupkuru bir mevsim olmaktan çıktı. Meyveler kemale erişiyor. Gün geçtikçe dallar üzerindeki ecrâm-ı zümrüt-reng kızarıyor sararıyor, ölüyor. Kiraz, dil-firîb bahar meyvesi isti'cal-i mahsusiyle dalları bastı. Reng-i alı artık her köşede, her manavın işportasında görölmeğe başladı. Yakında hem azûbet-i mahsusasını alacak, hem de her eve, her mendile girmeğe başlayacak...

Ya çilek! O da penbe renkli simasını, bir haftadan beri büyük manavların i'tina ile hazırladıkları yerlerde, küçücük sepetcikler içinde yeşil yaprakların arkasına gizlenerek gâh ve bî-gâh göstermeğe başladı. Hatta şimdiden kendini kefe-i mizana atmasına bakılırsa bizleri çok intizarda bırakmayacak gibi. Henüz yenir gibi değil. Okkası yirmi kuruş. Bekleyelim zaman onun da vaz'-ı istiğnasını kırar, ucuzlar...

Burada eriği zikretmeden geçmek haksızlıktır. Bu da bir bahar meyvesidir. Vakıa her bahçede bulunduğu, çocukları mide fesadına uğrattığı için zemmederlerse de can eriğine doğrusu her kesin ağzının suyu akar, iri, küçük çekirdekli bir can eriğinde ne latif bir nesğ-ı hayat-ferma vardır!... Erik artık ucuzladı. Her ne

kadar daha pek körpe ise de on gün kadar o da cesamet-i tabiiyesini bulur. Hatta kartlaşır bile.

Vakıa zaman her şeyi kartlaştırıyor ama bazı kökler var ki onları bir türlü kocatmıyor. Mesela Abdülhamid gibi. Adam o kadar hırs sahibi, gönlü o kadar emellerle dolu ki galiba yüzlerce sene saltanat etse yine "Daha!" diyecek. Hamid-i Sani'nin haris-i saltanat olduğunu zaten biliyorduk ama bu kadarını değil. Bir kaç gün ol gazeteler yazdı. Bundan dört beş sene mukaddem, Abdülhamid bir rü'ya görmüş. Kanatlı otuz at tarafından çekilen bir araba derununda bulutlar arasında uçurmuş. Hemen ertesi günü hocası, Ebülhüda'ya bunu ta'bir ettirir. Ebülhüda bunu duyar duymaz yağlı bir fırsat ele geçirdiğini anlar. Yağını iyice sızdırmak için Abdülhamid'den mühlet talep eder: Abdülhamid'in kemal-i şan ve şerefle otuz sene daha hükûmet süreceğini söyler. Koca saltanat büdelası buna kanar. Ne kadar bahşiş verse beğenirsiniz? Tam otuz bin lira! Ebülhüda vurgunu vurur. Bu paralarla emlak ve akar alır. Hamid cenablarına gelince şimdi Selanik'te Alatini Köşkü'ndedir. Rü'yası sadık imiş. Hakikaten bir seyahat yaptı. Ama seyahat bir esb-i semavi ile değil de esb-i ahenîn ile oldu.

Geçen senedenberi Abdülhamid ile beraber bütün dostları seyahat modasına merak etmişler. Eski devirde Jöntürkler vatan haricinde diyar diyar gezerler idi. Şimdi de Abdülhamidistlere sıra geldi. İçlerinde meb'us, gazeteci, mabeyinci, yaver, hafiye, arab, çorab her cinsten var. Devr-i sabıkta vatanperverler, hamiyetliler zemin-i vatan etrafında pervane gibi dönerlerken hoşlarına gidiyordu. Şimdi de onlar dolaşsınlar da Hanya'yı Konya'yı öğrensinler.

Yahu ne tuhaf şeydir! Kim derdi ki Hamidistler bu kadar çok olsun. "Çok hacıların çıktı haçı zîr-i bağilden." sözü ne doğru imiş!... Ali Kemal'in birkaç jurnali daha çıktı. Bu zatın jurnal yazmakta evla bir üslub-ı latifi (!) var ki, bu sanatta da sahib-i kemal olduğu aşikâr. Bu zat yalnız sahtekârın mumu yatsıya

kadar yandığını nasılsa düşünmemiş. Her gün yazdığı makalelerle aleme karşı kendisini şeyhülahrar gibi tanıtmak isterdi. Lakin işte şem'-i hilesi çabuk söndü. artık sesi bile işitilmez oldu.

Abdülhamid'in parası, te'sir-i füsunkârı ile en hür memleketlerde, en uzaklarda yaşamışları bile yoldan çıkarır iken ma'hûd firarî İzzet, Avrupa'dan yolladığı bir mektupta, kendisinin Abdülhamid'e verdiği jurnallerin Yıldız taharriyatında ele geçtiği hakkında yazılan fıkratı şiddetle reddediyor. Ve "Ben jurnalcilik etmediğim gibi istibdat taraftarı da değilim. Tamamıyla hürriyet-perverim." diyor. Balık kavağa çıkarsa bu sözlere de inanılır. Koca gurk-ı baran-dide istediğini Abdülhamid'e bilâ hail ve lâ-mani' söyleyebilirken jurnal vermeye ne hacet. İzzet'in yüzlerce adamı vardı ki dilediği yolda jurnal verirlerdi. Hürriyet taraftarı olduğu iddiası da epey cür'etkârâne. Bu şeytan ile yaşayıp da iddia-yı mülkiyet etmeye benziyor.

Ada misafirleri İzzet gibi hepsi iddia-yı masumiyet ediyorlar. Vakıa derler ki: Kabahat gelin olumuş, kimse almamış. Lakin bu kadarı da artık hamakat. Meşhurdur ki rüzgârın önüne düşen adam yorulur. Bu Devr-i Sâbık mensupları da artık rüzgar-ı adaletin kuvvet-i cereyanına teslim-i nefis etseler, beyhude yorulmamış olurlar. Geçen gün dahiliye nazır-ı esbakı Memduh Paşa mahfuzan İstanbul'a indirilip Divan-ı Harb-ı örfiyede isticvap olundu. Bakalım, nevbet-i adalet ötekilere ne zaman gelecek.

Adalet ne büyük kuvvettir! O kadar kapalı tutulan Yıldız Sarayı bahçesini bile onun kuvvet-i pazusu açtı. Evvelki salı günü gittik, gezdik. Bu esrarengiz merkez-i istibdadı gördük. Her tarafında uçuşan hava-yı istibdadı, Abdülhamid'in otuz senelik

bekaya-yı saltanatını temaşa ettik. Bahçenin her köşesini bir sükûn-ı kasvet-engîz arz ediyor, zulmün zevalini gösteriyordu. Abdülhamid ve avanesi de zevk-i selim, fikr-i san'at namına bir şey olmadığı, Yıldız Saraylarının parça parça yapılmış âdî binalardan ibaret bulunduğu, rast gele inşa edildiği anlaşılıyordu. Orada iyilik namına bir şey yoktu; o yerler muhtac-ı tedavi, ma'lûl bir dimağ elinde senelerce müddet baziçe olmuştu. Neticede de nîm harap-âsâ bırakılmış idi...

Hatîb

SF. Nr. 937 s. 2

İSTANBUL POSTASI

Ri'an bahar, gün geçtikçe fer ve tâbını, lem'a-i taravetini kaybediyor. Saha-i arzı tezyin eden nebatat, eşcar evrak, ezhar, nezahet ve bekaret-i ibtidaiyelerinden çıkarak kemale, tenasüle, gaye-i hayatiyelerine doğru derece derece yol alıyor. Mürûr-ı eyyam ile, ruy-ı rengîn baharda ne o nev-şüküfte-i revnak ve tab, ne de o 'izar-ı taze kalıyor. Zamanın kuvve-i tebdiliyesi, hayatın dağdağa-i güzarişi rebî'in bütün mevcudat-ı âbdarında sayfa mahsus bir sertlik bir kesafet, bir kartlık istidadı belirtiyor. Vakıa henüz baharın bütün mehasini, tekmil bedayii, kaaffe-i elvan ve elhanı ber-devam. Ancak nazar-ı dakika-bîn ve hassas, baharın bütün mahsusatında bir tahavvül mevsimi nümayişinin ince alametlerini görüyor.

Mesela meyveler oluyor, yaprakların açık yeşil rengi koyulaşiyor. Çiçekler goncalarını işar ediyor. Çemenler büyümekten kalıyor. Kuşlar yavru çıkarıyor, bülbüller feryad-ı âşikanelerinin son safhalarını geçiriyor. Kuzular çâlâkî-i şebablarını kaybediyor. Sular ısınıyor, çağlayanlar ağırlaşıyor.

Bütün bu şeyler baharın mastaba-i zevkinde hitam-ı 'ayş ve nûş takarrüb ettiğini gösteriyor. Artık havalar gereği gibi ısındı. Çehre-i sahîn-i sayf görüldü. Günler gayet uzun, geceler gayet kısa. Sema sabahları ağır bir buhar ile gâze-dâr, öğleğin bir ebyaziyet-i münevvere-i şems içinde, akşamları sakin ve reha-perver bulunuyor. Bütün tabiat, baharın meyhibini iktitaf etmiş, sayfın hazainine el atmış bir halde pür zevk-i vasl, mest ve lâkayd yaşıyor.

Bu günlerde mehtab da var. Mayıs içinde rebî'in dolgun, kemalini bulmuş endam-ı can-ferması yanında kamerin tabîş-i tal'atı pek nazar-firîbdir. Birkaç akşamdır mah-ı nevin bir haftalık cirm-i beyazı, gurûbdan sonra bulutlar arasında görünen habgâhından çıkarak an be an mütezayid bir tenevvür ile iltima'a başlıyor. Vakt-ı ışıya doğru her tarafa sîmîn yaldızlar döküyor. Ooh... Bu anlar pek latif pek rûh-ı istinas oluyor. Ağaçların şebeke-i evrakı arasından yeşillikler, çiçekler üstüne dökülen parça parça envar-ı beyaz samîm-i ruhta bir meyl-i mestî husûle getiriyor. Nigâh-ı şîir-perver, semanın reng-i dıraşanından bitab-i tahassüs. Sine-i arzın cünbüş-i elvanından nûkhet-i hayat-âverinden müteessir ve hayran saatler geçiriyor.

Bu mevsimlerde adaların zevkine doyum olmaz, limanında mehtab safası bî-manenddir. Lakin Büyük Ada'nın nice senelerden beri nice aşıkâne maceralara zemin hazırlamış olan çam altıları bu sene bir kaç gün evveline gelinceye kadar nisbeten تنها-yi bî-feryad, mahrum-ı aşk ve hayat eder. Devr-i sâbık erkan ve rüesa-yı müstebidenin orada müsaferet namı altında hal-i mahsuriyette olmaları sebebiyle olaya her seneki gibi zairler, mütenezzihler, daldalar, aşıklar gidemiyorlardı.

Fakat iki gün evvel ada misafirleri büyük adayı tahliye ettiler. Bunlar ilan-ı hürriyetten beri Robinson gibi orada oturmaya mecbur idiler. Evvelki gün sıra kendilerine geldi. Hepsi dertop edilerek İstanbul'a getirildiler; Divan-ı Harb-i Örfî huzuruna çıkarıldılar. Divan-ı Harb de onları mallarının hacziyle müebbeden kal'a-bendliğe mahkâm etti. Ne ise yine ucuz kurtuldular. Saye-i millette ömürlerinin sonuna kadar rahat rahat yaşayabilecekler.

Doğrusu Divan-ı Harb mücrimler hakkında ne kadar bî-rahm ise, masumlar hakkında o kadar âdil. Abdülhamid'in yakınlarından olan ve hareket-ı ahire-i irtica'iyede medhali söylenen Nadir Ağa'nın bir aydan beri imtidad etmekte olan muhakemesi hitam bularak beraatına hüküm verildi.

Nadir Ağa'nın hakkı varmış. İsminin ismiyle bir arada yazılmasına hiddetlendiği sabık mü sahib-i sani Cevher Ağa idama mahkum edildi. Kendisiyle birkaç meşhur hafiye de beraber. Hepsini bir gün ber-dar kılınacaklar.

Divan-ı Harb, tahkikat ve muhakematta tabir-i marufiyle ateş gibi. İşler sür'at-ı berkiye ile çıkıyor. Yıldız'da çıkan jurnallerden beş on tanesi daha bu hafta neşredildi. Hepsinde pek cahilane mütaleat görülüyor. Pek âmiyane makasid fark olunuyor. Hele bazılarında "... efendimiz para hususunda imsak buyurmazlarsa marzi-i âlileri hasıl olacak..." -ta'bire müsaade buyurulsun- çingeneliklerle Abdülhamid'den para sızdırılmak isteniliyor. Şu jurnallerden bu alçak hafiyelerin derece-i denaetleri, parayı imanlarından ziyade sevdikleri anlaşılıyor.

Burada ele geçenler pençe-i adalette kıvranırlar iken kaçabilenlerin vatan harcından vızıltıları iştiliyor. Kimisi binaya mektup, telgraf yollayıp iddia-yı masumiyet; kimisi mel'anelerde temerrüt ediyor. Cerâid-i ecnebiye ile ilan ve neşri-efkâr eyliyor. Bunlardan birkaç meb'us Atina'da , Ali Kemal Paris'e, rivayete göre Ali Kemâl İkdam'ı Paris'te de iki lisanda çıkaracakmış. Bakalım, o sütun sütun müzeyyen zincirleme, kırık dökük yazılarına orada da müşteri bulabilecek mi?..

Abdülhamid'in tevabi'i böyle muzhamil, perişan, kendisi alatini Köşkünde -kendisinin icad buyurduğu ta'biri vechiyle-akamete me'mur davacılar birer birer baş kaldırarak rahatsız

ediyorlar. Kimisi malını, kimi kanı da'va ediyor. Büyükler demişler ki Alma mazlumun âhını çıkar âheste âheste.

Her şey iyi hoş, lakin gazetecilerin hali fena; i'lan-ı hürriyetten sonra gazetelere, gazetecilere hürmet, itibar pek yüksek idi. Sonra herkes gazeteci oldu. Birtakım meçhul isimler ortaya çıktı. Herbiri birer varakpâre ile levs-i fesad saçtılar. Bu kötülerin zararları bütün erbab-ı mesleğe dokundu; efkâr-ı umumiye gazetelere münfail oldu. Bunun neticesinde de şedid bir matbuat kanunu hazırlandı. Bu kanun bir iki haftadır. Meclis-i Millî'de, taht-ı müzakerede. Evvelki gün birisi kıraatı ikmal ve ikinci kıraatına hazırlanmak üzere Encümen-i Mahsusan'a havale eyledi.

Diyorlar ki, bu kanunun müzakeratı şimdiye kadar görülmemiş bir derecede şiddetli, hararetli olmuş. Bazı mebuslar gazetelerden bu herkese parmak takan varak-pârelerden pek müşteki, pek yangın oldukları için bütün kuvvetleriyle aleyhlerine hücum ettiler. Burada tuhaf şeyler de oldu. Kanunun layiha-ı ibtidaiyesini şiddetli cezalarla teçhiz eden matbuat-ı encümeni a'zası sevk-i hiddetle olmalı, garip bir kirbiveye düşmüşler. Kanunun bir maddesinde " Mele-i nasda vuku bulan tahkirat..." diye matbuat kanununa hiç münasebeti olmayan bir cürm-i âdinin suret-i mücazatını göstermişler. Bu madde hey'et-i umumiyede okununca tebessümler, gürültüler, hatta istihzalar yükseldi; tabii reddedildi. Abdülhamid'in en menfuru gazeteciler idi. Galiba şu devr-i hürriyette de zavallılar rahat kalmayacaklar. Ne diyelim? Herkes istihkakına nail olur. Bülbülün çektiği dil belasıdır.

Hatîb

İSTANBUL POSTASI

Eyyam-ı sayfın takarrüb-i hulûlü ara[sı]ndayız Ruy-ı zemine her gün daha şakulî bir vaziyette inen şu'aat-ı şemsiye, İstanbul âfâk-ı mîna-gûnunu kuvve-i harariyesiyle işba' ediyor; yazın sıcak günlerini bütün mânasiyle icra-yı hükme başlıyor.

Sabahleyin erken uyanıldığı zaman havada, bir gün evvelki hararetin netayicinden olan, nîm tekasûf imiş. Encüre-i maiyenin nazara nüvaz bir tavr-ı letafet olarak câbeca ufuklarda, dağların tepelerinde, vadilerde tavzi ettiği görülüyor. Sonra ân-ı tulû'da şemsin huzumat-ı nafizesi yavaş yavaş kütlat-ı buhar arasında duhul edilerek hepsini tedricî bir iktiham ile cev-i havanın daha yüksek tabakatına çekilmeye mecbur ediliyor. Tulû-i şemsden üç dört saat sonra sema azade-i sehab, pür şeffaf, bütün envar ve hararetiyle arz-ı karar eyliyor.

Vakt-ı zevalden ikindiye kadar amudî gelen ezva-i horşid arzu yakıcı, kavurucu bir hararet döküyor. Bu saatlerde mesim-i sayfın çehre-i eşyanın ve hûy-kerdesi beliriyor. Bütün vücutlarda bir aalet ve rehavet, bütün mevcudatta bir sükûn, bir hiss-i istidlâl zahir oluyor. Havanın lodos olduğu günlerde hararet-i muhitiye tab ve tüvanı eritecek bir derecede artarak zevi'l-ervaha takat-ı faalane bırakmıyor. Gurub hengâmesinde uzun bir gün hasılat-ı buharı, şam-ı garîbin reng-i laciverdîsi içinde tekrar ağır ağır etrafını sarıyor, hatta pek sıcak gecelerde çehre-i rengîn kameriyle hafifce bir gaze-i istitare bürünüyor. Bazı kaşamlar mevsim-i letafet-sirişt, gurubu müteakip bir cilve-i hevesnak ile esmeğe başlayarak zindegî-bahş-ı kulûb oluyor.

Şu günler sayfiye hayatının, hayat-ı rustâî tam civcivli zamanı. Kışın bütün imtidadınca, bahusus temmuz, inkilab-ı azîminden beri sair senelere mukayese olamayacak bir faaliyet-i mütemadiye içinde çalışmış yorgun vücutlar böyle günlerde atalet-i tabiiyeye meclub oluyor. Artık kırlar, deniz sahilleri, ağaç altları, su başları aranıyor. Vücut bir ağacın saye-i pür-sükûnunda her gürültüden, her dağdağadan azade, nesim-i hoş-vezan ile taltif-i sine ederek bir hab-ı nûşîne dalmak istiyor. Yahut ki bir su başında, sami'a -nüvaz şarıltılarıyla ruhta bir âheng-i musıkî te'siri bırakan bir küçük çağlayanın saçtığı serin serin katreler yanında, bir bülbül-i hücre-perver gibi hayalat ve ternnûmat-ı şairane içinde dinlenmek meylini hissediyor.

Nazar-ı insan tulûların, gurubların elvah-ı can efrûzundan da işğna edemiyor. İnsan bu demlerde samit ve ebkem, yalnız mütefekkir ve hayran temaşa-yı tabiata koyuluyor.

Lakin artık insanlar müterakki. Eski adamlar gibi yalnız ruy-ı arzda seyran ile intifa emiyorlar. Koca yer zamane insanlarına dar geliyor. Safain-i havaiye ile yükseklerle çıkıyorlar. Biz devr-i sabıkta balonlarla göklere çıkıldığını hikme-i tabiiye kitaplarında, gazetelerde okuyor, işitir, resimlerini görürdük. Abdülhamid o ahir-i salanatında balon sözünü gazetelerden kaldırtmıştı. Her tarafan taht hıfz ve emniyette olan sarayına balon ile bir müsibet-i semaiye inmesi vahimesine düşmüş idi. Fakat rüzgâr bu ya Abdülhamid tahtından kaldırılmış, balon da getirildi. Evvelki cuma günü Osmanlı Ordusu namına mübayia edilen "Osmanlı" balonu Taksim'den uçurulup Yıldız'ın şimdi ıssız kalan hudud-ı bedbahtı üzerlerinden bir cvelan yaparak Çamlıca arkalarında yere indi. Osmanlı zemininde ilk suud eden bu balona râkib olanlar seyahatlarından memnun kalmışlar. Ravilere göre manzara, ihtisâs pek hoş oluyormuş.

Balon uçurulacağı yere pek çok seyirciler gitmişti. O sırada tuhaf bir vak'a da olmuş. "Sen göreceksin, ben göreceğim"

kabilinden bir mebus ile eskiden kalma bir paşa arasında kavga çıkmış,. Doktor Aristidi Paşa Üsküp Mebusu Pavliç Efendi'yi iterek ayağına basmış. Sonra tabii olan şikâyatından hiddetlenerek zavallı mebus-ı muhteremi tokatlamış. Neticede de polisin dest-i ahenîni kendisini bileklerinden kısıvrak yakalamış. Ayıp değil! Adamcağız Devr-i Sabık'taki paşalığın kuvveti hâlâ devam ediyor fikrinde olmalı. Herkes eski çamların bardak olduğunu kolay kolay teslim eder mi?...

Artık öyle paşalığa maşalığa itibar olunmadığını, mizan-ı kanunun herkesi beraber tarttığını tav'an ve kerhen anlamalı. Anlamazsanız anlatırlar. Baksanıza ada misafirleri, devr-i sabıkın en müthiş, heybetnüma erkânı Divan-ı Harb-i Örfî önünde birer "Efendi" yapıyordunuz. Gazetelerde, devletlu, satvetlu paşalar yerine Memduh Efendi, Ali Rıza Efendi, Zülflü Efendi, Sadeddin Efendi, Tahsin Efendi, Sakallı Efendi... ilh.. gibi isimler okunmaya başladı. Zaman bu. Adamı çevirir çevirir lüleci çamuru gibi her şekle sokar.

Ada misafirlerinin baht-ı siyahları yalnız üstlerindeki yıldızların, ünvanların alınmasıyla bitse onlar çoktan razı; lakin dest-i adalet yakalarını bırakmadı. Her birisini Midilli, Sakız, Rodos, Bodrum gibi kendilerinin eskiden beri menfa ittihaz ettikleri yerlere serpiştirdi. Kazma kuyuya kendin düşersin, sözü her zaman doğrudur. Şimdi kendileri hakkında da -evvelce onların yaptıkları gibi- "Divan-ı Harp'ten verilen hüküm mucibince ba-irade-i seniye-i hazret-i paşahî tard ve teb'îd kılınmıştır." deniyor. El-cezâû men cündüsü'l-amel.

Şu büyük, hayret-engî kâinatta ferma ferma olan kuvve-i adalet her mücrimin eteğini ayağına dolaştırır, düşürür. Buradan firar eden tarafdaran-ı irticaîde birer birer ceza-yı sezalarını göreceklerine şüphe etmemelidir. İşte Volkancı Vahdeti. Herif o

kadar zaman ortalıktan sır oldu. Nihayet İzmir'de yakayı ele verdi. Dört gün evvel de buraya getirildi. Şimdi muhakeme olunuyor. Rivayete göre masumiyet iddia ediyormuş. Birçok sırrın cürümlerini de ele veriyormuş.

Kimsenin etiği yanında kalmaz. Lakin beşer ekseriya bu hakittan gafildir. Tilki kendisini daima kurnaz zanneder, fakat tehlikeden en emin olduğu sırada kuyruğundan yakalanır. Firari Hulu İzzet ile Ali Kemal Mevlan-zade Said Paşa gibi deni mürtcilerin Mısır'da birleştikleri, bazı ecnebi ve Arap gazetelerini satın alarak Abdülhamid'in mağduriyetine herkesi bilhassa Alem-i İslam'ı inandırmaya çalıştıkları gazetelerde okunuyor. Ko, uğraşınlar, didinsinler. Adalet-i İlahiye ihmal emez. İmhal eder. Hem ab-ı safa ne zarar vakvaka-i kurbağadan?..

Abdülhamid'in son hafiyeleri, jurnalcıları olan Müsahib Cevher Ağa ve rüfekası burada darağacında sallanır, haricde izzet ve rüfekası tezvirat icat ederken Alatini Köşkü'nde sigara içmekle, can-ı azizini düşünmekle meşgul, ihtimal ki bugünkü halinden kendisi de memnundur. Çünkü artık karakulak suyundan hafif. Bankalarda bulunan bir milyon seksen bin liralık servetin tamamen millete terkini mutazammın çekleri imzaladı, verdi. Şimdi her ay alacağı bin liraya kaldı. Onun için binin yarısı ne kadar edeceğini arpacı kumrusu gibi düşünmekten başka derd ve elem kalmamış olmalıdır. Kim bilir? Azrail'den gizlenmek için her çare aramakla beynini yormadığı ne ma'lum!...

Hatib

İSTANBUL POSTASI

Son günlerde suların çekilmesi, koyun kırkma zamanı, kabak meltemi evvel riyah bevarih killet-i miyah gibi mahsusat-ı sayfiyeyi kaydeden takvim iki güne kadar "mevsim-i hesabı işaretiyle hulûl-ı sayfı gösterecek, hakikat. Hissolunmaz bir sürat-ı cereyan ile dakikalar geçe geçe koca mevsim-i bahar mürûr etti. Tabiatın büründüğü pirahen-i sebz ve rengîn müşt-i eyyam altında, şemsin hararet-i muharebesi karşısında ahese aheste ab ve tabını kaybederek ısfırara başladı. Hele tabiat-ı arazi kurak olan yerlerde tarlalarda aşikâr bir zerd-i kemâl var.

Şairin, fikr-i hayâl-perverin nazar-ı tedkiki bundan müteessirdir. O düşünür ki dünyada her şey mahkûm-ı fenâdır. Bahar gelir: Bütün bedayiiyle, elvan-ı gûna gûnuyla, abiş-i civananesiyle zevk-rîz-i kulûb olur. Sonra bir dest-i tahvil ağır ağır bu parlaklığı, o mebzuliyet-i letafeti tarac eder. Yerine bir ruy-ı serd ve sahîn bir çehre-i kemâl ve zahm-dâde getirir, sayfı ikâme eder. Daha sonra hazanın manzara-i marizanesi ruha melal-aver olur. Kış gelince mahlukatın elvah-ı mematı okunur.

Fikr-i hassas, böyle tetabü'-ı eyyamdan, güzelliklerin, letafetlerin zeval-i mütevalisinden dil-şikest olur. Lakin yaşamının hayâl olmadığına kani olan nazar-ı hakikat tevali-i mevasimden bir ruhsa-i menfaat alır. Baharın zevali, bir şair-i hassas için hazin olsa da bir çiftçi, bir tacir için devre-i kesb ve istifade küşad eyler. Şimdi hasad olacak; sine-i arzın istidad-ı ulvi-yi iladına terkedilen danelerin birine mukabil yüzü alınacak; ağaçlar meyvelerini, tarlalar habbelerini dest-i iktitafa teslim edecek, bunun için hulûl-i sayfı memnunâne

karşılalım. Bizim gibi varidatı hasılat-ı arziyeye tabi bir memleket evladı için mevsim-i hasad en büyük eyyam-ı saadettir. Anadolu ve Rumeli kıtalarının ve binaenaleyh hazinenin yüzünü güldürecek şey hasılattır. Lehülhamd bu sene mahsulatın umumiyet itibariyle pek iyi olduğu haber olunuyor. Bu bize, hatta çiftçilikle münasebeti olmayanlarımıza bile bir müjdedir, çünkü servet-i umumiye-i milliyemizin menbaı ziraattır.

Hele bu sene ahval-i ziraiye ile daha ziyade alakadarız. Hükümet meclis-i millî tensikat icrasında kemal-i keremi ile çalışıyor. Yüzlerce, binlerce bî-lüzum memurlar açığa çıkarılıyor. Bunların aileleriyle beraber teşkil edeceği yekûn memleket ahval-i umumiyesinde hayli bir te'sir hasıl edecek mühim bir miktara baliğ olacaktır. Hasat iyi olursa, çiftçilerin yüzü gülerse bu açıktaki kalacak memurlara tabii medar-ı kuvvet teşkil edecektir. Zilar ahval-i iktisadiye müteakibidir. anadolu'daki çiftçilerin cebine para girerse İstanbul'da mühim bir adam rahat eder.

Tensikattan bahsedip de bunun netayicini kâle almamak mümkün değildir. Bugün hiss olunmuyor, görülüyor ki tensikat pek kolay bir şey olmayacaktır. Memleketimiz gibi fikir, pençe-i istibdad altında her şeyden mahrum yaşamış, ticareti az ve sanatı mefkûd hükmüne girmiş, şehirli ahalisi hazine-i devletten yaşamaya alışmış bir yerde binlerce kişinin memuriyetten çıkarılması şüphesiz ehemmiyetli bir meseledir. Ancak bunu yalnız değil biletraf, esbab-ı mucibesıyla birlikte mütalaa etmelidir. Düşünmelidir ki devr-i sabıkta Abdülhamid'in hazine-i devlette açtığı rahneleri kapatmak, israfatı kesmek, herkesin başını uzatıp beylik hareminden dane-çîn olmasını menetmek lazımdır. Çünkü böyle yapılmayacak olursa ne hazinede para ne de devlette kuvvet kalır. Otuz milyon Osmanlı'nın hayatı ve âtisi için birkaç bin kişiyi açığa çıkarmak ehven-i şerdir. Alelhusus devlet bunları başıboş salıvermiyor da kimini tekaüd, kimini yeni bir memuriyete tayin edilmeye kadar

maaş vermek üzere muvakkaten azl, kimini de tazminat i'tasıyla ikdar ediyor. Binaenaleyh tensikatın, vücud-ı cesim-i memleketin yaşayabilmesi için zaruri el ihtiyar fedakârlıktan olduğu, te'sirâtı birkaç bin kişiye inhisar edeceği ve devletin imtiyazat a'tası yeni işler küşadı suretiyle bunlara birer meslek-i cedid-i ta'ayyüş açacağı düşünülerek telaş edilmemelidir. Biraz sıkıntı çekileceği şüphesiz ancak bu sıkıntı hem mahdud, hem muvakkat olacak, neticede de devlet ve millete kuvvet ve saadet celbedecektir.

Hatîb

SF. Nr. 940, s. 50

İSTANBUL POSTASI

İlkyaz ayına girdik; haziranın dördünde bulunuyoruz. Bu yaz ayı akalim-i mu'tedilede hararetin en ziyade kesb-i şiddet ettiği bir zamandır. Bu hafta esnasında haziranın hulûlü şehrimizi boğucu sıcaklar içinde terletti; vücutlardan ihce pamuk fanilaları bile çıkarttı; deniz banyolarına fırsat-ı ibtida verdi.

Vakıa, kozmoğrafya mütehassıslarının kavlince yaza dahil olmak için birkaç günümüz daha var. Ancak hürriyetin dühûlü nas beyninde yazın mebdei addolunur. Her şeyi âsâr-ı zahiresiyle takdir eden halk, kirazın kurtlandığını, çileğin kefi-i damen ettiğini, hıyarın buy-ı taravet-nakini, armudun çehre-i mevzuunu kaysının reng-i can-âşûbünü, Fasulyenin kamet-i naziğini, kalabalığın vücud-ı seminini, başakların reng-i zerrinini, tavr-ı raşedarını görünce tahavvül-i mevasime hükmeder.

Bir kaç seneden beri halkımız bu türlü istirahatların, gezintilerin kavaidini daha ziyade takdire başladı alelhusus memleketimiz hayat-ı medeniyeye dahil olacaksa mesai-i şahsiyenin tedricen artması istirahat ihtiyacını daha çok hissettiriyor. Medeniyetçe bizden ileride olan memleketler ahalisinin her sene seyahat ve tenezzüh için bir çok masraflar ihtiyar etmeleri de o ihtiyaçtan ileri gelmedir. Bu sene memleketimizde meşrutiyet idare bulunması, halkın devr-i sabıkta bilmeceburiye mahdut kalan hahiş-i tenezzühüne bir isti'dad-ı tevsi edeceği tahmin olunurdu. Lakin vakayi-i

müteselsile bu tahmine mahal bırakmadı. Şimdi herkes memleketin haricen ve dahilen meşgul olduğu mesele az çok alakadar ve binaenaleyh bunlarla meşgul

Bir kere Girit meselesi devleti ve umum Osmanlıları ziyadece işgal ediyor. Mesele elyevm muakked, muallak bir halde. Vakıa Osmanlı ordusunun vaz'-ı mütecellidanesi, gerek Yunanlıları gerek Giritlileri pek ürkütüyor. İşte müdahildar bulunan Avrupa devletleri de bunu hesaba katıyorlar. ancak Avrupa'da "keyfiyeti bir emr-i vaki gibi telakki ederek Yunanistan'a hak vermek" yolunda bir cereyan da yok değil. İtiraf etmelidir ki ufk-ı siyasîmiz bulanıkçadır. Biz katıyen karar verdik: Artık bu sefer de Girit ilhakına boyun eğmeğiz. Biz Yunanistan'la kozumuzu pay etmenin yolunu pekâlâ biliriz . Avrupa bile Osmanlıların vaz'-ı azimkârını anladı da muhteriz, ihtiyatperver davranıyor. Kılıcımızı kınından çıkarmayı katıyyen arzu etmemekle beraber lede'l-hâce hıfsı vatan için her fedakârlığı ihtiyar ederiz.

Yunanlılar şimdiye kadar donanmalarına güveniyorlardı. Fakat bu hafta Marmara'ya çıkarılan irili ufaklı kırkı müteceviz Osmanlı sefine-i harbiyesi o ümitlerini de mahvediverdi. Bu filo yakında Bahr-ı Sepid'e gidecek, manevralar ve ziyaretler yapacak. Yunan hükûmeti ise Osmanlının gölgesinden bile mütehaşşî. Donanmanın çıkarılması haberinden pek mütelaşî. Acaba Girit'i işgal etmeğe mi geliyor, diye endişe-nâk. Osmanlı bahriye nezareti bu yoldaki rivayati tekzip ediyor. Fakat beş dakikada çekilecek bir telgrafnamenin donanmanın maksad ve veche-i azimetini tebdil edebileceğini Yunanistan da bilir. Genç Türkler muhterem dedelerinin "Hazır ol cenge eğer ister isen sulh ve salah" düsturunu mevki-i tatbika koymaya başladılar.

Bazen tuhaf tesadüfler olur. Haricen Girit meselesi çalkanmakta iken dahilde de mektepler meselesi ile imtiyazat-ı mezhebiye dâvâsı uyandı. Rum vatandaşlarımız ve Rum

Patrikhanesi'nin meydan-ı münakaşaya attıkları bu meselelerle Girit meselesi arasında -hemcinslik gayreti sevkiyle- münasebet görenler de var. Mesele ya adi bir tesadüften ibaret olsun, yahut ki bilailtizam alevlendirilsin her halde mühim. Patrikhane, geçen gün Meclis-i Mebusan'da kanun-ı esâsî'nin tadili hakkında cereyan eden müzakerat esnasında mekteplerde serbestî-i tedris dolayısıyla mevzu-ı bahs edilen, Rum Cemaatı imtiyazatına katıyen dokundurtmayacağını söylüyor. Ve bu imtiyazatın ta Hazret-i Fatih devrinden beri fermanlarla teamüllerle müebbed olduğunu, binaenaleyh Patrikhane tarafından açılacak mekâtibde usul-ı kadime-i tedrislerinin tatbik olunacağını dermeyeran ve iddia ediyor. Buna mukabil ileri gelen zevat ile Türk matbuatı, bir kere fermanlar, fermanlar diye söylenen ve mahiyetleri, şekil ve suretleri herkesçe meçhul olan şeylerin ne olduğunu Patrikhane'den soruyor, bunları bize gösterin, diyorlar. Bir de ferman ve teamül gösterilse bile, bunlar edvar-ı sabıkada Rum vatandaşlarımızın "reaya" addedildikleri ve hukûk-ı siyasiyeye malik olmadıkları zamanlarda cari olduğu için, şimdi İslamlarla beraber Hristiyanlara da müsavat-ı hukûk bahşedilen şu devr-i meşrutiyet'te öyle imtiyaz iddiası -Osmanlı Milleti'nin sair anasırından ziyade haiz-i hukûk olmak demek olduğu vecihle şayan-ı kabul olamayacağını ileri sürüyorlar. Hakikat bu cihet cidden şayan-ı teemmüldür. Patrikhane'nin, "fermanlar!" diye her kesi yalnız ismiyle susturmaya alıştığı şeyler anka mahiyetinde olmasalar bile hürriyetin vaz' ettiği müsavat-ı hukûk kaidesiyle o imtiyazatın te'lif kabul edemeyeceği derkârdır. Galiba, Patrikhane ne kadar patırtı etse "hükûmet içinde hükûmet" düsturu akçe etmeyecek.

Alemde herkesin bir derdi var. Gazetecilerin derdi pek büyük. Meclis-i mebusan, birinci defa müzakeresinde tadil edilen matbuat kanununu evvelki gün ikinci defa müzakere etti. Ekseri mebuslar gazeteler aleyhinde pek şiddetli bir kin besliyorlar. Kanunun müzakeresinde maddeler birbiri ardı sıra istikballer,

tasfihlerle kabul olunuyordu. Mubusun biri kızdı da "Serbestî-i matbuat olmasa ne olur?" diye fart-ı hiddetinden bir söz fırlattı; sonra da maksadını itmam için "Memlekette ancak gazetelerin tekmi yazdıkları yalan olduğunu halk anladığını vakt-i serbestî-i matbuatı tervec ederim." dedi; fena fikir değil. Öyle ise yarından tezi yok, gazeteciler işe başlamalı. Gazeteleri yalanla doldurmalı, bir ay, iki ay, üç ay, elbette halk" Elaman bu yalancı gazetelerden!" diye feryadı basar, işte o vakit Meclis-i Mebusan serbestî-i matbuata ruhsat-ı cereyan verecek... Vah zavallı gazeteciler!... Galiba onlar da mabuslar hakkında "Kiram, muhtereme" gibi tabirat-ı medhiye ve ta'zimiyeyi istimal etmemekte karar verecekler gibi. Her halde ne yapsalar, geçti Bolu'nun pazarı...

Hatib

SF. Nr. 941, s. 66

İSTANBUL POSTASI

Dem-i feyz-nâk-ı hasat erişti. Sine-i veliyyü'n-niam-ı arz, altın renkli başaklarını, bir güldeste-i âtifet gibi, çiftçinin enzar-ı kanaat ve tevekkülüne arzetti. Artık köylerde, kırlarda orakların, tırpanların kızgın güneş karışında mütemadi bir iltima'-ı sa'iyane ile hareket ederek, demet demet saplar yabalarla toplanarak tarlalarda zerrîn kümeler teşkil olunduğu görülüyor.

Orak biçmek ne sade, ne kadar hayırlı, ne güzel bir meşgaledir. Beşeriyete edvar-ı evveliyeden beri refakat eden sanayi'den biri de şüphesiz ki budur. Bütün akvam bu meşgaleyi mine'l-kadim mukaddes görmüştür. Hatta Türklerin babadan oğula intikal eden hikâyat-ı tarihiyesinde: Zaman-ı kadimde padişahların orak biçtikleri menkuldür. Bununla eski zaman eazımı vücudu tenbih ve it'ab ve böylece nefsi emmareyi, vicdanı tasfiye ve tenzih ederlermiş.

Menazır-ı tabiiyeden mütehassis ve müteessir kalanlar vakt-ı hasadın orak biçmesinden de zevk-yâb-ı tahassüs olurlar. Sabahtan tülü'-ı şems ile beraber başlayarak akşam gurub ile hitam bulan orak biçmede kendine göre bir incelik, bir zevk-ı sanat vardır. Memleketimizde bazı yerlerde orak, bazı yerlerde tırpan, bazı taraflarda da her ikisi istimal olunur. Orak biraz güç, tırpan kolayca kullanılır; mamafih her ikisi de maharete muhtaçtır. Köylerde yanaşma tabir olunan hizmetkâran makulesi içinde "orakçılar" bir sınıf-ı mümtazdır. Bunlar bu meslekte mülke hasıl etmiş adamlardır ki vakt-ı hasat tekarrüb edince orağını, tırpanını salla sırt edip köy köy, çiftlik çiftlik dolaşırlar. Bizde henüz orak makineleri taammüm edemediği

için tarz-ı kadimde icra-yı hasat edilmekte ve bittabi orakçılar mevki-i rağbette bulunmaktadırlar.

Bir tarlanın yüksecik bir yerinde durup da on on beş orakçının olgun mahsule tırpan salladıklarını seyretmek cidden latif, şairane bir temaşadır. Haziranın fırın gibi bir güneşi altında bu erbab-ı sa'i muttariden, bila ârâm çalışırlar. Orakların, tırpanların makine gibi bir intizam ile muttasıl işlemeden tarlanın kenarı sıra berknümün bir parıltı görülür. Her vuruşta hışır, hışır... çıkan hafif bir sada ile sapsaplar muntazaman kesilip demet demet yere düşer arkadan ellerinde 'yaba' denilen tahta çatallarla bir kaç kişi orakçıları takip eder. Bunlar da düşen sapsapları yabalarla bir araya getirerek tarlanın orasında burasında yığınlar teşkil ederler. Bunlar birkaç gün kaldıktan ve sapsaplar bütün rütubetlerini çektikten sonra harmana naklolunacaktır. Bu erbab-ı mesai tedkik olunursa hepsi köylüce giyinmiş, vücutları dinç, yorgunluğa karşı az mütehasis, çehreleri nüneşten habeş gibi yanmış, ara sıra bir kayabaşı okumak neş'e-cûdür. Aralarında ekseriya kadınlar da bulunur. Çoğu halinden memnun, öğle sıcağında yemek yemek için tatil-i mesai ettikleri vakit, tağarcıklarından çıkardıkları siyah köy ekmekleriyle bir kaç baş soğanın, bir miktar tuzun, bir maşraba suyun başında iştiha-dâr ve kanaatkârdır. Bu basit taamin üstüne bir ağaç gölgesinde göğüs, bağır kırların rüzgârlarına maruz kısa bir uyku çekmek kendilerine en âlâ ve tabii bir hatime-i taam teşkil eder... Akşam güneş batar, gölgeler ortalığı örterken biricik alet-i sanatlarıyla dağarcıklarını yüklenerek sathi zeminlerde konuşa konuşa köye, çiftliğe dönerler ne nazif ve sade bir hayat...

Ne yapalım ki biz böyle olamayız. Hepimiz her gün bir çok mesail arasında yuvarlanmak isteriz. Medeniler, şehirliler her gün hayatlarının dağdağasından şikâyet ederler, fakat biraz başları gürültüden âzâde oldu mu, zaman da sükûndan ataletten sıkılırlar; gürültü, faaliyet isterler. Şimdi mesela, kariin-i muhtereme sorarlar: Girit meselesi ne oldu?.. Meclis-i Mebusan ne iş görüyor?.. Abdülhamid ne yapıyor?.. Tensikat ne

olacak? Bütçeden ne haber?.. Kafiye-i cevâsî ne halde?.. Memlekette para çoğalacak mı?.. İşte bunlar birer sevail ki halli için her gün bazılarımız fikren, bazılarımız bedenen bî-huzur oluruz. Fakat bunlar hallolup bitti mi bir taraftan yenilerini isteriz, arar, buluruz. Bu bir devr-i daimîdir ki elyevm elkiyam böyle gedecektir. Biz de bu diyârın devesini gütmeye uğraşalım..

Girit meselesi, biraz daha ayan, biraz daha kızıştı. İki taraf, Türkiye ile Yunanistan fikirlerini daha açık söylüyorlar. Türkiye efkâr-ı umumiyesi daha azimkâr, daha ziyade âmâde-i cenk bir halde. Yunanlılar da ellerinden gelen turuk-ı muvaffakiyeti istimal etmekte. Mamafih hasımlarının darb-ı şemşirlerinden haif ve zebun. Aradaki şahs-ı salise, Avrupa düvel-i muazzamasına gelince, bunlar da ne yardım, ne serden geçemiyorlar. Galiba yardım geçecekler. Türkiye ile Yunanistanı nazareye vuruyorlar. Yunanistan'ın vaz-ı fakirane ve mutazarrı'anesi, Giritlilerin tavr-ı intizar-nümunu gönüllerini yumuşatıyor; onları seyl-i emel ile mesut etmek istiyorlar; Türkiye'ye bakıyorlar fakat Genç Türklerin çehresini metin, heykel gibi sabit ve azimkâr, elini kabza-i seyf-i celadetinde görünce ortalığı yangına vermekten, arada kendi eteklerini de tutuşturmaktan ise "el için yanma nare, yak çubuğunu bak safana" medlûlünce genç Türkiye'ye hak veriyorlar. Galiba neticede Yunanistan'a bu hararetli günlerde bir bardak buzlu şerbet ile tavsiye-i sabır ve intizarda bulunacaklardır...

Meclis-i Mebusan'da sıcaklarla beraber faaliyet da artıyor. Meclis eldeki işleri bir an evvel üsrub be üsrub yakında hülûl edecek eyyam-ı tatiliyesinde bihakkın, bila sada' istirahat etmek istiyor. Serseri ictima', matbuat' Kanun-ı esasî kanun layihalarını ve mesail-i müteferriayı bir tarafa attıktan sonra şimdi de bütçe, cemiyetler kanunları ve tensikat; ahz-ı asker, tahsil-i emval nizamnameleri ile harıl harıl meşgul. Görünüşte faaliyeti çok fakat bazı muazzebler, hele matbuat kanununun kabulünden dolayı kızmış olan gazeteciler bu fart-ı mesaide kusurlar bulamıyorlar değil.

Halk artık Abdülhamid ile kabile-i cevasisi düşünmüyor. Abdülhamid bunama illetiyile uğraşadursun; kabile-i cevasis de menfalarından yerlerini ısıtadursunlar, ahali tensikat işlerini, memlekette refahın artıp artmayacağını, Avrupa sermayesinin gelip gelmeyeceğini, tedkik edilmekte olan bütçe kanununun hükümler hazırladığını düşünüyorlar herkes nefsi, nefsi nida-yı derunisiyle Meşrutiyet'in yeni yollarında ileri geçmek için koşuşup duruyorlar. Hepsine, mevla getire, duası yeter.

Hatib

SF. Nr. 942, s. 82

İSTANBUL POSTASI

Eskiden beri işittiğimiz bir kaide-i sıhhiye vardır: Karpuz kabuğu suya düşünce denize girilir, derler. Her ne kadar yerli karpuzların yetişmesine en aşağı bir ay daha varsa da Mısır'dan, Yafe'den gelen karpuzların kabuğu suya düşeli on on beş gün oluyor. Bu kadarı deniz banyolarının mevsimi hülûl ettiğine bir işaret-i kâfiye olmalı ki şehrimizi dairen medar-ı ihata eden sevhilde deniz hamamları inşa edilmeye, daha doğrusu kurulmaya başlandı. Deniz hamamı tabiri insana, Avrupa'nın yaz_seyyahlarına mücemmi' olan sevhil-i meşhuresindeki mükemmel ve muatta hamamalarını münhasırane hatırlatır. Bizde deniz hamamları hep bir biçim, bir kıratır. Üç beş kazık, birkaç mertek, beş on çam tahtası "deniz hamamı" ismi verilecek bir salaş inşasına kâfidir. Bir enkaz-ı inşaiye her sene son baharda sökülür, ilkbaharda kabiliyet-i isti'maliyesi derecesinde, yeniden kurulur. Mateessüf Payitaht'ın vilayattan bu hususta büyük bir imtiyazı yoktur. Limanın letafeti meşhur-ı cihan olan koca İstanbul'da Haliç'te köprünün yanında duran oldukça muntazam ve sağlam inşa edilmiş biricik hamam -ki bu da Haliç'in kirli sularında ârâ-gîrdir- istisna edilirse tek mil halamlar haricen ıslak, eski tahta reng-i tabiisinde, iskelesi yamrı yumru, kazıklarının birer tarafı aksamış, tahtalarının aralıkları ıslık çalar salaşlardır. Ekseriya ne muntazam levhalar vardır, ne hususî banyolar, ne inşa edildikleri yerler, ne de sıhhat-ı umumiye düşünülür. Bizim deniz hamamları kırk yıldanberi ne iseler yine odur.

Pek tuhaftır, İstanbul gibi hemen dört tarafında deniz çalkanan bî-manend bir limanda yıkanacak temiz, muntazam bir hamam aransa bulunamaz. Kimisi adamın üstüne yıkılacak kadar çürük kazıklara mebnidir; çoğunda temiz bir havlu, bazılarında denizden çıkınca dökünmek için bir kova tatlı su bulunmaz; kimisi durgun sularda lodos havalarda pis pis kokan süprüntülük bir sahilde kairdir. Oldukça mu'tena olanları da buldukları civar halkının istifadesine münhasırdır. Ne orada iyi, temiz bir hamam bulunduğunu kimse bilir; ne de vesait-i nakliye ihtiyar-ı azimete müsaittir. Bu koca şehirde, bu güzel denizlerde şöyle istenildiği zaman, mesela sıcak bir yaz gününde yıkanılıp ferahlanacak bir hamam bulunmamasına ne kadar, ne kadar esef etmelidir! Bakalım, her ümidimizi bağladığımız Meşrutiyet belki, yazın sıhhî latif bir safa-gâhı olan deniz hamamlarına da bir şekl-i matbu' ve nazif vererek şehrimizin esbab-ı zevk ve nüzhetinin eksiklerinden birini tamamlamış olur.

Şehrimizde esbab-ı zevk ve nüzhete bu sene iki şey inzimam etti. Biri Yıldız, biri Abdi. Artık Yıldız parkları, daireleri umuma küşade, her gün akın akın halk bundan istifade ediyorlar. Âlâ; hem izale-i merak hem tesrir-i ruh. Geçen gün Yıldız'da Abdülhamid'in enisleri olan hayvanat satıldı. Bunların içinde kıymetdar kediler, kuşlar, papağanlar, tavuklar, köpekler mevcut, müzayedede tuhaf olmuş, efendilerinden öğrendiklerini bî-karar söyleyen papağanlara en çok rağbet gösterilmiş. zavallı papağan kendisine öğrettikleri gibi "Padişahım çok yaşa" diye bar bar bağırıyor. Fakat zamanın cilvesine bakmalı ki bu duayı Abdülhamid öğrettiği halde şimdi kendisine değil, evelden rakip addettiği zat-ı alîkadre teveccüh ediyor.

Abdürrezzak da bütün mânâsıyla neşve-engîz, bu mülhim Türk aktörü, Abdülhamid'in zorla giydirdiği asker üniforması içinde sıkıldı, geçen haftadan beri kuş dilinde, mamada çehrenüma-yı dahhak. ilk oyuna fevkalade rağbet gösterildi. Abdi'nin

senelerden beri mütehasır-ı didarı olanların çoğu yer bulamadıkları için ikinci oyuna ta'lik-i emel etmeye mecbur oldular. Yıldız Sarayı'nın hava-yı mesmumu Abdi'de biraz noksanî-i neş'e, tutukluk hasıl etmiş. Bu bihakkın udhuke-perdâz sanatkârımızın birkaç oyundan sonra sahnenin hava-yı faaliyetiyle çehre-i hande-nâkine feyz geleceğine şüphe etmemelidir.

Şu sırada havaiyatın bu ufk-ı ahenk-darından nazarımızı âlem-i siyasete çevirirsek bin renk ve şekilde mesail görürüz ki çoğu bizi mütehayyir ve mütefekkir bırakır. Girit meselesi pek acîp. Diplomatların yorulmaz çeneleri, gazetecilerin üşenmez kalemleri meseleyi ince eleyip sık dokuyorlar. Mesele günden güne daha ziyade calib-i merak oluyor. Artık iş diplomatların nezaket-i zahirîsi dairesinden çıktı, maksadın bî-perva söylenecek zamanı geldi. Yunanlılar adayı açıktan açığa benimsiyorlar; Türkleri, Memalik-i Osmaniye'de sakin Rum vatandaşlarımızı ayaklandırmak tehlikesiyle tehdit ediyorlar. Bir taraftan da palikaryalarının nara-i mestanesi kulaklarımıza erişiyor. Yunan gazetelerinin "Vatandaşlar, harbe hazır olunuz." mealinde serlevhalarla mehic, hülya-engîz makalelerini okuyoruz. Türkler de boş durmuyorlar. Fakat Yunanlıların evza'-ı mütelaşiyanesine, patırtılarına ya bir gülümseme, yahut ki bir tavr-ı mekinane ile mukabele ediyorlar. Şimdiden netice kestirilemez ama galiba bizim şu sahibü'l-enf tatlısu Musevileri "Megola İdea"nın neşve-i hülyasıyla daha ziyade sermest olacaklar, atrafa sarkıntılığa başlayacaklar, ciddiyet ve metanetini hiç bozmayarak âkibet-i ahvale müterakip olan Osmanlıların sille-i te'dibine uğrayacaklar. Osmanlılar kılıçlarının parıltısıyla ürkütebilecekleri böyle bir düşmana karşı bir darbe-i kahır havale etmek istemezler. Lakin bu adamlar da kendilerini dev aynasında görmeseler... Büyük lokmaları yutmaya kalkışanların boğazları yırtılır.

Girit meselesinin te'sirâtı sade haricî değil. Yunan propagandası dahilen de iş görmeye çalışıyor. Patrikhane imtiyazatı, kiliseler meselesi ve saire gibi vesilelerle orada burada çıban başı koparmak isteyenler var. Biz Rum vatandaşlarımızın hiss-i vatanperveranesine emin olmak istiyoruz. Lakin malesef bir hakikat-i bedihadır ki aralarında Yunan havadarları var. Bunların bazı âsâr-ı ihtilâl-cûyânesi Ayvalık'ta, Dırâma'da, Kavala'da görüldü. Lakin bundan sonra Türkiye Osmanlılarıdır. Ta samîm-i kalpten Osmanlı olmayan burada yaşayamaz. Nitekim Ayvalık'ta ilan edilen idare-i örfiye bunu isbat etti. Ümit ederiz ki Rum vatandaşlarımız, Yunan serserilerinin Megola İdea hülyalarına değil, Osmanlı vatanın mevcudiyet-i kaviyesine itisam ederek zeka-yı mervilerini isbat eylerler. Tarik-i ihtilâl ve dalâlete sapacak beş on kâfir-i nimet o başın akibeti zillet ve makhuriyettir.

Hatîb

SF. Nr. 943, s. 98

İSTANBUL POSTASI

Yaz bütün hararet-i cibilliyasını bütün mahsusat-ı mülayime ve müzahamesini isar ediyor. Muttarid, sabit, bî-payân bir reng-i kebûdu arz ediyor. Ara sıra bir sehab-pare görülse de çok geçmeden dağılıp gidiyor. Arz, amudî bir bereket-i ziya altında yana yana cild-i siyahı katılıp büzülüyor; kıvrılıyor; çatlaklar peyda ediyor. Geceleri ama günün boğucu sıcaklığı, gündüzleri haricin kavurucu güneşi insanları bî-karar bırakıyor. Şehirde oturanlar kırların, köylerdeki de denizlerin lütf-i riyahına iltica ediyorlar. Nesim her dem taze pek nazlı, pek nakes davranıyor. Bazen saatler geçiyor, hatta gün oluyor ki ağaçların evrak-ı intizar-nümûnunda bir ra'ş-e-i tahassüs, suların sath-ı ferahında küçük bir telatüm-ı bâsıra-nüvaz görülmüyor... Nesimin vezan-ı ihsankârında da semahat yok. Gâh gâh esse de, bürehne sînelerin, ark-rîz cephelerin ihtiyac-ı bürûdetini teskin edemiyor.

Baran ise büsbütün madum. Bazı günler bir şedid tünd-bad, bir kaç ebr-i serseri uçuşuyor; nigâh-ı iştiyakı ümitlere düşürüyor. Fakat sonra hep boşa çıkıyor. Ne bir katre-i baran, ne de bir nefha-i nesim... Seneler, vücutlar yanmış, ağızlar kurumuş, başlar bunalmış, gözler bulanmış, herkes taharrî-i ab ve tab ediyor.

Bereket ki İstanbul'un muhit-i taravet-nâkı, hayat-bahşa suları, serin ormanları, riyah-aver tepeleri camî'dir. İnsan harareten ziyadece müteezzi olsa yarım saat kadar bir mesafeye ihtiyar-ı külfet ederse ya bir ab-ı hoşvarın zezeme-i cereyanıyla, ya bir saye-ban-ı tabiinin hava-yı ratıbyla ter-zeban zevk olur.

Daha sıkılınırsa bir sahilin laciverdî sularında tabii bir istihmam ile ruh ve bedene iade-i zindegî edilebilir.

Fakat pek yazık! İstanbul arz üzerinde belki de bir misli daha bulunamayacak kadar mehasin-i tabiata müstağrak olmuş iken ne çare ki bunlar henüz yed-i saiye-i beşerin himmet-i aliyesinden nasibe-dar olamamamış; hep bir sa'y-i müstakbelin kuvve-i kâşifesine muntazır ve hab-alûd. Devr-i Meşrutiyet'in uruk-ı ümmete bahşedeceği cevvaliyetin atiyen o hazain-i fitratı birer birer keşfedeceğine şüphe yok. Fakat bunların bazılarının çevahir-i dalleye benzer ki istifade etmek için el uzatmaktan başka sa'ye lüzum yoktur. Uzun uzun araştırmaya ne hacet! Şu yaz mevsiminde, bütün vücutların, ruhların istirahatla istirdad-ı kuvva etmeye muhtaç oldukları sıralarda o latif deniz kıyılarında, o bî-misl subaşlarında o hayat-ferma ormanlarda ne sihhî, ne şairane seyranlar icra edilebilir!.. Bunlar bizim ayaklarımızın altında, gözlerimizin önünde ferş-i hüsn ve en'am ederler de biz görüp de istifade etmeyiz.

Devr-i Sabık'ta istibdat, üç kişinin bir araya gelmesini menettiği için o vakitler herkes evinin kapısından çıkmak isetmezdi. Fakat şimdi devr-i serbestîde ne mani' var? Hiç, yalnız biraz kuvve-i teşebbüsiye, biraz sa'y biraz da rikkat-ı hissiyat lazımm. Garplılar gibi, memleketlerinde ya tabiaten, yahut esbab-ı iktisadiye ilcasıyla böyle mehasin-i tabiiye azalan, belki de hiç bulunmayan ahali, o mehasini diyar diyar ararlar; Avrupa'dan Amerika'ya, Amerika'dan Avrupa'ya, İsviçre gibi Sava gibi, Mısır gibi Kaliforniya gibi yerlere kadar şedd-i rahl ederler.

Şarklılarda rikkat-ı hissiyatın bülegan ma büleg mevcut bulunduğu mulum. Fakat biraz ceht ve teşebbüs lazım. Bu tavsiyede sade kendimiz için değil. Yazın birkaç ayında eğlenmek için de, sade İstanbul civarı için de değil. Bize en uzağı üç günlük olan garplılar için, memleketimizin bir çok bî-nazir yerleri için, senenin mevasim-i erbaası için, her memleket mevahib-i

fitriyesinden istifade eder. Osmanlı memleketi gibi her tarafı bir gülzar-ı tabii olan, fakat bu nisbette fakir bulunan yerlerde, en tabii teşebbüsat, o bedi'-i tabiiyeyi beşerin hiss-i seyahat ve tenezzühü pîşgâhına arz etmek. Ondan müstefid olmaktır. Memleketimizin öyle bî-manend, bî-bedel yerlerinden istifade esbabını bilâ ihmal ve imhal-i tehiye etmeli, akın akın seyyahlar, tebdil-i hava düşkünleri, tabiat meftunları celbetmeli, bu memleketin -bazılarının iddiası gibi- elyevm ticaret edilecek bir şeyi yoksa bile havasını satıp ceb-i fakiranemizi, her sene daima artacak birkaç milyon ile doldurmalıyız.

Evet, bu hakikattir, herifler havayı bile satmanın yolunu biliyorlar. Benden yazmak. Artık alt tarafı sizin bileceğiniz şey. Yer kalmadı ki... Şu birkaç satırlık yerde pazar günkü resm-i bahrîden bahsedeyim. Bu öyle bir şey ki yalnız başına bir tarih. Hiss-i millî bu resm-i geçide, bahr-i sefide yeni Barbaroslar, Turgutlar çıkaracak bir mebde-i hayr gibi bakıyor. O gün, velvele-i ihtizazı, Ayasofya'nın a'sar-dâde kubbelerine, Fatih'in künbed-i haziresine, Sultan Selim'in cesed-i azimkârına çarpan topların, Kostantiniye surlarının Osmanlı askerinin batş-ı şedidi önünde çak çak olduğu günler yükselen muzafferiyet sadaları kadar âlî ve mühim bulunduğu dermeyan ediliyor. Ne latif merasim, ne can perver takdirat...

Hatib

İSTANBUL POSTASI

İnanmayan belki bulunur. Fakat bizim iddiamız ayn-ı hakikattır. İstanbul'da son senelerde gönderilen fesad ve adem ittırad-ı havanın sebebi Abdulhamid imiş. Hatta bu seneki sıcaklar, kuraklar da onun yüzündenmiş. Bu iddiayı itikat-ı batılaya müstenid zannetmeyin. Bir kaç sözle tenvir-i müddea edelim:

Malum ya ormanlar ceyadet-i havanın adeta nazımıdır. İyi bir havanın büyük müvellidi ormanlardır. Bundan başka arzın bereket-i mahsulatını hasıl eden yağmurları da ormanlar celb ve tevzi' ederler.

Bu noktalar fennen sabit, inkara mecal yok. İşte İstanbul'un letafet-i havası da -muvakk'ın da te'siriyle beraber-ormanlarının vüs'at ve kesreti yüzündendir. İstanbul'un şimal ve garb cihetleri, Boğaziçi'nin iki tarafı ekseriyetle ormanlık idi... dürr-i siyahına gelinceye kadar bu ormanlar intizam ve tasarrufla idare edilir, mahv ve harabîye meydan verilmezdi. Şu otuz senelik devr-i inkirazda ise ne bakıldı, ne etti. Bazı orman yangınları ve ekseriya katiyat-ı layenkatıa ve bî-nazar-i meşcereleri kökünden kırdı; İstanbul vilayetinin kain olduğu iki şebbe cerire üzerindeki İstıranca, Kocaeli, Alemdağı, Belgrad Ormanları git gide küçüldü. Rastgele verilen ve hiçbir nazaret ve teftişe tabi' tutulmayan iltizamlarla bu heyakil-i sebzîn yerine kömürçülerin remad-ı siyahı kaim olur oldu. Neticede de İstanbul'un o güzel, hayat-bahş havasına bi-şaiibe fesad ve halel

taryan etti. Beş on seneden beri görülen iradsızlıklar, fırtınalar, şedid yağmurlar, kuraklar, na be vemsim soğuklar hep bu nazım hava olan alet-i tabi'yyenin harab ve tebah olmasından münbais. Mesela bu sene o kadar medid bir kıştan sonra aliyyü'd-devam yağışlı bir ilk bahar geçirdik; denilebilir ki zevk-i baharı tamamiyle hissedemedik. Sonra yaz gelince muannid bir kuraklık başladı. İlk baharda pek çok yüklenen kuraklık başladı. İlk baharda pek çok yüklenen nebatatın nesğ-ı hayatisini kuruttu. Asmalar, ağaçlar meyvelerini besleyecek geda bulamadılar; ya yemişlerini döktüler ya cılız bıraktılar. Hatta diyorlar ki bu sene ilk baharda görülen bereket emarelerine rağmen İstanbul'un meşhur âlim olan misk kokulu çavuşları hiç kalmamış; böyle girderse mısırların, kavun karpuzun kemale ermesi de şüpheli imiş. İşte Abdulhamid ile havanın bozukluğu kurarlığı arasındaki münasebet ve neticesi.

Alatini münzevîsinin daha ne kadar münasebeti yok! Mülk kim bilir daha ne kadar seneler onun seyyiatını çekecek. Memleketin dahilen ve haricen hiç bir işi, hiç bir köşesi yok ki onun zahm-dâr-ı zindan-ı istibdadı olmamış olsun. İşte Girid meselesi onun zamanının doğurduğu yumrucuklardan biridir. Osmanlı milletinin uğruna döktüğü kanlar daha kurumadan Yıldız'ın siyaset-i miskinanesi koca adayı müşevveş bir istikbale terk ederek çıktı. Şimdi eydî-i farika-i hürriyetin kudret-i mucizesiyle ukde-i eşkali halledilmek isteniyor.

Fakat on iki senelik bir cereyan-ı rüzigâr ile bir birine dolaşan bu Girid rişte-i umuru, şimdi pek nazik. Ziyade dokunulursa kopmak, az dokunulursa muakkid kalmak tehlikeleri arasında. Meşrutîye-i Osmaniye adayı cism-i devlete rabt için ciddi bir azim göstermedi değil. Fakat hâlâ hilâl ve salib tefevvukunu der-pîş etmekten göz açmayan münevver Avrupa dîde-i inadını cihet-i hakka çevirmek istemiyor. Girid hakkında Osmanlının tekiifine Avrupalının verdiği cevap evvelki sah

günü Dersaadet'teki süfera tarafından Bab-ı Âlî'ye tebliğ edildi. Bu cevab hakkında ajansların, Avrupa gazetelerinin verdikleri tafsilat onu bizim için mucib-i memnuniyet olmaktan uzak gösteriyor. Bakalım bu notayı tedkik etmekte olan Bab-ı Âlî ne diyecek?

Girid meselesinin Osmanlı ve Yunan efkârına verdiği hararet-i galeyan derecesini bulmak üzere. Yunanlılar nîl-i emel için Osmanlı teba'sından bulunan Rumları ifsada çalışıyor. Berren ve bahren mülkümüze erbab-ı fesad yolluyorlar. Hele ma'hud Etnikî Eterya nam yol alıyor. Bu sefer bu hararetili komşularımız çok istim tutarlarsa kazanları patlamasa baril... Fakat kendi düşün ağlamaz derler.

Hatta bu darb-ı meseli biz zavallı gazetecilere de tatbik etmek istiyorlar. Meclis-i Mebusan'ın, gazetelere karşı dilleri belası olarak teslih ettiği matbuat kanunu A'yan kapısından da yine öyle bir suret-i müdhişede çıktı. A'yan'ın merhamet ve şefkatine iltica edenler ondan da umduklarını alamadılar. Vakıa bir kaç küçük ta'dilat yapıldı. Fakat bunlar O muhavvef kanunun kuvve-i kahiresini tahfif edecek mahiyette değil. Her halde ellerimiz koltuğumuzda gelceği beklemekten gayri çare yok. Madem ki kendimizin düştüğünü söylüyorlar, ağlamak da bize yakışmasa gerek.

Hatib

İSTANBUL POSTASI

Ne büyük gün, ne büyük bayram, ne âlî mazhariyet, bu bir sene evvel Osmanlı Kanuni Esasî'nin mer'iyeti i'lan edildiği 10 Temmuz tarih-i Osmaniye geçen sene 10 temmuz arihinde memalik-i mahruse-i Osmaniye'nin ufk-ı garbîyesinden tulu' ile bütün mülkü serapa nur-ı hürriyetle incila-yâb-ı feyz eylemişti. O şerefli günden beri işte tam bir sene geçti. Yarın bütün hürriyetperver Osmanlılar, tulu'-ı şems ile beraber hab-gâhlarından kalkarak, samim-i kalblerinden kopup gelen bir cûş-i şadmanî içinde i'lan-ı sürûr ve şehrayin edecek, o ruz-ı meyamin-bî-ruzun kadr-ı ulvîsini i'lâ eyleyeceklerdir. Yarın, ta İşkodra'dan Basra'ya Kafkas Dağları'ndan Yemen illerine, Sahrayı Kebir'e kadar uzanan bu aziz vatanda öyle bir gulgule-i vecd ve şevk ferman ferma-yı hayat olacak ki ihtimal bu kadar vasi' bir ülkede bu derece âlî bir şehrayin-i umumîyi tarihin çeşm-i müterakkibi bile görmemiştir. Yarın, zemin zemin zaman zaman yükselecek milyonlarca avaz tahmid ve şükran, kahkaha-i mesar-ı hürriyet şu hava-yı muhitte öyle bir tenîn-i ulviyet-medar bırakacak ki üzerinden seneler değil, asırlar geçse, semah-ı rakik-i beşer, istima'-ı ihtazazatiyle te'sir-yab-ı iftihar olacaktır.

Tarihin sahâif-i bî-pâyânı içinde şems kadar parlak nice zaferler, muvaffakiyetler harikalar.. sonra günah kadar siyah hezimetler, zulümler, mezelletler görülür. Fakat o vukuat-ı âliyeden hiç biri yoktur ki milyonları şamil büyük bir devletin, -icra-yı efradından bemen de hiç birini rencide etmeyen, yek vücud ve yek emel bir badire-i inkılab ile tahvil-i veche-i

hutuvat etmesi kadar parlak olsun. Yine o vukut-ı sefile-i tarihiyeden hemen hiç birisi gösterilemez ki otuz bu kadar senelik bir zalim rubah-ı siretin nakz-i ahdi kadar bayağı ve fûrû-maye bulunsun. İşte yarın âem-küşa-yı mesar olacak Osmanlılar böyle bir senelik bir zaman-ı kasır içinde, tarih-i âlemde lâ-nazir iki harika-engiz zaferle kam-yâb oldular. O Osmanlılar ki onların altı yüz senelik tarih-i mevcudiyetleri, tab'-ı harika-perverleri sürüş-ti ulvî-i mania ber-endazîleri asariyle dopdoludur. Vakıa ref'-ı liva-yı hürriyette akvam-ı garbiyye Osmanlıların üstadıdır. Ancak tarz-ı hükûmet, din, suret-i maişet gibi müesirat nazara alınır ve Osmanlı sancağı altında en zalimane zamanlarda bile, garbın eyyam-ı fetretinden ziyade adl ve hal temin edildiği düşünülür, sonra da vakt-i hulûlünde otuz milyon Osmanlının kıyam-ı bî-hûnu tahattur edilirse bizim inkılabımızın mevki-i şa'sa-barı anlaşılır. Bunun için yarın hürriyetperver sinelerden çıkacak avaze-i tebrikatte, nur-ı hürriyetle dırahşan alınlarda muhikk birer meal-i iftihar bulunacaktır.

Bir sene-i meşruiyetin hitama erdiği bu gün nazar-ı bilâ ihtiyar arkaya dönerek tedkik-i vukuat etmek istiyor. Bu bir sene zarfında ne büyük vakayi, dahilî haricî ne şedid irticacat, ne kadar rengarenk tezahürat oldu!.. Bütün Osmanlıları birbirine der-ağûş ettiren hürriyetin ilk eyyam-ı sahine-i ma'dudesi geçtikten sonra tabiatıyla ortaya çıkan kasd-ı menfaat bir çok şeyler tevliid etti. Aliyyu'l-husus istibdadın çürük enkaz-ı meyyitesi üzerine bir bina-yı rasiyyü'l-indiras kurmak için birçok ricfeler, mühlikeler geçirmek lazım geldi. Bir sene zarfında müteaddit kabineler, nazırlar düştü, kalktı. Efkar-ı umumiye gah müzlim zuhuratın zebun ahvali, gah parlak şununatın mest-i ezvakı oldu. Bazan Bulgaristan istiklali, Bosna-Hersek ilhaki gibi darbat-ı bî-insafane, haricî, bazen perdedar-ı istitar olan hane-i vatanın gayret-i ifsadatı kulûb-ı hamiyette isikbal için bir ra'se-i tereddüt ve endişe uyandırdı. Zaman oldu ki, hadim-i vatan olan matbuatın efkar-ı umumiyenin tazyane-i arzusuyla bir çirkab-ı şahsiyet ve nifak içinde yüzmeleri nigah-ı rikkati giryan, hariçten mürerakkıp olan ve hiç bir vakit zir-i destan-ı hilâle bir paye-i

meziyyet vermek istemeyen ebna-yı teassubu da handan etti. Keşti-i Memleket öyle bir telatüm-ı güft ve gu içine düştü ki temmuz içinde öpüşenler şubat içinde boğuşur oldular. Hükûmet bitab-ı acz ve za'f fırkalar muhasımaya kapılmış, anasır-ı Osmaniye nevmid-i ittihad bir halde şedid bir burhan geçiriyorlardı. Giderek bu hâl kimin fırsatta dâde-ban olan koca hayvan-ı hun-hara vakt-i iktirasın geldiğini ima etmiş olmalı ki 31 Mart hadise-i faciasiyle âfâk-ı meleki gamaim-i hun ve zulüm içinde bıraktı. Fakat ümmet-i Osmaniye kendini pek çabuk toplayarak 11 Nisan feth-i mübecceliyle ta onun taht-gâhında bir hengame-i rest-hîz-i nişan icad etti. Ve huzur-ı bâl ile tahkim-i bünyad-ı meşrutiyet ve ihzar-ı esbab-ı terakkiye koyuldu. Üftan ve hîzan bir seneden beri sürüp gelen ve tafsilatı tarihin lisan-ı intikadına ait olan hayat-ı meşrutiyetimizde bazı zillet görülmedi değilse de bunlar, yeni yürümeğe başlayan bir çocuğun yanlış adımları gibi bi'nnetice kat'i bir rüsûh hasıl edeceği için ümid müvaffakiyetimize kuvve-bahş olacaktır. Yarınki şenliklerde hande nisar-ı şataret olacak Osmanlıların ictihad ve ittihad istinad ettirecekleri atiyyelerini meşhun-ı emn ve mevaid görmelerine bir mani' yoktur.

İ(smail) S(ubhî) [SOYSALLI]

SF. Nr. 946, s. 146

İSTANBUL POSTASI

Bugün on temmuz şenlikleri hitama erele bir hafta oluyor. Zamanın güzariş-i seri'i o yevm-ı neşat-engizi çarçabuk vera-yı nisyanda bıraktı. Lakin öyle bir yevmi âlî-i tarihiyenin yadigar-ı mesar ve tebciyatı bir kaç gün içinde hatıra-i mefharetten dūr kalamaz.

Geçen cuma günü millet-i Osmaniye'nin bazı-yı himmet ve irfaniyle icad ve sahife-i tarih-i medeniyete nakşettiği bir yevm-i meymenet teve'üm idi. Öyle ki millet-i Osmaniye'nin şimdiye kadar sarf-ı sa'yi zatîsi ve himmet-i büzürgvarı ile hazine-i mefahirine derc ettiği muazzamatın hiç biri bu son eser-i bihterîniyle boy ölçüşemez.

Cuma günü zaten ta be sabah nim-hab intizar içinde kalmış olan dide-i tahassür yürür infilak-ı fecr ile beraber maksadına kavuşmakta istical gösterdi. Bütün İstanbul'da- ve memalik-i Osmaniye'nin her beldeinde- erkenden kapılar açıldı. Her evden büyük küçük herkes fırladı. Sokak başlarında takımlar caddelerde bölükler, mu'ber-i umumi olan şehrahlarda da olaylar peyda oldu. Tulu'-ı şemsten henüz bir iki saat geçmemişti ki bütün İstanbul ve bilad-ı selase halkı, ruz-ı aliye-i mübeccel hürmetine kaim ve faal bulunuyorlardı. Her kalb-i vatan perver, ilk meşrutiyet şenliğinin nükhet-i feyz anından anından hissedar isdişmam olmaya koşuyorlardı...Semt semt, küme küme, halk toplandı. Ta akşama kadar neharî, akşamdan sabaha kadar leyli bir şehrayin-i bî-misalla ortalık galgale-dar-ı behçet ve neşat oldu.

İstanbul'da gündüz için en başlı meydan-ı şehrayin, ismen ve fi'len haiz,i liyakat olan "Hürriyet-i Ebediye Tepesi" idi. Padişah-ı harriyet-perver-i Osmani Mahmud-ı hamis hazretleri ile birlikte bü-tün rical ve memurîn-i devlet ve millet, İstanbul, her sınıftan bir kaç yüz bin kişi orada bulunuyorlardı. Böyle yüz binlerce enzar-ı şevk ve muhabbet önünde on beş bin askere mükemmel bir resmî geçit yaptırıldı. Sonra da muasirînin ihlafa bırakacakları "Abide-i Hürriyet" in yed-i meymun-ı humayun ile vaz' esası icra kılındı. Bunlar o kabil vukuattan idi ki bir kavmin sütur-ı tarihiyesinde nadiren basıra-ârâ-yı ibtihac olur.

Gecenin saat-ı münevveresi de bütün Osmanlı kalplerinden feveran eden bir hiss-i saf ve şevka şevk içinde geçirildi. Bunların tafsilat ve temhidatı o kadar uzun. Her vatanperver mefkurede bıraktıkları intibaat o kadar feverandır ki cildler yazılsa teşrih ve ta'dad-ı efradı kabil olamaz.

Şimdi o şenliklere "Cenab-ı Hak emsal-i bînihaye-i hayriyesini idrak ettirsin" duasiyle bu senelik hatime-zen-i şükran olduktan sonra vukuat-ı ruz-merreye geçelim. mevsim temmuz. Hava pek sıcak. Bu mevsim gerek bizde, gerek Avrupa'da seyahat ve istirahat zamanıdır. Herkes soğuk su başlarında, yüksek dağların tepelerinde, denizlerin kumlu sahillerinde havadar, ferah olur. Fakat bizim için temmuz sıcakları tatil-i umur değil, bilakis taz'if-i himmet ve gayret edecek zaman. Otuz şu kadar senelik atalet ve rahat-perverimizin acıları şimdi çıkıyor. Bugün herkeste bir faaliyet-i mecburiye var. Mülkün her tarafı bir ihtiyac-ı mücessem. Bunu ancak efrad-ı ümmet yegan yegan süzen mesailerıyla kat' ve tesviye edebilecekler. Onun için çalışmalıyız yaz da kış da olsa çalışmalıyız. İstirahat kesb-i liyakat ancak ifa-i vazife ile olur. Biz ise henüz vazifemizin başlangıcındayız.

Terakkiyat-ı medeniye dünyayı öyle bir hale getirdi ki çalışmaksızın idame-i mevcudiyet kabil değil. Bugün gerek

akvam ve gerek efrad için düstur-ı hayat şudur: Çalışmak ve ma'nen maddeten kuvvetli olmak. Meclis-i Mebusan'ımız da bunu takdir edeceği için bila ârâm çalışıyor. Hatta ictimâ mukarrer olduğu gibi, bu ay nihayetinde hitam bulmayacak görürünüyor. Daha bu derece bile tedkikten geçmedi. Bu gidişle ilk devre-i ictimaiye devre-i saniyeye peyda-yı insal edecek.

Her şey bizi çalışmaya mecbure ediyor. Dahilî ve haricî müteaddit, hafta çok araştırılırsa na-ma'dud mesaî halle muhtaç. Şu günlerde en ziyade nazara çarpan Girit meselesi bunun da yegâne çare-i halli çalışmak. Meselenin şimdiye kadar aldığı şekil sırf kelime-i meşrutiyemiz sayesinde. Fakat Avrupa henüz bizim bu tarik-i cedide pa-ber-câyı sebat kalacağımıza emniyet edemediği için hak sarihimizi tamamıyla arzumuza göre teslim etmelidir. Fikr-i sebatımızı, azm-i sa'yimizi isbat edersek mahfuziyet-i hukukumuzdan emin olabiliriz.

Baksanıza Giridliler duruyorlar mı? Bir kaç gün evvel düvel-i hamiye bu mucib-i karar-ı atadan çekildikten sonra Haniye kalesine Yunan bayrağı çekildiğini telgraflar haber veriyorlar. Demek herifler düvel-i hamiye notasına ve düvellerin vesayetine rağmen emellerinden kat-i ümid etmemişler. Bu cür'et gerek Giritliler ve gerek Yunanlılar için pahalıya mal olmak ihtimali varsa da itiraf etmelidir ki hasımlarımızın hedef-i maksurada erişmek için fevt-i fınsat etmemeleri bir meziyettir. Biz de hasmımıza aynı silahla mukabele için bi karar ve bi fütur çalışalım.

İ(smail) S(ubhî) [SOYSALLI]

İSTANBUL POSTASI

Mevsim-i sayfın germa germ cereyan olduğu günlerde bulunuyoruz. Temmuzun eyyam-ı bahuru hava-yı muhitin bakiyye-i taravetini de aldı. Gündüzleri iş başında geceleri hub-gâhta gark-rîz-i iştika oluyoruz. Ta iki aydan beri ferman ferma olan kuraklık hemen hiç bir şeyde bir rutubet-i zindeganı bırakmadı. Ortalık serapa susamış, kurumuş, çatlamış, nebatat bir hararet-i muhnika içinde ser-nigûn ve muhtazır. Dereler kurumuş, pınarlar bî-ab ve reşâşe.

Evvelki gün, şehrimizin, -bu yakınlarda her nazar-ı iştiyaka meydan-ı tecessüs olan- âfâk-ı mînâ-gûn ve sahîninde oldukça kesif bir kitle-i ebr, evvela bir ümid-i rahmet, sonra da kısa bir saġnak bahşetti. Fakat sonu gelmedi. Düşen danelerde, ruy-ı tarabda cehennemî bir hararet ile istikbâl olunarak bahar olup gittiler. Cev-i semâ el'an maġmum. Belki sürekli bir baran-ı hayat-rîz, mevcudat-ı arziyeyi iska eder.

Bu sene İstanbul'da ve Marmara sevhilinde kuraklığın imtidadı malum ise de vilayetin ekser cihatında epey mahsul alındığı söyleniyor. Bu haberlerin doğru olmasını temenni edelim. Çünkü ziraat memleketi olan bu vatanda feyz-i hasad, satvet ve saadet-i milliye demektir. Çiftçinin keyl-i cehd ve iktisabı, ahval-i iktisadiye-yi memleketin mi'yar-ı sahihidir. O dolarsa bütün efrad-ı memleket mesut ve müreffeh, boş kalırsa bütün nevahi-i vataniye endişe-nak ve muztarip olur. Zira bizde, cereyan-ı iktisadiyenin mebd ve menbaı olan kazıyye-i istihsal sırf ziraata tabidir. Her türlü kabiliyeti haiz olan bu mübarek vatan henüz bir tek vasıta-i istihsal-i servet tanır. O da ziraat, hem de kavaid-i cedideye gayr-i tabi ve köhne metrukât-ı i'sara esir bir ziraattır.

Mülkümüzde bir seneden beri feyz-i meşrutiyet-i amim olmakla beraber henüz tezebzübat ve tezelzülât-ı umur arasında çıkılıp da islah-ı ahal-i iktisadiyeye çare-cûy-i taharri olunamadı. Onun için çiftçi devr-i sabıktaki usul ve vesait-i gayr-i kafiye ile kaldı. İnşaallah sene-i atıye-i ziraiyede hükûmetin himmet-i rehberisi kendini gösterir de çiftçinin sabanı daha mahsuldar izler peyda eder. diğ̈er taraftan bu bereketli toprağın sine-i bikr ve cevher-darı dest-i sanatla işlenmeye başladı.

Biz, Asya-yı vustadan gelmiş, darb-ı şemşir ile kendine makar ve me'va küşad etmiş, yine bazu-yı cidal ile hıfz-ı kalem-rev ederek yaşamış Türkleriz. Ancak zamanın nâ kabil mukavemet-i iksir tebdil ve tağyir bizi de mecbur-ı debdil etti. Artık bundan sonra vatanımızın hudut ve etrafında hunîn belalar değ̈il nazara karib nûmuneler peyda etmek isteriz. Kılıncımız, müdafaa-i meşruiyeden başka hiç emel-i müfrit için çekilmemek üzere niyam-ı sükûn-perverine koyduk. Zira, son asrın kaide-i feyyaz sulh ve müsalemetini biz de anladık. biz de, akvam-ı saire gibi yenbu'-ı selam ve sükundan kana kana içmek, mülkümüzü serapâ cebin-i pak-i sa'y ve irfan ile tezhîb ve tersi' etmek arzusundayız. Hasılı şimdîye kadar arsa-i kâr-zarda nasıl olur bir nam bıraktıksa bundan sonra da şehrah-ı ticaret ve sanatta akvam-ı sairenin bizden pek refi'-i medaric-i terakkiyelerine kadar çıkmak, bu meydan-ı cedid-i asırda da bir nam-ı müşar bil benan bırakmak zabde-i a'malimiz olacaktır.

Lakin herkesi emeline bırakıyorlar mı? Biz şehrah-ı terakkiye hatve-zen olmak niyetinde bulunduğumuzu ilan edeli beri bir senedir komşularımızın darbat-ı müterakibanesine hedef olduk. İlk ikisini Bulgaristan ve Bosna-Hersek hailelerini atlattık. Şimdi bir üçüncüsünün, Girit endişe-i ferdasiyle müteelimiz. Fakat bu sefer daha kâr-azmude, daha azade-ser ve kaviyiz. Hasmımız ise bize nisbetle zaif ve aciz, haris olduğu lokmayı kapabilecek tab ve çalakîden mahrum. Bunun için karşıda bî-taraf bir heyet-i mümeyyize gibi duran düvel-i erbaa-i hamîye, sahib-i hak ve bununla beraber zi-kudret olan, alelhusus

meselenin tahdisinden beri meşrutiyete layık ve bizce otuz seneden beri na mesbuk bir azim gösteren Hükûmet-i Osmaniye'nin liyakat hakperverisini tedricen teslim eyledikleri görülür. Hatta adalılar Avrupa askerini müteakip kaleye çektikleri Yunan bayrağını indirmeye mecbur edildiler. Bu bizim için bir ders-i intibahtır. Zemin ve zamanın yalnız kuru hakka değil, azim ve kudretle müterafik bir hakka icabatını istikmal etmeliyiz.

Girit meselesi nef'-i milliyemize muvafık bir çehre-i ibtisam aldığı şu sırada, efkâr-ı umumiye-i Osmaniyeyi enzar-ı âleme arz ve ona tercümanlık ederek Avrupa'nın hükûmet-i mansufanesini celb etmekte gazetelerimizin hizmeti inkâr edilemez. Eğer ayine-i efkâr-ı millet olan gazetelerin neşriyatı, avaze-i tenkidat ve halk muhafaza-i hak için böyle bir batş-ı umumî, ne de hükûmet milleti arkasında hissetmekten mütevellid bir azim ve metanet ibraz edebilirdi. Fakat matbuanın bu himmeti bugün takdir edildiğinde şüpheliyiz. Çünkü o kadar kayd ve bendi havi ve bir mebusun "Ben gazetelere asla serbestî veremem." feryadiyle meşhun olan matbuat kanun-ı cedidi tasdik-i âliyeden geçerek iktisab-ı kat'iyet etti. Meclis-i âliye-i milletin matbuata bugünkü eser-i takdiri bu kadar ise de atiyede zavallı gazetecilerin himmat-ı vatanperveranesi, kudret-i irşadiyesi elbette teslim edilecektir.

İ(smâil) S(ubhî) [SOYSALLI]

İSTANBUL POSTASI

Bundan bir buçuk ay kadar evvel Avrupa'ya gönderdiğimiz hey'et-i mebûsa evelki gün avdet etti. Muhterem ve güzîde mebuslarımız, ziyaret ettikleri Fransa ve İngiltere gibi iki büyük saha-i Medeniyette memleketimiz ve meşrutiyetimiz namına bir eser-i nuranî-i cevelan bıraktılar. Bütün Avrupa kıtasında, alehusus eskiden beri Hükûmet-i Osmaniye'nin muhibb-i tabiileri bulunan İngiltere ve Fransa'da inkılab-ı ahîrimiz üzerine hasıl olan hayret ve taaccüp, hiss-i merak ve tedkik böyle bir seyahata vücub-ı siyasî vermiş, Genç Türkler'i, -Şarkın kadim malik-i mümtazının, Temmuz İnkılab-ı bî nazîrini ibda eden asr-ı cedîde göre perveriş-yâb olmuş ve bu azîmkâr hafîdlerini -garba tanıtmak bizce de, onlarca da bir lüzûm-ı mübrim halini almıştı.

Hey'et-i mebusamızın esnay-ı seyahatta bu maksatta muvaffakiyet-i tamme görüldü. Tarafeyn yekdiğerini yakından gördüler; konuştular; birbirlerinin ahlak ve tabayî'i, temayülat ve hissiyatı hakkında bitteati tedkikat yürüttüler; hasılı tanıştılar. Memleketimizin terakkیات-ı âtiyesi eydi-i himmetlerine merdu' olan vekillerimiz Fransa'nın ve bilhassa İngiltere'nin derece-i ulya-yı medeniyetini, şerait-i mükemmele-i ictimaiyesini, bîpâyân servetini görerek, bu zemin-i vatanda aynı semerat-ı terakkii istihsal için ne mertebe ibraz-ı fedakârî lazım olduğunu meşhuden hiss ve idrak ettiler. Sonra da, tarik-i siyasiyette her vakit dest-i muhadenetlerine ihtiyacımız olacağını hissettiğimiz bu iki garp üstad-ı medeniyeti Genç Türkler'i tanıdılar;

maksadımızın, akvam-ı saire arasında dest-i betiše-i sa'y olarak, yirminci asra layık bir hayat geçirmek olduğunu öğrendiler; Türkler hakkındaki pek çoğu yanlış dağdağa-i rivayatın teessürat-ı muvahhişesinden birrü'ya tecrid-i nefis ettiler ve i'timada şayan olan bu hür zevata halisane dest-i muhadenet ve muavenetlerini uzattılar. Hasılı bu seyahat tarafınca mucib-i hazz ve intifa oldu.

Yine bu seyahatın fevaid-i meşkûresindendir ki, ahfren dahiliye nezaretine tayin edilen Talat Bey'i Londra ve Paris mahafil-i siyasiyesi tanıdı. Genç Türkler Cemiyeti'nin, kabineyi tedricen dest-i azm ve iffetlerine tevdi etmekte olduğu zevattan birinin daha mezayasını garpli dostlarımız teslim ettiler. Bu da -Avrupalıların hakkımızdaki emn ve itimatlarını temin edeceği cihetle- bizim için bir faidedir. Zira bu gün sabit olmuştur ki akvamın asırlardan beri süren mücadelat-ı bî-nihayesinde kasd-ı menfaat amel esası olmakla beraber tanışmamak da büyük bir müessirdir. Akvamın birbirlerini tanımaları bir çok su-i tefehhümlerin önünü alır ve itimad ve riayet-i mukabeleyi tezyid eder.

Hatta biz bu seyahatın reşâşat-ı fevaidinden şimdi bile nasibe-dâr-ı muvaffakiyet olmaya başladık. Girit meselesinde İngiltere ve Fransa'nın bize karşı, bidayet-i emirde gösterdikleri vaz' pek de hatır-nüvaz, ümid-bahşa değildi. Fakat beş on mebusun müşafehe-i müdlilesi bu iki payitaht-ı medeniyetin siyasiyyununu tarik-i hakka imâle etti. Bize - velev hafif olsun- bir meyil ve tevcih göstermeye başladılar.

İşte gerek bunun te'siriyle gerek, Osmanlı efkâr-ı umumiyesinin sevk ve icbar galeyaniyle bir siyaset-i azimkârane

takip eden, kabinemizin himmetiyle Girit meselesi tutuk huşûnetini kaldırarak bizekarşı gittikçe beliren bir çehre-i ibtisam alır. Yunanistana tebliğ ettiği son notanın cevabı Bab-ı Alf'ye geldi. Bundan henüz matbuat haberdar olmamış olmakla beraber münderecatının memnuniyet-bahşâ olduğu, Yunanistan'ın Girit hakkında hiç bir emel beslemediğini, talebimiz gibi temin ettiği rivayet ediliyor. Vakıa Yunanistan'ın hâlâ bir siyaset-i desisekârâne istimal etmek istediği muhakkak ise de bu, biz böyle azim ve ittihad ile takib-i meselede devam ettikçe, onun zararını, bittabi bizim de kârımızı intac eder. Bahusus Yunanistan'ın baş ucunda müheyya-yı te'dib duran Osmanlı silah-ı kâhırı bizim için her zaman bir medar-ı muvaffakiyettir

Her şey iyi hoş ama, sıcaklar adeta muharreb... İstanbul, bu seneki kadar sıcak pek az görmüştür. Bir katre yağmur yok. Buna mukabil sabahtan akşama kadar bir baran-ı har-ı ziyâ ortalığı kavuruyor.

Bizler ne ise; fakat zavallı vükela-yı ümmet, bu haziran, temmuz sıcaklarında, tavanı basık, şemş-abâd, kulbelik bir salonda bin türlü münakaşa ve mücadele fırtınaları geçirdiler. Harareten bî-tâb kaldıkça büfeye, baklona koşdular; biraz dinlenip de arzu-yı hitabet ve cidale kapılınca salona döndüler. Doğrusu tahammül-fersâ bir hayat! Ee, büyük başın derdi büyük olur, demişler. Vekil-i ümmet olmak kolay mı?

Yarın artık meclisin ilk sene-i ictimai hitame eriyor. Gelecek ictimaa kadar üç ay müddet istedikleri yerde, istedikleri gibi bıkayd ve hudut gezip eğlenebilecekler. Yalnız gazetecilerin kalemi, nereye gitseler kendilerini takip edeceğine şüphe yok. Devre-i ictimaiyede meclise devam etmediklerini, uyku ile veya hariçte hususat-ı saire ile evkat-güzar olduklarını yazdılar. Tatil esnasında yeni devre-i ictimaiye hazırlanmadıklarını yazdılar.

Tatil esnasında da yeni devre-i ictimaiyeye hazırlandıklarını müekkillerinin ve vatanın ahvali hakkında tedkikat icra etmediklerini yazacakları muhakkak gibi. Bereket versin matbuat kanununa. Yoksa bu arsa-gâhta yükselecek gazetecilerin -muhak ve gayr-i muhak,- sada-yı çeng-i itirazları tahdiş ezhandan geri kalmazdı fakat bakalım, ikinci devrede matbuat kanunu ta'dil ve telyin edecek rahmkâr ve kerem-meab mebuslar bulunacak mı?

İ(smail) S(ubhî) [SOYSALLI]

SF. Nr: 949 s. 194

İSTANBUL POSTASI

Artık işte ağustos! Koca yaz geçti. İlke sene-i Meşrutiyet'in bütün eyyam ve şuhuru, mevasim-i dağdağa-i şunun ve hadizat arasında hakikaten bir sürat-i berkiye ile uçtu. Geçen senenin ne son baharında, ne kışında, ne de ilkbaharında güzareş zamanı anlayamadığımız gibi yazdan da i'tiraf edelim ki pek az bir şey duyduk. İlan-ı hürriyeti müteakip İstanbul sokaklarını dolduran hay huy-ı sürur ve şikayet arasında etrafımıza bakacak, devri-sabıkın sinîn-i ataletinde olduğu gibi günler, aylarla meşgul olacak vaktimiz yok oldu. Sonra son bahar ve ramazan-ı şerif hülûl etti; bu sırada da kendimizi toplayamadık. Bir Bulgaristan istiklâli, bir Bosna-Hersek ilhakı çıktı. Çoktanberi hasret-keş tasviyeye takarrüb etmiş idi ki mutbuatın ve bunu yaşatan efkâr-ı umumiyenin güft ve guy-ı şahsiyatı hava-yı istirahatımızı gubar-alûd-ı zücret etti. Derken 31 Mart hadisesiyle az kaldı günbed-i arsa-i devlet göçüyordu...

Her biri bir sene-i tarihiyeyi bitemamiha imlâ edebilecek olan bunca vukuat-ı sakileyi muteakip sayfın çehre-i tab-nâkı hulûl etti. Fakat bu mevsimde de erbab-ı irticâın kahr ve istisalı, asayişin takriri, geçen sene kaybedilen kıymetdar vakitlerin velev kısmen telafisi lazım geliyordu. İşte böylece ilk sene-i Meşrutiyeti -bir inkılapta tabi'ul-hudûs olan- iyi kötü vakayi arasında yuvarlanarak geçirdik. Geçen temmuzun onundan sonra da ikinci sene-i meşrutiyete dahil olduk. Hâlâ emvac-ı şunun arasında bî-karar olmaklığımızla beraber itiraf etmeliyiz ki cereyan-ı meşrutiyetimiz oldukça bir mecra-yı selamet buldu. En

büyük hedefimiz olan meşrutiyete bihakkın sahip olduğumuzu iddia edebiliriz. Yalnız dahilî, haricî bazı mesail bittabi' bir şaibe-i ârâm-şikâr olmaktan hâli kalmıyor.

İşte Girit. Bu mesele, Osmanlıların bir kaç ay evvelki tahminleri gibi ihmal edildikçe, zaman-ı halli te'hir olunduğca uzamaya ve bu suretle de dallanıp budaklanarak kolaylıkla kal' ve tasviye olunamaz bir hale gelmeye müsteiddir. Mesele zir-i hakimiyet-i Osmanî'de ibtida adaya verilecek muhtariyetin tayini iken şimdi Yunanistan, eski yeni hesaplarla müvacehe-i muhatabamıza geçmiş bulunuyor. Geçenlerde Bab-ı Alî'den verilen notaya yolladığı kaçamaklı cevap kâfi görülmeyerek, "Girit üzerindeki bir emel beslemediğini kat'i surette beyan etmesi ve aksi takdire Atina'dan Osmanlı sefirinin çekileceği" talep ve tehdidini havî ikinci bir nota gönderildi. Buna nihayet. Cevap verilmesi meşrut idi. Yunanistan'ın gerek akibet-i vahimeyi der-pîş ederek, gerek Düvel-i Muazzama'nın, kendini kendinden ziyade koruyan, nasayihine iktifa eyleyerek taleb-i meşruumuza muvafık bir cevap vereceği rivayet olunmakla beraber Atina rical ve matbuatının ve talimatını Atina'dan alan Girit hükümet-i muvakkatası erkânının beyanâtı ümit verecek bir şekilde değildir. Şimdi Yunan ricali, ada umuruna düvel-i hamiyenin rey ve tensibleriyle karışmış oldukları iddiasıyla, Girit hakkında hiç bir müdahale ve emelleri olmadığı yolunda teminat veremeyeceklerini söylüyorlar; Atina matbuatından bir kısmı, Türkiye ile zuhur edecek bir harp neticesinde de nihayetü'l-nihaye bu teminatı vereceklerini dermeyer ederek şimdiden bir vech-i pîşîn böyle teminat vermeye haysiyet-i milliyelerine muvafık görmüyorlarmış.

Diğer taraftan Girit'ten alınan haberler hiç de sadre şifa verecek şeyler değildir. Düvel-i hamiyeye asakirinin müfaretatını müteakip Girit kale ve ebniyesine çekilen Yunan bandırasını indirmeleri hakkında resmî gayr-i resmî her taraftan edilen

nasayiha itibar etmeyerek icab ederse kanlarını dökeceklerini tavr-ı küstahane ile beyan eyliyorlarmış.

Düvel-i hamiyede, Girit Hristiyanlarının ne yaman söz anlamazlardan olduklarını akibet derk edebilerak acaleten safain-i harbiye i'zamına başladılar. Bunlar, son bir ihtara mütabaat edilmediği takdirde karaya asker çıkarıp cebren Yunan bayrağını indireceklerdir. Belki de şu satırların esna-yı tahririnde müsellaah adalılarla Avrupa asakiri beyninde bir hengame-i vega hadis olmuştur.

Hasılı, Yunanistan ile Girit cüsselerine bakmayarak giriştikleri harekât-ı anifenin şark afâk-ı siyasetinde peyda ettiği kara kara bulutlardan şerare-fiken nüzul olacak gibi görünen barika-i bela bu iki cüretkâr hem-mayeyi ezmedikçe temin-i huzur kabil olmayacağını garplı komşularımız da anlamış oluyolar.

Meşrutiyet-i Osmaniye müessisleri Genç Türkler böyle haricen meşgul iken dahilen daha ziyade ve daha ehemmiyetle meşgul bulunuyorlar. Geçen haftadan ictimai hitam bulacak iken bir hafta daha temdid-i faaliyette muztar kalan Meclis-i Millî ciddi bir süratle işlerin sonunu almaya uğraşiyor. Bu sene meclis devre-i ictimainı kerratla temdide mecbur oldu. Mamafih bu temdidlerin her biri -meclisin acemiliği zail oldukça- bir evvelkinden nafi' oluyordu. Hele bu son bir hafta müddette bir hayli işler, birer karara bağlandı. Bu kararlarda calib-i itiraz cihetler olmasa da hiç olmazsa dosyalar gubar-ı nisyandan kurtarılmış oldu ki bu da az bir şey değildir.

İ(smail Subhî) [SOYSALLI]

İSTANBUL POSTASI

Bundan tamam sekiz ay evvel, geçen sene kanunievvelin dördünde küşad edilmiş olan Meclis-i Millî evvelki cumartesi günü bab-ı müzakeratını, üç ay için sedd ve bend etti, meclisin, bidayet-i küşadında, müddet-i mu'ine-i kanûniye olan dört ayın otuzu mütecaviz sinin-i keşmekeşin pîçapîç umurunu halletmeye kifayet edemeyeceği anlaşılıyor, tekmil bir sene zarfında meclisin açık kalmasını elzem gören ifrat-perverler bile bulunuyordu.

Meclisin 31 Mart Caddesi'ne kadar geçen dört aylık müzakeratı, gerek mübtediliğin ve gerek ortalıkta hükümferma teşettüt-i efkârın tevlid ettiği bî-karar ve hata-alûd hareketlerle geçti; pek az iş çıkarılabildi. 31 Mart'tan sonra şecer-i kühen-sale-i istibdadın kalı'yla başlayan devr-i tathir ve faaliyette Meclis-i Millî bu dört aya hiç de nisbet kabul etmeyecek müessir-i gayret ibraz etti. Meclisin hin-i ta'tilinde okunan nutuklardan anlaşıldığına göre, bütün devre-i ictimaiyede altmışa karib kanun layıhası meclisçe müzakere ve tetkikleri ikmal olunmuştur ki bunun içinde matbuat, Kanun-ı Esasî, ictimaat, cemiyetler, bütçe, tahsilat, tasfiye-i rütb, tensikat gibi kavanin-i cesime de dahildir. Meclisin ilk dört aylık killet-i mesaisinden bes şekva edenler son dört ayda, sıcaqlara rağmen istihsal olunan şu neticeden şüphesiz memnun kalmışlardır. Bunda başka anasır-ı muhtelifeyi cami' bir Türkiye parlamentosunun hiç bir iş göremeyeceği hakkında serdolunan, garazla alûde veya hulusa müstenit itirazatın değersizliği sabit olmuştur. Yeni bir parlamentonun ilk senede bu kadar iş çıkarması, cidden büyük ve belki de parlamentolar tarihinde nâ-mebsuk bir himmet eseridir.

Meclisin manzara-i tatiliyesi pek müessir idi. Reis Ahmed Rıza Bey'in vedaı mütazammın, devre-i ictimaiyede vukuu tahammül-i su-i tefehhümlerin izalesi ve kusuru görülmüş af temennisini şamil nutk-ı halisanesi ,-arasıra sevk-i maslahat veya arzu-yı galebe ile- oldukça dürüş vadilerde idare-i makal eden mebusanımız rikkata getirdi; meclis salonu samimi alkışlar içinde kaldı. Bir taraftan tesir-i veda ile, bir taraftan da üç aylık tatilin hülul-ı bahtiyarisiyle, kulub-ı mebusan ihtizaz-yab-ı tahassüs oldu. Artık varsın gezsinler. Çalıştılar, tatil de haklarıdır. Vazifelerini sırf vicdan ve istikameti, nef-i âmı rehber ittihaz ile eda eden mebuslarımız için millet şükür-güzardır. Biz gazeteciler de Meclis-i Millîye arz-ı şükran ederken, hatıra-i mekruhu gittikçe uzaklaşan bir zaman-ı dağdağanın tesir-i âlâmı altında icad edilen matbuat kanununun temenni-i tadilini tezkar etmeden geçmeyiz.

Meclis-i Millî'nin ekseriyet azası, şu tatil zamanında mürabba-nişin-i istirahat iken diğer birkaç mabus ve ayan gayri-tavir tensikat mesele-i mühimmesiyle uğraşıyorlar. İnfilak-ı hürriyetten beri her gün yüzlerce kere işitilip de şimdiye kadar bir netice-i şifa-bahşa olamayan bu ukde, nihayet evvelki gündenberi, her nezaret için mebusan ve ayandan ve rüesa-yı memurından teşekkül eden komisyonların eydî-i himmetine inan-ı halini teslim etti. Bütün muamelat-ı hükümeti bir süsti-i ihmal içinde bırakan, memurları işlerinden soğutan bu meselenin ramazandan evvel halledileceği kaviyyen me'mul, az zamanda hitam bulmasa da, bir defa halline girişilmiş olması da bir alamet-i hayırdır. "Tensikat" sözü zihinlerde o kadar büyümüş idi ki herkes bütün memleketi bir sefalet-i can-riş içinde kalacak zannediyordu. Bu ilac-ı zaruri ıztırapsız içilmeyecek ise de her halde merareti de öyle nihayetsiz bir elem tevlid etmeyecektir. Hükümetçe ve Meclis-i Millîce tensikat neticesinde açıkta kalacaklara tekaüt, maaş tahsisi, taşra memuriyetlerine tayin, yeni şirketler nezdinde istihdam gibi sur-

ı intiaş tedarik edilmiş ve edilmekte bulunmuştur. Bu gibi esbabın zik-i maişeti tamamıyla ortadan kaldıracacağı iddia olunamazsa da her halde tehevvin edeceği ve bir kaç sene zarfında tedricen saha-i refaha girileceği kaviyen me'muldür. Tensikattan mütazarrır olacak genç memurlar nevmid kalmamalıdırlar. Fima ba'de arsa-i meşrutiyette öyle işler, öyle teşebbüsler olacaktır ki gayyur ve zeki bir zat her halde bunlardan kendisine bir hassa-i kesb temin eder. Zaten bütün memalik-i medeniyette erbab-ı serveti bitişiren müessir ibtida tesadüf ettikleri tengi-i maaştır. Cefa çekilmeyince safa sürülmez, darb-i meselini unutmamalıyız.

Tensikatın velvele-i zahiriyesine rağmen, Girit meselesinde Bab-ı Âlî'nin ve onun arkasında bulunan efkâr-ı umumiyemizin istihsal ettiği muzafferiyet-i siyasiye herkesi lebriz-i sürur etti. Girit kalası üzerinde hakk ve kuvvete karşı mevcedar-ı ihtihza olan Yunan bayrağı, düvel-i hamiyeye zırhlısından karaya çıkarılan üç yüz nefer-i turfand haziz-i liyakatına indirildi. Diğer taraftan da Bab-ı Âlî'nin son katî notasına verdiği cevapta Yunanistan, Makedonya ve Girit'te her türlü müdahelat ve tesvilattan, efkâr ve müzmirattan hali bulunduğu ve bulunacağı hakkında te'minat i'ta etti. Ve böylece silahımızı çekmeden hakkımızı tanıtmış olduk. Şimdi meselenin son safhası, Girit'e verilecek şekl-i muhtariyet geliyor. Bunun da yakında, müttehid-i efkâr-ı umumiyemizin te'sir-i kuvvetiyle muvaffakiyetkârâne hallolunacağından şüphe yoktur.

İ(İsmail) S(ubhi) [SOYSALLI]

İSTANBUL POSTASI

Ağustosun, kıştan addedilmek lazım geldiğini çocukluğumuzdan beri duyduğumuz, on beşi geçeli işte beş gün oluyor. Hâlâ ufukta eda-yı tebeddül yok. Ta baharın ri'an ve ihtişam-ı taravetine müsadif mayıs ayından beri geçen dört aylık kadar uzun bir müddette şehrimiz ve civarı semasının aldığı reng-i sabit-i ziyadar el'an karar-gir-i istimrar, her gün iki saatlik bir taravet-i subhiyeden sonra cehennemî bir hararet. İstanbul halkı, bu kadar uzun sıcaklardan sonra -tek yağmuru davet etsin de- fırtına halinde şedit bir rüzgarı bile cana minnet bilirken ondan da mahrum, ne bir sehab-ı baran-nisar, ne bir bad-ı katrefiken.. Her gün ağır bir hava-yı har altında terleyerek.. Nefes alamayarak.. Sokakların yanarak kül haline gelen tozları içinde bunalarak.. Kırların manzara-i yübuset-alûdundan, nebatatın yağmur dilenen vaz'-ı ittışanından üzülerək dem-güzar oluyoruz. Hep o hava, hep o baran-ı ziya.

Ağustosun bu hava-yı sahini efkâr-ı vükuata sükun verdi; her şeyde sükun ve rehavete erdi gibi görünüyor. Beş on gün evvel o kadar dağdağadar olan Girit meselesi bu gün sâkinane, cereyandan kalmış duruyor. Yunan erbab-ı fesadının takibatı, boykotaj, donanmamızın seyahati, hemvendîlerin takibatı, tasfiye-i rütb, tensikat, Yemen isyanı, İran, Fas, İspanya umuru gibi dahili ve harici mesail, halkın merakını tahrik eden tantana-i hariciyelerinden az çok tecerrüt etmiş bulunuyor.

Makedonya'da artık Yunan erbab-ı fesadı işitilmiyor. hükûmetin faaliyeti, Yunanîlerin fütur ve nevmidîsi bu meseleye -ihtimal ki muvakkat- bir netice vermiş oluyor. Beri taraftan Giritlilerle Yunanlıların dest-i merfu-ı Osmanî önünde ser-fürû-yı inkıyad olmaları boykotajın şiddetini kırmış bulunuyor; Hatta bizim arzu ettiğimiz dostane bir münasebet olduğu için bu emele binaen vuku bulan hükûmetin teşebbüsâtı, boykotajı büsbütün kaldıracak gibi gönünüyor. Girit meselesinin şimdilik meydan-ı silahtan, âlem-i diplomasiye intikal etmesiyle, bahr-i sefid sularında şınaverlik eden donanmamızda, yalnız istikbal nokta-i nazarından celb-i dikkat ediyor. Sonra hemvendîlerin takibatı, Yemendeki mehdinin isyanı hususlarında hükûmetin ittihaz ettiği ciddi ve kat'i tedabir-i askeriye, -ikincisi pek ziyade büyüme istidadını haiz bulunan- bu iki lehib fitneyi derakab, daha itfa etmeden ehemmiyetten düşürmüş oluyor. Vatanperver ve ciddi askerlerimiz tasfiye-i rütbelerini nisbeten bir sükun-ı muti'ane ile ikmale çalışıyorlar. Her gün bir kaç paşanın beyliğe tenzil eylediği, bu zevatın da bir müstebit hünkarın mansab-ı refi'ine, zaman-ı meşrutiyetin cah-ı mu'adelet-perverini tercih ettikleri işitiliyor. Sonra da yüzlerce mağdur zabitlerimizin terfi'an tesrir edildikleri duyuluyor. Yalnız halka biraz merak ve endişe veren devair-i mülkiyenin tensikâtı meselesi, bunun daire-i te'siratı daha 'âm olduğu için velvelesi de o nisbette ziyade. Mamafih tensikat komisyonlarının cehd-i adilanesi ramazandan evvel bu işe de bir hüsn-ı hatime vermek üzere. Hatta dahiliye nezareti gibi bazı nezaretlerin tensikâtı şimdiden ikmal edilmiş bulunuyor.

Tensikatin de hitamından sonra memleket, hükûmet vükuat-ı adiyeye ile iştigale vasıl matmah-ı nazarımız olan terakkiyat ve islahata doğru hatve-zen-i isti'cal olmaya başlayacak. Şu halde memleket, ilan-ı hürriyetten on üç ay sonra nisbi bir huzur ve sükûna erişmiş, işe girişmek fırsatını elde etmiş bulunuyor. Bu fırsatın zevk-i mukaddimesini kaçırarak yalnız kuraklık ile memleketin derd-i fikridir. Müstebitlerin bitmez tükenmez senelerden beri akan sel-i israfları memlekette

ne varsa silmiş süpürmüş bir halde hangi işe teşebbüs etsen illet-i zaruret karşısında bulunuyoruz. Ne teşebbüsât-ı nafia için, ne islahat ve terakkiyat için paramız yok. Artık küçük büyük herkes anladı ki Avrupa sermayesine küşade dest-i istikraz olmadan, bir şey yapmaktığımız imkan haricinde. Bazıları bu derdi gayr-i kabil-i tedavi zannıyla izhar-ı bedbinî ediyorlar. Fakat bu zevatın fikirleri zulmet-i vehm içinde kalmış. Hakikatte ise ilacı bulmak üzereyiz. Bir seneyi mütecaviz vakittenberi tarik-i meşrutiyette -o kadar mevania rağmen, isbat ettiğimiz azm-i mecidane, vakfe-gir-i tedkik olan Avrupa'ya lehimizde i'ta-yı hüküm ettirdi. Artık kabineler, Türkiye'nin yavaş yavaş yeni unsurdan teşekkül eden, kabinesine itimat etmeye, bizim haysiyet ve gururumuzu tanımaya başlıyorlar. Bunun neticesi de aşîkar: Avrupa bankalarında müdhar-ı abyarî-i nükud, bu vatan-teşneye doğru cereyana başlayacak. Birden bire derd-i fakr ve zaruret yakamızı bırakmasa da, herhalde sa'y ve sebat ile yüzümüz gülecek. Oh... O zaman, her gün bir hatve-i terakki ile sine-küşa-yı mefharet olacağız..

Bu haftanın şunun arasında Yunanistan ihtilali veya kıyamı zikredilmeden geçilemez. Her zaman hayâl-i ham arkasında koşan Yunanlı komşularımız, Girit'te uğradıkları haybetin tesir-i âlâmıyla kabineye ve hanedan-ı kralîye kabahat bularak bütün zabitan, idare-i mülkiye ve askeriye-i devlette tensikat icrasına dair ifratkâr metalibat ile ortaya atıldılar. Şimdiki halde çibanın küçük veya derin olduğu meçhul ise de her halde midesini kuvvetlendirmeden gıda-yı cedit taharri eden hayâl-perest akvam-ı zaifeye bir misal-i intibah teşkil ediyor.

İ(İsmail) S(ubhi) [SOYSALLI]

SF. Nr. 952 s. 242

İSTANBUL POSTASI

Osmanlı-Fransız Ziyafeti

Tokatlıyan'ın yeni otelinde büyük taam salonu ile etrafındaki ufak salonlar pazartesi akşamı lebaleb dolu idi; iki yüz kadar Fransız seyyahı, kadın erkek salonları doldurmuşlar, onların arasına karışan birçok güzide Osmanlıları ihata etmişler, sualler soruyorlar, merakla dinliyorlar, Osmanlılar da Freng seyyahına takdim olunuyorlar idi.

Mütebessim çehreli, ufak tefek vücutlu, gayet zeki ve parlak nazarlı bir zat herkesin ziyade zevvar-ı ecnebiyenin mucib-i merakı oluyor idi. Onu seyyahlar birbirine gösterip:

-Genç Türklerin maliye nazırını tanıyalım.

Diyorlar; sonra Cavid Bey'e sokularak kendilerini takdim ettiriyorlar; ve birbirlerine diyorlardı ki:

Genç Türklerin maliye nazırını ne kadar zeki!

Nöbet diğer yeni vükelaya geliyor; dahiliye nazırını metin cüssesi, keskin nazarıyla şayan-ı dikkat buluyorlar; nafia nazırının lihye-i letafet-averiyle pek yakışıklı bir adam olduğuna hükmeyleyorlar; hariciye nazırımızı da daimi ciddi tavrın ve tek gözlüğün bir diplomata layık olduğunu teslim ediyorlar idi.

Bu yeni nazırlara karışan yeni erkan-ı hükûmetten mebuslar, memurlar dahi Fransız zevvarı arasında dolaşıyor, misafirîn-i ecnebiyeyi i'zaz için çalışıyorlar, herkes devr-i sabıkın

ahval-i elimesini hikayede ve kendi başına gelen vakayın naklinde müsabaka eyliyor... Onun için müstemi'ler tarafından çıkarılan nida-yı hayretler, taaccüp ve istiğraba müteallik cümleler otelin hava-yı mahbusu arasında ihtizaz eyliyor idi.

Orada bulunan rical-ı cedideden bu zat yanıma sokuldu, dedi ki:

Lakin hâlâ rü'ya görüyorum, sanıyorum. Biz, yani Türkler böyle otelde müctemian Frenklere karışmış bulunuyoruz ha? Nazırlarımız nutuk irad ediyor; hariciye nazırı takip olunan siyasî politikayı ima eder surette Fransa muhibliğini lisan-ı resmi-i hükûmetle zımnen anlatıyor; Fransız sefiri de ona mukabele eyliyor. Demek bizde de bir politika var, bizde de bir mevcudiyet-i siyasiye teşekkül eyliyor. İnanamıyorum, rüya görüyorum diyorum.

Ben güldüm. Arkadaşımın heyecanını teşkil ederek dedim ki:

-Rüya değil, hakikat içindeyiz. Fakat şu hakikat aleminde bir büyük vazifemiz var; o da ilk hatve-i terakkiden sonra kemal-i kuvvet ve muvaffakiyetle yürümekte devam eylemektir. Eğer devam ve sebat gösteremezsek, hüsn-i niyet ile çalışmazsak, menafi'-i hususiye ve iştihar hırsına düşersek... İşte asıl o zaman bu geceyi rüya gibi yad eylemek felaketine düşeriz.

Vaktiyle İstanbul'a Frenk seyyahları geldiği zaman onları sade uzaktan görür, vapurlarını yanına sokulamamak şartıyla uzaktan seyrederek idik. Seyyahlar arabalara dolup şehrimizi dolaşırken bizimle münasebetleri yalnız bindikleri arabalardan ibaret kalırdı. Onlar Türklerin payitahtına gelince -Ada otelleri, o mahut otel tercümanlarını ve İstanbul'da bulunan vatandaşlarını gördükten, mesela Ayasofya'yı, çarşığı, nihayet selamlık resmini temaşadan sonra bizleri hiç bilmeden ve

tanımadan çıkar giderler. Beyoğlu dostlarımızın (!) hakkımızda ve diğerleri malumat ile iktifaya mecbur kalırlar idi. Onun için Avrupa'ya avdet eden seyyahînin götürdüğü malumat hep hurafat kabilinden şeyler olur idi. İçerisi gün görmez kadınlarla dolu harem daireleri, duvarları yatağan bıçağı ile müzeyyen ceng ve cidal odaları, enva-ı serair ve hafayaya masdar addedilen o mahut Yıldız Saray'ı rivayati Beyoğlu otel tercümanlarının daimi zemin-i bahs ve makali olduğundan seyyahlar da bu haberleri mümkün mertebe sahiha dinlerler idi.

İşte saye-i Meşrutiyette Türkler ile Avrupalılar böyle birbirini tanıyacaklar, hakkımızda yanlış zanlarda tashih edilecektir. Fakat onların efkâr-ı kadimelerini yalnız ziyafet vermek, nutuk irad iylemeye tashih-i kabil değildir; âlem-i terakkiyatta fiilen isbat-ı iktidar eylemeliyiz.

İmzasız

SF. Nr. 955 s. 290

İSTANBUL POSTASI

Evvelleri, musahabe-i esbuiye yazmak üzere kalemi elime aldığım zaman: -Lakin ne yazmalı, neden bahsetmeli ki sansür çizmesin; jurnal olmayalım?... diye düşünür, sonra naçar yine havadan, yağmurdan rüzgardan bahse mecbur kalırdım. Bu mecburiyet istikbalde olabilecek hürriyet-i kalem hülyalarına vücut verdirir, ah sansür olmasa, hürriyet-i matbuata malik neler yazardım neler!... der kendi kendime böbürlenirdim. İşte şimdi sansür yok; vakıa matbuat kanunu ceza-yı nakdîleri, hapis cezalarıyla başımızda duruyor ama yine hiç perva etmeden her istediğimizden bahseyleyebilirim. Mesela bütçeyi tevazün ettirmek üzere maliye nezaretinin akdeylemek istediği yedi milyon liralık istikrazı vesile ederek diyebilirim ki bu sene yedi milyon bir bir istikraz eyledik, tevazün oldu, alâ!.. Ee gelecek sene ne yapılacak? Eğer varidat aynı miktarda kalırsa mutlaka sene-i atiyede yedi buçuk belki sekiz milyona, daha bir sene sonra dokuz milyona ihtiyaç görülecek; ee sonra? çok geçmeden bir gün gelecek ki varidatımız kadar borç istemeye mecbur kalacağız... Hemen Allah şöyle ihtimallere yaklaştırmasın... Duâyı edelim; duadan başka da çalışalım ki memlekette, ziraata revaç ve bereket ve ticarete tevsi' gelsin, halk biraz refah bulsun da bu sayede devletin varidatı artsın! Yoksa istikrazlar ve onun müterakim ve mürekkep faizleri hesabını düşünmek insanı fena ürkütüyor!

Şehremaneti de istikraz ve onun faizleri ile meşgul. Onun da şimdilik bir milyon liraya ihtiyacı var. Aman şu milyonu bulup alsın da İstanbul'da biraz yenilik görelim... Zira sokaklar eskisinden berbat! Çamur daha şimdiden dize çıkıyor. Hele

Tramvay şirketinin hat değiştirmek bahanesiyle açtığı hendekler Bahçekapı Caddesini Kasımpaşa deresinden berbat hale getirdi. Şehremanetinde yenilik namına sade Halil Bey gibi bir zat-ı muhteremi şehremini görmekle iktifaya mecbur kalırsak pek me'yus olmalı.

Şehremanetinin Fransız zevvarına Tokatlıyan Oteli'nde verdiği ziyafetinden sonra davetlilerin pek çoğunda görülen ihtilal-i mide ve em'a-i devetlileri de, devet edeni de devet salonunu ihzar eyleyen de fena halde me'yus eyledi. Koca şöretşiar Tokatlıyan Efendi, bu oldu mu ya? Haniya sizin şöret-i şayia! Nefis yemekler verdiğinizizi, çalışkan olduğunuzu, müşterilere muamelede nazik, fakat hesap çıkarmakta bî-insaf olduğunuzu bilirdik; lakin etba-yı mütehassısanın tedkikatı ile tahkik eden ihmalinizden bi haber idik. İnsan yaşadıkça neler öğreniyor!

Sade öğrenemediğimiz bir şey varsa o da vaktin nakit, verilen sözün senet, tayin edilen bir mülakat zaman ve saatinin nâ-kabil-i tebdil ohduğudur. Hürriyet, alâ! Meşrutiyet pek güzel! Fakat bu şerait altında yaşayan memleketler halkı vakti nakit bilir, sözünden kat'a dönmez, onların nazarında imza ile sözün ehemmiyetçe farkı yoktur; randevu dedikleri muva'id mülakat onlar için ne tecil edilir, ne terk! Mateessüf biz çok şeyleri bilmediğimiz gibi, bunu da hâlâ bilmiyoruz, fenası şu ki... Bilmediğimizi de bilmiyoruz! Halbuki bizde en lazım olan mesele bilmediğimizi itiraf eylemektir. Ne olur, cesur olalım; çekinmeyelim; itiraf ediverelim: Diyelim ki bilmediklerimiz pek çoktur; Bildiklerimizi yapmaya da paramız yoktur. Mademki bilmediğimizi Garp erbab-ı vukufundan öğreneceğiz; parayı da mutlaka sermaye olarak onlardan alacağız; beyhude küstahlıktan vazgeçelim de hangi milletten ve hangi cinsten olursa olsun karşımıza çıkacak erbab-ı vukuf malumata hüsn-i kabul

gösterelim ki o sayede muhtaç olduğumuz sermayeleri elde ederek zavallı memleketimizin servet-i tabiiyesinden istifadeye kadir olalım.

İşte bakınız ne alâ yaptılar. Biz ne işitmeye ve ne para bulmaya kadir değiliz diye islahından itiraf-ı acz eylediğimiz, o mahut idare-i mahsusayı İngiliz sermaye-daranıyla İngiltere gemicilerinin yed-i kuvvet ve maharetine tevdi ettiler. Onların himmetiyle bizim sancağımız denizlerimizde görülecek; muntazam işler vapurlarımız olacak; inşaallah ileride sermaye ve iktidar sahibi oluruz da şirketin mukavelenamesindeki selahiyetten istifade ederek vapurları satın alırsınız.

İnkılabı müteakip gazete ve kitap satın alanlarda görülen bereket çok adamı gazeteci ve matbaacı yapmış idi. Şimdi o saman ateşi geçti; kum gider sel kalır, kıldinden, yine ortada eski gazeteciler, eski muharrirler ve kitapçılar kaldı. Onlar da buhran-ı iktisadiyeden dolayı dişlerini bıçak açmaz halde iken erbab-ı tahrir ve tab'in yeni matbuat kanunu mucibince nezaretlere tevdiine mükellef olduğu kitaplar hakkında hükûmetçe icrası tasavvur edilen tedbir, daima canı yanık olan bu buhranzedeganı çoşturdu. Ne demek? Diyorlar! Biz hükûmete bastığımız eserden mecburi hediye nüshalar verelim. O bize Allah razı olsun diyecek yerde -hediye atın dişine bakılmaz darb-ı meselini unutup- bu kitapların içinde bu iyi, bu kötü diye tefrike kalkışacakmış; işte yaramazları kağıt bahasına mezada çekecekmiş! Bu hareketiyle erbab-ı telif ve tab'in mahsulatına bir hüsn-i kabul veya red işareti çekecekmiş! Bu ne hal, diye şikayet eyliyorlar. Aferin rüfeka-yı muhtereme! Bari mesleğimize, muharrirlik ve matbuacılığımıza ait mesailde olsun yaygara koparınız!

Bir büyük yaygara da mekteb-i tıbbiye muallimleri arasında hükümferma! Hey'et-i tedrisiye ikiye ayrılmış; yok bizim

dediğimiz olacak, yok sizin dediğiniz olacak diye çekişiyorlar. Hey gidi erbab-ı ilim ve irfan; sizlerde ittihad görülemezse o hassa-i celileyi kimde aramalı?

Karga

SF. Nr. 956 s. 306

İSTANBUL POSTASI

Vaktiyle Avrupa gazeteleri elime geçtikçe hem merakla, hem endişe ile sahifelerine göz geçiriyordum. Bu endişem, hafiyeler elimdeki gazeteyi görürler, haber alırlar da başımı belaya sokarlar korkusundan ziyade, o gazetenin sütunları arasında zavallı memleketimiz hakkında tesadüf eyleyebilecek acı ve ekseriya haklı sözlerden mütevellid idi. Vakıa on beş senedir Avrupa'nın hangi gazetesine baksak -eğer içinde bize dair söz varsa- mutlaka müahezeye, tenkide ve hatta tezyife ve tahkire müteallik olur idi. İnkılab, Avrupa matbuatının sahaifinde dahi meşhut oldu; matbuat-ı garbiye, inkılabımızı şiddetle alkışladı; bir aralık idaremizde devam eden atalet ve teşvişi dostane müaheze etti; hadise-i irticaiyede gösterilen hubb-ı hürriyet ve meşrutiyeti takdir eyledi; şimdi ise daima hakımızda hep iyi şeyler yazıyorlar; bizi ara sıra medih bile eyliyorlar. Bu hallere ne kadar memnun olsak yeri vardır. Zira on beş yirmi senedir aleyhimizde tesis etmiş olan Avrupa efkâr-ı umumiyesini ancak o memalik-i mütemeddinenin gazeteleri bize meylettirebilecektir; garp efkâr-ı umumiyesi lehimize tercih ve te'sis etmeli ki biz de içinde yuvarlandığımız fıkdan-ı nukud ve vükuftan kurtulalım. Evet yine tekrar edelim: Bizde hüsn-i niyet var; çalışmak emeli var; fakat çalışmak için sermayemiz yok, çalışmak için vukufumuz ve mütehassıs adamımız yok. Lazım olan sermaye Avrupa'dan gelecek, erbab-ı bukuf ve ihtisas da Avrupa'dan gelecek; kendimizden vukuf ve malumat edinmek isteyenler de mutlaka gidip o memalik-i mütemeddine ve

müterakkiyede iş görmeyi öğrenip gelecektir. O halde şehrah-ı temeddünde muvaffakiyet ve terakkimiz yalnız memalik-i garbiyenin hüsn-i teveccühüne bağlıdır; binaenaleyh Avrupa efkâr-ı umumiyesini kazanalım.

Avrupa efkâr-ı umumiyenin ayinesi, matbuattır. Vakıa bir memleket ne kadar temeddün ederse matbuatı o derece kesb-i ciddiyet ve ehemmiyet eyler; Mütemmeddin ve müterakki memleketlerde makes-i efkâr-ı umumiyeye olan matbuat öyle mühim ve muhteşem bir kuvvettir ki onun te'sirâtı karşısında hükûmetlerin icraatı, hatta devletlerin siyasiyat-ı müctemiaları bile tebdil-i şekil ve harekata mecbur kalır. Mütemmeddün ve müterakki memleketlerde hükûmet efkâr-ı umumiyeye ve onun ayinesi olan matbuata naçar istisnada mecburdur; batbuat dahi hükûmetin zahir ve müdafii olur. Memleketin ve halkın istidad-ı terakkiperveranesindeki ve terbiye-i siyasiyesindeki aheng ne kadar muntazam olursa, şu müzaheret-i mütekabile o derece müessir ve nafiz olarak icra-yı hüküm eder. Bundan dolayıdır ki dünyanın en mühim matbuatı İngiliz gazeteleridir, ondan sonra Fransız, Alman ve Avusturya matbuatı gelir. Bu sırada kendi matbuatımızı saymak istemem. Zira matbuatımız kuvve-i maneviye ve maddiye itibarıyla pek zayıf olduktan başka her nedense şive-i taliada uğramıştır. Devr-i istibdatta gazetelere ağzı eli bağlı diye kimse ehemmiyet vermezdi. Şimdi ise gazeteler yüzünden memlekette 31 Mart hadisesi gibi felaketler zuhur eyledi zannıyla re's-i idarede bulunanlar, gazetelere karşı emniyetsiz davranıyor, onların nazarında gazete ve gazeteci... Hoş gözle görülür bir şey değil! Sözü uzatmaya ne hacet: "Yeni Gazete" yeni devirdeki gazeteciliğinin tarz-ı telakkisinden gayet yana yakıla şikayet eyliyor. Refikimiz niçin bize ehemmiyet vermiyorlar. Niçin matbuata layık olduğu hüsn-i kabul gösterilmiyor diye hem haklı hem acıklı muhakemeler yürütüyor. A, refik-i muhterem! Sen de bilirsin ki: Niçin benim sözüm dinlenmiyor, niçin gittiğim yerlerde "büyük efendim" görmüyor diye serzenişler etmekle takbih ve tahakküm-i mevki

nakabil değildir. İşin akıllıcası dinlenmeyen yerde söz söylememek; istiskal göreceğin yere gitmemektir.

Eski istiskallere mukabil hüsn-i kabul hazırlandığı içindir ki bayram tatilinden sonra Avusturya ve Macaristan'a bir seyahat tertip olunuyor; zairlerimiz mahsus trenlerle gidip bu memaliki görecek, gezecek, o diyarın nasıl terakki etmiş olduğunu anlayacak... Şu seyahatin mintac-ı muvaffakiyet olmasını ansamimül-kalb arzu ederiz; zira bizce muhakkak bir keyfiyet vardır ki o da Avrupa'da bir seyahat, erbab-ı zeka için mekatib-i aliye de tahsilin yarısından ziyade faide verecektir.

Kuru laf faide vermez; iş fiiliyattadır. Fransızların zengin ve memleketlerine karşı fedakar bir kavim olduğunu söylerler; bunun şimdi bir isbatını daha görüyoruz. Askeri bir balon manevralar esnasında patladı. İçinde dört zabıt telef oldu. Kazazedegana yardım etmek ve askerî balonculuğu ihya etmek üzere Taine gazetesi bir iane defteri küşad eyledi; elimizde bu gazetenin altıncı iane listesi münderic nüsha var. Yekün dokuz bin lira olmuştur; demek yalnız bir gazetenin açtığı balon ianesine Fransa'da günde bin liradan ziyade iane veriyorlar. Bu hali görüp de servet-i maliyeyi, ve bu servetin müsebbibi olan terakkiyat-ı umumiyeyi ölçmeli! Bizde ne ianeler açıldı, ne hazin netayic verdi! Bu da terakki vadisindeki mevkiimize delildir. Vermek isteriz; fakat yoktan ne çıkar? Var evi kerem evi, yok evi, verem evi! Şimdi iş, veremden kurtulmakta!

Züğürtlükten kurtulmak hevesi herkeste var; fakat bu heves bizi mateessüf ciddi gayretten ziyade hülyalara düşürüyor. Vaktiyle birçok adam şimendiferin büyük ikramiyesini bekler idi; şimdi de bir imtiyaz yakalıyor o sayede zengin olmayı kuruyorlar.

Çoğunun koltuğunda bir cüzdan, nezaretleri dolaşıyor. Hele bir de mebus yardımını te'min olunursa ver hayâle vüsatı!

Hayâle vüsat vermek ayıp değil; geçen gün Kumkapı'dan trene binmiş bir Ermeni balıkçı ailesini de hülyasına geniş vüsat vermiş! Bu aile bir baba, bir ana ve güzel bir kızıdan ibaret idi. Kız yeni tiyatrolarımızdan birinde aktrisliğe başlamış; epey hüsn-i kabul görmüş.. Şimdiye kadar denizde uskumru, palamut avlamak, avda balık ağlarını örmekle meşgul olan bu aile için sahne-i temaşada temin-i maişet etmek ve sonra esara bar-berler, pattiler (Elif-sin-re-eiif, Be-re-Be-elif-r-lam-re, Pe-elif-te-te-ye) gibi zengin olmak fena hülya sayılmaz değil mi?

Biz tahayyül bile etmeden bizim için tevcihat icra eyliyorlar; matbuat müntesiblerine Babıali caddesi mahafili bol keseden memuriyet doğruyor! Deveran eden havadise bakarsak gazetelerin gâh sahipleri, gâh muharrir veya şairleri muhtelif valiliklere, mutasarrıflıklara gönderiliyor. Erbab-ı kalem hakkında gösterilen bu gaibane teveccühlere teşekkür eyleriz; Zavallı müntesibîn-i matbuat! bakalım nasıl iltifatlar göreceksiniz? Nelere uğrayacaksınız! İnşallah hayırdır.

Karga

İSTANBUL POSTASI

İftar ziyafetleri, dış kiralari, bir fikr-i itisatkârâne ile terk olunmaya çalışıldığı gibi bayram ziyaretleri de unutulmak isteniyor. Dişlilerin diş söküleli beri tabii diş kirası almak kabil değil. Fakat ne yalan söyleyeyim, israfı hiç sevmem amma âdât-ı kadime meyanında te'min-i âhîret ve muhadenete hizmet eden iyi usullerden ayrılmayı arzu eylemiyorum. İhtiyar amcama, salhurde teyzeme bayramda olsun gitmeyecek olursam hısım ve akraba münasebatı nerede kalır?.. Kırk senedir bayramlarda, akraba ve taallükatın ziyaretine alışmış ve onlara derecelerine göre mendiller hazırlamış olan böyle aile rüesasına yeni devirde bayram ziyareti ilga oldu demekle hüsn-i te'sir icra edemeyiz değil mi? Millette halet-i ruhiyeyi unutmayalım; münasebat-ı samimanenin himayesinden vazgeçmeyelim, angarya nevinden resmi ziyartleri zaten maalkerahe yapardık. Böyle ziyaretler bittabi kendiliğinden yavaş yavaş azalacak ama hısım ve akraba ve eş dost arasındaki münasebat-ı samimiyeyi hiç olmazsa bayramlarda olsun ibka ve takviye edelim. Ufak tefek ramazan ve bayram hediyelerini fena görecekt kadar müşkil-pesend olmayalım. Yoksa altın saatler ve tabakalar alanlara da hücum etmek lazım gelir.

Hücumu mücadelat-ı siyasiyede olanlara bırakalım. Biz, yine münasebat-ı samimiyeden dem vuralım vakıa hayatta geçmek ihtiyacı, çarnaçar münasebat-ı hakikiye-i samimiyeyi

ortadan kaldıracaktır. Terakkiyat-ı medeniye ile birlikte husule gelen ve sırf menfaat ve istifadeye müstenid bulunan revabit-i maddiyeyi kabulde muhtarız. Ey! Gülünü seven dikenini de sevmeli!! İtiraf etmelidir ki müştakı olduğumuz terakkiyat-ı medeniye mutlaka insanlarda evvela kendini düşünmek his ve ihtiyacını tesis eder. İki el bir baş için kaidesi, insanın kendisinden başka bir şeye güvenemeyeceği hakikatları tamamıyla devr-i hürriyet ve meşrutiyette tezahür eder. Onun içindir ki idare-i meşrutaya malik olan milletler efradında çalışkanlık mecburidir. Fikr-i teşebbüs mütezayiddir, cesaret-i ticariye vüs'at bulur. Kezalik bundan dolaydır ki devr-i sabık en faal ve müteşebbis olabilmesi mütehammil bulunan eşhası, kolay kazanılır maaşlar yüzünden atalet ve meskenete alıştırmıştı.

Atalet ve meskenet ile veda etmek lazım geldiğini yavaş yavaş herkes anlıyor. Evet! Çalışmak lazım, kuvve-i teşbihlere küşayış vermeli! bunlar güzel nazariyeler.. Fakat tatbikatı öyle kolayca ortaya gelemmez. Bir kere memleketin bozulmuş olan müvazene-i iktisadiyesi kesb-i müsellahtır. Gerek siyaseten gerek maddeten ferdadan endişenak olmak hissiyatı umumiyyeden zail olmalı! Ancak bu tevazün sayesinde muamelat-ı umumiye ve ticariyede hasıl olan durgunluk faaliyete münkalıb olur. Sermeyeler devretmeye başlar, sa'y ve amel ve fikr-i teşebbüs kendine mahall-i sarf olur. Bize şimdilik sabır ve iktisat lazımdır. Unutmayalım ki memlekete hürriyet ve meşrutiyet gelmekle para beraber gelmiş, yağmış değildir. Bilakis eski israf ve sefaletin yaralara meydana çıkmıştır. Me'yus olmayalım, o yaraları saralım, iltiyam başlayınca yeniden kuvvet buluruz.

Yeniden kuvvet bulmaya çalışan hükümetimizi bu aralık en ziyade işgal eden mesailin mühimmi istikrazlardır.. Maliye

istikrazı, şehremaneti istikrazı ve onları tanzir etmiş olmak üzere ortaya çıkan nafia istikrazı, evkaf istikrazı... Darbesi sair nezaretlerin başına diyelim! Zira yeniden kuvvet bulmak para ile olur; para ise şimdi ancak istikraz ile gelir. Yalnız mesele faraza alınan paranın hüsn-i sarfından ibarettir. Bakınız, şehremaneti paraları İstanbul'un imar ve tanzimine sarf edecek; eğer sık sık şehremini değiştirmekten kurtulursak mutlaka şehir bu sarfiyat sayesinde fazla varidat bulacak! Nafia nezareti tasavvur eylediği on milyon liralık istikraz ile yoldan mahrum memleketimize şu şoseler açacak; Nazır bize sabredin, müteenni olun; şimdi devre-i tedkik ve tahkikteyim iki ay sonra devre-i faaliyete gireceğim diyor. Bunda Taaccübe mahal yok; ipek böceği bile evvela tevakkıftan sonra faaliyete geçer, icra-yı sanat eder. Bizim nafiamız da bir defa faaliyete girer ve bütün memalik dahilinde Avrupa gibi otomobiller ile gezeceğiz. Ne güzel ve ne tatlı hülya! Hemen Allah hakikata münkalıb eyleye. Evkaf nezareti ise müessesat-ı kadime-i diniyemizi imar edecek ve kimsenin akıl erdiremediği şu evkaf muamelatından fazla-i hasılat çıkaracak. Hayırdır İnşaallah.

İnşaallah, Maşaallah ile yapılacak şoseler şimendiferler bittiği zaman halkta hasıl olacak fevkalade arzu-yı seyahat ve cevelana bir mukaddime olarak nazırlarımız bu bayram tatilinde seyahatlara çıkıyor. Maliye nazırı Konya'ya, nafia nazırı Ankara'ya, dahiliye nazırı İzmir'e, ziraat nazırı Ereğli'ye, Mekteb-i Sultanî mezunları da Romanya'ya gidecekler. Meşhur tacir ve sanatkârlar İstanbul'dan ve Selanik'ten Avusturya-Macaristan'a müteveccihen hareket eyliyorlar. Boğaziçililer İzmit Körfezi'nde bir cevelan yapacak. Ya müntesibîn-i matbuat? Onlar geçen sene bayramda üç gün istirahatı muvaffak olmuşlar idi ama bu sene hiç de öyle hazırlık göremiyorum. Ne yapsınlar? Gazetelerin adedi de satışı da gittikçe azalıyor, risail-i mevkededen üfûl edenler arkalık halinde işportalara düşüyor! Böyle elim zuhurat-ı haliye ve ihtimalat-ı müstakbele karşısında matbuat

müntesiplerinde hiç fikr-i teferrüc uyanır mı? Müntesibin-i matbuatı endişe-i ferda ile meşgul bırakalım; biz yine zimamdarın-ı idareye geçelim. Fikr-i cevelan ve seyahat nazırlarımızda uyanmış iken acaba hâlâ şu eski devir yadigarı mürur tezkirelerinin ilgasını düşünecekler mi dersiniz? Biliyorum. Maliye nazırı mürur tezkirelerinin hasılatını bütçeden silmeye razı olamayacak; dahiliye nazırı mürur tezkireleri kalkarsa mürtecilerin cevalanını murakabe güç olur. diyecek. Şu mecburiyet-i maddiye ve siyasiye karşısında zavallı Osmanlılar, kendi memleketleri dahilinde gezerken dünyanın hiç bir tarafında mevcut olmayan dahili mürur tezkeresi belasına boyun bükecek! sonra teceddüde kadem bastık diye iddia eyleyecek! Bu iddiaya biz de müşterekiz ama âsâr-ı fi'liye görmek istiyoruz. Eski devrin en acı âlât-ı zulmü olan şu yol tezkirelerinden kurtulmazsak bütün arzularımıza rağmen ben bir türlü yeniliğe adım attık diye kendimi kandırmayacağım.

Karga

İSTANBUL POSTASI

Ramazan bitti, bayram geçti. Şu mah-ı mübarek ile eyyam-ı ıydiyeyi eski devrin ramazanıyla, bayramıyla herkes mukayese eylemiş olsa gerek. Bu mukayesede diş kirasının fıkdanını, iftarların adem-i mebzuliyetini bir tarafa bırakalım; sade bir nokta bana hoş geldi. Evvelleri ramazanda görülecek hangi işiniz olsa mutlaka "bayram ertesi!" hazır cevabını verirler idi; insanı baştan savarlar idi. Bu sene işlerin kesat olması, züğürtlük biraz umumi bulunması hasebiyle belki alacaklılarını bayram ertesine gönderenler çok oldu ama mesalih-i umumiyenin rü'yetinde şu "Bayram ertesi!" havalesini memurlar çok kullanamadı. ramazan her vakit gibi mah-ı atalet ve rehavet olmaktan epey kurtuldu.

Ne faide ki bayram eskiden kalma bir takım fena ve çirkin güft ve guya meydan açmaktan pek kurtulamadı. Evveleminde saçak meselesi var. Bu saçak meselesi ateşin saçağı sarmasına benzeyecek gibi görünüyor! Hemen Allah saklaya! Meclis-i Vükela karar vermiş; mebuslar muayededede eski devirden kalma saçağı öpsünler demiş. Mebuslar buna hiddetlenmişler, saçağı öpmemişler. Ne demek, Meclis-i Vükela mebusana emir mi verecek diyorlar! Vükela mebusanın taht-ı kuvvet ve satvetindedir. Hususa ki biz eski devrin bütün riyakârlıklarını atmak istiyoruz da onlar kalacak diye şiddet gösteriyorlar.

Hey gidi eski devir! Mel'un idi, habis idi, hain idi, zalim idi! Bunu herkes söylüyor. Ama sade eski devrin düçar-ı zulüm ve mahrumiyeti onlar değil, o vakitler bâlâ rütbelerini, müteaddit nişanları, emlak-ı havalarını alanlar da böyle söylüyor. O eski devirde bir takımları saray erkanına intisapla tefahür ederler, gezdikleri yerde ceplerinden Yıldız'ın ma'hut atıye mazruflarını çıkarıp âleme göstermekle böbürlenirler idi. şimdi de hürriyetperveran-ı ümmetten olmak da'vasına yine onlar küstahane kalkışıyorlar. Koca dünya! İşte dünyanın şu garabeti şevkile eski devire intisap kavgası matbuata aksetti. Eski devir namına Sabah ve yeni devir namına Tanin arasında bir mesele tahaddüs etti. Hallini erbab-ı mütalaanın selamet-i vükuf ve huhakemesine ve istikbalin bî- tarafisine havale edelim.

İstikbal diyince bu hafta Almanya'dan Dersaadet'e gelen ve hizmet-i askeriyemizi lütfen kabul eden Von der Goltz Paşa edilen müşa'şa' istikbali yad etmemek kabil olduğu gibi istikbali yad etmemek kabil olduğu gibi istikbal ile beraber ona mütekabil olan teşyi'i dahi tahattür ederek evvelsi gün Avusturya'ya giden seyyahlara Sirkeci İstasyonu'nda icra edilen merasimi meskut bırakmak muvafık-ı nısfet oamaz. Aynı istasyonda on iki saat fazla ile gayet parlak 'Safa geldin.' ve 'Uğurlar olsun.' merasimi icra edildi. Her iki merasimin Almanya ve Avusturya'ya taallük ile beraber yine o memalike nisbeti olan Rumeli Şimendifer mevkifinde cereyanı şehrah-ı meşrutiyete kadem-nihade olan memleketimizde dünyanın her mütemeddün memleketiyle hoş geçinmek arzusu takip olunduğunu isbat eder. Bu da bizi pek münbasit eylemez mi? Ramazanda Fransız seyyahları şerefine ziyafet çektik, bayramda Avusturya'ya Osmanlı seyyahîni gönderiyoruz; on beş gün akdem Fransa medaris-i aliyesine yüzlerce talebemiz dahil oldu; bu tüllab Paris'te maarif nazırı tarafından kabul olunurken, biz burada en namdar bir Alman

generalini erkan-ı askeriyemiz meyanında görmekle fahreyliyoruz ve onu parlak surette karşılıyoruz. Aferin Osmanlı siyasiyunu! Bak, sırası gelince alkışlamaktan asla geri durmayız.

Sırası gelmişken, hele bayrama taalluku hasebiyle, bir şey daha söyleyelim. Bayram olunca mutlaka İstanbul'un ne kadar ihmal-i sakile nakline mahsus muhacir arabaları varsa üzerlerine birer tente uydururlar, içine kız erkek çocuk doldururlar. Bunlar o berbat tahta arabalarda, berbat sokaklarımızda gezerler! Acaba bunda ne haz vardır? Umur-ı siyasiyedeki dur-endişliğimizi, nazırlarımızın katar-ı mahsuslarla Anadolu dahilinde seyahatini görerek takdir eden enzar-ı ecanib, şu muhacir arabalarında gezen ve istikbalin belki erkan-ı hükûmeti olması muhtemel olan çocukların haline, eğlencelerindeki maskaralığa ne derler? Mutlaka hükûmet bu halka vasi gibi davranıp her şeye müdahale mi etmeli? Analar babalarınıza da?.. (!)

Anlaşıyor ki bizim halkta ne fikr-i teşebbüs var, ne kabiliyet-i mesai! Hele fikr-i ta'kipten eser yok. Bir şeye başlamak, bir teşebbüse taraftar olmak, onun için eğer doğru mübaheseler etmek oldu mu buna hep hazırız. Fakat başlanan iş devama, onu bir neticeye isale sıra geldi mi, o zaman adem-i kabiliyet kemal-i şa'ş'a (!) ile kendini gösterir!

Böyle eğri doğru söz söyleyen, hele söylerken ne demek istediğini anlatamayan epey adam gördüm. Bu bayramda bir ziyaret esnasında rüesa-yı erkan-ı fenniyemizden bir zatın yarım saatten ziyade bila-inkıta devam eden sözlerini görmedim ve işitmedim. Bu zat söyledi, söyledi, ama yarım saattan ziyade söyledi. Neticesi neye benziyordu biliyor musunuz? Mesela bir

lügat kitabını ele alıp elifba sırasındaki kelimatı okusanız ne anlarsınız? İşte o müntesib-i fennin sözünü dinleyenler Hüda alîm o halde kalmış idi...

Patrikler meselesi hakkında gazetelerde yazılan makalelerin mütalaası dahi bu makaleler birbirine benzemediği için hemen insanı bu derece şaşırtıyor. Lakin muhterem rüesa-yı ruhaniyede ne kadar üzüntüler geçiriyor? Ben size doğrusunu söyleyeyim mi? Her şeyin başı olmak iyi şey gibi görünüyor ama, şu aralık hiç bir şeye baş olmak istemeyeceğim. Başrahip, başvekil, başkâtip, baştercüman, hülâsa ne kadar başlar varsa hiç birinin başı rahat değil. Hemen Allah yardımcılarını ola!

İspanya'da icra edilen bir idam cezasının tesiriyle Avrupa hükûmatının da başı rahat değil. Mesele malum ya. Ferrer isminde bir İspanyol tâbii var; bu adam efkâr-ı cedide ve medeniye neşreyleyerek İspanya ruhbanı aleyhine ilan-ı husumet etmiştir. Barselona'da vukua gelen bazı şorişlerde müsebbip olmak üzere Ferrer'i itham ederek İspanya'da idam ettiler. Vay bu idamı yapan sen misin? Bütün Avrupa yerinden oynadı desem caiz. Paris'te yüz binlerce halk İspanya sefaretine gidip tahkir eylediler. Paris belediyesi İspanya hükûmetine beyan-ı nefret ile Ferrer'in ismini Paris'te bir sokağa vermeye karar verdi. Almanya da böyle; İtalya da aşağı kalmıyor. Doğrusu şu aralık İspanya riyaset-i hükûmetinde bulunmayı da hiç istemezdim.

İster istemez işte makaleme hitam veriyorum. Bazı kari'lerden varakalar aldım. Canım bu "Karga" nedir diyorlar. Karga fena şeylere konar diyorlar. kargaları muhrib-i ziraat addıyla itlaf eyliyorlar diye bize zımnî bir de ima eyliyorlar! Ben işi fenaya yormak taraftarı değilim. Bizde karga haberci sayılır.

Çocuklara haber kargadan gelirdiler. Siz de haberleri her hafta kargadan alıyorsunuz. Bunda darılacak ne var?

Karga

SF. Nr. 959 s. 354-355

İSTANBUL POSTASI

İşler nasıl gidiyor? İşte bir sual ki adamına, yerine, hususan adamın meşreb ve mesleğine göre başka başka cevaplar bulur. Muhatabınız eğer tüccar ve esnaftan ise:

İşler durgun idi, şimdi biraz zararsız renk alıyor.

Diyecektir. Kadro haricinde kalanlara suali sormak makbul düşmeyeceğine nazaran onların verecekleri suzişli cevabı işitmeden biliyorum. Gelelim, kadronun içinde ve alelhusus kadroların başında bulunanlara... Bunların cevapları başka başka suretlerde tecelli eyleyecektir. Mesela bir takımları:

-Hangi işler? Dairedeki işlerimiz ise başımızı kaşımaya vakit yok! Vakt-i zuhurdan üç saat evvel müvasalat ve üç saat sonra avdet kararı ile devamsızlığı ortadan kaldırdılar, her dairede faaliyet arttıkça artıyor. İnanmazsanız kalemlerin kapısından şöyle bir bakın, diyeceklerdir.

Nezaretlerin, kalemlerin kapılarından şöyle bakmak ile devairi dolaşacak olursanız en büyük faaliyeti maliye nezaretinde görürsünüz. Maşaallah nezarete bir alışveriştir gidiyor! Böyle olmalı ya! Geçen gün, o eski devirde hasîr ovası olan yerleri bir dolaşacak oldum; her tarafta koltukları cüzdanlı başları şapkallı tacir komisyoncular, onların refakatinde birçok açığözlü fesli tacirler odadan odaya sırtıyorlar. Bu telaş nedir diye merak ettim; büyük mezat yerlerine mahsus telaşlarla dolaşan şu zatların girip

çıktıkları odalar nedir diye sorduğurdum. Odaları birer birer gösterip dediler ki:

-Burada telefon imtiyazı veriliyor.

-Burada eski gemiler, vapurlar satılıyor.

-Burada çiftlikler kiraya veriliyor.

Bir dördüncü dairedeki ictimayı merak ederek irad eylediğim suale:

Burada tevhid-i meskukata çalışıyorlar. Bundan sonra bizim liralara ile napolyonlar, kargılı İngiliz liralara arasında fark kalmayacak!

Dediler. Telefon imtiyazı verilirse şu makalelerimi yazdığım matbaadan mesela Beyoğlu'ndaki Tokatlıyan'da karnını doyuran bir arkadaşım ile konuşmak kabil olacak... Güzel suhûlet! Eski gemiler satılırsa Haliç Dersaadet köhne gemi ambarı olmaktan kurtulacak; Bu da fena değil! Çiftlikler kiraya verilirse oralara vaktiyle müekkel idi, şimdi mahrec-i mahsulat olacak; bu muvaffakiyete de iyi nazarla bakalım; fakat en ziyade hoşaya gidecek hâl, lira yüzdür, yüz sekizdir, frank şu kadardır, İngiliz lirasının sarrafiyesi budur gibi esnaf ve taciri bıktırıp usandıran o içinden çıkılmaz hesabattan kurtulacağımızdır. Bir ümidin maliye nezareti ufkundan tulu' etmiş olmasına teşekkür lazım. Aman gayret edin; telefon imtiyazı vermek, gemi satmak, çiftlik kiralamak alışverişleri arasında şu tevhid-i meskukatede muvaffak olursanız çok büyük dua alırsınız.

Rıhtımdan gece müfarakat edip giden Atina isimli bir Yunan vapuru meselesi sade rıhtım halkını değil, mehafil-i zabıtaayı ve Beyoğlu gazinolarını da üç gündür çok işgal eyledi. Mesele malum ya! Yunanîlerin yeni ve büyük bir vapuru Amerika'ya gitmek üzere ikidir rıhtıma geliyordu. Vapuru

gezmeye giden halk arasında bir takım acaip zevvarın deveranı zabıtaca iştibahı mucip olduğu için artık bu seyircilere hatime çektirmek istediler, fakat dinletmek kabil mi? Neticede polis hücum ve darbe kadar varmıştır. Umarız ki böyle bir harekete mücaseret edenler layık oldukları cezayı görür. Eğer onlara cezalarını vermez, hadlerini bildirmezsek zabıtaya riayet, ittihata gayret sözleri rüzgara karışır, yerinde yellere eser.

Zabıtaya riayet meselesi her mütemeddün fertçe malum bir vazifedir. Lakin zabıtanın dahiliye nezaretine mi yoksa İstanbul vilayetine mi aidiyeti meselesi galiba hâlâ hallolunamadı. Aman Yarabbi? Bizde de ne bitmek tükenmek-bilmez mesail var. Bizim aradığımız ortada bir zabıta-i kuvviye ve adilenin vücududur; zabıt bulunsun da nereye merbut olursa olur!

Zabıta deyince kadınların peçesi meselesini hatırlamamak kabil değil. Peçe meselesi! Bu da mühim vakayi' sırasına geçti. Zaten bu hafta mühim vakayi' kolay sayılır gibi değil? Her tarafta bir mesele var. Peçe meselesi de bu kabilden idi. Hele emniyet-i umûmiye dairesinin son ilanıyla polislerin bundan sonra hanımlara peçe için musallat olamayacağı anlaşıldı. Gazeteler de şu zeminde söz yazmaktan kurtuldu

(371) Zemin ve zamana münasip söz söyleyelim, zülf-i yare dokanmayalım dersiniz bu haftalık da mübaheseyi burada kesmek, yahut havaî bahislerden, âfâkiyattan dem vurmamak lazım. Bak, havaî şeyler dedim de aklıma geldi. Az kalsın unutuyordum. Sade Avrupa'da değil, kariben İstanbul'da dahi hava seyyahları görecektir imişiz. İki üç seyyah kanatlı makineleriyle gelip İstanbul'un üstünde cevelan yapacak diye

ilan eyliyorlar. Aman bir de bunu görelim; hazır yollar tamirde ve bozuk iken belki Şu kanatlı makinelerden istifade ederiz.

Karga

SF. Nr. 960 s. 370-371

İSTANBUL POSTASI

İttihad lazım! ittihad-ı anasıra hizmet edelim diye aylardır edilen gayretin semeratı elhak iktitaf olunmaya başladı! İttihat nasihatini evvela ulya-yı umur nutuklarında, sonra erbab-ı kalem gazete sütunlarında vermekte kusur eylemediler ama, ulya-yı umurun yekdiğerini takip eden istifaları, ittihadın onların arasında pek de temel tutamadığını anladığı gibi, erkan-ı matbuat arasında görülen müsademeler hatta bir gazete erkanı içinde çıkan münazaalar insana pek ümit -bahş eyeleyemiyor. Vakıa iki haftadır istifalar birbirini veli eyledi, bereket versin erbab-ı istifa kararlarında ısrar etmeyerek birkaç naz ve istiğnadan sonra istifanameyi geri almakla işi hallediyorlar; yoksa şu aralık şehremini istifası, emniyet-i umumiye müdürü istifası, İstanbul valisi istifası diye İstanbul'a müteallik üç mesele-i mühimme karşısında kalacak idik, bilmem sonra halimiz ne olacak idi?

Halimizin iç güveyisinden hallice olduğunu biz de teslim ediyoruz. Vakıa pek parlak revişlerle yürümüyor ama yürümekte biraz daha acemilik yahut acele göstermiş olsa idik şimdikinden pek fena bir halde bulunabilir idik! İyiliğin müşkilatla, fenahğın pek sühuletle hasıl olabileceğini düşünerek buna da şükrediyoruz.

Geçen gün bizim ile beraber bu hâle şükretmekte bir büyük şimendifer şirketinin meclis-i idare reisi dahi hem-lisan idi. Reis meclisini toplamış, şirketin teşebbüsât ve muamelâtından bahsederken yeni devirde eskiye nisbeten daha az müşkilat gördüğünü yad etmiş ve o sırada devr-i ma'hûtta bir şartnameyi Fransızcadan Türkçeye tercüme etmenin ne kadar pahalı olduğunu anlatmıştır. İster inanınız ister inanmayınız? Biz şirket meclis reisinden menkulen söylüyoruz. Bahseylediğimiz şirketin şartnamesi devr-i sabıkta Bab-ı Âli'de kaçâ tercüme olunmuş bilir misiniz? Mümkün değil keşfeleyemezsiniz... Tamam iki bin Osmanlı lirasına... Yani her sahifesi 75 ve her satırı üç liraya!.. Biz ise o vakitler satırını on paraya roman tercüme edip para kazanmaya çalışıyorduk!

Para kazanmak için memleketimize gelen ecnebi eshab-ı sermayeden birisi de vaktiyle bir maden imtiyazı almak istemiş; nazırları, katipleri görmüş tartmış; imtiyazın on üç bin liraya mal olacağını anlayınca sarfınazar etmiş. Şimdi yine aynı zat aynı imtiyazı cem'an yekun on üç bin Frank ile ikmale muvaffak olduğunu ve bu meyanda rüsum-ı mîriye ile kendi masarîf-ı seyahati dahil olduğunu söyleyerek beyan-ı memnuniyet eyliyor. Bu da mucib-i teselli ve ümit bir hâldir. Demek eski devirle yeni devir arasında iş görmek ve bitirmek için büyük fark var.

Farkın en büyüğünü de Yalova Kaplıcaları münakasasında görürsünüz. David Rousseau Efendi ismindeki bir sermayedarın teklifi maliye nezaretince birinci derecede görüldüğünü Evrak-ı Havadis'te okudum. Bu zat Yalova hamamlarında, oyun salonları da açıyor. Ey artık İstanbul'da her şey tamam olduğu gibi Monako'nun Monte Karlo'suna Paris'in Ankiyen'ine ihtiyaç hissetmeye lüzum kalmayacak! Maşallah! İki ceplerimiz para dolu değil mi? Gidelim birazını Yalova kumarhanelesine bırakalım, sermayedarları zengin edelim! Karagöz'ün meşhur

Yalova safasına mukabil Yalova kumarhanesi fena bir nazire vücuda getirmez! Hem niçin müteaccip oluyoruz? Paris'e yarım saatlik mesafede vücuda getirilen Ankiyen kaplıcaları oradaki kumarhane sayesinde pek çok para kazanmadı mı? Ankiyen müessesesi Fransa reis-i vükela-yı sabıkı Mösyö Clemenceau idi. Mösyö Clemenceau Ankiyen yüzünden pekçok paralar kazandı diyorlar. Varsın, biraz da bizim Yalova müessisleri para kazansın! Yalnız fark şu ki Paris'in zevk ve safası ve sefahet-i ictima'-gâhlarını ecnebi zevvar doldurur; halbuki bizim Yalova'da kumarhane kurulursa bizim İstanbul halkı cebini boşaltır!

Yunan harp sefineleri bu hafta epey silah boşalttı ama bu silahlar, toplar düşmana tevih olunmadı. Yunanlılar birbirlerini kırmaya başladılar. Şu mücadele-i derûnî acaba bu kurun-ı kadime ahfadını daha nelere uğratacak? Avrupa gazeteleri, Atina ve Salamîn'de vukua gelen ihtilafat-ı askeriye nazar-ı istifle bakmakla beraber: "Bu haller memlekette ıslahat talebinden tevellüt etmiyor. Zabıtlar kollarına birkaç fazla rütbe şeridi dikmek için birbirlerini kırıyorlar!" diyor. Böyle bir hükmün en meşhur Taine (te-elif-nun) Gazetesi'nin sermakalesinde verilmiş olması Yunan erbab-ı ihtilaline hiç de hoş gelmese gerek! Yalnız Taine Gazetesi'nin muharrir-i sersütunu bir şey unutuyor; onu söylemiyor; dünyada her şey menfaat hissiyle teveümdür. En âlî ve saf hissiyatla başlayan ihtilaller, inkılaplar bile nihayet menafi'-i hususiye karşısında tebdil-i şekil ve vaziyet ederek post kavgası, külah yarışı her inkılabın neticesinde kendini gösterir. İşte tarih ortada! Mesele mücadele-i menafiin bir hadd-i ma'kul ve makbulü gelemesindedir yoksa iş Yunan bahriye ihtilali gibi mucib-i harabî netayic verir!

Bu hafta Yunanistan bahriyesi böyle çirkin ve elim manzaralar gösterirken bizim otuz sene müddet Haliç'te hab-ı gaflette bırakılmış olan donanmamız bu yaz ilk defa Osmanlı

denizlerinde kemal-i satvetle gezip dolaşıp Dersaadet'e avdet ve muvasalat eyledi. Sevgili ve melek haslet padişahımız İzmit seyahatinden gelirken nev-hayat bulan (387) donanmamızı istikbal etti, resm-i geçit temaşa eyledi; ve hîn-i temaşada fart-ı teessüründen gözyaşı döktü. Padişahımızın isal eylediği bu sirişk-i teessür biçare donanmanın illet-i metrukiyetten kurtulmasından tevellit eyliyor.

Padişahımızda bu safiyet-i hissiyat ve milletimizde arzu-yı terakki ve gayret mevcut oldukça çok geçmeden hukûk-ı umumiyemizi müdafaa ve muhafazaya kâfi mükemmel bir donanmaya malik olacağımızdan iştibah etmeyelim.

Yeter ki hepimiz arzu-yı terakki ve gayrete cidden malik olalım, haset, hırs, menfaat-ı şahsiye hissiyatından mümkün mertebe tecerrüt eyleyelim, geda-çesm olmayalım.

Karga

SF. Nr. 961 s. 386-387

İSTANBUL POSTASI

Vaktiyle Çerağan Sarayı'nın önünden geçerken o tarafa dikkatle baktığımızı kimseye sezdirmemekle beraber göz kuyruğuyla o muhteşem binayı kemal-i merakla süzer kendi kendimize: "Acaba bunun içinde neler oluyor?" diye sualler irad eylerdik. Şimdi de Çerağan'ı gördükçe yahut o mükemmel sarayın bahsi oldukça: Herkes birbirine yahut kendi kendine birçok sualler irad eyliyor; bütün suallerin hülasası şu:

-Acaba meclisin küşadından sonra bu sarayda neler olacak?

Cümlesi ile ihtisar olunabilir. Öyle ya!"Memlekette ne kadar adam varsa: Vükela, ümera, ulema, memur, tüccar, esnaf, zerra', fakir ve hele kadro hariçleri hep Meclis-i Mebusan'ın küşadını bekliyor. İmtiyaz peşinden koşanlar, madenler almak isteyenler, şimendiferler kurmak arzu edenler, denizde nehirde seyr-i sefain temin etmek isteyenler kaaffesi ya aldıklarını tasdik ettirmek, yahut alamadıklarından şikayetlerini etmek için bu meclis-i âlînin küşadına muntazır olduğu gibi hey'et-i vükela'da -acaba ağızlarında dolaştığı gibi- düşecek miyiz, diye mebusanın ictimainına helecan-ı kalple müterakkiptir. Kadro hariçlerini sorarsanız bunlar takım takım ve taraf taraf arzuhaller yazmakla meşguller; reviş-i hale bakılırsa Meclis-i Mebusane küşadıyla beraber bir arzuhal yağmuru yağacak; acaba bu harekette bereket midir? Malum ya, nerede hareket, orada bereket derler. Mamafih bereket bile olmasa ref'i şikayet için bir mercie malik olmak da büyük bir tesellidir.

Gerek teselli bulmak, gerek hakkaniyete kavuşmak emeliyle yazılan bu arzuhallerin verileceği Meclis-i Mebusan riyaseti makamı da bu hafta zarfında büyük merak tevliid eyledi. O makam-ı âlîye kim geçecek, reis-i sabık ibka olunacak mı, yoksa bir başkası mı gelecek? Başkası gelecek ise kim olacak ve kim olmalı? Mebusan-ı kiram heyetini içlerinden birini reis intihab için bir karar vermişler mi? Karar verebilmek için kısımlara fırkalara ayrılmışlar mı, daha doğrusu millet meclisimizde fırkalar teşekkül edildi mi? İşte size bir çok sualler ki umumun hülasası, müsahabemizin başlangıcında söylediğimiz gibi acaba Çerağan Sarayı'nda neler olacak?" cümlesinin ihtiva eylediği vasi' daireye girer. Onun için merakımızın hallini küşad-ı meclisten sonra Çerağan Sarayı'ndaki müzakeratın neticesine bırakalım ve şimdilik meçhul halliyle uğraşacak yerde malumlara atf-ı nazar edelim.

Meçhulün keşfi kolay olsaydı hiç şüphe yok ki bir ay evvel ve bila tereddüt Rumeli Demiryolu tahvilatının bin adedinin havasını borsadan alırdım, işte bir buçuk ayda tam iki lira yükseldi yüz yetmiş franktan ikiyüz on üç franga çıktı. Ben de şu sayede şimdi ikibin lira paraya sahip olurdu. Belki de artık size "Karga" imzalı müsahabe yazmaktan kurtulur, keyfimce kendime bir meşgale bulurdum. Vakıa iki bin lira ile insan çalışmak ihtiyacından kurtulmaz, Avrupalıların tabirince tam iradçı olmak için daha büyük servet lazım bunu nasıl elde etmeli? Ya şu şimendifer tahvilatından hava almak hülyasından daha vasi' miyasta tutmak lazım yahut bir şimendifer veya maden imtiyazı elde etmeli... Lakin şu tecrübe-dide müharriri dinlerseniz: Dimyata pirince giderken evdeki bulgurdan olmamak fehvasınca ne vasi' hülyalara, ne parlak imtiyazlar ümitlerine düşmeyiniz. Biz kendi işlerimizle meşgul olalım, öyle havalı tehlikeli ümitlere dalmayalım.

Rumeli Demiryolu tahvilatı yukarı doğru hava oynayanları memnun edecek surette fırlıyor. Yükseldiği gibi maliye nazırının beş gün evine kapanıp gelecek sene için hazırladığı yeni bütçede duyun-ı gayr-i muntazamaya bir çare-i tesviye bulunacağı rivayetinin deveranı da bizim eski hükûmetten müdevver o ma'hud suretler, senetlerde bile terakki hasıl etti. Bu mahud duyun senedatının yüz kuruşu sarraflar elinde on dört kuruşta iken duyun-ı gayr-i manzımeğe çare bulunacak imiş diye bir ümidin zuhuruyla 17 kuruşa fırladı. Acaba bunun üzerine hava oynayanlar var mı?

Havalar bu hafta İodostan kara yele dönmesi İstanbul'da ilk soğukları hissettiriyor, soğuklar odun ve kömür ihtiyacını hatırlara getirdiği gibi sokaklar çamurlarını da meydana çıkardı. Lakin ne çamur, tramvayların çifte hat inşaatı ile altı üstüne gelen biçare caddeler balçık deryası halini aldı. Şehremanetinden ıslahata muntazır olanlar oraya nazar-ı istifham atfeyledikçe: "Ne yapalım, hâlâ istikraz olamadı?" cevab-ı müskitini alıyor. Ah gözü kör olası para! Hangi meseleyi karıştırsak altından çıkar. Sokağın çamuru bile o çil liralara bağlı! Çil liralardan bir milyon tanesini şehremaneti namına istikraz edeceklerdi.. Ha bugün ha yarın olacak diye bekliyorduk. Şimdi ona pürüzler karıştı. Pürüzlerin hall ve tathiri nafia nazır Halacyan Efendi'ye havale olunmuş diyorlar. Koca nazır-ı gayyur! Bir senede otuz bin kilometre şose yapmak, memalikin muhtelif nokatında şimendiferler, limanlar inşa ettirmek, bataklıklar kurutmak, enharda seyr-i sefain temin etmek gibi iştigalat-ı fevkalade arasında bir de şehremaneti istikrazı ile uğraşsın bakalım. O halde Allah nazır-ı gayyura kuvvet ve bize sabırlar ihsan eyleye demekten başka çare yok! Lakin şaka bir tarafa ama, nafia nezaretinde deruhte edilen mehamm-ı umur arasında sade şu otuz bin kilometre şose meselesi geçen gece beni hayli düşündürdü, uykumu kaçırdı. Zihnim bütçe yapanlar gibi rakamlarla doldu. bakınız size kısa bir hesap vereyim:... 30.000,-

kilometre yol tabiatıyla 30.000.000,- metre eder beher metre şoseye hesab-ı vasatıyla yarım liraya çıkar diyorlar. Bir kere bu işe en aşağıdan on beş milyon lira lazım... Bir eski hikâyede olduğu gibi haydi parayı bulduk diyelim; fakat çare-i tatbik? Ma'lum ya, sene eyyam-ı tatiliyemiz 300 gündür; madem ki bir senede otuz milyon metre yol yapılacak, günde 100.000,- metre, saatta 4170,- metre ve dakikada 70 metre şose inşası lazım. Bir metre şoseye mukteza taş üç arabaya tahmil olunmak itibarıyla beher dakikada 210 öküz arabasının taşlarla yola çıkması icap eyliyor. Bu arabalar nerede? O on beş milyon lira nerede? Müsaade ediniz de bu meseleyi de malihülyalar arasına atalım, sözü keselim. Yahut Jules Werne'in Mahur Arz romanında olduğu gibi işin içinden yüz akıyla çıkmak için bir sefer kaldırmak lazım gelecek, bu erkamı anlattığım bir zat bana dedi ki:

-Ben bir seferi eksik miktarda şoseye razıyım, fakat o nerede? Zaten hep çektiklerimiz yolsuzluk yüzünden değil mi?

Karga

SF. Nr. 962 s. 402-403

İSTANBUL POSTASI

Bu hafta pek mühim vukuata sahne oldu. Meclis-i Mebusan açıldı, nutk-ı humayun okundu. Maliye nazırı salı cedid bütçesini meclise ita etti. Vükela-yı millet reislerini intihab eyledi; reisin itihabında, meşhud olan ekseriyet-i azime hey'et-i vükelanın mevkiini tahkim etti. Artık kemal-i emniyet ve kuvvetle işe başlasınlar, biz de ferahlık görelim.

Heyet-i vükela, zahir, tahkim -i mevkiden hasıl olan ferahlığa biraz daha küşayış vermek üzere Meclis-i Mebusan'ın yevm-i küşadının akşamı boş ve mütefahir çehreleriyle Beyoğlu'ndaki Fransız tiyatrosunun salonunu tezyin eylediler. Sadrazam Paşa ile en mühim nazırlar. Meşhur mebuslar, ateşli muharrirler, Paris'ten gelen Ferrodi kumpanyasının "İş İştir" ünvanlı oyununu temaşa ediyorlardı. Kuvve-i icraiyesimizin erkan-ı nevrestesiyle kesb-i revnak eden tiyatro salonu o akşam hıncahınç dolu idi. Sair localarda pek çok muteberan ve ekabir toplanmış, hatta bu meyana mevki-i iktidardan iskat edilmiş vükela bile karışmış idi. "İş İştir" piyesi gaye-i ef'al ve âmâli para kazanmaktan ibaret olan bir bankerin sırf maddî olan teşebbüsat-ı hayatiyesini tasvirden ibaret idi. Bu adamın nazarında hayatta her şey paradır. Para ile her türlü kuvvet temin olunur. Hatta doğmak, yaşamak, evlenmek, aile teşkil etmek hepsi bir alışveriştir. Dostluk diyorsunuz; o size kaç para alır diye soruyor? Muavenet arıyorsunuz, mukabilinde ne verirsiniz sualini irad

eyliyor. Kızını kocaya vereceği zaman damadın pederiyle yazarlık ediyor. Sonra oğlunun kayınpederine kavaid-i hayatiyesini teşrih ederken: "Evet her şey, kuvvet, hükûmet, hep paraya bağlıdır. Vükelalık, nazırlık, muhafaza-i mevki hep para ile idame olunur!" Tafsilatını veriyor ve ilave eyliyor ki: "Buna bir de neşrettirdiğim gazetenin kuvveti inzımam eder, gazete elimde bir maniveladır. Kim işime gelmezse -ister vükeladan olsun, ister bankerlerden- manivelaya şöyle bastığım gibi onu düşürür, yerine işime geleni geçiririm!.." Aktör Ferrodi bu pek maddî-perestane olan iddialarını gayet beliğ bir lisanla, bahirane evza'la söylüyor, anlatıyor. Artistin sadası vükela-yı hükûmetle karışık hazırûn arasında tanîn-endaz oluyor, sanatkâr maharetini bütün tiyatro salonu kemal-i şiddetle alkışlıyor idi.

Alkışın karın doyurmaz olduğunu zannederim hep anladık. Hele aç karınların gittikçe çoğaldığı şu zamanda alkışa, alayışe heves kalmamıştır. Herkes işlerden fiiliyat ve semere-i maddiye bekliyor. Lakin o maddî semereler nerede? Esnafa sorarsınız, alışveriş durgun, haberini alırsınız. Tüccara müracaat ederseniz muamelatta vüs'at yok cevabını verir. Hele gazetecileri hiç sormayın! Hepsinin ümitleri Meclis-i Mebusan'ın küşadına bağlı idi. Gazete satışındaki durgunluğa mutlaka meclisin küşadıyla küşayış gelir sanıyorlar idi, o ümit de boşa çıktı. Muhtelif sanatlarda, esnaflarda: "Darlık var, buhran-ı iktisadî!" diyorlar, gâh meselenin Fransızcasını kullanıp "kriz" kelimesini ortaya atıyorlar... Gelsinler de krizleri Bab-ı Âlî yokuşunda görsünler! Gazeteci, kitapçı, matbaacı hep birbirinden melûl! Nerede o "Metaliin-i kiram! kariin-i izam!" Vaktiyle "Sansür beliyesinden eser yazılmıyor, gazetelerde doğruyu bulmak kabil değil ki okuyalım" derler idi. işte şimdi sansür yok; acaba neden halk okumaz? Doğru yazılmadığından mı, yoksa halkın meşrebine göre şerbet verilmediğinden mi?

Halkın meşrebi nedir? Epey tecrübe-dide bir sahib-i kalemim, Bana sorarsanız o meşrebi ben de hâlâ tayin eyleyemedim. Yalnız şurası var ki mutlaka tariz ve tenkitten hoşlanırlar. Hele tariz ve tenkit mevki-i iktidarda olanlara teveccüh ederse münekkit ve mu'terizin cesaretine hayran kalıp aferin-han olurlar. Daha ziyade keyif hasıl ederler.

***Bizde halk ekseriyet itibarıyla münekkidane ve itiraz-kârane ve hatta mütecavizane yazılan şeylerden ne kadar zevk-yab ise itiraz ve muahezeye hedef olanlar da o kadar hazımsız ve tahammülsüz. Halbuki meşrutiyet-i idarenin ruhu muhalifinin hücum ve tarizine alışmak, muahezeye darılmak, bilakis kendini müdafaa için daha ziyade kuvvetli olmaya çalışmaktır. Mamafih pek telaşa mahal yok, bu hakikatlere de alışacağız. Meşrutiyeti vaz' ve ilan etmekle onu tatbik etmek arasında ne büyük müşkilat olduğunu yavaş yavaş anlatığımız gibi 'galip' fırkanın karşısına mutlaka 'muhalif' bir fırkanın çıkması tabii olduğunu da öğreniyoruz. İşte 'galibîn' ile 'muhalifîn' tamamıyla ve hakkıyla tayin-i mevki ve şekil eylemeli ki Meclis-i Mebusan denilen ictimaî makinenin zevkini çıkaralım; meşrutiyetin keyfini sürelim, tarik-i meşrutiyet ile hakiki hürriyete doğru gidebilelim.

Meşrutiyet idaresinin cilvesinden olacak zahir; işler düzelmekte devam eyliyor, fakat bir türlü sürat gösteremiyor, hele bir türlü elde olanlar bitmek bilmiyor. Nümunesi şehremaneti istikrazı. Şehremaneti geçen haftaki ilk ictima'-ı umumîde bütün İstanbul şehri halkını me'yus edecek hakayık ile malî bir nutuk okudu, bu istikrazın sürat-ı akdını tavsiye eyledi, fakat dinleyen nerede?

Karga

İSTANBUL POSTASI

Ortada dolaşan meseleler arasında ehemmiyetlisi de var; sudan olanı da var. Fakat garibi şu ki ehemmiyetli olan mesail bile yine suya taallük eyliyor. Hem bunlardan birisi tatlı suya, diğeri tuzlu suya dair! Tatlı su meselesi Bağdat'ta 'Dicle' Nehri'nde seyr-i sefain imtiyazıdır. Tuzlu su vak'ası ise 'Hecin' Vapuru'nun çürüklük yüzünden yolda yürürken yanıp gitmesidir. Birinci meselede, bütün hey'et-i vükelanın bir taahhüd-i manevi altına girerek, o diyar-ı ba'ide enharında vapur işletmek hakkında ingilizlere verilebilmesi ihtimalini ortaya sürüyorlar. Gazeteler, hele Yeni Gazete bu ihtimali pek ehemmiyetle nazar-ı dikkate alarak ceraid-i Osmaniyede ilk defa görülen bir muvaffakiyet izhar eyledi: "Gazete Muharebesi" denilen hali gösterdi. Bu muharebe devam eyliyor; muharebenin çok geçmeden gazete sahaifinden Meclis-i Mebusan salonuna atlayacağına şüphe yok! İşte o zaman iş kesb-i nezaket eyleyecek!

***Tatlı suda vapur işinin imtiyazı tabii bir suret-i hall bulacak. Hecin Vapuru'nun ka'r-ı bî-pâyân-ı bahirde kaynayıp gitmesine gelince, işin bahriye nazırından, yahut nafia nazırından istizahından çıkacak hakayıka intizaren ben kendi kendime bir nevi mülahaza yürütmekten bir türlü hâlî kalamıyorum. Hecin Vapuru çürük imiş; onunla sefere çıkmak tehlikeli imiş... Şu bizden, sizden ve oraya binen zavallı yolculardan ziyade geminin kaptanıyla makinisti bunu pek rânâ ve müstesna bilmeli idiler değil mi? Acaba nasıl oldu da kaptan ile makinist çürük gemi ile sefere çıkmaya razı olmuşlar?.. Eğri gemi ile doğru sefer verilir diye bir darb-ı mesel vardır, fakat

çürük vapurla Karadeniz'e çıkılır diye bir nazire-i fenniye tahattur edemiyorum. Demek bizde böyle çürük, hurda, salhurda gemilerde kaptanlığı, makinistliği kabul edecek -bir tabire göre cesur, diğer tabire göre cahil- gemiciler var. O halde telaşa mahal ne?

Telaşa mahal yok, iş olacağına varır derler. Ne doğru söz! Meftun-ı terakkiyat olanlar telaş ve acele ettikçe, sanki biz inadına geri geri gidiyoruz gibi görünüyor. Bu meseleyi geçen gün matbuat babalarından Mithat Efendi ne güzel şerh etmişti. Tuhaf değil mi? -Zahir zihinlerin yeni idare-i mahsusa ile, Dicle Vapuru'yla, kazazede Hecin Vapuru ile meşguliyetinden olacak -Mithat Efendi istibdadıyla meşrutiyeti bir vapur olarak tasvir ediyor; İstibdat kaptanı malum ya; Selanik'teki! Meşrutiyet'in kaptanı kanun-i esasî sefine-i istibdat yolunda yürüyüp giden kaptan değişiyor. O kayalara doğru gidiyoruz diye yeni kaptan 'stopper' kumandası veriyor, 'tornistan' kumandası bunu takip ediyor; lakin nerede? Vapur eski süratle hâlâ yürüyor. İşte mesele geminin birden eski hızını kaybedip durmasında, sonra yeni kaptanını kumandasına göre dümene itaat etmesinde acaba bizim gemi de dümene itaat ediyor mu dersiniz? Bana sorarsanız, tarik-i selamete biz geçen sene temmuzunun onuncu günü girdik, sade bir türlü ilerleyemiyoruz. Kabahat kaptanlarda mı yoksa geminin makinesinde mi, yoksa kömür mü yok, bilmem...

Kömür diyince akla bittabi' kış gelir Yoksa her kelimeyle bir imtiyaz yahut bir tarik-i ticaret bekleyecek kadar istifadeperest olacak değiliz. Olsak da ayıp değil ya! Baksanıza şimdi her tarafta imtiyaz peşinden koşmak moda! Hatta modanın ziyade taammümü alelhusus mebuslar arasında çokça revaç görmesinden korkan 'Tanin', mebusanı olsun imtiyaz ve ticaretten men eyleyecek bir kanun layıhasını hazırladığını ilan

eyliyor. Hey Refik Muhtar hey Allah senden razı olsun! Gazetecilikten hayır kalmadı. Şimendifer, liman, maden imtiyazları da mebusana inhisar eyleyecek diye ziyade yeise düşüyordum. Eğer hazırladığın kanun layıhasını arkadaşlarına kabul ve tasdik ettirebilersen ben de evvela mebus olmak, sonra bir imtiyaz almak hevesine düşecek yerde, doğrudan doğruya bir imtiyaz elde etmeye çalışırdım.

İmtiyazların nafiaya taallük edenleri hazırda dursun. Şimdi islah-ı cins-i Fürs'e taallük bir teşebbüsü bahsedelim. Evet, İstanbul, meşrutiyete layık surette evsaf-ı terakkiden geri kalmak istemiyor. Bahardan itibaren Kağıthane çayırında at koşuları tertip olunacak; hem en mühimi bu koşuların Avrupa'da olduğu gibi 'bahis'ler açılacak, atların koştuğunu seyredenler bahisler tutacaklar, ya para kazanacaklar ya kaybedecekler. İşin içinde kazanmak ve kaybetmek ihtimali olunca, yani iş tecrübe-i talihe kalınca istanbul'da müşteri çok olur, sanıyorum.

İstanbul'da müşterinin azlığından en ziyade şikayet yine müntesibin-i matbuat! Bab-ı Âlî caddesi mehafilinde in'ikasa başladığı bu ay başı intişar eden hanımlara mahsus 'Mehasin' ziyade yanıp yakılmış! Osmanlı erbab-ı mutalaası bu bahillikte devam ederse bidayet-i hürriyette birer birer üfûl eden gazeteleri, risaleleri kapamaya mecbur kalacağız, diyor. Aman arkadaş! Sözlerin hem acıklı, hem doğru. Fakat ağzını hayra aç; hiç olmazsa "kendi payıma" diyiver. Biz vakıa ihtiyarız ama henüz ölmeye niyetimiz yok! Daha bizim görececek mürüvetlerimiz var! İnşallah o mürüvetler arasında sizin de bizim gibi yirminci sal-ı teessüsünüzü idrak eylediğinizi o görür ve dilşad oluruz.

Karga

İSTANBUL POSTASI

Diyecek yok; İstanbul'un da telefonu kurulacak. Yirmi kadar eshab-ı müracaatın mazrufları muayene ve tedkik edildi. İngiliz, Fransız, Amerikan fabrikatörlerinin ictimaindan müteşekkil bir heyetin teklifi hepsine müreccah görüldü; Şimdi bu heyetin vekili ile hükümet akd-ı mukaveleye başladı. Mukavele akdolunduktan sonra inşaat başlayacak, o zaman biz de dahil-i şehirde, ta Kavaklar'dan Pendik'e kadar istediğimiz yerlerle konuşacağız... Geçen gün âlem-i ticaretin şebeke-i telefoniyyeden edeceği istifadeyi teşrihe alıştıyordum. Bir arkadaşım dedi ki:

-Sen daima işi ticaret noktasından düşünürsün. Bir de müstehlik nokta-i nazarından söylesene bakalım. Ben diyorum ki telefon bizlere pek muzır!

-Neden?

-Esnafın alacak istemelerini teshil edecek de ondan.

Esnafın sadece alacak istemesini teshil eylemek onların temin-i maksadına kâfi olamaz. Esnaf ve tüccar alacağını isteyip alamadıktan sonra, telefonu ne yapsın? İş zimmet defterinin yekûnunu tenzile muvaffak olmakta, alış verişe germi verebilmekte, ortaya para düşürmektedir.

Mademki para ortaya gökyüzünden düşmez! Ve o sevimli yüzlü altınlar bize gelse gelse paranın bol bulunduğu diyar-ı garbiyeden gelecek. Ve gelmek için de memleketimizde işler açmak isteyecekler... Hemen istedikleri işlere müsaade edelim, şu adamların paralarının memleketimize çekelim. İşte bu nokta-i nazardan her neye imtiyaz verilse ben mumnun oluyorum, seviniyorum.

İmtiyazlar arasında sade hutta-i Irakiye enharından seyr-i sefain meselesi nasılsa çok tarafı nâ-hoşnut eyliyor. Evvela gazeteler münakaşaya düştü; sonra Meclis-i Mebusan'da fırka müzakeratı açıldı; nihayet gelecek cumartesi günü sadrazamdan şu meselenin istizahına karar verildi. Sadrazam Paşa ben o havalide işleyen üç vapurdan İngiliz bayrağını kaldırıp bizim sancağı açıyorum diyordu. Muarızlar: İyi ama bayrağın değişmesiyle içindeki adamların milliyeti tebdil etmez. Bundan sonra arkasında bizim sancak mütemmevvic fakat kumandasında efkâr-ı ecnebiye hâkim lâ-yüad vapurlar enharımızda işleyecek ve hakimiyet-i nehriyeden mahrum kalacağız diyorlar.. İşte gelecek cumartesi günü vükela-yı millet şu iki bayraklı pirincin taşını ayıklayacaklar. Zannıma kalırsa ne kebab kavrulsun ne şiş yansın, tarikini tutarak istizahta heyet-i vükela mebusanımızı iknaya muvaffak olacak; Hilmi Paşa hilmiyetiyle bir daha kabineyi muhafaza edecek.

Hecin vapuru kazasını takip eden istizahtan sonra da mevkiini muhafaza eden bahriye nezareti, bin nasihattan bir musibet evladır kavlince artık limanlardan kalkar vapurları muayeneye başladı. Sade muharrirlik değil; ara sıra tüccarlık da yaparım; geçen gün İzmit'e gönderilecek bir hayli malım var idi. Onları mavnaya tahmil ederek idare-i mahsusanın İzmit körfezine işleyen vapurlarından birine göndermiştim. Bizim sevk memuru avdet etti:

-Efendim mallar mavnada kaldı.

-Vapur dolmuş mu?

-Hayır, fakat vapuru çürütür diye salıvermiyorlar!

Erbab-ı ağraz ne derlerse desinler, memleketimizde tahavvül eden yeni vapurlarımız yoksa bile çürükleri olsun yolda alıkoyuyoruz, bu da bir iştir.

İstanbul'da teessüs eden en kârlı işlerden Terkos Suyu kumpanyası bu kanun-ı saniden itibaren yeni hisse senedatı ihraç eyliyor. Acaba bu sayede suların muhteviyatı ve rengi değişecek mi? Hem bir telaşa ne hacet! Ortada iki türlü rapor yazan kimyagerler var iken tekellüf hiç lazım değil. Evet, yanlış değil. İki türlü rapor yazan kimyagerlerimiz var.. Mekteb-i tıbbiye tahlilhanesine memur olan bir kimyager orada Terkos suyunu tahlil eyliyor: Terkos suyunun her türlü mikroplarla dolu ve nâkabil-i isti'mal olduğunu yazıyor. Sonra aynı kimyagerler kumpanyanın nezdinde bir tahlil daha yapıyor. Bu defa suyun temizliğine dair ikinci raporu da imzalıyor. İki yüzlü insan çok var ama iki türlü rapor olmaz sanırdım. İnsan yaşadıkça başına neler geliyor.

Bu hafta Edirne'den gelen bir katara bindirilmiş olan zavallı koyunların başına gelen facia o zavallı çarba hayvanatı kanlara bulayarak duçar-ı felaket eyledi. Fakat ahval-i tabiiye tuhaftır; mutlaka bir felaketi diğerlerin meserretini muciptir, Edirne katarının yoldan çıkıp tekerlenen koyun vagonları yüzünden hayvanatın eshabı, çobanlar, kasap me'yus olurken mahall-i kazadaki halk da şu umulmayan ziyafetine soyunuyorlardı.

Halk diyince tabii hatıra halkın dediği gelir; bu da bir mesele... Bizde halk, yani efkâr-ı umumiye var mı yok mu? Bir rivayete göre var; bir rivayete göre yok! Bir farazaya göre efkâr-ı umumiyyeye istinad etmeyen hükümet payidar olamaz; bir iddiaya göre hükümet dediye koduya kulak asarsa iş göremez!... İşin içinde şaşılacak cihet, efkâr-ı umumiyenin adem-i mevcudiyetini iddiaya kadar kalkışanların bile başları sıkıştıkça yine o efkâr-ı umumiyyeye iltica etmiş olmalarıdır! Haniya o mitingler, ictimalar, son damlasına kadar kanlarını heba etmeye yemin edenlerin müddeiyatı, bunları unuttuk mu? Hep bu şeyler efkâr-ı umumiyeden nümune değil mi?

Efkâr-ı umumiyenin ma'kesi olan matbuat bu hafta Meclis-i Mebusan'a gazeteler hakkında muavenetkârane bir takrir verilmiş olmasından pek münbasıt. Posta ucuratını tenzil, gazete kağıtlarını gümrükten affetmeli diye teklif eyliyorlar; Meclis-i Mebusan bu teklifi guş-i kabul ve tedkike alıyor, gazetecilerin yüreklerine biraz soğuk su serpiliyor. Lakin inkılaptanberi gazetecilik ne kadar cilvelere uğradı! Evvela bu mesleği en kârlı, en kolay iş sandılar; herkes seğirtti... Heveskâran çabuk ağızlarının tadını aldı. Sonra gazeteciliğin nüfuz ve şerefine meclup olanlar da vak'a-i irticaiyede şu meslek-i tahririn ne kadar tehlikeli yol olduğuna akıl erdirdi. Şu hallerin neticesi olarak gittikçe rüfekamızın adedi azalıyor, tenakıs-ı aded gâh-ı ihtiyarî, gâh mecburî! Böyle mecburiyet ile bu hafta aramızdan birini daha kaybeyledik. Hemen Cenab-ı Hak bakiye kalanları kazadan esirgesin!

Karga

SF. Nr. 965, s. 34-35

İSTANBUL POSTASI

Düşecek mi, düşmeyecek mi? Uçacak mı, uçamayacak mı?.. İşte bu sualler geçirdiğimiz hafta zarfında hemen her ağızda ve herkesin fikrinde dolaşıyordu. Düşüp düşmeyecek mi diye endişe eylediğimiz kabine idi; uçup uçamayacağını merak ettiğimiz Bleryo'nun alet-i tayaranı idi; garabete bakınız... İstanbul'un bütün erbab-ı siyaset ve hükûmetle eshab-ı zevk ve sefasını ayn-ı derece-i ehemmiyet işgal eden bu meseleler cumartesi, pazar, pazartesi günleri Çerağan Sarayı divanhanelerinde, Beyoğlu mahafil-i umumiyesinde çalkanıp durmuştu. Düşecek! Yok; düşmeyecek!.. Uçacak, yok bir de uçamayacak!! Nihayet bütün bu endişeler, intizarlar, ümitler, tereddütler, birinci meselede kabinenin adem-i sükûtuyla, ikinci meselede biçare Bleryo'nun kazazede olmasıyla hitama erdi.

Sefine-i hükûmeti idare eden kaptanlarımız zuhur eden siyasî fırtınada kazazede olacağını zannedenlere karşı onların pusulayı şaşırmayacaklarını biz zaten geçen hafta iddia etmiş ve mersa-yı selamete girip alkışlanacaklarını da yine o geçen haftaki müsahabemizde ilave etmiştik. İşte dediğimiz oldu; erkan-ı hükûmete Meclis-i Mebusan'da ekseriyetle mazhar-ı itimat oldu; tahkim-i mevki etti; hemen bundan sonra kim nazardan masun kalır!

Kim nazara uğrayan zavallı Bleryo'nun Manş denizini aştıktan, Almanya'da, Avusturya'da, Romanya'da milyonlarca halk müvacehesinde uçup muvaffakiyat-ı havaiyeyi temin ettikten sonra gelip de İstanbul'da, hem İstanbul'un Tatavla'sında köhne bir hanenin çatısıyla müsademe etmesi, orada tayyarenin parçalanıp dar bir sokağa düşmesi garip bir cilve-i talih değildir de nedir?... Talihin te'siratını inkar edenlerle mağrur olanlara ders-i intibah vermek ve bir kuvve-i maneviyenin dünyada daima icra-yı tesir edildiğine bir isbat daha teşkil etmek üzere Tatavla'da vukua gelen bu kaza, havada uçtukça kendine "havalar kralı" namını verecek kadar bâlâ-pervazlık eden Bleryo'yu -hiç şüphe yok ki- âtîde daha dur-endiş ve daha mahviyetkâr edecektir.

Gayet mahviyetkâr ve dur-endiş bir dostum vardır; sıkıldıkça gider onunla konuşur, akıl danışırım. Bu tecrübe-dide arkadaşım tecrübenin kadir ve kıymetini inkar edenlerden değildir; dünyanın pek çok germ ve serdini görmüştür; kesesi zengin değildir, fakat gönlü zengindir; fezailini ilan etmez, lakin kendisi hazine-i fezail ve irfandır; İşte bu hafta görüp geçirdiğimiz buhran-ı siyasiyeden dolayı gidip bu eski arkadaşım ile konuştum. Sordum ki?

-Meclis-i Mebusan'daki ahval size ne te'sir bıraktı?

-Derin bir me'yusiyet ve azîm bir memnuniyet!

-Me'yusiyet neden?

-Seviye-i irfanımızın zannımızdan pek aşağı olduğunun tayin etmesinden.

-Memnuniyet neden?

-Bu defa da muvakkaten olsun cehalet ve menfaat tehlikesini atlattığımızdan.

Tehlikeyi atlatan hastaların hayatın lezzet ve kıymetini bir kat daha takdir eyledikleri gibi biz de biraz keyfimize bakalım. Artık mübahase-i siyasiye elverir. Nedir bu ibtila! Nereye gitsen siyasiyat! Nerede bulunsak kabineden, Meclis-i Mebusan'dan, Âyân'dan, haldeki ve müstakbeldeki nazırlardan, verilecek imtiyazlardan, elde edilecek memuriyetlerden bahsolunur!!! Baksanıza, bir musahabe-i zevkiye demek olan İstanbul Postamız bile bir türlü muhit-i siyasiyattan çıkamıyor. Zahir bu müstevli bir illet! Hep ma'lulüz!

Şu illet-i müstevliyeden kurtulmak, fikrimizin faaliyetine başka bir cereyan vermek üzere gelecek hafta idrak eyleyeceğimiz bayramdan bayramın tatilinden, ve tatilden istifade ile temin olabilecek zevklerden bahsedelim. Fena olmaz değil mi? Bu maksatla yanımızdaki zata sordum ki:

-Bayram tatilinde niyetiniz ne yapmaktır?

-Abdülhamid devrinde seyahat kabil değil idi. Bir yolculuk yapayım diyorum. Fakat nereye gideyim? Hem ucuz olmalı, hem yakın.

-Selanik'e.

-Geçen sene herkes gibi ben de o ziyareti yaptım.

-İzmir'e ne dersiniz?

-Sade Çakırcalı bahsini dinlemeye katlanamam.

-Öyle ise Atina fena değil.

-Yunanlılar feslileri taşıyorlarmış!... Gazetelerde bahsedilen Yunan ittifakı olsun da o zaman Atina'yı gezmeye giderim.

-Bükreş münasip olmaz mı?

-Soğuk ziyade imiş diyorlar. Hem Karadeniz'den korkarım.

-İzmit, Eskişehir nasıl?

-Geçen bayramda nazırların seyahatini taklit etti derler.

-Anlaşıldı birader. Senin bir tarafa gitmeye niyetin yok.
Esas mesele atalet!

-Ah birader hep çektiğimiz ataletin derdi değil mi.

Karga

SF. Nr. 967 s. 66

İSTANBUL POSTASI

Vükela tebdili... Söylene söylene nihayet oldu. Hüseyin Hilmi Paşa dün akşam istifanamesini takdim eyledi. Şu satırlar yazılırken kabine mevki'-i iktidarda değil, muvakkaten temsil-i umur eyliyor. Acaba yeni kabineyi kim teşkil eleyecek?

Vakıa yeni sadrazamın kim olacağı meselesi çok mucib-i merak; sair-i vükelada tahavvül ve tebeddül-i me'mul olmadığı için herkesin pişgah-ı meçhuliyetinde bir nokta bulunuyor. O da yeni sadrazamın ismi! Sadrazamımız Roma'dan mı gelecek; yoksa Londra'dan mı? Yahut İstanbul'dan mı zuhur eleyecek veyahut fevkalme'mul vilayatın bir tarafından mı celbolunacak? Roma'dan Hakkı Bey; Londra'dan Tefvik Paşa isimleri bir haftadır matbuatın sahaifini epey işgal etti. Meclis-i Ayan ve mebusan reisleri de bittabi' bu mesele ile meşgul; meclis-i milliyedeki Ekseriyet Fırkası reisi de şu meşguliyet-i siyasiyeye dahil.

Meşguliyet-i siyasiyenin dünyanın her tarafında pek ta'b-aver olduğu zaten ma'lumdur. Bizim memlekette siyasiyatla işgalin ise tahammül olunmaz bir mesuliyet ve meşguliyet olduğu gittikçe tayin eyliyor. Asıl iş görecekler nazlanıyor; nazırlığa heveskâr olanlar mevki'-i iktidara geçmek sevdasını gittikçe arttırıyor; arada işler yüz üstü kalıyor. İnkılabımızdan beri bununla galiba yedinci defa sadaret tebdiline... Ve bilmem kaçınıcı

defa da nazırlar buhranına uğradık. Hesapça iki ayda bir defa sadrazam, ayda bir kere de nazır değiştirmek hastalığıyla ülfet peyda eylemişiz. Eğer bu maraz bizde müzmin hale gelir de ikide birde nüksederse vay başımıza!

Frenklerin yılbaşı da geldi. Onlar her sene -hangi meslekte bulunursa bulunsunlar- bir muvazene çıkarmaya alıştırlar. Tüccar, esnaf, zerra', doktor, avukat, mühendis, nazır, mebus, muharrir mutlaka bir bilanço yaparlar. Geçtiğimiz senede ne yaptık, kazandık mı, zarar mı eyledik diye mutlaka hallerini anlarlar. Sonra komşularının halini tedkik ederler. Kim daha ziyade kârda, muvaffakiyettedir diye öğrenmeye çalışırlar; şu mükemmel bilançoğu göz önüne alıp ona göre sene-i âtiye programını tanzim ederler.. İşte böyle bilançolu ve programlı hayat iledir ki âlem-i medeniyette yaşamak kabildir. Acaba bizde bu usule riayet eden var mı? Ben nikbin olmak sevdiğim için vardır, hem çoktur diyeceğim hülasa-i hesabiyeyi de bizim sene başında, martta arayalım diye iki ayda ümid eyleyeceğim.

Sabır iyi şeydir ama bazı insanın ihtiyarı elden gidiyor.. Bu sabırsızlık bayramdan evvel hey'et-i a'yanda dahi görüldü. tahammül dide eskilerin bu asabiliği neticesi olarak Tanin'e bir " yenilik " geldi; zaten aradığımız hep yenilik değil mi?

Yeni yeni memleketler gezen yeni zaman nazırları hariç memleketlerde dahil-i vilayatta icra eyledikleri cevelandan yarım öbür gün avdet eyleyecekler. Ve bittabi sadrazam meselesiyle meşgul olacaklar ne tuhaf! Siyasî cevelanlar icrasıyla ve nutuklar iradıyla meşgul olan bu rical-i hükûmet gezdikleri yerlerden müste'fa geliverdiler; belki avdet etmeden, daha henüz vagonda kat'-ı merahil ederken yeniden mevki-i iktidara geçiverecekler! Ey bu tuhaflıklara müteaccip olmayalım, meşrutiyetin cilveleriyle kesb-i ülfeti edelim.

Meşrutiyetin bahşeylediği masaadelerden istifade etmiş olmak üzere şu bayram tatilinde on kadar sahib-i himmet bir Romanya seyahati yaptılar. Birkaç günde geri geldiler. Otuz sene evvel bizden ayrılmış olan Romanya'nın hâl-i tekemmül ve sükununu lisan-ı takdirle hikâye eyliyorlar. Bir başka takım yolcular da Yunanistan'dan avdet eylemişler idi. Onlar ise Atina'da, Pire'de işittikleri münazaa-ı siyasiyeden nasıl bizar olduklarını anlatıyorlar idi. Biri sordu ki:

-Canım bu nasıl hâl? Yunanistan, Romanya ikisi de nail-i meşrutiyet olmuş memleketler. Neden birisi müteşettit diğeri ise sakin ve müsterih?

Bu suale şöyle cevap verdiler:

-Memlekette servet-i tabiiye az olursa meşrutiyet dahi te'min-i saadet olamaz. Ve efrad siyasiyatla daima meşgul olur bunun da neticesi teşettüt ve buhrandır. Bunun misallerini Yunanistan'da arayınız. Halbuki servet-i tabiiyenin ziyade olduğu yerlerde halk kendine iş bulur uğraşır, kazanır. Bunun da neticesi sükun ve saadettir.

Hemen şu son sözün darısı başımıza.

Karga

İSTANBUL POSTASI

İstanbul'umuz, arzın her tarafında letafeti zeban-zed olan bir şehirdir. Ve bu şöhrete şüphesiz ki layıktır. Fakat kışı itibarıyla değil. İstanbul'umuzun dört ay kadar süren kışı öyle fena, c derece müzic olur ki herkesi usandırır. Vakıa şehirimizde öyle dondurucu soğuklar, şiddetli kar tipilerin olmaz ve kışın beşte üçü iyi hava ile geçer. Lakin fena havaları insana iç sıkıntısı verir. Soğuk bir rüzgar ile günlerce ince bir yağmur çiseler durur. Soğuk, mesela fevkassıfır dört beş derecede kalmakla beraber hava rutubetle meşbu' ve rüzgarla müterafik olduğu için pek nafizdir; insanın iliklerine işler. Bu sene de böyle, günlerce lodos esiyor, sonra tatsız ve mütemadi yakıcı bir rüzgar. Ortalık çamur deryası. Sokaklar berbat; belediye henüz müsemması ta'yin edilememiş bir isim.

İşte bu ahval karşısında İstanbul'un kışı pek müz'ic oluyor. Bu sene iyice bir kar da yağmadı. Pamuk hanımın eda-yı nazendesıyla pervazını temaşadan da mahrumuz. Her memlekette kışın kendisine mahsus bir letafeti vardır. Son postanın getirdiği Avrupa'nın resimli gazeteleri oralarda buram buran yağın karlara, kızak eğlencelerine dair latif resimlerle dolu. İnan bu manzaraları görünce bayağı imreniyor. Bizde kış görüyoruz ama, çamurdan, rutubetten, soğuktan başka eğlencesi yok.

Halk daima meşgaleye, eğlenceye muhtaçtır. Şehrimizde kar yağmadığı için bunun tabiisi yok. Tiyatrolar da henüz cenin halinde olduğu için sun'i eğlencemiz de yok gibi. Bu halin neticesinde hepimiz siyasiyata dökülüyoruz. Efkâr-ı umumiyemizden gazetelerimize, gazetelerimizden efkâr-ı umumiyemize daimi bir muakese-i siyasiyat vuku buluyor. En tabii, en ehemmisetsiz şeyler bizim için tükenmez bir vesile-i mübahese oluyor. Mesela söyleye söyleye, yaza yaza nihayet sadrazam sükût etti. Yerine kimin tayin edileceği de bir iki gün merakı tahrik etti. Şimdi de yeni sadrazamın Roma'dan ne vakit hareket edeceği, nerelerden geçeceği, ne gün geleceği hep birer mübahese zemini. Daha meraklı olanlar sadr-ı sabıkın sebep-i sükutunu taharri ediyorlar. Bin türlü esbab gösteriyorlar. Küçük bir emareden büyük bir sebep keşfine çalışıyorlar.

Sadrazamın tebdili vükelalık sandalyesinde oturan zevatı yerlerinden oynattığı için kimin tekrar yerine oturacağı epeyce bir mesele. Rivayete göre, dahiliye, maliye ve adliye nazırları yerlerinde kalacaklarmış. Nafia nazırı Halacyan Efendi de, memleketin umur-ı nafiasına müteallik hazırladığı büyük büyük projeleri -mesela bir kaç sene zarfında 30 bin kilometre şose vücuda getirmek gibi- mevki-i fiile koymak için yerinde kalmak istiyor imiş; bu faal nazır geçen bayramda Rumeli'ye icra ettiği seyahatındaki meşhudatından memleketi müstefid etmek emel-i halisanesi bulunuyormuş. El-uhdeten alerravi.

Dünya bu, kimi düşer, kimi kalkar, kimi düşmemeye çalışır, kimi yükselmeye uğraşır. Gençlerin, tecrübe etmemiş kase-i ikbalden çeşni-senc olmamış olanların hırsı, tehalükü az çok mazur görülürse de acemlerin dediği gibi seneleri yemiş iki kat olmuş olanlara ne diyelim? Bunların içinde, kerratle meyki-i ikballe geçen, serkârın her türlü lezzet ve meraretini tatmış öyleleri var ki hırs-ı pirî denilen illetin zebunu oluyorlar. Ne

denir? Bir darbimesel. Alışmış kudurmuştan beterdir, diyor. Herkes ihtiyarlığını bilir mi? Bazan topallığına bakmayarak kervana karışanlar da oluyor.

Zarar yok, biz şarklıyız, müsamahamız biraz boldur. Bizde "tevekkelin gemisi batmaz" derler. Onun için her tahtası nida-yı şikayet çıkararak, lisan-ı hâl ile artık intihar edeceğini söyleyen idare-i mahsusa vapurlarına bile yüzlerce değil binlerce can teslim ediyoruz. Doğrusu bu hâl dünyanın hiç bir tarafında görülmez. İdare vapurları adeta görünür kaza. Dört numara ile İhsan vapuru daha dün ve evvelki gün iki müthiş kaza savuşturdular. Fakat yine vapurlar işliyor, yine binen binene. Bunu ister tevekküle atfediniz, ister cesarete. Birisi daha ileri vararak bizde hayatın kıymeti henüz iyice takdir edilmediğini iddia ediyorsa da ben bu fikirde değilim. Biz sabırlı adamlarız. Şunda ne kaldı. İdare-i mahsusanın yerine kaim olan şirket ilanlarını neşre, tahvilatına müşteri toplamaya başlamadı mı? elbette yakında köhne vapurların yerine yeni şirket yenilerini getirir. Bu iş de nafia nezaretini de mazur görmeli; büyük işlerden baş almaya vakti olmadı ki idare-i mahsusanın Kadıköy ve Adalar havzını düşünebilsin, her şey sırasıyla; kurbağa bile vararak vararak, imiş.

İ(smail) S(ubhî) [SOYSALLI]

İSTANBUL POSTASI

Eşref saatine rast gelmiş; geçen hafta şarşamba günü postayı yazarken, İstanbul'umuzun kışı pek tatsız geçtiğinden, güzel bir kar yağmadığından şikayet etmişim. Bir de ertesi gün ne göreyim! Ortalık bembeyaz. İnce bir tabaka kar. Sonra üç gün yağış devam etti. Her tarafta birkaç parmaktan bir karışa kadar sahn-i peyda eyledi. Bir sevindim ki... Fakat sevincim -tabir-i mahsusuyla- kursağımda kaldı. Anladım ki bizim İstanbul'u kar da temizlemez. Bakınız nasıl:

Kar yağdığı gün sabahleyin erkenden..... köyündeki ikametgâhımın bahçesinde çocuk gibi karlar üstünde bir müddet gezindim, koştum. Ayaklarımın kıyır kıyır diye çıkardığı ses bana zevk veriyordu. Nihayet matbaaya gelmek için İstanbul'a indiğim zaman o kadar bir inkisar-ı emele uğradım ki... Bab-ı Âlî'nin yokuşunu temizlemek için şehremaneti yirmi otuz amele çıkarmıştı. Bunlar ellerinde kürek, süpürge, kazma -havanın soğukluğundan dolayı biraz perkişmiş olan- karları temizlemeye uğraşıyorlardı. Fakat temizlemek kelimesi yanlış anlaşılacak için mahiyetini anlatmak için lazım. İşte: Karları toplayan amelenin arkasından gelen bir çöp arabası içinde dolu olan toprağı, bir amele kürek kürek etrafa saçıyor... Vakıa Avrupa'da da karı temizlediklerini, tuzlu su kullandıklarını duymuştum ama doğrusu bu tarzını hiç işitmemiştim. Şehremaneti caddeden karı kaldırmak bahanesiyle fena bir latife yapıyordu. Çaddeye, Bab-ı Âlî ismine hiç de yakışmayan bir manzara-i muhdebit ve muakkariyet arzeden Ala İstanbul şoseye

kürek kürek çamur saçıyordu. Artık isyan ettim. "Ne adamlar, şu zavallı bembeyaz karın ne kabahati var!" diye bağırdım. Fakat aldırın olmadı. Yalnız birisi yüzüme uzun uzun baktı. Galiba sokakların karlarını kaldırmaklığın bir eser-i medeniyet olduğu halde benim bunu takdir edemeyişimi kıyafetimle mütenasip bulmamıştı!.. Ee, artık hakketti. Bağıralım: Yaşasın beyaz karın yerine siyah çamur ikame eden şehremaneti!..

Kardan bahsederken iş şehremanetine dayandı. Herkes şehremanetinden el aman çekiyor. Fakat haklı mı, haksız mı? mesele burada. İlan-ı hürriyetten beri şehremanetine bu kadar değerli adamlar getirildi. Bunların hiç biri bir iş görmedi. Demek işin içinde -bir kurt yeniği var. O da züğürtlük. Şehremanetinden bin türlü talepte buluyoruz; fakat para vermiyoruz. O da ne yapsın! Lafla peynir gemisi, hiç bir vakitte yürümediği gibi, şu para asrında yerinde kımıldayamaz. Biçare emanet, bütün menabi'-i varidatı elinden aldılar. Sonra bir milyonluk istikraz akdetmek istedi. Kendisine kimse kefil olmadı. Hükûmetin kefalet etmesini rica etti. O da işi Meclis-i Mebusan'a sevketti. Son habere göre, Meclis-i Mebusan keyfiyeti reddetmiştir. Şimdi şehremini ile, heyet-i belediye ne yapsınlar, bu yokluk içinde bir şey yaratamayacakları için istifa etmek istiyorlarmış. Rumeli Demiryolu boyundaki teneke evlerin yıkılarak gelene geçene karşı teşkil ettikleri manzara-i sakîlenin kaldırılması teklifine karşı da emanet "param yok!" diye cevap vermiş, işte bir mesele ki Arşimet de gelse halledemez.

Acaba devr-i isitibdaddan devr-i meşrutiyete, devr-i meşrutiyetde de kabineden kabineye devrolunan bu dertleri halledebilecek kadar dimağı metin, vücudu zinde, hayatı uzun bir kabinemiz olacak mı? Bu suale bütün Osmanlı kalpleri "İnşaallah!" temennisiyle mukabele ediyorlar ve şimdi bu temenniye biraz itminanla yürütüyorlar. Öyle ya, sadrazamımız

ta Roma'dan geldi. İki gün zarfında kabinesini teşkil etti. Dün de Bab-ı Âlî'de okunan hatt-ı humayundan sonra umur-ı devlete besmelekeş-i ibtidar oldu. Hayırlı muvaffakiyetlere yine dua edelim.

Avrupa buhran-ı vükelanın suret-i vukuunu beğenmedi ama, garp her şeyde pratik olduğu için biz işin sonuna bakmalıyız, şimdiki halde neticeyi iyi getirdik, buhran uzamadan bitti. Yeni hey'et-i vükela metin bir hatt-ı hareket ittihaz eder, muvaffakiyetler gösterirse Avrupa'nın çîn-i cebinde eser kalmayacağına şüphe yortur.

Şimdi müfekkireye gelen bir sualdir: Acaba yeni kabine muvaffak olacak mı? Kabinayı teşkil edenlere bakıp haber vermek iktiza ederse, yeni kabineye yeniden girenlerin ibkaen dahil olanlara nisbeten pek az olduğunu görerek ümidi kesmeli. Fakat bin işçi bir başçı derler. Başın değişmesi kabineyi yeni bir vücut yapmaya kafidir. Bu sözde sizi tatmin edemezse derim ki 'önünüze düşünce ak mı kara mı görürsünüz.'

İ(smail) S(ubhî) [SOYSALLI]

İSTANBUL POSTASI

Vükelanın tebdili meselesi, yeni sadrazam paşanın muvasalatı ve kabinenin hazırlanmakta olan programı derken ortaya çıkan Trablusgarp ve Tunus hududu ihtilafı enzar-ı dikkati ta Afrika çöllerine in'itaf ettirdi. Bulgaristan, Bosna vak'alarını halledeli mesail-i hariciyeden tevahhuş etmekte olan efkâr-ı umumiyemiz Girit patırtılarından çok kuşkulanmıştı; onun için şu Tunus ihtilafını gazetelerde okudukça böyle nâ-mevsim işleri gayr-i ma'kul tariklerle ortaya çıkaranlara nazar-ı teessüfle bakmamak kabil olmuyor.

Meclis-i mebusan'da pazartesi günü cereyan eden müzakeratta, zannederim kimse nazar-ı teessüfle bakmaktan hali kalamaz. iki mebus birbiriyle ihtilaf-ı efkâra uğrayabilir; fikirlerini müdafaa için birbirlerine hücum lazım geliyorsa işi mücadele ve müdarebeye kadar da vardiirabilirler; fakat o mübahese esnasında bahis çığıırından çıkarılıp bütün matbuata cahilane tecavüz edildiğini, hasmın babasından, ve akrabasından bahsolunduğunu görüp işitenler ne kadar teessüflere düşeler azdır.

Teessüf olunacak bir hâl-i manzara da şehrimiz sokaklarının berbatlığıdır. Zavallı şehremanetine istikraz müsaadesini vermemekte ısrar ve inat eden Meclis-i Mabusan acaba şehremanetini, darphane gibi para keser mi sanıyor?

Dünyada erkam ve hesap kadar belîğ ve fesih söz olamaz. İşte şehremaneti bize rakamlarla yekûnlerle gösteriyor ki şehrimizin hasılatı tedennidedir, masarıfa takabül eyleyemiyor. Yeni iş, yeni iraz bulmak lazım. İş ve idad ancak sermaye ile bulunur. Sermayesi olmayanlar ise sermayeyi mutlaka eshab-ı sermayeden istikraz eder. İşte Avrupa'nın meşhur büyük şehirleri meydanda. Hep istikrazlar etmişler, şehri tezyin etmişler, az zamanda hem borcu vermişler, hem de memleketi imara ve iradî tezyide muvaffak olmuşlar.

Zaten imar, tezyin, tahkim, tersin dünyada hep para ile olur. Denilebilir ki para bugün medeniyetin ruhu ve esasıdır. Siyaset gittikçe menafi'-i maddiyenin etrafında toplanmıştır. Bütün Avrupa politikası bugün maliyyun ve nakdiyyunun hukuk ve menafiini takibe mecbur kalmıştır. Dünyanın muhtelif nokatında menafi-i maddiyesi olan devletler mutlaka birbirleriyle ittihat ederler. Bu mecburiyetten dolayıdır ki birbirlerine siyaseten rakip olan Fransız ve Alman eshab-ı sermayesi sevk-ı umurunda çoktan akdeylediği gibi Fransız ve Alman ittihadına bir de İngilizler iltihak edecekler; orada sırf iktisadi ve sarrafî cihetlerden [Fransız-Alman-İngiliz] itilafının çıkacağını kat'iyyen te'min ediyorlar. Gönül ister ki zimamdarana idaremiz bu hakayıki daima pişgah-ı intibahta tutsun.

Bu günlerde Avrupa gazetelerinin baş makaleleri, alehusus Fransa'nın meşhur 'Taine' (te-elif-nun) gazetesinin sersütunları her halde intibahımızı açmalıdır. Böyle gazeteler Avrupa'da efkâr-ı umumiyeyi istedikleri tarafa meylettirmeye kadirdirler. Pazartesi günü Meclis-i Mebusan'da memleketimizdeki matbuatı hiçe sayan kongre mebusu efendi -farz bu ya- ez kaza vükelalık makamına geçseydi muhakkak Avrupa matbuatını da hiçe sayar ve neşriyatlarına ehemmiyet vermez, sonra da o neşriyatın tesiriyle paldır küldür makam-ı nezaretten yuvarlanırdı. Ve

arkası yere geldiği zaman -Nasreddin Hoca'nın hikayesi malum ya- Yarabbi şükür, fena düştüm ama matbuatın büyük bir kuvvet olduğunu da anladım" derdi, Latife bir tarafa, aleyhimizdeki bu neşriyat artık iğmaz edilecek bir şekilden çıktı. Hemen bütün Avrupa'nın gazeteleri, Avrupa efkâr-ı umumiyesinin, Osmanlılara açılan ufk-ı cedid-i terakki hakkında, bizim azm ve teşebbüsümüz hakkında izhar-ı tereddüde başladığını açıkça aksettiriyorlar. Bu hale karşı yapacağımız hemen paçaları sıvayıp azm-ı terakkimizi bilfiil, onlara isbata çalışmaktır.

Çalışmak, asıl yeni kabineye düşer. Dahilî haricî Tunus'tan Irak'a, Yemen'den Makedonya'ya kadar birçok mesail var hepsi en son kerteğe gelmiş. Hepsi ilaç bekliyor. Senelerden, belki asırlardan beri biriken su-i idare çirkabı, küçük küçük nahoş patlaklar veriyor. Bunları birer birer temizleyip menba'larını kurutmak kabinenin bilhassa, Hakkı Paşa'nın himmet ve maharetlerinde bekleniyor. Bu çapar yüzlü işin başına geçen kabineye Allah kuvvet versin. Artık biz de büyüğümüz, küçüğümüz vakit bu vakit diye dört elle terakkiye teşebbüsle, işe sarılmalı, iş bozmaktan başka bir şeye yaramayan kuru lafı, nifakı, hasedi bırakmalıyız. Haniya o günler!...

İ(İsmail) S(ubhi) [SOYSALLI]

İSTANBUL POSTASI

Rivayet mi ararsınız? Bu hafta istediğiniz kadarı, istediğiniz türlü çıktı. Bulgaristan bize nota gönderdi, muharebe muhakkak! Yunanistan'a biz ultiatom yolladık. Yenişehir hududunu tecavüze ramak kalmış! Sadrazam Paşa istifa eyledi.. Bir buhran-ı vükela daha.. Hem bütün bu rivayetleri ciddiyet ve ihtimam ile söylüyorlar idi. Hele evvelki akşam bir lokantada sadr-ı cedidimizin istifasını haber veren zat kulağıma eğilip:

-Sana bir şey soracağım ama doğru cevap vereceksin! dedi. Mukabele ettim:

-Yalan söylemek mutadım olmadığı için bu şartınızı size redd ve iade ederim. Sonra soracağınız şeyi anlayalım?

-Sadrazam Paşa istifa etmiş diye katiyyen iddia eyliyorlar, borsada bile tenezzül var.

Gerek muharebat-ı muhayyileye, gerek kabinenin buhranına dair akşamdan beri işittiğim muhtelif rivayat hesaba gelir gibi değildi. Bezmiş bir tavırla dedim ki:

-Azizim, şu lokantaya karın doyurmaya mı geldin, yoksa havadis aramaya mı? Gözlerinizden anlıyorum ki havadisat-ı siyasiyeden ziyade güzel yemeklere maddeten ihtiyacınız var. Yanımızdaki masaya geçiniz, sevdiğiniz şeyleri ısmarlayınız. Rahatça karnınızı doyurunuz. Ne ufk-ı siyasiyatta muhtemel bir

muharebe var, ne de buhran-ı vükela! Hele sadrazamımızdan herkes memnun ve müteşekkirdir. Bunların hepsi Galata, Beyoğlu dedikodusu!

Lakin bu memleket halkının dedikoduya ne kadar muhabbeti var ne kadar! Mahalle kadınlarına has olması lazım gelen şu meyl-i âdîden adeta kimse kurtulamıyor. Dedikodunun arkasını kesmek kabil olmadığı gibi herkesin arzusu da fena haberler alıp onu neşretmek!! Şu halet-i ruhiyeye teessüf etmemek mümkün olmuyor. Mesele eşhasa ait mi? Mutlaka aleyhinde söyleyecek, herkese kara sürecektir.. Tuhaf değil mi? Hepimizin lisansı serbestleşip söz söylemeye başladığımızdan beri dikkat eyliyorum; kimsenin medholunduğunu hemen işitmedim. Fasla gelince deme gitsin!.. Sonra şayet mesele vakayika müteallik ise semanın bütün direkleri alınıp enva-ı felaketler, beliyeler tasavvur olunacak!!

**

Felaket ve beliyeye deyip de Paris'teki tuğyan-ı miyahı derin bir hiss-i teessüfle yad etmek kabil değil! Sen Nehri şu şehir-i cesimin çok yerini istila eyledi. Mahalleler su altında kaldı, zarar ve ziyan yarım milyar franga yaklaştı diyorlar. İki günden beri sular çekilmeye başladığı haberini alıyoruz, tuğyan-ı miyah... Bakınız , aklıma yine bizim ma'hud sansür geldi. Biz vaktiyle bu kelimeyi de yazamaz idik. Bir seylab falan havadisi oldu da ezkaza tuğyan kelimesini kullandık mı? Sansür o kelimeyi kalem-i surh ile çizer, mutlaka "tuğyan-ı miyah"ı "feyezan-ı miyah" haline ifrağ eder idi.

Bir kalıb-ı diğere ifrağ olunan idare-i mahsusanın henüz yeni kalıbı ortaya çıkmadığı için hâlâ Kadıköy'e Şirket-i Hayriye Vapurları işliyor, halk senelerce çektiği sıkıntıdan kurtuldu.

Kezalik yeni bir şirket haline tahavvül edeceğinden bahsedilen Haliç vapurlarının da hâlâ ne olacağını anlayamadık. Sade eshab-ı imtiyazile alakadaran arasında bir ihtilaftır gidiyor, bunun mükafatını da bittabi Eyüp Sultan ve civarı sakinleri çekiyor.

Bu sene kışın gayet müsait gitmesinden dolayı me'yusen içini çeken odun kömür tacirleri mallarını gelecek seneye sakladıkları gibi galiba biz de şu zavallı istanbul sokaklarında biraz intizam müşahedesine ancak gelecek sene muvaffak olacağız! Ah şu şehremaneti istikrazı! Meclis-i Mebusan istikraz meselesini sürüncemeye düşürmekle İstanbullulara yeni bir ders daha vermiş oldu. Daha doğrusu İstanbullulardan nazikane bir intikam daha aldı. Sokaklar daha geçilmez hale gelsin de bizim vilayatta neler çektiğimizi anlayınız demek istediler.

Vilayat ahalişi şimendifer imtiyazatının itasında vukua gelen te'hiratı protesto etmeye başladılar! Hay Allah razı olsun vilayat halkından! Eğer iş bizim nafia nezaretine kalacak olursa üzümün çöpü var, armudun sapı var diye ne kimseye imtiyaz vereceğiz, ne bir yerde yol yaptıracağız! Bol projeler! Mükemmel planlar! Müfassal layihalar! Müzeyyen nutuklar!... Fakat yollar nerede? Şimendiferler haniya? Mamafih iyi iş, altı ayda çıkardılar. Haydi biraz daha sabreyleyelim de altı ay sonra seni bekleyelim.

Kemal-i sabır ve sükûnetle başlarının çaresini düşünen, hükûmetten muavenet bekleyen tensikat-zedegan, sadr-ı ceditimizin muvaid-i insaniyetkâranesi ile teşfiye-i sadreyledikten sonra faaliyete intizar ediyorlar idi. İşte reis-i vükelamız bu babda bizzat yazdığı kanun layihasını arkadaşlarına

beğendirdikten sonra Meclis-i Mebusan'a gönderiyor. Vükela-yı milletin mazhar-ı tasvibi olunca tensikat-zedeganın halinde salah gelecektir. Hemen Cenab-ı Hak bilcümle muhtac-ı salah olan işlerimizi böyle teshil buyura!

10 Kanun-ı Sâni

A(hmed) İ(hsan) [TOKGÖZİ]

SF. Nr. 974 s. 178

İSTANBUL POSTASI

İstanbul bu hafta alışmadığı şeyler gördü. eshab-ı emlaktan vergi tahsil olunuyor, vergisini vermek istemeyenlere tashil-i emval nizamnamesi tatbik ediliyor idi. Ah şu alışmak emeselesi, insanın hayatında ne mühim rol oynuyor! Hele o itiyad biraz da şahsi menafiimiz taalluk ederse o zaman son derecede itiyadperver oluyoruz. Fakat devr-i cedid böyle şeyler dinliyor mu ya? A'yan Reisi Said Paşa bile derdini denletemedi! Vergi vermeye alışık olmadığını ilan etmek üzere maliye nezareti ile kendi arasında tahaddüs eden muhaberat, bunun netayic-i kanuniyesine müteallik icraat, yani Said Paşa'nın konağındaki eşyanın vergiden olan borcunu istifa etmek üzere hacziyle mevki fûruhte vaz'ı, sahihen İstanbul'umuzda görülmedik bir vak'a tahaddüs ettirmiş oluyor idi.

Haciz muamelesini müteakip emvalin bilmüzayede fûruhtunu dahi tahakkuk edince şehrimizin meşahir-i ağniyasından olan Said Paşa, senevi mükellef olduğu iki bin liraya karib bir vergisini kredi üzerine çek itası ile tasviye ediyordu! Var evi kerem evi, yok evi verem evi diyorlar!

Verem evini andıran şehremaneti veznesini ve bu idare ile devair-i belediyesinin bütün memurlarını sevindirmek üzere hele şu bir milyon liralık istikrazın karşılığı Meclis-i Mebusan'da tasdik olundu. Emanet o milyon lirayı kısmet olursa kariben kasasına vaz' eyleyecek. Bunun bir kısmını borçlarına ve memurlarına tevzi' edecek, kısm-ı diğerini de şehrin tezyinatına

sarfederek payitaht ahalisini söndürecek. Lakin şu paranın tam zamanında imdada geldiğini itiraf etmeliyiz devair-i belediye memurini birkaç yadır maaşsız kaldığı gibi şehrimizin caddeleri, kaldırımları da elleri böğründe bir mariz-i biçare halinde boyunlarını bükmüştü.

Şimdi memurlar maaş alacak, caddeler tamir edilecek, ama siz de mebusan-ı kiram gibi, canım borç ile maaş verilir mi, borç ile memleket tezyin olunur mu diyeceksiniz! Vakıa sözünüz doğru. Hatta belediye kanunu mucibince devair-i belediyenin masarîf-ı teşekküliyesi, yani memurîn ve muvazzıfın maaş ve masarîfatı o daire varidatının yüzde yirmisini tecavüz ederse dairenin feshiyle diğer bir daireye ilhakı lazım gelir. Eğer şu hakikat-ı kanuniyeyi tatbik lazım gelse İstanbul'da devr-i meşrutiyette ihdas olunan yirmi daireden ya iki tane kalır ya üç! Lakin bu hâl daire müdürleriyle memurlarının işine gelir mi ya! Ah yok mu, maliye nazırımız gibi icraatperver bir şehremaneti?!...

Şehremini Halil Bey'in istifasından beri daire-i emanet emaneten idare olunuyor. Bu hâl daha ne kadar sürecek diye merak edenlere durunuz bakalım, İstanbul vilayeti meselesini halleyleyelim diyorlar, ma'lum ya, ortada bir de İstanbul vilayeti ve şehremaneti ihtilafı var. Geçen sene bir İstanbul vilayeti teşkil ettik; oraya vali nasbettik. Vali istifa etti; makam-ı vilayet vekaleten idare olunuyor. Şehremanetine getirdiğimiz şehremini de istifasını verdi; o mevki de hâlâ sahipsiz duruyor. Acaba taşra ahalisi İstanbul'un hâli nice olacak diye düşünmez mi deriniz? Payitahtta iki mühim memuriyete getirdiğimiz adamlar istifa edip gittiler. O makamlar vekalette, emanette kalıyor; kimse duymasın ama vilayetin merkezi tekayüt etmesinden pek korkuyorum.

Bir de aklıma dervişin deriden hırkası geliyor. Dediğim dervişin deriden bir hırkası varmış, yağmurlu havada sokağa çıkmış; ıslanuncaya kadar gezmiş, sonra bir de bakmış ki hırkanın etekleri uzun! fikr-i ihlaskârane ile hırkanın eteklerini kesip başına bir kavuk dikmiş; memnunen sokağa çıkmış. Bu defa güneşin zuhuruyla bozulan hırka dizlerin meydanda bıraktığı gibi kavuk da başına geçmez olmuş. O zaman kavuğu bozup tekrar eteklerine ilave etmek istemiş; o da olmamış. Hülâsa derviş hırkayı kısaltmış, kavuğu uyduramamış. Ben de şehremaneti ile İstanbul vilayeti teşkilatını düşündükçe hep şu fikra aklıma geliyor, gayr-i ihtiyari gülüyorum.

Biraz da gelecek şeylerden dem vuralım dersiniz tabii size mevsimin karnavalından, balolarından bahsedeceğiz. Balolar birbirini veli eyledi. Pera Palas oteli resmi ve muhteşem balolara ictimâ'gah oldu. Vesait-i itfaiyesi ikmal olunan Odeone ve Tepebaşı tiyatroları da eğlence balolarına kapıları açtı. Pera Palas'ta bu hafta İtalyan balosu veriliyor idi. Sadrazamımız, hariciye nazırımız ve daha pek çok erkan-ı memleketimiz orada hazır idi. Nısf-ı elliden sonra verilen Cotillon raksında alelmu'tad hazıruna tuhaf hediyeler tevzi' eylediler. Bu hediyelerin en şayan-ı dikkati ve adetçe en ziyadesi bir çingirak idi. Balo zevvarı çingirakları ellerine alıp, o saatte sokaklarda kimseler olmadığı için birbirlerini güldürüyorlardı.

27 Kanun-ı Sani,

A(hmed) İ(hsan) [TOKGÖZ]

SF. Nr. 975 s. 194

İSTANBUL POSTASI

Devr-i dilara-yı hürriyete gireli beri bizler, ila maşaallah epey nutuklar söyledik, alkışlar yaptık, hülyalar kurduk; hülasa kendimizi bir şey olduk sandık! Halbuki yaptığımız şey başımızdaki hail-i terakkiyi def'den ibaret idi; yoksa terakkiyatı temin etmiş değil idik! Eder isek, o da bundan sonra olacak.

Vakıa olsa olsa terakki ve teceddüt edebilmek için malum-ı âlem olan tariki keşfeyledik diyebiliriz. O tarikte yürümeye gelince, henüz alışamadık demekte tereddüt etmeyelim, fakat me'yus olmak lazım değil, nasıl olsa alışacağız; düşe kalka yürüyeceğiz. İnsanlar, nerede olsalar mutlaka terakkiye meyyaldır; teşkilat-ı ictimaiyeleri ve muhitleri muhtelif derecede icra-yı te'sir ederek o terakkiyatı tehir eyleyebilir, fakat mümkün değil men' edemez. Bundan dolaydır ki muhitimizde mani'-i terakki olan müşkilatı azalmış gördükçe sevinelim.

Sevinecek sade bu mu ya? Ayan reisimiz bir yeni kelime buldu, kelimat-ı müsta'mele adedinin saye-i fehimanelerinden bir tane daha aratmış olmasına şüphe yok ki bütün lisan-ı merakîleri sevinir. Kelime icadı, gazeteler sütununun imlası, mücadele-i matbuat derken ortaya yine eski bir hakikat çıkıyor ki o da can çıkmadan huyun çıkmayacağıdır. İllet-i tahrir... Daha doğrusu, yazdığı şeyleri matbu' görmek hastalığına insan bir defa giriftar oldu mu mümkün değil bir daha kurtulamıyor. Meclis-i Ayan reisi-i muhteremi de vaktiyle gazetecilik mesleğinde bulunmuş olmasa idiler, servet-i şahsiyelerine nisbeten hiç

mesabesinde olan bir ufak meblağın hikâye-i tesviyesi için gazeteleri bu kadar işgal ederler miydi? İrad ve akar-ı fehimanelerinin nasıl teraküm eylemiş olduğuna dair kari'in-i Osmaniyeye malumat verirler miydi? Yahut bankalarda vücudu zannolunsun tahvilat ve eshamı bol keseden hüzine-i millete bağışlıyorlar mıydı?

Zavallı hazine-i millet, otuz senedir, daha doğrusu kuruldu kurulalı daima şunun bunun dest-i tecavüz veya tama'ına müekkel ola gayet fakir bir hale geldiği halde yine bir türlü insaf etmiyorlar! Şimdi de bahriye nezaretinin gemi furuhtu meselesindeki garabetleri ortaya çıktı. Rivayete nazaran satılan eski gemilerin ambarlarında veyahut kamaralarında bulunan eşya, dökme zincirler nasılsa dahil-i hesap edilmemesinden eski gemileri alanlar maden bulmuş gibi birden bire kesb-i servet edeceklermiş! Bahriye nazır-ı cedidi kendi zamanlarından evvel imza edilen şu tuhaf alışverişi görünce telaşa düşmüş, hülasa birçok telaş!

Bu gibi hallerin ortaya çıkmasına sevinmekle beraber insan acaba misal olmasın diye düşünmekten de kendini alamıyor!

Erbab-ı kalem de şu aralık -üstlerine iyilik sağlık- hep cinler, periler masallarıyla uğraşiyor. Sokaklarda gezip dolaşan satıcılar: Cinlerle muhabere, ölülerle mükaleme, perilerle mürasele diye bar bar bağırıp risaleler satıyor. Koca İstanbul halkı ne kadar da hürapatperver imiş! Ne tuhaf halat-ı ruhiye göstermeye müsteid imiş! Erbab-ı kalem ile matbaacılar halktaki şu meyl-i hayalatperveriyi keşfetseydi çok cin, peri mütalaalarıyla ortalığı doldururdu. İspirtizma diye intişar eden bir eser, Osmanlı erbab-ı matbaasının cin, peri ve ervah masalına düşkün olduğunu anlattığı için bir hafta içinde muharrirler damen-dermeyan oldu, İspirtizmayı müteakip türlü türlü isimlerde

birtakım cin hikâyeleri takip eyledi; Bizim matbaa bile 'Miftahül Esrar'ını ortaya attı. Bakalım nasıl kapıları açacak?

Cenab-ı Hak bir kapıyı kaparsa, bin kapıyı açar derler. İnkılab-ı kebirin netayic-i tabiiyesinden müteessir olan İstanbul halkına evvelemirde kış göstermedi, vilayatta bereket-i mahsulatın pek emniyetbahş olduğunu haber veriyorlar; ağaçlar şimdiden çiçek açtı, vaktinden evvel yaz gelecek gibi görünüyor. Bab-ı Âlî imtiyazata müteallik nizamnamesini Meclis-i Mebusan'a verdi; bu nizamname tasdik olunduktan sonra hükümet ile nafia nezareti kucak kucak imtiyazlar verecek; her tarafta ankarib yollar, şoseler, şimendiferler, limanlar, kanallar göreceğiz. Harbiye nezareti de tasfiye-i nişan kanununu geri aldı, bunda büyük isabet eyledi. Hazine-i millete zarar vermeyen o fazla nişanları geri almaya kalkışmak gibi uzun bir muameleden ve yine birçok na-hoşnutlar tevlidinden ne faide vardı!...

Na-hoşnutlar alayı ne kadar azalır ve ona mukabil erbab-ı sa'y ve gayret ne derece artarsa, taraftar-ı hürriyet ve itidal olanların yüzü de o kadar güler. Dün bir arkadaşım rast geldim. Çok dur-endiş ve isabet-i efkâra maliktir; sordum:

-Ahval nasıl?

-Gittikçe iyileşiyor. Bana öyle geliyor ki her gün daha emniyet-bahş surette bir hava-yı meşrutiyet teneffüs eyliyorum. Birkaç ay evvel sadrımı sıkıştıran müz'ic havalar galiba çekildi.

-Anladım, sadr-ı cedidin himmeti olacak!

A(hmed) İ(hsan) [TOKGÖZİ]

İSTANBUL POSTASI

Yazdan nümune olan şu günlerde, berrak semanın, saf havanın ruha, a'saba verdiği küşayış ile her şeyi hoş görmek arzusu gittikçe artıyor. Lakin ne kadar hoş görmek emelinde olsak bile Meclis-i Mebusan'da salı günü zuhur eden münazaayı tebessüm ile telakki edip geçirmek kabil değil. Arif ve zarif geçinmek davasında olan bir mebus-ı hazık ile, kemal ve irfanı herkesçe müsellem bir vekil tecrübe diye arasında tekevvün eden müşateme-i lisaniye, az kalsın mudarebeye kadar müntehi oluyor idi! Hayıf ki karib-i mudarebe olan şu münazaanın da esasını şahsiyat teşkil eyliyor idi! Meclis-i Mebusan'larda mücadele, müşateme, hatta mudarebe mütemmimandan addolunur. İşte bizim mebuslarımız da bu noktasın ikmal eylediler; zahir bu da kanun-ı tekamül icabatından!

İcabat-ı zamandan mı yoksa tekamülât-ı siyasiyemizden mi addetmekte mütehayyir olduğum şu vak'adan birkaç arkadaş oturmuş bahseylidyorduk. Görgüsü çok, mütalaası derin olan eski bir arkadaşım yine yanımızda idi; daima parmaklarının arasında tuttuğu enfiyesini burnuna götürüp, tiryakilere yakışık alır vaziyet ile bir daha çektikten sonra dedi ki:

-Vükela-yı milleti böyle gördükçe korkuyorum.

-Neden?

-Eski ve meşhur olduğu kadar kaba olan bir darbimeselimiz irad olunacağından!

Darbimeselin ne olduğunu sormadın. Eski arkadaşımın nezahet-i lisaniyesini, imsak-ı mükalematını bildiğim için mebuslar münazaasına müteallik bahse hitam vermeyi müreccah buldum.

Mebusların münazaası gibi fırkalarda tefrikalar, fırkalardan istifalar dahi bu hafta sütun-ı matbuatı işgal eyledi. Ekseriyet fırkasından ayrılıp bir de ahali fırkasını teşkile başladılar; evvela yedi mebus, sonra ikisi daha istifanmelerini neşretti; bu gidişle arkası çorap söküşü gibi gideceğe benziyor. Birbirlerine benzeyenlerin bir yerde lüzum-ı ictima'ları kanun-ı kadimi, Meclis-i Millî'mizde dahi icra-yı ahkam eyliyor. Bu hal sağdan sola, soldan sağa, vasattan kenara doğru bir cereyan demektir; bakalım şu tahavvülat-ı ictihadiyene zaman tevakkıf edip hey'et-i mebusanımız bir şekl-i tabii alacak?

Hey'et-i mebusandaki fırka cereyanları gibisi a'yan heyeti içinde de var. Bereket versin onlar daha hazım ve daha itidalkâr! Eğer öyle olmasa idi geçenlerde a'yan ile mesuban arasında tekevvün eden bir terbiye meselesi mebusanın hücum-ı zehirnakı ile hakikaten yürekler yakıcı manzaralara meydan açabilirdi.

Manzaranın sade yürekler yakıcısından bahseyleyecek değiliz ya biraz da zevk-averine nakl-ı kelam eyleyelim; fakat o zevk-aver manzaralar nerede? Şimdilik keyif ve zevki tahrik eyleyecek manzarayı, şu fevkalade iyi havalarla, bî-vakt çiçek açan ağaçlardan başka bir yerde göremiyorum. Lakin şaka hoş ama adeta bahar geldi deyip işin içinden çıkmak lazım. Ağaçlar çiçek açtı. Çayırılar yeşerdi, kuşlar bile neşelendi. Nevbaharın böyle mütehalikane bir surette hulûlünü filhayr addedenler yok

değil. tefeüle çokluk itikadım yoktur; ben havadan, sudan, yahut gözümün seyirmesinden, rüyada güvercin görmekten ziyade netayic-i fi'liyeye ehemmiyet veririm. İşte şu itibar ile, ne derlerse desinler, ne kadar münazaalar, müşatemeler ederlerse etsinler, ben yine halimizin iyileşmekte olduğunu görüyorum; bunu da Sadrazam Hakkı Paşa'nın mevki-i iktidara geldiğinden beri hisseyliyorum ve anlıyorum ki re's-i kârımızda hayalperver ve mağlub-ı ihtisat adamlar azaldı; kabil-i icra ve tatbik usulleri, yolları bilir vükelamız var ve iş görüyorlar.

Şehremanetini iş görmüyor diye müaheze edenlere, artık şöyle mağrurane bir surette Bab-ı Alî caddesini gösterebiliriz değil mi? Bu ne faaliyet efendim! Cadde kazılıyor, eşiliyor, döşeniyor, buharlı silindirlerle eziliyor, yolun mili tesviye olunuyor... Hem sade Bab-ı Alî caddesi mi ya? Eski postahanenin önünde dahi faaliyet hükümferma! Postahanenin pişgâhındaki eski ağaçları bile kökünden söküp çıkardılar. Ah şu ağaçlar gibi, o postahaneye yerleşmiş olan eski huyları da kesip çıkarıp atsalar da geçen perşembe günü Galata Postahanesi'nden matbaamız namına verilen mektup, bir köprüyü geçmek için kırk sekiz saat te'hire uğramasa!

Te'hir eden işler arasında nafia nezaretinin projelerini de saymadan geçemiyorlar. Yol proje, vası' tasavvur, zihi hayaller çok olduğu gibi muvaffakiyet de var. Baksanıza; gazetelerde ilan edip duruyorlar. Her nezaret bu senenin bütçesindeki masraf karşılığını yiyip bitirdiği halde nafia nezareti maliyeye birçok para bırakmış. Öyle ya, yol yapamadıysa, kanal açamadıysa, köprü kuramadıysa bari para sakladı ya! Bu da hüner! Ama kâr mı ettik zarar mı? Orasını artık siz düşünün!

A(hmed) İ(hsan) [TOKGÖZ

Musahabe-i Edebiye:

LİSANIMIZ

I

Lisan meselesi, mesail-i kadimedendir. Servet-i Fünûn'un eski numaralarında bu bahse dair Tefvik Fikret ve Halit Ziya Beylerin Efkâr ve ârâsı münteşir olduğu gibi o zamanın daha edebiyatperver olan yevmî gazetelerinde muhtelif imzalar üstünde müteaddit makalat intişar etmişti. Bunların şimdi hiç birini hatırlamıyorum. Yalnız o zamanda şamdiki gibi iki muarız cereyan-ı efkâr vardı. Biri lisanın, en kıymetdar süsleri, hatta ecza-yı hüsn ve cazibesi olan Arabî ve Farisî kelimeler ve terkiplerden asla istiğna edemeyeceğini, diğeri bunlardan yalnız ihtiyacat-ı fikriyemiz için lazım olan kısmı ibka edip lüzumsuz ve gayr-i me'nus kelimeleri ve bilhassa terkipleri lisanımızdan kovmak, bir tasfiye-i lisan yapmak Türkçenin terakkisi için yegane çare olduğunu iddia ederdi. Tasfiye-i lisan aleyhinde bulunanların en birinci silat-ı itirazları yalnız Türkçe kelimelerle ifade-i efkârın imkansızlığıydı; Hele efkâr ve ihtisarat-ı âliye şüphesiz ki kaba Türkçe kelimelerin sinesine sığamazdı. Binaenaleyh bilhassa lisan-ı edebî, en kıymetli anasını olan bu kelimat ve terakipten hiçbir zaman istiğna edemezdi. Aksi halde henüz neşvü nemaya başlayan edebiyat-ı hakikiyemiz bir fakr-ı azim içinde kalırdı; edipler, şairler ıztırarî bir ebkemiyete düşerdi. Bu esenada, yahut biraz sonra, tarih hatırlamadığımı affediniz, Mehmet Emin Bey'in Türkçe şiirleri intişara başladı. İstibdadın aynı zamanda hem mütecessis, hem miyop gözleri altında neşrolunan bu şiirlerde hissiyat-ı vataniyeyi teheyycü edecek güzel mevzular, yine o kadar güzel bir lisan-ı berrak ile tasvir olunuyordu. Bu şiirlerin bir yeniliği de Arap vezni ile değil hece usulü ile yazılmasıydı. Şimdiye kadar bu tarzda yalnız "Etrak-ı masumü'l-idrak"ın türküleri yazılmıştı; bir de üstad

Hamid bazı eş'arını, Tarık'taki Saliha bint-i Eyyub'un mektubunu, Nesteren ismindeki faciasını bu vezinde yazmıştı. Yalnız onun âsârının, Mehmet Emin Bey'in şiirleri kadar ahenktar olmamasını mucip olan iki sebep vardı: Biri içinde Arabî ve Farisî kelime ve terkiplerin mebzulen mevcudiyeti, diğeri hece vezinlerinde temin-i ahenk için muayyen yerlerde tekerrürü lazım olan vakfelerin fıkdanı. Mehmet Emin Bey ise şiirlerinde bir lüzum ve ihtiyac-ı kat'i üzerine lisana dahil olmuş kelimat-ı ma'dudeden başka hiç bir ecnebî kelime kullanmıyordu; Ve Arap eş'arında da mevcut olan vakfelerin vücuduna dikkat ediyordu. Bunları söylemekten maksadım hece veznini medhetmek ve vezn-i aruzînin aleyhinde bulunmak değildir. Nazımla iştigal ettiğim için bu bizzat kendi mesleğime itiraz olacağı gibi esasen bahsimizden de hariçtir. Yalnız bu şiirlerde Efkâr ve ihtisat-ı âliyenin pek güzel ifade olunduğunu iddia edeceğim. Bu iddiama karşı sert itiraz edilecek olursa misallerle isbat-ı müddeaya muktedir olacağımı zannederim. "Zevk ve hayâl-i Osmanî'yi" okşayamamakla itham olunan bu şiirler benim zevk ve hayalimi okşuyor. Ben de bu milletin efradındanım; ve biraz mütalaat-ı edebiyede bulunmuş, biraz zevk-i edebî sahibi olmak iddiasına malik bir ferdiyim. Binaenaleyh zevk ve hayâl-i Osmanî kelimesiyle işaret olunmak istenilen muhassıla-i ezvak kimlerin zevk-i edebîlerinden istihsal olunmuş ise bunun tayin etmesi lazımdır. İşte bunu tayin etmek için icabında erbab-ı şiir ve edeb nezdinde istimzac-ı umumî yapılmak en iyi bir çaredir.

Mehmet Emin Bey'in şiirleri Selanik'te intişar eden "Çocuk Bahçesi" gazetesinde muhterem dostlarım Rıza Tevfik ve Ömer Naci arasında uzun bir mevzu-ı münakaşa olmuştu. Ve hatırımda kaldığına göre o zaman da bahs-ı vezinden başka bu eş'arın muhtevi olduğu mevzuat ve Efkârdaki hasaset ve ulviyet üzerine cereyan etmiş, fakat sonra tarafeynin pür-gûluğundan münbais bir insa' hasıl olarak münakaşa bütün bütün mecrasından çıkıp nihayet men' olunmuştu.

Hasılı lisanı ait münakaşat ve mübahisat şimdiye kadar bir netice-i kat'iyeye iktiran edemedi; ve şimdi de etmeyeceğine mu'tekadim. Zira lisanların cereyan-ı tekamülü pek çok amillerin taht-ı te'sirindedir. Bir iki kişinin arzusıyla lisanın şu veya bu şekle sokulması kabil değildir.

Bu itikada rağmen beni şu satırları yazmaya sevkeden şey lisan bahsi hakkında son günlerde yazılan makalelerin muharririn-i kiramı arasında mevcut olan ihtilafın kısm-ı azimini su-i tefehhümde bulmaklığımdır. Bu bahse dair olan şair-i muhterem Süleyman Nazif Beyefendi'nin Tasvir-i Efkâr Gazetesi'ndeki makale-i cevabiyelerini okudum. Ondan sonra sırasıyla Sırat-ı Müstakim Mecmuası'nda neşrolunan Kazanlı Ayaz Bey'in, Servet-i Fünûn'daki Ali Nusret Bey'in ve yine Tasvir-i Efkâr'daki Halil Edip Bey'in makalelerini mütalaa ettim. Halbuki asıl lazım olan ilk makale yoktu. Nihayet Halil Rüştü Bey'in bu makalesini alıp okumak üzere Süleyman Nazif Beyefendi'ye müracaat ettim. Aynı makalenin Neyyir-i Hakikat Gazetesi'nin son nüshalarından birinde Halit Ziya Beyefendi'ye ithaf edilerek neşrolunduğunu söylediler. Aldım, okudum. Ve işte mütalaatıma o makaleden başlıyorum.

(228) Bu uzun makalenin inkılab-ı siyasîden ve bunun netayic-i nafiasından bahis olan girizgahını, bahse taalluku olmamak hasebiyle, geçtikten sonra asıl lisan hakkındaki efkâra geliyoruz. Türkçe lisanı birkaç şubeye münkasım ve bu şubelerin lehçeleri külliyyen farklı olduğu için Türkçemizi muharrir-i makalenin Osmanlıca diye yad etmesini müsamaha ile görebiliriz. Fakat izahtan müstağnidir ki Osmanlılık bani-i devlet olan bir zatın ismine izafeten meydana çıkmış bir sıfat olup hakkında asıl nam-ı kavmiyetimiz Türk'tür. Ve lisanımızı öbür Türkçelerden ayırmak lazımsa Osmanlı Türkçesi demek daha münasiptir. Lisanımızın mürekkep bir lisan olduğuna gelince burasını iyice anlayamadım. Lisanların basit ve mürekkep diye bir taksimini bilmiyorum. Eğer lisanımıza Arabî ve Farişî'den kelimeler alınması ve aynı zamanda bu kelimelerin kendi

lisanlarındaki hüviyet-i sarfiyelerini muhafaza ederek kendileriyle beraber birtakım kavaidi de sürüklemeleri lisanımıza bu mürekkeplik vasfını veriyorsa bu hiç doğru değildir. Zira o kelimeler hiçbir zaman lisanımızın mahiyetini tebdil edemezler. Hiç bir lisan-ı müterakki yoktur ki başka lisanlardan kelime almasın. Fransızca, Latin ve Yunan-ı Kadim lisanlarının kelimatıyla mâlîdir. Fark yalnız onların aldıkları kelimatı tamamıyla tasarruf etmelerinde, bizim ise birçok müessirat-ı diniye ve ictimaiye altında aldığımız kelimelere kendimiz tabi olmamızdadır. Bu halin lisanımızın öğrenilmesinde pek büyük müşkilat tevlid ettiği bahsinde bütün kuvvetimizle fikr-i muharrire iştirak ederiz. Binaenaleyh dedikleri gibi o kelimatı kendi malımız yapmak, istediğimiz gibi tasarruf ve istimal etmek en birinci gaye-i emelimiz olmalıdır. Ve öyle zannederim ki bizde kavmiyet, milliyet hisleri tekviye buldukça, bir izzet-i nefis-i millî uyandıkça buna teşebbüs eden adamlar çoğalacaktır. Vaktiyle menba'-ı tahsilleri Arapça olduğu için istiklal-i lisanîde mukabeleten bir hediye-i minnetdarane olarak takdim ve feda edenlerden mütevaris olduğumuz mazarrat-ı müzmineden ancak bu suretle halas olabiliriz.

Halil Rüştü Beyefendi bundan sonra sekiz dokuz sene evvel fazıl-ı muhterem Şemseddin Sami Beyefendi ile vakı olan münazaralarına irca-ı kalam ediyorlar. Bu Münazaranın esası yine istiklâl-i lisandır. " Kelimat-ı Arabiye ve Farisiyenin müştekatını, müfredatını, mürekkebatını bellemele" ve "Sarfımız kavaidinde de bazı kuyud ve istisnaat vaz' ve iltizamına" olan mecburiyet ve kahrkumiyetin ilgasıdır. Bunun için gösterdikleri tedbir de pek iyidir. Filhakika "Lisanımızda müstamel olan kelimatın kaaffesini mal-i sarhimiz âdâdına edhal ile her birini mevzu olduğu mânâlarda kabul edelim." Belleyelim. Her biri Osmanlı lugati olmak üzere kaaffesini toplayıp ihtiyacatımızla mütenasip bir lügat kitabı vücuda getirelim. Sarf ve nahvimizi şu temellük ve tasarruffumuza mütenasip olarak islah edelim." Lisanımızı cidden tekemmül ettirmiş oluruz. Yalnız bundan sonra gelen ve Şemsettin Sami

Bey tarafından da mazhar-ı kabul olmayan mülâhazaları külliyyen mecruh ve merduttur. Bizim lisanımızda ihtiyacat-ı hazere-i fikriyemize kifayet edecek miktar kelime yok, lisanımız nakıs. Bunu kabul ederim. Zaten her lisanın kelimatı onu tekellüm eden insanların seviye-i medeniye ve fikriyesiyle mebsuten mütenasip olmak zaruridir. Binaenaleyh Asya sahralarından gelen ibtidaî bir kavmin getirdiği lisan elbette mükemmel ve zengin olamaz. Sonra ihtiyacat hasıl oldukça biz lisanımızın menba-ı hakikiyesinin nazar-ı dikkate alarak yeni kelimeler ihdas, kelimat-ı mürekkebe teşkil veyahut hiç olmazsa başka lisanlardan kabul ettiğimiz kelimeleri aheng ve tabiat-ı lisanımıza göre tebdil etmeliydik. Bunu yapmamışız. Bütün kurun-ı vustada olduğu gibi ulum, din ile mümtezic ve ona müteferri' olarak öğrenildiği ve menba, kütüb-i Arabiye ve Farisiye olduğu için bu lisanlardan gelişi güzel alınmış kelimat ile lisanımızı işba' etmiştir. Lisanlar arasında husule getirilen bu merbutiyet edebiyata da tesir etmiş. Bütün âsâr-ı edebiye aynı kelimelerle imla olunmuş. Yalnız kelimeler değil pek az müstesnalarla fikirler de Arap ve Bilhassa Acem olmuş. Parlak bir maziye malik olmayan ve tettebbüatını civarındaki iki yüksek ve zengin lisanın sinesinde icra eden bir edebiyatın onların taht-ı te'sirinde kalması pek tabiidir. İşte bu tesiratın neticesi olarak bütün âsâr ve müdevvenatımız bir hale gelmiş ki ancak ef'al ve edevat Türkçe, kelimat-ı saire Arabî veya Farisî yazılırmış. Hâlâ bu ucubeler bütün mehabet-i tefehhüm-giriziyle kütüphaneye eslafı doldurmaktadır. Asıl garibi yukarıda da söylediğim gibi bu kelimelerin kendi lisanlarındaki bütün kavaid ve şerait-i matbuasını da beraber almışız. Şimdi lisanda teceddüt husûlü için çalışmak isteyenlerin ilk adımı bu kavaid-i ecnebiyeyi tard ve imha olmalıdır. Bizim kelimeye ihtiyacımız var. Yeni, fakat yalnız kelimeye, müfred kelimelerle müfredlerinden ayrı, (229) müstakil ve bir mânâ ifade eden cem' kelimelere; her kelimenin cem'ine, tesniyesine değil, hele terakibine hiç değil. Halbuki Halil Rüştü Beyefendi makalelerinde Farisî terakib-i izafiye ve tevsifiyedeki kaidenin Türkçe kelimelere de teşmilini arzu

ediyorlar ki bu cidden gariptir. Bir lisanın kelimelerini alıp onu kendi lisanımızın kavaidine göre tebdil ve temsil etmek makul ise de kendi lisanımızın kelimelerini başka bir lisanın kavaidine mahkum etmek hiç bir vecihle şayan-ı kabul olamaz. Bu lisana hem gayr-i me'nus ve gayr-i kabil-i istinas bir çirkinlik, hem de yeni bir iğlak ilave etmektir. Biz kendi terkiblerimizden memnunuz. Bu lisanı sadeleştirmek istiyoruz. Kendi süslerimizle bezenmek istiyoruz. Başkalarını taklit etmek arzumuzun haricindedir.

Makalelerinin bundan aşağı kısmı Türkçenin teshil-i tedrisi için gayret edilmesi lüzumundan bahistir ki bunda müttefikiz. Evet, Türkçeyi öğrenmek için uzun uzum Arapça ve Farisî okumak külfetinden azade kalmalıyız. Şimdilik lisanımızın tarz-ı hazır-ı tahriri itibarıyla Arapça ve Farisî'nin lisanımızda yalnız kendi kelimelerine tatbik olunan kaidelerine muhtasaran kavaid kitaplarımızda görmek muktezadır.

Eğer Arapça ve Farisî'yi lisan öğrenmek için okuyacaksak bunu maattahsin kabul ederim. Fakat artık lisanımız üç lisandan mürekkeptir, fikri ortadan kalkmalıdır. Hüseyin Cahid'in Türkçe kavaidinde takip ettiği usul Türkçeyi öğrenmek için iktiza eden kavaid-i Arabiye ve Farisiyenin tahsilini maa ziyadeten kafidir. Zaten Şurasını unutmamalı ki lisanımız bütün mesai-i maniaya, Veysi'lere, Nergisî'lere doğru takip olunan tarik-i irticaîde pür savlet ve şitab ilerlemelere rağmen gittikçe sadeleşmeye mütemayildir. Ve buna zıt yol takip edenlerin âsâr ve müdevvenatı, bugün ne kadar dahiyane addolunursa olunsun, yakın bir istikbalde ihmal ve nisyana mahkum olacaktır. Bu kehanet-füruşluğuma şimdi bir hande-i tezyif ile mukabele edenlere hiç münfail olmam; çünkü en leziz hande dudakları en sonra ziyaret edendir ve en kârlı gülen en sonra gülendir.

Şimdi Süleyman Nazif Beyefendi'nin Tasvir-i Efkâr'da [Numara: 43] intişar eden makale-i cevabiyelerine nakl-i kelimeler ediyorum. Muharrir-i muhterem evvela lisanı sadeleştirmek

isteyen bir makaleye Tasvir-i Efkâr Gazetesi'nin sahifelerin küşade bulundurmayaacaklarını beyan ile söze başlıyorlar. Binaenaleyh ben de kendilerinin gazeteleriyle vasıta-i intişar olmak istemedikleri bir makale-i mücrime muharriri mahcubiyetiyle beyan-ı mülahazaya başlayacağım. Cürmüm ne kadar büyük olsa saiki samimiyet ve hiss-i hayırhahı olmak itibarıyla kendilerinin şu cümle ile tebarüz eden müsamaha-giriz muhakemeleri affetmesi ile her halde kari'lerimin mazhar-ı gufranı olacağıma eminim.

Lisanlar akvamın ilca-yı mukadderatıyla teşekkül eder, faraziyesini kabul ettikten sonra yine aynı ilcaat ile tağyir ve tahavvül edeceğini de beyan edersek bilmem ki hata mı etmiş oluruz? Filhakika bizim bugün yazdığımız lisan Buharalıların telaffuz ettiği Türkçe değildir, fakat acaba eslafımızın yazdığı Türkçe midir? Ve neyi sadeleştireceğiz diye tegafül ettikleri lisanın sadeleşmesi keyfiyeti Edebiyat-ı Cedide'nin esası değil midir? Şinasi ve Kemal devrinin âsâr ve müellifatiyle eslafının âsâr ve müellifati arasında tarz-ı tahrir itibarıyla en calib-i dikkat farklardan biri de üslubun nisbeten sadeliği değil midir? Ve itiraf etmeli ki bu bir adımdı. Bunda ilerlemek için adımların taakibi lazımdı. Edebiyat-ı Cedide'nin eski ve yeni şubeleri içinde pek sade, pek güzel yazılar var. Bunlar sadelikleriyle hiç bir nebze-i kıymet kaybetmemişlerdir zannederim. Bir de bu sadelik bahsinde büyük bir su-i tefehhüm var. Tasvir-i Efkâr Gazetesi'nin sahifelerinde yer bulmaya layık görülmeyen makalede ifrat-perverane bir sadelik taraftarlığı -o kadar aradığım halde- bulamadım. Hele "hatavat-ı terakki" yerine mutlaka "ilerleme adımları" yazmak mecburiyetini kimsenin tahmil ettiği yok. Fakat tarz-ı tahririmizin bazı esatize-i kalemin rehberî-i müessifiyle almak istidadını gösterdiği tumturaklı şekle, Edebiyat-ı Cedide'nin ilk yazılarında hemen hemen bililtizam denilecek surette, ihmal ve terkolunan sanayi-i lafziyenin, secilerin, leff ve neşirlerin ve sairenin üslub-ı hazıremizde merğubiyetini te'min eden, ahenge vüzuhu feda eyleyen modaya müteessif olmak da lisanını sevenlerin hatta istihfakârane

mütalaalar, avamperestlik ithamâtı karşısında bile ifasından çekinmeyeceği bir vazifedir. İhtisat ve tahassüsâtını ara sıra kağıt üzerine dökmekten zevk aldığım için bazen ben de onların ifadesinde düçar-ı müşkilat olurum, yeni kelime ararım. Bilhassa şairler için (230) bu bir ihtiyaçtır. Fakat daha güzel Türkçe mukabilleri olan kelimat-ı ecnebiyeyi istimal etmek, bahusus bir makalede Türkçe kelimeler bir çöldeki vahalar gibi seyrek olarak yazılan şeye hiç bir kıymet-i edebiye ilave etmez zannederim. Edebiyat-ı Cedide muharririn-i kiramı içinde her iki tarz-ı tahririn mürevvicleri var. Ben onların nisbeten daha sade yazarlarını hiç bir zaman daha az munis-i zevk ve hayâl bulmuyorum. Hatta yukarıda söylediğim gibi sırf Türkçe kelimelerle şiir yazan Mehmet Emin Bey'in âsâr-ı güzidesini de zevk ve hayalimi okşuyor. Şimdiden bütün muharriratın seri ve ani bir tahavvülle sırf Türkçe yazılması taraftarı değilim. Zaten ben ve pek çok kimseler taraftar olsak bile bu husul bulamaz. Yalnız lisanımızın tefehhümünü her halde işkal eden terakib-i muhtelifenin hiç olmazsa tedricî bir surette Türkçe mukabillerine veya Türkçe kaide ile yapılmış terkiplere feda edilmesini arzu ederim. Hele lisanı sadeleştirmenin bizi yedi asır geriye atmak olduğunu hiç kabul edemem. İhtiyacat üzerine lisana kabul ve idhal edilmemiş kelimeler zinet-i zaide kabilinden olduğu için onların terk ve ihmali bizi hiç bir zaman geriletmez. Yalnız lisanımız bu kadar müşkilü't-tahsil kaldıkça yüz sene sonra bizim seviye-i medeniyemizin bundan pek çok mürtefi' olmayacağına herkes kani' olmalıdır.

Eski Türkçemizde mevcut olup ihyasına çalışılan kelimeleri birleştirmek için uzun senelerden beri bize yar ve vefadar olan elfaz-ı ecnebiyeyi alelîtlak tensikata uğratmak caiz olmadığı bedihîdir. Fakat bu bulduğumuz kelimeler -tıpkı eslafımız tarafından malikane-i lisanımıza idhal olunan o vefakarın kelimeler gibi- isti'mal oluna oluna samiamıza munis gelmeye başlarsa elbette bu asıl kendi malımızı yabancı mala tercih ederiz. Daha Edebiyat-ı Cedide zamanında bile lisanımıza epeyce Arabî, Farisî kelimeler, terkipler ilave olundu. Bunları ilk

okuyanlar beğendiler, yavaş yavaş alıştılar, beğendiler, taammüm etti. Asıl kendi lisanımızın mensi ve bazıları cidden güzel kelimeleri için bu hüsn-i talii niçin temenni etmeyelim? Süleyman Nazif Beyefendi'nin makalelerinde eşhas arasında yapılan mukayaseler hiç doğru değildir; ve bir şey isbat etmez. Necip Asım Bey'in Cenap Şehabeddin Bey derecesinde munis-i his ve hayâl şeyler yazamaması veyahut Mehmet Emin Bey'in manzume namından başkasına layık görülmeven şiirlerinin Tefik Fikret Bey'in eş'arı kadar zevk ve hayâli okşamaması hakikat olsa bile bunun mutlaka üsluplarının sadeliğinden neş'et ettiğini iddia pek abes olur. Bu tıpkı bir fikri Arabî ve Farisî lisanlarında söylemek Türkçe söyledikten daha iyi oluyor demektir ki bu iyiliği takdir edecek zevk-ı Osmanî olduğuna nazaran tuhaftır!

Hele bu makalenin sonunda bir koşma ile mukayese edilemeyeceği beyaniyle irad olunan beyt-i hayidenin maksad-ı ilavesi eğer sonraki izah olunmasaydı tamamen müphem kalacaktı. Şemseddin Sami Bey bu mukayesede yanılmış olabilir. Eş'ar-ı kadime meyanında -haşa bu beyit gibi değil- pek güzel efkâr ve hayalata ma'kes olmuş âsâr ve ebyat bulunduğunu biliyoruz. Sade Türkçe yazılmış âsâr içinde pek çok bedialar var. Buna mukabil böyle bittabi' halk için yazılmış âdî koşmalar bulunduğu gibi âsâr-ı eslafın sutur-ı pür tantanası arasında da bu koşmadan daha âdî, daha mübtezel efkâr doludur. Fikrin hasasetini elfaz ile örtmek istemek, bir daiye-i vahiyedir. Mütefehhim ve nafiz bir nazar röntgen şua'ı gibi ustura-i elfazı delerek altındaki ibtizal mânâyı görür. Âlâyiş-i elfaza kapılarak mânâyı farketmeyenler şayan-ı terahhüm-i bî-çareler olduğu kadar böyle yazıların tahriri için sarfolunan zaman da acınmaya layıktır.

Celal Sahir [EROZAN]

Musahabe-i Edebiye:

LİSANIMIZ

II

Bahsimizde tarihî bir sıra takip etmiş olmak için şimdi Kazanlı Ayaz Bey'in mütalaatını tedkik etmek iktiza ediyorsa da bu mütalaat bahsi ictimaf ve siyasî nokta-i nazarlardan tevsi' ettiğinden daha önce Ali Nusret Bey'in Tezyin-i Lisan makalesini mevzu-u bahsetmeyi müreccah buluyorum.

Ali Nusret Beyefendi'nin makaleleri, üzerinde ufak tefek eşya-yı nefise dizili masalar, etajerler, küçük iskemleler, hasılı pek çok tezyinat-ı nazar-rüba ile malamal alafranga salonlar gibi acemi fikirlerin içine pek sühuletle dolaşamayacağı bir yerdir. Binaenaleyh ben de her hatve-i mülahazamı ihtiyatla atacağım. Kendileri bu lisan meselesinin eskiliğinden bahs ile söze başlayarak *"Sülüsan asır zarfında bir cereyan-ı tabii ve zaruri ile kesbettiği safahat-ı tekamül, hakikat-ı inkılabın neden ibaret olacağını pek ruşena bir surette ibraz edip durmakta iken müddeiyat-ı garbiye erbabının bu hakikatten teami ile lutf-ı beyan için kendilerine min küllü'l-vücuuh merbut ve muhtaç olduğumuz kelimat-ı Arabiye ve Farisiyeye bir nazar-ı husumetle bakarak zavallı lisanımızı yeni baştan sefil ve uryan etmek"* istediklerini söylüyorlar. Hem de bu müddeiyat-ı garibe erbabının şu irticakârane bahse hamiyet-i milliye şivesi izafe ile muhaliflerini -pek de makbul-ı vicdan olmayacak bir tarzda-mahkum-ı sükut ettiklerini ilave ediyorlar. Halbuki fikirlerince "Her türlü menabi'-i elfaz ve etvar-ı beyana müracaatla sevgili lisanlarının hüsn ve ânını temin ve böylece kuvvet ve celadetini de tersin etmek isteyen uşşak-ı edebe onların seng-i ta'rizi asla

pabend-i himmet" olamaz. "Lisanımızı dört beş asır geriye gönderip bu kadar haccan-ı edebî senelerden beri masruf olan himmat-ı âliye-i müceddîdanesini takim etmek isteyen nemek be haraman-ı lisanın" iddiası gibi Süleyman Nazif Beyefendi'nin hutbe-i hamiyet şeklindeki ziyafet-i edebiyelerinin avamın derece-i idrakinden yüksek olmasının kabahati bu muhterem muharririn değildir. Varsın başkaları da avam için yazsın. Hem zaten aynı makaleler daha sade de yazılsa içindeki efkârı avam anlayamaz. Onların anlayacağı efkâr-ı basite onların anlayacağı lisan ile yazılır.

Evvela söyleyeyim ki lisanın sülûsan asır zarfındaki safahat-ı tekamülü tedkik olunursa her halde sadeliğe doğru bir cereyan aşikâr görülür. Binaenaleyh bu tekamülün ruşena bir surette ibraz ettiği şey varsa o da Arabî ve Farisî kelimat ve terakibin lisanımızda hiç olmazsa âsâr-ı eslafa nisbetle, daha muktesidane isti'mal olunduğudur. Yani eskiden bazen koca bir sahife-i iğlak içinde kemal-i mahcubiyetle bir iki tanesi yüz gösteren, kendi malikanesinde yaşamak hakkından zalimane muhrum edilen zavallı Türkçe kelimelere şimdi biraz daha fazla hakk-ı hayat verilmiştir. Ve bu suretle lisan pek çok güzelleşmiştir. Fikrimi tavzih için tekrar ederim ki lisanımızın bugün bu ecnebî kelimelerden tamamıyla istiğnası fikrini ileriye süren efkâr-ı müfrite eshabı varsa ben onlardan değilim. Birtakım kelimeler var ki biz onlara filhakika her vecihle merbut ve muhtacız. Çünkü onlar gittike yükselen seviye-i medeniye ve fikriyemize göre yeni yeni bazı şeyleri ifadeye yaramıştır. Eğer vaktiyle bu iktibas-ı kelimat hususunda eslafımız biraz âkılane davranıp kendi kelimatımıza maani-i mecaziye kazandıracak, yahut müteaddit kelimelerle yeni kelimat-ı mürekkebe teşkil edecek olursaydılar, daha doğrusu o zamanki avamil ve müessirat onları bu yola sevketsedi elbette lisanımız bu kelimelere muhtaç olmayacak kadar zengin olurdu. Fakat şimdi böyle değildir. Yalnız dediğim gibi o kelimatı bizim addetmek, lisanımızın sicil nüfusuna kaydeylemek ve bunun için de evvela a'dadını tayin ile artık bir yekun-ı kat'i çizgisi

ekmek icap eder. Ve bundan sonra lisanımıza girecek yeni bir kelime ancak kat'i bir ihtiyaç üzerine girebilmelidir. Bu sözlerimden, mevcutlardan hiç tensikat yapmak taraftarı olmadığım anlaşılmasın. Ancak bu tensikatu zamanın eline bırakmak hayırlıdır. Görülüyor ki fikrim hiç bir zaman lisanımızı sefil ve uryan yapmak değildir. Yalnız Efkâr ve hissiyatın hüsn-ı tabiisini pek fena bir surette bozan fazla düzgünden zevk ve hayalim hoşlanmıyor. Sonra bunu terakkiyat-ı lisaniye ve edebiyemiz itibarıyla birkaç nokta-i nazardan muzır buluyorum. Burada tuhaf bir tezat-ı Efkâr var. Hakikat-ı halde muhterem muarızlarım lisanın sadeleşmesini mani-i terakki addettikleri için benim bilakis lisanın bu fazla doluluğunu muzır görmekliğimi elbette garip bulacaklardır. Nokta-i nazarımı muhtasaran söylemek isterim: Evvela biz bir fikre ait kelimatın muhtelif lisanlardan alınmış muadil ve mümasilleriyle adedini teksir etmişiz, sonra bu gelişigüzel toplama ameliyatında ekseriya ânât-ı ma'anide ihmal ve nisyana uğramış, bugün pek çok kelimeler -pek muktedir kalemler istisna edildiği halde- erbab-ı tahrir tarafından gelişi güzel kullanılıyor. Lisanın en mühim mezayasından olan münakkihiyyet ve bazan vüzuh, merak tezyinata feda oluyor. Hele terkiplerle meşbu' olan yazılarda bu daha ziyade nazar-ı dikkate çarpacak derecededir. Bunun derecesini anlamak için, fikrin elfaza kapılarak ne muavvec yollara saptığını iyice görmek için bu yolda yazılmış âsârı başka bir lisana tercüme etmek pek iyi bir mihektir. Saniyen böyle kelimat-ı muadile ve mümasilenin çokluğundan ve aynı zamanda ecnebi lisanlar kavaidinin mer'iyetinden lisanımızın tahsili güçleşiyor. Bugün vasat derecede iktidarı haiz ve bir a'dadı tahsili görmüş bir adam bile lisanına mutasarrıf olamıyor. Mutlaka tetebbuat-ı hususiyeye muhtaç oluyor. Salisen de bunun neticesi olarak çok yazıları çok kişi anlamıyor. Burada tabii olarak avam ve havas bahsi geliyor. Her şeyden evvel bu avam ve havas kimlerdir, bunu anlamak lazım. Ben diyorum ki bu gün idadi tahsili görmüş bir adam "*Lisanlarının hüsn ve ânını temin etmek isteyen uşşak-ı*

edebin" muharrirat-ı nefisesini tamamen anlayamıyor. Hatta biraz daha ileriye giderek bizim mekatib-i âliyemizden çıkmış, yani memleketin ricat-ı tahsiliyesinin müntehasına ermiş adamların da bazan aciz kaldıklarını söyleyebilirim. O halde avam kelimesinden anladığımız mânâyı son derece tevsi' etmek iktiza ediyor. Ve bütün âsâr ve muharriratı bu hududun haricine çıkabilmiş bir zümre-i kalile için yazılmış olarak kabul etmek lazım geliyor. Şiir ve edebiyat ekseriya yalnız bir ihtiyac-ı ruhîyi tatmin için intisab olunur bir sanat olduğundan bunun mensubiyetine irae-i tarik ifade etmemek lazım gelse bile herkese tevcih-i hitap eden yevmî gazete sevenlerin de verilen tahsil kitaplarının ve daha pek çok muharriratın elbette anlaşılacak gaye-i maksat ittihaz edilerek yazılması yegane mühim şarttır.

Bir de anlaşılacak bahsinde dikkat edilecek bir nokta var. Elfaz-ı ecnebiyenin çokluğundan ve bunun tevlid ettiği iğlaktan mütehasıl anlaşılmamakla fikrin ulviyetine yükselmekten mütevellid anlamamaklığın ayrılması lazım gelir. Ve Victor Hugo'nun kıssa-i A'zarını anlamayana Fransızlar şüphesiz ki ikinci türlü anlamıyorlar. Nitekim Mehmet Emin Bey'in "Ulu Kafası" ismindeki pek güzel şiirinin:

Kara toprak içerisine düşen her şey bir yığın kül oluyor.
Güya ki bir kasırga var, bunu ona, onu buna katıyor,
Bir el var ki çürük kefen parçasını çiçek yapıp atıyor.
Evet hayat bir taraftan boşalıyor, bir taraftan doluyor.

(244) Kıtasını ve bunu takip eden ebyatını elbette herkes anlamaz halbuki pek basit kelimeler ve sırf Türkçe yazılmıştır. Burada anlaşılmayan ifade değil fikirdir. Ve bu fikir billur gibi parlaktır. Fakat anlaşılacak için kari'in yüksek bir seviye-i fikriyede bulunması lazımdır. Yine aynı şairin "Bir Delikanlıya" ünvanlı şiirini okuyalım:

Evet, gencsin! Sen de eski sihanları yıkarsın
Her gün coşkun bir denizden bir kumsala çıkarsın;
Hatta senin o karanlık gecelerin parıldar;
Sana kışlar zanbak açar; seni her şey alkışlar

Evet, gençsin! Sen de yeni dünyalarda yaşarsın;
Her gün nice doğmayacak çocukları okşarsın;
Belki senin gönlün için hep güzeller çirkindir;
Sana melek kucak açar; seni göğe yükseltir.

Lakin sen bir uçuruma düşmeyeyim der isen
Biraz alçak o yükselmek istediğin göklerden;
O ruhunu bulutların sinesinde uyutma.

Tabiatı büyük tanı; fakat yere dar deme!
Sevgin için bir yuva yap; fakat melek isteme!
Ve toprağın bir evladı olduğunu unutma!...

İşte tezyif ve istihkak olunan kaba Türkçe kelimelerle işlenmiş bu rikkat-i hiss ve hayal-i mücevherî elbette her türlü nasibe-i irfandan mahrum, çıplak bir dimağın sinesinde yer bulamaz. Şimdi Edebiyat-ı Cedide şiirleri içinde pek çoklarıyla -büyük bir emniyet-i galebe ile- mukayese edilebilen bu güzel şiiri bir tumturak ifade ile yazıp da sonra bunu biraz sade yazsanız diyenlere karşı "Ne yapayım? Ben avamın dereke-i pest-idrakine inemem. Bu efkârın lisanı budur. Maani-i âliye elfaz-ı cezele ve muhteşeme ister." demek acaba ne dereceye kadar doğrudur?

Muarızlarımı hiç bir zaman bu zümreden addetmek istemediğimi itiraf ile beraber bu fazla elfaz ve terakip merakının ekseriya pek mümtaz ve müstesna olmayan efkâra iare-i kıymet etmek için ihtiyar olunan beyhude bir külfet olduğunu eddia ederim. Süleyman Fehmi Bey yeni intişar eden edebiyat kitabında mealen hiç, şeklen parlak âsâr hakkında Volter'in meşhur "Çölde tufan-ı kelimat" teşbihini zikrettikten sonra fikrime pek muvafık olan şu satırları ilave eyliyor:

" Bu şa'ş'a-i ca'liyenin menbaı nedir? Fakr-ı fikir ile su-i itiyattır. Bazı muharrirler vardır ki fikirlerinin akametine rağmen kelimeleri, tabirleri mebzuldür, hafızaları elfaz ve terakib deposudur; bunlar acz-ı müfekkiyeyi parlak, reng-âmûz bir üslup ile örtmek isterler. Yine bazı muharrirler vardır ki sanatperverlik olarak devr-i cedid-i edebîye gelinceye kadar sade yazılmış tabii eserler istihfaf eylediğinden edebiyat-ı kadimemizde revha munis, matbu eserler pek az bulunur. Kemal Bey merhum diyor ki: "Müellifat-ı edebiyede sanat ve zinet göstermek maksad-ı aslı hükmüne girdiğinden kelamın bünye-i vücudu olmak lazım gelen mânâ pek çok âsârda satılık elbiseyi irae için isti'mal olunan ağaç parçalarına mümasildir."

Şu noktayı mateessüf itiraf etmek isterim ki lisan-ı hazıremizde matbuiyet-i eda nokta-i nazarından pek geridedir. Vakıa üdeba-yı sedidemiz, edebiyatımız sanay'-ı gayr-ı makbule ve teşbihat ve mübaliğat-ı gayr-ı ma'kuleden kurtararak bünye-i maneviyesinin sakametini tashih etmişlerdir, fakat lisanımızı muhtaç olduğu sadeliğe isal etmeye değil yaklaştırmaya bile muvaffak olamamışlardır. Bunların da eslaf gibi lüzumsuz yere Arabî ve Farisî kelimeler kullanmaya, kavaid-i Farisiyeye tevfikân reftar-ı beyanı ağırlaştırarak terkipler teşkil etmeye inhimakları vardır; en rengin teşbihatı, en yeni, en mutarra tasvirat ve hayalatıyla şiirimizin bir sima-yı müstesnası olan Cenap Şehabeddin Bey bile nazarımda bî-lüzum kelimeler kullanmaktan vazgeçmiyor, tasannuat-ı lafziyeye düşmekten kurtulamıyor:

Kaldı gönlüm şu damgahta
Dam-ı zülf-i hevespenahta
Ebedî bir esir ve nahcirin.

(245) Şu üç mısra da Türkçe bir iki kelime vardır. İkinci mısra ise terkipten ibarettir. Hele "nahcir" kelimesinin isti'mali şayan-ı tecviz ve istihsan olamaz. Lügatçe-i şiir, bu biçimsiz

kelimeyi kabul edemez, çünkü o zarafet, ahenk, melahat-ı şekliye nokat-ı nazarından intihab edilmiş kelimattan müteşekkildir.

Yeni edebiyatımızın elfaz-ı Arabiye ve Farisiye'nin isti'maline mütemayil olmaları iki sebepten neş'et eder: Su-i itiyad, zeban-zed kelimelerle nezahet-i beyana hanel vermektan ihtirazdır. Bu ihtiraz hiç doğru değildir, Çünkü şair bihakkın muktedir ise nezih ve mümtaz kelimelerle iktifa etmez, en mütedavil kelimeleri sihir-engiz bir surette mezcederek mümtaz kılabilir. Bir dest-i maharette kelimeler, rakik bir gaz gibidir, fikrin istediği şekli aktisaba daima müheyyadır. Bu sayede şair icabına göre kelimeye füşat verir, yahut medlûlünü tahdit eder. Temas neticesinde kelimelerin bazısı diğerlerine reng ve ziya, hararet ve şu'le verir. Hülâsa kelimenin sima-yı hususîsi bulunduğu muhitten doğar. Madem ki en âdî bir kelime, temas ve imtizac ile bir kıymet, bir mümtaziyet kesbeder, şu halde en güzel şiir, her günkü lisanla iktifa ederek teşekkül edebilir. Hippolyte Taine"ın dediği gibi "Alelade toplanmış bir düzine elfaz-ı mütedavile, ruhu teshir ve a'makına nüfuz edebilir."

Ediplerimiz, elfazın kıymet-i izafiyesinden istifade ederek lisanımızı; tabiiliğini ihlal eden bî-lüzum kelimat ve barid terkibattan kurtarmaya, lisan-ı âdî ile lisan-ı edebî arasındaki hatt-ı faslı geçilebilecek bir dereceye getirmeye himmet etmelidirler ki edebiyattan matlub olan semereler iktitaf edilsin."

İşte aynen iktibastan sarf-ı nazar edemediğim şu satırlar Efkârımın bî-lüzum husumetini hasıl ettikten sonra ileride yavaş yavaş lisanı daha tekemmül ettirmek, kelimat-ı ecnebiyeye daha sıkı bir tensikat yapmak ve Türkçe kelimat-ı mensiyenin şimdi aheng-i lisanımıza mülayim olanlarını ihya etmek kabil olur. Doğrusu bu "hamiyet-i milliye şivesi" de benim fikrimi okşuyor.

Ali Nusret Beyefendi makalelerinin birinde "Lütf ve taravet elfazın Efkâra da nasıl bir nezahet ve nezaket bahşedeceğini beyan için ufak bir mukayaseden"

vazgeçemiyorlar. Fikirlerince tamamen avamın anlayabileceği bir söz olan 'ısıramadığın eli öp' mesel-i meşhurunu "Her ki ba pulad pazu pençe gerd- Sad-simin-i hud ra rence gerd" levha-i nefise-i hakikiyetle mukayese neticesinde görülüyor ki iki aynı fikir birinde ibtizal-ı elfazdan dolayı müstekreh diğerinde ulvi olmuştur. Burada fahiş bir hata-yı muhakeme gördüğümü söylemekten kendimi alamam. Kaillerinin seviye-i efkârındaki ihtilaftan meütevellid hasaset ve ulviyeti bî-çare kelimata atf ve tahmil etmek kadar garip bir haksızlık olamaz. Acaba bu Farisî beyit sırf Türkçe cümlelerle pek çok âdiyat yazılabildiği gibi yukarıda zikrettiğim bedayi-i şiriye de yazılabiliyor. Gerek birincilerin kusuru ayıbı, gerek ikincilerin şeref ve meziyeti elbette lisana, kelimata değil muharrirlerine aittir. Şüphesiz ki bazı efkâr-ı hasisenin ifadesinde üslub-ı mecaziye müracaat te'min-i muvaffakiyet eder. Fakat mecaz için kelimat-ı ecnebiyeye iftikâr-ı mecburi değildir zannederim. Halbuki kendileri "böyle bedi' ve ruh-perver tavırlarla tasvir edilmiş hakayık-ı âliye (246) ve mehasin-i fikriyeyi füseha-yı lisan ve bülega-yı beyanımızın ancak dinen ve edeben gayr-i kabil-i inkâr bir rişte-i samimiyet ile merbut olduğumuzu Arabî ve Farisî lisanlarının cevahir-i güzide-i elfaz ve esmar pür çide-i maanisi ile temin" edebildiklerine kaildirler. Cemiyet-i milliye şivesi izafe etmek sözülle muarızlarına isnat ettikleri muhkum-ı sükut etmek tarik-i cabiranesini merbutiyet-i diniye ve edebiyeyi mevzu-ı bahs ederek kendileri de ihtiyar etmiş oluyorlar. Fakat bu merbutiyet-i diniyenin lisanımızı kavaid-i Arabiye ve Farisiyeye esir ve o lisanların kelimatıyla işba' etmek için -mazide olmuş olsa bile- şimdi bir sebep olamayacağını her akl-ı selim teslim eder.

Lisanımızda istiklâl arayanların onun ne Arapça, ne Acemce, ne Fransızca, ne de Çağatayca olmasını arzu etmedikleri şüphesizdir. Zaten bu muhali arzu olacağı bedihîdir. Lisanımızın kendisine has bir tavrı da elbette vardır. Nevzad kelimesi elbette 'tongic'tan hiç olmazsa bugün daha munis-i simahtır. Fakat makalede bütün bu bedahetleri hangi münker-i mehule karşı

ta'dat etmek külfetini hasıl olduğunu düşünüyorum. Bize kim Asya edebiyatı ikram etti? Kim Çağatayca yazınız dedi? Lisanları sadeleştiriniz, lüzum ve ihtiyac-ı hakiki üzerine alınmayıp sırf merak-ı tasannu ile iktibas edilmiş küme küme fazla kelimeleri tekaüt ediniz demekle bunları mı söylemiş oldular? Sırf menba-ı kavmiyette iştirakin ve fark-ı lehçeye rağmen vahdet-i lisanın verdiği irtibat ve samimiyetle bize doğru yolu gösterenler, elbette büyük bir muhabbetle kendilerine sakladıkları, edebiyatları gulyabani ve e'acib-i edeb tesmiye olunacak kadar mühim bir mukabele-i şükraniye görmek için acaba ne yaptılar?

Celal Sahir [EROZAN]

Hamiş

Halil Rüştü Beyefendiye: İltifatnamenizi geç aldım. Gelecek hafta arz-ı cevap edeceğim. Lisan meselesi bizim için hayat meselesi olduğu muhakkaktır. İştirak ve beyan-ı fikreden erbab-ı ihtisas ciddi bir hizmet-i vataniye ifa etmiş olurlar.

C. S.

SF. Nr. 952 s. 243-246

LİSANIMIZ

III

Kazanlı Ayaz Bey Sırat-ı Müstakim Mecmuası'ndaki makalesinde [Numara: 46] meseleyi biraz da ictimaî ve siyasî bir nokta-i nazardan muhakeme ederek pek de lakaydane denilemeyecek acı bir hakikati biraz müfritane, fakat pek samimi bir lisan-ı müahezekâr ile söylüyor. Makalelerinin ibtidasının teşkil eden protestanlığın bidayet-i zuhuruna ait misal-i tarihiyeyi bu şimdiki mesele ile, muarızlarıma hürmetimden, kıyas edemem. Çünkü o zaman Luter'in aleyhinde bulunan fikir ve iddialarında samimi değildiler. Arada papalığın menafi'-i azimesi vardı. İncili mevki-i mukaddes müphemiyetine bırakmak isteyenler onu istedikleri gibi te'vil ve tefsir ederek halkı dudaklarının keyfine, menfaatlerinin ilcasına muti' ve esir etmek arzusunda bulunanlardı. Halbuki münakaşa-i hazirede muarızlarımız ciddi ve simimi bir muhabbetle lisanlarını sevenler ve onu şimdiki şekl-i müzeyyeninden muhrum etmenin terakkisine mani olacağına kalben kanaat edenlerdir. Ve orta yerde çarpışan, her ikisi de aynı derecede hayırhah ve simimi, iki kanaat-ı fikriyedir. Bu iki kanaat-ı fikriyeden elbette biri doğrudur. İşte bu meselenin bizim için hayat meselesi olduğuna nazaran hangisi doğru ise onun süratle tayini lazımdır. Ve buna çalışmak aklı eren bütün efrad için bir vazifedir.

Birinci ve ikinci makalemde Süleyman Nazif, Ali Nusret ve Halil Rüştü Beyefendiler'in efkâr ve mütalaatını teşrih ederek lisanın sadeliği demek ne gibi sebeplerle uryanlılığı demek olmayacağını izah ettim. Şimdi de asıl meseleye ehemmiyet-i azime veren mokta-i nazara; Ayaz Bey'in makalesinde mevzuu bahs olan siyasi ve ictimai mütalaata hasr-ı kelimede edeceğim.

Ayaz Bey "Bizim mesleğimiz avam taraftarı bulunmak olduğundan, biz bütün efkâr-ı siyasiye ve ictimaiyeyi avama anlatmak tarafındayız. Bizce bu meslek bir lisan için değil, bütün mesail-i hayatiye içindir. Asrımızın şimdi efkâr-ı umumiye asrı olduğundan ve memleketin islahı, milletin teceddüdü bütün efrad-ı millet efkârının teceddüdüyle hasıl olacağından bizim nokta-i nazarımızdan milletini seven her Türk yazdığı makaleyi Anadolu Türkleri'nin anlayacağı bir lisanla yazması lazım gelir?" hükmünü verdikten sonra muarızlarına tevcih-i hitap ile "... sizin Anadolu Türklerinin fikirlerini uyandırıp onlara muhitlerinin ne olduğunu bildirmek sizin vazifeniz değildir? Erbab-ı kalemden olduğunuz cihetle bu vazifeyi kaleminizle yazıp anlatmaya borçlu değil misiniz? Makalenizde onların anlamaları esas olacak değil mi? Binaenaleyh siz vatanınıza ve milletinize hizmet etmek isterseniz tabii efrad-ı milletin en çok anladığı dil ile yazacak ve bu sayede milliyet-i kavmiye fikirleri uyandırmaya alışacaksınız." diyorlar. Ve biraz aşağıda da "Osmanlı memleketindeki akvam-ı gayr-i Türkiye kendi lisanlarında yazılan gazeteleri, risaleleri, kitapları ile efkâr-ı umumiyelerini bir tarafa cereyan ettirmeye muvafık oldukları vakitsiz efkâr-ı umumiyenizi ne yolda harekete getireceksiniz? Müsademe-i hayatiyede ne vasıta ile onları bir kuvve-i vahide haline getireceksiniz?" سوالini irad ediyorlar. Bu ihtiyacat-ı siyasiye ve ictimaiyenin derece-i ehemmiyetini takdir edecek her dimağın şu doğru sözleri tasdiğe şitab etmemesi, fikrimce, hemen gayr-i kabildir.

Filhakika memleketimizde husule gelen inkılab-ı idareden sonra artık hakim-i umur olan efkâr-ı umumiye olmak

lazım gelir. Bir hükûmet-i meşrutede en büyük kuvvet efkâr-ı umumiye'dir. Fakat efkâr-ı umumiye pek kendi başına terk olunur bir şey olmadığından bunu da doğru yola sevk ve imale edecek rehberler lazımdır. Mütemeddün memleketlerde bu rehberlik vazifesi müteaddit vasıtalarla yapılır. Bu vasaitin en mühimi ise gazetelerdir. Bilhassa biz de efkâr-ı umumiyenin ne olduğunu, bunu teşkil eden avamın, hiç kendi kabahatları neticesi olmayarak, ne elim bir kaht-ı irfan ve idrak içinde kaldığı düşünülürse bizim gazetelerimizin ne mühim bir mevkii, ne mühim bir vazifesi olduğu tezahür eder. Avam-ı halkın dimağı şimdiye kadar her tarafı kapalı, aydınlık almaz bir hücre idi. İşte mektepler şimdi bu dimağın etrafına pencereler açacak ve gazeteler, mecmualar oraya neşr-i ziya edeceklerdir. Bu suretle halk memlekette husule gelen inkılabın ne olduğunu yalnız hissiyle ve yarım surette değil, fikriyle ve bütün bütün anlayacak, ondan neşv ve nemasına yardım edilecek hasaisin te'siriyle vatanına körü körüne değil, menfaat-ı esasî üzerine müessis ve ma'kul bir sevgi ile aşık olacak, ona karşı hukuk ve vezaifini belleyecek, onu sevk ve idare eden ellerin, dümeni hangi istikamete çevirdiğini, tutulan yolun nasıl bir gayeye müteveccih olduğunu görmeye, öğrenmeye alışacaktır. Ancak o zaman Anadolu'nun izbe bir köyündeki çiftçi, sevkolunan bir sürünün gafil ve bî-haber bir koyunu olmaktan kurtulup hakiki bir vatandaş olacaktır. Meşrutiyet-i idarenin hem künh ve esasî hem de en kuvvetli bir zamân-ı mevcudiyet ve devamı olan şu hali memleketinizde te'sis etmeye çalışmak elbette bizim için bir mesele-i hayatiyedir. Bu da ancak halkta bu intibahın, bu tenevvürün husule getirilmesiyle olur. Binaenaleyh gazetelerin en birinci vazifesi yazacakları şeyler (260) hepsinin mümkün olduğu kadar çok kimse tarafından okunup anlaşılmasını temin etmektir. İşte lisanın sadeleştirilmesi bu nokta-i nazardan elzemdir. Sadelik şartına mahrum olarak yazılan makalatın, avamın şua-i idraki haricinde kalmasıyla bî-faide olmaya da pek yaklaştığını unutmayalım. Çünkü ekseriya bu makalelerden zuruf-ı mütantana içinde ifade olunan efkâr onu anlayacak

ma'dut müfekkirelerin zaten ma'lumu olan şeylerdir. Bu mütalaattan lisanın sadeliğini yalnız gazete makalelerinde lazım addettiğim anlaşılmalıdır. Bilakis ilim ve fen lisanının da tamamen sadeleşmesi iktiza eder. Ve lisan-ı edebînin de tedricen zaid süslerinden tecerrüt edilmesi, bu suretle âshar-ı edebiyenin hitab ettiği dimağların tekessürü elbette lazımdır.

Ayaz Bey makalelerinde Rusya Tatarları'nın hayatından misal getiriyorlar, onların edebî lisan - sade lisan meselesini ne suretle hallettiklerini zikrettikten sonra bizde de "fikir-i istikbal bulunsa ve inkıza mahkum bir millet olmaktan kurtulmak arzusu mevcut olsa" şüphesiz bu yolda hareket edeceğimizi söylüyorlar. Filhakika şu asırda bir millete terakkisi, hatta devam-ı hayatı her şeyden evvel muarifin taammümüne, bunun da lisanın sadeleşmesine kolaylaşmasına vabeste olduğu düşünülürse bu sözlerin doğruluğu tezahür eder.

Ve edebiyatın efkâr ve hissiyat üzerindeki nüfuz ve te'siri nazar-ı dikkate alınırsa bu sadeleşmek ihtiyacından onun da vareste kalmayacağı anlaşılır. Zira eğer avamımıza efkâr-ı âliye-i medeniyeyi, hissiyat-ı necibeyi, fazaili, her şeyi en kolay surette ancak edebiyat vasıtasıyla telkin ve telkih edebiliriz.

Ayaz Bey, Ali Nusret Bey'e cevaben yazdıkları ikinci makalelerinde [Sırat-ı Mustakim, Numara: 50] bilhassa lisanın Arabî ve Farisî kelimelerle fesahatinin te'min edilmesi ve ne kadar açık ve bayağı elfaz ile söylense avamın yine idrak edememesi fikirlerine itiraz ediyorlar. Biz bu noktadaki Efkârımızı beyan ve izah ettik. Bu efkârımız Ayaz Bey'in mülâhazatı birbirinden pek farklı değildir.

-Netice:

Binaenaleyh hayli uzayan şu silsile-i kelimâ daha ziyade devam ettirmeyerek efkârımı ve lisanımızda yapılması lazım-ı farz ettiğim ıslahatı şurada gayet basit ve kısa maddeler halinde hülâsa etmek esterim.

O lisanımızı sadeleştirmek elzemdir. Bunun için evvela lisanımıza bir lüzum üzerine alınmış kelimat-ı ecnebiyenin kaffesini cami' olmak ve onların mânâlarındaki furuk ve ânâtı ve bizim lisanımıza kabulünden sonra istiare ettiği mânâları suret-i sarihada gösterir bir lügat kitabı tanzim olunmalıdır. Efkârımızı tamamıyla ifade için kelimat-ı ecnebiyeye ihtiyacımız kat'i ise de bunların muhtelif tarzda yapılmış cem'lerine ve terakib-i mütenevviaya muhtaç olmadığımızdan bunları terk ve o kelimeleri kendi kavaidimize tabi etmeliyiz. Lisan evvela bununla biraz ahenginden kaybetse bile bir aks-i i'tiyadın tesisıyla şimdi âhenkdar ve sami'a-nüvaz bulduğumuz cümleleri ileride sevmeyeceğimiz muhakkaktır. Hem burada en evvel düşünülecek şey bu tasfiye-i lisanın te'min edeceği menfaatin zarara nisbetle mukayese-güdaz ehemmiyetidir.

Saniyen lisanımızın kavaidini bu suretle ıslah ve ihtisar ettikten sonra imla meselesini de kat'iyyen halletmek lazımdır. İmlâ için yegâne (161) şâyân-ı kabul-i usul her harften sonra onu okutacak bir sâit isti'mali olduğu muhakkaktır. Binaenaleyh bu esas dahilinde imlamızı ıslah etmek lazımdır.

Salisen imlanın ıslahı evvela hurufun ıslahına bağlıdır. Huruf-ı muttasilenin lisanın tahsilini ne kadar işkal ettiği aşikârdır. Bunun için hurufun ıslahı ancak münfasıl surette yazılmalarını te'min ile olur. İlk nazarda bütün âsâr-ı müdevvenemizin iptali, bu suretle memleketimizin maziden kalma hamle-i ilmiye ve edebiyesinin ziya'a, sonra şimdi yetişmiş adamların yeniden okuyup yazmak öğrenmeye mahkumiyeti gibi bazı müşkilat irae olunan imkansızlığı iddia edilen bu ıslahın âtî-i lisan ve millet itibarıyla ehemmiyeti düşünülünce bu itirazlar kendi kendine ehemmiyeti kaybeder. İstikbali maziye feda etmek hiç bir vecihle kabul bir hareket olamaz. Hüseyin Cahid'in Tedrisat Meselesi isimli makalesinin [Tanin, Numara: 322] hatimesinde söylediği gibi "Maarif hususunda ıslahat icra ederken en evvel göze alacağımız cihet tedrisat-ı ibtidaiye olduğu unutulmamalıdır. Gözümüzün

önünde havas değil bütün efrad-ı millet, köylülerimiz bulunmalı, milletin selameti bu avamın tahsil ve terbiyesini teminde olduğunu unutmamalıdır. Avam arasında tahsil ve talimin neşri de ancak tedris vasıtalarının mümkün olduğu kadar kolaylaştırılmasıyla kabil olacağı inkâr edilebilir mi?"

Bu ıslahatın nasıl ve kimler tarafından yapılacağı meselesine gelince burası şâyân-ı dikkattir. Her halde memleketimizin fazıl edipleri biraz lakaytlıklarından silkinmeli, bununla suret-i cedideye de işigal etmelidir. Yeni hükümetin maarif-i umumiye nezareti de mekteplerin ders saatlerinden evvel bu mesele-i esasiyeyi halletmek için bir hareket-i teşebbüsiyeyi bila-te'hir icra eylemelidir.

Celal Sahir

Hamiş,

Bu lisan meselesinin hudûsüne ilk makaleleriyle sebep olan Halil Rüştü Beyefendi'den aldığımı zikrettiğim mektup hakkındaki mütalaatımı istidraden arz edeceğim.

C.[elal] S. [ahir] [EROZAN]

SF. Nr. 953 s. 227-230

LİSAN-I OSMANİ'Yİ TAAMMÜM

Lisan pek ehemmiyetlidir. Dil insanların sebab-i ictimai, vasıta-i mübadelat-ı fikriyesi, menşe-i temeddünü, medar-ı inkişaf-ı irfanıdır. İnsanın lisanı olmasa idi sair hayvanattan ne farkı kalırdı? Denilecek ki insan hayvanat-ı saireden kuva-yı akliye ve muhakemesiyle de haiz-i imtiyazdır. Evet, öyledir. Fakat dili olmasa acaba insan muhakemat-ı fikriyesini, istidlalat-ı akliyesini yekdiğere nasıl tebliğ ve ifham edebilecekti? Nutuk olmayınca tabii tahrik-i kitabet dahi bulunamayacağından ne efrad-ı beşeriye birbirinin fikrini anlar; ne de mabadelat-ı fikriye ve ifham-ı meram neticesi olan hayat-ı ictimaiye husul bulabilir idi. Vakıa cemiyat-ı beşeriyenin, beşerin medeni bittabi olmasından, tabir-i ahirle hilkaten aciz ve zaif olup birbirinin muavenetine muhtaç bulunmasından ileri geldiği kabul olunmuştur. Ancak cemiyetin intizamı, efrad-ı müctemianın ayn-ı makasadı ta'kip edebilmesi, terekkiyat-ı medeniyenin husûlü ne sayededir? Şüphesiz nutuk, lisan sayesinde...

Dilsizlerin işaret ile te'ati-i meram edebildiklerini görüyoruz. Lakin bunun ne kadar nakıs, ne kadar hal-i ibtidaî, ne kadar sathî olduğunu da anlıyoruz. Eğer beşerin mübadelat-ı fikriyesi dilsizler gibi vasıta-i işaretata münhasır kalsaydı bugünkü cemiyat-ı beşeriye birtakım cemiyat-ı vahşiyeden başka bir şey olamazdı. Zira insan kuvve-i akliyesinin kabiliyet-i inbisatiyesinden istifade edemezdi. Nutuksuz insan her düşündüğünü beni nev'ine ihsas edemeyeceği için herkesin

ekseri tefekküratı (ene) yani nefsi dahilinde kalır; telahuk ve tesadüm-i efkâr vukûa gelmez, kuvve-i müfekkire işleyemez; her kullanılmayan uzuvda olduğu gibi dimağda da tericen atalet ve nihayet hüzal ve ihtisaf görülür idi.

Halbuki nutuk sayesinde bugün tamamen aksi müşahede ediyoruz. Zeka-yı insanı karnen ba'de karnin ibsat ve incila edegelmiştir. Bundan sonra da her neslin evvelkinden zeki, kuva-yı akliyesi daha hâl-i tekemmülde olacağı kestirilebilir. Beşerin kanun-ı tekemmüle tabi' olduğu şüphesiz ise de melekat-ı akliyenin tevessü'ünde ba netice lisanın büyük bir te'sir gösterdiği inkâr edilemez.

Hasılı lisan, dil mühimdir. Ulema-yı kadime insanı (hayvan-ı natık) diye tarif ederler. İnsanın hayvandan bundan büyük bir cihet-i imtiyaziyesi de olamaz. İnsan ne kadar terakki ederse hayvandan o kadar uzaklaşır, lisan ise terakkiyat-ı beşeriye nisbetinde tekemmül eder. Bu hikmete mebnidir ki akvam-ı vahşiyenin lisanları bir iki yüz kelimeyi tecavüz edemediği halde Anglo Saksonlar gibi medaric-i terakkiyatın en yüksek kademesinde bulunan kavimlerin lisanları elli altmış binden fazla kelimatı camidir. Bir kavim ne kadar terakki ederse lisan da o kadar, bilmukabele lisan ne kadar tekemmül ederse kavim de o derece te'ali eder.

İnsanın dili hüviyetinin, efkârının, şahsiyetinin tercümanı olduğu gibi bir kavmin, bir devletin lisanı da sebeb-i hayat ve bekası, umde-i nüfuzu, kuvve-i maneviyesidir. Bir kavmin lisanı, haricde temessül etmiş bir nevi' şahsiyeti gibi telakki edilebilir. Bunun içindir ki lisanı mükemmel olan kavimler hem civarları üzerinde edebiyatlarıyla te'sirat-ı amfka göstermişlerdir. Yine bunun içindir ki akvam-ı galibe taammüm-i lisan suretiyle akvam-ı mağlubiye ve mahkumiyeye ilka-yı nüfuz edebilmişlerdir. Yani lisanın siyasyatta ehemmiyet-i fevkaladesi vardır.

Lisanın hayat-ı düvelde ehemmiyetini müsbet bir çok misaller gösterilebilir. Bu gün Avrupa devletlerinin hepsi de lisan-ı resmîlerini kendi memleketlerinden, müstemlekâtlerinden başka, münasebatda buldukları memlekelerde bile taammüme çalışıyorlar. Avrupa ve Amerika devletlerinin yekdiğeri memlekette, memleketimizde, aksa-yı şark hükûmatı dahilinde mektepler te'sis ettiklerini biliriz. Bunlardan maksat taammüm-i fikr ve lisan esasına hizmettir. Çünkü lisanın ehemmiyetini ve te'sirtini Avrupalılar çoktan anlamışlardır. Bakınız:

İngiltere'nin hangi müstemlekesine gitseniz ilk nazarınıza çarpacak şey halkın kaffeten veya ekseren ingilizce konuşmalarıdır. Hindistan gibi bir hıttı-i cesimede bile hemen tekmil sınıf-ı ahali İngilizce bilirler, İngilizlerin ayak bastıkları yerde ingilizcenin tohumu ekilir.

Sonra Amerikaya bakınız. Şimali Amerika hükûmat-ı mütemeddinesine her sene bir milyon kadar nüfus hicret ettiği halde Amerika Amerikalığını asla kaybetmiyor. Buna sebep taammüm-i lisandan başka nedir? Amerika hükûmeti gerek resmi, gerek hususi mekteplerde İngilizce okutulmasını şart-ı esâsî olarak gözetir. Bu yüzden her sene guruh guruh gelen cins cins akvam birkaç sene zarfında hem ingilizceyi öğrenir; hem de Amerikalı olur.

Sonra Fransa'ya bakalım. Fransa Cezayir'de, Tunus'ta, Madagaskar'da, Hind-i Çin'de Fransızcayı taammüme ne kadar ehemmiyet vermişir ve bu sayede ne kadar muvaffak olmuşur!...

Komşumuz Rusya hükûmetini de nazardan geçirelim. Rusçanın taammüm ve intişarı için pekçok gayret ettiğini, her mektepte hatta İslam mekteplerinde bile Rusça okuttuğunu görürüz.

Bir de Avusturya'ya bakalım. Orada sakin bulunan Almanlarla, Macar, Leh, Çek gibi akvamın muhafaza-i lisan uğrunda ne gürültüler ettiklerini görürüz.

İşte hep bu misaller bize umum-ı düvel-i mütemeddinenin ta'kip ettiği bir gayeyi gösteriyor: Taammüm-i lisan. Bizler ise şimdiye kadar bu gayeye doğru kaç adım attık? Hemen hiç. Kafkasya bizde iken Çerkezlerden, Gürcülerden hiç biri Türkçe bilmez idi. Şimdi ise her Çerkez her Gürcü Rusça bilir. Bu gün fiilen İngiliz idaresinde bulunan Mısır'da vaktiyle de Türkçe bilen pek az idi. Halbuki yirmi beş, otuz sene zarfında Mısır'da İngilizce taammüm etti.

Cizayir, Tunus bizde iken ahali yine Arapça tekellüm ediyorlardı. Halbuki bu gün avam bile Fransızca biliyor.

More kesb-i istiklâl etmezden evvel oranın ahalişi araştırılsa idi kaç tane Türkçe bilen bulunur idi?..

Girit'in bugünkü hal-i müşevveşine sebep nedir? Sade su-i idare mi? Yoksa Osmanlıca'yı taammüm ve ahali-i cezireye hülûl edemeyerek onları büsbütün ayrı bir lisanda, yabancı bıraktığımızdan, kendimize ısındıramadığımızdan dolayı mı?.. Bugün taht-ı idaremizde bulunan, Rumlarla meskun olan Cezayir Bahr-ı Sepid vilayetinde Türkçeyi ta'mim ve ahaliyi Osmanlığa takrib için ne yaptık? Kendi lisanlarında kendi başlarına terk etmedik mi? Onları, başka şeylerden kat'-ı nazar lisanımızla olsun tam Osmanlı yapmaya çalıştık mı? Devr-i istibdattaki Rumeli isyanlarının menşe-i aslîsi istibdat mı yoksa iddia-yı kavmiyet midir beş yüz kadar seneden beri bu memlekette hükûmet eden Osmanlılar orada sakin akvam-ı muhtelif-i Hristiyaniyenin ruhlarında, kalplerinde te'sirat-ı amîka-i siyasiye bırakabilmişler, bırakmaya çalışmışlar mı?... Oradaki dağların tepelerin ırmakların, köylerin isimleri Osmanlıca, Türkçe olacak yerde hep elsine-i mahalliyeden, hîn-i fetihteki gibi değildir. Bu hâl onlara Osmanlı olduklarını mı, yoksa kadim komşularını mı ihtar eder. Bulgaristan

Makedonya'da ika-i şorîş planını, Bulgar lisanından istifade etmek suretiyle tatbik etmedi mi?.. Bu bizim için bir ders değil mi?..

Yemen'de bu kadar yüz senedir icra-yı hükûmet ediyoruz. Yemenlilerin hangisi Türkçe bilir? Trablus-ı Garb, Hicaz, Suriye, Bağdad, Basra vilayetlerinde Arapçadan, Musul'un bir kısmı ile Diyarbekir, Van, Bitlis vilayetlerinde Kürtçeden başka ne konuşulur?..

Bütün bunlara mukabil Konya ve Ankara'da Aydın ve Hudavendigâr vilayetlerinin iç taraflarında bulunan Rum vatandaşlarımızın devletin en sadık, en mutî' teb'asından olmalarına sebep sırf Türkçe konuşmakta olmaları değil mi?..

Demek oluyor ki biz şimdiye kadar hep hata ettik. taht-ı idaremize geçen bu kadar akvam-ı müslime ve gayr-i müslimeyi Osmanlılığa ısındırmak, lisanen ve fikren yek-vücut etmek için hiç, hiç bir şey yapmadık. Bu yüzdendir ki bazı taraflarda ihtilâller, tefrikalar görüldü; bazı aksam-ı mukaddese-i vatan ayrıldı; vücud-ı devletten koparak kuvvetimizi kesretti

Maahaza yine teşekkür olunur. Kanun-ı esasî ilan edildi de ecnas-ı muhtelifeye mensup vatan kardeşlerimiz tereddüt etmediler. hepsi Osmanlılık namına, Osmanlılığın terakkisi ve i'lâsı şan ve şevketi namına kemal-i hulûs ile ahd ve yemin ettiler. Hepimiz evlad-ı vatanız; çalışmalı, selamet- vatan, kuvvet-i devlet için hiç bir şeyi diriğ etmemeliyiz.

Zaten bizim şu temhidattan maksadımız anasır-ı muhtelif-i Osmanlı'dan hiç birinin kavmiyetine, lisanına taarrüz ve onu haleldar etmek değildir. Şu satırlardan istihsal edilmek istenilen gaye, Osmanlılığa hizmet, Osmanlılığı takviye edecek bir esas-ı mühimi irae etmektir. Osmanlı nam-ı celili altında yaşayan bunca anasır kendi lisanlarını muhafaza ile beraber aynı histe, aynı fikirde, aynı emelde birleşmek için

Türkçe bilmeli, Türkçe konuşmalıdırlar. Osmanlılık ancak bu suretle kesb-i savvet ve kudret eyleyebilir.

Memleketimizin alem-i terakkiye doğru hatve-endâz olmaya başladığı şu sırada, şimdiye kadar ihmal edilerek pek çoğu muzırrat-ı müessifesi çekilmiş olan (Osmanlı dilini taammüm) düsturunu ehemmiyeti nisbetinde enzar-ı takdire arz eylemek istiyoruz.

Osmanlılar kavi bir devlet te'sis ettiler. Bu devlete bir çok cihetlerde hikmet-i hükûmete muvafık usul-ı te'sisat, kavanîn ve nizama görülür. Lakin gerek efkâr-ı siyasiye'nin o kadar terakki edememesinden, gerek devletin muharebesiz devri bulunmamasından, gerekse Osmanlıların kılıç ile te'sis ve idare-i hükûmet mesleğini iltizam etmelerinden dolayı bir çok nakayıs-ı idare de göze çarpar. Bunlardan birisi de taammüm-i lisan meselesidir. Devlet-i Osmaniye bidayet-i te'sisinde, o en savvetinde bunu düşünemez idi; devr-i tevkif ve inhitatında da gavail-i dahiliye ve hariciyeden naşi düşünmeye vakit bulamadı. Henüz pek uzaklaşmadığımız devr-i istibdatta ise menfaat-ı şahsiye, vaktini hoşça geçirmek düşüncesi her şeye tekaddüm ettiği için tabii hatır getirilmedi. Bu sebeple -memleketin gördüğü bir çok zararlara rağmen- mesele şimdiye kadar kûşe-i ihmalde kaldı. Bu mühim işin fasl ve tasfiyesi faaliyetine, gayretine, hüsn-i niyetine emin olduğumuz hükûmet-i hazireye kaldı.

Kabinemiz, Meclis-i Mebusanımız memleketi terakki ve te'ali ettirmek için ittihaz eyleyecekleri mukarrerat ve tedabir meyanında "Taammüm-i Lisan-ı Osmani" mesele-i mühimmesinde bir mevki-i mahsus ayırmalı; husûsî ve resmî umum mekâtibde şimdiye kadar ihmal edilen Türkçe tedrisatını mecburiyet altına almalı; hasılı dilimizi bilmeyen ve ez dil- ve can öğrenmek istediklerinde -bu babda kendiliklerinden ettikleri bazı teşebbüsâtı görerek- şüphemiz

olmayan vatan kardeşlerimize öğretmek için ne yapmak lazım ise yapmalıdır.

İşte o vakit ecza-yı vatan birbirine iyice bağlanır, Osmanlılar bünyan-ı mersûs olur, dünyada hiç bir şeyden pervaları kalmaz; tarik-i te'alide kemâl-i şan ve muvaffakiyetle ilerlerler.

İsmail Subhî [SOYSALLI]

SF. Nr. 939 s. 35-42

HALİL RÜŞTÜ BEYEFENDİ'YE

Efendim,

Cevapnameniz hakkımda o kadar layık olmadığım iltifatları, teveccühleri havi ki aynen teşrine bir türlü razı olamadım. Onlara yalnız bu büyük bir teşekkürle mukabele etmeyi kafi görüyorum.

Lisan hakkındaki mutalaalarımın iki maddesine itiraz ediyorsunuz. Bunların birincisi lisanımızın mürekkep olup olmadığı bahsine dairdir. Diyorsunuz ki:

"Lisanımız mürekkeptir. İbtida-yı hilkatte insanlar tekessür ve teşeüb ederek çaraktar-ı âleme yayıldıkları zaman şu iftirakın mevkileriyle olan münasebetlerinden ve mütevaliyen beyan-ı efkâr ve tevsi'-i terakkiyat için servet-i lisaniyeye gösterdikleri iltiyaçtan dolayı elfaz, aheng ve tarz-ı beyan tezayüt ve tehallüf etmiştir. Tekassür eyleyen akvamın lisanları birçok ilcaat dolayısıyla, az ve çok, biri birine karışmış ve o karışan kelimelerden bazıları ya mahiyet-i asliyesini muhafaza etmiş, yahut şekil ve keyfiyetini değiştirmiştir. Buna binaen, elsine-i mütedavile arasında bir münasebet ve rabita mevcuttur. Bir kelimenin ya aynen, ya kısmen tahrif ve tağyire uğrayarak birçok lisanların daire-i isti'malinden arz-ı vücut ettiği malumunuzdur. Şu nokta-i nazardan lisanlar mahiuttur. Osmanlıca ise Arabî, Farişî Turaniceden muharref Türkî ve

ecnebî kelimelerinden müteşekkil bulunduğu için mürekkeptir. Lehçe-i Osmanî'de tecelli eden kelimatı, ne vakit mal-ı sarihimiz adadına idhal ile müstakil bir lisan vücuda getirirsek lisanımız mürekkeplikten kurtulur ve elsine-i mütedavile mahiyetine dahil olur."

Şu fırkanın "Osmanlıca ise..." diye başlayan cümlesine kadar itirazım yoktur. Fakat Osmanlı Türkçesinin niçin sair lisanlardan ayrılıp mürekkep sıfatını aldığını -izahınızdan sonra da- anlıyorum. Her lisanın kendine mahsus bir temeli, bir tarz-ı binası vardır. Sonra onu zenginleştirmek, yahut o lisan ile tekellüm eden kavmin ihtiyacı-ı cedidesini ifade edebilmek için sair lisanlardan alınan kelimeler hiç bir zaman mahiyet-i atlasiyesini tebdil edemez. Lisanımız her ne kadar elsine-i ecnebiyeden alınmış pek çok kelimelerle dolmuş ve hatta Arabî ve Farisî'nin bir iki kaide-i terkibiye ve cemiyesini de almış ise de esasen sarf ve nahv itibarıyla müstakildir. lisanın anasır-ı esasiyesi hükmünde olan fiiller, edatlar, zamirler vesaire itibarıyla tamamen şahsiyetini muhafaza etmiştir. Hatta bu anasırı, istiare-i kelimat ettiği lisanlarınkinden daha zengin olmasa bile daha fakir de hiç değildir. Binaenaleyh mürekkep bir lisan olmak üzere tavsifine sebep-i tasavvurundan acizim.

İkinci itirazınız terkipler bahsine aittir. Diyorsunuz ki:

"Haşmet-i lisaniye ve aheng-i beyanımızı muhafaza için terkibe ihtiyacımız vardır. Arabî ve Farisî terkipler kesretle ve tercihen isti'mali bu nokta-i nazardandır. Sem' ve nazar bu şekil ve ahenkten mütelezziz ve münbasıt olmaktadır. Müsta'mel olan kelimat-ı Arabiye ve Farisiye müştakkat ve teferruatından sarf-ı nazarla mevzu buldukları manalarda kabul ve tesahüb eyledikten sonra bittabi' terkiplerde kaide-i Arabiye ve Farisiye aranılmayacaktır; selika-i milliyemize muvafık olmak, ahengi haleldar etmemek ve suret-i istimali cevde-i kariha ve zeok-i selime müinhasır kalmak üzere terkib-i teşekkülünde üç suret gösterilecek ve asabiyet istimali te'minen zabtı sehl ve kat'i bir

iki usûl-i kaide şekline konulacaktır. Zaman tedricen bu paydaki lüzumu te'yid ve takrir eder. Defaten kavaidiyle beraber mürekkebat-ı Arabiye ve Farisiyeyi atamayacağımız aşikârdır."

Her lisanın kendine muhsus bir aheng-i beyanı vardır ki diğer lisanlarınkinden tahallûf eder. Bilhassa Türkçe ile Arabî ve Farisî arasında aheng-i nokta-i nazarından yalnız ayrılmak değil tearüz vardır. Arabî ve Farisî her ikisini, kelimatı muhtelif hecelerinde memdud lisanlar olduğu halde Türkçede med yoktur. Türke bir kelimenin muhtelif heceleri ekseriya aynı hareke ile müteharrik olup bu cihet-i aheng-i muhsus teşkil ettiği halde Arabî ve Farisîde bu yoktur. Daha bu gibi birçok evsaf-ı hususiye ve mutetalife vardır. Türkçenin mahiyet-i asliyesi ancak bildiğimiz tarzda izafet ve vasıf terkiplerine müsait olduğu için böyle olmuştur. Bu lisanın tabiatini değiştirmek kabil olamaz. Esasen bu nokta-i nazardan şayan-ı kabul olmayan teklifiniz samianın semere-i itiyadı olan ahengin bu yeni tarz Arabî, Farisî ve Türkçe kelimelerden karışık yapılacak terkiplerde bulunamayacağı itibarıyla da bî-faidedir. O terkiplerin güzelliğini teşkil eden şey kelimelerin memdudiyetidir. Türkçenin gayr-i memdud kelimeleri ile yapılacak o tarzda terkipler soğuk olmaktan başka bir şey olmaz.

Hem niçin, rica ederim efendim, lisanımıza yeni bir karışıklık ilave edelim? Bizim lisanımızda kendine mahsus o kadar güzel bir ahengi var ki bunu böyle hariçten kelime ahenklere her halde tercih ederim.

Bundan sonra "*lisanı sadeleştirmeye taraftar olamam.*" buyuruyorsunuz. Filhakika ben de daha birinci makalenizi okuyunca bu fikirde bulunmadığınızı anlamıştım. Yalnız o makalenizin lisanı sadeleştirmek isteyen bir makale mahkumiyetini giyerek Tasvir-i Efkâr'da dercolunmak şerefinden mahrum olduğunu düşündükçe, doğrusu, hayretten kendimi alamıyorum.

Osmanlı -Türk bahislerine dair bir şey söylemeyeceğim. Bu hususta münakaşayı pek muvafık bulmadığım için beni affediniz. Ve ihtiramlarımı kabul buyurunuz.

31 Ağustos 1325

Celal Sahir [EROZAN]

SF. Nr. 954 s. 282

BİR CEVAB-I MÜTEŞEKKİRANE

-Üstad-ı Lebib Halil Edib Beyefendi'ye-

Tezyin-i Lisan hakkındaki makale-i âcizanemde bir mukayeseye zemin olmak üzere münderic bulunan bir darb-ı meselin yanlış mazbut olduğu hakkındaki ihtar-ı âlî-i edibânelerini bu münasebetle en ziyade telezzüz ettiğim ve sevgili lisanımızın tekâmülü için en faideli addedildiğim mebahise müteallik mülahazat-ı âliye-i üstadanelerini havi olan iltifatnâme-i âlimânelerini "75" numaralı "Tasvir-i Efkâr"da kemâl-i şevk ve memnuniyet ile mütalaa ettim. Hakk-ı acizanemdeki iltifat-ı vâlâ-yı nazikaneleri bir şakird-i heveskârı rah-ı mesaisinde teşvik ve teşci' edecek derecede ba'is-i mefharet ve hırz-ı yemin-i kuvvet olduğu cihetle an samîm-i arz-ı teşekkür ve minnetdârî eylerim. Takdir-i hak şinasî-i edibaneleri üzere maksad-ı âcizanem cami'ül hüküm ve hikmetül âlem olan durub-ı emsale katıat'-arîz ve taaruz olmayıp elfaz-ı nezihe ile ifade olunan bir hakikat ile kelimat-ı mübtezilenin tasvir ettiği bir hikmet arasındaki fark-ı edebîyi ta'yin olunduğundan meşhur bir darb-ı meselin şekl-i tebliği az çok mafevke's-sadeddir. İhtar-ı âlîleri üzerine bittabi' o meselin hafızamdaki şeklini tashih ettim. Mamafih öyle bir sureti de mütevatir olmalı ki hafıza-i acizanemde nasılsa o suret-i nakş-pezir olmuş; bunu bir ma'zeret olarak değil, isti'fa-yı kusur için bir gaflet olarak arz ediyorum.

Cümleten "manevî evladı" olduğumuz Şinasî tarafından "tedvin ve Ebüzziya Beyefendi tarafından ilavat ile tezyin" edilerek tab'a-i salise olmak üzere pek güzel temsil edilmiş bulunan Durub-ı Emsal-i Osmaniye hakikaten bir gencine-i hakayıktır. Hatta denilebilir ki her millet indinde hazane-i hikem-i ahlâkiye ahad-ı nasın nazar-ı intibah ve ibretine parlak bir surette arz edilmek için üdeba tarafından bazıları tevsi'an tiyatro haline ifrag edilerek vakayi'-i hakikiye-i rûz-merre şeklinde tasvir olunmuştur. Mesela Fransa'da Alfred de Mousset'nin emsal-i hikemiyeyi teşrihan tertib eylemiş olduğu bazı tiyatro risaleleri sahne-i temaşada el'an cay-ı rağbet bulmaktadır. Mekteplerinde ise bu türlü emsal-i âliyeyi tezyinen kaleme aldırarak şakirdanı fikren, edeben ve kitabeten pek ziyade müstefid ederler. Bu noktadan mülâhaza olununca bizim mateessüf henüz kadr-i emsali layıkıyla ta'yin edemediğimiz anlaşılıyor. Ve yine bu itibar ile Durub-ı Emsal-i Osmaniye'yi cem' ve telifik buyurmuş olanların himmet-i milliyetperveranesine ne kadar arz-ı ta'zim ve teşekkür eylesek layıktır. Lakin "Bir eserin ki sani'i insan ola, mümkün müdür ki onda noksan olmaya?" Hikmet-i baligası muktezasınca Şinasî'nin Durub-ı Emsal-i Osmaniye'si pek âlihimmetane bir eser-i muvakkar olmakla beraber âsâr-ı âliye-i eslafın tettebbü'-i hikmet-cûyanesine gayret edilecek olursa ona ilhak edilecek daha pek çok emsal ve hikem bulunacağı i'tikadındayım Hem de umarım ki bu tettebbü' "Köpeği öldürtene sürütürler" darb-ı meselinin musavver mazmunu olarak:

*"Bu meseldir sürüdürler köpeği öldürene
Şimdiden pay-ı rakib-i sege bir ip takalım!"*

Nazm-ı hayidesi gibi âsâra iltifat ile kanaat-yâb olmaksızın daha nezih ve bedi' hikem-i nefiseye teveccüh eder ise intihabda daha ziyade hüsn-i isabet edilmiş olur.

"Hayide sühen merdan-ı sühendana yakışmaz"

Düstur-ı nezaheti ka'be-i teveccüh olmak üzere âsâr-ı muhtereme-i eslaftan vüku' bulacak böyle bir tetebbü'-ı iltikatkâranenin Durub-ı Emsal-i Osmaniye'yi pek ziyade vaye-mend-i zînet ve bereket edeceği gibi lisanımıza rişte-bend-i kıymet olan Arabî ve Farisî'nin hazain-i edeb ve hikmetinden istifademizi tevsi' ile dahi şu maksad-ı hakayık-ı âmuzâneye pek ziyade hizmet edileceği şüphesizdir. "Dalle-i mü'min" olan hikmeti her yerde taharri ve istishaba me'mur olduğumuz için ufk-ı nigâhımızı ne derece tevsi' edersek o kadar müstefid olacağımız âşikâr olmakla beraber yakınımızdaki nefais ve bedayi' dururken pek uzaklara medd-i nazar etmek maarifi-milliyeye ve şarkiyeye karşı biraz hürmetsizlik olur değil mi, efendim? Şinasî merhum bu kadir-şinaslığı ne güzel izhar etmiştir!

Nasılsa yanlış mazbut-ı âcizânem olan meselin şekli-hakîkîsini ta'yin buyurarak bittabi' meftun oldukları nezahet-i edebiyeye kıymetdar bir hizmet ifa buyurulduğu sırada 'hasis bir lafzın yerinde sarf ve iradî asalet-i beyan ve belagata parlak bir misal teşkil edeceği' ityan buyuruluyor. Bu hakikat-ı beliganeyi de tamamen teslim ve kabul ederim. Şu kadar ki nevresidegân-ı beyana bu müsaadeyi bahşetmek tehlikeden ârî olmayacağı cihetle garip ve me'nus elfaz hakkında olduğu gibi hasis ve nezih kelimat hakkında da ancak esatize-i lisanın kabul ve reddine tahsis-i ruhsat etmelidir. Filvaki' elfaz ve kelimat, kiram-ı üdebanın vedi'a-i zevk-ı selimi olup onlara izafe-i nezahet ve hasaset etmek hame-i belagatlarının bir mazhariyet-i sahiranesidir. Bunun için şu salahatı biraz kasrederek nevreside-gânı elfaz-ı mütebezzileye rağbetten şiddetle tahzir etmek taraftarıyım. Etvâr-ı beyanın müşata-i bedi' ile dahi pek (212) ziyade ârâyış-pezir olduğuna müncezip ve mutekip olduğundan de'b-i tirmizaneye mugayir bir harekette bulunmak için bu bahse rücû etmemek istiyorsam da mamafih emsalimizden olan: "köprüden geçinceye kadar..." Meselini geçenlerde bir vezir-i edîbimiz tarafından bir makale-i siyasiyeye serlevha ittihas edilen: "Badostan talattuf, ba düşmenan

müdüra" "Mısra-ı hakımanesi ile ve "Altı olur, yedi olur; hep Allahın dediği olur" Meselini :

*Huda keşti anca ki hahed berd
Eger na huda came berden berd*

Beyt -i müstearı ile ve, tasti'den ihtirazen, hepsini yâda lüzum görmediğim nice emsalimizi nice bedayi'-i hikemiye ile mukayese ettikçe o husustaki kanaat-ı kalbiyem resanet-pezîr olduğundan şuracıktan bir kere daha zikrinde men-i heves edemedim. Bu fark tebliğ-i taht-ı tasdik-i edibanelerinde bulunduğu cihetle şu ısrarı heveskârânemde nazarı iğmaz ve kabul ile telakki buyurulacağından eminim..

Bendeleri için bir kenz-i fuad olan iltifatname-i âlî-i nazikânelerine: "Isırmak tab'-ı beşerde yoktur; bu bir haslet-i seganedir!" kavlı-i hakiranemden intikalen Şeyh Sa'dî merhumun bir fıkra-i zarifesini dermeyan buyurmaları ruhumda ne latif bir hazz ve istiğrak uyandırdı. Filvaki' emsal-i hikemiyeden bahsederken o hazane-i hikmet ve edebi yad etmemek nasıl mümkün olurdu?.. İşte bir gencine-i hakayık ve bedayi' ki bir parça zevk-aşına-yı sühen olanlar için mâdâmü'l-ömr kitab-ı bâlîn edilmeye şayestedir. Mateessüf zannedirim ki, maarif-i garbiyeye olan inhimak-ı tecellüd-perverane sebebiyle mi, yoksa Arabî ve Farisî tahsilindeki adem-i sıhhat ve intizamdan dolayı mı her neden ise biz o yoldaki âsâr-ı nefise-i şarkiyenin vela sima Gülistan'ın kadr-i bâlâ-yı edebî ve ahlâkîsini layıkıyla muhafaza edemiyoruz; yahut ki cami' olduğu mavaiz-i müessireden dolayı zecr-i istibdadda uğramış bulunduğu için hayli müddetten beri mehcür ve mensî gibi olduğu halde inşaallah saye-i hürriyette şimden sonra ehl-i tahkik tarafından layıkı vechile takdir ve tekrim olunduğunu görürüz. Gariptir ki bizde müteaddid şerhleri, hatta manzum ve mensur aksamını nazmen ve nesren havi tercümeleri bulunan Gülistan ile Bostan müellif-i ebedî el iştiharının... Bu fazıl-ı cihangerd ve cihanpesendin gerek tercüme-i haline, gerek

felsefesine dair o Őerhlerde, o tercümelerde kelime-i vahideye tesadüf olunmaz. Avrupalıların hele asr-ı ahırde pek ziyade kesb-i kemâl eden tezakir-i üdebasına nisbet pek basit ve âdî olan İran tezakir Őuarasında, alelhusus AteŐgede gibi en makbul ve muteberlerinde dahi zavallı Sadi-i hikemin tercüme-i hâli meyanında ancak bir iki fıkra-i hezel-amîze tesadüf edilerek gerek Şair ve nasir sıfatıyla olan kıymet-i edebiyesi, gerek bir hakim-i hakayık-bîn haysiyetiyle müsellemler bulunan fazail-i ulviye-i mütebahhıranesi hakkında hiç bir eser tedkik ve tahkik görülmediği halde Gülistan'ın -Defremeri- (dal-he-fe-re-he-mim-he-re-ye) ve Bostan'ın- Barbiye de Menar- (be-elif-re-be-ye-he- dal-vav mim-he-nun-elif-re) tarafından Fransız lisanına tercüme edilen nüshalarında otuzar, kırkar sahife tercüme-i hâl ve tedkik-i edebî ve hikemî ile beraber metn-i esere de ca be ca pek fevaid-aver tahŐiyeler ilave edilmiştir. Manzur âlf-i edebiyaneleri buyurulmuş olduğunda Őüphem olmayan bu tercümelerde kadr aşınayan-ı müsteŐrikînin bezlettiği himmetler ile bizim meskenetlerimiz mukayese olununca humret-âlûd-ı hicab olmamak mümkün değildir. İnşaallah kariben o mukaddimleri âcizane tercüme ederek Fransızca mütalaa etmeyen yârân-ı ma'rifetin nazargâh-ı takdirine arz etmek hevesindeyim. O zaman bizim affolunmaz bir nazar-ı ihmal ile telakki etmekte bulunduğumuz o nefais-i nadiriye kıymet-ı sencan-ı garbın atfettikleri ehemmiyet-i azime daha iyi tezahür eder.

Elkelamü yecrül kelim fehvasınca insanlar tarafından ısırmak fiilinin vukuu nasıl ki zat-ı âlîlerine Gülistan'dan bir fıkra derhatır ettirmiş ise bendelerine de Bostan'dan "izzet-i nefis-i merdan" hakkındaki hikâye-i hoş-ayendeyi hatırlattı. Bunu aynen Şuraya nakl ile mutazammun olduğu hikmet-i latife-i ahlâkiyeyi teşhir etmek istiyorum:

*Segî pay-ı sahra niŐini güzîd
Be hıŐmî ki honeŐ zedendan-i çekid*

*Şeb ez biçâre habiş neberd
Bahil-i enderîş duhteri bud hîred*

*Peder ra cefa gerd ve tündi nümûd
Ki aher teraniz dendan-ı beb esûd*

*Pes ez giryê merd-i pür agende ruz
Behandid-i gay-ı mamek-i dil-fürüz*

*Mera ger çe hem saltanat bud u niş
Dırığ amedem kâm ü dendan haviş*

*Muhalest eger tiğ-i ber ser-i hûrem
Ki dendan-ı bepay-ı seg ender berem*

*Tüvan gerd ba nakesan be der ki
Velikin zımerdem neyayed segi [*]*

Bu fıkra dahi müdde'a-yı âcizanemi latif ve müessir bir surette te'yid ediyor değil mi efendim? Kıymet-i edebiye ve felsefiyece Gülistan faik olmakla beraber Bostan dahi mualicuyan-ı edebe ne dilgüşa bir nüzhedgâh-ı bedi'dir. Vakı'a binlerce ve binlerce ebyatı havi olan o nümûne-i a'cazın serâpâ yek vezin ve yek âheng olması kasvet-âlûd olmaktan hali değil ise de ser-i subha-i iclâli olan mukaddime-i tevhiyeesinin mesela şu:

*Dehed nutfe ra sureti çun peri
Ki ger dest-i ber âb-ı suret-geri*

*Nehed la'l-i pîrûze der sulb-ı seng
Gül la'l-i ber şah-ı pîrûze reng*

*Zi ebr-i eskend-i katre-i süyem
Zi sulb-i eskend-i nutfe-i dirişkem*

*Ezin katre lü'lü'-i lâlâ kend
Vezin sureti ser ü bâlâ kend*

*Ber ü ilm-i yek zerre poşide nist
Ki peyda vü pinhan benezdeş yekîst*

Ebyat-ı latifesini inşad ederken cezbedar vecd ve istiğrak olmamak mümkün müdür? Zat-ı âlî-i edîbânelerinin de Ferah-zad isimli bir eser-i muciz ve müstahsenlerinde "hikmetperveran-ı eltaf-ı kiramdan" tekrimî ile yad ederek nefais-i hikemiyesini Avrupa bedayi'-i fikriyesine piraye-i şeref ittihad buyurmuş olduğunuz Cenab-ı Sa'dî'nin letafet-i edebiye ve hikmet-i felsefîyesi cidden ne kadar belîğ ve amîktir! Adeta her saniha-i ulviyesi bir dürr-i nâ-süfte, bir bikr-i mazmun olan bu şair-i hekimin mesela Gülistan'ı serâpâ zinet ve letafet, hatta kayd ve külfet olduğu halde maharet-i mu'cizanesi garaibinden olarak hemen hiç bir yerinde gaze-i tasannu' lekesi görülemez. 'Nesr-i mürsel' vadisinde olup bizde de en bedî' ve mu'ciz nümunesi Tazarru'at-ı Sinan Paşa olan gülistan okunurken bütün o tekellüfat-ı inşaiyenin kesbettiği revnak-ı tabiiyete hayran olmak mümkün olmaz. Hikmetleri ise tekrar tekrar düşündükçe kuvve-i âkileye ne güzel nükteler ima eder. Bilfarz Harunürresîd'in bir serheng-zade tarafından validesi hakkında sebbolunan oğluna "ya affet yahut sen de onun validesine düşnam et!" tarzındaki mukabelesinde ne gizli bir hikmet-i ahlâkiye, mukabele-i bilmeselden ne edibane bir nükte-i tahzirîye vardır. Bütün bu Lataifü'l-hikemin tasvir ve teşrihi suretiyle bir felsefe-i Gülistan'ımız bulunmaması bağ-zar-ı edebimizde ne büyük bir noksandır. Belaya-yı istibdad bizi bunları söylemekten değil, hatta düşünmekten bile menediliyordu, değil mi efendim?.. İnşaallah atının feyz-i semîhi bize bütün bu noksanlarımızı telafi ettirecektir. Biz her kayıttan, her huduttan mu'alla bir tufan-ı maarife muhtacız. Edebiyat ise 'haslet-amûz-ı edeb olduğu için aksam-ı ma'rifetin pişvasıdır. İnşaallah huzur-ı siyasî husulünden sonra, umur ve devair-i devlette icra olunan tensikat-ı lisan-ı edebimizde de tevsi'an tatbik olunur. Hem müfredat-ı lisanımız islah edilir, hem -Alelhusus âsâr garîbenin tercümesinde giriftar olduğumuz müşkilatın hiç olmazsa tahfîfi için- lehçe-i

beyanımız teksir olunur, hem de iktibas ve icad-ı muallaya rağbet çoğalarak hasretü'l-kulûb olan terbiye-i umumiye-i milliyeye hidemat-vefîre ifa edilir. Şimdilik tevfik-i İlâhî'ye intizaren, bu şakird-i âcize fırsat-bahş-ı hasbihâl olduklarından dolayı zat-ı âlî-i üstadanelerine tekrar arz-ı teşekkürat ve ta'zimat eder ve vaktin killeti hasebiyle âcilen karaladığım şu minnetnamemin kusurlarını bağışlayarak gıda-yı cismanîmiz için olduğu gibi gıda-yı ruhanimiz için de bu defalık 'hayrû'l- kelâm ma hızır' düstur-ı mesagını tervic buyurmalarını müsamaha nezaket-perveranelerinden rica eylerim efendim.

Ali Nusret

SF. Nr. 950 s. 211-213

[*] Bir köpek kırdı bir adamın ayağını, dişinden kan damlayacak kadar şiddetle ısırıldı. Zavallı adam bütün gece ısırabından uyuyamadı. Hanesinde küçük bir kızı vardı. Pederinin köpek tarafından ısırıldığı halde ona mukabele etmemiş olmasına kızarak: "Canım, senin dişin yok mu idi, niçin ısırmadın?" dedi. Peder bu teklif-i ma'sumaneden pek müteessir olarak dedi ki: "Sevgili yavrum, Vakı'a benim de kuvvetim ve dişim vardı. Lakin bunları kelbe layık görmem. Hatta başıma kılıç yesem dişimi köpeğin ayağına götürmem. Fenalara karşı bir dereceye kadar tımarlılık edilebilir fakat köpeklik insanın elinden gelmez!"

LİSANIMIZI ISLAH

Geçenlerde bu sahifelerde taammüm-i lisan-ı Osmanî kaziye-i mühimmesinden bahsederek bunun ittihad-ı Osamanî gaye-i âliyesine vüsul için ne kadar büyük bir kuvvet-i muvaffakiyet teşkil edeceğini isbata çalışmıştık. Osmanlı lisanının taammümü mevzu-ı bahs olduğu zaman ortaya atılan delail-i maniadan biri de bu lisanın evvela: Henüz ihtiyacat-ı hazıreye gayr-i kâfi olması, saniyen: taliminde müşkilat bulunmasıdır. Bizce şikk-ı evelden ziyade şikk-ı sanî makbuldür. Türkçenin güç öğrenilir bir lisan olduğu ve daha doğrusu asıl Türk lisanının bir müteşaab kısmı olan Osmanlı Türkçesinin altı yüz seneden beri bizim tarafımızdan güçleştirilerek nihayet bugün suhûlet-i talimiyece ekseri lisanların madûnunda kaldığı müsellemdir. Şu sırada ise Rum Patrikhanesi imtiyazatı ve mekteplerde tevhid-i terbiye ve tedrisat mesailinin Meclis-i Mebusan'dan lisan-ı matbuat ve nasa düşmesi, Türkçenin taammümü ciheti de bu araya sokulması hasebiyle, lisanımızın taammümü üss-ı kavîmine hadim biz de bir kaç satır yazmak istedik.

Herkes bilir: Lisanımızın aslı Türkçedir. Fakat bugünkü şekline göre buna Türkçe değil -birkaç lisandan mürekkep-Osmanlıca demek münasıptir. Dilimizin tarih-i hayatı tedkik olunursa mahiyet-i hazire-i muhtalitesini tevlid eden esbab tayin eder. Arabî lisan-ı dinî olduğu için edvar-ı evveliyede salabet-i diniyeleriyle meşhur olan Türkler bu lisanı; kendi dilleri yerine lisan-ı edeb ve tahrirde istimal edecek kadar âsâr-ı ihtiram gösterdiler. Bunun neticesinde muharrirat Türkiye'de, dilimizin kendi malı olan kelimeler bırakılarak yerlerine

kelimat-ı sahihe veya mukallide-i Arabî kaim olmaya başladı; lisan, yavaş yavaş kelimat-ı Arabiye ile doldu.

Farisî'nin de, hem civar ve münasebatı-ı tarihiyemiz aşikâr olan bir kavmin lisanı olduğu için, bize tesirat -ı tarihiye ve edebiye göstermesi tabii idi. Bu te'sirat-ı tabiiye -ki dünyanın her tarafında görülmüştür- guya i'la-yı lisan maksadıyla Farisî'den doğrudan doğruya kavaid, kelimat, şive iktibas olunması da inzimam etti.

Sonraları, belki de beşeriyetin sanat ve tekellüf-i zahiriye meclubiyet-i fitriyesinden dolayı olmalı ki, bu ihtilalat bir kat daha arttırılarak iş, her lisanın diğeri üzerindeki te'sirat-ı adiyesi derecesini de geçti. Ve edebiyat-ı atikemizin en revnaklı devrinde, kâtibane yazılmış addolunan beş satır ibare kamussuz okunamaz oldu.

Lisanımız böyle ağır, zahirî tezyinata boğulmak emel-i sahîfinin iyadi-i tahribi altında şahsiyetini, şivesini, ruhunu kaybedecek hir halde ta asr-ı ahire kadar geldi. XIII. asr-ı hicrînin nısf-ı ahirinde şu'bat-ı idaremizde bir hayat-ı nev verilmek istenildiği sırada vatan ve evlad-ı vatan biraz nefes aldığı; bu teneffüsünün te'sirat-ı ihyaiyesi görüldü. Şinasi'ler, Kemâl'ler, Ziyâ'lar, Reşid, Midhat ve Alî Paşalar gibi bir çok eazım-ı üdeba, şairler, münşîler yetişti. Bunların himmat-ı memduheleri -ki son kırıntıları zamanımıza kadar devam etmiştir- lisana ve ibtida muharrirat-ı resmiyeden başlayarak bir şekl-i sade ve metin vermek esasını koydu. Şu son senelerde de dest-i mehib-i istibdadın kırdığı aklam-ı âliye gümrükten mal kaçırır gibi, fırsat buldukça dilimizi kaba, büyük ve fakat boş, çürük tezyinattan kurtarıp bir şekl-i nurîn-i letafet ve vüs'at ifade kabiliyeti vermeye çalıştılar. Nihayet lisan bugünkü binnasibe sehlüttahir hali aldı.

Eski haline nisbetle bugün kıyas-ı maalfarik derecesinde bir terakki bulunmakla beraber insaf etmelidir ki şimdi lisanımız yine nakıstır; kavaidinde, sarfında, nahvinde, kelimatında, ıstılahatında muhtac-ı ıslah ve ikmâldir. Dilimiz, Arabî ve Farisî kavaidin te'siratına elan o kadar mağluptur ki bir mektepli, iki satır düzgün ibare yazabilmek için Arabî ve Farisî kavaidini epeyce bir müddet tahsiye mecburdur. Hele son yirmi beş seneye karib müddette her şeyimiz gibi dilimiz de ihmal oluna oluna bugünkü terakkiyata göre pek geride kalmıştır. Çünkü bu son zamanlarda terakkiyat-ı ilmiye ve fenniye, eşkâl-i ictimaiye, tarz-ı muaşeret, bütün akvam-ı medeniyenin lisanlarına bir çok yeni kelimeler, ıstılahlar sokmuştur. Biz ise devr-i Hamidî'de bunları aynen veya mukabillerini bularak vaz' edemedik; edemedik de.

Dediğimiz gibi geçen XIII. asr-ı hicrîde memleketimiz, medeniyet-i garbiyeyi kabule temayül ettiği sıralarda dilimizde birçok ıstılahat-ı tıbbiye, fenniye, ilmiye ibda' edildi; bu hususta en zengin olan da lisan-ı tıbbîmizdir. Lakin o vakit yapılan şeyler halet-i mebnada, muhtac-ı ıslah mukaddemattan ibaret olduktan başka bundan sonra yirimi beş senelik kadar ihmal, lisanımızı servet-i ilmiye ve fenniyece gittikçe fakir bıraktı. Bu müddetde arada bazı ıstılahlar, bazı tabirat-ı cedide vaz'ı olunmadı değil, fakat bunlar katreler mesabesinde.

Lisanımızı ta'mim mesele-i mühimmesinde Millet Meclisi'ne ve hükûmete ait olan vazife ifa olunsa bile asıl iş görecek şey üdebâ ve urafâmızın, erbab-ı ilim ve kemâlimizin sarfedecekleri himmettir. Bu da dilimizi esasen teshil eylemek, onu her vecihle ıslah etmek, bütün anasır-ı Osmaniye tarafından sühûletle taallüm ve tekkellüm edilebilecek şekle sokmak onlara düşer.

Her zaman beşeriyet için en büyük medar-ı galibiyet mahsulat-ı fikriye ve ilmiyedir. Hangi kavim hangi kavimden

fikren, ilmen, terbiyeten, sa'yen âlî ise saha-i hayatta muzafferiyette ona teveccüh eder. Bu husus ticarete, iktisadiyatta, ictimaiyatta böyle olduğu gibi lisan da böyledir. Hangi lisan daha ziyade işlenmiş, zenginleştirilmiş, üzerinde a'mal-i fikir edilmiş ise o lisan diğerlerine galebe ve mevkiini temin eder.

Bizde Türkçemizi tamim ile Osmanlı memleketinde mevcut bulunan o muhtelif lisanlarla konuşmalarından dolayı hayfa ki birbirini anlamaktan ekseriya aciz olan anasırı yekdiğeriyle anlaşarak aynı hiss ve fikir altında yaşamak, maddeten ve manen ittihad ettirmek istersek evvela lisanımızı teshil ve mahiyeten takviye etmeliyiz. Erbab-ı irfan ve edebin bu babda sarf buyuracaklarından kuvvetle ümitvar olmak istediğimiz himmat-ı lisanı bizatihi ihya ve i'la edeceği için bu mülkte tamim-i lisan masruf olacak tedabir-i idareye ve siyasiyeyi fevkalade semeredar eyleyecektir.

Lisan-ı Osmanî bir kere sadeleştirilmeli; kavaid ve kelimatı, terkibat ve ma'ani-i nukat nazarından tensik ve ıslah edilmeli, bir de kabiliyeti nisbetinde zenginleştirilmelidir. Eğer lisanımız layık olduğu himmetleri bulursa birinci derecedeki lisanlar arasında bir mevki-i müstesna tutar. Buna emin olmalıdır. Zira lisan-ı Türkî'nin haddizatında gayet vasi' ve metin esaslara müstenid olduğu bugün fennen, ilm-i lisanca sabittir. Neticede hem çocuklarımız nisbeten sühûletle öğrenirler, hem de umum vatandaşlarımız arasında kolayca taammüm eder.

İsmail Subhî [SOYSALLI]

LİSAN-I ÂDi, LİSAN-I EDEBİ

Edebiyatın terakkisi evvela âsâr-ı edebiyenin tevsî ve intişariyle kaimdir. Bir sanatkâr idealine tabî ve meclup olan bir muhiti, bir muhit-i kari'ini etrafına toplar, onların hissiyatına, efkârına hakim olur. Her sanatkârın böyle tevabii, muhit-i samimîsi, müşarîk-i ruhu olan efraddan mürekkeb cemm-i gafîri vardır. büht ve hayretle, tahsin ve takdir ile başlayan bu merbutiyet nihayet sanatkârın efkâr ve hissiyatına inkıyadı, sanat ve edebiyat vadilerinde onun mukallid-i ittihazını, tevlid edilen eserlerde onunkilere müşabehe ve karabet gayretini intac ederek o sanatkârın mensup olduğu şube-i sanatta bir (278) hareket, bir faaliyet vücuda getirir. Terakkide bu hareketlerden takdirden taklide, taklitten tevlid ve icada geçen bu feyyaz faaliyetlerden başka bir şey değildir.

Bir hareket ne kadar geniş bir sahada vukua gelirse tevlid edeceği semerat-ı terakkide o kadar mebzul olur. Şu halde sanatkârın tevabii, kari'ini, kendisine hissen ve ruhen merbut olan efradı ne kadar çok olursa o sanatkârın mensup olduğu sanata dair efkârda o nisbette tevsî' etmiş olur; mukallitler çoğalır, meslek-i sanat taammüm eder. Binaenaleyh hareket-ı edebiyede geniş sahalar üzerinde vücuda gelmelidir ki terakki büyük ve acil olsun.

Saniyen, âsâr-ı edebiyenin mazhar-ı rağbet olması lazımdır. Çünkü bir eser-i sanat vücuda getirmek, bir çok masarife, mezahime katlanmak bir çok vakit sarf etmek, bir çok emek çürütmek demektir. Bunların birer mukabil-i maddîsi olmalıdır, her sanatkar çektiği bu müşkilatın, sarf ettiği bu mesainin mükafatını göreceğinden emin bulunmalıdır ki

tamamen sanatına hasr-ı vücut ederek onun icap ettiği müşkilat ve müzaheme bila şikayet ser-fürû etsin. Bir eser-i sanat vücuda geldiği zaman sanatkârın bir mükafat-ı maneviyesi vardır ki emeline müvafık olarak bu eseri itmam etmek müvaffakiyettir. Bedia-i hayaliyesine hariçte vücut vermek müvafakiyeti, bütün muzafferiyetlerin fefkinde bir hiss-i inşirah ile sanatkârı memnun eder. Fakat bu manevidir ve ekseriya gayr-i kâfidir. Çünkü bu memnuniyette, onu vücuda getirmekle kazanacağı servet veya şöhretin hayal-i zerrînini zirve-i tahakkuka yaklaşmış görmekten mütevellit bir memnuniyettir. Servet ve şöhret... Beşeriyet işte asırlardan beri hep bu iki müzehhib kelimenin sürüklediği gayeye doğru harap ve teşne, haris ve fedakâr, koşmakta her türlü müşkilatı yalnız bunların hatırı için iktiham etmektedir. Bunların ikisi de sanatkârı eser-i sanatına çok kıymet verdirmek, yahut te'lifine çok müşteri bulmak gayretine sevk eder.

Salisen, âsâr-ı edebiyenin muhit-i ictimai üzerinde mühim bir tesir husûle hetirmesi matluptur. Muharririn, müellifin, şairin bir maksadı, bir fikri, saadet-i beşeriye hakkında bir nazariyesi, içinde yaşadığı zamanın levsi hakkında bir kin ve gayzı, tedavi etmek istediği bir ceriha-i beşeriye veya ictimaiye vardır ki bu maksada vüsûl dahi o teessürün, o heyecanın bir çok kalplerde samimi birer makes bulmasıyla kabildir.

Rabian, âsâr-ı edebiye mürebbi-i hiss ve ruhtur. Hissiyatı rikkat peyda eden, ruhu yükselen bir kavim şüphesiz diğer kavimlerin çok fevkindedir. Hem-cinsinin ıztırabat-ı kalbiyesini âsâr-ı edebiyede mükemmelen tahlil ve tamik edilmiş gören insanlarda bu aztırabata karşı derin bir merhamet hissi, kat'i bir tesadüf temayülî husûle gelir. Bunun içinde o âsâr-ı edebiyenin çok kimseler tarafından okunması, tasvir edilen usul-ı ruhiye ve hayatiye çok kalplerin vakıf olması lazımdır.

Şu tafsilattan anlaşılır ki âsâr-ı edebiye, yalnız sahibinin iştîyak-ı sanatını, yalnız bir kaç kişinin ihtiyacat-ı ruhiyesini tatmin etmek için vücuda getirilmez. Onun saha-i şümûlü vasi', ondan edilecek istifade umumidir. Bir kavmin edebiyatında, o kavmin en küçük bir ferdinin de hakk-ı intifai vardır. Ve bir eser-i edebî ne kadar çok kari' bulur, ne kadar çok kimse tarafından okunursa hem muharririn istifade-i maddiye ve maneviyesi, hem edebiyatın terakki ve ta'alisi o nisbette teshil edilmiş olur.

Şu halde âsâr-ı edebiyede ilk düşünülecek şey banaliteye düşmemek şartıyla mümkün olacağı kadar herkese şamil, herkes tarafından kabil-i kabul olmaktır. Bu da nasıl olur? Şüphesiz herkes tarafından anlaşılma...

Vakıa sanat, havas içindir. Herkes, sanat hakkında hiç bir fikri olmayanlar âsâr-ı sanattan bir şey anlamazlar; denir. Fakat bunun mânâsı başkadır. Evet sanat, havas içindir. Herkes bir eser-i sanatın esrar-ı sihriyesine nüfuz edemez. Fakat esasen bu matlup da değildir. Anatol France'a kadar hiç kimse anlayamaz. Fakat onun hikâyelerini amele, satıcı, her sınıf halk okur, anlar, onun telkin etmek istediği efkâr ve hissiyata vakıf olur. bu suretle Anatol France, bütün Fransa ahalisine hâkim bir muharrir sayt-i ihtiramını muhafaza eder, kaleminden dökülen zülal-i sanat en yüksek tabakalardan en aşağılara kadar nüfuz ederek hasıl ettiği cereyan-ı efkâr ve tahassüsat bütün bir cihan-ı beşeriyeti ihatasına alır. Kezalik Ruslarda Gorki, Tolstoy gibi eazımı bütün vüs'at-ı ruhiyeleriyle anlayacak bir kaç kişi vardır. Hal böyle ki eserleri baştan başa tekmiil Rusya'nın tabakat-ı muhtelif-i ahali arasında zeval bulmaz te'sirler husûle getirir, herkes tarafından tehalükle kabul edilir. Binaenaleyh sanat havas için olmakla beraber, kabul edilmelidir ki âsâr-ı sanat umum içindir. Sanatın ne olduğunu bilmeyenler de bir eser-i sanattan mütehassis olabilirler.

Asâr-ı sanat umum için evvelce, bahusus âsâr-ı edebiyenin bilcümle tabakat-ı cemiyete nüfûzu lüzumu kabul edilince bu nüfûzu eşkal değil, teshil itmek icap ettiği de teslim olunur, zannederim. Yazılan şeyler ne kadar kolay anlaşılırsa o kadar çok ve o kadar çabuk hüsn-i kabul görür. Şu halde âsâr-ı edebiye açık, herkesin bir mâna istihraç edebileceği gibi olmalıdır. Üsluba mümtaziyet veren muharrir veya müellifin icra-yı kelama hüsn-i tertip vermesidir. İstimal olunan elfaz ve tabiratın lisan-ı âdî fevkinde olması hiç bir kıymet tevhit edemez. Kelimatı, maharetkâr bir muharrir öyle bir sanatla tertip eder, onları öyle toplar, öyle derler ki bir diğer sahife üzerinde sizi tenvim eden o kelimeler, gözlerinizin önünde zi-haya bir bedia vücuda getirirler, işte sanat buradadır. Ve o sahifeyi bir köylüye okuduğunuz vakit az çok sizin meclup olduğunuz o zî-hayat levhayı o da hisseder, az çok o da mütehassis ve müteessir olur. Çünkü kelimeler onun da bildiği kelimelerdir, tabiratın, terakibin mânâsına az çok o da nüfuz eder.

Bütün akvam-ı saire lisanlarında hasıl olan umumiyet bu neticeyi bu gün onlara tamamen getirdiği halde bizim zavallı edebiyatımız, sanki terakki ettikçe yükseliyor, yükseldikçe eteklerinde kalabilen bir kaç kişi ile iktifaya mecbur oluyor. Nihayet öyle bir hale geliyor ki en büyük bir dahînin eseri bütün zamanın seviye-i irfan-ı umumîsinin fevkinde, muallâ, müstesna bir horşîd-i edeb gibi mahiyetine kimse nüfuz edemeyerek, yalnız imzanın büyüklüğüne mükemmeliyetine istidlal ile intikal edilerek yaşıyor. Fakat ne yaşayış, ona göre bir hayattır; ne ondan edilecek istifade böyle hayret ve takdir ile başımızın üstünde görmekten ibarettir.

Edebiyatımızın bu kusuru lisan-ı âdî ile lisan-ı edebî arasında uçurumlar bulunmasıdır. Bu da Arapça ile Farisînin edebiyatımızı çok meşgul etmiş olması, hal bu ki lisan-ı âdînin daha ziyade Türkçe, daha kesirü'l-istimal-ı kelimat-ı ecnebiyeden mürekkep bulunması hususatından münbaistir.

Biz, Şimdiye kadar ũslubumuza Şahsiyet vermeyi, onu muhtar ve hoş-cereyan bir hale getirmeyi bilmiyorduk. Gũzel yazmayı, ibtizale dũŐmeyen naşenide kelimat ve tabirat ile ifade-i meram ederek rengin ve mutantan bir eser meydana getirmekten ibaret telakki ediyorduk. Bir muharrir ne kadar yeni terkipler kullanır, ne kadar ahenkdâr kelimat-ı Arabiye ve Farisiyeye hiss-i isticam veriyorsa o nisbette isbat-ı iktidar etmiş olurdu. Filhakika en bũyũk ediplerimiz, Şairlerimiz fikirlerini, hayallerini bŕyle yenilikler içinde gŕstererek bizi de meftun ediyorlardı. Fakat nadiren lazım ve makbul olan bu yeni tabirat isti'mali her mũntesib-i edeb tarafından taklide dũŐnce manzum, mensur aŐâr-ı edebiyemizde boğucu bir tekallũt-i ũslup hũkũm-ferma olmaya başladı. Arapça ve Acemce ile o kadar kesb-i ũlfet etmeyen, yalnız Tũrkeye pek zeban-zed olan kelimata vũkũf ile iktifa etmiş bulunan mutavassıt zihinler bu etin ũsluplarla yazılmış aŐârdan zevk-yâb olamadılar. Git gide aŐâr-ı edebiyeye hemen hemen mahdut bir sınıf için yazı yazmak sanatına vakıf bir sınıf-ı mũstesna için neŐredilmeye başladı. ũnkũ daire-i vũkũfun haricinde kalanlar muavvec ifadelerden, baş dŕndũrũcũ tantana-i elfazdan zihinlerini kurtarıp rikkat-i mânâya nũfuz edemiyorlardı. Anlaşılmayan aŐârda tabii mũtellezziz edemezdi.

Servet-i Fũnũn'un verdiği feyz-i edebî ũslup ũzerinde de hũsn-i te'sirini gŕsteriyordu. Yavaş yavaş sade ve sehil ifadelere doğru bir meylan-ı umumî gŕrũldũ. Fakat bir tũrlũ lisan-ı âdî ile lisan-ı edebî birbirine yaklaŐtırlamadı. İkiyi arasında yine fersahlar, uçurumlar kaldı.

Asâr-ı edebiyenin herkes tarafından anlaŐılabilmesini emin için bir lisan-ı âdîyi yũkselterek lisan-ı edebîye yaklaŐtırmak, yahut lisan-ı edebîyi sadeleştirerek lisan-ı âdîye takarrũb etmekten ibaret iki çare hatıra gelir. Şimdi bunların

hangisi müreccah ve daha ziyade kabil-i tatbiktir? Bunu düşünelim.

Lisan-ı âdîyi yükseltmek, şive-i umumiye-i âmiyeyi de yükseltmeye kabil olur. Okuduğunu bihakkın anlayacak derecede muntazam tahsil görecektir bir nesl-i müstakbel ihtimal bu külfetten âzâde kalacaktır. Fakat bence lisan-ı âdî tahsil görebilen nesle hakim olacak tirâşîde, mükemmel, muntazam bir lisan değildir. Lisan-ı âdî der demez evimizde ailemizle mübadele-i efkâr ve hissiyata vasıta ittihaz ettiğimiz, arkadaşlarımıza esrar-ı vicdanımızı açtığımız lisandır ki bu ne kadar yükselse bugünkü âsâr-ı edebîyemizde adeta satırlara başdaş kurarak vakur ve müteazzim oturan kelimat-ı Arabiye ve Farisiyeden çok çok nasipdar olamaz. O yine sadegfsini, savfet-i tamını muhafaza edecektir. Lisan-ı âdî benim, köylünün, neferin, amelenin pek az farklarla müştereken söylediğimiz, işittiğimiz, anladığımız lisandır. Bunu bu günkü üslub-ı edebimizin ihtiva ettiği kelimat ile doldurmak, mesela bir neferi bir köylüyü Arabî, Farisî kavaid-i muhtelifeye göre terkip yaparak mükalematını bunlarla idare etmeye icbar eylemek cinnettir.

Esasen bu kabil olsa bile çirkin bir şey olur. Tabiat idare-i mükalematında, muharrirat-ı adiyede insanı sadeliğe, samimiyete doğru sevk etmektedir. İcbar-ı tabiatla teklifperestane konuşmak, mekuplarda, gazete havadislerinde bile teşbihler, mecazlar, kinayeler yapmak bir müddet sonra gerek kari'inin, gerek bizzat muharrirlerin hissedecekleri nefret ve usanç sebebiyle kendi kendine metruk olur. Binaenaleyh lisan-ı âdîyi lisan-ı edebî derecesine çıkarmak, bir çok nokta-i nazardan mümkün değildir. O halde ikinci şikkın kabulü lazım gelir. Yani lisan-ı edebîyi sadeleştirerek lisan-ı âdîye takrib etmek...

Bunda da dikkat edilecek mühim bir mesele var:

Hepimiz biliriz ki Türkçe başlı başına bir kavmin ihtiyacına kâfi bir lisan değildir. Onun için Arabî'den,

Farısî'den, Latince'den, İtalyancadan bir çok kelimeler almaya mecburiyet görmüşüz. Lisan-ı âdî ekseriya beyan-ı maksuddan, ifade-i meramdan başka bir gaye takip etmediği için ne kadar sade olsa temin-i maksat edebilir. Halbuki rakîk bir his-i şairanenin, manevi bir tahassüsün tebliği lazım geldiği zaman sanatkârı lisan-ı âdînin malum ve mahdut çerçevesi dahilinde hapis ve tazyik etmek kabil olamaz. O azamet hiss ve hayaline, şiddet veya rikkat tahassüsüne göre kendine lazım olan şekli-tebliğ lisan-ı âdînin fevkinde aramaya, arabîde, Farısîde bedia-i hayaliyesini canlandıracak kelimatı bulup istimal etmeye mecburdur. Ve işte bu mecburiyettir ki hakikaten sanatkar olmayanları da icad ve tervic-i elfaza, nâşenîde tabirat istimaline sevk ederek lisan-ı edebimizi bî-lüzum kelime yığınlarıyla doldurmuştur. Ve işte lisan-ı edebimizin müşkilatı, sanatkârın lisan-ı âdî fevkine çıkmak için duydukları ihtiyaçtan dolayı haiz oldukları selahiyet ile bu selahiyetin su-i istimal kabiliyeti arasındadır. Bu selahiyet tahdit edilmedikçe su-i istimalin men'i mümkün olamaz. Su-i istimal men' edilmeyince de lisan-ı hep bu kelime yığınları namütenahi teraküm ederek letafet ve selaseti de izale eder.

Her fikrin kendine mahsus bir şekli-mu'tadı, bir kelimesi, bir tabir-i ma'rûfu vardır. Efkâr bu şekli-mu'tad ile, bu ta'bir-i ma'rufu ile ifade edilirse adilikten kurtulamaz. Ona mümtaziyet verebilmek için evvela müstesna bir kisve ile tezyin etmek lazım gelir. Mutlaka lisan-ı edebîyi lisan-ı âdîye irca etmek bu mümtaziyeti izale edebilir. Onun için sanatkâr kelimelere istediği şekli verebilmekte muhtar kalmalıdır. Yalnız, istimal edeceği kelimeler, Arabî'den, Farısî'den istiare edeceği elfaz ve ta'birat tayin ve tahdid edilmiş, lisanımıza alınmış, ma'naları tevzih olunmuş, bizim Türkçe veya Osmanlıcamıza mal edilmiş olmalıdır.

İşte burada en esaslı bir noksanımıza, edebiyatımızın senelerden beri sızlayan en acı bir nokta-i ıztırabına dokunmuş oluyoruz. Tahdid-i lisan meselesi...

Vaktiyle Tevfik Fikret yine bu sahifelerde yazdığı bir musahabede saha-i rengîn lisanımızın "serhad-i isti'malinden teşyi' ve ihrac" olunacak elfaz-ı Arabiye ve kelimat-ı hasiseden bahsederken: "Ah, bu tahdid-i lisan meselesi..." Demişti, "Bir kere netice-pezîr olsaydı da görseydik, kim bilir ne müntehab kelimelerimiz olacak? Kim bilir ne kolaylıklar ne güzel ifade-i merama muktedir olacağız..." Bu temenni, hala nakabil-i tahkik bir hayal gibi kalıyor. Halbuki lisanımız tahdit edilmedikçe pek âlâ anlaşılıyor ki edebiyatımızda nasibedar-ı terakki olamayacaktır. Yanıbaşımızda daima istediğimiz gibi tasarruf edilebilir iki derya-yı vasî-i kelimat bulmuşuz: Arabî, Farisî... Lüzumlu lüzumsuz o kadar çok almışız; biçare lisanımızı o kadar doldurmuşuz ki bunların hepsini ihata, olur olmaz tahsil ile dahi kabil olumuyor. Bu böyle devam ettikçe elbet lisan-ı âdî ile lisan-ı edebî arasında ölçülmez mesafeler, geçilmez geçitler bulunacaktır.

Asâr-ı edebiyemiz da bu kelime yığınlarının takallütü altında bi-tâb... Sonra sanatkârlarımız, yazı yazarlarımız istimal edecekleri kelimatın kuvvet ve şiddetini, vüsat veya mahdudiyet-i mânâsını tayin edemiyorlar... En güzel kelimeler o kadar nâ-bemehal bir kesret-i istimale o kadar bayağılık getiren bir mebzuliyete düşmüşler ki bu gün onlara hakikaten lüzum olduğu halde yerlerine başka kelimeler aramaya mecburiyet görülüyor. Bir çok kelimeler esasen pek çok oldukları halde rastgele istimalden dolayı kuvvetlerini kaybetmişler; şimdi o kuvvet ve şiddele o mânâyı ifade için başka kelimeler bulmaya makhûm oluyoruz. mânâları birbirine az çok müşabih kelimat birbiri yerinde isitimal edile edile aralarındaki nüanslar tamamen zail olmuş; şimdi o nüansları onlara vermek için bir kelime yerine bir terkib, hatta bir cümle teşkil etmek lazım geliyor. En âdî tahassüsâtı en münehib elfaz ve kelimat ile ifade

için bir hağış-i umumî var. Eğer bunlara hâlâ bir çare bulamazsak yavaş yavaş edebiyatımızda inhitat yüz gösterecek... Binaenaleyh tahdid-i lisan... Her şeyden evvel dahdid-i lisan...

Lisanımızın ihtiyacı, istimaline lüzum-ı hakikî görülen kelimat ve tabirat buna selahiyet-dar olan bir hey'et-i ilmiye ve edebiye tarafından tefrik edilerek bî-lüzum olanlar "sırr-ı hod istimalimizden teşyi' ve ihrac" edilmeli. Lisanımıza mal edilecek kelimelerin de mânâları, elfaz-ı müteradife arasındaki nüansları tebyin ve tahdit olunmalı. Maddi, mânevî isim verilmek lazımken ahval ve hadisata mahsus kelimeler tahsis edilerek bunların birbirine karıştırılmasına mahal bırakmamalı. Mesela Süleyman Fehmi Bey'in yeni intişar eden edebiyatını gözden geçirirken şu tarifi gördüm:

"Kuvve-i hissiye diyince hem tahassüs, hem ihtisas anlaşılır. Tahassüs, maddî bir şeyin havasımız üzerine ilka ettiği teessür sebebiyle ruhta husula gelen histir. Mesela bir menekşeden intişar eden kokunun husûle getirdiği tesire tahassüs denir.

İhtisas ise bir fikir vasıtasıyla kalbimizde hasıl olan hoş yahut nahoş bir tesirdir. Hatıra-i şebap, yahut yad-ı itikafın husûle getirdiği tesirler gibi."

Ne güzel... Böyle ne kadar çok şeyler var ki bize birer tabir-i mahsus ile ifade edilmemiş, gelişigüzel muhtelif isimlerle tesmiye edilegelmiştir. Bunları artık tahdit ve tayin etmek lüzumu kendini gösteriyor. Artık his, ihtisas, tahassüs kelimelerini birbiri makamında kullana kullana hepsinin hüviyetini çürütmemeliyiz. Asâr-ı edebiyemiz tedkik olunsun, bazan hissiyat-ı kalbiye bazan tahassüsat-ı kalbiye kullanmışız; ara sıra da ihtisarat-ı ruhiyeden bahsetmişizdir. Halbuki havas ile hasıl olan tesirata da his ve hissiyat isimlerini vererek diğerlerine karıştırmışız. Daha böyle muhtac-ı tasrih ve tayin ne kadar kelimeler vardır. Mesela aşk, garam, şegaf... Bunları da hep yekdiğeri makamında, aynı mânâlarda kullanıyoruz.

Edebiyatımızda, üdebamızda kelime endişesi yok. Bir sahife nesir üzerinde iki aşk kelimesi geçti mi üçüncüye sevda, yahut şegaf ismini bila tereddüt vererek guyâ kesret-i tekrar şaibesinden kaçmak istiyoruz. bir çok âsârda aşk ile garam birbirinin atf-ı tefsiri olarak istimal ediliyor. Yalnız Tevfik Fikret kullanacağı kelimatın kuvvet ve şiddetini ölçüp biçip tam yerinde istimale gayret ediyor. Yalnız o mualla manzumelerde metanet-i üslup var. İşte her üslub-ı edebî öyle; daha sade, daha metin, bir kelimesi çıkarılınca yıkılacak kadar hüsn-i intisak ve imtizac etmiş bir kisve-i mümtaze-i efkâr olmalıdır.

Lisanda bu mahdudiyet vücut bulursa herkes istediği mânâda istediği kelimeyi hod be hod istimal edemeyeceği cihetle bir dereceye kadar esalib sadeliğe meyleder. Üdeba, muharririn kelimelerden korka korka yazmaya başladılar. Her kelimenin ifade edeceği mânâ, husûle getireceği tesir her noktâ-i nazardan tedkik olunur. Bu suretle herkesin üslubuna da bir hususiyet, bir mahsusiyet gelir. Nesirde metanet üslubiyle kelimelerin efkâra hayat vermekte olmasıyla temayüz eden Canap Şehab'dır. Fakat lisan-ı tasvir Halit Ziya'da tekemmül etmiştir. Gözlerimizin önünde bütün eşkaliyle elvaniyle yaşayacak levhalar, Halit Ziya'nın üslubuna muhtaçtır. Fikret, nazımda daha kavi, daha musavver, daha hayat-bahştır. Bir kaç kelime ile, bir kaç hatt-ı girizan ile öyle simâlar, öyle levhalar çizer ki tasvir edilen şeyleri görür, duyar, işitir, yaşadıklarını hissedersiniz.

Cahid'in üslubu da en güzel bir üsluptur. Çok mantıkîdir. Tezyinat-ı zahiresinden ziyade tezyinat-ı fikriyesiyle insanı teshir eder. Bahusus seri' ve hoş cereyandır.

Fakat bütün bunlar edebiyatımızın terakkisi, şümûlü, umumiyeti için henüz gayr-i kâfidir. Evvela lisanımız tahdit edilmeli. Sonra mümkün olduğu kadar güzellikleri sadelik içinde tecelli ettirmeye, âsâr-ı edebiyeden istifadeyi tamime, zevk-i sanatı tabakat-ı muhtelif-i milliye arasında neşir ve

tevsia çalışmalıyız. Bir taraftan lisan-ı âdîyi yükseltmeye, bir taraftan lisan-ı edebîyi sadeleştirmeye gayret ederek aradaki mesafeleri kısaltmalıyız. Temenni edelim ki büyük sanatkârlarımız, büyük muharririn ve üdebamız da biraz bu ciheti ihmalden feragat etsinler; evet temenni edelim...

16 Şuba 1324
Hakkı Behic [BAYİC]

SF. Nr. 928 s. 277-279, 281-283

TEZYİN-İ LİSAN VE ÜSLÛB-I BEYAN

Lisan-ı Osamanî'nin sadeleştirilmesi ve elfaz-ı Arabiye ve Farisî'den, alelhusus ma'ani-i hususiye kastedilmek üzere bu elfazın mezcinden hasıl olan terkiplerden tecrit edilmesi hakkında bir müddetten beri sahaif-i matbuatta bir bahs-ı garip deveran etmektedir. Lisanı lisan-ı eslafın ukûd-ı rakikasından tahlis ile rabt-ı efkâr ve makasıda bissuhûle müsait bir habl-ı metin ve dil-nişin haline ifrağ hususundaki bu teşebbüs sülûsan asır kadar bir zamandan beri zevk-ı aşinâyân-ı edebî işgal eylemektedir. Meselenin bu müddet zarfında bir cereyan-ı tabii ve zarurî ile kesbettiği safahat-ı tekâmül, hakikat-ı inkılabın neden ibaret olacağını pek ruşena bir surette ibraz edip durmakta iken müddeiyat-ı garbiye erbabı bu hakikattan teami ile lutf-ı beyan için kendilerine min külli'l-vücûh merbut ve muhtaç olduğumuz kelimat-ı Arabiye ve Farisiyeye nazar-ı husûmetle bakarak zavallı lisanımızı yeni baştan sakil ve uryan etmek istiyorlar. Garibi şu ki bu bahs-ı irtica'kârâneye bir de "hamiyet-i milliye" şivesi izafe ederek hüsün ve ârâyışın kuvvet ve istiklâle münafî olmadığı itikadında bulunanlar -zevahir-i beyan-ı hamiyet tarafından muateb olmak endişesi ile- mahkûm-ı sükût etmek kıyasetini iltizam eyliyorlar. Halbuki meseleyi, dediğimiz gibi, cereyan-ı tabii-i tekâmül kendi kendine halletmiştir.

Eslaf-ı kadimenin kemâl ve celâli bu bahisten hariç dursun, fakat meşime-i teceddüdden doğmuş olan nesl-i hazır Akif Paşa ve Reşid Paşa'lardan itibaren Şinasî'lerin, Kemâl'lerin, Hamid'lerin Ekrem'lerin rahle-i feyza feyz-i edeblerinde perver-şiyab-ı irfan olarak Fikret'lerin, Cenab'ların, Halid Ziyâ'ların, Süleyman Nazif'lerin, Faik Ali'lerin natıka-i

fesahat ve belagatını sevgili lisan-ı Osmanî'nin o muhterem üstadlardan bu güzide şakirdlere müntekil miras-ı letafet ve nezaheti olarak kabul etti. İşte cihan bir araya gelse lisan-ı edebimiz hakkındaki bu itikadı nefais-i edebiye meftunlarının vicdanından tayyetmek mümkün değildir. Ama bir takım kulûb-ı kasiyye erbabı dîn-şakird, bugün artık üstad olan şu, medar-ı iftihar-ı millet âbâ-ı edebin nezaket ve zarafet-i lisanını hissetmek istemeyerek guya "Türklük" namına iltizam ettikleri girive-i terakki-şikenânde sebat edeceklermiş! Emin olunsun ki her türlü menabi'-i elfaz ve etvar-ı beyana müracaatla sevgili lisanlarının hüsn ve ânını temin ve böylece kuvvet ve celâdetini de tersin etmek isteyen uşşak-ı edebe onların seng-i ta'rizi asla pâ-bend-i himmet olmayacağı gibi bütün sanihat-ı latifelerini kemâl-i iştîyak ve meftuniyet ile okuyup ârâyîş-i hafıza-i lezzet ve hürmet edecek kadar aşınâ-yan-ı telamiz dahi eksik olmayacaktır.

Lisanımızı dört beş asır geriye gönderip bu kadar hacegân-ı edebin senelerden beri masruf olan himmat-ı âliye-i mücdanesini ta'kim etmek isteyen nemek be haramân-ı lisan ne garip da'vada bulunuyor, mesela Süleyman Nazif Beyefendi gibi en büyük mahrumiyet-i vasfımızı bigâneliği teşkil eden ve her sabah Tasvir-i Efkâr'ın sahaif-i dil-pesendinde bize, hutbe-i siyaset ve hamiyet şeklinde bir ziyafet-i edebîye ikram edilen münşi-i fazılın lisan-ı muallâsı avamın derece-i idrakinden bâlâ-terîn imiş!.. Kabahat Süleyman Nazif Bey'in mi?.. Bir de mutlaka herkes avam için mi yazmalı?.. Varsın, avamın anlayabileceği surette sehil ve basit lisan ile idare-i efkâr eden muharrirlerimiz de bulunsun. Onlara hiç bir vakit: "Siz pek âdî pek bayağı yazıyorsunuz! Biraz erbab-ı kemâl âsârına bakın da onlardan iktibas-ı letafet ve ihtişam ediniz! Denmez, zira sözün muhataba nazaran söyleneceğini kimse inkâr etmez. "Kelimünnas ala kadr-i ukûlühüm" minel ezel ilel ebed rükün rükün belagattır. Lakin saha-i lisanı bütün anasır-ı feyzinden mahrum ederek bir şûre-zara çevirmek efkâr ve kusurat-ı âliye tohumlarını daha türab-ı umrane düşmeden mahkûm-ı akamet

eylemektir. Zira itikadımızca ma'ani-i âliye kendi beraber elfaz-ı cezele ve muhteşemeyi de da'vet eder. Sühr-i beyan, mazrufunun letafet ve ihtişamı ancak kelimat-ı Arabiye ve Farisiye ile onların mezcinden mütehassıl olan terakib-i mütenevvia te'min eder.

Avam, elfaz ve terakib-i mutantanayı anlayamazsa emin olunmalıdır ki onların tazammun ettiği maani-i âliyeyi de -ne kadar açık ve bayağı elfaz ile söylenmek mümkün olursa söylensin- yine idrak edemez, yine idrak edemez! Binaenaleyh avamın seviye-i idraki ile mütenasib mebahis-i basite zaten kendi besateti ile mütevazın elfaz-ı sade ve hayide ile kanaat eder. Fakat efkâr-ı bülend hikmet ve siyaseti o elfaz-ı hayide ile edaya kalkışmak mevzuun ulviyetine karşı ihanet-i fazihadır.

Zannederim ki bütün edebiyat-ı cihan tedkik olunsa bu mütalaat-ı kasıranenin hilafında bir hakikat keşfedilemez. Mesela Victor Hugo -Kıssa-i A'sar- namındaki bülend ve üstüvar mecmua-i eş'arında hiç bir vakit avamın seviye-i idrakini düşünmeye bir mahkûmiyet-i nefise hissetmemiştir. ama "Bizim daha öyle âsâr için zamanımız gelmedi." deniyorsa feyyaz-ı ezelin alemumum Türk hamire-i fitratını müstesna bir kabilyetsizlik ile mayedar-ı acz ve meskenet etmiş olduğu gibi bir da'va-yı garibe düşülmüş olur. Halbuki, alelhusus şehrah-ı edebde bizim de (180) pek ziyatde şâyân-ı dikkat ve hürmet erbab-ı kemâlimiz vardır. Bunlara: "Fıtratın size bahşayış-i necabet ve ulviyeti olan lisan-ı pak ve belîğinizi bütün tecemmülat-ı lutuf ve azametinden tecrid ediniz en sefil ve âdîbir tavr-ı pejmürde ile tasvir-i adiyat ediniz!" demek onları tezlil ve tezyif-i nefse da'vet etmek değil midir? Bunu en pest ve fûrû-maye halaikten hangi biri kabul eder?...

A'sar-ı salife-i rehabetin telafi-i mâfâtı maksadıyla avama bir terbiye-i âcile-i fikriye vermek için esbab-ı telkinden olan lisanın sadeleştirilmesi başka, ecille-i üdeba lisanını kökünden kal' etmeye uğraşmak başkadır. Bu, kasd-ı ahir bütün akvam-ı

fazıla indinde haiz-i şeref ve kıymet olan "edebiyat-ı âliye"ye tecavüzdür ki teessüfler, istiğrablarla telakki olunmaya şâyândır.

Ahalimiz cahil ve kelimat-ı Arabiyet ve Farisîden istita'-ı me'ale gayr-ı muktedir olduğundan dolayı o kelimat-ı bedia ve nezihayı kadim Yunanlıları osturasizm kaidesine mahkûm etmek ne azim günahdır. Ahali bir yanda okutturulsun, yazdırılsın... Teali etsin.. İnşaallah birgün gelir ki üdeba-yı âliye âsârından iktibas-ı ma'ali etmek iktidarı onlarda da hasıl olur. Bunu her Türk can ve dilden temenni eder. Ama havası avamın zincir-i cehline bağlayıp da girdab-ı izmihlâle doğru çekip sürüklemek ve buna hamiyet-i milliye ünvanı vermek olsa olsa avam-firibâne bir su-i kast-ı edebîdir. Arabî ve Farisî'nin lutuf ve nezaheti ile ârâyışpezir-i cemâl olan lisan-ı latifimizin gerek müfredatını, gerek şive-i edasını, değil Asya beyabanlarındaki Türk ve Tatar akvamın lisan-ı hamına bentezmek, hatta bir iki asır evvelki kendi Osmanlıcamız gibi telaffuz ve taklit etmek bile hüsn-ı tabiat ve zevk-ı selim erbabını dil-hûn eder. Çünkü lisanımız bazılarının esami-i muhteremesinin yukarıda derc ettiğimiz mühre-i edebin mizab-ı hamesinde revnak-yab-ı terbiye ola ola bugünkü şekl-i dil-firîbini aldı; mademki bu âb ve tâb-ı dilârâ kelimat-ı Arabiye ve Farisi'den istiğna değil, bilakis onlara daha letafet-sencane bir irtibat ile hasıl oldu; demek ki zinet-i lisaniyemizin mukadderatı bu kelimat ve terkibatın aguş-ı vefasından iftirak etmek mümkün değildir. Bu zaruret-i tabiiyeye arz-ı teslimiyet ile lisanımızın kemâl-i revnakını esatize-i fesahat ve belagatin himmat-ı nefais-perverânesinden intizar etmeliyiz.

Maksadımız beyan-ı âmâl ve hissiyat olduğu için teşrih-i müfredane girişmek istemiyoruz. Fakat lutf ve taravet-i elfazın efkârda da nasıl bir nezaket ve nezahet bahşedeceğini beyan için ufak bir mukayeseden vazgeçmedik. Mesela bizde meşhur darb-ı meseldir: "Isıramadığın eli öp!" derler. İşte bu tamamen avamın anlayabilceği bir sözdür. Fakat rica ederim, gerek edeben, gerek ahlâken, gerek lafzen nezahet ve letafetten zerre

kadar nasibi var mıdır?.. Evvela ısırma tab-ı beşerde yoktur; bu, hür haslet-i segânedir; (181) bunu mahiyet-i insaniyeye isnad etmek bir bühtan-ı kabihtir. Saniyen böyle bir hasletimiz olsa bile göz önüne getirdiği manzaranın kerahet-i ufunet-sazı düşünülün. Salisen ısırılmaya istihkak-nümûn olan bir eli öpmek ne büyük zilletir! Bunu hikmetü'l-avam olan bir mesel şeklinde ihtar etmek izzet-i nefis-i millîyi ne derece istihkar ve terbiye-i milliyeyi ne çirkin bir mecraya sevk etmektir. İşte kaviiyen zannederim ki mailin bu hasaseti elfazın ibtizalinden tevellüd eylemiştir; şimdi şu fikri yani "Gücün yetmeyecek olanıyla ceng etmeye kalkışma, sen zararlı çıkarsın!" pend-i âkılanesini bir şa'ir-i hekîmin lisan-ı bediine tevdi' edersek:

*Her ki ba pulad bazı pençe gerd
Said-i sîmîn hodra rence gerd!*

Şeklinde bir levha-i nefise-i hakikat tezahür eder. Şu beytin mealindeki letafeti elfaz-ı muhteviyesinin hüsn ü ânî ile mutazammın olduğu etvar-ı bediiyenin i'anesi te'min ettiğini inkâr edecek bir zevk-aşinâ-yı sahn bulunduğunu zannetmem. İşte biz böyle bedi' ve ruhperver tavırlarla tasvir edilmiş hakayık-ı âliye ve mehasin-i fikriye isteriz ki bunu da füsaha-yı lisan ve bülega-yı beyanımız ancak dinen ve edeben gayr-i kabil-i infikak bir rişte-i samimiyet ile merbut olduğumuz Arabî ve Farisî lisanlarının cevahir-i güzide-i elfaz ve esmar bir çîde-i ma'anisi ile te'min edebilir. Bu hakikat-ı satı'aya i'tikadımızı itikadımızı ne kudret-i edebiye, ne de hamiyet-i milliyeleri kat'en cay-ı itiraz ve münakaşa olmayan i'zam-ı üdebamızın âsâr-ı ceyyidesinden iktibas ettiğimiz feyz-i rûhânî hasıl ediyor. Ve bu üdebanın serbülend-i müebbedi olarak Kemâl Beyefendi'yi görüyoruz ki ulviyet-i fikr ve hayalini nakş-ârâ-yı beyan etmek için kelimat-ı Arabiye ve Farisiyenin bütün şa'ş'a-i talâkatından istifadeye lüzûm-ı kat'i hisetmiştir. Böyle yaptığından dolayı Kemâl Bey vatanın selamet ve şaadetine hizmet edemedi mi? Yoksa Ziya Paşa'nın:

*Gül ve bülbülden özge kimsede yoktur zamanında
Gerek feryad ve efgandır gerek çâk-ı giribandır.*

Yani muaheze ettiği sırada: "Bu beyitte ne aceb (182) okudukça kendimi Ali Şir zamanı Buhara'da veya Fuzûlî vakti Bağdad'da zannediyorum." demekle milliyet-i Türkiye namına büyük bir hamiyetsizliği mi izhar etmiştir?

Lisan-ı Osmanî'de istiklâl arayanlar bu lisanın ne Arapça, ne Acemce, ne Fransızca, ne de Çağatayca olmasını arzu etmeyenlerdir. Bu lisan icabına göre bunların hepsinden mahlut, kendi zevkine göre bir üslub-ı ifadeyi haiz, iktibasat-ı güzidesi ile günden güne güzelleşmeye müstaid bir lisan-ı latiftir. Bu lisanın kendine haiz bir tavr-ı millîsi olmasını kim arzu etmez? Ama bu tavır, lafzen ve ma'nen, Çağataycadan iktibas edilmeye kıyam olunursa bütün hüsn-ı tabiat erbabı da isyan eder. Artık 'nevad' kelimesi varken ve mal-ı meşru'umuz sayılabılırken onun yerinde 'tonguç' isti'mal etmeliğimiz tavsiye olunursa zevkimiz rencide olur!

Tatarcanın, Çağataycanın edebiyatına bir tecavüzümüz yoktur. Lisanlarının zevkini hissedebilsek kemâl-i lezzetle okuruz. Fakat şimdilik buna ihtiyacımız yoktur. Bizim bir 'Edebiyat-ı Osmaniye'miz vardır ki efadıl-ı edebimizin saye-i bülend himmetine bugün hayliden hayliye latif, yahut bize böyle gelen bir kisve-i zîbâ ile revnak-yâb-ı kemâl olmuştur.. Biz bunun hüsn ve cemaline âşık, bunun bikr-i hayal ve meali ile firifte-i hayatız. Bunu bizim agûş-ı muhabbet ve iştiyakımızdan alıp da Asya hamunlarından bize adeta gul-beyabanî gibi gelen a'acîb-i edeb-i ikram etmek ruhumuzu ta'zib eder! Onların -eğer varsa- Hüsn ü ânı oralarda takdir olunur. Bizim bugünkü zevkimiz ile o ezvak arasında taarüz-ı kat'i vardır.

Ali Nusret

TAHSİL-İ LİSAN, TESHİL-İ LİSAN

Geçen seneye kadar akvam-ı Osmaniye yek-dil ve yek-vücut değil idi. Eski Avrupa'dan sirayetle minelkadim bizde devam edegelen "tefrika ile icra-yı hükûmet" kaide-i sakimesi idare-i gayr-i meşrutanın bekasında yegane ıss-ı hareket olmuş; geçen seneye kadar toprak kardeşi, menafi-i hayatiye ortağı, dünya arkadaşı olduklarını anlayıp ona göre el birliğiyle, gönül hoşluğuyla yaşaması lazım gelen bütün anasır-ı Osmaniye ayrı ayrı veya başka başka bir yol tutmuş; hiç biri beyhude külfet ve zahmetten, zahmet ve me'yusiyetten kurtulamamıştır.

Bugün hayatımızın, ikbal ve istikbalimizin hep birleşmete olduğunu artık bilmeyen yoktur. Öyle farzetmek isteriz. Çünkü bunu bilmemek, bu vazifeyi anlayıp takdir etmemek mutlaka insan olmamaya tevakkıf eder. Hiç bir insan tasavvur olunabilir mi ki bir idare-i gayr-i meşrutaa ve gayr-i meşrutanın bütün mezalim ve seyyiatını görüp geçtikten sonra nimet-i hürriyete, saadet-i musavata nail olsun da onun kadr ve kıymetini bilmesin?

Hiç bir adam evladı var mıdır ki mazhar olduğu o nimet-i saadeti hırz-ı can ederek, onun bais-i mutlaka ve kafil-i muhakkiki bulunan ittihadı... Birliği takdir eylesin?

Eski vakitlerde alelekser harita-i âlemi mezbep bahanelerile al kanlar içinde bırakmak en büyük diplomatik idi. Milletleri sürüklemek, insanları süründürmek için öyle garip, mânâsız ilkaat ve ibhamat vüku' bulur idi, ki bugün âlem-i medeniyet, âlem-i insaniyet namına o ahvali yad ve tahattür hususunda ne kadar tereddüt ve teeddüp edilse sezadır.

Demek oluyor ki biz yeniden doğduk. bundan sonra meşru bir hayat, makul bir ömür geçireceğiz. Bugün biz de Avrupa katasında mevcudiyetimizi hissediyoruz. Acaba bu mevcudiyetimiz ne ile kaimdir? Hakimiyet-i milliyemizle.

Hakimiyet-i milliyemiz nedir. ne demektir? Ciddi ve samimi yek-dil ve yek- vücut olmak; bütün Osmanlılar arasında vifak ve muhabbet hükümferma olarak, milel-i mütemeddine gibi kendi hukukumuzla kendimiz nigehtan bulunmak değil midir? İşte bizim bugün uğrunda canımızı feda edeceğimiz bu mukaddes şey -hakimiyet-i milliyemiz- bize, bütün millet-i Osmaniyeye efradına mühim bir vazife tahmil etmiştir. Biz bugün bu vazifeyi anlamalı; el birliğiyle kendi kendimize olarak, bunu az vakit içinde ifaya (76) çalışmalıyız. Biz bu vazifeyi ifa edersek, hakimiyet-i milliyemiz te'sis eder. Hakimiyet-i milliyemiz te'sis ettiği takdirde ise Osmanlı devleti, Osmanlı milleti ilelebed payidar ve ber-karar olur.

Bir milletin hakimiyeti vahdet-i milliyeye ile vücuda gelir; Vahdet-i milliyesi de lisan ile mümkün el husuldur.

Vahdet-i milliyemiz kalben bütün Avrupa'yı hayrette bırakacak derece ve surette hasıl oldu. Aramızda bazen renkli renksiz sözler tahaddüs etmekle beraber. esasta hepimiz birleştik. Kanun-ı tabiat hükmünü icra etti. Esasa taallük etmeyen te'vad-ı efkâr tevliid-i ihtilafat değil, te'yid-i itilaf eyledi. Demek ki esasen vahdet-i milliyemiz her türlü tariz ve halelden masun; fakat bunu muhafaza, bunu umum efrad-ı millete teşmil ve tevsii' lazım. Bunu yapacak lisandır, lisan ictimâ-i Osmanîmizdir. Biz bu lisan-ı millîmizi güzel öğrenmekledir ki vahdete-i millîmizi ilelebed te'min, hakimiyet-i milliyemizi ila nihaye muhafaza edebileceğiz. Her Osmanlı Kavmi kendi lisan-ı mader-zadıyla beraber lisan-ı millîsini de öğrenmez, hatta -diğerine nisbetle- pek güzel öğrenmezse pek çok hukuk-ı mukaddesinden muhrum kalır.

Avrupa cemiyet-i medeniyesi içinde bir mevki temini için ancak o lisan-ı milliye muhtaç olacak hatta kavmiyetini muhafaza için o lisanı bilecek o lisanı bilmezse hukûk-ı milliyesini öğrenemezse memleketinde muvkii alakası, rabıtası olamayacak. İnsan var mıdır ki bu mahrumiyetler içinde yaşayabilsin. Bahusus selamet-i vatan, namına lisan-ı ictimai-i Osmanîyi öğrenmek bir vazife ise onda tereddütsüz bu vazifeyi takdirde tehhür hiç Osmanlı için caiz olur mu?

Akvam-ı Osmaniye şimdiye kadar çektikleri nasıl hükümet yüzünden biliyorsa bunların en mühim kısmını da dilsizlik yüzünden bilmelidir. Çünkü lisan-ı millî-i ictimaiye vakıf olanlar cemiyet-i osmaniye içinde -velevki o cahil, batıl avhal-i idare zamanında olsun- yine bir mevki' ihraz ederler; nisbet ve alakaları arttıkça artar ve bu revabit ve münasebat ise pek çok yolsuzluklara pek çok hasızlıklara meydan vermeyebilir idi.

Zaten hükûmetle ve efrad-ı milletle husul-ı irtibat ve münasebete münhasıran lisana mütevafık iken, her kavim kendi başına hiçbir zaman başa çıkmayacağı ve hususuyla bahtiyar olamayacağı bir yola giderek hissiyat-ı safiye-i vatana rıda-yı zulmet altında kalmış; hiçbir Osmanlı yüreğinin hoşuna gitmeyecek garip garip cereyanlar etrafımızı almış idi...

(77) Bugün artık o cereyanlar esasında mahv ve tarümar edilmek lazım gelir. Osmanlılığın birlik ve beraberlik demek olduğunu hepimiz güzel güzel anlayarak biri birimize bir ciddiyet-i samimiye, bir samimiyet-i halise ile sarılmak iktiza eder, ki bunun başlıca vasıtası Osmanlı lisanı, Osmanlı terbiye-i ilmiyesidir.

Bugün muhakaktır ki mağbut-ı çar-ı ahdar-ı cihan olan memleketimizde mevcut akvamın şimdiye kadar zıddiyet ve muhalefet yüzünden mütevellid bütün felaketleri, vahdet-i milliye-i ictimaiyenin fıkdanından neş'et eylemiştir. Bu da aynı lisan ile tekellüm ve aynı terbiye-i fikriye ve tarihiye ile perverşiyab olmadığımızın ceza-yı sezasıdır.

Bugün mademki hepimiz Osmanlıyız, hepimiz ancak Osmanlı bayrağı altında hür ve mesut yaşayabileceğimize kani ve mutmain olduk artık anlaşalım, birbirimizi anlayalım. -tabiri diğeriyle- lisan-ı millîmizi bihakkın öğrenelim. Ma'dudülefrad bir kavim çok şey yapamaz. Lakin Osmanlılar gibi bir büyük millet-i azim ederse kainatı hayrette bırakacak harikalar icadına bile muktedir olur. İşte bu harikaların bais-i mutlakı ancak lisan-ı millî-i Osmanî olabilir.

Hiçbir kavmin lisan-ı mader-zadını öğrenmesi fikrinde değilim. Çünkü ben de lisan-ı mader-zadı Osmanlı lisanı olmayan avm-ı osmaniyeden birine mensubiyetle mübahiyim. Ve lisan-ı mader-zadını okuyup yazmaktan beni menedece bir kuvvet-i dünyada tasavvur bile etmem. Lakin kuvvet-i ittihadıdır. Saadet de ondadır. Elyevm Almanların cihanı hayran eden terakiyatı vahdet-i lisanla hasıl olmuştur. Fransızların, İngilizlerin terakkiyat-ı azimesi vahdet-i lisan sayesinde. Osmanlıların hayat ve saadet-i mülkiyelerini, mevcudiyet-i siyasiyelerini düşman askerine karşı maddeten müdafaa edecek nasıl Ordu-yı Osmanî ise mânen muhafaza hata i'la edecek yegâne vasıta da Osmanlı lisanıdır. Milyonlarla Osmanlı'nın millî lisan ile vuku' bulacak neşriyat-ı ilmiye ve fennesi yüz binlerce erbab-ı ma'lumat yetiştirecek surette vası', kolay ve ciddi olur. Ve işte memleket böyle terakki ve te'ali edebilir. Millet de şu sayede günden güne tekamül-i kanun-ı ebedîsini takip eder. Saha-i medeniyette pek az vakit içinde pek mühim mesafeler kateder. Osmanlılık her tarafta vacibü'l-ihiram bir kitle-i azime şeklini alır, mevki-i mahsus düvelisini kazanır.

Vakıa ta'dad ettiğimiz şu esbab ve ahval bahsimizin derhal maarif nezaretine intikal edeceğine delildir. Faat maarif nezareti emin olsun ki biz kendisinin ceffelkalem yirmi bin muallim yahut yüz bin mektep isteyecek değiliz. Hele bir zamanlar rütbe,

nişan almak için bazı memurların en çirkin yalanlar irtikabıyla "te'sis ettik" dedikleri o vücudu olmayan mekteplere nazireler bekleyecek kadar tecrübesiz ve sabırsız değiliz.

Lakin insaf edelim! Lisan-ı Osmanîyi öğrenmek için hâlâ bir usul vaz olunmadı. Hâlâ ihticaca salih bir lügat kitabımız yoktur. -tabir-i ahirle- hâlâ lisanımızın terkiib ve iktibas edeceği kelimat için (78) merci ittihaz edilebilecek bir eser vücuda getirmedi.

Maskat-ı re'simde bulunduğum senelerce mektepte ne kadar müşkilata uğradığımı ilelebet unutmayacağımıdır. Türkçe, Arapça, Farsça ve ecnebî olmak üzere dört kısma ayrılan kelimat-ı Osmaniyeyi dürüst okumak için hiç bir kaide ve esas olmadığından bî-çare bizler mesela göz (ayn) çöl gibi kelimeleri (çok) vezinde; almağa vermeğe gibi kelimattaki 'ğa' ve 'gı' telaffuz ederiz. Hatta pek çok kelimelerin mânâsını istihracdan aciz kalırız. Hele kitapların ibarat-ı müsellesesinden mânâ çıkarana aşk olsun.

Acaba hiç olmazsa Türk ve ecnebî kelimelerinin imlasında harflere bazı işaret ilavesiyle mesela: Elifin, gaynın, lamın, banın eşkal-ı mütenevviyasını tayin ederek ba'dema o işaretlerle yazmak mukarrer olsa, kitaplar öyle bastırılrsa, hareeler de öylece tayin etse, hafif ve sakil fetheler, kesreler ayrılrsa, mahut zammelerin işaret-i mahsusası da olsa, elhasıl her lisanda olduğu gibi hecelerin hangisi maksur hangisi memdud okunmak lazım geleceğine varıncaya kadar muhtaç bulunduğumuz alamat ve işaret kabul ve tatbik edilse de bir Osmanlı çocuğu nihayetü'n-nihaye bir iki ayda ibare okumakta artık müşkilat çekmese lisan-ı Osmanî öyle kolaylıkla taanmüm eder ki cihan hayrette kalır.

Bugün elimizde Kamus-ı Türkî, Lugat-ı Ebüzziya, Lehçe-i Osmanî, Kavaid-i Osmaniye-i Cevdet gibi birkaç mühim eser var ve bunların her birinde şayan-ı iktibas işaret-ı kafiye mevcuttur. Bunlar imal edilmeli, her kelimeyi dürüst okuyabilmek için kat'i

bir usul-i imla vaz' etmeli, her kelimeyi nasıl telaffuz ediyorsak öyle yazmalıyız.

Zaten şu birkaç sene zarfında imla-yı Osmanînin uğradığı teşevvüşat ve iğtişaşattan müteessir hatta mütehayyir olmayan yok gibidir. Erbab-ı kalemden kim vardır ki melimat-ı arabiye imlasını takliden minelkadim ittihaz ve kabul etmiş olduğumuz usul-i imlayı terkedip yeni imlaya meyil gösterecek de mesela bir makalede tekerrür eden bir kelimeyi bile bir iki şekilde yazmak gafletinde bulunmuş olmasın. Bu karışıklıklar devam ettikçe, mükemmel bir kavaid-i imla ve kelimat-ı mazbuteyi cami' bir lügat kitabı yapılmadıkça lisan-ı mader-zadları Türkçe olmayan akvam bir türlü Türkçe öğrenemeyeceklerdir. İla devrül kıyam Türkçe kelimeler adeta birer muamma gibi siyak ve sibak ile okunup gidecektir. Halbuki tekrar ederiz: Buralarını Türkler bihakkın takdir edemiyorlar. Çünkü Türkçe lisan-ı mader-zadlarıdır; rahm-ı maderden doğar doğmaz onunla mütekellim olduklarından az müddet zarfında pek çok kelimatın, eşkal-ı mahsusa-i haziresini belleyebilirler. Binaenaleyh diğer akvamın düçar olduğu müşkilatı tabii anlayamazlar. Bunlar ise nakayıs-ı ma'ruza yüzünden mahrum olup kalıyorlar. Yazık günahdır. İşte Maarif Nezareti, hey'et-i hükûmet bu mühim meseleyi halletmelidir.

Şurası unutulmamalıdır ki yapılacak şey bir nizamname değildir. Ve Maarif Nezareti'nde, istenirse de beyan olunan eserler vücuda geterilemez. Bunları yapacak bir hey'et-i mühimme-i ilmiyedir. Hey'et-i ilmiye teşkil edecek zevat lehülhamd elminhu baligan mabelag mevcuttur.

Meclis-i Ayan reisi Said Paşa, Hacı Zihni Efendi, İsmail Hakkı Efendi, Ahmet Mithat Efendi, Emrah Efendi, Veled Çelebi Efendi Necip Asım Efendi, Ekrem Bey, Ebuzziya Tefvik Bey, Tefvik Fikret Bey, Ahmet Hikmet Bey, Hüseyin Cahit Bey, Ahmet Rasim Bey, gibi bir hayli zevat vardır ki bugün vatanın pek ziyade muhtaç olduğu ve merci'-i lisan ittihaz edeceği bir lügat kitabı ile

buna göre tanzim edilmiş kıraat ve imla ve sair kavaidi havi bir eser vücuda getirebilirler. [1]

Lisan-ı Osmanînin sadeleştirilmesi lüzumundan bahse bile büzum yoktur. Lakin devair-i hükûmette o köhne usul-ı ma'hut kalemler kırılmadıkça pek güç olacak. Matbuat-ı hazireise mateessüf birkaç asırlık hatiatı kolay kolay tashis edemeyecek. Lisan sadeliği bilhassa taşrada te'sir-i i'caz-nümasını gösterebilir. Binaenaleyh bu vazife evvel be evvel davair-i merkeziye-i hükûmete tevcih eder.

Gavamız-ı elsineye vakıf ve tetebbüat-ı mühimme sahibi olan Said Paşa teşkil edecek öyle bir encümenin ab-ru-yı mürşid-i kâmil olan delalet ve riyaseti, temin-i muvaffakiyet esbabının birincisi sayılır.

Elhasıl maarif nezareti hey'et-i hükûmet müsaraat ve himmet etmeli, bu encümen bir an evvel teşkil eylemeli, usul-ı kıraat ve imlamız teferrüt, tasarrufat-ı lisaniyemiz tayin edilmelidir.

İşte bugün maarifimiz için yapılacak en büyük himmet ve hizmet bundan ibarettir.

H[alil] N[ihat] [BOZTEPE]

SF, nr. 967, s. 75-78

[I] Maarif nezaretinde bir imlâ komisyonu teşkil etmiş ise de bizim bu komisyon devair-i hükûmetçe mer'i olacak kavaid-i esasiyeyi vaz' edebilecek selahiyet ve mahiyette olmaz ise maksud te'min edilemez.

LAFIZ VE MÂNÂ

Fikrî ve ahlâkî mektuplardan:

Henüz inkişafa başlamamış bir mefkürenin taze ve güzide sünuhatına... Henüz neşv ü nema bulmamış sade ve zinde bir üslûbun latif ve zarif yeniliklerine bir ma'kes teşkil edebilecek derecede güzel olan mektubunu azim bir meserretle okudum.

Zaten şu bir sene zarfında senden gelen mektuplar, tedris ettiğin ulûm ve fûnûn-ı münenevvia meyanında mümtaz ve müstesna bir ehemmiyete malik bulunan "kitabî" samimî bir şevk ve hahişle çalıştığını bana tebşir ediyordu. Gönderdiğin son mektup ise, pîş-i nazarımda bütün bu mecmua-i tebşirata iltimaat-ı nazar-rübasıyla başka bir revnak ve şa'saa veren müzehheb ve müzeyyen bir sahife-i dil-ârâ-yı edeb şeklinde etti. Ve bu tecella-yı irfan ve tekâmül karşısında kalbim, şimdiye kadar hiç hissetmediği bir irtiaş-ı nûşîn-i mefharet ile titredi... Fikrim, mahiyeti anlatılamaz bir darbe-i şehbal ile âsümân-ı saadete doğru i'lâ etti!..

Fuyuz-ı istidat ve irfanla şehrah-ı terakki ve tekamülde kat' eylediği metin ve sebatkâr hatveleriyle beni bu kadar mesut ve memnun eyleyen.. Terbiye-i fikriye ve ahlâkiyesiyle herkese karşı bana "Görüyor musunuz beni?.. İşte ben bugün pederlerin en bahtıyarım.." dediren sevgili oğluma bütün kalbimle teşekkür etsem, acaba şu teşekkürüm, bana verdiği saadete tekabül edebilecek, bir mükâfat olabilir mi?...

Şimdiye kadar mektuplarında her türlü âsâr-ı terakki ve teceddüde rağmen bir nakise hissediyordum: Lafız-perestlik... Gönderdiğin son mektup ise bu nakisenin de tedricen senden zail olmak üzere bulunduğunu bana ihsas etti.. Buna cidden sevindim.. Vakıa insan âlâyiş ve debdebeye kapıldığı kadar tantana-i elfaza da meyyaldir.. Fakat bu serab-ı muğfile, bu meyl-i bî-sûda tahaküm etmek -hususiyile nev-resîdegân için- ehemm ve elzemdir. Âsâr-ı kalemiyemizin canlı ve ruhlu olmasını, mahsulat-ı fikriyemizin ilelebed taravet ve zendeğîsini muhafaza eylesesini arzu edersek mutlaka sıhhat-ı fikir ve mânânın te'min-i cevelanına hadim sade ve fakat zinde bir saha-i dil-nişîn üslup intihabı hususunda pek ihtimam-perverâne, pek isti'calkârâne davranmalıyız... Be bilmeliyiz ki bir eserin kıymet ve meziyet-i edebiyesi isti'mal edilen terakib-i müselsele, ve elfaz-ı mutantana ile kelimat-ı garbiye ve Farisiyenin kesretinde değil, belki bir sihr-i sanatla serpilip ebkar-ı efkâr ve ezhar-ı mânânın servetindedir... Hele mübtedilerin tezyinat-ı lafziyeye olan fart-ı meyelanları neticesi olarak irtikabından bir an halî kalmadıkları hataya-yı fikriye ve lafziye o kadar fahiş, o kadar garip ve kendileri için o kadar hafidir ki bütün bu nevakıs ve seyyiat-ı lafız ve mânâ karşısında insan bir hande-i müessifaneden men'-i nefis edemez.

Lafza olan şu meyl-i şedidin tahsil-i kitabet için bir mania-i sedid olduğunu tamamıyla idrak ve ihata etseler zannederim ki bahadırın-ı lafız-perdazan mânâyâ doğru bir hareket-i raciye icrasında iltizam-ı sür'at ve tehalük ederler...

İşte bunun içindir ki sana şu mektubumla mânâ-yı lafza esir etmemek hususunda pek mütekayyızane hareket etmeyi tavsiyeden geri durmadım... Eğer fikir ve mânânın ulvi ve hakikî olmasına bir kat daha ihtimam eder; tahassüsat ve teessürat.. Tefekkürat ve tahayyülatını daha samimî, daha olduğu gibi yazmaya çalışırsan, emin o ki, mahsulat-ı kalemiyende başka bir ruh, başka bir samimiyet bulunur..

Bu sözlerimden lafzın hiç ehemmiyeti olmadığını anlaşılmasın.. Lafzında kendine mahsus bir ehemmiyeti vardır. İfade edilen güzel bir fikrin âheng-i tebliği ne kadar ruh-nüvaz, ne kadar samia-pîrâ olursa tabii kalp ve vicdan o mertebe lerzedar zevk ve heyecan olur. Bir resmim levhasında nazara sıklet vermeyecek surette hutut ve elvanı mezc ve terkip etmek bir ressam için nasıl bir maharet-ı sanatkârane addolunursa bir fikri safha-i tesvire naklederken de a'sab ve ruha kasvet-aver olmayacak bir mânânın kuvvet ve şiddetini sarsmayacak kelimatı bulmak her katip için bir muvaffakiyet-i pîşeveranedir. Çünkü nur-ı şa'sa'a-dar-ı mânâ, samia-hıraş, fersude ve bîkaide kelimat ve terakib-i müz'ice arasında bir nefha-i vuzûh-şiken ile derhal söner, mahvolur. O halde zafzı da ehemmiyetten dur tutmamak lazım. Fakat mânânın sıhhat ve selameti te'min ettikten sonra. Mânâ sönük olursa şa'sa'a-i elfaz-ı tabii mânâyı sönüklükten kurtaramaz.

İstenilen bir fikri tamamıyla tercüme edebilecek kuvveti haiz kelime ve terkipler intihab ve teşkil etmek.. Ona göre de bir üslup tanzim ve tertip eylemek.. Ve bu kelimat ve teraibin -aheng-i telaffuzca- mevzuun safahat-ı muhtelifesine göre gah mülayim, hifif, rakik, samia-nüvaz olmasına; gah dehşet-resan, huruşan, velvele-engîz, tarraka-nüma bulunmasa dikkat etmek gaye-i sanat-ı edebdir ki muvafakat-ı lafız ve mânâ denilen şu hasisa-i edebiyeyi iktisaba çalışmak -her türlü şümûliyle- güzel yazı yazmak isteyenlerce bir gaye-i emeldir...

(312) Hasılı şunu söylemek isterim ki: Lafız, mânânın rikkat-i nezaketiyle ulviyet ve haşmetiyle.. Hülasa bunun safahat-ı mutantana ve rakikasıyla itilaf-ı tam hasıl ederek bedi' ve mümtaz bir aheng-i cereyan-ı ruh-nüvaz teşkil ederse, işte o zaman âfâk-ı üslupta muvafakat-ı lafız ve mânâdan mütevellid bir reng-i füsunkâr ile cazibe-dar bir meh-tab-ı fikir ve şiir, kavsi kuzahlar serferek, tulu' eder... Ve bu tulu'-ı feyza feyzin şa'sa'a-i vuzuhu ve bu aheng cereyan-ı samia-nüvazın feşafeş-i belîği karşısında fikir ve nazar bir mesti-i telezzüz-i sanatla parıldar...

TİYATRO İLE İLGİLİ YAZILAR

Tedkikat-ı Temâşâ:

KİRLİ ÇAMAŞIRLAR

Muharriri: Hüseyin Suat

Fener Bekçileri, Lancie

Millî Osmanlı Tiyatrosu - 10 Kanunievvel, 1225

Millî bir tiyatro mu?.. İşte dün akşam tesis etti. Biraz fakir, fakat bütün hamule-i sanatkârânesiyle ihtiyaca kâfi bir heyet dün akşam bize latif, unutulmaz bir gece geçirtti. Oyuna Poul Lancie'nin Fener Bekçileri ile başlandı. Karadan iki mil uzakta bir deniz fenerinde başlayan ihtiyar bir baba ile böyle metruk, sade deniz, rüzgarla ve yalnız bir ihtiyar babanın refakatıyla yaşamak için doğmamış, hülyaperver bir genç var. Bu çocukta birkaç günden beri müthiş bir fütur, bir kesel bir istikrah-ı hayat görülüyor. Bu hiç bir şeyden zevk alamamak, hiç bir mübahesenin üstünde tahdid-i fukur edememek; şimdi o güzel kuvvetin yerine bu yorgunluk... Ezici bir şey... Zavallıyı bazen uyumak.. Daima yattığı yerden kalkmamak ihtiyaçları esir ediyor; bazan bir gayz-ı hayat köpürüyor, etrafında çırpınan denize, öten rüzgâra, karaya ve karadakilere lanet ediyor. Bu çocuk bedbin ve asi bir ruh. O kadar asi ki: "Allah mı?.. Sus baba... Diyor.... Beni söyletme..." ve "Senin taassüb-ı mütevekkilânen karşısında beni çok fena söyleteceksin." demek istiyor. Şüphesiz bu biçare çocukta bir şey... Bir hastalık, bir hastalığın buhran-ı müthişi var. Bir yerde öğreniyoruz, geçen gün karada kendisini ısırın bir köpek, halk tarafından kuduz olduğu için öldürülmüş. Şimdi artık bu

hastanın galeyan etmesini, buhranın neticesini bekliyoruz. Bunu o da bekliyor, tamam ve hakim kalan mefkuresiyle o da düşünüyor ve bekliyor. Burası öyle müthiş ve mükedder bir sahne-i melâl ki neticeye kadar sizi kalbiniz şişmiş, gözleriniz açılmış, çeneniz titremeye müheyya bırakıyor.. Oyun -çocuğun ismi- Sind. Bir büka-yı isyan ve hiddet, nazarlarında ölümü gören bir vahşet, a'sabında bir kudurmuş gibi şurada şimdi girecek... Ölümün bu şekl-i müstekrehinden kaçmak istiyor, babasına yalvarıyor "Beni sen elinle öldür, baba, diyor, bu senin vazifendir, çünkü sen şimdi beni öldürmezsen sonra ben seni öldüreceğim, mümkün değil ısıracağım, ve sonra burada kimse kalmayacak, feneri bekleyen binlerce kişiye karşı beni öldürmeye mecbursun.. Yoksa ben intihar edeceğim.." İntihar mı?.. Hayır, zavallı onu da yapamıyor, sudan.. Şu uzun, nihayetsiz, her tarafı kaplayan sudan korkuyor, aciz ve sefil avdet ediyor. Fakat biraz sonra kuduz bütün şiddet ve galeyanıyla son dakikalarına geliyor, "Baba, kaç, kendini kurtar." diye bağırtan bir savlet-i hunharla, bir canavar iştihasıyla, yakan, kalbini ateşlere boğan bir canavar iştihasıyla atılıyor, gözler fırlamış, keskin bir sada-yı vahşet ile mendilini, bileklerini ısırıldıktan sonra tahammülünün bütün hudud-ı mümkünü haricinde babasına saldırıyor, o zaman ihtiyar, bütün budala ve cahilleri esir eden vazife ve lezzet-i hayata mağlup oğlunu öldürüyor. Buraya kadar biz itidal hissimizin tahammülünü aşıyoruz. Fakat eser burada bitmiyor. Pederin hiss-i isyan ile vazifesi arasında uzun bir sahife-i tereddüdü var. İhtiyar bekçi evvela uzaktan gelen bir vapura işaret çekmek istiyor. Bir evladını kurtaramayan o halkı da o kurtarmayacak. Böyle yapması lazımdı. Fakat bize vazifenin fezailine dair uzun bir nutuktan sonra vazifesini ifaya gidiyor.

Bu ufak, fakat kuvvetli piyes mükemmel surette oynandı. Ziya Nezh Bey sonuna kadar rolünün bütün incelikleriyle, bütün teellümat-ı lazımesiyle sanatının son naktasına kadar yükseldi. Hakikat, bir Türk aktörünün hiç bir zaman bu kadar doğru, bu kadar kuvvetli, bu kadar metanet ile oynayabileceğini me'mul etmezdim. Kendisini bütün samimiyetimle tebrik

ederim. Ahmet Bey de ihtiyar peder vazifesinde sade ve güzeldi. Yalnız son sahnelerde, bilhassa oğlunu öldürürken sonra pek ziyade, hissedilecek derecede yek-âhenk inledi.

Fener Bekçileri'ni, bu mahzun ve müellim dramı Hüseyin Suat Bey'in şen ve nik-bin piyesi, Kirli Çamaşırlar'ı takip etti. Ya Rabbi, o ne muvaffakiyetti.. Bunu bütün tiyatro müellifleri için temenni ederim, fakat Hüseyin Suad Bey daha ilk cümlede hepsinin önüne geçti. Aşağıda söyleyeceğim birkaç kusurdan maada Suat Bey'in eseri çok mükemmel, çok üstadane, çok necibane tertib edilmiştir. Piyenin suret-i tertib ve tahriri o kadar edebî ve kibar ki onu birden bire bir vodvil olmak derecesinden çok yükseltiyor. Evvela Suat Bey'in en birinci meziyeti eşhasını suret-i intihabında. Eserin içinde hiç bir karikatür yok. Hepsini ayrı ayrı yaşayan, zarif ve şık tiplerden ibaret. Sonra müellif bunlara gayet necip bir lisan veriyor. Bunları şayan-ı arzu bir muhit, bir hayat içinde yaşıyor. Kimseyi gülünç bir mevkiye koymuyor, ve bu suretle çok kişinin yapamadığı şeyleri yapıyor:

Güldürüyor; fakat rica ederim, dikkat etmeye mecbur olduğumuz bir şey var, bir Labiche gibi, bir Hanken gibi güldürmüyor, güldüğünüz zaman yormuyor, belki bir Capule gibi düşünüyor, bir Cayave (kaf-elif-ye-elif-vav-he) ve Faler gibi (100) güldürüyor. Piyenin entrikasıyla mühim bir şey değil. Fakat lisan itibarıyla enfes. Hüseyin Suat Bey hayatta her netice-i hüsn-ı tesviyeye mazhar olabilir itikadında ki zaten bu pek doğrudur. Eğer o hüsn-ı neticeye isal etmesini bilen adamlar mevcutsa her netice a'lâ olabilir.

Halil Bey -hür fikirli, şen bir adam- Coza ile Seza ismindeki iki kızına, bilhassa büyüğüne, Coza'ya gayet alafranga ve serbest bir terbiye verdikten sonra birini -daima Coza'yı Nedim Bey namında müreffeh bir adamla evlendirmiş, diğerini, ablasından daha mutedil olan Seza'yı da Nedim'in biraderi Mükerrerem'e nişanlamış. Nedim Bey karısının bî-nihaye masraflarından

hihayet biraz müşteki. Çünkü Coza tuvaletlerini Avrupa'dan getiriyor. Bura terzilerinin pis, biçimsiz, kirli çamaşırlarını taşımaya gayr-i mütenezzül olan bu hanımın tuvaletine hasrettiği para, zevcinin didiğine bakılırsa, on yedinci daire-i belediyenin masarısından çok imiş. Zevce titiz ve amir; zevce ümitsiz ve muti' kalınca evin içinde ufak fırtınalar, daima pederin, Halil Bey'in muavenetiyle kesbe-i sükut eden fırtınalar eksik olmuyor. Diğer tarafta Seza ile Mükerrerem var. Bunlar şimdilik dakika-i mes'udeyi bekleyerek eğlencelerinde, flörtlerinde devam ediyorlar. Fakat Mükerrerem, bu boş ve hercâf kalp evdeki matmazelle de münasebette bulunuyor. Ve işte bugün, Halil Bey'le zevcesinin Coza ve Seza'ya refakaten bir terziye gittikleri gün, yalnızlıktan bilistifade günü beraber geçirecekler, birkaç dükkana uğradıktan sonra Şişli'ye kadar bir tenezzüh yapacaklar. Evde Yalnız kalan Nedim Bey de o gün aldığı garip bir mektubun (101) halliyle meşgul. Bu mektup Nedim Bey'i Beyoğlu'nun bilmem kaç numaralı bir terzi dükkanına çağırıyor. Bu terzinin garip bir usul-i ticareti var. Her terzinin altı liradan aşağı dikmeyeceği bir kumaşı Madam Kasanetti üç liraya diyor ve zarar da etmiyor. Fakat terzihanenin iki (102) tarafında iki küçük oda var ki Madam Kasanetti bunları saati sekiz liraya çıplak kadın seyretmeye gelen beylere kir alıyor. Ve bu odaların kirasından aldığı para ile diğer taraftaki zararını kapıyor.

İşte Nedim Bey de bu odaların birini alıyor. Ve gelecek hanımların vücutlarını delikten seyretmek için yerleşiyor. Biraz sonra kapı çalınıyor. Pekâlâ, şimidi kim bilir ne güzel hanımlar gelecek. Merak etmeyiniz beyefendi, gelenler biraderinizle matmazel Anjel'dan ibarettir. Pek fena değil, biraderinizin bu açık gözlülüğüne biraz hayretle beraber matmazel Anjel'in güzel vücudunun temasından siz de müstefid olunuz. Fakat yine biraz sonra kapı çalınır; ve diğer bir odaya saklanan Mükerrerem Bey'le Matmazel Anjel'in ve bu adada güzel hanımları çıplak seyretmek için saatine sekiz lira veren Nedim Bey'in hayret ve hiddetlerine rağmen terzihaneye ailenin hücumu vuku buluyor.

Onlar bu gün küçük hanımların titizliği yüzünden gezmedik bir terzi dükkanı bırakmamışlar, nihayet buraya gelmişler, yerli terzilerin kirli çamaşırlarına son bir tecrube-i tezel yapacaklar. Burada nasılsa Coza hanım bir kumaş beğeniyor ve artık Halil Bey'in -piyesin te'lif beyincisi- delaletiyle ısmarlamaya karar veriyorlar. Terzi odada -evde lüzumundan ziyade bad-i heva gördüğü haremının vücudunu- seyretmek için sekiz lira veren Nedim Bey'e Cemile olmak üzere hanımları tamamıyla soymak istiyor. Elbise üstüne ölçü alınırsa elbet iyi olur. Rica ederim, tabloyu gözünüzün önüne getirin. Bir tarafta Nedim Bey'i, ortada soyunan haremisiyle baldızını, diğer tarafta Mükerrerem'le Anjel'i. Suat Bey bu sahnede büyük bir muvaffakiyet gösteriyor, su sahnesini büyük bir vukuf-ı sanatla tertip ediyor. Ve nihayet tabloyu tamamlamak için orada unutulmuş Nedim Bey'in bastonunu Coza'nın gözlerine tesadüf ettiriyor. Coza Hanım Kocasının burada bir kadınla olduğunu zannediyor, evvelce Madam Kasanetti'nin göstermek istemediği ve Nedim Bey'in saklı olduğu terzinin tavsiyesince kileri görmek istiyor; ve Coza Hanıma bu dakikalarda mukavemet edilir bir hilkatte olmadığı için karı koca kiler odasında karşı karşıya geliyorlar. Buket daha daha tamam değil. Coza kocasının metresini de görmek istiyor, o da mutlaka kirli çamaşırlar odasındadır, burada da Mükerrerem yakalanıyor. Buket şimdi tamam. Anjel'in iki âşıkı var. Artık Coza ile Nedim, Seza ile Mükerrerem arasında küfarekat takdir ediliyor. Daha doğrusu Nedim Bey biraz masum ve Mükerrerem nadim, mufarekati kabahatlerine karşı pek çok ağır buluyorlar. Şimdi üçüncü perdede Coza ile Seza'yı eşyalarını hazırlamakla meşgul buluyoruz. Hayat muaşakalarının ufak tefek hatıratını alıp getirmekten kendilerini alamıyorlar. Bunların kalplerinde hiddet ve nefretlerine rağmen yine biraz aşk kalmıştır. Marnafih gidecekler. Bilhassa Coza yumuşamak isteyen Seza'ya nisbeten gayet hırçın ve kat'i, çok şükür Halil Bey, bu piyesin Rrovidence'i gayet psikolojil bir hile tertip ediyor. Kadınların kıskançlıklarını tahrik ediyor. Ve Capeau'nun piyeslerinde olduğu gibi her şeyi hüsn-i tasviyeye mazhar oluyor.

Hüseyin Suad Bey piyesini yazarken en evvel eşhasına bir şahsiyet, birer ahlâk, birer karakter vermiş. Ve bunlarda çok muvaffak olmuş.. Piyesin içinde biraz yukarıda dediğim gibi tamamıyla temaşa-yı hakikiyesinden kaybetmiş bir rol yok. Yalnız Hüseyin Suat Bey birinci perdede birkaç hatası, birkaç acemiliği var. Perdenin hizmetçiyle başlaması ve bunun bir uşakla muaşakası ve yine bu hizmetçinin pek soğuk olan bir monoloğuyla bitmesi lüzumsuz; hatta muzır beyitler. O hizmetçi ki bize alelade hizmetçilerin sözlerinden başka ve fazla şeyler söylüyor, bizi hiç meşgul etmiyor, bilakis bir az sıkıyor. Onun için ben kumpanyanın dörektörü ve piyesin müellifi olsam itlaf eder, birinci perdenin uşağını kelamen kaldırır ve hizmetçiye de sahnede lüzumsuz söyletmem.

Eser pek güzel yazılmış olduğu gibi suret-i ibrazda cidden mükemmel ahengdar idi.

Nurettin Bey Halil Bey rolünde enfesti. O akşamın şerefiydi. Bir asalet-i sadeği içinde, şen ve nikbin cümleleri pek iyi söylüyordu. Eğer memleketimizde bir hayat-ı temâşâ var ise Nurettin Bey bu hayatın en mühim bir tarihini bize yaşattı. Müstehak-ı itiraz ne ufak bir hatası, ne cüz'i bir tereddüdü vardı.

Mücyan Hanım mükemmeliyette derhal Nurettin Bey'i takip ediyordu. Seza rolünü bütün inceliğiyle, bütün zarafet-i hiffetiyle ibraz etti.

Hekimyan Hanım muhitinin alafrangalığı ile hilkatinin alaturkalığı arasında müteredit, Halil Bey'in zevcesi Münevver Hanım rolünde cidden enfesti. Şüphesiz Hekimyan Hanım için en büyük artistimizdir diyenlerin hakkı vardır.

Ahmet Bey kâfi derecede oyuna sür'at-ı cereyan veremedi.

Muvahhit Bey ise rolünde tamamıyla iyi değildi. [Bu rolü tecrübe eden Kemal Bey daha fena oynadı. Bu rol Tolayan'a verilmeliydi.]

Kanar Hanım için hiç bir şey söylemeyeceğim. Bu büyük aktristi ne zaman görsem bana kendisi için hayret ve takdirden başka hiç bir his vermez.

Müfid Ratıb

SF. Nr. 969 s. 99-103

*Tedkik-i Temâşû***KIRIK MAHFAZA**

Piyes bir perde, muharriri: Şahabeddin Süleyman

Şahabeddin Süleyman Bey bu yeni eseriyle bize şebab-ı mütehassıstan, genç şairlerden, yani sanata bigâne olan bu muhitte elmasları dökülmeye, kaybolmaya mahkûm kırık mahfazalardan bahsediyor. İşte onlardan biri: Nahid; henüz genç, yirmi beş yaşında, iyi tahsil görmüş.. Fakat büyük bir kusuru, -bu muhitte olduğu için- pek büyük bir kusuru var.. Sanatla iştiğal ediyor!.. Adedi pek azalan muhterem kari'e ve kari'lerim anlıyorsunuz değil mi sanat? Yani İstanbul'un Kleopatrası... İşte Şahab o alüftenin aşıklarını nasıl zehirlediğini, esirlerine ne muamele ettiğini bize gösteriyor.

Eser baştan başa o kadar güzel, o kadar zihayat ki size bunu tamamen hikâye edersem canınızı sıkmayacağımı zannederim.

Vak'a Feneryolu'nda, bahçeler içinde saklanmış küçük bir köşkün müzeyyen salonunda, Nahid'in eniştesinin, Nureddin Bey'in evinde cereyan ediyor: Nahid iki sene evvel yazmak istediği 'Bataklık' ismindeki eseri için tedkikatta bulunmak üzere Beyoğlu fuhuşhanelerine devama başlamış; çünkü bu yazmak istediği üç perdelik piyesin mahall-i cereyanı hep o evlermiş... Genç şair onu yeni bir tedkikat tarlası zannederek memnun, takarrüb etmiş; meğer bu bir tarla değil bir bataklıkmış, bir aşk bataklığı...

Suzan'la Nahit iki sene birlikte yaşamışlar.. Sonra bir gün, bundan birkaç ay evvel Suzan yeni bir aşıkla, -ihtiyar olması lazım gelen- bir paşa ile Nahid'i aldatmış ve kaçmış... Şimdi Nahit bu asabi ruh, bu kırık mahfaza onu istiyor... Bu aşüfteyi hâlâ niçin mi istiyor diyeceksiniz? Nahit'in amcazadesi Şefik Bey size cevap versin. -o çünkü piyeste her suale cevap veriyor- 'hıyanet hevesi azdıran bir kamçıdır.'

Perde açıldığı zaman Nahit'in hemşiresi Naciye Hanım'ra cevci Nureddin Bey'in küçük bir muhaverelerinden bugün Nahid'in eski metresi Suzan'ın evlerine geleceğini, bunun için hizmetçilerin hepsini birer yere gönderdiklerini anlıyoruz.. Ev sahipleri bu ziyaretten memnun değildirler; fakat Nahid hemşiresiyle eniştesine o kadar rica etmiş ki kabule mecbur olmuşlar... Şimdi bir üçüncü ve mühim şahıs sahneye dahil oluyor: Şefik.. Nahit'in Suzan'ı davet için gönderdiği sefir... Şefik Bey hakikaten böyle bir sefarete memur eyleyecek kadar siyaset-i muaşakaya vakıf; görmüş geçirmiş, -kendi rivayetine göre- o eteklerin arkasından çok koşmuş... Şefik, bu öyle bir genç ki onlar hayata girdikleri zaman gayet alışkan, gayet lakayttırlar... Hele bu piyeste Şefik o kadar Şahabeddin Süleyman'la yekvücut ki eserin ismini bile o vaz' ediyor, Nahid'e kırık mahfaza diyen de o... Esere bir şahsiyet-i maneviye vermek lazım gelse cümle-i asabiye ve hissiyesini Nahit, muhakeme ve zekasını da Şefik teşkil edecek...

Şefik Bey, bize genç şairler hakkında ne ruh-aşına, ne hakikat karîn ifşaatta bulunuyor; diyor ki "siz bu şairleri bu edipleri tanıyorsunuz, onlar çocuklara, kadınlara benzerler.. Onları birkaç sone, küçük bir şiir için o kadar medhederler, o kadar şımartırlar ki.. Onlar mevcudiyetlerinde yeni bir mahlukun inkişafını hissederler: Gurur... Mağlup olmamak..." Ve bu tarz tefelsüfte ilerleyerek sanatkârların aşklarından, hayatlarından, sevdikleri kadınlardan uzun uzun bahsediyor... Eğer bu uzum meclisi idare eden Şahabeddin'in üslub-ı necibi, tarz-ı latif tahlili

olmasa kari'ler sıkılırlardı.. Çünkü sahne uzun mübahaseler kaldırmaz, o bir saha-i hareket ve faaliyettir.

Fakat Şahab Bey piyesinde öyle olmuyor. Muharririn orada Şefik'e söyletmek istediği fikirleri o kadar doğru, -aynı zamanda o kadar yeni ki itiraz etmek akla bile gelmiyor-; ve hayran meftun eseri takip ediyoruz.

Şefik Bey devam ediyor: Siz, diyor, onları, şairleri tamamen öğrenmek isterseniz ilk aşklarını takip ediniz.. Aşktan ne anlarsınız? Sevmek, hararet, arzu değil mi? Halbuki onlarda bunların hiç biri yoktur? "Onlar aşktan ziyade aşk-ı edebiyatla kadın ararlar..* Ve çok defa bulurlar.. Bunlar, bu şairlerin kadınları, ilk kadınları tıpkı kendileri gibidir. Bu kadınlar "geveze mektupların hayallerine; sözlerine meftundurlar. Kalbe, aşka, hararete değil.. Küçük bir şaire, uzun bir mektuba... Arasına mânâsız bir ithafa muhtaçtırlar." Şair için bu kadınlarla meşgul olduğu müddet tehlike yoktur.Çünkü o zaman tamamen galiptir.

Şairle kadını arasında bazen bir mücadele olur. Yekdiğerini (212) terk ediyor gibi yaparlar.. Bu terk ediyor gibi yapmanın tevlid edeceği şeyleri anlıyor musunuz?.. "Şikayetler, feryatlar, ricalar, istirhamlar -bunlar hep edebîdir- şair onların birinden bıktı mı yine ona benzer bir tane bulur... Bu hususta şairler, hükümdarlara benzerler; onların da az çok seven, dinleyen, okuyan teb'aları vardır. Bu yeni bulunan, işte o teb'a meyanındadır. Ve birincide olan şeyler, aynı muaşaka-i hayaliye yine başlar... Şair bütün nevaşklardan her defasında bir şey daha kazanır: Bir cüz gurur daha... "Çünkü onu seviyorlar, o daima terk ediyor."

Fakat birgün, bir tecessüs günü -çünkü şairler, bu hükümdarlar müstebit oldukları kadar da mütecessistirler- yeni bir şey bulurlar.. İşte o yeni şey Nahit'in Suzan'ı, falanın filanıdır... Severler, sevişirler; fakat devam etmez.. Şair ötekiler gibi bununla da oynamak ister.. Halbuki bunlar oyuncak değildir; bunlar, aşkın, arzunun, gecenin kadınıdır ve o çocuğu yine

oyuncaklarıyla oynamak üzere terkeder... İşte felaket bu terkedilmekle başlar o zaman zavallı şairler "saraylardan mahpeslere sürüklenen hükümdarlara benzerler. Hayat-ı nefisleri, izzet-i nefisleri mucruhtur. Onlar için yalnız bu üç şifa vardır: Muvaffakiyet... Tekrar muvaffakiyet.. Tekrar muvaffakiyet. Halbuki muvaffakiyet de Napolyon'un dediği gibi üç şeyle hasıl olur: Para... Yine para.. Yine para.

Lakin parayı nereden bulmalı... Şimdi sahneye dahil olan Nahit bu hususta pek çok müşkilata tesadüf etmeyeceğini iddia ediyor; ve diyor ki bir mektupçuluk alacağım ve beraber gideceğiz... Hemşiresi, eniştesi itiraz ediyorlar; namusunu, namusumuzu unutuyor musun?" Bunun namusa dokunur yeri yor.. "Seni metresinle yaşatmazlar." O zaman zevcem olur! Şimdi simasında bir teressüm-ı istihza beliren Şefik: Nasıl, diyor, kırık mahfazayı görüyor musunuz?...

Nahit bunların hiç birine ehemmiyet vermiyor; o hatta bugünden itibaren Suzan'la yaşamaya karar vermiş... Vaktiyle tabi'lerin elli lira verdikleri en güzel eserelerini ihtiva eden mecmua-i eş'arını satmak üzere bu sabah küçük biraderi Ziya'yı İstanbul'a göndermiş... Bugün, diyor, bugün muvaffakiyet günü, bugün Suzan benim olacak...

Nihayet Suzan bir refikasıyla Elenice ile geliyor... Şimdi Nahit Suzan'a onu ne kadar sevdiğinden, hatta zevceliğe kabul edeceğinden, kendisi bir mektupçuluğa tayin edilip onu da beraber götüreceğinden bahsediyor.

Suzan, tekmil meslektaşları gibi Nahit'i pek çok sevdiğini, kendisi bulunduğu muhit-i levsten ancak Nahit'in kurtarabileceğini eskiden beri ümit ettiğini söylüyor ve diyor ki: "Her şeyi etraflıca düşünmek lazımdır. Bu mektupçuluk ne zaman tayin eder?" Nahit cevap veriyor: "Bir aya kadar."

-Madem ki bir aya kadar... O halde.. Bana lazım olan parayı bulabilir misin? Eğer bulamayacaksan?..

Nahit, feveran ediyor -paşa ile beraber.. Bir ay daha yaşayasın, değil mi? Buna razı olamam.. Ey! Söyle bakayım ne kadar istiyorsun?

Nihayet otuz liraya , bir ay için otuz liraya pazarlık ediyorlar. Nahit memnun.. Düşünüyor eseri elli liraya satılacak otuz lirası Suzan'a ve bir ay nihayetinde de memuriyet ve... Ezvac... Son karar veriliyor.. Bu akşam otuz lira Suzan'a teslim edilecek ve paşa hazretleri aşacak... Bu, Nahit'i o kadar sevindiriyor ki Suzan gider gitmez... Hemşiresine, eniştesine, Şafik'e: Galibim diyor, bu akşam paşa hazretleri aşıyor... Ne hoş, ne hoş! Bu zevki size anlatamam ki... Daha neler, ne sevinçler, ne neşeler.. Şimdi Nahit her şeyle alay ediyor, gülüyor, eğleniyor. Fakat işte son meclis, işte evvelkiler ve Ziya.. Nahit Ziya'yı görünce koşuyor: Hele şükür gelebildin, diyor, getir paraları. Ziya mütehayyir: Boş yere gittim, diyor, tabi'ler eski tekliflerinin dörtte birini bile vermiyorlar...

Hepsi mütehayyir!...

Nahit hiddetleniyor. -Ne diyorlar? Ne sebep gösteriyorlar? -Ahalinin kitaplara, edebiyata nefretini söylüyorlar.. Biz satamayınca (213) nasıl satın alırız diyorlar.. O halde kütüphaneleri kapayınız dedim yakında görürsünüz dediler.

Şimdi Nahit bir aç gibi, bir yaralı gibi para, diyor, para, bana para lazım bu akşama kadar bana mutlak otuz lira bulmalı.. Herkeste sükut o zaman, o zaman coşuyor, taşıyor.. Şefik'e hak veriyor: "Bizler, diyor, bu muhitin edipleri, şairleri birer mahfaza-i münkesireyiz.. Muğfil, kazip âtiler için bütün kuvvetimizi, bütün metanetimizi sarfederiz. Dekamızı, ruhumuzu, malumatımızı bila tereddüt, avuç avuç serperiz, ve zannederiz ki bir şey olduk, oluyoruz, olacağız.Halbuki bu şehirde, bu ahali arasında hiç bir şey değiliz, bunlar bizi hiç bir şey olmamaya mahkum ediyorlar ve maddiyat-ı hayatiyeye lazım olan muvvetten mesail-i maişete ait malumattan bihaber olduğunu itiraf ediyor. Sonra eserini alıyor parçalıyor, gayet dilsuz bir

talakatle bir eseri yazmak için sarfettiği günleri, kemirilen hayatını anlatıyor.. İşte, diyor, ağustosböceği, işte mükafatın ve parçaladığı defteri yere atıyor... Bu memlekette çalınız, yıkınız, eziniz, her şey olunuz, fakat şair, sanatkâr asla asla...

Eser bu kadar... Buna bir şey ilave edeyim mi? İyi anlatabildimse hacet yok fakat ben iyi değil hatta fena bile anlatabildiğimi zannetmiyorum.. Onun için kari'lerime bu eseri okumaların kendi istifadeleri namına rica eylerim.

Bu eserin en büyük meziyetlerinden biri, belki birincisi üslubudur. Mehmet Rauf Bey Çıkmaz Sokak münasebetiyle Şahabeddin Süleyman'ın üslubu için "Nehüz icat ve takrir edilmemiş ve bir mucidin deha-yı tertib ve tanzimine müftekar bulunmuş olan temaşa lisanını büyükçe bir muvaffakiyetle hemen hemen vaz' ve tesise kadar ilerliyor." demişti. Kırık Mahfaza'yı okuduktan sonra Mehmet Rauf Bey ve bütün âlem emin olabilir ki bugün bizim temaşa lisanımız bir kudret-i dahiyane ile takarrür etmiştir.

Kırık Mahfaza'nın son meclisinde Nahit'in tiradı -şimdiye kadar okuduğum Fransızca temaşalar da dahil olduğu halde- en nefis tiradlardendir.

Üslubundan sonra psikoloji: Eşhas o kadar karakteristik, o kadar canlı, o kadar ayrı ayrı şahsiyetlere malik ki hepsinin ahval-i ruhiyeleri hatta yarım satırlık bir sözlerinden anlaşılıyor. Elhasıl mükemmel, mükemmel, mükemmel, ne kadar mükemmel olması kabilsen o kadar mükemmel bir eser, bir sahne-i zihayat...

Kardeşim Şahabeddin'in bu muvaffakiyetini tebrik eder ve kısmen temaşaya hasretmek emelinde olduğum istikbal-i sanatımda kendisini bir üstad gibi telakki edeceğimi beyan ederim. Şahabeddin'in temaşada pek ziyade muvaffak olacağını muhavere tarzındaki birkaç küçük hikâyesini okuduğum zaman anlamıştım... Çıkmaz Sokak'ın etrafında kopan feryatlar tahminimin hakikat olduğunu bana temin etti. Çünkü Şahab'ın

"Kudret-i muvhume-i sanatkârane" sinden bahsedenler efkar-ı edebiye-i hazire aleyhinde bulundular. Çünkü gençler, kendilerinden bir şey ümit edilmiş gençler öyle düşünmüyorlardı. 'Didero' efkar-ı edebiye-i hazire aleyhinde bulunan kadınlara teşbih ediyor, diyor ki "Bir muharririn efkar-ı hazire-i edebiye aleyhinde bulunduğunu işiterseniz emin olunuz ki muvaffakiyet-i edebiyesi üfûl etmek üzeredir."

Şahab'ın mu'terizlerine büsbütün acırım; çünkü onların muvaffakiyetleri gelmeden gidiyor demektir.

Cağaloğlu; 29 Kanun-i Sâni, 1325 Tahsin Nahid

SF. Nr. 976 s. 211-213

*Tedkik-i Temâşâ***KIRIK MAHFAZA**

Yeni nasirler arasında Şahabeddin Süleyman Bey zarif ve kuvvetli eserlerle en velut bir muharrir olduğu gibi kendisinin ahiren neşredilmiş olan 'Kırık Mahfaza' ismindeki eseri son zamanlarda yazılan eserler içinde en kuvvetli bir fikri olan eserlerden biridir.

Eğer bugünkü tarz-ı şart-ı hayatımızla kendimizi aralarında saymaya cesaret gösterecek olursak, milel-i mütemeddine arasında edebiyat cihetinde bizim kadar öksüz bir başka millet bulunmayacağını iddia etmek lazım gelir.

Evet, öksüz... İki katlı öksüz, bir kere edib cihetinden, sonra da rağbet cihetinden öksüz... Halkımız asırlardan beri pıhtılanmış olduğu atalet-i dimağiye içinde hab-alud. Yahut ancak seyyiat-ı ahlakiyemizi gösterecek tezahürat-ı milliyeden olmak üzere yalnız teşni'at ve levsiyat ile dolu mübarezat-ı kalemiyeye rağbetkâr olduğundan fikri ihya, ruhu tenmiye edecek asar-ı edebiyeye lakayd kaldıkça, edebiyatın da birkaç tecrübeden sonra ihtiyar-ı sükut edeceği, ve edebiyatın vermediği şöhret ve serveti başka vasıtalarla tedarike şitab edeceği tabiidir; işte bunun içindir ki, ilan-ı hürriyeti mütesadif, ediplerimizin her biri birer ikişer teşebbüs ve tecrübeden sonra bir muvaffakiyet ve rağbet görmekten başka birçok rivayat ve tezyifata hedef bırakan edebiyattan izhar-ı istiğna ile her biri bir başka köşede temin-i hayat ve istirahatata teveccühle intiyar-ı sükut eylediler...

Şimdi farzedelim ki bunların içinden birisi, kendisinden daha ziyade şevk ve tehalük-ı edebî hüsnettiğinden me'yus olmayarak bu rağbetsizliğe rağmen çalışıyor. Neşr-i eserden hali kalıyor; ba husus son yazdığı bir eseri var ki en çok ümidi de bundadır; ve bu adam bir kadını, onun müsavi-i hayatını unutup nikahla alacak kadar ciddi bir muhabbetle seviyor; bir eserin bu kadına ve vüsul için büyük bir muaveneti olacak, çünkü bir tabi' ona elli lira veriyor... Fakat, şair eserini tabia gönderip de alacağı para ile kadına muvaffak olacağını tahayyül ederken, tabiin halkın rağbetsizliğinden mütevellid bir istiğna ile eseri kabul etmediğini haber alınca ne kadar dilharab kalacağını tasavvur kolaydır. Halbuki bu adama para, para lazımdır, hatta bu akşam, işitiyor musunuz, bu akşam en aşağı otuz lira lazımdır...

Eğer şimdiye kadar hayatını edebiyata bedel başka hangi bir işe bu kadar feda etmiş olsaydı ve istidadını hangi bir şube-i sanata hasretseydi, bulabileceği bu parayı bu nankör, bu sefil edebiyat vermiyor... Evet, bu "Seneleri, günleri, dimağı, huzur ve refahı çalan hırsız, ruhu, mevcudiyeti kemiren, oyan burğu" bunu vermiyor veremez... Halbuki, hayatımızı biz buna nasıl acımadan hasr ve feda ederiz; zekamızı, ruhumuzu, ma'lumatımızı bila tereddüt avuç avuç serperiz, ve zannederiz ki bir şey olduk, oluruz, olacağız... Fakat hayat bizi bir gün amir, sükun bilmez, bî-inaf cidalgahına davet eder, o zaman bir şey, hiç bir şey bulunmaz... Maddiyat-ı hayatiyeye lazım olan kuvvet ve metanet, yok... Mesail-i maişete ait malumat, yok... Para, o da, o da yok. Yalnız fikirlerle, nazariyelerle, şiirlerle, sözlerle süslü bir mahfaza var, fakat içinde boş bir hava, derin bir boşluk... Bütün bir hayat sa'y-i hissettirmeksizin bu mahfazanın çatlaklarından, yarıklarından mükafatlarının, semerelerinin uçtuğunu, kaçtığını, teşrih ettiğini anlarız, bu elim bir darbe, bir darbe-i biinsaftır."

O zaman, tabii olarak, bu kadar nankör, bu kadar gaddar olan bu mesleğe kalbimizde derin bir gayz ve husumet peyda olur, sanata, şiire, hatta eserlerimize bile karşı... Çünkü bu eserimiz o seneleri, günleri huzur ve refahı çalan bir hırsız,

ruhumuzu, mevcudiyetimizi kemiren, oyan bir burgudan başka bir şey midir? Onu meydana getirmek için ne hummalı düşünceler, ne ateşli saatler, ne nöbetli geceler uğraştık... Ve biz bunu meydana getirip mükafatımızı almak için kanımızı, hayatımızı sarf ve helak ederken,

"Ötede tabiat ve insanlar var idi... Senelerden beri zekaya ve kuvvete boyun eğen iki kitle... Ben bunların daima taze, daima bakir kalan sinelerinde neler, neler bulmazdım, neler... Para, kuvvet... Hak kuvvetin, hak zekinindir... Ve bu kadın... Bu kadın ki bugün beni ayaklarının altında süründürüyor. Ben zekamı, kuvvetimi maddiyata sarfetseydim şimdi paramın kuvveti altında onu süründürürdüm... Onu süründürüyorum... Bu kör, sersem beşeriyetin sefaletlerini, giryelerini, mahrumiyetlerini, aşklarını terennüm ettim, işte mükafatın, ağustos böceği!... İşte mükafatın ve şimdi ezil, geber... işte senin için hazırlanan efser-i mesai..."

O zaman, bize vadettiği muvaffakiyeti vermeyen bu yalancı mesleğe bedel başka şeylerle meşgul olup mesut ve muvaffak olanları düşünerek son bir gayz ve tehevür içinde haykırmak ihtiyacıyla boğuluruz:

"Çalınız, yıkınız, eziniz, her şey olunuz... Şair, sanatkar, asla, asla..."

Bu fikir o kadar kuvvetli, o kadar muhteşem bir fikir ki, Şahabeddin Süleyman Bey'i bunu bulduğundan dolayı şayan-ı tebrik görürüm.

Fakat mateessüf, bu muhteşem fikir. Bütün kuvvet ve saltanatını gösterecek surette arz ve izah edilememiş; bunu ise muharririnin isti'caline hamletmek lazım gelir zannederim; teenni ile hareket etmiş olsaydı bu güzel fikri bu kadar telaş ve isti'cal ile beyhude feta etmez, bunun kuvvetini hakkıyla izhar edecek, ariz ve amîk düşünülerek tertip edilmiş bir eser-i mükemmel meydana koyardı, ve şüphesiz bu her cihetten

edebiyatımızın iftihar edeceği bir eser-i nefis olurdu; halbuki bugün bir cenin-i sakıttan başka bir şey olamamış...

Bir kere bu fikri nasıl bir vak'a ile arz ve tasvir ettiğini görelim: Nahit, bir şair, Beyoğlu'nun mülevves evleri mahsulünden beri olan Suzan (244) ile iki sene beraber yaşamış, sonra, bir gün onun tarafından aldatıldığını görerek, ondan kaçmış; fakat o kadar seviyor ki tekrar malik olmak için her şeye razı... Bunun için taşrada bir mektupçuk alacak ve kadını nikahlayacak... Elhasıl kadına vüsul için yapmayacağı fedakarlık yok; fakat kadın bugün bir paşa ile beraber yaşamaktadır. Ve kadına bu niyetini anlatıp da buna mukabil hemen bu ateşle paşayı defetmesini teklif ettiği zaman kadın:

-Her şeyi etraflıca düşünmek lazımdır; bu mektupçuluk ne zaman taayyün eder?

-Bir aya kadar.

-Mademki bir aya kadar, o halde bana lazım olan parayı bulabilir misin? Eğer bulamayacaksan...

-Paşa ile beraber... Bir ay daha yaşayacaksın, değil mi? Buna razı olamadım. Ey söyle bakayım, ne kadar istiyorsun...

-Ehemmiyetsiz bir şey...

-Otuz lira kadar...

-Bu bana kafidir, ve çok bile...

-Artık karımsın... -Ben de senin kocan...

İşte bu muzafferiyetin neşvesiyle meşgul iken tabi'den haber geliyor, evvelden elli lira verdiği esere bugün dörtte birini bile vermiyor; ve o zaman şair, garip bir hiffet-i karar ve adem-i teşebbüs ile, hiç bu parayı tedarik için başka çarelere başvurmayarak, yalnız muharririn eserin esas fikrine gelmek için

telaşını gösteren bir sür'at ile, şikayete ve lanete başlıyor, ve eserini yırtıyor.

Mai ve Siyah'ta Ahmet Cemil de me'yus olarak eserini mahveder ama, hemşiresi vefat etmiş, sevgilisini başaka bir adam almış, eseri gazetelerle tehzil edilmiş olduğundan onu ne kadar haklı buluruz; halbuki burada, kahraman-ı vak'a, yalnız neticeye şitab için gibi adi bir ye's ile, feryada kalkıyor, bu ye'si kafi körmekte bize hak veriyor...

Halbuki Ahmet Cemil'e ne kadar hak veririz ve ne kadar acırız... Ve halbuki Nahit o kadar antipatik bir tip ki, kendini bu cezaya layık gördüğümü hatta memnun olduğumu itiraf ederim. Bir kere kendisini, hareketleriyle ve sözleriyle şayan-ı takdir bir şairden ziyade, ahlaksız, beyinsiz, şımarık bir sefih bulduğumu saklamayacağım.

Bu şair beyefendi, "Bataklık" namındaki eserini yazmak için tedkikatta bulunmak üzere Suzan'ın yaşadığı evlere devama başladığı bir zamanda bu kadına orada rast gelmiş; mavi güzel gözleri nazar-ı dikkatini celbetmiş, bir köşede mütefekkir, dalgın duruyormuş. Yeni bir tedkikat tarlası karşısında bulunmaktan mütevellit bir hazzla ona takarrüb etmiş... Niçin düşündüğünü, nesi olduğunu sormuş; meğer kadın aşığı tarafından terkedilmiş imiş?.. Ve bütün bu aşkın, bu hayatını kemiren, çalan, zehirleyen aşkın levhası işte bu imiş?.. Bütün bunları doğru olabilir, fakat hepsinden daha doğru bir şey daha var ki, o da kendinin pek âdî ruhlu, pek bataklık bizaçlı bir mevcut oluşu ve bu sebepten hiç sempatik olmayışdır...

Sonra yalancı olduğu mükerrer ispatlarla bildiği bu kadının hatta te'minine lüzum görmeksizin sadakatine, muhabbetine o kadar hiffetle inancı, ve sözünün "hıyanetini sürükleyen esbabı bilir misin? sualine 'bilmem ve bilmek istemem..' diye cevap veriş, ve sonra 'ben sevdiğim kadınların başka dudaklardan topladığı lekeleri temizleyecek kadar âdî değilim.' deyip bununla beraber bütün vücudu yüzlerce kişi tarafından telvis edilmiş olan

böyle bir kadını bile bile tehhüle razı oluşu ve daha sonra 'şüpheyi bilir mısın, bu ok hain, çok müfteris bir canavardır.' deyişi bu şairin hiç de bempatik adam olmadığını izhar ediyor. Halbuki, eserin temin-i muvaffakiyeti için labid olan bu meseleden başka daha bir takım tasavvurları daha var... Mesela ismi... Niçin Kırık Mahfaza... Bunu en evvela Şefik'ten işitiyoruz; şairlerin birer kırık mahfaza gibi amak-ı mevcudiyetlerinde gizli mecruhları, pırlantaları, ulviyeti, hayayı, namusu, sa'yi, hülasa bütün faziletleri bir bir düşürür, kaybederler; bir sefil, bir âdî, belki (245) bir hırsız, bir dolandırıcı olur; hayatta bu kırık mahfazalardan pek çok vardır. Ve bunların ekserinde maraz-ı mühlik edebiyat görülür." Diyor; bir kere niçin yalnız şairler bir kırık mahfaza olsun, sonra bu kırık mahfazadan mücevherler, pırlantalar nasıl düşüyor; madem ki kırıktır. Mücevher konulmak lazım gelir ve madem ki konulmuş, demekki düşmeyeceği anlaşılmış... Sonra mahfaza ne kadar kırık olursa olsun sabit durduğundan, içindeki şeylerin düşmek ihtimali yoktur, değil mi efendim?

Şahabeddin Süleyman Bey bunda ihtiyar-ı zahmetle ta'mik-i fikir edip etrafıyla hall ve izah meseleye lüzum görmemiş; fakat, eseri bundan dolayı nakisedar kalıyor; o kadar ki, evvela Şefik'in kavlince, içindekileri düşüren bu mahfaza sonra Nahid'in kavlince, içi 'yalnız fikirlerle, nazariyelerle, şiirlerle, sözlerle süslü' bir mahfaza olup fakat şimdi de 'bütün bir hayat-ı sa'y hissettirmeksizin bu mahfazanın çatlaklarından, yarıklarından mükafatlarının, semerelerinin uçtuğunu, katığını, tereşşüh ettiğini' söylüyor? Şefik'in izahında şayan-ı itiraz bir nokta bulmuştum, buraya gelince artık itiraz edemeyeceğimi, çünkü bir şey anlamadığımı itiraf edeceğim...

Nahid'i sevmediğini, ve kendisine lazım gelen parayı te'min eden paşadan başka koca namında bir de kalb-i aşkı olduğunu kendi itiraf ettiği halde; Nahid'in kendisini bir mektupçulukla taşraya götürmesine neden ve nasıl razı olduğu hiç anlaşılmıyor? Sizinle beraber işine yarayan ve kendisini son

bir şahsı kaybetmek işine gelmeyeceğini anladık, fakat. Sevmediği adamlarla, İstanbul'da sürdüğü hayattan tabii pek sefil ve muzîk bir hayat süreceği vilayetlerden birine gitmeye ve yine sevmediği bir adamın taht-ı nîgahına girerek onun keyfine ve hevesine itaata mecbur kalmaya razı oluşu, hep istediği neticeyi elde etmek için muharririn tertibine itaat etmek mecburiyetinden değil mi?

Sonra Şefik... Birkaç seneler kadınların eteklerini takip ettiğini ilan eden pek de kuru gürültücü, mütefahır, âdî bir zevzekten başka bir şey değil; âdî bir kokotun ondaki eşyaya, intizam ve tenasübe hayran olan o kadının ne kadar âdî ve murdar olduğuna şüphe edilemeyecek odasının kokusunu nefis ve cazip bulan ve Suzan odadan çıktıktan sonra içeri girince, bir şey koklarmış gibi yaparak, 'hissediyor musun, oda nasıl kokuyor... Ne nefis koku.. İşte kadınlık...' diye insanı kadınlardan da iğrendiren bu bey bence, kadınların eteklerini hiç takip etmemiş, buna mukabil ilk fırsatla Beyoğlu evlerinden birine düşmüş ve kendini bir şey zannetmiş çapkın ve boş beyinli bir mektep çocuğu kadar safderun olmaktan başka bir şey değil...

Elhasıl, Kırık Mahfaza, muhteşem olan esas-ı fikrinden başka tertip ve tasni'ce bana göre böyle birtakım tasavvurlarla ma'lumdur. Ve bunu, bilhassa, istidadına hayran olduğum Şahabeddin Süleyman Bey'i, muhakeme ve tertipte teenniye tavet için söylemekten kendimi menederim.

Büyükada,

Mehmet Rauf

TEMAŞA MUSAHABESİ

[Veda: Yakup Kadri Bey, Zincir: Müfid Ratıb, Hırsız: Berniştayn.]

Burhaneddin Bey nedir?

-Aktör?

-Hayır.

-Sanatkâr?

-Hayır.

-Bir tiyatro müdürü.. eserleri, umumiyeti anlayan bir zat?

-Hayır.

-Masumiyet-i ahaliden, bîidrakî-i umumî-i sanattan ilanlarıyla, cesaretiyle istifade eden birisi mi?

-Evet.

İşte cerihanın, lekenin önündeyiz. İşte teşrihe başlıyoruz. Bunu böyle bildikten, anladıktan sonra Burhaneddin Bey hakkında söyleyebileceğimiz kadar söyleriz.

Bu Hafta içinde Burhaneddin Bey ve kumpanyası bize bir gecede Yakup Kadri Bey'in Veda'nını, Berniştayn'ın Hırsız'ını, Müfid Ratıb Bey'in Zincir'ini oynadı.

Burhaneddin Bey; Veda gibi ağır, kumpanyanın vüs'at-ı tebliğ ve ihsasından pek uzak, esasen piyes olmayan bir eseri niçin ve neden kabul etti? Bu bir meseledir. Bu öyle bir meseledir ki bize, Burhaneddin Bey'in yani tiyatro müdürünün kudret-i intihabının, vukuf-ı sahnevîsinin ne kadar basit ve hiç olduğunu gösterir.

Burhaneddin Bey bu eseri kabul etti ve oynadı. Çünkü tiyatro müdürü değildi. Çünkü umumiyeti, ahaliyi ve onun tarz-ı tefekkürünü anlamamıştı.

Biraz evvel eseri kabul etti diye yazdım. Hata ettim. Kabul etmedi, kendisi istedi, oynadı. Çünkü Yakup Kadri Bey hakkında eserini oynamak ve kabul ettirmek için -sadece böyle diyelim- tiyatro müdürüne müracaat etmiştir, şüphesi günahdır, küfürdür, küfr-i sanattır. Çünkü Yakup Bey sanatkârdır, perestîşkâr-ı sanattır. Çünkü Yakup Bey vedasını oynatmak için değil, okunmak için yazmıştır.

O eseri aldı, oynamak istedi, niçin dikkat etmedi? Niçin Cristine rolü gibi mühim, canlı bir rolü bir yeniye, bir yeni aktrise verdi? Çünkü sanatkâr değildi.

Fakat siz bana diyeceksiniz, ki "eski, bir senelik eski, ümit edilen eski, ismini anladınız ya, bir şeyler yapabilir mi?"

-Evet, mateessüf, o da yapamıyor. Yeni kadar o da bir heykel... O da bir camidiyet-i müteharrike, o da sanata bîgâne... O da Burhaneddin Bey kadar a'mâ-yı sanat... Onlar da hiç.

Oh! Siz hiçler nasıl bir cesaretle sema-yı sanata suud etmek isteyenlerin dimağlarına ait zihpareleri, teneffüze bîgâne dudaklarınızla inşad ediyorsunuz? Neden ve ne hakla? -Ey! Artık yetişir, bırakınız! yahut bu küfr-i sanattan, bu şaibe-i adem-i liyakattan tasaffi için bir tevbe-i tedkik, bir istiğfar-ı hüsn-i niyetle çalışınız!

"Veda"da bütün sahnenin mekanında -Müfid Ratıb müstesna- nazar-ı cazip, büyük bir lakaydı vardı. Mecdi Bey, rolünde eski şehzade paşanın en mühim, en edebî bir tiyatrosunun bir aktörüne benzemekle bir mürteci -başka bir fikre zahib olmayınız- bir mürteci-i sanattı. Ojen Hanım -sahne ismiyle Cristine!- üç sefer... İşte bu kadar... Müfid Ratıb Bey arkadaşlarının esatir-i hüsn-i eser, münevüm-i zevk-ı ahali evza' vü hareketına rağmen - Oh! Ne dedim, tevakkıflarına, bürûdetlerine rağmen diyeceğim- eseri yaşatıyordu. Fakat süflörün ve perdecinin dikkatsizliğine binaen eserin en canlı ve en kuvvetli noktası olan sessiz sahnenin perdenin inmesiyle yapılmaması ve perde kapalı iken atılacak tabancanın atılmaması, akşamın havagazlarının sönmesiyle birden bire oluvermesi bütün eseri bir sükut-ı muhakkire maruz kıldı. Bütün muharririne fırlatılan bu adem-i takdir sükuttan mesul Burhaneddin Bey ve kumpanyasıdır.

Bunun için; hiç olmazsa, bir ihtiram-ı insafla, Burhaneddin Bey ve arkadaşları Veda'nın muharririne tarziye vermelidir.

Ve ben de Yakup Kadri Bey'e eserinin yabancı, âciz, müsekkin eller arasında kalmasından dolayı taziyeyi sanata meftuniyetimin bir din-i vacibü'l-ifası adderim.

Artık Zincir:

"Zincir" beklediği ve bizim ümit ettiğimiz takdirleri, alkışları topladı. Eser, evvelce şiir ve tefekkürde yazdığım gibi, tarih-i temâşamızda bir maksat ve gaye tabir eden ilk piyes olması itibarıyla, mühim bir mevki tutacaktır.

Şiir ve tefekkürde eserin maksat ve gayesi hakkında birçok şeyler söylemiştim. Onun için burada muharririni tebrik ve sahnede Zincir'i yaşatanları tedkik etmek isterim. Müfid Ratıb Bey -muharrir-i eser- rolünde hakikaten iyi idi. Ojen hanım mütemadiyen bulunduğu yerde durdu. Oturdu. Sanki temâşâgerleri temâşâyâ memur bir bebekti. Muvahhid Bey sahnede

bulunanlardan ziyade hariçtekilere ehemmiyet veriyor, bütün sözlerini, hatta ilan-ı aşklarını sahnenin haricinde temâşâ edenlere karşı söylüyor. Sanki bir hatipti, irad-ı nutuk ediyordu. Cevad Bey'e gelince, epey bir komik olabileceğini bize (343) isbat etmek istediğinden olmalı, rolünün istediği bütün inceliğinden pek uzak bulunuyordu. Mamafih Zincir'i, Veda'ı sürükledikleri nokta-i sükûta sürüklemediklerinden dolayı Burhaneddin Bey ve kumpanyasına gerçek bir teşekkür borcumuzdur: Teşekkür ederiz.

Şimdi Hırsız:

Bilmem bunu kaçınıcı, kaçınıcı defadır oynadılar; yani oynayamadılar, ihsas edemediler. birinci perdede kadınlarda, hatta erkeklerde hiç Fransızlık, Parislilik yoktu. Sahnenin bütün düzgünlerine rağmen kendimi Kumkapı'da zavallı, miskin bir evin bîçâre, hayat-ı nefaset ve zarafetten mahrum sakinlerinin karşısında zannettim.

Kadınlarda o kadar taklid-i şühî, taklid-i nefaset, taklid-i niseviyet-i mütekamile mefkud idi ki... Mademki bunlar Paris'i, Parisleri göremezlerdi, Beyoğlu'ndaki mukallitlere dikkat etmeliydiler... Bari mukallitlerin mukallidi olsaydılar!...

Bu perdede bütün ifratlarına rağmen bir eser-i istidat, bir eser-i şahsiyet-i sanat gösterenler Müfid Ratıb Bey'le Muvahhid Bey'dir. Suzan Hanım'la büyük sanatkâr! Hatt-ı tarhun altında...

İkinci perde: işte iddia-yı deha eden iki mevcut.. Suzan Hanım'la Burhaneddin Bey... Bu iki isim birden bire söylenirse pek ziyade ümid-âverdir. Bahusus tanımayanlara... Bir ar bekleyiniz! Burhan Bey sahnede, bilmem hangi yed-i asabî-i meçhulün ayıplarıyla, hiç durmaksızın gidip gelen, ara sıra bir yelkovan gibi dönen gayr-i tabii hareket ve evza'-ı mahdudesini isti'mal ile vakıf-ı sanat dudaklardaki serzenişkâr tebessüm-i istihzayı toplayan bir bebek -kaydediniz- Peleng misal bir heykel... Ve Suzan Hanım yalnız iki küçük ellerini küçük birer yelpaze

gibi oynayan, hiç bir şeyler ihsas edemeyen, küçük çocuklar gibi kelimeleri çiğneyen hacrî bir gölge, zayıf bir heykel...

Ve sonra bağırışlar, düşüşler, sükutlar, bir müfreze-i evza'-ı bîmânâ, her şey, yani hiçbir şey...

Ve yine üçüncü perdede, iki büyük sanatkâr! Hatt-ı tarhınaltında olmak üzere Müfid Ratıb Bey'le Muvahhid Bey esere -hayat diyemeyeceğim, çünkü çok müfrittiler- heyecan ve kuvvet verebildiler.

Biz Müfid Ratıb Bey'le Muvahhid Bey'e ictihad-ı ihsas ve ihtisaslarındai bu hatiati affedebiliriz; Çünkü onlarda bir emare-i hubb-ı sanat, meyal-i inikişaf bir gonca-i istidad, gizli bir tohum-ı kabiliyet görüyoruz.

Fakat Burhan Bey'de -bütün intizarlarımızı, ümitlerimizi tahrip eden bir teessüfle- onları bulamıyoruz.

Burhan Bey bize, Avrupa'dan geldiği zaman, İstanbul matbuatının acul, tetkiksiz sitayişleriyle tamamıyla açılmış, vüreykat vaad ve ümitle mâlâmâl, bu-yı şöhret-âsân ile rayihadar bir gül gibi takdim edildi. Fakat o bunu haya -şöhretini usare-i mesai ve istidat ile temdid edemedi. Yavaş yavaş mürûr-ı zamanla birer birer yaprakları düştü. Ve şimdi kuru, buruşuk, rayihatsız ke'si kaldı.

Şahabeddin Süleyman

*Musahabe-i Temaşaiye:***TARIK BİN ZİYAD, ABDÜLHAK HAMİD***Burhaneddin Bey Temaşası: Eylül 1325*

Büyük Hamid'in, son otuz senenin bütün mütefekkir-i mücerrediyetine gıda-yı zevk olan, âsâr-ı muazzaması içinde en ma'ruf ve en kıymetdar olanlarından biri de şüphe yok ki Târik'tır. Yine hiç şüphe yok ki bütün ulviyet-i edebiyesine rağmen Târik'in bir tiyatro piyesi olmak itibarıyla pek çok ve mühim nevakısı vardır. O kadar ki gayr-i kabil-i temsildir diyebiliyorum. Zaten bilmiyorum hangi eserinin nihayetinde bunu Hamid de tasdik ediyor, eserlerinin oynanmak için değil okunmak için yazılmış olduğunu söylüyor. Hamid Bey Târik'ta başından sonuna kadar edibdir, şairdir, tarih-şinastır, hekimdir, şahvan-ı dindir, perestişkâr-ı insaniyettir, hasılı her şeydir, yalnız tiyatro müellifi değildir. Diyebilirim ki Târik Hamid Bey'in âsâr-ı edebiyesinin en ulvîsi ise tiyatrolarının en mufî'idir.

Târik ekseri tarihi piyesler gibi, mühim bir mevzuu havi ve perdeleri birbirinin mütemmimi bir piyes değil, ayrı ayrı levhalardan mürekkep bir silsiledir, bir destan-ı zaferdir ki her

fıkrasının irad ve terennümü için bir şahıs ta'yin olunmuştur. Bir bakışta Târik bir silsile-i elvahta, bir destan-ı zaferde değil mükalemeli bir ahlak ve hikemiyat kitabıdır ki derslerini bir hikâye içinde verir. Ve itiraf etmeli ki bu nokta-i nazardan ihtiva ettiği efkâr-ı âliye asırlarca payidar olacak bir mümtaziyettir.

Bir tiyatro kitabı için en mühim şey eşhasının tabayi' ve hasaizi (314) bir suret-i sariha ve kat'iyede ta'yindir. Halbuki Târik'i okuyan ve bilhassa temaşa eden bir adam eşhasına ruhen yabancı kalır. Zaten bu eşhas hemen de cümleten fevkal-beşerdir. Ruhlarına, fikirlerine yükselmek için bir say' lazımdır.

Saniyen Târik'ta sonuna kadar merakla takip olunacak, binaenaleyh temaşa-kârânı heyecan ve intizarda bırakacak bir vak'a yoktur. İnsan bir perde kapandığı zaman diğerini beklerken "Acaba ne olacak?" demez, "Acaba Hamid Bey'in ne ulvi fikirlerini dinleyeceğim?" diye sabırsızlanır. Salisen Târik'ta mükaleme ne kadar azsa tirad o kadar çoktur. Tiradlar uzun ve hekimânedir. Mükalemelerde de iki insanın konuşması değil iki âlimin ta'atii mütalaatı göze çarpar. Gerek tiradlar, gerek mükalemeler edebî nokta-i nazardan mütasanni'âne, ihtimamkârâne tanzim olunmuştur. Fakat bu ihtimamlarda temaşaya hiç bir hassa ayrılmamıştır. Hatta bilakis bazan güzel bir fikir sarfetmek, parlak bir mükaleme yürütmek için piyes unutulmuştur. Faraza sülahanın vefatı meselesinde Musa ile Zehra vü Uzera arasında geçen mükaleme, bilhassa Zehra'nın bu vefatı daha çabuk, hemen anlaması lazımdı. Bu gibi nakayıs bir tane değildir. Kocasının matemiyile esir-i derd olan kraliçeye Târik'in Aziz'i bir âşık olarak takdim etmesi kadar gayr-i tabii bir şey olamaz. Sonra matem-zede kız ve siyah-puş kadın levhaları hikmeti anlaşılmasız birer ilavedir ki piyeste faydasız bir istitaleden başka bir hizmet görmez.

Eserin hüviyet-i edebiyesine gelince, fikren ulviyet ve mümtaziyetini tasdik etmeyecek hiç bir fert tasvir edemediğim bu piyesin üslup itibarıyla gizleyemediğini itirafa

mecburum, Filhakika Târik'in lisanı bir tiyatro piyesi için değil hatta herhangi bir eser-i edebî için fazla mesbu'dur. Seci' ve tersi', aks ve tezat, rücu' ve tedric, cinas ve iştikak vesaire gibi sanayi'-i edebiyenin mebzuliyeti nazar-ı dikkati yoracak derecededir. Fakat işte Hamid demek bu servet-i sanayi' ve pür ihtişam-ı elfaz demektir. Bir de bundan başka efkarın çerçevesi olan lisandan daha ulvî olması demektir ki Kemal'le Hamid'i mukallitlerinden ayıran hassa da budur.

Târik'in hikâye-i mevzuuna lüzum görmüyorum. Zira Târik buna ihtiyaç bırakmayacak kadar meşhur-ı âlemdir. Yalnız bu piyesin Burhaneddin Bey tiyatrosu tarafından nasıl irad olunduğunu tedik edeceğim.

Evvela şurasını söyleyeyim ki Burhaneddin Bey'in Târik'i oynaması birkaç nokta-i nazardan bir cür'ettir. Cürettir; zira Târik'in yazılmış olduğu lisan-ı edebîyi bir nasibe-i zevk alarak okumak şöyle dursun hatta anlamaktan, Burhaneddin Bey Kumpanyası'nın kadınları değil hatta kendisi de dahil olduğu halde erkekleri bile acizdir. Halbuki bir eseri muvaffakiyetle temsil ve ibraz edebilmek için hatta sadece bir anlamak kafi değildir. Her aktör kendi rolüyle beraber diğerlerinin de rollerini, bütün piyesin ruh ve ahengine nüfuz etmiş olmalıdır. Başka türlü muvaffakiyet ihtimali yoktur. Cür'ettir; zira böyle bir piyesin sahneye vaz'ı için gayet mühim masarife ihtiyaç gösteren tezyinat ve elbiseye lüzum vardır. Burhaneddin Bey'in sair tiyatrolara kıyas kabul etmeyecek kadar ihtimam ile tanzim ettiği sahneler bile bu lüzum ve ihtiyaca nisbetle pek sefil ve ehemmiyetsizdir. Cür'ettir; zira bu piyes aynı zamanda yüz kişilik bir hey'et-i temsiliye ister. Her biri yüklendiği ikişer üçer rolün bar-ı giranı altında hiç birini anlamaya hiç birine yükselmeye muvaffak olamadan ezilen sekiz on kişi ile ve hariçten tedarik olunan on on beş figüranla Târik ibraz olunamaz. Nihayet cür'ettir; zira Târik gibi mühim bir piyesi ibraz ederken müellifin evvela müsaadesine saniyen muavenetine ve bu kabil olamadığı takdirde memlekette vukuf-

ı edebîsiyle temyiz etmiş zevattan birinin irşadına, rehnümunluğuna ihtiyac-ı kat'i olduğu muhakkaktır. Halbuki Burhaneddin Bey bunların hepsinden istiğna etmiş, hatta eserde bazı tenkihat icrasında cesaret göstermiştir. Bizim yalnız sanat namına tenkit ettiğimiz bu meselede aynı zamanda bir tecavüz-ı hukuk-şikenanede mevcut olduğu nazar-ı dikkate alınmalıdır.

Fakat Burhaneddin Bey'in bu husustaki kusurunu biraz ma'zur görenlerdenim. Ve bunda asıl müttehim, fikrimce, muhittir. Zira böyle bîhuşane cür'etlere bir naziyane ikaz ve terhib yerine bir ikil-i şeref ve itibar hazırlayanbu ufukların sinesinde insan için en büyük meziyet cür'etkârlıktır. Burhaneddin Bey'in bu cür'eti daha çok ve her şeydeki fakr ve sefaletimiz nazar-ı dikkate alınarak belki bütün bütün ma'zur görülürdü, eğer bütün bu noksanlara rağmen biraz sa'y-i ciddî eseri görülseydi... Biraz daha teraiye doğru ve arzu ve temayil-i meşhud olsaydı... Halbuki kemal-i hayretle görüyoruz ki Burhaneddin Bey sahnede ilk görüldüğü günden beri hâl-i tevakkıfdadır. Daha o zamanlar kendisinde ve rüfekasında bulduğumuz kusurlar hiç eksilmemiştir. Mesela en sade bir keyfiyet olan rolleri iyice ezberlemek, kelimeleri doğru telaffuz etmek, cümleleri mânâsız şekillere sokmak hususlarında bile her zaman aynı ihmal ve lakaydî ve bunun neticesi olarak her zaman aynı nakayiz devam etmektedir. Çünkü kumpanya efradı ataletten kurtulamıyor. Çünkü kumpanya efradı aynı zamanda bir temaşa misli için lazım olan hamle-i malumat-ı edebiyeden ahrumdurlar. Çünkü kumpanyanın müdürü bizzat ciddi ve pür azm ve sebat bir sa'y-ı medid yerine gösterişle te'sis-i mebna-yı şöhret emelindedir. Ve cehalet-i umumiyenin bazu-yı muaveneti sayesinde bunu hemen hemen te'sis etmiş gibidir.

Bazı münekkîdînin beni de bu muavenetkâr ve müsamaha-kârlar arasında (315) görmek istediklerini anlayan ihamlarını okuyorum; ve hayret ediyorum. Bilfarz Tezer hakkında bütün kalemler yek-âvâz-ı sena iken kusurlarını izhar ve irae eden ve yalancı alkışlardaki zehirnak e'siri anlayarak bu

yegane sahneyi buna kapılmaktan tahzir eden bendim. Hırsız'ın ibrazında yine aynı surette beyan-ı mütalaa ettim. Fakat bu sözlerimin, bu samimi nasihatlarımın te'siri görülmedi. Büyücü Kadın piyesi temsil olunduğu zaman o kadar müthiş nakayıs ile âlûde idi ki bir dakika yazmak ile yazmamak arasında tereddüt ettim. Nihayet bir ikinci ibrazda kusurların tashih olunacağı va'dini alarak ve böyle bir hüsn-i niyet karşısında memleketin yegâne sahnesini belki başlangıçta kesr-i şevk edecek şiddetli bir mü'ahezeye hedef etmemek için sükût ettim. İkinci ibraz köy tiyatrolarından birinde idi. Binaenaleyh bundaki nakayısın kısm-ı azîmi de tiyatro binasına, dekorların getirilmemesine atfolundu. Böylelikle bu piyes eskidi. Bundan sonra ibraz olunan Şerlock Holmes esasen takyide şayan bir piyes değil meraklı bir efsane idi. Onun için sükût ettim Fakat Târik... Yok, artık bunda susmak kabil değil. Bütün bu devre-i sükûtta suret-i şifahiyede vaki'olan ihtarat-ı hayır-hahanem olsun nazar-ı dikate alınsayda her halde hüsn-i te'siri görülürdü. Halbuki işte kumpanyanın asıl garabet-ı ruhiyesi bu vazifesizliği, bu kanaat-ı muvaffakiyeti, tavsiye ve tenkitten bu istiğnasıdır.

Bu istiğnanın, bu lakaydînin sevaiki aşıkardır. Burhaneddin bey sahnesi muvaffakiyeti halkın alkışları ve gişenin hasılatıyla ölçüyor. Ve bu yanlış tezadı elde iken sanatta ilerlemeyememek tabiidir. Fakat sanatta ilerleyememek, meşhur olmamak demek değildir. Bu rekabetsiz meydanda büyük bir cür'et ve parlak bir nümayışkârlıkla şöhrete vasıl olmaktan kolay ne vardır?

Târik'ta Burhaneddin Bey rolünü pek âcizane ifa etti. Ezberlemek için pek az vakit sarfettiği belli oluyordu. Hele rolünü bilmemesi yüzünden üçüncü perdede asakir ve ümeraya hitabeti pek fena söyledi. Bu sahne zaten bütün bütün berbatı. Yalnız beş altı kişiden ibaret olan maiyetine karşı Târik'in bir cemm-i gafire söyler gibi irad-ı nutuk etmesi, sonra kaçan

düşmanın attığı oklar diye yad edilen küçük dikenin parçalarının arasına yere düşmesi, bunlarla yaralananların yanına hiç kimsenin sokulmaması, cerihasına bakmaması, en nihayet Burhaneddin Bey'e rolünü işittirmek için var kuvvetiyle bağırın süflörün avazı sahneyi pek soğuk bir hale getiriverdi. Bu sahnede büyük bir kalabalığın vücûdu lazımdı. Ve Tarık'ın o hutbesi layık olduğu ehemmiyetle söylenebilmek baştan başa iyice ezberlenmeliydi. Jestlerine çalışılmalıydı. Halbuki Burhaneddin Bey'in hafızası her oyundaki gibi bunda da vefasızdı.

Burhaneddin Bey sahnede ilk görüldüğü zamandan beri tekrar etmekte olduğu meşhur hazine tiradında da muvaffak olamadı. Hatta diyebilirim ki eski ibrazlarına nazaran bunda bir tedenni bile vardı.

Diğer yerlerde de hiçbir zaman vasat dereceden yukarıya çıkmamak üzere ekseriya jestleri pür kusur, lisanı rekik idi.

Musa rolünü ifa eden Mecdi Bey ilk perdedeki tiradını fena söyledi. Pek uzun olan bu hikâye-i harbin biraz lezzetle denilebilmesi için biraz daha maharetle, bazı yerlerde durak, ses değiştirerek söylenmesi lazımdı.

Diğer sahnelerde Musa ekseriya zararsızdı. Bazı yerlerde yanlış telaffuz olunmuş kelimeler kulağa çarpıyordu. Ve duhul ve huruclar hemen umumiyetle fena idi. Hele bir sahnede kraliçeye veda etmeden çıkması ve yine kraliçe ile beraber bulunduğu bir yerde o ayakta dururken oturması pek tuhaf hatalardı. Aziz Bin Musa rolünü ifa eden Muvahhit Bey her zamanki gibi iyiydi. Birinci perdede Tarık'ın Zehra'ya mukabil yazdığı şiiri okurken inşadındai mümtaziyetle arkadaşından ayrılıyor, dördüncü perdenin sonunda kısa tiradında pek samimi olan tavr ve savtıyla temayüz ediyordu. Yalnız şiirde "zırh" ve "menzil" gibi pek basit kelimeleri yanlış okuması çirkindi. Bir de ses lüzumundan fazla ince. Fakat bu kusur-ı mevhubu ta'dil bittabi kabil değildir.

Sırasıyla Mervan, Mugizürümî, ve Don Lui, Merkado rollerini ifa eden Kemal Bey de ilk perdedeki şiir inşadını ber taraf edersek zararsızdı. Hele Merkado rolünü oldukça iyi ifa etti.

Piyesin mühim rollerinden biri olan Kont Culyanos ve Müslim vazifesini Hasan Cevat Bey, eğer sözlerini lüzumundan fazla bir heyecan ve taharrükle söylemeseydi, iyi ifa etmiş addolunabilirdi. Fakat sahneye dühul ve hurucunda o kadar lüzumsuz bir faaliyet-i müfrite gösteriyor, sözlerini o kadar ateş ve hararet ve bazan gazap ve şiddetle seviliyordu ki ve bazı cümleleri o kadar mânâsına uzak tavırlarla telaffuz ediyordu ki...

Karagin Efendi kral rolünde zararsız, hatta fena, piyesin en müşkil ve sıkıntılı bir sahnesi olan siyah-puş kadınla papaz meclisindeki papaz vazifesinde iyiydi. Fakat bunda Hekimyan Hanım'ın karşısında bulunmanın te'sir-i muavenetkârı manzamdı. Zarif ve General Don Seul vazifelerini yapan Selahaddin Bey bazan fazla feryadkâr, fakat ekseriya iyi idi. Yanlış kelimeler onda da eksik değildi.

Hanımlar arasında rolünü en iyi ifa eden şüphesiz Hekimyan (316) hanımdı. Telaffuzun muhtac-ı tashih ve ıslah olan kusurlarına rağmen tavırlarının mükemmeliyeti, her cümleyi, her kelimeyi pek iyi anlamış biri gibi irad ederek dinleyenleri mütehassis etmesi, hasılı rollerini bir papağan gibi tekrar etmek değil anlayıp anlatması gibi mezayasıyla Hekimyan Hanım Burhaneddin Sahnesi'nin en iyi aktristidir. Ve Burhaneddin Bey bu refakata nailiyetinden dolayı şâyân-ı tebriktir. Azra rolünü iyi ifa eden Hekimyan Hanım Siyah-puş kadın vazifesinde mükemmeldi. Gözlerinde kızının hırs-ı intikamı yanarken elleri bir adam öldürmekten korkarak titreyen kadını Hekimyan Hanım bütün ruhuyla yaşattı. Suzan Hanım piyesin en mühim rolü olan Zehra vazifesinde zararsızdı. Biraz yek-ahenk ve aceleci olmasa iyi bile demek kabildi. Yalnız "iklim, neşat, muhakeme" gibi bazı kelimeleri

o kadar yanlış telaffuz etti, Saliha'nın manzum mektubunu o kadar yanlış ve fena okudu ki Tezer'de hasıl ettiği nisbî tekemmülden sonra bu kadar acz ve tedenni göstermesi hayretimi celbetti. Ve bunun sebebini atalet ve lakaydîde aradım. Kaliha rolünde pek büyük bir maharet gösteremeyen, aşkın te'siriyle gittikçe sararan, solan tab-ı hayatın- dan her an biraz kaybeden bir müteverrimine yerine her zaman aynı halde bir kız temsil Ojen Hanım matemzede kız vazifesinde iyiydi. Pekçok muhtac-ı tashih olmakla beraber şiiri inşadı yine müessir olmaktan half değildi. Kraliçeyi temsil eden Araksi Hanım'ın söylediği sözleri pek de iyi anlamadığı hiss olunmakla beraber tavrındaki azamet-i matem-engiz pek güzeldi.

Şu izahattan anlaşılıyor ki ayrı ayrı herkes rolünü pek affolunamayacak kadar fena yapmadı. Fakat hey'et-i mecmuada bir bürûdet-i mişvar vardı ki bu oyunu kıymetten düşürüyordu. Sahnede bir acemilik yaşıyordu. Sonra beş dakikada bir tekrar eden kelime yanlışları, kekelemeler temaşa-kâranın bütün zevk-ı edebîsini ceriha-dar ediyordu.

Bazan şaşkınlıla cümleler tekrar olunuyor, bunu hisseden aktör ve aktrislerin hiddetleri uzaktan görünüyordu. Hasılı intizam ve dikatle sevk ve idare olunan bir sahne karşısında bulunmadığı hiss oluyordu.

Burada Burhaneddin Bey'e ve rüfekasına yine eski nasihatları tekrar etmek mecburiyetinde bulunuyorum. Eğer bu zevat, Müfid Ratıb Bey'in teşbihi vecihle bu güldeste-i sanat (!) yakın bir istikbalde soluk, kokusuz, pay-mal olmak istemezler, daima herkesin meşamm-ı edebîsini ta'tir etmek arzu ederlerse medid bir tahsil-i edebî ve temâşâiye başlamalıdır. Okuduğunu anlamadan, düşündüğünü yazmadan aktörlük etmek asrı artık bizim memlekette bile yaşamıyor. Bu tahsile başladıkları gün onların sun'una ilk itiraf meylettikleri bir an-ı tarihî olacak ve ancak o zaman, şimdi bila ihtiyar biraz sert ve

haşin olan bu mütalaaların yerine derece derece yükselen medihler ikame etmek benim için kesb-i imkân edecektir.

Bu hususta sa'y ve azmi onlardan, teşvik ve icbarı tiyatro müdüründen bekler ve aynı zamanda kendisinin de böyle bir ihtiyaçtan vareste olmadığını ilave ederim.

15 Eylül, 1325

Celal Sahir [EROZAN]

SF, nr. 956, s. 313-316

Musahabe-i Temâşâiye:

TEZER'İN TEKRARI VE FİNTEN'DEN BİR MUHAVERE

Burhaneddin Bey Kumpanyası: 24 Mart, 1325

Tezer'in temâşâsı ve suret-i icrası hakkındaki mütalaatımı yine bu sahifelerde uzun uzun beyan etmiştim. Şimdi burada tekrar aynı tafsilata düşmeyerek yalnız ilk ve ikinci ibraz arasındaki farkları gözden geçireceğim.

Burhaneddin Bey Rişar rolünde biraz daha terakki gösterdi. İkinci fasıldaki tiradı inşad ederken, son fasılda itiraf-ı cürm ederken daha ziyade muvaffak oldu.

Suzan Hanım telaffuz itibarıyla oldukça ilerlemiş olmakla beraber jestlerde biraz ibtidailiği muhafaza ediyordu.

Kemâl Emin Bey âheng-i inşada daha ziyade itinakârды. Yüzünün rengini de tashih etmişti. Tezer'de muhabbetini hikâye eden uzun lahnde ara sıra oturarak, bazı kelimeleri ayırarak yek ahenkliği bir dereceye kadar izaleye muvaffak oldu. Fakat bazı yerleri o kadar yavaş telaffuz ediyordu ki sahne üzerinde kendi kendine hasb-i hâl ediyor zannı hasıl oluyordu. Rük-n-i evvel ve rük-n-i sâni, rollerini ifa eden zevat ile İspanyalı asilzadegâni temsil edenlerin Melik Abdürrahman'a bir fitnenin zuhur etmek üzere olduğunu ihbar ettikleri sahnede vaz' ve tavırları bir melik karşısında muhafazası lazım olan edeb ü hürmete külliyyen muhalif, adeta tehditkârâne idi. Ve onların karşısında melikin o kadar hafif ve vazî' bir duruşu vardı ki...

Ortalık süpüren kadınların mükâlemelerini havi sahne hazfedilmişti.

Son sahnede Tezer'in mütemadiyen vuruluşu, onu vurmak için hücum eden Rişar'ın etrafındakiler tarafından zabta uğraşılmayışı ve hiç olmazsa Rişar'ın etrafındakilere göstermeyerek yaklaşıp birden bire vurmak gibi bir ihtiyata lüzum hissetmeyişi devam etti. Hakikaten bu kusurlarlar son sahne bir mudhike şeklini alıyordu. Bahusus Burhaneddin Bey'in sakal ve bıyığı da adi kumpanyalarda yapıp aktörlerin şahsiyet-i üslubiyesini gizleyemeyen iğretilere pek benzediği için sahnenin Te'sir-i dahk-averini tezyid etmişti. Bu sahnede Suzan Hanım Tezer rolünü iyi ifa etti. mesela umumun:

*Siz bizi böyle ettiniz mu'tad
Bu sebeple kapansanız bir gün!
Bizi mutlak görürsünüz küskün!
İşte on beş gün oldu azliniz.
Mütehassır huzura milletiniz.
Ne için böyle mükessir kalsın?
İntikam almak istiyor...*

diye feryadı üzerine fırlattığı 'alsın' cevabını müteakip:

*Mazhar-ı feyz-i iltidayım ben,
Şakir-i nimet-i Hudayım ben,
İşte nam-ı Huda'ya arz-ı kasem,
Halkı taksim eden eğer ben isem,
Ben isem şaha calib-i teferrüt,
Ömrüm olduysa mucib-i fetret
İrtihalim ederse def'-i bela
Şahî ta'cîre yok lüzum asla
Kasem ettimdi, eylerim tekrar:
Yani beyhude etmeyin ısrar;
Ben ise illet-i fesad ve fiten,
Ederim ben feda-yı can ü ten!*

tiradisini oldukça ateş ve heyecanla söyledi. Hele biraz sonraki:

*Çare yok, padişahım, öldürünüz
Hem beni, hem bu halkı güldürünüz!*

Niyaz-ı feci'ini pek güzel ifade etti. Ve şahın tavr ü hali bu seferki ibrazda daha iyiydi. Yalnız fart-ı tesirden unutarak tahtın merdiveninin alt basamağına oturması biraz çirkin oldu: En nihayet, artık nevmid ve matem-âlûd bu muhit-i ıztıraptan kaçarken veche-i azimetini soranların yüzüne fırlattığı 'ademe' cevab-ı anif ü mükedderini de oldukça muvaffak bir tavr ü hiddet ile söyledi.

Bizde tenkit pek güçtür. Çünkü ne kadar hüsn-i niyetle mücehhez olsanız, ne kadar şahsiyattan tevakki ederek yalnız mevzu-ı tetkik olan şeye dair beyan-ı mütalaa etseniz bir çok muarızınız olur. Ve eğer biraz fazla kusur meydana koyarsanız o zaman artık tamamıyla nâkâbil-i affsınız. Çünkü bizde medholunmak ve bila kayd ü şart medholunmak ister. Ve bu istemekte de mu'zurdur; çünkü böyle alışmıştır. Hatta itiraf edeyim, edebiyatımızın betaet-i terakkisi biraz da bundandır. Çünkü tenkid, samimî ciddî bîtaraf bir tenkid-i edebiyatın ruhudur, rehberidir. Her meslek-i edebî bir tenkidin sağlam omuzlarına ittika ederek terakki eder. O olmazsa rehbersiz ve müttekasız demektir; yolunu şaşırır, sendeler, düşer.

Misal olarak söyleyeyim ki nice Edebiyat-ı Cedide'nin birinci noksanı bu idi: Bîtaraf bir tenkid. Uzun mütalaatımı ileriye saklayarak kısaca iddia ederim ki Edebiyat-ı Cedide'nin de mehdolunacak pek çok mezaya ve mehasini yanında tenkid, hatta şiddetlice tenkid olunacak pek çok kusurları ve çirkinlikleri de vardır. Yalnız bunları bîtaraf bir nazarla görüp göstermek lazımdı. Bunu kimse yapmadı. Taraftarları, bütün samimiyetle söylüyorum, inatla meddahlık ettiler, muarızları köpürdüler, (376) kudurdular, tenkit namına okunmak, tahammül edilmek kabil olmayan levsiyatı meydana koydular. İnsan bu medihlerle anıldığı kadar bu tahkirlerden iğreniyord. Ve eshab-ı âsâr o

medihlere müteşekkir ve minnetdar oluyor, ve bir de 'ne kadar doğru' diye bir kanaat-ı kalbiye hasıl ediyor, diğerlerine, o levsiyat ve tahkirata karşı, tıpkı bir çirkefe karşı gösterilecek, nefret ve istikrahı izhar ediyordu. Binaenaleyh o gösterilen kusurlar tabii aynı halde kalıyor, tekrar ediyor, teessüs ediyordu.

Abdülhak Hamid Bey'in Edebiyat-ı Cedide'ye karşı mevkii, benim fikrimce simbolizme karşı Theophile Gautier'in Charles Boudelaire'nin mevkiidir. Yani doğrudan doğruya bu mekteb-i edebîn müessisi olmamakla beraber muhazzırlarındandır, belki yegâne muhazzırdır. Edebiyat-ı Cedide mektebinin âsârındaki havas-ı esasiyeyi iyice tedkik edersek buna mümasil şeyleri ancak Hamid Bey'in âsârında bulabiliriz. Evvelce de söylediğim gibi üslubu bir tarafa bırakmak lazım, zira lisanımız gibi otuz kırk sene içinde üslub itibariyle pek çok farklar, istihaleler geçiren ve hâlâ bir şekl-i sabit ve payidar alamayan bir lisanla hatta bir mektebin muhtelif edvar-ı hayatiyesinde bile mühim furuk-ı ifade gözükmek tabiidir. Dikkat edelim, bu mektebin müntesiblerinin eski yazılarıyla şimdiki yazıları arasında büyük farklar görürüz. İşte bu zevk-ı tabii daha büyük olarak Hamid Bey ile Edebiyat-ı Cedide müntesiblerinin mukayesesinde gözümüze çarpar.

Edebiyat-ı Cedide erkânının cümlesi Hamid'i üstad tanımakta müttefiktir. Hatta bazıları var ki menba-ı ilhamları, Hamid-'in tair-i sema-nişin ilhamı bazen şahikasına konan bir dağın eteğindedir denilecek hayalen hemrev-i Hamid'dirler. İşte ben Tezer hakkındaki mütalaamı beyan edeceğim zaman evvela siham-ı hakikatperest tenkidimi bu kadar yükseklerle atmaktan, bir an için, ihtiraz etmiştim. Sonra düşündüm ki bu ihtiraz kadar lüzumsuz, yalnız lüzumsuz değil aynı zamanda muzır bir şey yoktur. Ve edebiyatta rütbe olamaz, bir sanat-ı his ü ruh olan edebiyatta yalnız güzel ve çirkin vardır. Bu bir dakikalık münakaşa-i fikriyenin neticesinde Tezer hakkındaki fikirlerimi büyük bir bîtaraflıkla yazmışım.

Geçen gün Süleyman Nazif Bey Abdülhak Hamid Bey'in kendisine yazdığı bir mektubu gösterdi. Bu mektuba hakikatten memnun oldum. Zira endişelerimin ne kadar münasebetsiz olduğuna beni bir kere daha ikna etti. Muhterem üstad bir kaç cümle ile tenkit etmek hepsini muhak, şâyân-ı kabul buluyor, yalnız Tezer'in kendisine en sevgili, en kıymetdar eseri olduğuna dair ifadatımı cerh ediyordu ki bu fikrimi maalmemnuniye tashih ettiğimi zikre lüzum görmem; çünkü bu tashih-i fikr aynı zamanda beni, Türklerin en büyük üstad-ı edebinin en sevgili eserine mu'teriz olmak mevki-i müşkilinden kurtarıyordu.

İşte Hamid Bey'in bu meyl-i hakikatperestîsi pek çoklarımıza ibret-âmîz bir nümüne teşkil edecek mahiyettedir. Ancak böyle teslim-i hakikat eden üdeba ve muharrînin âsârı hakkında münekkit seve seve beyan-ı mütalaa eder. Ve emin olmalı ki böyle bîtaraf bir tahlil ile bir eserin bütün mahiyetini tedkik ederek verilen hükümler baştan başa takdir olmasa bile imzanın kıdem ü azimeti önünde sefilane eğilerek haykırılan medh ü senalardan elbette daha makbul, hiç olmazsa daha samimîdir.

Burhaneddin Bey'in geçen akşamki oyununda ikinci kısmı Finten'den bir parça sehhar ve fitne-baz Finten ile âşık-ı vahşîsi Davalacîro arasında bir muhavere teşkil ediyordu.

Finten Mr. Cross isminde fevkalade zengin bir adamın karısı, bir dahiye-i hüsündür. Güzel derisinin altında gizlenen damarlarda kan yerine fesad-ı ahlâk deveran eder. Hüsnünün nüfüz-ı kat'iyesine emin olduğu için zebun ve ma'sum kalplerden bir kafiye-i üsera tertib etmekte güçlük tasavvur etmez. Kudret ü azamet hüsnü karşısında en müthiş maniin yıkılacağına kani'dir. bakın o kendi kendini nasıl tarif ediyor: *"ben kurduğumu yapabilen dahiyelerdenim. Düşersem de azametle, muzafferiyetle düşmeliyim. Sükutumdan bütün*

mehafil-i ülfet sarsılmalı! Yere geçtiğim zaman secde-gâhım da beraber geçmeli! Kabrim bir kaç milrâb sıkıntısından hasil olmuş bir şahika olmalı!..” İşte bu hiç bir mevt önünde eğilmek bilmeyen heykel-i mağrur hüsn ve ân, Lord Dick isminde bir İngiliz asilzadeye meclubdur, onun ma'sukasıdır. İhtiyar kocasından kurtulup ona varmak istiyor. Hem bu suretle bir emeline daha nail olacak. Mazide Davalaciro ismindeki uşağıyla vaki olmuş bir münasebetinden hasil olan bir çocuğu var, herkes Lord Dick'ten oldu zannediyor. Çocuk Lord Dick'kin validesi Leydi Dick nezdinde enzar-ı âlemden gizli, mahpus. Halbuki bu çocuk Hindistan'da işlenilen bir kabahatın mahsulüdür. Bir kabahat ki şahidi Hindistan'da bir şeb-i har, daha doğrusu zalamânî nehardır. Bu suretle o çocuk da kurtulacak.

Saniyen Lord Dick'in ihtiyar validesi Leydi Dick kendisinin düşmanı, oğluyla torununa sahip olmak için onu mahvetmek istiyor. Oğlunu başka bir kadınla evlendirmek istiyor. Bunun için de refika-i mel'aneti Melvil ile bir çare düşünüyorlar. Lord Dick'le evlenmek üzere hastahaneden üçüncü derecede bir müteverrim buldu. Lord Dick onunla evlenecek. Kız bir müddet sonra ölecek. O zamana kadar kocasının vücudunu da ortadan kaldırtacak. İkisi de hür kalacaklar. Sonra bu masum kadınların derya-yı hatıratında o sevgilisiyle beraber şinah edecek. Fakat bu cinayeti icra edip almış beşlik ihtiyar kocadan onu kim kurtaracak. Şeytanları hayrette bırakan dimağı onu da, o vasıtayı da buluyor: Davalaciro. Bu bakır yüzlü âşık, bu zavallı adam ki hâlâ vücudu Hindistan ormanlarında geçen ânât-ı nûşin mukarenetinin ateş-i yadıyla tutuşuyor, kalbi hâlâ o dakikanın heyecan-ı ihtirasıyla çarpıyor...

Finten kendisi için her felakete atılacak, her cinayeti tereddütsüz icra edecek bu adamı hatırlamaktan memnundur. Onun kalbi Finten'in elinde (378) öyle bir aldatır ki istediğini yaptırabilir. İşte Finten bu memnuniyetle hemen Davalaciro'yu yatak odasına çağırıyor; ve kendisi Melvil ile çekiliyor.

Davalaciro odaya girdiği zaman şaşkın, muhteriz ve aynı zamanda pür ihtirastır. Etrafına atfettiği nazarlarda bir havf ve hayret, aynı amanda bir cennet-i visale giren adamlara mahsus bir gaşy-i şefef vardır. Bu odanın hissiyatı kamçıl原因an buy-1 müessirini uzun uzun koklarken içeriden akseden Finten'in kahkahası ve daha sonra 'Davalaciro' diye feryadı onu bütün bütün lerzan-ı havf-ı hayret eder.

O şimdi merakta. Acaba Finten kendisini bu odaya niçin çağırdı? Bu odaya ki havasında akıllara dokunur bir rayiha, fikirleri yakar bir hararet var. Bu odaya ki içinde canlı bir ruzigâr esiyor, ruhperver bir şimşek dolaşiyor!.. Bütün havas ü a'saba su-i kasd edici bir cazibe, bir dahiye, bir güzellik hüküm sürüyor."

Ara sıra Finten'in sesleriyle yırtılan efkâr-ı muztaribe içinde Davalaciro çırpınırken birden bire odanın bütün elektirikleri yanar, O zaman o bütün bütün şaşırır ve "Bu nedir bu şamdanları, avizeleri kim gelip de yaktı? Bu da mı bir şeytaniyyet? Bu ne? Bu aydınlığı bu odaya ketibe-i mezzaklar mı getirdi?..." diye taaccüble söylenmeye başladı. Biraz sonra pencerenin iç perdeleri kendi kendine kapanıp karyolanın perdesi açılınca artık hayreti nihayet dereceye vararak Hind ü Sindin namütenahi ilahlarını imdada çağırır. Fakat o ilahların birine imdadına gelen bir şeytan, kırmızı ateş gibi, yangın gibi kırmızı bir şaytandır. O şeytan onun enzar-ı hayreti önünde , kapıları sürmeler, yanına yaklaşır, en sahir, en cazibedar nesimlerle mücehhez, onun saf ve vahşî bir aşk ile dolu kalbine hücum eder. Ve muhasara ettiği kalbin zaif noktasını, asıl nokta-i hücumu pek güzel tayin eden fusun-saz Finten'in ilk sözleri "Her zaman karanlık olmaz, Davalaciro, bazı kere de aydınlık olur" ihtar-ı mukarenet bir endazıdır. Ondan sonraki mükamele Finten şuh, Finten pür eda, Finten bir vaz-ı bedbaht ile niyazkâr-ı merhamettir. Davalaciro'nun bütün gurur-ı 'recüliyetini okşayacak, kabartacak sözlerle öyle bir sihr-i tertib ile sıralar ki Davalaciro havften hayrete, hayretten bir ümid-i za'fa, ümitten heyecana uçar. Gerçi ara sıra onun fikrinde de bir nim nüfuz-ı

hakikat vardır. Fakat ne kadar süreksiz. Ah onun altanmak üzere olduğunu anlayınca feryatları ne kadar samimidir! "Bu oda! Bu oda!.. Beni bu odaya gelmekten men' eden, bu odadan tardedem, bu şehirden nefy eden beni!... Bu odadan çıkıp sütunları, dar duvarlara, mezarlara çarpayım! Şu kapıdan şıkıp yıkılarak düşerek, yerlere geçerek memleketime gideyim! sizi görmeyeyim, dostlarınızı görmeyeyim, düşmanlarımı görmeyeyim!.. Yalvarırım size! Katil, katil, katil olurum bir gün!" Diye hiddet ve şiddete haykırışında ne acı bir te'sir, ne yaralı bir kaplan feryadı gibi köpüren, coşan, çıldıran sesinde ne vahşi bir azab vardır. Onun bu azim teheyyücünü bu teheyyüc içinde daha uryan gözüken kalb-i perestışkârının za'fı amîkini hisseden Finten, artık kurşunun hedefini hazırlayan canı gibi tetiği çeker: "Madem ki beni mütehasür bırakmak, gitmek istiyorsun, büyük Davalaciro , Avusturalya'ya gider misin?" Bu tekliften zaten evvelce Melvil vasıtasıyla haberdar olan Davalaciro nefretle geriye çekilir, çıkmak kaçmak ister. Finten mani' olur. Şimdi bir mübareze, şiddetli bir mübareze başlar. Yol ücreti olmak üzere Finten'in koynundan çıkarıp onun cebine koyduğu yüz bin ropiyelik çeki Davalaciro kemâl-i şiddetle yırtar. Artık gitmeye, aldanmaya azmetmiştir. Ve feryad eder. Onun bir arzusuyla ne vel-heves ukul-i havariki icra edeceğini, ne büyük, ulvî fedakârlık ah! (379) bulunacağını, hatta icab ederse, yani eğer emrederse, hiç gündüz olmayan iklimlerde, beyaz ayıların arasında, saikaları donduran bozan kalelerin, dağların tepesinde " onun hararetiyle yanacağını söyler. Fakat... Fakat bin bir ilahının ilanına yeminler olsun ki Finten'e ma'sukunu vermek için kocasını almaya gitmeyecektir. Bu hücum-ı nagehanîde ma'lum olduğunu hisseden Finten nadim olmaz. Daha başka, daha müessir bir vasıta-i iğfal bulmak onun için güç mü? Bir vaad, yalan bir taahhüt ki Davalaciro 'nun bütün mukavemetini kırsın. O zaman sahte bir vaz'-ı hicab ile Finten serzenişler yağdırmaya başlar. Onun asıl maksadı?.. Davalaciro 'nun onu hâlâ anlamadığına şaşar. Ve Davalaciro'nun ah aldatmayın beni, bibi, aldatmayın beni!" feryatları arasında ona nihayet mecbur

olmuş bir tavr ile avdetine karısı olacağını söyler. Davalaciro mücahede-i hiss ve fikre zebun kıvrırır, aldanmak için çabalar. Fakat kabil? Bütün Londra'nın tanıdığı şu dahiye-i şafak-rengе, herkesin aldandığı, seve seve, isteye isteye aldandığı bu âfete kalplerde kıyametler koparan bu fitnekâr-ı bî-emsale nihayet o da aldanır, bile bile, seve seve aldanır. Ve son bir ah ile kalbinde yanan bu tab ve mukavemetin alevi ağzından çıkarken Finten su-i fikir gibi belirsiz, mahfî ona sokulur son zehirlerini onun kalbine döker: Evet, ah... Fakat bu gece Liverpool tarikiyle Avusturalya'ya gidecek misin? Her zaman karanlık olmaz, bazı kere de aydınlık olur demiştim. Gidecek misin diyordum sana?.. Gidecek misin?.. Şimdi Finten'in sesinde bir eda-yı tahakküm vardır. Eda-yı tahakküm, eda-yı gurur... Şikârının pençesinin altında artık kurtulmak ihtimali olmayarak çabaladığını gören bir vahşi hayvan neşve-i zaferi. Filhakika Davalaciro ötede pür azab; bîtâb kıvrınmaktadır. Finten ise bütün bu manzara-i feci'adan memnundur, şendir; çünkü?... Çünkü maksadına muvaffak oldu; çünkü Davalaciro artık 'gitti' kocasını gebertmeye gitti...

Bu büyük ve nâtamam eserin hey'et-i mecmuası hakkında söz söylemeyeceğim, şimdiki mütalaatımı yalnız bu sahneye hasredeceğim. Bu muhavere-i aşk ve hüsnün bütün kıymet-i edebiyesini ifade edecek bir kelime bulmak lazım gelirse 'muhteşem' derim. Evet Hamid'in ekser eserlerinde bir hassa-i mümeyyize olan ihtişam-ı ifade bunda da vardır. Fakat bu ihtişam-ı ifade bir piyese, bhusus zaman-ı hazırda cereyan eden bir vak'ayı musavver piyese ne kadar münasiptir. İşte şâyân-ı nazar burasıdır. Kendi fikrime nazaran ben bunu biraz fazla buluyorum; Hamid'in yine ekser-i eserlerinde olduğu gibi bunda da hemen bütün mesani-i edebiyeye hakim olan tesadüf ve mübalağa da pek fazladır. Sonra yine fikrimce asıl muhaverenin en ruhlu noktasını teşkil eden Avusturalya teklifini Davalaciro'nun vaktiyle Melvil'den dönmüş olması sahneyi büyük bir

te'sirden mahrum ediyor. Hem böyle Davalaciro Finten'in maksadını önceden duymuş olunca odaya ilk girdiği zamanki telaşı, beni bu odaya niçin istedi hayreti de biraz nâmülayim olduğuna şüphe yoktur. Davalaciro bunu duymamalıydı, bilmemeliydi; ve birden duyup çıldırmalıydı... Daha sonra zaman-ı hazırda Hindistan'da yaşadığı ve Londra'yı da görüp bildiği halde elektriği bilmeyen, birden bire yanan meşgulelerin karşısında şaşırın, çıldıran bir Hintli, itiraf etmeli ki, bir gariptir! Bahusus ki yine aynı Hindli sonra sevgilisinin emirlerini ifa için neler yapabileceğini uzun uzun beyan ve hikâye ederken oldukça bir vukuf ve irfan gösteriyor; en büyük bir edib kadar muhteşem lakırdılar söylüyor!... Finten'in Davalaciro'ya verdiği parayı koynundan çıkarması da pek çirkindir. Mamafih bu küçük demek istediğim kusurlar nazar-i itibara alınmazsa bu muhavere hakikaten bir nümune-i edebiyat denilecek kadar güzeldir.

Tarz-ı ibraza gelince bu da mateessüf pek iyi olmadı. Burhaneddin Bey daima ilk ibrazlarda biraz acemilik yapıyor. Zaten bu ilk ibrazlar adeta bir 'Repetiyon Ceneral' mahiyetini haizdir. Zira Burhaneddin Bey hiç bir zaman büyük bir ehliyet-i iddia etmeyen bir iki samimî dosttan başka kimsenin lutf-ı irşat ve rehberisine nail olamadığı için adeta kendi kendine çalışıyor demektir. Mamafih bu itibar ile de hoş görülemeyecek bir kusuru var ki o da unutkanlığı, yahut daha doğrusu sa'y-ı kalîlidir. İşte böylece Davalaciro rolünde de sevenlere fazla arz-ı ihtiyac ediyor, tabii bu müşkilat arasında bazen jestlerinde de beklenen mükemmeliyeti hasıl edemiyordu.

Suzan Hanım kelimeleri daha iyi telaffuz etmekle beraber Finten'in ruhunu bize lüzumu kadar irae etmeye muvaffak olamıyordu. Orada hüsn ü cazibesine mağrur bir nazar ile kalplerde tutuşturduğu yangınları bayıla bayıla seyretmekten muhuz, maksadına vusul için icad ettiği her yalanı başka bir vaz'-ı sahir, başka bir suret-i dil-rübâ ile irad eden bir kadın göstermek lazımdır bir kadın ki sırasıyla pür azamet, ve vaz'i u aciz, bir aşk ü perestiş, muhteris, vaadkâr olsun. Bir kadın ki

nazarları Davalaciro'nun kalbine kıvılcamlar saçarken, bütün hüsn-i mâhîsi onun vücudundan ihtiras-alûd raşeler geçirirken, dudakları samiasını teshir etmek, onu bütün bütün sarhoş etmek için irad ettiği sözleri sadece söylemesin, terennüm etsin...

Sahne piyesteki ta'rife nazaran yatak odası olacaktı. Halbuki muntazam, müzeyyen bir yatak odası tertib etmenin muhaliyeti değilse bile fevkalade müşkilliği karşısında mecburen bunun yerine bir boduar ikame edilmek mecburiyeti hasıl olmuştur. Fakat o halde Alfo gibi yapılan yer biraz münasebetsiz duruyordu. Hele perdeler açıldığı zaman içeriden nefis ve müzeyyen bir karyola yerine kaçmak üzere olan Finten'in gözükmesi pek garip oldu! Ben öyle zannettim ki Finten piyeste bile tahattur ve ihtar olunamayan fazla (380) bir merak ile Davalaciro'yu tecessüs ediyordu. Ve bu tecessüs esnasında yakalanmaktan müvellid bir şaşkınlıkla paralarını da içeride unutarak Davalaciro'ya yol parası olmak üzere banknot yerine elini verdi; Davalaciro da banknotları yırtmak zamanı gelince banknot makamında ellerini yırtamayarak büktü. Fakat sesi? O yırtılmanın bir sesi olacaktı ki Finten'in hoşuna gidip gitmediği soruluyordu. O ses mevcut olmayınca bu sual de münasebetsiz olmadı mı?

Hele Davalaciro Finten'in kahkahalarını işitip 'ah gülüyor' diyecek iken bu cümlemin kahkahakara tekaddüm etmesi ne kadar tuhaf oldu!

Kıyafetler! Davalaciro'nun kıyafeti pek güzeldi, fakat Finten'in penye, penyevarî neftî süsleriyle arzu olunan te'siri yapmıyordu. Finten'in gayet te'sirkâr bir kıyafeti olması lazımdı. Hiç olmazsa piyeste irae olunduğu gibi al, mutlaka al olmalıydı. Üzeri gayet ağır süslerle mücehhez al tafta bir penyuar ne mühim bir te'sir yapardı!

Şimdi şurada küçük bir ilave yaparak hitabımı Sahne-i Osmaniye hey'et-i kiramına tevcih edeceğim. Buna da sair olan Mehasin'in son numarasındaki Mehmed Rauf Bey'in makalesidir. Aynı gazetenin evvelki sahifelerinde Sahne-i Osmanî'ye hey'et-i muhteremesini teşkil eden zevatın resimleri ve isimleri görüldüğü halde garip bir tesadüfle birkaç sahife aşağıda İzzet Melih Bey'in Fransızca tahrir ettikleri bir perdelik bir piyes münasebetiyle Rauf Bey, kendisinin de a'zası meyanına dahil olduğu, bu hey'etten şikâyete mecbur oluyor.

İşte ben de bu şikâyete iştirak ederek sizden, ey hey'et-i kiram, muhtasaran rica etmek istiyorum ki artık biraz faaliyet gösteriniz, deruhte ettiğiniz mühim bir iştir. Meşagil-i müfideniz arasında buna ayıracak vakit bulamıyorsanız vazgeçiniz, bırakınız. ta ki muhterem isimlerinizin büyüklüğüne karşı sizin başladığınız bir işe kendileri de başlamaya cesaret edemeyen sizden daha az büyük ve daha az muktedir olmakla beraber her halde sizden daha çok faal ve müteşebbis olanlar çalışsınlar. Temâşâsız edebiyat ne kadar nakıstır, düşününüz, ve bu kadar şiddetle muhtaç olduğumuz sahneyi vücûda getiriniz, "Napolyon para para diye çağırıldığı gibi oyun oyun diye bekleyen, vücutları bugünkü gün sade muhayyel" aktörlerin yerine rakik ve edebî bir oyun oynayacak aktörler bulunuz, ta ki üç adet millî mudhikesi elinde olduğu halde mevcut aktörleri, bunları oynayacak hale getirmeye uğraşmayıp sadece bekleyenler ve şikâyet edenler artık eserlerini oynatabilsinler. Ve bu müşkilat müvacehesinde yalnız bu mücebbir sebeple, Türkçe yazmayarak Fransızca piyes tahrir edenler artık Türkçe yazsınlar. Zavallı lisanımızın kaybettiği bediaları Fransız lisanı kazanmasın, yazıktır.

30 Mart 1235

Celal Sahir [EROZAN]

YİNE TEZER HAKKINDA (*)

Hamid'in Tezer'i oynanacağını duyar duymaz bu mühim siyaset-i fikriyeden kendimi mahrum etmemek için temaşasına şitab etmiş ve ihtisaset ve mütalaatımı ciddi bir bîtaraflıkla ertesi günü neşreylemiş idim. Şimdi tekrar beni bu bahse irca'-ı kelam etmeye mecbur eden muhelif sebepler var. Ve bu sebepler, bence, o kadar mühim ki nesl-i ahîre dair mütalaatımı te'hir ile her şeyden evvel hayat-ı edebiyede bir vak'a-i mühime olarak telakkisi tabii olan Tezer'in mevki-i temaşaya vaz'ı ve bu münasebete kıymet-i temaşaiyesi hakkında yeniden beyan-ı fikredeceğim. Sebeplerin birisini bu hususa dair Burhaneddin Bey'den aldığım bir mektup teşkil ediyor. Diğeri ise bu temaşa münasebetiyle muhelif gazetelerde muhtelif imzalar üzerinde intişar eden mütalaat ve tenkidattır.

Evvela; işte Burhaneddin Bey'in mektubu:

Azizim,

Evvelki günkü çıkan Servet-i fûnun'da münderic Tezer hakkındaki tenkidinizi okudum. Buna karşı bazı müdafaalarım var: Tezer gibi Üstad-ı Azam'ın hame-i belagatından çıkmış manzum bir piyesin bütün kıymet-i ruh ve üslubuyla oynanabilmesi için-eğer Avrupa'da tiyatroları nazar-ı itibara alarak düşünür isek- üç dört sene en mükemmel hocalarla tahsil görmeye ihtiyaç vardır. Halbuki bizde şu yedi aylık serbest hayatımız tiyatro tahsili için değil mevki-i temaşaya vaz' edilen

piyeslerin hazırlanması için bile nâ kâfi. Tezer'in her türlü vesaitten mahrum olarak şu suretle oynanması bence harika kabilindedir. Bunu söylemekten maksadım refik ve refikalarım içindir. Zira ben hiç bir suretle kimse tarafından teşvik edilmeyip belki men edildiğim halde her şeyimi feda ile ta küçük yaşımdan beri tiyatöculuk tahsiline heves ettim. Fakat bizde bu hususta bir mektep, bir vasıta, hasılı temaşa namına bir eser-i terakki mevcut olmadığı için hitabeti Türkçe olarak değil ancak Fransız lisanıyla ve Avrupa'da tahsile koyuldum; ve pek çok muvaffakiyetim oldu.

Türkçe manzum bir piyesi oynayabilmek için büyük bir kudret lazım olduğunu mu'terifim. Halbuki fıtraten malik olduğum yahut öyle zannettiğim etvar ve harekâtım bertaraf edilirse ben de şiir okumak hususunda bana refakat eden arkadaşlarımdan farklı değilim. Şu halde bizden daha ziyade bir şey isemeye ne hakkınız vardır? Rollerini hüsn-i temsil etmek şöyle dursun kadınlarımız, Suzan Hanım müstesna olmak üzere şiir okumaktan, hatta Türkçe okuyup yazmaktan aciz oldukları halde gecemizi gündüzümüzü onları rollerini güzelce söylemeye alıştırmaya hasrettik.

Hele şükür ki "Mizansen" hususunda bir şey söylemiyorsunuz. Bu da bir hususa dair nazar-ı ta'rizinizi celb edecek bir şey bulamadığınıza delalet eder. Bundan anlaşılıyor ki mensur piyeslerde bihakkın itiraza uğrayacak nazım müşkilatından mütevellit nakayıs inşadda olmayacağı için daha ziyade muvaffak olacağız. Halbuki üstad-ı muhteremin Tezer'ini intihaba bizi mecbur eden sebep memleketimizde eser-i sanat gibi telakki olunabilecek bir temaşa mevcut olmamasıdır. Bunun kabahatı bize değil ancak üdebamıza raci'dir. Napolyon harp için para, para, para diye bağıracağı gibi ben de piyes, piyes, piyes diye bağırıyorum. Bilmem bu sada-yı istimdad arasında ne olacağım?

Eğer piyes yetişmez ise şüphesiz bizim de cesaretimiz kırılacaktır. Zira şanımıza yakışmayan, hususiyle tarz-ı

maişetimize hiç tevafuk etmeyen tercüme piyesleri oynamaktan ise üdebamızın merhamete gelerek piyes yazmalarını beklemek ve bu intizar esnasında böyl kıymetdar piyesleri oynamak bence müreccahtır, azizim.

Burhaneddin

Bu mektup için **Burhaneddin Bey**'i kemal-i isti'cal ile tebrik ederim. Zira sanatkâr için en büyük meziyet oynadığı piyesin kıymet-i temaşası hakkında bir fikr-i sahiha malik olmak ve aynı zamanda oynamak hususunda kendine ait kusurlar ciddi ve bî taraf bir nazar-ı tekayyüd ve tahlil ile görülüp irae olunduğu takdirde tasdik ve hemen tashih etmektir. **Burhaneddin Bey** her ne kadar "Tezer" in sahne için muvafık bir piyes olmadığı hakkındaki mutalaatımızı -şüphesiz Hamid'in dehasına ihtiramen- alenen tasdikve te'yid etmiyorsa da manzum bir piyes olmak itibarıyla oynanmasındaki müşkilatı inkâr etmemekle fikrimize yaklaşıyor. Evet **Burhaneddin Bey**'in hakkı var. Manzum bir piyesi, hatta ben onun gibi takyid etmeyeceğim. Manzum olsun mensur olsun her temaşayı muvaffakiyetle oynayabilmek için tahsile, medid, ciddi, hususi bir tahsile ihtiyaç vardır. Ve bizde henüz her şey gibi böyle bir darü't-tahsilde mefkuddur. **Burhaneddin Bey**'le muarefemiz yeni olmadığı için kendisinin sanatına olan meyl ve meclubiyetini bilir ve istidadını tasdik ederiz fakat işte kendisinin de itiraf ettiği vecihle tahsilinin Avrupa'da olması ruh-ı sanata nüfûzunu temin etmekle beraber yeni teessüs edecek Türk sahne-i temaşasının soğuk taklit değil kıymetdar bir ibda olması için arzu edilecek pek çok şeyler bırakıyor. . Ve **Burhaneddin Bey** esasen bir istidat ve oldukça aşina-yı sanatla mücehhez olduğu cihetle artık onun için, bahusus böyle takdirat-ı umumiyede zahîri olursa, küçük bir say ile büyük bir terakki göstermek ne kadar kolaydır. İşte bizim kendisine serzenişimiz bunun içindi. Çünkü biliyorduk ki biraz it'ab-ı nefis ile rolünü daha iyi ezberlemek ve binaenaleyh kelimelerin mevkilerini sadakatkârane muhafaza etmek **Burhaneddin Bey** için kabildi.

Jestlerde daha ziyade temin-i muvaffakiyet etmek için eserin ruh-i mânâsını biraz daha tettebbü' etmek kâfidir.

Burhaneddin Bey kendisine kusur bulmakta bizden daha ileriye giderek "Şiir okumakta ben de rüfeka-yı sanatımdan farklı değilim." (292) diyor. Halbuki biz onun bu fikrine iştirak edemeyeceğiz. Bu fark hele Tezer'de pek aşikâr bir surette gözükiyordu. Ve eminiz ki eğer nazmımız hakkında biraz tedkikat ve tettebbu'atta bulunmak zahmetine katlansa az zamanda bu fark mukayase-güzar bir dereceyi bulacaktır. İşte bizim en ziyade nazar-ı teessüfle gördüğümüz cihet az şeylerle herkes nazarında temin-i muvaffakiyet etmekten, bir teveccüh-i dostane ile namütenahi takdirler savuran (294) bazı zevatın hakkında bir düşmanlık ve sanata ihanet olan hareketlerinden mütevellid gurur ve bunun neticesi olarak say ve tekemmüle karşı ibraz-ı lakaydîdir ki bunun mazarratını Burhaneddin Bey de şüphesiz takdir eder.

Fakat teşekkür edelim ki Burhaneddin Bey de bu takdirat-ı sathî nazarânenen ziyade bir tenkid-i müşkül-pesendaneye mütemayil olacak kadar kuvve-i temyiziye vardır. Bunu da bize mektubu isbat ediyor. Ve bu sayede zannederim ki Tezer'i ve daha pek çok piyesleri kendisinin biraz aculâne harika tesmiye ettiği şimdiki tarz-ı pür kusurda değil daha mükemmel, daha harikulade karib bir surete temaşa etmek saadetine nail olacağız. O zaman kendisi de tasdik edecek ki onun gibi müsteid bir meftun-ı sanattan daha ziyade bir şey istemeye pek çok hakkımız vardır.

Mektubunun sonunda Burhaneddin Beyin pek muhikk bir şikâyeti var: Piyes yok. Napolyon Bonapart Fransa'nın maliyesini bî-lüzum muharebat ile bitirdikten sonra kana doymayan ruhunu tatmin etmek için yeni bir Avrupa katliâmı yapmaya kudret-i nakdiye bulamayınca para diye feryat ettiği gibi bu sanatkâr da şimdi piyes diye bağıyor. Şu fark ile ki Napolyon

bulduğu paraları ziyan etmişti, Burhaneddin Bey oynadığı piyesleri tahrip etmiyor.....

Diğer bir musahabede kaht-ı edebîden bahs etmişim. Bunun bittabi âsâr-ı temâşâiyede şumûlü olmak lazım gelir. Hakikaten işte bu gün oynamak için bir piyes yok. Artık istibdada küfür etmekten ve yaşasın hürriyet diye bağırmaktan başka bir meziyet-i mahsusası, sanat nokta- i nazarından bir kıymeti olmayan temaşalarla ruhumuzu doyurmak kabil değildir. Şimdi bize tahlilat-ı hissiye ile mali, ciddi bir vukuf -ı sanatla yazılmış temaşalar lazım. bunları pek haklı bir intizar ile bize Aşk-ı Memnu'lar, Eylül'ler, Hayal İçinde'ler bahşetmiş olan muhterem kalemlerden beklemeye mecburuz. Halbuki ah bu siyasiyat ah bu atalet ...

Burhanettin Bey'e bir ihtirazın varsa o da tercüme piyesler hakkındaki fikr,i mahsusuna aittir. benim fikrimce kapının Berniştayn'ın Mirebeau'nun, Donnay'ın, Henry Botay'ın, Kayave ve Rober Dufler'in o her biri başka bir tarzda güzel enfes asarını tercüme edip oynamak pek iyi olur, lisanımıza pek yakışır. Ve belki bunların temaşası üdebamıza bir müşevvik-i tahrir olmaktan da hali kalır.

Saniyen tenkidat ...

Tezer hakkındaki mütalaat-ı tenkidiyeyi okumaktan memnun oldum. Zira tenkid her şeyde olduğu gibi temaşada da nazım-ı terakki olduğundan bunları müfid görürüm. Fakat şunu da söyleyebilirim ki bu makalelerin çoğu tenkidden ziyade mediha idi.

Halide Salih Hanım Efendi Tanin'deki makalelerinde yine bir mutat bir aff ve müsamaha bir nazar-ı kerim ile piyesi ve sanatkarları tetkik ve irae ediyorlar. Tezer hakkında ki mütalaaları pek muhtasardır. Eserin mahiyet-i temaşaiyesine dair bir fikr-i mahsus beyan etmiyorlar. Kısa bir hikaye-i mevzudan sonra sanatkarlara nakl-i kelimeler ederek

Abdurrahman-ı Salis rolünü ifa eden Kemal Bey'in "itidal-perver feylesof ve ihtiyarca bir Arap hükümdarını kusursuz temsil" ettirdiğine kail oluyorlar. Ve işte burada kendilerinden uzun bir mesafe ile ayrılıyor zannı hasıl olurken aşıkane parçalarda lazım olan hararet ve şiddetin, hiç olmazsa yalnız ve bir parça hararetin yokluğunu tasdik eden cümleleri efkârımız arasında bir müahede-i itilafiye vazifesini ifa ederek bizi nezih ve mukedir bir münkideden başka türlü düşünmek eleminden kurtarıyor. Bu role lazım olan harareti ve şiddeti kendisine zammederek bir suret-i muzaafede har ve şedit evza ve etvar gösterdiğini söylemek ve biraz aşağıda "Sahnede olduğunu unutmamak şartıyla mükemmel bir deli" olduğunu da ilave etmekle Bürhaneddin Bey'in jestlerindeki mübalağayı da Halide Hanım Efendi tastik etmiş oluyorlar.

Tezer'in beş on kere oynandıktan sonra suret-i icrasında Tarık'ın monoloğundaki mükemmeliyet hasıl olacağına dair olan fikirlerine gelince Tarık'ın mükemmeliyet icraiyesini tasdike acele etmemekle beraber her halde Burhaneddin Bey'in birkaç temsilden sonra pek çok kusurları tashih ve binaenaleyh mükemmeliyete takarrüb edeceğini kabul ederim.

Suzan Hanım'ın âsâr-ı manzume kıraatında tabii ve mazur noksanını beyanda da muhterem muharrire ile müttefikiz.

İkdam'daki makalelerinde Ali Kemal Bey esere biraz daha tahlilkâr bir nazarla bakıyor. Mütalaalarına göre Tezer ceste ceste şiir, zemin zemin hikmet itibariyle bir kıymet-i yektayı haizdir. Fakat evet, bir fakat var- Vaka itibarıyla pek sade ve nâmülayimdir. Bir aşk ile bir alâka sarftan ibarettir. Ve o aşk ile alâkada mu'in değildir, vazih değildir, öyle manzaraları vardır ki sahne-i temaşada acıbdır. Kıymet-i edebiyece yüksekse de sanat itibarıyla ihtiyac-ı lahikımıza belki tevfik etmez.

Belki değil muhakkak. Ali Kemal Bey evvela eserin bir aşk ile bir alâkadan ibaret olduğunu ve sonra o aşk ile

da mühim, gayr-i vazih bulunduğunu söylemekle esasen sanat itibarıyla olan noksan azimeti göstermiş oluyor. Ve bu ibham ile, bir temaşa için en mühim kusur olan eşhasının ruh ve tabiatlarının bu adem-i inkişafıyla kanaat etmeyenlere karşı sahne-i temaşada acib gözükecek manzaralar da bulunduğunu göstererek artık Tezer'in sahne-giriz bir temaşa, yalnız hayalat-ı bedia ile mali güzel bir eser-i manzum olduğunu isbat ediyor.

Fakat siz bu delailden hasıl olan kanaat-ı fikriye ile hükmünüzü (295) vermeye hazırlanırken Ali Kemal Bey Tezer'deki aşk ve alaka kadar gayr-ı vazih bir sebep-i ricat bularak bütün bu mühim kusurları nevakıs-ı sathiye namı altında cem' ediyor.

Binaenaleyh Ali Kemâl Bey'in mütalaatı ile netice-i hükmü mütenakkızdır. Fakat emin olmalı, bu güzel esere tefevvük edecek bir temaşa-yı manzumun otuz senedir yazılamamasıdır ki kendisini bu istintac-ı mütesamihaneye sevk etmiştir.

Sanatkârlar hakkında ise Ali Kemâl Bey hemen hemen sakittir. Bir tenkitten ziyade bir cemile-i nazikâne suretinde telakki olunabilecek bir cümlesi var ki o da bu eserin, sanatın âşığı olan Burhaneddin Bey ile rüfekası tarafından muvaffakiyetle oynandığını beyan ediyor. Lakin burada da tiyatrocâ nevakısımız nazar-ı itibara alınmak takyîdi var. Biz bunu istediğimiz kadar tevsi' edebiliriz.

Yeni Gazete'nin münekkidi Saff Bey daha ziyade müsamahakârdır. O sahneye sihir-amîz bir güzellekle bakıyor. Ve bizim heveskâr, istidat ve kabiliyet-i terakkiye malik genç bir meftun-ı sanat, Türkçeye biraz vakıf, vakar-ı etvara malik, fakat telaffuzu biraz daha muhtac-ı islah ve trajediden ziyade komediye müstaid bir aktris ve nihayet sesi, evza' ve etvarı, yek âhenk ve giryedar kıraatı ve bazı müessir cümlelere giydirdiği telaffuz-ı hande-âver ile hakikaten rolüne gayr-ı layık bir aktör gördüğümüz yerde o, sanatı bütün inceliğine kavramış bir artist,

nevi şahsına münhasır bir mümessile-i fazıla, mehabeti ve vakur tavır ve sadasıyla piyese i'are-i ciddiyet eden bir aktör görüyor. Ve kendisiyle beraber tiyatrodaki bulunanların hepsinin sinelerini bir hiss-i iftihariyle kabartıyor. Biz bunu icabet edilmemiş bir davet gibi telakki ederiz.

Münekkid bu mukaddimeden sonra en ziyade itirazımızı celbeden vezin meselesine geçiyor. Vezin ile etvar ve inşadın tevfiğindeki müşkileti mevzuu bahsediyor. Ve bu sırada bir mutalaa-i aruziye de serdediliyor.

Fakat asıl garabet bundan sonradır:

Münekkidin fikrinde "mef'ulün mefâ'ilün fe'ülün" vezninin ahengi en kısa bir imaleden, en zayıf bir zihafıtan ne derece müteessir olacağı vezin aşınayâna malumdur. Biz sahib-i makale kadar vezin-aşına olmak iddiasında bulunmamakla beraber bu vezine mahsus zihaf ve imaleden bir ifrat-ı teessürün vücudunu tasdik edemiyoruz. Bizim fikrimizce vezin-aşınâyân nazarında sûret-i kat'iyede ma'lum olan bir şey varsa o da Tezer'in "mef'ülü mefâ'ilün fe'ülün" vezninde değil "fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün" vezninde yazılmış olmasıdır!

Safi Bey'in yalnız iki küçük tenkidi var ki bu hususa fikrine iştirak ederiz. Birincisi piyesin en güzel bir parçası olan Rişar'ın lahinde:

Severim bazı ben şeb-i narı

Veririm subh-ı nevbaharı ona

Düş nazında zülf-i zer-tarı

Görünür yarimin hayali bana

denildiği halde Tezer'in, o yar-i canın sahabe-i zülf-i zer-tar değil siyah saçlı olarak sahnede gözükmesidir. Münekkit ikinci bir ibrazda bununun tashih edilmesini arzu ediyor. Halbuki

İspanyolların ekseriyet-i azimesi "Biron" olduğundan Tezer'i sarı saçlı göstermekten ise pes-mande-i a'sar bir teşbih-i batıl ve ba'idi ihtiva eden o mısrayı feda etmek daha iyi olur.

İkincisi ise müellifin Abdurrahman hakkında Rişar'a irad ettirdiği:

Battı vech-i siyahı gözyaşına

Benzedi terlemiş kaya taşına

beytinin delaletinden hasıl olmuş bir zehab ile Endülüs hükümdarının zenci olarak tasvir edilmesidir. Bu da hakikaten bir kusurdur. Fakat yine gözlerimizin şahadetine müracaat ederek kani oluyoruz ki Abdurrahman-ı Sâlis zenci olarak değil hatta Tarık'tan daha açık Habeş olarak tasvir edilmişti. Mamafi bu da musib değildir. Çok esmer bir adam suretinde temsili iktiza eder.

Münekkidin son fikrine nazaran bu muvaffakiyetlerle beraber Burhaneddin Bey'in ve Suzan Hanım'ın yegâne yaptıkları şey edebiyatımız, Türklüğümüzü, milliyetimizi bütün lezzetiyle tattırabilmek ve kalplerimizi tatlı tatlı çarpındırmak için ümitler vermektir. Ve o yalnız bunun için bu sanatkârlara müteşşekkiri oluyor!

Müfid Ratıb Bey Aşyan'daki makalesinde daha mufassal mütalaat beyan etmiştir. Bu makalede Tezer'in kıymet-i temâşâiyesi hakkındaki mülahazalar serâpâ muhikktir.

Tezer'i piyes olmak üzere değil muhavere tarzında bir roman diye de nazar-ı itibara alsak yine nakıstır. Zira piyeste olduğu kadar değilse bile bir ormanda da her halde tabay-i eşhasın daha berrak görünmesi ve anlaşılması lazımdır. Halbuki Tezer'de bu yok.

"Tirad"lar "monolog"lar nefis birer şiir olmakla beraber sahnede te'sirsiz ve belki de fena te'sirli oluyor.

"Efesenik"ler yalnız bir iki yerde, o da bir dereceye kadar var.

Suret-i icraya gelince: Müfid Ratib Bey eserin mahiyet-i edebiyesinin kat kat dūnunda oynanıldığına kaildir. Eğer buradaki mahiyet-i edebiye demek mahiyet-i temaşaiye demek değilse biz de bu fikre iştirak ederiz. Bilakis o demekse burada ayrılırız. Zira kendisinin yukarıdaki mūlahazatından da anlaşılıyor ki eserin bu husustaki mahiyeti pek kıymetdar bir şey değildir.

(299) Müfid Ratib Bey'e göre Tezer temaşasında yalnız Burhaneddin Bey eseri sürüklemiştir. Rişar'ın rolüne parlak, ebedî bir hayat-ı asabiye vermiştir. Vezinleri pek şayan-ı takdir bir maharetle bozarak şiire sahne için lazım olan âhengi kazandırmıştır, ve bazı erbab-ı tenkit nazarında (!) bu bir nakîse olunursa da sahne üzerinde âhenk için, terennüm için, mânâ-yı şiiri samiine telkin için vezni bozmak lazımdır, 'elzemdir. Burhaneddin Bey'in jestleri de Tezer'de pek mevafıktır. Hele ikinci fasıldaki monologda bütün kabiliyet-i sanatkârânesini göstermiştir...

Burhaneddin Bey'in bu piyesinde rüfekasına mütefavik bulunduğunu tasdik etmekle beraber vezin ve jest meselelerinde biraz anlaşmak isteriz. Bizim vezni bozmak dediğimiz kelimeleri yerlerinden oynatmaktan mütehassıl ihtilal-i âhenktir. Vezinli okunmasını istemekten maksadımız takti' meraklısı bir gazelhan-ı kadimi andıracak surette bir kıraat-ı yeknesak değildir. Bazı kelimelerin telaffuzunda lüzumsuz ve muhal âheng-i kasr ve medler yapmak da vezni bozar. Jestlere gelince ikinci fasılın monoloğunda pek şediddi. Bunu inkâr kabil değil. Mamafih o monoloğun bir feveran-ı kalb gösteren bazı beyitlerine bu şiddet yakışmıştı. Lakin diğerleri? Bir meraret-i hissiye irae edecek jestleri, itiraf edelim ki, Burhaneddin Bey şiddet ve feveran jestleri kadar muvaffakiyetle yapamıyor. Ve ekseriya birincinin yerine ikinciyi ikame ediyor. Faraza temaşanın sonunda Rişar'ın

itiraf-ı cürüm tiradında pür feveran jestler ve feryatlar yerine nihayet insanı intihara sevk eden derin bir ızdırabı, kalbinde bir dünya-yı aşk ve saadet inkıraz ve inhidam etmiş, hicran ve intikam ateşleriyle ruhu yanarak, nakabil-i teskin bir ateş ile dudakları kuruyarak bu harîk-i hissîyi, bu ateş-i tahammül-sûzu sevgilisinin kanıyla söndürmüş, dindirmiş bir felaketzede ızdırab ve meraretini daha iyi hissas edecek boğuk bir ses ve kıvranan jestler lazımdır. Evet, susuzluktan kavrulan dudaklarını sevgilisinin kanına batırmış bir adam merareti... Bir meraret ki işte nihayet hayatı gayri mümkün yaparak Rişar'ı mevte sevk ediyor. Dikkat edelim, Rişar hiddetle kendini öldürmüyor, ızdırapla öldürüyor.

Suzan Hanımın iyi bir komedyen olacağı hakkındaki mütalaamızı Müfid Ratib Bey de tasdik ediyor. Kemal Bey'e gelince işte asıl burada kendisiyle tamamen hemfikiriz. Hakikaten Kemal Bey'in sesi, evza'ı, inşadı, hiç bir şeyi iyi değildir. İhtiyar kalbinde torununu seven bir büyük nine şefkatiyle okşadığı Tezer'in aşkını terennüm ettiği tiradın bütün şiiriyet-i muztaribiyesini mahvetmiştir. Son fasılda ahaliye hitaben irad ettiği kısa fakat pür meraret nutukta hiç haşmet-i tavır göstermemiştir. Abdurrahman'ın sık sık değişen ihtisasatının istihalatını irae edememiştir. İkinci faslın ilavesinde Tezer'le olan muhaveresini de ruhsuz yapmıştır. Orada meleğe:

Sen meleksin değil mi söyle Tezer

Dedikten sonra onu bir tebeddül-i hissle:

Melek olsan da sen Tezersin...

dedirten fırtınalı halet-i ruhiyeyi bütün acılığıyla göstermek lazımdı "ademe" kelimesinin telaffuzu hakkında da münekkidin mütalaası pek musibdir.

Yalnız Kemâl Bey'in iyi bir komedyen olacağı emniyeti var ki bunu beyan ederken Müfid Ratıb Bey kendi hançeriyle yaraladığı bir mecruha pansuman yapan adam vaziyetindedir. Fakat biz son dakikaya kadar bir cânî zalimliğini muhafaza ederek Kemâl Bey'in komedide muvaffak olmak ihtimali bulunmakla beraber Burhaneddin Bey'in komedi rollerinde onun yanında küçük kalmasının muhakkak değil muhtemel bile olmadığını beyan ederiz.

Bir de Safvet Nezihi Bey'in Muhî'tteki makale-i tenkidiyesi var ki henüz bitmediği için maba'dine intizar etmek lazım. Yalnız şurasını söyleyeyim ki intişar eden kısmında Tezer temaşası hakkındaki mütalaat-ı efkâr mesrudemize tamamiyle muvafıktır.

(300) Bizde maatteessüf tenkidin vazifesi ve ehemmiyeti henüz kâfi derecede takdir olunmasın. Ve ekseriya tenkidin neticesi bir münakaşa-i şahsiyat-alûda müncer oluyor. Tekâmül-i sanat için bunun kadar muzır bir şey olamaz.

Mütalaat-ı edebiyeye başladığı zamandan beri sahaif-i matbuatta hiç bir tenkide tesadüf etmedim ki biraz ciddi bir itirazı muhtevî olsun da muhatabı tarafından teşekkürle kabul olunsun. Halbuki esasen böyle ciddi muahezeler de nadirdir. Bizde tenkit demek bir sanatkârı her zaman zemmetmek ve bazen de tahkir etmek demektir. Zem ve tahkir olunan adam da mutlaka kendini müdafaa etmek arzusundan men'-i nefis edememek tabiidir. Ara sıra yalnız medhetmek için yazılmış ve tenkit namı altında neşredilmiş yazılar da olur ki bunların bu isme ne dereceye kadar müstahak oldukları şayan-ı tedkiktir.

İyi bir muaheze bu iki kusurdan da tecerrüd etmeli, hakikati iktiza ettiği zaman bütün acılığıyla söylemeli, fakat şaibe-i şahsiyattan daima münezzehtir bulunmalıdır. Be bu meziyeti haiz olan tenkitleri sanatkârlar layık olduğu ehemmiyetle telakkiye alışmalıdır.

Yukarıda söylediğimiz gibi gibi Burhaneddin Bey'de bu meziyeti görmekte memnun olmak lazım gelir. Kendisi gibi "Bir sanatkârı teşkil eden münekkittir." hakikatine kani olan bir sanatkâr terakkîyat ayinesinden ümitvar olabilir.

Burhaneddin Bey ve rüfekasında fazla olarak bir vasf-ı müstesna var ki o da tiyatro müntesibi namını almaya layık meydanda kendilerinden başka kimse olmamasıdır. Ve bizim kendilerini tenkit ettiğimiz esasen bunun içindir. Sahnelerine isnad-ı kıymet etmesek ve tekemmül edeceklerinden ümitvar olmasak beyhude ihtiyar-ı zahmet etmezdik.

Bu ümidimizde de bize hak verecek sebepler var. Buhaneddin Bey bîşüphe bir istidada maliktir. Suzan Hanım böyle bir sahnede muvaffak olabilecek yegâne aktristir. Türkçe okumak bilmesi büyük bir medar-ı terakkidir. Asalet-i etvarı takdir ve meclubiyete sezadır. Diğer heveskârlar arasında da ibraz-ı istidat edenler vardır.

Fakat bunların mebzul alkışlardan, riyakâr veya pür teveccüh medihlerden hisse-çîn-i gurur olarak kendilerini unutmamaları elzemdir. Yoksa onları bekleyen hüsrân ve sükûttur. Bilmelidirler ki kendilerini beğenenler de bunun bir başlangıç olduğunu nazar-ı dikkate alarak müsamaha gösteriyorlar. Ve sanatta muvaffakiyet-i hakikiye bu şekildir. O henüz derece-i sa'ye göre uzak yahut yakın bir ufukta onlara bakarak gülüyor, bekliyor. Bu hande-i da'vete şitab-ı icabet ise farzdır.

1 Mart 1325

Celal Sahir [EROZAN]

SF, nr. 329 s. 291

(*) Tezer hakkındaki birinci makale yevmî Servet-i Fünûn'da: 17 Şubat 1324

TEMAŞAYA DAİR

I

Bittabi temaşayı yalnız eğlence addedenlere karşı söz söyleyecek değilim. Onları kendi sakamet-i mütalaalarına terk ederek asıl temaşayı anlayanlarla, sanayi-i nefisenin bu cüz-i mühimi önünde ser-füru-yı takdir ve ihtiram ifa edenlerle konuşacağım. Çünkü bugün artık bir hakikat-i bedihiyedir ki temaşa en mühim bir uzv-ı edebiyedir. Moliere'nin sevgili zade-i dehası asırların feyz-i tekamül-riziyle bugün o hale gelmiştir ki her şey daire-i ihatasındadır. Şiir, musikî, ilim, her şey. O büyük temaşa-nüvisin bir kıyafet-i dahk-âverle enzar-ı ibrete vazettiği elvah-ı beşeriyet, Corneille'in, Racine'nin evzanıyla kanatlandırarak sema-yı efkârda uçurduğu tezahürat-ı ulviyet ve Shakespeare'nin ancak bir dest-i dehanın ilbas edebileceği hame-i mümtaziyetle tezyin ederek saha-i takdir ve hayrete vaz'ettiği âsâr-ı hikmetten ta son mekteb-i temaşanın bu tedkik-i amîk ile mevzuu basettiği mesail-i muadile-i ruhiye ve ictimaiye kadar bütün âsâr-ı temaşa hatta en basit bir nazar-ı muayeneden geçirilse bu tekâmülün ve aynı zamanda ehemmiyet-i temaşanın pek kolay anlaşılacağı aşikârdır. Her memleket seviye-i edebiyesine göre az çok kıymetli ve ehemmiyetli bir edebiyat-ı temaşaya, millî sahnelerde malik olmuştur. Bize en ziyade maruf olan Fransız temaşasından başka İngiliz, Alman, İtalyan ve son zamanlarda Rus ve İsveç temaşaları kendi hususiyete-i hüviyetleriyle birer mevki-i mümtaz kazanmıştır. Ve bu âsâr-ı temaşayı temsil ve ibraz eden sanatkârlar memleketlerinde hatta bazen bütün dünyada burc-ı şan ü şerefe suud etmişlerdir.

Fakat mateessüf bizde her şey gibi temaşa da bir hal-i ibtidaide, -Niçin daha hakikat-gû olmayalım- bir yokluk, hiçlik halinde kalmıştır. Bir garibe-i şark olmaktan başka mahiyet ve

kıymeti olmayan Karagöz perdelerinden ve âdâb-ı umumiye karşı bir hakaret-i aleniye teşkil eden ortaoyunlarından sarf-ı nazar ederek bizde ilk sahneyi ararsak ancak otuz şu kadar sene evvelinde buluruz. O zaman Kemal Bey ve sair bazı zevat bu kerime-i nazenîn-i medeniyeti şarkın sine-i intizarına celb eylemişlerdir.

O zaman yeni başlayan bir edebiyatın bu pek yeni temaşası bir rağbet-i tabiiyeye mazhar olarak pek çok temaşa kitapları yazılmış ve bazı zevat-ı âliye o zaman teşekkül eden sahnenin muharrirliğini, nazımlığını hatta aktörlüğünü, süflörlüğünü bile deruhte edecek kadar fedakârlıklar göstermişlerdir. Tabii ilk âsâr ekseriya vatanperverane, mehic mevzulardan ibaret olmuş ve hâlâ bugün oynanıp takdir olunan Kemal Bey'in bazı âsâr-ı temaşaiyesi o zamanın nevadir-i kıymetdarını teşkil eylemiştir. Bu bahisler üzerinde uzun müddet duracak olsaydık âsâr-ı mezkurenin sahne için ne dereceye kadar muvafık olduğunu şerh ü izah ederdik. Fakat asıl maksadımız uzun bir fasıla-i tekâmülle nisyanı değilse bile hiç olmazsa eskimeye mahkûm olan o âsârdan ziyade zaman-ı hazırın ihtiyacat-ı temaşaiyesinden bahs etmektedir.

Pek tabiidir ki temaşada olan eser, sonra da vasait-i temsiliye aranır. Birincisi itibarıyla zaman-ı hazırımız, itiraf etmeli ki, hatta bu otuz sene olduğundan fakirdir. Söz söylemek, yazı yazmak hürriyeti istihsal oduğumuz zamandan beri epeyce bir müddet geçtiği halde meydana hangi bir bedia-i temaşaiye var? Halkın inbisat-ı a'sabından istifade ederek temin-i mevcudiyet değilse bile esma' nam eden istibdadlı hafiyeli, yaşasınli piyeslerden hiçbiri elbette bu ünvana istihkak-ı ibraz edemez. Zira bunlar ekseriya bir hutbe-i mecnûası şeklindedir ve umumiyetle umuk ve esastan mahrumdur, "estetik"ten, "tez"den muhrumdur. Zaten bunun için değil mi ki memleketimizde teşekkül eden bazı tiyatro kumpanyaları yine

sahnelerinin repertuarını Kemal Bey'in âsâr-ı vatanperverane hatibanesiyle Hamid'in mevlûdat-ı dehasından intihap ve teşkile mecbur oldular. Ve biz yine bu sahifelerde mesela Hamid'in Tezer'i, Finten'i hakkında biraz fazla hakikatcûyane beyan-ı mütalaat ederken o kadar şey umarak beklediğimiz şu zamanın akamet-i ebediyesine ait derin bir hiss-i elim duyduk.

Halbuki acaba bizim temaşamızın sine-i nursidesine konulacak nadide, tamamiyle hususî mevzular mı yok? Sahnede teşrih e tahlil olunacak mesail-i ictimaiyemiz mi yok? Agûş-ı tarihte muhkûm-ı nisyan yatan mefahir-i maziyemiz mi yok? Bunlarla neler yapılabilir? Yalnız bunları nadir bir nazarla görecektir, bu sızlayan cerihaları gösterecek, bu derin ve müşkil mesaili münakaşa ve halledecek, hayat-ı şarkiyemizin kendine has, belki medeniyet -mehcur fakat her halde garip bir güzellikle cazibedar menakab-ı aşk ve emelini, tarih-i heyecan-alûdumuzun fecayi' ve mefahirini ağlayacak ve terennüm edecek kalemler lazım. İşte - zahir-i hale göre hükmediyorum- Mateessüf asıl onlardan mahrumuz. Bunların vücuda gelmesini bekleyerek aynı zamanda mütercim piyes oynamak tavsiyesine beni mecbur eden sebep de bu idi.

İkinci vasıl-ı müşkilat da temsil ve ibrazda meydana çıkıyor. Filhakika bir eser-i temaşanın tertib ve tahriri kadar müşkil bir işte onun temsil ve ibrazıdır. Hatta demin bahsettiğimiz otuz sene evvelki devr-ı temaşaîde bile bir çok zevat-ı edibiyenin himmat-ı ciddiyelerine rağmen müstesna bir mükemmeliyet gösterilemediğine rivayetlerin mübalağa-ı tabiiyelerini tayyedince kani olmak lazım gelir.

O zaman en birinci mahzur mümessilelerden başka mümessillerin de gayr-i müslimlerden ibaret olmasından ve onların hatta bazen pek sanatperestane sa'y ve gayretlerine rağmen telaffuz hatalarının izaleye hiç bir zaman muvaffak olmamalarından idi. Biraz da -mevsuk' bir rivayete istinaden söylüyorum- her ilk şeyde tabii olan acemilik sevkiyle bittabi

jestlerde de matlub-ı kat'i olan muvafakat temin edilemiyor, ekseriya mübalağalı heyecanlar, feryad-amiz sesler sahneye meziyet-bahş addolunuyordu. Fakat bütün bu nekayıyla beraber her halde bir başlangıç için bu bir şeydi. Şimdi yeni sahnelerin ekseriyet sanatkârını müslürıanlar teşkil ediyor. Bu bir hatvedir. Yalnız burada en birinci müşkil kalıyor ki bu da mümessile meselesidir. Bittabi gayr-i müslim olması lazım gelen bu mümessileleri yetiştirmeye bir çare- bir imkân düşünmek âtf-i temaşa için elzemdir. Çünkü her şey gibi sahnenin de kadınsız bir çöldür, bir adem-i abaddır. Şimdilik şöyle böyle biraz ibraz-ı ehliyet eden bir iki mümessile varsa da böyle bunları bir sahneye temin-i muaffakiyet edebilmek için gerek kıymet, gerek adet itibariyle kafi görmek cidden gülünç bir hareket olur. Bir sahne için okur, yazar, şimdilik bir ruh-ı edebîye malikiyet şartını istisna etsek bile hiç olmazsa rolünün birk kısmını şaşırıldığı zaman yerine onu ifade eyleyecek başka kelimeler ikame edecek kadar lisan aşına mümessileler -hatta mümessillere- muhtacız. Buradaki şimdilik görünen müşkilatı mağlup etmek şayan-ı takdir bir hareket; aynı zamanda dur-endişliktir de. Zira bugün bütün bütün neşriyat-ı edebiyeyi menfur bırakan, yalnız dolu midesine kolay ve eğlenceli bir hazm-ı temin için temaşasına gekdiği sahneyi bilir bilmez alkışlayan bu efkâr-ı umumiye yakın ve ciddî bir tahavvüle uğramayacaksa sanata âşık olanlar için bu bir matemdir.

8 Haziran 1325

Celal Sahir [EROZAN]

(SF. Nr. 942, s. 88)

MUSAHABE-İ TEMAŞA

Sultan Murat: 3 perde - Yarasa Kemiği: 1 perde

Sahne, ziyalarının sihr-i a'zam ve tezyiniyle en kirli, en ârf-i sanat eserleri ahalinin muhayyile-i ibtidaiyesinin cereyan-ı takdirine sevkile alkışlatır. Fakat bir eser-i temaşanın hüsnü, sanatı yalnız halkın acul ve mehic alkışlarıyla ölçülemez, münekkidin de hame-i tedkikinin bıraktığı izlerdeki gölgelere, renklere bakmak lazımdır, bir piyes münekkitle halkın zevkini, takdirini okşayabilirse... Bila tereddüt hükmederiz ki sahibinin kaleminde, kaleminin ucunda bir istidat, bir kudret, bir vukuf, sinîn-dide bir sa'y vardır.

Halkın ahval-i ruhiyesine derin ve nafiz bir nazarla bakılınca... O bazen piyeslerde yalnız kelimeleri, yalnız birkaç mânâsız, münasebetsiz levhaları bütün kuvvet-i galeyanyla takdir eder, alkışlar, piyesin hey'et-i mecmuasını, eserin maksadını, piyesteki vak'ayı tanzim ve tertip ile piyese hayat veren hileleri, saniaları, ve hiddet-i merak ve tecessüsü, neticeyi, hürriyet, adalet, yaşasın gibi kelimelerin onu, seri' heyecanları taht-ı te'sirinde tamamıyla unuttur, hiç aramaz...

Piyes alkışlandı: Fakat alkışlanan doğrudan doğruya piyes mi, yoksa kalplerde ateşli bir aşk, bir itikat teşekkülünde yaşayan kelimeler yahut esere pudra, allık gibi sürülen kadınlı, allı yeşilli, ziyalı levhalar mı?

Şüphesiz, alkışlanan eser, eserdeki sanat, maharet, mevzu, lisan değil, birkaç kelime, birkaç levha...

Demek ki bu gibi eserler sakat ve malullerdir, bunlar piyese ait âzâya, malzemeye malik değildirler.. Banlardan o sözleri, o cümleleri nez' ediniz, o levhaların lutf-ı muavenetinden, sihr-i tezyininden onları uzaklaştırınız, enzar-ı temaşanıza çirkin ve sefil şekilleriyle, kırık ve dökük birer kadid-i müstekreh çıkar.

Bunlar yalancı, riyakâr, hilekâr eserler, bunlar hırsızdır: Sanat-ı temaşanın sanat-ı tezyin ve tersiminin hududunu tecavüzle canlı vahaların, güzel tersim edilmiş perdelerin hakk-ı hüsnünden çalarlar, kalpierre daima zinde, hafi yaşayan hevesat-ı itikadiyenin hüküm ve nüfuzunu gaspederler.

Fakat namuslu, üstad, müsteid muharrir parmakları gibi bu süfli, boyalı, sanat-güza hilelere, süslere tenezzül etmez. Hakiki muharrirler hakiki piyeslerle, eserlerle sahneye bir hayat, bir ruh verirler. Bunlar mevzuların hevesat-ı rakikasını bir taassüb-ı sanatla tahlil ederek temaşaya inkılap etmeye müsteid olanlarını intihap ederler. -Çünkü her mevzu perdenin amak-ı ruh-ibrazında bir mevki, bir hayat bulamaz- Ve sonra bu mevzudaki vahdet-i vak'aviye ile vahdet-i merak ve tecessüsü muhafaza için dimağlarını, kalemlerini terletirler, yorarlar; vak'aya bir hareket verebilmek için eşhası bir adese-i tahlil-i ruhiyeden geçirirler, onların itiyatlarını, ihtiraslarını; heveslerini, emellerini mevki-i ictimailerini tayin ederler, her eser-i temaşa bir neticeyi âmir küçük mikyasta bir nümune-i hayat bulunmasıyla bunu müvellid bütün entrikaları, hileleri birer birer dimağlarının hafa-gah-ı ilham ve hafızasından çıkartırlar ve bütün bunları, şahsiyet-i sanatlarından mühim bir kısım heyecan-bahş ilavesiyle, süslerler.

Böyle bir endişe-i sanatla sahnenin sinesinde yaşayan âsârın ezvak-ı temaşaiyesi yavaş yavaş kalbi nuşin ve mütemadi bir hisle imla eder; nazar ve dimağı bir nokta-i tecessüsün etrafında işgal etmekle beraber temaşa gerek enzarını müteaddit hayatı sahnelerin etrafında dolaştırır ve bu sihr ve nüfuz

dakikadan dakikaya bütün benlikleri istila ile bir kitle-i yek-heyecan haline vaz' eder; bunlarda kelimelerden ziyade vak'a, vak'anın esbab-ı müessiratı ruh-ı eşhas üzerinde bir te'sir ve nüfuza maliktir. Bunlardaki hiyel-i teheyüç sanatın a'sar-karin tecarübünün bir mezuniyet-i zevk-nüvaz ve hüsn-nüvaz ile, bahşettiği hilelerdir. Bunlar hakiki piyesler, hakiki eserlerdir.

Evvelkilerin alkışlarıyla bunların alkışları arasında pek çok fark vardır: Birincilerde nutuklar ve mânâsız levhalar, bunlarda eser, vak'a muharririn ruhu alkışlanır.

Mateessüf bizde -birkaç eser-i temaşa istisna edilmek şartıyla- iki seneden beri yek mail, yek hareket, yek hezeyan olmak üzere birçok piyesler birinci kısmın fihrist-i istihza-averinde yaşıyor.

İşte bu hafta içinde verilen piyeslerden: Sultan Murat... Bu eseri hülâsa için birkaç cümle kafidir: Sultan Murat mahbus... Ali Suavi Vak'ası.. Padişah-ı Mahlu' muhtazır ve murhum...

Birinci perde bizi biraz aldattı.. Fazla ve mahallinde olmayan da'valardan sarf-ı nazarla eserin muharririnde küçük bir istidad-ı temaşa görüyorduk. Mamafih ikinci, üçüncü perdelerle mahiyet-i bî-vukuff-i muharrir tamamıyla tezahür etti. Eserede bilinmemiş, işitilmemiş hiçbir izde tesadüf edilmedi ve bu ma'lumiyet keyfiyeti temaşa kitaplarının (148) hassa-i esasiyesinden olan merak ve tecessüsü bahşedemiyordu. Ve bundan başka müstakil ve esas olmak üzere iki vak'a, iki piyes vardı. Halbuki temaşa kitapları için vahdet-i vak'aviye ruh ve hayattır. Lüzumu takdirinde iki vak'aya ihtiyaç olsa bile biri diğerine tabi olmalıdır. Bu eserde birinci vak'a birinci perdeden ikinci perdeye kadar devam ediyor. İkinci vak'a da üçüncü perdenin devamı müddetince görülüyor. Ve bu iki vak'aya muharrir hiçbir hareket, hiçbir hareket-i hayatiye veremiyor; eser tamamıyla sabit ve camit...

Bunun gibi tarihin bir mesafe-i mühimmesini yaşatmak, ihsas etmek isteyen piyesler böyle yazılmaz: Gösterilmek istenilen saha-i mazi iyice tedkik edilmekle beraber en canlı, en müheyyic kısımları ayrı ayrı intihap ve tefrik edilir. Ve sonra bunlar vesair-i tarihiyenin metalib-i tezyîniyesine riayet edilmek şartıyla levha, tablo şeklinde sahneye getirilir.. Veyahut bütün bir tarihi nazar-ı tedkik ve ibraza alacak yerde onun içinden yegane ve esaslı bu vak'a intihap edilir, yalnız bu vak'anın vahdet-i esasıyesi etrafında piyes yazılır.

Sultan Murad muharriri bunları yapmadı; bu esasları düşünmedi; piyesin ismiyle birkaç sözden istifade-i şöhret etmek istedi, muvaffak olamadı. Filhakika piyesinin birkaç sözü, birkaç tipi alkışlandı. Ve neticede ahalinin layakd, bî-insaf sükutu karşısında zannederim ki muharrir daha ziyade tedkik ve sa'y ihtiyacını hissetti.

Zaten bu gibi yalancı piyesler ya az yaşar yahut hiç yaşamaz.

... Şimdi Yarasa Kemiği: Tercüme edilmiş bir eser-i tamaşa... Bunda ne ötekilerde bulunan muavin ve ruh-ı beşerle oynayan cümleler, kelimeler ve ne de levhalar süslü, muğfel, münasebetsiz yamalar.. Bunda vak'a hareket, hıyel-i temaşa var. Anlaşıyor ki bu eser hakiki bir piyestir. Yalancı, riyakâr değildir.

Yarasa kemiği guya kadınlar üzerinde bir tesir husûle getirirmiş. Kadın bunun için zevcini kiskanyor, evde bir piyano muallimi, uşak, bir de hizmetçi kız var. Piyano muallimi zevcesine kendini sevdirmek istiyor. Uşağın efendisinde yarasa kemiği vardır, sözünü işitir işitmez bu kemiğe malik olmak için uşağa bir çok para veriyor. Ve uşak kemiği çalıyor. Fakat bunun da bir sevdiği vardır. O da hizmeti kız. Uşak Yarasa kemiğini tecrübe ediyor, muvaffak olamıyor. Mamafih kız da onu seviyor. Biraz daha para kazanmaları için sükut ediyor ve evin hanımı kocasını kiskandırmak için muallime ilan-ı aşk etmeyi düşünüyor. Piyano muallimi kemiği alır almaz birinci kadın olmak üzere evin hanımını karşısında buluyor. Kadının yalancı

ilan-ı aşkını hakikat telakki ile bu sihir ve nüfuzu kemiğe atfediyor. Bu esnada muaşakada uşak geliyor, hanımı muallimin kolları arasında görüyor. Efendisine bu muameleyi ihbara gidiyor uşağı kışkandırmak maksadıyla muallime yalancı bir itiraf da o yapıyor. Muallim kemiğinden çok memnundur. Uşak, efendi sahneye giriyorlar. Uşak bitti; hayretler, ıztıraplar içindedir. Bu esnada eser-i tesadüf olarak, hanım da, kocasını görmeksizin, muallimin kucağına atılıyor. Efendi pür hiddettir. Muallim artık evde duramaz. (149) fakat kabahat onda değil, yarasa kemiğinde... Yarasa kemiği ne demektir, efendi soruyor. Bir de çıkarttıkları zaman ne görse beğenirsiniz. Arayınız, yemin ederim ki bulamazsınız; takma dış...

İşte bir mevzu. Bir tiyatro mevzuu.. Bunda ne âlî fikirler, ne de yüksek surlar var. Fakat bir piyesin istediği bütün meziyata malik.. Bu bir hakiki piyes.. Yalancı, dilenci gibi bir piyes değil..

Ahali bunu da alkışladı ve tiyatrodan kalplerinde tatlı bir mahzuziyet-i sanatla ayrıldılar ve bu piyes ahali ile beraber münekkidi de memnun etti. İşte hakiki piyes!..

Şimdi müştakan-ı sanata, zannederim ki birinci defa, Şadi Bey'i takdim etmekle iftihar ederim. Şadi Bey sahnenin bize âtî için bir ziya-yı iftihar tarzında gösterdiği bir genç.. Yarasa Kemiği'nde gösterdiği maharet evza' ve hareketi, rikkat-i taklid ve temsili tamamıyla takdir edebilmek için uzun satırlara ihtiyaç var. Hülasa olarak söyleyeyim ki Şadi Bey sanatı bir ümid-i âtîsidir. Kendilerini tebrik ederim.

1325

Şahabeddin Süleyman

BİZDE TEMÂŞÂ-GERÂN VE MÜNEKKİTLER

Efkâr--ı umûmiye ve efkâr-ı münekkidiyenin âsâr-ı temaşaiye ile revabit ve münasebetini izah ettikten sonra bizdeki efkâr-ı umumiye ile münekkitlere atf-ı nazar etmek istiyorum.

Bu münasebetle her şeyden evvel, mateessüf yine mevzuu bahs olacak nokta cehalet-i umumiyedir; hemen herkese, her yere şamil olan her şey hakkındaki cehalettir. Sonra bu her şey içinde herkesin bilhassa cahili, hatta diyebilirim ki arzu ve ihtiyar ile cahili olduğu bir şey varsa o da lisan ve edebiyattır. Hiç bir kaimde emsali görülmeyen bu hal şayan-ı hayrettir. Filhakika her kavim efradı en evvel kendi lisanını, edebiyatını öğrenir. Cihanın her noktasındaki mekteplerde lisan dersine, edebiyat dersine ehemmiyet-i fevkalade verilir. Bizde ise tamamiyle aks-i kaziye meşhuddur. Dar-ı tahsil ve irfan olmaktan ziyade ezberhane olan mekteplerimizde ezberlemeye değil anlamaya muhtaç olan bu gibi dersler daima gayr-i müfid olmaya mahkûmdur. Buna bir de lisanın güçlüğü sebebinin ilave ederseniz artık niçin kimsenin Türkçesini bilmediğini anlarsınız. Fakat sebebinin anladıktan sonra bir de kemiyet-i cehli anlamak kalır ki bunda hemen her tesadüf insana yardım eder. Ben henüz pek genç olan hayatımda imlâ yanlışları yapan, efkârını kava'id-i lisaniye ve edebiyeye müvafık bir surette kağıt üzerine dökemeyen rical-i kitaba, mektep muallimlerine ve ehl-i ilme tesadüf ettim. Ve asıl garibi şu ki bunları bu noksan vukufundan dolayı mahcup ve müteazzi değil lakayt ve müstehzi gördüm.

Doğru yazı yazmak bu kadar marifet olunca artık aşinaî-yi edebiyatın bu hususta tetebbüt ve mütalaatta bulunmanın, zamanın cereyanat-ı edebiyesinden habîr ve zevk-i edebiye sahip

olmanın nasıl ma'dum denilecek kadar ender bir şey olduğunuz teslimde fikr-i tereddüt etmez. Hem edebiyat denince her yerde olduğu gibi bizde milletin bütün mahsûlat-ı edebiyesi anlaşılır. Bizde herkes kendi fikrine göre bir had çizmiş. Birtakım asarı onun içine alarak bakisini haric-i edebiyat telakki etmiştir. Buhususta efkârı başlıca üçe ayırmak iktiza eder. Bir kısmı kudema-perestandır. Onlar yalnız âsâr-ı eslafı okurlar, ezberlerler, tanzir ederler. Ve edebiyat namına yalnız onları tanırlar. Bu zevatın fikrinde onlar muallakat-ı seb'a gibi bî-nazir ve fevkettenkit bir silsile-i âsâr-ı mukaddesdir. Şinasi, Kemâl ve sâir-i edebiyat mütevassıta müessislerinin husûle getirdikleri teceddütler hiçtir. "keenlem yekün"dür . Ve onların âsârı içinde şayan-ı mütlâa pek az bir şey varsa o da âsâr-ı eslafa müşabih ve mümessil olanlardır. Hele onların içinde bulunup da rûhen daha yeni birazda âsârında bûy-ı garb bulunan Hâmid gibi bir Şems-i deha onlar için tülû etmemiş hükmündedir. Edebiyat-ı cedideyi ise bir melabe-i sıbyan gibi telakki ederler. İkinci kısım edebiyat-ı mütevassıta taraftarları, Kemal prestîş-kârlarıdır. Bunlar asar-ı eslafa evvelkilerin nazar-ı takdis ve tebciliyle değil, Kemâl'in hurdebîn tenkid ve tahliliyle bakarlar; Edebiyat-ı Cedide'ye ise ekseriya müstehaf ve nâdiren de büyükten küçüğe ibzal olunduğu daima bir tavr-ı mahsusundan anlaşılabilir müteveccih nazarları atfeder. Fakat hakikat iltifatları tedkik olursa onlar için mehak ve makbul her türlü teceddüdün Kemâl ve hem meslekleri tarafından yapıldığı ve bundan sonraki teceddüdlerin bin taklid-i garp olmaktan başka kıymeti olmadığı fikri tezahür eder. Bir de bu kısmın bir i'vicacî gibi ayrıca bir zümre peyda olmuştur ki bu da Naci mektebidir. Edebiyat-ı mütevassıtanın teceddüdat-ı lisaniyesini kabul ile beraber fikren daha atik ve şüphesiz ki eslaf-perest kalan bu zümre bereket versin büyük bir kitle teşkil etmez.

Edebiyat-ı Cedide müntesib ve mürevviclerine gelince bunlar memleketin en kalabalık ve en sağlam anasır-ı edebîsidir. Hal-i hazır-ı lardır. Fakat bî- taraf olmak için söyleyelim ki bunlar da kendilerinden evvelkilere ve bilhassa asıl eslaf-ı kadimeye karşı

hafif bir kadirnâşinaslık eserlerine karşı bir ihmâl-i tettebbü' ve takdir mevcuttur. Ve daha garibi bu ihmâl ve istihfafı kendilerinden sonra yetişen nesl-i cedid-i edeb de teşmil etmişlerdir. Filhakika bu gün mecami ve cerâidi "pür va'dü ümid bahş-ı " asar ve esamisiyle tezyin ederek edebiyat-ı cedidenin ekser erkânın sebebi gayr-ı vâzih-ı samt edebisiyle husûle gelen sessizliği pek güzel elhan-ı şiirile telafi eden bir nesl-i cedid var ki bütün iddialara rağmen Edebiyat-ı Cedide'nin bir devam ve tesellüsünden ibaret addolunamaz. Bir birinden pek az fasıla-i sin fark-ı menabi'-i fikriye ile ayrılan iki nesl-i edeb erkânı arasında tabii'l-vücut karabet-i fikir ve üslup ile beraber her halde yeni bir zümre addolunmaya hak kazandıracak hususî bir levn-i edebiye malik olan bu nesl-i cedid ancak bir noktada Edebiyat-ı Cedide ile katiyen birleşir ki o da her ikisinin esbab ve vasait-i tekâmülü garpta aramalıdır.

Şimdi bu gaye-i sanatları mütenakız zümreler içinde evvelkileri bir şehrah-ı müstekim üzerinde ilerleyen bir kafileden ayrılarak yan sokaklara sapıp aram-güzin olmuş fırkalar gibi talakki edip temaşa-yı hazırım halk-ı edebisini biz yine sonrakiler arasında aramak mecburiyetindeyiz. Fakat temaşa edebiyatın bir rüknü olduğuna nazaran evvela bunların edebiyata şu son zamanlarda ne derece ehemmiyet verdiklerini, daha sarahatle söylemek lazım gelirse bilmeceburiye ismini anmaya lüzum gördüğüm istibdad zamanının pençe-i tazyikinde uzun bir devre-i fetretten sonra yeni ve bütün bütün hür bir devre-i tahrir ve mütalaa başlayınca bütün bu müntesibîn-i edebin neler yazıp neler okuduklarını anlamak lazım gelir. Vaktiyle yine bu sahifelere yazdığım kaht-ı edebî makalesinde izah ettiğim vechile Halid Ziyâ, Cenab Şahabeddin, Mehmed Rauf ve Faik Ali imzaları bir dereceye kadar istisna edildiği takdirde bütün Edebiyat-ı Cedide erkânının, uzak ve nuşın bir mazi olan eski zamanlarda bu gazetenin ağuş-ı evrakında birbiriyle yan yana, bir samimiyet-i nezihe ile merbut arz-ı didar eden muhterem imzaların elim olduğu kadar merak-âver bir edebiyat-girizlikle muhafaza-i sükût veya tebdil-i meslek ettikleri

aşikârdır. Kimisi afak-ı siyasiyat üzerinde gülen bir zirve-i şöhretin davet-i füsunkârına kapılarak, kimisi asar-ı edebiyenin metrukiyet-i müessifesine rağmen ilk günlerde herkeste hasıl olan siyasiyat-ı tecevvü'lüğü'nün tesiriyle yevmî gazete makalelerinin nail olduğu revac-ı tabiiye meshur, kimisi marazi bir şekil ve miktar âlân-ı bedbinliğiyle adiyet-i muhitiyeden estikrah eden gurur-ı nefesine mağlup olarak, kimisi bir atalet-i fikriyenin pençesinde kudret-i tevlidiyeden mahrum kalarak ilk vatan dimağîleri olan kişver-i edebiyatı terk eden bu muazzez mevcudiyetler için ne kadar büyük bir matem-i edebî tutulsa şayandır. Delail-i katiye ile sabit olmayan bir şişe hiç bir zaman kanaat edemeyeceğim cihetle yalnız ara sıra bir mükâleme esnasında falan tezahür eden şibeh delailin husule getirdiği kavi bir zannile iktifa ediyorum ki bunlar yazmamakla kalıyorlar. Yazılanları da okumuyorlar; büyük bir cereyan-ı edebîyi sevk ve idare edenlerin birden bire daha genç, faal ve mütekemmil zamanlarda âlem-i edebiyatı böyle bütün bütün terk etmeleri ne derin bir muhrumiyet olduğu pek kolay idrak olunur.

İşte bu yazmayan ve okumayan üstadları da bırakınca ortada gençler, yalnız onlar kalıyor. bugünün hareket-i edebiyesini yapanlar, hatta daha garibi hem muharrir hem kari' mekiinde bulunanhar bunlardır. Ve itiraf etmeli ki onlar genç ruhlarının daha hiç bir hassa-i tatmin almamış ateş-i edebiyesiyle daha alakadardırlar. Hatta kendilerinden evvelki neslin bu lakaydî-i azimi, bu sükût-ı nâ-bemevsimi bile onların kalbinde bir makes-i elem bulmaktan halî değildir Mamafih onların da ümid ve intizar olunduğu kadar velut olmadıkları bir bedahattir. Bir de en büyük noksanları bütün gençlikleriyle atıldıkları saha-i edebiyatta bazen acı bir muaheze-kâr ve nasih, bazan müşfik bir takdirkâr vaz'ını alacak bir himaye-i edebiyeden mahrumiyetleridir.

Şimdi böyle az bir zümre-i edebiyatperver etrafında bütün bunlara bigâne, lakayd, en küçük zevk-i edebîden bî-nasip bir kitle-i halk tasavvur ediniz: İşte muhitimiz ve işte efkâr-ı

umumiyez. Bu bigâneliğin, bu lakaytlığın, bu bî-nasıpliğin bütün kuvvet-i mahiyetini göstermek için tabir bulunamaz. Daha iyisi bunu mecami-i edebiye müdürlerine sormalı. Onlar bunu pek güzel bilirler. Be ben de vaktiyle bunlardan birinin naşiri olmak sıfatıyla bu hususta acı bir tecrübede bulundum. Zaten bir seneden beri pür heves birer tair-i nev-pervaz gibi sema-yı matbuatta uçmaya başlayıp birbirinden pek az fasıla ile kanatları koparak hak-ı nisyanı düşen şüheda-yı risail-i edebiyenin kesreti buna pek celi bir burhandır.

Edebiyat için bu kadar lakayd olan bir halkta tiyatro hakkında idrak ve takdir ile mütetevvic bir merak ve arzu aramak elbette pek abes olur. Zira tiyatro bizde henüz bir tıfl-ı nev-zaddır. Poul Bourge bin sekiz yüz seksen iki senelerine doğru ismini unuttuğum bir gazetede yazdığı ve sonra bir kitapta neşrettiği tefrika-i temaşaiyelerinde Fransa'nın o zamanki efkâr-ı umumiyesini pek şayan-ı iftihar olmayan bir lisan ile mevzu'-u bahs ediyordu. Ve ekseriya muvaffakiyet kazanan piyeslerin bir selahiyet-i edebiyeyi haiz olanların takdirinden uzak kaldığını ve bilakis böyle takdir-i üdebaya mazhar olduğu halde zevk-i halka mülayim gelmeyen piyeslerin de pek çok olduğunu söylüyordu. Fransa'nın yirmi otuz sene evvelki efkâr-ı halkı şüphesiz ki bizim şimdikine nisbetle pek mükemmel bir şeydir, bunu anlamak için biraz sıkıca tiyatrolara devam etmek ve mevzuat-ı sahnenin halkın fevk-ı i'tisabından geçirdiği ihtizazatı, tezahüratıyla keşf ve istidlal edecek kadar müdakkik bulunmak kifayet eder. Filhakika ilk eyyam-ı hürriyette bir cûş u hurûş-ı ma'zur ile oynanan Kemâl Bey'in vatanperverane piyeslerinden ta Burhaneddin Bey Kumpanyası'nın son temsil ettiği Büyücü piyesine kadar tekmil temaşaları seyre gelen halkın muhasalası o kadar acemi, o kadar takdir-i temaşadan mahrum bir şeydir ki hayret etmemek kabil değildir. Fakat biraz düşününce bu hayreti de insan makul görmez; zira her şeye ait zevk, neş vü nema bulmak için kendine muhsus bir terbiyeye muhtaç olduğu şüphesizdir. Bizim halkımızın zevk-i temaşaiyesini terbiye ve tenmiye için ise hiç bir şey yapılmamıştır.

İtiraf etmeli ki şu zamanda oynanan piyesler, kıymet-i edebiye itibarıyla, Manokyan Efendi Kumpanyası'nın sansür kalemiyle en iyi parçaları tayyedilmiş melodramlarına kıyasen pek fazla yüksektir. Binaenaleyh zaten şayan-ı zikir bir hamule-i zevk-i edebîye malik olmayan halk için birdenbire bu kadar sıçramak kabil olamaz. Fakat işte burada yeniden bir teşevvüş hasıl oluyor. Şimdi acaba halkın bu seviye-i fikriyesi düşünerek oynanacak piyesleri de ona göre intihab etmek mi iktiza eder, yoksa halkın henüz hazmedemediği nefis ve mutena ziyafet temaşaiyeyi vermekte devam ede ede onda bir kabiliyet-i hazmiye husule getirmek kabil olur mu? Burada insana iki çıkmaz sokak arasında kalanlara mahsus bir şaşkınlık geliyor. Fakat ben bila tereddüt ikinci usulü tercih ederim, evet, bugün halkın seviyesine inerek melodramlara inmektense -zaten halk bununla da iktifa etmez, çünkü daha aşağısına, tuluat oyunlarına alışmıştır- iyi oyunlar ibraz etmek elbette müreccahtır. Böyle asar-ı müellife mevcut olmadığı için bittabi tercüme edeceğiz. Yalnız bu tercümelerde fikirce bir şeye dikkat etmek iktiza eder: Piyesleri mümkün mertebe mevzuları pek ince, pek muadil mesail-i ictimaiyeyi muhtevi olmayanlarından, nisbeten daha ziyade sarîh, hadisat-alûd, kabil-i tefehhüm olanlarından intihab etmeli ve münekkitler de makalelerinde mümkün mertebe bu piyeslerin kıymet-i temaşaiyesi, teferruat-ı mevzuu hakkında izahat-ı kâfiye vererek ruhunda temaşa için bir şemme-i merak ve tedkik uyanan halkın tekâmül-i zevkisine rehberlik eylemelidir. Halbuki biz de temaşa için şimdiye kadar yazılan asar-ı tenkidiye eserden ziyade temsile hasr-ı ehemmiyet ediyordu. Gerçi henüz oynadıkları rollerin ruhuna nüfuz şöyle dursun hatta bazen söyledikleri lakırdıları bile kelimenin bütün şümul mânâsıyla anlamayan okurlara verilen bu aleni derslerin de elzem olduğu muhakkaksa da makalenin bir kısmını da esere tahsis etmek bunu her halde işkal etmez. Bu suretle münekkitler hakikaten büyük bir vazife-i maarifperverane ifa etmiş olurlar.

İtiraf etmeli ki münekkitlerimide henüz sanatın bizdeki ibtidaiîliğiyle mütenasip bir derecededir. Bir de bilhassa yeni

başlayan bir Şeye gaye-i hakikiyeye doğru veche-i istikameti verinceye kadar muhafazası Şediden lazım olan ciddiyet ve bî-terafılıktan muhrumdurlar. Pek çokları hüsn-i niyetle ibraz ettikleri bu müsamahakârlığın terakki-i temaşa için ne müthiş bir afet olduğunu takdir etmediklerinden kendileri de farkında olmayarak sanata ihanet ediyorlar. Her kusuru affeden bu müsamaha-i mültefitane ile teşvik ve tergib ettiklerini zannettikleri temaşa müntesibini, eğer ciddi bir tenkitten müteessir olarak terk-i meslek edecek adamlarsa sanat-ı temaşa, emin olmalı ki, esasen onlara büyük bir âti temin etmeyecektir ve etmemelidir. Vukûf, bî-teraf ve sert bir tenkid-i hakikî bir sanatkâr için bir düşman değil belki en sadık bir dost, en yanılmaz bir reh-nümadır.. Artık bu bedahati öğrenmeli.

28 Ağustos 1325

Celal Sahir [EROZAN]

SF. nr. 949, s. 198-201

Tetkik-i Edebi:

RAİK'İN ANNESİ

Muharriresi: Halide Salih Hanım

İlan-ı hürriyeti müeakip senelerden beri bir zulm-i anifane ile mecbur-ı sükût bırakılmış olan âlem-i matbuatta bir veludiyeti mebzuliyeye ile meydana atılan bütün yeni imzalar arasında nazar-ı dikkati pek celb etmiş olan ilk makalelerinde verdiği va'di hergün başka bir mükemmeliyet-i müşaşa'a ile tuttuğundan dolayı en şayan-ı dikkati şüphesiz Halide Salih imzasıdır.

Makalelerinde kadınlardan pek me'mul olmayan bir ciddiyet ve metanet-i efkâr ira'esinden hali kalmamış olan bu muhterem muharririn yazıları beş altı ay içinde bu imzayı layık olduğu makama yani muharrirîn-i mevcûde arasında, birinci safa is'ada muvafık olmuştur ki bu, şayan-ı tebrik bir muvaffakiyettir.

Bu yazılarda ilk evvel muhterem muharrirenin yazıları beş altı ay içinde bu meziyetlerden daha aşağı kalmamak üzere üsluptaki rikkat ve nezaket bahusus, irad-ı fikirde, cümlelerin tertib-ü tahririnde meşhud olan yepyeni, pek latif bir tarz ile bütün kari'leri cezb ve celb etmişti. Ve bütün bu muhterem imza üstünde görülmüş olan makaleleri de badi-i emirde biraz müşevveşce olan üsluplarıyla beraber, vasi' bir kudret-i nazar, derin bir istidad-ı hiss ve fikir irae ediyordı.

Fakat şüphe yoktur ki, son eserleri, yani Raik'in Annesi haklarında umum-i kari'in-i Osmaniye arasında peyda olan

fikr-i meclûbaneyi, bütün makalelerinde ziyade miknet ve kuvvetle tahkim ve te'sis edecekti. Çünkü şimdiye kadar ne olsa âdî bir makale muharriri olmaktan başka bir şey değilken bugün mühimce bir eserin sahibesi ve muktedir bir edîbe olduklarını isbat etmiş oluyorlar.

Çünkü makale denilen yazılar, ne kadar mükemmel olurlarsa olsunlar böyle büyükçe bir romanın değil, küçük bir hikâyenin bile yanında pek âdî bir iş olmaktan kurtulamaz; ve en âdî bir hikâyede bile tedkik ve müşahede, tahlil-i ruh ve fikri-felsefî gibi mühim meziyetler zarurî iken mevcut bir fikri arz u iraedden başka bir şey olmayan makalelerde bunlar hemen hemen gayr-i mevcuttur.

Buna mukabil Raik'in Annesi gibi bir eserin tasavvuru, tertibi ve tahriri o kadar müşkil bir iştir ki, yüzlerce makale muharriri mevcut olduğu halde, bunların içinden ancak birkaçı böyle bir hikâyeye yazmaya cesaret edebilerek bunların içinden bunların arasında da ancak bir tanesi bu muvaffakiyete mazhar olabiliyor.

Raik'in Annesi, kocasının uzun gaybubetlerinden, vefasızlığından bî-zar olarak onu terkedip babasının yanına gitmiş; kocasının bu halinden me'yus olmayacak kadar metin tabiatli, ma'ahaza "Bir Katolik kadar talakattan mütehaşî" bir genç kadındır, Raik'in ise babasını pek çok sevdiğinden dolayı bu müferekattan son derece mütezzidir. Roman, genç çocuğun mazlumiyetiyle dil-hûn, gerek kadının, "hüsnü kadar müstesna olan ruhuna" meftun olan üçüncü bir şahsın bu rabıtası ve aşkını feda ederek, hatta cebreylediği tebaüde nefsinin mahkûm ederek, bu kadim bir sükût-ı elîmden tahlis için kocasıyla barıştırmamasından bahsediyor.

Bu romanda birinci derecede şayan-ı medh ve sena bulduğum şey vukuatın tertibi ve tezyinidir; ve bu o kadar

muvaffakiyetle yazılmıştır ki, mesela birinci sütün yazılırken, bütün sütünlarda ne söyleneceği, ancak büyük bir maharetin tayin edebileceği müdakkik bir ölçü ile, takdir edilmiş olduğu nazara çarpıyor. Bu ise romancılıkta o kadar kıymetli bir meziyettir ki sahibini büyük muvaffakiyetlere namzet edebilir.

Sonra üslup rikkat ve asaletini muhafaza etmek şartıyla, müşevveşiyetten ta'arri etmiştir; bu müşevveşiyetin daima tertib hatasından münbais olduğunu zannetmişim. Bu zannımda hata ettiğimi son eserle anladım. Çünkü yevmî gazetelerin tertib ve tashihi o kadar azım bir badiredir ki bahusus yazdıkları makaleyi bizzat tashih edemeyenlerin eserleri kendilerinin de tanıyamayacakları tarzda tab' olunduğu ekseriya vakîdir.

Herhalde, Raik'in Annesi, muharriresinin romancılığın her türlü şearine hemen hemen üstadâne bir vükuf ile sahip olduğunu nazarlarda tayin ediyor. Ve aramızda yeri, muktedir bir muharrirenin daha vücudunu görmekle bizi cidden iftihara sevkeden böyle mükemmeliyetle tertib ve tahrir edilmiş olan bu romanın sahibesi edebiyatımızın ilk edibesi olmak üzere tanınmalıdır. Çünkü bugüne kadar bütün muharrirelerimiz ya beş on parça şiir, yahut sekiz dokuz makaleden başka bir şey yazamayarak bî-gayr-i hak kesb-i şöhret etmişlerken, yalnız Halide Salih Hanım, ilk defa olmak üzere, büyük bir iktidar irae eden böyle mühimce bir eser tahrir edebilmiştir.

Bu eseri oldukça bir muvaffakiyet addederek selamlamak lazım gelir; ve yalnız böyle bir eseri yazabilerek edebiyata yüksek bir nasiye-i sanatla dühül eden ilk edibemiz edebiyatımızın erkanı arasında, kemâl-i ihtiramla ser-fürû ederek layık olduğu mekii takdim etmeyecek bir kimse bulunmaz zannederim.

Büyükada-Mehmet Rauf

Kîl ve Kâl-ı Temâşâ:

BERNİŞTAYN'IN HIRSIZ PİYESİ

Medhini gazetelerde okuduğumuz Hırsız piyesini Burhaneddin Bey Kumpanyası'nın kadınlara da oynayacağını ilanlar haber verince ne kadar sevindim. Ve bu sevinmekte ne kadar haklı idim. Zira şimdiye kadar millî birkaç eserle ekseriya isimleri yalnız avam arasında ma'ruf muharrirlerden tercüme olunan piyeslerden başka bir temâşâ görmemiştik. Binaenaleyh mütehassür kadın nazarları için bu ilk, ciddi temâşâ idi. Bu eserin mevzuundaki cazibe de ayrıca bir memnuniyet uyandırıyor. Filhakika Mösyö Bernistayn'ın bu piyesi zayıf ve nâ-tüvan bir kadın kalbinin müdafaanamesi gibidir. En aşikâr bir cürm-i saiki ne olduğunu düşünerek müellifi mazur gösteriyor. Hakikaten yalnız kocasına olan muhabbetinden, onu kendine daima rabtirmek için yegâne çare; etrafındaki kadınlardan daha ziyade süslenmek olduğundan ve buna parası yetişmediğinden dolayı Hırsız olan zavallı Mari Luis piyesin ikinci perdesinde hissiyatını o kadar güzel döküyor, anlatıyor ki insan yalnız bir aşkın istikbâlini kurtarmak için irtikab edilen bu cürmü müellifle beraber yalnız ma'zur değil belki de muhakk görmek istiyor. Ve en birinci kabahat Rişar'ın da itiraf ettiği gibi kadına değil asıl erkeğe, erkeklere zevcelerinden yalnız hüsn-ı haricî, süs cazibe bekleyen onu bulamayınca yahut bir müddet daima aynı yeknesaklıkla görünce hemen bıkar, gözlerinde derinleşerek pür nefret olacak bir kayıtsızlığın mukaddematı başlayan kocalara buluyor. Evet bunların kabahatı ve bu müthiş kabahatın ne gizli

kalmış kurbanları vardır. Halbuki her türlü zinet-i hariciyeden daha yüksek ve şâyân-ı tercih olması lazım gelen bir süs, asıl kıymetli süs, fazilet-i ruhiye layık olduğu ehemmiyet ve takdise mazhar olsa zevcleri rabt ü celb için bu kâfi gelse kadınların meşhur-ı âlem olmuş bir büyük kusuru, hırs-ı zineti, israfı hepsi ihtimal ki bir efsane olur, unutulurdu. İşte belki kadın muhakemesiyle, Mari Luis 'i bu büyük cürmünden ma'zur gördüğüm halde diğerinde masum bir kelbe oynadığı tehlikeli oyunda biraz kabahatli buluyorum. Zevcini tekmil-i kalbiyle seven Mari Luis 'in tabiatındaki hafiflik sebebiyle Fernand Lefard'ın ifşa ettiği aşka birdenbire cevap vermeyip de onu sürükletmeye, bir ümit arkasında koşmaya bırakması bence nâkâbil-i af bir kusurdur. Fakat düşünce düşünce bunda da küçük mazeret buluyorum: Fernand'ın henüz mühim bir aşk için lüzûmundan fazla küçük olması. Belki de Mari Luis buna aldanmıştır. Bunu ehemmiyetsiz bir şey, eğlence sanmıştır diyorum. Ve piyes de biraz bu hususta beni te'min ediyor. Netice gerçi bu oyuna verilebileceklerin en iyisi olmakla beraber beni biraz lakayd bıraktı. Zira gördüm ki neticede en çok ceza gören, eşhas, vakıanın en masum ve muzlumu olan Fernand'dır.

Elbette bu kırık dökük cümlelerin karilerime mevzu hakkında tamam (106) bir fikir vermez, fakat zaten gazetelerde tekrar tekrar izah olunan bu mevzu artık herkesin ma'lumudur.

İşte bu kadar güzel bir piyesi temâşâ etmek sevinciyle gittiğim tiyatroyu biraz kalabalık görünce memnuniyetim tezâyüd etti. Zira bu kalabalık bana kadınlarımızın temâşâyâ meyl ü rağbetlerini gösteriyordu. Ben ise şimdiye kadar medeniyetin bütün güneşlerinden mahrum bir geceli hayat yaşayan kadınlarımızın en ufak tenevvür taliini şiddetle alkışlayanlardım. Bahusus bu tiyatroyu dolduran halkın memleketimizin en yüksek tabakasından olduğu pek aşikâr gözüküyordu. Bu memnuniyetimi tezyin etti. Halide Salih Hanımefendi'nin pek haklı olarak şikâyet ettiği kuru yemişler falan yoktu. Yalnız oyunun devamı esnasında ara sıra pek

lüzumsuz olarak sesi işitilen handeler temâşânın ne dereceye kadar idrak ve takdir olunduğuna dair şüpheler uyandırıyorsa da benim hiss-i zannım o kadar kuvetli idi ki bunu da asiye hamlediyorum.

Şimdi biraz da oynanışından bahsedeceğim. En ziyade nazar-ı dikkate çarpan bir şey var: Burhaneddin Bey kadınlara vereceği oyunlara her nedense o kadar dikkat etmiyor. Bu dikkatsizlik her şeyde gözüküyor. Sahnenin tefriş ve tanziminde olduğu gibi oyunda da bu hakikaten şâyân-ı teessüftür. Zira kadınlarımız hakkında anlamak için pek yorulmak etmeyen bir hürmetsizliği meydana çıkarıyor.

Faraza birinci perdede sahne tertibatında büyük yanlışlıklar vardı. Bundan başka güzel zengin bir salon yerine bir kaç koltuk ile iki etajerden başka her şeyden, hatta adamakıllı bir keçeden bile mahrum sefil bir oda kaim olmuştu. İkinci perdede sahne biraz daha güzel idi. Fakat karyolanın arkasında perdenin deliğinden bakan başlar gayet çirkin bir manzara teşkil ediyordu. Üçüncü perde ilk perdenin aynı idi.

Aktörler içinde en ziyade Muvahhid ve Müfid Ratıb Bey'lerin iktidar gösterdiklerini söylemeye mecburum. Biraz ateşin vaziyetleri, tavırları, elemli sesleriyle Muvahhid Bey hakikaten vazifesini kusursuz yaptı diyebilirim. Müfid Ratıb Bey de ara sıra -belki kederden, endişeden- söyleyeceğini unutmakla beraber hemen bütün mühim yerlerde en iyi vaz'larla vazifesini ifa ettiği için şâyân-ı takdirdir. Hele üçüncü perdede bu iki gayretli aktörün haklı alkışlara mazhar oldular.

Burhaneddin Bey de vazifesinde zararsızdı. Bu yeni sanatkârın halinde, nasıl söyleyeyim, bir kayıtsızlık, bir kurkusuzluk var. Her ne olursa olsun muvaffakiyetinden emin olan adamlara mahsus bir hal var ki belki hakikaten iyi oynasa insan buna memnun olacak. Fakat böyle hatalar tekrarlandıkça adeta insanı öfkelenendiriyor. Ve bir tavsiye-i bilâ ihtiyar hatıra geliyor: Kıyafet kadar sözlere de dikkat etmek, faraza Tarık'taki

nisbî mükemmeliyeti burada da göstermek; ve biraz ezberlemek zahmetine katlanmak, bu kadar tavsiyelere ısrarlara rağmen Burhaneddin Bey kayıtsızlığında, daha doğrusu inadında devam ederse hakikaten pek yazıktır, çünkü her zaman süflörün esiri olacak ve bu seferki gibi gülmeleri tekrar edecektir. İki isimli bir vazife ifa eden Mecdi Bey de iyi; yalnız lakırdılarında lüzûmundan fazla bir hiddet gözüküyor. Bir de mütemadiyen ellerinin arkasında durması çirkin.

Hanımlara gelince, Suzan Hanım hiç vazifesinin kadını değildi. Bu vazife onun tabiatına muvafık gelmemiştir. Kendisinde daimî bir durgunluk, bir hareketsizlik var ki Mari Luis 'in tasvirine külliyyen zıt. Yalnız üçüncü perdede pek iyiydi. Zira zaten simasından hiç eksik olmayan melûl gölge burada pek yakışıyordu. Bir de Suzan Hanım'ın telaffuzu pek çabuk ve aheng-i kelama hiç dikkat etmiyor; kitaptan okur gibi söylüyor. İnsan anlamakta müşkilat çekiyor. Kendisine birinci tavsiyem evvela biraz daha yavaş tekellüm etmek saniyen etvarına lüzûmu kadar dikkat etmektir.

Bir de Suzan Hanım'a hiç yakışmayan bir şey varsa o da altından siyah saçlar gözüken sarı takma saçlardı. Mutlaka bir saç takmaya ihtiyaç varsa bunun siyah veya kumral olması elbette müreccahtır. Sarı saçlarla Suzan Hanım Eşber'deki Sima-yı masumunu kaybetmişti. Hem zaten cesaret edip söyleyeceğim bir şey daha var: Bence Suzan Hanım herhalde manzum piyesleri bu komedilerden daha iyi oynuyor. Orada lakırdıları iyi anlaşılıyor. Sesil Hanım vazifesini iyi ifa etti. Üçüncü perdede zarif ropdöşambriyla nazar-ı rüva idi. Yalnız telaffuz kusuru var. Ah, bu kusur, bu nâkâbil-i tashih kusur, öyle zannediyorum ki sahnemizin kadın cihetinden daimî noksanını teşkil edecek. Ona çare bulmak ne kadar müşkil.

Bu kusurlarla beraber şimdiye kadar muhrum olduğumuz bir tevki bize ihzar eden bu kumpanya teşekkürlerimize

müstehaktır. Her halde emin olmalı ki yalnız bu samimî
teşekkür, yalancı alkıştan daha iyidir.

Jülide. S.

SF, nr. 943, s. 101-102

Musahabe-i Temâşâiye:

HİRSİZ

Müellifi: Berniştayn

-Burhaneddin Bey ve Rüfekası: 22 Mayıs 1325-

Tezer hakkındaki mütalatımız üzerine millî âsâr-ı temâşâiyenin fıktanından bahis ve şikâyet eden Burhaneddin Bey'e Fransa meşahir-i temâşâ-nüvisânının âsâr-ı kıymetdarını oynamayı tavsiye etmiştik. İşte bu tavsiyemizin neticesi olarak geçen cuma ilk defa Henry Bernistayn'ın Hırsız ismindeki piyesi ibraz olundu.

Bernisayn yeni tiyatro müellifleri içinde pek meşhurdur. Temâşâ-nüvislikte kendine has bir tarz-ı mümtazı vardır. Eserlerinden çok şiir ve edebiyat yoktur. Ve belki, kendi hesabıma söylüyorum, bu bir meziyettir. Kahramanları alekser hayret-bahş-ı tabayi'dir. Ekseri âsârında vakayi' sihr-âmîz bir sür'at-i cereyana tabi'dir. Neticeler hemen umumiyetle insanı şaşırtır. Hatta bazen vak'aların sureti cereyanında da bu şaşırtıcılık vardır. Kariin mantıkî -bahusus kıraatta- müellifin 'tez'ine karşı çok defa isyan eder. Fakat onda öyle nâ-mer'i ve nâ-kâbil-i mukavemet bir kuvvet vardır ki nihayet insanı meclub ederek belki mantıkla da bir dargınlığa sebep olur.

Hırsız, müellifin hemen bütün eserleri gibi, çok i'tiraz ve tenkide uğramış ve aynı zamanda çok beğenilmiş bir piyestir. Sahne-i temâşâyaya ilk vaz'ı esasında nail olduğu takdiratın va'dettiği teselsül-i mes'udîde filhakika idrak etmiştir. Mevzuu

basittir: Bir hırsızlık ve iki aşk. Fakat, müsaade ederseniz, size bunu hikâye edeyim. Raymon Lagard isminde vasi' muamelat-ı ziraiye ve ticariye ile iştigal eder zengin bir adam ile bunun on dokuz yaşında Fernand isminde bir oğlu var. Raymon'un İzabel isminde bir de karısı var ki bu Fernand'ın üvey annesidir. Rişar Voazen Raymon'un hem pek eski bir dostu hem de ticarethanesinde bir me'murudur. Rişar Voazen'in karısı Mari Luiz ise çocukluktan beri İzabel Lagard ile beraber büyümüştar. Bu Voazen ailesi yazların uzun bir kısmını Raymon Lagard'ın şatosunda imrar ediyorlar. Bu iki aile arasında derin ve samimî bir murbutiyet var. Birinci perdede bütün bu eşhası bir akşam yemeği akabinde sahnede müctemi' buluyoruz.

Bir de Mösyö Zanibu diye bir yabancı var. Şatoda bir kaç gündün beri misafir, kendisini Daymond'dan başka kimse tanımıyor. O da bu adamı eskiden muamelat-ı ticariyede bulunduğu birisi diye tarif etmiş. Sahnede cereyan eden ilk mükâlemelerden anlıyoruz ki Mari Luiz gayet hoppa, şuh bir kadındır. Mamafih kocasına meclup, ötekiler de hep iyi, alel'ade adamlardır. Yalnız Mösyö Zanibu biraz fazla ciddi ve sevimsizdir. Fernand biraz merdüm-girîzdir. Filhakika herkes zevk ve neş'e ile musahebe ederken Fernand bir köşede kitabıyla, bunu bir evsile ile öğreniyoruz, Mouppasand'ın romanlarından biriyle meşguldür. Ve diğerleri bilaro salonuna gidip Mari Luiz salonda yalnız kalınca bir şey daha -hem mühim bir şey- öğreniyoruz ki bu da Fernand'ın on dokuz yaşının bütün ateşi, bütün isti'dadıyla Mari Luizi sevdiğidir. Fernand bu aşkını müteaddid mektuplarıyla Mari Luiz'e ilan etmiştir. Ancak on dokuz yaşında yapılabilecek bir cesaretle bu mektupları Mari Luiz'in odasına öteye beriye bırakmıştır. Ve Mari Luis -Kocasını bütün kalbiyle seven bu kadın- yalnız şuhluğundan, kadınlığından bu çocuğa karşı hiç bir hiss-i aşkı olmadığı halde, onun ümidini kesmemiş, kat'i bir cevabıyla bütün kâşâne-i emel ve hülyasını yıkmamış, bilakis her muhale bir çare-i imkan giydiren bu on dokuz yaşında kalbe ara sıra bir tebessümle, kayıtsız fakat pür kayd-ı aşk ve elem bir kalpte kıyametler yapabilir bir sözle, bir istihza-yı şuh ile heves-

rîz devam olmuştur. Ve şüphesiz biraz da Mauppasant'ın bütün kendi aleyhlerine bir tarih-i hayat-ı nisvan teşkil eden kitaplarından teşvik-yâb olan Fernand tatmin ve teskin olunamadığı için gittikçe artan bir ibtila ile Mari Luiz'i sevmekten hali kalmamıştır. Fakat bu mükâleme esnasında bir devre geliyor ki artık Mari Luiz'in bir yangın çıkarmak ihtimali olan bir ateş oyunundan korkmaya başladığını hissediyordu. Artık buna bir nihayet vermek istiyor. Yalnız şurası var ki önce tutuşurken belki bir nefha ile sönebilecek olan bu ateşi rüzgârdan muhafaza ederek karşısında biraz eğlenmek için yelpazesini siper edecek kadar şuhâne davranan Mari Luiz şimdi bunun asıl korktuğu yangın olduğunun farkında değildir. Onun için hatta son kat'i cevabının vermek üzere hazırlandığı bu musahabede bile hâlâ ara sıra şuh ve müstehzidir. Fernand tarafından talep ve rica olunan bu mülakatta Mari Luiz ona mektuplarını yırtmasını ve bu aşktan vaz geçmesini bir aralık nasılsa iktisap edebildiğini bir ciddiyetle söylüyor. Fakat Fernand bu biraz da maderâne nasihati zahiren dinlese bile kalben asla dinlemek istemiyerek ondan yeniden bir mülakat istiyor. Fernand her şeye razı, mektupları da alıp yakacak, yalnız istirham ettiği bahçe mülakatını Mari Luiz kabul etsin. Fakat Mari Luiz bunu kabul etmiyor; ve Fernand salondan çıkarken kapının önünde hâlâ "Geliniz,, bekliyorum, bekliyorum" diye ısrar ederken o "Hayır, hayır!" diye reddediyor. Fernand sahneden çekilince Rişar giriyor. (52) o zaman kocasıyla Mari Luiz o akşam yine erken odalarına çekilmek için bahane düşünüyorlar. Zira on bir ay evvel birleşen bu karı koca hâlâ ilk günlerin hararetiyle meşhurdurlar. Evet odalarına çekilecekler ve uyumayacaklar biraz evvel Fernand'ın mazlumâne bir tavır ile şikâyet ettiği gibi pencerelerinin aydınlığı gece geç vakte kadar onun enzar-ı mahrumiyet ve iştiyakının tutuşturarak devam edecek. Bu esnada İzabel'le beraber salona giren Raymond bu arzuyu akab-ı izharında men ediyor. Ve müteakiben sebep-i mâ'nâda izaha başlayarak herkesçe vücudu ba'is-i tahassür olan Mösyö Zanibu hakkında ma'lumat vermeye başlıyor. Yukarıda söylemeyi

unuttuk ki ve ziyade bu tahayyüre malik olan Mari Luis, Fernand'la mülakattan biraz evvel İzabel'e bu hayretini anlatarak bu adamın şahsını istihza etmişti. İşte İzabel bunu kocasına söylemiş, Raymon evvela bir i'tizar ve sonra karısının, parasının hesabını bilmediğinden bahs ile söze ibtida ederek nihayet onun çekmecesinden bir bir müddetten beri mütemadiyen hissolanucak derecede para eksildiğini söylüyor. Neden sonra İzabel de bunun farkına varmış, bir gün parasını saymış, ertesi gün tekrar baktığı zaman sekizyüz Frank eksildiğini görmüş. Nihayet beraber oturup hesap etmişler, son üç ay zarfında eksilen para miktarı takriben yirmi bin Frank'tan ziyade, hayret, ertesi gün Raymond Paris'e inince bir mükâleme esnasında tesadüfen Mösyö Gonduan isminde birinin vücudundan haberdar olur. Bu Gonduan bir bankada büyük bir sirkatin failini bulmuş eski bir polis memuru. Şimdi husûsî tahkikat memurluğu ediyor. İşte bu yabancı Mösyö Zanibu, o tahkikat memuru Gonduan, herkeste daha mütezayid bir hayret, burada bulunduğu yedi gün zarfında Gonduan tahkikatini ikmâl etmiş ve şimdi bilardo salonunda Raymond'a yarım saate kadar sariki haber vereceğini söylemiş. Hikâye bitince herkes hırsızın kim olabileceğine dair beyan-ı mutalaaya koyuluyor. Bu esnada Gonduan geliyor. Herkes artık onu asıl ismiyle çağırarak karşılarken o yine soğuk ve ebedî ciddiyetiyle ve anlamamış bir tavırla duruyor. Fakat artık Raymond'un bu esrarlı (53) oyuna devam etmeye tahammülü yoktur. En sevgili dostları olan misafirlerinin ve bütün ev halkının yanında ne kadar mahcup olduğundan bahsederek netice-i tahkikatini bir an evvel söylemesini talep ediyor. Evvela birkaç defa yalnız bir mülakat talep eden, herkesin ortasında ifşa-yı tahkikat etmek istemeyen Gonduan artık bütün bütün utanmaya başlayan Raymon'un kat'i ve âmirâne talebi üzerine sariki haber veriyor: Fernand. Hissiyat üzerinde mütehalif te'sirat ile taaddüt eden hayretlerin en büyüğü burada hasıl oluyor. Aynı zamanda gayr-i ihtiyari bir merak ile sınırları gerilen temâşâ-giran birden bire şaşırıldığı gibi sahne üzerinde de derin bir hayret uçuyor. en mukaddes

hissiyatında cerihadar olan Raymon bir hırs-ı şedid ile Gonduan'ın üstüne atılıyor. Fakat Gonduan tahkikatini birer birer anlatıyor. Fernand'ın at yarışlarında bahis kumarları oynadığına ve pek çok para kaybettiğine ve metresi olduğuna dair istihbarat mevsukasını söylüyor. Sonra ayrı bir merdivenle çıkılan İzabel'in adasının bulunduğu daireye Fernand'ın pek çok defalar kimse yokken çıktığını ve kat'i bir isbat elde etmek üzere bir gün evvel Mösyö Raymon'dan aldığı ve işaret koyarak o çekmeceye bıraktığı paradan bir miktarının eksildiğini söylüyor. Halbuki o parayı koyduğu zamandan çalındığı zamana kadar ortaya yalnız Fernand ve o civarda odası bulunan Mari Luiz çıkmıştır. Binaenaleyh hırsız ancak Fernand'ır, ilk heyecanlardan sonra bunu Fernand'dan istizah lüzumu çıkıyor. Ve bunu Mari Luiz ifa ediyor, şüphesiz bahçede dolaşmakta olan Fernand'ı bulmaya gidiyor. Bir müddet sonra soluyarak avdet eden Mari Luiz onu bulamamıştır, kim bilir belki odasında. Filhakika çağırmaya giden hizmetçi onu odasında buluyor ve yolluyor. Fernand biraz inkârdan sonra ikrar ediyor. Ve cebinden son çaldığı paraları çıkararak teslim ediyor: İşaretli banknotlar! artık Raymon'un aztırabına hadd yoktur. Bütün ruh-ı üvüvvet bir ihtilac-ı elim ile çırpınmaktadır.

İkinci perde bize Rişar ve Vari Luiz ve Vaze'nin yatak odasını gösteriyor. Bunlar elemde karı kocayı hasb-i (54) hallerine terk ederek kendi odalarına çekilmişler, Rişar'ın halinde aşikâr bir ıstırap var. Mari Luis yatmak için asrar eder. İşte bu esnada Rişar'ın bir merakından alarak burada bir yangın başlar:

Çekmenin nasıl açılabileceğini merak ederek uğraşan Rişar nihayet muvaffak olur, Çakı ile çekmenin kilidini açar. İçinden Mari Luiz'in port föyünü yine saika-i merak ile alır, Mari Luiz'in esrarına, uğraşmasına rağmen bakar: İçinde peş altı bin frank. Varidatlarının müsaade olmayacağı derecede güzel, zarif giyindiği halde ucuz terzilere diktirerek mahza becerikliliği sayesinde muvaffak olduğunu ifade eden karısının bir de böyle para da

biriktirmesi hayretini mucup olur. İstintaklara başlar. Şimdi içinde hain bir şüphe kımıldanmakta, canlanmaktadır. Ve birden bire sanki gözünün önünden bir bulut düşerek her şeyi şeffaf görür. İzabel'in çekmecesindeki paraları Mari Luiz'in çaldığını anlar. Ve tehdit ve ısrarla ona da mücrimiyetini, Fernand'ın ma'sum olduğunu ikrar ettirir. Burada Mari Luiz'in bütün ruhunu görüyoruz. Kocasını bütün kalbiyle seven, onu daima kendinin, yalnız kendinin görmek isteyen, belki süslenmezsem benden süslülerini görür, benden bıkar, usanır, onların alayış ve tezyinatına kapılır diye her çebad abâd süslenmeye, güzel ve şık olmaya hasr-ı emel eden bir kadın ruhu! Sonra onu bu uçuruma sürükleyen vak'alar: Gittikçe alacaklarını alamayan terzinin, müracacı bir kadın bularak onunla te'sis-i münasebet ettirmesi... Kocasından gizli o kadına borçlar... Nihayet bu yaz o kadın da'va ile, rezaletle tehdit edince ve İzabel'in aynı günlerden birinde bittesadüf çekmesine lakaydâne banknotlarını attığını görünce iki sevk ve teşvik ile hasıl olan sükut... Mari Luiz bunu anlatırken bütün ruh-ı aşkı, ruh-ı âmâli dudaklarında titriyor, "gözlerini kaldıramayacak kadar yüksek gördüğü" çehre-i emelin karşısında zebun ve hakir inliyor. Bu izahat ile biraz sakinleşen ve artık zavallı karısını "yarın mes'ul" addetmeye başlayan Rişar'ın beyinde ânî bir feveran daha oluyor: Peki Fernand niçin cürmü üstüne aldı? Bunun da sebebini Mari Luiz'den öğreniyoruz. Çünkü o gitmiş, söylemiş, Fernand da kabul etmiş imiş. Çünkü... Çünkü, Fernand onu seviyormuş: Bir mektep çocuğu aşkı! O bunu tehlikeli addettiği için sesini çıkarmamış imiş. Fakat daha bu akşam ona nasihat ederek cevab-ı kat'i vermiş. Filhakika birinci perdede nazırı olduğumuz bu vak'a-i sahiha Rişar için inanılmaz bir yalandır. Rişar odadan çıkmak, Fernand'ın görmek, izahat istemek arzusunda bulunur ve ancak Mari Luiz'in intihar tehdidi üzerine sabaha kadar beklemeye razı olur.

Üçüncü perdede Raymon Fernand'ı asıl muamelat-ı ticariyesinin merkezi olan Brezilya'ya göndermek, orada ona para kazandırtarak çaldığı parayı ödetmek istiyor. Bu kararını Mari Luiz'e, Rişar'a ve nihayet Çağırarak oğluna tebliğ ediyor.

Zavallı Fernand için bu müthiş ceza-yı hicran her şeyden elimdir. Onun için pederine yalvarıyor. Fakat pederini caydırmak kabil değil. Pederi tarafından evvelce eşyası hazırlanmış olduğundan hemen hareket etmek üzere herkes ile vedalaşıyor. Salonda matemî bir sükût.

Rişar bir köşede mütecessis: Karısının bu vak'ak karşısında ne yapacağını tedkik ediyor. Mari Luiz kıvranıyor. Çehresinde derin bir esere-i ıstırap ve ta'b var. Nihayet Fernand kendisiyle de veda edip ağlayarak kapıdan çıkınca ve zavallı Raymon da hışkırarak ağlamaya başlayınca artık dayanamıyor, cinayetini haykırıyor: "Koşunuz, otomobili durdurunuz, diyor, hırsız benim!" Bu haykırış sırf bir hareket-i ruhiyedir. Bu kadar felaketin karşısında lakayd durmaya tahammül edemeyen ruhun isyanıdır. Fakat bunu Rişar yanlış anlıyor. Diyor ki: "Fernand'ı sevdiğin için iftirakına tahammül edemedin. Onun için itiraf-ı cürüm ettin. Halbuki bir kaç saat evvel kabahatin meydana çıkmasını istemiyordun."

Mari Luiz bunu pek güzel reddediyor: "Fernand'ı mı seviyorum? Onun iftirakını mı istemiyorum? Peki, öyle ise biz gidelim, gel Brezilya'ya seninle gidelim..." diyor. Rişar bu teklifi kabul ediyor. Raymon ile İzabel de muvafakat ediyorlar.

En sonra bir veda daha var, acı bir veda, yine Fernand ile Mari Luiz'in vedaı! Hüngür hüngür ağlayan Fernand kendisi için hayatına bir fenalık yapmamasını rica eden, bunun için yine kendi başına and veren ve tıpkı bir valide gibi, ancak velidelerdeki har ve sadık ellerle onu okşayan Mari Luiz'le namusunu bile uğruna feda ettiği sevgilisinden ayrılacağını düşündükçe beyni tutuşan Fernand'ın vedaı!...

Bu eserde en birinci calib-i hayret olan ve belki de en hoşluğunu teşkil eden nokta müddetin kısalığıdır: Vak'a yalnız on iki saat devam ediyor. Akşamın alafranga dokuzundan sabahın alafranga dokuzuna kadar. İkincisi Mevzuun garabetidir, yukarıda söylediğim gibi Bernistayn burada da bize bu süslenmek

için, kocasını, aşkını kaybetmemek için hayatındaki ma'zuriyet-i tezyini ancak sihr-i tefekkür ve tebliğiyle sevimli bir surette gösteriyor. Faraza sarıkaya öyle bir şahsiyet veriyor ki o hırsız olursa mutlaka ma'zur olacak bir şeyi vardır. Ve sonra öyle zannediyorum ki burada mütemadiyen sükut eden adamlarla mütemadiyen yükselen adamlar yoktur. Eğer mütemadiyen sükut edenden maksat Mari Luiz ise o son perdede sükut etmiyor. Belki yükseliyor, yükselen, yahut daima yüksek (56) olan yalnız Fernand'dır. Hatta Rişar'ı bile yüksek görmem. Zira bu sirkatin kendi aşkının sevkiyle yapıldığına ait vukuf-ı gurur Luiz'in de onun avfında büyük bir te'siri vardır.

Kitabın bir faide-i ahlâkiyesi olmadığına itiraz edecek her halde ben değilim, fakat bazı tuhaflıklar var. Mesela Mari Luiz'in sirkatinin meydana çıktığını ilk haber aldığı zaman Fernand'a gidip "Ben çaldım." demesi ve fezail-perver Fernand'ın bunu kabulü fenadır. Mari Luiz Fernand'a hırsızlığını söylemeyip yalnız vak'ayı hikâye ederek kendisinden şüphe olunduğunu ve eğer itiraf edip kabahatı üstüne almazsa tabiatıyla aşkının faş olacağını anlatarak bir fedakârlık talep etmesi her halde daha iyi olurdu.

Sonra müellifin bazı küçük kabartmaları var ki sebebi anmaşılmıyor: Fernand'ı Maupassan kari göstermek gibi Fazilet ve ulviyetle meşhun olan Fernand'ın, on dokuz yaşındaki adamlara böyle saf ve ulvi aşklar ilham edebilen başka kitapların kari olması daha doğru idi. Maupassant ise ahlakî olmak için fazla hakikî eserler yazmıştır, fikrindeyim. Şimdi az da tarz-ı ibrazdan bahsetmek isterim. Evvela şurasının söyleyeyim ki sanat-ı temâşânın bizdeki ibtidailiğine binaen "Catherine" ve "Madam Lobarçy," gibi büyük, nâ- kabil-i tekarrüb sanatkârlar tarafından temsil edilen bu piyesin bizim sahnemizde elbette pek çok kusurlu tarzda ibraz olunacağına emin idim. Bir de fikrimce bu emniyeti takviye, daha doğrusu temsildeki müşkilatı tezyid edecek bir şey de tercüme meselesiydi. Erbab-ı iştigale ma'lumdur ki dünyada en müşkil bir

şey varsa o da piyesi tercümesidir. Zira her lisanın kendine mahsus güne gün şive-i ifadeleri vardır ki ekseriya gayet güç mukabilleri bulunur. Ve bazen külliye tercüme olunamaz. Tiyatro bir mükâleme kitabı demek olduğu için onun içinde ekseriya yarıda, bazen bir kelimedede kesilmiş cümlelere tesadüf olunur, bahusus cümlelerinin tertib-i nahvileri mütehalif olan lisanlarda bunları birden diğerine nakil en müşkil bir iştir. Uğraşmak, yorulmak ister. Hırsız'da bu müşkilat teza'if ediyor. Zira bilhassa Mari Luiz'le Rişar'ın mükâlemeleri öyle şuh ve çapkın bir şive-i ifade ile yazılmıştır ki mukabilleri hemen hemen yoktur. Bu cihetle mütercim-i eser beyefendi masun- itiraz olan kudret-i lisaniyelerine rağmen ve bilmeceburiye o incelikeleri ihmale mecbur olmuşlardır. Ve bazı yerlerde mesela Fransızcasında pek yakışan "argo"ları mutlaka tercüme etmek isteyince "abayı yakmak, öpüşüp koklaşmak, civanım" vesaire gibi garabetlere düşmüşlerdir. Şurasını musırrane tekrar ederim ki bunu beyandan maksadım ta'riz değil bittecrübe kendimin de bizzat vakıf olduğum müşkilatı itiraf ve ifadedir. İşte bu suretle esasen pek şuh ve zarif kıyafet-i aslîsini terk ederek Türk kıyafetine girerken cazibe-i hüsnünde bir parçasını kaybeden piyes bazı aktörlerin rollerinin tamamen ezberlemeyerek ve süflörden de iyi alamayarak karihadan ibda'-ı kelimat etmesi yüzünden de biraz daha melahat-i hariciyesinden sazi' etmiş ve böylelikle adeta nîm üryan bir hale gelmiştir. Ve bazı cümlelerin tarz-ı ifadesindeki ânât etvar-ı esvate de dikkat edilmemiştir. Halbuki bazen bir cümlenin muhtelif birkaç türlü telafuzzunun ma'nasını külliye mütezed şekillere soktuğu gayr-ı mükerrerdir. Vaz'iyat-ı ve etvar ve harekât hususundaki hatalar bazen pek nazar-hıraş ve nâ-ma'kûl bir dereceyi buluyordu. Mesela ilk perde açılınca Rişar ve Vaze'nin bir elinde kahve fincanı ve diğer eli Mari Luiz'in ellerinde mahbus bulunmak lazım gelirken ve ancak bu takdirde İzabel'in "Şartruzinizi içmeyecek misiniz." sualine karşı verdiği boş elim yok" cevabını kabil-i fehm olurken bu kahve fincanın onutulması ve müteakiben İzabel'den aldığı şartruz bir elinde ve kahve fincanı

diğer elindeyken Mari Luiz'in vaki olan hücumu üzerine "fincanımı, bardağımı" diye bağırarak için elinden bulunması lazım gelen kadeh ile fincanının mefkudiyeti mühim bir nisyanıdır. Keza birinci perdede Fernand'ın Mari Luiz tarafından burnu kaldırılarak koluna benzetilen ve huzzara temâşa ettirilen Rişar'ın hali için Mösyö Zanibu'nun irad ettiği suale "evet efendim" diye cevap vermesi ve sonra çekilip kış bahçesinde mütalaasına devam etmesi lazım gelirken bunun hazfı da mühim bir kusurdur. İkinci perdede Rişar'ın "Şatonun pencereleri aydınlığı" istizaha cevap vermek üzere bakmak isteyen Mari Luiz'in Rişar'ın işaretine aldanarak pencere diye kapıya doğru gitmesi ve sonra hatası hatırına gelip geri dönmesi büyük bir hatadır. Yine aynı perdede ve üçüncü perdede Rişar'ın birkaç defa birkaç cümle sonra söyleyeceği sözü önce sevk-ı ânî-i tahattürüne tabi olarak söyleyip sonra asıl sırası gelince "demin de söyledim ya" diye tekrar etmesi ve hatta ikinci perdede Mari Luiz'in söyleyeceği bir cümleyi -ki ancak onun ağzından söylenmek şartıyla ma'nidardır- Rişar'ın telaffuz etmesi pek gariptir.

Son perdede Raymon yerine yanlışlıkla Fernand sahneye gelmesi de belki oyunu bütün bütün ihlal edecek bir kusur iken Burhaneddin Bey'in dirayetkârâne bir idare olmak üzere "Biraz pederinizi gönderiniz." demesi sayesinde tamir edilmiştir.

Daha bunlara mümasil bazı şeyler... Ve hepsinin fevkinde büyük bir kusur var ki o da her sahnede her lafa karışan nâ-mer'i bir aktör şeklini alan süflörün ihtirazsız, tereddütsüz, adeta velvedâr sesi!..

Beyana hacet olmadığı üzere Hırsız piyesinin ruhu Mari Luiz ve Rişar rollerindedir. Gerek Suzan Hanım gerek Burhaneddin Bey bazı nadir yerlerde rollerinin yüksekliğine yaklaşabilmişlerdir.

(56) Fakat pek çok yerlerde de semaya çıkmak istediği halde hak-ı pek üzerine düşen bir yaprak gibi vazifelerinin ulviyeti karşısında izhar-ı za'af ve acz etmişlerdir.

Mari Luiz birinci perdede gayet şen, şuh, latife-kâr, handan bir kadın olmak lazım gelirken adeta zorla gülen, eğlenen bir matem-dîde vaziyetinde idi. Hoppalığa, hiffet-i meşrebe delalet edecek avza'ı pek aşikâr bir surette ifşa-yı ca'liyet ediyordu. Mesele sirkate dair mükâleme olurken daima izmar olunmuş bir endişenin gölgeleri yüzünde, halinde gözükmeğe iktiza ederken bazen hiç meşgul olmuyor, lakayd duruyor, bazen de pek fazla izhar-ı teheyüç ediyordu. İkinci perdede oldukça muvaffak oldu. Yanız bir halden bir hale tebedüllerde, faraza bir ağlamaya müteakip söylenecek heyecanlı sözlerde bir istihale-i tedrici icrasına muktedir olamıyordu. Bir de ezberlediği cümlelerin sırasını unutmamak için hemen her zaman lüzumundan fazla sür'atle idare-i kelâm ediyordu. Soyunması pek uzun sürdü. Sonra da bir eliyle mütemadiyen ropdöşambrını tutuyordu. Üçüncü perdede peyaz tayyörüyle, bir gece ıztırabıyla uyku uyumamış, kalbi bir lane-i fütur ve meraret olmuş bîçâre bir kadına tamam yakışacak sima-yı zerd ve zaifiyle melâl-perver bir hüsn ile güzeldi ve sözlerinde adeta bir enin hali vardı. Yalnız Rişar Raymon'a kendisinin hırsızlığını anlatırken yüzünü elleriyle kapatması, yahut başını eğmesi lazım gelirken bunu yapmadı. Hatta ara sıra bî-kaydâne onlara baktığı gözüküyordu. Ve en sonra Fernand Lagard gelip veda ettikleri zaman elini tutup artık öksüz kalan aşkının bütün meraret-i felaketiyle ağlayarak kendisine ne zaman tekrar geleceğini soran Fernand'a karşı, kendisi için her şeyi, hatta namusunu bila tereddüt feda eden bunu çare gence karşı bütün şefkatlerini ibzal etmesi lazım gelirken o bilakis donuk ve bî-hisdi. Zavallı çocuğa bir lemse-i nüvazişi pek güç ibzal etti. Mamafih (57) bir ikinci ibrazda tashih olunacağına emin olduğum bu ufak kusurlar ve bazı yine ufak telaffuz hatalarıyla beraber Suzan Hanım bu eseri bozdu denemez, belki bizde şimdilik kabil olabilecek derecede mükemmeliyetten pek az eksikti. Bu ha komedi oynaması

hakkındaki mütalaamızın bir netice-i musfbesi olduğu için memnuniyetimizi ketmedemeyiz.

Burhaneddin Bey birinci perdede biraz sahneden başka yerde zihni olanlara mahsus bir dalgınlıkla oynuyordu. Müsahabeyi layıkıyla idare edemiyor, ekseriya lüzumsuz tavırları, ağız şapırtılarıyla fena te'sirler yapıyordu. ikinci perdede pek iyi buldum. Yalnız kavganın biraz daha boğuk bir sesle olması münasipti. Halbuki biraz ziyade bağıyordu. Bir de " port föy" münazaasında Mari Luiz'le biraz çekişmek lazımdı. Yoksa vak'ayı tahlil edişler ara sıra düşünüşler pek mükemmeldi. Şikâyetler, feryatlar ve girye pek samimiydi. Üçüncü perdede hemen hiç kusuru yoktu diyebilirim. Burhaneddin Bey'in umûmî bir kusuru ezberlememekteki inadıdır. Ekseri yerlerde şaşıyor, cümlelerin, tertibini bozarak söylüordu.

Sesil Hanım epey zamandan beri sahneye alışık olduğunu mükâlematındaki serbestlik ve cerbeze ile irae ediyordu. Her kelimeyi bir jeste terdifen söylüyordu. Fakat bittabi' bu jestlerin her zaman muvafık olduğunu iddia edemem. Fikrimce Sesil Hanımın en birinci kusuru oyunun cereyan-ı hayatını ta'kip etmemiştir. Rolünü söyledikten sonra artık dikkatini bütün başka şeylere sarf ediyor, esvabının süslerini düzeltiyor, yüzüklerini tanzim ediyor. Ah bir de bu esvap, bu birinci perdedeki sırmalı esvap o kadar çirkin, o kadar raks esvabı ki ilk nazarda insanı şaşırtıyor. Bir de telaffuz noksanları var ki bazen en güzel bir yerde bütün te'siri mahvediyor.

(58) Raymon rolünü ifa eden Celâl Bey gayr-ı tabiiydi. Baştan başlamak için evvela sakalının fenalığını söyleyeceğim. Perde arasında iki kişinin mükâlemesinde tiringin camekanındaki mankenin sakalına benzetilen bir sakal simaya bir tuhaflık vermişti. Sonra Celal Bey'in başı mütemediyen yukarıya doğru kalkmış duruyordu. Yürüyüşünde, etvarında bir makine hali, telaffuzunda bir garabet vardı. Aktörsüz bir armonik gibi ince, kalın boğuk, tannan o kadar muhtelif seslerle

idare-i kelâm ediyordu ki bir dakika için insanın acaba bu piyeste bazı parçalar mûsikîli midir diye tereddüt edeceği geliyordu. Hele Mösyö Zanzo'nun hikâyeye mahiyetine giriştiği zaman tarz-ı nakli tıpkı Manokyan Efendi'nin oynadığı bazı melodramlarda ekseriya "bin sekiz yüz doksan iki senesi kanun-ı evvelinin beşinci günü idi ki" diye başlayan cinayet hikâyelerinin anlatılışına pek benziyordu. Hırsızın kendi oğlu olduğunu söyleyen Gondo ona karşı feryad ve hücumu pek mübalağalıydı. Fernand'a muamelesi de garipti. Üçüncü perdede biraz teskin-i heyecan etmiş gibiydi. Fakat yine bazı garabetler, yine aynı yürüyüşler ve aheng-i sadadaki tuhafliklar. Bazı yerlerde önce süflörün sesi duyularak arkadın o bağırınca insana bir top sesi te'siri hasıl oluyordu. Fernand'a nasihat verişisi oldukça iyiydi. Fakat Mari Luiz'in sarik olduğunu duyduğu zaman çıkardığı o meş'um "Ya" nidası son derece nâbemevki'ydi. Celal Bey'e bilhassa tavsiyemiz evvela sese sonra evza'a bir nazar-ı dikkat ve ıslah atfetmektir. Sahnede omuzlarıyla ağlamaktan da feragat etmesini tavsiye ederiz.

Fernand Lagard rolünü ifa eden Muvahhid Bey on dokuz yaşının bütün galeyaniyla son bir genç şahsiyetini pek güzel temsil etti. Yalnız ilk sahneye çıkanlara mahsus bir heyecan bütün mevcudiyetinden taşıyordu. Sahneye girişisi mütereddit, adeta haifane idi. Tekellümü biraz Fransızların "plörnişe" dedikleri tarzda idi. Fakat söylediği sözleri ruhen hissettiği, piyesin hayatı yaşadığı farkolunuyordu ki asıl te'min-i muvaffakiyet edecek şart da budur. Hayırsızlığını itiraf ettiği zamanki hali, daha evvel Mari Luiz'le konuşuşu, hele son perdedeki müessir veda'ı pek samimî idi.

Sanatı sevmek ve çalışmak şartıyla kendi yerine parlak bir âtîyi temin ederim.

Bu piyesin esrarengiz ve sevimsiz bir mevcudiyetini temsil eden Mücdî Bey de vazifesini pek iyi ifa etti. Yalnız iki üç kusur; bunlar da umumî. Evvela söz söylerken mütemadiyen baş

sallamak ve ileriye doğru bir adım atmak, sonra bazı lüzumsuz yerlerde faraza tahkikatini anlatırken sesine bir aheng-i hatibane vermek ve ara sıra yine bila lüzum gülmek. Bazı etvarında da biraz küstahane bir hâl vardı. Fernand'ı merdivende Mari Luiz'in her halde görmüş olacağından bahsedip ona irad-ı sual etmeye hazırlanırken gözüyle ve eliyle işaret etmesi çirkindi. Fakat herhalde bunlar a'zam edilecek kusurlar değildir. Ve az bir dikkat ile düzeltilebilir.

Şüphesiz hayırhah, nikkîn bir nazar-ı muhakeme ile icra ettiğimiz şu tedkikat Burhaneddin Bey ve rüfekasının çok sa'y ve gayret artıyla komedide oldukça mühim terakkiler yapabileceklerini gösterdiği için kendilerine tavsiye-i cehd ü himmet ederim.

25 Mayıs 1325,
Celal Sahir [EROZAN]

SF, nr. 940 s. 51-58

YABANCI YAZARLAR HAKKINDAKİ YAZILAR

CATULLE MENDES

Geçen hafta Paris'ten varid olan telgraflardan birinde bir şimendifer kazası neticesi olarak vefat-ı feciini haber almış bulduğumuz Catulle Mendes Fransız lisanını gerçekten bir musıkî-i tarab-efzâ haline getirmiş bulunan hoş-nüvisan-ı üdebânın ser-amedanındandır. Şiir olsun, nesir olsun hangi bir eser-i bedii okunsa ruh, bir takım letaif-i hayaliye içinde müstağrak olarak hayat-ı hakikiyenin sefaletleri mütevari-i perde-i nisyan olur; kalp bir vecd-i aşıkane içinde telezzüat-ı bî-nihaye ile hafif hafif çarparak gayr-i kabil-i tasvir bir mesti-i latife düşer. Onun bütün avamil-i fikriye ve hayaliyesi lezaiz-i hüsn ü şebaptır. Bütün gamum-ı hayata karşı lefafe-i şiir ile mestur olan çeşman-ı sevda-perestî önünde cihan ve hayat-ı ebedî bir cümle-i muhabbettir. Kâinatın ihtişam ve saltanat-ı gûna gûnu hep arus-ı hayalinin tecemmülat-ı fer'iyesidir. Gecelerin zulmeti, sabahların taraveti, şafakların elvan-ı hûnunu, settarelerin ihtizazatı, kamerin tavr-ı mahmuru, deryaların heyecanı, asümanın reng-i mînâsı. Bitmek tükenmek bilmeyen bütün bu zinetler, letafetler, güzellikler onun harîm-i fikrinde yalnız bir şekilde temessül eder: Kadın:

Her türlü meşakk-ı ruh ve bedene bahş-ı ârâm eden bu temasil-ı nermin, bu mecmua-ı nefise-i mehasin Catulle Mendes için öyle bir tasvir-i güzidedir ki bütün bedayi-i tabiat olsa olsa ona sırça-i zinet olabilir.

Rebab-ı kalbinde yalnız bir terane-i nâlân olur: Kadın sesi. Nevhat-ı kâinat ruhuna yalnız bir enin ile aks-ı endaz-ı teessür

olabilir: Kadın şehiki. Dumu'-ı hayat yalnız bir şekilde hun-âbe-i matem halini alır: Kadın giryesi...

Bütün ezaları, cefaları, hıyanetleri.. vefaları, işveleri nezaketleri ile kadından başka hiç bir bedi'a-i hilkat onun peri-i fikrine şüphe i'tila olamaz. Yalnız kadındır ki onu sihr-i nigâhı ile hakikaten asüman-ı ma'umr-ı hayale çıkarır.. Bütün meşakkatları ile bu hayat bir devr-i kesif altında münhasif olur gider. Bir kadın cemalinde ne amîk bir şiir-i ebedî münderic olduğunu anlamak, hissetmek ve bu his ile mest-i huzuz olmak için Catulle Mendes 'in hayalat-ı üryanını temaşa etmek lazımdır. O kadar sade mevzulara o kadar mehîc, rakik etvar-ı şairâne vermek için hüsn ü ânı hakikaten bir sanem-i perestîde gibi telakki ederek hutur-ı vecd-efzâsında meshur ve medhûş olmaktan başka çare yoktur.

İşte Mendes böyle bir meshur-ı hüsn ve aşktır ki hatta mühemmil olan elfaz ve kelimatı böle bu sihrin buy-ı mestî bahşası ile ruha tatlı tatlı nüfuz eder. Mevzularının hiffet ve rikkatine efsun beyanı öyle bir taravet ve nezaket verir ki koparmaya değil, koklamaya bile cesaret olunamayan ezhar-ı nejad gibi insan ma'anî-i cezbe-füzudunu tahkike ne fikrinde, ne de kalbinde zühre-i tahammül bulamaz. Onlar, kalbin en ziyade heveskâr-ı şagaf olduğu müstesna demlerde bir nuhustî-i mühim içinde okunur, mübhem bir telezzüz ile ikmâl olunur: -bütün heves, heves ve ibtila, garam ve emel! -denir, geçilir... Zaten Mendes için de bütün felsefe-i hayat ekseriya bir ah-ı sitemkâr ile biten bir mesti-i muvakkattır. Lakin bu felsefeyi öyle şuh ve dil-firîb-i melaike elfazın sine-i uryanına tevdi' eder ki nazare-i evlada vücuda raşeler, natıkaya rekaketler ilka ederek bütün tab ü tüvanı keser; en haşin tabiatları dahi dam-ı zülfüne esir eder. Hatta lehçe-i tasvirinin hüsn ü ânı o kadar güzîde, o kadar nadire cüyânedir ki artık onların nezafet-i hariciyesine firifte olan ruh içinde mehasin-i batıniyesi tahkike imkân kalmaz. Bilhassa her biri birer nümune-i şuhî-i lisan olan

"Küçük Hikâyeler"i kuvve-i teshiriye-i elfazın te'sir-i ruh-firibine birer şahid-i ebedîdir.

Şuaramızın içinde Catulle Mendes'e bir hemta aramak lazım gelse idi, zaman-ı milliyet farkından kat-ı nazar olarak Nedim bu hezar her dem cevan-ı muhabbet gösterilebilir. Her ikisi aynı suhî-i tabiat ile zemzeme-saz-ı ibtila olan bu iki mecruh-ı aşkın nale-i kalbi semah-ı ruha aynı hararet, aynı şataret ile nüfuz eder. Ve Kemal Bey'in Nedim hakkındaki: Nedim'in divanı ise anadan doğma soyunmuş bir güzel kız resmine müşebbehtir. Eğerçe erbab-ı mezak bir nazarda letafet-i hüsn ü âna meftun olur iken...." Hükmü bir Catulle Mendes'in eserlerinden kısm-ı a'zama mutabık olabilir. Fakat Asar-ı hissiye ve hayaliyeyi doğrudan doğruya sencide-i mizan hissetmek kaide-i esasiye zannolunduğu için "güzel" olan her şeyin ruha lezzet-bahş istiğrak olması tabiidir. Mendes'in eserleri ise hemen serâpa güzeldir. zira onun nazar-ı irfanda hüsn ü ân-ı asıldır, ifra' değildir. Bütün kavanîn-i muhabbeti tanzim eden bu hakîme-i ezeli bir arus-ı bî bahadır ki ne kadar ilhamat-ı şî'riye varsa anın refref-i istiğnasına peyvestedir...

Mendes'in bir kadın ruhu gibi hafif ve nezzar olan âsârı arasında öyleleri de vardır ki şiddet ve cezalette en takat-şiken telatüm-i emvaca şebih olur. Mamafih bu yoldaki âsârını dahi tıpkı Münecimbaşı Tarihi diye muruf olan Sahaifü'l-Ahyar tercümesini öyle ciddi bir eseri ca be ca letaif-i beyanî ile tezyin etmiş olan Nedim gibi yer yer şûhâne edaları, ruh-perver şiveleriyle tebessümnüma-yı rikkat (248) saye-i hürriyette ahîren tercümesine muvaffak olduğum Bir Sergüzeşt-i Hûnün ünvanlı eser-i müthiş cezalet-i beyan ve şiddet hüsnî gösteren âsâr-ı kalemiyenin en latiflerindendir. Tercümede letafet-i asliyesi bizzarure az çok nâbûd olmakla beraber kavga-yı hürriyetle çırpınan bir ruh-ı muztaribin o nevhat-ı ciğer-güzarı.. Bütün elyaf-ı kalbi sızlatan o vayveylalar, o eşkabeler arasındaki tıflâneler ve şuhane handeler... Dünyanın en muazzam ve mualla bir da'vası, bir da'va-yı mutezallimane ve isyan-ı

perdazanesi arasına mezcedilen o şikeste beste-i mülatifeler, o hafif o revan nüktele, bedialar.. Alelhusus hikmet-i müdhîşe-i mevzuu hiç ihlâl etmeksizin her biri kendine münasip bir cay-ı emeller, hevesler öyle bir selaset ve letafet ile tasvir olunmak gerçekten üstadane bir maharet-i şi'riyedir.

Tasvir ettiği maksadın ulviyetin nazaran âsâr-ı sairesine faikiyetini maalmemnuniye teslim edeceğim bu eser-i nefisenin saye-i hürriyette tercümesine muvaffakiyet zavallı **Catulle Mendes** hakkındaki bir hatıramızı, bütün telehhüfat-ı kalbiyemizle, ikaz etti: Bundan bir kaç sene evvel o koca (249) edîb-i muhterem şehrimize gelmişti. Fakat o zaman burası şimdiki gibi âfâk-ı azametinde milletin şevk-ı hürriyet-perveranesi puyan ve handan olan bir belde-i dilara değil idi. Asumanı siyeh-reng, en sehaib-i zalam ve ihtisaf ile örtülmüş, her peygüle-i ismet ve nezahetinde bir ifrit-i fitne-sazın tecavüz ve taaruz-ı leimanesi hadşe-res-i kulûb olmuş, için için ağlayan, inleyen fakat her nefis hakikat-cüdası bir şir-i der-zencir olan bir ukubet-hane idi. İşte Mendes böyle bir tengnay-ı istibdada gelmiş idi. Fakat o kendi Fransız fikr-i hürriyet-perestî ile gelerek burada nasıl bir cihl-i unûd ile çarpışacağını tahmin edememişti. Galiba Tepebaşı tiyatrosunda bir iki konferans vermek istedi: Hem edebiyata Pak ve saf olan edebiyata dair, siyasetten bahsetmeyecekti. Anarşistlerin, nihilistlerin maksatlarını, emellerini, hayallerini, vasıtalarını izah etmeyecekti Oh! Hele onlara dair sitayışte bulunmayacaktı. (250) Fakat bu kâfi değildi.

-Ne söyleyebilirsiniz ki? Diye soruldu. Zavallı ne bilsin? Hele bir kere kürsi-i bâlâ-yı talakatine çıksın. Artık üst tarafı peri-i ilhamın şehbal-i atıfetine avihtedir. Hayır, bu mucib-i kanaat olmadı:

-Konferanslarınızı evvela yazınız; bize veriniz, okuyalım, sansüre edelim. Sonra da onların haricine çıkmayacağınızı temin ediniz. O zaman mümkün olabilir!

Kim bilir, üstad-ı muhterem bu teklif-i malayutak üzerine bî-çare Osmanlılar hakkında nasıl bir hiss-i elem-nak ile müteessir olmuştur. Tabii bu teklifi kabul etmeyerek kaçtı. Bu girdab-ı levs ve cehaletten kurtulmak bir an evvel kurtulmak için bütün seyahat programını değiştirerek kaçtı!

Bir Sergüzeşt-i Hunûn'in, devr-i istibdatta bin helecan ile okuduğumuz o feryad-ı can-hıraşın her satırını tercüme ederken bu hatıra-i elime zihnimizi bir suziş-i garib ile yakıyordu. O sahaifi intikamın İstanbul'da yedi ay evvel bir zindanı masumiyet olan burada dünyanın en hür belde-i dil-ârâsında serbest serbest tercüme ve neşr olunduğunu müellif-i sitemzedesi işitmeli, görmeli idi. Bunu belki işitmedi ve görmedi ise de her halde memleketimizin bazî-i karib-i levs-âlûdundan bir cerihayı hamil olan kalb-i şairanesinin 10 Temmuz tarih-i mesudunda infılak eden nur--ı hürriyete karşı mutlaka pek memnuniyet-kârâne hissiyat ile çarpmış olduğunda şüphe edilemez.

1841 tarihinde Fransa'nın Bordo şehrinde tevellüd etmiş olan Catulle Mendes 1859'da Paris'e gelmiş ve Mecmua-i Hayaliye namıyla bir risale-i mevkute-i edebiye te'sis etmişti. Bu risale Parnasyenler denilen sınıf-ı üdebanın teşkil ve ictimama kadar saha-i edebde payidar oldu. Mendes 1884 tarihinde neşrettiği Asrımızın Parnas Kıssası ünvanlı eserinde Parnas mesleğinin menşe'lerini hikâye etmiştir. Ahd-i şebabına ait olan şiirleri o zamana kadar görülmemiş garaib-i serbestaneyi haiz olmakla beraber nefais-i aşınayan-ı edeb tarafından kemâl-i rağbetle kabul olunmuş ve Cevdet karihası ile lutf-ı tab'ı nesrini de aynen şiiri gibi halavet-yab-ı âhenk ve ceyadet eylemiştir. On on beş parçayı tecavüz eden ve her biri Fransa sahnelerinde takrirat-ı azime ile istikbal edilen tiyatrolarından başka bir o kadar da roman yazmıştır. Fakat asıl maharet-i rakika-i şairanesini küçük hikâyeler tarzındaki bedayi'-i şuhanesi

gösterir ki her biri gerçekten birer mervarid-i zarafet ve nefasettir. En son tiyatrosu olup bundan üç sene evvel sahne-i temaşaya vaz' eylemiş bulunan Sakarron ünvanlı manzum ve lirik piyes tiyatrosu hakkındaki hazakat-ı edebiyesinin bürhan-ı müşa'şası olmuştur. Bu âsâr-ı asliyeden başka kronik tarzda birçok makale neşretmekte ve 1893 tarihinden beri Jurnal gazetesinin tiyatrosu ve musikî tenkidatını yazmakta idi. Üdebâ-yı garb şiirini nesrine faik bulmaktadırlar. Böyle bir inşadın tıpkı Emile Zola gibi hazin ve nâ-bih-kâm bir kaza ile alem-i edebe veda etmesi ca-yı teessüftür.

Ali Nusret

SF, nr. 926 s. 247-250

JEAN RICHEPIN

Jean Richepin etba-yı askeriyeden birinin oğlu olup 1849 sene-i miladiyesi şubatının dördüncü günü Cezayir'de Kain Medea beldesinde tevellüd etmiştir. 1859 senesinden 68 senesine kadar Napolyon Done ve Şarlman mekteb-i idadisinde tahsile bübaşeret ve 68'de Paris darülmualimin-i aliyesine duhul ederek 70'te edebiyattan mezun olduktan sonra Fransa-Prusya muharebesinde Borbakı ordusunun hareket-ı askeriyesini ta'kib etmiş olan Franyitroz: Asakir-i muavine müfrezesine gönüllü yazılmıştır. Muhabereden sonra darülmualimini kat'iyen terkiyle 71'den 75 senesine kadar serbestane bir ömür sürmüştür. Napoli ve Bourdeaux beldelerinde sırasıyla muallimlik, gemi taifeliği, hamallık ve odunculuk gibi* birtakım umur ve iştigalat ile temin-i maişeti ihtiyar etmişse de bu hayat-ı serseriyane faaliyet-i fikriyesine hiç bir vakit iras-ı mazeret edememiştir. 77'de iki küçük gazetede bazı makalat neşrettikten sonra 79'da Dourdoverni (270) nam temaşahanede Andre Zeller ile müştereken yazdığı Yıldız piyesini bizzat kendisi oynamıştır.

Mösyö Richepin, Caritelaten (Pasis'te darülfünun talebesinin ve genç üdeba ve bedaatkârının aramgâhı olan mahalle) de şöhretşiar idi. O vakit Caritelaten'de haiz oldukları meziyat-ı şahsiyeden dolayı parlayanlar Rollin ile Pcul Bourget olup Richepin de edebiyatta serbestî ve istiklale şediden taraftar olmakla, heyet-i ictimaiyeye dair vaz' ettiği nazariyat-ı şahsiye ile, damarlarında cevelanını iddia edildiği Touren Kan'ın feveranıyla, bazı etvarının garabiyetle, sıhhat ve kuvvet-i

bedeniyesi sayesinde her türlü isporlarda gösterdiği maharetle ve recülane hiss ve cazibe-i vechiyesiyle müşar-ı bilbeyan idi.

Jean Richepin 76'da Dilencilerin, Hane Ber-duşların Şiiri namıyla bir mecmua-i eş'ar neşretti. Müşarünileyh bu eserinde hayat-ı serseriyanesi esnasında tabayi' ve ahlâkını tedkik ettiği sefillerin, serserilerin, hane ber-duşların hasılı cemiyet-i beşeriyenin kahrına uğrayıp memesinden sütünü içmediklerinden açlık saikasıyla şimdi etini yemeye, kanını içmeye haris olan esafil güruhunun şi'riyet ve hissiyatına ve behimiyesini - her türlü kuyud-ı ahlâkiye ve edebiyeden ârî olarak- tasvir ettiği cihetle birdenbire halk beyninde azim bir şöret kazandı. Lakin mezkur mecmua canib-i hükûmetten toplattırılarak Richepin 15 Temmuz 1876 tarihinde bir mah hapis cezasına ve beş yüz frank ceza-yı nakdîye mahkûm oldu. Müşarünileyh müddet-i mahkûmiyesini ba'del ikmal, çalışmak ve yazmakta devam edip itikadat-ı tabiiyeyi esastan yıkmaya, sefillerin hukukunu muzırrane müdafaa etmeye her vakitten ziyade sarf-ı mesaf eyledi.

Richepin, Jil Blas gibi resail-i edebiyede muharrirlik etmekle kalmayıp birbiri üstüne tiyatro, hikâye, şiir neşrediyordu: Ezcümle 77'de Nüvazişler ve 84'te Küfriyat 86'da Deniz, 94'te Behiştlerim namlarıyla mevsim-i mecami'i eş'arı neşretti ki bunlar Dilencilerin Şiiri'ne birer tekemmüle gibiydi.

Richepin 78'da Garip Mevtalar, 78'de Madame Andre ve 83'te paris sokaklarında, gübre üzerinde vücut bulan haşerat gibi, tekemmül ve tenemmüv eden esafilin nûmunelerini, Paris rezail ve fuşiyatını uryan olarak tasvir edilen levhalar havi Kaldırım ünvanlı hikâyeleri meydana attı. Bundan sonra serserilerin, cingenelerin, hakir ve şayan-ı terahhüm bîçârelerin hayatına ait olarak 83'te Ayının Kızı Miyarka, 86'da Namuslu Adamlar, 90'da Ailenin Küçüğü, Serseriler Gürûhu, 93'te Flambos namındaki hikâyeler intişar etti.

Sahn-ı temâşâda gayet müzeyyen ve ş'âşa'a-paş bir üslupla yazılmış manzum eserleri, cemiyet-i medeniyenin itiyadat-ı muzırre efkâr-ı batilesi aleyhinde gayet şedit bir nefreti havi olup en meşhurları şunlardır. 94'te Saadete Doğru, 97'de Hane Berdüş, 99'da Serseriler.

Jean Richepin balada mezkur eserlerden ma'ada bir çok âsâr-ı menşure neşretmiştir ki bunlar meyanında hasseten haiz-i ehemmiyet olanların zikriyle iktifa edelim: 81'de Ökse ünvanlı bir hikâyeye ki bazı kadınların muaşıklar havas ve ahlâkı üzerinde mevtaf te'siratını gayet elim bir vuzuh ile tasvir eder; 83'te Nana Sahib bir facia ki müşarünileyh bu oyunun rolünü Sara Bernard ile beraber bizzat kendisi oynamış ve müvaffakiyet kazanmıştır. 88'de gemicilerin hayatını musavver Haydut ünvanlı bir eser-i temâşâsı ki manzumdur; 1901'de İspanya Hikâyeleri, 1905'te Komedi Fransa'da sahn-ı temâşâyâ vaz' edilen ve İspanyol edib-i şehiri Cervantes'in hemnam eserini harikî bir maharetle tevsî'an Fransız lisanına nakleden Donkişot ünvanlı munzum eser ki münekkîdînün bila istisna mucub-i takdirat-ı fevkaladesi olmuştur. Jean Richepin bugün Fransa'nın mabe el iftiharî olan şairlerindedir. Zaten layemut olan bu zat ahiren İmmorteller yani layemutlar zümresine dahil olmuştur; filhakika Fransa Edebiyat Akademisi, müşarünileyhi Andrea Dorye'nin yerine a'za intihab etmesiyle serseriler şairi daha geçen gün 19 Şubat 1909 nutk-ı iftitahîyi kıraat ederek o mahfil-i mağbutta ahz-ı mevki' eylemiştir.

Jean Richepin seyahati pek ziyade sevdiğinden İtalya, Belçika, Danimarka, İsveç, Almanya, İspanya, İsviçre memalikini mükerreren ziyaret ettiği gibi Fas'a da gitmiş ve dahil-i memlekette hayme-nişîn-i bedeviyet olduğu halde on beş gün kadar kalmıştır.

Dilenciler şairi, tecessüm ettirdiği eşhasın ahval-ı ruhiye ve tahassusat-ı kalbiyesini hakikata muvafık olarak tasir ettiği gibi bizzat kendi hissiyatını da realist bir tarzda ifade ettiğinden

hakiki şiire âsârında güzel misaller vardır; Richepin ekser-i tahayyülatında gayet mülevven ve müzeyyen bir idealist şaire de benzer. Binaenaleyh müşarünileyh bu dehaet-i muhtelite-i şiiriyesi nazar-ı dikkate alınarak kendisine Uslanmış Bir Romantik namını vermek daha muafıktır. Richepin ne suretle yazarsa yazsın üslubu gayet kıymetdar olup kafiyeleleri de traşide ve mükemmeldir; müşarünileyh hiç bir mektep ve meslek-i edebîye intisab etmemiş olmakla müftehir ve binaenaleyh nâkabil-i takliddir. meşahir-i münekkîdinde Mösyö Lanson: *"Hakiki şiir yazmak kabil oluyorsa bu tarzda ihraz-ı muvaffakiyet eden bir şairimiz yoktur. Mamafih Mouppassand'ın Su Kenarında ünvanlı neşidesiyle Verlaine'nin bazı manzumeleri ve Richepin'in bilhassa Dilencilerin Şiiri ünvanlı eserinde (272) münderic bazı parçaları hakikî şiir için birer misal olabilir."* diyor.

Richepin'in âsârı pek ziyade şayan-ı tedkiktir. Fakat burada tafsilata girişmek mümkün olamayacağından ve esasen âtîde tercümesi münderic iki manzûmesinin mütalaası da hüviyet-i edebiyesinin ta'yinine kâfi geleceğinden bir muharrir-i mütehayyizin şu sözlerini naklederek muhatara-i naçizimize hitam veriyoruz: *"Richepin bir gevher-i inşaddır, ifadesi feyyaz ve dil-firib, nazmı bir musikî gibi mutantandır."*

M. A. (Ayın)

SF, nr. 927, s. 270-272

(Ahiren Fransa Akademisine kabul olunan Jean Richepin'in tercüme-i haliyle gençliğindeki hareket-ı serseriyanesine ait makale bir vech-i bâlâ dercedilebildi ise de umumî ileyhın eş'ar-ı meşhuresinden İhtiyar Serseri, Nevha namlarındaki şiirlerinin nesren edilen tercümelerine, bu haftaki nüshamızda yer bulunamadığından bilmecburiye önümüzdeki nüshayı dercedilecektir)

MARKİ COSTA DE BEAUREGARD

Fransa'nın son haftalar zarfındaki zayıf-ı edebiyesinden biri de namı memleketimizde pek münteşir olmayan müverrih-i edip Marki Costa de Beauregard'dır

Vekayi-i tarihiyeyi tesavir-i dil-âvîz ile husûnet-i asliyesinden tecrid ve gûna gûna tecemülat-ı zenginiyle tevşîh edilerek guya bir sahne-i edebde bir şi'r-i mücessem-i temaşa ediyormuş gibi revan ve dil-sitan bir hale ifrağ eden bu edib-i müverrih, isminin ibtidasında nahoş bir şaibe gibi duran "marki" ünvanının delalet-i nefret kininden dolayı hatta Encümen-i danış azalığına kabuluyla vayedar-ı şerefi-i ebedî olduğu zaman matbuat-ı mahalliye tarafından hayli düşmanlara hedef oldu ise de asar-ı kalemiyesindeki asalet ve metanet, müstebit ailelerden evladı ahfada intikal eden zadeganlık şöhret-i makduhesine galebe etmiştir. Filvaki kelimenin bütün kuvvet-i mânâsı ile esir-i hürriyet olan Fransızların ta büyük ihtilâl zamanından beri zadegân hakkındaki gayz-ı peyapey-i mütezayidleri o sınıftan hiç kimsenin ancak kedd-i yemîni ırk-ı cebin ile irtika olunabilen mahafil-i feyiz ve dânişe fevce-yab-i intisap olamamaları gayretine masrûftur. Lakin bunlar içinde bihasbil-verasete şaibe-dar-ı asalet oldukları halde ahad-ı nas evladı gibi ruhları hubb-ı vatan ve millet ile ârâyiş-i incila olarak bir kûşe-i sa'yü tevazua çekilip iddihar-nukûd-ı arifane çalışanları dahi mahrum-ı mükafat-ı marifet etmemek mukteza-

yı adalet olduğunda üdebadan Camille Rousset'in vefatı ile Encümen-i Daniş'e bir şeref-i ermedî münhal kalması üzerine Marki Kosta o zamana kadar vücuda getirdiği âsâr-ı fazıla-i tarihiyeyi zîb-i dûşî-ı iftihar ederek gayret ve marifet-i nezr-i necabeti olan mükafat-ı muhikkeyi talep etmek üzere encümen için bu müellifi-i muhterem bir Marki olması meyanelerinde ahz-ı mevki etmesine mani görülemedi.

1896 tarihinde vuku bulan bu muamele-i kadir-şinasane ile Encümen-i Daniş'e bir meziyet-i muadeletperveri terettüb ettiği gibi bilhassa Marki için bu intisab mucib-i şan-ı azim oldu. Oh! Nasıl bir firdevs-i me'sadettir. O memleket ki anda kevser-i ikbal ve şeref ancak piyale-i fazilet ve marifete iraka olunur!. Ve dünyanın bütün esbab-ı suriye-i ihtişamı bir köylünün külbe-i harabından şa'sa'a-pâş-ı tülû' olan nur-ı fazilete karşı bir biçare-i hiça hiç gibi erir mahvolur! Şairlerimizi:

*Bir devirde geldin ki bu pazar-ı cihana
Sermaye-i irfanı olanlar zarar eyler!*

Nevhasıyla dem'a-rîz-i fütur eden taaddiyat-ı cehli seyfi sârim-i ilim ve edeb ile kahreyleyen memleketlerde ilim ve faziletin şu kulbe-i satiası hakikaten dur ve dıraz-ı teemmül olunarak mukaddes vatanımızı da ancak izhar-ı kemâlin istiğna-keş-i letafeti olan bir çemen-zâr-ı marifet haline kalbilmek için ibret-bîn olmak lazımdır! Düşünelim ki Fransa denilen mihr-i medeniyette meratib-i zahire-i şerefin paye-i bâlâ-terfîninde bulunan bir Marki yıllarca mesai-i hıred-ferse ile yıpranarak memleketin eazım-ı hakikiyesi arasında bir mevki-i naciz ihraz edemedikçe hiçtir! Ne aba ve ecdadından intikal eden servet ve samanı, ne de taallukat ve münasebatının kuvve-i müzaheret-i ona hiç bir şeref ve itibar temin edemez!... Hatta isimlerinde böyle bir şemme-i zadgâni bulunanlar efrad-ı halkı fezail-i hakikiyelerine iktisa' etmekte az çok giriftar-ı müşkilat olurlar. İşte Marki Costa de Beauregard bu merhale-i müşkilatı tayyile levs-i dadeganîden taarri ederek necabet-i

ilmiye şerefi ile mümtaz olan bahtiyaran-ı danişdendir. Asâr-ı kalemiyesi şehid-i hürriyet Kemâl Bey merhumun Evrak-ı Perişan'ı tarzında muhallidat-ı tarihiye ile bir iki parça -fakat yine tarihî- romandan ibarettir.

(335) Kral Şarl Albert'in Gençliği, Kral Alber'in Son Seneleri, ünânını haiz bulunan başlıca iki eseri ile İhtilal-ı Kebir Esnasında Bir Kral Taraftarının Hikâyesi namındaki diğer bir eser-i muteberi lisanımıza tercüme edilerek tetebbüat ve muhakemat-ı tarihiye için enmüzc-i nefaset ittihaz edilmeye şayan olan musannifat-ı aliyedendir.

Şarl-Albert 1789 tarihinde yani tam ihtilal-ı kebir senesi Touraine şehrinde tevellüd ederek 1849 senesi yani yine bir hengame-i ihtilal akibinde Porto şehrinde vefat etmiş ve Paris ile Cenova'da tahsil ve terbiye gördükten sonra Birinci Napolyon tarafından mülazımlık rütbesi ile taltif olunup unfuvan-ı şebabında cay-gir-i zamiri olan efkâr-ı hürriyetperverane ile vatandaşının celb-i kalbine muvaffak olarak hatta Victor-Emanuel zamanında Touren'de zuhur eden bir ihtilâl üzerine onun, biraderi Şarl-Feliks'e terk-i tac ü taht ile inhilal üzerine bir müddet niyabeten İtalya serir-i hükûmetine kaid olup bu müddet zarfında ahaliye bahsettiği imtiyazat-ı azîme asıl kralın makbul ve masadakı olamadıktan başka kendisini mecazat-ı nefi ve tağribine sebebiyet vermiş bulunan müştak-ı hürriyet bir prenstir. Muahhiren Fransız ordusunda hizmet ile betekrar Touraine'e avdet-i müsaadesini almış bulunan prens 18...9 tarihinde Şarl-Feliks tarafından Sardunya hidiviyetine tayin olmuş ve bir müddet sonra zaten Viyana Kongresi ahkâmınca varis-i yegane-i hükûmet olduğundan cânîşîn-i erfke-i hükümranı olmuştur.

Zaman-ı hükûmet yed-i müstakilesine geçince, bir mukteza-yı za'f-ı beşeriyet, hükûmet-i mutlaka ile hürriyet-i idare arasında tereddüt etmeye başlayıp Fransa ve Avusturya ile bazı muharebelerden sonra bilküllüye memleketin idarî ve adlî

ıslahat-ı dahiliyesine hasr-ı nazar etmiş ve tam bu esnalarda nagehan ilan-ı meşrutiyet eyleyerek müteşebbis olduğu ıslahatı teb'asına şevk ve sürur-ı azim ile kabul ettirmişti. Bir an-ı muvakkat için firifte-i istibdad olan bu prens nam-ı azadî-i pesendini sine-i mücella-yı tarihinde şeref-yab-ı tebcil eden bu hareket-i insaniyetperveranesini müteakip Avusturya ile bir kaç muharebesi daha vüku' bulmuş ve nihayet 1849 tarihinde Novion mağlubiyetini mateaikben ar-ı inhizam ile saltanattan feragat ederek serir-i hükûmete oğlu Victor- Amenuel'i iclas etmiş dört ay sonra da kûşe-i uzleti olan Porto kasabasında zehrabe-nûş-ı memat olmuştur.

İşte Marki Costa de Beauregard'ın saat be saat takip (336) ettiği ve bütün maharet-i yad-averanesi ile canlandırdığı bu hayat-ı heyecan-engîz, istikbali mazinin cenin-i tarihîsi addeden erbab-ı tedkik indinde tetebbuat-ı vasıya zemin-i ibret-amîzdir.

Esasen müellif dahi Sava'lı olmak cihetiyle İtalya hakkındaki tetebbüt ve tasvirat-ı ilmiyesine adeta bir kisve-i milliyet iare etmiş ve:

-Benim hayatım meydana çıkmamış olan bir romandır! diyen bedbaht perensin bütün mevcudat-ı muğallakasını adeta kendi müzmirat-ı hissiye ve fikriyesini teşriğ ediyor gibi bir vukûf-ı amîk ile nihade-i serir-i muhakemat eylemiştir.

Muverric-i edîbin bu eserleri hakkında bir fikr-i icmalî almış olmak için Kemâl Bey'in Earlocl Bernistayn'ını göz önüne getirmek lazımdır. Ah! tarih-i milliyemizin şayan-ı tamîk ve teşrih olan büyük mevcudiyetleri için bu türlü âsâr-ı bediaya ne kadar ihtiyacımız vardır. Müfsilat-ı tarihiyenin hücrat-ı muzlimesi içinde nabud olup giden eazım-ı ümmeti o zulmet-gedelerden çıkarıp nuranî-i edeb ve hikmette teşhir edecek kalemlere ne kadar minnetdar olacağız! Millet-i necibiyemizin terbiye-i fikriye ve siyasiye-i vatanperveranesine her hangi zeminde olursa olsun Kemâl Bey kadar hizmet etmiş bir ab-ı muazzam-ı irfanımız bulunmadığını her lahza gülbang-ı takdis

ile tekrarda ne kadar mecbur isek murhum-ı muazzamın küşad etmiş olduğu o vadi-i müfid ve latife peyrevlerinin adem-i rağbetlerini de o kadar teessür ve teessüf ile yad etmeye makûmuz.

Ali Nusret

SF, nr. 931, s. 334-336

COQUELİN

(Aine-Cadet)

Fransa'da Councourt'lar, Margeret'ler gibi kardeşlerin, Corneile'ler, Dumas'lar, Doudet'ler gibi baba ve oğulların aynı mesleğe intisab etmesi yalnız edebiyata mahsus değildir. Ulum ve fünûnun her kısmında, sanayi-i nefisenin her şubesinde baba ve oğullara, kardeşlere, zevc ü zevcelere tesadüf edilir ki aynı sanata veya ilim ve fenne mensupturlar.

İşte - mateessüf pezira-yı uful olan- hayat-ı sanatkâranelerinden bahsetmek istediğim Coquelin'ler de Fransız sahne-i temaşasında üç bala-yı iştihare suud eden iki kardeşirler.

Pederleri Boloyin Saburmer de fırın sahibi bir ekmekçi olup işlerine ailesine muhib bir adamdır. Bu iki büyük zatın anı sabaveti pederlerinin dükkanında çıraklık etmekle geçmiştir. Mateessüf az çok dirayetli olan pederleri çocuklarını tamamen cahil bırakmamış ve Papatadren namında bir hoca nezdine tahsil-i ibtidaiyelerini ikmal için göndermiştir. Bundan sonra Coquelin yine babasının dükkanında hizmete başladı. Mamafih ekmeklerin iyi pişip pişmediğine dikkat edecek yerde kuve-i hafızası sayesinde zabtettiği şarkı ve şiirleri mümkün olduğu kadar ahenkdar söylemeye dikkat ederdi.

Bir akşam ba'dettaam, Coquelin, yakında bir müsamere tertip edileceğini ve kendisinin de aktörlük edeceğini ailesine haber erdi. Pederinin, hangi vazifeyi deruhte edeceğini sual

İtilaf-ı lafız ve mânâ hususunda iktisab-ı muvaffakiyet; hataya-yı mâneviye ve lafziyede bulunmaya, mânânın bütün safahatını bir nazar-ı mû-şikafane ve sanatkârâne ile tetkik ve takip etmeye, ve sonra da hissiyat ve ihtirasat, te'sirat ve infiaalata tercüman olacak kelimatı -bütün bir zevk-i selimi memnun ve ikna edebilecek bir surette- bulmaya vabestedir. İşte bu nükteden dolayıdır ki mânâ lafza nisbeten birinci derece-i ehemmiyettedir.. Ve yine bu dakika-i edebiyeden dolayıdır ki lafzın da kendine has bir ehemmiyet vardır..

Şu son mektupta sende mânâya doğru epey bir eser-i terakki hissettim.. Bu hissın saikasıyla sana şu satırları karaladım.. Mânâ nedir, lafız nedir muvafakat-ı lafız ve mânâ nedir?.. Bir dereceye kadar anladım. Artık emin olayım ki bundan böyle yazacağın yazılarda şu son mektubun ihtiva ettiği zarafet-i fikriye, şa'şa'a-i kalemiye fevkinde bir samimiyet-i beyan, itilaf-ı lafız ve mânâdan mütevellid sade ve pür-hayat bir aheng-i cereyan göreceğim...

Ağustos: 1319

Raif Necdet [KESTELLİ]

SF, nr. 930, s. 311-312

SERVET-İ FÜNÛN'UN TERCÜME-İ HÂLİ

Tedkîk-i Edebî:

SERVET-İ FÜNUN'UN TERCÜME-İ HALİNDEN:

I

Gayet sevdiğim bir zat geçen gün diyordu ki:

-İnsanın kendine güvenmesi, teşebbüs-i şahsîde bulunması, kedd-i yeminiyle temin-i maişet eylemesi bu devr-i meşrutiyette asıl ta'lim olunacak bir ders olsa gerektir. Zaten sade hürriyet kâfi değildir; mesalikin en hayretbahş olan ticaret ve sanatta ihraz-ı muvaffakiyet için cesaret-i ticariyeleri olanları nümune ittihaz etmelidir. Keşke şu sizin matbaanın bir tercüme-i halini yazsanız...

Vakıa mataacılık ve muharrirlik hayatımın hatıratını daima kaydederim; onlar bir zaman-ı münasibde ortaya çıkacak. Bunlar pek şayan-ı merak değildir ama belki bazı kariini bir derece müstenid eder ve bazılarını da, iyi kötü bir sergüzeşt olduğu için, eğlendirir. Harıtatımın bir araya cem've telfikiyle neşrinden evvel o sevdiğim refikimin arzusuna hizmet etmiş olmak üzere şu âtîdeki parçayı neşrediyorum ki yazdığım eserin mukaddimesi makamındadır.

Yirmi beş sene evvel idi, henüz mekteb-i mülkiye rahle-i tedrisinde bulunuyorum. İkmâl-i tahsil edip mektepten çıkınca ne yapacağım, diye düşündüğüm zaman

hayalhanemde daima iki mesleği okşar, ve bunlardan birisini ya'ni meslek-i matbuatı fikren tercih ederdim.

Matbuat mesleğinde daha o zamanlar bile meşhur olan müşkilat ve mehalik rahmetli babamı pek korkuttuğu gibi o eski adam devlet memuriyeti haricinde bir işle geçinebilmeyi bir türlü zihnine sığdıramaz idi; gülümseyerek: "*Gençlik hevesidir bir şey demem, fakat tercih eylediğim mesleklerin ikisine birden girmiş olmak üzere hem muharrirlik et, hem me'muriyete başla!*" dedi ve bu arzusunda ısrar eyledi.

İşte onun ısrarı sevkiyledir ki 1302'de hariciye tercüme kalemine çerağ (!) oldum; hizmeti bana kabul ettirmek için pederim mukanni'ane bir tarzla derdi ki: "*-Pekalâ! Anladık; yazı yazacaksın, matbaacılık edeceksin, lakin bu dediğin şeyler evvela iktidara sonra sermayeye muhtaçtır. Hevesin var, çalışmak istiyorsun; lakin sermaye nerede?.. İşte mühim mesele!*"

Vakıa burası benim için pek mühim bir mesele idi. Zavallı babam kırk sene bütün memalik-i Osmaniyeyi dolaşmış, yirmi kadar vilayette defterdarlık etmiş iken vefatında bana yalnız me'muriyet verdiği yerlerin berat mazbatalarını ve kendi ismine mahkûk defterdarlık mühürlerini miras bırakabilmiş idi. Böyle bir meslek-i iffet ta'kip eden bir adamın oğluna matbaacılık sermayesi veremeyeceği aşikâr olduğu için sermaye tedariki meselesini gayet mühim ve müteassır görüyordum. Fakat nevmid olmadım.

Harice tercüme odasından tophane müşiriyet tercümanlığına girdim. Yevmî gazetelerde mütercimlik etmeye, kitapçılara romanlar tercümesine başlamıştım. Tercümanlık maaşımdan arttırdığımı, gazetelerden aldığımı, romanların ucurat-ı tercümesini saklıyordum. Te'sis eyleyeceğim matbaanın ilk sermayesini teşkil eylemek üzere toplamaya başladığım bu tasarrufat-ı cüz'iyeye ara sıra ilave

eylediğim beher lira benim için mühim bir binanın temel taşı gibi idi.

Lakin böylelikle lazım olan sermayeyi toplamak pek müşkil idi. Kendimi her türlü istirahattan mahrum eylediğim halde iki senede ancak yüz lira toplayabilmişim... Me'yus olmaya başlıyordum. O zamanlar (1304) müşareket-i tahririye ile "Umran" isminde bir mecmua-i mevkute (149) dahi neşrediyorduk. Umran'a tefrika suretinde derce başladığım meşhur Seksen Günde Devr-i Âlem romanına kariin-i Osmaniye ziyade rağbet göstermişti. Bu rağbet, bende bir fikir uyandırdı: Jules Werne'nin fennî romanlarını kitap halinde neşredebim, fakat kitapları kendi hesabıma bastırayım, diyordum.

Bîçare Umran'ın 1305'te bir Abdülhamid iradesiyle, kendi gibi birçok külliye ilgası ve ba'de ma risail-i mevkutenin dahi gazeteler gibi ba irade intişarının usul-i ittihazı, Bab-ı Alî yokuşu müntesibin-i matbuatını o zaman hayli telaşa düşürmüş idi. Ben fütur getirmedi. Mecami'-i mevkute memnuiyetine rağmen maarif nezaretinde kitap mu'ayenesi usulü o zamanlar kolay cereyan etmekte idi; bundan bilistifade derhal Seksen Günde Devr-i Alem'i kitap halinde forma forma neşre başladım. Roman o zamanki matbaaların birinde basılır, bizim evde çoluk çocuk tarafından kırılır, katlanır, sonra tarafımdan müvezzi'lere satılır idi.

Seksen Günde Devr-i Alem'in neşriyatı bittiği zaman matbaa sermayesine bir ayda epey bir yardım edilmiş olduğunu gördüm. Bunu müteakip Gizli Ada'yı tercüme eyledim. Üç ciltten müteşekkil bu roman dahi epey mazhar-ı rağbet oldu; ben artık bir ufak matbaa yapabilecek sermaye toplamış idim, fakat acele etmedim. Jules Werne'nin Deniz Altında Seyahat romanını aslındaki resimleriyle müzeyyen olarak neşretmeyi tasnim eylemişim. Paris'te tabi' Heckel ile muhabere kapısı açtım. Resimleri celbe muvaffak oldum. O

zamanlar bilkimya çinko üzerine hak gayr-i ma'lum olduğundan resimler pahalı geliyordu. İstanbul'da muntazaman musavver bir eser henüz intişar eylememişti. Elimdeki ufacık sermayenin bir kısm-ı mühimini feda ederek **Deniz Altında Seyahat**'i resimli olarak bastırdım. Bu, Avrupa eshab-ı muamelesinin tabirince, bir büyük cüret-i ticariye idi.

Jules Werne'in resimli **Deniz Altında Seyahat**'i fevkalade mazhar-ı rağbet oldu. Hatta nush-ı matbuası kalmadı. Artık ben de matbaa sermayesini elde etmiştim. Bir taraftan matbaa te'sisine çabalıyor, diğer taraftan Tophane'deki tercümanlığı ifa eyliyor ve **Kaptan Grand**'in **Çocukları** romanını da neşrediyordum. Hatta romanın zaman-ı neşriyatında elyevm mevcut gazetelerden birinin rekâbetine uğradık. **Kaptan Grand**'in tekniline beş kuruşa abone yazmaya ve tefrika etmeye başlayan bu gazete rekabet-i mahsusasıyla bana zarar verecek yerde gariptir ki reklam yapmış idi. Zaten pek çok defalar bittecrübe görüp anladım: Su-i niyete (150) müstenit rekabetler, rekabete kalkışanı ızrar ve rakibi müstefid eder.

İşte 1306 senesinde **Alem Matbaası**, **Ahmed İhsan** ve **Şürekâsı** namıyla teessüs eden ve bilahare **Matbaa-i Ahmed İhsan**'a tahavvül ve nihayet bu sene yani teessüsünden yirmi sene sonra on beş bin lira sermaye ile **Matbaacılık Osmanlı Anonim Şirketi** haline münkalib olan matbaanın sergüzeşti budur; ilk sermaye damla damla toplanan mahsul-ı mesâî ile vücut bulmuştur.

Matbaanın teessüsü sırasında memalik-i Garbiye matbaalarını görüp ona göre sanata sülûk eylemek üzere bir de Avrupa seyahati yapmışım ki Avrupa'da **Ne Gördüm** namındaki bir büyük cilt seyahatname bu sayede intişar eylemişti.

Matbaa 1307'de tesis olunduğu zaman bütün sermayesi olan 265 liranın bir mislinin elyevm-i merhum bir şerikim

ve kezalik aynı miktarını şimdi Hilâl Matbaası'nı te'sis eden Asım Bey kardeşim vaz' eylemiş idi. Asım Bey'le çocukluk zamanından beri kardeşlik raddesinde münasebetimiz var idi; ilk teşebbüs-ı ticaride müşareketi ikimiz de arzu etmiştik. Bilahare Asım Bey Abdülhamid zamanında matbaacılığın geçirdiği tehalükten ve kitap neşretmediği memnu'iyetten me'yus olarak meslek-i idadiyeyi ihtiyar eyleyip benden ayrılmış idi. Şimdi devr-i Meşrutiyet eski refikimi yine meslek-i kadiminde sevk etti.

İbtida-yı hürriyette naçizane bazı hidemat ifasına muvaffak olan Servet-i Fünûn gazetesi matbaamızın teşekkülünden bir sene sonra yani 1307 senesinde doğrudan doğruya tarafımdan te'sis olunmuştu. Bu mecmua-yı musavverenin yirmi senelik hidemat-ı neşriyesini elde mevcut kolleksiyonu pekâlâ göstereceği için bu babda hiçbir şey demek istemem.

Esbûf Servet-i Fünûn'u neşrettiğim müddet zarfında Yıldız Sarayı'yla, Yıldız erkanıyla, Bab-ı Alî erkan ve ricaliyle pek çok temasta bulundum. Meşahir-i erbab kalmak kafasını bu mecmuanın saye-i intişarında tanıdım.

Servet-i Fünûn'un intişarı hasebiyle Abdülhamid'in bir aralık iltifatına ve suyunca gidemediğim için sonra lakaydîsine ve nihayet hiddet ü gazabına uğradım. Teşrin-i evvel sene 1317 tarihli mabeyn tezkere-i hususiyesinin tabiri mucibince beni muharririm, sansürüm ve bilcümle alâkdararım ile beraber layık olduğumuz cezayı görmek üzere adliye nezaretine gönderdi. Yine o tezkerede: "*Böyleleri hakkında Avrupa'da her devlette şidâetle mücazat eylediği gibi hatta Amerika'da linç cezası tatbik olunmakta bulunduğundan*" fıkrası ilave olunarak "âlî derecatühüm mücazatımız tayini hususu" adliye nezaretine havale olunmuştu. Koca Abdülhamid Servet-i Fünûn'u kendi amel-i hususiye ve makasid-ı hususiyesine hizmet ettiremediği

için o kadar çoşmuş idi ki mümkün olsa bizi linç usulüyle parça parça ettirecekti... İşte bundan dolayıdır ki son 31 Mart vak'a-i irticaiyesinde o harekât-ı hun-haraneyi gördüğüm zaman hiç mütehayyir olmamıştım. Abdülhamid'in efkâr-ı cedide ashabını çoktan linç etmeyi niyet eylediğini ve fırsat beklediği ma'lum idi. Garibi şurasıdır ki Abdülhamid ta 1317 senesinde ezip mahvetmeyi kurduğu Servet-i Fünûn gazetesini o zaman mahkeme-i cinayete sevk ederken sanki ilk ilan-ı hürriyette en büyük hücumları Servet-i Fünûn'dan gördüğünü keşfeylemişti. Vakı'a Servet-i Fünûn'un daima medar-ı mefhareti olacak bir mesleği varsa o da bugün Selanik kâşâne-i mahsurunda ikâmet eden Padişah-ı Sabık'ın her türlü teşvik teklifatına rağmen o müstebit-i müthişten daima uzak durması olmuştu. Kezalik Servet-i Fünûn'un yevmî nüshalarıyla ebediyyen medar-ı mefhareti olacak bir hareketi varsa o da masdar-ı istibdad olan Yıldız Sarayıyla onun emrine ve hazine-i hassasına kemâl-i cesaretle ilk hücumları etmesi ve bundan asla korkmaması ve hatta lehülhamd muvaffak olmasıdır.

Ahmed İhsan [TOKGÖZ]

SF, Nr. 946 s. 148-150

SERVET-İ FÜNUN'UN TERCÜME-İ HALİNDEN:**II**

Servet-i Fünûn namı nereden gelmiştir?-Yıldız'a ilk defa nasıl çağrıldım?

Servet-i Fünûn namı nereden gelmiştir?

Vakı'a bir musavver gazeteye ünvan arandığı zaman en az hatıra gelebilecek bir şey Servet-i Fünûn terkibidir. Yirmi senedir bu kelimeleri işite işite alışanlar bile mutlaka ara sıra kendi kendilerine şu ünvanın nasıl olmuş da intihab edilmiş olduğunu sormuşlardır.

Bu ünvan devr-i münhedim-i istibdadın tedabir-i mecnunanesi neticesidir.

Maarif Nezareti'ndeki encümen-i teftiş ve muayeneden geçmek şartıyla bilcümle mecami'-i mevkutenin tab'ı ve neşri 1306 senesine kadar zararsızca devam edilmişti. O tarihe kadar İstanbul'da birçok risaleler, mecmualar çıkarılmış idi. Bunlar meyanında geçenki makalemizde bahsini eylediğim benim Umran da var idi ikinci sene-i devriye-i intişarı esnasında bütün mecami' ve resail-i mevkute aleyhinde çıkan bir Abdülhamid iradesine münhedef olarak rüfekasıyla beraber düçar-ı lağv ve ta'til olmuştu.

Umran'ın ve bütün mevkut mecmuaların lağvi sırasında -eski devirde her meselede olduğu gibi- şu darbe-i istibdada bir tedbir rengi vermek üzere ba'dema resail ve mecami'in dahi dahiliye matbuat idaresine merbutiyeti ve intişarlarının mutlaka irade-i Hamidiye istihsaline talik-i şart kılmıştı.

Umran hakkında yeniden dahiliyeden müsaade almak istedim fakat muvaffakiyet imkânı yok idi, evvela ben o zaman otuz yaşında değildim. İstidamı kabul etmiyorlardı. Saniyen, şayet benden daha müssin başka bir müdür-i mes'ul göstersem bile dahiliye nezaretinde bulunan arkadaşlarım bu müracaatın akim kalacağını tecrübelerine binaen bana ihtar eyliyorlar idi. Ne yapmalı?

O zaman yine o nezarete bulunan hayırhah bir arkadaşım işe çare buldu. Yevmî gazetelerden birisine haftada bir kere ilaveten bir kısım-ı fennî çıkarılmak hususunda kolayca müsaade verilmişti. Ben de ceraid-i yevmiyeden birinin ismine izafeten böyle bir kısım-ı edebî ruhsatı alırsam muvaffakiyet me'mul idi

Nikolaydi Efendi tarafından vakt-i zahirde Galata'da çıkarılan Servet gazetesinin ismine izafeten ve Servet-i Fünûn ünvanıyla bir esbu'ı mecmua-ı fenniye ruhsatı istedik. Şu hile-i resmiye sayesinde irade-i Hamidiye'yi istihsal olundu. Hile-i resmiyeyi ihzar eden arkadaşıma -ki bugün istirahat-ı ebediyededir- daima minnetdarım. 1307 senesinde Servet-i Fünûn te'sis eyledi. Birkaç ay sonra Servet-i Fünûn'un ruhsatnamesi nam-ı acizaneme tahvil olunmuştu.

Abdülhamid'in Sarayına Nasıl Çağrıldım?

Servet-i Fünûn böylece te'sis eyledikten sonra idare-i ma'hude-i müstebide daha henüz Avrupa seyahatlarına bir

cürm-i siyasî nazarıyla bakmaya başlamamış olduğu hengâmda, matbaaları ve resimli gazetelerin suret-i tab'ını yakından görmek üzere bir Avrupa cevelanı yapmışım ki Avrupa'da Ne Gördüm ünvanlı eserim bu cevelanın mahsulüdür.

O zaman Paris'teyken yani on dokuz sene-i ikdam La Revue illustre'nin resimli neşriyatını kendi matbaasından amele gibi tedkik eylemişim. Bilkimya çinko üzerine hakk usulünü ve onun suret-i tab'ını gördükten sonra İstanbul'a avdet ederek Servet-i Fünûn'un 27. numarasından itibaren İstanbul manazırını tab'a başladım. O tarihe gelinceye kadar İstanbul'da millî manazır levhalarını böyle nefis bir surette hak ve tab' edilmemişti.

İşte tam şu meşagil ile henüz müessese küçük matbaamızda uğraşırken o ma'hud kırmızı kanat gibi, kollu esvaplı mücehhez Yıldız cavuşlarından biri matbaaya geldi

-Mabeyinci Emin Bey şimdi sizi istiyor, dedi.

Yıldız sarayı, Abdülhamid'in mabeyincileri, ben tahayyül eyledikçe fena halde tevahhuş ediyordum. Zira Yıldız'ın paparasına henüz matbaayı açmadan uğramışım. Mekteb-i Mülkiye sınıf arkadaşım Arif Bey iki sene İkdam mabeyinciliği alındığı gibi sair bazı refikaların da kitabet vazifesine kabul edilmişti. Onlardan uzaktan uzağa aldığım malumat Mabeyinci Emin Bey tarafından çağrılmak hiç de tehlike olmayacağını bana öğretmiş.

Beni Beşiktaş'a götüren vapurda giderken, Jules Werne'in fennî romanlarının tercümesinde bana müşareket-i gaibane gösteren Mabeyinci Emin Bey'i tanıyacağıma memnun oluyor fakat bir türlü şu Yıldız yolculuğuna istirahat-ı kalb ile bakmıyordum. Gözümün önüne başka bir manzara geliyor idi. Emin Bey tarafından çağrıldığımızdan birkaç mah-ı mukaddem bir gece yine böyle kırmızı kanatlı

süvariler gelip beni yataktan kaldırmışlar, sizi Kitabecibaşı istiyor, diye alıp Yıldız'a götürmüşlerdi. Bu Yıldız'a ilk duhûlüm idi. (183) mangalının başında bir pösteği üzerine oturmuş, yere kahve takımını dizmiş olan başı takkeli Kitabecibaşı'nın yanına beni soktukları zaman:

-Roman tercüme eden Ahmed İhsan Efendi dediler, kendimi hayretten kurtaramıyorum ve acaba korkmalı mı yoksa şaşmalı mı diye zihnen karar veremiyordum.

Kitabecibaşı:

-Otur evlat!

dedi. Yanındaki minder üzerinden gayr-i mücellid ve yeşil kaplı altı cilt Fransızca kitabı aldı, bunları benim oturduğum tarafa birer birer fırlatarak:

-Bunlar tercüme olunacak!

dedi. Kucağıma, ayağımın dibine havadan uçup gelerek düşen bu ciltler Fransız müellif ma'hudî Xavier de Montepin'in Haşmetpenah! Para! ünvanlı romanı idi.

Bu ne? Bu kitapları neden tercümeye davet olunuyorum? Xavier de Montepin'in romanını ben tercüme edersem kim basacak? Zihnim şu noktaları hâlâ muvaffak olamadan kitapçibaşı efendi:

-Şurada rafta müsveddelik kâğıtlar var onlardan bir deste al haydi bakayım git haftada bir cilt isterim ha! Yoksa hakkında fena olur!

Emrini ilave eyledi saray padişahı bana verilen şu Haşmetpenah, Para! ünvanlı Fransızca roman ciltlerini ve müsveddelik kâğıtları koltuğuma aldım; mütehayyirane bir selam verdim, dışarı çıktım. Eve geldiğim zaman sabah yaklaşıyor idi. Yine geceye müsadif bir saraya davetimde

tecennün ederek irtihal eden zavallı büyük valideciğim kemâl-i ıztırapla pencerede beni bekliyor idi.

Bu ciltlerden bir adedini tercüme eyledim fakat öyle haftada bir cilt yetiştirmek üzere tesri-i kabul değil idi. Yetişemiyordum. Bereket versin yine bu usul ile tavzi' eyledi ben de Xavier de Montepin tercümelikten bir cilt yazmakla kurtuldum.

Dediğim Kitapçbaşı bir vakit sonra Konya'ya gönderilmiş ve orada kalıbı kalıbı dinlendirmiş idi.

İşte Beşiktaş vapurunda Emin Bey'in davetine giderken şu tercümeyle davet! Vukuatını ve geceyarısı Yıldız'a olan o ilk seyahati tahattür eyliyordum. Koca Kitapçbaşı! Sonradan öğrendim ki Abdülhamid'e cinaf roman yetiştirmek için böyle bîçare nevreste mütercimleri çağırıyor, onlara cebren yazılar yazdırıyormuş.

Yıldız'ın mabeyn dairesinde bodrum katında kain odasında Emin Bey'in yanında edhal eylediler. Burası Kitapçbaşı odası gibi mangallı ve pöstekili değil idi; muntazam bir yazıhane halinde idi. Merhum Muallim Naci Efendi bir kenarda bulunuyordu; sonradan kimler olduklarını öğrendiğim birkaç zat daha Emin Bey'in odasında hazır idiler.

Emin Bey Sevet-i Fünûn resimlerinde hasıl olan terakkiyatın mahzuziyet-i padişahiyeyi mucip olduğunu tebliğden sonra Sevet-i Fünûn 'un şan-ı Osmanî'ye cesban bir surette bir kat daha tanzim çaresi ne ise onu da bir muhtıra halinde ihzar etmek hususunda bir emir tebliğ eyledi.

Ben pek mesrur ve beşûş surette saraydan ayrıldım. Sevet-i Fünûn 'u sanat nokta-i nazarından ıslah için tasavvur eylediğim çareleri zihnimde sıralıyordum. Evvela

Avrupa'dan bir hak muallimi isteyecektim. O hak mualliminin zir-i idaresinde matbaada bir hak dershanesi teşekkül eyleyecektim. Bu hak muallimine kabul olursa Sanayi-i Nefise mektebinde bir ders verdirip Sanayi-i Nefise meyanında bir mevki-i mühim tutmuş olan sanat-ı hakkı memleketimizde te'sis ettirecektim.

Bu babda tanzim eylediğim muhtırayı iki gün sonra Emin Bey'e gönderdim. Muhtıra hakkında izahat istemek üzere sınıf arkadaşım olan Mabeyinci Arif Bey beni çağırdı. İşim bana ve sanayi'e bu taallukunu görünce Arif Bey muhtırayı da meseleyi de deruhte eylemişti. Sonra beni Sadrazam Cevat Paşa celbeyledi. Ariz ü amîk müzakereler yaptık. Meaşi'-i Maarif nezaretinden verilmek üzere Paris'ten bir hak muallimi celbolundu; matbaada hak atelyesi küşad olduğu gibi Mekteb-i Sanayi-i Nefise de dahi Hamdi Beyefendi'nin himaye-i mahsusalarında hak sınıfı meydana getirildi.

Gerek hakk atelyesinin masarısına gerek gazetemizin daha ziyade te'min-i nefasatına medar olmak üzere o zaman yani 1307 senesinde 323240 kuruş tahsisat-ı şehriye verdiler ki bu paralar sair rüfekamızın mahsusatı gibi gittikçe yükselecek yerde yüzde on beş tenhikata sonra bir daha yüzde on beş tenzilata uğrayıp 2340 kuruşa tenzil eylemişti. Mamafih hatırda olduğu üzere ibtidaya iktisab-ı hürriyette Sevet-i Fünûn bunu derhal hazine-i maliyeye terk ve ilan eylemişti.

Hakk atelyesi, hak sınıfları tesisinden itibaren Servet-i Fünûn hakikaten zamanına göre fevkalade denilecek nefasette intişara ve en meşhur ressamların levhalarını derce başladı ise de şu gayreti çabuk münkesir oldu. Bunun iki sebebi var idi. Birincisi Abdülhamid'in gazeteye dercolumak üzere gönderdiği resimlerin hep sanat ve akıl ve mantık ile nâkabil-i te'lif idi. İkincisi, Paris'ten gelen hakkakın atalet ü rehavete düşerek hizmet-i hakkiyeyi yüz üstü bırakması idi.

Abdülhamid'in hakkolunmak üzere gönderdiği resimlerin nasıl şeyler olduğunu anlamak için Servet-i Fünûn 25. numarasından itibaren 104 numaralı nüshasına kadar ihale-i nazar kâfidir. Bunlardan bir tanesini yad eyleyeceğim:

Bu resmin hakk ve derci gayet mühim addolunmuş olacak ki merhum Başkâtip Süreyya Paşa tarafından mabeynde bana verildi. Sevet-i Fünûn'un 47 numaralı nüshasında münderic bu resim Paris'te bir sokakta tramvayın soyulduğunu gösteriyor idi.

Paris'te tramvayın birkaç kaçkın hırsız tarafından soyulduğunu müşa'ir olmak üzere Feti Pariziyen namındaki esbû'-ı âdi mecmua-yı musavvereden nakil olacak olan bu resme saraydan matbaaya gelirken arabamın içinde bakarak Tophane Caddesi'nden geçiyordum. Yolda müze müdürü Hamdi Bey'in aramasına mülaki oldum. Hemen yanına gittim; dedim ki:

-Beyefendi, Sanayi'-i Nefise'ye hizmet edeceğiz derken bakınız bize nasıl resmi hakketirmek istiyorlar.

-Vay evlat sen hakk ustasının celbini Sanayi'-i Nefisiye'ye hizmet kasdıyla mı sandın?... Daha sonra öğrenirsin! Hüner böyle bî-sûd teşebbüsat arasında mümkün mertebe sanata hizmet etmektir. Ne mümkün ise ona çalışalım!

Sonra sordum ki:

-Şu tramvay hırsızlığından bize fayda ne?

-Daha geçenlerde Kaptan Entaş Edirne şimendiferini soydu? Şevketpenah güya bu resmin neşriyle bizim Sür'at katarında vukua gelen haydutluğun Paris'te dahi zuhur eylediğini gösterecek bununla teşfiye-i sadr eyleyecek. Ne gülünç şiyaset!...

Bu mantık ve iz'ana mebhuten matbaaya da'vet eyledim. Ve daha o zamanlar Şehzade Abdülmecid Efendi Hazretlerinin şayan-ı emniyet bir zatla bana gönderdikleri haberi tahattür ettim; buyurmuşlar idi ki:

Sultan Abdülhamid kime ve neye bir mu'avenet ederse o mu'avenetin on mislini hürriyet-i şahsiyeden gasbeder. Nice Sevet-i Fünûn mu'avenet-i sanatkârane göremiyor, gaspa uğruyor!

İşte size Abdülhamid'in bir fetanet-i siyasiyesi ve yine o hanedana mensup bir zat-ı âlikadrin mütalaa-i ulviyesi!

Ahmed İhsan [TOKGÖZİ]

SF. Nr, 948 s. 182-183

SERVETE-İ FÜNUN'UN TERCÜME-İ HALİNDEN

III

Servet-i Fünûn ile matbaasının ilk sermayesini teşkile hizmet eden Jules Werne'in fennî romanlarını tercüme ve tab' eylediğim zamanlarda 1304 -henüz kendi matbaamı vücûda getirmemiş olduğum için- Bab-ı Alf çaddesi tab'gahlarının birinde uğraşırdım. Matbaa dahilinde ufacık bir de odam vardı.

Bir gün sabahleyin erken odaya gelmişim. Destgah-ı tab'da bulunan romanın tashihatini ifadan sonra gazetelerin birine gidip havadis-i mütercimliği yapacak, sonra Tophane dairesine geçip müşiriyet tercümanlığı vazifesiyle meşgul olacaktım. Henüz işe başlamış idim ki ufacık odanın kapısı vuruldu; içeriye kumral bıyıklı bir efendi girdi, sordu ki:

-Mütercim Ahmed İhsan Efendi siz misiniz?

-Evet.

-Mekteb-i Mülkiye'den mezunsunuz değil mi?

-Evet.

Bu sözler üzerine oda kapısının dışarısındaki iki arkadaşına dönerek:

-Siz orada durun.

Dedikten sonra içeri girdi; kapıyı kapadı:

-Burada ne kadar evrak varsa muayene edeceğim. Ben polis meclisi reisi Hüsnü Efendi'yim!

Emrini ilave eyledi.

Şaşırıp kaldım. Odada refik-i mesleğim bulunan şimdiki Hilâl Matbaası müdürü Asım Bey biraderim vardı. O da donmuş kalmıştı.

Zaten odada muayene olunacak çok şey yok idi. Raflarda, tab' edilen Seksen Günde Devr-i Alem romanının cüzleri, onların müsveddatı, taşradan roman veya risale sipaiş edenlerin mekâtibi ve bazı kitaplar var idi.

Polis meclisi reisi efendi ne kadar mektup, müsvedde, evrak buldu ise cümlesini beraberinde getirdiği bir büyük bohçaya dolduruyor idi. Taharriyatı esnasında bir hayli Fıransızca mektup buldu; mal bulmuş mağribîye döndü:

-O! Bunlar ne?

-Efendim, La Grand Encyclopedie Grand Ansiklopedi, ünvanıyla Paris'te intişar eden külliyat-ı fûnûn lugatinin idarehanesine aboneyim; bunlar eserin tab'ıyla muhaberattan ibarettir.

-Lakin bu ne kadar muhabere!

-Üç beş arkadaş bu eserden getirtiyoruz; muhaberatını yalnız ben yapıyorum; eserin bedelatını şehriye taksitiyle gönderdiğimiz için bittabi her ay mektuplar teati oluyor.

Reis efendi ma'nidar bir surette gülümsedi:

-Onu zabtiyede anlarız!

Dedi. Artık bohçaya dolduracak kağıt kalmamış idi; bohçayı bağladı; üzerine sicim geçirdi. Kapının önünde bekleyenler marifetiyle kırmızı mum aldırды, bir de bana mühürletti. Bütün bu muamelat iki saatten ziyade sürmüş idi. Asım Bey'i odada bıraktık. Meclis reisi efendi beni aldı; sokağa çıktık. O iki adam arkamızdan geliyor idi. Mevsim kış idi, sokaklarda çok kar vardı, kar fırtınası içinde savrularak zabtiye nezaretine geldik. Beni bir odaya koydular; bohça ile beraber reis Hüsni Efendi ortadan kayboldu.

Bilmem kaç saat burada kaldım; havf ve endişe içinde idim. O zamanlar İstanbul'da tatbikat-ı istibdadiye yeni başlamış idi. Bin türlü rivayetler devam eyliyor idi. O rivayetleri zihnimde a'zam ile hakkımda verilecek kararı bekliyordum.

Akşama yakın beni Zabtiye Nazırı Kâmil Bey'in huzuruna çıkardılar. Gayet cesim bir odada oturuyor idi. Nazır bey sordu ki:

-O Fransızca mektuplar tercüme olundu mu?

-Evet efendim? Kitap mübayiasına dair.

-Hepsi mi!

-Evet.

Bu cevabı kısa boylu, beyaz saçlı ve bıyıklı, halinden Ermeni olduğu anlaşılan bir efendi söylüyor idi. Mütercim efendi adeta nazırın karşısında titriyor idi.

Nazır beyin yanına sokulan reis bey hafif sada ile bir şeyler söyledi; bu mükâleme biraz uzadı. Nihayet hepimiz odadan çıktık. Sofada benim evrakı koltuğuma tutuşturdular:

-Ucuz kurtuldun!

dediler; saliverildiğimi anlayınca bir dakika zayı' etmeden doğru eve geldim. O vakitler büyük validem ile yalnız otururdum; İhtiyar kadıncağızın eve teehhür avdetimden dolayı merak etmesinden korkuyordum. Vaki'a saat-ı ezan geçmişti...

Meğer bizim macera bitmemiş, belki henüz başlıyormuş! Atlattığımızı kani' olduğum vak'ianın Te'siratından kurtulmuş, uykuya dalmış idim. Sokak kapısının çingırağından acı sadalar, kapımızın önündeki (215) iri seslerini uyandırdı. Mahallemizin bekçisi, imamı ile birlikte iki polis içeri girdiler; gayet âmerane bir tavırla:

-Çabuk giyinmeli, zabtiyeden istiyorlar, gideceğiz!

dediler. Nisfulleylden sonra vukua gelen bu da'vetle bir semt-i meçhule müteveccihen yola çıkarılacağımıza kani' oldum. Teessüatımı büyük validemden ihfaya çalışarak iki polisin refakatinde bir arabaya bindik; zabtiye nezaretine geldik. Kar yine yağıyor, soğuk dehşetle hükümferma oluyordu, zabtiye nezareti müthiş bir karanlık içinde muhavvef bir çehre irae eyliyor; meydanda toplanmış olan karın manzara-i sepidi kâinatın halisiyet ve safiyetiyle sanki şu bina-yı menhusun siyah rengine karşı müstehziyane bir tezat teşkil ediyor idi.

Polislerin o mahud merdivenlerden, divanhanelerden geçirip bir odaya soktular:

-Reis bey şimdi gelir, bekle!

dediler

Derin bir mülâhazaya düştüm. Mekteb-i mülkiyeden şehadetname alalı henüz bir buçuk sene olmuş idi. Fikrim, dimağım öğrendiklerimi memleketimde tatbik edebilmekten ibaret arzularla mali olduğu halde hayat-ı sa'ianemin henüz ilk teşebbüsünde zalim bir hükümetin zulüm ve kahrına uğruyordum; belki bu gece beni burada alıp bir vapura bindirecekler, bir tarafa sürecekler, henüz başlamış olan hayatımı mahveyleyecekler idi. O halde niçin bize bu tahsili ettirdiler, şimdi niçin bu zulmü reva görüyorlar, diye düşünüyordum. Vakı'a şu nakil ve hikâye eylediğim vak'anın zaman-ı güzeranında hükümetteki zulüm ve istibdadın mastarı henüz taayyün etmemişti. Öyle ya, mekteb-i mülkiyede gayet ahrarane dersler alıp çıkmak mı? Şehadetnamelerimiz yedimize verilirken bize müktesebat-ı ilmiyemizi takdiren taraf-ı padişah'tan hediye'ten saatler verilmedi mi? Demek padişah bizim iktisab-ı ilm ü marifet eylediğimizi istiyor o halde niçin salık-i ilim ve irfan olanlara karşı zulmeyliyorlar, diyordum. İşte bu mütalaalardır ki benimle beraber bir hayli safdillere, -ama gayet kısa bir müddet için- padişahı hakikatten gafil zannettirmiş idi. Yine işte bu zan sevkiyledir ki en namuskâr arkadaşlarımızdan bir kaç, hariç hududa çıkıp oradan Abdülhamid'i irşad hevesine düşmüştü; ne vahî hayal imiş!...

Bir murdar lamba ile tenvir olunan odada iki saatten ziyade bekledim. Odayı müteaffin bir hava ihata etmiş idi; lambanın kararmış şişesinden çıkan sisler beni ihata eden hava-yı mesmuma karışıyor, yanımda odada uyuyanların horlamaları ortada hükümferma olan sükûnu ihlâl ediyor idi.

Nihayet kapı açıldı; gündüz gelip beni tevkif eden ma'hud polis Meclis Reisi Hüsnü Efendi (Bu zat sonradan Isparta mutasarrıflığı etmiş idi) içeri girdi; bana mültefitane

bir selam savurdu; gayet mütebessim çehre ile yanıma sokulup elimden tuttu, yazıhanesinin başına geldik. Oradaki gözü açtı; pullu ve havaleli bir arzuhal çıkardı. Şunu oku dedi.

Bu arzuhal maarif nezaretine bir tiyatro piyesinin tab'ına ruhsat istemek üzere yazılmış ve zirinde (Mekteb-i Mülkiye'den Mustafa Sabrî) mührünü havi mulunmuş idi. Arzuhalin arkasındaki yazılardan, numaralardan nezaretin evrak odasınca, encümen-i teftiş ve muayenece havalelerden geçmiş olduğu anlaşılıyor idi.

Reis sordu ki:

-Bu yazıyı ve mührün sahibini tanıyorsun değil mi?

-Hayır.

-Ne demek, mektepte arkadaşınız?

-Bizim sınıfta Mustafa sabri isminde kimse yok idi.

-Canım başka sınıfta imiş.

-Başka sınıfta dahi bu isimde adam tanımıyorum. Zaten mektepte biz başka sınıftan efendilerle çokluk ülfet etmeyiz.

-Hele sen bir onu düşün.

Benim lâkaydane duruşumu görünce biraz daha bana tekarrüb eyledi:

-Şu mührün sahibini biliyorsun, bize haber ver, ihya olursun?

dedi. benim tüylerim ürperdi. Evden çıkalı beri devam eden korkuya bir hayret ve istikrâh inzimam eyledi. Meclis reisinden bir kaç adım mübaidat ederek:

-Hayret, hiç tanımıyorum!

Dedim. Cevabımdaki şiddetten anlamış olacak ki iğfal vadisinde daha ziyade ısrardan sarf-ı nazar eyledi; Mütehakkimane bir tavırla ilave eyledi:

-Lakin şunu bilki biz Mustafa Sabri'yi elde ederiz, senin tanıdığın o zaman meydana çıkarsa halin harap olur!

Bu tehdide karşı sükûtle makabele eyledim:

-Başka bir emriniz var mı?

Dedim; oyuma avdet edebileceğimi anlayınca hemen sokağa fırladım. Eyvah! Keşke eve da'vet eyleyemese idim. Evde, sofadaki hasır üstünde bir sıra mumlar dikilmiş yanıyor, büyük validem orta yerde oturuyor idi. Bana ruhsuz bir nazarla baktı.

-Hanım nine bu ne?

-Oğlumu kaybettim, arıyorum!

Biçare kadın da ölünceye kadar başka bir şerare-i şuur görülmedi. O geceki vak'a o mübarek kadının son lem'a-i akl ü şuurunu söndürmüştü!... (216)

Sonra da öğrendim: Cevasis-i habisenin muallimlerinden olan ma'hud ve meşhur Salahî o zaman encümen-i teftiş ve muayenede a'za idi. Kendine bir vesile-i terakki bulmak üzere bilhassa bir tiyatro piyesi yazmış; eser Yıldız'ın ahval-i rezilesini musavver imiş. Tiyatronun müsveddatını polis meclis reisi Hüsnü Efendi'nin bana gösterdiği arzuhal ile maarif nezaretine verdirmiş. Sonra bu arzuhal ile eseri evrak odasında guya bulup arz-ı utbe-i ulyâ (!) etmiş!

Uğradığımız sadme, Salahî Efendi'nin saye-i sadakatinde elde edilen tiyatro piyesinin muharririni aramak hengamında vukua gelmiş. Öyle ya; Mekteb-i Mülkiye'den

Mustafa Sabri imzasıyla bir eser ele geçirse, o isimde mektepten çıkmış efendi bulunamaz ise muharrirlerden ve alehusus muharrirînin mekteb-i mülkiyeden mezun olanlardan başka kimden şüphe olunur?..

Ahmed İhsan [TOKGÖZ]

SF, nr. 950, s. 214-216

SERVET-İ FÜNUN'UN TERCÜME-İ HALİ

IV

Başkatip Süreyya Paşa Fransızca İllüstrasyon Gazetesi'nden koparılmış bir sahifeyi bana uzatarak:

-Servet-i Fünûn'a konulacak. Güzel yapılması matlub-ı âlîdir diyor idi.

Saraya celbolunup ara sıra bana böyle resimler i'tası -gazetemizin guya ıslah ve tanzimi maksadıyla nail-i muavenetten biri- sık sık tekerrür ediyor idi. Bu resimlerden bir tanesi, yani Paris tramvaylarında bir sirkat manzarasını Abdülhamid'in nasıl ince bir fikr-i siyaset (!) ile bana vermiş olduğunu evvelce yazmıştım. O ma'hut tramvay resminden sonra Amerika'da zencilerden bazılarını "linç" usulüyle ahalinin fırında nasıl yaktıklarına ait manzaraları, yine Amerika'da böyle galeyan-ı hissiyat ile bir kadını nasıl gemiden denize ilka (264) eylediklerini gösterir resmini Amerikan musavver Polis gazetesinden koparıp bana verdirmiş, ben de naçar Servet-i Fünûn'a dercetmiştim. Fakat bu resimler hakkında ma'lumat ve tafsilat i'tasından kat'iyen mücanebet etmiştim. Resmi verirlerken altında ne ibare varsa aynen onu derc-i sahife eyliyordum. Ve dikkat eyliyorum ki Hakan-ı Mahlu'u en ziyade işgal eden hep böyle vahşete, ve işenceye müteallik resimler idi. Dünyanın edebî, fennî ve sınaî bütün musavver gazeteleri mebeynde mütercimler tarafından altları çizilip bu adama verildiği halde o ancak Amerikan musavver polis gazetesinin cinayat-ı âdiyeye ait neşriyatını nazar-ı dikkate alıyor; "şan-ı Osmanî'ye cisban bir hâl-i nefasette çıkarılmak üzere Paris'ten

bilhassa hakkak celbettirdiği 'musavver Servet-i Fünûn'a mesela Sanayi'i Nefise'ye ait bir levhanın dercini emreyleyecek yerde hiç akla gelmez bir garabet-i müstebidane sevkiyle Amerika'da zenciler nezdinde vukuua gelen cinayata ait resimleri veriyorlar idi.

Şu hakayıka mebnidir ki başkatip Süreyya Paşa bana Fransızca İllüstrasyon Gazetesi'nden koparılmış, bir sahifeyi verince mucib-i istiğrabım olmuş idi. Nasıl oluyor da İllüstrasyon'dan resim intihab olunuyor demiştim. Bir de resme atf-ı nazar eyledim. Paris'te bir lokantada vukua gelen bir fi'l-i katle müteallik idi, altında:

Paris'te bir anarşistin cinayeti, yazılı idi. Bu ne? Gazetelerimiz sütununa anarşist kelimesini dercedilmek değil, o kelimeyi ağza almak ile bir türlü belalara giriftar olmak muhakkak iken "ba emr-i âlf" bana anarşiste cinayetine müteallik resmin gazeteye derci emrolunuyor idi. Sordum ki:

-Efendim Servet-i Fünûn'a mı konacak?

-Tabi.

-Lakin anarşistten bahsolunuyor?

-Ma'lum fakat emir böyle.

-Bu kelimenin mânâsını ekser kariin bilmez gazetelerde sosyalistten, anarşistten asla bahsolunmaz iken resmin Servet-i Fünûn'da intişarı garip bir te'sir icra eyler sanıyorum.

Süreyya Paşa yüzüme baktı. Sonra sakalını okşadı; ve nihayet dedi ki:

-Oğlum, biz aldığımız emri icraya me'muruz. Beyan-ı mülahaza vazifemiz değildir.

Başkâtibin sözü ma'nidar olduğu katar kat'i idi; resmi hamilen odadan çıktım. Dört gün sonra o resim Servet-i

Fünûn'da intişar eyledi 17 Mart 1311 tarihine müsadüf 211 numaramızda münderiştir.

Sonra da icra eylediğim tahkikat bana anlattı ki bu resmin Servet-i Fünûn'a derci, Hakan-ı Mahlu'un sarayda yetiştirdiği haydutlardan birinin Beyoğlu'nda icra eylediği ve birçok ecanibin şikayatını tevliid ettiği bir tecavüzü güya mazur göstermek, yahut "Bakınız Paris'te dahi cinayetler oluyor!" demek için verilmiş imiş! ne büyük tedbir ve ne büyük ihata değil mi?

Süreyya Paşa beni bir daha celbeyledi. Aradan çok geçmiş değil idi. Bu defa hakk-ı derc-i sahife olunmak üzere bana uzattığı resmi verirken:

-Bu resmin size tarafımızdan verilip hakkedildiğini kimse hisseyleyemeyecek!

Diyor idi. Resme baktım, Papa XIII. Lui'nin bir kilise dahilinde icra-yı ayininden ibaret idi. Ve gazetenin zirinde münderi fıkrada Papa hazretlerinin senede bir defa Karem nam yortuya müteallik (265) icra eyledikleri merasimin mutad-ı kadim üzere kafesli mahfel durununda icrası" ibaresi Fransızca olarak matbu idi. Mabeyn mütercimleri ise bu ibareyi aynen tercüme eyleyecek yerde:

[Papa'nın kafes derununda icra-ı ayin eylemesi] demekle iktifa eylemişler idi. Resme, elindeki Fransızca fıkraya, sonra onun nâtamam tercümesine ihale-i nazardan sonra o hafta paristen gelen gazetelerde okuduğum makaleler hatırıma geldi. Avrupa gazeteleri o hafta esasındaki neşriyatta Hakan-ı Mahlu'u kendini katiyyen ahalisine göstermez, korkak ve mütehaşi oimakla itham ederek hatta cuma selamlık resminde camide bile kafes altında saklanır ve mahfiline kimseyi almaz diye müaheze eylemişler idi.

İçimden hem gülüyor, hem ağlamak istiyordum. Koca Abdülhamid Avrupa gazetelerinin ithamatına karşı cevap vermiş olmak üzere Papa'nın merasim-i mahsusası mucibince yalnız senede bir defa ufak kafesli mahfilde icra edilen ayin manzarasını yine Avrupa gazetelerinden bizim Servet-i Fünûn'a naklettiriyor, bunun kendi tarafından bize verilmiş olduğunun asla hissolunmamasını arzu eyliyor idi!! Ne siyaset ne kıyaset!!

Padişah-ı Mahlu' hakkında bu vak'adan sonra hiç hüsni-zan kalmamış olduğu gibi bu adamın dillerde gezen zekasının ve dirayetinin hep şöhret-i kazibeden ibaret olduğuna katiyyen kani' oldum. Süreyya Paşa'ya sokulup yalnız kendine işittirmek üzere dedim ki:

-Lakin Paşa hazretleri, böyle resimler dercetmiş olmakla biz ne padişaha ve ne memlekete hizmet etmiş oluyoruz. Bilakis bu gülünç neticeler veriyor. Sizin zeka ve dirayetinizi biliyorum. Acaba vazgeçmek kabil değil mi?

Süreyya Paşa bir hayli müddet yüzüme baktı. Sonra önündeki kağıtları karıştırdı, daha sonra bir sigara tutuşturdu. ba'de zabt-ı nefse delalet eder ihtizazla:

-Size verilecek emir bundan ibarettir. dedi

Ben de kapıdan çıktım. Dediğim resim dahi Servet-i Fünûn'un 210 numaralı ve 12 Nisan 1311 tarihli nüshasında münderiştir.

Bu resimler meyanında gayet mudhikleri de var idi. Afganistan emiri Nasrullah Han Londra'yı ziyareti zamanında bir dişçi dükkanında dişlerini tedavi ettirmiş. Dişçi, mağazasına reklam olmak üzere Nasrullah Han'ın esna-yı tedavide resmini çıkartmış; bunu gazetelere dercettirmiş, bilinmez nasıl bir hikmete mebnidir ki Abdülhamid bu resmin de Servet-i Fünûn'a naklini emreyledi.

Fransa'nın bir fevc derununda ve gayet acıklı bir tehlike içinde firar etmiş; o zaman gazeteler mahkumun suret-i firarını ve teferruatını yazmışlar ve resimlerini tab' etmişler idi. Hakan-ı mahlu' bu resimleri kemâl-i ehemmiyetle Servet-i Fünûn'a göndermiştir. Bunun ve daha buna benzer birkaç resmin sebeb-i intihab ve itasını hâlâ anlayamadım.

Bereket versin o aralık ma'hud Baba Tahir ve onun akıl hocası Nazif Sürûr "Musavver Malumat"ı çıkardılar; ahs-ı bendeganın tab' ve neşre muvafık oldukları bu gazete meydana gelince bizim Servet-i Fünûn unutuldu. Biz de kurulduk, daha doğrusu Servet-i Fünûn unutulmadı, mimplendi. Biz de kurtulmadık asıl bundan sonra Abdülhamid'in merhametsiz muamelatına münhedef olduk. Bunun tafsilatını gelecek makaleye bırakıyorum.

Ahmed İhsan [TOKGÖZ]

SF. Nr. 953 s. 263-265

BURSA'DA HATIRA-İ SEYAHAT

Padişahımız!

Hakk-ı ibad ile hukuk-ı evlad saltanatı birkaç müfterinin baziçe-i nef' ve mefsedeti olarak pâmâl-i hakaret eden istibdadın hatta kendi mevcudiyet-i şahsiyesinden düçar-ı tevehhüm olduğu zamanlarda yüzlerce casus-ı bed-tıynetin nazar-ı iftirâ-âlûduyla kilitlenmiş bab-ı sahil-sera-yı şevketiniz peşinden her geçtikçe bütün milletin mutaf hissiyat-ı muhabbet ve hürmeti olan lane-i mülûkanelerini ibtihal ve huşu içinde yaşaran gözlerimle selamlardım; bazı lutufkâr bir tesadüf, hukuklarını âlûde çirk-i mezellet, zillet-i âl cenabânelerini kendilerine ima-i ümid ve teselliyetten men' ve tevkif eden pençe-i istibdada artık tab-âlûd mukavemet olamayacaklarını arz için hasur-ı rikkat ve şefkatinizde zemin-i istibdada düşmek ihtiyacıyla mahrum olan milletin müştak kaldığı cemal-i bâ-kemâlinizin gûzar ettiği zarika kulunuzu ikame eder, ya körüğü ya camları mesdud olan gerdûne-i humayununuzun, muhabbetlerinden emin olduğunuz efrad-ı milletten birinin arz-ı selam etmekle taamme-i istibdad olması ihtimalinden tevehhüm etmiş gibi daima sol köşesine saklanan mevcudiyet-i rahimanenizin zemin-i ulviyetine nazarlarımla ilk bir buse-i bi'at yollardım. Ve bu tesadüflerle kalbim az müsterih olur; nasılsa düçar-ı zuhul olmuş mazinin ceza-yı gafletini çekmekten usanmış kalpler için leb-i lutfunda saltanatınızın saadet-bahş hande-i tebşiratı titreyen istikbale

emniyet ve itminan ile muntazır kalır, bir fesiha-i siyaset üstünde daim cevalandan yorulmayan şehbal maksatları her zaman kendilerine bir nokta-i ümid ve emele doğru tayin-i hat-ı pervaz eden Avrupa hükümdarları gibi efendimin de seyahati takdir buyuracaklarını, ve hiç şüphesiz tarih-i saltanatınıza ilk hatıra-i seyahatin en evvela hukûku çamurlara defnedilmiş millete bir hayat-ı cavidan vermek üzere vilayetlerden kaydedilmeye başlanılmasını tasvip buyuracağımızı tahmin eder sevinirdim; nihayet milletin cebin-i taat ve tevekkülünü çiğneyen kabus-ı şeameti tarumar ederek yüz bir terane-i cemil ile tebşirat-ı saltanatınızı nakil ve tebliğ eden toplar Osmanlılığın haz z-i merge düşmek üzere olan hilâl-i talihlerini yine bâlâ-yı ser-ufka tantana ve ihtişam ile i'lâ ederken beş ay sonra Bursa'ya kadar vaki olan seyahat-ı şahanelerinin te'sirat-ı maddiye ve maneviyelerini diğer vatandaşlarıma nakil ve hikâye etmek vazifesiyle yirmi senedir bu mülke hizmet eden Servet-i Fünûn tarafından muhabir tayin edilmiş, sefine-i şahanelerini takip eden Tokat Torpidosu'nda talihim acize bir penah-ı iltica bulmuş idi.

Ağustosun on dokuzuncu çarşamba günü saat bir buçukta, sefine-i şahaneleri hareket ve kırk seneden beri âfâkı liva-i saltanatın pervazıyla tezyinden mahrum kalmış Marmara'nın sine-i semen-famından gelen nefehat-ı şükranına karşı rayet-i şahanenizin emvac-ı harir sinden kopan deste deste ezhâr-ı selam ve iltifatı cevanib -i âfâka serperken kulunuz, pey-i şehinşahlarını takip eden Tokat'ın küçük güvertesinde bir nokta işgal edip Marmara'nın maziye ait facialar itiraf eden leb-i takririne hasr-ı guş-ı intibah etmiş, Neronların bile ecsadını tel'in-i zulm için belki mezarlarında intak eden otuz iki senelik hükûmet-i müstebidenin en muhabbet-perver ana göğüslerinden kopararak şu geçtiğimiz denizin sine-i esrarına fırlatıp attığı ecsad-ı mazlumeyi bugünkü saadetimizden birkaç katre gözyaşıyla ihbara çalışmışım.

Saat üç buçuktu, Armutlu'nun hizasına muvasalat eden sefine-i humayûnunuzun güzergahına sandallarla atılan teb'a-i

müştakınız daima bu saf âfâkın nefehat-ı pak zesini teneffüs eden necip kalplerinin âvâze-i şükranıyla efendimizi istikbâl eyliyorlar, ve zat-ı şahaneleri de hukûklarına karşı başka kirli ellerin yumruklarını gösteren gul-ı istibdadın tırnaklarıyla açılarak belki hâlâ hâlâ cefalar sızan kalplerine eydi-i mülûkânenizle taksim ve tavzi'e-i şifa ve ibtihac eyliyordunuz. Saat Dördü yirmi geçiyordu, intizara tahammül edemeyerek birkaç mil uzaktan istikbâl için vapurlarla şitab eden Mudanya ahâlisinin devam-ı ömür ve âfiyetiniz, te'ali-i şân ve şevket-i milletiniz için arş-ı berr n-i kibriyâya yükselen gulgule-i münacatıyla kucaklaşan top sadaları, musık mevceleri Bursa'nın fethinden sekiz sene sonra Hazret-i Orhan ümerasından Timurtaş Bey'in savlet-i ş rânesiyle ebvab-ı suru kırılıp zir-i işgal-i Osmaniye'ye geçen Gemlik'in sisler arasında derinleşip giden körfezinden taşarken zat-ı akdes-i şehriyarileri artık derece-i servet ve sûret-i maişetlerini ilk defa yakından müşahede buyuracağınız bir vilayet ahâlisinin ibtihac ve saadetle köpüren kalplerini ihya eden iltifatlarla vapurdan trene teşrif buyurmuşunuz; bir ceyrek sonra güzergah-ı şahanelerinde katile katile ahz-ı mevki-i ihtiram eden köylü kitlelerinin tersim edildiği hatt-ı istikbâl arasında bir meş -i aheste ile ilerlerken mümkün mertebe hissiyat-ı g ti nümalarını tahlil etmek azmiyle uğraşan ba abd-i âciz sevgili vatandaşlarımın in'ikâsat-ı envar-ı ibtihacıyla müstağrak nur-ı mübahat olan kalbimin en saf ve sadık hulûs ve muhabbetle Cenab-ı Kibriya'dan ât miz için isti'taf-ı felah eyliyorum. Padişahımız! Siz de müşahede buyuruyor idiniz ki, nam-ı satvet-i hükümetin te'min-i beka ve tezayüd-i şân ve şerefi için zemin-i sefalette yuvarlanarak öşürlerini, vergilerini, sonra asker olarak evlatlarını, zevçlerini, aşıklarını bila-kayd ve infial, kemal-i minnetle veren köylüler Payitaht-ı şevketinizden beş saat uzakta yaşadıklarına inanılmayacak (275) müthiş bir fakr içinde arz-ı mevcudiyet eyliyorlardı; bunlar bu hâle vatanın sükût ve harab sinden müteessir olmayan rical-i sabıkanın daima menafi-i şahsiyelerine hizmet etmek üzere idare etmiş oldukları otuz iki sene zarfında saadetlerinden her gün adım adım ayrılarak nihayet

o sinin-i kahirenin şahid-i zulm ve ittisafı olmak üzere bugünkü hâle düçar olmuşlardı; bu zavallıların esma'-ı dert edecekleri bir mekan yoktu, muhafız-ı adl ve kavan n olan padişah ile aralarında yumruklar, kırbaçlar, tüfekler ve nihayet kalın duvarlarlar çizilmiş öyle müthiş hutût-ı fasıla vardı ki gayr-i kabil-i iktiham olan o mani'-i zalime karşısında fazla olarak maneviyatlarını de heder edeceklerinden korkup âfât-ı semaviyeye rıza ve tevekkülden başka çare-i mukabele olmadığını anlayan insanlara mahsus bir sabır ile ekmeklerine toprak karıştırmaya kail olmuşlardı. Müthiş hastalıklar, tahammül-fersa açlıklar muhit-i mevcudeyitlerin hırpalarken kendilerine yabancı kalan hükûmetin kırbaçlı bir ferdi, geçen cibayet-i aşr-ı isnada satılarak yerine konulamamış ineklerinin güç sapanlayabildiğini toprakları tırnaklarıyla nadas ve ziraat edip tamam mahsulünü alacakları bir sırada karşılıklarına çıkar. Yoksulluklarını iddia ederek tazallüm etseler, hükûmete intisab etmekle kavmiyetini zelil ve müstahkir gören zalimin hakaretlerinden cevap alırlar, kim bilir kaç köyde kaç bin vücûd-ı mazlumu kırbaçlayarak artık nasırlanmış bir kalp, hun ve hırsa bürünmüş bir gözle bu sefalet-i sarihaya lakayd kalan hun-hare isma'-i ihtiyaç mümkün olamayacağını anlayanlar batından batına intikal ederek nihayet şu köşede bozulup ağlayan b-çare Ayşe'nin yegâne çeyizi olmak üzere saklanmış bir zinet altınını gözlerinden selsebil-i hicran geçerek teslim ederler; bundan mahrum olanların başında çocukları açlıkla huysuzlanarak bekledikleri bir tek tencere yerlere boşaltılıp gazap olunur, bundan mahrum olanlar da günahları mahrumiyetlerinde imiş gibi anefle hükûmete isal edilirdi; o hükûmete ki, en rahim şahsı sanki bu mütevekkil ve sabur kavmin kin ve garazla mahmul en müthiş düşmanından tefrik edilmiş birer timsal-i garaz ve intikam idi!..

Bu levh-i sefil karşısında kavmiyet itibarıyla sızlayan kalbimin medhûş ıstırabatı olup boynumu bükmüş, horşid-i saltanat-ı Osmaniye'nin matla'-ı ma'sumu önünde tude tude teraküm eden bu gussa-i müvellime karşı derece-i inkisaf-ı

meserretlerini tasvir ederek ıztırabatıma daru-yı tadil aramıştım; Ah evet padişahımız! Kim bilir siz ne kadar mütehasşis ve müteessir idiniz? Çünkü ecdad-ı mükerrerminiz birbirine daima müterakki ve z-ihtişam olarak devir ve teslim ettikleri Osmanlılık, ilk hakk-ı hutbe ve istiklali, mütafat-ı uluvv-i cenabı olarak istihkak etmiş olan bani-i muazzamına anlaşılmaz nasıl bir zuhul-ı takdir ile varis olmuş bir seleften: Renksiz, muhta, zebun bir ahali, tırnaklarla, dişlerle hırpalanarak parça parça edilmiş bir hudut ile tedabir-i saibe ve âsâr-ı müessire-i şahanelerine dest-küşa-yı tesail olarak intikal etmiş bulunuyor...

O gün, saat yediyi yirmi geçe Petina hükümdarının tesis ve payitaht ittihaz edip bir zaman Roma Devleti, İnan Hükümeti himayesinde bulunduktan sonra Sultan Osman'ın ilk sada-yı istiklâli karşısında ât sindan lerze-nak olarak nihayet Cenab-ı Orhan'ın dokuz sene imtidad eden muhasarasıyla miftah-ı tasarrufu zünnar-ı tekfurdan inkıta' ve eydi-i Cenab-ı Orhan'a intikal eyleyen Bursa'ya muvasalat olunmuştu; Bursa, Osmanlılara teessüs-i saltanattan sonra ikinci payitaht olmak üzere açıldığı sinesini bu sefer de Meşrutiyet-i Osman 'nin ilk padişahına hürmet ve şetaretle açıyor, gerdüne-i humayunları sokakları ta istasyondan kasma kadar ihata eden teb'a-i mes'udenin şapaş ve mevcat-ı sada-yı şükran ve temenniyatı arasında ihtişam ile ilerliyordu.

Ertesi gün, şems-i tâbân amm-ı muhteremlerinin teşrifinden sonra belki şebeke-i ankebut ile camları senelerce örtünüp ancak bugün ipek perdelerle süslenmiş kasr-ı humayunun cephesini tezhip ederken bani-i saltanat-ı Osmaniye Cenab-ı Osman'ın türbe-i münifesini ziyaret buyuracağınızdan dün gecedен b dar olan halk arasında bar zaman geşt ve güzar ve hissiyat-ı umumiyede zat-ı mülûkânelerine karşı galeyana eden hürmet ve muhabbeti en riyasız kalplerin tahassüsâtından istilâh eyleyerek kenar-ı türbede ahz-ı mevki' etmiştim; saat üçte Zat-ı Şahaneleri teşrif ve kemal-i tevazu ile ced ma cedd-i

mübareklerinin merkad-i mukaddeselerini, ve bilaahire onun kadem-i mübareklerinde meşhun serair-i ulviyyat olan diğer bir türbede medfun Bursa, İzmit, Hereke, İznik, Taraklı, Gemlik hülasa Marmara kıyılarında ta Kartal'a kadar semend-i fütuhatını il'ab eyleyen Hazret-i Orhan'ı ziyaret, milletin ecsad-ı âbâ ve ecdadına vezaif-i hürmetlerini her ikisinde de ikişer rekat eda-yı salat ile talim ve tenbih buyurarak z r-i hakimiyet-i Osmaniye'ye geçtikten sonra bir zaman Timur'un pa-yi haşaratıyla garet ve yağma, bir zaman Fatih-i mukaddesenin hak-şiken pa-yi ahfadı altında ta'me-i lehib-i fena; ve en sonra da, evlad-ı Adem'e zemin-i cevelan olduğu tarihinden beri sinesinde bin türlü kabayih ve hadisat tevali eden kürrenin merkez-i hissiyatında teraküm ede ede nihayet kesb-i feveran eden infialat ve tezelzülât ile harap olan bütün Bursa'ya kuşbakışıyla hakim köşkten istirahat buyurmuşunuz; ve ihtimal o zaman, zir-i nazar-ı şahanelerinde ufak tefek binalar, koskocaman bir sahra ile mefruş olan bu şehre feyyaz bir ma'lumat-ı tarihiye ile bakarak bir padişah-ı şir-savletin Timur gibi musibete düçar-ı esaret olmaktadır facia-i talihini ihzar eden esbabı mülâhaza ve bunu tamir eden bir Osmanlı elinden sonra yine tahrib ve ihrak eden bir şehzadenin zillet-i fetretini ta'yib ve yine ihya eden bir sultanın haşmet-i icraatını takdis buyuruyordunuz..

O günün akşamı, Osmanlıları bir zaman iz'ac eden Karamanoğlu (276) ve Ahiler gailisini bitirip Ankara havalisiyle Bolu'yu zabt, Rumeli'de Edirne, Zağra, Gümölcine, Vardar Yenicesi'ni Filibe Dametoka'yı fetih ve teshir; Papa yaverinin teşvikiyle ittifak eden Bulgar-Hırvat, Macar ve Romenleri tarumar edip az zaman zarfında otuz yedi memleketin miftah-ı tasarrufu idi. Müteferriadan muhlis etmekle Avrupalıları saltanat-ı Osmaniye'yi tasdike mecbur eden ve üç yüz bin kişilik müttefik bir orduyu Kosova'da, leblerinden daima izake hayat-ı cavidanı eyleyen nam-ı İlah saçılarak savletlerinde mütenezzül-ı ricat olmayan kırk bin kişilik bir kuvve-i cüz'iyye ile mağlup ve berebat eyledikten sonra bize karşı had'akâr ise de vatanına karşı hadim ve fedakâr olan Miloş Kopiloviç namında fedai bir

Sırlının kurban-ı haçer dessayı olan ve rayet-i Osmaniye'nin reng ve şekliyle, tuğranın müntehab ve mütehazzi bulunan Hazret-i Murad Hüdavendigarı ziyaret buyurmuşunuz.

Ertesi cuma günü nam-ı hilafeti yalnız hutbelerde istima' edip mevcudiyetinden ay-g r olan zulm ve itisaf ile düçar-ı şüphe olmuş, tar-ı idareleri birtakım inan-ı mülevveseye geçerek âmâl-i hainane ve makasid-i müfsidet-kârâneye baziçe edilmekle bittabi kendi katarat-ı ahlâkiyelerinde de rahneler açılmış tab'anızı Cami-i Kebir'de gaffar-ı zünûb ve bahiş-i refah ve felah olan huzur-ı Rabbül'alemine bir melek-i şefa'at gibi pişvalık ederek isal ve birlikte eda-yı salat eyleyip, eğer şu otuz iki senelik inhitat ondan evvele ait bir günahın cezası ise artık affolunarak mazhar-ı felah ve refah olmalarını tazarru' ve niyaz eyledikten sonra Avrupa hükûmatının bugünkü terakkiyata en ziyade hadim-i irtikaları olan sergilere nisbeten hiç ise de her halde istikbalde atılacak hutuvat-ı maarif ve sanaiye ilk meyl ve teşebbüs olmak üzere kabul edilebilecek sergiyi teşrif, ancak teşvik ve terhib ile derece-i kemale isal-i istidat ve kudret edebilecek erbab-ı sanatın teşhirat-ı naçizanesini takdir, arzu-yı iştihadlarını targib ve teşvik buyurmuş idiniz.

Yine o akşam saat on buçukta, pederlerinin intikam-ı mağlubiyet ve esaretlerini almak üzere ittihad etmeleri lazım gelir iken her biri bir aşk-ı saltanatın düçar-ı sihir ve iğfali olarak maazallah saltana-ı Osmaniye'yi bir daha teessüs edememek üzere tehlikeye düşürecek âmâl-i hasiseye ve cahilaneye esir olmak birbirine karşı ref-i seyf-i isyan ve husûmet eden diğer kardeşlerini adalet-i İlahiye çarparak; ve payidar olması âsâr-ı kat'ia ile mültezim Cenab-ı Kibriya olduğu bir çok vekay'la müstedil olan hilafet-i islamiyeye layık olduğu için tevfiyat-ı Bari refik-i maksatları olarak saltanat-ı Osmaniye'nin ikinci baniliğine muvaffak olan ahkam-ı diniyeye kemal-i derece irtibat ve hürmetlerinden Haremeynişşerife sıra irtisali adet-i müstahsinesini tasis buyuran şehriyar-ı mağfur Çelebi Sultan Mehmed'in ondan sonra menakib-i mürşidaneleri keramat-ı

azime derecesinde mütevatir sadat-ı kiram ve meşayih-i Nakşibendiye'den Emir Buhar - asıl ismi Ahmedü'l-Buhari'dir-Hazretleri camiini ziyaret eylemişsiniz.

(277) Ertesi gün saat üçte, mihr-i hükûmeti muharebede pederlerinin şهادetle teslim eden ve ilk evan-ı saltanatlarında İstanbul İmparatorunu düçar-ı hiras ederek Kayseri'ye, Sivas, Amasya, Kastamonu'yu zabt; İstanbul İmparatoru'nun, Macar memleketin beylerbeyinin feryad ve istimdadı üzerine Fransa, Almanya'dan gelen asakir-i müttetikayı Niğbolu'da perişan edip barika-i fütuhâtı Mora, Turhal'a, Adana, Malatya, Kangırı, Kemah ve Silistre'den Vedin'e kadar Dona sevahili; Eflak, Sırp eyaletleri afakında mevc-i muzafferiyetle şa'ş'a-nüma olduktan sonra mahza mesalih-i hükümeti rü'yetle vazife-dar olanların vazaif ve mehamm-ı mevdu'aya adem-i dikkatleri neticesi olarak tar-ı idare manzume-i intizamından inhiraf etmekle horşid-i talihi nik-saf ve nihayet Kara Yusuf ve nihayet Sultan Ahmed Celayiri'nin teşvikatıyla seyl-i musibet gibi yürüyen Timur'a esir düşen Yıldırım Bayezid hazretlerini ziyaretten sonra şimendifere teşrif buyurulmuş idi.

Ve işte o zaman kulunuz ala meratibihim vakı' olan ziyaret-i şahanelerinin varih-i hatır ettiği vakayi'-i tarihiye karşısında suret-i ziyaret-i şahanelerinden istişham eylediğim buy-i siyasetle mest-i hülya olarak ahd-i Bayezid Han-i evvel ile hem ism-i güzünleri Hazret-i Mehmed Han-ı Evvelin tarih-i saltanatları arasına, tarihinde tahrip ve fenaya ait bir sahife-i şeamet açmaya memur edilip kühvare-i ezeliyetten bu sahn-ı beşeriyete bir musibet-i İlahiye gibi sükut etmiş olan Timur'un sıkıştırdığı on bir senelik fasıla-i saltanatla bu kavmin otuz iki seneden beri düçar olduğu husuf-ı talii hemhal buluyordum ki, ol zamanda indiras-ı hükûmete daire-i nisfetten inhiraf bulunan usul-i idare sebebiyet vermiş ve hepsine aynı fahir ve vazife-i intikamı bırakmış olan nam-ı valid-i muhteremlerini i'la ve hüsn-ı muhafazaya bedel aile-i âlâyiş-i şahsiyeye düşerek birbirinin hakkını birbirinden ketm ve ihfa eylemiş bulunan

kardeşlerini müstehak oldukları cezaya düçar eden inayet-i İlahiye kendi teşebbüsatına nıgehban olan Hazret-i Mehmed, hal-i inkıraz ve izmihlâle dümüş vücud-ı hükûmeti dest-i uluvv-i himmetle haziz-i merg-i fenadan kardırarak işte bu güne, ta tarih-i saltana-ı şahanenize kadar birçok mesaipe tahammül edebilecek bir hayat-ı cavidan ile ikinci defa ihya eylemiş idi.

Bu neticeye isal-i mülahazat eylediğim zaman ey padişah-ı kerem-kâr; temenniyat-ı halise-i saadet-i vatan, hubb-i kavm-i aile, tahassüsat-ı garam-ı şebab ile meşhûn kalbimi, du dest-i münacatımı Cenab-ı Kadir-i A'zam'a karşı açarak bütün bülend ve bâlâ-ter olan talih-i hakan-ı Osmaniye'nin idare-i meşrutiyet-perverane-i şahanenizde yine incilasını, tevfiyat-ı Bar 'nin fanus-ı münir şehrah-ı maksat ve azm-ı humayunları olup milletin efendimizle, efendimin milletle müftehir ve şad ve hirem olmasını ve saye-i ruhaniyet-i Muhammediye ve Kanun-i Esas 'de vatanımızın halas ve teal sini bir huzu' vü huşu-ı dindarane ile tazarru' eyledim..

Âsaf Muammer -Kandilli-

EDEBİYATLA İLGİLİ YAZILAR

KAHT-I EDEBİ

Beş on gün içinde iki muhtelif gazetede, Servet-i Fünûn ile Resimli Kitap'ta, edebiyat ve üdebaya dair iki müshabe-i ciddiye okudum ki gayr-i kabil-i inkâr olan kıyme-i tahririyelerinden başka muharrirlerinin samimiyet-i tahassüsleri itibarıyla de nazar-ı dikkatimi celbetti. Bilhassa mevzuları o kadar mühim ki kendimde bu hususta bir kaç söz söylemek arzusundan men-i nefis edemedim. Eğer söyleyeceklerim şeylerin soğuk ve can sıkıcı bir tekrarından ibaret olursa kari'lerimin beni bundan dolayı affetmelerini rica ederim.

Evvela, kıdem-i ahirîsi olan makalesinde, Hakkı Behîç kalb-nüvâz bir ihya-yı hatırat ile Servet-i Fünûn'un devr-i şebâb-ı edebîsini mevzu-ı bahs ediyor, o zamanki mevlüdat-ı edebiye ile kendi meşime-i dimağındaki etfal-ı hissiye ve fikriyenin mücaniset-i amikiyesinden hasıl olmuş bir irtibat-ı kalp ile o yazılara ve onların muharrirlerine karşı beslediği muhabbet ve teveccihî, bu aynı zamanda aynı şeyleri düşünen ve hisseden adamlar arasında tabü'l-husus muhabbet ve mukareneti bir üslub-ı şiir-amîz ile anlatıyor ve neticede bu muharrirlerin daha velut, daha pür gû olmaları lazım gelen şu hürriyet-i kalemiye zamanında maatteessüf hiç bir şey, asar-ı kadimelerine nisbetle bir nişane-i tekâmül addolacak hiç bir eser-i sanat vücuda getirmediklerini meraretle söylüyor.

Ve kari' bu samimi fakat acı şikâyeti okuduktan sonra artık bitti sanıp zihnine gelen uzun müdafaaları irada hazırlanırken bereket versin muharrih daha mahir davranarak bu kaht-ı elîm-i

edebînin esbab ve sevaikından bazıları yine kendisi sanıyor. Hakkı Behic'e ve şüphesiz matbuat ile iştigal eden herkese nazaran İspanya asil-zadeganı gibi, fakat pek de şayan-ı iftihar olmayan, türlü türlü isimlerle yad olunan Servet-i Fünûn muharrirlerini mesleklerinden ayıran, onların tekâmül-i edebîlerine mani olan şey siyasettir. Yalnız muazzez münteki-i samimi ile şurada ayrılıyoruz ki onları siyasiyat ile uğraştıran onun fikrine göre memleketin, bana göre biraz da kendileri, kendi heves ve ibtilaları ve belki, kendi fikirleriyle düşünüyor, istidatlarıdır. Eğer mesleklerine luzumu kadar aşk ve incizap ile meftun olsaydılar makalat-ı siyasiye yazmakla geçirdikleri zamanları edebiyata hasrederler ve bize ekseriya okurken hayret edilecek ve akşam üstü buruşturup atılacak ömr-i yekrûzeye malik makaleler yerine muhalled asar-ı sanat hediye eylerlerdi. Ve, kemâl-i kanaatle söylüyorum siyaset-ı memleket bundan büyük bir şey kaybetmezdi. Yalnız makalenin burasında kelimelerin mebzuliyetinden hasıl olmuş biraz sarahatsizlik var ki bana muharrir belki de hükûmet memuriyetinde bulunmak mecburiyetinden bahsediyor zannını veriyor. Eğer böyle ise bunun da bir sanatkâr-ı şiir ve edebiyat için büyük bir mahzur olmadığını ve bizim vatanımız gibi henüz seviye-i fikriye-i umumiye itibariyle memalik-i medeniyenin en gerisi olan bir yerde değil hatta Fransa'da böyle şeyleri sanatları için bir memat addederek yalnız ömr-ü edebîlerine vakf-ı vücut etmiş nice büyük şairler orada bile bizim erbab-ı sanatımız gibi oldukça geniş emellere sahip olarak onları hakikat suretine tahvil edecek kadar temin-i iktidar değil hatta temin-i maişet ve hayat bile edemeyerek sefaletle ölmüşler, yani sanatlarını ihyanın her şeyini uğruna feda edecek kadar, ölüme kadar sevmişlerdir. Ve böyle yapmayı da şiir ve edebiyatı yalnız makbul ve menfaat-bahş olduğu zaman sevip aksi halde herkes tarafından okunmak için şahsiyetlerine matlup avam olan istihalatı verenler hakiki birer şair değil belki bilheves birer amatördür. Hem yine avamın mürebbi-i efkârı olacak onlarda bir zevk-ı edebî husulüne çalışacak adamların da sanatkârlardan başka kimse olamayacağı

bir bedahattır ki bunu muharrir de tasdik ederek onlardan bu fedakârlığı hem onlardan, hem de mahi-i edebiyat ünvanına kesb-i istihkak eden yevmî gazetelerin sahiplerinden isteyeceğim. Biraz insaf ve irfan sahibi olan bütün kari'lere sorarım: 11 Temmuz tarihinden beri intişar eden gayr-i kabil-i ta'dad gazete sahifeleri içinde memleket için müfid ve hatta bunu da düşünmeyerek aleliltlak bir kısmet-i siyasiyeyi haiz makaleler yüzde kaç miktarındadır? Ve şüphesiz bir ekalliyet-i mutlakada kalan bu makaleler içinde kaç eski edîp ve şairlerin imzası üstünde çıktı? Bazı mülâhazata mebni bu سوالin cevabını kendim vermek istemem. Yalnız düşünüyorum ki eğer bu muhterem üdebanın imzaları gazeteleri için temin-i kıymet edecekdiyse sahib-i imtiyazlar onlara kendi ihtisasları dahilinde yazılar yazdırarak gazetelerini revacını hasıl edemezler miydi? Şüphesiz mevki-i siyasileri daha yüksek olan memleketlerin, faraza Fransa'nın en mühim gazetelerini okuyorum; ve hiç birini edebiyata ve ilme bizimkiler kadar bigâne bulmuyorum. Bu meseleye dair herhangi gazete sahibiyle konuşursanız, vereceği cevap muindir: Daha öyle şeylerin vakti değil, çünkü...

Çünkü o zaman belki varidattan bir kaç onluk azalacaktır. Hiç düşünmüyorlar ki gazetelerini okuyanlar eğer nasibe-i idraktan mahrum iseler onlar için mehic ve ta'n-amîz bir kaç sütun kafidir. Ve sahib-i idrak iseler faraza Halit Ziya, Cenap Şehabettin imza-yı muhteremleri üzerinde bir makale-i siyasiye, mesela her hangi bir kıtada şimendifer inşasının mazarratına yahut ulemanın liberalliğine dair bir bend görmeğe zarif ve bedi' bir hasb-i hâl-i edebî, kıymetdar bir küçük hikâye, bir tenkid-i ârifâne görmeği elbette bin kere tercih ederler; Süleyman Nazif'in, Faik Ali'nin ahrar-ı İran'a, musahabe-i siyasiye ile pür endişe-i âtî olan, şu devr-i bi sükûnumuzda kuvve-i askeriye ile hududu geçerek imdad etmeyi tavsiye eden, yahut müstehasat-ı istibdadın tasfiye-i hesabatına müteallik olan makaleleri yerine bir sema-yı hayalin nücum-ı zahiresinden istiare-i ilham etmiş fikrat-ı edebiyeyi görmek isterler. Böyle istemeseler bile onları

böyle isemeye, bunları öyle yazmaya sevk etmek bu mahrum-ı sanat vatana acıyanlar için bir vazifedir.

Hakkı Behiç de mütalaatında fikr ve mülahazama müşareketini gösteriyor. Yalnız yine ayrıldığımız iki nokta var ki onları da söylemek isterim: En büyük üstad-ı edibimiz olan Hamid benim fikrimce zirve-i sanat ve kudretine vasıl okumuştur; binaenaleyh yine benim fikrimce bundan sonraki asarı dehasına bir şey zammemeyecektir. Tevfik Fikret Bey'den bir Cyrano dö Bergerac beklemek bahsine gelince kelimelerin kendisine itaat-ı esiranesine rağmen edebiyat-ı hazîrenin bu rükn-i aziminden bile henüz bir Cyrano dö Bergerac beklemek biraz na-be-mevsimdir. Bizde böyle manzum bir piyes yazılmak, fakat muvaffakiyetle yazılmak için daha nazmımızın uğraması lazım gelen tahavvülat vardır. Bu tahavvülatan evvel yazılamaz, yazılsa bile Eşber ve Tezer'den pek farklı olmaz. Ve itiraf edelim ki Eşber ve Tezer birer muhallide-i edebiye olmakla beraber mükâlemelerde vücudu lazım olan tabiiyetten tamamen mahrumdur. Halbuki manzum ve mensur bir piyesten her şeyden evvel beklenilecek şey yaşamaktır. Nazmın tahavvül-i matlubuna gelince Tevfik Fikret Bey buna eserleriyle pek büyük yardım etmiş ve hatta diyebilirim ki bu hususta ilk muvaffakiyetli adımı o atmıştır. Bir nur-ı husuf-ı na-pezîr-i edebî denilmeye şayan olan Sis'i, tarih-i edebiyatın her zaman ihtiramkârane yad edeceği tarihi ve Rübab-ı Şikeste'de intişar eden Hasan'ın Gazası vesaire gibi tarz-ı nazm itibariyle pek muvaffak eserleri buna şahadet eder. Bu iki deha-i nazmın yanında Hakkı Behic'in nasılsa unuttuğu bir üçüncü deha-yı nazm vardır ki o da Cenap Şehabettin'dir. Edebiyat-ı Cedide'nin, şi'r-i cedidin Hamid ruhu, Fikret müfekkiresi ise Cenap Şehabettin de muhayyilesidir. Eğer Cenap Şehabettin ebediyen rübab-ı muazzezini bıraksa bu sükut-ı zalimanedan Edebiyat-ı Cedide'nin aheng-i mukaddesi bozulacağına emin olmalıyız. Ve Cenap'ta aynı zamanda bir deha-yı nesir olmak meziyeti vardır. Halit Ziya ile bu meziyet müşterektir. ikisinin de yazılarında bir sihri-i mümtaz vardır. Geçenlerde de bir mükalemede bunu

söylüyordum, ben eminim ki onların makalat-ı siyasiyelerini okuyanların az fakat mümtaz kısmı münhasıran o cazip ve bî-emsal üslupları için okuyorlar. Yalnız Halit Ziya'ya şu cihetten medyun-ı teşekkürüz ki o şâyân-ı hayret velûdiyât-i fikriyesi sayesinde bize o makaleleriyle beraber aynı zamanda bir roman, birkaç küçük hikâye de bahş ediyor. Cenap'ta arasıra musahabe-i üsbuiyeleriyle ihmal ettiği nazenîn edebiyata izhar-ı nüvaziş ediyorsa da bununla iktifa etmek ittışan-ı şiir ve sanat olanlar için gayr-i kabildir.

Bunlardan sonra bence üçüncü bir teessür-i muazzez var ki o da Rauf'tur. Hakikaten bir kıymet ve pür câzibe birer inci olan Siyah İnciler'i ve milli romanlarımız içinde kuvvet-i tahliliyle birinciliği ihraz eden ebedî Eylül'üyle Edebiyat-ı Cedide'nin en asabi bir sima-yı muhteremi olan Rauf'un da sükût-ı medidi, yahut o sükûta muadil yazıları var ki aşina-yı şiir olan ruhlarda bir matem-i edebi hasıl ediyor.

Sonra Hüseyin Cahit, hayat-ı muhayyel şairi, işte edebiyatın zannederim ki bütün bütün kaybettiği bir sima-yı kıymetdar daha. Tanin'in baş makaleleri mecmuanın kaç hayat-ı hakikiye sahnesine muadil olacağını cidden tahmin etmek istemem.

Daha sonra bu şümus-ı edebiye etrafında toplanmış ne kadar nücum-ı zahire vardı ki hepsinin ziyalarında bir zıll-ı husûf hissetmek acı bir ızdırap oluyor. Acılarında istisna edebileceğim yalnız Faik Ali var Yalnız onun pek ihtişam-ı hayâl manzumeleri muhit-i edebiyemizi tenvir ediyor. Fakat Hakkı Behiç'in de dediği gibi teselliler muhteviyatından daha güzel değildir ki genç bir şair için bu hal ümid-bahş-ı âti değildir.

Şimdi görülüyor ki Hakkı Behiç'in bedbin mutalaası kadar derin değilse bile her halde bir kaht-ı edebî var. Yalnız altı yedi aylık bir zaman içinde bütün bir servet-i edebiye hasıl olmak tabii kabil değildir. Fakat zannederim ki Hakkı Behiç'in şikâyeti yalnız şimdiye kadar bir şey yapılmamasından değil, biraz da âtîde de bu

halin devamı korkusundan mütevelliddir. Lakin ben her halde yakın bir istikbalde daha ziyade bir incila-yı edebî görmek ümidindeyim ve başka türlü olamaz. Zira o zaman sahne-i edebiyatta büyük bir tahavvül husûle getirmiş olan bütün bir nesl-i edebî daha genç yaşlarında, içlerinden birisinin, biraz hürmet-i ber-endazâne, eslaf için hazırladığı terbiye-i nisvana gömmek lazım gelir ki bundan acı bir ziya' tasavvur edilemez.

Bu hasbihali daha ziyade uzatmayacağım. Ve Rauf'un makalesiyle gerek onda ve gerek bir kelime münasebetiyle samimi şikâyetlerin sonunda bahsedilen nesl-i ahîrden diğer bir makalemde bahsedeceğim.

10 Şubat 1324

Celal Sahir [EROZAN]

Nu. 927 s. 263-266

**KAHT-I EDEBİ Mİ YOKSA.. HAYDİ İTİRAF EDELİM,
ADEM-İ TENEZZÜL MÜ?**

Geçen ay musavver Servet-i Fünûn'da Hakkı Behic, Celal Sahir imzaları üstünde iki müsahabe-i edebiye okudum. Hulus niyetle yazılmış bu iki teessür-nameye karşı, Servet-i Fünûn'un üç yüz on iki senesi hareket-i edebiyesine iştirak edenlerden bulunduğum cihetle, müsaadenizle beyan-ı mütalaa edeceğim.

Her iki musahabenin neticesi şudur: Başta Tevfik Fikret, Cenab Şehabeddin, Halid Ziyâ olduğu halde on iki sene ol Servet-i Fünûn'da ictima' eden zümre-i üdeba ne oldu.. O, üdeba ki o zaman her taraftan vuku bulan ta'rizata Dekadan silleleriyle küçükten büyükten gelen mühacimata mütevekkilane ve namuskârane bir sükût ile mukabele ettiler. Nihayet ilm-i muzafferiyeti rişte-i rakik-i sanata çektiler. Bunlar ne oldu? Niçin bu devr-i hürriyette görünmüyorlar. Niçin o zaman yazamadıkları şeyleri şimdi yazmıyorlar? Niçin meslekleriyle muvafık olmayan şeylere mesela siyasiyata, müdürlüklere, gazeteciliklere falanlara dahil oluyorlar? Niçin... Niçin... Biz bunlardan güzide, naşenide şiirler eserler beklerken kimi Bulgaristan'la Sırbistan'ın muvazene-i maliyesini, kimi Kâmil Paşa ile Hilmî Paşa siyasî merkez sıkletlerini, kimi Meclis-i Mebûsan'daki fark-ı muhalefetenin tefevvük-i adediyelerini yazmakla bitiremiyor. Biz sizden bunları mı beklerdik? Hani bize

açtığımız perde-i sanatın mülevven, mutırra sahneleri... Hani o ruh-nüvaz hayâller.. Hani o aşklar, o giryeler, o ler.... ler...

Bunlardan başka "bazıları ötede beride neşr-i âsâr ediyorsa da hiç yeni bir şey yok. Eski yazdıklarına nisbetle adeta sükut" gibi imalar da var.

İşte her iki musahabe'nin zemini bu, genç kalemlerin feryad ve enîni, bende tekmil mevcudiyetimle bu feryadlara iştirak ederim. Fakat biraz da hakikattan bahsetmeme müsaade buyurunuz:

Refik-i sabavetim olan Cenab Şehabeddin ile üçyüz on bir senesinde kardeşim Hüseyin Cahid ve arkadaşlarının pür Heves mekteb risalesine sarıldıkları zaman "ağlasam" redifli iki gazel yazdık. Mekteb risalesinde bir günde neşrettik. O zaman Tevfik Fikret de Servet-i Fünûn'da "Hasta Çocuk" şiirini neşretmişti. Henüz bu şairi tanımıyorduk. Fakat tanımak istiyorduk. Çünkü ifadesiyle, yeniliğiyle bizi cezbetmişti. Bir hafta sonra Servet-i Fünûn'da gazellerimizi Tevfik Fikret'in Tenzir'i ve Cenab'ın (Şiir-i Mahzun)'a kaşı gayet mültefata idare-i lisan eylediğini gördük. Bu bizim için bir vesile oldu. Hemen birleştik ve seviştik. Bu mülk-i haslet, pak-tıynet şairin birer peyk-i acizi olduk. Adedimiz gittikçe çoğaldı. O hareket-i edebiye vücuda geldi. Eğer Tevfik Fikret o zamanın modası vechile bîzâr hûbîn olup da:

Rütbe-i ulviyetin fikr et dil-i bîdarımın

Arş-ı istiğna tenezzülghâhıdır efkârımın

gibi yavelerle -ki böyle bir tenezzülü hiçbir zaman fikrinden geçirmemiştir- başlıbaşına nesl-i âsâra başlasaydı bilir misiniz ne olurdu? Ne o ittihad-ı efkâr, ne de o acizane tecdid husûle gelirdi. Herkes bir tarafta kalırdı. Aynı şimdiki hal vaki olurdu. Herkes bir tarafta istidat ve meyl-i tabiisine muhalif işlerle atıl, sönük yuvarlanır dururdu. Nasıl ki şimdi de öyle yuvarlanıp duruyoruz. Niçin, çünkü:

Marifet iltifata tabidir
Müşterisiz meta zayıdır.

de onun için.

Hangi kadirşinas, hangi bir sahib-i vicdan çıktı da Tevfik Fikret'e: Buyurun işte matbaa, işte her şey, sa'y ve iktidarınıza tabidir. Arzu ettiklerinizi toplayınız, biz şimdi sizden eser isteriz. Ne sansür var ne de koskoca bir fem. Haydi evladım; dedi.

Kaç nasiye vardır çıkacak pak ve dırâhşan

diye sızlayan nezih, pak bir kalbi incitmeden Rumelihisarı'ndaki yuvasındaki hangi cemiyet-i edebiyenin hangi erbab-ı yesarı gidip çıkardı da âlem-i matbuata getirdi.

Tasviratı yalnız nokta-i hayalden görerek ona göre bina-yı efkârı edersek rüyayı tesbit etmek gibi beyhude izaa-yı vakit etmiş oluruz.

Tevfik Fikret ve rüfekasının her zaman ifa-yı hizmette, neşr-i âsâra hazır olduklarını ben size temin ederim. Fakat.. Ve fakat.. İşte bir iki fakat ki ruh mesele üzerlerinde titriyor; hakikat bütün acıları, zehirleriyle o ruhta sızlıyor. İzah edeyim: On üç on dört sene evvel çok genç olan bu şairlerin bugün hemen cümlesi baba, bazıları da hemen hemen büyük baba olmak üzeredir. Eğer bir ailenin veya gelin odasının levzımatını ikmale bir hikâye, bir sone kâfi ise ve eğer bu silsile-i hikâyat ve eş'ar evlad ve ahfadın maişet ve tahsilini taht-ı temine alacak derece bir muhit bulacak ise o, baba ve büyükbaba olan sanatkârlara dünyada ve bahusus vatanımızda bundan büyük bir saadet olamaz.

Zanneder misiniz ki Halid Ziyâ bir siyasî makale yazarken memnun ve münbasit oluyor. Zanneder misiniz ki Cenab Şehabeddin "İlk Tıkac"ı karalarken... Ooh bunlar o kadar gayr-i tabii ki tefekkürüyle makalesine karşı gülmüyor.. Memnun olmadan ve gülünmeden yazılamayan şeyleri bugün kıymet-i

maddiyeleri memnun olarak ve gülünmeyerek yazılan âsâr-ı sanatın on kat fevkindedir.

Bakınız Halid Ziyâ kulağıma ne diyor: -O zamanki çocukluklar geçti. Şimdi çocuklarımı düşünüyorum. Çünkü bu büyüyorlar, Bulgaristan'ın bilmem nesine dair yazdığım karalamalar bana vaktiyle neşrettiğim Mai ve Siyah, Aşk-ı Memnû'dan ziyade nafi'..

Cenab da: -Suad, diyor, sen deli misin, hâlâ mı sone, hâlâ mı şiir, bırak. Tıkaç yaz, mantar yaz, tıpa yaz..

Tevfik Fikret, bu güzide müstesna vücutta uzaktan boynunu bükmüş bu herc ve merce sızlıyor.

-Evet, diyor, tıkaç, mantar. İsterseniz efvah-ı şiir ve edebi de tıkayınız. İsterseniz, ki öyle istiyorsunuz, davulu, zurnayı önünüze katın, parçalamakta olduğunuz heykey-i sanata karşı bir de serenad yapınız, çünkü:

Marifet iltifata tabidir
Müşterisiz meta zayıdır.

Celal Sahir Bey diyor ki:

"Tevfik Fikret'ten, Edebiyat-ı Cedide'nin bu rükn-i aziminden bile bir Cyrano de Bergerac beklemek henüz nâbemevimdir." Zannedersem bu gidişle o beklenmekte olan mevsim vürud etmeyecektir. Çünkü ne hüsn-i niyet var ne de ittihad-ı efkâr. Bir kurt , bir böcek muayyen bir istihale geçirdikten sonra bir gün mülevven bir kelebek olur uçar. Edebiyat da böyledir. Tekemmül etmek için ciddi, uzun bir sa'y-i istihalesi geçirmek ister ki bir gün kanatlınsın yükselsin. Fakat ne ile, nerede, ve nasıl vesait ile, işte bunları ihzar etmek lazımdır ki maksat hasıl olsun.

Bu maksadın husûlü için şunlar lazımdır:

Evvela, bu sa'y ve gayrete iştirak edecek üdebanın başında Tevfik Fikret bulunmak ve kendisine namuslu bir sermayenin anahtarları teslim olunmak lazımdır.

Saniyen, husûsî ve mükemmel bir matbaa yani üç yüz on iki senesi Servet-i Fünûn matbaası gibi sakın ve asûde bir matbaa lazımdır. Yevmî gazete, siyasiyat gürültüleri falan gibi olmamalıdır.

Salisen, bu cemiyete iştirak edecek marufü'l-esamî zevatın ücret-i kalemîyeleri derece-i kudretlerine göre büleg ma büleg tediye edilmelidir.

Rabian, bu heyet-i edebiyenin haftalık bir risalesi olmalıdır, bu risale de üç kısımdan ibaret olunmalıdır: Şiir, roman, temâşâ,

Bunları tedarik ediniz, bakınız iki üç sene sonra ne "Eglon"lar ne "Cyrano de Bergerac"lar ne "Eşber"ler ne "Tezer"ler vücuda gelir. Sahne-i milliye piyes provasına vakit bulamaz. müştakan-ı zevk-i edeb âsâr-ı muhilde mutalaatına kanamaz.

Şimdiki revişle sahne-i milliye'nin de istikbali muzlimdir. Çünkü o bahçeye çiçek yetiştirmek için serler, muallim bahçıvanlar, kalem aşıları, mülevven mutırra semalar ister. İşte bunların hepsi ancak öyle bir heyet-i edebiyeden ancak o nezih kalemlerden çıkabilir. Yoksa... Yoksa Hakkı Behic, Celal Sahir Beyler, beyhude yere sızlamaktan... Hayalden imdat ummaktan hiç bir şey hasıl olmaz. Bu güzide kalemlere karşı gösterilmekte olan kayıtsızlığı, adem-i tenezzülü kaldırmak lazım. Onları ellerinden tutup hücre-i sa'y ve gayrete toplamak ve kırılmış olan gönüllerini samimî nüvazişler, riyasız takdirlerle sarmak iktiza eder. Anlıyor musunuz kırılmış olan gönüllerini diyorum. Zira her şaibe-i kin ve garazla mülevves olan bazı kalemler tarafından bu bir avuç erbab-ı namus ve iktidar açık kapalı cerihedar edildiler. Bunlar öyle nezih, rakik ruhlardır ki herkesce

ehemmiyetten ârî görünen evfak bir mevc-i istihza afak-ı
ihtisaslarında umman-ı ye's açar.

5 Mart Sene 1325 Şam
Hüseyin Suad [YALÇIN]

Nr. 931 s. 331, 333--334

HASBİHAL-İ EDEBİ

Mebdeen inkılabımızdan beri edebiyatımızın inhitatına dair türlü türlü fikirler ortaya atılarak bu meyanda üdebamızdan bir çoğunun siyasiyatla işigal ettikleri de bir burhan-ı katı' gibi işhad edildi. Bize kalırsa Şinasi'lerden, Kemal ve peyrevlerinden başlayarak en celi ve revnakdar hutût-ı ihtizazatı Servet-i Fünûn sahaifinde tecelli ve intiba eden hareket-i edebiye; perver şiyab te'sirâtı olan genç dimağların inzimam kuvvetiyle her gün daha çalak ve azimkâr, daha ziyade nümudar bir revişle kat-ı merahil-i terakki ediyor.

Deniliyor ki: Fikret Bey niçin susuyor? Neden, Cenap Bey şimdi bir horşid-i rebii gibi, bu sema-yı şiir ve sanata vakf-ı intizar etmiş müştak nazarlarda; -ara sıra bir iki makale-i ictimaiye ile- hazıra-i hayra sazını ihya ettikten sonra yine sehab-alûd, yine pinhan ve sakit kalsın!.. Natıka-i milletin zincirbend-i sükut olduğu günlerin mahsul-ı mesaisini Halit Ziya Bey niçin bize vermiyor? Hele Cahit Bey!.. Ve böyle mütevali ve zahiren muhakk-ı itirazların silsile-i giranı altında, zaten yeni gayret-i ihtiyarı bir tarz-ı tefekkürle aramızdaki adem-i itlaf neticesi olarak, muvazene-i intikadımız bozuluyor; -evet, diyoruz, bu bir alaim-i inhitattır!

Lakin unutuyoruz ki insan, hissiyat-ı şiir ve sanata ne mertebe merbut ve samimi olursa olsun, kendisinin bir cüz'ü olarak içinde yaşadığı muhit-i ictimainin teheyücat-ı milliyesine karşı hiç bir zaman bîgâne, gayr-i mütehassis kalamaz. Bu gönlün tart-ı tefekkürümüzü gayet itinakâr bir tarassud-ı mû-şikaf ile takip ve tahlil edersek bu neticeye kolay kolay vasıl olabiliriz:

Bazen bir şehper-i ihtisas ile aguş-ı ergüvanına kadar yükseldiğimiz bir hayal-i bülendin seraperde-i ihtişamına büsbütün teslim-i nefis için ca'li bir muhavere, sathi bir mütalaa ile havasımızı avutmak isterken birdenbire meş'um bir haberin, vatanımıza taalluk eden tek bir kelimenin dest-i giribangiriyle bu sefil arza kadar sürüklenerek hakiki bir beşer gibi içimizde bir arzu-yı mücadelenin köpürdüğünü duyarız. Hâlâ memletemizin amak-ı mevcudiyetini sarsan heyecanlar şüphesiz bizim kalbimizden de bir hassa-i lerziş ve teessür ihraz eder. Ve eğer böylece, hayat-ı milliyemizle bir uhuvvet ve müşareket-i kalbiyemiz olduğunu hissedemezsek, millî duygularımızın en rakik ve girizan anatını zabt ve ihtiva etmek itibarıyla bir bedia-i sanat olacak yazılarımıza bir sıfat-ı millîye verebilmekten kat-ı ümit etmeliyiz. Arasına ufk-ı matbuatta görünerek sonra birdenbire silinen bir çok genç simalar -emin olalım- istikbal-i edebimizin bir beşaretname-i zihayatıdır; matbuatımız şerait-i müsade ile kesb-i intizam edince aynı şeraitle ve yavaş yavaş bu simalar irtisam ve talim edecek ve o zaman ümidimizin kuvvet ve vuzûhunu teslim edeceğiz.

Şu ifadatımın killet-i âsâr şikâyetlerine karşı belki bir çok zevat tarafından serdedilmiş bir fikrin tevsi' ve isbatından ibaret olmak farz etmekle beraber bunu tekrardan maksadım, hâlâ bir kanaatkarlık ile kabul edilmediğine itirazdır. Ve bu kanaatın adem-i teessüsüne sabr-ı yegâne olarak bizde tedkik-i hadisata müstenid bir tarz-ı tefekkürün tekarrab edememesidir diyebilirim. Ta küçük yaşımızdan beri hudud-ı rü'ya ve dikkatimizin daima muzlim ve samit geçilmesi muhal birtakım an'anat-ı fersude ile tahdit edilmiş; bizi hayat-ı hakikiyenin temaşa-yı esbap ve cereyanından ziyade muhitimizdeki tarz-ı telakki-i hayatın, o bütün inkişafat-ı dimağiyemizi kahr ve harap eden daire-i muzîkasında öyle yaşatır ki artık her şeyi, zaten hakayika yabancı olan efkâr-ı şahsiyemizi muhakeme ve telakkiye alışırız. Ben şimdi: -Herkes her şeyi intibaat-ı dimağiyesiyle bilmuvacehe ona göre bir hüküm verir- demekten ziyade ben kendi şahsiyetimize fazla olan irtibatımızın suret-i

tekevvününü ve bunun zararını izah etmek istiyorum. Bu şekl-i muhakemenin bizi nasıl girivelere sevkettiğine tarih-i edebiyatımız şahittir! Bir taraftan bi-nihaye riştelerle maziye merbut olmakla beraber bir taraftan ta tekemmül etmiş dimağların mahsul-i irfaniyle gelen teheyyc ve ihtizazlarla tahavvül ve teali eden zaika-i milliyemizin huzur-ı samimiyette âsâr-ı edebiyemizin -kainat-ı muhitede meşhudumuz olan hadisat gibi- mutalaa edecek yerde biz ilk hükmümüzü taht-ı esarete alınmış şahsiyetimizden istimal ediyoruz. Ve şu eserin şu kusuru var, yahut fena veya iyidir dedikten sonra bir kere sadır olan hükmümüzün isabetinde ısrar ve bunu müdafaa ede ede nihayet mesele izzet-i nefsimize müncer oluyor. (Daima bizi meşgul eden şahsiyettir.)

Ve işte harekat-ı edebiyede -her ne sebebe mebni olursa olsun husûle gelen inhiraflardan bizi men' ile ve şehrah-ı terakkiye sevk etmek maksadıyla başlayan tenkitler nihayet şahsiyyata, yani Türkçesi birbirimizi tezyif ve tahkire münteha oluyor, işte vekayiname-i edebiyatımız.

Pest kabiliyetlerin, kendilerine hiç birzaman nasip olmayacak yüksekliklere karşı ara sıra vaki olan indifaat-ı çirk-alüdları yine kendi sima-yı müstekrehlerinde bir menzil-i sükut bulacağı ve bunların a'dad-ı mebahisten bile ebedi bir hatt-ı butlar ile tarh ve tenzil edildiği için sözümüzün bu kabil olanlara şümûlü yoktur. Benim esas maksadım ne usul-i tenkidi izah, ne de muîn olarak kimseye tarizdir. Ben yalnız sözü şuraya getirmek istiyorum ki nevad tekamülümüz (23) bir mürebbi, bir mürşit gibi itina-saz tarassutlarla takip ve tenbiye edecek sahih, ciddi, gayr-i şahsi bir tenkidi baziçe-i şahsiyyat etmeyelim.

Memleketimizde müsbet bir tarz-ı tefekkürü müsait bir terbiye-i dimağiye ile kendi mevcudiyetlerinde te'sis etmiş gençlerimizin vücudunu da inkar edenlerden değilim; fakat alelade olan terbiye-i ictimaiyemizi serdettiğim yolda bir hüküm vermeye müsait buluyorum. Ben kendi hesabıma, ne o yolda

müteessir olmuş şahsiyetimi; sengistan-ı hayatta hakayıkın sadamat-ı haşinesiyle tesadüm ede ede ve hatta ekseriya boğucu boşluklarda zebun ve mecruh düşe düşe nihayet şahsiyetimi daire-i tazyikine almış ve o asır-dide, tahammül-feresa silsile-i mevaniin- bütün 'niçin'lerin bir huşu ve tevekkül ile huzurunda mecbur-ı sükût olduğu- en mutena, en ziyade raşe-aver halkasını son bir cemle-i isyan ile kararak şu 'nisbî esaret-i şahsiyeden kurtuldum. Bizzat hadisat nazar-ı dikkatimi celbetmeye başladı. Lakin herkesin cemiyet-i beşeriye içindeki mevaki-i hayatiyesi bu kabil müsademata müsait değildir o halde müsbet bir tarz-ı tefekkürü tesis için bunu hazırlayacak bir terbiye-i dimağiye usulünü isti'mal ve tatbikten başka çaremiz yoktur. Ve şüphesiz bunu da ibtidai tahsilimizden başlayarak mekteplerimizden talep etmeliyiz.

Haşim Nahit [ERBİL]

SF. Nr. 964 s. 22-23

Musahabe-i Edebiye:

ÜDEBAMIZIN SÜKÛT ve ATALETİ

Başta Hakkı Behic Bey'in Samîmi Şikâyetler'i bulunmak üzere Servet-i Fünûn'da birbiri peşi sıra neşredilen üç dört makale-i edebiye, edebiyat-ı hazıremiz hakkında dür ve dıraz münakaşata meydan açtı; bu makalelerde Hakkı Behic, Celal Sahir ve Hüseyin Suad Bey'ler, üçü de aynı şeyden, yani i'lan-ı hürriyet üzerine herkes tarafından kemâl-i şevk ve intizar ile beklenen infılak-ı edebiyata bedel, üdebamızın umum edebiyat meftunlarını dil-hûn eden sükut ve ataletinden şikâyet ederek, bu hale üçü de bazen birleşen ve fakat diğer cihetlerden ayrılan esbabı dermeyan ettiler.

Meselenin ehemmiyetine ve mesleğine aidiyetine binaen bu husustan ben de fikrimi beyan etmek istiyorum:

Evet, ben de tasdik ve kabul ederim ki, üdebamızın bu hürriyet-i matbuat sayesinde, vaktiyle yazamadıklarından şikâyet ettikleri âsâr-ı nefise ile tezyin-i edebiyata bedel bu sükût muannitleri cidden bais-i şikâyettir; ve elbette, bu üdeba-yı kiramın on sene evvel o kadar parlak eserlerle verdikleri bu büyük vaadleri tutmak zamanı gelmiştir ve bugün de reva gördükleri bu atalet büyük bir haksızlıktır.

Fakat bence, bunun sebebi, ne Hakkı Behic Bey'in dermeyan ettiği gibi siyasiyattır, ne de Hüseyin Suad Bey'in iddiası vechiyle, bu muhterem muharrirlerin çocuklarını düşünen bir baba olmalarıdır.

Elbette bu meselede siyasiyatın büyük bir dahl ve te'siri vardır, herkesin edebiyata o kadar lâkayd olduğu gayr-ı münkir olan bu son aylarda adeta göreneğe tebaiyyetle kalemi ele alanların cümlesi gibi üdebamızda makalat-ı siyasiye yazmayı tercih ettiler; bahusus bazıları, edebiyat sayesinde kazanmış oldukları nam ve şöhretlerini siyasiyata satmaya bile tenezzül ettiler; fakat bunun sebebi, Hakkı Behic'in iddiası gibi, siyasiyat merakından ziyade, bence, bu yolda makalelerin daha ziyade şâyân-ı mütalaa görüldüğü ve daha makbul olduğu, be bahusus daha ziyade suhûletle yazıldığı idi.

Çünkü, her sahib-i kalemin kolaylıkla yazacağı bu yolda siyasî makalelere bedel, bir makale-i edebiye herkes tarafından yazılamayacak derecede esaslı vukûfa ve isti'dad-ı mahsusa muhtaç olduğu bedihîdir; herkes siyasî bir muharrir olabilir, fakat herkes edib olamayacağı ise müsebbittir; ve bir edib için bile, ciddî düşünölmüş bir makale-i edebiye yazmak, adi bir siyasî makale yazmaktan pek güçtür. (344)

İkinci derecede ise, elbette Hüseyin Suad'ın iddiasında da haklı birçok cihetler vardır. ve elbette marifet iltifata tabi olduğundan şüphe yoktur; ve halkımız matbuata ve bahusus edebiyata o kadar lakayd olduğu bir zamanda bu üdebanın da suret-i umumiyede makbul olan ve kendilerine daha çok faide temin ettiği muhakkak bulunan bu yolda eserler yazmayı yahut sükutu tercih etmeleri de haklıdır.

Çünkü düşünmelidir ki daha hürriyetimizin ilk haftalarında intişar etmiş olan yegâne risale-i edebiyemiz, Aşiyân, ahiren iflas ederek düşar-ı ta'til olmuştur. Her ne kadar bu risale münderecatı vadedildiği kadar yüksek ve güzide olmayıp tarz-ı tertibi de lazım ve mümkün olandan pek uzak, yani taşımak da'vasında bulunduğu nama gayr-i lâyık idiyse de, ancak otuz iki sahifeden ibaret olduğundan bir haftalık masrafını korumak için demek yedi yüz nusha satamayarak, kapamaya mecburiyet görmüşler idi; öyle olmakla beraber, altmış paralık ve

yegâne bir risale-i edebiyenin idame-i hayata muktedir olamayıp, lakaydî-i umumî içinde iflas etmesi matbuatımız ve hele edebiyatımız için ne acı bir alamet-i şiddeti olduğu inkâr edilebilir mi?

Demek ki halkımız altmış paralık bir risale-i edebiyeyi yaşatmaya muktedir değildir, ve edebiyata bu kadar hâkayd olan bir halka âsâr-ı edebiyenin ne lüzûmu var? diye üdebanın sükûtu tercih etmeleri haklıdır, değil mi?

Evet, elbette... Eğer edebiyat yalnız para için ve yalnız alkış toplamak için yazılsa idi, pek çok pek çok haklı addolunabilir idi; halbuki, edebiyat yalnız para ve yalnız rağbet-i amme için vücud bulmayacak kadar ulvidir; yazı yazmak, bir ihtiyac-ı ruhun tatmininden başka bir şey değildir diyenler ne kadar doğru bir söz söylemişlerdir; ve bu sözün sıhata en büyük ve en parlak misal ise, edebiyatımız ve üdebamızdır zannederim.

Şüphe yoktur ki, bugün değil, hatta on sene evvel, o Hakkı Behic Bey'in mektebe giderken sabredemeyip Servet-i Fünûn nüshalarını almaya macbur olduğu günlerde bile, halkımızın ekserisinin edebe ve sanata karşı göstermekte olduğu itibar ve ehemmiyet hiç bir muharrir için tazeyane-i şevk ve gayret olacak bir mertebede değil idi. Ve dahi bundan fazla olarak edebiyata karşı hemen umumiyetle tezyiftir. âsâr-ı edebiyeye karşı ise, adeta inkisar-ı şevk mucip olacak surette bir kaydi-i atılaneden başka bir şey gösterilmemekte idi. Bunu unutmak lazım gelir; Ve hâlâ aynı temayülü muhafaza eden halkımızın bu halini bazıları te'sir-i zamana, yani herkeste fikr-i siyasiyatın edebiyata galebe çaldığına hamletmekte iseler de bu fikrin de pek musib olmadığı bedihidir; zira atıl ve tenperver halkımızın evrak-ı siyasiyeyi nisbeten aynı ataletle telakki etmekte oldukları delail behresiyle ayandır.

Ah Avrupa'daki halkın ciddiyet ve zekâveti, mezak ve tehalükü bizim için bir ders-i ibret olmak ne kadar layıktır! Her gün binlerce evrak-ı siyasiyeden başka yüzlerce aylık veya haftalık risail-i mevkuteyi ve sonra tekrar hergün yine yüzlerce neşrolunan kitapları nasıl bir şevk ve şıtab ile telakki ettikleri bugün bizim matbuatımızda bile emsaliyle zikr ve irae (345) edilmekte olup, o terakkiyat-ı harika-engizin ancak bu faaliyet-i ruhiyenin mahsulü olduğunu itiraf etmemek mümkün müdür?...

Edipliğin başka saiklerden ziyade asıl bir ihtiyac-ı ruhun tatmininden ibaret olduğu meselesi sahih olmasaydı, bugün olduğu gibi, faaliyeti o kadar medh ve sena olunan on sene evvelki devirde de kimsenin eline kalem almaması lazım gelir idi. Çünkü bir taraftan ruhu memnun ve minnetdar edecek bir takdirimi görecek; takdire bedel bütün bu gayr-ı turanî me'yus edebilecek tahkiratın arkası kesilmemişti; halbuki bütün bu ibzal olunan tahkirat bu zatların şevkini arttırmaktan başka bir şey yapamadı. Evet niçin yazı yazacak? Para için mi?.. Heyhat, bugün olduğu gibi on sene evvel de halkımız mükeyfat-ı adiyeyi dimağiyane tercih eden bir kısım insandan başka bir şey miydi; ve en adi bir heves-i sefili için beş kuruş atmaktan çekinmeyen en münevverül-fikr zatlarımız bile, bu beş kuruşu bir eser için vermeyi büyük bir fedakârlık addederek kıyamamakta değil miydi?

Şimdiye kadar kitapçılıkta görülen muvaffakiyetlerin en parlağına nail olmuş bir kaç ay içinde ilk tab'ı bitip ikinci tab'ına reside olmaya mazhar olmuş olan Edebiyat-ı Cedîde kütüphanesinin en bülend eseri bir tab'ında ancak iki bin nüsha basılmıştı; vakı'a bir kaç sene sonra, bütün bu eserlerin mevcudu kalmadı, hatta beherine bazı erbab-ı merak ve heves tarafından kırk elli kuruş verildiği rivayet ve te'min oldu. Fakat muharrirlerin eline bu kitaplardan kaç para geçtiğini hiç merak ettiniz mi efendim? Sadece nüsha başına kırk faradan iki bin

kitap için iki bin kuruş, ve bu da bir kaç senede ve parça parça olmak şartıyla!...

Demek Suad Bey'in kavlince, üdebamızın eserlerine istedikleri kadar para verilmediğinden sükût ettikleri iddiası da doğru değildir; çünkü on sene evvel, kendilerini o kadar tahkirata ve o kadar lakaydıye karşı iskat etmeyen temayülat-ı edebiyeleri bugün de mevcut olmak lazım gelir...

O halde bu sükûtun sebebi nedir?

Bence, bu sükûtun sebebi, yedi sekiz senelik mecburî ve elim sükûtun bunlarda te'sis etmiş olduğu itiyattan başka bir şey değildir; ve şüphesiz , bu i'tiyad, yavaş yavaş, bu yolda teşvikatın sayesinde mahvolarak, yeniden edebiyatımız parlayacaktır; çünkü, bir muharrir senelerce süren cebrî bir sükût ile, faaliyeti düçar-ı atalet olmuş olan kabiliyet-i tahririyesini bir anda mateessüf tekrar istirdad edemiyor; işte nefsimde en elim tecrübe ile gördüm ki, ruh cevelan ve galeyana gelmek ve bu cevelan ve galeyan ile insanı peyda-yı mahsulata sevk ve teşvik etmek için, uzunca bir devre-i istihza (346) riyeye muhtaçtır... Ve çünkü hiç bir kuvvet müddet-i medîde mahkûm atalet kaldıktan sonra, hatta hürriyetin ilanı kadar büyük olsa bile hiç bir te'sirle birden ibraz-ı faaliyet edemez; mürûr-ı zaman lazımdır, ve bu mürûr-ı zamanla ruhtaki temayülat ve kabiliyatın kesb-i hararet ve nihayet galeyan etmesi lazımdır.

İşte fikrimce, üdebanın sükutunun sebebi, sebebe-i bigâne ve aslîsi bu olmak lazım gelir; hatta sükut etmeyip de dahrirde devam edenlerle eserleri sükûta muadil olduğu iddia olunanların adem-i muvaffakiyetleri ise yine aynı sebepten inbias etmek gerektir.

Ve eğer bir muharrir, bu kadar zaman geçtiği halde, ruhunda bir iştihak, bir raşe-i tahrir hissetmiyor, ve bugün yahut

yarın, yazı yazmak ihtiyacı hissetmiyor veya etmeyecekse, o muharrir artık kendisinin edebiyata vefat etmiş olduğunu itiraf etmelidir; ve böyle bir muharriri Suad Bey'in iddiası ve taleb-i garibi vechile, ne namuslu bir sermayenin anahtarları, ne husûsî ve mükemmel bir matbaa ve ne de haftalık bir risale-i edebiye diriltebilir.

Zira cidden bir ruh-ı sanat sahibi olan hakikî bir edib, başka hiç bir sebeple ihtiyar-ı sükût edemez; lakin bu sade şaikane terennüm için vücut bulmuş bir bülbül için ötmemek gibidir; az mihr az nücumla pür nem-i atlas-ı nilgûn semaya karşı, bütün buy-ı cûşa cûş tabiatla, feyz-i ezhar-ı nihâl ile sermest-i garam bir bülbül için sükût ne kadar muhal ise, cidden edib olan bir ruh-ı şair için de yazmamak o kadar muhaldir; çiçekler rayihayı, kuşlar terennümü, yıldızlar tenevvürü nasıl bila ihtiyar, mevcudiyetinin sevk ve mecburiyetiyle neşr ve bezletmekte iseler cidden şair olan bir ruh-ı ateşin için de hissiyatını terennüm öyle bila ihtiyar ve mecburiyettir. Ve bu mecburiyeti, ne bir kısım halkın siyasiyata merakı, ne de edebiyata lakaydîsi men' ve ta'til edemez; ben üdeba-yı hazire arasında öyle nefis bir surette sanatkâr ruhlar bilirim ki, herkesin lakaydîsine veyahut tahkirine mukabil, kendisini anlayacak bir tek kariî için yazı yazmakta olduğunu on sene evvel Servet-i Fünûn idarehanesinde kemâl-i neş'e ve şan ile haykırarak ilan etmişti.

Elbette bu kadar rikkat ve sanata, bu derece mehasinperestiye karşı, haklı bir mükâfat olmak üzere, halkın kendi zevk-ı ruhu vicdaniyesi için, seviye-i irfanını ve şan-ı millîsini a'lâ ve terfi' etmek üzere, yazılan bu eserlere lakaydîye bedel teşvik ve inhimak göstermesi yüz kere şâyân-ı şükranedir; ve bunun kabahati ise, bence yine bu sahifeerde Celal Sahir'in iddia ettiği gibi yevmî gazetelerdedir.

Çünkü halk ne kadar sahib-i teşebbüs ve azim olsa bile, inan-ı idarelerini yine her gün okumakta oldukları gazetelere

teslim etmiş gibidirler; bugün gazeteler kendilerine ne fikir telkin ederler ise, onları gütmek ve bunun güdüldüğünü görerek fikirlerinde kuvvet bulmak muhakkaktır. Demek, yevmî gazetelerle, yalnız ma'nasız ve çirkin mücadelat-ı şahsiye ile imla-yı sütun edeceklerine, her gün şikâyet ettikleri hükûmetin vazifesine karşı da lakaydîsini tevbih edeceklerine kendi vazifelerine layık olduğu kadar hasr-ı himmet buyursalar da Avrupa gazeteleri gibi haftada bir kaç sütunlarını edebiyata hasretseler, bu sütunları üdebamızın sahib-i ihtisas olanlarına tevdi' etseler, elbette, vatana ve millete daha büyük ve daha nafi' hizmette bulunmuş olurlardı. Madem ki halk bu hususlarda delaletine muhtaçtır ve en iyi delil evrak-ı yevmîdir, demek ki evrak-ı yevmiyede açılacak bu gibi mebahisin efkâr-ı halk üzerine büyük bir te'siri olarak, onları kiraata teşvik etmek mümkün ve hatta muhakkaktır.

Bugün aynı sebepten, edebiyatımızın sahib-i nüfuz ve kelâm bir münekkidi olmayışı da hem karilerimiz için, hem bizzat üdebamız için ne büyük bir noksandır; kari' kendi gayr-ı vakıf ve tecrübesiz mütalaası yanında vukuf ve tecrübe ile kesb-i mümtaziyet etmiş bir büyük dimağın telkinatını okuyarak müstefit olacağı gibi hangi eserlerin şâyân-ı mütalaa ve hangilerinin layık-ı ihmâl olduğunu anlar. Muharrir ise, eserinin ne yola telakki edildiğini, nasıl anlattığını görür, müstefid ve memnun olur; bütün bu hakikatler ortada iken, henüz gazetelerimiz birer sûtûn-ı edebî açmaya tenezzül buyurmadılar, belki bu sayede birkaç sahib-i imza peyda olurdu da kesb-i iştihar ederek bir mevki' te'min ve tahkim edebilirdi.

Bence gazetelerimiz kendi vazifelerini unutup başkalarına talim-i vazife ile uğraştıkları ve halkımızı bu lakaydî içinde bıraktıkları müddetçe, bizim daha müterakki ve mütemeddin bir millet olmak kabiliyetinden pek çok mahrum olduğumuzu göstermiş olarak, saikleri bu kadar vazife nâşinas veyahut sadece cahil olan bir hey'et-i ictimaiyeden bir hatve-i terakkî, bir cümle-i

temeddün-ı me'mûl etmek çok safderun olmaya tevaffuk ettiğini
isbat etmiş olmazlar mı?

Büyükada
Mehmed Rauf

SF, Nr. 932, s. 343-346

Musahabe-i Edebiye:

SAMİMİ ŞİKAYETLER

Bundan takriben yedi, sekiz sene evvel; Servet-i Fünûn'un güzide bir servet-i edebiye ile gâh yeni bir şi'r-i mehasinin tasvir-i elvanını, gâh yeni bir istikbal-i sanatın sima-yı müjdekârını arz eden, samimî pek samimî bir nezahet-i efkâr ve âmâl ile bütün şebab-ı memlekete ciddi bir terbiye-i hissiye eren, o genç ve pür emel kalemlerde sanat için önüne geçilmez bir iştiyak ve muhabbet uyandıran sahifelerini her hafta biraz daha müzdad sabırsızlıklarla, hergün biraz daha şiddet gösteren hummalarla beklerdim. Bu her hafta teceddüt eden öyle bir ziyafet-i fikriye ve edebiye idi ki bazen mektebe o gün gezmek mecburiyetiyle evden çıktıktan sonra müvezziin gelip bırakmış olacağına emin olduğum halde akşama kadar tahammül edemez, hemen rast geldiğim bir kitapçıdan bir tane alırdım. parmaklarımla sahifelerini keserek o sevimli sütunların saha-i bedayiinde yaşamaya başladığım zaman gözlerim her defasında yeni bir birk-i sanat üzerinde tevakkıf eder, fikrim yeni bir şiir-i hayal içinde, yükselirdi. Bu ziyafet-i üsbuiyeler tekerrür ede ede artık hayat-ı hususiye-i iştigalim fevkinde kendime bir de Servet-i Fünûn hayatı teşkil etmiştim. O sahifelerde gördüğüm imzalarla kalp ve ruhum arasında öyle samimi rabitalar, öyle müşterek mecra-yı tahassusat vücut bulmuştu ki kendimi o güzide simalara irtisam eden her zill-ı teessüre aşına addederdim. Sanki gözlerim bugün bir sonenin, yarın bir küçük hikâyenin, öbür gün bir musahabe-i edebiyenin cereyan-ı şiir ve efkârı arasından bir sıçrayarak ta

onları tevlid eden kalb-i sanata kadar yol bulur, orada bu gözyaşını vücuda getiren bir nokta-i meraret, bu acı tebessümü resmeden bir ceriha-i şefkat, bu silsile-i mantıkîye vücut veren, bu vukûf-ı sanatı temin eden bir hiss-i merbutiyet keşfeder, sonra bana, kimi mücadele-i bî-sûd-ı maişet içinde bu günkü medeniyetin verdiği zehr-i âlâm ile çürüyerek ve inleyerek, sürünerek yaşayan zavallı beşeriyete payansız bir hiss-i merhametle sızlayan, bugünkü fecayî-i ictimaiye ve ruhiyeden mütevellid enîn ve acz ve sefaletle derin bir samimiyet-i iştirak ile makes olan (232) altın kalplerden kimi asuman hayalini bu sefil kürelerin fesahat-ı mahdudesine sığdıramayarak feza-yı namütenahînin de fevkinde bir cihan-ı mealiyat arayan büyük fikirlerden, kimi en hassas etvar-ı kalbiye-i beşer üzerinde maharetle gezdirdiği nüfuz-ı nazarının medid bir taharri-i sanatkârane neticesinde keşfettiği esrar-ı bakire-i tahassüsâtı pek bedi bir rikkat-i şiir ve elvan ile tasvir eden zeki ve muktedir kalemlerden, kimi garbın hazine-i fikir ve mehasininden şarkın iştihak-ı şiir ve sanatına yorulmaz bir sa'y-ı medid-i âlicenabane ile nurlar, ziyalar, renkler, nakl ve isale eden parlak zekalardan mürekkep genç bir hey'et-i muhtereme-i edebiyenin hüviyet-i ruhiye ve ahlakîyesini, sima-yı teessürat ve tahassüsâtını çizdi.

Ben bu simalar arasında biraz da kendi ruhumu bulur, bu sahifelerin ilham-ı vasi'i içinde biraz da kendi hayatıma müşabehetler farkederek, o cihan-ı ilhamı vücuda getiren satırların lika-yı ifadelerini yırtarak bütün münkesir emeller, zehirlenmiş günlerim, kalbimde layemut izler bırakmış acılarım, huşunet-i hayata, lakaydî-i tabiata karşı birikmiş intikamlarımla kendimi görüyordum. Bazen yeni bir sahifenin esrar-ı ruhiyeye yeni bir hüviyet-i şi'riye veren bedi'a-yı sanatına nüfuz için çalışırken kalbimde bir heyecan duyar, bila ihtiyar, "Ah, işte, derdim, bu fikir, bu his, bu ızdırıp beni de meşgul etmiyor mu?" Sonra duymakta müşterek olduğumuz bu teessüratın bu kadar muvaffakiyetle zihayat bir mevcudiyet iktisap ettiğine meftun olarak kendi aczimi, kendi noksan iktidarımı düşünür, halat-ı ruhiyelerine bu kadar yakından vakıf olduğum bu muhterem

imzalara, onların esrar-ı sanatına daha ziyade nüfuz edebilmek için hayatımda ne bitmek tükenmek bilmez simîn-i mesainin zıll-ı meta'ı bulunmak lazım geleceğini tasavvur (233) ederek reh-güzar-ı mesaimi dikilen bir heyula-yı müşkilat karşısında bulunurdum; fakat nevmid olmazdım.

Evet, nevmid olmazdım. Çünkü... Bu muhterem simaların bize hazırlayacağı istikbal-i edeb, nihayet bizi de yetiştirecek istifade itikadında idim. Bilirdim ki bu kadar muktedir, ve çalışkan kalemlerin çiçeklediği saha-i edebiyat nihayet bizi de şümul ve ihatası içine alabilecek derecede kesbi vusat edecektir.

Bugün, ki fuyûzât-ı edebiyemizin o parlak devr-i mebzuliyeti ile aramızda sekiz, on senelik bir fasıla-i feci'a-i sükût vardır, yine nevmid olmamak istiyorum. Fakat itiraf ederim ki edebiyatımızın daha o zaman girdiği mecra-yı tekâmül, o sekiz senelik hayat-ı peyvest ve akametini biriktirdiği gubar-ı metrukiyetten henüz kurtulamıyor, zannediyorum. Ve işte bu zan, bu hain zan, bu kanaata karib zann-ı elim, her gün bin hıyanet sükuniyle daha ziyade sokularak o zaman kendim için hissetmediğim yeis ve nevmidîyi bu gün edebiyatımız namına kalbimde yerleştirmek istiyor, muhterem Uşşakîzâde'nin zade-i lütûf ve sanatı olan makalat-ı edebiyeden başka ciddi bir nasibe-i himmet bulamayan edebiyatımızın bütün müştakan-ı sanatı müteessir edecek bir zavallılık göstermesi bana eski bir muhabbet-i fevkaladenin bakiye-i merbutiyle yine bu sahifeler üzerinde şikayet etmek için hak veriyor.

Osmanlı hayat-ı ictimaiyesini ihtimal verilemeyecek kadar tahrip eden leyl-i maziden bugün sabah-ı inşiraha çıkmış bulunuyoruz. Geçirdiğimiz inkılaptan her şeye mebzul bir feyz-i i'tila bekliyoruz. Edebiyatımızı ihmal edersek ondan nânakıs âsâr bekleyen bütün atıye bizi affedebilir mi? Mazide her şey karanlık, her şey sönük iken sanat bu zulmetler içinde müstesna bir devr-i kasir-i incila geçirmişti. (234) Şimdi her şey beyaz, her şey

münevverken lika-yı masum-ı edebin karanlık kalması caiz midir? Bundan on sene evvel istikbalin hayat-ı şebabına o kadar müzehheb vaadler işar eden, o kadar itimada yakın emeller bahşeyleyen, dehalarının isbat-ı kuvvetini muhitlerindeki mevaki-i siyasiyenin zevaline ta'lik eden büyük fikirlerimiz, büyük kalplerimiz büyük kalemlerimiz şimdi niçin sükut etmişlerdir?..

Bu son sual üzerine hemen dudaklarımızın garip, manidar bir tebessümle titrediğini görüyorum. Verilecek cevap pek kolay... Siyasiyat diyeceksiniz, değil mi muhterem kardeşlerim?.. İşte bütün şikâyetlerimin dolaştığı zemin-i hatayı pek güzel buldunuz. Evet siyasiyat... Biz o kadar bedbaht bir halet-i ictimaiye içindeyiz ki siyasiyatımızda sanatkâr eller bırakmak, yahut sanatkârlarımıza da vazaif-i siyasiye vermek mecburiyetindeyiz. Acı bir itiraf olmakla beraberiz de benimle teslim ettiniz ki bugün en büyük, en muhteren deha-yı edebimizi politikanın uluvv-ı hayali zehirleyen cereyanları içinde, en güzîde zekâ-yı sanatımızı idare-i hükûmet vazifelerinin kâbus-ı hatiatı arasında bırakıyoruz. Bugün bir şair neşrettiği mecmua-i eş'ariyle hiç olmazsa altı ay kayd-ı maişetten azade kalmalıdır ki kari'lerine daha nefis bir eser-i sanat ihda edebilsin... Bu kusurumuzu, daha ileri gidelim, bu kıymet-i naşinaslığımızı affedilemeyecek kadar ağır bulurum. Fakat efrad-ı millette zevk-i edebî, zevk-i sanat, zevk-i bedi' vücuda getirmek de bu zevkleri kendilerini tanıtmakla olur. Bundan on sene evel bugün nisbetle âsâr-ı sanattan mütellezziz olanlar daha çoktu.

Eğer Servet-i Fünûn daha evvel sabah, Tercüman-ı Hakikat, edebiyat ile sahifelerini uzun müddet meşgul etmiş olmasaydılar bu netice vücud bulabilir miydi? Şu halde sanatın takip ettiği tarik-i tekâmülde ilerlemesi nasıh zevk-i sanatın taammümüne mütevakkıfsa, zevk-i sanat da âsâr-ı nefisenin vücudiyle terakki ve taammüm edebilir. İlk fedakârlığı

sanatkârlar yapmazlarsa edebiyatımız bugünkü zavallılığını daima muhafaza edecektir.

Meşrutiyet ilanından beri başlıca âsâr-ı edebîyi takip ediyorum; siyasiyat ile o kadar meşgul olan efkâr-ı hazireyi sanatın sihr-i bediiyle tezhîb edecek bir eser-i kıymetdare müsadif olamıyorum. Bu kabahat şüphesiz sanatkârlarımızdan şikâyete hak verecek kadar ehemmiyetlidir. Eşber'le, Tarık'la uluvv-i iktidar ve efkârını tanımış olduğumuz Hâmid, hemen onlar kadar eski bir zamana ait olması lazım gelen "Zeyneb"i ile dehanesine bir şey zammetmediğini şüphesiz kendisi de teslim eder, zannederim. Yine ümid ederim ki husûsî bir mazhariyet-i mümtaze ile kendisine o kadar itaat ve inkiyad gösteren, kendi elinde o kadar yumuşak bir baziçe-i fikr ve emel haline gelen sanat ve edebiyata medyun olduğu minnet ve şükranı ifa edemediğini Fikret de, o sima-yı muhterem de itiraf eyler. "Sis"inde rücuunu, ağızdan ağıza bellediğimiz "Lahza-i Teehhürü"nü, bütün Türk edebiyatının enfes âsârı olduğuna şüphe edilemeyen "Tarih"ini de düşünerek yine tekrar ediyorum ki Fikret, kemal-i sanatı henüz göstermemiştir. Biz ondan bir "Cyrano de Bergerac", bir "Eglon", hatta bunların da fevkinde bir nefise-i sanat beklerdik, hâlâ da bekliyoruz.

Bu iki deha-yı nazmın yanı başında iki üstad-ı nesir de hatı gelmemek kabil olmuyor: Halid Ziyâ ve Cenab Şehab birinciye meslek-i sanatından derin bir merbutiyet-i alicenabane ile ayrılmadığı için ne kadar teşekkür borçlu isek ikinciye de efkâr-ı siyasiyeye daha fazla bir temayül gösterdiğinden dolayı o kadar gücenmeye hakkımız var... Bir Cenab Şehab'ı, o sihr-i müstesna-yı sanatı, o güzidegî-i efkâr ve ifadesi, o şiir-i rakik-i tahassüsiyle daima mevki-i muhtereminde görmek isteriz. Hac Mektupları ile nesirdeki kudret-i mümtazesini, Musahabe-i Edebiye'leriyle vukuf-ı edebîsini isbat eden bu sevgili üstad Halid Ziyâ'dan daha sade, daha hakikî tasbiratıyla bize pek kıymetdar eserler verebilir. Fakat biz bu âsârı bir ıslahat layihası bir siyasiyat icmalî şeklinde görmek istemeyiz. Süleyman Nazif Bey, Sami Paşazade Sezâî Bey

gibi iki üstad-ı edeb daha var ki bu mutalaatı onlara da teşmil etmezsek haksızlık etmiş oluruz. Bir milletin mizan-ı terakkiyatı, edebiyatının derece-i i'tilasıdır. Bugün ahval-ı dahiliye ve ictimaiyesi bizden muntazam olmayan Rusların o kadar büyük, o kadar mühim, Avrupa edebiyatına tesirat-ı şedide icra edecek kadar mühim âsâr-ı sanatları olduğu halde bu kadar kadim temayülât-ı edebiyemizle kendimiz için bile mükemmel bir eser vücuda getirememek bizim için bais-i teessüf olsa gerektir. Ben kendi kendime döğünür, kendi aczime bakardım da bir inkılap olsa kim bilir ne kıymetdar eserler ortaya çıkacak, derdim. Devr-i Sabık'ın gerdiği perde-i zalam altında sükûn-ı fikr ve ruh ile bütün tanıdığımız müntesibîn-i edebin çalıştığına itimad ederdim. Bu itimad beni müteselli eder, bana derin bir gıpta hissi vermekle beraber edebiyatımızın terakkisine büyük büyük ümitler, bunlar arasında kendime ait hisseler de bahş ederdi. Halbuki işte inkılap... Her şey var, her şeyin mevcut olmasına imkân , her şeyin ikmal edileceğine ümit ve itminan var; yalnız ediblerimiz, şairlerimiz, sanatkârlarımız yok. Âsâr-ı sanatımız eksik...

İstikbal-i nesrimizin büyük bir üstadı olacağından ümit veren zarafeti sadelikte taharriye doğru yirminci asırda peyda olan temayül-i umumîden edebiyatımız da nasibedar etmek istidadı gösteren Hüseyin Cahid, mevcudiyetine hiss ve hayalden ziyade fikr ve hakikatin hükümran olduğunu görerek gazeteciliği intihap etti. o zarif, (235) sade , bilhassa seriü'l-cereyan üslub-ı kıymet-dardan, o rakîk, samimî tesirlerinden de edebiyatımız mahrum oldu. Kendine mahsus aheng-i latif selasetiyle bir mevki-i imtizac ihraz eden, bilhassa "Eylül"ündeki tahlilat-ı amika-i ruhiye ile bu mevkii pek yükselten Rauf, son zamanların cereyan-ı efkâr-ı siyasiyesinden olmalı, üslubunun hasais-i rikkatini bile kaybetmiş gibi göründü. Şiir ve nazmın varis-i istikbali olan Faik Ali evvelce müsade alamadığı "Fani Teselliler"ini neşretmeye muvaffak oldu. Fakat biz hiç olmazsa bir faciaya, birkaç manzum haileye intizar ediyorduk. Faik Ali'nin "Mehasin"de, "Muhit"te, "Resimli Kitap"ta intişar eden

yeni manzumelerinde de "Fani Teselliler" in fevkinde addolunacak bir ey yok. Celal Sahir uh, nisevî, müstesna bir likayı şiir ve zekâ... "Kardeş" sesleriyle yeni bir devr-i ilhama girdiğini zan ve tahmin ettiğimiz bu muhterem şairde intizar eylediği kadar büyüklük göstermedi.

İşte en meşhur simaları böyle her gün, imzalarının gözüme ilişmesiyle vücut bulan her fırsatta tedkik ediyorum, bu neticeleri tabir edecek bir şey bulamıyorum. Artık şikâyet edeceğim, artık buna kat'i bir azim ve karar ile başladım.

Her siyasî inkılabın ferda-yı zuhuru efkârı umumiyetle siyasî, idarî birer silsile-i muhakemata tesir eder. Bugünkü ahval-ı ruhiyemizi tedkik edersek bizim de bu devirde olduğumuzu, efkârımızı, ihtisatımıza hâkim olan, kalbimizi heyecana getiren, dimağımıza kuvvet ve faaliyet veren hep siyasiyattan ibaret bulunduğunu görürüz. İstanbul'un bugünkü hayat-ı maişetini hülasa etmek isterseniz "Her tarafta bir tufan-ı siyasiyat!... " deyiniz, kâfidir. Muhitin sanatkârlar üzerindeki tesirâtı müsellemler olmak itibariyle bizim de esatize-i edebimizi mazur görmek lazım gelir. Fakat her devrin, her zamanın dahi kendine göre bir edebiyatı, bir şekl-i sanatı vardır. Mutlaka efkâr-ı umumiye siyasata daha kuvvetle merbuttur, diye üdeba ve sanatkâranın da diploması ile, hukuk-ı idare ile iştiğal etmesi iktiza etmez. Yalnız bu te'sir âsâr-ı sanatın daha siyasî bir şekil alması suretinde tecelli eder.

Halbuki biz, mateessüf bir siyasî roman bir siyasî komedi bile vücuda getiremedik. Rusya'da Maksim Gorki, Lev Tolstoy pek az farklarla bize pek müşabih şerait-i ictimaiyeye tabi iki müellif-i muhteremdir. Biz "Ana" gibi bir hikâye, "Esirler" gibi bir demet küçük hikâye mi yazdık?

"Nasıl Oldu", "John Terek", "Mazi ve Atî" "Sabah-ı Hürriyet", "Hafiye Faciaları" gibi sanat itibariyle kıymet e

ehemmiyeti pek az e bir müddet sonra leyl-i nisyan içinde bırakılmaya mahkûm bir kaç piyesin fevkinde bir diyalog bile vücuda getirilmedi. Böyle siyasî devirlerin de sahnede insanı heyecanından titreten, okuyanların gözlerinden yaş getiren âsârı, müellifatı olur. Sanat, kendisine lazım olan zemin-i bedî'i saha-i siyasiyat üzerinde de icat edebilir. Elverir ki ona rehber olacak sanatkâr olsun!

Artık daha fazla söylemeyeceğim. Bu samimî şikâyetlerim edebiyatımızın solgun çehresinde ümitvar tebessümler görünceye kadar devam edecektir. "Nesl-i ahir" ile nesli ahiri kendisine minnetdar eden üstad-ı muhteremden yalnız biraz sadelik isteyeceğim. Yalnız üslubun pek fazla levn ve ihtişamından şikâyet edeceğim. Altı aya yakın bir zamandan beri muvaneset peyda ettiğimiz hayat-ı siyasiye bizi hakikaten daha çıplak, daha sade, daha vazih ve aşikâr suret-i telakkisine alıştırdı. Maani üzerinden bir hava-yı i'icac uçuran cümlelere, bu sade ve sehil görmeye alışan gözlerimiz tahammül edemiyor.

23 Kanunisani, 1324
Hakkı Behic [BAYİC]

SF, nr. 925, s. 231-235

MÜSAHABE-İ EDEBİYE

Resimli Kitap'ın "Musahabe-i Edebiyesi" Münasebetiyle...

Evvela karşımda kim var, onu iyice anlamak isterdim. "Resimli Kitap" mecmua-i mevkutesinin baş makalesini yazan muharrir kimdir; orada edebiyata hudutlar, gayeler çizen ve nesl-i ahir-i edebin bir sima-yı mahsusunu tersim eyleyen kalem kimin elindedir? Bu bir alim midir? Bir münekkit midir? Yoksa sadece bir ahlâk muallimi midir? Bunu pek anlamak istiyordum. Filvaki bir muharririn şahsiyle meşgul olmak biraz abes görünür; fakat ne yapalım bu benim son derece tahassüsümü celbetti. Çünkü bahsetmek istediğim makale o kadar merak-âver, o kadar teccüss-bahş, o kadar garip ki...

Üslubun tarz ve edasına dikkat edilecek olursa, insan muharrirde gizli bir hüviyet-i askeriye hisseyliyor. Çünkü pek aşikâr olarak görülüyor ki makale baştan aşağıya "Bu böyledir, böyle olmalıdır. Böyle yapacaksınız..." gibi kat'i, mütehakkim ve amir bir takım cümlelerle doludur. Ve bu bir masahabe değil baştan aşağıya bir nasihat, bir emirdir... Diğer taraftan muharririn şiiri bir mersiye, bir vatan şarkısı ve âsâr-ı edebiyeyi birer Mirabo (mim-ye-re-elif-be-vav) nutku telakki etmesindeki taassüb-i fikrîsine bakılırsa bu askerin hüviyet-i maneviyesinde bir de "destan" ruhu mevcuttur. Sahib-i makalenin öyle şiddetle, ateşle bir "insanîyet!", "Adalet!" deyişi var ki fikr-i kari'de uyanan bu ikinci zannı -yani kendisinin biraz da Danton olduğunu, bütün kuvvetiyle te'kit ediyor.

Raif Necdet Bey'de biraz da rahiplik var. Aşktan, kadından fart-ı teneffürü, ve pek yanlış anlaşılan kavanîn-i ahlakiyeye karşı gösterdiği humma-yı muhabbetle kari'lerinde, kendisi hakkında bu üçüncü fikrin doğmasına pek çok yardım ediyor. Hülasa o bana biraz her şey gibi görünüyor. Biraz asker, biraz Danton biraz rahip, cenin-i sakıt halinde kalmış bir Tolstoy; mefluç bir Rousseau... Biraz her şey.. Fakat hiç bir zaman bir edip değil... Ve niçin bir edip değil?.. Ve niçin bir edip olduğu halde ondan, edebiyattan bahsediyor? İşte beni düşündüren, beni kendi hüviyeti hakkındaki bütün zanlarımda, hislerimde fikirlerimde yanılta, beni şüphelere düşüren bir şey... Ve ne yazıktır ki bu meseleyi halletmeden, yani mehasım olacak kimsenin- ne ve kim olduğunu bilmeden, karanlığı, meçhulata doğru haykırmak benim için biraz müşkil olacak.. Zira korkuyorum ki kendisiyle bir bab-ı münakaşa açmak istediğim bu zat -Raif Necdet Bey-aramızdaki meselin ihtilafına mebni beni hiç anlamayabilir... Belki o vadi-i ilim ve fende koşan bir muharrir ve ben şehrah-ı sanat ve edebde yuvarlanan bir adamım.. Ve yollarımız pek ayrı -ayrı olduğu için birbirimizi anlamak pek güçtür. Halbuki ben daima anlaşılmağa taraftarıyım. İtilafı pek severim. Ve daima müttehid; mürtebit yaşamaya muhtaç olan insanların kalbi arasında birer uçurum açan uzun münakaşalardan iğrenirim. Hiç şüphesiz Raif Bey de bu fikirdedir. Fakat acaba mesleklerimiz de bir midir?

O diyor ki: "Sanata olan hürmet ve muhabbetim en ateşin müştakîn sanattan da az değildir." Eğer benim için bu söze itimat edebilmek mümkün olsaydı hemen kendisiyle müsahabeye atılırdım. Çünkü ben de onlardanım, ben de müştakîn-i sanatdanım... Fakat sanatı sevmek bana öyle geliyor ki onu anlamak demektir. Ve benim için ne büyük bir (359) elemidir ki Raif Necdet Bey onu anlamamış, o dilberi -Oh! yine yanıldım, beni yine kadından bahsediyorum, sanacaktı., Sanatı sevmiş fakat anlamamış... İşte bir muamma daha: Sevmek fakat anlamamak...

-Musıkîyi sevmiyorsunuz?

-Evet...

-Anlar mısınız..

-Hayır..

-!!?

O halde Raif Necdet Bey edebiyatın amatörüdür, amatör... Hani ilan-ı meşrutiyet akibinde tiyatrolara çıkıp -tebdil-i kıyafet-i sanata aşına olmayıp da- her ağızlarını kımıldatışlarında takma saç ve sakalları düşen ve usul-i hitabete zerre kadar vakıf olmayarak sahnelerde bozuk gramofonlar gibi âhenksiz, garip sadalar çıkaran amatörler yok mu? Tiyatro amatörleri. İşte Raif Bey de onlardan, fakat o edebiyat amatörü!... Buna, böylece, ister istemez karar verdikten sonra artık kendisiyle icap ettiği tarzda konuşmaya başlayacağım.. Fakat hakkıyla söze başlamazdan evvel benim için tenvire muhtaç muzlim bir nokta daha kalıyor. O da muharririn mevzu-u bahs olan meslekte terakki ve teceddüt taraftarı olup olmayışıdır. Bunu halletmek için yine makalenin tarz-ı tahririne, yani üslubuna müracaat etmek icap ediyor. Çünkü üslup kadar bir muharririn şahsını bize ifşa edecek emin vasıta yoktur.

Raif Necdet Bey'in üslubunda ise biraz küf kokuyor. Muharrir öyle hayide, öyle bundan otuz sene evvelki tabirlerle ifade-i meram ediyor ve bazen hatta, insana bir istida, bir arzuhal okuyorum, hissini veren "naçizleri" "aciz" gibi ancak kitabet-i resmîde isti'mal olunan öyle ihtiyar kelimeler kullanıyor ki insan kendisinin lisanda olduğu gibi, mesalik-i fikriyenin her sınıfında da son derece muhafazakâr olduğuna hüküm vereceği geliyor. Hülasa, nesl-i âhir-i edeb hakkında kullandığı lisan-ı nahoşnut Şahabeddin Süleyman Bey'in piyesi münasebetiyle isti'mal ettiği "mufarrit ve bi-lüzum yenilikler" tabirleri ve daha bir çok âsâr-ı efkâr bize kendisinin bütün mânâsıyla kudemaperest olduğunu ifşa ediyor...

Zannıma göre Necdet Bey genç bir zattır. Çünkü imzasını ancak ilan-ı meşrutiyetten sonra görmeye başladık. Kendisinin gençliğine bence en büyük bir delil daha varsa o da makalesinin her satırında göze çarpan noksanı-i tetebbü'üdür. Bu son hastalık ufak bir tedavi ile zail olabiliyor. Fakat bence bir gençte en büyük kusur ve nakise kudemaperestliktir. Zira bir şeba-ı pür kuvvet bir vücutta ihtiyar bir kalbin, ihtiyar bir dimağın mevcudiyeti bir galat-ı tabiidir.

İhtimal Necdet Bey -kemal-i teessüfle- kendisine isnat ettiğim, -Evet onu memnun etmek için isnat diyelim- bu son sıfatı, bu çirkin kudemaperestlik sıfatını gerek tasfiye-i lisan bahsinde ahzettığı eda-yı tasvibi ve gerek makalesinin bazı yerlerinde tesadüf olunan teceddütperestane cümleleri birer şahit ittihaz eyeleyerek beni yalancı çıkarmak ve bu husustaki fikirlerimi redd ve cerh eylemek ister. Ve der ki "Edebiyatı gül ve bülbül; aşk ve şehvet teranelerinden ibarettir zannedersek pek büyük bir hatada bulunmuş oluruz. Âdât ve efkârı değiştirmekte, hurafat ve an'anata darbe-i inkılap vurmakta büyük bir rol ifa eden... ilh." tarzında idare-i lisan eden bir adam nasıl kudemaperestlikle ittiham olunabilir?..

Halbuki bence bu haklı bir müdafaa, haklı bir iddia olamaz. Çünkü bence bir makalenin ötesinde birisinde dağınık duran bu sözlerden ziyade haiz-i ehemmiyet olan şey o makalenin hey'et-i mecmuasından tereşşüh eden vahdet-i fikirdir; netice-i mütalaadır. Ve ben Raif Necdet Bey'in müsahabe-i edebiyesini okuduktan sonra netice-i mutalaat olarak şu hülasayı yapabiliyorum: "Bu günkü gençlerden hiç ümit yok. Edebiyat inhitatta, bütün âtî-i sanat muzlim."

Bilmem hatırlıyor musunuz? -Bundan birkaç ay evvel, belki bir sene oluyor.- En büyük ve en sevgili ediplerimizden biri, Cenap Şehabeddin Bey gençlerden bahis bir makalesini şu sözlerle nihayetlendiriyordu: "Mader-i edeb artık bizim ellerimizi bırakmıştır. Yeni gelenlerin genç omuzlarına ittika ediyor. Onlar

fecr ve ümididir. Onların her şeylerini, gayretlerini, müsahelelerini, hatta hatalarını bile biz biraz gıpta ile ihata etmeliyiz. Ve onların taze hataları bile bizim köhne sevaplarımızdan ziyade duşize-i edebiyata yakışır."

İşte insan bu sözlerde bütün teceddütperest bir kalbin âlîcenap çarpıntılarını hissediyor. Şüphesiz, yine gençlerden bahsederken: "Acı ve elim bir itiraf ile söylüyorum, gençlerimizin eserlerinde büyük bir inkılab-ı siyasi geçirmiş bir milletin naşir ve şairlerinde bulunması lazım gelen heyecan-ı vatanperveranenin ateşin reşâşeleri hissedilmediği gibi bir nuhbe-i felsefiye ve ictimaiye de istişam olunmuyor. Sade kadın... Sade aşk terennümatı tarzında gençlere tezyifkâr bir teessüf yollayan Raif Necdet Bey hissen ve fikren Cenap Bey'in kâmilen aksi bir muharrirdir. Yani... Artık tekrara hacet yok zannederim. Bu bahsi tatvilden ictinab ediyorum. Zaten maksadım ne Raif Necdet Bey'in halet-i ruhiyesini tahlil etmek ve ne de gençlerin bir müdafii olmaktı. Çünkü onların her eseri edebiyata aşına olanlar indinde kendi zeka ve istidatlarının gayet vazıh birer burhanıdır. Muharrir-i makalenin fena bir gafletle unutuverdiği Ahmet Haşim Bey'in şiiri ve bilhassa "O Belde"si, Hamdullah Subhi Bey'in "Geceler"i, sonra nesirde ateda yeni bir çağır açan Şahabeddin Süleyman'ın "Fantaziye" (360) leri ve sadeği-i letafete nezaket-i hissiyeye bir nümune olan Refik Halid'in "zen-dostaları" hülâsa bütün bu yeni eserler sahiplerinin kıymet ve ehemmiyet-i edebiyelerinin müşa'şa' birer timsalidir. Onun için tekrar ediyorum, maksadım ne nafîle yere gençlerin avukatı olmak, ne de Raif Bey'in psikolojisini yapmaktı. Benim maksadım sanat nedir? Sanatın gayesi var mıdır? Sanat bazılarının iddia ettiği gibi mesalik-i muhtelif-i fikriyenin bir vasıta-i tefhim ve telkini midir? Yoksa başlı başına bir meslek-i fikrî midir? Bunları tedkik etmek ve bunları bilhassa Resimli Kitap mecmua-i ilmiyesinin, müzahabe-i edebiyesini yazan muharrirle baş başa ve kemal-i samimiyetle halle çalışmaktır.

Raif Necdet Bey'in edebiyat hakkındaki bütün fikirlerini, nazariyeleri ve edebiyatı tarz-ı telakkisi yine kendinin olan şu cümle ile hülasa olunabilir: "Edebiyat, hayat-ı ictimaiyenin fotoğrafını almak, bî-nihaye ıztıraplar, sefaletler, mahrumiyetler içinde pûyan olan beşeriyete bir nefha-i sükûn ve teselli, bir reşâşe-i itimat ve emniyet serpmek sanatıdır.."

Bundan bir asır evvelkiler de böyle düşünüyorlardı. Bunun içindir ki, birçok zamanlar, bazı münekkidîn ve hikmet-i bedayi' mütevaggılîni sanatın asl ve esasını tağyir etmişler ve onu birtakım kuyûd ve kavanîn boyunduruğu altında ezerek kendi istedikleri sahalara sürüklemişlerdir. Onlar her deha-yı sanatı daima kendi nokta-i nazarları, kendi itikadat-ı fikriyeleriyle karşılaştırarak tedkik ve tahlil etmek haksızlığında bulunurlar ve bir sanatkârda en ziyade haiz-i ehemmiyet olan şahsiyet-i tahassüs ve tahlili ihmal ederek onda kendi nazariyelerin, kendi fikirlerini ararlar ve o bulamayınca sanatkârın hiçliğine hüküm verirlerdi.

Bunun içindir ki, o zamanlar, sanatta her şey ve herkes gibi muannit, kahhar bir istibdat altında eziliyor ve nazariyatçıların müz'ic tegallüplerine esir olarak bir türlü kendisine has olan mevkii, mevki-i hürrü bulamıyordu.

O zaman, alimler edebiyatta ilim, mütefenninler fen, feylesoflar felsefe, ve ahlâkiyyun da ahlak arıyorlardı ve bir münekitte de bunlardan biraz hepsi olduğu için bu eser-i sanatta bunlardan biraz hepsini taharri ediyordu. Halbuki sanat hiç bir vakit ne bir ilim ve ne de bir fen idi. Ve fikr-i beşerin bu latif serkeş evladı her türlü kuyûd-ı ecnebiyeden âzâde kendi başına kâmilen hür ve serbest yaşamak istiyordu.

Nihayet bütün eski, köhne fikirlerin ölümüyle beraber sanat da bu emeline nail oldu. Yani -dikkat edin Raif Bey- Sanat da hürriyetini ilan etti ve dedi ki:

"Ben bazı şekiller, renkler, sadalar, âhengler ve hayaller karşısında bir zevk-ı müstesna duyar bir kısım şürüzme-i güzide-i

beşerin zade-i tab'iyım. Ben rengim, rayıhayım, âhengim.. Sanatkâr denilen enfes -âsâr-ı hilkatın, sathi semenfam, ve efsunkâr raşelerle müstetir sihr-âmîz bir göle benzeyen garip bir ruhu vardır. Bu gölün üstüne doğru uzanan başlar orada bütün bu kâinatın aksini görürler. Çünkü bu göl aynı zamanda o kadar saf ve berraktır. Orada semalar yıldızları ve güneşleri; arz gülleri ve dikenleri; insanları ve melekleriyle birer birer geçerler. Fakat daima göller mini mini dil-firib dalgalarının, gölün gümüşlü raşelerinin arasında uzayarak kıvrımlar peyda ederek dil-firîb şekiller alarak geçerler... İşte ben bu sihr-âmîz gölün bu efsunkâr gümüşlü raşelerinden başka bir şey değilim. Ben kuyud ve kavanîn-i mevzua fevkinde yaşadım. Ben ufuklardan esen nüvazişkâr nesimlere ve çılgın rüzgarlara tabiim..."

(devamı var)

Yakup Kadri [KARAOŞMANOĞLU]

SF. Nr. 958 s. 358-360

MÜSAHABE-İ EDEBİYE

Resimli Kitap'ın "Musahabe-i Edebiyesi" Münasebetiyle...

Sanat kadar sanatkâr da hürriyet-i kâmileye muhtaçtır. Bir şair: Sen şunu teganni edeceksin demek; bir romancıya: Sen falan ve filan muhitleri, falan falan insanları tasvir et! Emrinde bulunmak; mavi gözlü bir kimseye "Senin gözlerin siyah olacak, öyle yap!" demek kadar gülünç, abes, gayr-i tabii bir istibdad-ı fikrîdir.

Sanat şahsi ve muhteremdir. Ben denizleri teganni ederim, siz kırları... Ben aşkı terennüm ederim, siz vatani... Fakat hiç bir vakit sizin bana ve benim size "Benim gibi yap! Benim gibi terennüm et!" demeye hakkımız yoktur.

Raif Necdet Bey şimdiki gençlerin bütün kadın, bütün aşk terennümatıyla meşgul olduklarını söylüyor ve bunu bir nakise olarak telakki ediyor. Bir nakise!.. Nakise ne gibi bir nakise? Bir nakise-i sanat mı? Yoksa sadece bir nakise-i ahlakiye mi?.. Makalede bu nakise de diğerleri gibi müzlim ve müphem kalıyor. Eğer muharrir bunu bir nakise-i sanat gibi telakki ediyorsa, mevzu-u bahs olan gençlere karşı pek büyük bir haksızlık işlemiş oluyor. Çünkü onları bu bahane ile ölüme, zevale mahkum addederek onların istikbali hakkında meş'um bir kehanet-fürûşluk yapıyor..

Eğer Necdet Bey şimdiki tenkit usullerine aşına olmak bahtiyarlığına nail olsaydı, gençlerin şahsiyat-ı sanatındaki nakiseyi "Niçin aşkı ve kadını terennüm ediyorlar?" diye değil, "Aşk ve kadını iyi terennüm edebiliyorlar mı?" tarzında tetkik ve

tahlile çalışmalıydı. "Edebiyatı hep kadın ve aşk teraneleri mi dolduracaktı?.. Hiç bir ictimai eser yazılmıyor..." diye feryat ediyor.

Fakat mademki kadın ve aşk mevcuttur ve bu etrafımızdadır ve bu bizdedir, bizim ruhumuzdadır. Onu niçin terennüm etmeyelim? Sonra eğer muharrir gibi düşünecek olursak bile niçin aşk ve kadın, oh, filvaki bu pek gülünç! -Evet niçin aşk ve kadın mesail-i ictimaiye ve hadisat-ı hayatiyeden hariç addedilsin?

İctimai eser, ictimai eser... Lakin Raif Bey'e kim dedi ki edebiyat, ictimaiyattır. Edebiyat diğer mesalik-i fikriyenin bir oyuncağıdır. Eğer bu böyle olmuş olsaydı, bu gün kamus-ı beşerde edebiyat kelimesinin ayrıca mevcudiyetine ne lüzum vardı! Mademki edebiyat ictimaiyattan ve felsefeden ibaretti; rica ederim, bu kelimenin ayrıca bir yer işgal etmesine ne lüzum vardı? İnsan Raif Necdet Bey'in makalesini okurken her cümlelerin nihayetinde fena ve acıklı bir ra'ş'e-i şüphe ile titriyor. İnsan, acaba, diyor, acaba Raif Bey edebiyatı, sadece "Güzel yazı yazmak"tan mı ibaret sanıyor? Acaba (Raif Necdet Bey'in kavlince!) edebiyattan maksat sadece kitabet midir? Eğer bu böyle ise ben şimdi kendisine (edebiyatın naşı üzerinde ağlayarak) bütün kalbimle hak veririm.

Şimdi dinleyelim, Raif Necdet Bey efkâr-ı zatiyesini birer nazariye-i edebiye haline koyuyor diyor ki, ".....ulum-ı ictimaiye ve tarihiye!!! ile alakadar olmayan âsâr-ı edebiyenin ömürleri pek hem pek kısadır....." "eserlerimizde daima bir nuhbe-i içtimaiye ve felsefiye bulunmalı, ihtiva edeceği ziyalarla zulmetleri tenvir etmelidir."

Bilmem, Raif Necdet Bey tanır mı? Sorbon darülfünunu muallimlerinden ve Fransız Akademisi azasından pek meşhur bir münekkit vardır, ismi Emile Face'dir. O zavallı bunun aksini iddia ediyor, diyor ki:

"Bir sanatkâr için en büyük tehlike o sanatkârın kari'lerine zevk-i sanattan başka bir takım ahlakiye ve ictimaiye telkin etmeye uğraşmasıdır. Çünkü böyle bir sanatkâr eserlerini telif

ederken daima halleyeyeceği mesele-i ilmiye ve ahlakiye ile zihnen lüzumundan fazla meşgul olarak endişe-i sanatı ihmal eder ve neticede her ikisi de muvaffak olamaz. Bu tecrübe üzerine müesses bir hakikattir ki bir şey halletmek, bir şeyi isbat eylemek fikr ve maksadıyla yazılan âsâr-ı sanat daima bu 'bir şey'in tesir- i ecnebisi altında harap olur, letafet-i asliyesini kaybeder ve bir eser-i sanat olmaktan çıkar... Ve bir eser-i sanat olmaktan çıkmakla beraber tamamen bir eser-i ilmî de olamaz ve daima yarım, daima bi-manâ, soğuk kalır..."

Zola'nın son eserleri de [Travail, Fecondite, Liberte] bu tarzda yazılmış âsâr-ı sanattan olduğu içindir ki bütün münekitlerin (372) elinde hırpalanmış ve o büyük romancının inhitat-ı dimağîsine birer nümune olarak telakki edilmiştir.

"Sanat" gazetesi müdürü Ojen Veron "aslında pek iyi şeylerden madud olan hesap ve muhakeme âsâr-ı sanatta pek ehemmiyetsiz hatta lüzumsuz bir rol oynar. Daha sanat; her şeyi heyet-i mecmuasıyla ihata etmek yani aynı netice-i te'siri verecek muhtelif birtakım hutut-ı asliyeyi bir araya toplamak hasaisinden teşekkül eder." diyor. Ve yine aynı zat "L'Esthetique," "hikmet-i Bedayi'" nam kitabının mukaddimesinde: " Sanatkârın en büyük vazifesi bulunduğu muhitin kendisine verdiği tesirâtı amak-ı ruhunda tevsi' ve tezyid etmek ve onu sonradan ya şekil, ya renk, ya ahenk veya işaret (yazı manâsına) suretinde harice neşreylemektir." diyor.

Ve asr-ı hazırın en sevimli ve şöhret-şiar münekkidîn ve üdebasından beri Anatol France -bilmem hangi eserinde, pek iyi hatırlamıyorum- "Sanatkâr, diyor, bir mütefekkir değil bir mütehassıstır. Onun için der ki ne kadar sanatkâr varsa o kadar da sanat mevcuttur.

Bir eser-i sanatta aranılan şey sanatkârın şahsiyet-i tahassüsüdür Tefekkür-i adidir. Çünkü tefekkürün hudutları vardır. Fakat hisler namütenahidir. Ve insanlar daima hisleriyle hareket ederler.

Sanatın gayesi (eğer mutlaka bir gaye bulmak lazımsa) bence bir kavmi, bir mileti hissetmeye, iyi hissetmeye, büyük

hissetmeye alıştırmasıdır. Çünkü hissetmesini bilmeyen kavimler yaşamasını bilmezler, aynı bizim gibi... Ve yaşamasını bilmeyen bir kavme ulum-ı ictimaiyeden bahsetmek bana biraz abes görünür, Bu tamamıyla bir topala veya henüz yürümeye başlamamış bir çocuğa raks usulleri talim etmeye benzer.

Bahsin haricine çıkmak korkusuyla yine Raif Bey'e avdet edelim: Raif Necdet Bey: "Sanat için sanat nazariyesi artık ölmüştür." diyor. Onun bu fikrine iştirak ederim. Fakat bunun yerine "İnsan için sanat -hayat için sanat" nazariyesi kaim olmuştur. Teessüf edilir ki ölenlerden haber alan Raif Bey doğanlardan pek bihaber kalıyor. Binaenaleyh kendilerine bundan sonra bu kadar garip ve gülünç bir girive-i mütalaaya düşmemeleri için biraz asr-ı hazır münekkidîn ve üdebasını okumalarını ve eğer hakikaten edebiyatı seviyorlarsa biraz da edebiyatla meşgul olmalarını rica ederim.

Biraz da Şehabeddin Süleyman Bey'in "Çıkmaz Sokak'ından" bahsedelim çünkü bu nefis esere dair söylenen son kelime-i tenkidin Raif Necdet Bey'in ağzında kalması bence büyük bir haksızlıktır.

Binaenaleyh burada birkaç satırla Raif Bey'in mezkur piyes hakkındaki tenkidatını reddetmek mecburiyetini hissediyorum. Mesela Raif Necdet Bey "Çıkmaz Sokak"ın "Atez" olduğunu, yani bir müddeâ takip ettiğini yazıyor ki bu fikir kâmilen hatadır. Ben bu piyesten gayr-i şahsi bir eser tasavvur ediyorum. Muharrir eşhas-ı vak'aya ta nihayete kadar, kamilen yabancı görünüyor. Eşhastan hiç birini ne müdafaa ve ne takbih ediyor. Şahabeddin Süleyman Bey birtakım insanlar "kare'e" etmiş, onlara muhtelif birtakım ahlâk ve tabayi vermiş ve "Haydi! Hareket edin" demiştir. Ve onların hareketinden de ortada bir vak'a zuhura gelmiştir. Saniyen "Çıkmaz Sokak" piyesinin ahlâkia hiç bir münasebeti yoktur ve olamaz. Müellif bütün sanatkârlar gibi hayattan, hayat-ı beşerden birer parça almış ve onu göstermiştir. Eğer hayatta levs varsa o kabahat muharririn değildir. Zaten Raif Bey de "Üdeba-yı hakikiyyun levsiiyat-ı ahlakiyeyi tasvirinden çekinmezler" diyor ve bizde de bazen böyle eserlerin

yazılabileceğini söylüyor. Fakat "Sevicilik" gibi gayr-i tabii bir levsi piyes halinde ibraz etmeyi muzır görüyor. Eğer bunu muzırratı yalnız gayr-i tabiiliğinde ise Raif Bey'i temin ederim ki bu gayr-i tabii bir şey değildir. "Sevicilik" ihtinak-ı rahm gibi bir hastalıktır. Bir marazdır. Fena, çirkin bir marazdır ve marazın gayr-i tabiisi olmaz. Teceddüt müfret ve bi-lüzumî bulunmadığı gibi...

Hülâsa Raif Bey'in "Çıkılmaz Sokak" hakkındaki tenkidinde itihaz olunan usul-ı muhakeme pek sakat ve pek çürüktür. Ben hiç (373) bir vakit iddia etmem ki bu piyes her türlü hatadan salim bulunsun; fakat iyi dakika-bîn bir tiyatro münekkidi onu hiç şüphesiz, büsbütün başka bir usul-ı muhakeme ile tedkik ederdi: Mesela, "tez"i kanun-şinasâna ahlakı ahlakiyyuna terk ederek piyesteki nakaisi bulmak için sırf sanat nokta-i nazarından taharriyatta bulunur; eşhas canlı ve insanî midir? Vak'a alaka-bahş veya kelal-âver midir. Piyeste "Efesenikler" var mıdır? Ve lisan bir tiyatro lisanı mıdır? Bunları halle çalışır hülâsa başka, kâmilen başka bir usul-i tenkit ittihaz ederdi.

Ne yazıktır ki ben bir tiyatro münekkidi olmadığım için kendimde bu piyesten bahsetmek hakkını bulamıyorum. Fakat öyle düşünüyorum ki "Çıkılmaz Sokak" bizde yazılan ilk piyestir. Bu Osmanlı edebiyat-ı haziresinin ilk ve yegâne tiyatro kitabıdır; ve Şahabeddin Süleyman Bey bize -Şimdiye kadar kâmilen meçhulümüz olan yeni bir lisan getirmiştir. Latif ve zarif bir tiyatro lisanı...

Teessüf olunur ki Raif Necdet Bey tenkidinde bu noktayı unutmuş ve büyük bir gaflette bulunmuş. Büyük, fena bir gaflet...

Yakup Kadri [KARAOŞMANOĞLU]

SF. Nr. 960 s. 371-737

VİCDAN

-Yakup Kadri Bey'e Cevap-

Her türlü nıbetleri, mağlubiyetleri havi, elim ve dil-sûz bir intihar fikri ve manevi olduğu için en küçük kelime-i cevabiden bile vareste olan makalenize ben işte yine vevap veriyor, ve bu hareket-i zaide ile heyet-i kalemiye arasında münasebet bulan fikr-i cihanîye tebaiyet ediyorum.

Daima insanlara perestîşkar, daima onlar için çırpınan, yalnız onlara hizmetkar olan zavallı kalemim!.. Ulviyet ve fazilet-i beşeriyenin müdafaasına hasr-ı vücut etmek için ahd ve peyman ettiğimiz halde bugün sen ne müthiş uçurumlarda dolaşacak, gayenden, emelinden ne kadar uzaklaşacaksın!.. Elim titriyor. Çünkü biliyorum. Ve hele şimdi eminim ki yazacaklarım muhatabımın gittikçe peyda-yı dehşet ve garabet eden efkâr-ı batıla ve nazariyat-ı mudillesinin neşv ve nemasına hizmet edecek, ve sevgili Servet-i Fünûn'un sine-i ihtiramında cay-gir-i ikbal olabilmek için ebediyen yazılacak, yazılacak!.. Keşke müdafa-i hakikattan feragat ederek mağlup olmaya razı olaydım, evet olaydım da muarızım sükut edeydi, halk da istifade...

Vicdan hakkında dur ve dıraz görülebilmek için, Yakup Kadri Bey, onu sonraya bırakarak bazı ecvebe-i tıflanenizi tahlil etmek iserim:

Evvelemerde, Hamid'lerin, Halit Ziya'ların, Fikret'lerin, vahdet (9) güzin-i sükut olması şüphesiz bir inhitat-ı elimdir. az buçuk ihtiyar-ı külfet edip de şimdi bize cedelgah olan şu

sahifelerin gzete-i nevvarına irsal-i nazar edecek olursanız perde-i tefahrn hail olduğu bu hakikati belki siz de görürsünüz. Mamafih Bu inhitat yalnız bugüne ve Ŗu dakikaya aittir. Ve Necdet Bey ne sanatın ve ne de insal-i âtiye-i edebiyenin terakki edemeyeceğini iddia etti. Enzar-ı hicabı yerlere dŖrecek iffet-Ŗiken ve uryan bir heykel veya levhayı kıralım! diyen bir adam ve o eserlerin pek aciz, pek bi-behre-i sanat bir kalem veya fırça ile vücuda geldiğini mi iddia etmiŖ olur? Hâla o hitabatın arkadaŖınızın enfes âsârı olan "Çıkma Sokak"a raci' olduğunu tecahl edecek misiniz?

Eğer Çıkma Sokak, Nirvana, Veda, Pençe vesaire gibi yakında neŖrolunan yeni eserler sanatkârâne yazılmıŖ ise, kendisinden pek hasen olan zevcine karŖı bir (cavide)nin en cüretkâr erkeklere bile yakıŖmayacak bir lisan-ı galiz ile dulluk ve bekaret arasındaki fark-ı hnni izah etmesi, hal-i mestfiye tasvire alet ittihaz edilen bir sarhoŖun aŖka varıncaya kadar her Ŗeyi payimal eyleyen nihayet tulu' eden gneŖin geri dönmesini musırrane emreden bir mecnuna münkalip oluvermesi tabii görülüyorsa kudret-i sanatkârânenin memleketimizde inhitat ve tedennisine kimse kail olamaz. Aksi takdirde pek yakın bir âfide, yarın daha muktedir sanatkârların doğmayacağını ne Necdet Bey iddia edebilir, ne de ben.

Garaz ve kin ile dolu ve sizi kclten mtalaanıza daha baŖka Ŗeyler ilave etmeyerek artık asıl sadedim olan (Vicdan)'a hasr-ı kelam edeceğim. Hiffet ve inbisat muhakemeniz yardımıyla bir mongolfiyer balonuna çevirdiğiniz Vicdan, bu ulvi, bu kıymettar kelime zannettiğiniz gibi mevki ve iklime göre deėiŖir, ve ne de hunn ve canavar bir vicdanın vücudu mutasavverdir. Ben bütün bu garip fikirleri çılgın bir Didero'dan istinsah ettiğinize hükmediyor, size isnat etmekten çekiniyorum. te'yid-ı müddeâ için istiane ettiğiniz vesaik-i tarihiyeye gelince: Bence bunlar ya sanattan hariç olan Ŗeylere pek bîgâne olduğunuzu veya mantık ile azıcık olsun tevggl ettiğinizi isbata hizmet ediyor.. Çünkü Kartacalılardan misal getirmenizle ya bu

milleti milel-i mütemeddünenin en âlîsi farzettiğiniz veyahut vicdanı rahm-i maderden insan ile beraber doğan kalp gibi bir uzv-i müşkil sandığımıza zahib olduğunuz anlaşılıyor.

Kartacalıların şekl-i idarelerindeki tavr-ı hürriyetperveraneye cumhuriyetlerine zaferlerine bakarak fazilet ve vicdan hakkında onlarla istiḫhada kıyam etmek pek büyük bir noksan tatebbü' eseridir. Çünkü en ibtidaî insanlarda, en vahşi kabail ve aşair arasında sur-ı muhtelifede ru-nüma olan idare-i bilmeşvere hey'et-i siyasiyenin teşkilinden pek eskidir.

Kartaca bilhassa son zamanlarda kanlı bir vahşetgededen başka bir şey değildir.. Orada (10) haya ve namus satılıyor, maldan, paradan başkası endişesi olmayan evlatlar ve babalar, askerler ve serdarlar bir birlerini parçalıyor, yiyiyor. böyle bir milletin, hele mahsul-i inkıraz ve indirası olan bir itiyad-ı menfûrîni görerek vicdanın mevcut ve müesses olmadığına ne cüretle kail oluyorsunuz? Tarih-i medeniyeti taharri edecek yerde Darwin'lerin, Lamark'ların hikaye ettikleri devre-i nisnasa kadar nazar-endaz olsaydınız maksudunuzu daha sehil isbat etmez miydiniz... Bu kadar külfete ne hacet!.. İşte zamanımızda bile, en mütemeddün bir Fransa veya bir İngiltere'de zevcesini, çocuklarını boğan bir canavar!.. İşte Asya-yı suğra ile Afrika-yı şimalinin bazı yerlerinde kurun-ı ûlâda cari adetlere tabi, kızıyla veya hemşiresiyle mukarenet-i gayr-i meşruada bulunan bir alçak!.. Biz bunları her gün gazetelerde görür ve okurken uzaklardan misal aramanız baid değil miydi?

Fakat insaf ediniz! Vahşilerin, canilerin vicdansız olması, ta hilkat-i beşerden beri kabul-i umumi ile müesses olan vahdet ve hakimiyet-i vicdanı giriftar-i tezelzül edebilir mi?.. Satih-bîn bir Montaigne'den başka bu endişe-i mevhumеşikar hiç bir dimağa tesadüf edilmiş mi?.. İnsanlar arasında kör, sakat ve topal var diyerek sıhhat ve afiyet kelimesinin, yalnız ismi işitilir(?) gayr-i kabil-i tarif bir şey olduğuna mı hükmolunmalıdır?.. Yoksa

muavenetlerine arz-ı iftikar ettiğiniz mösyöler yeni bir mantık, bir tarz-ı mahkeme mi icat ettiler?

Biz, Jean Jeack kadar nıkbîn olarak, vicdanın, faziletin mader-zad oldğunu da iddia etmedik ki vahşilerden, canilerin ve hata nasılsa unuttuğumuz çocuklardan bahse lüzum görülsün.

Aralarında asırlar bulunan Aristo, Volter ve Larousse vicdanı hemen hemen aynı kelimelerle tarif ederek derler ki: "Vicdan insanı hayrı işlemeye, ve şerden necabete sevkeden bir hiss-i derûnîdir." Volter bu kadarıyla da iktifa etmeyerek kamus-ı felsefisinde "mademki insanlar cemiyet halinde yaşıyor, der, vicdanın bu tarifi nakıstır. Çünkü bence cemiyet-i beşeriyeye nafi olan bir mest-i layakal cüz'ü bulunduğu heyete nefi dokunmayan bir insan-ı kâminden ziyade haiz-i fazilet addedilmelidir."

Görülüyor ki vicdan kelimesi milel-i mütemeddinenin cümlesinde aynı mealde tarif ediliyor: Ve tevali eden edvar ve a'sar onun mahiyetini tebdile kadir olamıyor: Çünkü beşeriyetin hasisa-i mümtazesı olan bu kanun-ı muazzam layuhta ve halel-i nâpezîrdir. Ve kanuna tabi olanlar da hiç bir hata etmez.

Romalılar zamanında hal-i bedeviyette yaşayan Cermen kabaili nezdinde hiss-i vicdanın şayan-ı hayret ve ibret bir kemal içinde hükümferma olduğunu görerek ben bu hissini kühvaremizde bize hemdem olduğunu iddia etmiyorum. O kısmen dediğiniz gibi birtakım hakaik ve nasayihin fakat heyet-i umumiye-i beşeriyenin, hatta -dikkat buyurun Yakup - bir cânînin, bir hunharın bile mazhar-ı tasdik ve tasvibi olmuş birtakım hakaik-i mukaddesenin esere-i intibaidir ki ancak nam-ı beşerle beraber kalbimizden silinebilir.

Tekrar ediyorum ki vicdan birdir; lâyetegayyirdir. Beyaz, siyah, iyi, fena vicdanlar olamaz. İnsan ya sahib-i vicdan olur, ya olmaz. Şimdiye kadar yaşamış olan sekene-i arzı tedkik ediniz tarih-i mazbut-ı beşeriyetin en muzlim en gaflet-alûd devrelerine

kadar nüfuz edebilirsiniz: Göreceksiniz ki iyilik ve fenalık hisleri hiçbir zaman tebdil etmemiş ve insanlar, sahil ve zinde olan insanlar daima babasını, anasını, milletini vatanını sevmiş ve bunlara iras-ı mazarrat etmekten her zaman mücanebet etmiştir. Eski Yunan ve Roma tarihini (11) okumak zahmetinde bulunursanız Penelob ve Locres gibi asrımıza ders-i fazilet ve intibah verecek binlerce kahramana tesadüf edersiniz. Moliere zamanında ahlâk ve vicdan nasıl telakki ediliyorsa ilaheler derununda o iki şebah-i cezirede ayinle telakki olunuyordu. Ve Moliere'in sinek endaz hücum olduğu rezail ve kabayiha bir Aristofan da hücum etmişti.. Eski Mısırlilerin te'sis-kerdeleri olan o şa'ş'a'alı medeniyet ise fazilet, yalnız fazilet üzerine mübteniyydi. Orada hükûmetin, efradın herkesin hedef-i âmâli tehzi-i ruh ve tasfiye-i kalbden başka bir şey miydi. Galler, Cermenler, Lombardlar ve İskitler hayır ile şerri aynıyle bizim gibi düşünürler ve hatta fenalığa karşı bizden ziyade ictinab-kâr bulunurlardı. Çin tarihi meydanda iken, Konfiçyüs gibi pek bülent bir hekîmin kurduğu esas-ı ahlâkı hâlâ düsturülamelken Çinlinin vicdanı nasıl başka olur? Yoksa âdet kelimesini ehemmiyetten iskat ettiğiniz vicdanın yerine mi ikame ediyorsunuz? Siz bana temâşâ-yı harik ile zevk-yab olan Neron, insan eti yiyen Astiyaj gibi prensleri ve en nihayet erkek çocukların katline ferman veren Firavunları göstererek vahdet ve kudsiyet-i vicdanıkabul etmeyebilirsiniz. Fakat artık öğreniniz ki ne olursa olsun ve nerede bulunursa bulunsun, bu gibi canavarlar vicdan ile müvacehe edilemez. Tarih-i beşeriyette onlar, yalnız yüzlerine tükürülmek için terk-i nam etmiş bir ekalliyet-i aliledir ki emsaline her yerde, her devirde tesadüf edilir.

Terbiye ve akıl ve muhakemenin, vicdana olan tesirini inkar edenlerden değilim... Çok okuyan -fakat, yine dikkat ediniz, okumanın yolunu bilmek şartıyla: -iyi terbiye gören, saf bir muhitte yetişen adamın vicdanı şüphesiz parlar, kesb-i kuvvet ve metanet eder. Ve fakat hiçbir zaman değişmez. Hayır ve şer denilen şeyler tam ve salim bir köylü için ne ise zengin bir Mösyö

Jean için de bir Mr. John için de odur. Kezalik fena terbiye görenler, su-i karine maruz olan ve bu sayede fuhşiyat ve havaiyat ile ülfet edenler vicdandan tecerrüt eder. Fakat bu kabil insanlar hunîn ve canavar vicdanlı değil, lakin sadece: Vicdanız! denilir. Siz bu kelimenin mevhum ve nisbi olduğunu, ne dimağ, ne kalp ve ne mide gibi bir şeye benzediğini iddia ederek yerine akıl ve muhakemenin isti'malini tavsiye ediyorsunuz. Halbuki kari'lerde pek derin intabalar bırakan son sözlerin ne kadar muhtac-ı teemmül olduğunu bileydiniz, şüphesiz, bu kadar vazih ve nazar-firib bir garabet-perdazlıkta bulunmaya cür'et etmezsiniz. Çünkü, benim yerimde bir başkası yalnız o son ibarenizle sizi ilzam ederek, akl ve muhakemenin de, el ve ayak gibi bir uzuv olmadığının Hasan ile Hüseyin'in, Mösyö Jean ile Mr. Joe'nun ırk-ı ebyaz ile ırk-ı esvedin kürre-i arzı bir sevre tahmil eden ilk ecdadımızla göklerde uçan muasırlarımızın ve en nihayet sahihülşuur olan insanlar ile bimarhanede sırtan delilerin akl ve idraki arasındaki fark-ı azimi göstererek, aklın bu kelimenin, tıpkı sizin dediğiniz gibi ehemmiyetten ârî bir esas ve âhî, iklimi ırka ve mizaca göre mütehavvil, hercâî meşrep bir zümrüdüanka kuşu olduğunu söyler, hatta bu zeminde sahifeler imla eylerdi.

Fakat benim maksadım sizin o vahşilere, canavarlara terdif ettiğiniz vicdan-ı mukaddesi lisanınızdan alarak erîke-i saltanat ve istiklaline iade etmektir. Ve bu cehdimde muvaffak olduğumu zannederek ilk sözlerimi te'bid için kendimde hak görüyor ve diyorum ki: "Her memlekette ve her tarihte olduğu gibi bizde de ahire muzır olan şey vicdana münafidir. 'Çıkmaz Sokak' tarzında yazılmış eserler iffetimizi kirletir! Vicdanımızı körletir, henüz saf ve nab olan şebabımız onları yırtacak ve görmeyecektir.!"

M(ehmed) Rauf

MUSAHABE-İ EDEBİYE

"Vicdan" Makalesi Münasebetiyle...

Ne çok kelime yığını ve ne tahkirler, ne küfürler!

Karşımda adeta bir mahalle kahvesinin peykesi üstünde bağdaş kurup uzun gecelik entarisinin ve samur kürkünün mehabet ve haşmeti içinde pür azamet ve pür hikmet! -yeni yetişen gençler artık galoş- potin giyiyorlar, saçlarını uzatıp ikiye ayırıyorlar ve boğazlarına yüksek yakalıklar takıyorlar diye kıyamet gününün takarrübünden, ahval-i alemin nikbet ve şeametinden bahseden ve kendinde olmayan ve kendinin yapmadığı her şeye, her yeni şeye karşı ağız dolusu tezyifler tüküren, çenber sakallı ve abani sarıklı mehib bir adam var zannediyorum. Öyle bir adam ki başının cesametiyle size korkular verir ve nazarlarının boşluğuyla sizin başınızı döndürür; sözleri daima gayet uzun bir mukaddime ile başlar ve hatimesiz nihayet bulur öyle dalgınlıkları vardır ki derin birer tefekkür addolunur: Gözleri gayr-i müteharrik bir yere merkeuz kalır, yavaş yavaş dudakları kımıldamaya başlar -siz onun karşısında helecanla beklersiniz, zannedersiniz ki bu dudaklardan hemen bir şerare-i hikmet fıskıracak, - Fakat o bütün ümitleriniz hilafına, bütün o uzun vakfe-i istiğraktan sonra kemal-i haşmetle başını kaldırır ve der ki: "Bugün havada yağmura istidat var!"

Bazan sizin ağızınızı açıp bir kelime söylemenize müsaade etmez; Bütün o silsile-i hezeyan arasında bir fasıla-i mesude

bulup da hakikate benzer bir cümlecik telaffuz edecek olursanız, hemen 'o adamın' dudakları bir hande-i istihfaf ile burkular ve size acıyan, size, sizi anlayamadığı için acıyan, size 'çocuk!' diyen nazarlarla bakar, bakar...

Ve bu gibi adamlar ne kadar çoktur, Ya Rabbi, ne kadar çok!... Onlara hemen her yerde tesadüf olunur: Her köşe başında, her kahvehanede, vapurlarda, trenlerde, her yerde... Ve ben daima onlardan kaçırım. Çünkü bana hayatı tahammülfersa, insanları adî, büyük gayeleri gülünç gösteren bunlardır, 'bu adam'lardır. Ve kim derdi ki bu gün -ey meş'um kader!- Birgün bunlardan 'bu adam'lardan biri bütün eski asırların küflü kitapları koltuğunun altında, kürkünün eteklerini sallayarak ta karşıma çıkacak, bana hitap edecek ve ben de ona mukabeleye mecbur olacağım!.. Şüphesiz bu felaket, başıma, bundan birkaç sene evvel gelmiş olsaydı, beni ağlatır, beni hasta eder, beni 'yataklara düşürürdü!' çünkü o zaman daha gençtim: Hayata, insanlara lüzumundan fazla ehemmiyet veriyor, her şeyi ciddi telakki ediyordum. Bereket versin ki şimdi öyle değilim. Şimdi daha sakin ve etrafımı daha iyi görüyorum. Cemiyat-ı beşeriyede cereyan eden hadisat benim için şimdi âdî birer komediden başka bir şey değildir. Ve boğazımdan hıçkırıktan ziyade kahkahaya istidat var... Bunun için M. Rauf Bey kendisindeki şiddet-i vahdete rağmen şu satırların biraz şaka ile karışık olmasını mazur görürler sanırım. Mamafih biraz aşağıda daha ağır başlı olmaya çalışacağımı vadettim. Çünkü aramızda her nasılsa vesile-i münakaşa olan şey pek mühim ve ciddidir: Düşününüz, efendiler, 'Vicdan'dan bahsedeceğiz!...

Lakin, sade-dil bir muharrir tarafından ortaya atılan masum bir yalan üzerine sanat-ı edebiyeye bir gaye aramak fikri ve maksadıyla yola çıktığımız bir zamanda, nagehan bu vicdan meselesi müz'ic bir kement gibi ayaklarımıza nereden ve nasıl dolaştı? Evvela bunu halledelim:

Bunu halletmek için hiç şüphesiz birkaç haftadan beri Servet-i Fünûn sayfelerini işgal eden münakaşat-ı efkârın bir tarihçesini yapmak ve bunun esbab-ı zuhurunu göstermek icap eder. (36) bu gayet sadedir ve şundan ibarettir: Geçen ay Resimli Kitap mecmuasında Raif Necdet imzalı bir musahabe-i edebiye intişar etmişti. Bu musahabe sanat hakkında pek garip birtakım fikirler, nazariyelerle meşbu' ve malfydi. Mesela orada, edebiyatın felsefe-i ictimaiye ve ahlakiyeden ibaret olduğu iddia ediliyor, güzellikten, tabiattan, kadından, aşktan bahis âsâr-ı edebiye hudud-ı sanattan ihraç olunuyor ve genç şairler pek az vatanperver, pek az ciddi olmakla müttehim tutuluyordu. Ve ilaahir... Bunun üzerine şu satırları yazan adam kalktı, hiç üstüne farz değilken sırf edebiyata olan hürmet ve muhabbeti saikasıyla bunun aksini iddia etti ve dedi ki: "Felsefe-i ictimaiye ile edebiyat arasında bir münasebet yoktur. Âsâr-ı edebiye hissiyat-ı beşeriyenin bir nektarıdır ve vatanperverlik başka bir haslet, ediplik başka bir meziyettir." Şüphesiz her iki taraf da gerek yalan ve gerek doğru fikirlerini söylemekte hür ve haklı idiler. Çünkü her iki taraf için de bu iki aksi müddeâ bir kanaat-ı akliye idi. Fakat, bilinemez nasıl ve neden? Nagehan ortaya biri daha atıldı. Bu son genc bir büyük baba kadar eski ve mütaassıptı; daha çabuk mütahassis olan zinde muhitlerde oldukça mühim bir galeyân-i a'sab tevlid edebilecek sert, gürültülü bir sesle bağırdı: "Vicdan, vicdan, vicdan, dedi. Ey ahmaklar, bütün alimlerin mütefekkirlerin ilimleri, fikirleri hiçtir, Nazariyelerinizi isbat için vicdana müracaat ediniz! Edebiyatın gayesi nedir? Bunu vicdana sorunuz!.." Bu hataya en ziyade maruz kaldığım için düşündüm, düşündüm; şimdiye kadar, M. Rauf Bey'in o makaleyi yazdığı güne kadar, alim ve mütefennin sıfatıyla tarih-i beşeriyeti işgal edenler, gerek ilmi ve gerek fenni bir hakikati ne gibi çarelere tevessül ederek buldular. Colomb Amerika'yı Newton'un cazibe kanunlarını, Cook kutb-ı şimaliyi nasıl keşfetti? Luter protestanlığı- çünkü o zaman bu bir hakikatti- Karl Marks sosyalizmi- çünkü şimdi bu bir hakikattir- Nasıl te'sis etti. Bütün bu adamlar kendi nazariyelerini herkese

nasıl kabul ettirdiler? Bunları düşündüm. Acaba Colomb gemisine binerken acaba Newton rasathanelerde gezerken, acaba Cook buz çöllerine doğru ilerlerken yanına sadece vicdanını almıştı?.. Acaba Luther neşr-i efkâr ederken herkese: "Bana vicdanım böyle diyor; bu bir hakikattir. Kabul ediniz!" diye mi haykırmıştı? Acaba Karl Marks...

Oh! Ne gülünç! Ne gülünç! Ya Rabbi! İnsan bazen istemeyerek ne derekelere iniyor! Ne kadar ibtidâf oluyor! Rica ederim, M. Rauf Bey'in kendisiyle beraber herkesi de sürüklemek istediği bu çukurdan beni kurtarınız!

Hayır, Hayır! Mesail-i ilmiye ile vicdan arasında hiç münasebet yok, değil mi? Bunu bana söyleyiniz! Deyiniz ki Kolomb İzabel'i ikna için kendinden evvelki coğrafya-şinâsânın haritalarını çizdi. Deyiniz ki Newton Kepler'in kanunlarını tedkik etti, deyiniz ki Luter te'sis-i nazariyat için İncil'i temel ittihaz etti ve Karl Marks muarızlarını ikna için bin türlü delail-i tarihiye gösterdi.

Her şeyde, her şeyde böyle değil mi? Farzediniz ki M. Rauf Bey bir gün fiil-i katli icra ettiği kendi tarafından meşhud bir adam (37) tutsun, hükûmete teslim etsin; ve desin ki: "Bu bir katildir. Vicdanım üzerine yemin ederim ki bu bir kâtildir: cezalandırınız!" ve M. Rauf Bey de böyle bir harekette bulunabilmek için farzediniz ki kendisi bütün erkan-ı hükûmet tarafından gayet sahib-i vicdan olarak tanınsın! Buna rağmen acaba hakimler o şahıs hakkında hükümlerini vermekte tereddüt etmezler mi? Şüphesiz mevsuk, müsbet, kat'i emmareler, deliller, vesikalar isterler değil mi? Çünkü bu zavallı hakimler bilirler ki insan aldanabilir... Ve insan aldanınca vicdanı da aldanabilir bütün bunlar o kadar basit, adi hakikatler ki altına imza atmaktan utanacağım.

Bütün münakaşatımıza zemin olan mesele ne idi? Gaye-i sanatın ahlak ve felsefe olup olmadığı değil mi? Ben edebiyat fikirden ziyade hislere aittir demiştim, -ne tekerrür, ne tekerrür-

Onlar da bunun aksini iddia ettiler. Buna bir şey denemezdi. Fakat ben istiyorum ki onlar müddealarını isbat eylesinler. Ben anlamıyordum, istiyordum ki onlar bana anlatsınlar, beni ikna etsinler! Hayır... Öyle yapmadılar, yalnız dediler ki : "Bize vicdanımız böyle diyor. Bu bir hakikattir. Bunu kabul ediniz!" Teessüf olunur ki bana vicdanım böyle demiyordu. Bundan hissettim ki vicdan denilen şey daima bizim mütehavvil, mütegayyir fikirlerimize, muhakememize tabi ve esirdir. Ve aslında mutlak ve hakim değildir. Ve bunu isbat için zannediyorum ki kafi derecede mukni' misaller gösterdim. Mamafih M. Rauf Bey bu misallerin hiç birini kabul etmedi. Kartacı vahşetle mahkum eyledi. Ve bütün siyam-ı ahalisine şümulü olan mezmum bir adetin ve bu adetin vicdan üzerindeki tesirinin yalnız bir şahsa -yani krala- ait olduğunu iddia eder mütalaalar serdett: Bana Neronlardan, bilmem kimlerden, bana Avrupa'daki medenî canilerden çoklarını boğan analardan bahseyledi. Halbuki ben müdde'ayı isbat için bir kişi gösterdim. Eğer bunu yapsa idim, bütün sözlerim M. Rauf Bey'in fikrini te'kide yardım etmiş olurdu. İşte bunun içindir ki muarızım bana kızıyor ve diyor ki: Maksudunuzu daha sehil isbat için... Bu kadar külfete ne hacet! İşte zamanımızda bile en mütemeddün bir Fransa veya İngiltere'de çocuklarını boğan bir canavar!" Bir canavardan, bir falandan bahsetmek- tekrar ediyorum ki- maksadı isbat için kafi olmazdı. Çünkü o bir kişiye o zaman kolayca vicdansız deyip geçivermek mümkün olurdu. Fakat umumî keyfiyetler 'Cas General'lere karşı ise böyle bir mukabele vukuu biraz ihtimalden baîd idi. Öyle mi zannediyorsunuz? M. Rauf Bey mantık-ı mahsusıyla buna da bir çare buldu. Mesela bütün tarih-i beşeriyeti bir tepme ile gur-ı nisyanaya yollayarak kartaca vahşetle teveüm addetti İnsanlar kendilerinden başka türlü hareket edenlere zaten daima vahşi derler... Fakat acaba pek yakın zamanlara kadar ulvi bir fiilde bulunmuşlar gibi tarihlerimizde kendileri için birer sahife-i mefharet ayırdığımız hunhar ve yağma-gir dedelerimize ne

diyelim? Hep bunlar vicdansız, vicdansız, vicdansız! değil mi M. Rauf Bey?...

Bana kalırsa ben onları ne vicdansızlıkla ne de vahşilikle itham ederim. Onlar, derim, aldandılar nitekim biz de aldanyoruz. Nitekim yarinkiler de aldanacaklar.. Ve beşeriyet böyle hayalden hayale rüyadan rüyaya, yalandan yalana sürüklenip gidecek ve onların âmâk-ı mevcudiyetleri de daima aldanan zavallı, kör bir şey: "Vicdan" mevcut olacak...

M. Rauf Bey'in müstehak-ı tedkik yalnız bir itirazları var. O da kendisine tavsiye ettiğim akıl ve muhakemenin de vicdan gibi fertten ferde, kavimden kavme değişen bir şey olmasıdır. Bunu teslim etmekle beraber derim ki insanlar daima 'iyi'yi hisleriyle ve hakikati de akıllarıyla bulmak itiyadındadırlar. İnsanlar ta Adem'den M. Rauf bey'e kadar hep bu suretle hareket etmişlerdir. 'Cenab-ı Hak insanları sair mahlukattan akıl ile mümtaz eylemiştir!' Tabii M. Rauf Bey bunun da aksini iddia eder. Fakat ben artık susacağım. M. Rauf Bey vicdan-ı mahsusı, mantık-ı zatisiyle, büyük kelimeleriyle, hiddet ve şiddetle biriken feveranlarıyla ta ebed muammer olsun. Çünkü bizim muhitimizde M. Rauf Bey gibi alimlere ve onun makaleleri misillü nutuklara daha bir çok zaman için, belki ilelebed muhtaç ve müştak kalacaklar var. Ve bunlar heyhat! O kadar çok, o kadar çok ki....

Yakup Kadri [KARAOSMANOĞLU]

SF. Nr. 965 s. 35-37

SANAT VE AHLÂK HAKKINDA

-M. Rauf Bey'e Cevap-

Ne yazık ki Yakup Kadri, Raif Necdet Bey gibi yazılarını, fikirlerini teşrih ve tefhim edecek bir muavine, bir müdafie malik değil!.. Fakat acaba benim için buna katıyyen lüzum var mıdır? Hayır! Hiç zannetmiyorum ki yazılarım bir müşerrihe muhtaç olsun! Bunu hiç zannetmiyorum. Zira buna öyle gülüyorum ki benim yazılarım ledünni mazmunlardan, iham ve ibhamattan beri ve azadedir. Halbuki Raif Necdet Bey için bu böyle değilmiş; onun yazıları o kadar derin, o kadar mânâlı imiş ki nihayet mutlaka M. Rauf Bey gibi sarahat-ı beyana malik bir müşerrihe ihtiyaç messetti.

Mesela Necdet Bey "Hamid'lerimiz, Ekrem'lerimiz nerede? Fikret'lerimize, Cenap'larımıza ne oldu. Halit Ziya'yı artık ebediyen mi kaybettik? Mehmet Emin niçin sükut ediyor? Edebiyat-ı Cedide'nin en pür ümit siması olan Cahid'i sade siyasî bir muharrir olarak mı görecektik? Ne dir bu inhitat-ı edebî? (Dikkat edin inhitat-ı edebî deniyor.) Nedir bu sükût-ı âmâl? Nedir bu hayal-i münhezim? Büyüklerimiz hücre-i inzivalarında, gençlerimiz sade aşk ve kadın terennümatında! diyordu. ben bu cümlelerden Raif Necdet Bey'in eğer bu hal böyle devam ederse yani büyüklerimiz sükutlarında ve gençlerimiz aşk ve kadın terennümatında devam ederlerse "âtî-i sanat muzlimdir." demek istediğine zahib olmuşum. Çünkü biliyordum ki büyüklerimiz susacaktır, çünkü biliyordum ki büyüklerimiz bize büyük bir şey vadetmemişlerdi. Ve biliyordum ki gençlerimiz genç oldukları için aşkı ve kadını terennüm

edeceklerdir. Ve bunun böyle oluşunu biliyordum ki raif Necdet Bey bir inhitat-ı edebî gibi telakki ediyor; ortada bir inhitat-ı edebî var! diye bağırıyor. Bu ne demektir rica ederim? Bir inhitat bize âtînin muzlim olduğunu göstermez mi?

Halbuki bunun mânâsı büsbütün başka imiş! Bunu ben kendim icat ve ihtira' etmişim! bunu ben kendim, Resimli Kitap'ın musahabe-i edebiyesini okumayanlar nazarında hak kazanmak için, bilhassa bunun için, bunu ben kendim "uydurmuşum!" ve muharrir-i makalenin muzlim gördüğü şey sanatın değil, hey'et-i ictimaiyemizin, milletimiz istikbali imiş!.. Teessüf ederim ki ben Raif Bey'in "Bir Musahabe-i Edebiye" yazdığına zahib olmuşum. Halbuki o, bir makale-i ictimaiye ve ahlakiye yazmış. "İnhitat-ı Edebî" demek, inhitat-ı ahlâkî demek imiş! Ve musahabe-i edebiyeden (407) maksut da makale-i ahlâkiye imiş!.. Bunu şimdi anladım. Bu muzlim noktayı bana tenvir ettiği için M. Rauf Bey'e teşekkür ve Raif Necdet Bey'e de hiç söylemediği bir şey isnat ettiğimden dolayı terziyeye borçluyum. Şimdi hatayı tamir ettim, zannederim. Artık M. Rauf Bey'le görüşebiliriz. Fakat "Sanat ve Ahlâk" serlevhalı makalenin hutuk-ı esasiesini tahlile girişmezden evvel şurada istirdat kabilinden bir kaç satır daha yazmak istiyorum:

Mehmet Rauf Bey benim, bazı risalelerde münteşir eserlerimden garamiyata münhasır olan daire-i muzikasından bahsediyor ki ben, Resimli Kitap'ta intişar eden "Veda" namındaki ufak bir piyesimden maada, yazdığım şeylerin hiç birinde bir aşık rolü oynadığımı hatırlamıyorum. Bunu yapabilirdim. Bu benim için bir şin ve ar olamazdı. Fakat yapmadım o halde bu bir istisnadır ve bunu redde mecburum.

Saniyen yine Raif Necdet Bey'den bahsolunurken muma ileyh Meşrutiyet'ten evvel yazıp yazmadığı meselesi muvzu-u münakaşa oluyor. Bu benim için ehemmiyetten ârî bir meseledir. Ben bunu makalemde sırf kendisinin zümre-i şebaptan olup olmadığını anlamak maksadıyla, sadece bir vasita-i

istikra Moyen d'induction makamında serdetmişim ve hiç bir vakit kendisinin hey'et-i edebiyesine bir nakise iras etmek fikriyle değil...

M. Rauf Bey, makale-i cevabiyesinde arkadaşı Raif Bey'in sözlerini tekrardan başka bir şey yapmıyor. O da edebiyatın ictimaiyattan ibaret olduğunu söylüyor. Fakat şu farkla ki o, edebiyatın bizde, sadece bizim memleketimizde ictimaiyattan ibaret olmasını -olduğunu değil!- ve binaenaleyh edebiyatımızın bu uğurda şahsiyet-i sanatkârânelerinden ufak bir fedakârlıkta bulunmalarını talep ediyor. Bu sanatkârlar için biraz güç bir mesele teşkil edecek, bilmem buna hüsn-i rıza gösterecekler var mıdır? ben kendi hesabıma -doğrusu- bu davete icabet edemem, çünkü muhatabım ahlâkla sanat arasında bir münasebet, bir rabita-ı kaviye mevcut olduğuna hüküm veriyor, fakat bu sadece kuru, muannit bir iddia halinde kalıyor. Makalede, bu hususta beni ifna edecek müdellel, münasebet kanaat-bahş hiç bir satır hiç bir kelime yok.

M. Rauf Bey müddeasını evvela isbat eylemeli ve sonra da herkese tavsiye etmelidir. Hiç şüphesiz kendileri, benim gibi bir zahmet ihtiyarıyla, yanlarına muavin olarak bir Mösyö (...) intihap edeydiler beni ve benim gibi bir çoklarını kendilerine bir dereceye yaklaştırabilmiş olurlardı. Fakat teessüf olunur ki muhatabım yanına "Vicdan" -ı almış. Vicdan! Zavallı mevhum kelime! Sen bazen insanlar için ne iyi bir kaçamak yolu olursun! Ve bazen de ne fena bir çıkmaz sokaksın! Nitekim M. Rauf Bey için de böyle oldun. O seni bir muallim bir rehber olarak telakki etmişti. Sen onu garip bir giriveye sürükledin ve hercaî, hava-i te'sirin altında onun bütün fikirlerini tarümar ettin... O, bütün iddialarını bütün nazariyelerini , hülasa bütün mevcudiyet-i mütefekkiresini senin üzerine bina ederken, hissetmeli değil mi idi ki Vicdan esasen mevcut bir şey değildir. Bu insanda ne dimağ, ne kalp ve ne mide gibi uzuvdur, ne de düşünmek,

hissetmek, tekellüm etmek gibi bir hassa-i beşeridir. "Vicdan" bana kalırsa, sıcak havalı bir mongolfiye balonudur. Daha açık -fakat âmiyane bir tabirle- Vicdan bir zümrüdüanka kuşudur. Onun yalnız ismini işitiyoruz. Bu hepimizin ağzında ihtiramla dolaşır. "Vicdan!" bu kelime bizi tedhiş eder. Bu kelime bize o kadar büyük, müteazzım, mütehakkim görünür, bize o kadar itimatbahş olur ki önünde kemal-i ta'zimle başımızı eğeriz.

İnsanlar hep böyledir. Daire-i rü'yet ve tefehhümlerinden baid ve hariç olan her şeye bir büyüklük atfederler. Fakat -(İster misiniz M. Rauf Bey) alelade insanlar diye tavsif etmek istediğim kitle-i avamdan biraz ayrılalım da sizin bu kadar emniyetle ittika ettiğiniz bu garip şeyi, vicdanı -evvela kendine mevhum bir vücut vererek- biraz yakında tedkik edelim. Geliniz! Evvela size her şeyi latif ve dil-firîb gösteren o renkli gözlüğü gözlerinizden çıkarınız ve elinize yirminci asra yakışır, yirminci asrın eser-i sanatı olan bir dürbün alınız:

İlk nazarda gözümüze şu nokta çarpar ki: Vicdan herkeste bir değildir. Hasan'ın vicdanıyla Hüseyin'inki arasında küçük müteferrik farklarla mini mini hufreler vardır. Sonra Hüseyin'in vicdanıyla Mösyö Jack'ın ve Mr. Joe'nin vicdanları arasında daha büyük çukurlar, daha mühim tefarütler mevcuttur. Daha sonra umumî bir nazarla bütün beşeriyeti ele alırsak görürüz ki Avrupalıların vicdanıyla Çinlilerin ve Afrika kabail-i vahşiyesinin vicdanı arasında birer uçurum, baş döndürücü birer uçurum vardır. demek vicdan fertten ferde, kavimden kavme değişen, daima değişen, mütegayyir mütelevvin bir şeydir. Bir misal mi istersiniz? Peki:

Bilmem kaç sene evvel, Siyam kralının Paris'i ziyareti münasebetiyle ora gazetelerinden biri mezkur kral ailesine ait bir fıkra nakletmişti. Bunda garip bir adet mevzuubahs oluyordu: Siyam aile-i kraliyesine mensup olan kızlar ebedî bir bekarete mahkum olurlarmış evlenmek onlar için bir cinayet telakki edilirmiş ve bu cinayeti tertip eden her kız karanlık ve kilitli bir

odada aç ve susuz bırakılmak suretiyle mahvedilirmiş. Fransa'yı ziyarete gelen mezkur kral da ismini hatırlamıyorum -hemşirelerinden birini bizzat, bu suretle (408) ölüme mahkum edenlerden olduğu için kendisine, orada bunun fena ve hunîn bir adet olduğunu söyleyenlere : "Ne yapayım. Vicdanım razı oluyor!" der. Vicdan; gördüğünüz mü vicdanı! Siyam kralının vahşi, hunîn vicdanını?..

Vicdan mekana göre değiştiği gibi zamana göre de değişir. Eski insanların vicdanı bizimkilerden o kadar başka, o kadar başka bir şey idi ki adeta bir canavardı.

Kartaca'da "mevluh (mim-vav-lam-hı) alone -yani ateşe- yeni doğan çocuklarını, mini mini yavrularını kurban eden insanlar hiç şüphesiz bizim zamanımızda tüyelerimizi ürpertecek olan bu senaati "İyi bir şey yapıyoruz. Rahmet-i Gufran'a nail olacağız." fikir ve za'mıyla irtikap ederlerdi. M. Rauf Bey'e vehleten "yavrularını öldüren hangi cins hayvandır?" tarzında bir sual irad olunaydı, bî-şüphe, hemen "kediler.." cevabını verirdi. Çünkü insanların -sahib-i vicdan olan bu mahlukların- böyle acı bir vahşeti icra etmelerini gayr-i tabii bulur ve bu halde asla, ihtimal vermezdi. Halbuki, (delail-i tarihiye ile müsebbit bir hakikat karşısındayız), bunu bizim büyük analarımız hiç bir azab-ı derûnî duymadan yapıyorlardı. Hatta memnun olarak, hatta bir vazife ifa edercesine kemal-i safvet-i kalple!..

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki -M. Rauf Bey'in kendisine bir muallim ittihaz ettiği vicdan layühta bir şey değildir. Çünkü vicdan demek "biz" demektir. Vicdan bizim en ziyade aldanan bir benliğimizdir. Çünkü vicdan çocukluğumuzda ana ve babalarımızın bize telkin ettikleri birtakım hakayık -veyahut nasayih- basitenin hüceyrat-ı dimağiyemiz üzerinde bıraktığı izlerden başka bir şey değildir.

İşte bu kadar ehemmiyetten ârî, vahi bir esas üzerine bina-yı müddea ettiği içindir ki M. Rauf Bey'in iddiası benim nazarımda vahi ve ehemmiyetten ârî kalıyor. Sizin vicdanınız -tekrar

ediyorum- aldanabilir. Çünkü -yine tekrar ediyorum- sizin vicdanınız , "siz"siniz ve siz hiç bir vakit layühta değilsiniz; artık bunu da (409) idda edecek kadar çocuk olmazsınız sanırım.

Vakıa hiffet-i mütalaanızla, makalenizin bazı yerlerinde çocukluğunuzu bize ifşa ettiğiniz: mesela, Necdet Bey'in "Edebiyat hayat-ı beşeriyenin fotoğrafını almak.." tarzındaki nazariyesini (netice ve gaye itibarıyla) en parlak bir edebiyat tarifi olarak kabul ettiniz. Biraz daha ötede ise Şahabeddin Süleyman Bey'in "Çıkmaz Sokak'ını" tarziler içinde boğdunuz. Onu -hayat-ı beşeriyenin en sadık bir fotoğrafı olduğu halde- daire-i edebiyattan ihraç ettiniz. Daha sonra guya, on sekizinci asrın en büyük bir hekimi olmak 20. asır münekkitlerinin tarzinden masun kalmak için bir hakk-ı meşru imiş gibi - Rousseau on sekizinci asrın en büyük bir hekimidir ve efkâr - iştirakiyesi!! cihanın her tarafında elan berhayattır, deyi, Jules_Lomter'in kendisi hakkında istimal ettiği lisan-ı müahezenin na-hakk ve batıl olduğuna hüküm vermek suretiyle diğer bir garaib-i muhakeme daha gösterdiniz. Fakat rica ederim. Bize, lâyühta olduğunuzu iddia etmek gibi ikinci, üçüncü, dördüncü bir garabet daha göstermeyiniz. Bunu yapmayınız M. Rauf Bey, çünkü, korkarım ki herkes bana muhatabımın bir "çocuk" olduğunu söyleyecek ve beni mahcup edecek... Binaenaleyh size son sözüm -makalemi daha ziyade uzatmayacağım çünkü siz Raif Necdet Bey'in sözlerini tekrardan başka bir şey yapmadınız ve benim size vereceğim cevapları da diğer makalelerimi tekrardan başka bir şey olmayacak.- daha ne diyorum, size son sözüm, bundan -kendinizce hakikat farzettiğiniz bir şey diğerlerine kabul ettirmek fikriyle bir makale yazmaya kalkıştırsanız kaleminizi daima müdellil, müsebbit, kanaatbahş bir mürekkebe batırınız ve yanınızda muavin ve dakik olarak vicdanı, vicdanınızı sizin vicdanınızı değil, akıl ve muhakemeyi alınız!..

SANAT VE TAKLİT

Resimli Kitap'ın musahabe-i edebiyesine cevap:

Şimdi ismini layıkıyla hatırlayamadığım bir Fransız muharriri galiba sinîn-i medîdenin netice-i tecarübü olarak. Hulus ve samimiyet, diyor, daima hedef-gayz ve istihza olur." İşte sanatın bir taklid-i tamdan ve sanatkârın bir fotoğraf makinesinden ibaret olmadığını göstererek bazılarının bu husustaki zehab-ı batıllarını tashih etmek maksadıyla Taine ve Veron gibi iki mütefekkir-i muhteremin efkâr-ı ilmiyelerine istinaden yazmış olduğum küçük bir makale maateessüf böyle bir akibet-i elimeye maruz bulunuyor...

İrtikap ettikleri hatiat-ı ilmiyenin samimi fakat acı ve sert bir surette meydan-ı vüzuha çıkarılmasından müteessir olan bazıları -Resimli Kitap'ın musahebat-ı edebiye muharir-i muhteremi gibi- derhal keskin, pür heyecan bir lisan-ı gayz ve gazab, muhakemat-ı mantikiyeden külliye ârî, mütasallif bir üslub-ı müstehziyane ile meydan-ı mübareze atılarak "Haydi, diyorlar, gel! Senin istinat ettiğin hakayık-ı ilmiyeye karşı, bizim hadid ve ateşin bir lehçe-i tezyif ve techilimiz, sada-yı hakikatin esmaina mani' olacak kadar tarraka-alûd bir kitle-i şerr ve tahkiratımız var!.." Ve artık bundan mütehasıl bir gurur ve emniyetle hemen diyorlar ve bakınız ne kadar mutasallifane:

"Bazı hakayıkı, hakayık-ı elimeyi ihtiva ettiği için birçok boş ve bî-mânâ patırtılara pek çok su-i tefehhüme de uğradığı için de haksız infiale sebebiyet veren ilk musahabeme -aradan

dört beş ay geçtiği halde bilinmez neden, el'an itiraz kırıntıları serpilmek isteniyor... Yahut:

"İşte bu kanaatin verdiği bir gurur ile hemen hataların tashihine başlanılıyor; ve güya 'Taine'den iki sahife okumak hemen itiraza hak kazanmak için kafi bir kuvvetmiş gibi sanat ve taklit hakkında herkesin bildiği birtakım mütalaalarla beyhude tesvid-i sahaif ediliyor... Her satırında adem-i samimiyet, adem-i bî- tarafı, adem-i mutlak âsârı istişmam edilen bu makale ile hemen anlaşılıyor ki muharrir bazı itiraz etmiş olmak için itiraz etmiş... Ve anmıyor musunuz, ben de varım... Ben de ihmal edilecek bir kuvvet değilim... Demek isteyen bir hevesle meydana atılmış... Fakat hiç düşünülmemiş ki bir şeye itiraz edebilmek için evvela itiraz edilecek maddeyi tamamıyla tedkik ve tahlil etmek lazım..."

Sanat ve taklit hakkındaki ilk makalemin hakiki bir itiraz veya bir itiraz kırıntısı olup olmadığı kari'lerimin vicdan-ı samimiyetine bırakıyorum. Yalnız makalemin "Ben de varım!..." demek isteyen bir lisan-ı gurur ve tasallüfle yazıldığını reddederim. Çünkü ben yine aynı makalede, dermeyan ettiğim mütalaanın hikmet-i bedayiin mebadisinden ibaret ve binaenaleyh herkesçe ma'lum şeylerden olduğunu vazıh ve kat'i bir surette söylemiştim. Fakat bugün mateessüf görüyorum ki kendilerini felsefe ve ulum-ı ictimaiyede mütebahhir farzeden bazı zevat, henüz felsefee-i sanatın bu bedihiyyat-ı ulyasını bile anlamaktan izhar-ı acz ediyorlar...

Yalnız, bu hususta anlayamadığım ve binaenaleyh nazar-ı istiğrabımı celbeden tuhaf bir nokta var: Sanatın taklid-i tamdan ibaret olmadığını gösteren makalemin evvela 'herkesin bildiği birtakım bedihiyattan ibaret olduğu' ve binaenaleyh katiyet ve mevsukiyeti teslim olunduğu halde, bu mütalaanın bir satır aşağısında pek garip bir mantıksızlık eseri olarak yine aynı makalenin 'her satırından adem-i mutlak âsârı istişmam olunduğu' beyan ediliyor; ve böylece, musahabenin nihayetine

kadar, evvela bediiyyat olduğu teslim edilen mütalaatın aksi iltizam ve iddia olunuyor...

Zannedersem şu tahlil-i muhtasar, adem-i mantık âsârının bende mi yoksa mu'terizimde mi mevcut olduğunu pek güzel gösterir. Esasen, hiç (229) bir delil göstermeden bir şeyin adem-i mantık olduğuna hükmetmek muvafık-ı mantık mıdır, değil midir bilmem!..

Sanat ve taklit hakkındaki birinci makalemde "Edebiyat, hayat-ı beşeriyenin fotoğrafını almak..." tarifinin hata-âlûd , ve hakikat-i halde bir safsata-i ilmiyeden ibaret olduğunu vazihen ve müdellelen göstermiş idim. Muarız-ı muhteremim Raif Necdet Bey -isbat-ı müddeâ için- kendisinin dermeyan ettiği tarifi böyle olmadığını ve benim "bilinmez ne gibi bir hikmete mebni, bu tarifi yanlış ve noksan zabtettiğimi " [*] imalı bir surette beyan ettikten sonra diyor ki:

"Ben demiştim ki, bugün edebiyat: Hayat-ı ictimaiye'nin fotoğrafını almak; bînihaye iztiraplar, sefaletler, mahrumiyetler içinde puyan olan beşeriyete bir nefha-i sükun ve tecelli, bir reşâşe-i itimad ve emniyet serpmek sanatıdır, diye tarif edilmelidir... Demek ki bu tariften, bî-pâyân sefaletler içinde puyan olan beşeriyete bir nefha-i sükun ve teselli, bir reşâşe-i itimad ve emniyet serpmek şartıyla hayat-ı ictimaiyenin -dikkat edilsin, hayat-ı insaniyenin değil- fotoğrafını almak lazım geleceğini kasetmişim..."

[*] Muterizimin afflarına iğtiraren söylüyorum ki kendi tariflerini bir fikre ittibaen yanlış ve noksan zabteden ben değilim. Ben o tarifi M. Rauf Bey'in Servet-i Fünûn'un 691 numaralı nüshasında münderic bir makalesinde görmüştüm, İşte o parçayı ber vech-i âfî naklediyorum:

"Necdet Bey'in, edebiyat: hayat-ı beşeriyenin fotoğrafını almak tarzındaki tarifi ise -netice ve gaye itibarıyla- edebiyatın en parlak bir tarifidir..."

İşte görülüyor ki muteriz-i muhteremim müdafi-i efkarı olan M. Rauf Bey, refik-i mesaisinin fikirlerini -galiben- layıkıyla anlayamamakla beraber yine müdafaa etmiş...

Eğer hulus ve samimiyyetine emin olmasam, muhterem mu'terizimin bu sözlerini ezhan-ı basiteyi taklit ve teşviş maksadıyla yazılmış safsata-alûd bir delil-i zahirî gibi add ve telakki ederdim. Fakat kendilerinin ciddiyet-i efkârına katiyyen kani' bulunduğum için bu hatiat-ı mantkıyeyi biraz tahlil etmek isterim:

Bir defa şurasını söyleyeyim ki felsefe-i sanat, edebiyatın, fotoğraf almaktan yani bir taklid-i tamdan ibaret olduğunu reddediyor. Binaenaleyh asıl hata edebiyatın -ister hayat-ı beşeriyenin, isterse hayat-ı ictimaiyenin, hülasa her nasıl bir şeyin olursa olsun, fotoğrafını almaktan yani- taklid-i tamdan ibaret olduğunu iddia etmektedir. Saniyen, "beşeriyete bir nefha-i sükun ve teselli, bir reşâşe-i emniyet ve itimat serpmek şartı" ilave olunsa bile yine bu tarif doğru olamaz. Çünkü -yukarıda söylediğim gibi- asıl ruh-ı mesele, asıl hata edebiyatın fotoğraf almaktan ibaret olmasıdır; Buna ne gibi şerait ileve olunursa olunsun, bu tarifi felsefe-i sanat nokta-i nazarından hata-alûd addolunmaktan kurtaramaz... Mamafih istitrad kabilinden olarak şurasını da söyleyeyim ki Raif Necdet Bey'in aynen naklettiğim tarifinden hiç bir vakit "beşeriyete bir nefha-i sükun ve teselli, bir reşâşe-i emniyet ve itimat serpmek şartıyla hayat-ı ictimaiyenin fotoğrafını almak lazım geleceği" kastolunduğu anlaşılmaz. O cümleden olsa olsa şöyle bir şey istihrac olunabilir:

"Edebiyat: Hayat-ı ictimaiyenin fotoğrafını almaktır."

"Edebiyat: Bî-nihaye ıztıraplar, sefaletler, muhrumiyetler içinde puyan olan beşeriyete birer nefha-i sükun ve teselli, bir reşâşe-i emniyet ve itimat serpmek sanatıdır." Fakat yine tekrar edeyim. Bu şartın mevcudiyeti kabul olunsa bile mahiyet-i mesele katiyyen düçar-ı tahavvül olmaz.

Raif Necdet Bey, tarif-i hata-alûdundaki hayat-ı beşeriye yerine hayat-ı ictimaiyeyi ikame etmekle artık onun sıhhat ve mevsukiyetine -sanat ve taklit hakkında Taine'den naklettiğim mütalaatı tamamen kabul etmekle beraber yine- kani' oluyor. Ve

buna en büyük ve en parlak bir delil olmak üzere mütalaat-ı âtiyeyi dermeyan ediyor:

"..... Zola hayat-ı ictimaiyenin fotoğrafisini almamıştır?.. Yani bu büyük adam hikâyelerle hakaik-i ictimaiyeyi, olduğu gibi, tasvir eylememiştir. Hayat-ı ictimaiyenin fotoğrafını almak tabirine itiraz edebilmek için halihazıre inkılabında Zola'nın pek büyük bir tesiri görülen edebiyatın bugünkü (230) mevkiinden haberdar olmak lazım... Hippolyte Taine'nin "edebiyat, heyet-i ictimaiyenin ifadesidir" tabir-i meşhur ve mücmelinden de başka ne anlaşılabilir?"

Muarız-ı muhteremimin aynen naklettiğim şu satırları, zannedersem fotoğraf meselesi hakkındaki müdafaalarının -velev ki nadiren olsun- en esaslı bir noktasını teşkil ediyor. Fakat aff-ı âlîlerine iğtiraren şunu dermeyana ictisar ediyorum ki ben edebiyatı bugünkü mevkiinden ne kadar haberdar değilsem, kendileri de -adeta tebahhür iddiasında buldukları- felsefenin, değil bugünkü, hatta dünkü mevkiinden bile maateessüf bî-haber bulunuyorlar... Bu iddiamı teşrih ve isbat için şimdilik ber vech-i âtî bazı mütalaat-ı münhasıra dermeyanıyla iktifa ediyorum:

Fen, felsefe, sanat;.. Malumat-ı beşeriyenin bütün bu muhtelif unsurları rah-ı tekamülde bir raks-ı muntazamla puyandırlar. Terakkiyat-ı fikriye-i insaniyenin tarih-i terakkisi, bu hususî kemal-i vüzuh ve katiyetle meydana çıkarmıştır. Tarih-i felsefeye ufak ve pek sathî bir nazar atfedecek ulursak, görürüz ki kurun-ı vustanın skolastik felsefesini takip eden Rönesans felsefesi, adeta onun bir aksülameli mesabesindedir.

On beşinci ve on altıncı asırlarda hükümran olan bu felsefe, kurun-ı vusta felsefesinden mukaddem mevcut olan felsefe-i kadimeye pek ziyade müşabihtir. Felsefe-i kadimede mevcut olan bilcümle sistemler, mesela Platonizm Floransa mektebinde Marsile Ficcin, Pick de La Mirandole... ilh.. ile;

Peripateizm Padoue mektebinde Pompona, Sezal Penee"... ile; Pitagorizm ve Pironizm. Nikola de Kosh (kef-vav-sin) ve Monteni (mim-vav-te-he-nun-ye) ile yeniden meydana çıkar.

Bu devreyi takip eden felsefe-i hazırede, bu hareket-i muntazama-i raksıye büsbütün mer'i ve pür vuzuhtur. Bacon ve Descartes'la başlayan tecrübî ve rasyonel -aklî olmak üzere muzaif bir 'metod-usul'e malik olan bu felsefe, beşeriyetin üç asırlık bir devresini işgal eder. Emile Bouvarac bu devre-i medideyi hülasa için "Üç asır işgal eden bu felsefenin tarihi idealizm ve ampimizmin tarih-i mücadelat ve münakaşatından ibarettir." diyor. Filhakika on yedinci asırda -Descartes'in usul-i felsefesiyle-idealizm evc-i rağbete çıkar. O asırda ampimizmi müdafaa edenler Fransa'da Gassendi İngiltere'de Hubbes ve Bacon'dur. Halbuki on sekizinci asırda artık Descartes'in nüfuz-i ilmîsi yavaş yavaş kırılır; Fransa'ya Volter vasıtasıyla İngiltere'den intikal eden ampimizm onun makamına kaim olur. Bu asrın Locke, Condiac (kaf-vav-nun-ye-ye-elif-kaf), Helvetius, Labiche, La Mettrie, Diderot, de Lambert, gibi büyük filozofları tek mil ampiristtir. Mamafih idealizm de bütün bütün mahvolmaz: Almanya'da Leibniz, Nice felsefesiyle başka bir şekil alarak yine devam eder.

On sekizinci asrın nihayetlerine doğru ampimizma aleyhinde bir aksülamel başlar ki bunun en büyük müsebbipleri İngiltere'de İskoçya Mektebi namını alan "Reid, de Chalus- Stuart, Hamilton" Almanya'da Kant ve muakkipleri: "Fichte, Pchelling, Hegel"... Fransa'da Eklektik mektebi mensupları: Victor Cousin, Joupproy, Ferney ile Maine de Biran, Rovaye Coular (kaf-vav-lam-elif-re) "dır

Bu aksülamel on dokuzuncu asrın nısfına kadar imdat ederek, sonra, İngiltere'de Stuart Mill, Herber Spencer ve Fransa'da Oguste Comte vesair pozitivistlerle ampimizm tekrar idealizm makamına kaim olur. İşte, felsefe rah-ı tekamülünde nasıl bir raks-ı muntazamla puyan ise, edebiyat da -belki ufak tefek bazı tahavvüllerle- aynı yolda, aynı tarzda kat'-ı merahil etmektedir. Bilfarz Fransız edebiyatını hadde-i tedkikten geçirecek

olursak görürüz ki Racine'ler, Corneille'ler evc-i terakkiye suud eden klasik mesleği Hugo, Musset, Lamartine gibi büyük dahiler yetiştiren romantizm mektebi tarafından mahvedilmiş; sonra, Zola, Fleubert gibi naturalistlerin netice-i mesaisi olarak büyük Hugo'nun vaz' ettiği müşa'şa' ve muhteşen romantizm de uful edip gitmiştir...

Mevzu-ı bahsin münasebetine mebni romantizm ve naturalizm -daha doğrusu idealizm ve ampirizm- beynindeki mücadelatı burada dur ve diraz tedkik etmek istemem; yalnız naturalizmin mahiyeti hakkında muhtasar bir kaç söz söyleyeceğim:

Naturalizmi vücuda getiren en büyük ve en esaslı âmil, ilmin, felsefenin, ve bilhassa felsefe-i müsbetenin terakkisidir. Fransız naturalizmin Darwin nazariyelerinden doğduğu bugün bir emr-i muhakkaktır. İşte edebiyata tatbik edilmiş ulum ve fünundan ibaret olmak iddiasında bulunan bu meslek takip ettiği usul ve gaye itibariyle sırf ilmîdir. Zola'nın dediği gibi "Bir romancı adeta bir müşerrih gibi olmalıdır. Müşerrihin bir kadavra ile işgalinden, bir asab-ı rakiki tedkikinden maksadı bir hakikat bulmaktır. O, pislige bakmaz, vazifesinde devam eder. İşte bunun gibi, bir hikâye-nüvist de, hakikat kendisinin ister hoşuna gitsin, ister gitmesin, (234) zamanın tarz-ı hayat ve maişetini hakiki bir surette irae etmelidir. [**] En büyük romancı, zamanının ve yaşadığı heyetin en samimi fotoğrafı olandır"

[**] Bu mebhase taalluku olmak hasebiyle Hüseyin Cahit Bey'in Fransızcadan iktibasen yazmış olduğu bir makalenin bazı satırlarını aynen naklediyorum:

"Muharrirlerin, kendi heyecanlarını belli etmeyip bir ayine tadakatiyle hakikat-ı hayatı aksettirmek; bir ders-i ahlakı takip edecekleri yerde bu dersin vakayı'dan, kendi kendiliğinden çıkmasına intizar etmek yolunda masruf olan mesaileri dahi naturalizm mesleğinin ilmî addedilmesinin sebeplerinden biridir."

Hayat ve Kitaplar muharrir-i muhteremi Ahmet Şuayp Bey'in Fleubert hakkında yazmış olduğu makale-i mufassaladan mevzu-u bahsimize taalluku olan birkaç satırı da isbat-ı müddeaya maksadıyla bervech-i âti istinsah ediyorum.

"...Tabii romanın üçüncü ve sonuncu vâsf-ı esasîsi şudur: Bu mesleğe mensup bir romancı kendi mevcudiyetini, hikâye ettiği vak'anın, facianın arkasında gizlemiş gibidir: Eşhas vakayını ile ne güldüğü ne ağladığı işitilir.

Mamafih Ulum-ı müsbete gibi sırf tecrübe ve müşahede üzerine inşa etmek isteyen bu meslek ta'kip ettiği gayeye vasıl olabildi mi?.. Asıl ruh-ı mesele, Raif Necdet Bey'i şaşkırtan asıl nokta burası...

Dur ve dıraz tafsilattan sarf-ı nazar, vü istifham-ı mukaddere verilebilecek en muhtasar cevap, mateessüf 'hayır!'dır. Bugün -edebiyat ve felsefeye biraz aşına olanlarca-malumdur ki naturalizm takip ettiği gayeye vasıl olamamıştır. Çünkü insan şahsiyetinden ne kadar tecerrüt etmek istese, harici ve dahili birçok müessiratın eydi-i istibdadından tahlis-i giriban edemez. Ve binaenaleyh hiç bir zaman bir fotoğraf makinesi kadar bir vüsuk ve katiyet ifade eyleyemez. Poul Bourget "Ahval-i Ruhiye-i Muasırın Hakkında Tecarüb" namındaki eser-i meşhurunun birinci cildinde, gayr-i şahsiyet fikirlerinin en büyük müdafi'lerinden biri olan Gustave Flaubert'ten bahsederken "herkes kainatı değil, kendi kainatını; hakikat-ı mutlakayı değil kendi bünye ve mizacının müsaadesi nisbetindeki hakikati görür" diyor. Layığıyla düşünülecek olursa, bu sözün pek büyük

Onların ef'al ve hareketını yalnız tasvir eder; tasvip veya takbih gibi muhakemata kalkışmaz; ve bu zahiri lakaytlık, tabii romanın medar-ı temyizi olan en esaslı bir alamettir. Bu nev' romanlarda vakayi'-i muhkiyeden bir ders-i ahlâkî, bir netice-i ahlakiye çıkmasına intizar etmek beyhudedir. Muharrir, bir moralist değildir."

İşte gerek bu mutalaattan, gerekse Zola'nın yukarıda mezkur ifadesinden anlaşılıyor ki naturalizm mesleği bitaraf bir müşerrih gibi yalnız teşrihle iktifa edecek, kari'lerini bayağılıklardan öğrendirmeye asla çalışmayacaktır. Fenalıkları, levsleri, mezelletleri tasvip etmek naturalizmin daire-i mesaisinden ne kadar hariç ise, bir netice-i ahlakiyeye vusule çalışmak da yine o kadar muzırdır. Hulbuki -kendi kavlince- "hal-i hazire inkılabında Zola'nın pek büyük bir te'siri görülen edebiyatın bugünkü mevkiinden haberdar olan" Raif Necdet Bey bu hususta serd-i mutalaat ederken, pek yanlış bir fikri müdafaa ederek diyor ki:

"Yalnız, sanatkârın, edibin bir vazife-i mühimmesi vardır ki o da hayat-ı ictimaiyenin safahat-ı hakikiyesini tasvir ve tersim ederken.. Fena ve mülevves dimağların fotoğrafisini almak ihtiyacını hisseylerken fazileti, hiss-i insaniyeti mağlup ve rencide, levsi, zulmü tasvip ve teşvik etmemeli, bilakis fenalıklardan, ahlâksızlıklardan, adaletsizliklerden, insaniyeti küçülten bayağılıklardan kari'lerini öğrendirmeli, tiksindirmeli, ve eserini müfid bir netice-i ahlâkiyeye rabtettirmeye çalışmalıdır..."

İşte görülüyor ki muarız-ı muhteremim beni edebiyatın hal-i hazırına vakıf olmamakla itham ettiği halde kendisi malesef daha büyük bir adem-i vukuf eseri gösteriyor...

bir hakikat-i ilmiyeyi ihtiva ettiği anlaşılır. Eserlerindeki şahsiyetini göstermemek için pek büyük gayretler sarfeden Fleubert'in lalettayin her hangi bir eseri okunursa okunsun, daima aynı bir şahsiyet-i mümtaze, tasvir ettiği hadisat hakkında aynı bir tarz-ı telakki-i şahsî meşhud olur.

En iyi bir romanın, en hakiki bir fotoğraf vazifesi ifa etmesini arzu eden Zola'ya gelince, büyük edibin hiç bir eseri yoktur ki bir nuhbe-i amîk-i ilmiyi ihtiva etmesin... Rugon Makarlar (re-vav-gayın-vav-nun mim-elif-kaf-re-lam-elif-re) adeta ilmî bir ehemmiyeti haizdir. Mamafih şunu da söyleyeyim ki Zola'nın eserleri, Raif Necdet Bey'in zannettiği vechile hakikatih aynen istinsahından ibaret değildir; Ve olamaz da... Çünkü bugün herkesin malumu olan bir hakikat, bir bedahet-i ilmiye vardır ki o da naturalizmin bir taklit-i tamdan, bir fotoğraftan ibaret olmadığıdır. Eğer böyle farz olunacak olursa, naturalizmin içinde beşerî hiçbir şey kalmaz. Vaziyet-i medlûlünden külliyyen tebaüd ederek âdî bir "Zenaat=metier" haline gelir. İşte bu gibi hakayıkı nazar-ı itibara alan Zola, nihayet evvelce dermeyan ettiği fotoğrafî tabirinin yanlışlığını anlamış. Ve hatta eserlerinde tabiati bünye ve mizacına göre biraz tadil ederek, romancılığın bir nevi istatistikcilik derekesine tenezzül etmeyeceğini daima söylemiştir. Esasen Zola'nın "Eser-i sanat: tabiatın bir mizac arasından görünmüş bir köşesidir." tarif-i meşhuru, naturalizmin, tabiatın bir fotoğraf gibi aynen tasvir ve tersiminden ibaret olmayıp sanatkârın bünye ve mizacına göre düçar-ı tadil olacağını pek güzel irae eder. İşte görülüyor ki naturalizmin esası gayr-i şahsi olmakla beraber müellifi eserinden çıkarmıyor; yani hiç bir vakit âdî bir fotoğraf menzilesine itmiyor.

Zola'nın edebiyatta oynadığı rol hakkında Raif Necdet Bey'in hiç bir fikir sahibi olmadığı, bu büyür sanatkârı âdî bir fotoğrafçı menzilesine indirmesiyle sabittir. Halbuki biraz ihtiyar-ı zahmet buyurarak tedkik etseler pek güzel öğreneceklerdi ki kuvve-i muhayyilenin feyzan-ı şedîdi, Zola'yı romantizmin te'sirinden tamamıyla kurtaramamıştır. Zaten Zola'nın, maharet-

i sanatkâranesini tezyid eden en büyük kusuru, malik olduğu bu hassa-i mükebbiredir. Yalnız bir ressam değil, aynı zamanda büyük bir şair olan Zola'nın meziyetleri, hususiyetleri pek çoktur. Ve işte bunlar da gösterir ki naturalizm hiç bir vakit taklid-i tamdan ibaret değildir. Sanatkâr, insan olmak hakikatiyle taklitte ne kadar mahir ve ihfa-yı şahsiyete muktedir bulunursa bulunsun, yine benliğinden, insanlığından tecerrüt edemez; Ve binaenaleyh hiç bir zaman fotoğrafçı olamaz...

Hippolyte Taine'nin "edebiyat, semiyetin ifadesidir" tabir-i meşhur ve mücmeline gelince, bunun hiç bir vakit sanatın taklid-i tamdan ibaret olduğunu müsbet bir delil olmayacağını katiyyen iddia, ve üçüncü bir makalemde bu hususu müdellelen ve vazıhen isbat edeceğimi şimdiden va'd eylerim. Esasen "Felsefe-i Sanat nam eser-i meşhurunda edebiyatın fotoğrafı olmasını şediden reddeden "Hypolite Taine"den böyle evvelkisine ziyadesiyle menakıs diğer bir fikir beklemek, Taine'yi katiyyen anlamamaya vabestedir...

Sanat ve taklit hakkında dermeyan ettiğim mütalaat ve delail-i muhtasıra-i ilmiyenin isbat-ı meseleye kifayet edeceğine katiyyen emin bulunduğum için artık o ciheti terk ediyorum.

Yalnız, sözüme nihayet vermeden evvel, Raif Necdet Bey'in bana (235) isnad ettiği bazı fikirler katiyyen bana ait olmadığını -maalistiğrab- reddederim. Ben, hiç bir vakit şairlerin, ediblerin felsefe ve ulum-ı ictimaiye ile iştilal etmemeleri lazım geleceğini iddia etmedim; ve esasen, kendim bilfiil böyle bir şeyin aksini icra etmekte olduğum için, hiç bir vakit onun hilafını iddia eyleyemezdim de... Raif Necdet Bey, "Hayat-ı Fikriye" namıyla derdest-i neşir bulunan kitabımın, bu husustaki prensiplerimi kısmen ihtiva eden, ve kendi musahabelerinden epey bir zaman evvel yazılmış olan mukaddimesini kıraat eylemeyecek olurlarsa "muaşir-i mütemeddinede, mesail-i ictimaiye ve felsefiye kesb-i

vukuf etmemiş olan şairlere tesadüf edilmemesi lazım geleceği" fikrinde bulunduğumu pek güzel anlayacaklardır...

Ben, sanat ve taklit makalesinde bunu değil; bir şairi, bir edibi mebahis-i felsefiyede tenbihat-ı amîka sahibi olmadığımı ve makalat-ı ilmiye yazmadığı için müahezeye hakkımız olmadığını iddia etmiştim; ve bu iddiamda hâlâ musirrim. Dermeyan ettiğim bu iki fikri yekdiğerine muhalif bulanlar, alelade bir vukuf-ı basit ve sathî ile, bir tetebbü'-ı amîk ve hakiki arasındaki farkı bilmeyenlerdir. Halbuki muarız-ı muhteremim, zannedersenem artık bu farkı layıkıyla anlamışlardır; çünkü kendileri bizzat gördüler ki -velev en sade bir mesele-i felsefiyeyi olsun- bir vukuf-ı basit ve zahiriyle ve mütalaa ve muhakemeye kalkışmak, muharririni nasıl uçurumlara, nasıl yanlış ve çıkmaz sokaklara sevk ediyor... Son bir mütalaa:

Muarız-ı muhteremim, tuhaf ve emsali na-mesbuk bir mütalaa-i edebiye olmak üzere, ciddi ve mütefekkir bir şaire hiç bir zaman lakayd ve havaî bir şairin tercih edilemeyeceğini beyan ettikten sonra, Verlaine ile Sully Prodhomme'u bir misal olmak üzere irae eyliyorlar... İşte burada kendilerine ufak bir sualim var: Acaba şair mütefekkir Sully Prodhomme'u şair-i lakayd Musset'ye tercih ediyorlar mı, ve hakikaten edilebilir mi?... Ben muarız-ı muhteremimin mesail-i edebiyedeki vukuf-ı amîkine emin olduğum için, artık bu kadar vazih bir hata irtikab edeceğini zannetmem. Mamafih şunu da söyleyeyim ki şairlere ciddi veya havaî olmaları itibarıyla atf-ı meziyet ederek o yolda mukayese etmek, emin olsunlar ki, pek mudhik hatiata sebebiyet verecektir.

Ben kendi hesabıma bir edib-i mütefekkir olan muarız-ı muhteremimi, hiç bir zaman havaî bir Şahabeddin Süleymana, lakayd bir Refik Halid'e tercih edemeyeceğimi

beyandan çekinmem; ve bunda, zannedersem bütün şebab-ı mütefekkirle hemfikirim...

7 Şubat 1225

Köprülü-zade Mehmet Fuat

SF. Nr. 977 s. 228-229, 231, 234-235

TENKİT VE TAHLİL

Beyaz Gölgeleer: Celal Sahir

Beyaz Gölgeleer'i; edebiyatın bu şuh, hırçın, hassas, mâlâmal efkar-ı nefise taze hüsnünü mütedeyyin, perestişkâr parmaklarımla karıştırmak, okşamak yine okşamak, taze bir kadın gibi leb-i müştak inzarıyla hasud, siyanetkâr öpmek, bir buse-i kıraatle bıkı-i zarif-i şiirin birdenbire incitmemek, biraz beklemek, biraz beklememek isterdim mümkün olmadı.. Müsaib-i tenkidiyeden biri de bütün bir iştiyak-ı ruhla senelerden beri beklenen bir dilber-i sanatı, bir eser-i nefîsi -mesela Beyaz Gölgeleer'i- bir mukaddime-i cilve-nak-ı malikiyetle sine-i yed-i takdirde biraz sıkmadan, biraz sıkıp okşamadan, mâcmuaların yaramaz, acul ihtiyaçlarının gıda-yı denkidini, hamule-i tebşirini yazmak, hazırlamak için, birdenbire, alır almaz, okumak tahlil etmek mecburiyetine ma'ruz kalmaktır, ne fena, ne güç!

Dilber-i sanat demiştim, evet bu böyledir, güzel, sevimli, hasas ve mahsus bir hayat, edebiyatın velut bir dehasının söylediği, çiçeklediği bu gölgeleer, bu beyaz gölgeleer, şüphesiz, mazinin ve hâl-i hazırın ilk esere-i şuh ve fetanetidir. Bu eserde geçen devr-i meşumun tesir-i hainiyle bulaşan küçük bir siyahlık, küçük bir bedbinî var. Fakat bu siyahlık, bu bedbinî Rauf'un Siyah İnciler'indeki maraz-ı siyah, maraz-ı teellüm kadar vazih ve aşikâr değil.. Beyaz Gölgeleer'de, daha ziyade, kavi ve muhtac-ı heyecan bir gençliğin, bir genç ruhun çapkın, dinç, haz-nisar ve zevk-aver, hatta biraz kadın teellümleri, gölgeleeri var. Bu eserde münekkit ve kari' hissediyor ki aşkı terennüm etmek (396) isteyen meftun-ı mehasin bir rûbab-ı dehaetin karşısındadır. Aşkın en büyük meziyeti, resmiyeti, bürûdeti izale

ile samimiyet ve hararete kalbetmesindedir. Ve bunun içindir ki Beyaz Gölgeleler'i, ilk şiirden itibaren, ruh, dimağ, kalp bir mahzuziyet-i takarrüb ve hususiyetle takip ediyor. İlk sözle ilk mısra ile fikr-i kari' ile senli benli olabilmek, şüphesiz, bir kudret-i vasi' ihsasa malikiyete mütevakıftır.

Fakat burada bir mesele tahaddüs ediyor: Beyaz Gölgeleler aşkı aşk için mi, başka bir şekilde izah edeyim, şair edebiyattan ziyade kadını mı veya kadından ziyade edebiyatı mı seviyor?

Bunu tamamıyla halledebilmek için Beyaz Gölgeleler'deki şiirleri, bu dahi mahlukları yaşları, seneleri itibarıyla tefrik etmek lazımdır. Şair eski şiirlerinde, eski parçalarında aşkı tabiat için, kadını edebiyat için seviyor; yani tabiatın hüsnünü, hıyanetini, masumiyetini, hülasa mecmua-i tezaadın bütün ânatını tefhim ve tebliğ için mevzuuna göre zalim, bir heyecam yahut bir aşk, siyah, al veya mavi gözlü bir kadın intihab ediyor. -kadın, esasen, biraz her şeydir.

Tabiatın her şeyini, kadınlığını öyle çiziyor, öyle gösteriyor ki ruh-ı sanata malik olan bir kari' kelimeleri, bu asi serserileri telvin-i eş'ar, tesbit-i mehasin için bu kadar esir etmekteki maharet-i sanatı, hayretle, hatta ubudiyetle takdir ediyor. Ben eminim ki insal-i edebiyemizde Beyaz Gölgeleler'in muharrir-i muhterem kadar bir ressam- şair yoktur.

Fakat yalnız tabiatı göstermek, onun sabit ve mürde, hamuş ve ebkem hüsünlerini nakletmek, az çok tehlikelidir. Kari'e heyecan ve zevk verebilecek biraz bir şeyler ve biraz baharat lazımdır. İşte o zaman şair kadını inhitat ediyor, ve onu bu nefis tabloları için bir gölge, bir zıll-ı heyecan makamında isti'mal ediyor. Ve bununla Beyaz Gölgeleler namındaki ud-ı layemutun tellerinde bir enin, bir ruh, bir ziya bir kuvvet yaşıyor.

Lakin küçük hanımefendiler, kari'ler sevgili şairinizin bu hıyanet-i masumuna kızmayınız! Biraz sonra, üç yüz on sekizden sonra şair büsbütün sizin oluyor; o, sizin onda

bıraktığınız kederleri, emelleri, ihtiyaçları, arzuları birer birer takrire başlıyor. Sahir bundan sonra serâzâd müstakil bir şair değil; sizin te'sirinizin sizin hüsnünüzün bir esiri... Bununla iftihar edebilirsiniz ve sizi tebrik ederiz; çünkü bize yeni bir sahir, yeni bir ruh, yeni bir mabed-i zevk, yeni bir menba'-ı heyecan takdim ettiniz.. -kadın kedi değildir ve onunla oynamaz.

Evet, bin üç yüz on sekizden sonra hevesatın, metrukiyetin, kadının şairi tevellüd ediyor. Ve artık tabiat afak-ı ruhiyenin, afak-ı aşkın tersim ve tayini için bir alet oluyor.

Kadın, yine muvaffak oldu..

Biz şimdi gecenin, alam-ı şehvetin şairini, Musset'yi yaşıyoruz. Biz şimdi yeni bir şairi yeni ufuklara ait yeni ihsasatını ta'kip ediyoruz. -kadın, zaten, yed-i teessür-i tekamüldür.

Şimdi kadın bize saha-i hissin müdakkikini, şairini ihda etti. Yarın da hayatın, insanlığın şairini bize bir şiir, pür tahassüs, pür kuvvet bir hazine-i tefaüsle, yeni yeni eserlerle takdim edecektir.

Esasen para hakkındaki manzumesiyle Celal Sahir'i kadın daha ziyade hayata takrib etmiştir. Çünkü hayatın bu kıymetdar vasıta-i (397) ezvakını bize en ziyade öğreten, takdis ettiren odur.

Celal Sahir öyle bir istida-ı tekamülperver, öyle bir istidad-ı pür hayat ve pür feverandır ki nesl-i hazırla nesl-i sabıkı birbirine rabteden güzergah-ı tedkik ve dahlile ancak onun eserleriyle geçilebilir.

Beyaz Gölgeleler, kadının ve tabiatın bu büyük kasidesi böyle tarihî bir meziyeti, bir esası haiz olması itibarıyla bıkı-i şiirinin fevkinde bir rayet-i bekaret-i şahsiyetle yaşayacak, ve istikbalin, daima metbu sahiri olacaktır.

Beyaz Gölgele'e mevzu olan hayat-ı ebediyenin ruhu eserlerine fikirden ziyade hissin bulunmasıdır. İhsasat ve tahasüsata ait eserler, daima, çok yaşar...

Ve Beyaz Gölgele nihayeti ebediyet takdirde bulunan nazlı, uzun birer gölgedir.

Şahabeddin Süleyman

SF. Nr. 961 s. 395-397

Musahabe-i Edebiye:

EŞ'AR-I VİCDANİYE

Bir eser-i sanat şeklinde tezahür edemeyerek vicdanımızda kalan na-nevişte şiirlerden bahsedeceğiz.

Ne kadar şair yaratılmış insanlar vardır ki bir satır yazı, bir mısra vücuda getirmemişlerdir ve bilakis ne kadar manzum eserler bırakmış mahluklar vardır ki şair değildirler. Necib ü rakik ruhlar saat-ı tahayyülde bir feyza-nizar-ı eşar olur. Şairlerin saat-ı ilham dedikleri bi-şüphe bu o an-ı tahayyüldür.. Fakat acaba her şair sandığımız hayal-ı hakikaten şair midir?

Tahayyül her kesin müddet-i hayatında az çok mühim bir mesafe işgal eder. Mizacına, muhat olduğu vukuata, ittihaz ettiği mesleğe göre her ferdin cihanda bir hassa-i tahayyülü vardır. Hayalden kâmilten tecerrüd tasavvur olunamaz. Mamafih tarz-ı maişeti icabı olarak pek ziyade meşgul olanlar, cer menfaati esas-ı mezhep olmak üzere kabul ederek kaide-i maddiye temin emeyecek şeylere iltifat etmeyenler, bütün kuva-yı zihniyelerini mesai-i hariciyeye tahsis edenler hülyadan nasibi bittabi hassas ü mail ü hayal, uzun edvar-ı tatilden müstefid olanları derecesine varamaz.

Her ne olursa olsun tahayyülün hayatımızda imla ettiği saatler zann ü tahminimizden çok ziyadedir. Alekser kendimizi meşgul-i tefekkür sandığımız zamanlarda müsağrak-ı hayaliz, tefakkürat-ı ciddiye esnasında sık sık dimağımız daire-i mahdude-i iştigalini haberimiz olmaksızın terk ederek

diyar-ı hülyaya geçer, tefekkür, ciddi ve hakiki tefekkür, dimağımız için öyle şedid bir gerginliktir ki bunun müdde-i medide bila inkıta devamına hiç kimse tahammül edemez. aklın sık sık tekerrür eden istirahat vadelerine ihtiyacı vardır.

Tefekkür dakikalarında hatırımıza gelen teşbihler, kinayeler, mecazlar hep farkına varmaksızın dimağımızın alem-i tahayyülde icra ettiği seyahatlar semeresi değildir? Bunun gibi esna-yı tefekkürde maziye ait tahattürler, müstakbele müteallik tasvirler, ümitler, tereddütler hep gizli bir tahayyülün mahsulü olduklarında şüphe edilemez.

Denebilir ki dimağın mu'tadesi tahayyüldür. Tefekkür ancak nadir ve müstesna bir meşgalesidir. Böyle olunca hayat-ı dimağımızın şiir ile memlu olması lüzumu hatıra gelir. Fakat biz geçen musahabemizde haber verdik ki ahayyül müvellid-i eş'ar değildir, meşime-i şiir olacak hayaller bazı şerait-i hususiyeyi haizdir.

Tevlid-i şiir eden hayallerde bir halavet-i hususiye hiss olunur. La Fontaine diyor ki: "Herkes uyanık rüyaya dalar: Bundan daha tatlı bir şey yoktur." Halavet-i hülyayı Jean Jack Rousseau şöyle tarif ediyor: "Akşam yaklaşınca adanın tepelerinden inerek gölün kenarında kumlar üstünde gizli bir pena-gâhta oturmaya giderdim, orada suyun hareketi, dalgaların sadası telaş-ı ruhumu def ile havas-ı zabt ederek vicdanımı bir hülyaya-yı lezize gatsederdi. Güzariş-i zamandan bi-haber kalırdım. Alekser gece beni o hülya içinde bulurdu. Son medd ü ceziri, arasıra artan fışfışe i mütemadiyesi inkıtasız bir surette kulağımla gözlerimi tenbih ederek hülyanın içimde tatil ettiği hareket-i vicdaniye yerine kaim olur ve düşünmek zahmetini ihtiyar etmeksizin zevk-i mevcudiyeten hissedar olmaklığım için kifayet ederdi. gâh ü bi gâh suyun sathı bikararî eşya-yı cihanı hayalime arz eder ve kasirü'l-müddet ü zaif bir tefekkür tevlid ederdi. Fakat çabucak bu hafif teessürler ruhumu tehiz eden hareket-i daime-i miyah ile silinir, giderdi."

Tahayyülden bu suretle lezzetyab olmak La Fontaine ve Rousseau gibi şair yaratılmış olmaya mütevakıf olmadığını herkes kendi şuriş hatıratı arasında bulabileceği saat-ı lezize-i hayalin şuhaatiyle itiraf eder. Mamafih yine herkes asdik eder ki her tahayyülde halavet bulamayız.

Bilumum tahayyülün halavetini iddia edenler diyorlar ki: ahayyül-i dimağın bila unef ü tazyik-ı tasarruf ettiğimiz her faaliyet ise latifir binaenaleyh...

Halbuki bir hissin halaveti ve meraret içerisinde bulunduğumuz ahval-i uzviye ve vicdaniye tayin eder. Zaman olur ki vücudumuz için en müta'b ü faaliyet en büyük zevk olur, bu cihetle tahayyül her zaman zevk vermez.

Bazıları da derler ki: Tahayyül daima tatlıdır, çünkü dimağın devr-i hürriyetidir.

Bu iddia da bir eser-i taklittir: Hür olan dimağımız değil hayalattır; istediğimiz şeyi tahayyül etmeyiz, bilakis selsile-i hayalâı takiben dimağımız alemde aleme geçer, bir yaprak parçası gibi bad-ı dayalat nereye atarsa oraya gider. Tahayyüle başlayan adam nereleri dolaşacağını kablesseyahe tayin edemez.

Alelittlak diyebiliriz ki şuh ve şen, yahut hazin ve feci şeyleri mevzu-ı tahayyül ittihaz ettiğimize göre hayalımız hoş veya latif, nahos veya gayr-i latif olur. Tahayyülün halavet ü merareti tab ü bünyemizin, yaşımızın, ahval-i ruhiyemiz, havadis-i cariyeden aldığımız hassa-i teessürün verdiği istidada bağlıdır. Münhani-i hayat meyl-i suudunda devam ettikçe bir mutat hayalat-ı latif ü leziz ü bilakis meyl-i hubu gösterdikçe telh ü siyah, birinci halde daima az çok nikbinâne, ikinci halde bed endişâne olduğu mücerredir. Çocukların hemen kâffe-i hayalâtı birer ümid-i mütebessim, ihtiyarlarınki birer hiras ü eseftir.

Tahayyülatımız dimağımızın efal-i ihtiyariyesi olmadığından her zaman zevkimize muvafık ve ahkâm-ı

hikme-i bedayia mülayim olmaz. Semada bulutlar nasıl bazı müessirane tabiiyyen güzel veya çirkin eşkal-i muhtelif ve elvan-ı mütenevvia alıyorsa dimağımızda hayaller de öyledir. Kitle-i hayalatımız arasında ancak bazıları bir kıymet-i nefaseti haiz olur; onlar da melahat-ı kâmile derecesine irtika edebilmek için irade-i zekâiyemizin tashihine, ruh-ı sanat-aşınamızın himme-i tezyinine muhaçır.

Vakıa esna-yı tahyyülatımızda hiç bir müdahale-i ihtiyarımız olmaksızın zihnimize harikülade birtakım menazır-ı münevvere, bazı ezhar-ı bedayia, bazı sūr-ı müşaşaâ tebadür edebiliyor; fakat bunlar zarif ü melih olmaktan ziyade acib ü gariptirler, münasebetleri sanayi-i bediye ile değil havarıkladır; masallarda, peri hikâyelerinde tasvir edilen elmas kâşânelere benzerler. Saat-ı istiğrakta ruhumuz uğrayan bu hayalleri kendimiz pek güzel bulabiliriz. Fakat eshab-ı zevk ü sanat bu hükmümüze iştirak edemez. Peri padişahlarının hayal-i efalde vücut bulan oğullarının, kızlarının cemal-i vahile-sûzı onlara benzer.

Nefaset-i hakikiye malik hayaller ancak cüz'i külli bir terbiye-i zevk ü sanat almış ruhlarda neşvü nema bulur. Zira oralarda hayaller bir hadde-i ıslahtan geçer; mübalağalı aksamı tayyolunur; ifratatından azade kalır. Oralarda hayaller heyezan-amfz bir perişanlıkla tevali etmez; rakik ü hafi bir rişte-i sanat bir hayali diğere rabta çalışarak mecmu-ı tahayyülata bir demet çiçek manzarası vermeye çalışır.

Sanatkâr ruhlar o an-ı tahayyülde vürûd eden eşkal-ı münevvere ve elvan-ı müşaşaâyı heykeltıraşın avucuna aldığı çamur yığını gibi telakki ederler; çire-desti-i sanatla onlara ciddi bir manzara-i nefaset verirler.

Yazılmamış ve daha umumi bir tabir ile ifade-i sanata mazhar olmamış şiirler var ise bunları terbiye-i zevkiyeden muhrum, hikmet-i bedayiadan bihaber, cehl içinde metruk ruhlarda değil ancak şiir ü nefasetle istinas etmiş, rakik ve zeki,

sıhhat-ı zevke malik vicdanlarda bulabiliriz. Eşar-ı vicdaniyenin mesire-i mu'tadesi vicdan-ı şuaradır. Kağıt üstüne, levha üstüne geçemeyerek, bir taşa oyulamayarak, bir beste şekline giremeyerek kalplerde kalan şiirler alelumum zannolunduğu kadar çok değildir.

Çocuk ruhlarına, köylü kızların kalplerine, dağda sürüleri takip eden çobanlara isnat edilen şiir hep şairlerin kendi vicdanına aittir. Evet, tarlada çalışan bir genç kız nişanlısını hayalat-ı münevvere ile ihata ederek tahattür eder. Fakat emin olalımki bu hayalatın hiç birinde barik ve matbu bir nefaset bulamaz. Hayaller ancak nefaset aşına ruhlardan geçerken meziyat-ı sanatla tezeyyün eder.

Çobanın kendi hayalatını güzel bulması melahatle halaveti taklit ettiğinden naşidir Hayali kendisine tatlı geldiği için sanır ki güzeldir, bütün şerait-i şiiri camidir; fakat o hayali olduğu gibi ruh-i raiden çıkarınız, bila tadil ü islah ona bir manzara-i hariciye veriniz: Göreceksiniz ki çobanın şiir zannettiği, güzel bulduğu şey bir garibe-i efsaneden ziyade bir kıymeti haiz değildir.

Bütün şerait-i matlube-i terbbiyeyi cami ruhlarda, şairlerin, sanatkarların ruhlarında dolaşan hayalat bile ancak bazı kuyud ile birer şi'r-i vicdanî mertebesine irtikal eder. Alelekser onların hayalleri de mahrum-ı nefasettir. Mesai-i fikriye ile melahat alırlar.

Cenap Şahabettin

SF, nr. 927, s. 959, s. 262-263

*Samîmî Şikâyetler:***BİZDE ROMAN VE HİKAYE**

Ta mavera-yı bahr-ı Hazar'ın uluvv-ı hüsn ü hayali tenmiye eden geniş sahralarında hayme-nişîn masumiyet oldukları zamanlardan beri Türkler şiir ve sanata meftun ve mensub idiler. Edebiyat onlar arasında pek eski zamanlarda bile bedialar tevlidine muktedir bir zemin-i tekâmül bulmuştu. Edebiyatımızın bu zemin üzerinde çizdiği mahrek-i terakkiyi tedkik eden nazar-ı intikad bugün Mir Ali Şir Nevaî'lerden başlayıp Fuzûlî'leri, Nefî'leri, Nabî'leri, Nedim'leri -Her biri üzerinde uzun bir vakfe-i takdir ve hayret geçirdikten sonra- geçerek edebiyat-ı hazıramızın sine-i bedayia atılıncaya kadar, takip ettiği hiyaban-ı pür bû üzerinde, zevk-ı sanatı memnun edecek pek çok ezhar-ı edibe müsadif olur; şarka mahsus müstesna renklerle, bîbedel güzelliklerle, dil-firîb mümtaziyetlerle süslenmiş kucak kucak güldeste-i eş'ar bulur. Zannolunur ki Arabistan çöllerinin bulutsuz semalarında yağın baran-ı hâr-ziyâ, El-cezîre vadilerinin ruhu yükselten kehkeşânlarından dökülen selsebil-i hayâl bu çiçeklere bir hareket-i elvan vermiş, olanları bir gaze-i nermin-i sanata sarmıştır. Zannolunur ki İran medeniyetinin mübalağa haşmeti, Hind-i Kadîm'in menakıb-ı esatîriyesi, umman dalgalarının azamet-cûş u hurûşu hep birikmiş, imtizac etmiş, ruh-ı kâinata müstesna bir kalb-i ihtisas ile nüfûz eden şairlerimizin dide-i

istiğrakına ulvî, müzeyyen, mehib ve muhteşem bir cihan-ı mehasin küşad eylemiştir. Edebiyatımız, bilhassa şiir-i manzumumuz, bütün şark güzelliklerinin bir imtizacgâh-ı bediadır.

Türkler memleketlerinden getirdikleri isti'dadı tarik-i neşv ü nemaya sevk için Arapların, Acemlerin hazine-i sanatını tarac etmişler; ne buldularsa almışlar, ne gördülerse tatbik etmişler, reh-güzar-ı terakkilerinde müsadif nazarları olan en girizan renkleri bile ihmal etmeyerek onlarda da edebiyatları için bir hassa-i pîrâyîş bulmuşlardır. Bu suretle edebiyatımız, şark kavaid-i sanatının çizdiği daire içinde pek nefis eserler meydana getirdiler.

Fakat garb edebiyatı şarkın muhayyilat-ı mübalağa-kâranesinden bir dereceye kadar azade, tabiata daha karîb, insaniyete daha hadim, daha beşerî ve daha sanatkârâne bir mecra-yı tekâmül bulmuş, bu geniş mecra dahilinde terakkî ederek: Facia, mudhike, roman, hikâye kisveleri altında beşeriyetin tabayî-i esasiyesini, âlâm-ı hayatiyesini, ihtirasat ve teheyyücatını tasvir etmeye, asar-ı edebiyede her gün içinde bulunduğumuz alemleri, etrafımızda gördüğümüz insanları yaşatmaya başlamış idi. Bir taraftan ulum-ı fünunun terakkisiyle sanatın bundan teessür-yâb olması, diğer taraftan sanat ne demek olduğunun tamamıyla anlaşılmiş bulunması artık bir vezir-i mediha, bir muzafferiyeti terennüme, bir mahrumiyeti teganniye tahsis edilen asar-i edebiyenin henüz ibtidaî, tufûlî olduğunu, sanat-ı edebden beşeriyetin daha başka türlü istifade etmesi lazım geleceğini, teheyyücat ve ihtirasatın yalnız tegannisi değil onlar iare-i hayat ederek temsilî iktiza ettiğini fikirlere yavaş yavaş birleştirmiş idi. Şark sanki nevbet-i terakkisini muvakkaten garba terk etmiş gibi her şeyinde büyük bir eser-i tevakkîf gösteriyordu. Garp ve Acem'in o muhteşem, ulvî, İlahî, felsefî edebiyatı da medeniyetlerinin sükûnuyla beraber daha büyük bir inkılab ibraz edemeyerek vasıl olabildiği noktada kalmış idi. Halbuki Türkler, Şark'ın bu tevakkıfından müteessir

olmakla beraber Garp medeniyetine biraz daha yakın bulunuyorlardı. Avrupa'nın mühim bir parçası üzerinde tesis-i hakimiyet ettikleri gündenberi Arabistan'la İran'ın tesiratına müsavî bi cereyanı da Avrupa'daki komşularından alıyorlardı. Medeniyet-i Garb'a teveccüh edince oradan maruz kalacakları cereyan-ı tesir şüphesiz daha ziyade olacaktı. Binaenaleyh Arap ve Acem'in kasidelerini, mesnevîlerini, gazellerini takliden meydana getirdikleri asar-ı nefiseyi Türkler, Arap'tan aldıkları efkâr-ı sanatkârâneye kâfi bulmadılar: Sanatın vadettiği gaye-i kemâle yaklaşmak için artık kasidelerine, mesnevîlerine, gazellerine, tahmislerine veda ederek Garb'ın sonelerini, romanlarını, hikâyelerini, masalın muhtelif-i edebiyenin bedayi-i sanatını taklide büyük bir temayül gösterdiler; ve bunda pek güzel muvaffak oldular. Fakat ciddî bir nazar-ı intikad bu muvaffakiyeti yalnız -maatteessüf- taklidde bulmaktadır. Şiirimiz Garp'tan, Garb'ın bize tesebbütü biraz vahşi, biraz acı elvanından pek çok olmakla beraber bir dereceye kadar Şark hasaisini Şark'a mahsus mümtaziyetlerini de muhafaza edebilmiştir. Binaenaleyh bundan şikâyet etmekte kendimi haklı göremiyorum. Mesela: Hamid, bu büyük bî-emsal sanatkârımızda Shakespeare'in ulvi ruhu hiss olunmakla beraber Şeyh Galib'in da tesirat-ı galibesi farkolunabilir. Fikret, bu muhterem nasiye-i sanat Garp edebiyat-ı hazırenin endişe-i hayatından, ye's ve melâlinden, son efkâr-ı felsefiyenin bedbinliklerinden dökülmüş parça parça gölgeleri havi olmakla beraber Baki ile Nabî'den, Nefî ile Fuzûlî'den nasibedar-ı feyz olduğu görülür. Faik Ali'de Lamartin'i Byron'u duymakla beraber Nefî'yi Hamid'i de hissederiz. Celal Sahir'de, bu muhterem şebab-ı şiirimizde, Masset'in hararet-i aşkını, nesevî çılgınlıklarını fark etmekle beraber Nedim'in şuh çehresini de görürüz. Yani şiirimiz, Garb'ın şems-i sanatından aldığı kuvve-i namiye ile Şark toprağından yetişiyor demektir; Onda bizim, Türklerin ruhundan, hissinden, ihtirasatından fena-pezîr olmaz izler vardır. Mazi-i edebimiz ne kadar Garb'ı taklit etse onda bir saha-i tecelli bulur. Maziden istikbale doğru imtidad eden zincir

efkâr ve ihtisasata o da tabidir. Binaenaleyh ne kadar Garb'a merbut olsa evvela bizimdir, bize ait hutut-ı esasiyeyi caridir.

Halbuki roman ve hikâyelerimizde başlıca görülen noksan ruhen bizden ziyade başka muhitlere, başka alemlere, başka medeniyetlerin beslediği, yetiştirdiği ensala ait olmasıdır. İlk defa Kemal'in bir iki eseriyle edebiyatımıza dahil olan roman ve hikâyeye bizde kendisine büyük bir meftuniyet-i sanatkârane, büyük bir meyelan-ı umumî buldu. Birkaç tefrika romanının verdiği hisse-i merakta buna inzimam edince edebî romanlara doğru büyük bir temayül husula geldi. Halid Ziyâ bu temayülü derin bir fark-ı sanatla terakki etti; ve bu tevki tamamiyle memnun edebilecek ilk eser-i sanatı da kütüphane-i edebimize kendisi ihda etti: Mai ve Siyah...

Uzun uzun Mai ve Siyah'ın meziyetlerini, muvaffakiyetlerin, kusurlarını, noksanlarını teşrihe girişecek değilim. Yalnız şu kadar söyleyeceğim ki "Mai ve Siyah" en büyük nefais-i sanatımız arasında bulunuyor, ve ihtimal müebbeden bu mevkii muhafaza edecektir. Roman ve hikâyeye atılan hatve-i terakki garb edebiyatını daha yakından tedkik için sanatkârlarımıza bir mecburiyet-i şedide verdi. Edebiyat için ulum ve fünûnda lüzumu tasdik olundu bütün üdebamız, sanatkârlarımız Calman Levy'nin, Herman Cole'nin sarı ciltli kitaplarıyla hücre-i iştigallerini doldurdular. Hugo, Chateaubriand, Balzac, Moupassand, Floubert, Concourtlar, Emile Zola, Poul Bourje, Alfonse Doudet, Anatole France gibi meşahirin bütün asar ve müellifatını tedkik ettiler. Tenbiat-ı vakıaya o kadar harisane teslim-i nefis etmişlerdi ki kendilerini bu âsârın tasvir ve ihya ettiğini alimler içinde buldular. İşte roman ve hikâyelerimizde ilk hata da buradan başladı. Halid Ziyâ, Aşk-ı Memnu'unu, Rauf Eylül'ünü, Safvetî Ziyâ "Salon Köşelerinde"sini Cahid, "Hayal İçinde"sini neşretti. Bunların hepsi mükemmel idi, hepsi nefis idi. Fakat aynı zamanda hepsi kusurlu idi. İlk göze çarpan noksan bu kıymetdar romanlarımızın bizden ziyade Avrupalı olması idi. Halid Ziyâ,

Nemide'sinde, Ölünün Defteri'nde hazırladığı darbe-i muvaffakiyeti (Mai ve Siyah) ile itmam etmişti. Mai ve Siyah bizim hayat-ı ictimaiyemize, hayat-ı tahririyemize pek yakından temas ediyor, bize ait olduğunu tamamen gösteriyordu. Halbuki Aşk-ı Memnû böyle olmadı. Adnan Bey, Bihter, Behlül hayat-ı mu'tademizin çok fevkinde birer şahsiyat-ı mümtaze ile tecelli ettiler. Asâr-ı münteşiresinden, üslup ifadesinden bilhassa Alfonse Doude'nin tesirat-ı mühimmesi hissolan Halid Ziyâ, bizim hayat-ı ictimaiyemizin bir tarih-i ihtisas ve ihtirasını yazacakken başka alemlerin pür nur-ı müzehheb medeniyetlerinde neşv ü nema bulmuş eşhas tasvir ediyordu. Halid Ziyâ'nın kudret-i sanatkârânesi bu mini mini saibeden de kurtularak bize Osmanlı hayatının müstesna bir zade-i sanatını vereceğine itimadımız vardı. "Kırık Hayatlar" intişar etmeye başladığı zaman bu itimadımızda yanılmamış olduğumuzu anladık. "Kırık Hayatlar" da Halid Ziyâ edebiyatımızın iki mühim noksanını telafi ediyordu: Biri bir aileye münhasır romanlarımızın mahdudiyet-i tasviri, diğeri İstanbul hayat-ı maişetinin daima fevkine çıkılması... Bu iki mühim noksanı, Kırık Hayatlar'la beraber maatteessüf gayr-i kabil-i itmam kaldı.

Halid Ziyâ'nın Aşk-ı Memnû'suyla başlayan birinci kusur, edibimiz artık her müntesip edibin eserlerinde hissolanamaya başladı. Rauf, tahlilat-ı rûhiye itibariyle hemen hemen Burje kadar muvaffak olduğu "Eylül" nedeniyle bu noksandan kurtulamamıştı. Bize öyle bir "Suat" veriyordu ki ruhuna nüfuz ederken zihnimize bu kıymetdar vücudun bu mükemmel nümûne-i niseviyetin emsalini hayat-ı hakikîde o kadar araştırdığımız Halid'de bulamıyoruz. Halbuki bir diğeri tip, bir diğeri nümûne daha var: Hacer... Bu işte her bildiğimiz, peçesinin dibinde toplu bir kelime-i muhabbet söyler söylemez parlak bir kahkahanın beyaz dişleri arasından bila-ihhtiyar fırladığını gördüğümüz alafranga hanımlarımızın canlı bir temsili... Güzellik, kadın, onun da yüzlerce emsalini tanıyoruz. Hatta Necip, onu da zihnen bulabiliyoruz. Fakat Suat o kadar müstesna o kadar ince işlenmiş, ince tasvir edilmiş bir ruh-ı mümtaz ki

bizim iklimin ona mümasil hatta yirmi mahsulü bile bulunabileceğine ihtimal veremiyoruz. Safvetî Ziyâ'nın Salon Köşelerinde zaten zeminin ayrı olmasıyla bize ait bir eser gibi telakki olunamıyor. Cahid'in "Hayâl İçinde"si bu kusurdan en az hissedar bir eser... Ziyâ, işte bütün safahat-ı tahassüsünü tedkik ederken biliyoruz, görüyoruz ki yarı yarıya biz, yahut pek yakından bildiğimiz, tanıdığımız arkadaşlarımızdı. Fakat itiraf etmeliyiz ki bu eserin ikmal-i nefaseti için Cahid biraz daha çalışmalı, bir genç ruhun ihtirasatı, pür emel bir şebab-ı ma'sumun emellerini daha hüsn-ı tertib edilmiş sahifelerde biraz daha derinden tahayyül olunmuş vakay-ı hayatiye ile göstermeliydi.

Edebiyatımız, bhusus roman ve hikâyelerimizin başlıcalarında gördüğümüz bize ait olamamak, bizim muhitimizin zâde-i hayatı addedilememek kusuru yalnız Avrupa romanlarının tedkikiyle bir eser meydana getirilebilir zehabından mütevellid olsa gerektir. Roman ve hikâyeler, ait oldukları devirde yaşayan beşeriyetin tarih-i ihtisaratı ve ihtirasatıdır. Yarın bir müverrih bugünkü ahval-i ictimaiyemize yakından temas edebilmek, bugünkü halet-i fikliye ve ruhiyemizin esrarına nüfuz etmek için şimdi bu kadar tevellit ettiğimiz âsâr-ı sanatı, bhusus romanlarımızı tedkik etse bizi bütün levazım-ı medeniyeti, âdâb-ı muaşeret-i garbiyesi efkâr-ı müterakkiye ve tahassüsat-ı refikası ile tam bir Avrupalı hey'et-i ictimaiyesine mensup farzetmekte şüphesiz kendisini mazur görür, romanlarımızda Şark hasaisinden pek az şeyler, girizan renkler, pek hafif izler bulur. Eşhas ve kamunun isimlerini tebdil etmek, romanlarımızın ecnebî muhitlerine ne kadar yakışacağını isbata tamamen kâfidir. Halbuki bizim de bir mevcudiyetimiz bizim de bir hayat-ı muaşatımız, bizim de a'mâlimiz, ihtirasatımız, tabayi-i esasiyemiz vardı. Bunlara göre biz de halet-i ruhiyemizi hayat-ı ictimaiyemizin birer tarihine malik olmamız bizim kendimize mahsus, hayatımıza, adât ve ahlakımıza has romanlarımıza sahip bulunmamız lazım gelir.

Bundan sonra ümit ederim ki Osmanlı romanları da kendilerine has olan hutut-ı esasiye ile tezyin edecektir.

Romanlarımızın şâyân-ı dikkat bir noksanları da daima bu kesin tabiat-ı ictimaiye sahiplerinin yetiştirdiği eşhas vak'adan mürekkep olmalarıdır. Roman yazacak her muharrir, edip bizde kahramanlarını mutlaka zenginlerden ittihaz ediyor, yahut hiç olmazsa zenginlerle bir münasebeti olanları tercih eyliyor. Halid Ziyâ yalılar, köşkler, billurlardan kayarak halılara dökülen rengârenk ziyalar; Rauf'ta kotralar, beyefendiler, hanımefendiler; Safvetî Ziyâ'da Tokatlayan, Pera Palas (330) hayat-ı medeniyesinin bütün elvan ve ihtişamı görülür. Hatta bu eserlerle tenmiye-i hayal eden birçok genç heveskâran-ı edeb bile hikâyelerini mutlaka bu yüksek bir zemine bina etmek ihtiyacından kurtulamıyorlar. Asaf Muammer'in Ferda-yı Hayâl'i, Mehasin'deki intişar eden Kötürüm'ü bile hep aristokratik bir hayatın bîlüzûm teşrifatıyla malidir. Bir kadın, bir ma'şukayı yaşatmak lazım geldiği zaman olun terbiye-i fikriyesine son derece itina ediliyor, çehresinin güzelliğine dikkat olunuyor, mesela; asabî, hırçın bir kadın ruhunu lenfavî mariz bir çehre arkasında gizlemek hata-yı fennîsinden bile korkmayarak istenildiği gibi hoşla gittiği gibi simalar çiziliyor, sonra o simalarla o şahsa verilen vazife arasında tenakuzlar tevellüt ettiği müsamaha ediliyor. Romanlarımız birkaçı müstesna olmak üzere hep bu hatiat ile malidir. Şimdiye kadar büyük, küçük intişar eden hikâyet-i edebiyemizide hiç piyano çalmayan kadına tesadüf ettiniz mi? Halbuki mesela, ud bizim kadınlarımız arasında piyanodan çok şayi'dir. Romanlar bizden hangisi Boğaziçinin bedayi'-i tabiiyesine istinat etmeden te'min-i muvaffakiyet edilmemiştir? Cereyan eden vukuat hep Ada'da, Yenimahalle'de, Beykoz'da, Büyükdere'de tecelli ediyor. Ben bunu bir noksan-ı sanata isnat ediyorsam, bundan şikâyet eylersem haklı olmaz mıyım? Adada yeşil gölgeleri sahifeler dolusu tasvirata müsait çamlıklar, Yenimahalle'de,

Dere'de, Karadeniz'den kopup gelen köpüklü dalgalarıyla hergün, her gece başka bir sine-i vasi-i mehasin teşkil eden denizler vardır.

Müşkilat içinde kalan sanatkâr hemen bunlara ait bir sahife-i tasvir ile kurtulur. Güzellik yahlılarda, konaklarda, atlı, arabalı hayat-ı müzeyyende daima kalemden sahifelere intikal edecek güzellikler, ziyalar, denkler bulunabilir. Bunlar arasında bir kadın tasvir etmek, o kadının şahıs ve cismine ait tesirattaki noksanı telakki eyler. Halbuki Aksaray'ın bir sokağında, vusta bir maişete malik bir hayat-ı ailenin sefahatını o muaffakiyetle tasvir, o aileyi üç yüz sahifelik bir eser-i edebî içinde ihya şüphesiz daha büyük maharetlere mütevakkıftır.

Romanlarımızda bilhassa İstanbul maişetini görüyoruz. Henüz vilayatımızın hayat-ı ictimaiyesi, henüz ikinci derecede kasabalarımızın ihtisasatımız ve ihtirasat-ı umumiyesi âsâr-ı edebiyemizde kendilerine bir sahife-i tecelli bulumadı. Halbuki bîçare köylülerimizin masum maişetlerinden tasvir edilecek ne büyüklükler, kalb-i sanatta bir girye-i dane şeklinde cerihalar açarak meydana getirilecek sayfalar üzerinde gözyaşı döktürecek ne acılar, ne hıyanetler, ne haksızlıklar vardır.

Vilayat-ı ahalsinin bu halat-ı ruhiyesi niçin âsâr-ı sanatımızda intibaat husûle getirmesin? Bu sualin cevabı biraz acı; fakat hakikat daima acı olduğu için söyleyelim: Çünkü onları yazmak yalnız Poul Bourge'den Alfonse Doudet'den birkaç sahife okumakla kabil değildir, yakından, nüfuz-ı nazarla tedkik ister bunun için de zaman, gayret ve himmet, sanata fart-ı meclubiyet lazımdır.

Şu naçiz mutalaatımı ikmal etmeden romanlarımız hakkında Halid Ziyâ'dan bahsederken söylediğim kusuru da tekrar edeceğim. Bütün hikâyelerimiz tedkik edilsin görülür ki bir aileye yahut bir alienin birkaç muhtelif efradı tarafından teşkil

olunan iki üç aileye mütealliktir. Halbuki Zola'nın o kadar muvaffakiyetle adeta icad ettiği Fol tasviri, tasvirar-ı ictimaiye henüz bizim âsâr-ı edebiyemizde yer bulamadı.

Hüseyin Cahid'i sert ve haşin felsefesi, bedbin mütaalatı, seri ve sade üslubuyla ben daima Emile Zola'ya benzetirim. Ve öyle zannederim ki Cahid'in ruh sanatkarı Zola'dan çok müstefid olmuştur. İşte şimdi de romanlarımızın, hikâyelerimizin Fol tasviratından azade olduğunu söylerken Cahid'in sevimli ve muhterem çevresi, aşikâr bir lem'a-i namus ve zeka ile parlayan açık alını, gözlerimin önüne geldi. "Hayat-ı Muhayyel"i o kadar sevdiğim, o kadar çok okuduğum bu mecmua-i nefaisi bir daha karıştırdım. Yaz hatıraları, köy düğünü gibi öyle mükemmel tasvirat-ı ictimaiyeye müsadif oldum ki Hüseyin Cahid'i hayat-ı sebebiyeye atan efrad-ı hamiyete edebiyat namuna kızmak istedim.

Bir de bu nevi tasviratta Cahid'den daha çok muvaffak olan göremiyorum. Ayastefanos sayfiyesinin heyet-i umumiyesini en esaslı hutûtiyle en aşına çehreleriyle "Yaz Hatıraları"nda o kadar ihya etmiş, o hayatı gözlerimizin önünde o kadar canlandırıyor ki insan bu aşına çehrelerin hepsine ait hadisat-ı hayatiye ve safahat-ı ruhiyede ta'miken "Ayastefanos" namiyle büyük bir roman niçin yazmadığına müteessif oluyor. Halid Ziyâ da "Kırık Hayatlar"da kudret-i mümtaz tasvirine layık bir muvaffakiyet göstermişti. Fakat maatteessüf itmam edilemedi.

Şu mutalaat gösteriyor ki bizde roman ve hikâye henüz bir devre-i buhran içindedir. Garbın tesiratıyla muhitimizin ilcaati ne zaman imtizac ederse bu buhran hitam bulacak, ve bize memlektimizin, vatandaşlarımızın hakiki bir tarih-i ruhîsini verebilecektir. Temenni edelim ki edebiyatımızın bu va'd-i ihsanına intizarımız çok medid olmasın...

4 Mart 1325 Hakkı Behic [BAYİC]

SF. Nr. 931 s. 326-330

ÇARBAD-I FIKR

Victor Hugo'yu hayalimde iki sima şeklinde görürüm; yekdiğerine tamamen zıt, biri nasiyesinde bir hâle-i hayalin ihtizaze-ı şa'şaaşı temevvüc eden, diğeri muamma-yı mehîb-i hilkata, sefalet-i acz-i beşeriyete cebin cebin infialiyle nigeran, iki sima ki bazen ayrı ayrı birer hüviyetle, istiklaliyet-i vechiyelerini muhafaza ederek, irtisam eylerken bazen bir girdbad-ı teessürün sehab-ı buhranı içinde yekdiğerine imtisas ederek içinde yekdiğerine imtisas ederek bir mahruce-i garibe-i ezdad teşkil eder. Aynı zamanda "Temaşalar" şairiyle "Cezalar" şairi bir çehreye inkılap etmiş görünür; "Evrak-ı Hazan" neşide-sazıyla "Fesane-i A'sar" nâkılı aynı zamire-i hüviyette toplanmış bulunur. Bu iki simadan biri gözlerinde şebab-ı şiiirin, elhan-ı tabiatın, istiğrak-ı sevdanın halavet hazinesini taşıyan bir şair-i vecd-âver, bir terennümkâr-ı sevda-perverdir; Ruhu yıldızların envarından, dimağı semaların reng-i kebudundan, rebabının ra'şatı enfas-ı leyalden, feşafeş-i emvacdan, mezamir-i fecr ü şafaktan yoğurulmuşur; diğeri, gumum ü ahzanı içinde gömülmüş, vahşi, muzlim, dudakları bir tekallüs-i kahr ü azap ile burkulmuş, dişleri bir hırs ü infial ile kilitlenmiş, üzerinde zalam-ı leyalin, sahaib-i esrarın, i'safat-ı hayatın siyahlıkları yığılan, saçları dikilmiş, kaşları çatılmış, ve gözleri hilkat ü vücuda, mükevvenat ü hayata takrir-i iğbirar eden bir ma'na-yı âb ile dargın bir sima-yı ızıraptır. Bu iki simayı eserlerinin hepsinde aynı zamanda görmek mümkündür, fakat birinci

sima 1830 tarihine daha yakın ikinci sima daha uzak olan eş'arında fazla bir vüzuh ile inkısam eder.

Çarbad-ı fikrde ikinci simayı daha sahir görürüz; bunda menfasının hava-yı haruretiyle karılmış, denizin enfas-ı haşinesiyle gerginleşerek halavet-i hatvetini kaybetmiş simasını buluruz; ve bu simada ümitten ziyade yeis ile, hülyadan ziyade hakikatin sada-yı anifiyle çizilen bir nasiye-i endişe görürüz. Bu artık ihtişam-ı subh ü şamı, âfâk-ı muşa'sa'ayı, leyal-i zahireyi teganni eden şair mest-i hayal değil, kendisinden hazine-i esrarının miftah-ı hallini dırığ eden tabiat ü hilkata münfail, güya uçarken bir darbe-i zalime ile kanadı kırılarak düşmüş, gözleri bir daha yükselmek mümkün olmayan semavata merkez, bir mecruh kartaldır.

O, şairin bir vazife-i ikaz ü erşad ile mükellefiyetin kanidir, ister ki şair sahaib-i zulmet-i hilkati yararak yükselsin, ve beşeriyet onun per ü bal-i hayaliyle terakki edebilsin. Çarbad-ı fikirde, bir manzumesinde şu parçayı buluyorum:

"Ben ki şairim, ben leyl-i ketum-ı hilkatin bir silm-i esrarıyım Bir silm-i zî-cevr-sitan-ı esrar ki halzuni arasında hafaya-yı garaib-i çeşman-ı ibhamıyla nigerandır."

Ve böyle zalam-ı esrar-ı hilkat arasında döne döne yükselmek isteyen bir silm-i i'tila teşekkülünde şairin kavrana kıvrana temayülat-ı terfii, mücahedat-ı irtikası vardır; fakat heyhat! Her hatvede bir sükût, her mücahede-i terakkide bir yeis... Onun hutuvat-ı rencidesi bu kûhistan-ı esrarın seng ü harına sürünerek, çarparak yırtılır, burkudur, fakat yine çıkar, yine çıkmakta devam etmek ister. Zanneder ki vasıl olmuşur. İşte diğer bir neşide onu böyle bir zirvede buluruz:

"Zirve; tenha, siyah, menhûf, mehîb!... Etraf; muzlim uçurumlarla muhat. Afak muhite medid bir saha-i tehî; ve, bu sarp çetin tepenin üzerinde müeyyed bir şita..." diye başlar, sonra menkibe-i ruhunu anlatır:

" Ben bu sengistan-ı vahşinin altında idim, gözlerimin nigah-ı intizarı o tepeye merkez idi, yanımdan iki vücut geçti. Gözleri şa'şa'a-pâş iki sair meçhul. Siyah sütrelerinin altında gözlerinin öyle bir ziya-yı nazar-sûzu vardı ki semalardan topladıkları yıldızlardan kendilerine göz yapmışlar denebilirdi. Biri mahviyetkâr diğeri izzet-nümûn idi. Aynı izi takip ediyorlardı. Biri: İnan!.. Diğeri: Düşün!.. diyordu; birinin nasiyesinde vicdan, diğeri hakikat namları tâbân idi. İkisi de öyle cazib ü dil-rübâ idi ki ben meftun ü mebhut bakıyordum o zaman o iki delil bana bir işaret ettiler, kalktım, bu kartalla o kebuteri takip ettim. İşte beni bu zirvenin üzerinde yapayalnız, onlar bıraktılar."

Bu zirvede şairin ruh-ı perişanını pür helecan görürüz. Boş görülen afak-ı muhite karşısında bu cevfi tenhâfnin hiras ü haşyetiyle orada, mebhut ü lerzan, bir timsal-i ye's ü fütür şeklinde durur.

Sonra tekrar bir hamle,i ümid ile etrafın zulmetlerini yırtmak isteyen elini görürüz; ve, güya, düşüp bir arafta can vermek istemeyen ihtiyac-ı iman ü itikadı bulutları aç aça ilerler.

Çarbad-ı fikrin diğeri neşidesinde bu mücahedeyi hissederiz, der ki:

"Tabiatın muhteva-yı meşime-i esrarı olan aynı hayal-i mübhem fikr-i beşerde de vardır, onda da bir deriçe-i im'an vardır ki namütenahiye küşadedir. Lakin piş-i in'itafında esdad-ı zalam yığılmış, bu saha-i zulmetin müntehasında alem-i gaybin medhali duruyor. Fikr-i beşer, ki serapa es'ele-i kevn ü vücut ile pür itti'aştır, şehbal-i serbesiyle gidip o bab-ı esrara çarpar. Sükûn-ı zalamın umum mahevfinde, bütün mühacimata mukavemet eden, bu medhal-i meçhulat, hissederiz ki, oradadır, ve onun arkasında bir sada-yı mehibin yükseldiğine dikkat eyleriz. Bu sadanın söylediklerinden, bir rüyanın ecniha-i inkasıyla uçan o kelimelerden, sami'a-i ruhumuza kadar isal-i ihtiraz

edebilenlerdir ki işte bütün ümitlerimizi, bütün heyecanlarımızı icad ü ilad eyler."

Bu sadayı işitmek istemeyenler bir gayz ü kin ile hücum eder, onları affetmez; hatta kendi sükutlarına bile, kendi yeislerine bile bi insafır. Kulaklarında bir vakfe-i dikkat hasıl olursa nefsinin sarsıp ikaz eder, tekrar o sadayı işitince müsterih ü mesut olur. O zaman etrafına dönerek kahkaha-zenleri iskat etmek ister.

Yine Çarbad-ı fikrden başka bir para onu bu halet-i ruhiye içinde buluruz:

"Ey hakikat-i zi-hayt! Sen küfr ü nekrin kahkaha-i çirk-alüdve zulmet fesanı affet. Affet o kahkaha-i sefileyi ki uluyarak semanın eteklerini ısırır, yırtar, elevvüs eder. tevehhüründen köpürür. Sükun-ı marazı ihlal eder; ve dişlerini gıcırdatarak, dud-ı tes'idatı tutan mükevvenatın üzerine, lü'ab-ı tahkiratını fırlatır. Evet, hiç bir şeyle sükünyab olmayan bu kahkaha-i akuraneye bilâ gazap atf-ı nigâh et. Ey Hakikat-ı zî hayat, ey çok mehib, ey ümid-i vücud, ey esrar-engiz çeşm-i azamet ki insan bu sahn-ı vücuda ondan düşman bir katre-i giryedir?"

O gür-ı siyah-ı hilkatın karşısında kendisinin de te'limat-ı mefturanesi vardır, yükseldikçe derinleşmiş bu sima-yı bi payanın yetişilemez, ulaşılamaz tabakat-ı muammasına tırmanırken tekerlenen muhakemesinin meraret-i sükutu arasında inler. Yine bir parçasında bu muamma-yı girizan-ı hilkate yetişme için bütün beşeriyet-i sefilenin mesaf-i muztaribanesinden bahs ederken nazarında bu müchedat güya bir burcun kütlat-ı ihcarı kabilinden asırdan asra, karndan karna, yükselir. Esnam ü hükümden, edyan ü fesasifeden, iman ü inkârdan tereküp eden bu burc-ı mukaddem sırr-ı hilkate müteveccihen terfi eder; ve bütün küşiş-i fikr-i beşerin mebna-yı itilası olan bu mecmua-i kütlat müvacehesinde şair haykırır: "Nedir, semere? Bir semere-i hata! Evet, nedir semere? Bir semere-i adavet ü husumet?"

Ve sonra, Şu hitabe-i me'yûsâne ile bitirir:

"Ey burc-ı muâllâ!.. Ey mebna-yı refi ü muazzam ki meçhul mimarların eserisin, yükselir, yükselir, yükselir, daima yükselirsin, daima, ve zannolunur ki sema seni fevk-ı sırrından kemirip yutar. Kenarından geçen her akıl, yahut, her mecnun, zirve-i zalam-aluduna bir aş ilave eder, vakta ki bir araftan, ta esasından, lâyenkati', yıkılıp zîr-i turaba çöker gidersin. O zir-i turab ki amak-ı zulmetinde hak ü zulal yekdiğerine karışır, bir uçurum ki orada bir ra'şe-i leylin amikinde, Şu iki batitayı takip eden girdibad-ı müdhişenin hamlatından başka bir Şey hissedilmez."

Şairin esrar-ı hilkat içinde, hak ü zülal karşısında, o bir gur-ı müzlimin amak-ı raşedarında müthiş bir girdibad ile tutup çevrilen iki batita-i fikr-i beşer müvacehesinde, ümid ü ye's ile çırpınışlarına mukabil kalbinde hiç bir zaman mantikî olmayan diğer bir kuvvet, diğer bir horşid-i hayat vardır. Bu güneş Victor Hugo'nun bütün fak-ı hayatını seraser emvac-ı Şa'şaatına gark eden güneştir. Vatanın bir meşale-i selameti olmak.. Kendisinin vazife-i hayatiyesine o kadar kanidir ki daima sada-yı tarraka-dârı yükselerek bu iman kalbini bir süver-i mütantanla afaka üfürür. Çarbad-ı fikr'de yine böyle sayhatını işitiriz.

"Ey bizlerle ibtida eden mukadderat-ı istikbal! Sen bizleri rüzgarlara savuruyorsun, ne yeis var? bizi savurmak, ey dest-i kader! Bizi takdis etmek demektir; biz ki mezra'a-i istikbalin bir avuç tohumundan ibaretiz."

Yine bu mecmu-i neşayüdün diğer tarafında: "Bir memleketin ulumu kalplerin uykusunu takip eder." diyen Şir, isemez ki memkeletin kalpleri uyusun, yahut, bir ye's-i amîkin içinde uyuşsun; onun için cabeca bir ra'd-ı semavî kadar velvedar sesini yükseltir, kalpleri sarsar, uykudan uyandırmak ister: "Uyanın ki memleket yaşasın!" der. Ve böyle nesl-i vatanın hamelat-ı vicdanını menatik-ı ulviyeye çıkarmak ister; guya o bir azim kartaldır ki çamurlara düşmüş bir çocuğu gelir, pençesine

takar ve götürür, afak-ı münevvereye karşı bir şahika-i i'tilaya yükselip bırakır.

İşte Çarbad-ı Fikr'in iki cildini tekrar gözden geçirip kim bilir ne zaman tekrar ele almak üzere, yerlerine koyduktan sonra ben de ruhumda böyle bir hiss-i i'tila duydum, ben de zannettim ki o kartal pençesi ruh u fikrimi çirk-alûd zeminlerden çıkarıp münevver zirvelere götürüyor.

Uşşaki-Zâde Halid Ziya

SF, nr. 925, s 227-229

Musahabe-i Edebiye:

NESL-İ ÂHİR-İ EDEBİMİZ

-Şairler-

İlan-ı hürriyetten sonra bütün meftun-ı marifet olanlar ümit ettikleri mertebede gördüler, ve takdir ettiler ki Türkiye batn-ı hazırı meyanında istikbal-i edebimizi teşkil edecek gençler de yetişmiştir.

Bunlar, belli başlı iki şehirde tecelli ediyor:

İstanbul ve Selanik...

Bir seneden beri intişar eden mecmualarda en ziyade nazar-ı dikkati celbeden İstanbul nesl-i ahir şairleri: Ahmet Haşim, Tahsin Nahit, Emin Bülent, Hamdullah Subhi, Mustafa Namık.... ve daha birkaç genç.... -bu meyanda Celal Sahir'i yazmıyorum, çünkü o nesl-i ahirden ziyade "Servet-i Fünûn zümre-i edebiyesine mensuptur- Ahmet Haşim'le Tahsin Nahit arasında samimi bir sempati var. Her ikisinin bugüne kadar intişar eden ekseri eş'arı Fransızların "verliber" dedikleri tarzdadır. Öyle zannedilir ki bu iki genç en ziyade Belçikalı şair George Roudenbach okumuşlardır. Bilhassa Ahmet haşim onun "Te'sirat-ı sükût"unu Tahsin Nahit de "hayat-ı muhitat"ını temsil etmek istiyorlar denebilir.. Ahmet Haşim biraz da Henry Dourenie'ye müşabihtir. Onun gibi kavaid-şiken ve usul berendazdır. Lakin mevzularındaki mahdudiyetten dolayı Dourenie'dan ayrılır. Tuhaftır ki bu gencin son okuduğumuz parçaları hep kamere aittir; ve yeknesaktır. Filvaki

Roudenbach'ın Gözlerde Seyahat'i serapa gözlerin psikolojisinden bahseder, ama ne kadar farklıdır. tahsin Nahid'in yazıları meyanında serab-ı müstakbel ve ben... Ve daha birkaç parça cidden güzeldir. Lakin itiraf olunmalı ki ekseriyeti söylenmiş parçalar teşkil ediyor. Bir de zannederim ki bir mebzuliyet-i tahrir ile israf-ı vakit etmesinden, ve sarih bir tabirle tettebbüe ehemmiyet vermemesindendir. Hem de son ve yeni yazılarında dehşetli bir sükût vardır.

Emin Bülent... Bu daha başka bir gençtir... kendisinde bir nokta-i nazardan Faik Ali'ye teşbih havası ayanen zahir... Şiirleri âsâr-dide hasarlardan, serair-nüvaz ve bi-pâyân çöllerden nişan veriyor. İhtimal Leconte de Lisle'i ziyadece okumuş. Her halde güzel, pek güzel yazıyor... İstikbalin metin ve ciddi bir şairi olacağını kıymetdar eserleri göstermektedir. Fakat biraz ihtisar ile yazsa...

Hamdullah Subhi... Son zamanlarda millî bir marşın güftesini ihzar etmekle gazetelerde ismine sıkça sıkça tesadüf edilmesine rağmen zannederim ki pek calib-i dikkat değildir. İhtimal ki vukuflu bir gençtir, fakat her halde az şairdir.

Mustafa Namık... Bu da nazar-ı dikkati calip değil. Şiirlerinin hemen hepsinde bir sehab-ı müphemiyet, bir ukde var ki bihakkın ihsas-ı ruh edemiyor.

Şimdi biraz da Selanik gençlerini tedkik edelim:

Daha bir çok isimler meyanında en ziyade Enis Avni, Ali Canip, Akıl Koyuncu, Rasim Haşmet calib-i nazardır. Enis Avni... Bu genci Bahçe gazetesinin 'Çocuk Bahçesi' namıyla intişarından beri tanıyoruz. Her okuyan kanidir ki Enis Avni mutlak surette şairdir. Fakat sade, ve sükun-dar bir şair... Eserlerinde rû-nüma olan ihsasat denebilir ki Verlaine'in ruhundan in'ikas etmiştir. Hele bazı eş'arı olan eş'ar-ı zahliyesini ne kadar andırıyor. Bu

zavallı gencin kalb-i şiirinde bir ceriha kanıyor: Annesi!... Evet, bu muhterem kadına ait olan şiirleri o kadar suzişkârdır ki...

Ali Canip... Bilhassa son yazılarında isbat etti ki bütün gençler içinde ikinci bir Fikret olacaktır. Onun gibi metin ve selis bir şair... Neşredilen parçaları sırasıyla takip edilecek olursa birbirinden güzel olduğu anlaşılır.

Zaten Ali Canip'te bir hassa-i garibe var: O bazen Enis Avni gibi sade sükûndar bir şairdir. Fakat bazan birden yükselir; o kadar ki okuduğunuz parçanın böyle bir gencin eseri olduğunda şüphelenirsiniz. Mesela ekser âsârına nazaran Aşiyân'da intişar eden iki parçası "Serai-i Hüsn ü Şiirim" ve "Mumum İçin"i ne kadar ulvidir. Ali Canip sanat-perestî gittikçe kesb-i şiddet ediyor. Bunun için onu parnasistler cümlesine idhal etmek istiyorlar. Fakat o Coppee ile Fikret'in biraz da Verhard ile Cenab,'ın öz bir evladıdır, denebilir...

(19) Akıl Koyuncu.. Az velüt, fakat metin bir şair... Belki istikbalin bir Adolf Rene'sidir. Bunda bir Musset aşkına tesadüf edilmez. Denebilir ki Akıl Koyuncu duymaktan ziyade düşünüyor. Ve ihtimal bu meyl-i tefekkür sahibini nazımdan tecrit ederek büsbütün bir mütefekkir yapacaktır. Esasen şiirlerinde bir buy-i melal, daha doğrusu bir meyl-i tefelsüf var ki bu münasebetle Proudhomme'a benzemek istiyor...

Rasim Haşmet... Mütefekkir ve hassas genç simalardan biri de bu gençtir... Eserlerinde daima taşmak isteyen bir ruhun ulviyet-i bâlâ pervazı vardır. Her halde istikbalin iftihar edeceği gençler meyanında Rasim Haşmet de bir mevki-i ebedî ihraz edecektir.

Bahçe risalesinde arasına Perviz emsali manzumeler de okunuyor, sahibinin kim olduğunu bilemiyorsak da her halde Akıl Koyuncu, yahut Ali Canip'ten biri olması meczumdur.

İşte şimdilik istikbal-i edebimizi teşkil edeceği zannolunan genç şairlerimiz bunlardır. İhtimal ki bu feyiz-dar ve pür füsûn hal-i pak, hatta bu şimdi tanıdığımız gençlere tefevvük edecek daha bir çok erbab-ı şiir ve sanat yetiştirecektir. Şunu teslim etmemiz lazım gelir ki Türkiye istikbal-i edebîsini tamin edecek vücutlara maliktir. Ne çare ki halkımızın adem-i rağbeti neticesi olarak işte esbûf ve edebî gazetelerimiz birer birer söndü; kalmadı... Ve bütün bu gençler, çar ü naçar mecbur-ı sükût ve inziva oldular. Düşünmeliyiz ki:

*"Marifet iltifata tabidir
Müşterisiz meta' zayıdır."*

Ah! Biraz bîlüzum siyasiyat dedikodusundan halas olabilesek de bir taraftan "Servet-i Fünûn" zümre-i edebisinin, bir taraftan nesl-i ahirimizin asarını mütalaa etsek... Evet etsek, Çünkü dimağ-ı milleti terbiye şehrah-ı terakkimizi temin edecek ancak evet ancak bunlardır, şairlerdir. Bunu idrak için Hippolyte Taine şu üç kelimesini bihakkın tedkik etmek kifayet eder: Edebiyat ifade-i cemiyettir...

Kadıköy, 10 Eylül 1325 Behlül Mübin

İstirad: Bu makalemiz nesl-i ahirin yalnız şairlerini tedkik ettiği için bir diğer makalemizde nasirlerimizden bahsedeceğiz.

B. (ehlül) M.(übin)

HALİD ZİYA BEY

Meslek-i matbuata intisabımın daha pek bidayetlerinde, yani bundan yirmi bir sene evvel sanat-ı neşriyata olan muhabbet-i kadimemin sevkiyle o zaman "Umran" risale-i mevkutesini neşrederken İzmir'de "Nevruz" ünvanlı bir mecmua daha te'sis olunmuş idi; "Nevruz"dan nev-zuhur "Umran"a gönderilen nühalarda "Halid Ziyâ imzasını ilk defa görmüş, bilmem neden bu imzaya ve imzanın sahibine kalben bir meyl hissetmişim. Sonra ben İzmir'e gitmişim; henüz kendisiyle görüşmemiş ve şahsen birbirimizi tanımamış idik. Tesadüf bizi daire-i hükumette bir odada birleştirdi. Kimsenin delaletine veya takdimine hacet kalmayarak birbirimizi derhal tanımıştık. Karşımdaki şuledar nazarlı, zeki simalı, asil cepheli delikanlının mutlaka Halid Ziyâ Bey olduğuna hükmetmiş ve öylece kendisine hitap eylemişim. İşte Halid Ziyâ Bey'e karşı kalben beslediğim muhabbet o zamandan başlamış ve bu muhabbet gittikçe hürmetle birleşmiştir.

Halid Ziyâ Bey'in mahsulat-ı kalemiyesi ufak hikâyeler halinde yevmî gazetelerde fevkalade eser-i kabul gördüğü gibi on sene evveline gelinceye kadar mehmaemken devam eden müsaade-i matbuat sayesinde "Servet-i Fünûn"un 1312'den 1317 tarihine kadar açtığı devre-i cedide-i edebiyede Halid Ziyâ Bey'in pek büyük bir tesiri olmuştur.

Halid Ziyâ Bey o zaman "Servet-i Fünûn"da asar-ı fevkaladesinden olan Mai ve Siyah'ı ve daha sonra Aşk-ı Memnû'unu ve bunlarla beraber pek çok ufak hikâyelerini neşreyledi.

Vakta ki "Servet-i Fünûn"un bu gayret-i edebiye ve fikriyesi idare-i müstebidenin darbe-i kahharanesine uğradı; o güzide muharrirlerin ekseri birer bahane ile teb'id olunduğu gibi elyevm İstanbul mebusu Hüseyin Cahid Bey'in o zaman gazetemizde münteşir bir makalesi bahane edilerek mabeyn baş kitabetinden gelen bir tezkere mucibince Servet-i Fünûn sahibi bu muharrir-i naçiz ve Hüseyin Cahid Bey ve hatta sansür tezkire-i mahudenin muhteviyatı mucibince "bilcümle alakadarânî" adliyeye havale olunarak ihtilâlcilik ile itham edildik.

Servet-i Fünûn ile sahibi ve makalenin muharriri Hüseyin Cahid Bey o devrin vakayi-i fevkaladesinden olmak üzere, iki ay süründükten sonra, bu darbe-i istibdaddan kurtulduk.

İşte Servet-i Fünûn'un uğradığı bu dehşetli darbeden sonra birader-i vicdanım Halid Ziyâ Bey o zamanda ve o şerait dairesinde yazı yazmak kabil olamayacağına kail oldu. "Servet-i Fünûn"da tefrika edilen "Kırık Hayatlar" romanı da muvakkaten kalemini kırdı, silsile-i neşriyatına muvakkaten hitam verdi idi.

Hürriyet ve meşrutiyetin ilanından sonra edib-i muhteremin âlem-i matbuattaki hidematını yad etmek fazladır. Servet-i Fünûn dahi bu hizmet ve muavenetinden hissedar ve müftehirdir; bu gün kendilerine hissiyat-ı müteşekkiranemi takdim etmek üzere şu satırları yazıp resimlerini sahife-i iftiharımıza alıyorum. İfa-yı vazifedeki tehhürümden dolayı müteessifim.

Ahmed İhsan [TOKGÖZİ]

SF, nr. 931 s. 332

Tedkîk-i Edebî:

SABRÎ-İ ŞÂKİR

Sultan Murad-ı Rabi' devr-i hükûmeti nesl-i hazırım sine-i hun-alûdunda hatırat-ı feciası mahkûk olan taaddiyat-ı zalimane cihetinden ahd-ı mahzul-ı istibdada müşabih olmakla beraber padişahın icra-yı mezalim-i tenkiliyede asakir-i âsiye rüesasına büht-i aver-hiras olmaya başladığı tarihten sonraki fütûhat-ı hariciyesi ile şa'şa'a-i satvet göstererek idare-i Hamidiye ile mukayesesini tahfif etmektedir. Re's-i celadetinde bizzat padişah bulunarak ordunun iki defa zemin-i İran'a istilasını -Boşnak Hürev Paşa'nın lisanülgayb-ı aşk olan Koca Hafız-ı Şirazî'nin Hemedan şehrindeki makber-i muhteremini lüzumsuz yere tahrip ve işgal etmesi gibi taaddiyat-ı hicab-efzası ile beraber Bağdad'ın feth-i kat'isi ile netice-pîrâ-yı muvaffakiyet olması Sultan Murad-ı cellad-nihad'a sahaif-i muzafferiyat-ı Osmaniye'de bizzarure bir hassa-i şerif ve hamaset ifraz ediyor. Garaibdendir ki tesamüh kabul etmeyecek bir şiddet-i hun-zîrane ile tütün yasağı derecesindeki zecriyat-ı keyfiyeye rağmen padişahın bizzat tahrib-i vücud-ı sultanî edercesine mağlub-ı zevk ve şegaf ve mecbul-ı keyf ü heva olması ahd-ı hun-famını neşve-i şairane cihetinden bir feyz-ı ateşine mazhar etmiştir. Tab'-ı hecavanesinin akibet-i feciyesine müthiş bir surette giriftar olan zavallı Nef'î.. Muazzem, bîhemta, yegâne ruzigâr-ı Nef'î ile:

*Hazer et seng-i cefasından o şûhun der idin
Akibet geldi benim başıma Yahya didiğin.*

beytinin kail-i zarifi Şeyhülislam Yahya Efendi ve Sabrî-i Şakir o neşve-i revanın en feyz-i ârâ-sitan-ı dırahşanıdır.

Yine bu devre-i ihtişam-ı edebin serfirazanından nesirde ve Veysî ile Nergisî ve şiirde:

*Baharı biliriz ol gül'izar-ı gonca femin
Gülüp açılması bin nevbahara değmez mi?*

Tarzında Fransızların pitoresk tabir ettikleri revnak-ı suret-âferini haiz eş'ar-ı üstadanenin kail-i küşkil-pesendi Nailî-i Kadim ve:

*Vardı naz uykusuna halimi arz eyler iken
Derdim ol şuh-ı cefa-pîşeye efsane gelir.*

gibi ahval-i hayatide pek çok mevarid inşadına tesadüf olunan bedi' serzenişkârânenin nazm-ı hünerveri Azmî-zâde gibi hayli nefais-aşınayân bulunduğu ve bunlardan erbab-ı tetebbü' uzun uzun bahsettikleri halde - itikad-ı acizanemizce - bu sonrakilerin hepsine faik olan Sabrî-i Şakir adeta bir mehcuriyet-i nisbiye ile düçar-ı gadr olmuştur. Halbuki aynıyle Nefî gibi Sultan Murad-ı Rabi'in Nedim ve mültefiti olan bu üstad-ı nezahet-perverin tarih-i veladet ve irtihali bile gayr-i mazbuttur. Divanı matbudur. On bir parça mükemmel ve muhteşem kaside ile huruf-ı hece sırasınca müretteb gazeliyat ve bazı rübaiyat ve ebyatı havi olan bu divan-ı zarif ve rengîn kendisinin küdret-i ilmiye ve zevk-i şairanesine ilelebed burhan-ı mübindir.

Kasideleri ihtişam-ı elfaz ve ahenk selahatça Nefî-i ateş-feşânın kasidelerinden pek de dîn olmamakla beraber nezaket ve letafet mâ'nâca hemen hemen onları faiktir denilebilir. Hele gazellerinin Nefî'nin gazellerine faikiyeti gayr-i münkir olduktan başka hem-asrı olan Yahya ve aralarında bir asırlık fark-ı zaman bulunan Nedim gazellerine bile gıpta-ferma olacak derecede zarafet-i mâ'na ve rikkat-i hiss ü hayâl ile ârâyış-yab

olduğu müsellemdir. Şuhî-i tab'ı ve ihtisasatı-ı garam-perveranesinin nezaket-i mümtazesı dört-beş yüz senelik edebiyat-ı Osmaniye içinde kendisine bihakkın bir manna-i dil-nişîn temin etmiş olan Nedim ter-i zebanın en musavverane ve en âşikane âsârında ca be ca köhne tabirat ve edevata, hatta ufak tefek imalat ve zihafata tesadüf edildiği halde Sabrî-i Şakir'in eş'arı hemen serâpâ bu nakaisten muarradır. Şu kadar ki Nedim, tab'-ı hevesatını medhuş edecek bir cezbe-i harikülade ile meftur olduğu için onun hayalat-ı ruh-firîbi ile mest olan zaika-i edeb artık elfaz-ı mehçuresini, imalat ve zihafatını teemmüle tab-aver olamaz. Mesela Kaptan Mustafa Paşa bağî vasfında olup nefais-i aşınayan-ı edebi hal ü mebhut edecek bedaiy'-i nadiresinden olan:

*Kanı sâkî ol câm-ı firûze reng
Değildir değildir zaman direng*

matla'lı kaside-i dil-ârâsının meşhur:

*Bu gün bir gülistana düştü yolum
Ki oldu şuurum tahayyürle kem*

*Hûşan zehest âbâd-ı cennet sirişt
Ki hâkde medgam-ı mizac behişt*

*Ne gördüm ki bulmuş cihan zîb ü fer
Değil bu cihan bir cihan-ı diğér*

*Çemen mi bu yahut gülistan mıdır?
Dükkan-ı tebessüm furuşan mıdır?*

*Beni aldı hayret bu gülşen nedir?
Bu zîbinde ma'suk-ı pür fen nedir?*

*Bahar öyle etmiş fezasında cûş
Sanursın ki gerdüne ermiş huruş*

*Kim etti bu gülzarı reşk-i belişt
Kimin hasilıdır bu kâr ü bu kışt*

*Dizilmiş nihâlân-ı gül su be su
Katarıyla gelmiş meğer reng ü bu*

*Nedir namı, kimdir tarazendesi?
Kime açılır ru-yı nazendesi*

*Leb-i havzı mı mah-ı nun paresi
Süreyya-feşân ab-ı fevvoaresi*

*Olurken bu fikretle her sevdadan
Bu ebyatı gördüm yazılmış ayan:*

*Eder tab'ı fevvoaresi der kemend
Urur mevci ömrün ayağına bend!*

Ebyat-ı muacizesi meyanında:

*Ruhamende ol denli var fer ü tâb
Ki yanında çun şem'-ı rûz afitâb*

*Ne dersem gerektir unuttum sözüüm
Kılup hak-ı pâyine ben ferş yüzüm*

*Heman dem ki düş oldu sana gözüüm
Feda eyleyem hem bu yoluna özüüm (117)*

beytinin mısra'ı sanîsini Nefî'nin:

*Bihamdüillah zamanında bika'li Sabrî-i Şakir
Giriban-ı felek mehcür-ı dest-i ah-ı şekvadır.*

Yolunda tazmin etmesi üzerine Sabrî-i Şakir ünvan-ı ebediyüşşanı ile faike-yab-ı iştihar olmuştur. Azamet-i tab'ı

fahûr-ânesi ma'lum olan büyük Nefî'nin bu tazmin ile Sabrî'ye iltifatnûma-yı takdir olması kendisi için bir meziyet-i kadr-aşınayî olduğu olduğu gibi Sabrî için de öyle bir üstad-ı a'zamın behre-yâb teveccühü olmak bais-i fahr-ı ebedîdir.

Ziya Paşa merhum Harabât mukaddimesinde Nefî devrine gelince:

*Hem Sabrî-i hoş eda-yı şair
Nefî ile oldular mu'asır*

*Asârı latif, lîk azdı
Bir berceste-i kaside yazdı*

*Amma ne kaside pa-yı teessür
San sabha-i dürr ü akd-ı gevher*

*Guyâ ki sıkub bütün havasın
Cem' eylemiş anda hep kuvvasın*

*Bir vadi-i hasdır o vadi
Kimse söze vermedi o dadı*

*Bir matla'ı var gazelde hatta
Mu'ciz dediler ana ehl-i mâ'nâ*

*Elhak o suhen güzel sühendir
Nefî dahi ana gıpta-zendir*

*Peyreliğin iltimas eyler
Ol nazımdan iktibas eyler*

beyitleriyle bu tazmin fıkrasına telmih etmiş olduğu gibi beynelüdeba mu'ciziyeti müttefikünaleyh olan matla'ı da şudur:

*Verir sabra direng saye durursa serv-i bâlâdır
Alır çeşm-i kararı gitse cûy-ı sim-i sîmadır*

gibi elfaz-ı köhneyi ve tecebbürat-ı nazmiyeyi havi âsârına da tesadüf edildiği halde selife-i saf ü pakı şâyân-ı hayret bulunan Sabrî-i Şakir -bir asır evvel- bu şevaibden tenzih-i lisana himmet etmiştir. Müşarünileyhin namı ibtidaları yalnız Sabrî'den ibaret iken muahiren:

Bu demde Yusuf-ı ikbal-ı devran-kâr-ı fermadır.

Bu demde çeşni-i Yakûb nümâ nûr-ı peymadır.

matla'ı havi olup enâfis âsârından addedilen kasidesindeki:

Hudavend-i sitem-fersâ-yı âlem kim zamanında

Giribân-ı felek mehcûr-ı dest-i ah-ı şekvâdır. (118)

Yalnız bu matla' ile kasidenin uluvv-i letafetini takdir etmek mümkün ise de üstadın o neşide-i veleh-fermasındaki kudret ve sühûlet, zevk ve nefaset ve âheng-i selaset ile neşide-yâb olmak için vecd-i amîk ile mükerreren tertil etmek lazımdır ki o tab'-ı feyzâ feyzin çûşîş-i kemâline ittıla' müyesser olunsun.

Sema-yı şi'r-i Osmanî'nin encüm-i dil-efrûzu olan bu esatize-i muhteremeyi sehaib-i nisyan ve hamuşu altında bırakmak muvafık-ı insaf değildir.

Bilcümle terakkiyat-ı medeniyede, hele maarif-i edebiyete rehber ittihaz etmekte olduğumuz Avrupalıların kendi eslaf-ı ilim ve edebleri hakkında raygân etmekte oldukları ihtiramat-ı kadir-şinasânenin bizler için de kendi eslaf-ı irfanımıza bezledilmesi feraiz-i vicdaniyedendir.

Hakikat! Mesela altı asır evvel İtalya'dan gelip geçmiş olan Mudhike-i Ulviye ünvanlı eser-i meşhurun müellifi Dante'nin hatırasını elan ca be ca namına heykeller rekzolunacak tevkîr-i mahsus ile hıfz ü tekrar olunduğu halde ab ü tab-ı beyanı eş'ar-ı ceyyidesinin şehadet-i ebediyesi ile sabit bulunan Sabrî-i Şakir'in ve daha bir hayli emsalinin -ihtimal ki nesl-i cedid içinde namı bile ma'lum olmayacak kadar- mütevari-i ihmal olması dil-suz

bir fazilet nâşinaslıktır. Teşekkür olunur ki Sabrî'nin divanı "Elcevaib" matbaasında bin-nisbe nefis bir surette tab' edilmiştir.

Yahya Efendi'nin divanı bu şereften elan muhrum olduğu gibi Koca Baki'nin Mecmu'a-i Eş'ar muhallidesinin tatsız bir litoğraf basmasından başka nüsha-i mümessilesi yoktur.

Bir seneden beri matbuatın hay ü huyu velvele-perdazı arasında mateessüf maarifimize şeref-âver olacak hiç bir eser-i himmet rû-nümûn olmadı. Hele gazetelerin 31 Mart fazihasından üç dört ay evvelki mesayiha-i şütûm devr-i meş'umu tarih-i irfan ve terbiyemizde bir levs-i elim olsa gerektir! Ferda-yı inkılabımızda her türlü ümitler hilafına olarak giriftar olduğumuz fakr-ı edebî kalbimizde bir derd-i mahkûk olduğu için neden bahsedilse söz oraya müncer oluyor.

Yine mevzuu bahsimiz olan üstad-ı şî're irca-ı kelam için diyelim ki haşmet-i kelam ve hamaset-i mâ'nâ hususunda Nefî bihakın üstad-ı küll olduğu gibi Sabrî-i Şâkir de nezaket-i tasavu ve halavet-i eda cihetinden şuara-yı asrı meyanında müteferrid kâmindir. Kendisinin:

*Geçti kılıçtan fiten-i rûzigâr
Seyf-i yed-ullahı olub âşikâr*

matla'lı diğer bir kaside-i nefisesinin aheng-i tarızası, hele bu neşide-i müteseccimenin:

*Hatt-ı ruhun taze traş etti yar
Geçti kılıçtan fiten-i rûzigâr*

*Gonca-i gül gibi şikeste külah
Şahid-i mü'l gibi firûzân izâr*

*Turralar ecza-yı ümidim gibi
Gah behem cem' ü geli târ ü mâr*

gazel-i rindanesi kim bilir bir asır sonra Sadabad erağlarında
Nedim-i zevk-âgâhın kaç kereler vird-i zeban-ı şâikası olmuştur.

Ali Nusret

SF, nr. 944, s. 115, 117-118

Tenkidat-ı Edebiye:

ÇIKMAZ SOKAK

Piyes 3 perde, Muharriri: Şahabeddin Süleyman

Şahabeddin Süleyman Bey bizi Küçük Mustafa Paşa'nın, yahut Edirne kapısı civarının çıkmaz sokaklarından birine taşıyor, Nişantaşı'nda, geniş bir caddenin ortasında Nesib Paşa'nın telefonlarla mücehhez, tarif ve mükemmel konağına götürüyor. Nesib Paşa? Nesib Paşa Abdülhamit devrinin zayıf ve aciz paşalarından biri. Bir asker paşası için o kadar zayıf ve aciz ki hikâye, fecia işte bu zaaftan, bu hiçlikten, bu erkek olamamaktan doğuyor. Nesib Paşa'nın konağında Şahabeddin Süleyman bize anlattığı fecianın bütün teferruatını sahnede devleştirebilecek kadar. Müteaddit ve başka duygulu. Evvela paşanın bir biraderi var: Şekib Bey.. Kör, âdî ve alelade bir adam. Sonra onun karısı var, hikâyede büyük rol oynayanlardan biri: Makbule. Sonra paşanın karısı. Şahabeddin bu kadına paşanın dümeni diyor. Bu kadının, bütün vak'ayı idare eden bu fena yürekli kadının ismi de refika. Sonra paşanın birinci tehhülünden hasıl olan oğlu Cavid, paşanın biraderzadesi taze bir dul kadın. Cavid'le sevişmek isteyen Nermin... Ve bir de komşu kadın.. Mühim bir dul: Cavide..

Şimdi hikâyeye girişebiliriz.

Nesib Paşa, birinci izdivacında iyi bir koca olmadığına şüphe olmayan bu ihtiyar asker, bu, ikinci izdivacında arsız koca bu defa çok taze, çok güzel bir kadın alıyor. Bu kadın-Refika-

kocasının kâfi derecede vermediği meyve-i zevki en memnu' dudaklardan toplamaya alışmışmış. Eski komşularından, eski mahbelerinden -belki mektep arkadaşlarından, bunun için bütün kız mekteplerini inham ediyorum- Makbule isminde bir kadını daha kolay, daha çok sevmek için paşanın biraderine tezvic suretiyle eve alıyor. Bittabi anlıyorsunuz, bu iki kadın uzun süre sevişiyorlar. Eğleniyorlar. Ve bu macerada nihayet zavallı Makbule mağlup ve metruk kalıyor.

Bu kadar sevdirdikten sonra, hırpaladıktan sonra, Refika Cavide'yi bir komşu kadını sevmeye ve Makbule'yi ihmal etmeye başlıyor.

Makbule bu metrukiyetin acısıyla, o kıskanç acı ile o kadar zavallı, mükedder, o kadar sefil ki nihayet şüphe ettiğini, bizzat gördüğü bir levha karşısında artık isyan ediyor. Şimdi Cavide'ye ibzal olunan o zevkleri o buseleri o ihtirasları istiyor, o kadar yalvarıyor, Refika'nın önünde o kadar zelil sürükleniyor, dileniyor ki.. Fakat Refika onu sevmiyor. Kim karışır? Evet, bir vakit sevdi, eğlendi, bütün dudaklarını Cavideninkilerle yapıştıran zevkleri uzun müddet Makbule'den, bu taze, bu fakir kızıdan aldı. Fakat o fakir kızın bugün bunun devam etmemesinden şikayete ne hakkı var?

Refika eğlendi, sevdi fakat ücretini verdi. Fakir kızı Şekip Bey'in hanımı yaptı. Atlar, arabalar, cariyeler, elmaslar verdi.. Hem efendim, Refika Hanım bu mübaheseyi daha fazla uzatamaz. o artık bıktı, yoruldu, tevbe etti, namuskâr kalacak! -Sefil!- Artık Makbule de yaşayan nefret, intikam hisleri var. Nesip Paşa'nın diğer bir tarafında bir başka muaşaka oyunu daha başlıyor. Bu aşkın sahiplerini söylemesem de yine bileceksiniz, ve ihtimal ki bunu bekliyorsunuz: Cavit'le Nermin. Bu iki kardeş çocukları... Bu bizim hayatların o kadar tabii, o kadar muntazır bir şeyi ki bu bütün muharrirlerimiz böyle kardeş çocuklarını birbirleriyle seviştirmekte birbirine benzerler ve hepsi acemidir.

Bugün birinci defa Nermin'le Cavit birbirine aşklarını söylüyorlar. Teferruatını geçiyorum. Birinci ve ikinci perdelerin arası Nermin'in yatak odasında geçiyor. Nasıl garip bir saik ile gece oralardan geçen Refika, Nermin ile Cavid'i görüyor. Ve bu iki gencin musafahat-ı leylîsi o kadar gurur-ı ismetine dokunuyor ki ertesi gün Nesip Paşa'ya, kocasına artık o ev içinde gezen bu hayasızlığa tahammül edemeyeceğini söylüyor ve Nermin'i kovmasını emrediyor, Nesip Paşa bittabi razı, dümenin sevkettiği tarafa müteveccih. Karar böyle, müthiş. Zavallı Nermin'i üzecekler. Fakat niçin, Refika'yı bu kadar şiddete sevkeden sebep ne, anlayamadım -fakat o tarafta bu Makbule ile uğraşmak için mükemmel bir zemin oluyor. Onun kocası var. Şekip Bey'in dümeni de o. Evde kocasına emrediyor. Cavid'le Nermin birleşecekler, buna Şekip alet olmaya mecburdur. Hatta o kadar ki Makbule ayrı bir ev tutmaya, çıkmaya ve orada bu iki genci birleştirmeye karar vermiştir. Ve şüphesiz, şu halde Şekip Bey biraderi ve yengesine karşı Nermin'i himaye edecektir. Fakat işler bu raddeye gelince her tarafta söylenecek şeylerin hepsi, hani söylenmeyecekler bile, sarfediliyor. Senelerden beri zabtolunan kinler, nefretler dökülür, işte bu müsademelerin neticesinde Cavit onun validesi -Refika'ya- babasına bütün nefretlerini döküyor. Artık burada riyaya, yalana lüzumsuz nezaketlere ihtiyaç yoktur. Cavit haremine -artık haremi diyor- Nermin'i müdafaa ediyor. Senelerden beri bu evin sakinleri Refika'dan neler çektiler.. Neler..

İşte Makbule, işte Nermin, hatta Nesip Paşa... Zavallı aciz, fena karısının esir ve mağlubu Nesip Paşa... İşte kendisi, Cavit... Ve bu kadın, meşru aşklara bile mani olmak isteyen sert, inatçı, faziletfüruş kadın acaba nail olduğu refah ve nimete, hürmet ve saadete layık mıdır? "Hayır. Değil Cavid Bey? Değildir, senin baban bu zavallı erkeğin namusuyla oynadı... Bu kadın mahkûmdur. Mahkûm edemez. Bu kadın..." Nafile yorulmayınız Cavide. Pederiniz buna inanmaz.. Çünkü bu kadın inkar etmesini de bilir.. Ve bilir ki Nesip Paşa her şeye rağmen

ona inanacaktır. Fakat sonunda -o kadın bilmez ki- her aciz, her zavallı ve mağlup insanda son bir cümle-i azim mevcuttur. Sadedir. Müthiştir. Müthiştir, öldürür; veyahut sadece ölür, bu daha fecidir. İşte Şahabeddin Süleyman da bize bu en feci neticeyi veriyor. "Refika! Bütün bunlar, bu isnatlar, bu ithamlar yalan mı? Beni aldatmadın mı? Bu dakikada doğruyu söyleyebilirsin!" Hayır, daha değil, Refika'da iyi ne varsa hepsi mahvolmuştur. Hepsi.. Sonuna kadar hile, yalan, yalan.. Biraz daha metanet.. Biraz daha sabır ve kuvvet bütün buhranlar bitecek. Heyhat, saadet... Zevk.. Yine eski tecellisiyle yaşayacak. Biraz metanet... Fakat Nesip Paşa biliyor ki bu en günahkâr, en asî, ve en havaî kadınlar yalnız bir şey karşısında mu'terif-i acz kalırlar; bu kadınların kalplerinde son bir ziya, son bir parça ulviyet kalmıştır: İtikat. Nesip Paşa da buna müracaat ediyor. Bu kadın karşısında o büyük, kuvvetli Kur'an'ın karşısında muterif, sakit, aciz ve mağlup kalınca... Oh, bu öyle bir darbe ki, Refika Hanım, Nesip Paşa bu darbeden ölüyor, onu sen öldürüyorsun! Onu senin aşkların öldürüyor.

(68) Ve bilir misiniz Nesip Paşa, zavallı Nesip Paşa, hayatında insanların hukukundan bî-nasip Nesip Paşa bu ölümüyle neler kazanıyor? Ne kadar kazanıyor! Nesip Paşa namuslu bir adam oluyor. Nesip Paşa bizim hiç kendisinde görmeye alışmadığımız bir büyüklükle, bir asalet-i ruhiye ile ölüyor. Nesip Paşa yaşasa idi affedecekti, ve artık karısının önünde atığı her çamura, her levse bilerek, isteyerek, memnun düşecekti.

İşte hikâye bundan ibarettir. Fakat Şahabeddin Süleyman Bey eserinde Refik'ten, Makbule'den ziyade Cavit ve Nermin'le meşgul oluyor. Ve biz bu aynı kuvvette iki muhtelif vak'anın karşısında muharrire bu üç perdeyi yazdıran fikrin hangisi olduğundan müteredit kalıyoruz. Şüphesiz Şahabeddin Süleyman Bey bize sevicilik için bir piyes yazıyor. Ve bunda Cavit'le Nermin'in -ikinci planda kalan - vazifelerine, alelade, ve hiç bizi müteessir etmeyen muaşakalarına en uzun

sahnelerini ayırıyor, en çok sahne de onları yaşıyor, Makbule, Refika, Nesip Paşa, herkes onlarla ve onların aşklarıyla meşgul kalıyor. Evvela işte bu kusurla muvaffakiyetsizliği başlıyor. Sonra Şahabeddin Bey bize gayr-i ahlâkî bir mevzu intihab ediyor. Pek güzel! Bunun bu noktaya kadar itiraz etmiyorum. Bilakis Şahabeddin Bey'i bu mevzuun intihabından dolayı tebrik ederim. Her muharrir istediği bir mevzuu intihab eder. Çünkü haddizatında gayr-i ahlâki hiç bir şey olamaz. Fakat gayr-i ahlâki denilen mevzuların hikâyesinden daima bir faide düşünülür. Bu mevzular mutlaka bir faide-i ahlâki takip olunarak yazılır. Halbuki bir piyes-i atez olmak istidadında bulunan bir vak'ayı Şahabeddin Bey adeta sadece hikâye etmiştir. Ve böyle sırf hikâyeden ibaret kalan bu mevzular, böyle eserler kabul olunamaz. Çıkma Sokak'ın mevzuu bize büyük bir faide-i ahlâkiye temin edebilirdi hem de bu belki en ziyade muhtaç bulunduğumuz bir şeydi. Bu gün hayat-ı ictimaiyemizde şayan-ı izale olan bu lekenin silinmesini Şahabeddin Süleyman'ın bu eseri kat'iyen temin edemez. Halbuki bir piyes-i atezin yegâne vazifesi budur. Bir tashih-i zehab ü âdâttan ibarettir. İşte onun için demin muharriri bu mevzuun intihabından dolayı tebrik ettim. Fakat bu intihabın suret-i isti'malini tamamıyla takbih etmekte ısrar ederim. Çünkü Çıkma Sokak'ın bunu temizleyeceğini zannetmem, bilakis bütün kız mekteplerimize sirayet etmekte olan, her tarafa saldıran bu şeyi tehyic etmesinden korkarım. "Ben ahlâk değil; sanat düşünürüm" demek, intihab ettiğiniz mevzu için değildir değil mi?

(69) Sonra Şahabeddin Süleyman Bey'in o pek ziyade takdir ettiğim, meftunu olduğum lisanını, zengin lisanını bu eserde bulamıyorum bütün eserlerinde üslubuyla bir sanatkâr olan Şahabeddin Bey bu kitapta alelade bir teessür olmakla kalmış. Ancak üçüncü perdede biraz güzelleşmiş bu lisanın kusuru eşhası kendi lisanlarıyla konuşurmak istemekten tevellüt ediyor. Fakat her kitapta -hatta Şahabeddin Bey'in bütün diğer eserlerinde de olduğu gibi- müellifler eşhasa kendi lisanlarından daha yüksek bir lisan vermeye mecburdurlar. ○

eşhasa kendi lisanlarından daha yüksek bir lisan vermeye mecburdurlar. O eşhasa fikrinizden verdiğiniz gibi biraz da lisanınızın asaletinden vermeye mecbursunuz.

Bir tiyatro kitabı da bir roman kadar itina-yı üsluba, itina-yı tahrire muhtaçtır. Biliyorsunuz ki yalnız realist olan sahne müellifleri daima sükut etmişlerdir. Halbuki Şahabeddin Bey eşhası da kâfi derecede yaşatamıyor. Onları eksik veyahut yanlış tertip etmiş. Mesela Makbule Hanım'ın hâlât-ı ruhiyesi bizi her perdede ayrı bir nokta-i tedkika sevk ediyor, sonra Nesip Paşa hiç yaşamayan bir tip. Bu kitabın en dikkatle tertip olacak bir şahsı iken muharririn hiç bir ihtimamına mazhar olamamış. Nesip Paşa'ya bir ahlâk, bir ruh, kat'i bir mevcut verilememiş. Şekip Bey pek silik para kabilinden kalıyor. Onda da hayat yok. Refika bir melodram haini hissi veriyor. Halbuki o kadının da acıları hisleri var. Size adeta ruhen çok asil zannettiğiniz Cavid'den bahsetmeyeceğim, Şahabeddin Bey onu bir tulumbacı yapmış, elinde silah, sarhoş ve küfürbaz bir tulumbacı... Yalnız Nermin müstesna! O, bütün nezahet ve asaletle o kadar mükemmel yaşıyor ki... Şahabeddin onun arzularını, ihtiraslarını o kadar vakıfane tasvir etmiş ki işte buralarda müellifin dest-i vukufu görünüyor.

Piyesin suret-i tertib ü inşasına gelince birinci perdeyi mükemmel buluyorum. Pek mükemmel... İkinci perdede ise hiç bir şey bulmuyorum... Oh, bu ikinci perde... Piyesin bütün adamlarında hiç bir parça asalet-i ruhiye bırakmayan gain perde! Zaten bir piyesin developpementı için çok kısa olan bu ikinci perdeye gayet bî-lüzûm fazla sahneler ilave edilmiş. Eser bu perdede topallıyor. Onu bu sükut buhranı geçiriyor. Üçüncü perde yine biraz canlanıyor... Yalnız bu üçüncü perde son meclise kadar Cavit'le Nermin için yazılmış gibi... Size muharrir daima onlardan bahsediyor. Onların aşkı, onların hukûku, onların istikbâli.. Onların felaketi... Eşhas hep onlar için söylüyor. Adeta bu piyeste Şahabeddin Süleyman Bey seviciliği hiç takbih etmiyor. Yalnız bir sevicî kadını mezmum göstermek istiyor. Bu

kadını istediği gibi sevimsiz yapmak için Cavit'le Nermin'in etrafında daimî bir endişe halinde gösteriyor. İşte ben bunu çok zayıf buluyorum. Ve Şahabeddin Bey piyesinin en mühim muvaffakiyetsizliğini bu esasın çürüklüğünde, za'fında buluyorum.

Bütün perdelerde müthiş bir buhran-ı münakaşadan sonra derhal bir rükûdet-i mükalemeye mütebeddül meclisler o kadar çok ki... Bütün bunlara rağmen piyeste -asaletten maada- büyük bir cazibe, bir davet-i tecessüs var. Sahnelerde müellifinin iktidarını ifşa eden bir metanet, bir hayat, bir helecan var. Niçin? Çünkü bu piyesin müellifi Şahabeddin Süleyman'dır, ve Şahabeddin Süleyman bugün muharririmizin en sanatkarıdır, tiyatro muharrirlerimizin üstadıdır.

1 Eylül, 1325
Müfid Ratıb

SF. Nr. 967, s. 67-69

Bir izah: Şu tenkidin tarih-i tahririnden sonra bir edebiyat-ahlâk münakaşası açıldı. Bir piyesi atez nokta-i nazarıyla Çıkmaz Sokak'ta bir kaide-i gaiye aramaklığımın edebiyattan alelumum muntazır olan gaye-i ahlakiyedir, fikrine taraftar olduğum anlaşılmalıdır.

Teşrin-i sani, 1325

M[üfid] R[atıb]

ÇIKMAZ SOKAK TENKİDATI MÜNASEBETİYLE

Son makalemde vicdana ait olan efkar-ı mukni'amın nihayet zımnem ve me'vulen kabul ve tasdik edildiğinden dolayı nirvana muharririne medyun-ı şükranım. Çünkü yine, mukteza-yı meslek, hiç-i fikir ü mutalaayı setreder şuh ve ebleh-firîb bir gaze-i latife altında pinhan olan musahabe-i edebiyelerinin son satırlarında akl u muhakemenin de insanlar arasında pek mütefavüt olduğunu teslim ediyorlar ve bu hükme ilave ederek diyorlar ki:

"İnsanlar iyiyi hisleriyle hakikati de akl u muhakemeleriyle bulmak itiyadındadırlar."

Akıl ile bulunan hakikatlere misal olmak üzere Colomb'un Amerika'yı, Luther'in Protestanlığı ve Karl Marks'ın Kollektivizm denilmek istenilen bir meslek-i iştirakiyi -çünkü Sosyalizm eski, pek eskidir.- Keşfettiklerini dermeyan ediyorlar ki pek doğru bir fikirdir. İyilik, fenalık gibi şeylerin akıl ile değil fakat his ile keşfedilmesi hakikatine gelince: Bu hususta da makale-i sabıkamdaki tafsilatı pek kâfî görerek başka delail-i subutiye ibrazından sarf-ı nazar buyuruyorlar. Çünkü bizde milliyetimizin menfaat veya mazarratına ait olan bir hayr ü şer meselesini tatabbü' ediyorlar ve kendimize bir hiss-i derûnî olan vicdanı rehber ittihaz eyliyorduk, yoksa ne bir haber muadelesi hallolunuyor, ne de bir kıtanın keşfine çalışıyordu.

Hülasa Yakup Kadri Bey artık tebdil-i fikir ederek, ilk fenalık gibi şeyleri bulmak için akıl ve muhakemeden

münhasıran ondan istimdad edemeyeceğimizi gayet şeffaf ve vazih bir ifade ile itiraf ettiler.

Bir katilin cezalandırılması keyfiyeti de, zannedersen, daha parlak bir itiraf-ı zımnîden başka bir şey değildir. Çünkü hakimlerin ita-yı hüküm ettikleri beyan buyuruluyor ki şüphesiz hükkamın ve hele Jurilerin yalnız vicdanlarına bina-yı hüküm eyledikleri muhtac-ı izah değildir. Ve bu vazife onlara mevdu' olduğundan bir katilin katil olduğunu isbat için hançeremi yırtarcasına bağırip çağırısam sözüme elbette kulak asan bulunmaz. Esasen huzur-ı hakimde biri aleyhinde şikayette bulunan bir adam saika-i kin ve garazla yalan da söyleyebilir, vicdanı hilafında da hareket edebilir.

(56) Mamafih bir cürmün vukuunda esbab-ı sübutiye taharrisi tabii olduğundan cürm ile mücrim ta'yin etmedikçe vicdan işe başlamaz. Bucağa kadar saha-i faaliyet akl u muhakemenindir.

Vicdan sirkatin, katlin, zinanın ef'al-i kabiheden olduğunu temyiz eder, yoksa, bir sârikin bir merdiven veya bir maymuncuk ile mi bir eve dahil olduğunu taharriye memur olan o değil, belki göz ve dimağdır.

Tetebbü' ettiğimiz meselede ise Şahabeddin Süleyman Bey'in yazılıp yırtılmış, yanmış veya zayi olmuş bir eser gayr-i matbu'dan bahsetmiyorum ki delail-i sübutiye taharrisine mahal görülsün... Fiil vaki... meşhud ü aşikar... muzır, pek muzır bir eser, iğrenç bir mezbele... Kerih bir leke... Fail de malum ve muîn.. Artık samiimiz olan koca bir milletin huzuruyla vicdan hiç tereddüt etmeden aldanmadan hükmünü verir ve der ki:

"Zarar izale edilir!"

Yine makale-i sabıkamda Romalılardan, Atinalılardan, Mısırlılardan bahsettiğim zaman şahsa hasr-ı muhakeme etmeyerek pek umumî keyfiyetlerden misal getirmiş ve

milyonlardan müteşekkil olan milletlerle istişhad ederek hatta Kartaca'nın bile bir zaman mahdud için reh-i dalalete saptığını söylemişim zannederim. Bütün bunlar bir sükut-ı akılane ile itiraf ediliyor ve fikirlerim hemen hemen lisanımdan südur ettiği gibi tekrar olunuyor. Ben yalnız bir şeye itiraz edeceğim: Dedelerimize hunharlık isnad edemeyiz. Muharebe edenlere nasıl vicdansız demeye cesaret edemezsek, nasıl harbi mecburülicra bir ameliye-i cerrahiye olmak üzere tanırsak nehib ve yağma ve fikr-i isitila gibi bazı âdât-ı müteferriayı da yine hubb-ı vatan ve memleketten münbais bir his olmak üzere telakki etmeliyiz. Aksini nasıl iddia edebiliriz ki 1900 Çin yağması, Almanların Afrika-yı Cenûbî'de, İspanyollarla Fransızların Fas'ta ve İngilizlerin Transuval'deki hareketleri daha müthiş bir garet-i zebunkeşaneden başka bir şey değildir.

Şimdi bütün bu münakaşata sebep olan nedir bunu taharri edelim... Zira maksattan hayli uzaklaştık.

Resimli Kitap münekkidin bir cesaret-i necibane ile şehviyyat ve levsiyat muharrirlerine fırlattığı acı hakikatlere hücum edebilmek için mücehhez oldukları o nazariyat-ı batile de tükendi. Tağyir-i hakikatten, setr-i bedahetten başka bir fürce-i firar kalmadı. Bu pek aşikar; çünkü Raif Necdet Bey ilk (57) musahabesinde ne edebiyatı felsefe-i ictimaiye ve ahlakiyeden ibaret addetmişti ve ne de tabiati, hüsn ü aşkı hudud-ı sanattan ihraç eylemişti. Bu iddia-yı garibin za'f ü butlan muhakemeyi gizler bir perde-i tecahülde başka bir şey olduğunu zannedersen pek rânâ izah etmişim. Yalnız millet, fazilet ve vicdan namına icale-i kalem ittiğimizi , Çıkmaz Sokak, Pençe vesaire gibi en müstekreh bir Fransız muharririni bile terhiş edecek birtakım mülevves paçavraları Osmanlıların duş-ı ismet ve necabetinden silkip atmak için çalışıp durduğumuzu anlattık. Anlattık, şimdi bize yine sanattan bahsediliyor. Bu ne taannüd?.. Hâlâ bu teraneyi mi işiteceğiz?..

"Ey ahmaklar! Bütün âlimlerin, mütefekkirlerin ilimleri, fikirleri hiçtir" yolundaki ibareye gelince: Bu herhalde dimağımdan başka bir şeyin zade-i icadı ve ibda'ı olsa gerek... Çünkü lisanımdan ne ulemayı ve ne de mütefekkiri rencide edecek hiç bir sözün sadır olduğu pekâlâ tahattur ediyorum.

Levsiyatın temas ettikleri eşyayı tathir veya telvis edip etmeyeceğini keşfeylemek için şehadet-i vicdaniye ile iktifa etmemiz, ulema ve hükemanın başka türlü düşündüklerini nasıl ihsas edebilir? Eğer Yakup Kadri Bey birkaç refikiyle isnad-ı sanatı olan bir iki Kartiyelaten şairi müstesna olmak üzere âlemi fikr-i mudilline teşrik ediyorsa bu pek bedbin, pek hodpesendane bir hareket olur. Hele biz böyle bir iddiada hiç bulunmadık. Koca bir İngiliz milletinin, milyonlarca halkın mazhar-ı tasvib ve takdiri olmuş bir memnu'iyet-i resmiden bahsederek menfaat-ı milliye muvacehesinde sanatın nasıl tahdit olduğunu ve efkar-ı mesrudemin dünyanın her tarafında ve hatta, bir iki sefil istisnadan başka Fransa'da bile hükümferma olduğunu isbat ederek Fransa denilince temin-i maişet için yazı yazan bir iki hevaperest muharrir anlaşılmayacağını söylememiş miydim?

Mamafih muzır bir şeyin memnu olup olmayacağı gibi sebük-seranın bile tek nazarda halledeceği basit ve sade bir hakikat, en ibtidai bir mesele-i vicdaniye için hiç bir âlim veya mütefekkirin fikr ü şehadetini de ilaveye ihtiya var mıdır?... Güneşin parlak olduğunu isbat için basırânıza müracaat ediniz demiş olsaydım, yine sözüme inanmayacak mıydınız?...

Fakat madem ki muhatabımın vicdanı, itirafı vechiyle bila kayd ü şart en mülevves ve en muzır eserlerin de tab' ve neşrine cevaz vererek edipliği insaniyete şöhreti fazilete takdim ediyor, mademki her yerde ve her tarihte insanların mukaddes sandığı ve zâif-i ibtidaiyeden bile tecride rıza gösterilerek: "Bir edip milletine, memleketine muzır olabilir, fakat sanatkârlık her şeyden mukaddestir. Ve insanın en büyük meziyeti ediplik ve şairliktir." deniliyor. Ben artık muarızlarımın vicdan hakkındaki

mütalaatını mazur görür ve bir daha vicdanlarına müracaat etmelerini tavsiye etmem...

Yakup Kadri Bey müdafaasını deruhte ettikleri mülevvsatı tath tath okuyabilir, vicdan hakkında artık istedikleri gibi best mütalaa edebilirler. Ben yalnız şu fikirlerini tashih etmek istiyorum ki dünyada hiç bir dimağ-ı zinde ne kendisi ve ne de Çıkmaz Sokak ve Fantezi müellifi ile hemfikirdir.

Muarızlarım iştibah ediyorlarsa az buçuk tettebbü' külfetinde bulunarak Fransa'nın en meşhur temaşanüvis-i hazırı olan Edmond Rostand'ın Kartal Yavrusu ile Cyrano de Bergerac'ı başta olmak üzere bilcümle eserlerini ve sonra Emile Faguet ile Jules Lomter'in Tettebbüat-ı Edebiye'lerini, tiyatrolarını, Coppee'nin şiirlerini, ve Victorien Sardou'nun Anadole France'ın ve Vugut de Richen'in ve bilhassa münekkahiyet ifade ve ulviyet-i fikir ve muhakemesiyle yekta olan Gustave Lanson'un sanat ve sanat-ı tahrir hakkındaki kitaplarını, hülasa, müzeyyen bir yatak odasında âşık yekruzesini bekleyen bir fokotun ancak tezyid-i ihtiras ve iştahasına hadim olan hayvanî eserlerden başka her eseri; her müellifi, hatta hatta Marcel Prevot bile mutalaa edebilirler. Allah için olsun söyleyiniz. Bunların hiç birinde Çıkmaz Sokak ve Pençe'de olan müzahrefatın zerresine tesadüf edilir mi?.. Görülmüş müdür ki dünyanın hiç bir tarafında, hiç bir sahne-i edeb üzerinde bir erkek kadına köpek, kaltak, murdar diye hitap ettikten sonra yüzüne tükürmeye rıza gösterebilir? Ve sonra bir beşir en (58) iğrenç, en isyan-engiz bir hareket-i kelbaneyi tanzire devet edilsin?.. Bir kadın, Türk terbiyesi gören, mürebbiyeler, telefonlar muhitinde yaşayan ve bir paşaya mensup olan bir kadın alenen, utanmadan, yüzünü kapamadan bir erkeği firaş-ı şehvet ve rezalete davet etsin?.. Ben fahişe namını memleketimizde yok derecesinde ender ü nihan sanırken meğer fahişelerin en mülevvesleri, en cüretkârları aramızda imiş, bizimle hem hun u maye imiş de haberim yok!..

Zavallı hemşirelerimiz!.. Saf, nezih ve pakize kızlarımız! Bizler birer mehpere-i iffet ve nezahet olan mukaddes çehreleriniz bile en küçük bir nazare-i tesyibden gizlemek endişesiyle çırpınıp dururken dalalet-kâr eller o masum, o pak-damen vücutlarınızı ne korkunç, ne meş'um çirkabeler, mezbeleler içine sokmak istiyorlar. Sanat bu mudur? Edebiyat buna mı derler!..

Haydi hiç bir muhakemeye müstenit olmaksızın levsiyatı da tasvir ediniz. Fakat hiç vuku bulmayan, hiç vücudu olmayan bir şenaati, bir lekeyi bütün bir millete isnat etmek, koca bir hey'et-i ictimayeye karşı doğru söylememek bütün bir insaniyeti, bütün bir vatani tahkir etmek... İşte bu Raif Necdet Beyefendi'nin dediği gibi bir cinayet, hem de pek büyük bir cinayet-i ictimaiyedir.

Şahabeddin Süleyman Bey, artık size hitap etmek sırası geldi. Çünkü nihayet anlıyorum ki eserinizi Raif Necdet Bey'in bir eser-i nezaket olmak üzere yaptığı gibi kısmen değil, tamamen teşrih etmedikçe hakikat daima kapalı kalacak, ve sözlerime daima itiraz edilecek!..

Bu temaşayı niçin yazdığınız, iyi, fena, güzel veya çirkin bir levha-yı kudret mevhum-e-i sanatkârânenizle tasvir etmek maharet göstermek ve alkışlanmak için mi?... Hayır!... Bin kere hayır!... Çünkü böyle bir levha mevcut değildir ve olamaz piyesinizdeki kahramanlarınızdan her biri Osmanlı değil -Osmanlılarla temasta bile bulunmamış... Hatta bir İngiliz değil... Hatta Fransız bile değil.. Çünkü esasen insan değil!..

Tasvir ettiğiniz ailede bir Osmanlı ailesi ve ne de bir Fransız familyasıdır.. Bir kelime ile: Bir mecma'-ı kilaptır, aleni, mütevali naneler, şenaatlere makes olan bir sahne-i rezaildir: Refika Makbule'yi seviyor; onu terk ediyor, Cavide'ye gönül veriyor; oh!... Tüylерimin ürperdiğini hissediyorum fakat

metanet!. Sadedden ayrılmayalım!... Onlar cümbüşte olsun; Nermin ile Cavit sahnede arz-ı endam ediyorlar. Cavit bir fuşhaneye yakışmaz bir eda-yı bikaydî ile hissiyat-ı şehevanesini Nermin'e açıyor... Fahişeleri ürkütecek bir itidal ve sükun içinde Nermin de onlara cevap veriyor.

Bir mukavele-i dad ve sitede pek benzeyen bu muaşaka-i garibe bir an içinde unutuluyor. Derhal başka mevzulara intikal ediliyor. Nihayet Cavit Refika ile Cavide'yi cürm-i meşhud halinde der-dest ediyor. Onları öldürmek istiyor; Nermin en nefret-engiz kokotlara bile vesile-i hicap olacak bir kahramanlık ibraz ederek namusunu hakk-ı sükût olmak üzere Cavit'e teslim edeceğini itiraf ediyor ve onu yatak odasına doğru sürüklüyor. Biraz sonra Nermin ile Cavide muhabbet-i kelbanelerinin en itiraz-engiz bir dakikasında derdest ediliyor. Cavide Nermin'i, Nermin Cavide'yi tehdit ediyor; biçare mahalle kadınlarımız, ne olur gelseniz de şu hanımlara biraz ders-i ismet ve fazilet verseniz!...

Nihayet Cavit Nermin'i müdafaa ederek o benim karım diyor; ne âdîlik!... Bilmem Tulumbacı Hüseyin Ağa buna isyan etmez mi?... en sonra Cavit pederi Nesib Paşa'ya Cavide'nin sergüzeşt-i çirk-aludunu ihbar ediyor; her nasılsa faziletkâr olan bu biçare ihtiyar da zevcesine Mushaf-ı Şerif'i uzatarak yemin etmesini ve aleyhindeki isnadatı tekzip eylemesini teklif ediyor. Fakat o kabul etmiyor. o ise kederinden derhal düşüp ölüyor.

İnsaf, insaf, insaf!... Bu kadar kirli bir aile nerede görülmüş? Fuşş-gedelerin bile kusup çıkaracakları bu sefiller memleketimizin en sefil en bayağı, en âdî bir ailesi erkanından ise âlî tabakalara has olan o büyük kelimeler, cümleler, o derin felsefi muhavereler ne?... O mürebbiyeler, o telefonlar ne?.. Ve illa namusa, aşka karşı bu kelbane, bu vahşiyane husumet ne?... Eğer böyle bir aile memleketimizde mevcut değilse bu piyesi yazmaktaki maksadınız ne?.. Refikiniz Yakup Kadri Bey, sanatkâr olmak, hissetmek ve hissiyatını tasvir eylemektir,

diyor. O halde siz hiç görmediğiniz, işitmediğiniz, hissetmediğiniz bir levhayı teşhire kıyam etmiş oluyorsunuz, huzuzat-ı ruhiye ve cismaniyeyi tahris ve tehyic edecek bir yalan mı söylüyorsunuz?.. Hayır! Yine hayır!... Çünkü eseriniz ne dimağı, ne kalbi ve ne de cismi mütezevvik edebiliyor. Nefret, istikrah, azap, isyan, işte eserinizi okuyanlarda uyanan ihtisasat bunlardan ibaret!..

Piyesinde aşk var, visal var, fakat öyle kerih ve iğrenç iğrenç bir aşk ki piyesinizi bitirebilen bir kari'in kalbinde muhite karşı bile müthiş bir gayz ve husumet hissi doğuyor. Aşkın ulvi, nezih raşeleri helecanları yerine en behimi, en gayr-i tabii hisler her satırınızda her sahifenizde nazara batıyor, ve istimal ettiğiniz o galiz, o edebi idbar kelimelerle zemin-i temâşâ hal-i tabiisinden daha müthiş bir manzara irae ediyor.

Beattie, Bourget, Mouppassand, Hervieu, Prevost gibi muharrirler de bazan en ihtiraskâr muhabbetleri takdir ederler. Fakat ne bu kadar küçülürler, böyle tefessüh ederler ve ne de kari'lerini bu kadar kirletirler...

Marcel Prevost'nun Kadın Mektupları, Aile Saadeti, Jully'nin İzdivacı vesaire gibi bürehne eserlerini okuyunuz, muharrir cismaniyetinin bütün esrarını havi olan bu kitaplarda nazar-ı kari'i ketmedecek ve hatta birkadına humret-i haya verecek bir kelime-i galizeye tesadüf edebilir misiniz?..

Hiç olmazsa bu eserler o kadar rakik ve sevimli bir üslup ile, o kadar şairane ve nezihane kaleme alınmıştır ki en ciddi bir insan bile kalbinde hi bir hiss-i isyan duymaksızın bunları okur ve hatta istifade eder.

Siz de bu kuvve-i tasviriye var mı?.. Heyhat!... O hayde piyesinizi ne maksatla yazdınız?. Fikrinizce teşhir ettiğiniz rezaletlerin men'ine hizmet edeceksiniz; ne garip bir iddia! Eserinizden tereşşüh eden hüküm ise ne kadar başka, ne kadar vahim! Cavide cezasını bulsaydı, namuslu olsaydı, belki... Fakat

bu kadın onda zinayı kabul etmiyor yalan yere yemin etmekten ihtiraz ediyor. Ve bu hareketi namusa mugayır buluyor. Demek Cavide ehl-i iffettir. Halbuki biraz evvel mahbesiyle... Demek ki o bu hali pek tabii ve pek meşru buluyor... Ne güzel nasihat! Millete, hey'et-i ictimaiyeye ne ulvi bir hizmet!...

Görülüyor ki eseriniz hem gayr-i tabii, hem muzır, hem de, tarz-ı beyan ü tasvir itibarıyla menfur ve müstekreh. Yeni bir lisan-ı temaşa icat ettim diye müteselli oluyorsanız mateessüf bu hususta yanılıyorsunuz. Zira teceddüde alel'umya tabi olarak bunu her satırınızda, her kelimenizde, izhar etmek istiyorsunuz ki pek gülünç, pek tıflane oluyor. Allah için olsun izah ediniz. Bir rovelver kurşununu arapça birkelime olduğunu unuttuğunuz balgama teşbih ederek: "Rovelverin müthiş balgamıyla...." demekteki maksudınız ne idi?... Bu son teşbih ile ne kurşunun anef ve salabeti ve ne de dehşeti, sürati artmış oluyor. Yoksa pak ü nezih hiç bir kelime istimal etmemeye peyman mı ettiniz arzu-yı gaşeyan sözü kamus-ı edeb ve nezahete nasıl girebilir? İbraz ettiğiniz âsâr-ı teceddüt: "Haline vakıf olmaya pek susadım." gibi (59) ibarelerden, hüsn-ı haraları, denaet-i hergeleleri, dahi pırlantalar, taklid-i nevbet-i mütekamile... gibi terakib-i acayıpten ibaret ise zavallı lisanımız! Fakat siz yolunuzda devam ediniz!... Zemininizde üslubunuzda iltizam ettiğiniz bu edayı ebleh-firib-i teceddüt en kestirme bir tarik-i iştihardır, ve size aldanacak binlerce sade-dil vardır.

Yazınız! Kaleminiz milletin kalbine dayansa da yazınız ve hale-i sanatı başınıza takarak bir müddetcik daha parlayınız, parlayınız!. Bugün değilse her halde yarın tir-i hakikat inkişaf edecek... Ve şimdi firifte-i fûrûğunuz olanlar o zaman eserlerinizdeki sahte ışıkların -en meşhur ve en yeni bir Fransız münekkidînin dediği gibi- bir tefesfür müzbeliden (te-fe-sin-fe-re mım-ze-be-lam-ye) başka bir şey olmadığını görecektir, anlayacaktır.

M. (ehmet) Rauf

SANAT VE TAKLİT

-Şebab-ı Mütefekirimize-

Artık bugün, Fikret ve Halit Ziya'nın neslini takip eden bir nesl-i cedid-i edebî mevcudiyeti tamamıyla tezahür ediyor. Rah-ı tekamülde şimdilik batî, fakat emin ve azimkâr hatvelerle ilerleyen bu nesil-i ahîrin isbat-ı mevcudiyetine en büyük delil, bu genç hadimîn-i sanata karşı yavaş yavaş yükselmeye başlayan adem-i huşnudî nidalarıydı...

Bazen bir kisve-i vatanperverane, bazen de bir rida-yı fazile tahtında tecelli eden ve yek-nazarda hayır-hahane -hatta biraz da üstadane- zannolunan bu itirazlar, bu muhalif cereyanlar, hakikat-ı halde fikr-i tevakkîf ve tedenninin fikr-i terakkiye karşı ref' ettiği bir nida-yı infialden başka hiç bir şey değildir... Fakat bu nidalar ne kadar dil-hıraş, ne kadar tarraka-âlûd olursa olsun, rah-ı tekâmülünde kat-ı merahil eden edebiyatımızın istikamet-i tabiiyesini asla değiştiremeyecektir.

Nesl-i ahîr-i edebî hedef-i itirazat eden kitle-i muarizîn arasında pek muhtelif tipler meşhud oluyor. Bunların bir kısmı, alelumum ref-i nida-yı itiraz ederek nesl-i cedidimizi umumiyetle şâyân-ı tahkir gören zavallı "mizonaist" teşkil ediyor. Bunların safvet ve samimiyeti katiyyen muarra tenkitlerine, efkâr-ı tıflane-i ediplerine atf-ı ehemmiyet etmek kadar boş, bîmânâ bir şey olamaz...

Fakat bu kadar ileri itmeyerek, bu genç sanatkârların mezaya-yı edebiyelerini tamamıyla inkâr etmeyen, zahiren hayır-

hah bazı muterizi daha var ki bunlar, guya esaslı bir nokta-i itiraz bulabilmek için, başka bir cihetten hücum ederek, böylece efkâr-ı umumiyeye karşı isbat-ı ehliyet ve galibiyet etmek istiyorlar; ve diyorlar ki: "Azıcık ciddi eserler yazalım; bir milletin yalnız aşk ile kadın vadisinde seyran-ı müstaid alması kabul edilemez!"

Esas itibarıyla tamamıyla müşterek olduğum bu fikir, mateessüf o kadar yanlış, fakat o kadar mahirane bir surette istimal ediliyor ki insanın yek-nazarda bu mugalata-i mantıkaya inanacağı geliyor. Şüphesiz ki bir millet yalnız aşk ile kadın değil, biraz da felsefe ve ulum-ı ictimaiye vadilerinde dolaşmalıdır; fakat bu seyranı yapacak olanlar, akalim-i hülyada dolaşan -ve mateessüf pek ziyade mahdudü'l-miktar olan- şairlerimiz değil, ulum-ı mezkure ile mütevağgil olan mütefekkirînimizdir. Ve biz bu vazifenin adem-i ifasından dolayı hiç bir vakit genç ediplerimizi tahtie edemeyiz...

Medid ve dûra dûr bir devre-i elîme-i istibdadın eser-i şeameti olarak bugün adetleri hatta ahadhanesini dolduramayan mütefekkirîn-i cedidemizin uhdelerine mahmul olan vazife-i mâneviye o kadar büyük, ve bunlar meyanında vazifelerini hakıyla ifa edenler o kadar az ki, insan milletimizin istikbali nokta-i nazarından şu hal-i nedreti pek esef-engîz buyuyor..

Fakat şâyân-ı esef hallerden biri de, kendilerini ulum-ı ictimaiyenin bilcümle aksamında mütebahhir zannederek, efkâr-ı umumiyeye, hakikat-i halde bîhaber saf ve samimi dimağlara karşı büsbütün irae-i ehliyet ve iktidar etmek için daima ilimden, felsefeden, hikmet-i bedayi' nazariyatından -fakat adeta onların bir karikatürünü çizmek şartıyla- bahsedenlerin; ve ilim namına en fahiş hatalar irtikab ettikleri halde yine âlim geçinen ve halka karşı taraftar-ı ilim görünenlerin (137)

İnsan bu muttasıflara karşı ekseriya bir tebessüm-i müstehziyane ile iktifa ederek o namütenahî yanlışlıklara atf-ı ehemmiyet eylememek istiyor. Fakat ehemmiyet verilmemekten neş'et eden bu lâkaydî bazen o kadar fena neticelere bais oluyor

ki.. bilfarz bu müttesifler karşılarında ulûm ü fûnûna hatta biraz aşına hiç bir ferdin mevcut olmadığına hükmederek artık efkâr-ı -daha doğrusu mugalatat- ilmiyelerini büsbütün serbestane birsurette neşreliyorlar; ve müştak-ı ulûm olan bazı gençlerimiz, bu sofistatî birer hakika-ı ilmiye addıyla zavallı müfekkirelerini bu yolda şeylerle dolduruyorlar... Artık bunun ne derece şâyân-ı teessüf olduğunu, ve bu gibi mütefekkirîn-i cedidenin hatiat-ı ilmiyelerini tashih etmek lazım olup olmadığını muhterem kari'lerimin pak ve samimi vicdanlarına havale ile beraber, vicdanen bunların lüzum-ı tashihine kani' olduğumu beyandan da geri durmam...

Her zaman basıra-i istiğrakımıza çarpan bu hatiatı birer birer enzar-ı kariine arz etmek kadar kolay ve basit bir şey olamaz.. Bilfarz geçenlerde, sanat ve ahlaka dair iştiâl eden bir münakaşa-i bîsûd esnasında, mütefekkirîn-i ahiremizden iki zat edebiyatı şu yolda tarif etmişlerdi:

"Edebiyat, hayat-ı beşeriyenin fotoğrafını almaktır!"

Daima pozitivismden, determinizmden, felsefe-i sanattan dem vuran, şebab-ı mütefekirimizi tamamen techil ile kendilerinden başka hiçbir mütefekkir göremeyen zîvukûf zevat için, edebiyatı bu yolda tarif etmek kadar şâyân-ı hicap; alelumya techil olunan şebab-ı mütefekkir içinde bu kadar şâyân-ı hande ve istihza -faat, hakikat-ı halde şâyân-ı teessüf- bir şey yoktur. Filhakika, Fransa'nın büyük filozofu "Hippolyte Taine"nin "Felsefe-i Sanat" nam eserinde tamamıyla aksini iddia ve isbat ettiği bu tarifi dermeyan etmek, daha hikmet-i bedayi'in mübadîsine kesb-i vukûf edilmediğinden başka hiçbir şey ismat etmez.

Taine, Ojeny Verone gibi hikmet-i bedayi' ulema-yı meşhuresinin efkâr ü mütalaat-ı ilmiyelerine istinaden yazılmış olan sutur-ı atıye, yukarıdaki edebiyat tarifinin ne derece hata-âlîd olduğunu isbat ederek bazı mütefekkirîn-i ahiremizin mahiyeti hakkında birkaç genç dimağda bir intibah fikri

uyandırabilirse, muharriri için bundan büyük bir şeref-i mânâ olamaz...

İnsan ile birlikte tevellüt eden, ve faaliyet-i aliyenin tezahürat-ı azizyesinden biri olan sanat ibtida-yı emirde taklit ile başlamıştır. Şiir, resim, heykeltraşlık gibi sanayi-i taklidiye isimlerinden dahi anlaşılacağı vecihle az çok taklit üzerine istinat eder.

Basit bir nazarla bakıldığı halde, bir avuç şube-i sanatın tabiiyet-i esasiyesi taklitten; ve mevzuu, mümkün mertebe hakiki bir surette taklitten ibaret zannolunur. Çünkü bir heykelin zîhayat bir insanı, bir tablonun evza'-ı hakikiyeleriyle hakiki şahısları taklit için yapıldığı, kezalik bir eser-i edebînin, bir piyesin, bir romanın da tabi ve ahval-i hakikiyeyi irae ile bunlar hakkında bir fikr-i sarîh i'tası maksadıyla yazıldığı pek bedihidir. Nitekim bu hususlarda muvaffak olamayan bir ressama, ağaçların rengi böyle olamaz, muharrire, (137) insan hiç bir vakit böyle düşünmez, dememiz, bu sanatlarda hakikatin mümkün mertebe taklidini arzu ettiğimizi gösterir.

İzah meselesi için, bu hususta iradî icap eden deail-i adideden birkaçını daha hûlasaten arzedelim.

Evvela: Bir sanatkârı nazar-ı itibara alırsak görürüz ki ilk devre-i sanatında bizzat tabiatı tefehhüs ile orada gördüğü güzellikleri ifadeye çalışır. Bu devir, onun devre-i kemalidir. Bunu takip eden zamanda ise, artık eşbah-ı muhite hakkındaki malumat-ı müstahziresiyle tertib-i âsâr ederek tabiatı yeni hiçbir şey görmez. İşte bu devirde, onun devre-i sükût ve inhitatıdır. Demek oluyor ki bir sanatkâr tabiatı taklit etmeyince, meziyat-i sanatkârânesi sûtût ve uful eyliyor...

İkinci bir delil daha: Tarih-i sanatın bize arzettiği emsile-i müteaddide, bir edebiyatın kat'iyyen tabiatı taklide ihtimam

etmemesini istilzam ediyor. Bilfarz Fransa edebiyatı, on yedinci asırda en saf, en münekkih bir mertebe-i memlekete vasıl olmuş; hele lisan-ı temâşâ, bütün müntesibîn-i edebi mestü meftun edecek bir mükemmeliyet-i mahsusa ile temeyyüz eylemişti. Çünkü o asrın muharrirleri etraflarındaki şeyleri taklitten başka bir şey yapmıyorlar, ve yalnız bununla meşgul oluyorlardı. Halbuki bir asır sonra gelen üdeba, eşya-yı muhite yerine, bir asır evvelki muharrirleri taklitle iktifa ettikleri için, asr-ı mezkurun nihayetlerine doğru edebiyatta hiçbir letafet kalmamış, nezaket-i üslup, zarafet-i lisan tamamıyla kaybolup gitmişti...

İşte bu gibi delail gösteriyor ki sanatta muvaffakiyet için, taklidin hakiki ve mükemmel olması ve bunun için de tabiatın hiçbir vakitte enzar,ı dikkatten dūr tutulmaması lazımdır.

Fakat bu cihet hakikaten böyle mi?

Hayır! Zira hakikaten böyle olsa sanatın bir akli-i tamdan ibaret kalması; gaye-i sanatın bir taklid-i mükemmelden başka hiçbir şey olmaması icap eder. Halbuki taklid-i tama en iyi bir nümûne olan fotoğraflar, kalıp ile imal olunan heykeller, hiçbir vakit bir eser-i sanat değildir.

Filhakika sanat, bidayette taklit ile başlamıştır. Fakat taklit edvar-ı ulyada bile sanata kâfi gelmemiştir. Beşeriyetin eski ve pür zilal devrelerinde bize intikal eden kaba bir surette taklit birtakım hayvan tesaviri arasında bilezikler, gerdanlıklar gibi birtakım meziyatı muhtarie meşhud oluyor ki bunlar bize, insanların, hatta ilk devrelerinde bile sırf şahsî ve ihtiyarî birtakım eşkal-i hayaliye ve temasil ile uğraştıklarını gösteriyor. İnsanlardaki "muhayyile-i mübdia" hakkında, Servet-i Fünûn'un nüsh-i âtisinde enzar-ı kariine arz edeceğim silsile-i tetkikat bu hususu daha kat'i bir surette meydan-ı vuzuha çıkaracaktır.

Gaye-i sanatın sırf taklid-i tamdan ibaret olmadığını gösteren en büyük delailden biri de, bir çehre-i tersimî için

gözünde gözlük dört sene mütemadiyen meşgul olan ressam Denon ve Louvre müzesinde mevcut adeta zihayat bir tablosunun, büyük "Vandyck"ın bazı krokileri kadar metin addolunamamasıydı.

Gaye-i sanatın taklid-i tamdan ibaret olmadığını göstermek için ikinci bir delil daha irad edeceğiz: Bugün hepimiz biliyoruz ki bazı sanatlar ve bilhassa heykeltraşlık -mahsusan- hakiki değildir. Çünkü alelade, heykelde renk olmadığı gibi gözlerde de hiddet mevcut değildir. Halbuki heyakilde bir hüsn-i bedi' ve müstesna-bahş eden, asıl levndeki bu yeknesaklık, ifade-i ma'neviyedeki bu noksandır.

Bu hal, "hayat-ı beşeriyenin fotoğrafını alma" tabir-i gariple gayesinin taklid-i tamdan ibaret olduğu iddia edilmek istenilen edebiyat için de böyledir: Yunan, Fransız trajedilerinde; İngiliz, İspanyol dramlarında mevcut muhaverat, yevmî ve âdî muhaverelerden aynen iktibas edileceği yerde bilakis mahsusan düçar-ı tağyir edilerek manzum sözlerle ifa edilmiştir. Halbuki bu tağyir, eser-i sanatın kıymetini tenkis ve ihlal değil, bilakis tezyid ve itmam eder.

Bir eser-i sanat için lazım olan bir şeyin her cihetini değil "aksamın münasebat ve irtibat-ı mütekabilelerini taklit etmek"tir. Yani bir manzarayı cesamet-i tabiiyesiyle, elindeki kağıda tersim edemeyen bir ressam, onu bir nisbet dahilinde küçülterek, ve vaziyet-i aksam beynindeki nisbeti muhafaza ederek nakil ve tersim eder. İşte örülüyor ki sanat bu vecihle, alelade bir eser olmaktan kurtularak bir eser-i zekâ oluyor...

Fakat hiçbir vakit sanatın bir eser-i zekâ olmasıyla da iktifa eyleyemeyiz. Âsâr-ı sanatı, münasebat-ı aksamı iraye hasretmek, edebiyatın tarif-i mahûdu kadar gülünç bir şeydir. Zira tarih-i sanatta meşhud olan birçok mesalik-i azîne tedkik olunursa, "Michel-Ange, Robinsan" gibi esatize-i musavvirinin, tersim ettikleri eşyadaki tabiat-ı esasiye, -yani o eşya hakkında peyda ettikleri bir fikr-i esasîyi- layıkıyla gösterebilmek için aksam

beynindeki bu münasebeti tağyir ettikleri görülüyor ki bunun neticesi olarak sanat, bir fotoğraf makinesi olmaktan daha âdî bir mevki ihraz eder, ve gaye-ı sanat bir tabiat-ı esasiyeyi izhardan ibaret olduğu meydan-ı vuzûha çıkar.

Sırf, edebiyat tarif-i mahûdînin yanlışlığını göstermek için yazılmış olan bu makalede, tabiat-ı esasiye hakkında tabii serd-i mütalaa eyleyemeyeceğiz. Fakat yalnız şunu söyleyemem ki tabiat-ı esasiye de pek mühim bir şeydir. Sanatın gayesi bunu göstermek, meydan-ı vusula çıkarmaktır. Binaenaleyh sanatkâr bu vazifeyi bihakkın ifa için (139) hakikatte bu tabiat-ı esasiyeyi örten şeyleri izale, onu izhar edenleri intihab, tağyir edenleri tashih eder ki işte bundan da âsâr-ı sanatın sırf bir taklid-i tamdan ibaret olamayacağı, ve "Edebiyat hayat-ı beşeriyenin fotoğrafını almaktır.." tarifinin katiiyen şâyân-ı ehemmiyet ve itibar olmadığı bir kat daha tahakuk eder.

Sanatkârların tarz-ı tahassüs ve ihtira'ları tedkik olunacak olursa, bundan istinbat olunacak netayicin de eser-i sanat hakkındaki tarife muvafık olduğu anlaşılır: Bugün katiiyen meydan-ı muzûha çıkmıştır ki, sanatkâr, sanatkâr olabilmek için fitrî bir mevhibeye muhtaçtır. Sa'y, sebat, gayret, hülâsa hiçbir şey esas-ı hilkatte mevcut olan bu mevhibe makamına kaim olamaz. Sanatkâr olabilmek için, piş-i mehasinde nar-ı tahassüsü düçar-ı ihtizaz olan bir kalp, açık denizlerin esvat-ı dil-hıraşında bir beste-i memat ve melâl dermeyan bir samia lazımdır... İşte sanatkâr, nazikî-i ihtisası nüzûz-ı fitrî sayesinde ruh-ı eşyaya hülûl eder; ve bu ihsas-ı tabii müfekire ve a'sab üzerinde icra-yı te'sir ederek, insana bila ihtiyar, tahassüs-i kalbîsini ifade edecek bir tavır alıyor. Yahut bu hissi layıkıyla ifade için üslupta yeni bir şivenin, yeni bir terkinin zuhuruna bais olur. İşte, sanatkârın bunda da -ihtisatının taht-ı te'sirinde tefekkür ederken- bazı cihetleri bir suret-ı kısıriyede tebdil ettiği meşhûh oluyor ki, bu da, taklid-i tamın adem-i imkânını, ve sanatkârın hiçbir zaman bir fotoğrafî makinesi olmadığını isbat eden delail-i mühimmeden biridir.

İşte, Avrupa'nın en büyük hikmet-i bedayi'-i ulemasının
"Edebiyat, hayat-ı beşeriyenin fotoğrafını almak..." tarif-i hata
âlûdu hakkındaki efkâr-ı ilmiyeleri...

24 Kanun-ı Evvel 1325

Köprülü-zade Mehmed Fuad

SF, nr. 971, s. 136-139

ROMAN

Roman... Ne büyük bir ilim, ne vasi' bir saha-i tetkikat-ı beşeriye... Fikrimce insaniyetin en halaskâr âlemi, beşeriyetin en büyük hadimi ilm ü fenle, felsefe ve edebiyatla, hiss-i şefkat ve adaletle mücehhez hikâye nüvislerdir...

Ö hikâye nüvisler ki "hayat" ve "hakikat"ı olduğu gibi gösterir... Kalb-i beşeri en derin bir sıhhat-ı tahlil ile irae eder; bu umman-ı bîpayanın âmâk-ı serair-engizinden nükteler, lerzişler, inciler, şimşekler, badireler.. Heyecanlar, mânâlar, sevdalar, facialar, sanihalar saydeyler...

Ö hikâye nüvisler ki tealliyat-ı nezihe-i vicdaniyeyi, ihtirasat-ı süfliye-i kalbiyeyi... Evet beşeriyetin bu müsbet ve menfi kutrunu bütün (7) hafaya-yı esbabıyla teşrih eder... Hayat-ı milliye ve ictimaiye sahnesinde oynanan hûnîn dramlar, mudhik ve şâyân-ı ibret komedileri tek mil safahat-ı gayr-i mer'iyesiyle teşhir eyler... Dimağımızı -nisbeten- az yorarak.. Vicdanımıza gâh tatlı, gâh acı heyecanlar koyarak muhtelif edvar ü muhitatın tarih-i ictimai ve ahlâkı sahnelerini açar... "Fazilet"e, "adalet"e, "insaniyet"e karşı ruhumuza perestişler saçar... hüviyet-i mâneviyemizi nezih bir nur-ı uhuvvet ve intibah ile yıkar... Dimağlarımızı şahika-i ulviyyat ve şî'riyyata yükseltir, kalbimizi levsiyat ü süfliyattan iğrendirir...

Ve bütün bu kudret-i ilmiye ve edebiyeyi gösterebilmek; büyük bir realist, bir rasid-i hayat, bir seyyad-ı hakikat olabilme için insanın -hususî bir istidad ile beraber- ne kadar ulûm ü fûnûn ile tecehhüz etmesi lazım geleceği düşünülürse hakiki, terakkiyat-ı asriye ile mütenasib bir romancı ve temâşâ-nüvis olmak ne güçtür, teslim edilir!..

2 Mayıs 1325

Raif Necdet [KESTELLİ]

SF, nr. 937, s. 6-7

etmesi üzerine: Hepsini cevabını verdi. Filhakika şehrin küçük tiyatrosunda feci bir roldeki muaffakiyeti kadar bir hassas, bir mükedder, bir dalkavuk rolünde de muaffak oldu.

Bunun üzerine pederi ona senevî 1200 frank tahsis ederek konservatuvara devam etmek üzere Paris'e gönderdi. 1859'da on sekiz yaşında olduğu halde Paris (253) konservatuarına dahil olan Coquelin dokuz ay çalıştıktan sonra komediden ikinci mükâfatına nail olarak çıktı. Sanata karşı nakabil-i tarif bir iştihakı olduğu için gece gündüz çalışıyor, muzlaka büyük bir sanatkâr olmak istiyordu. O zaman henüz on dokuz yaşında olan Coquelin Tiatre France'ye memnuniyetle kabul olunduğu gibi iki sene içinde sosyeter oldu kılâsik komedilerde, hassa-i Moliere'in (254) deha-yı feyyazını temaşa ve irae hususunda o kadar büyük muvaffakiyetler gösteriyordu ki her deruhte ettiği rol hayat-ı temaşada bir kulbe-i sanatkârane oldu. Son yüze elli sene zarfında Arnolf, Tartuffe rollerini bu kadar güzel irae eden aktör görülmemiş, böyle ince, bu kadar ruhlu bir sanatkâra tesadüf olunmamıştı.

Coquelin Aine bu suretle Paris'te kâşâne-i iştihara yerleşirken küçük kardeşi de tiyatrodaki hayat-ı sanatkârâneye meftun olarak biraderinin mesleğine intisap etmek istemişse de pederi ailede içinde bir tane aktör kifayet edeceğini söyleyerek onu şimendifer memuru yapmak istemiş ve az bir zaman için muaffak da olmuştur. Mamafih Coquelin Cadet bu yeni mesleğine hiç ısınmamış ve gece gündüz Victor Hugo'nun Ruy Blas'ını, Corneille'in Sidney'ini ve Alfred de Mousse'nin bir çok şiirini ezberlemişti. Sonra artık tahammül edemeyip istifa ederek kendini Paris'e, biraderinin aguş-ı sanat ve himayesine attı. Pek az bir zaman içinde iyi bir John Peremiye olarak konservatuvardan mükâfata nail olup o da Theatre France'ye girdi. Fakat büyük Coquelin deha-yı sanatı mendisini pek gölgede bıraktığı için ona kimse ehemmiyet vermiyordu. Bir tesadüf-i bahtiyarane gayet müdhik ve acaip monologlar yazmakla meşhur olan Sarlkro ile görüşmesine sebep olmuştu

ki inkişaf ehliyetine, aynı zamanda kendini bütün Paris'e tanıtmasına bu zatın monologu sayesinde nail oldu. Oldukça buhterem bir samiin huzurunda monologunu okuduğu akşamın, ertesi gün gerek aktör, gerek monologcu herkes tarafından tanınmıştı. Tabii yalnız bir monologla kalmayıp bu hususta zamanın en meşhuru oldu. Kendisi bizzat bir çok monolog yazarak söylediği gibi ecnebî lisanlarını taklitte de bir kabiliyet-i mümtaze izhar etti. Hele Coquelin Aine'nin Teatre France'deki kayıt ve esarete tahammül edemeyerek 1880'de refika-i sanatı Sarabernale'la beraber Teatre France'yi terkedip Amerika'ya gitmesi üzerine meydan kendisine kaldı. Ve kardeşinin edeceği isitifadeyi tamamen kendisi etti. İbtida Lejyon de Nour nişanının Şövalye bila ahir Ofisya rütbelerine de nail oldu.

Diğer taraftan Coquelin Aine Amerika seyahatini ba'delikmâl bu defa da Avrupa'yı dolaşmaya, Fransızların hasse-i tiyatro sanat-ı nefisesi hususundaki iktidarlarını bütün cihana takdir ettirmek üzere şehir şehir gezmeye başladı. Bu seyahatleri esnasında bazen Paris'e uğrar, sonra yine kaybolurdu. Nihayet bıktı ve tekrar Sarabernale Rönesans tiyatrosunda birleştiler. Fakat bu da çok zaman devam etmedi. Artık eski piyeslerden usanmış, yeni piyesleri irae-i dehasına adem-i kâfi bulmaya başlamıştı. İşte bu aralık Cyrano de Bergerac'ı, onun kabiliyet-i ruh ü sanata bihakkın ma'kes olabilecek yegane eseri Rostandn ikmal etti.

Port Sainte Mourten tiyatrosunda Cyrano de Bergerac'ın ilk mevki-i temaşaya konduğu akşamın hatırası şüphesiz tarih-i temaşada ilelebed payidar olacaktır. Gerçi Coquelin Moliere'nin âsârını da kemâl-i muvaffakiyetle irae ederse de Rostand'nın eserinde hakikaten Cyrano gelmiş, yaşıyor zannolunacak kadar büyük bir deha göstermiştir. Rostandn Cyrano de Bergerac'ı Coquelin'e ithaf ederek diyor ki: *"Ben bu eseri Sirano'nun ruhuna ithaf etmek isterdi; fakat o ruhi sende tecessüm eddiği için.. Coquelin sana ithaf ediyorum."*

Cyrano , Paris'te yüzlerce defa mevki-i temaşaya vaz' olunduktan sonra aktör, artık ruhuna nüfûz eden bu eseri evnebîlerin de enzar-ı hayret ve takdirine vaz' etmek üzere şehir şehir dolaşmaya başladı. Her gittiği yerde en büyük alkışlara, en parlak hüsn-i kabullere mazhar oldu.

Bundan sonra 1900 senesinde yine Rostand'ın aglununda Flanbo rolünü deruhte ederek Sarabernar ile birlikte Cyrano 'yu hatırlatacak bir muvaffakiyet kazandılar ve o zamandan beri zavallı Coquelin Chanet Claire namında henüz ikmal edilmeden şöhreti her taraftan duyulan Rostand'ın yeni eserini bekliyordu ki haber-i vefatı bütün muhibban-ı bedii müteessir etti. Bu teessür yetişmiyormuş gibi büyük Coquelin 'in vefatından sekiz gün sonra küçük Coquelin de -her hususta olduğu gibi- kardeşine peyrev oldu. Coquelin'lerden bu gün ber hayat kalan Coquelin Aine'nin oğlu Jack Coquelin'dir ki o da pek muktedir ve genç Fransız aktörlerindendir.

8 Şubat 1324
Tahsin Nahid

SONUÇ

Çalışmamıza konu olan Servet-i Fünûn dergisinin Fecr-i Âtî topluluğuna ait sayılarının yayımlandığı yıllar Osmanlı Devletinin hızla yıkılışa doğru sürüklendiği zamana rastlamaktadır. Altı asır cihana hükmeden koca devlet, birçok dış ve iç sebep yüzünden hazin çöküşe sürüklenirken toplumun katmanlarında olağanüstü dalgalanmalar meydana gelmektedir. Bu dalgalanmaların edebiyata da yansımaması düşünülemezdi.

Edebiyatımız, Tanzimat dönemi edebiyatçılarının Batı tarzında kurallar yerleştirmeye çalışarak yeni bir edebiyat ortaya koymaya çalışmaları ve edebiyatımıza sıradışı birçok eserler kazandırmaları, Servet-i Fünûn dergisi etrafında kümelenen ve Edebiyat-ı Cedide ismiyle tarihe geçen topluluğun Batılı anlamda birçok nitelikli eserlere imza atmaları, edebiyatımıza 'yenilik' anlayışı etrafında önemli mesafeler kazandırmıştı. Edebiyat-ı Cedidecilerin beş yıllık faaliyetlerinden sonra edebiyatımızda II. Meşrutiyet'e kadar (1901'den 1909'a kadar) uzun bir sessizlik hüküm sürdü. Bu uzun sessizlikten sonra 25 Mart 1909'da Fecr-i Âtî ismi etrafında bir araya gelen gençler bir "*encümen-i şiir ve tefekkür*" oluşturdular ve kendilerine Servet-i Fünûn dergisini yayın aracı olarak seçtiler. Tezimiz, Servet-i Fünûn dergisinin 925 - 978 arası sayılarını içermektedir. Bu sayılar Fecr-i Âtî topluluğunun ilk teşekkülünden beyannamelerini neşretmelerine kadarki yaklaşık 11 aylık faaliyetlerinin zeminini teşkil etmektedir. Fecr-i Âtî beyannamesi 24 Şubat 1910 tarihinde Servet-i Fünûn dergisinin 977. sayısında yayımlanmıştır. Topluluk, bu tarihe kadar Servet-i Fünûn'da kendi edebî anlayışlarını şekillendirme yönünde yazılar yazmayı sürdürmüştür. Bu tarihe kadar, beyannamenin muhtevası doğrultusunda eserler meydana getirilmeye çalışılmıştır.

Fecr-i Âtîciler, edebiyatı ciddî bir mesele olarak görmek gerekliliğini vurgulayarak işe başlarlar. Beyanname'de de belirttileri gibi o dönemde hakim olan sessizlikten, durgunluktan tedirgin oldukları için bir şeyler yapma gereği duymuşlardır. İşe başlarken de çok büyük iddialar öne sürmemişlerdir. Kendi ifadeleriyle: "Avrupa'daki edebiyatın küçük bir nümûnesini temsil etmek" için yola çıkmışlardır. Bilindiği gibi topluluk sadece iki yıl gibi kısa bir süre hayatiyetini sürdürebilmiştir. Bu zaman zarfında hedefledikleri noktaya varabilmişler mi, edebiyatımıza yeni bir soluk, yeni renkler kazandırabilmişler mi? Bu sorulara olumlu cevap verebilmek için biraz durup düşünmek gerek.

Servet-i Fünûn dergisindeki yazılara göre, "II. Meşrutiyete kadar, fikir, sanat ve edebiyat üzerinde tahammül edilmesi güç bir baskı sözkonusudur, edebiyatımızdaki sessizlik ve hareketsizliğin sebebi de bu baskı ortamıdır." Ancak burada bize göre yanlış bir değerlendirme vardır. Sözü edilen baskı hava edebiyatımızdaki hareketsizliğin doğrudan ve tek sebebi değildir. Öyle olsaydı II. Meşrutiyet ilan edildikten sonra hatırı sayılır bir canlanma meydana gelirdi. Edebiyat-ı Cedidecilerin döneminde de şikâyet edilegelen bir baskı havası vardı; fakat bu dönemde edebiyatımız önemli mesafeler katetmiş, nitelikli eserler kazanmıştır. Zannediyoruz durum daha çok yazarların verimsizliği ve okuyucuların ilgisizliğiyle ilgilidir.

Servet-i Fünûn dergisinin tezimize konu olan sayıları Fecr-i Âtî topluluğunun faaliyet alanının yaklaşık yarısını içermektedir. İncelediğimiz sayıları göz önüne alarak Fecr-i Âtî topluluğu için şunları söyleyebiliriz: Topluluğun fikrî yapısı yeniliğe, bilime ve tekniğe açık bir anlayış sergilemektedir. Ayrıca II. Meşrutiyet'ten önceki yönetime dolayısıyla Sultan II. Abdülhamid'e aşırı denebilecek bir reaksiyon sözkonusudur.

Dergide dil konusunda önemli tartışmalar yapılmıştır. Derginin yazarlarının bir kısmı süslü dili savunmaktadır, (Ali

Nusret) bir kısmı da sade dille de edebiyat ve sanatın yapılabileceğinden hareketle artık Türkçe'nin kendi kuralları çerçevesinde gelişmesi gerektiği görüşünü savunmaktadırlar. (Celal Sahir Erozan)

Bu dönemde edebiyatımızda "Çıkmaz Sokak", "Vicdan, Sanat ve Ahlâk", "Dil", gibi konularda hararetli tartışmalar yaşanmıştır.

Edebiyat-ı Cedidecilerin (Servet-i Fünuncular) ihmal ettikleri tiyatro, bu dönemde Tanzimat dönemindeki canlılıkla olmasa da önemli mesafeler almıştır. Müfid Ratıp, Tahsin Nahid ve özellikle Şahabeddin Süleyman'ın tiyatro sahasındaki gayretleri edebiyatımıza dikkate değer eserler kazandırmıştır. Tiyatro eserlerinin sahnelenmesi de kurulan tiyatro kumpanyalarının çalışmalarıyla hız kazanmıştır. Özellikle kadın oyuncuların tiyatrolarda rol almaları bu dönemde oldukça artmıştır.

Şiirde Batı'dan alınan sone ve terza rima şekillerinin yanında, serbest müstezat ve mensur şiirler de yazılmıştır. Bu dönem şiirinde hakim olan tema, "kadın ve aşk"tır. Servet-i Fünûn ölçüsünde bir şiir seviyesinden söz edilmese de bu dönemin bağrından Ahmet Haşim gibi bir şair çıkmıştır.

Diğer edebî türlerde gelecek zamanlara seslenebilecek nitelikte eserlerden söz etmek biraz zor; fakat okuyucuya edebî tat veren eserlerin varlığı da inkâr edilemez.

Bu çalışmada açığa çıkan en önemli nokta, birtakım hedeflerle yola çıkan Fecr-i Âtî topluluğunun bu hedeflerine ulaşmada gösterdikleri gayrete rağmen bir "edebî akım" havası oluşturamamalarıdır. Bu açıdan Fecr-i Âtî adı etrafında ortaya çıkan topluluğun "Tanzimat Edebiyatı" gibi "Edebiyat-ı Cedide" gibi bir edebî hareket olamadıklarını rahatlıkla söyleyebiliriz. Olsa olsa yazarların ferdî başarılarından ve etkinliklerinden söz edebiliriz. Ancak topluluğun dağılmasından sonra bir Refik Halit

Karay, bir Yakup Kadri Karaosmanoğlu, bir Fuat Köprölü, bir Halide Edip Adıvar, Millî Edebiyat, sonra da Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı çerçevesinde edebiyatımıza değerli eserler kazandırdılar. Belki de, bu yazarlar o zamanlar daha işin başında olduklarından sanat ve edebiyat güçlerini ortaya koyamamışlardır. Zaten Fecr-i Âtî oluşumunun kısa ömürlü olması da bu inkişafı mümkün kılmamıştır.

Bu çalışma, Arap alfabesinin kullanıldığı bir dönemin edebiyatımız açısından önemli olan belgelerini ortaya çıkarmaya yöneliktir. Fecr-i Âtî topluluğunun yayın aracı olan Servet-i Fünûn dergisinin edebiyatla ilgili metinleri bu çalışmada bugünkü harflere çevrilmiştir. Girişte dönemin siyasî, tarihî ve ictimai durumu hakkında bilgiler sunulmuştur. Ayrıca inceleme kısmında da Fecr-i Âtî adı etrafında kümelenen gençlerin eserleri, fikirleri ve edebî temayülleri ele alınmaya çalışılmıştır. Çalışmamızın Tahlîl-i Fihrist kısmında ise Servet-i Fünûn dergisinde ve Supplement Politique adlı ekinde bulunan bütün yazı, resim, haber ve ilanlar konu özetleriyle, ibareleriyle birlikte künyelenerek gelecekte ilgileneceklerin faydasına sunulmuştur.

Bu çalışmayla bir nebze olsun faydalı olabildiysek kendimizi mutlu sayarız.

KAYNAKÇA

- AUGE, Claude, *Petit Larousse Illustre Nouveau Dictionnaire Encyclopedique*, Paris, 1914.
- AYATA, Yunus, *Servet-i Fünûn Dergisi*, 356-305. *Sayılar Üzerine Bir İnceleme*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tez Çalışması, Sivas, 1996
- BANARLI, Nihad Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983
- Bernard LEWIS, "Modern Türkiye'nin Doğuşu", TTK Basımevi, Ank. 1988.
- BOZDAĞ, İsmet , *Abdülhamid'in hatıra Defteri*, Kervan Yayınları, İstanbul. 1975.
- Büyük Türk Klasikleri*, Ötüken-Söğüt Yay. İstanbul, 1990.
- ÇELİK, Yrd. Doç. Dr. Hüseyin, *Genç Kalemler Mecmuası Üzerinde Bir Araştırma*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yay. Van, 1995.
- DEVELLİOĞLU, Ferit , *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat* Aydın Kitabevi Ankara, 1986.
- Edebiyat Ansiklopedisi*, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1991.
- ERASLAN, Cezmi , *Doğruları ve Yanlışlarıyla Sultan Abdülhamid*, Nesil İstanbul, 1996.
- GEZGİN, Hakkı Süha , *Edebî Portreler*, (Haz. Beşir Ayvazoğlu) Timaş Yay. İstanbul, 1997.
- GÜNGÖR, Erol , *Türk Edebiyatı Dergisi* 236. Sayı. Yıl: 1993
- Hasan Amca, *Doğmayan Hürriyet, Bir Devrin İçyüzü 1908-1918* Arba Yay. İstanbul, Ekim 1989.

- İNÜĞÜR, M. Nuri , **Basın ve Yayın Tarihi**, Der Yay. 3. Basım
İstanbul, 1997.
- KABAKLI, Ahmet , "İslam ve Demokrasi", Türk Edebiyatı Dergisi
Mayıs, 1990.
- KABAKLI, Ahmet , "Temellerin Duruşması", Türk Edebiyatı
Dergisi. 182. Sayı, Aralık 1988.
- KARACA, Dr. Nesrin Tağızade, Celal Sahir Erozan, Kültür
Bakanlığı Yay., Ankara, 1992.
- KARAOŞMANOĞLU, Yakup Kadri , **Gençlik ve Edebiyat
Hatıraları**, İletişim Yay. İstanbul, 1990.
- KARAOŞMANOĞLU, Yakup Kadri , **Anamın Kitabı**, Birikim
Yay. İstanbul, 1980.
- KONUĞU, Mehmet, **Servet-i Fünûn Dergisi, 306-355. Sayılar
Üzerine Bir İnceleme**, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal
Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tez Çalışması, Sivas, 1996.
- MERİÇ, Cemil, **Bir Facianın Hikayesi**, Umran Yay. Ankara, 1981.
- Muallim Nacî, **Lügat-ı Nacî**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1978.
- NECATİGİL, Behçet: **Edebiyatımızda Eserler Sözlüğü**, Varlık
Yayınları, İstanbul, 1989.
- NECATİGİL, Behçet: **Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü**, Varlık
Yayınları, İstanbul, 1989.
- ORAL, Fuat Süreyya , **Türk Basın Tarihi**, Yeni Adım Matbaası,
Ankara, 1967.
- ÖZKIRIMLI, Atilla , **Türk Edebiyatı Ansiklopedisi**, Cem Yay. İst.,
1984.
- POLAT, Doç. Dr. Nazım H. , "Şerafettin Mağmumî", Türk
Dünyası Araştırmaları Nr. 79, s. 106
- POLAT, Doç. Dr. Nazım Hikmet : **Şahabeddin Süleyman**, Kültür
Bak. Yay. Ank., 1987.
- POLAT, Doç. Dr. Nazım Hikmet : **Müdafaa-i Milliye Cemiyeti**,
Kültür Bak. Yay., Ank., 1991.

Recaizade Mahmut Ekrem: "*Servet-i Fünûn'un Tarihçesi*" Tarih ve Toplum, Aylık Ansiklopedik Dergi, İletişim Yay. nr. 6 Haziran 1984.

SAFA, Peyami , Türk İnkılabına Bakışlar, Ötüken Yay., İst. 1993.

Sultan II. Abdülhamid, Hatıra defteri, Hazırlayan: İsmet Bozdağ, Kaynak Yay., İst.

Şemseddin Samî, Kamus-ı Türkî, Çağrı Yayınları, İst., 1978.

ŞOPOLYO, Enver Behnan , Türk Gazeteciliği Tarihi, Güven Matbaası, Ank., 1971.

Tahsin ÜNAL, Türk Siyasî Tarihi, Kutluğ Yay. İst., 1975.

TOKGÖZ, Ahmet İhsan : "Matbuat Hatıralarım, (Hazırlayan: Alpay Kabacalı) İletişim Yay., İst. 1994.

TUNCER, Yrd. Doç. Dr. Hüseyin, Arayışlar Devri Türk Edebiyatı-3- Fecr-i Âtî Edebiyatı, Akademi Kitabevi, İzmir, 1992.

YAZAR, Mehmet Behçet, Genç Romancılarımız ve Eserleri, Ahmet Sait Basımevi, İstanbul, 1937.

YAZAR, Mehmet Behçet, Edebiyatçılarımız ve Türk Edebiyatı, Kanaat Tabevi, İstanbul, 1938.

Yusuf Akçura, Yeni Türk Devletinin Öncüleri, Kültür Bakanlığı Yay., Ank.

YÜCEBAŞ, Hilmi, Yedi Şairden Hatıralar, Nuri Dizerkonca Matbaası, İstanbul, 1960.

YÜCEL, Hasan Ali , Edebiyat Tarihimizden, İletişim Yay., 2. Baskı, İst., 1989.

بجلیل منوبات

اونلر ...

بو یکی عنصر ادبیک دهی ، « شهرت سپینه » لوله « غیرمیزی
فلسفی ، لری اوله چندی ... بزم دهه مقدماتیزده آیاقلرمنی بیزمنی
ایستین دیکلر ، یولزی اوزتمک ایچون یوشانان آوزغین سابلر ، جسد
لرمنی پارچه لامفه حاضرلانان قارغه سورولریمی واردی ؟ ... یاری ،
حالا افکار عمومیه بو یوک کله لره ، مشهور اسملره ، اخلاقی کوروش
اثرلره آلدانه جق ، بوزیا ، بوار تکاب ، بو ساخته و تاز اوچوروملرینه
دوشه چکیدی ؟

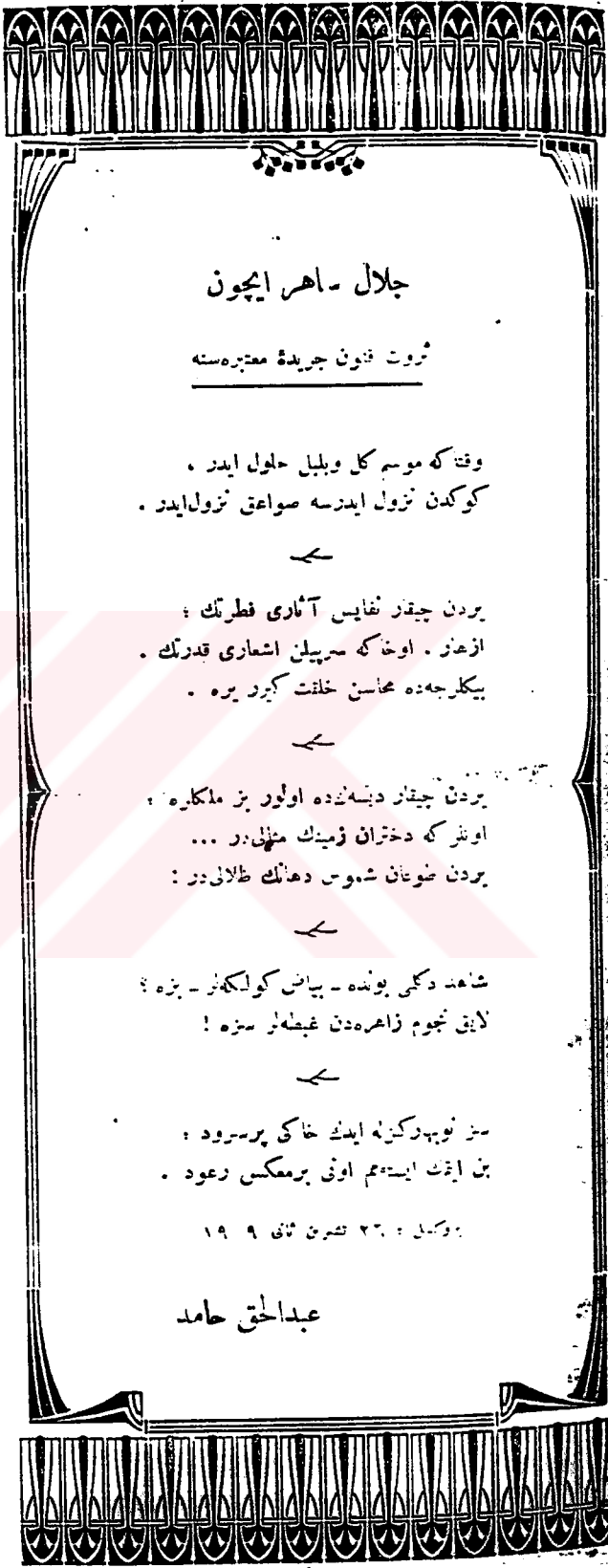
باشماق ایچون ، قنید آیفلرمنی سوزلنیکیز بو ارض سفیلدن
نصیبیزی آتی ایچون دائم بولوت حقیقتلری اوزکرتکک . هر زمان حر ،
نزیه ، بدی یاشادیمیز خویالرمنی ، نفیس برز هیکل کی پرستش
ایستیکیز عشقلرمنی ، ساکن اوولرمنی بیراقورق استبداد فکریلرینه
ز . ن ایتمک ایستین آوزغین قومشولره چا بدشمنه سی عبور اوله جده ق ؟ ...
... صحیح ، هر عصرک ، هر ملنک ، هر مسلکک قنچلریله ،

قلبلریله . کولکلریله چارپیشان جیبلق وحسود قهرمانلری . کوزلری
قالانمش . دماغلری بیتریشمش کولونچ عضولری وارددر . لیه لیه
لیاسلری ، تره ماش ، قاپاتیق نامه لری ، دوکوش کاکلریله صحنه ده
بیانلر کی بوکوان ، کین ایله ، عداوت ایله ، قشقانلقله جیانیلر کی
صدااران بو قاناتق شکلر ، بوچوزولوب آچیلان کولکلر علملریله ،
انتقارلریله - صنعتلریله تمیز ایله سینه حیللری ، فساذلی ، ریاضیه
سوسلرک مثلا باشلرینه وطن پرورلکدن برتاح ، صیرتلینه اخلاقدن
برقائش ، سفیل دماغلرینه وجدانن برخاسه علاوه ایدرلر ؛ وصاری ،
ماوی ، قهریزی تول بجزه چکلری ، بلور قهریزی ، صرصر دیوارلریله
پارل یازن یانان صابون کورپوکلرندن سرابله کیزرلر ، بز آلدانیرلر .

بوکون بو اثرلرده ، اوله غنوی کله . بابا نصیحتی اصلر ،
استاد واری درسلر ، بولرده افکار عمومی قنچلر بره جق ، کندینه بیلاب
ایده چک ، خصملری چوروتو چک قابا قاعده لر . توزلو فکرلو واردوکه
بو کوشه مندولرنده ، حاضرلانمش تازکیه لرده ، سزه طقرلی قارشیتده
عیطنک عسکنی کورن اکثریتی همان الده ایدرلر .

اوکوست قوننک دزت - سفیل صحیفه یه صغیرلش افکار فلسفه سی ،
(تولستوی) ک بش ستونده خلاصه ایملش جباتی ، (سوسیالیزم) ایله
(نئندریودو قانیزم) ک برجامورلو سوقاغه چوریش خلاصه سی عرب ،
عجم ، لاین ، فرنک اصطلاحلریله دولدرولورق میدانه قونور ؛ بولرک
اصنی ، غنوی بیلمین قارنلری آلدانق ایچون بیکن صینه لر قریب اولنور ،
فرانسیزجه دن چالینان بربرده لک فاجمه لر اوته ده دماغی برخلیل اجناعیه
- صرایده رک بیس یازانلره قارشی قیشله دن آشیرلش برابراق کی آچیلیر .
صوکره ، اصل مهی ، یوروین پای شیا به . بی خصما به عشق وشهوت
کلرلیک میدا تکررله ایشلمش برکنده افترا آتیرلر ... اکثریتی معوم
استاد اولان بولر عالیینه برجریان حاضرلاق ، بوزیا ، بجز دیوانلری
معصوم ایلرده سوق ایتمک ایچون جووقولرک نصر دقتی جلب ایله چک
بندلر ، مقاله لر یازیلیر ؛ کندی کسینه مجرد کیرکلرندن ، طائفه سز
سفینه لردن بخت اولنور ، بیلرلر ، هدیه لر و عدا ایدیلیر .

میدایا ، بلا نقطاع ، هر شیئی بیلیر کوروننک ایچون فلسفه دن ،
تاریخدن ، ادبیاتدن ، کیمیا ، حکمت ، حتی جغرافیدن بجزر آچیلیر ، اخلاقه
داغر مناقشانه کیریلیر ، بو یوک کلرلندن ، تسلرلندن ، صاحب وجدان

جلال ساهر ایچون

تروت فنون جریده معتبره سته

وقت که موسم کل وبلبل حلول ایدر ،
کوکدن نزول ایدرسه صواعق نزول ایدر .

بردن چقدر نفایس آثاری فطرتک ؛
ازهرز ، اوخاکه سرپیلن اشعاری قدرک .
بیکرجه ده محاسن خلقت کبرر بره .

بردن چقدر دینه زده اولور بز ملکلره ؛
اونلر که دختران زمین منظر در ...
بردن غوغای شمس دهانک ظلالی در ؛

شاهد دگی یونده - بیاض کولکلر - بزده ؛
لایق نجوم زاعرهدن غبضه لر سزه ؛

سز نوپورکنه ایلمک خاکی برسرود ؛
بن ایتمک ایستیم اونی برمعکس زعود .

بوکل : ۲۶۰ نشرین تی ۱۹۰۹

عبدالحق حامد

Vertical text on the right margin, likely bleed-through or a separate column.

ایدیلان بر راپورده روسیه ده صنایع جدیدیه نك صوك درجه لوده براتراضه اوغرامش اولدینی واولجه استحصالی اولان ممنوعات جدیدیه نصف نصفه تنقیس ایندیکندن بشقه روسیه داخنده کی صنایعه مخصوص آلات وادوات جدیدیه نك بيله آتقی پت جزئی بر نسی پشدریه بینمکده اولدینی بیان ایدلشدر. لهستان صنایع جدیدیه سی روسیه نك هر طرفی ایچون لازم اولان ماکنه لری اعمال واحضار بیهله مشهور بر روسیه اوردده شو صوك بر قچ سه ظرفنده صنایع جدیدیه عادتاً بیوک بر اتراضه دوچار اولشدر. ۱۹۰۸ سنسی ابلك بهارنده یعنی کچن بهار موسنده لهستانده ماکنه جلیق صنعتک یکیدن اویاته جتی امید ایدلشکده ابکن بهار، یاز و صوك بهار کجدیکی حالده، امید اولتان اثر تیقتظینه کورنماشدر.

قرال ادوار ایله امپراطور کیوم

امپراطور پیانو چالارکن قرال ادوار ده کندی کدینه دیورابدی که: — آه .. شو پولتیقه ایله اشتغال مراقبتدن واز کچه نهطاتی برآدم اوله جتی!

[فرانسجه - روبرو - غزمتندن]

ایستیلر .. بو خصوصده باقه لرك معانوت لازمه ده بولنه لری ایچون بعض تشبثات اجرا ایدلدی ایسه ده زراع بوضورتده هیچ بر درنو حمایه کورنماش اولدی .

بولنک نتیجه سی اوله رق حکومت سیاسی بر اختلالدن قاجار ابکن دهامدهش بر اختلاله طوغری کندینی آتیور . روسیه نك هر طرفی استیلا ایش اولان آتش اختلال بریاندن توسیع دائر ایدیلور عمله طرف طرف ، قسم قسم اولوب بو اختلالی توسیعه چالیشیلورلر ... چار ایسه زادگان ایله بر طرفه آریلوب کندیلری برقت دهامتلیکده آتیورلر ... بوزمانه قدر پولتیقه ایله مشغول اوله یین زراعده تدریجاً حاصل اولان اثر تیقتظ ایله بولنده پولتیقه امورینه مداخله به باشلادیلر . « چاریزه » پولتیقه سنک آرتق بو اختلاله قارشى مجادله ایدمه جکی تمامیه کورلدى . بو پولتیقه نك دهام بیوک بر قاریشلق حصوله کتیرمکدن بشقه برایشه یازامه جتی اکلادینی حالده مع التأسف الان بو پولتیقه ده دوام اولشیور . الحاصل شمندی روسیه یی کشمکشدن قورناردجق وروسیه یی حال ضمیمه به ارجاع ایدمکجک برشی وار ایسه اوده بیوک بر انقلابدر!

انتها

احمد احسان

صنایع جدیدیه ده کوریلان اثر اتراض بر مدت صکره صنایع نتیجه یه ده سرایت ایددی . بولونیاده وبخاصه پترسبورغده بولان منسوجات قابریقله لری عملیه تدریجاً طاغلمنه باشلادیلر . منسوجات تاجرلری میاننده افلاسه دوچار اولانلر کیتدکجه آتیور ایدی . « وولغا » نه ری اوزرنده غایت مهم بر تجارت قابریقله سی وار ایدی . بیوک کوچوک هر درنو مراکب بحریه بوراده بولیسور ایدیلر . حالیکه صنایع سائریه عارض اولان سکون « وولغا » نه ری اوزرنده کی تجارتده عارض اولدیلندن اوتجارتده محو اولیور ایدی . ایشته بویله جه روسیه نك صنایع وتجارتی تدریجاً دوچار اتراض اولدی . روسیه ده موجود شعبات صنایع دن کانه سی حکومت طرفندن تأسیس ایدلش اولدیلندن یه حکومت طرفندن بو صورتده محو ایدلدى .

دمیر معدنلرنده چالیشان عمله نك آج قالماسی و صنایع جدیدیه نك بحریه به متماق شعباتی درعه ده ایش اولان ارباب صنایعک مراجعتلری رد ایدلماسی ایچون حکومت یکیدن فیلو انشانه لزوم کورنماش ایدی . بولزوم اوزرینه تنظیم اولشان لایحه « دوما » مجلسه ویرلدى . فقط صورت تشکلی بوندن اول تعیین ایدیلان « دوما » بولایحه یی رد بیلدیکندن حکومت بالآخره اختلالدن ترتب ایدمکجک مسؤلیتی « دوما » به عطف ایش اومتق ایچون تکرار بر لایحه تنظیم ایددی . « دوما » به ویردی . فقط « دوما » بونی ده رد ایددی .

بولنک نتیجه سی اوله رق قابریقله نر استخدام ایدکری عمله نك مقداری کوندن کونه تنقیص ایدلکرندن بر خیل عمله آچقده قالور ایدی . بانکیز بوسورغده کی قابریقله ردن بر سده بوزده ۳۹ درجه سنده عمله چیقارلدى .

عمله بوجاله دوچار ایدلدیکی کبی زراعده همان هر طرفده محو ایدلدى . شمندی اکثر طرفلرده . حکومتک بیکانه استادکاهی اولان کوبلیک التده یاز حیوان قالشدر یاخود هیچ بوقدر . هله اکثر طرفلرده کوبلیک الک ایلر کلا نلرنده بیله نخملق ذخیره بوقدر . بر آردلق زراعک احوالی نظر دفته اتمق

بویوک شاعر عبدالحق حامده

شعرمله شعریکنز اولتورمی مقایسه ؟
بکزرمی آشیان ملائک اولان سا -
لردن نزول ایدن او بویوک ، محتم صدا
یرلرده داتما سورونن خسته برسه ؟

برسس که روحه عکس ایده من ، احتراز ایدر ؛
برسس که یوق ادای بیاننده تازه لک ؛
برسس که نوحه اولغه هر لحظه منیمک ،
قویونده سانکه طالع لایر کیزلی کریمر ...

لاکن سزک منابع الهامی الک نپان .
فوق السما مناطق رز و خیال اولان
روح بلندیکنز اوکا ایلرسه التفات

البت اوسسده حاصل اولور باشقه برحیات ،
بر التماع حسن و طراوت ؛ و برسرور
سریر بوتون محیطنه برنغمه ضرور ! ...

۱۳ تمیزین اول ، ۱۳۲۵

جلال ساهر

نه دوشونډکړی بیلیمورم. فقط فرانسیز
ادیاتنه قویتهک داتما محترمه ، بیوک ،
رشعر حکایه نویس اوتق مریخی
شعرا په حکنده بن شبه ایتمورم .
تا کتف بکه کلنجه ، مواجهه سنده
بن کندهی فکریمی . صورت تمیمی تعین
ایدمیم :

تا کتف بکی ادیب تنزده . بکی مقبول
رشعرک موفق بر مؤسی اوتق
ورده سلاملازم و اوکا ، نم اللرمث
وسنده کمال تجیل یاه خوتدیم کتابکین
سزک آیاقل کنزک آلتنه یوکک برقاعده
شان و شرفدر . دیه برامکه منوم .

حمدالله صبحی

پانفالیده مکتب حربیه ک منظره عمومی سی
Vue generale de l'Ecole militaire à Pancaaldi (Pérou).

رسملریز

مکتب حربیه

ملکتمزک موجودیتی جهلک هاونک
خو غوردینی عصر دینه انتظامسز لغت
سور و کله یوب دوشورمه کورتور دیکی حفرة
اضمحللین ساعدعتملریه بقالایوب قورتاران
سلیسیر ، محمودلر شهراه نوتمدن ومساعیه ،

تشکیل ابتدکری اور دینک سونکینه
طایاهر ق یوز تمک ایسه مشلرد .
بویوک عمزاده سیله بااسینک جیزدکری
یولی تعقیب احتیاجی ادراک فطر تنده بارادیش
اولان کنج عبدا محییده قوجه رشید پاشا کبی
برمشاور عالی و متشبثک حیت پرورانه و واقفانه
مظاهر یله اقوام عثمانیه نک ایدی تکیریم

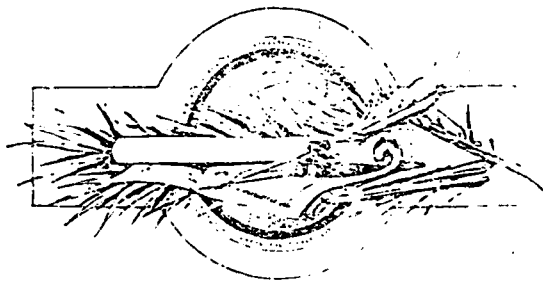
وانتفاعنه اهدا بویوردینی حریت جنرال
ایرمغانی (کلیخانه خط هاپونی) عثمانی
سلاحینک شعشعه سظوتندن متخیل بر اکلیل
ذی شرف ملی ایاه تسویج ایتمکی فراموش
ایتمه مشدر .

اوجنچی نابولیونک سندانده دشمن
غالی دست ظفرینه قلیجی تسلیم ایتمیکی
کوندن ، فرق یلیدن بری غرب
عالم مدنیستی وجود . کیردن اقوامک
تبه دن ضروناغه قادر تسلیحانه ،
کون کجکجه داها آرتان بر عقیده ،
دوام ایده گه لری سعجی نظرانه ، فتنجه
اسراف تروت اتمکی کوروتنه سینه
رغمأ ، توسیع صنایع ومبادیه نمیره
ساعی به خدمت ابتدکی ناصل تسلیم
اولونورسه عثمانلیق غائنده اور دینک
تأسیسی و تکمینه مصروف اولان
همزک ملکتمزده نور عرفانک نفوذ
ایتمسده یول آجش اولدینی اعتراف
ظوغرض اولور .

اوردی به ضابط ، مهندس وطیب
یشدر بر مک ایچون حربیه ، مهندسخانه ،
طیه کی مکاتب عسکریه ده تحصیل

مکتب حربیه ده غوشلردن

ايندڻي ايدڻي

ستانويز. ارضك هر طرفه لضافتي زبازرد اولان
 برشبرد. وپوشه شهبه سز که لايقدر. فقط
 قيشي تياريله دکل. استانبولزک دوت آي قدر
 سورن قيشي اوله فنا، اودرجه مزيج اولورکه
 هرکسي وچانديرر. واقعا شهر مزده اوله طوکدير يچي
 صونقتر. شتلي قاريني اولا ز وقيشک شده اوچي ابي هوا
 ايه جبر. کن فاهوازي انسانه ايج صيتندي ويرر. صوغوق
 بر يوزکار ايه کونلرجه ايجه برياعور چيله ل طور. صوغوق،
 مزل فوق الصفر دوت بش درجه ده قنقه برابر هوا رطوبته مشوع
 وروزکاره مترق اوليني ايچون پک ناندرد؛ انسانک ايلکلرينه
 ايشر. بوسده بويه. کونلرجه لدوس اسور، صوکره طاتسز
 و مدي ياتيچي بر يوزکار. اورته لق چامور درياسی. سو قفلر
 برين؛ بلده هنوز مسمي تعيين ايديله، مسمي راسم.

يشته بو احوال قاريني سنده استانبولک قيشي پک مزيج اولور.
 بو ايجيه برقرده ياغمادي. پاموق خانک اداي نازنده سياله پروازني
 تشندنده محروم. هر مکتده قيشک کنديسنه مخصوص رطافتي
 و رر. صونق بوسنه کتيرديکي اورونک رسلي غزه لري اورالرده
 بور بورام بغن قارنه. قيزاق اکنجه نرينه دائر لطيف رسملاره
 ضو. انسان بوم نظر نري کوردکجه يياغي ايره نيور. بزده قيش
 کورسيور زام. چامور دن. رطوبتن. صوغوق دن باشقه اکنجه مسمي
 يوق.

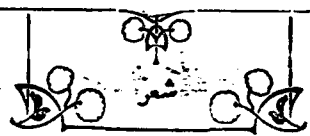
هوز خلق دائما مشه به، اکنجه به محتاجدر. شهر مزده قار
 ياغمادي ايچون بونک صيغيسي يوق. تيار و لر يني ده هنوز جين
 حانه اولدني ايچون صمي ککنجه مزده يوق کبي. بو حالک نتيجه سنده
 هيمر سيايانه دوکوا بورز. افکار عمومي مزدن غزه لر مز، غزه
 لر مز دن انکار عموميه دائمي بر معاکسه سياسيات وقوع بوليور.
 انه صيغيسي. انه اهميتسز شيلر بزم ايچون توکنمز بروسيله
 اويور. مثلا سويله به سويله به، يازه يازه نهايت صدراعظم سقوط
 ايتي. برينه کيمک تعيين ايديله چکي ده برايکي کون مراقي تحريک
 ايتي. شمدی ده يکي صدر اعظمک رومادن نه وقت حرکت
 ايدچکي، زه لردن کجه چکي، نه کون کله چکي هپ برر

مباحثه زميني. ده مراقي اولانلر صدر سياست سبب ساقونلي
 تحري ايديسيورن. بيت درق سبب کوسور سيورن کور
 برامور دن بونک بر سبب شفته حابشورن.

صدر اعظمک تيريني وکلاق ساند ايسانه وچون
 ذوقی بر نردن اويادني بيمون کيمت کور برينه اوضور وچي ده
 ايجيه برمشه. روايته کورده. داخيه. دايه و عدايه. صردي
 برلر ده قله چقارمش. نامه، طري خلاصين ائدي ده. مکتور
 امور نامه سنده متعلق حاضر لادني بونک سيورن بوز يازني.
 — مثلا بر قاج سنه خرفنده ۳۰ بيت کيو مترو شوسه وچورده
 کتيرمک کچي. موقع ايه قوتق ايچون برنده قنق ايسور
 ايش؛ بو فعال ناظر کنن بايرامده روم ايلي به اجرا ايتي
 سياسته کي مشهور تشندن مملکتني مستفيد ايجت امل خنده
 بو نيورمش. العهده على الزاوي.

هوز دنيا بو، کيبي دوشر. کيبي قنقار. کيبي دوشمه مکه
 چاليشير، کيبي بوسکه مکه اوغراشير. کنجلرک تجر به جتمه،
 کله اقبالن چاشني سنج ونامش اولانلرک حرص؛ تهر کي
 آرزوق معذور کور بولور سده عجمنرک نديکي کي سله لري يش؛
 ايکي قات اولمش اولانلر نه دهيلم؛ بونلرک ايجنده، کورانه. واقع
 اقباله کچن، سرکارک هر دن لوذت و مرارتي خاشمش اويديني
 وار که حرص پيري دنيان عائنک زبوني اوليورلر. نه دينر؛ بر ضرب
 مثل، آيشمش قودور مدين بدتر در؛ ديور. هرکس اختيارني،
 بيايرمي؛ بعضاً طوبالغنه بقايرق کارونه قاريشانلرده اوليور.

هوز ضرر يوق، بز شرقی بز، مساحه من بر آز بولدر.
 بزده «توکلک کيبي بائز» ديرلر. ارنک ايچون هر مختصسي بر
 ندای شکايت چقاران. لسان حال ايله آرتق اتخار ايدچکني
 سويله ين اداره مخصوصه واپورلرينه بيله يوزلرجه دکل بيکگرجه
 جان تسليم ايديسيورن. ضوغريسي بو حال دنياک هيج بر طرفه
 کورلر. اداره واپورلري عتنا کورونور قضا. دوت نومرو وابه احسان
 واپوري ده ادون واولکي کون ايکي حدمش قضا اووشد ير ديلر. اذن
 يشه بو واپورلر ايشله ور، ينه بين بينته. بوني ايسر توکجه عصف
 ايدکيز، ايسر جسارته. بر يسي ده ايشري وارارق بزده حيرت
 قيتي هوز ايجيه تقدير ايدنيکني ادا ايديسيور سده بن بوفکرده
 دکم. بز صبرلي آدملر. شونده نه قندي. اداره مخصوصه منک برينه
 قائم ارلان شرکت اعلالريني نشره. نحو يلاتنه مشرتي خوپلامنه
 باشلامادي؛ البته ياقينده کينه واپورلرک برينه بکي شرکت يکلريني
 کتيرر. بوايشده نامه نظارتی ده معذور کورملي؛ بونک ايشلردن
 باش آلفه وتي ارنادي که اداره مخصوصه منک قاضي کوي و آغش
 خطي دوشونه بيلسون، هر شي صره سياله؛ قورينه بيله وارارق،
 وارارق، ايش.

قیم یالکز اضطرابه دکل...

قیم یالکز اضطرابه دکل ، آفات سادته تارشیده او قدر ضعیف وحاس که ، باشقه بر جوق قللرک طوبدقلرک حلرک بمعنی اذ عادی برسیده بر آند حس ایدیورده . بن ، باشقه نرینک ، ملاسودکلری قادی باشقه دوداقتره سیه بنش موافتت کوردکلری ، یاخود تعزیز ابتدکلری قادی قلینک صمیمیت وودندنشبه ایستکلری زمان طوبدقلری المری ، بیکه دها شدید اولتی ارزده ، سودیکم . معین برقادی اولشینی حاده ، قادی عشق احتیاجیه چککنده ، وپوت اینون باشقه نرینک عشق کندیندن سودقلری یاس وعذابی ، بن اونش یالکز احتیاجیه حس ایدیورده .

عشق لاقیدانه بربرودت ایله تن ایدیان عاشقن روحنی خراب ایدن یاس غمز ، بی سادهجه سو قافده راست کانه من بر حسن نفیس ومندا ، حضورنده یاقیور ، وکون کچرک ، بو آرتق برام معنوی حالتدن چقهرقی آرتق روحم ، بویه تصادفده برسرطان مرمانه کربن وجودن کی ماده سیرلابور ، بو احتیاج آتشین ایچنده معوم برالهاب الم ایله چریندن شبه اونتمز ، فقط بو یاسلره قارشی اوقندز شدنه محس اولان قلم ، اذواقه ، ویا خاصه مصائب حیات ایچنده زوالی روح بشرک یکه برغدای ساق اولان عشقک بنوا فنده او قدر درینکلر متحسدرکه ، باشقه بر جوق قللرک یوزلرجه سه دنردن نه برسدنک کواکندن آلدینم ذوق آلتاری تمکن دکاسر .

بفتا بر نظرده ، برکوچوک طورده ، عادی برحرکنده ، باشقه نرینک بروصالده بیهمدقلری سرسیتی بولورم... و بروصال ، بخصوص بروصال عشق... اوخ آرتق بو تخمک فو قنده ، حدود ذوق آشوب عادتله تمس ایمن مهیب وجانسوز برترنول سادات اولور... وسنه رجه المردن یاه سوکره کله ، یوزقین ومندا سادتی ، باشقه نرینک کونترجه دهم ایمن قاین سعاد نرینه بیک کره ترجیح ایده دم ، شبه سز ، بو بر خسته من ، فقط نه در اسیل... محمد رؤف

رهر خزان

بو کجه بو خزان یاغوری بیله نه قدر رفتی ، نه قدر حزن ایله من یاغیور ! آغایوردر صانکه

لاجورد کولرک اوستنمگ - کان سما ، ملکوت وارواح .

بوسیه ستره پرائک زبرجناخته اولش کی هر بر او یورده . بوسیه داملر آلتنده مؤبد او یورده قلب بشر ، او یورده هپ اولر .

اوباتیق ، اوباتیق ، موتی بکیور کی . هپ مکندر دالرنده زعمه تب . بوتون اشجار اوباتیق ... بوخته دالتری ، اولش بیچکلر به خزان ، بوایل کرینده بر یورده خسته خنده صانکه . بر یورده خسته خنده اشجار . باشلان

خفیف سمن نسیله ویاغ مغمومک قیدیه دوعش اولان خسته دالرک اذ صوگ سقوط اورتاق ... بو ایله سس سز بر جیه دزک طبیعت اوکنده سجده ایز ... وقلب برکدم طن ایدرک بادشیک ایچنده عاشق سس سزجه اوندورن دایر مصر مبهکنک زهر برسونی آسیر .

تحسین ناهید

تمایل شون :

اوجنچی صحنه - ارشاد شپنده -

کیجه یله بن

شندی لیلک سونبور مشعلی سی ... صانکه کوکدن دوکولن ابر سمن ، صاریور ارضه برافزوده کفن .

شانق اعصاب اید - پرائک سر قیرنده مکنز - دوشکون هچنر « اوردن » ک آواره سسی .

چرخ

ای بو وحشکه هانده لرنن پویان ، بشره سیر دلاشوبه هر دم کمران ، داسر بر ملاشیران جانب پتالابه . ای نور . ای - واحل که اید - مکنس اولور مرآه ،

وخرابانه شیه اولش اولان دهر ، بکا هب سو یله بکر ، مزایک ، منیبه ، نایح ، بشرک - قصه خسراتی سز !

هاشم ناهید

بحران

سیاه کوز نرینک قارشیمنده هر شیشی اونوندر ساعنری دون آفتاب نه مجنون برنخسره آزادم . او کوزلر که سیاه بر صاعقه بکیزین نظریله شعوری یاقاردی . اونلری آزادم . دون آفتاب نه مجنون برنخسره آتشین دودانلر کده دودانلری اونوندر دقیقه لری آزادم . اودودانلر که قیریزی بر شراب قدسی کی دودانلر نه نوشین زهرلر دو کردی . اونلری آزادم .

ینه مجنون برنخسره دون آفتاب نرین آلرینک آغوش نوازشه حالی آلریمی تسلیم ایتمک زمانی آزادم . او آلرک بعضاً چایلرک آجیبی بیله زکی اولانده عشق کلیمه لر کی آلریمی تضحیق ایذر . بعضاً مهای فرور کوه رجیلر کی آوونجی زنده چیرینتری . اونلری آزادم .

اووخ ، دون آفتاب ینه سنی آزادم ، چیرینلری . جلد برانق آزادم ، کوزلرم آغلاب . رفق ، روح تیزه یارک آزادم ، قلم یانلق آزادم . سن که کندیلر نه خیالک ابدعانی بر مدت اینین انکاس ایدن دولسز آینه لرک صو . کنجیمسندک . و سوکره قیریلرک ، پارچالاندک ، هبسی کی سن ده هیچ قائم بریمی بر آینه قانق نه قدر اولمک .

حالیوکه بویه اولامق ، هیچ اولازسه بر مدتیوکن اینین ده کندیسنده عشقک نامشا ایده چکه ، چیره سنده تخیلاته حیران اولاجز بر آینه ، یالانچی . فقط قائم بریمی بر آینه قانق نه قدر قانیدی ؟

فقط نهایت پوامکان ده ایته یالکز برمدت ایچیندر . سوکره آیرانی ، پارچالانق هر عشق آینه سناک قنای بر خاقیتدر . هر کوندور اینین بر کجه مقدر اولدین کی هر نرم و تعبد اولان حسن اینین ده بر اجمال و تسلیان محققدر . آه ، بویه اولاسه یدی ...

لکن ، آی قلب ، اگر بویه اولاسه یدی سن بلکه دها بدخت اولوردر !

نورین لیلی ، ۱۳۲۵

جلال ساهر

بقی
وتون
لوتر
ارقس
سیس
قبول
کن ،
لورینه
بالوتر
بو بر
.....
میرن
.....
تهدیک
.....
بیچ بر
ولوب
نلری
ایندی ،
وقار
رنجیه
.....
رؤف
بر آدمی

پورتکیز قرالی پارس جوارینده آوده
رئیس وکلا موسیو بریاندن سیفاره سنی یا قارکن

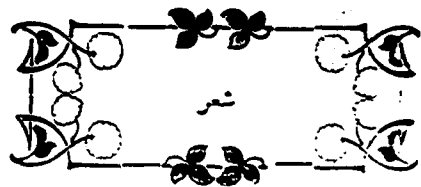
تذقیات عیانا

لکه تحت کیان

پیس ۵ پرده - علی عثمانی تیاروس

اعتراف ایلمییم ، بویسی اومدیضمدن چوق آز فنا بولدم .
ایران شاه مخلوعنک حیات مامت و دیسه سندن بخت ایدن برییس
خبر ویرکلی زمان تماشاننده کافی درجه ده صیقله جفم ظن
ایدیوردم . حالبوکه خایر ، اثر شویله ، بویله هر طرفه سریلمش
قصورلیله برابر نه مزعج نه عادی ، نه چوجوقجه یازیش بر
آردد . دیکلرکن هیچ صیقلمبورسکنز ، حالبوکه نظر اشتغال
ودقتکزی دایما محافظه ایدن بر مکاله سزی نمون ایدیور ،
اشخاصک مکاله لرنده شایان دقت قاراقته لرر افشا ایدن یارچهلرک
آکیک اولدیفنی کورویورسکنز . اشخاص وقعه مک اک مهملری
فنا ، عادلر ، ایکی یوزلیلر تشکیل ایدیورکن جریان وقعه هیچ
اصاتی فایب ایتمیور . موضوعک تهلکلی ، احتیاطسزجه آخاب
اولنمش اولمسنه رغماً بر منات اسلوب ، برجذیت تصور حتی
بر آرده فکر سیاسی بیله موجود . صوکره بر ایران مؤلفی نامه
حیرتله و بره جک صورتده تیاری لسانه ، تیاری قواعد ترتیبسنه
بروقوف ، عادتا بر وقوف تام کنیدی افشا ایدیور . جهلر بعض
پرلده لزومندن زیاده قیسه و آهنگسز ، فقط اکثر پرلده آهنگدار و منتظم .

بالضیح بویله آترلده اوزن اوزادی به مدافه و ادعا ایدی
برمنله روحیه و یا اجتماعیه آرامیه جفم . بویسه سلا
روحیه نیک صفحات مختلفه سنی تحلیل ایتمز . بونلر سزی
برمدت مشغول ایدز ، یا کولورور . یا مکدر ایدر . ص
تیارودن چیقدیفکنز زمان آردن مفکره کنزده رشی قالمز
فتحاه خانک بیسی هرشیدن اول قورقونج . . .
برشی . شاهک بوتون وحشت مظلومه سنی ارانه ایدیور . کوز
اوکنده فریادلرله ، نظلملرله آسیلان ، شقاقلرندن قائلر
آدملر کورمک ، طوب ، اولوم ، نفی ، یاره سوزندن باشقه
ایشتمه مک . . . یالانچی ، ریاکار ، ایکی یوزلی ، حود ، وجد
دساس ، وحشی آدملر کورمک قلبلره بویوک برقسوت و یربور
قلبکنز بوتون بوخایع قارشوسنده . بولوت ومدلت قارشوسنده
لیور . فقط ، مؤلف بونی اولدن حس ایتمش کی اثرنی یک آهنگسز
قورنارمق ایچون اونه بری به تحف قالمبورلر ، نشئلی
قاریقاتور آدملر سزیور . وموفق اولیور . یالکز فتحاه خان
مدهش برجمیلک کوستریور ، مدهش بر خطاده بولتی
اثرنه بر اوچنجی پرده علاوه ایدیور . بو اوچنجی
لزو مسز اولدیفنی قدر اثری سقوط تهلکسه آسور ،
بریاما . بریاما بیله دکل برپوت اولان بورده وقعه عاده ،
اشغال و متحس ایده جک برشی افاده ایتمیور . بو پرده
تحت کین و بوتنی بزم مناسز ، صاچه صایان ، برکونده یاز
وطن پرورانه بیسلره بکزه تیور . شهسز بورده طی ایدنا
مختردر . بالخاصه عثمانی و ایران بایراقلرینک یان یانه جموجی
شیمدیله کولونج برشی اولماز . بوکا مقابل ترک صوکره پرده
ظایب جانلی ، غایت نشئلی ، حتی بر آرده آچی و اینجه بر استم
طالمک موجودیتله برابر اخلاقی ، بالخاصه صوکره طابولوی
مکمل ، چوق ظریف و اینجه بولدم .
شاد مخلوع اولان نورالدین بک شخصاً طبق اوایدی . بر
ضعیف ایدی ، فقط اوایدی . بک منتظم اوینادی . یالکز
پردهده بر آرزدها امیدسز ، بر آرزدها حدتلی ، بر آرزدها تالان
اولمیدی غایت - ویسز اولان وظیفه سنی هرکسک تقدیر و تبریک
جلب ایده جک درجه ده کوزل اوینادی . سعد الدوله اولان
صفت بک بورولده چوق ایدی . دیپلومات ، ظریف ، اینجه
ونکته طور اصاحی ایدی . حالبوکه سترخان اولدیفنی وقت -
اوقنا اوچنجی پردهده - نه برقم ماندی ، نه مناته مالکدی ، کا
درجه ده هیجانندنده محرومدی .
شاهک سوکیلی قانی مجمل اولان موحد بک . چوق مرفق اولدی
یالکز بر آرزدها آچیلماق . بر آرزدها سرپست ، یعنی عشوه
اولق لازمد . اوزمان هر درلو موفقیتی تمام اولمش اولور .
بهادر اولان طولایان اندی لازم اولدیفنی کی قاریقاتورال اولمش
طولایانی قاپا طوریله ، قاپا چهره بیله سیر ایتمک عادتا بر ذوقدی

وداع ...

بجی غایت نازگانه حیات شبانگه ای که منم
سزیدن بری اولان بوسوکه آمده و داء دعوت
بیسورسکنز ؛ عنده ده کی قدیم کی باشقه
هیچ بروجله راضی اولامه جنم برقدارکارانه
یکتر سزه اطاعت ایچون شکایتسز تسلیم نفس
بیشمنن آکلا بکنز .

فقط هیچ اولمازسه بونک نه قدر، آهه قدر
سکن اولدیفنی تقدیر بیوره بیله کز ...

چونکه، برجژو کزنی اولدیفکنز هان
عه بم قدر مجلوب و شیدا اولان بریدبخت شاعرک
برعیط سفلیه ، بوجبات ذلیله تحمل ایچون
یکه اولدنی قوت ورن بوقدر مرز برامل
حیتی لندن آلیورسکنز ؟ و بوسقبل ، لندن
آن شیک قیستی آلاک قیمتدن طولای اوونومه
رضی اولیور ، اون ، هیچ اولمازسه ، بوفدا کارانی
تدیر ایدیکز ؛ واکر بونی برمکافیه لایق کورر .

کن ، اسمی وخیالی خاطره کزک تیسلمله
سزین برکوشه چکنده حفظ وحمایه بیوریکز .
آه برآن اولشدی که اوقدر منحصر اولدیم
منیمکنز ، اینسام حسنکزه نائل وجد اولنی
یه ایشدم ، فقط شمدی که ، غایت نازگانه
دعوتکزه بوروحناز امیده و داء ایتمک لازم

کیور ، شمدی بوامیدک تحقیقه حس ایدلسی
تکین اولان سادتک اذلال کزک تقدیر ایدرک
بوغیل سعادتک سزک ایچون فدا ایدن بو بدبخت
بوقسجق برمکافیه جوق کورمه ملیک کز ...
سزه بمن ایدرم که ، استرحامی لطفاً قبول
یه یالکز افق و وثیقدن کذاوشکنز ، اینسام
تکرکز و شکره تیسکنزه مستنیر اولانده ؛

ساعده کزله کنیدی شبانگه بشون و وعده
سظنلرته نائل اولش هه ایدرک ، نظرمده
بوقدر بر بر موجودیت اثریه کز و زک ، کنیدی
شمدی به قدر حیانتک بتون مردم قالدیم
سده لرت ، شرفلرته مظهر اولش عدایده کرم ؛
تسه هیات ، بجی غایت نازگانه حیات شبانگه ای که
سزهراملر سزیدن بری اولان بوسوکه آمده و داء
دعوت ایدیورسکنز ، و عنده هر شیک
قیقده اولان قدسیتکزه تأثیریه یالکز سزه
نصحت ایچون ؛ تسلیم نفس ایدیورم .

یکه ، منی ایدرم که ، اونکله برابر مسعود
تیسکنز ، باشقه بیله اولسون سزک مسعودیتک
ریزجه ده بم مسعودیتیم دیکدر ، فقط بوسعودیت
تیمنده اونوتیمکزه کزک حسن و جاذبه کزک هیچ
بر زمان تم قدر درین برملته برمشناق و آسیری
بویله جق ، اولامه چقدر ؛ بونی اونوتیمکز .
برقن ، برآن بیله ...

مرقد خویا

مدافه سجدی

قدر حزینده بر صدای خزان
کی مه ، سولوق دومانلر اوچان
کوزلرک ... سیسلی برشب ابول

مائی بوشظنرک ظلالیه
کولر اوستنده بریشیل شمله
تیره تن برقر ؛ و بلکه ملول ،

عضنر برعیط یأس واجل ؛
مبد آلهات حسن وامل
عدن حسن وخیال ایچنده .. خایر

سرشورنده یا سملر اولن
وهپ اعصابه لرزه لر کترین
مبیدی برضار خویادر !

— ۳۰ مدات ، ۱۳۳۵ —

کوروبلی زاده

محمد قزاد

باران رحمت

کیجه .. قورشونی برما .. یاغور
یاغیور .. برترنم آبی
دوبولور شمدی ؛ آیده برغنی
کوشه آسانده صانکه او بر .

ایشته بریوبله حزن ایچنده جهان
اوبوبورکن قفس و پیچرمی
آچدم ... آواره موسیقی نهان
اوقنا برردی صماخ رقتی .

روح ایله بوموسیقی وحدت
سریورکن مفکره ده بم
طابق بر اضطراب روحانی

دوبوبوردم ... یاواشجه پیچرمی
اورتم ، آرتق کوزم یاشاردی بم ،
یاغیور شمدی روحه رحمت . .

— ۱۳۳۲ —

تحسین ناهید

تمایل شتون

در دیکجی صحت

فلسطین خرابه لرنده

بیش فکرمده طورور وقت نیاز ،
رخزایات هیاکل ، انقاض
و فرزند عسر - دیده شجر
بد بیضا کی لاهوته اوزار .
شمدی برحله غامغه سحاب

ایدیور شق نهاب ،
شیمدی برولوله ، موحنس هیجان
قدر ظلمته مناهد وعیان .

شیمدی برضربه طارقه دوشن شمنکر
— بربر

داغینیق ، قلم و سافطه منکوب —
برییقن هیکنک اوستنده یاوب
اهتران ایلمرک صوکره - سوزنه

اوزمان وجه هیاکله کزهر
بر ربن رعشه کریان حات .

فوق رأسنده کزین قیرطنه ، ای برق ،
تبر نواربکی اعراق اراضیه اوزان .

اوسون شمس و دها و عالمک
غور مهجور و - یا منده کورون .

وسن ، ای افق خورق ، ای شرق ،
شوسفیل ارضی کیقرله دونات ،

اولده چیهرلرک خاک عظامیه دونات ،
اوسیه بخت قییمکه کورون !

بشینی صحت

شترک سونش و دها ، لری قارشینده

سر نوشت قدری ، برق و سهام
ابه نقش اولش اولان برج عظام ،
ید طراق صوغله بوتون سازصلیور ؛
برصدا عرش لمی به قدر یوکلیر .

یوکل ، ای بانک نخستین دها ، هپ یوکل
سنی تعظم ایدرک السه مستقبل .
سنی تعظم ایدیور قلب سمراتکام .

طاق علوی شهبال عروجه آژن
او عظم بشرک نامه هپ سن .

سکار و مال اوله جق فکر شواحق - جام

شہیق واپسین

سنی بن۔ دور سکوتندہ شتونک
 بولہ ایندیکہ نخری هرکون ،
 سنی برصصره بکزه کورورم
 سنی تنفیه یتشمن نظرم ؛

نظرم : سیر رعودکله آچلمش
 - او معلا ، مدهش -
 شاهراکده اولور خون افشان ،

سوکره برنخله ، ععاسیله دایامش
 - سنیچ ، خاموش -
 بدولر کچی قوملرده قایلر سرکردان .

هاشم ناهید

فارس کجانه

افق ، دکزه برآغوش نوره مسترق ؛
 قر، سترله .. خیال ، آسپانه هم - بوسه ..
 کوشن دوغجه آفندن کفاده - بال اولورق
 او سلسیل زر افشان نزول ایند دکزه ..

بوحن زامر خویلهده فیامل روحم
 تآجری ماضی ژنکداره آتار ،
 تخیلاته - خیالات پر حضوره - دالار ..

بوکومسار املزا ، بومشجر اسرار
 صاخ روحه برشعر تسلیت فیصلار .
 بوجله کاهده سودای سرمدی بولورم .

قافیه کوی ، ۱۳ ایلول ، ۱۳۲۵

ادهم هدایت

مفکرمدہ زهردن بیچکلرله ملول
 برجهار علیل ویرایلول
 او یاندیران ابدی خاطرات ایله مشحون ...
 تخیلاتک اوسقنده برتنور خون ،
 هپ اوماضیلره سیاحتکار ...

بوسیاخته ، پرام ، قاراران
 کوزلرم ، رعشه ناک و پرعصیان ،
 بردن انتظاریکه ایدنجه مجوم
 لیل روحده طوغدی ماه ونجوم .
 چونکه ایتشدی کوزلرک ، کوزهل ،
 بردو آغوشه نفسی تسلیم .

آرتق

کولیوردک ، کوزهل ، سوبیل ، ایلیق
 برتسیم کوچوک آدیملره
 متزهدی حسن شوخکده .
 واردی براسعاله روحکده ...

ناکهان

یاسین آلرک غمورندن
 اوصاتوب کومسه شتاب ایتدی ؛
 چیرپنان قلبی اشارتله :
 اُسکی کوشکده شیمدی کیملر وار ؟
 دیبه صورددک ، سراقلی ، شوخ ، عصی .
 بن جواب ویرمک ایتدم ؛ لاکن
 اوله بردن یابانچیلرله طولوب
 باشغه برحمنه کلام اولدی ...

بوسؤالک ایچمده برعقده ؛
 بن جواب ویرمک ایتدم اوسوزه .
 هم جوابم ، ایتان ، صمیمدر .
 اُسکی کوشککده ، سوکلم ، شیدی
 کیسه لر یوق - اوقورکن آکلنمه ! -
 شیدی بوم بوش اولانه متروک ،
 طاوانلرنده صنایع شناس اورومچکلر
 اورویور برشیکه اسرار ؛
 وهربرنده بیفلمش غبار نسیان وار ...
 ۱۴ تشرین قانی ، ۱۳۲۴

جلال ساهر

جواب

سربیت نظم

براووزون حسرت تلاقیدن
 سوکره ، بردن ، بوتون حیاتمه
 آمری شریک و تاسرئی
 تصادفک کینی
 بزنی برکدرنجه قارشیکده
 قلبیک بردقیقه طوندیفنی
 حسن ایدوب صیزلادم . اووقتیله
 بکا برشعر اشتیاق اوقویان
 کوزلرک بر شحاب لاییدی ؛
 اُسکیدن شوخ برتهالکله
 زواللی آلرک سینه نوازشته
 آتیلان آلرک یابانچی ، طوبوق ؛
 بریاض یاسین قدر مغرور ،
 ساقکک جیلرنده صاققیدی .
 بردو آغوشه منتظر اوتوشن
 لبرک شیمدی - سورمه لئش بر
 جمله ، اووخ ، اوله کام اسرار ،
 اوله محرم ورعشه بنجمن خیاله ،
 ساق شوخنده تیره بن جاذب
 پنه برکل قدر سکونیدی ...

برزمان بولہ قارشی قارشی به بز
 یاشادق برسکوت هول انکیز !
 سن وقور ،
 بن عقور
 براضطرابه شکار ؛

انتظار منام

کیه ناک آن اکثر ایندہ
 عترز قدبک ضایله
 متور واسرین برآودا
 کیر بر روحی هوا سیله ..
 بن ، فراش کفن - نمودمده
 اشتیاق منام ایله یزار
 قیورایز .. ایکلرم ؛ علیل و نزار ،
 برندامت ، شکسته سودا .

ودماغده اون دو قوز بیلق
 برجات آیه تک سوزان
 خاطرات کذاوشی قایز .

حایقیر بر نخرمده بر ایصلیق
 حن مستیزیانه سیله اوچان ،
 بادشب زنده دار وقیفه کار ...

شکب عاکف

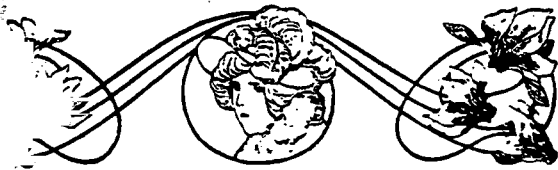
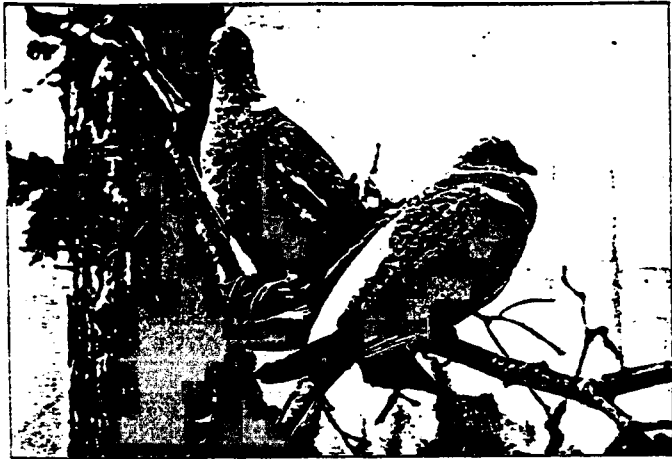

هکبه لیده

قارده شر علی جانب

طیبتک بد نقاشی اوله مستنا
 برآشیان سما - پایه ایلش ترسیم
 که هر طرفه بیچکلرله بریفین خویا
 هوکر مشاجر سودایه ضمانت نسیم ...

اجتماعی بر « پرنسب » اولارق قبولہ پک زیادہ احتیاط اقتضا
 خلاصہ ، موسیو « ایزولہ » کندی نظریہ سببہ ہرہ قدر پر
 قسری اوزرینہ مؤسس جمعیات عادہ تک صورت تشکیلی تشریح ایل
 سرست بر طرز مناقشہ و ستملال ذاتی حیاء ستمز جمعیات مزہ
 وجود و تشکلاتی توضیحہ ہیج بروجہلہ موفق اولاماشدر ...
 ...

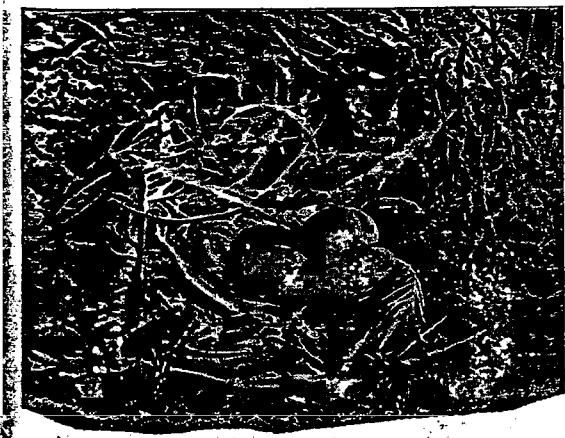
فلسفہ حیات

- بکن نسخہ دن مابعد -

فنا بولیور . حال بوکہ دیگر طرفدن عضو شدہ هرکس حی
 موضعی تخری ایدیوردی . بویکی کشف ایله اولہ ظن ایدلہ
 حیاتک موضعی بولوندی . وخیلی مدت او نقطہ تخریب ایدن
 حیات احما اولونیور و قوہ حیاتیہ تک موضعی اوراسی اولدیتہ
 اعتماد ایدیوردی . .

فقط بر طرفدن بر عقدہ حیاتی احما ، دیگر طرفدن عضو
 تنفس صنایعی اجرا ایتدی . بله تک حیاتک پایدار قالدینی افشا اول
 اکلشادی که بر طویلی ایکنه باشی قدر کوچک اولان بوقطه
 تنفسیہ تک مرکزیدر .

بونک اوزرینہ موضع حیاتک نهمعدہ ، نهدہ قلب اولد
 تین ایتدی . بونکله برابر دماغ ، آق جگر ، قاب کی اعضا
 مهمه دن هانکیسی جرح و تخریب ایدلسه حیات تهلکہ یه دوشورد
 اوزمان موضع حیات بردکل ، اوچدر دنیلدی . و بواج
 « سپای حیات » نامی ویرلدی . دها صوکراری بر ماله
 دقتی جلب ایتدی : قلب ، قره جگر ، غده ، عضله کی
 عضولر بدن حیاتدن خارجه چیقارلسه و یا خود سپای حیات
 بری تخریب ایدلسه حیات عمومی بدنک منطقی اولسنه

قوسرو یوواسی

جیتہ قوسرو

و تأثیر ایدر . « پیلولوژی سوسیال : علم الروح اجتماعی » منحصلمردن
 « روح الجمادات » مؤلف شہری دو فنور کوستاولو بون ، مامشر اناسیہ تک
 احوال روحیہ سنی ایضاح ایدر کنی ، بگد بکریلہ بر کسر بر لشمز اناسطک
 درکۂ اخلاقیترندہ عمیق بر تزل وقوعه کلدیکنی قطعاً ادعا ایدیور .
 « روح الطوائف » محرری موسیو « سیفل » ده دیورکہ :
 « اناسلم » Staiquement بر لشدکری وقت — جاعطر ،
 ژوریلر ، جمیتر کی — سوپہ معنویہ و اخلاقیہ لری ترفع ایدہ جک یرده
 بالکس تزل ایدر . .

ترقیات اجتماع تک اک مهم ، اک شایان دقت عواملی ، عوامل
 فریدہ در . بحریت ، ترقیاتی ، بوتون کورولتولردن ، بوتون تأثیرات
 عادہ دن مرا قالان نجیب ذکاره ، بلند نامبره مدبوندر .
 موسیو « ایزولہ » یوقارده بیان ایتدیکنز نظریہ سنک مبالغہ سی
 آکلامش اولیدر که کتابتک دیگر بر رندہ شو یولده بیان مطالعات
 ایدیور :

« عقل و ادراک سینتہ یی و سینتہ عقل و ادراک کی تشکیل و بنا ایتدی .
 عقل و ادراک - سوپہ تک جسارت ایدیورم - سینتہ تک ہم مادر وم
 کریمه سیدر . »

بر آژده بالخاصہ شو صوک زمانلرده بتون فناقلرہ قارشی بردوی
 کل عد اولتان ، جمیتک هر شیتہ ترجیحاً قاعدہ اساسی اعتبار ایلک
 ایتتیلن ، بوتون ایلکلرک مادری حکمنده طوتولان « سولیداریتہ :
 تعاون ، دن بحث ایدلم :

« تعاون » اساساً مشترک بر خود پستندیدن باشقا برشی دکلدو ؛
 و بناہ علیہ شخصی بر انانیت کی دائم حریص ، ظالم و یا لایجیدر . اولک
 اشکال مختلفہ سی - نتیجہ - مسئولیت شخصیہ فکری ، « سہف -
 هلب » سی تقصیر و اعما . عدم مجازات و وحشت مشترک حللری تقویہ
 ایدر . اگر سولیداریتہ بوجہلہ وجدانلرک مادری ایسہ ، شوق بیان
 ایدلم که تولید ایتدیکی وجدانلر ذوق بدایندن پک آز حصہ داردرلر ...
 موسیو « سیفل » روح الطوائفندہ بو خصوص حنندہ پک مفید و مصیب
 مطالعات دزیان ایشدر . خلاصہ آکلشلیور که موسیو ایزولہ تک پک
 نیکیناہ اولان انکارینہ عمومیله اشتراک ایدیور ، وموما الیہک این
 وخیر خواه ظن ایتدیکی « سولیداریتہ » بالکس حریص و یا لایجی عد
 ایدیور . فی الحقیقہ جمیتہ زیادہ سببہ مفید ، قوتی فردیتلر سولیداریتہ
 ایچین پک جزئی بر محبت پرورده ایدرلر . زیرا اولہ خود ناپستیدین
 قوندن زیادہ خوف و خود پستندی اوزرینہ مؤسدر . بناہ علیہ سولیداریتہ یی

İNDEK

A

- A(Elif) Erşed, 33, 133, 283
 Abbas Paşa, 300
 Abdi, 454, 455
 Abdullah Almazanderanî, 300, 347, 379
 Abdullah Azmî Efendi, 300
 Abdullah Cevdet, 7, 21, 33, 114, 133, 276
 Abdullah Efendi, 193
 Abdullah Esat, 22
 Abdullah Han, 300
 Abdullah Zühdü Bey, 21, 22
 Abdurrahman Adil Bey, 149,, 412 152
 Abdurrahman Efendi, 201, 300
 Abdurrahman, 149
 Abdurrahman-ı Salis, 862, 865
 Abdurrezzak Efendi, 301
 Abdülaziz: bk. Sultan Abdülaziz
 Abdülgani Seni: bk. YURTMAN, Abdülgani Seni
 Abdülhak Hamid: bk. TARHAN, Abdülhak Hamid
 Abdülhak Hayri, 33, 84, 114, 123, 134, 276, 294
 Abdülhalim Efendi, 301, 315, 323, 326, 356, 360, 361, 369, 381, 384, 388
 Abdülhamid-i Sani: bk. Sultan II. Abdülhamid
 Abdülhamid: bk. Sultan II. Abdülhamid
 Abdülhamidistler, 431
 Abdülmecid Efendi, 4, 71, 191, 301, 315, 322, 326, 356, 360, 361, 369, 381, 383, 387
 Abdülmecid: bk. Sultan Abdülmecid
 Abdülmehdi Efendi, 301
 Aberdine, 301
 Abes - Muktebes, 26
 Abide-i Hürriyet, 467
 Acem, 755
 Acemce, 108, 573, 608, 620
 Acemler, 755
 ACHARD, Jean , 214, 286, 342
 Adakale, 217
 Adana, 177, 184, 186, 188, 189, 190, 191, 193, 194, 197, 199, 208, 225, 248, 302, 315, 350, 655
 Adapazarı, 295
 Adem-i Merkezîyetçiler, 8
 ADIVAR, Halide Edip 164, 861, 862, 886, 888, 890
 Adil Bey, 149, 153, 412
 Adnan Bey, 757
 Adriyatik, 191, 197
 Afganistan, 293, 302, 338, 348, 355, 659
 Afganlılar, 196
 Afrika, 216, 302, 349, 716
 Afrika-yı Cenûbî, 792
 Afrikalılar, 302
 Agâh Efendi, 13
 Agop Efendi Boyacyan, 193
 Ahiler, 663
 Ahmed Bey, 812
 Ahmed Cemil, 828
 Ahmed Cevdet , 20, 176, 184
 Ahmed Fethî, 139
 Ahmed Haşim , 33, 84, 114, 134, 276, 768
 Ahmed Hikmet Bey, 240, 626
 Ahmed İhsan Ve Şürekâsı, 636
 Ahmed İhsan: bk. TOKGÖZ, Ahmed İhsan
 Ahmed Mazhar, 33, 129, 134, 259
 Ahmed Mirza, 303, 340
 Ahmed Mithat Efendi, 19, 20, 626
 Ahmed Muhtar Paşa, 303
 Ahmed Necdet, 33, 114, 134, 277
 Ahmed Rasim , 22, 626
 Ahmed Ratih, 195
 Ahmed Refik, 34, 134, 135, 246, 283, 286, 293
 Ahmed Rıza Bey, 8, 21, 186, 303, 366, 410, 480
 Ahmed Samim, 84
 Ahmed Serveri, 33, 114, 135, 277

- Ahmed Şuayb, 738
 Ahmed Şükrü Efendi, 303
 Ahmedü'l-Buharî, 668
 Ahrar Fırkası, 22
 Ahrar, 22
 Aile Saadeti, 796
 Ailenin Küçüğü, 916
 Aine, 924, 926, 927
 Akdeniz, 201
 Akif Paşa, 109, 615
 Âkil Koyuncu, 139, 769, 770, 771
 Aksaray, 761
 Akvam-İ Osmaniye, 623
 Alaska, 368
 Alatinî Köşkü, 60, 61, 176, 178, 199,
 303, 429, 431, 461
 Albert (Prens), 230, 364
 Albert: (Belçika'nın yeni kralı),
 304
 Âlem Matbaası, 636
 Alemdağı, 460
 Alfo, 855
 Ali Paşa, 601
 Ali Canib: bk. YÖNTEM, Ali Canib
 Ali Efendi, 22
 Ali Fuat, 22
 Ali Galib Bey, 149, 152, 153, 304, 412
 Ali Haydar Emir, 34, 114, 135, 277
 Ali Kabülî Bey, 178, 304
 Ali Kemal, 20, 61, 149, 150, 151, 178,
 180, 226, 304, 406, 428, 431,
 436, 441, 862, 863
 Ali Naki, 179
 Ali Nuret, 34, 104, 104, 110, 129, 131,
 135, 136, 246, 259, 262, 283,
 286, 566, 559, 572, 575, 578,
 620, 781, 751, 914, 923
 Ali Paşa, 304
 Ali Rıza Efendi, 440
 Ali Rıza Paşa, 179, 304, 326
 Ali Suavi, 876
 Ali Şâmil Paşa, 178
 Ali Şefkati, 21
 Ali Şir Nevaî, 620, 753
 Ali ve Fuad paşaları, 71
 Alman İmparatoru, 391
 Alman Manevraları, 305
 Alman Ordusu, 189
 Alman, 34, 134, 176, 187, 242, 370,
 493, 541, 870
 Almanca, 391
 Almanlar, 583, 624
 Almanya İmparatoru, 334, 344
 Almanya, 39, 165, 178, 192, 195, 202,
 227, 251, 335, 501, 503, 528, 655
 Alonya, 242
 Alp Avcıları, 325
 Alp Dağları, 368
 Altın Mabed, 305, 312
 ALTINAY, Ahmed Refik, 33, 34,
 132
 ALYANAKOĞLU, Cemil
 Süleyman, 36
 Amasya, 655
 Ameraka, 97, 187, 178, 190, 191, 196,
 216, 223, 302, 333, 346, 458,
 506, 523, 583, 666, 722, 790, 926
 Ana, 700
 Anadolu Osmanlı Demir Yolu
 Şirketi, 30
 Anadolu Osmanlı Demiryolu
 Şirketi, 295
 Anadolu şimendiferi, 332
 Anadolu'da Türk Aşiretleri, 34
 Anadolu, 179, 346, 409, 420, 443
 Anastasse Efendi, 305
 Anglo Saksonlar, 582
 Anjel, 813, 814
 Ankara, 179, 189, 295, 498, 663
 Ankiyen, 511
 Anna Karenina, 41
 Antalya, 184
 Arabî, 109, 557, 558, 559, 564, 567,
 571, 578, 588, 589, 590, 593, 595
 Arabistan, 755
 Arabiye, 105
 Arabus Volkanı, 305
 Araksi Hanım, 843
 Arapça, 101, 103, 104, 105, 107, 108,
 138, 152, 560, 561, 562, 566,
 572, 573, 584, 585, 601, 607,
 609, 608, 615, 618, 619, 625, 797
 Araplar, 755
 Ardigo, Roberto, 132
 Arif Bey, 644
 Arif Efendi, 28, 305
 Aristidi Paşa, 305, 306
 Aristidi, (doktor), 439
 Aristophan, 718
 Arkansas, 333
 Arnavut, 187, 192
 Arnavutluk, 189, 192, 199

Artas Efendi, 306
 Asaf Maummer, 41, 114, 129, 132,
 137, 255, 260, 656, 759
 Asakir-i Osmaniye, 306
 Âsâr-ı Tevfik Zırhlısı, 179
 Asım Bey, 28, 306, 410, 637, 648, 649
 Askerî Kulübü, 179
 Asya, 107, 108, 470, 561, 618, 620, 716
 Aşyan, 35, 54, 771, 865
 Aşk-ı Memnu, 77, 679, 757, 758, 861,
 772
 Atabek Hüsnü Efendi, 227, 270, 307
 Atina, 157, 179, 194, 199, 213, 248,
 477, 529, 533
 ATSIZ, Nihal, 7
 Avasturya, 222
 Avcı Taburu, 311
 Avrupa / lı / lılar, 293, 416, 425, 446,
 451, 453, 458, 461, 467, 468,
 471, 472, 473, 478, 484, 487,
 492, 493, 494, 498, 503, 507,
 539, 541, 583, 595, 621, 622,
 637, 640, 644, 659, 662, 668,
 689, 692, 699, 755, 759, 780,
 805, 813, 835, 857, 858, 859
 Avrupa Orduları, 157, 276
 Avrupa'da Ne Gördüm, 636, 641
 Avrupa, 3, 4, 7, 29, 41, 72, 85, 123,
 125, 154, 155, 157, 158, 165,
 180, 186, 191, 19, 207, 216, 222,
 226, 227, 232, 253, 257, 362, 391
 Avusturalya, 352, 370, 385, 852, 853
 Avusturya İmparatoru, 307
 Avusturya Karakolları, 206, 307
 Avusturya, 30, 149, 150, 155, 180,
 183, 187, 189, 193, 194, 195,
 198, 200, 206, 211, 224, 233,
 235, 236, 248, 250, 253, 317,
 359, 368, 380, 402, 417, 418,
 493, 494, 501, 528, 583, 921
 Avusturyalılar, 235
 Ayasofya Camii, 60, 149, 426, 373,
 382, 425, 459, 486
 Ayastefanos, 57, 189, 303, 307, 308,
 319, 326, 367, 421, 761
 Ayaz Bey, 576, 578
 Aydın Eşkiyası, 236
 Aydın Mutasarrıflığı, 187
 Aydın, 187, 192, 316, 348, 420
 Ayının Kızı Miyarka, 916

AYKAÇ, Fazıl Ahmed, 35, 39, 53,
 84, 89, 114, 130, 132, 137, 147,
 255, 259, 277
 Aylık Ansiklopedi, 26, 27
 Ayvalık, 300, 456
 AYVAZOĞLU, Beşir, 36, 46, 49, 53
 Azime Sultan, 240
 Aziz Bin Musa, 841
 Aziz Caka, 236
 Aziz Paşa, 308
 Azmi-zâde
 Azra , 837, 842

B

Bab-ı Ali, 18, 173, 197, 408, 410, 413,
 462, 474, 481, 510, 522, 539,
 552, 555, 635, 637, 647
 Baba Tahir, 657
 Babil Kalesi', 308
 Babil Medeniyet-i Kadimesi , 270
 Babil Sarayı, 308, 388
 Babil, 227
 Bacon, 737
 Bafra'lı Yanko (doktor), 297
 Bağdad Demiryolu Şirket-i
 Osmanisi, 30, 295
 Bağdat, 29, 195, 318, 324, 334, 355,
 379, 520, 620
 Bağdat Şimendiferi, 180, 247
 Bağdat Vapuru, 308
 Bahaüddin Şakir Bey'le, 180
 Bahriye Mektebi, 181, 207
 Baki, 755, 756, 780
 Baklan, 248
 Balkan İttihadı, 195
 Balkan Savaşı, 35
 Balkan Ülkeleri, 65, 237
 Balkan, 181, 191, 194, 231, 249
 Balkanlar, 235
 Balmumcu Çiftliği, 238
 Baloncu Mösyö Bleryö, 380
 Baltık Denizi, 335
 Baltık Vapuru, 309
 BALZAC, Honore de, 756
 Bandırma, 192
 Bangaltı, 311
 Bank-ı Osmanî, 31, 297
 Barbaros Hayreddin Paşa, 181, 196,
 247, 207
 Barbaros'un Türbesi, 181, 247

- Barbaroslar, 459
 Barbiyö De Menar, 596
 Baruthane, 182, 249
 Barzan Şeyhi, 189
 Barzan, 190
 Basın ve Yayın Tarihi (kt.), 23
 Basiret, 22
 Basra, 168, 230, 309, 463
 Basri Bey, 309
 Başımıza Gelenler, 290
 Bataklik, 817, 828
 Batarya ve Ateş, 47
 Batı Trablus', 309
 Batı, 1, 3, 72
 Bayburt, 241
 Bayezid Han, 667
 BAYİC, Hakkı Behic, 36, 39, 75, 78,
 108, 109, 113, 124, 128, 138, 144,
 148, 164, 171, 189, 262, 329,
 531, 614, 670, 673, 674, 676,
 680, 686, 687, 688, 701, 761
 Beattie, 796
 BEAUREGARD, Costa de , 135
 Bed Mümtaz, 111
 Bedi' Nuri Bey, 36, 138, 189, 255
 Bedreddin Mümtaz, 138, 139, 255,
 277
 Bedri Bey, 310
 Bedros Efendi Keresteciyan, 310
 Behiştlerim, 916
 Behlül Miya, 139, 246
 Behlül Mübin: bk. Ethem Hidayet
 Behlül, 757
 Belçika, 197, 271
 Belgrad, 225, 231, 190, 460
 BELİKBAŞI, Ali Süha, 84, 124, 126,
 140, 170, 171
 Bellini, 34, 129, 135, 246, 310, 323,
 324, 389
 Belnelmilel Otomobil Kongresi, 189
 Benaris, 310
 Berat, 213, 308
 Bereket-zâde Rıfat Bey, 310
 Berian Aristide, 310
 Berlin Kongresi ve Sonrası, 68
 Berlin Sefareti, 197
 Berlin, 182, 222, 317, 339, 377
 BERNİSTAYN, Henry , 128, 145,
 154, 831, 861, 889, 894
 Besim Ömer (doktor), 37, 140, 141,
 271
 Beşiktaş, 181, 298, 641, 643
 Beyanname, 79
 Beyanü'l-Hakk, 22
 Beyaz Gögeler, 38, 93, 143, 166, 169,
 166, 169, 290, 315, 744, 745,
 746, 747, 748
 Beyazıt Meydanı, 310
 Beyazıt Tüneli, 182
 Beyazıt, 425
 Beyazıt Meydanı, 360
 Beykoz, 760
 Beylerbeyi Sarayı, 182
 Beyoğlu Mutasarrıflığı, 182
 Beyoğlu, 30, 184, 193, 228, 354, 297,
 413, 487, 506, 527, 813, 817,
 827, 830, 834
 Beyrut, 188, 195
 Bihter, 757
 Bilecik, 336
 Bingazi, 29, 361, 387
 Bir izdivacın Romanı, 41
 Bir Facianın Hikâyesi, 68
 Bir Ölünün Defteri, 757
 Birinci Dünya Savaşı, 65
 Bismark, 223
 Bitlis, 28, 337, 585
 Bleryo, 155, 156, 183, 190, 249, 311,
 527, 528
 Boğaziçi , 68, 125, 760
 Boloyin Saburmer, 924
 Bolu, 448
 Bolu, 663
 Bombay, 305, 311, 312
 Bompard, 312
 Bordo, 913
 Bornaki, 915
 Bosna , 183, 186, 215, 249
 Bosna Müslümanları, 187
 Bosna-Hersek, 6, 30, 149, 198, 208,
 312, 402, 464, 470, 476
 Bostan, 595, 596, 597
 Boşboğaz, 22
 Boşnak Hürev Paşa, 775
 Boşnak, 391
 BOTAY, Henry , 861
 BOUDELAIRE, Charles , 848
 Bourdeaux, 915
 BOUREGARD, Costa de , 34, 129,
 135, 286, 316
 BOURGET, Poul, 739, 757, 761, 793,
 883, 915, 797

BOZDAĞ, İsmet, 6, 7, 74
 BOZTEPE, Halil Nihat, 39, 53, 139,
 147, 148, 263, 627
 BÖLÜKBAŞI, Rıza Tefvik, 66, 558
 Brezilya, 312
 Britanya İmparatoru, 313
 British Mouseum, 389
 Brüksel, 194
 Budapeşte, 190, 328
 Buhannedin Bey, 869
 Buhara, 620
 Buharalılar, 563
 Buhran, 38, 288
 Buhurdan, 53
 Bulgar Çeteleri, 249
 Bulgar Komiteleri, 188
 Bulgar Prensi Ferdinand, 397
 Bulgar, 186, 187, 190, 192, 195, 196,
 197, 198, 206, 225, 235, 253,
 584, 663
 Bulgaristan, 76, 77, 150, 173, 183,
 187, 188, 189, 190, 191, 193,
 195, 196, 198, 201, 209, 218,
 233, 234, 240, 249, 254, 391n,
 397, 464, 476, 584, 676
 Bulgarlar, 187, 221
 Burhaneddin Bey /
 kumpanyası, 144, 145, 146, 154,
 168, 184, 831, 832, 833, 834, 835,
 836, 838, 839, 840, 841, 842,
 845, 846, 849, 854, 857, 859,
 860, 861, 862, 863, 865, 866,
 868, 869, 883, 891, 892, 894,
 903, 905, 907
 Bursa, 29, 41, 137, 192, 195, 244, 313,
 351, 354, 358, 361, 377, 656,
 660, 662, 663, 664
 BUVARAC, Emile , 737
 Büyücü, 883
 Büyük Ada, 435
 Büyük Frederik, 293
 Büyük Sahra, 29
 Büyük Sahralı, 313
 Büyükkada, 177, 693, 830, 888
 Büyükdere, 760
 BYRON, Lord, 162, 163, 313, 314, 755
 Bayic, 111, 112
 Beauregard, 132
 Bedreddin Mümtaz, 114
 Belikbaşı Ali Süha, 129
 BELİKBAŞI, 127

Bellini, 132
 Bernistayn, 131

C

Cemil Sıtkı, 132
 Cemil Süleyman, 129
 Cenab, 109, 113
 Coquelin, 132
 Cadet, 924
 Çağaloğlu, 823
 Cami'ul Ezher, 314, 343
 Cami-i Kebir, 314, 361, 659
 Capeau, 814
 Caritelaten, 915
 Catulle , 136
 Cava adası, 207
 Cava, 195
 Cavid Bey, 184, 188, 199, 314, 485,
 785
 Cavid Bey (Maliye Nazırı) , 197
 Cavid, 101, 783, 78, 788, 795, 796
 Cavide, 785, 79, 56, 797
 Cebel-i Bereket, 187
 Cebel-i Harb, 29, 375
 Cebel-i Lübnan, 196
 Celal Bey, 905, 906
 Celal Sahir Bey: bk. EROZAN,
 Celal Sahir
 Cem Sultan , 293
 Cem, 22
 Cemal Bey, 315
 Cemaeddin Efendi, 301, 315, 322,
 326, 356, 360, 361, 369, 381,
 384, 388
 Cemil Bey (ressam), 183, 388
 Cemil Bey, 22, 315, 389
 Cemil Sıtkı Ezzehavi, 36, 140, 258
 Cemil Sıtkı, 36, 130, 139, 140
 Cemil Süleyman, 35, 84, 86, 126, 140, 128 elnik
 y. 169, 170, 260, 284, 292
 Cemile, 814
 Cemiyet-i İlmiye-i İslamiyye, 22
 Cemiyet-i Muhammediye, 149, 417
 Cemiyet-i Sanayi' Mektebi, 377
 Cemiyet-i Umumiye-i Belediye,
 196, 198
 Cenab Şahabeddin, 34, 36, 54, 75, 76,
 77, 78, 79, 91, 106, 110, 140,
 204, 255, 291, 565, 571, 613,
 615, 672, 673, 674, 676, 677,

678, 679, 698, 682, 705, 726,
752, 770, 881
Cenevre, 21
Ceride-i Havadis, 13
Ceride-i Safiye, 22
Cermen, 717
Cermenler, 718
Cervantes, 917
Cevad Bey, 834
Cevad Rıza, 36, 140, 256
Cevat Paşa Sadrazam, 644
Cevher Ağa, 185, 436
Cezalar, 763
Cezayir, 583, 584, 915
Cezire, 197
CHATEAUBRIAND, 756
Cidde, 35, 316
Cin, 185
Cingöz (gazete), 22
Cizayir, 584
Clemenceau, 511
COLE, Hermance, 756
COLOMB, 97, 722, 723, 789
Concourtlar, 756, 924
Constant, Mösyö Dostornel de, 318
Cook, 97, 199, 723
COPPEE, 54, 770, 793
COQUELİN, Constans, 50, 170, 316,
286, 316, 925, 926, 924, 924,
925, 926, 927
CORNEİLLE, 738, 870, 924, 925
Cosmidi Efendi, 316
COUSIN, Victor, 737
Cristine, 833
Curcuna (gazete), 22
Cyrano De Bergerac, 673, 680, 793,
926, 927

Ç

Çağatayca, 108, 573, 620
Çakıcı (Eşkiya), 225, 316
Çakırcalı, 185, 189, 194, 196, 198,
249
Çamlıca, 166
Çar, 186, 191, 193, 195, 198
Çatalca, 57, 420
Çaylak, 19
Çek, 583
Çekmece, 336
Çelebi Efendi, 232

Çelebi Sultan Mehmed, 668
Çerağan
Çerağan Sarayı, 142, 153, 156, 185,
249, 317, 513, 514, 527
Çerkezler, 584
Çeşme, 200
Çıkmaz Sokak, 42, 43, 49, 90, 96, 97,
98, 99, 100, 101, 102, 103, 131,
162, 165, 264, 712, 713, 715,
719, 731, 782, 786, 788, 789,
791, 793, 794, 822
Çin, 317, 718
Çinliler, 193
Çocuk Bahçesi, 50, 558, 769
Çocuklara Mahsus Gazete, 36

D

D. Nikolaydi, 25
Dalamber, 737
Damad Beyler, 199, 317
Damat İbrahim Paşa, 1
Damat Mahmut Celaleddin Paşa, 7
Danef, 199, 250
Danimarka, 199
Dante, 779
Danton, 703
Dara, 341
Darü'l-Aceze, 171, 172
Darü'l-Hayr, 188
Darülbedayi', 53
Darülfünun, 47, 196, 200
Darümuallimin, 34
Darwin, 716, 738
Davalacıro, 849, 852, 853, 854, 855,
850, 851, 852, 853, 854, 855
Davud Yusufani Efendi, 317
Davul (gazete), 22
Davutpaşa Kışlası, 421
Dedeagaç Limanı, 196
Dedeagaç, 29
DELİLBAŞI, Ali Süha, 34, 36, 136,
140, 256, 260
Demokrat Fırkası, 200
Demokrat Parti, 41
Deniz Altında Seyahat, 635, 636
Deniz, 916
Denon, 803
Dersaadet, 31, 179, 185, 190, 191,
192, 196, 198, 199, 200, 202,

227, 236, 289, 312, 316, 334,
352, 360, 462, 501
Derviş Vahdeti, 22, 67, 200, 241
Descartes, 737
Devlet-i Âl-i Osmanî, 1, 4
Devlet-i Aliye, 68, 189, 190, 196, 200
Devlet-i Osmanî, 187, 189, 190, 191,
192, 195, 197, 198, 200, 211, 250,
397, 586
Devr-i Sabık, 699
Devr-i İstibdad, 46, 47, 152, 229, 317
Devr-i Meşrutiyet, 458
Devr-i Sabık, 21, 62, 150, 152, 328,
431, 432, 435, 440, 458
DEVRİM, İzzet Melih, 36, 40, 84,
126, 129, 140, 153, 260, 272, 856
Deyr, 318
Dırama, 456
Dicle Nehri, 142, 156, 227, 318, 520
Didero, 715, 737
Dikran Bey, 189
Dilenciler, 916
Divan Edebiyatı, 76
Divan-ı Harb, 150, 227, 230, 245
Divan-ı Harb-ı Örfî, 62, 177, 199,
201, 210, 232, 428, 432, 435,
436, 440
Divançe-i Fazıl, 35
Diyarbakır, 28, 43, 222, 324, 327,
405, 585
Doğmayan Hürriyet, 67
Doğruları ve Yanlışlarıyla Sultan
Abdülhamid, 8, 69
Doktor Aristidi, 439
Doktor Bafıralı Yanko Bey, 297
Doktor Cook, 199
Doktor Ethem Beyefendi, 294
Dolayan Efendi, 318
Dolmabahçe Sarayı, 329, 347, 348,
375
Dona, 191, 655
Donanma-yı Osmanî, 178, 186, 190,
192, 193, 194, 197
DONGAN, Miss Isadora, 318
Donkişot, 917
Donnay, 861
Dorümüallim, 35
DOUDET, Alfonse, 756, 757, 760,
924
Dourdoverni, 915
DOURENIE, Henry, 768

Drama, 201
Dreaduouhgt Zırhlısı, 319
Drenot Zırhlısı, 319
Dumas, 924
Durub-ı Emsal-ı Osmaniye, 592, 593
Duy-Tan,, 319
Duyun-ı Umumiye, 31, 187, 297
Dürzileri, 250
Düvel-i Muazzama, 477

E

Earlock Gazetesi, 391
Ebülhüda Efendi, 61, 149, 198, 414,
431
Ebülhüda Zade Hasan Halid, 194
Ebüzziya Tefvik, 22, 184, 592, 626
Ecnebi Matbuatı, 246
Edebî Portreler(kt.), 36, 46
Edebiyat Tarihi, 41
Edebiyat Tarihimizden (kt.), 81
Edebiyat-ı Cedide / ciler /
kütüphanesi, 26, 31, 38, 44, 45,
77, 82, 83, 84, 89, 88, 101, 104,
288, 290, 291, 563, 564, 570,
673, 674, 679, 689, 726, 847,
848, 880, 881
Edebiyatçılarımız ve Türk
Edebiyatı, 53
Edebiyat-ı Osmaniye, 620
Edhem Midhat, 111
Edhem Necdet, 130, 141
Edirne, 195, 198, 321, 344, 410, 645,
663
Edmond Rostand, 794
Edward (Kral), 215, 223
Eflak, 655
Eglon, 680
Ekrem Bey: bk Rezaizade Mahmud
Ekrem
El-cevaib, 780
El-cezire Kıt'ası 195, 227, 270, 319,
383, 753
Elhan-ı Vatan, 43
Elma'lum, 22
Elmuid gazetesi, 201
Elülfürük, 22
Emanuel Karasu, 8
Emin Bey, 641, 643, 644
Emin Lami', 37, 84, 141, 256
Emir Buharî, 668

- Emlak Bankası, 192
 Emniyet Sandığı, 237
 Emrullah Efendi, 319, 367
 Encümen-i Daniş, 919, 920
 Endaht Mektebi, 191, 196, 216
 Enderun, 201
 Enis Avni, 54, 771, 769
 Enver Bey, 194, 319
 ERARSLAN, Doç. Dr. Cezmi, 8, 68, 69
 ERBİL, Haşim Nahid, 37, 39, 79, 111, 119, 126, 128, 141, 142, 149, 141, 142, 149, 256, 260, 262, 277, 278, 685
 Ereğli, 295
 Erenköy, 294
 Ergani, 29
 Ergani, 338
 Erganun, 53
 Ermeni Katolik Patrik, 190
 Ermeni Kilisesi, 199
 Ermeni Manastırı, 197
 Ermeni Patriği Elisee Toryan Efendi, 382
 Ermeni Patriği, 29, 189, 193, 199
 Ermeni Patrikhanesi, 197
 Ermeni, 73, 74, 195, 236
 Ermeniler, 182
 Ernest Şakilton, 230
 EROZAN, Celal Sahir, 32, 34, 36, 37, 38, 51, 75, 76, 78, 84, 89, 92, 101, 102, 103, 104, 111, 122, 127, 138, 139, 142, 143, 144, 145, 146, 164, 166, 169, 171, 255, 256, 262, 263, 278, 279, 282, 288, 290, 292, 294, 315, 368, 565, 574, 580, 590, 675, 676, 679, 680, 686, 691, 700, 744, 746, 756, 769, 844, 855, 868, 873, 885, 907
 Ertuğrul Yata, 301, 315, 320, 322, 326, 356, 358, 359, 361, 369, 381, 383, 387
 Erzincan, 338
 Erzurum, 29, 57, 315, 320, 329, 338
 Es'ad El Melik, 320
 Es'ad, 38, 146, 285
 Edebiyat-ı Cedî, 104, 107
 Edhem Hidayet, 114
 Edhem Midhat, 114
 Ethem Nahit, 129
 Edhem Necdet, 132
 Erbil Haşim Nahid, 114, 129, 131
 ERBİL, 119
 Erozan, 106, 107, 114, 125, 130, 131
 Esad Paşa, 320
 Esirler, 700
 Eski Mısırfiler, 718
 Eskişehir, 295, 336, 530
 Esne Sidesi, 320
 Esne, 202
 Eşber (kt.), 673, 680, 698, 892
 Eşek (gazete), 22
 Eşref Efe, 28
 Eşref Efendi, 321
 Etfal hastanesi, 238
 Ethem Beyefendi (doktor), 294
 Ethem Hidayet, 38, 45, 54, 111, 140, 141, 279, 283, 771
 Ethem Nahid, 38, 126, 146, 147, 258, 260
 Ethem Paşa, 190, 321
 Evrak-ı Perişan, 920
 Eylül, 98, 292, 674, 699, 758, 756, 757, 861
 Eyub Sabri Bey, 188
 Eyüp Camii, 321, 372
 Ezan, 21
 Ezher, 201, 315
- F
- FACE, Emile, 710
 FAGUET, Emile, 793
 Fahri Paşa, 321
 Faik Ali: bk. OZANSOY, Faik Ali
 Faik Bey, 28, 321
 Fairfield, 322
 Fallieres, 322
 Fani Teselliler, 700
 Farisî, 105, 109, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 564, 566, 567, 571, 572, 573, 578, 588, 589, 590, 593, 595, 601, 602, 607, 609, 618, 619, 610, 611, 615, 618
 Farsça, 101, 103, 104, 105, 107, 138, 152, 138, 152, 625
 Farsça, 107
 Fatih Sultan, 132
 Fazlı Mağmûmî, 114
 Fecr-i Atî, 114, 130
 Fezail-i Nisvan, 126

- Finten, 131
 Faruk Efendi, 301, 315, 322, 323, 326, 356, 360, 361, 369, 381, 384, 388
 Fas, 188, 195, 196, 197, 202, 251, 253, 323, 482, 792
 Fatih Musallası, 323
 Fatih Sultan Mehmed, 34, 129, 135, 135, 246, 291, 323, 324
 Fatih, 135, 447, 459, 660
 Fatma Nebihe, 39, 147, 271
 FAUGET, Emile, 794
 Fazıl Ahmed: bk. AYKAÇ, Fazıl Ahmed
 Fazıl Efendi, 28, 324
 Fazlı Mağmûmî, 39, 111, 147, 147, 279
 Fazlı Necib Bey, 324
 Fecondite, 711
 Fecr-i Atî / edebiyatı / encümen-i edebîsi / ciler / kütüphanesi / beyannamesi / cemiyeti /, 26, 27, 35, 36, 37, 38, 40, 41, 43, 44, 45, 49, 50, 51, 53, 77, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 103, 110, 111, 127, 187, 202, 272, 288, 289, 292
 Federatist Fırkası, 221
 Felsefe-i Sanat, 741, 800
 Fener Bekçileri, 810, 812
 Feneryolu, 817
 Ferda-yı Hayâl, 759
 Ferdinand (kral), 190, 192, 195, 198, 397
 Ferdinand, Arşidok Fransuva, 324
 Ferid Bey, 196
 Ferid Paşa, 149, 236, 409
 Fernand, 890, 895, 897, 898, 899, 900, 901, 903, 906, 907
 Ferney, 737
 Ferrer, 189, 194, 324
 Ferrody, 156
 Fethî Franko Bey, 191
 Feti Pariziyen, 645
 Feyzi Bey, 28, 324
 Fezail-i Nisvan, 123
 Fırat Nehri, 324
 Fırat, 142, 227
 Fırka-i Ahrar', 17, 149, 150, 184, 406, 410, 412, 416
 Fırka-i Müzahire, 404
 Fichte, 737
 Figaro Gazetesi, 384
 Fikret Bey: bk. Tevfik Fikret
 Filibe, 663
 Finlandalılar, 202, 251
 Finlandiya, 196
 Finten, 128, 144, 145, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 872
 Fırak-ı Irak, 47
 Firidyong, 198
 Flambos, 916
 Flambo, 927
 FLAUBERT, Gustave, 737, 738, 739, 740, 757
 Flemenk, 195
 Florida, 189
 France de Dunkerque, 378
 FRANCE, Anadole, 606, 711, 757, 794
 Fransız ordusu, 381
 Fransız, 50
 Fransızca, 108
 Fransa Akademisi, 918
 Fransa, 28, 31, 156, 165, 178, 186, 189, 192, 194, 197, 202, 207, 210, 219, 232, 235, 237, 241, 251, 312, 314, 322, 472, 473, 486, 494, 501, 511, 541, 583, 593, 606, 655, 656, 672, 716, 737, 793, 801, 802, 860, 883, 894, 913, 915, 917, 921, 924
 Fransız Akademisi, 710
 Fransız İhtilali, 2
 Fransız Lisesi, 35
 Fransız Manevraları, 325
 Fransız Ordusu, 365
 Fransız, 34, 42, 45, 66, 99, 135, 155, 160, 163, 135, 159, 163, 202, 213, 214, 325, 326, 346, 353, 382, 485, 486, 489, 493, 501, 523, 541, 596, 732, 738, 792, 795, 798, 804, 858, 870, 909, 912, 921
 Fransızca, 31, 51, 289, 295, 391, 510, 560, 573, 584, 596, 620, 642, 648, 649, 656, 659, 667, 668, 822a, 856
 Fransızlar, 203, 365, 494, 569, 624, 769, 776, 792, 919
 Franyitroz, 915
 Fuad Bey, 22

Fuad Efendi, 301, 315, 323, 326, 356,
360, 361, 369, 381, 384, 388
Fuad Paşa, 326
Fuzûli, 620, 753, 755

G

Gabriel Efendi, 192
Galata Postahanesi, 555
Galata, 25, 297, 640
Galatasaray Lisesi, 45
Galatasaray, 236
Galib Bey, 19, 194, 197, 202, 272, 307,
326, 327, 365, 409
Galib Hasib, 39, 132, 147 286
Galib Paşa, 194, 327
Galiçya, 196
Galler, 718
Gambel Paşa (Amiral), 178, 179,
191, 202, 272
Ganj nehri, 310
Garip Mevtalar, 916
Garp, 755
Garplılar, 458
Gassendi, 737
Gavruş, 318
Gazanfer Ağa, 157
Gence, 29, 350
Genç Kalemler, 54
Genç Romancılarımız ve Eserleri, 53
Genç Şairlerimiz ve Eserleri, 53
Genç Türkler Cemiyeti, 473
Genç Türkler, 203, 446, 472, 478, 485
Gençlik ve Edebiyat Hatıraları
(kt.), 44, 50
General Don Soul, 842
George Roudenbach, 769
George Washington Vapuru, 327
Georges (Prens) , 364
Gezeze, 22, 214
GEZGİN, Hakkı Süha ,36, 37, 46,
49, 53
Girit Meselesi, 193, 195
Girit Müslümanları, 199
Girit, 30, 150, 151, 153, 154, 461, 462,
179, 181, 18, 1886, 189, 190,
191, 192, 193, 194, 195, 196,
197, 198, 203, 204, 209, 249,
251, 327, 446, 447, 451, 455,
456, 470, 473, 474, 477, 478,
481, 540, 584

Giritliler, 446, 451, 468, 483
Giyom (imparator), 391
Gizli Ada, 635
GOLTZ, Von Der , 34, 39, 132, 134,
147, 148, 181, 187, 189, 196,
203, 242, 275, 286, 327, 328,
367, 501
Gondo, 906
Gonduan, 897, 898
Gorki, 606
GÖVSA, İbrahim Alaaddin, 140
Gözlerde Seyahat, 769, 796
Grand Encyclopedie, 648
Grand-Duc Viladimir, 397
GREY, Thomas , 163
GREY, Edward , 65
GUSTAVE Lanson, 794
GUSTAVE, Babe, 53, 382
Gül Baba Türbesi, 328
Gülhane Hatt-ı Humayunu, 2
Gülhane, 3
Gülistan, 595, 596, 597, 598
Gümülçine, 29, 351, 663
Gümüşhane, 28
Güneş Gazetesi, 191
Güney Kutbu', 329, 360
GÜNGÖR, Prof. Dr. Erol, 69, 73
Gürcüler, 584
GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi, 20, 22

H

H. Hüsnü, 39, 126, 148, 148, 260r, 224
H. Hüsnü, 129
Habeşiler, 253
Hac Yolunda, 204, 269, 291
Hacı Mustafa Hamdi Efendi, 226
Hacı Şevket Efendi, 329
Hacı Zihni Efendi, 626
Hacivat (gazete), 22
Hadi Paşa, 240
Hadika-i Meşveret Mektebi, 296
Hafiye Faciaları, 700
Hahambaşının, 204
Hakan-ı Mahlu: bk. Sultan II
Abdülhamid
Hakan-ı Sabık: bk. Sultan II.
Abdülhamid
Hakk, 22
Hakkı Behic, 127, 131

- Hakkı Behic: bk. BAYİC, Hakkı Behic
Hakkı Paşa, 205, 226, 272, 273, 329, 542
Halacyan Efendi, 198, 329, 515
Halep, 29, 189, 196, 205, 310, 353
Halep, 355
Haliç Vapurları Şirket-i Cedidesi, 269
Halid Safi, 39, 111, 148, 279
Halid Safi, 114
Halid Ziya: bk. UŞAKLIGİL, Halid Ziya
Halide Salih Hanımefendi: bk. ADIVAR, Halide Edip
Halide Salih, 164
Halil Bey, 235, 489, 812, 813, 814, 815
Halil Edîb Beyefendi, 135, 559, 592
Halil Nihat: bk. BOZTEPE, Halil Nihat
Halil Paşa', 388
Halil Rüşdü Beyefendi, 128, 143, 262, 559, 560, 561, 574, 575, 588
Halil Rüşdü, 131
Halim, 39, 148, 269
Halis Efendi, 223
Halit Ziya Uşaklıgil: bk. UŞAKLIGİL, Halid Ziya
Halley Kuyruklu Yıldızı, 138
Hama, 187
Hamburg Limanı, 330, 383
Hamburg, 384
Hamdi Bey, 273, 288, 296, 644, 645
Hamdullah Subhi Bey: bk. TANRIÖVER, Hamdullah Subhî
Hamid Bey: bk. TARHAN, Abdülhak Hamid
Hamidiye Zırhlısı, 330
Hamidiye, 640, 775
Hamilton (İngiliz General) , 370
Hane Ber-Duşların Şiiri, 916
Hanedan-ı Al-i Osman, 301, 315, 322, 326, 356, 359, 361, 381, 383, 387
Hanımlara Mahsus Gazete, 20
Hanken, 812
Harbiye Nezareti, 205, 348
Hareket Ordusu, 29, 57, 58, 210, 230, 330, 344, 349, 366, 368, 420, 421
Haremeynişşerife, 668
Harman Sonu 35
Harput , 354
Hasan Ali Yücel, 81, 88
Hasan Amca, 67
Hasan Asaf, 26
Hasan Cevat Bey, 842
Hasan Efendi, 28, 331
Hasan Fehmi, 28, 279, 331
Hasan Rami Efendi, 196
Hasan Tahsin Paşa, 242
Hasan'ın Gazası, 673
Hasköy, 233, 270
Hassa Ordusu, 207 331, 348, 370
Haşim Nahid: bk. ERBİL ,Haşim Nahid
Hatıra Defteri (Sultan II. Abdülhamid'in, kt.), 6, 73, 74
Hatîb , 28, 39, 149, 150, 151, 267,, 395, 398, 402, 406, 410, 414, 418, 422, 426, 429, 433, 437, 441, 444 , 448, 452, 456, 459, 462
Havagazi, 205
Hayâl İçinde, 756, 758, 861
Hayal-i Cedid, 22
Hayat-ı Fikriye, 741
Hayat-ı Hakikiye Sahneleri, 288
Hayat-ı Muhayyel, 761
Haydar Bey, 332
Haydar Zafer, 40, 151, 271
Haydaranlı Eşkiyası, 194
Haydarpaşa, 295, 332
Hayim Nahom Efendi, 332
Hayri Bey , 28, 332, 333
Hayrullah Efendi, 28, 333
Hazım Bey, 333, 377
Hazret'-i Halid, 212
Hecin Vapuru, 156, 195
Hecin, 196
Hedirellez, 423
Hegel, 737
Hekimyan Hanım, 815, 842
Helvecyus, 737
Helyopolis Vapuru, 333
Hereke, 208, 333, 334, 374, 377, 660
Herman Cole, 757
Hersek, 334
Hervieu, 797
Heybeli', 175
Heybeliada, 334
Hidirellez, 150

Hıdıv-ı Mısır, 199
 Hırka-i Şerife, 193
 Hırsız Piyesi, 128, 145, 154, 263, 831,
 834, 889, 894, 903
 Hırsız Piyesi, 131
 Hırvat, 663
 Hicaz Şimendiferi, 190
 Hicaz, 189, 195, 196, 198, 220, 365,
 585
 Hidivv-ı Mısır, 190, 192, 193, 196
 Hikmet, 22
 Hikmet-İ Bedayi, 711
 Hikmet-i İctimaiye, 208
 Hilafet-i Müslimî, 67
 Hilâl Matbaası, 637, 648
 Hilmî Paşa, 76, 676
 Hind Mecusileri, 312
 Hind Racaları, 334
 Hind, 851
 Hind-i Kadîm, 753
 Hind-iÇinî, 317, 583
 Hindistan, 192, 218, 310, 416, 583,
 850
 Hindli, 854
 HİSAR, Abdullah Şinasi, 49
 Hoca Nasreddin (gazete), 22, 292
 Hohenzollern Yatu, 335
 Hokkabaz, 22
 Holveg, Dr. Von Betman, 335
 Hristiyan , 3, 66
 Hristos Dalçef Efendi, 335
 Hubbes, 737
 Hubyar , 125
 Hudavendigâr, 585
 Hugo Victor , 132
 HUGO,Victor, 51, 129, 173, 569, 617,
 738, 756, 762, 767, 925
 Hukuk-ı Umumiye, 22
 Hulu İzzet, 441
 Husûsî Mektebler, 152
 Hüdavendigâr türbesi, 335
 Hükümet-i Osmaniye, 188, 194, 195,
 208, 209, 251, 316, 472
 Hürriyet Ordusu, 57, 150, 237, 307,
 326, 335, 336, 347, 379, 382,
 385, 420, 421, 422, 424
 Hürriyet ve İtilaf Fırkasını, 20
 Hürriyet-i Ebediye Tepesi, 188, 311,
 360
 Hüseyin Cahid: bk. YALÇIN,
 Hüseyin Cahid

Hüseyin Ferid Efendi, 336
 Hüseyin Hilmi Paşa, 273, 337, 366,
 394, 427, 531
 Hüseyin Hilmi, 22
 Hüseyin Hüsnü, 40, 111, 151, 279
 Hüseyin Hüsnü, 114
 Hüseyin Kâzım Bey, 21
 Hüseyin Siret, 288
 Hüseyin Suad, 32, 53, 76, 111, 151,
 164, 165, 166, 292, 337, 681,
 687, 686, 810, 812, 815
 Hüsnü Bey, 28, 337
 Hüsnü Efendi, 648, 649, 651, 653

I-İ

İLİCAK, Kemal, 7
 Irak, 210, 252, 305, 337
 İslahat Fermanı, 3
 Isparta, 29, 376, 651
 Ispartalı Efendi, 337
 İbn-i Suud, 195
 İbnülhakki Mehmed Tahir, 20
 İbrahim Alaaddin: bk. GÖVSA,
 İbrahim Alaaddin
 İbrahim Fatih, 40, 131, 151, 152, 263
 İbrahim Ferid Efendi, 28, 337
 İbrahim Hakkı (Sadrazam), 152
 İbrahim Hakkı Bey, 29, 151, 338
 İbrahim Hilmi, 22
 İbrahim Paşa, 338
 İbrahim Temo Bey, 7, 200
 İdare-i Mahsusa, 192, 295
 İdeal, 33
 İhsan Raif Hanım, 49, 293
 İhtiyar Serseri, 918
 İhtizar, 292
 İkdâm Gazetesi, 176, 184
 İkdâm, 20, 184, 436
 İkinci Abdülhamid, 69, 71
 İkinci Ramses, 139
 İlk Tıkac, 77
 İllüstrasyon Gazetesi, 656, 667
 İnayetullah Han, 338
 İndependen, 184
 İndomptable Kruvazörü, 339
 İngiliz /ler, 66, 174, 191, 207, 215,
 357, 541, 792, 795, 870
 İngiliz Donanması, 339
 İngiliz Edebiyatı, 42, 131, 162, 163,
 165, 162, 163, 165, 265, 314

- İngiliz lojitanya, 371
İngiliz Mektebi, 196
İngilizce, 109, 583, 584
İngiltere Bahriyesi, 211
İngiltere Kralı Yedinci Edvard, 339, 381
İngiltere Parlamentosu, 211
İngiltere, 108, 165, 186, 187, 189, 195, 196, 198, 203, 211, 212, 214, 227, 235, 237, 252, 273, 317, 319, 367, 472, 473, 716, 737
İnhizam, 129, 140, 284, 292
İnkılab, 22
İNÜĞÜR, M. Nuri, 23
İpek Sancağı, 236
İpek, 310
İran Kabinesi, 212
İran Meclis-i, 212
İran Sefareti, 236
İran şah-ı cedidleri Ahmed Mirza Hazretleri, 303
İran Şahı, 59, 234, 340 426
İran, 34, 75, 135, 187, 188, 189, 190, 191, 194, 195, 196, 197, 199, 212, 215, 231, 235, 252, 254, 320, 340, 341, 482, 663, 755, 775
İranlılar, 225, 426
İsa Polatın, 190, 236
İshak Sukûti, 3, 19, 7, 21, 194, 227, 270, 341
İskeçe, 212
İskender'in Kulesi, 341
İskenderiye, 194
İskitler, 718
İskoçya Mektebi, 737
İslam Kongresi, 196
İslamiyet Kongresi, 186
İsmail Fazıl Paşa, 213
İsmail Hakkı Efendi, 626
İsmail Kemâl Bey, 182, 186, 188, 213
İsmail Subhî, 28, 46, 108, 128, 130, 152, 153, 256, 258, 264, 283, 465, 542, 587, 603
İsmail Subhî: bk. SOYSALLI, İsmail Subhî
İsmailîler, 213, 252
İspanya Hikâyeleri, 917
İspanya Kabinesi, 213
İspanya, 188, 207, 213, 252, 324, 341, 363, 391, 482, 503
İspanyol gribi, 49
İspanyol, 804, 917
İspanyollar, 792, 865
İsparta 28. 321
İstanbul Meclis-i Umumîsi, 171
İstanbul Üniversitesi, 41
İstanbul'un Kleopatrası, 817
İstanbul, 3, 9, 18, 2, 46, 57, 58, 623, 135, 150, 151, 152, 153, 156, 171, 178, 179, 190, 196, 200, 205, 210, 213, 222, 237, 241, 244, 252, 261, 273, 274, 297, 321, 327, 344, 351, 353, 354, 379, 382, 385, 342, 510, 397, 407, 408, 416, 420, 421, 424, 432, 443, 458, 460, 466, 467, 469, 476, 486, 498, 507, 522, 523, 525, 527, 534, 547, 551, 655, 700, 758, 761, 769, 773, 835, 913
İstikbal, 21
İstikraz meselesi
İstikraz, 155, 156, 214
İstinye Körfezi, 189
İsveç, 870
İsviçre, 20, 49, 458
İş İştir, 156
İşkodra, 195, 215, 369, 463
İştirak, 22
İtalya Kraliçesi, 342
İtalya Parlamentosu, 214
İtalya Zabitleri, 235
İtalya, 193, 235, 252, 921, 922
İtalyan, 66, 870
İtalyanca, 610
İtibar-ı Umumi Bankası, 196
İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti, 190
İto (Prens) (elif ye vav), 286
İttihad ve Terakkî Cemiyeti, 7, 8, 9, 20, 22, 67, 149, 187, 190, 193, 194, 209, 214, 227, 273, 319, 377
İttihad-ı Anasır Cemiyeti, 194, 410
İttihad-ı Muhammedî, 56, 420
İttihat Kütüphanesi, 247
İttihat ve Terakki Cemiyeti
İttihatçılar, 22, 66
İzabel, 899
İzmir, 52, 81, 171, 197, 214, 236, 245, 337, 344, 345, 377, 440, 529
İzmit, 305, 342, 362, 660
İznik, 660
İzzet Fuad Paşa, 273, 342, 376

İzzet Hulus, 193, 214
İzzet Melih: bk DEVRİM, İzzet
Melih
İzzet Paşa, 273

J

Japon, 207, 223
Japonya, 187, 190, 194, 195, 198
Joli, 188
Joupproy, 737
Jöntürk gazetesi, 181, 198
Jöntürk, 3
Jöntürkler, 187, 431
Jules Werne, 293, 516, 635, 636, 641,
647
LOMTER, Jules, 793
Jully'nin İzdivacı, 796
Jülide S. (Sin), 40, 128, 134, 154, 264,
893

K

KABAKLI, Ahmet, 7, 66, 67
Kadıköy, 395, 536, 544, 772
Kadın Mektupları, 796
Kadın Ruhü, 35
Kadınlar Saltanatı, 34
Kafkas Dağları, 463
Kağıthane, 3, 219
Kahire, 21, 138, 321, 343, 214, 217
Kaht-ı Edebi, 670
Kalagöz Şirketi, 195
Kaldırım, 916
Kalem, 214
Kaliforniya, 458
Kâmil Bey, 649
Kâmil Paşa, 76, 149, 187, 190, 193,
215, 224, 273, 294, 393, 394,
416, 417, 676
Kamus-ı Türkî, 625
Kanada, 204
Kandilli Sarayı, 187
Kandilli, 656
Kant, 737
Kanun-ı Esasî, 66, 151, 391, 463, 479,
658
Kanûnî Sultan Süleyman, 293
Kapitülasyonlar, 198
Kaptan Grand'ın Çocukları, 636

Kaptan Grand, 636
Kaptan Mustafa Paşa, 776
Kara Gün', 47
Kara Yusuf, 655
Karadağ, 191, 193, 194, 195, 196, 198,
211, 215, 236, 343
Karadeniz, 126, 530, 760
Karagin Efendi, 842
Karagöz, 22, 130, 510
Karahisar, 29, 191
Karahisarî, 29, 351
Karaköy Köprüsü, 190, 199, 215
Karaman, 35
Karamanoğlu, 663
Karantina İdaresi, 35
KARAOSMANOĞLU, Yakup
Kadri, 20, 40, 42, 44, 50, 53, 81,
84, 88, 90, 91, 93, 94, 95, 97, 98,
99, 101, 102, 103, 129, 154, 155,
164, 165, 174, 264, 708, 713,
714, 725, 726, 731, 789, 792,
793, 795, 831, , 832
Karasu Efendi, 29, 343
KARAY, Refik Halid, 40, 44, 81,
84, 88, 92, 129, 132,, 155, 166,
167, 259, 260, 706, 742
Karga, 3, 28, 41, 155, 156, 157, 268,
491, 495, 499, 503, 504, 508,
512, 514, 516, 519, 522, 526,
530, 533
Karl Marks, 97, 722, 723, 739, 791,
793, 794, 807
Karlofça, 1
Karolides Efendi, 344
Kartaca, 716
Kartacalılar, 715
Kartal Yavrusu (kt.), 793
Kartal, 660
Kasımpaşa, 489
Kastamonu, 29, 198, 379, 655
Katli, Kore, 192
Katolik Patriği, 199
Kavaid-i Osmaniye-i Cevdet, 625
Kayseri, 187, 344, 655
Kazaklar, 187, 215
Kazanlı Ayaz Bey, 144, 559, 566,
575
Kâzım Bey, 344
Kâzım Efendi, 192
Keast, 163

Keçeci-zâde İzzed Fuad, 41, 129,
157, 214, 260, 292
Kehkeşana Karşı (şiir), 43
Kel Hasan, 22
Kemah, 655
Kemal Derviş, 41, 157, 276
Kemâl Emin Bey, 845
Kemâl: bk. Namık Kemâl
Kemaleddin Bey, 223, 245
Kepler, 723
Kerbela, 301
Kesriye, 215
KESTELLİ, Raif Necdet, 12, 41, 44,
90, 91, 92, 93, 94, 96, 98, 100,
101, 103, 114, 128, 129, 131,
132, 154, 155, 157, 158, 159,
166, 256, 257, 259, 260, 264,
280, 283, 631, 703, 704, 705,
706, 707, 710, 712, 713, 722,
726, 727, 731, 734, 735, 739,
740, 741, 792, 795, 807
Kıbrıs, 192
Kılıç Alayı, 232, 310, 321, 344, 373
Kılıç Paşa, 215
Kırık Hayatlar, 52, 758, 761, 772,
774
Kırık Mahfaza, 129, 131, 164, 170,
817, 822, 824, 829, 830
Kıssa-ı A'sar, 617
Kızıl Sultan, 55
Kır Volak Köprüsü, 173, 266, 345
Kirli Çamaşırlar, 43, 53, 131, 165,
166, 810, 812
Kitapçbaşı, 643
Klasisizm, 165
Kocaeli, 460
Komedi Fransa, 917
Kondiyak, 737
Kont Culyanos, 842
Kont Lui Michel Pas, 171, 345
Kont Spelin, 345
Konya, 189, 295, 498, 643
Kore, 207
Korgoras, 206
Kosova, 663
Kostantiniye, 459
Kozan, 28
Kozmidi Efendi, 22
KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad, 41, 42,
84, 88, 103, 114, 115, 131, 132,
159, 161, 264, 280, 286, 743, 805

Köprülü-Zade Mehmed Fuad: bk.
KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad
Köprülüler, 34
Kör Ali, 197
Kösem Sultan, 293
Kudus-ı Şerif, 190
Kudüs Patriği, 216
Kudüs, 195, 216, 345
Kudüs-i Şerif, 190, 252
Kumkapı, 495, 834
Kurtuluş Savaşı, 20
Kurun-ı Vusta, 389
Kuruvazör-i Osmanî, 197
Kutb-ı Şimalî, 189, 193, 204, 247
Kuyruklu Yıldız, 216, 247
Kuzey Kutbu, 216, 230, 305
Küçük Bir Facia-yı Vatan-
perverane, 34
Küçük Hikâyeler, 910
Küçük Mustafa Paşa, 776
Küçükçekmece, 420
Küfriyat, 916
Kürtçe, 585
Kütahya, 189, 295, 300
KÜTAYIŞ Asaf Muammer, 35, 41
Kütüphane-i Umumi, 216

L

L'esthetique, 711
La Fontaine, 749, 750
La Rayonnante, 299
La Revue Ilustre, 641
Laçine, 172, 283
LAGARD, Fernand, 895, 904, 906
Lahza-ı Teehhürü, 698
Lale Dvri, 34
Laleli, 289
Lamark, 716
Lamartine, 737, 755
Lamatry, 737
LANCİE, Jean', 346
LANCİE, Poul, 810
LANSON, 918
LANSON, Gustave, 793
Larousse, 717
Latince, 610
LAURENT, Charles , 316
Laurent (iktisatçı) , 187, 188, 197,
222

Lavötr, Sir ve karısı (İngiliz Elçisi), 346
 Lazistan Sancağı, 236
 Lazistan, 29, 337
 Leconte De Lisle, 770
 Leconte de Lisle, 45
 Leh, 583
 Lehçe-i Osmanî, 588, 625
 Leibnizce, 737
 Leke-i Taht-ı Giyan, 160
 Leman Hanım, 236
 Leopold (Belçika Kralı), 192, 228, 230, 271, 346
 LEWIS, Bernard, 1
 Leyal-i Girizan, 288
 Leydi Dick, 850
 Leyle-i Regaib, 186
 Liberte, 354, 711
 Lisan-ı Osmanî, 128, 152, 581, 586, 600, 603, 615, 620, 625, 627
 Lisan-ıTürkî, 603
 LİSLE, Leconte de, 769
 Litvanya, 171
 Liva Said Paşa', 273
 Liverpool, 853
 Locke, 737
 Locres, 718
 Lodos, 196
 Lombardlar, 718
 LOMTER, Jules, 73, 794
 Londra Sefareti, 190
 Londra, 171, 172, 182, 188, 192, 196, 198, 202, 208, 217, 236, 272, 298, 303, 333,, 346 389, 473, 531, 659, 853, 854
 Lord Dick, 850
 Louvre, 803
 Lugat-I Ebüzziya, 625
 Lutfi Bey,, 29 238
 Luther, 97, 575, 722, 723, 789
 Lütfi Bey, 329, 346, 347, 348

M

M. A. (Ayın), 42, 159, 160, 286, 918
 M. Ali Paşa, 2
 M. Rauf Bey, 42, 94, 95, 97, 98, 102, 160, 719, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 744, 759, 797
 M. Şakir, 42, 160 , 261

Maarif Nezareti, 626, 639
 Mabeyn Kitabet Dairesi, 217
 Macaristan, 155, 180, 186, 189, 193, 194, 198, 211, 217, 222, 231, 235, 252, 317, 347, 380, 494
 Macarlılar, 235
 Madagaskar, 583
 Madam Kasanetti, 813
 Madame Andre, 916
 Madame la Baron de Vogan, 347
 Mafid Ratıb, 265
 Mahmud Kâzım, 300, 347
 Mahmud Mazhar Efendi, 29, 348
 Mahmud Muhtar Bey, 189, 192, 218, 329, 348, 273
 Mahmud Muhtar Paşa, 347, 348
 Mahmud Münib, 42, 114, 160, 280, 294
 Mahmud Naci, 29, 348
 Mahmud Sadık, 126
 Mahmud Sami Bey Han, 348
 Mahmud Şevket Paşa, 188, 191, 193, 199, 349, 360, 365
 Mahur Arz, 516
 Mai ve Siyah, 77, 127, 679, 756, 757, 773, 828
 Makalat-ı Tarihiye ve Edebiye, 34
 Makâtib-i Hukûkiye, 218
 Makbule, 783, 786, 787
 Makedon, 183, 195, 210, 215, 218
 Makedonya , 253, 481, 483, 542, 584
 Maksim Gorki, 700
 Malatya, 655
 Malinof, 218, 253
 Maliye müşaviri Mösyö Louran, 222
 Malta, 47
 Manastır, 219, 253
 Manokyan Efendi Kumpanyası, 884
 Mansfield, Mrs. Şarlot, 349
 Mañş denizi, 156, 183, 528
 Manyası-zade Rafik Bey, 150, 149, 219
 Manyası-zâde, 219, 273, 349, 405, 416
 Marcel Prevost, 794, 797
 Mardin, 29
 Margeret'ler, 924
 Mari Antuanet, 305
 Mari Luis , 890, 889, 890, 892, 898, 895, 896, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907

- Marki Costa De Beauregard, 919, 920, 922
Marmara, 320, 358, 446, 469, 657, 660
Marsil Fisın, 736
Matbaa-i Ahmed İhsan, 289, 636
Matbaacılık Osmanlı Anonim Şirketi, 636
Matbuat Encümeni, 186
Matbuat Hatıralarım (kt.), 27
Matbuat-ı Osmaniye, 318
MAUPPASSANT, 756, 796, 896, 901
Mazi Ve Atfı, 700
Mecdi Bey, 833, 841, 892
Meclis-i A'yan, 219 187, 319, 367, 626
Meclis-i Mebusan, 58, 9, 15, 16, 56, 60, 66, 67, 76, 150, 154, 156, 173, 186, 187, 190, 195, 198, 209, 213, 217, 220, 226, 238, 240, 252, 273, 303, 349, 350, 366, 374, 373, 378, 382, 350, 393, 398, 400, 401, 404, 405, 410, 413, 417, 419, 422, 426, 447, 448, 451, 462, 468, 513, 514, 517, 518, 519, 520, 524, 526, 527, 528, 538, 541, 546, 547, 552, 553, 600, 676
Meclis-i Millî, 9, 15, 58, 59, 154, 192, 220, 307, 350, 352, 478, 273, 417, 421, 426, 437, 443, 479, 480, 554
Meclis-i Umumî, 220
Meclis-i Vükela, 5, 187, 195, 220, 500
Mecmu'a-ı Eş'ar, 780
Mecmua-i Ebüzziya, 20
Mecmua-i Fünûn, 20
Mecmua-i Hayaliye, 913
Medine, 350
Medine-i Münevvere, 193
Medlicott, 68
Medrese, 22
Megola İdea, 455, 456
Meh Hulûsi Ef, 29
Mehasin Gazetesi, 292
Mehasin, 290, 291, 522, 699, 760, 856
Mehmed Aga, 350
Mehmed Ali Bey, 350
Mehmed Arif Bey, 290
Mehmed Behçet: bk. YAZAR, Mehmed Behçet
Mehmed Behic, 42, 160, 161, 114, 256, 260
Mehmed Bey, 350
Mehmed Çelebi, 1
Mehmed Efendi, 234
Mehmed Emin
Mehmed Emin Bey: bk. YURDAKUL, Mehmed Emin
Mehmed Emin Efendi, 29, 350
Mehmed Fahreddin, 22
Mehmed Fazlı, 41
Mehmed Fehim, 42, 161, 256
Mehmed Fehmî Efendi, 29, 351
Mehmed Fuad: bk. KÖPRÜLÜ, Mehmed Fuad
Mehmed Halim, 114, 256, 270, 280, 161, 162
Mehmed Han-ı Evvel, 667
Mehmed Hulusi Efendi, 29
Mehmed İdrisî, 193
Mehmed İzzettin, 22
Mehmed Kâmil Efendi, 29, 351
Mehmed Kazım Horasanî (İran ulamasından), 379
Mehmed Makhafi Efendi, 29, 351
Mehmed Nedim Bey, 29, 351
Mehmed Rauf, 5, 12, 22, 32, 40, 85, 94, 95, 98, 99, 101, 114, 127, 126, 131, 154, 162, 163, 164, 165, 168, 256, 265, 280, 284, 292, 293, 557, 558, 564, 565, 569, 674, 675, 693, 699, 758, 760, 822, 830, 856, 888, 856, 881
Mehmed Reşit, 7
Mehmed Rıza, 21
Mehmed Rüştü, 84
Mehmed Sa'di, 42, 165, 257
Mehmed Şerif Paşa, 213
Mehmed Tahir Bey, 29, 351
Mekatib-i Aliye, 195
Mekke-Cidde Şimendiferi, 197
Mekke-i Mükerreme, 221, 247
Mekteb-i Harbiye, 186, 221, 330, 346, 351, 371, 372, 388
Mekteb-i Mülkiye, 43, 292, 314, 406, 641, 651, 652, 653
Mekteb-i Sanayi'-i Nefise, 644
Mekteb-i Sultanî, 290, 498
Melbörn, 352
Melchite, Emmanuel (Patrik), 352
Melik Abdürrahman, 845

- Melvil, 850, 853
 Memalik-i Osmaniye, 423, 455
 Memduh Efendi, 440
 Memduh Macid Bey, 347
 Memduh Necdet Bey, 352
 Memduh Paşa, 62, 432
 Men Dobiran, 737
 MENDES, Catulle, 34, 132, 135, 136,
 286,314, 909, 910, 911, 912, 913
 MERİÇ, Cemil, 68
 Merkado, 842
 Mervan, 842
 Merzifon, 221, 247
 Mesele-i Şarkıyye Cemiyeti, 196
 Meşlis-i Millî, 307
 Meşrutıye-i Osmaniye, 461
 Meşrutiyet ihtilali, 65
 Meşrutiyet Vapuru, 179
 Meşrutiyet, 3, 7, 8, 14, 19, 21, 22, 29,
 71, 151, 154, 156, 253, 352, 360,
 387, 452, 454, 476, 637
 Meşrutiyet-İ Osmanî, 352, 478, 663
 Meşveret, 21
 Mevla Abdülhafız, 202
 Mevlan-zade Rifat, 22
 Mevlan-zade Said Paşa, 441
 Mevlid-i Şerif-i Nebevi, 417
 Mezopotamya, 227
 Mısır, 21, 109, 187, 189, 191, 193, 194,
 197, 199, 207, 209, 227, 236,
 242, 300, 318, 320, 321, 335,
 352, 353, 357, 371, 441, 458, 584
 Micha Efendi (doktor), 353
 Michel Angel, 353, 803
 Michel Tchelebides, 353
 Michel, 804
 Midhat Paşa, 66, 601
 Midilli, 197
 Miftahül Esrar, 19
 Mihran, 20
 Mikyas-ı Şeriat (kt.), 22
 Millet, 22
 Millî Edebiyat, 37, 40, 51, 54, 77,
 104, 105, 113
 Millî Osmanlı Tiyatrosu, 810
 Milli Marş, 293
 Miloş Kopiloviç, 663
 Milovanoviç, 196
 Mir'i Paşa, 353
 Mirebeau, 861
 MIRONDOLE, Pick de La, 736
 Mithat Efendi, 521
 Mizan gazetesi, 21, 22, 229
 Mizancı Murad, 222, 21
 Modern Türkiye'nin Doğuşu(kt.), 1
 Mohaç Muhrebesi, 389
 Moliere, 316, 718, 870
 Monako, 222, 253, 510
 Monte Carlo, 353, 510
 Monteni, 736
 Mora, 655
 Moritanya gemisi, 207
 Moupassand, 757, 797, 918
 Mousset, 747, 771
 Mouvard (Mühendis, 353
 Mösyö Dragomis', 253
 Mösyö Jinovif, 186
 Muallim Naci, 20, 643
 Muammer Vedad Bey, 353
 Mudanya İskelesi, 354
 Mudanya, 354, 361, 664
 Mudhike-İ Ulviye, 780
 Mugizürümü, 842
 Muhammed Asaf, 42, 130, 132, 165,
 259
 Muhîr, 699, 868
 Muhtar Bey, 354
 Muhtar Paşa, 198
 Muhyiddin Bey, 354
 Mukbile, 795
 Muluğ Alone, 730
 Murad Hüdavendigâr, 663
 Murat Bey, 22
 Musa, 837, 841
 Musavver Malumat, 26, 657
 Musavver Muhit, 21, 43
 Musavver Üdeba-yı Cedide, 292
 Museviler, 242
 Musevi, 367
 MUSSET Alfred De', 593, 738, 742,
 746, 755, 925
 Mustafa Asım Efendi, 29, 354
 Mustafa Bahaeddin, 22
 Mustafa Bey, 29, 355
 Mustafa Namık, 139, 768, 769
 Mustafa Refik, 42, 165, 165, 258
 Mustafa Reşit Paşa, 2, 109
 Mustafa Sabri, 22, 42, 165, 258, 652,
 653, 654
 Mustafa-yı Salis, 293
 Musul, 28, 137, 324
 Mutedil Liberal Fırkası, 197

Muvahhid Bey, 816, 833, 835, 841,
891, 906
Mücdî Bey, 906
Müddeî-i Umumî, 199
Müfid Ratıb Bey, 43, 81, 84, 88, 90,
98, 99, 102, 130, 131, 131, 160,
165, 166, 265, 272, 288, 788,
831, 833, 835, 865, 868, 891,
816, 831, 833, 843, 866, 867
Mühendishane-i Berri, 34
Mükerrerem Bey, 813
Mükerrerem, 813, 814
Mülkiye Mecmuası, 292
Müneccimbaşı Tarihi, 911
Münevver Hanım, 815
Münif Faşa, 355
Münir Efendi, 226
Müslüman Hintliler, 192
Müşir Fuat Paşa, 179
Müşir Süleyman Paşa, 376
Müze-i Osmaniye, 223

N

N. Fevzi, 22
Nabî, 753, 753, 774
Nabizade Nazım, 25
Nadir Ağa, 236, 436
Nafia nazırı Halacyan Efendi, 535
Nahit, 817, 818, 819, 820, 821, 822,
827, 829
Nail Bey, 191
Nailî-i Kadim, 775
Naime Sultan, 223, 245
Nakşibendiye, 668
Namık Kemal, 5, 82, 105, 571, 619,
816, 842, 862, 867, 868, 871,
911, 920, 922
Namık Kemal, 108, 109, 124, 601,
615, 619, 757, 838, 880
Namus, 131, 145, 262, 263
Namuslu Adamlar, 916
Nana, 917
Napoli, 915
Napolyon Bonapart, 856, 858, 860,
915, 921
Nasıl Oldu, 700
Nasreddin Hoca, 542
Nasrullah Han, 355, 659
Naşid Bey, 29, 355
Naturalizm, 738, 740, 741

Nazım Bey, 6
Nazım Paşa, 140, 188, 224, 274, 355
Nazıme Sultan, 367
Nazif Bey', 48
Nazif Sürürî, 657
Necaşî, 224, 253
Necdet Bey, 101, 709, 715, 731
Necib Draga Bey, 29, 355
Necib Meheme, 150, 224, 172
Necib Melheme, 355, 398
Necip Asım Bey, 565
Necip Asım Efendi, 626
Necip, 758
Necmeddin Bey, 224
Necmeddin Efendi, 301, 315, 323,
326, 356, 360, 361, 369, 381,
384, 388
Necmi, 42, 126, 163, 164, 284
Nedim Bey, 753, 755, 775, 776, 781,
812, 813, 814
Nedim, 754, 756, 776, 781, 911
Nefî, 34, 136, 753, 755, 775, 776,
777, 778, 779, 780, 781
Nemrut gemisi, 377
Neptün Zırhlısı, 356
Nergisi, 775
Nermin, 101, 785, 786, 788, 795, 796
Neron, 718
Nesip Paşa, 101, 782, 784, 785, 786,
788, 796
Nesip, 786
Nesteren, 558
Nevha, 293, 918
Nevruz, 52, 771, 773
New York, 223, 236, 309, 384
New Zelanda, 385
Newton, 97, 722, 723
Neyyir-i Hakikat Gazetesi, 106,
559
Nezihi Bey, 868
Nietzsche, 36, 139, 140
Niğbolu, 655
Niğde, 28, 29, 333, 351
Nihad Efendi, 301, 315, 323, 326,
356, 360, 361, 369, 381, 384, 388
Nikola Dö Kos, 736
Nikolavdi Efendi, 25, 640
Nil, 324, 357
Nirvana, 101, 715
Nis'te Karnaval, 311, 357
Nis, 224, 384

Nişantaşı, 783
 Niyazi Bey, 194, 357
 Niyazi Bey, 232
 Niyazi Beyefendi, 227
 Nizam-ı Cedit, 2
 Norkup, 331, 370
 Novion, 922
 Nureddin Bey, 29, 358, 815, 817, 818
 Nutk-ı Humayûn, 220, 224, 233, 228
 Nüvazişler, 916

Ö

Odeone, 549
 Of, 206
 Ojeny Verone, 801, 833
 On Altıncı Lui, 305
 On Temmuz, 224
 ORAL, Fuat Süreyya, 14, 19, 23
 Ordu-yı Osmanî, 224, 191, 276, 307
 Orhan Gazi, 660, 663, 664
 Orhaniye Camii, 358
 Orman Teşkilatı, 224
 Ortaköy, 224
 Ortodoks Araplar, 216, 345
 Osman Adil Bey, 358
 Osman Gazi, 362, 660
 Osman Kemal, 22
 Osman Nuri Bey, 228
 Osman-ı Sani, 293
 Osmanî, 404
 Osmaniye, 187, 602, 622, 634, 635,
 658, 660, 663, 664, 668, 775,
 776, 886
 Osmanlı Balonu, 358
 Osmanlı Bankası, 297
 Osmanlı Devleti, 8, 30, 68, 76, 90,
 183, 214
 Osmanlı Donanması, 188, 225, 358
 Osmanlı Elçiliğine, 379
 Osmanlı Emlak ve Arazi Şirketi,
 190
 Osmanlı Filosu, 192
 Osmanlı Gazetesi, 19, 149, 150, 406
 Osmanlı Hürriyet Cemiyeti, 8
 Osmanlı Kadını, 359
 Osmanlı Lugati, 104
 Osmanlı Marşı, 384
 Osmanlı Millî Bankası, 186, 189
 Osmanlı Millî Tiyatrosu, 160

Osmanlı Ordusu, 34, 39, 134, 181,
 202, 307, 328, 359, 439
 Osmanlı Ressamlar Cemiyeti, 194
 Osmanlı Sancağı, 327
 Osmanlı Seyyahları, 359
 Osmanlı Şehzadesi, 301, 315, 322,
 326, 356, 359, 361, 387
 Osmanlı Tarihi, 135
 Osmanlı Türkçesi, 485, 501, 510, 512,
 551, 559, 584, 585, 590, 589, 600
 Osmanlı Uleması, 191
 Osmanlı Ziraat Cemiyeti, 225, 261
 Osmanlı, 1, 3, 4, 12, 14, 15, 16, 18, 21,
 22, 59, 60, 84, 99, 109, 135, 150,
 171, 173, 180, 183, 185, 186,
 187, 189, 190, 192, 194, 195,
 196, 197, 198, 203, 206, 208,
 210, 223, 224, 226, 228, 232,
 253, 270, 345, 350, 355, 376,
 377, 401, 402, 404, 421, 422,
 423, 426, 439, 443, 446, 447,
 456, 459, 462, 467, 474, 477,
 558, 622, 624, 625, 643, 660,
 696, 713, 759, 780, 795
 Osmanlı-Rus harbi, 292
 Osmanlıca, 108, 588, 589, 600, 610,
 618
 Osmanlılar, 11, 15, 99, 225, 328, 413,
 446, 455, 463, 464, 465, 477,
 485, 499, 542, 586, 623, 624,
 663, 792, 912
 Osmanlılık, 559, 585, 624, 662
 Otağ-ı Humâyûn, 360
 Oxfort, 186
 OZANSOY, Faik Ali, 38, 42, 43, ,
 44, 45, 75, 80,, 81, 84, 109, 114,
 147, 615, 166, 281, 672, 674,
 699, 755, 769, 881

Ö

Ödemiş, 225
 Ökse, 917
 Ömer Hilmi Efendi, 301, 315, 322,
 326, 356, 360, 361, 369, 381,
 384, 388
 Ömer Mansur Paşa, 361
 Ömer Naci, 558
 ÖZKIRIMLI, Ailla, 26

P

Padişah vagonu, 362
 Padişah-ı Mahlu': bk. Sultan II.
 Abdülhamid
 Padişah-ı Sabık: bk. Sultan II.
 Abdülhamid
 Palas, 173
 Panciri Bey, 225
 Papa XIII. Lui, 659
 Papa, 663, 668
 Papalık, 208, 251
 Paris Borsası, 225, 226, 253
 Paris, 1, 8, 21, 30, 35, 173, 188, 205,
 226, 243, 244, 257, 293, 328,
 363, 365, 391, 436, 475, 503,
 511, 517, 544, 641, 644, 645,
 656, 666, 834, 897, 909, 915,
 916, 921, 925, 926, 935
 Parnas, 913
 Pasarofça, 1
 Pascal, 165
 Patrikhane, 447, 456
 Pavliç Efendi, 439
 PAWLOFF, Teodor (Üsküp Mebusu),
 381
 Payitaht, 453
 Pchelling, 737
 Pekin, 317
 Peñçe, 42, 98, 101, 126, 164, 284, 293,
 715, 791, 793
 Penelob, 718
 Pera Palas , 128, 410, 549 760
 PEREMİYE, John, 363, 925
 Peripateizm Pado, 736
 Pertev Paşa, 191, 363
 Perviz, 770
 Peşte Tıp Kongresi, 190
 Peşte, 192
 Peştine, 226, 274
 Petersburg, 187, 312 397
 Peyami Safa, 3, 9
 Piriñçi-zade Arif Efendi, 149, 150,
 405
 Pironizm, 736
 Pişo , 189
 Pitagorizm, 736
 Piyer Loti, 192
 POLAT, Doç. Dr. Nazım H. ,7, 40,
 49, 50, 80, 87, 102, 103
 Polis Müdüriyet Dairesi, 186
 Pompona, 736

Portekiz Kralı, 195
 Portekiz, 196, 213, 341, 363
 Porto, 922
 Pozantiyon gazetesi, 226
 Prens Georges (Sırbistan Velihtı),
 364
 Prens Sabahaddin, 7, 21
 PREVOT, Marchel, 50, 793, 796
 Protesto, 22
 PRODHOMME,742, 770
 Prusya Parliamentosu, 253
 Prusyalı, 179
 Püsküllü Bela, 22

R

Racine, 738, 870
 Radyatör, 182
 Raif Necdet: bk. KESTELLİ, Raif
 Necdet
 Raik'in Annesi, 164, 164, 886, 888
 Ramazan Koleksiyonu, 293
 Ramazan, 156, 293
 Rasim Haşmet, 44, 114, 139, 166,
 281, 769, 770
 Rasim Paşa, 197
 Ratıb Paşa, 236
 Rauf Bey: bk. Mehmed Rauf
 Raymond, 895, 897, 898, 900, 903
 Recaizade Mahmut Ekrem,27, 26,
 44, 109, 129, 166, 265, 615, 626,
 726
 Receb Paşa, 364
 Redif Kanunnamesi, 245
 Refik Halid: bk. KARAY, Refik
 Halid
 Refik Muhtar, 522
 Refika, 784, 785, 786, 795
 Reid, Dogal, 737
 Remzi Bey, 311, 364
 RENE, Alfons, 770
 RENİE, Henry, 45, 129, 167, 284, 385
 Repetiyon General, 854
 Repoblik Balonu, 325, 365
 Repoblik Vupuru, 227
 Resimlerimiz, 47
 Resimli Afgan Seyahati, 293
 Resimli Gazete, 21
 Resimli Kitap, 22, 40, 43, 90, 96, 106,
 126, 131, 154, 159, 155, 670,

699, 702, 709, 706, 722, 727,
732, 791
Resimli Uyanış, 27
Resne, 227
Resneli Niyazi, 9
Ressambaşı Zavnaro, 230
Reşad Efendi Hazretleri, 422
Reşat Nuri Gültekin, 53
Reşid Âkif, 139
Reşid Akif Paşa, 188
Reşid Paşa, 71, 106, 601, 615
Reşid Süreyya, 45, 167, 257
Revue Bleue, 293
Rıfat Bey (Maliye Nazırı), 230
Rıfat Bey, 326, 365
Rıfat Paşa, 187, 213, 235, 365
Rıza Nur Bey, 29, 226, 230, 365
Rıza Tefvik: bk BÖLÜKBAŞI, Rıza
Tevfik
RİCHEN, Vugut De , 794
RİCHEPIN, Jean , 42, 45, 114, 132,
159, 160, 167, 279, 343 , 915,
916, 917, 918
RİCK, Jean , 111
Rişar, 845, 846, 864, 865, 866, 867,
899, 902, 903
Rober Dufler, 861
Roberto Ardigo, 129, 159, 286
Robinson, 234, 804
Rollin, 915
Roma Devleti, 663
Roma Sefaret-, 230
Roma, 205, 253, 344, 531, 535, 539
Romalılar, 366
Roman, Recaizade Ekrem, 131
Romantizm, 163, 165, 265, 738, 740,
741
Romanya, 157, 196, 231, 235, 498,
528, 533
Romenler, 663
ROSTAND Edmund, 793, 926, 927
ROUDENBACH, George, 768, 769
ROUSSEAU, Jean Jack , 165, 703,
749
ROUSSET, Camille , 919
Rovaye Kolar, 737
Rozevelet, 192
Rönesans, 926
Rrovidence, 814
Rum Cemaati, 447
Rum Mebusları, 195

Rum Metropoliti, 201
Rum Patrikhanesi, 189, 190, 195,
198, 231, 253, 447, 600
Rum, 14, 185, 187
Rumeli Demiryolu, 514, 515
Rumeli Kazaskerliği, 223
Rumeli Ordusu, 58, 421
Rumeli Şimendifer, 501
Rumeli, 57, 58, 197, 241, 370, 420,
421, 443, 535, 584, 663
Rumelihisarı, 678
Rumlar, 216, 253, 413
Rus Çarı, 223, 366
Rus Harbi, 66
Rus, 187, 192, 870
Rusça, 583, 584
Ruslar, 193, 197, 207, 606
Rusya İhtilali, 172, 283
Rusya Tatarları, 578
Rusya, 180, 183, 186, 187, 190, 192,
195, 196, 198, 200, 207, 209,
231, 235, 248, 250, 254, 335,
391, 583, 606, 700
Rusyalı, 363
Ruy Blas Gazetesi, 391
Ruy Blas, 925
Rübab-ı Şikeste, 673
Rübap, 43
Rüstem Bey, 366

S

Sa'dî, 598
Sabah, 64, 501
Sabit, 45, 114, 167, 281
Sabra Efendi, 384
Sabri Bey (Bursa), 29, 366
Sabri, 778, 779, 780
Sabri-i Şakir, 34, 132, 136, 246, 774,
775, 776, 777, 778, 779, 780, 781
Sada-yı Din, 22
Sada-yı Hakk, 22
Sada-yı Millet Gazetesi, 22, 231,
246
Sadabad, 780
Sadeddin Efendi, 440
Sadi, 595
Sadrazam Hakkı Paşa, 231, 555
Sadru'l-ulema imam-zâde Hacı
Mehmed Ağa, 379
Sadullah Bey', 5

- Safi Bey, 864
 Safveti Ziyâ, 128, 756, 758, 759
 Sahaifü'l-Ahyar, 911
 Sahne-İ Milliye, 680
 Sahne-İ Osmanî, 856
 Sahra-yı Kebir, 382
 Said Bey (Mardin), 29, 303, 366
 Said Hikmet, 22
 Said Paşa, 193, 197, 217, 319, 367,
 547, 626, 627
 Sakallı Efendi, 440
 Sakarya Nehri, 189
 Sakız, 345, 353
 Salahî Efendi, 653
 Salhane, 367
 Salih Paşa, 197
 Salih Zeki, 167
 Saliha, 843
 Salim Bey, 29, 367
 Salon Köşelerinde, 756, 758
 Samîmi Şikâyetler, 686
 Sami Faşa, 328, 327, 367
 Sami Paşazade Sazai, 698
 Samih Fethi, 45, 114, 167, 257, 281
 Samsun, 187, 195, 221, 247
 San Domaniko, 189
 Sana, 231, 368
 Sanat ve Ahlâk, 164
 Sanayi'i Nefise, 183, 644, 645, 666
 Sandanski Efendi, 191
 Sanullah Efendi, 237
 Sarabernale, 926, 926, 927
 Saray-ı Humayun, 160, 261, 232,
 186, 243, 374
 Sarayburnu, 387
 Sarlkro, 925
 Sason Eşkel Efendi, 29, 368
 Sava, 458, 922
 Sebilürreşat, 22
 Seinel şehri, 368
 Seksen Günde Devr-İ Alem, 635, 648
 Selahaddin Bey, 842
 Selanik, 8, 67, 232, 57, 59, 60, 61,
 176, 184, 192, 193, 195, 196,
 201, 214, 242, 245, 276, 306,
 314, 324, 343, 345, 420, 429,
 431, 498, 529, 638, 769, 770
 Selim Sırrı Bey, 66, 187
 Selim-i Evvel, 293
 Selim-i Salis, 293, 337
 Sembolizm, 33
 Sen Cermen, 363
 Sen Michel, 368
 Sen Nehri, 544
 Sen Pol Kilisesi, 368
 Sen Polikarp manastırı, 171
 Sen Poul Kilisesi, 29
 Sen Poul, 389
 Serbesti, 22
 Serdar-zâde, 368
 SERDAROĞLU, Emin Bülend, 37,
 45, 84, 114, 139, 141, 167, 277,
 768, 769
 Sermet Muhtar, 22
 Serseriler Gürûhu, 916
 Serseriler, 917
 Server Cemal, 46, 167, 257
 Servet Gazetesi, 23
 Servet Matbaacılık Osmanlı
 Anonim Şirketi, 289
 Servet-İ Fünûn Matbaası, 368, 680
 Servet-i Fünûn / dergisi / edebiyatı
 / cular, 3, 7, 9, 10, 25, 26, 27,
 28, 29, 30, 31, 33, 34, 36, 37, 38,
 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47,
 50, 51, 52, 53, 55, 57, 64,, 75, 77,
 79, 80, 81, 84, 85, 87, 88, 90,
 104, 106, 108, 111, 113, 120,
 126, 129, 129, 130, 138, 144,
 166, 171, 210, 211, 229, 265,
 272, 282, 288, 289, 293, 296,
 315, 368, 421, 557, 559, 608,
 633, 637, 638, 639, 640, 641,
 643, 644, 645, 646, 647, 655,
 656, 657, 658, 659, 662, 666,
 670, 676, 677, 686, 688, 691,
 694, 697, 714, 722, 769, 768,
 770, 771, 772, 773, 774, 802,
 857, 869
 Servet-i Fünûn Kütüphanesi, 291,
 293
 Servet-i Fünûn'un Tarihçesi (yazı),
 27
 Seryaver Remzi Bey, 238
 sevicilik (lezbiyenizm), 97, 100, 713
 Sevku'l-Bakar Meydanı, 368
 Seyfeddin Efendi, 301, 315, 322, 326,
 356, 360, 361, 369, 381, 387
 Seyfeddin Efendi, 384
 Seyfullah Bey (Erzurum), 29, 369
 Seyfullah Paşa, 369
 Seyr-i Sefain Şirketi, 190, 194

- Seyr-i Sefain-i Millî Osmanlı Şirketi, 31
 Seyyid İdris, 193
 Seyyid Muhammed Ziyaeddin, 46, 167, 248
 Seyyie-i Tesamüh, 25
 Sezâî Beyefendi, 166
 Sezal Pini, 736
 Shakespeare, 128, 129, 162, 163, 165, 173, 174, 287, 756
 Shakespeare, 131, 132
 Sheley, 163 870
 Sırat-ı Müstakim, 22, 106 144, 559
 Sırbistan Kralı Birinci Petro, 369, 575
 Sırbistan Kraliyeti, 383
 Sırbistan, 30, 76, 180, 187, 190, 191, 192, 195, 206, 211, 215, 231, 233, 235, 236, 254, 364, 369n, 676
 Sırp Ordusunda, 370
 Sırp Piyadeleri, 370
 Sırp, 655
 Sırplı, 663
 Sırrı Bey, 237
 Sînâ-yı Emel, 81
 Sidney Limanı, 370
 Sidney, 925
 Siirt, 301
 Silistre, 655
 Sinan Paşa Camii, 232
 Sinan Paşa, 598
 Sinop, 28, 29, 331
 Sirkeci İstasyonu, 501
 Siroz, 29
 Siroz, 331, 335, 370
 Sis, 673, 698
 Sisam, 198
 Sivas, 195, 198, 241, 303, 655
 Sivashı Hayrî, 46, 114, 167, 168, 281
 Siverek, 29
 Siyah Gözler, 35
 Siyah İnciler, 674, 744
 Siyah Kitap, 38
 Siyasa! Bilgiler Fakültesi, 35
 Siyonist Kongresi, 198
 Siyonistler, 194, 233
 Siyonizm Kongresi, 233
 Siyonizm, 254, 269
 Sofya, 196
 Soma, 192
 Sosyalist, 22
 Sosyalizm, 97, 130, 147, 789
 SOYSALLI, İsmail Subhî, 40, 111 , 112, 131, 132, 151, 153, 154 , 259, 267, 268, 468, 471, 475, 478, 481, 484, 536, 539
 Spelin Balonu, 371
 Spencer, 163
 Standard Gazetesi, 240
 Stockholm, 169
 Stuart, Hamilton, 737
 Suad Bey, 690, 691, 812
 Suad, 679 758
 SUDERMAN, Herman, 131, 145, 262
 Sultan Abdülaziz, 371, 4, 71, 72, 240
 Sultan Abdülmecid, 2, 294
 Sultan Ahmed, 233, 270, 655
 Sultan Beşinci Murat, 72, 290
 Sultan Hamid'in Ruhaniyetinden İstimdat, 66
 Sultan Hamid: bk Sultan II. Abdülhamid
 Sultan II. Abdülhamid, 8, 9, 16, 19, 20, 29, 30, 33, 41, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 74, 133, 149, 150, 152, 169, 176, 177, 178, 184, 185, 204, 169, 189, 192, 194, 196, 198, 199, 204, 220, 221, 232, 235, 236, 240, 245, 290, 303, 370, 371, 420, 421, 422, 424, 429, 431, 432, 435, 436, 439, 441, 443, 451, 452, 454, 461, 635, 637, , 638, 876, , 638, 639, 640, 641, 643, 644, 645, 646, 651, 658, 659, 662, 666, 668, 782
 Sultan II. Mahmud, 2
 Sultan II. Selim, 2
 Sultan III. Selim, 337
 Sultan Mehmed-i Hamis Köprüsü, 372
 Sultan Mehmed-i Hamis: bk. Sultan V. Mehmed Reşat
 Sultan Mehmed-i Sani (Fatih), 135
 Sultan Murad (IV. Murad) , 168, 169
 Sultan Murad-ı Cellad-Nihad, 775
 Sultan Murad-ı Rabi', 774, 775, 874, 876
 Sultan Reşad: bk. Sultan V. Mehmed Reşat

Sultan V. Mehmed Reşat, 3, 4, 14,
33, 41, 59, 60, 129, 133, 150,
151, 155, 199, 220, 232, 244,
304, 327, 233, 344, 349, 350,
360, 361, 362, 371, 372, 373,
374, 375, 383, 390, 422, 429
Supplement Polikique, 9, 27
Suriye, 29, 196, 201, 207, 585
Suzan Hanım, 834, 842, 845, 846, 854,
858, 862, 865, 892, 903
Suzan, 818, 819, 820
Sükütlü Vapuru, 375
Süleyman Bey (Dedeagaç), 29, 101,
375, 731
Süleyman Efendi, 29, 375
Süleyman Elbistanî Efendi, 29, 375
Süleyman Fehmi Bey, 290, 570, 612
Süleyman Nazif, 32, 42, 46, 47, 48,
49, 50, 75, 85, 108, 109, 126,
165, 168, 169, 165, 168, 169, 229,
260, 271, 292, 375, 559, 562,
565, 567, 575, 615, 616, 672, 698
Süleyman Paşa, 376
Süleyman Sami Efendi, 29, 376
Sür'at Katarı, 645
Süreyya Paşa, 656, 657, 667
Süreyya Sami, 22
Süvari Mızraklı Alayı, 376
Süveyş Kanalı, 189, 196, 233, 254

Ş

Şaban Paşa, 226
Şadi Bey, 878
Şah, 187, 212, 234
Şah-ı Sabık, 189
Şahab Rıza, 48, 114, 168, 281
Şahabeddin Süleyman, 38, 44, 49,
50, 80, 81, 84, 87, 92, 93, 97, 99,
100, 101, 162, 127, 129, 131,
162, 164, 165, 166, 168, 169,
170, 266, 285, 704, 712, 713,
742, 747, 782, 785, 787, 788,
789, 788, 791, 794, 817, 818,
822, 823, 824, 826, 829, 830,
835, 878, 786, 787, 788
Şaki Aleksî Çetesi, 234
Şaki Arif, 189, 234, 376
Şakilton'un Gemisi, 377
Şakilton, 271, 329, 360, 366
Şakir Bey, 377

Şale Köşkü, 377, 386
Şam, 377
ŞAPOLYO, Enver Behnan, 23
Şari' Camii, 386
Şark Demiryolları, 234, 295
Şark, 755
Şarl Albert (kral), 921
Şarl Feliks, 921
Şarlıman, 915
Şato Royal, 377
Şefik Bey, 819
Şefik, 818, 820, 821, 829, 830
Şehremîni Halil Bey, 548
Şehriyârî Süleyman Efendi, 296
Şehzade Selim, 235
Şehzadegân-ı Osmanî, 387
Şekib Akif Bey, 140
Şekib Akif Bey, 48, 114, 141, 168,
169, 281
Şemseddin Sami Bey, 20, 565, 560
Şerafettin Mağmûmî
Şerif Ali Haydar Efendi, 378
Şerif Paşa, 169, 248
Şevket Paşa, 378
Şeyh Galib, 755
Şeyh Haris, 187
Şeyh Hüsnü Efendi, 378
Şeyh Sa'dî, 595
Şeyh Said, 187
Şeyhülislam Yahya Efendi, 775,
780

Şeytan Diyor Ki, 35
Şile Taburu, 378
Şimalî Amerika, 583
Şinasi, 13, 108, 109, 592, 615, 601, 880
Şirket-i Hayriye Vapuru, 29, 378
Şirket-i Hayriye, 235, 378, 544
Şişli, 311, 813
Şura-yı Ümmet, 21, 22
Şükrü Efendi, 29, 379

T

Ta'lim-i Edebiyat, 291
Tahran, 188, 236, 350, 379
Tahsin Efendi, 440
Tahsin Nahid, 50, 84, 114, 117, 130,
131, 132, 157, 169, 170, 266,
282, 286, 768, 823, 927
Taine Gazetesi, 511, 234, 240

- TAİNE, Hippolyte , 174, 441, 494,
541, 571, 732, 733, 735, 736,
772, 800
- Taksim Kışlası, 341
- Taksim, 379, 439
- Takvim-i Vekayi, 13
- Talat Bey, 379, 473
- Talebe-i Osmaniye, 180
- TAN, M. Turhan, 36, 50
- Tang-Tcho, 380
- Tanın, 21, 35, 64, 501, 521, 579, 674,
861
- TANRIÖVER, Hamdullah Subhî,
39, 51, 84, 92, 111, 139, 148,
149, 159,, 170, 171, 256, 282,
768, 769
- tanrıöver, 11
- Tanzimat, 2, 3, 44, 51, 77, 113, 130
- Taraklı, 660
- TARHAN, Abdülhak Hamid, 33,
38, 51, 61, 108, 109, 114, 131,
133, 143, 146, 171, 263, 282,
558, 615, 673, 726, 756, 836,
837, 848, 849, 853, 755, 857,
859, 872, 880
- Tarık Bin Ziyad, 131, 146, 263, 836
- Tarık, 146, 558, 698, 841, 862, 865,
892, 836, 837, 838, 840
- Tarih Dersi, 35
- Tarih Sahifeleri, 34, 293
- Tarih ve Toplum (dergi), 27
- Tarih-i Osmanî Cemiyeti, 186
- Tarih-i Osmanî Kütüphanesi, 291
- Tarih-i Osmanî, 34
- Tarih-i Siyasi-i Devlet-i Aliye-i
Osmaniye, 294
- Tarih-i Umumi , 34
- Tarik-i Hidayet, 22
- Tartuffe, 316
- Tasvir-i Efkâr, 48, 106,, 109, 135,
230, 559, 562, 563, 590, 592, 616
- Taşkışla Köprüsü, 237
- Taşkışla, 29, 183, 311, 380, 422
- Tatar, 618
- Tatarca, 108, 620
- Tatavla, 528
- Taxim, 385
- Tayms nehri, 319
- Teatre France'deki, 926
- Tebük, 35
- Tekâmül Kulübü, 29, 380
- Temail, 43
- Temaşalar, 763
- Temaşvar, 380
- Temellerin Duruşması (kt.), 66
- Tennyson (ressam), 381
- Teodokis, 193
- Tepebaşı Tiyatrosu, 173, 912
- Tepebaşı, 384, 549
- Terakki Fırkası, 9
- Terakki, 21
- Terbiye-i İradiye, 294
- Tercüman-ı Hakikat, 697
- Tercüman-ı Ahval, 13
- Tercüman-ı Hakikat, 20
- Tercüman-ı Şark, 20
- Teremo (General), 325
- Terkos suyu, 156, 236, 525
- Terziyan Efendi, 223, 381
- Teselliiler, 43
- Tevcihat ve Havadis, 27, 80
- Tevfik Ebüzziya, 20
- Tevfik Efendi, 21, 26, 32, 74, 76, 78,
101, 113, 235, 292, 301, 315,
322, 326, 356, 360, 361, 369,
381, 383, 387, 557, 565, 611,
613, 626, 673, 676, 677, 678,
679, 680
- Tevfik Fikret, 43, 54, 79, 109, 613,
615, 673, 682, 698, 714, 726,
755, 770, 798
- Tevfik Paşa, 186, 531
- Tezer, 128 144, 146, 263, 673, 680,
839, 843, 845, 846, 848, 849,
857, 858, 859, 860, 861, 862,
863, 864, 865, 866, 867, 869,
872, 894
- Tezer, 131
- Theodore Pawloff Efendi, 29
- Theophile Gautier, 848
- Thomson Seasons, 163
- Tiatre France'ye, 925
- Ticaret Mektebi, 237
- Tigre, 379
- Times Gazetesi, 199, 214, 216, 234
- Timsal-i Aşk, 35
- Timur, 660, 667
- Tipaldo, 194
- Titoni , 189
- Tokat, 239, 657, 662
- Tokatlayan, 760
- Tokatlıyan Efendi, 489

Tokatlıyan Otelı, 489
 Tokatlıyan, 125, 506, 759
 TOKGÖZ, Ahmed İhsan, 25, 26, 27,
 28, 29, 30, 31, 33, 36, 45, 51, 52,
 53, 114, 131, 132, 133, 135, 171,
 172, 173, 237, 246, 248, 266,
 268, 272, 274, 277, 283, 286,
 288, 289, 293, 546, 549, 552,
 555, 638, 642, 646, 647, 654,
 656, 772, 774
 Tolayan, 816
 TOLSTOY, Lev , 41, 217, 286, 606,
 700
 Tophane Caddesi, 645
 Tophane, 636
 Topkapı Sarayı, 29, 382, 373
 Topkapı, 238, 372, 421
 Touraine, 921
 Touren Kan, 915, 921
 Trablus -Şam, 29, 351
 Trablus, 29, 182, 254, 348, 355
 Trablus-ı Garb, 189, 239, 364, 585
 Trablusgarp, 29, 540
 Trabzon, 236, 347, 348
 Translantik Kumpanyası, 182
 Transuval, 792
 Travail, 711
 Tuarek, 313, 382
 Tuğra-yı Humayun, 232
 Tulumbacı Hüseyin Ağa, 796
 Tuna, 206
 Tunalı Hilmi, 21
 Tunca Nehri, 338
 Tunus, 29, 182, 197, 239, 240, 254, 383,
 540, 542, 583, 584
 Turanice, 588
 Turgo, 39, 132, 147, 286
 Turgutlar, 459
 Turhal, 655
 Türk Basın Tarihi (kt.), 14, 19, 23
 Türk Derneği, 240, 241, 269
 Türk Dünyası Araştırmaları
 (dergi), 7
 Türk Edebiyatı Ansiklopedisi
 (Atilla Özkırımlı), 26
 Türk Edebiyatı Dergisi, 7, 66, 67, 73
 Türk Edebiyatı, 130
 Türk Gazeteciliği Tarihi (kt.), 23
 Türk İnkılabına Bakışlar (kt.)
 Türk Matbuatı, 447
 Türk Ocakları, 51

Türk Siyasî Tarihi (kt.), 3, 5, 8
 Türk Yurdu (dergi), 37
 Türkçe, 15, 72, 101, 102, 103, 104, 107,
 109, 128, 151, 152, 187, 413,
 510, 557, 559, 561, 562, 563,
 564, 565, 567, 570, 571, 572,
 573, 584, 585, 586, 590, 600,
 607, 608, 609, 610, 625, 626, 856
 Türkçülük, 51
 Türkiye Millî Bankası, 191
 Türkiye Şimendiferleri, 193
 Türkiye, 3, 59, 70, 71, 72, 189, 234,
 237, 240, 247, 254, 391, 426,
 451, 477, 484, 576, 600, 620
 Türkler, 486, 487, 754, 755
 Türklük, 106, 616

U

Ubeydullah Efendi, 22
 Uhud, 196
 Ulu Hakan Abdülhamid Han, 55
 Umran, 52, 635, 639, 640, 772
 Urfa, 29, 351
 UŞAKLIGİL, Halid Ziya, 26, 32, 40,
 51, 52, 75, 76, 77, 79, 85, 101,
 108, 109, 127, 125, 131, 132,
 135, 148, 153, 173, 17, 238, 264,
 266, 274, 129, 286, 292, 294,
 329, 348, 347, 557, 613, 615,
 672, 673, 676, 678, 679, 698,
 682, 696, 714, 726, 756, 757,
 759, 760, 762, 767, 772, 773,
 774, 798, 881
 Uşşaki-Zâde Halid Ziya: bk.

Ü

Üdeba ve Muharririn-i Osmaniye,
 241, 269
 ÜNAL, Tahsin, 3, 5, 8
 Üsküdar, 29, 193, 380
 Üsküp, 29, 355, 439
 Üstad-ı Azam, 857

V

Vahdeti, 57, 420, 440

Vahidüddin Efendi, 301, 315, 322,
326, 356, 360, 361, 369, 381,
383, 387
Vakayi-i Tıbbiye, 20
Van, 187, 585
Vandyck, 803
Vardar Nahiyesi, 241
Vardar Nehri, 173
Vardar, 663
Vasıta-i Servet, 20
Vazife, 22
Veda, 101, 715, 727, 831, 832, 833
Vedat, Örfi, 6
Vedin'e, 655
Vefa İdadisi, 34
Vefa ve Kabataş mekteb, 290
Veled Çelebi, 626
Veliaht-ı Saltanat, 51
Venedik, 40, 187, 259, 363
Venezüella, 189
Verhard, 54, 770
Verite Zırhlısı, 322
Verlaine, 742, 769, 918
VERONE, Ojeny, 732, 800
Veysî, 775
Vicdan / makalesi / tartışmaları,
40, 42, 90, 94, 95, 96, 101, 128,
129, 154, 1654, 26, 714, 715,
717, 720, 722, 725, 728, 729,
730, 791
Victor Emanuel, 921, 922
Villefranche, 384
Viyana Hezimet, 293
Viyana, 1, 359, 218, 235
Volkan, 22, 56, 67
Voltaire Zırhlısı, 241, 385
Volter, 717, 737
Von Der Goltz: bk GOLTZ, Von Der

W

Washington, 234
Wellington Şehri, 385
Wilhelm, (imparator), 187

Y

Yahudiler, 207
Yahya, 775

Yakup Bey: bk.
KARAOSMANOĞLU, Yakup
Kadri
YALÇIN, Hüseyin Cahid, 21, 26, 32,
52, 78, 149, 150, 288, 292, 406,
674, 579, 626, 677, 699, 738,
756, 758, 761, 772, 774
YALÇIN, Hüseyin Suad, 32, 40, 53,
76, 114, 151, 164, 165, 166, 282,
292, 337, 681, 686, 687, 810,
812, 815
Yalova Kaplıcaları, 510
Yalova, 510
Yalta, 193
Yanık, 45, 126, 167, 284, 385
Yanık, 129
Yanya, 35, 219, 236, 242, 253, 254
Yapraklar Altında Mahrumiyet,
157
Yarasa Kemiği, 168, 169, 874, 877,
878
Yassıada, 234
Yaz Hatıraları, 761
YAZAR, Mehmed Behçet, 42, 53, 84,
119, 114, 122, 160, 282
Yazı Makinası, 20
Yemen Yolunda, 54, 126, 129, 133,
284
Yemen Yolunda, 129, 132
Yemen, 29, 153, 188, 189, 192, 193,
195, 197, 242, 248, 254, 350,
351, 352, 255, 367, 380, 386,
482, 542
Yemenliler, 585
Yenbi'ul Bahr, 350
Yeni Asır, 214, 324
Yeni Gazete, 21, 22, 126, 493, 520
Yeni Tasvir-i Efkâr, 22
Yeni Türk Devletinin Öncüleri (kt.),
68
Yenicesi, 663
Yeniçeriler, 2, 160, 243, 261
Yenimahalle, 126, 760
Yenipazar Mutasarrıflığı, 187
Yenipazar, 235
Yenişehir, 543
Yerebatan, 417
Yeşil Türbe, 386
Yezidiler Şeyhi, 187
Yıldız Bahçesi, 188
Yıldız Hafiyeleri, 240

Yıldız Sarayı, 20, 29, 58, 59, 62, 63,
64, 68, 150, 172, 149, 150, 169,
176, 184, 172, 190, 204, 223,
224, 243, 290, 304, 336, 337,
376, 377, 386, 398, 409, 412,
414, 417, 422, 428, 425, 429,
432, 433, 436, 439, 454, 639,
641, 642, 643, 653, 455, 487, 501
Yıldız Şenlikleri, 188
Yıldız: bk. Yıldız Sarayı
Yirmisekiz Mehmed Said Efendi, 1
Yozgat, 28, 333
YÖNTEM, Ali Canib, 33, 40, 53, 54,
84, 114, 135, 139, 151, 174, 175,
282, 283, 769, 770
YÖRÜK, Behlül Bübin, 36, 38, 54,
140, 141, 175, 283
Yuha, 22
Yumak, 53
Yunan Kabinesi, 191
Yunan Şimendiferleri, 186
Yunan, 179, 186, 191, 193, 194, 195,
197, 198, 225, 253, 255, 321,
462, 468, 477, 483, 511, 804
Yunan-ı Kadim, 560
Yunaniler, 506, 511
Yunanistan, 30, 150, 153, 155, 188,
189, 190, 191, 193, 194, 195,
196, 197, 199, 204, 209, 237,
240, 243, 244, 446, 451, 474,
477, 478, 533, 543
Yunanlı / lar, 14, 413, 446, 468, 483,
529, 618
YURDAKUL, Mehmed Emin, 105,
1240
YURTMAN, Abdülğani Seni, 33, 54,
129, 132, 133, 284
Yusuf Akçura, 67, 68
Yusuf İzzettin Efendi (Veliht), 29,
51, 172, 173, 190, 283, 386
Yusuf Şütuvân Bey, 29, 387
Yusuf Ziya Bey (Erkan-ı harb
kaymakamı), 387
Yusuf Ziya Bey, 350
Yusuf, 779
Yuvakim Efendi, 194
YÜCEL, Hasan Ali, 81
Yüzbaşı Nuri Bey, 387

Z

Zabtiye Nazırı Ali Paşa'dır, 375
Zafername, 53
Zağra, 663
Zaman Gazetesi, 6
Zat-ı Hazret-i Padişahî: bk. Sultan
V. Mehmed Reşat
Zat-ı Şahane: bk. Sultan V.
Mehmed Reşat
Zehra, 837, 841, 842
ZELLER, Andre , 915
Zeynep, 698
Zihni Paşa, 387
Zincir, 831, 833, 834
Ziraat Cemiyeti, 196
Ziya Nezih Bey , 811
Ziya Paşa, 5, 219, 244, 274, 601, 619,
758, 778, 821
Ziyaeddin Efendi, 301, 315, 322, 326,
356, 360, 361, 369, 381, 384, 387
ZOLA, Emile , 289, 711, 736, 738,
739, 740, 741, 756, 761, 914
Zor, 29, 346
Zülflü Efendi, 440

2. Meşrutiyet, 157
10 Temmuz İnkılab, 11, 137, 157
10 Temmuz kutlamaları, 153, 377
10 Temmuz şenlikleri
31 Mart / Hadisesi, 209, 229
31 Mart / Vak'ası, 9, 22, 23, 48, 55,
65, 66, 67, 149, 185, 427, 476,
479, 493, 638, 780
1908' İhtilali , 66
I. Dünya Savaşı, 35
II. Abdülhamid'
II. Abdülhamid, 5, 7, 8, 14, 27, 55,
64, 68, 69, 149, 150, 151, 337
II. Mahmud: bk. Sultan II. Mahmud
II. Meşrutiyet, 1, 9, 14, 19, 21, 55, 67,
76, 79, 104, 131, 135, 173, 224